LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
1
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
1 Août
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2871

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ԱՄՈՒԼ

Այսօր եւ ամէն տեղ, Հօկի գործունէութեան ղեկուցումներէն կամ առաջադրուած բանաձեւերէն ո՛րն ալ կարդաք, եզրակացութիւնը մէկ է,— Ձեր դիմացը կը գտնէք ոչ թէ հայրենիքի օգնութեան մարմին մը, այլ ինքնուրոյն կուսակցութիւն մը:

Մենք Հօկէն առաջ ունէինք Հօմը (Հայրենիքի Օգնութեան Մարմին), որուն կը մասնակցէին բոլոր հոսանքներն անխտիր:

Հաստատուած՝ 1920ի աշնան, այդ մարմինը չկրցաւ երկար գործել Պոլսոյ մէջ, 1922ի արտագաղթին հետեւանքով. սակայն զանազան գաղութներու մէջ տեւեց մինչեւ 1924–1925, երբ արդէն ցանէր էին Հօկի սերմերը:

Հօմ թէ Հօկ, անունը չէր որ սիրտ եւ արիւն պղտորեց, այլ բովանդակութիւնը:

Սկիզբէն իսկ դրուելով կուսակցական – հաւատաքննական գետնի վրայ, նախկին Հօմին այս ծաղրանկարը ինքն իր մէջ գտաւ իր այլասերման բոլոր տարրերը:

Ան մանրացուց, անճանաչելի դարձուց ոչ միայն գաղափարը, այլ եւ գործը: Արագօրէն դարձաւ թթու գործիք մը կուսակցական – քաղաքական պայքարի, սեփակա՛ն աշխարհահայեացքով: (Թղթատեցէք «Վերելք»ի հաւաքածոն եւ ուրիշ հրատարակութիւններ):

Երկար թաքթափումներէ եւ «գաղափարական» ելեւէջներէ յետոյ, անցեալ տարի էր որ Երեւանի կեդրոնէն հրահանգեցին ամփոփուիլ միայն օգնութեան եւ շինարարութեան գործին մէջ:

Այդ շրջաբերականը կրցա՞ւ փոխել տիրող հոգեբանութիւնը եւ ուղղութիւնը:

Պատասխանը փնտռեցէք այն բանաձեւերուն եւ որոշումներուն մէջ, որ տրուած են Ֆրանսայի Հօկի Ե. պատգմ. ժողովին կողմէ եւ որոնց գլխաւորները արտատպուեցան «Յառաջ»ի մէջ:

Ինչպէս կը տրամադրեն այդ բանաձեւերն ու որոշումները եւ ինչպէս կ'ապացուցանէ գործնական կեանքն ալ, Հօկը օժտուած է կուսակցական կազմակերպութեան մը բոլոր ստորոգելիներով:

Եւ իբրեւ այդպիսին, կը կատարէ այնպիսի գործեր, որոնք հեռաւոր կապ անգամ չունին հայրենիքի օգնութեան եւ վերաշինութեան հետ:

Պատճառը այն է որ, ծրագիրը մշակուած է ոչ թէ արտասահմանի, այլ Երեւանի մէջ: Եւ նշանախօսքերը կը յղացուին, բանաձեւերը կը մշակուին ոչ թէ հայրենիքը վերաշինելու, այլ գաղութները խմորելու, խռովելու համար: Մինչեւ իսկ «հօկեան» սերունդ արտադրելու համար:

Ապացո՞յց, — բայց ո՞ր մէկը յիշել:

1. Հիւրանոցի մը շինութեան համար հաւաքուած 45,225 ֆրանքը գիրքի, թերթի, թռուցիկներու եւ վարչական ծախքերու յատկացնել, հալեցնել արտասահմանի մէջ — կեդրոնին հրահանգով:

2. «Հօկեան դպրոցներ բանալ, օժտուած ընդհանուր ծրագրով»:

3. Եթէ կարելի չէ դպրոց բանալ, «ձեռք առնել» եղածները, կամ «առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»:

4. Մարզական Միութիւններ կազմել, ճեղքելով, կազմալուծելով եղածները:

5. Մտաւորականներ եւ ուսանողներ որսալ:

6. Թատերախումբեր, երգչախումբեր, Կին – Բաժիններ եւ Երիտ. Հօկեր կազմել:

7. Հօկի անդամները մտցնել Հայր. Միութիւններու մէջ, «որպէսզի տանին համապատասխան աշխատանք, հաշուետու մնալով իրենց հօկեան մասնաճիւղերուն»:

8. «Հօկի ջանքերով Հայր. եւ Վեր. Միութիւններէն եւ այլ բարեկամ կազմակերպութիւններէն պատուիրակութիւն մը ուղարկել Խ. Հայաստան»:

9. «Աւելի մեթոտիկ կերպով զարկ տալ Փիզ – կուլտուրական աշխատանքներուն եւ դիւրացնել անոնց կապը Խ. Հայաստանի մարզիկներուն հետ»:

10. Ներգաղթի ցանկեր կազմել ըստ հայեցողութեան, արտաքսման դատապարտուած թշուառներն անգամ իր բարեհաճութեան ենթարկելով:

Արդար եղէք եւ պատասխանեցէք,— Այս հոգեբանութեամբ խմորուած, այսպիսի որոշումներով եւ բանաձեւերով առաջնորդուած կազմակերպութիւն մը կրնա՞յ կոչուիլ հայրենիքի օգնութեան կոմիտէ: Կրնա՞յ անկեղծօրէն, արդիւնաւորապէս ծառայել հայրենիքին, իր շուրջը համախմբելով արտասահմանի բոլոր պիտանի տարրերը:

Իբրեւ պատասխան, յիշեցէք ամենավերջին փաստը, ներգաղթի եւ բնակարանային ֆոնտի պատկերազարդ խայտառակութիւնը,— 150,000 ֆրանք երկու տարուան մէջ: Այն ալ՝ իրեն հետ ունենալով Բարեգործականը եւ ուրիշ շռնդալից անուններ:

Զարաչար ձախողելով իր բուն կոչման, իր բնական դերին մէջ, այս երկդիմի կոմիտէն կը ճգնի վարկ շահիլ ուրիշ ճակատներու վրայ:

Եւ ահաւասիկ մարզական մարզականի դէմ, դպրոց դպրոցի դէմ, Հայրենակցական Հայրենակցականի դէմ:

Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ՝ Հայրենակցականները շատ աւելի համերաշխ եւ արդիւնաւոր գործունէութիւն կը ցուցնէին, երբ Հօկը չէր թունաւորած մթնոլորտը, սկսելով Ամերիկայէն:

Սողոսկելով յետին գիւղական միութեան մէջ, ան Ամերիկայէն Ֆրանսա փոխադրեց մանրէ մը, որ կը սպառնայ վարակել, տասնորդել բոլոր Հայր. Միութիւնները, եւ անճանաչելի բջիջներու վերածել զանոնք:

Նոյն իսկ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի պատմութեան մէջ Հօկին չարաչուք պոչն է որ կ'երեւայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ցուցադրութիւն եւ ժամանակ շահելու փորձեր

Երէկ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, քննելու համար իտալեւհաբէշական վէճը, որ անելի մը յանգած է: Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Լաւալ Փարիզի մէջ մօտ մէկ ժամ խորհրդակցեցաւ Անգլիոյ պատուիրակին հետ: Խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ դէպի Ժընեւ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտները հաշտեցնելու եւ ելք մը գտնելու համար: Պ. Լաւալ մեկնելէ առաջ յայտարարեց թէ իր եւ Պ. Իտընի առաջին տեսակցութեան արդիւնքը ժխտական եղաւ, խնդիրը քննելով երկու երկիրներուն դիրքերը հաշտեցնելու տեսակէտէն: Սակայն եւ այնպէս Լոնտոնի մէջ Պ. Լաւալը կը նկատեն իբրեւ արար Իտալիոյ, Հաբէշիստանի եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ:

Արդ, իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Լաւալ Փարիզէն մեկնելէ առաջ յայտներ է որ իր գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ եւ է ընդհարում եւ ժամանակ շահիլ մինչեւ օգոստոս 25, երբ նորէն պիտի գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը: Ֆրանսայի վարչապետը, որ ծանօթ է իր գգոյշ դիւանագիտութեամբ, կը կարծէ թէ մէկ ամսուան շահը կենսական կարեւորութիւն ունի: Այդ յոյսը հիմնուած է այն հաւատքին վրայ թէ ելմտական եւ տնտեսական դժուարութիւնները ծանրապէս պիտի ազդեն Իտալիոյ վրայ, որ նուազ անհաշտ պիտի ըլլայ օգոստոսի վերջը քան հիմա: Արդարեւ, Փարիզի մէջ միշտ այն կարծիքն ունին թէ զինուորական պատրաստութիւնները ծանր հարուած մը տուած են Իտալիոյ վարկին: Ռումանիոյ քարիւղի արտադրիչները եւ անգլիացի արտածիչները վերջերս մերժած են նոր ապրանք ղրկել, մինչեւ որ դրամը կանխիկ չվճարուի: Փարիզի մէջ փոխառութիւն մը կնքելու ձեռնարկը ընդունելութիւն չէ գտած, իսկ Լոնտոնէն բնաւ յոյս չկայ:

Եթէ յետաձգման խնդիր դրուի, Անգլիա պիտի ուզէ ապահովութիւն բանալ թէ Իտալիա մէկ ամսուան ժամանակաշրջանը չպիտի օգտագործէ նոր զօրք եւ ռազմանիւթ ղրկելու համար: Հաւանական չէ որ Իտալիա այդպիսի խոստում տայ: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը փափուկ է եւ շատ ծանր դեր մը կ'իյնայ Պ. Լաւալի:

300 ռմբաձիգ օդանաւ Եթովպիոյ դէմ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՐԱԽԱՅ ՄԸ ԱՊՏԱԿԵԼՈՒ ՊԷՍ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ»

Մինչ դիւանագիտական աշխատանքները կը բազմապատկուին մայրաքաղաքներու եւ Ժընեւի մէջ, Իտալիոյ լաւագոյն օդանաւորդները զբաղած են աշխարհի ամէնէն սրընթաց օդանաւերը կարգի դնելու Միլանի գործարաններուն մէջ: Կ'ըսուի թէ այս օդանաւերէն (Մարքէթթի) 300 հատ պիտի գործածուին Հաբէշիստանի մէջ, եւ թէ նոյնիսկ հաւանական է որ անոնք Արեւելեան Ափրիկէ սուրան խմբովին: Այս նոր տեսակները, որոնք երբեք ցոյց տրուած չեն որ եւ է օտար թղթակցի, կրնան 2240 լիպրա ծանրութեամբ պայթուցիկ փոխադրել: Արագութիւննին է՝ ժամը 360 քիլոմեթր: Պայթուցիկներով բեռնաւորուած, կրնան 2000 մղոն սուրալ առանց կանգ առնելու: Այս ռմբաձիգներէն 50ը ճամբայ հանուած են միանալու այն միւս օդանաւերուն որ խմբուած են հաբէշական սահմանին վրայ: Աւելի վերջը ուրիշներ ալ պիտի ղրկուին, համաձայն Ժընեւի խորհրդակցութեանց ելքին:

Իտալիոյ առաջնակարգ օդանաւորդներէն մէկը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Հաբէշիստանի հետ պատերազմը պզտիկ տղայ մը ապտակելու պէս պիտի ըլլայ: Վար իջնելու եւ կազօլինի կայաններ կը պատրաստուին մեզի համար, հետախուզական եւ քարտիսագրական աշխատանքներ կատարուած են մեզմէ առաջ անցած 200 օդանաւերու կողմէ: Երբ անոնք ազդանշանը տան, մենք պատրաստ ենք ռումբով»:

Մէկ խօսքով, Իտալիոյ բոլոր օդանաւորդները այժմ զբաղած են նախապատրաստական աշխատանքներով, միշտ այն հաւատքն ունենալով թէ ամէնէն վճռական դերը կ'իյնայ ռմբաձիգ օդանաւերուն:

Միայն տնտեսական արտօնութիւններ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նոր առաջարկներ եղած են Եթովպիոյ կայսեր, խաղաղութեամբ լուծելու համար վէճը: Այսպէս, թելադրուած է Եթովպիան դնել միջազգային հոգատարութեան մը տակ, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս հոգատարութեան շնորհիւ, կարգ մը տնտեսական արտօնութիւններ պիտի տրուէին Իտալիոյ, առանց քաղաքական կամ հողային որ եւ է առանձնաշնորհի, պայմանաւ որ Հաբէշիստան ապահովուի որեւէ օտար յարձակման դէմ: Այդ պարագային, կայսրը բոլորովին ազատ պիտի ըլլայ ընտրելու իր խորհրդականներն ու վարիչները, Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն մէջէն:

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ հաբէշական կառավարութիւնը որ եւ է պատասխան չէ տուած այս առաջարկներուն: Միայն թէ կայսրը հասկցուցեր է որ հակառակ չէ եւրոպական ազդեցութեան մը, պայմանաւ որ միայն տնտեսական հանգամանք ունենայ: Կայսրը աւելցուցած է թէ Եթովպիա կը նախընտրէ բարգաւաճ ըլլալ Եւրոպայի հովանաւորութեան տակ, փոխանակ աղքատ ապրելու կատարեալ անկախութեան մէջ:

Եգիպտացի եւ թուրք սպաներ կ'արձանագրուին ՀԱԲԷՇԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Եգիպտոսի հանրային կարծիքը ջերմապէս կուսակից է Հաբէշիստանի դատին: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, համակրանքը օրէ օր կը շեշտուի: Ղպտիներու պատրիարքը, որ միեւնոյն ատեն Եթովպիոյ հոգեւոր պետն է, ժողովի հրաւիրած է ղպտի հասարակութիւնը, միջոցներ խորհելու եւ «ղպտի եկեղեցւոյ համակրանքը յայտնելու համար Եթովպիոյ»:

Իսլամ երիտասարդներու ընկերակցութիւնը վիթխարի միթինկ մը սարքած է մասնակցութեամբ Իսլամներու եւ Ղպտիներու, յանձնաժողով մը կազմելու եւ Եթովպիոյ անկախութիւնը պաշտպանելու համար: Մեծ թիւով եգիպտացի եւ թուրք սպաներ, որոնք հանգստեան կոչուած են, կը ջանան զինուորագրուիլ հաբէշական բանակին մէջ:

Միւս կողմէ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ ցորենի գնին բարձրացումը տեղական հրապարակներու վրայ: Այս բարձրացումը հետեւանք է Իտալիոյ մեծաքանակ գնումներուն: Կ'ըսուի թէ ամբողջ բերքը սպառելու վրայ է եւ Եգիպտոս պիտի հարկադրուի դուրսէն գարի գնել սուղ գիներով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Ր ԴԱՐՈՒՆ ՄԷՋ Կ'ԱՊՐԻՆՔ

Տիրացո՛ւ ժողովուրդ...

Այսպէս կը մտածեմ տխրութեամբ, յուսահատութեամբ եւ ընդվզումով:

Երեւակայեցէք,— կ'երիտասարդանան բոլոր ժողովուրդները, կը յեղափոխականանան բոլոր ազգերը, կ'աշխուժանան բոլոր պետութիւնները, բնդհ. պատերազմէն ի վեր: Հոգեպէս կը նորոգուին, առիշ կը ստանան, եւ ի՛նչ խոյանքներ ցոյց կուտան տասնամեակէ ի վեր: Արեւմտեան փոխներարկումի մը պէս Բուզվէլթը գաղափարներ փոխ կ'առնէ Մոսկուայէն, Հիթլէրը Հռոմէն, ազգայնականը համայնավարէն, եւ բոլորը իրենք զիրենք կ'աշխատին պատշաճեցնել այս դարուն, այս Մե՛ծ Դարաշրջանին:

Իսկ մե՞նք:

Ինչպէս ՅԱՌԱՋ քանիցս ցոյց տըւաւ խմբագրականներով, ձգեր ենք որ կղերապետութիւն մը հաստատուի մեր գլխուն վերեւ: Ոչ թէ տեղ - քայլ, այլ ճիշդ ու ճիշդ ետ - քայլ: Նահանջ մը դէպի Միջին - Դար:

Երեւակայեցէք, Անթիլիասի փասկեղներէն (ստուգաբանութեամբ՝ փակ — ուղեղներէն) Շահէ արքեպիսկոպոս? եկեր բեմ է հրապարակով.

— Մտաւորականն չէ այն, որ անկիւն մը նստած խելք - կը ծախէ եկեղեցիին (Յառաջ, 20 յուլիս):

Tiens! սակայն մեզի ծանօթ չէ տակաւին որ կղերակա՛ն մը պիտի վաւերացնէր մարդոց մտաւորականութիւնը: Ա՛, 20րդ դարը շատ բան կրնայ ըսել Միջին Դարու մասին, բայց երբեք Միջին Դարը 20րդ դարու մասին: Այս դարաշրջանը, որ աշխարհակալնացած է գերազանցապէս, իր մտաւորական արժէքներուն մասին իրբեւ քննիչ կղերական մը պիտի չկոչէ ապահովաբար:

Ինծի կը թուի թէ Ալէքսիաններու դպրոցին հասցուցած այս «մտաւորականը» իր յաւակնութիւնը կը պարտի այն երեւոյթին, որ մեր մէջ տակաւին Միջին Դարու մշուշ կայ:

Վկայ իր զեկոյցը:

Ամերիկայի հայ հարուստներէն Գալպէօզեան, Կիւլպէնկեան եւ Քիւրքճեան 50,000 տոլար նուիրած են Անթիլիասի վանքին:

Երբ ամէն կողմէ ներգաղթի աղաղակ կը բարձրանայ, երբ Ֆրանսայէն Սուրիա հայ անգործներու օգնութեան կոչը կը լսուի, երբ Յունաստանէն մինչեւ Եգիպտոս հայրենահայուած հայ որբերու ճիչը սիրտ կը պատռէ,— լսող չկայ: Բայց յիսո՛ւն հազար տոլար կը տրուի հաստատութեան մը, որպէսզի այնտեղ աղէլուիա կարդացուի:

Ա՛, ընդվզեցուցի՛չ է:

Ա՞զգ ենք թէ...

Մտաւորակա՞ն ենք թէ...

Հարուստներ եւ հայրսուրբներ, կը կարծէ՞ք թէ ժամ շինելն ու աղէլուիա կարդալն է, որ պիտի ճշդէ ժողովուրդի մը մտաւորական արժէքը, թոյլ տուէք ըսել ձեզի, որ Թուրքիոյ մէջ մէվլէվի կարդացողները մտաւորական հարստութիւն մը չստեղծեցին երբեք:

Խնդիրը այդ չէ, սակայն,

Թող մէվլէվի կարդան կամ աղէլուիա, բայց չմոխեն ազգին նիւթական կարողութիւնը: Վերջերս անցիտան թերթի մը մէջ (Հայաստանի կոչնակ, 25 մայիս) կը կարդայի, որ Նիւ - Եորքի Հայերը, չգոհանալով երկու եկեղեցիներով, երրորդ մըն ալ շիներ են 75,000 տոլար արժէքով:

Եօթանասունհինգ հազա՛ր տոլար: Եւ խորհիլ, որ այդ դրամով գիւղ մը կը շինուէր Հայաստանի մէջ:

Ալ շա՛տ է այս: Քանի՞ տարի է, որ կը շարունակուի այս «շինարարութիւն»ը: Այս ազգը, «մտաւորական» կամ «մեծ» ըսելով՝ պիտի ճանչնայ միայն անո՞նք որ Մեծն Ներսէսէն ի վեր վանք ու ժամ կը շինեն: Ե՞րբ պիտի կերպարանափոխուի այս ժողովուրդը հոգիով, ե՞րբ շինարարութիւն մըն ալ մեր հոգիներուն մէջ, երիտասարդացնելու եւ դարաշրջանին հետ հաղորդելու համար մեզ:

Ա՛խ, ե՞րբ:

ԱՐԱՋ

47 հայ կամաւորներ Եթովպիոյ մէջ

«Թան» կը գրէ թէ Եթովպիա ծնած 47 Հայեր խնդրած են զինուոր արձանագրուիլ հաբէշական բանակին մէջ: Բոլորն ալ ստորագրած են իրենց յանձնառութիւնը եւ կայսեր ներկայացուած:

Ասորիներու եւ Հրեաներու տեղաւորումը ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարզպանը, որ այժմ Ֆրանսա կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Եգիպտոսի թերթերուն, Ասորիներու եւ Հրեաներու տեղաւորման, ինչպէս եւ երկրին քաղաքական եւ տնտեսական կացութեան մասին.—

— «Ասորիներու Սուրիա տեղաւորումը որ ներկայիս կատարուելու վրայ է, որոշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խնդրանքին հետեւանքով: Անկէ զատ ֆրանսական եւ սուրիական իշխանութիւնները անպատեհութիւններ չտեսան այդ տեղաւորման մէջ, տրուած ըլլալով որ նորեկ գաղթականներ պիտի հաստատուին այնպիսի շրջանի մը մէջ (Ճէզիրէ) որ ներկայիս անմշակ եւ գրեթէ անբնակ հողամաս մըն է: Ասորիները պիտի աշխատին արգասաբեր դարձնել զայն, զբաղելով երկրագործութեամբ եւ իրենց շահէն կարեւոր մաս մը պիտի նպաստէ ամբողջ երկրին:

Հրէական ներգաղթը զանգուածային չպիտի ըլլայ այլ անհատական: Հողային կամ այլ մենաշնորհներ չպիտի շնորհուին սիոնականդաղութներու: Ներգաղթողները անհատապէս իրաւունք պիտի ունենան երկրին մէջ հաստատուելու, պայմանաւ որ որոշ դրամագլուխ մը տէր ըլլան»:

Սուրիոյ վարչաձեւը փոխելու խնդիր չէ եղած երբեք:

Սակայն մեր յարաբերութիւնները Հիճազի հետ կատարելապէս բնականոն են: Պէտք է ըսել որ սուրիացի ազգայնականները բոլորն ալ համաձայն չեն միապետութեան հաստատման շուրջ: Հանրապետականութիւնը անխրախուսելի երազ մըն է:

Վերջերս սուրիական մամուլը բուռն վիճաբանութիւններ արծարծեց քաղաքական եւ վարչական ապակեդրոնացման կարծեցեալ ծրագրի մը շուրջ եւ բամբասեց թէ վարչապետ Շէյխ Թաճէտտին պաշտօն ստանձնած է յիշեալ ծրագիրը Փարիզ արտաքին նախարարութեան փոխանցելու: Ասիկա զրոյց մըն է: Սուրիական նոր համադաշնակցութիւն ստեղծելու խնդիր չկայ:

Տնտեսական խնդիրներուն անցնելով Պ. տը Մարթէլ յայտարարած է.—

Ֆրանսայէն վերադարձիս զարկ պիտի տամ տնտեսական ծրագրիս գործադրութեան, որով հովանաւորեալ երկիրները պիտի կարենան լաւապէս պայքարիլ ներկայ տագնապին դէմ: Հիւսիսային Սուրիոյ երկաթուղին երկարեցինք մինչեւ Թէլ Քօչէք, իրաքեան սահմանագլուխին վրայ: Նոր գծինրացումը տեղի ունեցաւ անցեալ յունուարին: Ներկայիս մտադիր ենք գիծը երկարել մինչեւ Մուսուլ, որպէսզի կարելի ըլլայ Իրաքէն Միջերկրականի ափը փոխադրել «Իրաքի Օյլ»ի կողմէ արտահանուած ծանր տեսակի նաւթերը:

Անապատային երթեւեկը դիւրացնելու համար բարեկարգեցինք Դամասկոս — Պաղտատ ուղին: Ուրիշ բազմաթիւ շինութիւններ ալ կը կատարուին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՍՏՈՒՄ ՄԸ ՄԻՋՈՑԻՆ ՄԷՋԷՆ

Գրեց՝ ՎՆՐԾԱՆՈՂ

Շատ չէր անցեր ժամանակը Փանամայի մեծ գայթակղութեան վրայ, երբ քառասուն եւ աւելի տարիներ առաջ ռումբի պէս Ֆրանսայի, նոյն Ֆրանսային մէջ պայթեցաւ Տրէյֆիւսի Գործը կամ, մէկ բառով, Գործը (l'Affaire):

Քիչ ատենէն ստացաւ համաշխարհային հանգամանք, եւ արթնցուց այնպիսի հետաքրքրութիւն մը՝ որ համազօր է պատերազմի մը նախօրեակին յարուցած հետաքրքրութեան, եւ ասիկա՝ տարիներով:

Փանաման ներքին փտութեան, ապականութեան մէջ կը սահմանափակուէր, ճիշդ Սթավիսքիի այլանդակ ու ապշեցուցիչ գայթակղութեան պէս: Տրէյֆիւսի գործը կը սպառնար վայրկենէ վայրկեան միջազգային հանգամանք ստանալ գերմանեւֆրանսական պատերազմի մը կասկածներով: Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան վաւերական եւ կենսական թուղթեր դաւաճանի մը կողմէ ծախուած էին օտար պետութեան մը, որ ոչ այլ ոք էր՝ այլ նոյն ինքն Գերմանիա, որ 1870 Թուականէն ի վեր համօրէն Ֆրանսայի մղձաւանջը դարձած էր, եւ մինչ նոյն թուականին պարտութեան վրէժը լուծելու համար, բոլոր բովանդակ Ֆրանսացիները՝ իբրեւ մէկ մարդ՝ պատեհ վայրկեանին կը սպասէին, եւ ահա Ֆրանսացի մը անոր կը ծախէ ազգային կեանքին պատիւը, իտէալը:

Գործը տարիներ տեւեց անակնկալ յայտնութիւններով՝ որոնք կուգային մերթ ընդհանուր ապականութիւն մը հրապարակել Ֆրանսական բարքերուն մէջ, մերթ բանակին ու քաղաքականութիւնը վարող մանաւորներու ընչաքաղցութեան, միանգամայն թուլամորթութեան ապացոյցը տալ: Ինչպէս Փանամայի գայթակղութեան «ծաղկեալ» շրջանին «մեծափոր չէքառուներ»ը (les gros chéquards) ծակէ ծակ կը սողուէին, ճիշդ Սթավիսքիի այժմ գրեթէ փակուած գործին միջոցին եղածին պէս, Տրէյֆիւսի գայթակղութիւնն ալ մինչեւ իսկ ամօթահար ըրած էր պարկեշտ եւ հայրենասէր զինուորականները, որոնց համբաւին եւ անմեղութեան դէմ կը գոռար մեծ մասը Ֆրանսական լրագրութեան, որ իր միջազգային պաշտօնակիցներէն շատ աւելի դիւրազգած, դիւրաբորբոք եւ ըստ այնմ ալ դիւրաթարշամ, յաճախ կը փչէր քան թէ կը լուսաւորէր: Մինչեւ որ հանրային գործիքին պղտոր ու բաղում ջուրերէն որոտաց անկեղծ ու գոգցես երկնաշունչ ձայն մը, Զօլային, Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՄ (j'accuse): Եւ ինչ ամբաստանութիւններ... եւ ինչ ակներեւ համարձակութեամբ: Գայթակղութեան եւ դրպարտութեան ոգին, որով կը գործէին անոնք որոնց տրուած էր «արդարութիւն» բաշխելու պաշտօնը, պահիկ մը թուեցաւ յաղթել նաեւ Զօլայի, որ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, մինչ խեղճ Տրէյֆիւս Պրետորեաններու հսկողութեամբ Պիղատոսէ Պիղատոս կ'առաջնորդուէր, Հեփեստոսի նման կաղացող արդարութեան մը սրահներուն մէջ:

Երբ գրեթէ ամէն երկրի մէջ «ներքին» արդարութիւնը այսքան կը յամենայ, ոչ միայն կը յամենայ, այլեւ կը թիւրի, դուք, միամիտ սիրելիներս, ալ ի՞նչ կը սպասէք «միջազգային» արդարութենէն: Վկայ, Ամենակալին առջեւ, Լօզանի հեթանոսական արդարութիւնը...

Բայց, վերջապէս, քանի որ ըսել պէտք է, ֆրանսական յապաղած խղճմտանքը, խանձարուրքի մէջ թալաթոթուելէ վերջ, վճռեց Տրէյֆիւսի անմեղութիւնը, թէեւ... բուն յանցաւորները մէջտեղ չհանուեցան այնքան յայտնապէս, որքան հանուած ու դատապարտուած էր անմեղ մը:

X

Բայց ներքին եւ միջազգային եւրոպ-ամերիկեան արդարութիւններուն արժէք զնելու տաղտկալի իմաստասիրութեան համար չէր որ ներեցի ես ինծի՝ հինգ տասնեակ տարիներու միջուցին մէջէն ոստում մը փորձել: Այլ աչքի առջեւ բերելու, տեսակ մը չարժապատկերի մէջ զոլացնելու Տրէյֆիւսի գործին առթիւ Կ. Պոլսոյ եւ Գաւառի Հայութեան սիրտը այնպէս՝ ինչպէս կարելի է տալ զայն մեր ներկայ զողդողուն ու երկմիտ կացութեան մէջ: Մարդ ճիշդ հիմա 70 տարեկան պէտք է ըլլայ, նոյն գործին ատեն Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայ տարրին մտայնութիւնը յիշելու եւ պատկերացնել աշխատելու համար: Այսօր այդ դժուարին ու ապերախտ աշխատանքին տակ կը տրորուիմ յօժարակամ, արդի արի ու վճռակամ սերունդին — երիտասարդութեան — ծառայութիւն մը մատուցանելու նպատակով:

Փանամայի գայթակղութիւնը այնքան սաստիկ հետաքրքրութիւն չէր արթնցուցած մե՞ր ժողովուրդին ծոցին մէջ, ինչպէս ըսինք, որքան Տրէյֆիւսի գործը դրդեց: Կ. Պոլսոյ Հայ լրագրութիւնը, մանաւանդ Բիւզանդիոն, անսովոր թռիչք մը ստացաւ: Չէր հասներ ամէնուն: Միշտ աւելի թերթ: Միշտ աւելի մանրամասնութիւն: Բիւզանդիոնի գաւառական բաժանորդներուն թիւը բարձրացաւ հազարի, հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ մինչեւ այն ատեն անլուր յաջողութիւն մը: Ամէն օր եօթը երկար սիւնակ, Գործին վերաբերեալ հարց-պատասխաններով: Փարիզի «Թան»ը գրեթէ ամէն առաւօտ «Բիւզանդիոն»ի մէջ կը տեղափոխուէր, եւ Ֆրանսացի դատաւորներուն արդարասիրութեան չափին ու սահմանին արդէն իսկ հայ ընթերցողներուն դատարանին կ'ենթարկուէր, Պոլիս թէ գաւառները:

Ամէն կապանքէ եւ կարծիքի տարբերութիւններէ պահիկ մը զերծ կացուցէք զիս, Պ. Խմբագիր, ձեր տասնամեակի երջանիկ թուականին առթիւ, որպէսզի ըսեմ մեր Նոր Սերունդին, որ Գործին ատեն դեռ ծնած իսկ չէր, թէ Տրէյֆիւսի դատավարութեան յարուցած հետաքրքրութիւնը Հայուն համար պարզ ու սովորական դատի մը հետաքրքրութիւնը չէր, որ կուգայ յանկարծ ու կը դադրի, երբ երկար տեւէ, այլ այն հետաքրքրութիւնը, որ տարիներով վառ մնաց եւ որուն խանձողը կը մըխար միշտ Հայ միտքին մէջ, թէ արդեօք, այս Գործին հետեւանքով, միջազգային կնճռոտութիւն մը պիտի ծագէ՞ր, վերջապէս: Փութամ ըսել, առանց այլեւայլի, եւ առանց վախնալու որ եւ է հերքումէ, թէ Հայոց հանրային կարծիքը, Թրքական հարստահարութիւններէն, հալածանքներէն, մեծ ու փոքր Թուրք լակոտներու այպէն ու կատականքէն այնքան զզուած, այնքան զայրացած էր, որ բաղձատարած ակն ունէր միջազգային խառնաշփոթութեան մը, խորհելով, եւ իրաւամբ, թէ հարստահարողը ուղղակի կամ անուղղակի պիտի պատժուէր, դաս մը պիտի առնէր եւ ինչպէս եղաւ 1877–78ի Թուրքեւռուս պատերազմին հետեւանքով, քրիստոնեայ ժողովուրդը — իմա Հայը — համեմատական արդարութեան եւ թուլացումի պիտի հասնէր: Եւ տեսէք մանաւանդ որ այսպէս խորհող ու սպասող ժողովուրդը դարձեալ, հակառակ ամէն նեղութիւններու, իր շարժուն եւ անշարժ ըստացուածքը ունէր, Թուրքիոյ ներքին ու արտաքին վաճառականութեան կարեւոր մասը իր ձեռքին մէջ կը գտնուէր, եւ սակայն... եւ սակայն, հայրենասիրական զգացումէ, անկախութեան տարտամ բայց բնազդական գիտակցութենէ մղուած, կը հետեւէր ու կը հետեւէր միշտ աւելի բուռն, միշտ աւելի խանդավառ, միշտ աւելի յուսալից, իրադարձութիւններուն հետ յարափոփոխ, քանի որ մատնութեան վաւերաթուղթերէն օգտուող Պերլին ուշագրաւ ջղայնութիւն մը կը պարզէր երբեմն:

Փանամայէն հաց չէր ելլեր Հայ հանրային կարծիքին համար: Ներքին խնդիր մը, մէկը այն գայթակղութիւններէն, որոնք յաճախ կը կէտկէտեն ժողովրդավար երկրի մը վարչական անիւը: Արդէն Փանամայէն ոչ շատ առաջ ալ Կրէվի նախագահին փեսան Վիլսօն՝ իր աներ պապային թուղթենէն օգտուելով պատուանշանի ... առեւտուրի տուած էր ինքինքը եւ դրամ դիզած: Ասոնցմով չէր արթննար Հայը իր քունէն, ցնցուելու պէտք ունէր արտաքին փոթորիկներու մղձաւանջով:

Եթէ Գործը ազգային պաշտպանութեան հետ կապ չունենար եւ, ասով իսկ, գերմանեւֆրանսական յարաբերութիւնները փափուկ հանգամանք չստանային, հայ ընթերցողը, ապահով եղէք, այնքան պիտի չզգածուէր ընաւ:

Իբրեւ ապացոյց միեւնոյն եղելութեան, կրնանք վերակոչել յիշատակը ռուսեւճափոնական պատերազմին: Նոյն մտայնութիւնը մեր ամէնուս համար: Մոսկովը կրնար տապալիլ, արդէն փչելու ճամբան բռնած էր, արդէն Եւրոպայի անէծները, գլխաւորութեամբ Անգլիոյ, ցատկելու փորձեր կ'ընէին, մանրաքայլ այլ ապահով — մորթ զգելու համար, այդ անխիղճ խաղախորդները: Եւ խեղճ միամիտ կամ աւելի, ակարամիտ այն Ցարը եւ իր սարքը, Անգլիայէն խաբուելով, իր միլիոնաւոր զաւակները Կարպաթեան լեռներէն ու կիրճերէն քալեցուց ու քալեցուց հետզհետէ անօսրացած միլիոնները, որոնք... Փէշթա պիտի երթային, Աւստրիոյ գործը լմնցնելու, եւ, ի փոխարէն, անգլեւֆրանսական նաւատորմիղը, մինչ այս մինչ այն, Տարտանէլէն ներս պիտի մտնէր եւ Պոլիսը հանդիսաւորապէս պիտի յանձնէին Մեծին Պետրոսի ժառանգորդին, ի վարձ Փրզէմիսըլի արշաւանքին: Ռուս Ցարը պարկեշտօրէն կատարեց իր յանձնառութիւնը: Անգլիա դրժեց: Ռուսիա յեղաշրջուեցաւ այս ուխտադրժումին իսկ հետեւանքով: Ուխտադրժում մը որ ոչ միայն բարբարոս Թուրքը կանգնեց կանգնեց քաղաքակրթութեան... փլատակներուն վրայ, այլ բոլշեւիկ կոչուած անհաստատ, կասկածելի եւ սպանող վարչաձեւ մը նուէր բերաւ խանձակեաց դիւանագիտութեան: Մնացեալը գիտէ Նոր Սերունդը:

Եւ այս Նոր Սերունդին հայերն ու մեծ հայերը ճիշդ նոյն քաղաքական յուզումնալից շարժումներով էր որ կը հետեւէին այնքան հետաքրքրութեամբ Տրէյֆիւսի գործին, ռուսեւճափոնական պատերազմին, ինչ կերպով որ մենք հետեւեցանք վերջին պատերազմին (կամ վերջինթեր պատերազմին) Տարտանէլներու կեղծ ռմբակոծումին, Սեվրի սեւհոգի դաշնագրութիւններուն եւ կը հետեւինք այսօր իսկ մեր միջազգային տնտեսական, քաղաքական անկայուն անստոյգ կացութեան:

Կը հետեւի ուրեմն թէ, աւելի հին պատմութիւնները ձգելով, վերջին կէսդարեան հետաքրքրութիւնը դեռ ընաւ կորուկ նպատակի մը չէ հասած, եւ մեր նախորդ սերունդները նոյն հետաքրքրութիւնը ժառանգ ձգեցին Նոր սերունդին, սա տարբերութեամբ սակայն, որ նախորդները, համեմատաբար, լաւ վիճակի մը մէջ էին եւ մութին մէջէն միայն կը դիտէին իրերը, եւ իրողութիւններէն կը ջանային հանել իրենց ցանկացած հետեւութիւնները: Բայց նոր սերունդը, լոյսերուն մէջէն իսկ դիտելով իրերը, այսօր ալ աւելի անհանդիստ է, աւելի վրդովւալի օրեր կ'անցընէ, եւ ինչո՞ւ չէ, քանի որ կը տեսնէ ափաշկարայ որ ոչ միայն իր քաղաքական ցանկութիւնները իրականանալէ հեռի են, այլ չունի իսկ իրաւական վիճակ մը, չունի հանդարտ բարձ մը՝ ուր գլուխը դնէ, «Թուղթի» մտահոգութիւնը իր ուղեղը կը պայթեցնէ, փարիա կ'ըլլայ հետզհետէ: Եւ աւելի յոռին՝ այն որ իր հինհնուքներուն, տառապանքներուն, տեսակ մը հալածանքներուն մէջ իր ծոցածին հարազատները ահա կը ձուլուին, ցեղին համար անպէտ, նոյն իսկ իրենց անմիջական հայրերուն զօրովանքէն զուրկ:

Ու այս ամէնը՝ Շնորհաց 1935 թուին, մէկ միլիոն զոհերուն բացօթեայ հրկիզումէն ՔՍԱՆ տարի վերջ միայն, երբ, միաժամանակ, Պոլսոյ եւ գաւառի Հայոց գերեզմաններէն նոյն զոհերուն ծնողներն ալ պղծուա՛ծ: Ու այս ամէնը ի փառս եւ ի գովեստ եւրոպ-ամերիկեան օդանաւային քաղաքակրթութեան...

Ու չըսե՛լ տակաւին թէ մնացորդ հայութիւնը բնականաբար վառ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի եւ պիտի հետեւի բոլոր ոլոր մոլոր, պարզ կամ բարդ իրողութիւններուն, մինչեւ որ յանդին արդարութեան, մարդկային, մարդավայել, արդարութեան «աստուածային» ձգելով երկինքի սուրբերուն» ...

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԻՆ՝ ՎՐԱՅ

Օրուան դէպքերը այնքան կը հրմշտկեն իրար որ յաճախ կենսական խնդիրներն իսկ աննշմար կ'անցնին:

Մեզի համար վերջին երկու շաբաթներու ամէնէն ուշագրաւ պարագան Թուրքիոյ վարչապետ Զօր. Ըսմէթի քննական պտոյտն էր, որ այնքան խորհրդաւոր կերպով կատարուեցաւ Հայաստանի հին եւ նոր սահմաններու երկայնքին ու լայնքին:

Երեւութապէս սովորական իրողութիւններ են այսպիսի քննական պտոյտները, սակայն եթէ քիչ մը աւելի խոր թափանցենք, բաւական խորհրդաւոր պարագաներ կը տեսնենք «Արեւելեան Նահանգներու» քննական պտոյտին մէջ, իբրեւ մէկ պզտիկ օղակը քաղաքական բարդ մեքենային եւ զինուորական սխեմին:

Գիտենք թէ բոլոր երկիրներու մէջ, դիւանագիտական մարմինները, ինչպէս եւ գլխաւոր սպայակոյտերը շագիի վրայ են: Բացի այն սուր պայքարէն որ գոյութիւն ունի, մեծ պատերազմի յաղթողներու եւ պարտեալներու միջեւ, յաճախ արտաքին խոշոր պատճառներ կուգան աւելի եւս մղում տալ նոր զինարշաւին: Երէկ Հիթլէրն էր, այսօր Մուսոլինին է որ վառօդի հոտ կը ցանէ ամէնուրեք:

Արդարեւ իտալեւհաբէշական կնճիռը այնքան վտանգաւոր է որ, անխուսափելի կը շահագրգռէ բոլոր երկիրները, ինչպէս հեռաւոր Ճափոնը կամ աւելի եւս Թուրքիան, որ խիստ արթուն եւ զգոյշ՝ ստիպուած է հետեւիլ դէպքերուն:

Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, թէ ինչպէս ամէն առաջ Իտալիան անգամ մը եւս իրարանցումի մատնեց Թուրքիան: Այն ատեն ինքը Մեծն Քամալը կատարեց քննական պտոյտը, Միջերկրականի սահմաններուն վրայ եւ ստուգման ենթարկեց ծովեզերեայ ամրութիւններուն արժէքը:

Թուրքիան այսօր դարձեալ ռազմական տենդոտ պայքարի մէջ է: Այդ պէս է թէ արեւմուտքի ու արեւելքի սահմաններու վրայ, թէ մայր երկրի մէջ:

Ակներեւ է Թուրքերու վարած քաղաքականութիւնը Թրակիոյ մէջ: Հոն մեծ աշխատանք կը կատարուի նախ հոծ թուրք ազգաբնակութիւն տեղաւորելու, միւս կողմէ զինուորական ուժերը բազմացնելու: Կը յիշուի թէ ինչպէս օգտուելով յունական վերջին յեղափոխութեան ստեղծած անորոշ վիճակէն, Թուրքերը բաւական նոր զօրամասեր տեղաւորեցին Թրակիոյ սահմաններու վրայ, իսկ հիմա ալ Քըրք-Քիլիսէի մէջ նոր ամրութիւններ կը կառուցանեն:

Բուն երկրի մէջ, այս օրերս Թուրքերը ուշադրութիւն կը դարձնեն ... նաւային ուժի զարգացման: Թ... քերն ալ համոզուած են թէ վա... պատերազմի խոշորագոյն զէնքը ... ուսրական սաւառնակն է եւ այդ ... սին մէջ ալ չպիտի ուզէին վե... գծի վրայ մնալ: Արդէն այդ նպա... կին համար զօրաշարժի ենթարկ... են դրամատուները, գործարան... եւ զանազան հաստատութիւն... Սաւառնակի Միութեան յուլի... զեկոյցէն կ'իմանանք թէ այդ ն... տակով հաւաքուած գումարը կը ... նի մօտ մէկուկէս միլիոն ոսկի...

X

Անցնինք այժմ դէպի արեւե... սահմանները: Այնտեղ, ինչպէս ... սանք, կը շրջագայի վարչապետ... մէջ Ինէօնիւ, ընկերակցութ... արտաքին գործավար Րիւշտի Ար... անշուշտ նաեւ զանազան մասնագ... ներու, զինուորականներու եւ ... գիրներու:

Ամէնէն առաջ նկատի ունենալ... որ Ըսմէթ զինուորական մարդ ... Թուրքիոյ լաւագոյն զօրավարն... մէկը, հետեւաբար անոր այցելութ... նը պարզ տնտեսական, վարչական ... գիրներով բացատրելու չէ, ... շատ ռազմավարական նկատառում... րով: Այս կասկածը շատ աւել... հիմնաւորուի, երբ նկատի առնեն... վարչապետն ու գործավարը ... յարմարութիւնները եւ մանաւ... դիւրութիւնները ունէին, իրենց ... կան գործերը կատարելու մեծ ... ղաքներու մէջէն, օգտուելով դէ... ւոր ճանապարհներէն, մինչդեռ ... կ'անցնին սահմանամերձ այն... վայրերէ ու դարձդարձիկ ճա... պարհներէ ուր մենք ռազմական ... զօր հետազօտութեան եւ թաքուն ... տակագիծերու ուսումնասիրութ... հետքերը կը տեսնենք:

Հետեւինք Ըսմէթի ուղեգծին: ... խանակ Վանէն ուղղակի Էրզրում ... նելու, նախ քննութեան կ'ենթարկ... Պայազիտի եւ Ալաշկերտի հով... Գոնէ այդտեղէն դիւրութեամբ ... նար անցնել Դիատին - Ղարաքիլ... Ալաշկերտ - Էրզրում գլխաւոր ճա... պարհը, մինչդեռ կը կազմէ խոշոր ... ղեղ մը բռնելով Օրդով - Իգտի... Կաղզուան - Սարիղամիշ եւ Էրզ... գիծը:

Յուլիս 15ին կ'այցելէ Դիատին... Գըզըլ - Տիզա երկու գլխաւոր կա... ները, Դիատին, Պայազիտ - Էրզ... Վան - Սուրմալու ճանապարհնե... զինուորական կարեւոր հանգոյ... իսկ Գըզըլ - Տիզա Թափարէզի նշա... ւոր կիրճին մօտ նոյնքան կարեւ... կայան մը:

Իգտիր գալու համար Ըսմէթ ան... ցած է Կիւրճի Բուլաղէն, Ջինգի... լեռնանցքէն իջնելով, բնականաբ... ուսումնասիրելով ճանապարհ... րու արդի վիճակը եւ անոնցմէ օգտ... ւելու հնարաւորութիւնները: Արար... տի ստորոտէն անցած ատեն, Զօր... Ըսմէթ գոհունակութեամբ դի... այդ աշխարհի ամայութիւնը, հեռ... ւորը եւ ապահովութիւնը, քանի ...

ԶԳՈ՛ՅՇ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Վեներական հիւանդութիւնները գլխաւորաբար երկուք են.— Սիֆիլիզը (փրանկախտ) եւ ջերմամիզութիւնը (պլէնօրաժի, պէլ - սողուէլըդը):

Այն անձերը, որոնք կը վարակուին այս հիւանդութիւններով՝ յաճախ չափազանց անհոգութեամբ, պէտք է ճանչնան այն վտանգները եւ հետեւանքները, զորս կը պատճառեն այդ հիւանդութիւնները:

ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ.— Սիֆիլիզը, որուն առաջին վէրքը (կարծր կեղ) մօտաւորապէս երեք շաբաթէն երեւան կուգայ, բազմաթիւ արկածներ յառաջ կը բերէ մորթին վրայ (վէրքեր, հերաթափութիւն), հաղաթաղանթներուն վրայ (բերնի եւ կոկորդի վէրքեր, որոնք չափազանց վարակիչ են), աչքի հիւանդութիւն եւայլն, եւ յետագային, քանի մը տարի ետք, յաճախ յիմարութիւն, անդամալուծութիւններ, կուրութիւն եւ զանազան ծանր հիւանդութիւններ:

Ան ենթակայ կ'ընէ նաեւ խլիրդին (ճանճէռ) եւ հիւծախտին:

Շատեր կը մեռնին այսպէս 15, 20 կամ 30 տարի առաջ առնուած եւ չխնամուած կամ գէշ դարմանուած փրանկախտի հետեւանքով:

Կնոջ մօտ, վերոյիշեալ արկածներէն զատ, վիժում կը պատճառէ: Եթէ տղաք աշխարհ գան, մարմնի տձեւութիւններ կը ներկայացնեն, տկար կ'ըլլան եւ ժառանգական ուրիշ թերութիւններ կ'ունենան (յիմարութիւն, լուսնոտութիւն եւայլն):

Ոգելից ըմպելիները եւ չար կեանք մը անհամեմատ կ'աւելցնեն սիֆիլիզին չարաղէտ հետեւանքները:

Ջերմամիզութիւնը, զոր յաճախ կատակի կ'առնեն, ծանր բարդութիւններ կրնայ պատճառել յօդերուն եւ ծննդամիզային գործարաններուն մէջ: Այր մարդուն մօտ, ամորձիքներու բորբոքումը կրնայ ամուլ դարձնել զինք:

Կնոջ մօտ, ջերմամիզութիւնը գլխաւոր պատճառն է արգանդի եւ ձուարաններու բորբոքումին, որ յաճախ վիրաբուժական գործողութիւն կը պարտադրէ, ինչպէս նաեւ ամլութիւն:

Ջերմամիզութեան թարախը եթէ աչքին դպի, ծանր բորբոքում յառաջ կը բերէ: Շատ մանուկներ ասոր հետեւանքով կուրցած են:

Ջերմամիզութիւնը երբեմն շատ երկար կը տեւէ, ըլլայ այր մարդուն, ըլլա՛յ կնոջ մօտ եւ քրոնիկ կը դառնայ, առանց կորսնցնելու իր վարակիչ հանգամանքը:

Ուրեմն սիֆիլիզը եւ ջերմամիզութիւնը պատճառ կ'ըլլան շատ մը տանջանքներու, մտահոգութիւններու եւ վիշտերու անհատին համար, կը քայքայեն ընտանիքը եւ կը տկարացնեն հայրենիքը:

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՎԱՐԱԿԵՆ.— Սիֆիլիզը եւ ջերմամիզութիւնը չափազանց վարակիչ են: Վարակուածները պարտաւոր են սեռային յարաբերութիւն չունենալ, եւ շատ զգոյշ ըլլալ շուրջիններու հետ առօրեայ շփումներու պահուն: Սիֆիլիզը կրնայ փոխանցուիլ համբոյրով, արդուզարդի առարկաներով, գաւաթներով, քանի մը հոգիի կողմէ բերան տարուած շիշերով, նուագի գործիքներով, խաղալիկներով: Ջերմամիզութեան թարախով աղտոտած ձեռքերը կրնան վարակել աչքերը:

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ.— Ամէնէն ապահով միջոցը այն է, որ բարոյագիտութիւնը կը յանձնարարէ,— սեռային յարաբերութենէ հեռու մնալ մինչեւ ամուսնութիւն: Ժուժկալութիւնը առողջութեան չի վնասեր, մինչդեռ սեռային չափազանցութիւնները կը սպառեն: Ընդտանական ժուժկալութիւնը կ'օգնէ սեռային ժուժկալութեան:

Այսուհանդերձ անոնք որ չեն ուզեր այս խորհուրդներուն հետեւիլ, վարակման հաւանականութիւնները կը նուազեցնեն, եթէ երբեք սեռային յարաբերութենէն անմիջապէս վերջ խնամով օճառեն եւ լուան ծննդական գործարանները:

Այր մարդիկը աւելի երաշխաւորուած կ'ըլլան հիւանդութեան դէմ, եթէ երբեք օծանումէ ետք գործածեն մասնաւոր օծանակ մը (pommade préservatrice), որ կը կանխարգիլէ թէ սիֆիլիզը եւ թէ ջերմամիզութիւնը:

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԲՈՒԺԵԼ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Վեներական ախտերու, մանաւանդ սիֆիլիզի դէմ, ունինք զօրաւոր եւ ազդեցիկ դեղեր: Հետեւաբար վարակուածները իրապէս կրնան բուժուիլ, այն պայմանով որ կանոնաւորաբար եւ պէտք եղած տեւողութեամբ ենթարկուին լաւ դարմանումի մը: Որքան կանուխ սկսի դարմանումը, այնքան կ'աւելնան աղէկնալու հաւանականութիւնները:

Եթէ փրանկախտաւոր մը այս կերպով դարմանուի, յետագային կրնայ ամուսնանալ եւ գեղեցիկ ու առողջ զաւակներ ունենալ:

Ընդհակառակն, եթէ առանց բժիշկին արտօնութեան ամուսնանայ, զազրելի գործ մը կ'ընէ, որովհետեւ իրեն վստահող մանկամարդ աղջիկը կ'ենթարկէ վարակման եւ մայրութեան հաճոյքներէն զրկումի եւ ծնելու այնպիսի զաւակներ, որոնք վիշտի եւ մտահոգութեան աղբիւր մը պիտի դառնան իրենց ծնողքին համար:

Անոնք որ վեներական հիւանդութիւններէ վարակման վտանգին կ'ենթարկուին, պարտաւոր են սեռային յարաբերութենէն ետք, քանի մը օր կամ քանի մը շաբաթ ուշադրութիւն ընել, եւ եթէ ամենափոքր կասկածելի նշան մը տեսնեն, պէտք է անմիջապէս դիմեն բժիշկին, առանց կեղծ ամօթի:

Այդ քննութենէն առաջ, ոչ օծանակ, ոչ թէնթիւր տ'իոտ եւ ոչ ալ զանազան փոշիներ:

ՊԷՏՔ Է ԽՈՒՍԱՓԻԼ ԳԷՇ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄՆԵՐԷ.— Պէտք չէ դեղագործին դիմել, որ հիւանդութիւնները չէ ուսումնասիրած եւ առաւել կամ նուազ յարմար դեղեր կուտայ հիւանդներուն, որոնք խաբուսիկ ապահովութիւն մը կ'ունենան, եւ շատ դրամ ծախսելով հանդերձ, իրականին մէջ առանց խնամքի կը մնան:

Վտանգը նոյնքան մեծ է, երբ հիւանդները կը դիմեն կարգ մը դարմանատուներու եւ ենթադրեալ «մասնագէտ»ներու, որոնք ահագին ռէքլամ կ'ընեն թերթերու մէջ եւ ամէն տեղ, թղթակցութեամբ կը դարմանեն հիւանդները եւ կը շահագործեն զանոնք՝ խոստանալով արագ բուժում, զոր անկարող են կատարել: Այս շառլաթանները ահագին չարիք կը պատճառեն ժողովուրդին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայու նշոյլ չմնաց հոն, իսկ Քիւրտերն ալ այնպիսի հարուած մը ստացան որ երկար ժամանակ մտահոգութիւն չէն կրնար պատճառել:

Յուլիս 17ին Ըմէքթ, Իգտիր է եւ այս անգամ կ'ընտրէ աւելի հետաքրքրական ճանապարհ մը,— Կաղզուանի ուղղութիւնը, Սարիղամիչ մտնելու համար: Այդ ճանապարհը որ կ'անցնի Արաքսի հոսանքն ի վեր, կը կազմէ Իգտիր-Կողբ-Կաղզուան-Բէգլի Ահմէտ (Կարս) գլխաւոր գիծը, որ ռազմական մեծ նշանակութիւն կը ներկայացնէ, Կարսի դէմ պաշարողական գործողութիւն կատարելու տեսակէտէն: Իգտիրէն 20 քիլոմէթրի վրայ գտնուող Քիւլլիւքի մօտ է եւ Գարագալա կամուրջը: Շատ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինչո՞ւ փոխանակ Իգտիրէն ուղղակի Մարգարայի կամուրջով եւ գլխաւոր ճանապարհով Հայկ. հողը մտնելու, բաւական թատերական «յանպատրաստից» հանդիպում մը ուզեր են ցոյց տալ,— Գարագալէէն սահմանը անցնիլ եւ ներս հրաւիրուիլ ...

Գարագալէէն անցնողը ուղղակի Սարդարապատ կը մտնէ: Թուրք զօրավարը արդեօք Սարդարապատի ամբարտակը գիտէ՞ր, թէ ոչ իրական ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻն նայեցաւ ուր 17 տարի առաջ ահաւոր ու փառական զօտեմարտին մէջ, հայ ռազմիկը կը գլխատէր Թուրք «ասքէր»ը: Թերթերէն իմացանք որ Հայաստանի վարչապետը բացակայ ըլլալով իր օգնականը ընդունած է Թուրք վարչապետը: Ո՛վ գիտէ թէ օգնական Ալի Մէհմէտով ի՛նչ սրտառուչ ընդունելութիւն եւ զեկուցում... կատարեց Ըմէքթովին...

Յուլիս 18ին Թուրքիոյ վարչապետը Սարիղամիչ-Վէլիբաբա-Հասան-Գալէ գծով Էրզրում կը մտնէ ժողովրդական մեծ խանդավառութեան մէջ: Բնականաբար Էրզրումի մէջ, Ըմէքթ աչքէ անցուց զօրամասերը, բերդի ամրութիւնները, ինչպէս նաեւ բոլոր զինարանները:

Իսկ յուլիս 19ին, Ըմէքթ Թօրթումի ճամբով Կարս կը մեկնի, հետեւելով այն ուղղութեան զոր ընտրած էր իր յանդուգն յարձակողականին համար, 1914ին:

×

Այսպէս ուրեմն, ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ գիշակեր Թռչունը միշտ միեւնոյն տեղը պտոյտ կուտայ, երբ որ իր որսին վրայ կը հսկէ, վարչապետ Ըմէքթ Ինէօնիւ եւս աջ կը դառնայ, ձախ կը դառնայ, սակայն գլխաւորաբար հայկական սահմանամերձ շրջանները եւ ճամբաները կը չափչփէ:

Արդեօք ի՞նչ հեռաւոր եւ թաքուն նպատակներ հետապնդելու: Թող ընթերցողը թոյլ տայ մեզ, այդ բոլորէն որոշ եզրակացութիւններ հանելու.—

Ա.—Իտալա-Հապէշական վէճը հետզհետէ դէպի պատերազմ կ'ընթանայ: Բնականաբար այդ կրակը, շատ մը երկիրներ պիտի բոցավառէ: Սակայն Իտալիա պարտուի կամ ոչ եւ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, մասնաւորաբար Թուրքիա սեւեռած է միշտ պատրաստ եւ արթուն հսկել: Եթէ Իտալիան յաղթէ, Թուրքիոյ համար կրնայ վտանգաւոր կացութիւն ստեղծուիլ, իսկ եթէ պարտուի, գուցէ Թուրքիան աւիթը գտնէ կրակէն իրեն շագանակներ բաժին հանելու: Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է որ Թուրքիան զօրաւոր եւ պատրաստ ըլլայ Թրակիոյ, թէ Հայաստանի սահմաններուն վրայ:

Բ.— Գոյութիւն ունի Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւն եւ դաշինք: Հետեւաբար առ այժմ երկու երկիրներու միջեւ թշնամութիւններ անհաւանական են: Սակայն Ռուսաստան կրնայ կրակի մէջ իյնալ ուրիշ ճակատներու վրայ եւ պէտք զգալ Թուրքիոյ օժանդակութեան: Այդտեղ ահա հրապարակ կուգայ Թուրքիոյ «պահակի դերը» Անդրկովկասի ճակատի վրայ ... Ըմէքթը սահմանները դեգերած ատեն այդ ծրագիրը որոճաց:

Գ.— Եթէ այդ կացութիւնը իրականանայ, արդեօք Անդրկովկասի ժողովուրդները հանդարտութեամբ պիտի կրնա՞ն տանիլ Թուրքիոյ պահակութեան ծանր լուծը: Մասնաւորապէս հայ ժողովուրդը ի՞նչ սրտով կրնայ ապահովութիւն ստանալ իր դարաւոր ոխակալ թշնամիէն: Գուցէ դէպքերը այնպէս դասաւորուին որ իրօք Ռուսաստանը հեռու մնայ — ինչպէս անցեալին մէջ— եւ այս անգամ Վրաստանն ու Հայաստանը հարկադրուին սրբազան ինքնապաշտպանութեան դիմել հաւաքաբար: Արդեօք այդ «սեւ կէտ»ը — ինչպէս կը բնորոշէ Թուրք մամուլը, Հայաստանի դիրքը— խոցող վտանգ չը՞ պիտի դառնայ Թուրք բանակին համար: Ըմէքթի զինուորական աչքը, այդ հնարաւորութիւնները եւ անոնց արդիւնք միջոցները ուսումնասիրեց այս անգամ տասը տեղէ հայկ. սահմանները չափչփելով:

Զարաչուք հով մը կը փչէ մեր գլխուն վերեւ: Հայ ժողովուրդն ալ, իր կարգին, պէտք է արթուն եւ զգոյշ մնայ:

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջրաբաշխութիւն

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք.—

Ինչպէս յայտնի է, Հայաստան ծածկուած է հին ու նոր առուներու, ջրանցքներու խիտ ցանցով: Մեր ժողովրդական տնտեսութեան համար ոչ միայն նոր ջրանցքներու կառուցումը, այլ եւ հիներու վերաշինութիւնն ու պահպանումը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Հողային գործավարութեան ջրատնտեսութեան վարչութիւնը այս տարի ջրաբաշխական աշխատանքներու վրայ կը նախատեսէ ծախսել երեք միլիոն ռուբլի: Այդ գումարը պիտի տրուի պետական պիւտճէէն եւ ջրային տուրքէն: Աղէկ դատ, Մոսկուա 910.000 ռուբլի վարկ բացած է Հայաստանի ջրանցքներու հիմնական վերանորոգութեան համար, իսկ 900.000 ռուբլի փոքր շինարարութիւններու համար: Մինչեւ յուլիս 1, ջրանցքներու վերաշինութեան ասպարէզին մէջ կատարուած է 50.000 խոր. մեթր հողային աշխատանք (տարեկան ծրագրին 80 առ հարիւրը), 900 խոր. մեթր քարային աշխատանք (30 առ հարիւրը), 13.000 խոր. մեթր ամրաշղախ (40 առ հարիւրը), մաքրուած է 729.000 խոր. մեթր առու (90 առ հարիւրը): Հիմնական վերանորոգութեան տեսակէտով, մեծ աշխատանք կատարուած է գլխաւորաբար Այղըր լիճին մայր առուին, Գնդեւազի, Վաղարշապատի, Շիրակի ջրանցքներուն մէջ: Ընդարձակուած են մաքրուած, ամրաշղախով պատուած այդ ջրանցքները, որով ապահովուած է այլ եւս 30.000 հեկտար հողամասի ոռոգումը: Նկատելով որ Հայաստանի ոռոգման ցանցը քիչ է ուսումնասիրուած, այս տարի մանրակրկիտ քննութիւններ պիտի կատարուին այդ ուղղութեամբ: Այդ քննութեանց նպատակն է պարզել ոռոգման ցանցին կարողութիւնը, ծաւալը, ոռոգուող ներկայ տարածութիւնը, ընդարձակման կարելիութիւնները:

Զանազան ջրանցքներու թեթեւ վերանորոգութեան վրայ կը նախատեսուի ծախսել 600.000 ռուբլի, որուն 300.000ը յատկացուած է Մարտունիի շրջանի Ադիեաման գիւղին շրջակայ հողերուն ոռոգման, իսկ մնացածը՝ միւս շրջաններուն մէջ: Կարեւոր աշխատանքներ կատարուած են նաեւ Նոր Բայազիտի Բատիկեան, Սարուխան, Փաշաքենդ եւ Քիզաջըղ գիւղերու 300 հեկտար հողամասի ոռոգման համար:

Կիրովականի շրջանի Հաջիղարա եւ Դարբաս գիւղերու մօտ 440 հեկտար տարածութեան համար կը շինուի 15 քիլոմեթր նոր ջրանցք, 10.000 խոր. մեթր ծաւալով:

Այս աշխատանքները լրիւին կ'աւարտին աշնան: Աղիզբեկովի շրջանին մէջ Գնդեվազ գիւղին մօտ կը վերաշինուի 26 քիլոմեթր երկար ջրանցք մը, որ բացուած էր Ժ. դարուն (928 թուականին): Այս ջրանցքը այժմ կ'ոռոգէ 400 հեկտար տարածութիւն: Իսկ լրիւ վերանորոգութենէ վերջ՝ կ'ոռոգէ 800 հեկտար:

Քանաքեռի

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՊԱՔԻՆԱՐԱՆԸ

Նոյն թերթին մէջ կը գրեն.—

Մենք կը գտնուինք Քանաքեռէն դէպի Հրազդան գետը տանող սարալանջին վրայ փռուած այգիներէն մէկուն մէջ: Հեռուէն կ'երեւի լայնանիստ Արագածն իր ձիւնապատ գագաթներով: Մեր չուրջը այգիին մէջ, կը տարածուին ծաղկանոցներ, որոնց կեդրոնը՝ մեծ աւազանը իր շատրուանով: Օդը լեցուած է մեր երկրի երջանիկ մանուկներուն ուրախ, սրտաբուխ աղմուկով:

Այս այգիին մէջ կը գտնուի մանուկներու ապաքինարան մը:

Նախադպրոցական տարիքի մանուկներու այդ ապաքինարանը պիտի գործէ երկու հերթով եւ պիտի սպասարկէ 240 երախաներու: Ապաքինարանին համար կառուցուած է 28 սենեակէ բաղկացեալ երկյարկ շէնք մը: Մանուկներու ննջարանները գեղեցիկ են, լուսաւոր եւ մաքուր: Ապաքինարանը ունի ատամնաբուժարան, բուժարան, ակումբ ուր կան դաշնամուր, բազմատեսակ խաղալիկներ, մանկական գիրքեր եւն.: Այգիին մէջ շինուած է ճաշարան մը, ուր երախաները լաւ սնունդ կը ստանան, եւ կազմակերպուած ձեւով կ'անցընեն իրենց ժամանակը: Շատերը 10 օրուան ընթացքին ծանրութեամբ աւելցած են 500—1500 կրամ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆրանսայի շրջանը

Կիրակի օր ամբողջ Փարիզի ժողովուրդը ոտքի ելած էր, տեսնելու համար Ֆրանսայի շրջանին մասնակցող հեծելանուորդներուն մուտքը Փարիզ: Մրցորդները կիրակի առաւօտ պիտի մեկնէին Քանէն (221 քիլոմեթր), եւ Փարք տէ Փրէնս պիտի հասնէին ժամը 4ին:

Փորթ Մէն Քլուի եւ Փորթ տը Վերսայլի գիծին վրայ հազարաւոր ժողովուրդ կ'երթեւեկէր: Ոստիկանութիւնը ձիաւոր եւ հետիոտն աշալուրջ հսկողութիւն կը կատարէր, որ եւ է միջադէպ մը կանխելու համար:

Ժամը 1ին արդէն Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ 50.000 հոգի անհամբեր կը սպասէր ժամանող հեծելանուորդները դիտելու: Միեւնոյն ատեն մարզադաշտին վարչութիւնը կազմակերպած էր միջազգային ուրիշ մրցում մը, մինչեւ հեծելանուորդներուն ժամանումը:

Փորթ տը Վերսայլէն մինչեւ Մուլէն (39 քիլոմեթր), հազարաւոր ժողովուրդ ճամբաներուն երկու եզերքը խռնուած՝ կիզիչ արեւին տակ կը սպասէր:

Ձայնարձակները վայրկեանէ վայրկեան կ'աւետեն ճամբու ընթացքին տեղի ունեցած մրցումները: Ժամը ճիշդ 2ին ձայնարձակը աւետեց թէ հեծելանուորդները Նանթ մտած են խմբովին, եւ խումբին գլուխը կը գտնուի Ֆրանսական խումբը առաջնորդութեամբ Լը Կրէվէզի: Ժողովուրդը սկսաւ խելայեղօրէն ծափահարել, անլսելի դարձնելով ձայնասփիւռը:

Նանթէն հինգ քիլոմեթր անդին, մենամարտը կը սկսի Ֆրանսացի Լը Կրէվէզի եւ չորս օտար հեծելանուորդներու Ռ. Մաէսի, Մօրէլլիի, Վէրվաէքի եւ Փոլ Շօքի միջեւ: Հինգը մէկէն արագ շարժուձեւով մը փախուստ կուտան խումբէն եւ կը սկսին իրար հետապնդել: Եւ այսպէս կը հասնին մինչեւ Փուասի բռնած գիւղը, որ Փարիզէն 27 քիլոմեթր է: Այնտեղ Լը Կրէվէզի հեծելանիւը կ'աւրուի եւ մինչեւ նորոգելը հինգ վայրկեանի յապաղում մը կ'ունենայ: Չորսը՝ տեսնելով այս դէպքը կը սկսին աւելի արագ քշել եւ կը հասնին Փորթ տը Վերսայլ, խելայեղ ծափերու մէջ: Այստեղէն անդին է որ «Դեղին Շապիկաւոր»ը ամէն ջանք կը թափէ իր հակառակորդը՝ Մօրէլլին ետ ձգելու համար, եւ կը յաջողի: Արագ վայրէջքով մը կը խոյանայ դէպի զառիվայր, այն յոյսով թէ մօտեցած է Փառք տէ Փրէնսի (5—6 քիլոմեթր):

Արդէն շրջանին մասնակցող ամբողջ մարզական թղթակիցները եւ հեծելանուորդներուն հետեւող ինքնաշարժները հասած էին Փառք տէ Փրէնս եւ գրաւած իրենց յատկացուած տեղերը: Եւ ահա ձայնարձակին վերջին ազդարարութիւնը թէ «Դեղին Շապիկաւոր»ը ներս կը մտնէ եւ իր պատւոյ շրջանը կ'ընէ, արժանանալով խելայեղ ծափերու: 55 երկվայրկեան վերջ կուգայ իր հակառակորդը, Իտալացի Մօրէլլին, շրջապատուած Վերվաէքէն եւ Փոլ Շօքէն: Ճիշդ հինգ վայրկեան վերջ մուտք կը գործէ ամբողջ խումբը, գլուխն ունենալով Լը Կրէվէզը:

Ժողովուրդին փափաքին վրայ շրջանին յաղթականը եւ Անթօնէն Ման-եր պատւոյ շրջան մը կատարեցին, որոնց կը հետեւէին իտալական խումբէն մնացած երկու հեծելանուորդներ, Մօրէյլի եւ Թէանի:

Այսպէս ամբողջ շրջանին մասնակցող խումբերը:

Սրտառուչ էր Ռոմէն Մաէսի եւ իր մօրը ողջագուրումը:

Մաէսի տարած յաղթանակը իրապէս գնահատելի է անոր համար, որ ինչպէս 1924ին Իտալացի Պէթէքիս, եւ 1928 Լիւքսէնպուրկցի Նիքոլա առաջին հանգրուանէն մինչեւ վերջի կոնակէն չհանեց «Դեղին Շապիկը»:

Ահա ընդհ. դասաւորումը.— Ռոմէն Մաէս՝ 4338 քիլոմեթր ճամբան կտրած է 141 ժամ 32 վայրկեան, Մօրէյլի՝ 141 ժամ 49 վայրկ. 52 երկվ., Վերվաէք՝ 141 ժամ 56 վ., 6 երկվ., Սիլվէր Մաէս 142 ժամ 7 վայրկ. 24 երկվայրկեան:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.

«Ռազմիկ», Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 յուլիս).

— «Քառասուն այս Միութիւնը, վերջերս դժբախտաբար քառանկիւն մէկ անիւի վերածուած ըլլայ կարծես:

Ամէն մի հայրենասէր Հայ, սրտի անհուն կսկիծ կը զգայ, տեսնելով թէ ինչպէս երբեմնի չէն ու կենդանի այդ կազմակերպութիւնը, այսօր իր հոգեվարքը կ'ապրի, կարգ մը անըմբռնելի մարդկանց ստորերկրեայ աշխատանքներուն շնորհիւ:

Մեր խօսքը կը վերաբերի յատկապէս Փարիզի շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ին. որովհետեւ, ինչքան որ գիտենք, մարզական այս գեղեցիկ կազմակերպութիւնը շատ աւելի առողջ կեանք եւ պայծառ կերպարանք ունի, օրինակ Սուրիոյ, Պալքաններու եւ նոյն իսկ Ֆրանսայի զանազան շրջաններու մէջ, քան ինչ որ անմխիթար ու ողբալի կերպով կը տեսնենք Փարիզի մէջ:

Ինչո՞ւ արդեօք:

Կը թուի թէ ժողովրդական առածի ճշմարտութիւնը այստեղ շատ ցցուն է. — ձուկը գլխէն կը հոտի:

Արդարեւ, այս վերջին երկու տարւան ընթացքին, անհնար եղաւ ստեղծել միատարր, ներդաշնակ եւ հեղինակաւոր մէկ մարմին որ կարուկ կերպով վերջ տար աջէն ու ձախէն եկող զանազան խաչաձեւումներուն, միօրինակ կերպով եւ տիրաբար վարէր Միութեան բոլոր գործերը եւ սկաուտիզմին ու մարզանքին նուիրուած հայ երիտասարդութեան պարտադրէր հայրենասիրական, քաղաքացիական եւ մանաւանդ հայկական մէկ ուղեգիծ:

Իրօք ի՞նչ կայ աւելի գեղեցիկ, աւելի օգտակար ու անհրաժեշտ, — մանաւանդ գաղութներու մէջ — քան այն որ լայն հնարաւորութիւն ստեղծուէր մեր հայ պատանիներու անմեղ հոգիներուն մէջ դնելու ազգային, հայրենասիրական մաքուր գաղափարը, կապէր անոնց բաբախուն սրտերը ժողովրդական խաւերու հետ, կրթէր ու դաստիարակէր զանոնք Հայկ. լեզուով, մշակոյթով եւ աւանդութիւններով, անոնցմէ պատրաստելով ապագայ հայ քաղաքացիներ:

Այսպէս կը հասկնանք մենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի էութիւնը եւ գործը: Եւ այդպէս պէտք էր ըլլալ:

Այդպէս չէ դժբախտաբար իրական պատկերը Փարիզի մէջ: Եղաւ ժամանակ նոյն իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը, շնորհիւ մէկ քանի մութ տարրերու, անիմաստ որոշում առաւ որ սկաուտները ոչ մէկ հայկական հանդէսի կամ հաւաքոյթի մասնակցին, որպէս թէ այդ վարմունքով պատանիները նոյն ժողովուրդի միս ու արիւնէն կազմուած չըլլային եւ իրենց բարոյական ու հոգեկան սնունդը իրենց արենակիցներէն չստանային: Բարեբախտաբար շուտով առողջմտութիւնը յաղթանակեց Շրջ. Վարչութեան ծոցին մէջ եւ այդ սխալ որոշումը փոխուեցաւ:

Բայց ահա դարձեալ ճահիճը շարժեցաւ, երբ սկաուտները բուն իսկ Շրջ. Վարչութեան որոշմամբ գացին մասնակցելու Ապրիլ 11—24ի եւ Մայիս 28ի ազգային հանդէսներուն:

Մենք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շատ մօտ կը համարենք մեր սրտին, ընդունելով զայն իբրեւ նախաձեռնութեան մէկ կազմակերպութիւն եւ ծանօթ ըլլալով անոր բոլոր ծալքերուն, պիտի առաջարկէինք գործնական մէկ քանի քայլեր, կարենալ կասեցնելու համար այդ Միութեան մէջ յառաջացող քայքայման գործը:

Ա.— Լուծել ներկայ Շրջ. Վարչութիւնը որ նախ իր բազմանդամ եւ դանդաղ վիճակով, կատարեալ բաբելոն մը կը ներկայացնէ իր անդամներու միջեւ տիրող գաղափարական տարամերժութեամբ:

Բ.— Անոր փոխարէն ընտրել սակաւաթիւ, շարժուն եւ ճկուն պատասխանատու օրկան մը որ կարճ ժամանակուան մէջ, ջանար Ֆրանսայի շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ը ոտքի հանել եւ նոր պատգամաւորական ժողով մը հրաւիրելով՝ ծնունդ տար իրապէս կենդանի ու հեղինակաւոր գերագոյն մարմնի մը:

Գ.— Այդ գերագոյն մարմինը բակուէր վերամշակել յարաբերութիւնները արտասահմանի եւ զանազան շրջաններու հետ, կենդանի կապ եւ ընդհանուր ուղեգիծ մը գտնելու Հ. Մ. Ը. Մ.ական բոլոր առողջ տարրերուն հետ:

Դ.— Իսկ մինչ այդ, գոնէ Փարիզի մէջ, տիրող անտանելի երեւոյթը չէզոքացնելու համար, մեր կարծիքով անհրաժեշտ է ամբողջապէս մեկուսացնել սկաուտիզմը՝ աթլէթիզմէն:

Սկաուտիզմի մէջ մենք կը տեսնենք շատ աւելի գաղափարական եւ հայեցի դաստիարակչական գործ, քան թէ աթլէթիզմի՝ ուր տեղ կրնան երթալ բոլոր «մասնագէտներ»ը եւ սոսկ «արուեստաւէրներ»ը»:

«Հայ-Բոյժ»

Ժողովրդական Ամսաթերթ Բժշկութեան եւ առողջապահութեան «ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԶԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Տէր Մինասը ու նրա անպաշտօն գործակիցը՝ Զանան հօրքուրը:

Ո՞ր ընտանիքի դուռը չէ զարկած Զանան հօրքուրը, ո՞ր կնոջ ճակատի շարոցէն ոսկի, զիլֆերէն մարգարիտ, մատներէն մատանի, ականջներէն օղ, անտուկէն դրամ չէ անցած Զանան հօրքուրի ձեռքով եկեղեցու գանձին: Ո՞ր հարսն ու աղջիկը պատուէր չէ ստացած Զանան հօրքուրէն՝ ձեռագործ բանելու եկեղեցու բարեզարդութեան համար:

— Տուէ՛ք, ձե՛զ մատաղ, մէկ հատ ոսկի շարոցէն պակաս, մէկ հատ մատանի մատէն պակաս, տասը մարգարիտ զիլֆէն պակաս, ձեր գեղեցկութենէն բան չի պակսեցնէ, ձեր արեւէն հող չի պակսեցնէ: Տուէք, ժամի համար է, մէկի տեղ տասը, տասի տեղ հարիւրն Աստուած կուտայ ձեզ:

Ու տալիս են Կարսի Հայուհիները, տալիս են առանց ցաւի, տալիս են այրերէն գաղտնի, որովհետեւ այրերն էլ իրենց հերթին տուել են ու պիտի տան դեռ: Ժամ պիտի շինեն, յետոյ դպրոց, յետոյ թատրոն ...

Պիտի շինե՛ն, պիտի շինե՛ն, պիտի շինեն: Տէր Մինասն ամէն պատարագի քարոզ է խօսում, ամէն պատարագի եկեղեցու շինութեան պնակն է շրջեցնում ու միշտ լեցուն հոգարարձու-թեան դառնում:

Յետոյ, շա՛տ յետոյ պիտի հասկնայի, թէ ինչո՞ւ Զանան հօրքուրը սիրում էր պատարագը Տէր Մինասի: Զանան հօրքուրը սիրում էր կենդանի գործը.— «Տէր Մինասը մէկն էր, որ իր խօսքը մարմնաւորում էր կենդանի գործով»:

Եկեղեցու հիմնարկէքի օրն է:

Քաղաքը տօնի մէջ է:

Շուկաները փակ են:

Ժողովուրդը՝ մեծ ու պզտիկ փողոցն է: Արհեստակցական միութիւնները շարքեր են կազմել, վարպետները ոսկեզօծ շղթաները կրծքերին, քայլում են շարքերի առջեւէն: Միութիւնների դրօշները գոյնզգոյն, իրենց արհեստը ներկայացնող խորհրդանիշերով փողփողում են վեհօրէն:

Արհեստնե՛ր, արհեստնե՛ր, արհեստնե՛ր ... Արհեստաւոր է ժողովուրդը Հայ: Դաւուլ-զուռնան, թառն ու քեմանչան, դափ ու թմբուկ ...

Նուա՛գ, ցնծութի՛ւն ...

Ու ժողովո՛ւրդ, ժողովո՛ւրդ, ժողովո՛ւրդ ... Կառքերը ձրի են, ով ուզում է նստի, երթայ, ձիերը ձրի են, ով ուզում է նստի խաղցնէ:

Եկեղեցու հողին մերձակայ տների դռները բաց են, ով ուզում է թող տանիք բարձրանայ, բարձրէն հանդիսութիւնը տեսնելու համար: Սրտերը բաց են, քէն ու ոխ չկայ, եղբայրութի՛ւն է, եղբայրութի՛ւն, եղբայրութիւն ...

Եկել են քոյր եկեղեցիների հոգեւորականները, ներկայացուցիչներ են ուղարկած նոյն իսկ մահմետականները: Հաւաքուած, պատրաստ են բոլորը:

Ահա եւ կիների խումբը, Զանան հօրքուրը առջեւէն, մի քլունկ ձեռքը հպարտ ու երջանիկ: Գծուած է եկեղեցու հիմքը, նշանակուած չորս անկիւնները, սեղանի տեղը:

Սկսւում է օրհնութիւնը:

Վարդապետ ու քահանայ, սարկաւագ ու դպիր զգեստաւորուած, խաչ ու խաչվառ, ծնծղայ եւ բուրվառ, խունկ ու կնդրուկ, շարժման մէջ: Մաղթանք, օրհնութիւն, շարական ... Թափօրը դառնում է հիմքի շրջագիծով: Հեռուն ղօղանջում են հայկական զանգերը: Վերջացած է կրօնական արարողութիւնը: Ժողովուրդը երգում է «Տէր կեցո» ... ու հազարաւոր բերաններ կանչում են, — կեցցէ՛ հայ ազգը, կեցցէ՛ Հայոց Հայրիկը, կեցցէ՛ Կարսը ...

«Կա՛րսը ... Կա՛րսը ... Կա՛րսը» ...

Արձագանգում են Կարսի լեռ ու դաշտերը:

Ժողովրդի ներկայացուցիչները՝ քլունկները ձեռքերնին՝ կանգնած են եկեղեցու հիմքի չորս անկիւններում: Ցուցամէջն ղողում են ձեռքերը, կրծքերը իջնում են ու բարձրանում, սպասում են հարուածի նշանին:

Տրւում է նշանը: Խորհրդաւոր լռութեան մէջ իջնում են քլունկները, ճեղքւում է հողը եկեղեցու չորս անկիւնների: Ու անկիւնի մէկը ճեղքողն է Զանան հօրքուրը:

— Բարո՛վ սկսեցինք, բարո՛վ վերջացնենք ... ողջունում է ժողովուրդն իրար: Գրկւում են, համբուրւում, ուրախութենէն լալիս են ու ծիծաղում:

— Շինում ենք, պիտի շինենք, պիտի շինենք ... էլ սկսուած է հիմքի աշխատանքը: Հարիւրաւոր քլունկներ, լոմեր, բահեր շարժւում են հիմքի շարքերն ի վեր: Կիներ ու մանուկներ կողովներով, պարկերով, գոգնոցներով հող ու քար են հանում փոսերէն:

Նուագածուները նուագում են ազգային եւ գեղջկական երգեր, աշխատողները երգում են իրենք:

Աշխատում են երգելով ու աշխատանքի տօն է այդ օրը:

Զանան հօրքուրը քլունկ է զարնում ու խրախուսում է հարս աղջիկներին:

— Ջա՛ն աղջիկներ, ժիր աշխատեցէք, էկող կնունքդ էս ժամում կատարենք:

Ու հարս աղջիկ, մայր ու մամիկ, պարման ու մանուկ ժիր ու աշխոյժ հող ու քար են հանում բացւող փոսերէն: Հայ եկեղեցու, հայ շէնքի հիմքը պիտի փորուի, պիտի իջնի խորը, խո՛րը ու պիտի լցուի Հայի կոփածոյ շաղախով, որ ոչ մարդկային աւերը քանդէ, ոչ իսկ տարերքի ուժը խորտակէ: Ջա՛ն Հայեր, խորացրէք հիմքերը, խորացրէք ու խորքէն շինէք, որ ձեր շինածը ոչ մարդը քանդէ, ոչ էլ տարերքը: Ցոգնում են գործաւորները, քլունկ ու բահ առնում են յաջորդները, ու այդ բախտին սպասում են հարիւրները, քլունկի մէկ հարուած զարնել, մէկ բուռ հող հանել Հայի շէնքէն:

Ու հայ քրտինքը հոսում, խառնուում է հողին, հիմքը օծւում է հայ աչքերի ճառագայթներով, հայ ուժը թաղւում է այնտեղ, շէնքի հետ ապրելու համար:

Ճաշի ժամն է:

— Դադա՛ր, դադա՛ր, դադա՛ր ... Բանուորները թողնում են քլունկ ու բահ: Վազում են ջրերին, լուացւում են հապճեպ, անօթի են, օ՛, այդ անսովոր, ուժեղ աշխատանքը բացել է բոլորի ախորժակը:

Ճա՞շ, ուտելի՞ք, հա՞ց:

Փա՛ռք Աստուծոյ, առատ է, առա՛տ:

Մատաղ, փլաւ:

Քանի-քանի երինջներ, գառներ, աքաղաղներ ու աղաւնիներ են մատաղ եղած այդ օրը հայ շինարարութեան:

Ո՞ր տանտիկինը մի պղինձ կերակուր չէ ղրկած այդ օրը կամաւոր բանուորներին:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(10)

ճէպէլ Տրիպլի մէջ, որ իր երաշտութեամբ յայտնի շրջան մըն է, ջրաբաշխական աշխատանքները վերջացան ամիս մը առաջ։ Նպատակ ունինք Որոնդէս գետին ջուրերը օգտագործել անջրդի հողամասերու ոռոգման համար եւ խճուղիներու ցանցը կատարելագործել Սուրիոյ եւ Լիբանանի յատկապէս Պաղեստինի հետ հաղորդակցութիւնը դիւրացնելու համար։ Ջանքեր կը թափուին նաեւ երկրի երկրագործական բերքը որակի թէ քանակի տեսակէտէն բարելաւելու համար։

Գերմանիա պաշտօնապէս բողոքեց

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՀԱԿԱՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԻՆ ԴԷՄ

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնական բողոքագիր մը ղրկեց Մ. Նահանգներու կառավարութեան, «Պրէմէն» շոգենաւին մէջ կատարուած ցոյցին դէմ, որ ատեն հիթլէրական դրօշը վար առնուելով, նետուեցաւ ովկիանոսին մէջ։ Բողոքագիրը գերմաներէն է եւ կը պահանջէ քննութիւն բանալով, երեւան հանել եւ պատժել դէպքին պատասխանատուները։ Գերմանիա պայման չէր դրած ներողութիւն խնդրել, բայց Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին փոխանորդը դեսպանատուն երթալով, ցաւակցութիւն յայտնեց։ Կը կարծուի թէ ամերիկեան կառավարութեան պատասխանը պիտի հիմնուի Նիւ Եորքի ոստիկանութեան տեղեկագրին վրայ, որուն համաձայն ցոյցերէն առաջ ազդարարուած էր գերմանական ընկերութեան որ այցելուներ չընդունին շոգենաւին մէջ, բայց նկատի չէ առնուած։

Նիւ Եորքի քաղաքապետը բողոքագրին յանձնումէն անմիջապէս վերջը ծանոյց թէ ցուցարարները պիտի պատժուին։

150 միլիոնի խարդախութիւն մաքսատան մը մէջ

310 սնտուկ զէնքերու եւ ռազմանիւթի այլակերպութեան, աւազի եւ խիճի վերածման գայթակղութիւնը դեռ չպարզուած, ահա նոր դէպք մը, նոյնքան չնդալից։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 150 միլիոն ֆրանքի խարդախութիւն կատարուած է, դարձեալ Հավրի նաւահանգիստին մէջ։ Խարդախութիւնը գործուած է ի վնաս տուրքերու վարչութեան, երեք տարուան ընթացքին։ Պատասխանատու կը համարուին ոչ միայն զանազան արտածիչներ եւ ներածիչներ, այլեւ կարգ մը պաշտօնեաներ։ Խարդախութիւնը գործուած է մասնաւորապէս օտար ծխախոտներու եւ գլանիկներու վրայ, մաքսատան մէջ։

Նոյնինքն քաղաքապետին խոստովանութեամբ, խարդախութիւնը կատարուած է բազմաթիւ ապրանքներու վրայ, մաքսէն փախցնելու համար։ Այժմէն ծանր ամբաստանութեան տակ են 13 մաքսային քննիչներ։

Թուրքիոյ օդանաւային պատրաստութիւններ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Տէրպիի դրութեամբ վիճակախաղ - ձիարշաւ մը (Սուիփսթէյք) պիտի կազմակերպուի Թուրքիոյ մէջ, օգնելու համար 500 օդանաւերու շինութեան ձեռնարկին։ Ասով պիտի վերսկսին ձիարշաւները, որոնք ընդհատուած էին երկար ատենէ ի վեր։

⁂ Պատերազմի ատեն թունաւոր կազերու դէմ ժողովուրդը պաշտպանելու միջոցներ ձեռք կ'առնուին։ Այս մասին կազմուած յանձնաժողովը իր գործը կը շարունակէ, մասնագէտին գլխաւորութեամբ։ Ցանձնախումբը մասնաւորաբար կը քննէ հին ջրամբարներն ու նկուղները, զանոնք ապահով պատսպարաններու վերածելու համար։ Այս պարագան կարելի է Իսթանպուլի, Սկիւտարի եւ Գատըգիւղի համար, բայց Բերայի համար կարելիութիւն չկայ, որովհետեւ այս շրջանակին մէջ ընդարձակ ջրամբար կամ նկուղ չի գտնուիր։ Այս շրջանակին մէջ, ստորերկրեայ ընդհ. պատսպարաններ պիտի շինուին։

Ասկէ զատ, կանոնագիր մը կը մշակուի որով, պատերազմի միջոցին, յատուկ պաշտօնեաներ ժողովուրդին մէջ գտնուելով, անոնց պիտի օգնեն պատսպարանները երթալու, դիմակ դնելու եւ վիրաւորները իսկոյն հիւանդանոց փոխադրելու համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, «ընկերվարական միութիւն», որ կը բաղկանայ երեք հոսանքներէ, իր կազմակերպչական ժողովը գումարեց առջի օր, նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Պ. Փօլ Պոնքուրի։ Ցայտարարութիւնը ընդհ. ժողովի պիտի ներկայացուի հոկտեմբերին։ Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ պաշտպանել հանրապետութիւնը, փարատել տագնապը, փրկել խաղաղութիւնը»։

ՌՈՒՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԸ, Լիվանեւսկի մօտերս թռիչք մը պիտի կատարէ Մոսկուայէն Սան Ֆրանչիսկօ, հետեւելով հիւսիսային բեւեռի ուղղութեան։

35,000 ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ վիթխարի ցոյց մը կատարեցին առջի օր, Փարիզի գլխաւոր սրահներուն մէջ, բողոքելով հրամանագիր - օրէնքներուն դէմ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ թէ կառավարական հրամանագիր մը չեղեալ կը նկատէ այն կաշկանդումները որոնց ենթարկուած էին դատապարտեալ կոլխոզնիկները։ Ասոնք պիտի կրնան ընտրել իրենց բնակավայրը եւ անցագիր ստանալ։

ՍԻԹՐՕԷՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ գործարանները գոց պիտի մնան օգոստոս 1էն 5 եւ 9էն 20։ Ուրիշ խօսքով, օգոստոսի ընթացքին բանուորները շաբաթը հազիւ 24 ժամ պիտի աշխատին։ Կը վախցուի որ աշխատավարձքն ալ կրճատուի։ Անցեալ տարի երբ գործարանը տագնապի մատնուած էր, արձակուած 22.000 բանուորներէն վերահաստատեցին միայն 8000 հոգի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողով 1 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 1ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին նաեւ Արղութեան խումբի ընկերները։ Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը 2 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Յ. Խաչատուրեանի բնակարանը։

Կը խօսի ընկեր Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Դուրեան» Գրադարանը։ Ստիպողաբար կը հրաւիրուին Կոփշք, Կեփին եւ Վարուժան խումբերու բոլոր ընկերները։

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
հովանաւորութեամբ՝ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ
4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ
եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասներորդ տարեդարձի առթիւ։
կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ
կը խօսի ընկեր ԺՈՆՍ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Այցելութիւն Իշխան Արղութեանի շիրիմին Շավիլի գերեզմանատան մէջ
գեղարուեստական բաժին։ կը նուագէ Թառիստ Ռուբէն։
ՃՈԽ եւ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆՔԷ։
փոն տը Սէվրէն առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Puits sans Vin։ կաւ Մոնփարնասէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ։

Խնճոյք Արշաւանք

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Պանթէօ-Քաշանի ԱՐԾԻՒ ԵՆԹ. կողմէ
4 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ (ՐԻՒ ԲԱՐՄԱՆԹԻԷ
Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
կը ներկայացուի՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը
գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս երգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ։
Խիստ դիւրամատչելի գիներով ՊԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ։
Հաղ. միջոց.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանթէօ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
ՌՈՊԷՆՍՈՆ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»
ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։
Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ։
Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Ռոպէնսոն (վերջաւորութիւն)։
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ։

ԹՐՔՈՒՀԻ ՄԸ ԳԻՒՂԱՊԵՏ նշանակուեցաւ Կէլէմէնի (Անատոլու)։ Իր առաջին գործն եղաւ հրաման արձակել որ կիները նետեն իրենց քօղերը։

65 ՏԱՐԵԿԱՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ մը, Փիէռ Փուշէ, երեքշաբթի առտու 19րդ թաղամասի քաղաքապետարանը գացած էր, արձանագրուելու համար։ Սանդուխէն վար իջած ատեն, յանկարծ ատրճանակը քաշելով առանց որ եւ է ազդարարութեան սպաննեց քաղաքապետական ոստիկան մը, Պասօ, 35 տարեկան, որ վեր կ'ելլէր։ Ցետոյ ատրճանակը իր գլխուն ուղղեց եւ փռուեցաւ զոհին քով։ Դրացիները վկայեցին թէ երկար ատեն անգործ մնացած ըլլալով, կիսախելագար վիճակ մը ունէր։ Գրպանէն գտնուեցաւ հետեւեալ երկտողը.— «Իմ արարքս որ եւ է պատճառ չունի։ Զոհը ընտրուած էր վիճակով, բանուորներու վեց դաս թշնամիներու մէջէն»։

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ
ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ
Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ
36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ
1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ

100, rue Jean Naudin. Bagneux

250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ Route d'Orléansէն
ՏԵՂԻՈՑՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ։
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷԻՆ։
Հաղորդկց. միջոց.— Օթօպիւս՝ FI et FIbis, փորթ տ'Օրլէանէն հանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil. Թաքսիի սպասարկութիւն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)
Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86
Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու ճիշդ թարմ։
Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
159, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 02
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ ատեանական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւններ։
Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ ե թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային գործեր։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 փրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 փրանք։
կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ **ՌԱՔԻ ՏԻԻՋ** ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԲԱՍ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ներմկնայ եւ քէյֆ կուտայ
Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89
Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,
75. Ave. Victor – Hugo. Clamart (Seine)
Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ
211, Rue de Criqui

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (140)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մուրատը ընդունեց ոսկիները։ Քաւոր Պետրոսը շարունակեց.

— Դու կը հանդիպես Համբի եւ Աւազակապետի հետ Օ..., քաղաքում։ Նրանք այնտեղ կը սպասեն քեզ։ Ցետոյ միասին կը գնաք մեր հայրենիքը։ Նրանք երկուսն էլ լաւ մարդիկ են։ Խորհուրդ եմ տալիս քեզ՝ չբաժանուել նրանցից, միասին կը սկսէք գործել ու աշխատել։ Քաղցր է աշխատանքը հայրենի հողի վրայ...։

Բոլոր այդ խօսակցութեան ժամանակ Մուրատը նկատում էր եւ մի աւելի մեծ փոփոխութիւն քաւոր Պետրոսի բնաւորութեան, հայեացքների եւրոպայական յատկութիւնների մէջ։ Առաջ նա գործում էր չարը միայն չարութեան համար, թէեւ նրա գործողութիւնները կատարւում էին որոշուած, հաստատ եւ գիտակցական նպատակներով։ Իսկ այժմ նա, կարծես, օրօրւում էր այդ երկու մտքերի մէջ, միթէ աւելի լաւ չէ՞ր լինի, որ չարութիւնը չարութեամբ արմատախիլ անելը՝ դատախարակութեան նոյն եղանակը չէ՞ր լինի, երբ վարժապետը աշխատում է կրթել եւ բան սովորացնել անպիտան աշակերտին ծեծի եւ պատիժների ուժով։ Քաւոր Պետրոսը հակուած էր երեւում դէպի զղջում, դէպի ուղղութիւն. բայց նրան կատաղեցնում էր այն միտքը, թէ ինչո՞ւ ինքը առաջին քայլն անէ եւ ուղղուի, թէ ինչո՞ւ ինքը զիջումն անէ ուրիշների չարութեան դէմ, միթէ դրանով իրան մի անբախտ զոհի վիճակի մէջ չի՞ դնի։ Երբ մարդիկ խաբում են, նա էլ պէտք է խաբէ, երբ մարդիկ հարստահարում են, նա էլ պէտք է հարստահարէ։

Կառքի ձիանները փոխել էին, անիւները ձիւթով օծել էին, եւ պատրաստ էր իջեւանի բակում։ Նէնէն զարթնել էր, եւ յոգնածութիւնից կարգդուրուած, վազեց նա կառքի մօտ, եւ առանց Մուրատի օգնութեան, ինք ցատկեց, նստեց նրա մէջ։

— Նէնէ, ձեռք տուր այդ օտարականին, դա իմ վաղեմի բարեկամն, — ասաց Մուրատը։

Նէնէն մեկնեց ձեռքը։ Քաւոր Պետրոսը ծիծաղելով ասաց.

— Դուք երկուսդ էր արժան էք միմեանց։ Նախախնամութիւնը, զանազան փորձանքների միջից անցկացնելով ձեզ, կրկին հանդիպեցրեց միմեանց։ Օրհնում եմ ձեր ամուսնութիւնը եւ բախտաւորութիւն եմ ցանկանում։

Մուրատը ընկաւ նրա գիրկը, եւ արտասուքը աչքերում, երկար աղաչում էր, խնդրում էր նրան, որ նստէ իրանց հետ կառքը եւ միասին վերադառնան իրանց հայրենիքը՝ Պարսկաստան։ Բայց քաւոր Պետրոսը դարձեալ մերժեց, ասելով.

— Դուք գնացէք, Տէր ընդ ձեզ, ես դեռ բոլորովին չեմ վերջացրել իմ գործը... գուցէ հեռուից աւելի պիտանի կը լինեմ ձեզ...։

Մուրատը նստեց։ Կառքը շարժուեցաւ։ Քաւոր Պետրոսը բաւական տեղ ոտքով գնաց նրանց հետ։ Ցետոյ կրկին ձեռք տալով Նէնէին, կրկին համբուրուելով Մուրատի հետ, բաժանուեցաւ։ Նա երկար կանգնած նայում էր նրանց ետեւից, մինչեւ կառքը բոլորովին անհետացաւ նրա աչքերից։ Այդ ժամանակ միայն դժբախտ թափառականը ճանապարհը ծռեց եւ ընկեց դիմել դէպի մի այլ կողմ։

Երեք ամիս անցել էր այն օրից։

Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառում, Սաւրա գիւղից ոչ այնքան հեռու (որը Մուրատի հայրենի գիւղն էր) տարածուած էին հին աւերակներ։ Արաբական ճաշակով կառուցուած մի հոյակապ մինարէթ միայն կանգուն էր մնացել այդ տխուր աւերակների մէջ։ Նրա բարձր կամարների ներքոյ թագաւորում էր մշտական ամայութիւն եւ խաւար։ Զղջիկները եւ վայրենի աղաւնիները միայն երբեմն աղմկում էին այդ անրնակ մինարէթի գերեզմանատան լռութիւնը։ Բայց մի գիշեր այնտեղ լոյս է բերեւում։ Ցատակի վրայ վառւում էր խարոյկ եւ նրա լուսաւորութեան մէջ շարժւում էին անորոշ ստուերներ։ Եթէ մեր ընթերցողը համարձակութիւն ունենար եւ գաղտնի կերպով մօտենալով մինարէթին, նրա կիսաւեր դռնից նայէր ներսը, անպատճառ կը տեսնէր նոյն դէմքերը, որոնք ծանօթ են նրան, որոնց ճանաչում է նա, սկսեալ նրանց պատանեկութեան հասակից։ Այնտեղ էին Մուրատը եւ Ջալլադը (աւազակապետը) երկուսն էլ դէյթունցու հագուստի մէջ կերպարանափոխ եղած։ Այնտեղ էին Մուրատի մանկութեան երեք ընկերները՝ Կարօն, Ասլանը եւ Սագօն, մշեցոց ծպտեալ հագուստով։ Այնտեղ էր պատանի Ֆարհատը, որ նոր էր ընկել այդ շրջանի մէջ։ Այնտեղ չէր միայն Համբը։

Մինարէթը շատ հեռու չէր այն վայրերից, այն այգիներից եւ այն ձեռնատունկ անտառներից, որոնց մէջ Մուրատը իր պատանեկութեան հասակում, իբրեւ փախստական, ապաստան գտաւ։ Որպէս տեսանք այդ, յիշատակարանի սկզբում, այն ժամանակ նա վարում էր բաւական կասկածաւոր կեանք իւր երեք ընկերների՝ Կարօի, Ասլանի եւ Սագօի հետ։ Այնուհետեւ աղէտաւոր հանգամանքները բաժանեցին այդ փոքրիկ սրիկաներին եւ ձգեցին կեանքի տարբեր ճանապարհների վրայ։ Թափառելով աշխարհէից աշխարհ, երկրից երկիր, եւ անցնելով զանազան դառն փորձերի միջից, տասնեւերկու տարուայ անջատումից յետոյ,— վաղեմի ընկերները կրկին հանդիպում են միմեանց միեւնոյն մինարէթի մէջ, որ մանկութեան հասակում նրանց թագստի տեղն էր, նրանց սիրելի որջն էր։ Երկու օր մնացին այնտեղ, իսկ երրորդ օրը մինարէթը դարձեալ դատարկ էր, դարձեալ ամայի էր։ Ի՞նչ եղան նրանք, ո՞ւր գնացին,— այդ կը տեսնի ընթերցողը մեր մի այլ աշխատութեան — «Կայծերի» մէջ...։

(Վերջ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ... դամական ժողովը 4 Օգոստոս, ... րակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Րիւ Տոմինիքէն, 3րդ յարկ 14 թիւ սենեակը։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, 4 օգոստոս կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Տիւկոմիէ, Պար Մոնմօնթայի սրահին մէջ, Փարիզի կայարանի դէմը, սանդուխներէն վար դէպի ձախ։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 2 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2872

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ...

Այսօր, 2 օգոստոս, այն օրն է երբ լոյս տեսաւ «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին թիւը, կոկիկ ծաւալով մը եւ շատ համեստ առաջադրութիւններով:

Այս առթիւ ծրագրուած բացառիկ թիւը լոյս պիտի տեսնէ կիրակի օր: Այնպէս որ, անպատշաճ բան պիտի ըլլար կանխել: Խմբագիրէն շատ առաջ, իրենց մտածումները գրի առած են թերթին աշխատակիցները, կարգի սպասելով:

Եւ որովհետեւ շատ է խճողուած այդ բացառիկը — 8 էջ — թոյլ տուէք այս տեղ արտատպել «Յառաջ»ի առաջին թուցիկը, եւ քանի մը հատուածներ՝ առաջին խմբագրականէն,— իբրեւ նիւթ պատմութեան եւ ... խորհրդածութեան:

1925 *օգոստոս 1ին լոյս կը տեսնէր հետեւեալ թուցիկը, ծանուցանելով թերթին երեւումը.*

— «Յառաջ»ը կուգայ իրական պահանջ մը լրացնել Ֆրանսայի մէջ, ուր արդէն 40,000ի կը հասնի մեր հայրենակիցներուն թիւը:

«Յառաջ»ը պիտի ըլլայ հայելին ոչ միայն Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան ու Միջին Եւրոպայի հայկական կեանքին, այլ եւ համահայկական օրկան մը, լրացնելով օրուան թերթի մը բոլոր պահանջները:

«Յառաջ»ի մէջ լայն տեղ պիտի տրուի ՀԱՅԱՍՏԱՆի, գաղութներու եւ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ամենավերջին լուրերով:

Իբրեւ տեղական թերթ ՅԱՌԱՋ պիտի հետեւի Ֆրանսայի եւ հարեւան երկիրներու ներքին բոլոր անցուդարձերուն, քաղաքական, տնտեսական թէ գրական:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, որոնք զինք են արդի լրագրութեան, պիտի կազմեն ՅԱՌԱՋի կենդանի մէկ բաժինը:

ՅԱՌԱՋը պիտի վայելէ աշխատակցութիւնը շատ մը ծանօթ գրողներու, Ֆրանսայէն եւ արտասահմանէն:

×

Խմբագրականին մէջ,— «ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ»— «Յառաջ» կը չեշտէր մասնաւորապէս.

— «Ամէն բանէ առաջ, մեր գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել այն բոլոր սրբութիւնները որոնք շունչ կուտան ժողովուրդներու եւ փառք կը պահեն անոր հաւատքը՝ լաւագոյն օրերու համար: Գաղութները հանգրուաններ են, ուր նետուած ենք ակամայ, դէպքերու բռնադատման տակ, մինչեւ որ կարենանք հասնիլ մեր հայրենիքը: Մեր ճիգը պիտի ըլլայ նուազագոյն չափին վերածել այս անխուսափելի չարիքը, կազդուրուելով ֆիզիքապէս եւ նիւթապէս, եւ ներշնչուելով սեփական հայրենիքի գաղափարէն: Այս հիւրընկալ այլ համայնակուլ ափերուն վրայ, մեր հայրենակիցները պիտի ջանան զարգացնել իրենց ազգային գիտակցութիւնը, պահել լեզուն որ միակ թանկագին աւանդն է, ուժ տալ մայրենի դաստիարակութեան, գրականութեան եւ արուեստին, մոռնալ շատ մը ախական ունակութիւններ եւ նորոգուիլ այս նոր կեանքի բարիքներով:

Ամէն գաղթ, իր շատ մը չարիքներուն հետ, ունի բարիքներ ալ, կը բաւէ որ արթուն ըլլանք, չտարուինք խաբուսիկ երեւոյթներէ, եւ ամուր պահենք մեր ազգային անհատականութիւնը:

«Յառաջ» պատկերը պիտի ըլլայ իր շրջանի կեանքին, բայց միաժամանակ կանոնաւոր արձագանգը այն բոլոր անցուդարձերուն որ տեղի կ'ունենան այս շրջանէն դուրս, Հայաստանի մէջ եւ գաղութէ գաղութ: Բոլորովին տեղական թերթի մը հանգամանքը չի գոհացներ մեզ»:

ԵՐԲ ՕՐԱԹԵՐԹ ԵՂԱՒ

Արդէն հիմնաւորուած, 1927 Յունուար 1ին «Յառաջ»ը լոյս կը տեսնէր իբրեւ օրաթերթ,— յանդգնութիւն մը՝ ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ այդ ժամանակաշրջանին համար, քանի որ դեռ նոր սկսած էր գործազրկութեան առաջին փոթորիկը:

Քանի մը գլուխներ ալ այդ առթիւ հրատարակուած խմբագրականէն, գաղափար մը տալու համար գծի զարգացման եւ օրուան մտահոգութեանց մասին.—

«Ծնած՝ անմիջական պահանջէ մը, այս թերթին առաջին հոգը եղաւ հաղորդակցութեան կապ մը դառնալ ցիրուցան բազմութիւններու միջեւ, ներկայացնելով ինչ որ կայ եւ կը կազմուի այս գաղութին մէջ: 1923ի սկիզբն էր որ Ֆրանսան դարձաւ լուրջ կայան մը, թափառական գաղթականութեան համար:

... Հակառակ մեր կամքին, այսօր 50–60,000 հայութիւն խարիսխ ձգած է այս ընդարձակ տարածութեան վրայ, անխնայ վատնելով իր կենսական հիւթը, տարրական ապրուստի մը համար: Բազմազան են այս կացութեան չարիքները, եւ ինչ որ կը փորձուի ամէն կողմէ, մամուլով եւ կազմակերպութեամբ, կորուստը սահմանափակելու աշխատանք մըն է: 1919ին, ցիրուցան բազմութիւնները հաւաքելու եւ մէկտեղ կեդրոնացնելու խնդիրը կար սեղանի վրայ: Եօթը տարի յետոյ, այդ ծրագիրը օրակարգի վրայ պահելով եւ հետապնդելով հանդերձ, իբրեւ անմիջական գործ, նո՛յն բազմութիւնները, եւ մանաւանդ սերունդը ՀԱՅ պահելու գրողներու, Ֆրանսայէն եւ արտասահմանէն»:

«ՅԱՌԱՋ» ուզեց աջակցիլ այդ աշխատանքին, միշտ արծարծելով ազատ եւ անկախ հայրենիքի գաղափարը, պահանջելով բանալ Հայաստանի դուռները, ուժ տալ հայկական խօսքին ու գիրին, խրախուսելով ամէն ձեռնարկ որ կը նպաստէ ինքնագիտակցութեան զարգացման եւ հայկական մշակոյթին:

Մեր ուժերուն համեմատութեամբ գործադրելով ամբողջական ծրագրի մը զանազան մասերը, մենք մասնաւոր հետաքրքրութեամբ պրպտեցինք հայ աշխատաւորութեան հոգերն ու բաղձանքները, անոնց համբանքը, տնտեսական վիճակն ու տառապանքը: Եւ թերթը մտերիմ շունչով մը կապուեցաւ իր ընթերցողներուն հետ, որոնց մեծ մասը աշխատաւորներ են:

Ու «Յառաջ»ը եղաւ նաեւ ժամադրավայրը բոլոր անոնց որ գրիչ ունին եւ սիրտ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կ'ՈՒԶԵՆ ՄԷԿ ԱՄԻՍ ԺԱՄԱՆԱԿ ՇԱՀԻԼ

Իտալիա պիտի դադրեցնէ՞ իր զինուորական պատրաստութիւնները ու ռազմանիւթը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը բաւական տագնապալի ժամեր անցուց իր բացման նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր: Գործին ծանրութիւնը ինկած էր Ֆրանսայի վարչապետին վրայ, որ կը ջանար ճկուն բանաձեւ մը գտնել եւ ժամանակ շահիլ: Կ'առաջարկուէր որ Իտալիա եւ Եթովպիա վերսկսին իրաւարարութեան բանակցութիւնները, հինգերորդ անդամ մը ընտրելով մասնաւոր յանձնախումբին համար: Այսպէս բուն խնդիրը յետաձգելով մինչեւ օգոստոս 25, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, որոնք դաշնագիր մը ստորագրած են 1906ին, պատեհութիւն պիտի ունենային խորհրդակցելու եւ ելք մը գտնելու: Ճամբան հարթելու համար բուն ժողովասրահէն աւելի դուրսն էր որ խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին, մտերմական խօսակցութիւններով:

Երբ նիստը բացուեցաւ, Իտալիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ ներկայ ժողովին միակ նպատակն է ելք մը գտնել որպէսզի իրաւարար յանձնախումբը վերսկսի իր աշխատանքը: Իր կառավարութիւնը հակառակ չէ որ այդ աշխատանքը շարունակուի մինչեւ օգոստոս 25, բայց էական պայման կը դնէ խնդիրը սահմանափակել Վալ-Վալի միջադէպին շուրջ եւ սահմանային խնդիրներ չյարուցանել: Եթովպիոյ ներկայացուցիչը յետաձգումը ընդունելով հանդերձ, յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած է Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւններուն առթիւ եւ թէ Վալ-Վալի միջադէպը աննշան խնդիր մըն է: Եթովպիա կ'ուզէ որ աւելի լայն գետնի մը վրայ կատարուին բանակցութիւնները:

Ասոր վրայ, Պ. Լավալ միջամտելով, դիտել տուաւ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը մայիս 25ին որոշած էր արտակարգ ժողով գումարել, եթէ իրաւարարութեան բանակցութիւնները ձախողէին, ուստի անհրաժեշտ է որ բոլոր պատուիրակները, եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները բանաձեւ մը գտնեն, արժեցնելու համար մայիս 25ի որոշումը: Պ. Լավալ ինք արդէն պատրաստած էր այդ բանաձեւը, ինչպէս ըսինք:

Այդ մասին խորհրդակցելու համար, նիստը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան: Եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ամբողջ իրիկունը եւ գիշերուան մէկ մասը անցուց մասնաւոր բանակցութիւններ կատարելով պատուիրակներուն հետ: Մասնաւորապէս երկար խօսեցաւ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն հետ: Առաջինը կը պահանջէր որ Իտալիա հանդիսաւորապէս կրկնէ իր յանձնառութիւնը՝ զինու զօրութեան չդիմելու: Իտալիոյ ներկայացուցիչը պատասխանեց թէ այդ յանձնառութիւնը կը ստանձնէ միայն մինչեւ օգոստոս 25, թուական մը որ նշանակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման համար, եթէ ելք մը գտնուած չըլլար: Անգլիոյ ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ Իտալիա 1928ի իտալեւհապէշական դաշնագրով յանձն առած է զէնքի չդիմել, եւ այս՝ առանց պայմանաժամ նշանակելու:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Անգլիա մասնաւորապէս կը պնդէ որ յետաձգման պարագային Իտալիա ոչ զինուոր փոխադրէ, ոչ ալ ռազմանիւթ: Իսկ Իտալիա բոլորովին անընդունելի կը գտնէ այս պահանջը:

Իտալիոյ նպատակները Եթովպիոյ մէջ

«Փոփոլօ տ'Իթալիա»ի մէջ հրատարակուած խմբագրական մը, որուն հեղինակութիւնը կը վերագրուի Մուսոլինիի, կը պարզէ Իտալիոյ հիմնական նպատակները Եթովպիոյ եւ արեւելեան Ափրիկէի մէջ: Յօդուածը կ'ըսէ. —

«Մենք Եթովպիա չենք երթար գերութիւնը ջնջելու կամ իբրեւ սպիտակ ցեղին ախոյեանները ընդդէմ սեւ ցեղին: Գերութեան ջնջումը մեր քաղաքականութեան հետեւանքը պիտի ըլլայ, բայց ոչ նպատակը: Նոյնը կրնանք ըսել քաղաքակրթութեան համար: Ան մեր քաղաքականութեան արդիւնքը պիտի ըլլայ, բայց այդ չէ մեր նպատակը: Մենք տրտունջներ չունինք սեւամորթներուն դէմ: Մենք Փաշականներս կ'ընդունինք ցեղերու գոյութիւնը, անոնց տարբերութիւնները եւ նուիրապետութիւնները, բայց փափաք չունինք ներկայանալու իբրեւ դրօշակիրները սպիտակներու եւ սեւերու պայքարի մը: Իտալական ձեռնարկին երկու հիմնական շարժառիթներն են ծաւալման եւ զինուորական ապահովութեան կենսական պահանջները: Այս երկու պահանջներէն ծագած հարցին լուծումը չի կրնար մասնակի ըլլալ. որովհետեւ, ծաւալում մը որ չէ ամրապնդուած զէնքով, կամ թեւարկութիւն մը որ զրկուած է զինուորական պաշտպանութենէ կրնայ աղէտի յանգիլ, ինչպէս եղաւ քառասուն տարի առաջ: Ասկէ զատ, ցորչափ չէ անհետացած Եթովպիոյ զինուորական սպառնալիքը, մեր գաղթավայրերուն ապահովութիւնը վտանգուած կը մնայ: Միայն Իտալիան կրնայ դատել թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի հասնի այդ ապահովութիւնը, որովհետեւ վտանգի պահուն ոչ ոք պիտի ունենանք մեր կողքին: Հաւանաբար ճիշդ հակառակը պիտի պատահի: Զինուորական բացատրութեամբ, հարցը միայն մէկ լուծում կրնայ ունենալ,— Ժընեւի հետ, առանց Ժընեւի կամ Ժընեւի դէմ: Մեր գործողութեան միւս բոլոր շարժառիթները կարեւոր են, բայց վճռական չեն»:

Սուր պայքար Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ

Ուրիշ իտալական թերթ մը, «Թրիպունա», բուռն յօդուած մը կը հրատարակէ ծերակուտական Տավանծաթիի ստորագրութեամբ: Յօդուածագիրը, որ ծանօթ է իբրեւ հեղինակաւոր մէկ արտայայտիչը Փաշական կարգ ու սարքին, պարզելով իտալեւհապէշական վէճին պատճառները, կը բացագանչէ.

— «Ազգերու Դաշնակցութիւնը անկարող եղաւ մէկ հատիկ կարեւոր հարց լուծելու եւ ընդհակառակն երեւան եկաւ երկդիմի դերով: Ան առանց նկատի առնելու իր անյաջողութիւնները, խոչընդոտ մը կը կազմէ համաշխարհային յարաբերութեանց, մանաւանդ եւրոպական խնդիրներու մէջ: Եթէ Սթրէզայի քաղաքականութիւնը երկու հակասական հետեւանքներ ունեցաւ, ինչպէս Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ ուղղակի համաձայնութիւնը նաւային սպառազինութեանց համար եւ հակիտալական գործունէութիւնը Եթովպիոյ վէճին մէջ, ատոր մէկ պատճառն ալ Ազգերու Դաշնակցութեան երկդիմի ընթացքն է»:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար որ եւ է արգելք դնել այն որոշումներուն զորս միայն Իտալիան կրնայ տալ, եւ կը հարցնէ.

— «Մուսոլինիի Իտալիան չիյնա՞ր, հանդարտօրէն վճռական գործունէութեամբ մը, Եւրոպան փրկել աս ճնշիչ եւ ապուշ երկդիմութենէն որ կը կոչուի Ազգերու Դաշնակցութիւն»:

Այս յօդուածը եւ ուրիշ հրատարակութիւններ կ'ապացուցանեն թէ Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ ալ հաւատք չունին Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ ԾՈՎ՝ ԹԱՌՈՎ ՈՒ ԵՐԳՈՎ

— • —

Կառ. տը Լիօն, չորեքշաբթի գիշեր: Անկիւն մը խռնուած են հայ կիներ, այրեր եւ, մանաւանդ, մանուկներ:

Քառանուրը մանչեր եւ աղջիկներ օդափոխութեան պիտի երթան, դէպի Միջերկրական, մէկ ամսուան համար: Գիշերը երկու մանուկներ ալ պիտի միանան Լիոնէն, իսկ ուրիշներ՝ Մարսէյլէն: Կազմակերպիչը՝ Հ. Կ. Խաչ:

Ժպիտ՝ բոլորի դէմքին վրայ: Անշուշտ լացողներ ալ կան, բայց ոչ թէ գացողներուն, այլ հոս մնացողներուն մէջ:

Ընտրութիւնը կատարուած է իւրաքանչիւր մասնաճիւղի յանձնարարութեամբ, նախընտրելով տկարներն ու անճարները:

Արդ, չունեւոր տուներ կան, որոնց երկու — երեք զաւակներէն մէկը միայն առնուած է: Ուրեմն բաժանում քոյրերու եւ եղբայրներու: Եւ լաց.— «Ես ալ կ'ուզեմ երթալ»...

Բոլոր գործողութիւնները կատարուեցան յետոյ, կայարանի խառնիճաղանճին մէջ, խումբը կ'առաջնորդուի շոգեկառք:

Շարժելու տեղ չկայ: Երեք յատուկ – ուածական կառախումբեր սարքուած են միեւնոյն ժամուն, դէպի Նիս: Բարեբախտաբար Կ. Խաչի վարչութիւնը կանխաւ ապահոված է իր սաներուն տեղը, առանձին վակոնի մը մէջ:

Ու կը խուժեն, կը խռնուին բոլորը մէկ, պայուսակներով ու կապոցներով:

Նոյնքան բազմութիւն ալ վարը կը սպասէ, ողջերթի համար:

Մեկնումի ազդանշանը տրուած է արդէն: «Երթաս բարով, գաս բարով»:

Յանկարծ եղանակ մը գլգլուն: Գաբրիէլը թառն առած, ելեր է կայարան, նամբու դնելու իր հինգ տարեկան աղջնակը, որ արդէն համբաւ շինած է Փարիզի բեմերուն վրայ, իրեւ վարպետ պարուհի:

Մանուկ – շրջիկները կ'ոգեւորուին եւ... «Մեր հայրենիք»ը պատուհանէ թափել կուտայ միւս ուղեւորները: Զարմանք եւ հետաքրքրութիւն՝ բոլոր դէմքերուն վրայ: Անշուշտ զարմանալի խօսքեր ալ կը փոխանակուին, — «Ո՞ր աշխարհէն են այս օտարականները: Ի՞նչ երգ է այս...

Երկու ամազօններ, մէկ - մէկ գլանիկ՝ իրենց բերնին, տարօրինակ ջերմութեամբ կը դիտեն ու կը ցուցնեն երգողները, կախուելով պատուհանէն:

Դիմացի կառախումբին ուղեւորներն ալ խռնուեր են պատուհաններուն առջեւ:

Խորհրդածութի՛ւններ,— բայց ժամանա՞կն է: Թառը կը հառաչէ, հայկական կանչերու վերջին վանկերը կ'արձագանգեն կայարանի կամարին տակ,— եւ կառախումբը կ'անհետանայ:

Մանուկները կ'երթան դէպի ծով, դէպի արեւ:

Պիտի ըսէք,— Բայց քանի՞ հոգի, հազարներու մէջէն:

Է՛հ, ուրիշ բան է հարցնել, բարի կամ չար ժպիտով մը. եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ նարել ու կազմակերպել, 30ը 130ի վերածել: Ինչո՞ւ չէ, նոյնիսկ 1300ի:

ՎԱՀԷ

Եթովպիոյ կայսեր գոհարեղէնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հայլէ Սէլասէ, Եթովպիոյ կայսրը, որ ինքզինքը Սաբայի թագուհիին ուղղակի շառաւիղը կը համարի, Լոնտոն ղրկած է իր գոհարեղէնները, ապահովութեան համար: Այդ գոհարեղէնները խոշոր հարստութիւն մը կը կազմեն: Շատերը անգին են, սերունդէ սերունդ փոխանցուած 300 վեհապետներու կողմէ: Արքայական թագը կը պարունակէ կարգ մը անտաշ ադամանդներ եւ զմրուխտներ: Ապարանջանները, օղերը եւ ուրիշ զարդեղէններ ճոխութեամբ կը փայլին թանկագին քարերով:

Ալրուսի խնդիրը Ֆրանսայի մէջ

Կառավարութիւնը կը շարունակէ միջոցներ խորհիլ, ալրուսը աժանցնելու համար: Մսավաճառներու պատուիրակութիւնը վարչապետին ներկայանալով, բացատրեց թէ անկարելի է 10 առ հարիւր կրճատել բոլոր միսերուն գինը: Մսավաճառներուն կարծիքով կարելի է զեղչել միայն 5 առ հարիւր, բայց այդ ալ կախում ունի խանութներու վարձքին կրճատումէն:

Երկրին մէջ արտադրուած շաքարին հիմնական գին որոշուեցաւ 176 Ֆրանք (100 քիլօն), ինչ որ կը նշանակէ 9 Ֆրանք զեղչ: Արտադրիչները հաւանեցան իրենց շահը 45 Ֆրանքէն իջեցնել 30 Ֆրանքի (հարիւր քիլոյի վրայ): Ասով փոքրաքանակի քիլոյին գինը զեղչուած պիտի ըլլայ 20 սանթիմ:

Նախարարական վերջին ժողովին մէջ հրամանագիր մը ստորագրուեցաւ, գինեգործներու պաշտպանութեան համար: Նոր օրէնքին համաձայն, գինեգործներուն վճարուած գինը պիտի աւելնայ, իսկ փոքրաքանակի գինը կարելի եղածին չափ անփոփոխ պիտի մնայ: Միւս կողմէ, կառավարութիւնը տեսակ մը մենաշնորհի պիտի ենթարկէ ալքոլի գնումն ու վաճառումը:

4000 գործազուրկներու ցոյցը Լոնտոնի մէջ

Յուլիս 31ի գիշերը հարիւրաւոր գործազուրկներ տեղաւորուեցան Լոնտոնի քաղաքապետարանին առջեւ, եւ առտուն ժամը 8.30ին 4000 հոգի խուժեցին դէպի ներս: Ոստիկանութիւնը եւ քանի մը պաշտօնեաներ չկրցան դիմադրել այս մարդկային ալիքին: Հարիւրաւոր գործազուրկներ բարձրացան քաղաքապետարանի փառաւոր սանդուղներէն վեր, որոնք վերապահուած են մեծ հանդիսութեանց, եւ տարածուեցան առաջին յարկի հացկերոյթներու սրահին մէջ: Ոստիկանները ի զուր կը ջանային համոզել: «Աշխատանք կ'ուզենք», կ'աղաղակէին չորս հազար բերաններ: Մէկ ժամ վերջը օգնական ուժ հասած ըլլալով, գործազուրկները հեռացան:

Դէպքին պատճառը այն էր որ պատին վրայ փակցուած ազդով մը քանի մը բանուորներ կը փնտռուէին, սրահներու նորոգութեան համար:

ԽԵՂԴՈՒԱԾ ՏՂՈՒՆ ԴԻԱԿԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

ՎԻԷՆ, 31 *յուլիս* (Յառաջ).— *Ինչպէս գրած էի, 13 տարեկան հայ տղայ մը խեղդուեցաւ Ռօնի մէջ, անցած շաբաթ: Դիակը գտնուեցաւ երէկ, երեքշաբթի կէսօրէն վերջ, Վիէնէն 6—7 քիլոմեթր հեռու: Նամակիս մէջ մոռցած էի յիշել փոքրիկին Սամուէլ Հայգազեանը որ պատուհանէն իյնալով մեռաւ: Ուրեմն այս մէկ տարուան մէջ արկածի զոհ գացած են ոչ թէ հինգ, այլ վեց հայ մանուկներ:*

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

(ՕՐ. ՔԱՐԷՆ ՆԷՖՓԷԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Հայ ազատագրական շարժման ըսկզբնական շրջանին արդէն, աւելի չուրջ յիսուն տարի առաջ, անոր ղեկավարները ունէին յստակ գիտակցութիւնը, որ ամէնէն հերոսական ջանքերով իսկ մեր դատը պիտի չկրնայ բարեյաջող լուծման յանգիլ, եթէ նըկատի չառնուէին աննպաստ առարկայական պայմանները եւ դանոնք փոխելու միջոցներ չխորհուէին:

Իրաւ է, հայ ժողովուրդին վէճը, գոնէ սկիզբները, Թուրքիոյ հետ էր միայն, եւ անկէ էր միայն մեր պահանջը: Բայց հայ շարժումը երբեք չէր մոռնար, որ՝ Թուրքիա ըսելով՝ հասկնալու էր ոչ թէ իր բռնատիրութիւնը Հայաստանի վրայ տարածած օսմանեան կայսրութիւնը միայն, այլ այն ամբողջ Թանձր կծիկը, որուն մէջ իրար կը խաչաձեւէին բոլոր մեծ պետութեանց քաղաքական եւ տնտեսական շահերը:

Ըստ այնմ ալ, ուրեմն, վարելու էր հայ ազատագրութեան դատը, ըսել է մէկ կողմէն կազմակերպելու եւ շարժելու էր հայութեան հարուածող կարողութիւնը, իսկ միւս կողմէն ջանալու էր խաղաղ միջոցներով ի նպաստ այդ դատին դարձնել կամ առնուազն չէզոքացնել արգելիչ ազդակները:

Եւ հայ շարժումը սկիզբէն ի վեր իր գործունէութիւնը բաժնած էր երկու կարգի, այն է՝ զուտ յեղափոխական - մարտական եւ, անոր զուգահեռ, քաղաքական - քարոզչական: Ու եթէ առաջին կարգի գործելակերպը անմիջականօրէն կը Թելադրուէր հայ կեանքի պայմաններէն եւ ժողովուրդի տրամադրութիւններէն, քաղաքական պրոպագանդը յաջողութիւն կը խոստանար շնորհիւ այն համակրանքին, որ գոյութիւն ունէր շատ մը եւրոպական երկիրներումէջ հայութեան հանդէպ:

Այդ ուղղութեամբ կատարուած առաջին իսկ փորձերը այնքան խոստմնալից էին, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւն նուիրեց պրոպագանդի գործին, եւ ներկայ դարու սկիզբի տարիները, 1901 - 1905, հայասիրական շարժման ամէնէն բեղմնաւոր ժամանակաշրջանը կազմեցին: Կարճ ատենի ընթացքին Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Սկանտինաւեան երկիրներու մէջ իրարու յաջորդեցին կարգ մը ձեռնարկներ, որոնք բուռն հետաքրքրութիւն յառաջացուցին եւրոպական հանրութեան մէջ հայկական դատին հանդէպ եւ, ինչպէս կը Թուէր, այլեւս հաստատ հիմերու վրայ դրին հայանպաստ պրոպագանդին գործը:

Յիշենք քանի մը դրուագներ միայն: Ընկերվարական Միջազգայինը 1901-ին տեղի ունեցած իր համագումարին մէջ բանաձեւ մը կը քուէարկէ ի նըպաստ Հայ դատի շուտափոյթ լուծման: Ֆրանսայի երեսփոխան Մարսէլ Սամպա խորհրդարանին մէջ հարցապնդում կ'ընէ հայկական հալածանքներու մասին, դատապարտելով ոչ միայն Թուրքիոյ վայրագութիւնները, այլեւս Ֆրանսական կառավարութեան անտարբերութիւնը: Փարիզի մէջ հիմը կը դրուի «Pro Armenia» հանդէսին որուն խմբագրութիւնը իր մէջ կը հաշուէ Ժորէսի, Անաթոլ Ֆրանսի, Քլեմանսոյի, Փրեսանսէի եւ Փիէր Քիյարի նման փայլուն անուններ: 1902ին «վերաքննական» ընկերվարութեան հիմնադիր հռչակաւոր էտուարտ Պերնշթայն Պերլինի մէջ քանի մը հազար ունկնդիրներու առջեւ կը խօսի Հայ Դատի մասին, եւ իր բանախօսութիւնը լոյս կը տեսնէ առանձին գրքոյկով՝ «Հայ ժողովուրդի տառապանքը եւ Եւրոպայի պարտականութիւնները» խորագրին տակ: Նոյն Թուականին ընկերվարական երեսփոխան Կրանտոնաուէր Ռայխսթակի առջեւ կը պատկերացնէ հայ ժողովուրդի վիճակը ու կը պահանջէ, որ գերման կառավարութիւնը միջամտէ վերջ տալու համար Թրքական սարսափներուն: Քանի մը ամիս ետք, Պերլինի Ֆիլհարմոնիի մէջ տեղի ունեցած «Հայկական երեկոյթ»ին կը խօսի Քոփենհակէն հրաւիրուած աշխարհահռչակ գրագէտ - քննադատ Կէորկ Պրանդես, որու փայլուն ճառը նոյնպէս կը հրատարակուի իբրեւ առանձին գրքոյկ՝ «Հայաստան եւ Եւրոպա» անունով: Ապա ծանօթ գերման քաղաքական գործիչ եւ հայասէր տոքթ. Փաուլ Ռորպախ, որ այսօր նախագահն է «Հայ-գերման ընկերութեան», վերադառնալով իր երկրորդ ճամբորդութենէն դէպի Հայաստան, ընդարձակ հասարակութեան առջեւ դասախօսութիւններ կ'ընէ հայութեան եւ անոր դատի մասին:

Մինչ այդ, կարգ մը ուրիշ երկիրներու պէս, Շուէտի մէջ եւս կը կազմուի հայասիրական կոմիտէ, նշանաւոր Հիալմար Պրանթինկի ղեկավարութեամբ, իսկ Ֆրանսայի մէջ ընկերվարականներու հետ ձեռք ձեռքի կ'աշխատի հայութեան համար Ցընի Քոչէնի նման երդուեալ պաշտպանողականը:

Պէտք կա՞յ խօսելու այն բացառիկ երեւոյթի մասին, որպիսին էր գերմանացի տոքթոր Իոհաննէս Լեփսիուս, Հայ Դատին եւրոպական առաքեալը, իր կատարած հսկայ գործը, որ ծանօթ պէտք է ըլլայ ամէն մէկ Հայու, անխզելիօրէն կը կապէ իր անունը ոչ միայն մեր դատին, այլեւ հայութեան վերջին քառասնամեայ պատմութեան հետ:

Անկեղծ, անշահախնդիր եւ յաճախ անձնուէր հայասէրներու ամբողջ սերունդ մը ստեղծուեցաւ՝ Քիյարներու, Փրեսանսէներու եւ մանաւանդ Լեփսիուսներու աւանդութիւններով: Անարդարութիւն պիտի ըլլար, եթէ հոս չյիշէինք երկու անուն եւս — գերման երեսփոխան Քարլ Լիպքնեխթ, որ՝ հակառակ վերջին շրջանի իր համայնավար տրամադրութիւններուն՝ առիթ չէր փախցներ ձաղկելու, Ռայխսթակի մէջ թէ այլուր, Թուրք բարբարոսները եւ գերման ու ընդհանրապէս եւրոպական կառավարութեանց Թոյլատու վերաբերումը անոնց հանդէպ, եւ Պերլինի համալսարանի փրոֆէսօր Իոզէֆ Մարքվարտ, որուն հայասիրութիւնը մոլեռանդութեան կը հասնէր:

Այս սերունդը փոխարինող չեղաւ: Պատերազմը եւ յետպատերազմեան շրջանը, իրենց յառաջացուցած նիւթական եւ ոգեկան տակնուվրայութիւններով, ոչ միայն փոխեցին Հայ Դատին պայմանները, այլեւ հրապարակ հանեցին այնպիսի ցաւոտ խնդիրներ, որոնք անխուսափելիօրէն իրենց վրայ պէտք էր կեդրոնացնէին աւելի կամ նուազ զգայուն եւ գաղափարականօրէն տրամադրուած տարրերու ուշադրութիւնը: Եւ հայասէրներու շարքերը յաւելում չունեցան, աւելին. նախկիններն ալ, տարիքի եւ ծանր աշխատանքի բեռը շալկած, հետզհետէ հեռացան այս աշխարհէն, ու մընաց հազիւ տասնեակ մը երբեմնի փառաւոր փաղանգէն:

Ու այսօր ահա անոնցմէ ամէնէն անձնուէրը, Օր. Քարէն Նէֆէ, նոյնպէս հրաժեշտ կ'առնէ հայ ժողովուրդէն, որուն նուիրած էր իր ամբողջ կեանքը: Ջինջ, պայծառ եւ անշահախնդիր սպասաւոր մը, որ շաղախուեցաւ մեր ժողովուրդին եւ իր հոգիով ու երազներով դարձաւ տիպար հայուհի մը՝ այս բառին ամէնէն ազնուական առումով:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՈՒ՞Վ Է ԴԱՏԱՒՈՐ

Հասարակաց ձայնը անեղծ է. ան ժամանակին լաւծին մեկնութիւն չէր տար. մամուլը կամ առաջնորդը եւ կամ քարոզիչները ինչոր խօսէին կ'ընդունէր իբրեւ աւետարանի ճշմարտութիւն: Սակայն ներկայիս քանդըւած է անոր այդ հաւատքը: Ան չի հաւատար իր առաջնորդներուն, ան անկեղծութիւն չի տեսներ իր ուսուցիչներուն խօսքերուն մէջ: Եւ կ'ուզէ ըմբոստանալ, կ'ուզէ բողոքել, սակայն աշուղ Ղուլ Յովհաննէսին պէս շուարած կը հարցնէ.

— Քո դանդատն ես ո՞ւմ ասեմ, սահարքար (տէր, տիրական) չկայ,— Արզայ գրեմ, դատաստան խմանամ:

Որով ի՞նչ ընելու է. հոգո՞ց հանելու է, ա՞խ քաշելու է... եւ սուով կը լմննայ: Այս է հայ հասարակութեան յուսահատ կացութիւնը:

Քանի, քանիներ ինձ, ձեզի ծանօթ են մեր բարեկամներէն որոնք այդ յուսահատութեան մէջ կը հառաչեն:

Այդ է կացութիւնը, տխուր, յուսահատ կացութիւնը, դարմանին վըրայ խորհողներ շա՞տ, սակայն ոչ մէկ դարմանիչ: Ամէնէն ցաւալին, — նոյն իսկ անոնք որ քչիկ մը ի վիճակի են կիրքերը մարելու, անոնք ալ իւղ կը Թափեն կրակին վրայ: Այս կէտը կրնա՞ն ուրանալ այդ դիմակաւոր փարիսեցի պատուելիները եւ գերգօն առաջնորդները: Արդար, անձնուէր եւ անկեղծ հովիւը իր հօտէն կը վանէ հուրը ոխերիմ եւ առանց խըտրութեան ի սիրտ սրտէ կը սիրէ իր հօտը համօրէն:

×

Ներկայիս լըջմիտ ազգասէր անձեր, յուսահատ կացութենէն, վիրաւոր արծիւի պէս կ'առանձնանան եւ երանի կը կարդան անցնող գացող նահատակներուն, որոնք չեն տառապիր տեսնելով իրենց ցեղին գիտակցական անձնասպանութիւնը:

×

Իմաստունները չեն կրցած լուծում, մեկնութիւն տալ անձնասպանութեան:

Երջանիկ են խուլերը որ չեն լսեր անէծքները որ կը կարդայ հայրը որդուն, եւ տղան իր հօրը: Երջանիկ են այն կոյրերը, որոնք չեն տեսներ դաժանային վայրագ ոճրագործութիւնները:

Ամէնէն եռանդուն գործիչը, կացութենէն յուսահատ կը նախանձի վիճակին այն մենակեացին որ ամէն կապ խզած այս աշխարհէն, ճգնարանը դրախտ բրած է իր անձին, իսկ խոտով լցուած խշտին՝ կեանքին ընկեր ու կին:

Երբ հանրութիւնը փոթորիկէն բըռնուած՝ եւ ապատարար ձեռքերու կը կարօտի, անտարակոյս անհատին չէզոքացումը, քսուիտ անձնասպաշտ կղզիացումը դատապարտելի է: Տունը երբ կը բռնկի, բոցածախ կ'ըլլայ, ո՞ր անդամը հոն կրնայ մտածել իր հանգիստ անտարբեր առանձնական կեանքին վրայ: Ահագանգը հնչեց 1915-էն սկսեալ եւ կը շարունակուի, կարելի՞ է անտարբեր մնալ: Մանաւանդ կարելի՞ է լռել եւ չբողոքել երբ տեսնենք որ տունէն ոմանք դիւաշունչ մտքով ալ աւելի կ'արծարծեն հրդեհը որ մեր շէնքը հիմնայատակ կը քանդէ:

Կեանքը նշանակութիւն չունի, ոչինչ կ'արժէ եթէ հանրութեան օգուտ մը չի բերեր: Անձնապաշտին կեանքը կուլեան պորտաբոյծն է, վաղը ա– կուլեան պորտաբոյծն է, վաղը ա–նոր դիակը պիտի շահագործեն գերեզմանի որդերը: Առանձնանալ պարզապէս հանգիստ ապրելու համար, եւ մուրալով յագենալ, պատուաւոր գործ չէ: «Ի քիրտն երեսաց ուտել զհաց» կը պատուիրէ Սկեւռացին: Հոս չեմ ուզեր վիրաւորել ոչ մէկ աղքատ, ոչ մէկ բարեմիտ ճակատագրականդժբախտ անձ որ անզօր աշխատութեան կարող չէ գործ ճարել ու ապրիլ. այլ անոնց է իմ խօսքս, որոնք իրենց ծնողքին քրտնաջան վաստակովը կ'ապրին կամ մուրացկանութիւնը ապրուստի միջոց կը գործածեն. անոնք Թշնամիի խօսքեր ընդունելու չեն իմ այս ըսածները. չարութիւնը կամ Թերութիւնները չողոմողը բարեկամ չըլլար երբեք, խարազանել սիրելիներուն Թերութիւնները բարեկամութիւն է ու բարիք է: Զմռնանք Ռոկերերանի խօսքը. «Լաւ է դառն բարեկամաց քան դքծինս Թշնամեաց»:

×

Քիչ մը առաջ կամ քիչ մը վերջը պիտի հասնինք մեռելներու կարաւանին. անկէ առաջ հարկ է կարգաւորել մեր հաշիւը: Պատմութիւնը դատաւորը պիտի ըլլայ մեր անցեալ կեանքին. ան պիտի քննէ, պիտի դատէ եւ կամ գնահատէ մեր գործերը:

Մեռելներու կարաւանին մէջ մտած պիտի երթանք առաջ: Եւ չենք գիտեր թէ մոռացութեան ո՞ր դատարկ անկիւնին մէջ պիտի նետուինք. սաոր վրայ աւելորդ է մտածել: Աւելորդ չէ սակայն այժմէն ջանալ եւ գործել յօգուտ հանրութեան, յօգուտ ազգին եւ մեր պատկանած ընկերութեան, գործել գործեր որոնք անմոռանալի մնան, գործել գործեր որոնք չմոռցնեն գործողին յիշատակը:

Ի՞նչ կ'ըլլայ վաղը, այդ անծանօթ է: Ցոյսը մեզ չի խաբեր, սրտեր որ մաշեր են բարիք ընելով, մահը երբ անոնց բերնին մէջ հող կը լեցնէ, յիշատակն անոնց լոյսերու մէջ լոյս կը լեցնէ:

×

Բռնակալն ալ, ոճրագործն ալ, ու մեծ մարդասպաններն ալ կը ժառանգեն հռչակ, համբաւ, բայց գերեզմանէն անդին անոնց անունը անէծքներուն մէջ կը Թաղուի:

Ցաւալի է ըսել, որ երկրիս վրայ տակաւին ապօրէն օրէնքով դատաստաններ կը կատարուին, չարին վարձք ամէն բարիք, լաւին դրկանք ամէն տեսակ:

×

Դուն քու գործերուդ եղիր արդար դատաւորդ: Մահէդ վերջը՝ մի մտածեր Թէ հողին տակ կրծող որդերը՝ անմէտի՞ն, Թէ սոխակին կեր կ'ըլլան: Սակայն հող չմտած եղիր այնքա՛ն բարի ամէնուն հետ, որ հողին տակ պառկած ատեն, արդարութեանդ ի նըշան գերեզմանիդ վրայ բուսնի՛ կոյս ճերմակ սիրուն ծաղիկը, անունը ձիւնծաղիկ:

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅՈՒՌԱՋ»Ը

ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պանդխտութեան առաջին տասնամեակը շատոնց լրացաւ իր այնքան մըռայլ պատկերներով:

Արդէն երկրորդ տասնամեակը մըտած ենք, առանց բարենշան երեւոյթներու: Տարագրութիւնը կատղած շան մը պէս կը խածնէ մեր մարմինը: Եւ, տարուէ տարի, մեր ազգային եւ ցեղային նկարագիրը կ'աղճատուի օտար համայնակուլ յորձանքներու մէջ ...

Եթէ սիրտ ունիք, ականջ ունիք, բարի եղէք հայկական գաւառները երթալ: Դուք հոն պիտի տեսնէք բազմաթիւ երիտասարդներ որոնք ծախու են հանած ցեղային նկարագիրը: Անոնք վարակուած են շատ վտանգաւոր հիւանդութենէ մը: Հասկցող չհասկցող ամէն հովէ կը փչէ— մանաւանդ քաղաքականութենէ: Պարզ լրագիր մը դժուար կարդացողը քաղաքականութենէ կը խօսի ..

Ո՞ւր է այն երիտասարդութիւնը, որ ներշնչեալ նստած գրականութեան եւ արուեստի մասին մտատանջուէր, խորհէր եւ ստեղծագործէր:

Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք, թէ մեր երիտասարդներէնշատեր ի՞նչ կը կարդան, ի՞նչ կը փնտռեն օրուան լրագիրներուն մէջ — հասարակ լուրեր, քաղաքականութեան վերաբերեալ բաներ: Եւ որովհետեւ յաճախ սխալ կը հասկնան, կրնաք եզրակացնել հետեւանքը:

Այդ երիտասարդութիւնը, մանաւանդ նորաբողբոջ սերունդը երես դարձուցած է հայ գրական ստեղծագործութեան, կ'արհամարհէ ինչ որ հայկական է, եւ շատ անգամ հայ անունի գրագէտի մը կամ նկարիչի մը անունը կը նսեմացնէ օտար հասարակ լրագրողի մը անուան քով: Ահա թէ ինչպէս սերունդը, մանաւանդ 20–25 տարեկը լրացուցած սերունդը, ամարդօրէն կ'ուրանայ մեր սքանչելի եւ աննման լեզուին անխոնջ աշխատաւորները:

Բայց ո՞վ է պատասխանատուն այս բոլորին, եթէ ոչ նոյն ինքն այն սերունդը, որ 30—40ի մէջ մեր ազգային ճակատագիրը վարել կ'ուզէ:

Ինչո՞ւ այդ սերունդը կը վարանի գէթ գրականպարբերականով մը մըտակը իջեցնել նորահաս երիտասարդութեան գլխուն:

Մեր նորաբողբոջ երիտասարդներն ու պատանիները հայ մշակոյթին եւ ազնուական ցեղին կապելու ազդու մէկ միջոցը, հայ գրականութեան տարածումն է, գաւառներու մէջ:

Ես պիտի առաջարկէի գրական կըրակոտ շաբաթաթերթի մը ջահը վառել անյապաղ, յանուն նոր սերունդին փրկութեան:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՒՈՐ ԲԵՐՔԸ

Հրատարակուած պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն 1934 տարիի ընթացքին կառավարական Տէփոյին յանձնուած են 15.399 հրատարակութիւն, գիրք եւ հանդէս: Ասոնցմէ 2581 վէպ, 212 բանաստեղծութիւն, 236 գրականութիւն, 266 գեղարուեստ, 676 պատմութիւն: Ամէնէն բարձր թիւը ունի բժշկական գիտութիւնը որ 2606 Թիւը կը կրէ: 1934ի ընդհ. գումարը քանի մը հարիւր միայն պակաս է 1932ի եւ 1933ի ընդհ. գումարէն: Ուրեմն հակառակ տնտեսական տագնապին գրենական բերքը անխախտ կը կենայ պատնէշին վրայ:

«Առանց լօղի Թուրքիա

«Լ'Էկթ-րանսիժան» կը հրատարա[...] կէ իր մէկ աշխատակցին յօդուած[...] շարքը այս խորագրով: Ընդհանր[...] պէս համակիր ու բարեկամակ[...] տրամադրութեամբ խմբագրո[...] այս յօդուածաշարքին կարեւոր մա[...] սերը պիտի տանք յաջորդաբար.—

ՄԱՀԱՄԵՐՁ ՊՈԼԻՍԸ

Ժամանակին Պոլիս մտնող ճամբո[...] գին կը ցուցնէին Այա — Սօֆիայի [...] րեթը: Հիմա ցոյց կուտան Մուսթ[...] ֆա Քէմալի արձանը Սարայ — Պ[...] նիի եզերքը, պարտէզներուն [...] ծայրը, մենակեաց, զանգուածայ[...] հրամայական արձան մը:

Նոր Թուրքիան գործն է եւ միա[...] գամայն վէպը այս մարդուն [...] կանգնի Եւրոպայի արեւելքը՝ [...] մեր դարաշրջանին մեծագոյն պե[...] կան մարդոցմէն մին:

Տեղ մը ուր Գուրանը կ'արգիլ[...] մարդկային ամէն պատկերացում, [...] նոր արձանը — առաջինը կանգնուա[...] Մարգարէին այս հողին վրայ — [...] նական պատկերն է անձկութեան [...] որ կը բազմապատկուի ամէն ձեւ[...] բով, բոլոր հանրային վայրերու վ[...] րայ, Անատօլուի բոլոր քաղաքնե[...] րուն մէջ:

Երիտասարդ հանրապետութ[...] Թողլով Ոսկեղջիւրի հաճոյքներ[...] քաշուած էնկիւրիի տափաստաննե[...] վրայ դժուարին կենցաղի մը, յաւե[...] ժամէս փոխեց Թուրքիոյ դիմագիծ[...] Պոլիս անցեալն է, էնկիւրին՝ ապա[...] գան, այսպէս կը հաւատան եւ ա[...] կ'աշխատին Թուրքերը:

Որ կողմն ալ դառնաս, արեւե[...] ու արեւմուտքի բանալին հոն է: [...] կիրներու նոր հաւասարակշռութե[...] մէջ որ կը ձգտի հաստատել [...] (Ֆրանսայի) դէմ, վերածնող Թու[...] քիա՝ հեծեալ Եւրոպայի ու Աս[...] վրայ, կրնայ օր մը նժարը դէթ [...] ել մէկ կամ միւս կողմը ...

×

Սթամպուլ հոգեվարք է ... Բ[...] պատմականօրէն այս քաղաքը հոգե[...] վարք է 2000 տարիէ ի վեր: Իր փ[...] քին ու իր դժբախտութեան համ[...] աշխարհի մէջ միակ աշխարհագր[...] կան դիրքը ունի, ամէն ցանկութ[...] ամէն պատերազմ անոր կ'ուղղուի[...]

Քաղաքին ամէնէն ընտիր պար[...] սրահին մէջ եմ: Կը ճաշեմ: Ո՛չ [...] թել, ոչ ձայնասփիւռ ... ի՞նչ կ'ը[...] ուրեմն. երգեցէք, վիճեցէք քանի[...] ամօս ու պնակ կոտրեցէք գէթ:[...] տառաքաղիս աղմուկը միայն կը [...] չէր այս ընդարձակ դամբարա[...] մէջ: Պանիկա չկերած՝ գացի [...] տանելու Մեծ — Շուկան հոն բազմ[...] թիւն գտնելու փափաքով:

Սխա՛լ: Հիմա մարդ ինքզինք[...] կորսնցներ Մեծ — Շուկային մէջ: [...] միջապէս գիս շրջապատեցին [...] նորդներ եւ խանութպաններ որ [...] սէին թէ բան չէին ծախեր, բան չ[...] կերած երկար ատենէ ի վեր ... [...] պղտիկ խանութներուն խորը, [...] վաճառքները մնացած էին, պատա[...] հետաքրքիրներու:

Բարեկամ մը յորդորեց երթալ [...] կիներու սրահը բէժանս, պատմ[...] լով կանուխէն տեղ վարձել: Բայց [...] հասայ սիրուն տաղաւարը ուր [...] րին վերջին սպասեակները ձիւնա[...] ձեռքերով վօտկա կը հրամցնէ[...] ինծմէ զատ մարդ չկար: Շաբաթը[...] գամ մը՝ երբ գնորդ (փոխի — փիխս) [...] բազմութիւն կը լեցուի: Ինծմէ [...] քանի մը հոգի եկան եւ մեկնե[...] այնքան արագ որքան արագ ճա[...] էին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՅԻԼԷ ՍԵԼԱՍԻԷ Ա. ԿԱՅՍՐ ԵԹՈՎՊԻՈՅ

Correspondance d'Ethiopie ամսաթերթէն (յունուար - փետրուար 1931) կը թարգմանենք հետեւեալ յօդուածը, որ նկարագրութիւնն է Հայիլէ Սելասիէ Ա. կայսեր թագադրութեան.—

Եթովպիոյ արդի արքայական տան ծագումը կը հասնի, ըստ աւանդութեան, մինչեւ Սաբայի Թագուհիին եւ Սողոմոնի հանդիպման օրերը:

Սողոմոնի եւ Սաբայի Թագուհիին սիրակցութենէն ծնաւ Մենելիք Ա., որ Թագաւորեց Եթովպիոյ մէջ 962 — 930 (Ն. Ք.):

Արքայական այդ հին տունէն, Մենելիք Բ. կայսեր (1889 — 1913) աղջիկը, կայսրուհի Զաուտիթու երբ մեռաւ 2 Ապրիլ 1930ին, յաջորդ օրն իսկ արքայական Թագի Գեր. Խորհուրդին կողմէ Եթովպիոյ կայսր եւ Թագաւոր Թագաւորաց հռչակուեցաւ Նէկուս Թաֆարի Մաքոննէնը, առնելով Հայիլէ Սէլասիէ Ա. անունը, որ Թարգմանի Զօրութիւն Երրորդութեան:

Թագադրութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ 2 Նոյեմբերին:

Միաժամանակ Թագուհին հռչակուեցաւ կայսրուհի, իսկ կայսեր առաջինեկը, Ասֆաօ Ուօսսէն, գահաժառանգ - իշխան:

1930 տարուան Ապրիլ ամսուն, Նէկուս Թաֆարի Մաքոննէնի բանակը նահանջի մատնած էր ռաս Կուգսայի բանակը: Ռաս Կուգսա ապստամբութիւն յայտարարած էր Թիկրէի նահանգին մէջ, մերժելով ճանչնալ կեդրոնի կառավարութիւնը: Իշխան Կուգսայի նահանջով, Նէկուս Թաֆարի Մաքոննէնի առջեւ կը բացուէր կայսրութեան ուղին:

Արդի կայսրը 42 տարեկան է: Իբրեւ գահաժառանգ - իշխան եւ խնամակալութեան անդամ, կայսրուհի Զաուտիթուի կողքին՝ Նէկուս Թաֆարի Մաքոննէն բաւական փորձառութեան տիրացած էր արդէն երկրին կազմակերպութեան մէջ: 1924ին ճամբորդութիւն մը կը կատարէ դէպի Եւրոպա, ուսումնասիրելու համար արդիականութեան բարիքները: Այնուհետեւ կը սկսի բարեկարգութեան շրջան մը Եթովպիոյ համար,— եւրոպացի սպաներ կը բերուին բանակը կազմակերպելու եւ մարզելու համար, Ֆրանսացի օդանաւորդներ՝ օդանաւային հաղորդակցութիւն մը հաստատելու համար երկրին մէջ, նախարարական պաշտօններ կը ստեղծուին, երկրագործական դպրոց մը կը բացուի Ամպոյի մէջ, հիւանդանոցներ կը հիմնուին, կրօնական ազատութիւն կը շնորհուի փոքրամասնութեանց, ինչպէս եւ տեղացի Հրեաներուն, ծանօթ՝ Ֆալլաշա անունով: Եթէ 1919ին ընդամէնը 3 ինքնաշարժ կար մայրաքաղաքին մէջ, ներկայիս աւելի քան 800 ինքնաշարժներ կան, որ շրջան կ'ընեն երկրին մէջ՝ ջորիներու, ուղտերու եւ էշերու ճամբաներուն վրայ: Երկրին խորերէն մայրաքաղաք կը բերուին անընդհատ ոսկի, մորթ, մեղրամոմ, եւայլն: Ցարդով ծածկուած խրճիթներու տեղ, մայրաքաղաքին մէջ կը հիմնուին քարաշէն տուներ եւ խանութներ: Եւրոպացիները եւս կը շատնան երկրին մէջ: Յոյները մեծամասնութիւն կը կազմեն: Այնուհետեւ կուգան Ֆրանսացիները, Գերմանացիները, Իտալացիները, Զուիցերիացիները, Ամերիկացիները, Շուէտացիները, Հայերը, Արաբները, Հնդիկները:

Կայսեր Թագադրութենէն շաբաթներ առաջ, գիշեր ցերեկ կ'աշխատէին բանուորները, ճարտարապետները, բնակարան շինելու համար հիւրերուն, զորս կայսրը հրաւիրած էր յատկապէս:

Յաղթութեան կամարներ շինուած էին ամէն կողմ, տուները դրօշազարդուած եւ ծաղկազարդուած: Ատիս - Աբեպա տօնական երեւոյթ առած էր: Ամէն երկրէ պատուիրակութիւններ կը հասնէին, ներկայ ըլլալու համար Թագադրութեան: Կայսրը անձամբ կայարանին մէջ բարեգալստեան գնաց անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական դեսպաններուն: Այլ երկիրներու պատուիրակութիւնները դիմաւորելու գնաց գահաժառանգ — իշխանը, հազիւ 20 տարեկան: Հիւրերուն ի պատիւ կայսրը հանդէսներ սարքեց, զօրահանդէսներ կատարեց, ձիարշաւներ կազմակերպեց: Բրիտանական պատուիրակութիւնը միասին բերած էր անգլիական նուագախումբը, որ նուագահանդէսներ տուաւ: Զ[...] ցերեկոյթի մը ղեկավարութեան [...] տեղական նուագախումբը եւս իր [...] գանդը ցոյց տուաւ:

Թագադրութեան նախօրէին, [...] պատուիրակութեանց եւ մայրաք[...] քին ազնուական դասուն ներկա[...] Թեան՝ Ս. Գէորգի հրապարակին [...] կատարուեցաւ Մենելիք Բ.ի [...] արձանին բացումը: Կայսրը ճառ [...] խօսեցաւ, գովասանքն ընելով իր [...] խորդին արժանիքներուն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ[...] թղթակիցներէ իրենց գրութի[...] գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [...] թեռնելի եւ մելանով:

1923էն ի վեր, կամայ ակամայ 400 հազար հոգի մեկնած է Պոլսէն: Մեծ մասամբ Յոյները, յետոյ հին վարչա-ձեւին համակիրները եւ օտարական-ները: Տասը տարի առաջուան 500նոց ֆրանսական գաղութէն քանի մը հա-րիւր մնացած են: Պարապը կը մեծնայ ամէն օր ամէն կողմ: Պաշտօնական թիւերու համաձայն, հինգ տարի ա-ռաջ 2120 սակաչարժ (թաքսի) կար, իսկ այժմ 550 միայն:

Հանգուցեալ կամ կէս հանգուցեալ, խալիֆա-սուլթաններու եւ քափի-թիւլասիոններու քաղաքն է այս ուր էնթրիկները կը վերածուէին ջար-դի եւ ջարդերը ողջագուրման, ուր մատնութիւնները, չքեղանքն ու ան-կումը, իրարու կը խառնէին միջին դարն ու նոր ժամանակները:

— Եթէ Թուրքիա փոխադրուած է Պալքանի կողմը, բաց է Կայրին, ա-ռաջ է դեռ Անատոլուի մէջ:

Եւ Թուրքիան Թուրքերուն տալով կայքին դատապարտեց Բիւզանդիոն-Պոլիսը:

Հոգեվարք է ան, բայց նոր կեանք մը կը սկսի Սթամպուլի մէջ: Այս հին մայրաքաղաքը չի կրնար մեռնիլ, ուրուականները որ անկէ բաժնուիլ չեն ուզեր աչք կ'ընեն կենդանինե-րուն ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

ԼԻՈՆ, 29 յուլիս (Յառաջ). — Ինչ-պէս ամէն տարի, այս տարի ալ Լիոնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարան-դեան» կոմիտէն իր տարեկան դաշ-տահանդէսը սարքած էր 28 յուլիս կի-րակի, «Փիէռ Պէնիթ լա Մուշ»ի անտառին մէջ. զով, գեղեցիկ ջուրով առուակի մը ափը:

Թէեւ նոյն օրը տեղի կ'ունենային ուրիշ երեք դաշտահանդէսներ (Պո-լսի, Մեծ Նորգեղի Վերաշ., Արաբ-կիր եւն.), սակայն, հոծ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու մեր ձեռ-նարկը:

Կիրակի առաւօտ ժամը 7.30ին բազ-մութիւն մը մեծերու եւ փոքրերու խռնուած են Փլաս Կիշառի վրայ, դաշտ մեկնելու պատրաստ: Վարձու-ած խոշոր օթօքարները կը լեցուին, եւ դաշտ կը մեկնին իրարու ետեւէ: Օ-թօքարները չեն բաւեր: Փլասին վրայ խռնուած է բազմութիւնը: Բողոք, տրտունջ բոլորին կողմէ: — Ինչո՞ւ վեցի տեղ տասը հատ չվարձեցիք, ինչո՞ւ այսպէս, ինչո՞ւ այնպէս ...

Հեռաձայն կ'ընենք ընկերութեան կեդրոնը. — «Կիրակի է, տրամադրե-լի կառք չունինք դժբախտաբար»: Եւ շատերը ետ կը դառնան ու ուրիշներ ալ զանազան միջոցներով դաշտ կը մեկնին:

Լա Մուշը վերածուած է բանակա-վայրի:

Վարդավա՜ռ ...

Տարօն ենք կարծես, Ս. Կարապետի սարալանջերուն վրայ փռուած, մեր ստեղծագործ նախահայրերուն գերեզ-մաններուն քովիկը, մեր ձորերուն մէջ մեր պուրակներու եւ լեռներու բարձ-րագէմ կատարներուն վրայ:

— «Հէ՜յ կիտի աշխա՜րհ ...»

Փիէռ Պէնիթ լա Մո՛ւշ: Մշոյ Սուլ-թան Ս. Կարապետ ... ո՜ւրկից ուր:

Ինչպէս հայ աշխարհին մէջ, տարին անգամ մը, հայ քաղաքացին, հայ գիւղացին, հայ հասարակութիւնը վերջապէս կը բարձրանային մինչեւ Տարօն, մինչեւ Մուշտատուր Ս. Կարապետ: Այսօր ալ, այս սեւ օրե-րուն, այս օտար երկինքին ներքեւ հայ-րենակարօտ բազմութիւնները կուգան անտառի մը խորը, պուրակի մը ափը ապրելու եւ վերյիշելու անցեալ կեանքն ու սրբութիւնները:

Այս հոգին էր որ կը տիրապետէր կիրակի, Լա Մուշի բարձրաւանդա-կին վրայ:

Ահա դաշտը իր ծառերով ու գեղեցիկ առուակով: Դաշտին չորս անկիւնները արդէն վառուած են խարոյկները: Ե-րիտասարդներ չկան այդ խարոյկնե-րու շուրջ, այլ տարեցներ են որ, զա-նազան ձեւի մսեղէններ կը պատրաս-տեն կրակին վրայ: Տեղ տեղ կեր ու խում, երգ ու պար, ժպիտ եւ ծիծաղ: «Մասիս» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Սասունցի Երոյեանի կը նուագէ հայկերէն ու ֆրանսերէն կտորներ: Մէկ կողմը Պոլսէն մինչեւ Պրուսա, Իզմիր, Պարտիզակ, իրենց ձուկ ու ձիթապտուղով: Խարբերդ, Արաբկիր, Բա-լու, Զարասնձագ մինչեւ Մշոյ Սուլ-թան Ս. Կարապետ իրենց չիր-չիրի-թէով եւ լորդէ-կովանով:

Հաճելի մթնոլորտ մը վերջապէս որ կը խանդավառէ մարդս, հոգի, թեւ կուտայ անոր զգացումներուն:

Ամէնէն լուրջ, ամէնէն ծանրախոհ մարդն անգամ այդ օրը կը դառնայ կէս գինով: Գինով օդէն, արեւէն, մթնոլորտէն:

Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ քանի մը խօսք կ'ընէ ընկ. Մ. Մ.: Նախ շը-նորհակալութիւններ կը յայտնէ ներ-կայ բազմութեան: Ներկայութիւնն եկած թիւրիմացութիւններուն հա-մար, յետոյ քանի մը խօսքով կ'ոգե-կոչէ անցեալը, կը վերարծարծէ սր-բազան յիշատակը բոլոր մեռնողնե-րուն: «Վիճակը, կացութիւնը զոր պարտադրեր են մեզի այսօր, վերջ-նական կարգադրութիւն մը չի կրնար ըլլալ բնաւ: Մեր սուրբ հայրերէն ուխտ մը եւ պատմութիւն մը փոխան-ցուած է մեզի: Այդ ուխտը, այդ պատ-մութիւնը ինքը գաղթաշխարհի երի-տասարդութիւնը առած է իր ուսե-րուն վրայ, հետեւաբար պատմութիւ-նը իր վերջին խօսքը չէ ըսած Հայոց արդար դատին մասին: Եթէ մենք ե-րիտասարդներս վճռած ենք գնալ տէր կանգնիլ մեր պատմութեան ու ուխ-տին, դուք ալ ենք բոլոր մեր թշնամինե-րուն չար փորձերը»:

Եւ այս շէն ու զուարթ մթնոլոր-տը մինչեւ երեկոյեան ուշ ատեն վե-րադարձին օթօքարներուն մէջ, մինչեւ քաղաքին կեդրոնը, մինչեւ Փլաս Կի-շառ, կը լսուին ազգային եւ յեղա-փոխական երգեր:

Արդարեւ օր մը անցուցինք որ կա-րելի էր «օր» հաշուել:

Կ'իմանամ որ ժողովուրդին փափա-քին ընդառաջ երթալով կոմիտէն ո-րոշած է երկրորդ դաշտահանդէս մը եւս սարքել քանի մը շաբաթէն:

Շնորհակալութիւններ յանձնա-խումբին այս հանդէսին, յաջողու-թեան գալիքին համար:

Հուրծամ Պատանի

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՇԻՒԸ

— • —

(1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԷՆ ԻՆ ԴԱԴՐԱԾ 1934 ԴԵԿՏ. 31ԻՆ)

ՄՈՒՏՔ — Ֆր.

1932 յունուար 1, ըստ նախորդ հաշ-ւոյ պատրաստ (տեսնել «Յառաջ», 28 ապրիլ 1932) — 15.943.03

Ա. Կոմիտաս վրդ.ի ստեղծագոր-ծութեան եկամուտներ

1932 մարտ, Պոլսոյ «Կոմիտասի Օր» յանձնախումբի ծախած նօթանե-րու եւ կենսագրականներու հասոյ-թէն — 7205.15

Պուքրէշ Արշակ Սպենդիարեան երգչախումբի համերգի զուտ հասոյ-թը (ապրիլ 14) — 3257

Փարիզի «Կոմիտաս» երգչախումբի համերգին յայտագրերու վաճառման հասոյթէն — 200

Պոլսոյ «Կոմիտասի Օր» Յանձնա-խումբի տպագրած վարդապետի կեն-սագրականին՝ Փարիզ, Նիս եւ այլուր վաճառումէն — 3330.75

2. Կոմիտաս վրդ.ի երկերու վաճառ-ման փոխարժէք — 1797

Բ. Կոմիտաս վրդ.ի համար ստաց-ուած նուէրներ — 3830

Գ. Ընթացիկ հաշւոյ տոկոս Քոն-թուառ տ'էսքոնթէ — 54.87

Դ. Կոմիտաս վրդ.ի Պատարագին տպագրութեան ծախուց ի հաշիւ մե-կենաս Պ. Հայկազն Վարդանեանի ա-ռաջին վճարումը — 5000

Ընդհ. — 40.617.80

1933 — Ֆր.

1 Յունուար 1932 տարիէն փոխան-ցուած պատրաստ — 27.440.30

Ա. Կոմիտաս վրդ.ի ստեղծագոր-ծութեան եկամուտներ

1. Մարտ 31 Թէհրանի Երիտ. ա-կումբի 1932ի համերգէն — 900

Ապրիլ 12, Պոլսոյ «Կոմիտասի Օր» Յանձնախումբէն Բ. անգամ — 1200

Յուլիս 12, Դուրէժի Կուլտուրական Միութեան համերգէն — 1500

Աթէնքի Հայ Միութենէն — 1254

Դահիրէի Կոմիտասի Օր հանդէսի հասոյթը — 5431.10

Պորտոյի Օր. Մ. Բաբայեանի հա-մերգէն — 212

2. Կոմիտաս վրդ.ի երկերու վա-ճառման փոխարժէքներ — 1276

Բ. Կոմիտաս վրդ.ի համար ըս-տացուած նուէրներէ — 4100

Գ. Ընթացիկ հաշւոյ տոկոս Քոն-թուառ տ'էսքոնթէ — 35.15

Դ. Կոմիտաս վրդ.ի Պատարագի տպագրութեան ծախուց մնացորդ մա-սը Պ. Հայկազն Վարդանեանէ — 6500

Վարդապետի անտիպ գործերէն տետրի մը տպագրութեան համար Մարսէյլի Երաժշ. Միութեան նը-ւէրը — 2500

Ընդհ. գումար — 52.348.55

1934 — Ֆր.

Յունուար 1, 1933 տարիէն փոխան-ցուած պատրաստ — 25.230.80

Ա. Կոմիտաս վրդ.ի ստեղծագոր-ծութեան եկամուտներ

1. Ռումանիոյ Դթ. Խաչի վարչու-թենէն — 210

2. Կոմիտաս վրդ.ի երկերու վա-ճառման փոխարժէքներ — 465

Բ. Կոմիտաս վրդ.ի համար ստաց-ուած նուէրներ — 2600

Գ. Ընթացիկ հաշւոյ տոկոս Քոնթ. տ'էսքոնթէ — 86.50

Դ. Կոմիտաս վրդ.ի անտիպ գործե-րէ տպագրուած 6րդ տետրակի ծա-խուց մնացորդը՝ Մարսէյլի Երաժշ. Միութենէն — 350

Ընդհ. գումար — 28.942.30

1935 — Ֆր.

Յունուար 1, պատրաստ Քոնթ. տ'էսքոնթի մօտ — 18.100

Գանձապահի մօտ — 152.75

Ընդհ. գումար՝ — 18.252.75

ԵԼՔ — Ֆր.

1932

Ա. Վարդապետին համար Վիլժուի-ֆի հիւանդանոցին վճարուած 1932 յունուար 1էն դեկտ. 31, 365 օր, օրա-կան 31 ֆր. 48 սնթ. եռամսեայ վը-ճարումներով — 11.525.70

Բացէն մրգեղէնի համար հսկողին ղրկուած — 400

2 վերարկուի կերպաս եւ պատրաս-տութիւն — 367.50

Հագուստ եւ ճերմակեղէն — 213.80

Ընդհ. գումար՝ — 12.507

Բ. 1931 յունիս 28ի երգահանդէսի տոմսի մնացորդ ծախքի վճա-րում — 500

1932 տարւոյ ընթացքին նամակ եւ նօթաներու համար փոստի ծխք. — 170.50

1933ի փոխանցուած պատ-րաստ — 27.440.30

Ընդհ. գումար՝ — 40.617.80

1933

Ա. Վարդապետին համար Վիլժուի-ֆի հիւանդանոցին վճարուած 1933 յունուար 1էն դեկտ. 31, 365 օրական 28 ֆր. 02 սնթ. եռամսեայ վճարում-ներով — 10.231.65

Բացէն մրգեղէնի համար հսկողին ղրկուած — 300

Օգոստ. 10, 2 վերարկուի կերպաս եւ պատրաստութիւն — 382.50

Բ. Պատարագի տպագրութեան ամ-բողջ ծախքը — 11.908

Ժողովրդ. երգերու 6րդ տետրի տպագրութեան ծախքը — 2840

Գ. Պոլիս գտնուած վարդապետի ձե-ռագրաց մէկ մասին եւ երաժշտագի-տական գրքերու՝ երեք անգամով Փարիզ փոխադրութեան ծախք — 1020

1933 տարւոյ ընթացքին նամակ եւ նօթաներու առաքմանց եւ հետապնդ-մանց փոստի ծախք — 185.60

Վարդապետը քննելու համար դեկտ. ամսոյ մէջ Տոքթ. Քօլօլեանի ընկերա-ցող փրոֆ. Լէնեէլ Լավասթինի վը-ճարուած զեղչեալ այցեգին — 250

1934ի փոխանցուած պատ-րաստ — 25.230.80

Ընդհ. գումար՝ — 52.348.55

1934

Ա. Վրդ.ին համար Վիլժուիֆի հի-ւանդանոցին վճարուած 1934 յուն-ուար 1էն դեկտ. 31, 365 օրական, 26 ֆր. 86 սնթ. եռամսեայ վճարում-ներով — 9.810.05

Բացէն մրգեղէնի համար հսկողին ղրկուած — 400

Ճերմակեղէնի վճարուած — 118.50

Բ. Վարդապետին ձեռագիրներէն Պոլսոյ մէջ մաս մը ձեռք անցնելու համար եւ մաս մը փոստով փոխա-դրութեան համար վճարուած — 335

1934 տարւոյն ընթացքին փոստի ծախք — 26

Ընդհ. գումար՝ — 10.689.55

1934 դեկտ. 31ի պատրաստ գը-րամ — 18.252.75

Ընդհանուր՝ — 28.942.30

Կոմիտասեան Յանձնաժողովի նա-խագահ՝ Վռամշ. եպիսկոպոս

Գանձապահ՝ Ա. Գ. Հարենց

11 յուլիս 1935

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹԻԼ ԿԱԹԻԼ ...

— • —

Սօֆիայի «Ազատ խօսք»ը հետե-ւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 յուլիս).

— «Ներգաղթի նոր ալեակը սը-ուած է, բայց տակաւին ձշդուած չէ թուականը, թէեւ ասկէ անկէ ձայներ կը բարձրանան թէ ներգաղթը պիտի կատարուի յառաջիկայ աշնան:

Ճշդուած չէ նաեւ վայրը, ուրկէ պիտի մեկնին գաղթականները, թէեւ բոլորներ կան թէ ներգաղթը այս ան-գամ պիտի կատարուի Ֆրանսայէն:

Ճշդուած է, սակայն, ներգաղթող-ներու թիւը — ընդամէնը 1200 հո-գի, այսինքն կաթիլ մը՝ ծովին մէջ..

Երբ քարերն անգամ լեզու առած էին կամ ռամկավարները նոյն իսկ «լալ' Երեւան» կ'աղաղակէին, ըր-նաւ այս «կաթիլ»ը չէր որ կը պա-հանջէին Երեւանէն:

Գործակցութեան, յատկապէս թշուա-ռութեան, ընդհանուր սահմանումով մը՝ հայրենադարձութեան անհուն տագնապ կ'ապրի գաղթաշխարհը, որ իր ապաստան գտած բոլոր երկիր-ներու մէջ եւ փրկութեան մէկ ելք միայն կ'առաջարկուի հայ կեանքի անխտիր բոլոր հոսանքներէն:

Փրկութեան այդ ելքը ներգաղթն է:

Ու ներգաղթին սպասողները 1200 հո-գի չեն, այլ տասնեակ հազարներ, բը-րաքանչիւր գաղութին մէջ:

Հայ կեանքի բոլոր հոսանքները, — ռամկավարներն ալ անոնց կար-գին հաշուած — բացայայտօրէն խոր-հրդային իշխանութիւնը պատասխա-նատու կը համարին ներգաղթի ձգձը-ման: Ու խորհրդային իշխանութիւ-նը փառաբանողներն անգամ ի վիճա-կի կը համարին զայն արագ ու ծա-ւալուն ներգաղթ կազմակերպելու:

Ու ամէնքը մէկ, ներգաղթին կուտան ամէն ուղղութեամբ համազգային բարիքի բնոյթը: Բարիք՝ հայ-րենիքի տնտեսական, մշակութային, նոյն իսկ քաղաքական զօրացման հա-մար: Բարիք՝ հայրենադարձ տարա-գրութեան տառապանքին բնական ու բանական վախճան մը դնելու տե-սակէտէն:

Արդ, երբ այսքան սուր ու յստակ կերպով դրուած է ներգաղթի պա-հանջը, ինչո՞ւ Երեւանը «կը լռէ» հա-մազգային այդ պահանջի մէկ չնչին միայն եւ ոչ թէ անոր ամբողջ բը-վանդակութիւնը: Ինչո՞ւ ոչ միայն այսքան ուշ, այլ եւ այսքան քիչ: Ին-չո՞ւ կաթիլ մը միայն ջուր կը հրամ-ցնէ հայրենիքի վերադարձով պապա-կող բազմութիւններուն, երբ 1200ի փոխարէն տասնեակ հազարներու կը հանի թիւը այդ ծարաւէն տոչորող-ներուն եւ երբ խորհրդային իշխա-նութիւնը բոլոր հնարաւորութիւն-ներն ունի կաթիլներու փոխարէն գաղթականական գետերով ոռոգելու հայ հայրենիքի տնտեսական, մշա-կութային եւ քաղաքական անջրդի տափաստանները:

Ոչ: Գաղթահայութեան պահանջը այդ չէր ու խորհրդային իշխանու-թեան կրցածը այդքան չէր:

Ամբողջ երկու-քուկէս տարի գաղ-թահայութիւնը յոյսերով եւ խոս-տումներով օրօրել յետոյ, վերջին պահուն միայն 1200 հոգի հայրենիք վերադարձի արտօնութիւն տալ, ներ-գաղթի պահանջին կոպիտ ապտա-կումն է միայն եւ նոյնքան կոպիտ ծաղր մը՝ նետուած գաղթահայու-թեան երեսին»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վեց ամիս ետ

— • —

Նիկոմիդիոյ բազմերախտ առաջ-նորդ Սահակեանոս արք. Յովակիմեա-նի մահուան առաջին տարելիցին առ-թիւ, Լիոնի «Նիկոմիդիացիներու Երախտա-նութեան» Միութիւնը, Քաղամաճայի (Յունաստան) Հայ Կ. Խաչի Զաւար-եան վարժարանի աղքատ սաներէն վե-ցը կ'որդեգրէ, այդ նպատակին յատ-կացնելով 300 ֆրանք:

(ԿԱՆԻՉ)

ՈՐՉԱՓ ՏՈՒՐՔ ԿԸ ՎՃԱՐԵՆՔ

ՎԵՑ ՍԱՆ ԵՒՍ

Ֆրանսերէն թերթի մը քննութեան համաձայն Ֆրանսացի մը երեք օր-ուան վրայ մէկ օր կ'աշխատի պետու-թեան համար: Թէ ինչպէս:

Մէկ լիտր գինիին տուրք կ'առնէ 22 սանթիմ, քիլօ մը շաքարէն 1.05, լիտր մը օծէն 11.43, ծրար մը աղէն՝ 0.63, լիտր մը քացախէն՝ 0.35, մէկ լիվրը սուրճէն 3.20, մէկ թալլէք շոքոլայէն՝ 0.85, մէկ լիտր կաթնէն՝ 1, մէկ ծրար լուցկիէն՝ 0.40: Որով, տանտիրուհի մը որ 58.50 կը վճարէ այս բոլորին 22.61ը կ'առնէ տուրքը, այսինքն հարիւրին 39ը:

Ուրեմն, Ֆրանսայի մէջ, մարդ ե-րեք օրուան վրայ մէկ օրը կ'աշխատի վճարելու համար միայն անուղղակի տուրքերը:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

«Զնամհիրիէթ»ի Սօֆիայի թղթա-կիցը կը հաղորդէ թէ Ֆիլիպէի քան-տը նետուած են Ռատոփ գիւղէն 13 Թուրք երիտասարդներ, այն ամբաս-տանութեամբ թէ գիւղին Թուրքերը գաղթելու կը դրդեն եւ սահմանէն մարդ կը փախցնեն: Բանտարկուած-ներէն խիստ ծեծ մը ունեցեր վերջ, ու-թը հոգին ազատ կը ձգուին բայց հին-գը դեռ բանտն են: Բանտը մնացող-ներէն մէկը Ռատոփ գիւղի թրքական դպրոցի ուսուցիչն է, մէկն ալ կրթական մարմնին գանձապետը, միւսներն ալ գիւղին ամէնէն հարուստ մարդոց տղաքը եւ ամէնէն զարգա-ցածներն են:

ԱՄՈՒԿԻՆ ԴԻՄ — Ոստիկանական տնօրէնը հրամայեց որ ինքնաշարժնե-րը այլ եւս չգործածեն իրենց փո-ղերն ու ձայնատու ուրիշ գործիքնե-րը, Փարիզի մէջ առտուան ժամը 8էն առաջ եւ գիշերը ժամը 10էն վերջ: Թէեւ թերթերը գոհունակութեամբ յայտնե-լով որ քանի մը ժամ հանգիստ կը տրուի ժողովուրդին, կը թելադրեն ամբողջովին ջնջել փողահարութիւ-նը, որպէսզի կարելի ըլլայ ատոր փո-խելի ուշադիր ըլլալ:

«ՎԷՄ»
Հանդէս Հայ Մշակոյթի
Եւ պատմութեան
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Տարեկան բաժնեգինը 60 ֆր.
Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

»»»· ·«««

Առատ է գինին, օղին, գարեջուրը, օշարակը ... Համայնական է այդ օրի ճաշը:

Շրջակայ բակերում, պատերի շը-ւաքներում փռուած են գորգերն ու կարպետները, բացուած են սպիտակ սփռոցները, շարուած են պնակներն ու գաւաթները, տանտիկինները ուեր են տներէն առատօրէն, որ բան չպակսի: Կոտրած, կորած, որի՞ հոգը. էդ էլ թող մատաղ լինի օրուան մեծ տօնին: Առատ է, առատ ամէն բան. ամէնին կը բաւէ: Հայ աղջիկները գաշտային ծաղիկներով զարդարել են սեղաննե-րը: Ծաղիկնե՞ր. Կարսի դաշտերում ու լեռներում ծաղի՞կ կը պակսի: Դեռ մէկ օր առաջ խումբ, խումբ ելեր են լեռները ծաղիկ ժողվելու:

Երկի՞ւղ, ի՞նչ երկիւղ:

Հայ աղջիկները վստահ են, որ ի-րենց այտերն աւելի գունեղ են, քան ծաղիկները, որ իրենց շունչն աւելի բուրաւէտ է, քան լեռնային վարդին, որ իրենց հայեացքն աւելի հմայիչ է, քան բոլոր ծաղիկների տեսքը:

Բազդատութեան համար են բերել, այդ ծաղիկները, այո, ու վստահ են որ յաղթանակն իրենցն է:

Մատուակ են այդ օրը սեղաննե-րին հայ աղջիկներն ու նորահարսերը, ու գիտեն որ իրենց ձեռքով հրամցւած գինին, նեկտարէն աւելի կազդուրիչ պիտի լինի:

Նստել են ով ուր կամեցել է, ով ուր տեղ է գտել: Հնչում է երաժշտու-թիւնը, կկլում է երգը, բարբառում են բաժակաճառերը ու դառնում են, պարպւում գաւաթները:

Ի՜նչ եղբայրութիւն, ի՜նչ ուրախու-թիւն, ի՜նչ ներդաշնակութիւն հոգի-ներում:

Դեռ լցւում են սեղանները, դեռ լը-ցւում են խմիչքի տակառներն ու շիշե-րը, բայց էլ ուտող, խմող չկայ, կշ-տացել են, յագեցել: Կատակ կայ, ծի-ծաղ կայ, երգ կայ ...

— Ելէ՜ք, ...

Կանչում են վարդապետները, ու կամաւոր բանուորները թողնում են ուրախութեան առատ սեղանները ու վազում են գործի:

— Թա՛ք, թրա՛ք, թա՛ք թրա՛ք ...

Քլունկներն են իջնում:

— Թա՛մբ, թո՛ւմբ, թա՛մբ, թու՛մբ:

Քարեր են դուրս նետում:

— Սը՛ՍԱ ՍԸՍԱ ...

Հողն է դուրս թափւում:

Ու իջնում են, իջնում են փոսերը դէպի երկրի խորքը:

Երեկոյ. դադար:

Նոյն հանդիսութիւններով, արհես-տակցական միութիւն առ միութիւն, երգով ու նւագով դառնում են դէպի տուն:

Ու զանգերը զօղանջում են, զօղան-ջում, օրհնում են արդար աշխատանքը հայ մարդու:

Այնուհետեւ օրեր ու շաբաթներ ամէն մէկ արհեստակցական միութիւն մէկ օր է նուիրում հիմքի աշխատանքնե-րին:

Ու ամէն օր նրանց սնունդը հոգում է ժողովուրդը, եփում, թափում, հա-ւաքում, մաքրում է հայ կինը:

Եկեղեցին չինւում էր քառանցս տան քովը, ու թողել էի մեր տունը եւ չարաթներով նրանց տունն էի մնում:

Ջանան հօրքուրն էլ թողել էր բաղ-նիքը, ամէն օր լուսնումուրին գործի էր մինչեւ բանթող: Ինքն աշխատում էր տղամարդու հաւասար ու իրեն հետ աշխատցնում նաեւ գործի եկած կի-ները: Ես էլ իր զաւակների՝ Լորիս-Մելիքով ու Լազարովի հետ չէի հեռա-նում Ջանան հօրքուրի փէշերի քո-վէն, աշխատանք էի խաղում:

X

Դպրո՛ց, դպրո՛ց, դպրո՛ց ...

Մի անմոռանալի, մի մեծ տօնի օր հայ մանուկի համար:

1905 թ. 1 սեպտեմբեր:

Բաց են հայ դպրոցները. հայ լե-զուն, հայ պատմութիւնը, հայ երգն ու աւանդութիւնը էլ բռնութեան տակ չեն, անվախ ու աներկիւղ կարող է սովորել, հնչեցնել այն հայ մանուկը: Դպրոցը երկյարկանի, սեւ փերաքարէ շինուած մի փառայեղ շինութիւն: Գը-խաւոր մուտքը, պատշգամները Մի-խայլովսկի փողոցի վրայ: Օ՜, որքան սիրելի է այն մեզ:

Սակայն նրա ներսում մի մեծ վէրք կայ: Ընդարձակ մի սրահ, կիսատ, անաւարտ, տանիքը բաց է պատու-հանները առանց փեղկի եւ ապակու: Տխուր ու ճնշող մի տեսարան: Թա-տերասրահն է այն, որ ռուս կառավա-րութեան հրամանով՝ կիսատ է ձգ-ւած:

Պիտի չինուի՞, պիտի լրանա՞յ, ե՞րբ:

Հազարաւոր մանուկներ, աղջիկ, տղայ, եօթէն տասնեւչորս, տասնը-հինգ տարեկան, գուցէ կան աւելի մեծեր, ի՞նչ արած, չէ՞ որ մինչ այդ փակ էին հայ դպրոցները ու հայ մա-նուկը զուրկ էր հարազատ լեզւի ուս-մունքէն:

Հարիւրներ, հազարներ են մանուկ-ները. ամէնքը, ամէնքը փափաքում են ոտք դնել հայ տաճարէն ներս:

— Մեծ է, չեն ընդունում:

Գանգատւում է մի մայր, արցուն-քըն աչքերում:

— Ցանցանքն ի՞մն է, ո՞ւր սորվե-ցնէի հայ լեզուն. ես անգրագէտ եմ, հայրը նոյնպէս: Մեծերի համար թող առանձին դասարան բանան, մինակ խմինս չէ, խմինիս պէս շա՜տ, շա՜տ կան:

— Այո, շատ շատ կան, նրանց մեղ-քը Ռուսի ճիտը, մի օր իր զաւակներն էլ մերոնների պէս մայրենի լեզւի կա-րօտովը տանջւէին՝ անիծում է մի պա-տաւ:

Ոչ, անկարելի է, մէկ դպրոցում բո-լորին տեղաւորել. առայժմ շատերը ճիտը ծուռ՝ տուն պիտի դառնան:

Առաջին կարգ՝ Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. Զ. Է. Ը. Թ....

Երկրորդ կարգ՝ Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. Զ.

Երրորդ կարգ՝ Ա. Բ. Գ. Դ.

Չորրորդ, հինգերորդ Ա. Բ. Գ...

Անվերջ են դասարանների թիւը, շատ են ուսուցիչները: Տնօրէն, փոխ-տնօրէն, ուսուցիչ, ուսուցչուհի ...

Դրսէն եկած մարդիկ են, ուսեալ, (դաշնակցական փախուցքով՝ յեղափոխա-կան):

Մանուկներն ուրախ՝ երջանիկ ձայ-նում են իրար:

— Աշխէ՛ն, ո՞ր կարգն ես:

— Առաջին՝ Գիմ:

— Կարօ, ո՞ր կարգն ես:

— Երկրորդ՝ Դա ...

Ուսում, լեզու, գիտութիւն, պատմութիւն, պատմութի՜ւն, Հայկ Արամ, Վարդան, եւդ. (փակեցէք պա-տուհանները):

«Մեր հայրենիք», «Զէյթունցիներ»... Հայ կեանք:

ԵԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(11)

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՕԴԱՆԱՒԵՐ պիտի շինուին Անգլիոյ մէջ, միայն ծովե-զերքներու եւ նեղուցներու պաշտպանութեան համար: Այս օդանաւերը պատերազմի պարագային պիտի ջանան ետ մղել առեւտրական նաւատորմին դէմ եղած օդանաւային յարձակումները:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՃԱՌԱԳԱՅԹ ՄԸ հնարուած է Նիւ Եորքի մէջ: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, կարելի պիտի ըլլայ մարտանաւ մը դիրքը ճշդել 90 քիլոմեթր հեռուէն: Քանի փորձեր կատարուեցան եւ բոլորն ալ յաջողեցան:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒ ՄԸ ընկղմեցաւ Ֆինլանտայի ծոցին մէջ, իր 55 նաւազներուն հետ, որոնք ամբողջովին նաւային դպրոցներու աշակերտներ էին:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ ՊԱՏԿԵՐԻՆ փոխարէն, որ 300 տարիէ ի վեր կը ներկայացուի Օպէրամմէրկոյի մէջ (Պաւարիա), պիտի հաստատուի նոր ներկայացում մը, «Հունձքը»: Այն թերթերը որ այս լուրը կուտան, կ՚ըսեն թէ խաղին նիւթը պիտի ըլլայ արիական աղջկան մը հրապուրումը Հրեայի մը կողմէ:

ՉՈՐՍ ԳԵՐՄԱՆ մայրապետներ եւս հինգ ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան եւ 155.000էն 55.000 մառք տուգանքի դատապարտուեցան, 225.000 մառք փախցուցած ըլլալով: Տուգանքներու գումարն է 270.000 մառք (22.500 անգլ. ոսկի):

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ծագեցաւ Պիզայի մէջ (Թուրքիա), զինավաճառի մը խանութէն: Հրդեհը արագօրէն տարածուելով, 130 տուներ եւ 50 խանութներ մոխիր դարձան: Մարդկային կորուստներ չկայ:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մարզական շարժման մասին զեկուցում մը տուաւ այն պատուիրակութիւնը որ գացած էր ուսումնասիրութիւններ կատարելու: Ներկայ էին երկու հազար ունկնդիրներ: Այդ զեկուցման համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը ֆիզիքական կրթութեան ելմտացոյցը 120 միլիոն րուբլիէն (1934) բարձրացուցած է 240 միլիոնի: Մարզադաշտերու թիւը 2000էն բարձրացած է 4000ի եւն.:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԵԾԵԼԱՆԻՒԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Ամէն տարուան պէս, այս տարի ալ Զորեքշաբթի գիշեր Սթատ Պիւֆալոյի մարզադաշտին մէջ կատարուեցաւ գիշերային հեծելանիւի մրցում մը, որ կը կոչուի «Փըթի Թուր տը Ֆրանս»: Ներկայ էին 30,000 հոգի: Այս մրցումին կը մասնակցէին Շրջանին «Աստղ»երը: Բոլոր մրցումներուն մէջ ֆրանսական խումբը տարաւ ջախջախիչ յաղթանակ մը, առնելով պարգեւներ եւ յաղթութեան դափնին: Մրցումները տեւեցին մինչեւ գիշերուան ժամը 1:

Այսպիսի մրցումներ տեղի պիտի ունենան նաեւ Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

⁂ Երեքշաբթի գիշեր Պրիւքսէլի մէջ (Պելժիա) տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը ի պատիւ Ֆրանսայի Շրջանին յաղթականին եւ իր ընկերներուն: Հեծելանիւորդները կայարանին մէջ դիմաւորուեցան հազարաւոր հանդիսատեսներու կողմէ որոնք ծաղիկներ կը նետէին: Յաղթականները առաջնորդուեցան Հեծելանիւի Դաշնակցութեան կեդրոնը, ուր Լէոփոլտ Թագաւորին կողմէ հազարապետ Վան տէն Հովէլ, ոսկի շքանշան մը յանձնեց:

⁂ Սպանիոյ եւ Իտալիոյ թէ մարզական եւ թէ քաղաքական թերթերը կը պահանջեն պատիժներ սահմանել իրենց ազգային խումբերուն մասնակցող հեծելանիւորդներուն, որոնք մրցումը լքած են առանց որ եւ է պատճառի:

⁂ Ֆրանսայի Շրջանի մրցումը ըսկսելէն ի վեր (1903) շահած են հետեւեալ ազգերու պատկանող հեծելանիւորդները.—

1903ին, ֆրանսացի՝ Մօրիս Կարէն, 1904ին՝ ֆրանսացի՝ Հանրի Կորնէ, 1905ին՝ ֆրանսացի Լուի Թրուսըլիէ, 1906ին՝ Ֆրանսացի Րընէ Փոթթիէ, 1907ին եւ 1908ին, ֆրանսացի՝ Լուսիէն Փըթի-Պրըթօն, 1909ին, Լիւքսէնպուրկցի՝ Ֆրանսուա Ֆապէր, 1910ին, ֆրանսացի՝ Օկթավ Լափիս, 1911ին, ֆրանսացի՝ Կիւսթավ Կարրիկու, 1912ին, պելճիքացի՝ Օտիլ Տէֆրայ, 1913ին եւ 1914ին, պելճիքացին Ֆիլիփ Թիս, 1915—1918 մրցում տեղի չէ ունեցած ընդհ. պատերազմի հետեւանքով: 1919ին, պելճիքացի, Ֆիրմին Լամպօ, 1920ին, պելճիքացի՝ Ֆիլիփ Թիս, 1921ին, պելճիքացի՝ Լուի Սիէօր, 1922ին, պելճիքացի՝ Ֆիրմին Լամպօ, 1923ին, ֆրանսացի՝ Հանրի Փէլիսիէ, 1924ին եւ 1925ին՝ իտալացի Օթավիօ Պօթէքիա, 1926ին, պելճիքացի՝ Լուսիէն Պիիւս, 1927ին եւ 1928ին, Լիւքսէնպուրկցի՝ Նիքօլա Ֆրանց, 1929ին, պելճիքացի՝ Մօրիս Տըվաէլ, 1930ին, ֆրանսացի՝ Անտրէ Լըտիւք, 1931ին, ֆրանսացի՝ Անթօնին Մանեը, 1932-ին, ֆրանսացի՝ Անտրէ Լըտիւք, 1933ին, ֆրանսացի՝ Ժորժ Սփէչէր, 1934ին, ֆրանսացի՝ Անթօնին Մանեը եւ 1935ին, պելճիքացի՝ Ռոմէն Մաէս:

Ինչպէս կը տեսնուի, Ֆրանսացիները տարած են 14 յաղթութիւն, Պելճիքացիները՝ 10, Լիւքսէնպուրկցիները՝ 3, իսկ Իտալացիները՝ 2:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ Լէ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին նաեւ Արղութեան խումբի ընկերները: Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը 2 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Յ. Խաչատուրեանի բնակարանը: Կը խօսի ընկեր Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Դուրեան» Գրադարանը: Ստիպողաբար կը հրաւիրուին Կոիշք, Կեփին եւ Վարուժան խումբերու բոլոր ընկերները:

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ՝ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասնեւորդ [?] տարեդարձի առթիւ

կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

կը խօսի ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Այցելութիւն Իշխան Արղութեանի շիրիմին Շավիլի գերեզմանատան մէջ

գեղարուեստական բաժին: կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ:

ՃԱԽ եւ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆՔԷ:

փօռ տը Սէվռէն առնել 1 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել Puits sans Vin: կամ Մոնփարնասէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ:

Խանասորի Արշաւանքը

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Պանթէօ-Քաշանի ԱՐԾԻՒ ԵՆԹ. կողմէ

4 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ (ՌԻՒ ԲԱՐՄԱՆԹԻԷ

Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»Ը

գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս երգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Խիստ դիւրամատչելի գիներով ՊԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:

Հաղ. միջոց.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել պանթէօ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՌՈՊԷՆՍՈՆ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»

ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:

Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Ռոպէնսոն (վերջաւորութիւն):

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ ութ մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: կը հրատարակուի ամէն Հինգշաբթի, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն: Պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու:

գին՝ 2 ֆր.: տարեկան բաժնեգին՝ 80 ֆր., վեցամսեայ՝ 45 ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ):

Հասցէ.— 150, Champs - Elysées, Paris.

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄՕՏ):

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՑՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ

100, rue Jean Naudin. Bagneux

250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ Route d'Orléansէն

ՏԵՂԻՈՅՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ:

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷԻՆ:

Հաղորդ. միջոց.— Օթօպիւս՝ FI et FIbis, փորթ տ'Օրլէանէն ճանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil. Թաքսիի սպասարկութիւն:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՏ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Dantor : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ.

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՔԱՐՈԶԷ

Կաթող. նուիրակ՝ Գարեգին Արք. Յովսէփեան նոր վերադարձած ըլլալով Լոնտոնէն, պիտի քարոզէ կիրակի, 4 Օգոստոս, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բալուի Հայր. Միութիւնը իր շրջանի բոլոր անդամներու կողմէ իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Կարապետ Տիրատուրեանի եւ իր ազգականներուն՝ Շուշանիկ Տիրատուրեանի տխուր մահուան առթիւ:

Վարձու է

Վարձու է Rue Dambasle (Փարիզ, 15), փավիյոնի մը մէջ յարկաբաժին մը, 3 սենեակ, խոհանոց, կամ մէկ սենեակ, մէկ խոհանոց, ջուր, կազ, W. C. եւ օթօի համար առանձին տեղ: դիւրամատչելի գին: Ժամադրութեան համար դիմել՝ Boghosianի, 25 Rue Chaptal, Cachan (S.):

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակց. Միութ... Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ... դամական ժողովը 4 Օգոստոս, ... րակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ... Րիւ Տոմինիքէն, 3րդ յարկ 14 ... սենեակը: Կը խնդրուի անդամ ... ոչ-անդամ հայրենակիցներէն ... կայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ...

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, 4 օգոստոս կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պոլէվ... Տիւկօմիէ, Պար Մօնմօնթալի... հին մէջ, Փարիզի կայարանի ... մաց, սանդուխներէն վար ... ձախ: Օրակարգ՝ վարչութեան ... րութիւն: Ներկաներու թիւը ... մասնութիւն պիտի համարուի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը ... Օգոստոս, կիրակի կէս օրէ ... ժամը 2.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Րիւ Գարնօ, Ալֆորվիլ: Բոլոր ... րենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը ... մասնութիւն պիտի համարուի.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Գ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ «ԱՇՏԱՐԱԿ» սրճարանին մէջ:

34, Villa Rouveyrolle. Asnière (Seine).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԴԻՄԱՑԻ ԼՈՅՍԸ

Մի կիրակի իրիկուն էր, Տուլիօ Բուտտին այդ սենեակը վարձել էր շուրջ երկու ամիս առաջ: Տան տէրերը, տիկին Բիանկին, բարեսիրտ մի պառաւ եւ Կլօթիլդը, իր աղջիկը՝ գրեթէ հասուն տարիքով, երբեք իրեն չէին տեսնում: Սովորութիւն ունէր ամէն առաւօտ կանուխ վեր կենալ եւ վերադառնալ իրիկունը ուշ ժամանակ: Գիտէին որ դատական նախարարութեան մէջ էր աշխատում. գիտէին նաեւ, որ օրէնսդէտի վկայական ունէր: Եւ այս էր բոլորը:

Ոչինչ իր փոքրիկ սենեակի մէջ ցոյց չէր տալիս թէ բնակուած էր, ոչ մի բան սեղանի վրայ, պառուած մի թուղթ, կամ մոռացուած մի լրագիր, աթոռների վրայ՝ ամենափոքրիկ մի տարկայ, օձիք կամ մոռացուած մի փողկապ՝ երբեք:

Բիանկիները, մայր ու աղջիկ, վախենում էին, թէ մի գուցէ կորցնեն նրան: Շատ դժուարութիւն էին քաշել վարձու տալու այս չնչին սենեակը, իր միակ պատուհանով, որ մի նեղ փողոցի վրայ էր բացւում:

Մայր ու աղջիկ ուզում էին իրենց վարձակալին գոհացնել բացառիկ հոգածութեամբ: Սպասումի միջոցին պատրաստել էին մի շարք ծրագիրներ: «Այսպէս պիտի անենք իրեն... այսպէս պիտի ասենք...»: Սակայն ծրագիրները զուր անցան, իրենց վարձակալը «աներեւոյթ» էր եղել:

Եթէ գիտենային, թերեւս պիտի հասկանային անմիջապէս, որ իրենց վախերը անհիմն էին: Տխուր եւ մութ այդ փոքրիկ սենեակը, ուր երբեք մուտք չէր գործել օդի շունչը կամ լոյսի ճառագայթը, հիանալիօրէն ներդաշնակում էր վարձակալի իւրայատուկ խառնուածքի հետ: Փողոցը Տուլիօ Բուտտին միշտ միայնակ էր քայլում, առանց նոյնիսկ մարդատեացների երկու անհրաժեշտ ընկերներին, — ծխախոտի եւ գաւազանի: Ձեռքերը գրպանը, յօնքերը պռստած, գլխարկը իջեցրած մինչեւ քիթը, թւում էր, թէ նա կեանքի հանդէպ ոխուցանում էր ամենից մութ ոխը:

Գրասենեակում երբեք չէր խօսում երբեք չէին տեսել նրա սրճարան մտնելը: Նոյնիսկ խուսափում էր լուսաւոր եւ բանուկ փողոցներից, կորսուելու համար ամենից ամայի թաղերի մութ փողոցների մէջ:

Որ եւ է ակամայ շարժում, ոչ իսկ իր դէմքի ամենափոքր կծկումը, չէին մատնում մտածումները, որ կլանում էին սեւ ցաւը, որի մէջ փակուած էր թւում: Սակայն, այդ ծածուկ ցաւը եւ իր ճակատի տակ բոյն դրած տխուր մտածումները, դրոշմուած էին իր ամբողջ դէմքի վրայ: Իր հոգու այս մենութիւնը կարդացւում էր իր աղօտ աչքերի անձկալից սեւեռման, իր նիհար դէմքի տժգունութեան եւ իր խիտ ու անխնամ մօրուքի մէջ, որ վաղաժամօրէն ճերմկել էր: Տուլիօ Բուտտին երբեք չէր գրում եւ երբեք նամակ չէր ստանում: Բնաւ թերթ չէր կարդում: Երբեմն, յանկարծակի, երբ անձրեւից բանուէր, կը շարունակէր նոյն քայլով քայլել, կարծես մի բան պատահած չլինէր:

Ի՞նչ կարող էր անել կեանքի մէջ, ոչ ոք չէր իմանում: Թերեւս ինքն իսկ չէր գիտէր: Կարծես ոչ տղայ էր եղել եւ ոչ էլ երիտասարդ: Վայրագ տեսարաններ, որոնց ականատես է եղել մանուկ հասակից, եւ որոնք տեղի էին ունեցել իր տան մէջ, հօր անասնաբարոյութիւնն ու բիրտ բռնակալութիւնը, ցամքեցրել էին իր մէջ կեանքի բոլոր սերմերը:

Իր մօրը սպանեցին ամուսնու սոսկալի վայրագութիւնները եւ նրա մահից յետոյ բնտանիքը ցրուել էր: Աշխարհի վրայ մենակ մնացած, աստանդական էր դարձել, տանջուել, ցաւել, եւ անհաւատալի ջանքերով կարողացաւ մի պաշտօն ապահովել:

Հիմա այլեւս չէր տառապում, թըւում էր թէ տանջւում էր իրականութեան մէջ, սակայն նոյնիսկ ցաւի ըզգացումը բթացած էր նրա մէջ: Ցաւալի մտածումների մէջ թաղուած էր երեւում է, սակայն, մի բանի վրայ չէր մտածում: Երբ իրիկունները ամայի փողոցներում թափառում էր, լոյսերն էր համրում, ուրիշ ոչինչ եւ կամ դիտում էր իր շուքը, կամ լսում իր քայլերի աղմուկը: Երբեմն, ապարանքների, պարտէզների առջեւ կանգնած, ժամերով դիտում էր նոճիները, որոնք իրեն պէս գոց եւ մութ էին:

Այդ կիրակին, յոգնած լինելով իր հեռաւոր պտոյտից, որոշեց, հակառակ իր սովորութեան, տուն դառնալ: Տակաւին շատ կանուխ էր ընթրիքի համար: Աւելի լաւ էր որ սպասէր սենեակի մէջ, մինչեւ որ բոլորովին մթնէր:

Բիանկիների համար դա մի հաճելի անակնկալ էր: Կլօթիլդը ձեռքերը զարնելով խորհում էր, նշանաւոր ծրագիրներից ո՞րը գործադրութեան պիտի դնէին: Մայր ու աղջիկ խորհրդակցում են սակայն յանկարծ Կլօթիլդը ոտքովը գետնին, իսկ ձեռքովը ճակատին է զարնում: Ախ, Աստուած իմ, իսկ ճրագը, ճրագը: Ամէնից առաջ պէտք էր մի ճրագ տանէին իրեն, — անշուշտ լուսագոյնը, մէկ կողմ դրուած, յախճապակից, ծաղիկներով գծագրուած եւ գեղեցիկ լուսամփոփով: Եւ ճրագը վառեց ու մեղմ զարկեց վարձակալի դուռը: Ցուցումից դողում էր, այնպէս որ լուսամփոփը շարժւում էր եւ դիպչում ապակուն, որից ճրագը սկսում էր մխալ:

— Թո՞յլ կը տա՞ք: Ճրագը բերեմ ձեզի...

— Ոչ, շնորհակալ եմ, պատասխանեց Բուտտին ներսից: Պիտի ... գնամ հիմա:

— Սակայն, գիտէ՞ք, պարոն, ... լաւ չէ որ մութում նստէք:

— Ոչ, շնորհակալ եմ:

Նստած էր փոքրիկ բազմոցին, ... ղանի եռեւը... Բաւական երկար ... նաց այդպէս անշարժ, աչքերը ... բացած մթան մէջ, որ թանձրանում ... եւ իրեն բոլորովին ծածկում էր...

Յանկարծ լոյս եղաւ:

Յանկարծակիի եկած, իր նայուածքը ... շուրջը պտտեցրեց: Այո, իր սենեակը յանկարծ լուսաւորուած էր, լուսաւորուած էր անշուշտ եւ խաղաղ լոյսով, որ նմանում էր խորհրդաւոր թագուհու: Ի՞նչ էր ուրեմն, ի՞նչ ... պատահել:

Ա, ահաւասիկ... Մի ճրագ էր վառուած դիմացի տանը: Մի օտար կեանք ... նչոյլ էր, որ ներս էր սպրդել ցրելու խաւարը, դատարկութիւնը իր ... թեան մենութեան մէջ...

ԼՈՒԻՃԻ ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՕ

(1)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 3 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2873

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ . . .

Մտքի եւ սրտի եղբայրակցութեան տօն մը սարքուած է Սոֆիայի մէջ, օգոստոս 18ին, նախաձեռնութեամբ Հայ-Պուլկար կոմիտէի մը:

Տօնը՝ պուլկար բանաստեղծ Փէու Եավորովի արձանին բացման եւ Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան 30ամեակին:

Պատահական զուգադիպութիւն մը չէ որ իրարու կը կապէ այս երկու անունները, — Եավորով եւ Քրիստափոր, ինչպէս կեանքի մէջ, նոյնպէս յիշատակի հանդէսի մը առթիւ:

Տաղանդաւոր զաւակները երկու բախտակից ժողովուրդնե - րու, մէկը՝ բանաստեղծ, միւսը՝ յեղափոխական, մէկը՝ խռովք, միւսը՝ փոթորիկ, Եավորով եւ Քրիստափոր իրար կը լրացնեն ե՛ւ իրենց տաղանդով ե՛ւ խոյանքով: Ե՛ւ միտքով ե՛ւ գործքով:

Շատո՜նց ազատագրուած էր Եավորովի հայրենիքը, իսկ Հայաստանը կը մնար լուծի տակ, — եւ սակայն պուլկար բանաստեղծը «Հայերը» երգեց ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ ծնած հայկա - կան ասողի, սեւ աստղի տակ:

Եւ Քրիստափորը, որ տարիներով ման էր եկած երկրէ երկիր, չունեցաւ աւելի գեղեցիկ ներշնչարան եւ ամուր կռուան, քան եղբայրակից ժողովուրդը:

Ժամանակները շատ բան փոխեցին, 1905էն ասդին: Եւ մենք ունեցանք ամէնէն անագորոյն դառնութիւնը աշխարհաաւեր պատերազմին, երբ անհաւատալին պատահեցաւ, իր պատմա - կան, բնական ճամբէն բոլորովին տարբեր ճակատի մը վրայ նե - տելով Պուլկարիան:

Եւ սակայն, հոգեկան կապը մնաց անխախտ՝ ժողովուրդէ ժողովուրդ:

Թէեւ չարաչար յուսախաբ, արիւնլուայ եւ կէս առ կէս ան - ձիտուած, այդ խիղճքին պատճառաւ, այս հալածական ժողովուրդը գիտցաւ զանազանել անհեռատես վարիչներու քաղաքականութիւնն ու ժողովուրդի մը հոգին:

Ան այդ գիտակցութիւնն ունէր իր պատմութեան ամէնէն մռայլ օրերուն: Ատոր համար էր որ, շատ ալ չզարմացաւ, երբ, 1922ի արտագաղթին առեն, ամէնէն առաջ ջախջախուած Պուլ - կարիան բացաւ իր դուռները, քան հազար հայ գաղթականներ ընդունելու համար:

Եւ դուռները բացուեցան ճիշդ այնպէս ինչպէս 1895–96ին, — առանց վերապահութեան:

Անշուշտ ուրիշ բարեկամ երկիրներ ալ, ինչպէս Ռումանիան եւ մանաւանդ ուժասպառ Յունաստանը հայ փախստականներու օգնութեան հասան նոյն եղբայրական յօժարութեամբ: Բայց, չմոռնանք որ անպարտկելի էր տարբերութիւնը, — պատերազմը ճակատներու բաժնած էր մէկը եւ միւսը:

Դարերու տառապանքը, միեւնոյն արիւնազանգ լուծին ազդած ըմբոստացումը, ազատագրական պայքարներու նոյն գինն ու թափը, գործակցութիւն՝ բազմաթիւ յեղափոխական ճակատներու վրայ, — այս բոլորը խորապէս խմորած, յաճախ նօսրացուցած են երկու ժողովուրդներու հոգին: Եթէ կ՚ուզէք՝ ստեղծած են հայ-պուլկար հոգեբանութիւն մը, որ չպղտուիր օրուան հովերէն:

Շատ ճիշդ կը նկատէ օգոստ. 18ի տօնին առթիւ հրատարակուած կոչը.

— «Գիտենք, որ Եավորովի արձանին բացումը Սփիւռքի բովանդակ հայութեան սիրտը կը լեցնէ խանդաղատանքով: Եւ այդ ո՛չ թէ անոր համար, որ Եավորովը «Հայերը» քերթուածի հեղինակն է կամ մէկ գործակիցը հայ նորագոյն հերոսամարտի առաջեալ Քրիստափոր Միքայէլեանի, այլ որ «Եավորով» անունը հայ - պուլկարական եղբայրակցութեան խորհրդանշանն է:

Եավորովը յաւիտենական հոգեւոր կամուրջ մըն է Պուլկա - րիոյ եւ Հայաստանի միջեւ:

Ան խորհուրդ մըն է երկու ժողովուրդներու անցեալի եղբայրակցութեան. խորհուրդ մը նաեւ անոնց գալոց պատմութեան:

Թո՛ղ այս խորհուրդով ապրին պուլկար եւ հայ սերունդները»:

Ինչ որ ալ վերապահած ըլլայ «գալոց պատմութիւնը» երկու ժողովուրդներուն, անոնց երկնքին վրայ պայծառ աստղի մը պէս պիտի պլպլայ յեղափոխական գիտակցութեան եւ գործակցու - թեան յիշատակը:

Որքան ալ տարբեր ճակատագիրներու յանգած ըլլան երկու ժողովուրդները, պատմութիւնը պիտի վկայէ թէ անոնց լաւա - գոյն զաւակները միշտ միասին եղան, ազատութեան ճամբուն վրայ, երգով թէ գործքով:

Վկայ նաեւ օգոստոս 18ի տօնակատարութիւնը, իբրեւ այլաբանական պատկեր մը մտքի եւ սրտի մտերմութեան:

Եթէ չունենայինք ուրիշ որ եւ է յիշատակարան, Եավորովի արձանը — հայկական ձեռնարկ — եւ Քրիստափորի գերեզմանը Սոֆիայի մէջ, եւ այն մենաւոր ծառը որ կը մնայ Վիտօշի պատ - մական սարալանջին վրայ, պիտի բաւէին պատմելու անցորդին.

— Այս երկու ժողովուրդները, թէեւ ծնած տարբեր աստղերու տակ, տարիներ եւ տարիներ խռովեցան նոյն երգերով ու տենչերով, — անվհատ պայքար յանուն ազատութեան:

Օգոստ. 18ի տօնը կազմակերպուած է մեզմէ հեռու, Սոֆիայի մէջ: Բայց այդ չի նշանակեր թէ ան պիտի ունենայ տեղական հանգամանք:

Ընդհակառակն, մենք բոլորս խանդաղատանքով կ՚ողջունենք միացեալ տօնախմբութիւնը երկու հզօր դէմքերու, որոնք նոյն անյաղթ եւ ամեհի երգը թնդացուցին տարբեր ճամբաներով, բայց հաւասար ուժգնութեամբ:

Անոնք, Եավորով եւ Քրիստափոր, ոչ միայն խորհրդանշաններ են, այլ եւ ուղենիշ, ազատութեան ճամբուն վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՅՈՒՍԱՆ ՀԱՄՈԶԵԼ ԻՏԱԼԻԱՆ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻԱՆ

Նորէն լաւատես հով մը կը փչէ Ժընեւէն, իբրեւ արդիւնք Պ. Լավալի եւ Իտընի թափած ջանքերուն: Երէկ իրիկուան թերթերը կը ծանուցանէին թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակներուն միջեւ, միջին բանաձեւի մը վրայ եւ կը սպասուի Հապէշիստանի պատասխանին:

Ֆրանսայի վարչապետը եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը հինգշաբթի օրն ի բուն զբաղեցան միջին բանաձեւ մը խմբագրելու, կարելի եղածին չափ խնայելով Իտալիոյ դիւրազգածութեան: Յետոյ լուր առին թէ Մուսոլինի չպիտի կրնայ պատասխանել ուրբաթէն առաջ: Ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ Մուսոլինի բրտօրէն պիտի մերժէ որ եւ է իրաւախոհութիւն: Արդարեւ, «Առաջնորդ»ը, որ հեռախօսով ուղղակի հաղորդակցութեան մէջ է Ժընեւի պատուիրակներուն հետ, առաջին առթիւ վճռապէս մերժեց կարգ մը առաջարկներ: Այս մերժումէն վերջը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները եւ ուրիշներ նորէն ժողվի նստան, խմբագրելու համար այնպիսի բանաձեւ մը որ գոհացում տար բոլորին, գոնէ մէկ ամիս ժամանակ շահելով: Եւ սկսան զբաղիլ յետին մանրամասնութիւններով, հիմնուած՝ 1906ի դաշնագրին վրայ: Գլխաւոր դժուարութիւնը այն էր որ Մուսոլինի կը մերժէր որ եւ է վերջնական յանձնառութիւն, թէ մէկ ամսուան եւ թէ յառաջիկային համար: Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները համաձայնած ըլլալով, կարելի եղաւ կանխել բանակցութեանց խզումը: Պ. Լավալ միշտ կը պահէր իր լաւատեսութիւնը: Երբ Իտալիա եւ Եթովպիա վերջնապէս ընդունին բանաձեւը եւ Ա. Դ. Խորհուրդը վաւերացնէ զայն, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա բանակցութիւններ պիտի կատարեն 1906ի դաշնագրին հիման վրայ: (Եթովպիա չուզեր ճանչնալ այս դաշնագիրը): Իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սեպտեմբերին նորէն պիտի քննէ հարցը:

Իտալիա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ— Ծաւալում եւ ապահովութիւն

Հակառակ տիրող լաւատեսութեան, իտալական թերթերը կը շարունակեն բացատրել թէ որ եւ է լուծում չի կրնար գոհացում տալ Իտալիոյ, եթէ չի լրացներ երկու հիմնական պահանջներ, — ապահովութիւն եւ ծաւալում: Այս ազդարարութիւնները ուղղուած են Անգլիոյ դէմ: Միեւնոյն առեն իտալական մամուլը գոհունակութիւն կը յայտնէ Գերմանիոյ չէզոքութեան համար: (Հերքուեցաւ այն տեղեկութիւնը թէ Գերմանիա օգնաւ զրկած է Եթով - պիոյ):

Միւս կողմէ, Իտալիա կը շարունակէ իր զօրաշարժը եւ սեղանաւորական կարգադրութիւնները: Կառավարութիւնը կարծես կը ձգտի երկիրը յարմար - ցնել պատերազմի վիճակին, շարժման մէջ դնելով զինուորական եւ դրամական ուժերը: Օգոստոս 1ին գործավարութիւն մը հաստատուեցաւ ռազմանիւթերու շինութեան համար: Ուրիշ հրամանագրով մը պետական մենաշնորհ կը հաստատուի հանքածուխի եւ կարգ մը մետաղներու համար, որպէսզի կարելի ըլլար գոհացնել ազգայինպաշտպանութեան պէտքերը, առանց շատ խախտելու առեւտրական հաւասարակշռութիւնը: Այս մենաշնորհը յանձնուած է առեւտրական նախարարութեան: Յունիս 5ին հրամանագիր մը կ՚արտօնէր ըլջարերութեան հանել միամեայ գանձատոմսեր, հարիւրին 4 տոկոսով: Օգոստոս 1ին նոր հրամանագիր մը հարիւրին 5ի բարձրացուց տոկոսը, Միեւնոյն առեն շրջարերութեան հանուեցան 10 լիրնոց դրամատոմսեր, որոնք ենթակայ չեն մետաղադրամի երաշխաւորութեան, ինչպէս միւս թղթադրամները:

Հապէշստանները դրամ կը ժողվեն ջորիներով

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ մայրաքաղաքի բարձր դասէն հինգ հարիւր կիներ ջորիներու վրայ նստած՝ պտտեցան քաղաքէ քաղաք, դրամ հաւաքելու համար: Ասոնք անդամներն են կիներու «Եէսէչ Մէհալէր» ընկերութեան եւ օգոստոս 1ին, շարք մը հայրենասիրական ճառերէ յետոյ, հաւաքեր էին 32,000 թալէր, իսկ 120,000 թալէր ալ արձանագրած:

⁂ «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ատտիս - Ապէպայէն.— Առեւտրականներու գործադուլը դադրեցաւ յուլիս 31ի առտուն, եւ խանութպանները, հայ, յոյն, հնդիկ, սպիտակ ռուս եւ սուրիացի, վերսկսան իրենց առեւտուրը: Գործադուլը մասնակի էր եւ հետեւանքը այն եղաւ որ կայսրը այժմ աւելի ուժգնօրէն կ՚ընդդիմանայ Մարիա Թէրէզայի թալէրին արժեզրկման:

Հապէշիստանի ամէն կողմերէն կամաւորներու զօրագունդեր կը համախմբուին ռազմագիտական կէտերու վրայ: Տեղատարափ անձրեւները եւ ցեխը կը դժուարացնեն տեղափոխութիւնները: Բայց եւ այնպէս փութայ պնդու - թեամբ կը շարունակուին զինուորական պատրաստութիւնները: Դիւանագի - տական տեսակէտով հանդարտութիւն կը տիրէ Հապէշիստանի պալատական շրջանակներուն մէջ: Ազգերու Դաշնակցութեան հապէշական պատուիրակութիւնը լայն իրաւասութիւններ կը վայելէ, միեւնոյն առեն կանոնաւոր թղթակցութիւն պահելով կայսեր հետ: Այս վերջինը կեցած է բացորոշ դիրքի մը վրայ. կը մերժէ որ եւ է հողատարութիւն, ազգային կամ միջազգային: Կայսրը այս տեսակէտին վրայ կանգնած է ոչ միայն անկախութիւնը չկորսնցնելու համար, այլեւ վախնալով պալատական դասերէ, որոնք անմիջապէս պիտի վերսկսին: Այդ պարագային իր արդիացման քաղաքականութիւնը պիտի փճանայ, իսկ օտար խորհրդականներու պաշտօնավարութիւնը հակօտար շարժում պիտի ստեղծէ: Ուրիշ բազմաթիւ պատճառներով անընդունելի կը համարուի որ եւ է օտար հակակշիռ: Այնպէս որ, Ժընեւի հապէշական պատուիրակութիւնը միշտ պիտի ընդդիմանայ այս կարգի առաջարկներու, եւ պիտի բանակցի միայն երկրորդական արտօնութիւններու համար:

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Շաքարի գործարանը նորէն կ՚արձակէ: Մեր թաղը քիչ անգործ մնաց, շնորհիւ Քօտէր եղբայրներու վակոնի գործարանին որ բաւական Հայեր առաւ իր նախկին գործաւորներէն: Մնացած անգործներն ալ կ՚օգտուին փոխադարձ օգնութեան սնտուկէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ

Տասը օրէ ի վեր «ընտանեկան» վէճ մը՝ «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, վարչութեան գրասենեակէն մինչեւ տպարանը, տասնամեակի բացառիկ թիւին հրատարակութեան առթիւ:

Միայն Ֆրանսայէն եկած նիւթերը կը բաւեն լրացնելու 12 էջ «Յառաջ»: Եւ դեռ կուգան: Ի՞նչպէս տեղաւորել:

Բոլորն ալ կը մեղադրեն խմբագի - րը:

— Ցանցանքը քուկդ է: Շատ ձըգձգեցիր: Քանի որ տասնամեակը օգոստոս 1ին կը լրանար, անհրաժեշտ էր ազդարարել երկու, գոնէ մէկուկէս ամիս առաջ, որպէսզի նիւթերը ժամանակին հասնէին եւ կարելի ըլլար անգիստ շարել տալ: Այն առեն կը - նայիր 24, առնուազն 16 էջ հանել:

— Ճիշդ է, առաջին յայտարարու - թիւնը հրատարակեցինք յուլիս 11ին, պայմանաժամ նշանակելով մինչեւ 25: Առանց խորհելու որ . . .

— Միայն ա՞յդ է յանցանքդ: Պէտք էր մասնաւոր նամակներ տպել եւ ղրկել բոլոր աշխատակիցներուն, նիւ - թեր բաժնել, ժամանակ տալ որոնա - լու եւ հասցնելու: Մինչդեռ դուն գոհացար չոր ու ցամաք յայտարարու - թեամբ մը, մեծ մասին յիշեցնելով թուղթի վրայ, նամբան հանդիպած ա - տեն, կամ հեռախօսին գլուխը կանչե - լով, հեռախօսէ զրկուած քանի մը աշխատակիցներու ալ երկտող մը գրե - լով: Կարելի՞ է այսքան տնավարի ընթացք տասնամեակի մը առթիւ:

— Ի՞նչ նշանակութիւն ունի տասր տարին, այս համառօտ պեկոծու - թեան մէջ:

— Տասնամեակը մեր տօնն է, դուն մի՛ խառնուիր:

— Հիմա յանցանքները կամ տեսակէտները ճշդելու ժամանակ չէ: Սե - ղանի վրայ ունիմ 12 էջի նիւթ, պատրաստ: Գ. Դ. Ե. եւ Զ. էջերը շար - ուեցան եւ տպուեցան կիրակի օր, (14 տողագրութիւն) Այսօր կը շարեն Բ. եւ Է. երեսները, ի՞նչպէս պիտի տեղաւորենք, կարելի չէ նոյն իսկ երկու էջ աւելցնել, 8ը վերածելով 10ի, առանց խանգարելու օրուան գործը: Բ. էջը բռնած է պլազանին, շորրու - կէսը՝ միջին սերունդը, մէկ մասը յետաձգելով, երկու էջէն աւելի կը բռնեն «Յառաջ»ի շրջանաւարտները . . .

— Աւելցածին մէկ մասը պահէ յաջորդ կիրակի օրուան: Դեռ ուրիշներ ալ կուգան:

— Այո, բայց ո՞րը պահել, ո՞րը յետաձգել: Կ՚ուզէի օգոստ. 11ի ամբողջ թիւը յատկացնել «շրջանաւարտ»նե - րուն, կը վախնամ որ վշտանան, ո - րովհետեւ, ամէնէն աւելի անոնք նըշդապահ եղած էին, երկու - երեք շաբաթ առաջ ղրկելով, միւսներէն կան որ դեռ երէկ հասան . . .

— Սխալ մը գործեցիր, հիմա քա - շէ՛: Իսկ պատկերնե՞րը:

Բանավէճը վերջացած չէ տակաւին, մինչ տողաշար Արամը կ՚ազդարարէ թէ 2րդ եւ 7րդ էջերն ալ շար - ուած են, պատրաստ՝ գլանի տակ նետուելու . . .

— Շարք մը քաշեցինք, տրտունջ - ները սկսան:

ՎԱՀԷ

Վաղը, Կիրակի

ՅԱՌԱՋԻ Բացառիկը ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ առթիւ

ՎԱՂԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒ - ԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ, ԲԱՂԿԱՑԱԾ՝ ՈՒԹ ԷՋԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒ - ԹԵԱՄԲ 47 ԵՐԷՑ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒ (ՄԷԿ ՄԱՍԸ ԴԺԲԱԽ - ՏԱԲԱՐ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ: ԳԻՆԸ ԿԸ ՄՆԱՅ ԱՆՓՈՓՈԽ):

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ"

(ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ 1867ԻՆ)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ԶԱՓԱԶԱՆՑ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ՄԸ, ՈՐՈՒՆ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆՆ ԱՆԳԱՄ ՄՈՌՑՈՒԱԾ Է ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ:

Կարեւոր վիճաբանութիւն մը Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ

Հինգշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, օրուան քաղաքական հարցերու մասին: Աշխատաւորական խմբակցութեան եւ ազատականներու վարիչները քննադատելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը, պահանջեցին որ Անգլիա արիաբար կատարէ իր յանձնառութիւնները, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, այլապէս նոր պատերազմ մը պիտի պայթի, աղէտ մը դառնալով ամբողջ աշխարհի համար: Ազատականներու ներկայացուցիչը մասնաւորապէս ձաղկեց Անգլիոյ թուլութիւնը Իտալիոյ հանդէպ, գայն վերագրելով Սթրէզայի մէջ տրուած խոստումներու: Ուրեմն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ձեռքերը կապուած են: Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ հապէշական խնդիրը չէ քննուած Սթրէզայի մէջ, երեք պետութեանց կողմէ: «Ֆրանսական կառավարութեան պատասխանը անշուշտ կրնայ տրուիլ միայն Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովին մէջ. բայց կրնամ հաւատալ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը այդ ուղղութեամբ յանձնառութիւնը չէ ստանձնած Իտալիոյ հանդէպ: Կ՚ընդունիմ թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պէտք է միջոցներ ձեռք առնեն, որպէսզի ապահովութիւն ներշնչեն Իտալիոյ: Մենք հապէշական խնդիրը քննեցինք ոչ թէ ուրիշ պետութեանց դըլխուն ճառ խօսելու, մեղադրանքներ կամ անոնց սկզբունքներուն հակառակ տեսակէտներ տեղացնելու համար: Մենք իրատես եւ գործական դիրք մը բռնեցինք, ընդունելով հարցին բարդութիւնը, բայց վճռելով չխնայել որ եւ է բանաւոր ջանք, խուսափելու համար պատերազմէն: Դիւրին է արհամարհել բոլոր անոնք որ համաձայն չեն ձեզի հետ: Բայց ենթադրենք թէ այդ դիրքին հետեւանքը ըլլայ կործանել, յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, միջազգային գործակցութեան հիմերը, ենթադրենք թէ այդ դիրքը ջլատէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Այդպիսի հաւանականութեանց առջեւ, ձեր ջատագոված յանդգնութիւնը պիտի դառնար ոճրապարտ յիմարութիւն մը: Յետոյ, չպիտի հասնէիք ձեր հետապնդած նպատակին: Հեռու՝ պատերազմը կանխելէ, դուք պիտի աւելցնէք անոր ծաւալումը: Կարելի չպիտի ըլլայ սահմանափակել Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ զինուորական գործողութիւնները: Այդպիսի թշնամութեանց հետեւանքները շատ աղետալի պիտի ըլլան: Պատերազմը երկար

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Անոնց որ կը յիշե՛ն :

Ցուլիսի այս տաք օրով ուխտի կ'երթամ այն տաճարին որ չկայ այլ եւս. կ'երթամ յիշատակներով հարուստ այն վայրը հոգիիս մէջ մարող ճրագները նորէն վառելու:

Կ'անցնիմ մութերմ փողոցներէ Ժընեւի, ուր տարիներ առաջ ուսանող ընկերներ բնակած են, աշխատած ու երազա՛ծ: Ցուլիսեան կիրակի օր մըն էր, ճիշդ 24 տարի առաջ այսօրուան պէս արեւաշող ու տաք, կ'անցնէի ինձ անծանօթ փողոցներէն երթալու համար «Դրօշակ»ի խմբագրատունը:

Անմոռանալի Ռոստոմը երգրումէն բաժնուած ատենս իբրեւ ուղեցոյց ընդգծած էր այս ճամբան. Ժընեւի կայարանէն մինչեւ Ռօն – Փուան, յետոյ Թրամուէյի գծով rue du Carouge-ի ծայրը մինչեւ Արվ գետի կամուրջը որ Ժընեւը կը բաժնէ իր մեծագոյն արուարձան Փարուժէն. ապա դէպի ձախ՝ գետեզերքէն մինչեւ Chemin de la Roseraie ...

Հասած եմ արդէն հոն, ուր Արվը 3—4 մեթր բարձունքէ վար կ'իյնայ յանկարծ խժալուր աղմուկով, պղտոր ջուրերով:

Քսանըչորս տարի է, Ռօզըրէ փողոցին այս անկիւնը կանգ առի պահ մը յուզուած ու խանդավառ՝ սրտիս արագ բաբախումը հանդարտեցնելու: Ու կանգ կ'առնեմ դարձեալ հիմա տարբեր յուզումներով ու կարօտով համակուած:

Թիւ 29 տան առջեւն եմ, ոչինչ է փոխուած, միեւնոյն շէնքը, միեւնոյն պարտէզը հազիւ թէ խնամուած:

Դրան կո՛ղմը տան ճակատի փորուածքի մը մէջ Ա. յարկը Վէնիւսի կիսանդրին հազիւ նշմարելի:

Բայց չկայ սկուտեղը ճերմակ որու վրայ սեւ տառերով գրուած էր շուրջբոլոր rédaction du «Droschak»: Իսկ մէջ տեղը հայերէն «Դրօշակ»:

Ցանկապատին կռթնած անյագ կարօտով կը նայիմ պարտէզին. ահա հսկայ շագանակենին որու ստուերախիտ ճիւղերուն տակ կը հաւաքուէինք երբեմն: Հոս էր որ 1912ին Եւր. Դաշնակցական Ուս. Միութեան համագումարէն վերջ մասնակցողները նկարուեցան խմբովին ...

Ռօզըրէ փողոցէն դէպի Շամփէլ կը բարձրանամ, էն հարուստ եւ ազնուական թաղամասը Ժընեւի, rue Beau-Séjour 3, «Դրօշակ»ի վերջին տունը:

Հոս յիշատակները աւելի կը խորանան, կը թարմանան: Շնորհիւ Ժընեւի դաշնակցական «Զանք» խմբի անդամներուն, «Դրօշակ»ի խմբագրատունը տեսակ մը ժամադրավայր էր Ժընեւի երիտասարդ մտաւորականութեան ու գաղութի անդամներուն: Շատեր կ'օգտուէին անոր գրադարան ընթերցարանէն:

Կիրակիները մանաւանդ «Դրօշակ»ի տունը տեսակ մը եկեղեցի էր ուր կը փութային կուսակցականն ու չէզոքը, համակիրն ու հակակիրը:

Ընթերցասրահին մէջ տեղի կ'ունենար մեկնումի խրախճանքը այն ընկերներուն որոնք իրենց ուսումը կամ արձակուրդը աւարտելէն վերջ, դէպի երկիր կը մեկնէին, դէպի աշխատանք ու գործունէութիւն:

Խրախճանքներ որ կը տեւէին երբեմն մինչեւ առաւօտ, ճառեր, երգեր, կեցցէներ, մաղթանքներ:

Իւրաքանչիւրը կ'ոգեւորուէր, կը սրտապնդուէր, կը տաքնար: Եւ ինչ խրախոյս նորերու համար որոնք ի տես երէցներու մեկնումին իրենք ալ կը տենչային այդ օրերուն ...

×

Կէս օրը անցած է արդէն, այս պահուն էր որ կիրակի օրեր խմբագրատունէն դուրս կ'ելլէին խումբով: Հակառակ ճաշի ժամուն անոնք դեռ կ'ուշանային չկրնալով բաժնուիլ այդ տաք խանդավառ մթնոլորտէն:

Երիտասարդ ընկերներու հետ էին շատ անգամ փորձառու երէց ընկերներ, հոն էր երբեմն երիտասարդութիւնը սիրող եւ անով ոգեւորուող պատկառելին Վարանդեան, Արամը ընկերանէր իր խրախուսիչ ժպիտով, Ռուբէնը հեզ ու համեստ ամէնուն հանդէպ բարեացակամ. Մէչօն իր խրոխտ, պարթեւ հասակով:

Հոն էր մանաւանդ անբացակայելին եւ ամէնուն սիրելի Տիգրանը (Արզուման), որ իր սրամիտ կատակներով կը խնդացնէր բոլորը, իր ճառագայթող էութեամբ կը տաքցնէր սիրտերը ...

Ի զուր կը սպասեմ որ անոնք դուրս ելլեն պարտէզի վանդակապատ տունէն: Լուռ, ինքնամփոփ կ'ապրիմ անոնց հետ պահ մը, կարծես կը տեսնեմ անոնց սիրելի ու լուսաշող դէմքերը, կը լսեմ անոնց քաղցրահնչիւն արձագանգող ձայները ...

Անոնցմէ շատեր չկան այլ եւս: Գաղափարի, հայրենիքի ազատագրման ճամբան զոհուողներու յիշատակը վառ կը մնայ սակայն բոլոր անոնց մէջ որոնք դե՛ռ կը յիշեն:

Ինքնանուէր անմահ հերոսներ, թոյլ տուէք որ պաշտամունքս մատուցանեմ ձեր անդին յիշատակին, ձեր անյայտ ու ցիրուցան աճիւնին:

ՃԱՄԲՈՐԴ

ՀԱՅ ՍՈՒՐԸ

Ոչինչ հովանի այնպէս հաճոյ է հայրենեաց, որպէս փովանի զինուց քաջաց»:

ԽՄԲ.— Ընկ. Գ. Նժդեհի ճառը պուլկարահայ Գթ. Խաչի Զ. պատգմ. ժողովին մէջ (Պուրկազ), երբ իրեն յանձնուեցաւ Ամերիկահայ Կ. Խաչի պատգմ. ժողովին նուիրած «պատւոյ սուրը».—

Ամէն անգամ երբ սրի վրայ կը դնեմ ձեռքս՝ կը վերյիշեմ մէկը մեր ազգային աւանդութիւններէն.

— «Տրդատ Մեծը, իր կեանքի մայրամուտին, քակեց իր մէջքէն յաղթութիւններով սրբացած սուրը եւ ձգեց Սեպուհ լեռների ստորոտը: Սուրը, սակայն, չինկաւ գետին, այլ մնաց կախուած օդի մէջ խաչի ձեւ, որի շուրջը դեռ այսօր էլ բոլորաձեւ մի լոյս է փայլում — լոյսը Լուսաւորչի կանթեղի:

Այսպէս հայ սուրը՝ խաչ, սուրը՝ լոյս, սուրը՝ խորհուրդ:

Սուրը, որ իր մէջ միացնում է ոյժը, հաւատքը եւ լոյսը դէպի յաւիտենականութիւն տանող բոլոր ճամբաները:

Սուրը, որ «գետին չընկաւ»:

Ինչ խորի՜ն խորհուրդ:

Չգիտեմ, մեր ցեղն դատ, չգիտեմ մի ուրիշը, որի սուրը՝ խաչի եւ լոյսի վերածուէր, որի սուրը գետին ընկած չլինէր: Համբուրենք, մտովի համբուրենք այն բոլոր ձեռքերը, որոնք արիաբար հայ սուրը սեղմած, այն բոլոր բազուկները, որոնք վաղը եւ յաւիտեան դա գործի պիտի դնեն յանուն մեր ցեղի»:

Դառնալով ներկայ քաղաքական վայրկեաններուն ընկ. Գ. Նժդեհ ըսաւ.

— «Վահանն պաշտպան է իւրում պաշտպանողի»:

Այդ ասութիւնը ճշմարտութիւն է շնչում եւ այսօր: Պատերազմի ուրուականից խռովուած ազգերը խաղաղութիւն են քարոզում, բայց սուրի վրայ է իրենց անհանգիստ ձեռքը:

Քսան դար է, ինչ մարդկութիւնը մի ողբերգական հարկադրանքով գործով հերքում է այն, ինչ որ քարոզում է խօսքով: Սուրը յօտոցի վերածելու փոխարէն, նա դեռ բնազդօրէն իր դաշտերը ճեղքող դութանները սրերի է վերածում: Դեռ ամէն ազգ արթուն հսկում է իր երկրի սահմանագլխին իր սրին կռթնած:

Ամէն երկիր, յաղթական թէ պարտեալ, իր անծանօթ զինուորի գերեզմանն ունի, որը այլ բան չէ խորհրդանշում, եթէ ոչ սուրը, սրապաշտութիւնը: Ալանները — դասական Հայաստանի հարեւանները — կը պաշտէին մի մերկ սուր՝ թաղուած գետնի մէջ: Աւելի սրապաշտ է մերօրեայ մարդկութիւնը — այն տարբերութեամբ, որ այսօր սուրը թաղուած է ցեղերի հոգու մէջ:

Բոլորը այսօր սրի կարիք ունեն, այն էլ ամէնից հատու սուրին: Ֆրանսան մի նոր Ռոլան, մի Պօնափարթ կ'երազէ, Գերմանիան՝ մի նոր Զիկֆրիտ, մի Ֆրետրիխ Մեծ, Ռուսիան՝ Իլիա Մուրոմեց, Պետրոս Մեծ, թէկուզ կարմիր: Սրանց հսկայ ուժին եւ քաջութեան, սրանց ծանր սուրին կարիք ունեն ազգերը, որովհետեւ դեռ սուրն է իշխում աստուածաբար դեռ սուրին է վերջին խօսքը, արեւը, իրաւունքը:

Դեռ այսօր էլ հայրենիքները աւելի պէտք ունին Պալլասայ պատերազմողի քան Աթենասայ գիտնականի, աւելի քաջութեան, քան ուսման, աւելի հզօրութեան, քան գրքի: Դեռ այսօր էլ «քաջաց բարձն է սուրը»:

Ընդհանրացնելով իր խօսքը, ընկ. Նժդեհը շարունակեց.

— «Մեր երկրագնդի վրայ դեռ աներեւութաբար կախուած կը մնայ ճակատագրի պաղ սուրը: Կայ սակայն, եւ ոգու սուրը, որպիսին եղաւ Տրդատի սուրը: Սուր է եւ գրիչը, երբ դա գրուած է Ալիշանի, Ահարոնեանի, Վարուժանի ձեռքը, երբ դա գտնւում է այնպիսիների ձեռքում, որոնց պայքարաշունչ ոգին գիտէ զրահ հագնել, որոնց ձեռքի մէջ չրթունքների վրայ սուրը կարող է եւ փշրուել, բայց ոչ տկարանալ, ժանգոտել, վաճառուել: Խաղաղութեան մէջ գործող սուր է գրիչը, ճշմարտութեան սուրը, որ մարդկութեան եւ ազատութեան գործին կը ծառայէ: Սուր է եւ խօսքը, Աստուծոյ սուրը, որ գիտէ զնգալ անկաշառ շրթունքների վրայ եւ փողփողալ արիաշունչ առաքեալի, գործիչի, ղեկավարի աչքի, հայեացքի եւ կեցուածքի մէջ:

Սուրը, նիւթեղէն թէ հոգեւոր, միշտ էլ ենթադրում է յաղթ բազուկ, առնական ճակատ, մեծ հոգի:

Սուր ունէր նա, որ 12 ձկնորսներով կենաց եւ մահու կռիւ յայտարարեց հեթանոս աշխարհին եւ սարսեց, կործանեց նրանց:

«Արիացէք», քսան դար առաջ կը քարոզէր Նազովրեցին: Հոգեբանօրէն դա ասել է՝ մէջքդ սուր կապիր եւ դուրս արի կռուի չարի, խաւարի, վատութեան դէմ:

«Մի երկնչիք», կը քարոզէր մարդու եւ Աստուծոյ որդին: Իսկ դա ասել է եղէք մարտիկ: Ասել է բաւական չեն կրաւորական առաքինութիւնները, որպէսզի մարդս մարտիկ դառնայ: Դա ասել է մի նահանջէք վտանգների եւ պատասխանատուութեանց առջեւ, որքան էլ որ նրանք մեծ լինեն: «Ես սուր եմ բերել աշխարհ», — ասաց նա որ սարսափահար առաքեալի «Ցո՞ երթաս»ին պիտի պատասխանէր դերմարդօրէն՝ Հռոմ, նորէն խաչուելու: Սուր ունէր Կարթագինէի ամեհի որդին, որ դեռ ինը տարեկան, երդուըցաւ հայրենի աստուածների սեղանի առջեւ՝ յաւիտենապէս ատել յաւիտենական քաղաքը — Հռոմը: Սուր ունէր, ուխտ ունէր իր դժբախտութեան օրերին Հայաստան ապաստանած Աննիբալը, որի հրավառ ատելութիւնը վարեց իր բոլոր մտածումները, գործերը, ճակատամարտերը, թշնամի երկրի դէմ:

«Զէն, սուրը եւ ճակատագիրը չեն տրւում: Նրանց պէտք է տիրապետել գիտենալ, նրանց պէտք է տէր լինել, արժանի լինել:

Որքան ձիեր են փճանում վատ ձիաւորների տակ, որքան ճակատագրեր մարդկային վատութեան շնորհիւ մնում են չյրրագրուած, որքան սրեր ժանգոտում են անարի եւ անարժան ձեռքերի մէջ:

Սուրը, հայ սուրը կրելու արժանի են նրանք միայն, որոնք իրենց շունչը, ոյժը, քաջութիւնը ստանում են իրենց ցեղէն, որոնց հայեացքն ուղղուած է ցեղի վսեմ բարձունքներին, որոնք տկարութիւն չունեն իրենց սուրը դարձնելու անարգ եւ երկչոտ թշնամիների դէմ, որոնց յաղթելը պարծանք չէ:

Տրդատի սուրը, ուժ եւ լոյս, գործածելու ազատ են միայն նրանք, որոնց համար օրէնք է իրենց կտակը գրել իրենց վէրքերի արիւնով, իրենց սրի պատեանի վրայ. նրանք որոնք մի երազ, մի իղձ, մի ուխտ ունեն, — մեռնել մի դառն ճակատամարտում, հայրենի զօրքերի ցնծագին աղաղակների տակ, յաղթութեան թեւերի մէջ:

Խօսելով Հ. Կ. Խաչի ԺԴ. ընդհ. պատգմ. ժողովի կողմից իրեն տըրուած սրի մասին, ընկ. Նժդեհը ասաց.

—«Անպատմելի է սուրը, երբ դրւում է զինուորի ձեռքը, կապւում զօրականի մէջքը մօր կողմից: Խորապէս ըմբռնում եւ ապրում եմ հայ կնոջ, հայ մօր մեծագոյն կազմակերպութեան կողմից ինձ տրուած սուրի խորհուրդը: Ընդունում եմ դա որպէս պարտականութեան նշանակ՝ ինձ համար: Իսկ որպէս յարգանքի արտայայտութիւն՝ դա համարում եմ դրուած հայ մօր կողմից, իմ միջոցաւ իր եօթվէրք եւ հերոսական որդուն — Դաշնակցութեան: Ընդունում եմ հայ մօր սուրը եւ մտովի դա դնում այն բոլորի գերեզմանների վրայ, որոնք արժանաւորապէս կրեցին հայ ռազմիկի անունը, որոնց սուրը, գետին չընկաւ: Ընդունում եմ, — ես վաղուց ընդունել եմ սուրը որպէս ճակատագիր: Թող դա մեր անհայրենիք օրերում հայ ռազմիկների համար լինի այն, ինչ որ էր խաչը Պօղոս Առաքեալի համար: Առաքեալն իր տկարութեան պահերին հայեացքը կ'ուղղէր խաչին եւ կը լեցուէր քարոզելու եւ տառապելու վճռականութեամբ: Տարագրութեան մէջ, ուր Հայաստան տենչող ռազմիկները վիրաւոր առիւծի պէս իրենց վէրքերն են լիզում, ուր վերջին սինլքորը հոնարար կոխում եւ անցնում է այն ամէնի վրայով, որ սուրբ է մեր ցեղի կեանքում — սուրն ինձ համար կը մնայ այն, ինչ որ եղաւ խաչն առաքեալի համար: Զղջանքի ու դառնութեան վայրկեաններիս հայեացքս սուր կը փնտռէ, քանզի երբ ձեռքս սրիս դնեմ՝ կը հաւատամ, թէ չպիտի մեռնեմ հեռու հայրենի լեռներից — կը հաւատամ թէ սրիս կռթնած մէկ էլ պիտի հսկեմ Հայաստանի սահմանների վրայ:

Թիվայի հերոս Էպամինոնդասը գերագոյն երջանկութիւն կը համարէր՝ յաղթանակել քանի դեռ կենդանի են իր ծնողները:

Իմ սերունդն է՝ իմ ծնողը: Կ'ուզէի, որ այդ սերունդի օրով յաղթանակէր հայ սուրը:

Ընկ. Նժդեհ, բուռն ծափերու մէջ վերջացուց իր իմաստալից բանախօսութիւնը, բանախօսութենէն վերջ, սրահի խուռներամ բազմութիւնը միաբերան երգեց «Մշակ Բանուոր»ը, հանդիսականները փութացին շնորհաւորել ընկ. Նժդեհը եւ ըրին կարգ մը բարեմաղթութիւններ իր հետապնդած նպատակներուն համար:

«Մշակ Բանուոր»էն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, որոնք շարունակուեցան մինչեւ գիշեր:

Ընկ. Նժդեհին նուիրուած «Պատւոյ Սուր»ին վրայ մակագրուած է՝

«Նուէր՝ Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի ԺԴ. ընդհ. պատգ. ժողովին կողմէ ընկ. Գ. Նժդեհին, 1 յուլիս 1934»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՏԻՊԱՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կիրակի է:

Առաւօտէն ի վեր չար հով մը փչել կը ցանէ քաղաքին վրայ, անցորդներուն քիթ բերանը ծեփելով: Փողոցները կը նօսրանան: Քամին բռնած է ասպարէզը:

Այսօր, քանի մը տեղով դաշտահանդէս կազմակերպած են:

Կէսօրէ յետոյ հանրակառք կ'առնենք ու կ'իջնենք Սէն-Ժիւլիէն՝ Լա-Ֆրէզլիէրի պարտէզը, ուր մեր պատանիները պիտի տօնեն իրենց տարեդարձը:

Դրան երկու կողմերը կը փողփողին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները:

Օրուան աննպաստ օդին եւ մեր գրեթէ դասական դարձած հոչակաւոր խաչաձեւումներու պատճառով, սպասուած բազմութիւնը չենք գտներ այնտեղ: Թերեւս ասոր համար ալ հանդէսը որոշուած ժամանակէն քիչ մը ուշ բացուեցաւ:

Պատանիները գործի վրայ են: Ամէն մէկ իր որոշուած պարտականութեան գլուխն անցած կը սպասարկէ:

Հանդէսին իրենց մասնակցութ… կը բերեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտնե… եւ Հայ Արենուշները երկու նե… յացուցիչներ (մնացեալները գացե… Հայ – Արիներու դաշտահանդէսի… տեղի կ'ունենար միեւնոյն օրը):

Բացումը կը կատարէ Զ. Ո. … նուագախումբը, «Մեր – Հայրենի… ք»ով: Ցետոյ, բեմ կուգայ Գա… Անդրիկեան Հ. Ց. Դ. Պատանեկան … ութեան 11 տարուան գրաւոր զեկո… տալու:

Ահա այդ զեկոյցին գլխաւոր գի… րը.

— «Հ. Ց. Դ. Պատանեկան Մի… թիւնը իր 11րդ տարեդարձը կը … այսօր: 1922ի ափրիլի օրերուն, Մ… սէյլի մէջ կը հաւաքուի հոծ հայ… թիւն մը: Այն ատենուան մեր եր… սարդութիւնը, գիտակից իր ազգ… աւանդութեանց եւ ոգիի պահպա… ման, 17 պատանիներով հիմը կը … «Պատանի Միութեան», 14 յու… 1924ին:

«Պատանի Միութիւն»ը իր հիմն… դրութենէն ետք կը բազմացնէ իր … դամներու թիւը եւ իր ծրագիր – … նոնագրին մէջ կը զետեղէ «մտա… եւ ֆիզիքական կրթութեան» վե… բերեալ յօդուած մը: Կը կազմէ եր… ֆութպոլի խումբեր եւ պօքսի դաս… թացք մը: Ասոր հետ համընթաց … հիմնէ գրադարան մը ու դասախօսա… կան ժողովներու շարք մը:

Այսպէս Պատանի Միութ… 1924 — 1925 շէնքը գետնի վրայ … ծելէ ետք, ինքզինքը բաւական կա… կը զգայ դառնալու եւ իր ուղղութ… ընդգրկելու:

Աւելի զօրաւոր եւ լաւագոյնս գ… ծելու համար, լայնօրէն մտածել… տոյ, 1925 դեկտեմբեր 26ի ընդհ. … ղովին մէջ ինքզինքը հռչակեց Հ. … Դ. Պատանեկան միութիւն: Մ… Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէէն որ Պա… նեկան Միութիւնը իր հովանաւոր… թեան տակ առնէ: Անմիջապէս … իր բացման հանդէսը, նախագահ… թեամբ ընկեր Աւետիս Ահարոնեա…

Դեկտեմբեր 26էն ետքն էր որ Պ… Միութեան գործունէութիւնը … բեղմնաւորուեցաւ: Ունեցաւ իր … փական ակումբը, ճոխացուց իր գ… դարանը, սկիզբը դրաւ վիճակագ… կան եւ դասախօսական ժողովներ… շարքի մը, իր անդամներու եւ … տաքքրուող համակրութեան … մեծ խանդավառութիւն ստեղծե… Աշխատած է վառ պահել ազգ… գիտակցութիւնը եւ առողջ - հայ … լու ոգին:

Իր ամենամեծ հոգն եղած է իր … րադարանի ճոխացումը: Այս… 1924ին ունէր մօտ 40 կտոր գիրք, … այսօր ունի մօտ 1700 կտոր գի… Գաղութին ժողովրդական միակ … գրադարանն է իր ճոխութեամբ եւ … մէքաւոր գիրքերով:

Գրադարանէն կ'օգտուին, … հաշուով, տարեկան 200 հոգի: … տարուան ընթացքին կարդացուա… մօտ 25,000 կտոր գիրք: Ասոնց մեծ… գոյն մասը ազգային եւ յեղափոխա… կան կեանքէ՝ Րաֆֆիի, Ահարոնեա… նի, Տերենցի, Շիրվանզադէի եւայլ… գործերէն:

Միայն 1934ին կարդացուած է 2… կտոր գիրք:

Մէկ տարուան ընթացքին գնուա… մօտ 4500 Ֆր. գիրք:

Այժմ գրադարանը ունի 8000 Ֆ… արժողութեամբ գիրքեր:

1929ին էր որ գաղափարն ունեցա…

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՅԻԼԷ ՍԵԼԱՍԻԷ Ա. ԿԱՅՍՐ ԵԹՈՎՊԻՈՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցաջորդ օրը, 2 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 7ին սկսաւ Օծման արարողութիւնը Ս. Գէորգի կաթուղիկէին մէջ, դեսպաններու, մայրաքաղաքի ազնուականներու եւ կղերականներու ներկայութեան:

Կայսեր իշխանութեան նշանակները ցուցադրուած էին եկեղեցիին խորանին վրայ,— Թագը Թանկագին քարերով պսպղուն, սուրը, մականը, երկրագունդը, մատանին, երկու ոսկեղէն նիզակներ, պատմուճանը, ոսկեպատ Աստուածաշունչ մը: Միւռոնին խառնած էին եօթը անուշահոտութիւններ: Օծման օրէն առաջ, ամբողջ շաբթուան ընթացքին, քահանայական եօթը դասեր, իւրաքանչիւրը եօթը քահանայէ բաղկացեալ, գիշեր ցերեկ եւ անդադար կ'երգէին Դաւիթի քառասունեւինը սաղմոսները: Օծման նախօրէին, իրիկունը, կայսրն ու կայսրուհին կաթուղիկէ գացած էին եւ գիշերը լուսցուցած եկեղեցիին մէջ:

Օծման արարողութիւնը սկսաւ արքեպիսկոպոսին քարոզով. (Արքեպիսկոպոսը արաբերէն լեզուով կ'աղօթէր ու կը խօսէր, մինչ արեղայ մը կը թարգմանէր ամհարերէնի):

— Իշխաններ եւ նախարարներ, մեծամեծներ եւ զօրականներ, զօրք եւ ժողովուրդ Եթովպիոյ, դուք վարդապետներ, քահանաներ եւ ուսուցիչներ գիտէք անշուշտ որ մեր կայսրը, Հայիլէ Սէլասիէ Ա., այստեղ ներկայ, կը սերի Մենելիք Ա. կայսեր գերդաստանէն,— Մենելիքի, որ զաւակն է Սաբայի թագուհիին եւ Սողոմոնի, արքայական գերդաստանի մը, որ առանց շիջումի տեւեց դարերու ընթացքին, մինչեւ Սահլէ Սէլասիէ թագաւորին օրերը եւ մինչեւ մեր օրերը:

Այսօր, հանդիսաւոր այս պահուն, երբ պիտի օծեմ Զինք, եւ Ան, շնորհիւ եւ կամօքն Տեառն, կայսերական թագով պիտի պսակէ իր գլուխը, կը խնդրեմ ձեզմէ որ հնազանդիք Իրեն, օժանդակէք Իրեն, որպէսզի կարենայ յաջողիլ Իր առաքելութեան մէջ, նիւթական թէ բարոյական, երկրին յառաջդիմութեան եւ կրօնքի պահպանութեան համար, նպաստէք իրեն, որպէսզի Իր Թագաւորութեան շրջանին Եթովպիան բարգաւաճի գիտութեան եւ իմաստութեան մէջ, պահպանուի Եթովպեան դրօշը իր սահմաններէն ներս, վերջապէս դուք օգտակար ըլլաք Իրեն, բոլոր այն գործերուն մէջ, որ պիտի ներշնչուին այդ խոհելով:

Ցետոյ սկսաւ հարց - պատասխանը.

— Ձերդ կայսերական վեհափառութիւն, կը ցանկա՞ք երդում ընել թէ կը յարգէք այն բոլոր օրէնքները եւ պատուիրանքները, զորս դրած է ուղղափառ եկեղեցին, որ գոյութիւն ունի Եթովպիոյ մէջ Աբրահա եւ Ասեւբէհա սուրբ թագաւորներուն ժամանակէն ի վեր:

— Այո՛, յօժար եմ երդում ընելու թէ պիտի յարգեմ, Բարձրեալին օժանդակութեամբ, Աղեքսանդրիոյ ուղղափառ կրօնքը, որովհետեւ այդ կրօնքին մէջ մեծցայ եւ ամրացայ մինչեւ այսօր:

Ցետոյ կայսր երդում ըրաւ որ պիտի հետեւի երկրին օրէնքներուն: Թէ Մեծամեծներու Խորհուրդին օժանդակութեամբ՝ պիտի պաշտպանէ Եթովպեան կայսրութեան ամբողջականութիւնը, պիտի նպաստէ ժողովուրդին բարգաւաճումին:

Այնուհետեւ արքեպիսկոպոսը կայսեր յանձնեց սուրը եւ սկսաւ օծումին, աղօթելով միաժամանակ.

— Ո՛վ ամենասուրբ Աստուած, յաւիտենական եւ անսպառ զօրութեամբ այս միւռոնին մէջ իջեցուր մխիթարիչ Սուրբ Հոգին, որպէսզի փառաւորուի եւ սրբագործուի Եթովպիոյ կայսրը, օծեալ սուրբ միւռոնով: Զօրացո՛ւր իր բազուկը, որպէսզի կարենայ յաղթել կայսրութեան թշնամիներուն: Սուրբ Լոյսովդ պսակէ զինք, որպէսզի փայլի երկնքի աստղին պէս սուրբ թագաւորներու միջեւ: Ո՛վ ամենասուրբ տէր, ինչպէս դուն օծեցիր երբեմնի թագաւորները, նահապետները եւ մարգարէները, որպէսզի կառավարեն եւ ուսուցանեն Իսրայէլի ժողովուրդը, օծէ եւ այժմ, այդ օրհնեալ օրերուն նման, ու սրբագործէ Հայիլէ Սէլասիէն, քու ծառադ, զոր դուն ընտրեցիր: Ուժ տուր իրեն, եւ մեղի շնորհած կարողութեամբդ օծուած՝ թող կայսր ըլլայ Եթովպիոյ:

Զօրացուր զինք Սուրբ Հոգիովդ, լեցուր իր հոգին իմաստութեամբ, յարատեւութեամբ, արդարադատութեամբ եւ տէրոջ վախով: Այժմ եւ միշտ, ամէն:

Երբ արքեպիսկոպոսը կայսեր գլխուն վրայ դրաւ թագը, Հայիլէ Սէլասիէ ոտքի ելաւ եւ բարձրաձայն արտասանեց Դաւիթի սաղմոսը.

— Ես ամէնէն փոքրն եմ եղբայրներուս մէջ:

Այս արարողութենէն վերջ, գահաժառանգ իշխանը ծնրադրեց հօրը առջեւ, մինչ արքեպիսկոպոսը կը հարցնէր.

— Ցօժա՞ր ես, կեանքիդ ամբողջ տեւողութեանը ընթացքին, ծառայելու կայսր հօրդ:

— Ամբողջ սրտովս կը հպատակիմ, որովհետեւ կ'ըսէ Աստուած. «Պատուէ քու հայրդ եւ մայրդ»:

Ու մինչ իշխան Ասֆաու կը համբուրէր իր հօրը ձեռքը, հնչեց ազգային քայլերգը, իսկ դուրսը կը պայթէին թնդանօթի 101 հարուածները:

Այնուհետեւ կատարուեցաւ կայսրուհիին թագադրութիւնը եւ կայսրուհին կոչուեցաւ Ուէյզէթ Ղիորղիս:

Արարողութիւնները վերջացան կէսօրին:

Հունգարական վեց ձիեր յաղթ… կան կը տանէին կայսեր կառքը … ուորներու ակօսի մը մէջէն, կայ… կառքին ետեւէն մեծ հիւրերու կառք… րը մինչեւ պալատ:

Այս ամբողջ արարողութեանց ը… թացքին, Ատիս – Ապէպայի երկնք… մէջ թռիչքներ կը կատարէին օդա… ւները:

ԾԻԾԱՂ

Արշակ եւ Ավրամ, գիշեր առե… կ'անցնէին Ղալաթիոյ ամայի եւ մու… փողոցներէն: Գող մը կը կեցնէ զա… նոնք, սպառնացայտ ատրճանակ… մը:

— Էֆէնտի՛, կ'ըսէ Հրեան գողի… թոյլ տուր, գէթ մէկ վայրկեան, … րամապանակս բանամ եւ մէջը նա… յիմ ...

Արտօնութիւն կը տրուի:

Եւ Ավրամ դրամապանակէն … հանէ քսան ոսկի եւ կ'երկարէ Հայու…

— Արշա՛կ, աս 20 ոսկին … պարտքս սրբէ ...

— Թող մնայ, Ավրա՛մ, եւ եթէ նե… ես, 20 ոսկի ես փոխ տամ ...

հրատարակել «Գոյամարտ Օրացոյց»ը որ ամփոփ պատկերն ըլլայ մեր ազգային կեանքին: Ուրախ ենք ըսելու որ մեծ ժողովրդականութիւն գտաւ: Վեցերորդ տարին է որ յաջորդաբար կը հրատարակենք: Իսկ 1936ինն ալ մամուլի տակ է ու լոյս պիտի տեսնէ սեպտեմբեր 15ին:

«Գոյամարտ Օրացոյց»ը միակն է իր տեսակին մէջ: Ան կը պարփակէ ազգային — յեղափոխական դրուագները իրենց թուականներով: Բոլոր դաղութներու մէջ տարածուած է ու տարուէ տարի աւելի կը ծաւալի:

Միութեան մէջ մտած են երկու հարիւրէ աւելի անդամներ: Անոնք տոգորուած են ազգային եւ յեղափոխական զգացումներով: Շնորհիւ ընկերական սաւլիսներու եւ դասախօսական ու վիճաբանական ժողովներու, բոլոր անդամներու մտային մակարդակը բարձրացած է:

Իր անդամներու շնորհիւ կազմուած է շատ մը մասնաճիւղեր Փարիզ, Տէսին, Լիոն, Վալանս, Կարտան, Պուլվառ Օտտօ, Սէն Լու, Հեռաւոր Ամերիկա (Տիթրոյիթ) եւ Քուպա:

Յարգելի ծնողներ, ղրկեցէք ձեր զաւակները Պատ. Միութեան մէջ, զանոնք կրթելու ազգային վառ ոգիով, իրենց տալով ազգային գիտակցութիւն, դաշնակցական անձնազոհութիւն եւ անշահախնդրութիւն՝ փրկելով զանոնք այլասերման վտանգէն»:

Մէջընդմէջ քանի մը երգ եւ արտասանութիւններէ յետոյ, կը հրաւիրուի օրուան բանախօսը՝ ընկ. Պ. Հիւսեան:

Պիտի ջանամ ամփոփել իր բանախօսութիւնը:

— «Տասնըմէկ տարի առաջ, Մարսէյլի մէջ, ուրիշ կազմակերպութեանց կողքին, ծնունդ առաւ եւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը:

Առիկա առիթ տուաւ շատերու բուռն քննադատութեան եւ յարձակման անցնելու մեր դէմ:

Անոնք կ'ըսէին թէ պէտք չէ թոյլ տալ մեր պատանիներուն որ քաղաքականութեամբ զբաղին: Այս՝ թերեւս ներելի ըլլայ ուրիշներու, որոնք պետականութիւն ունին, բայց երբեք մեզի:

Ո՛չ, սիրելի հայրենակիցներ, այս հայաթլօս եւ աստանդական վիճակի մէջ մեզի ներելի է այս եւ ուրիշ ձեռնարկներ: Մեր ժողովուրդը իրաւունք ունի ազգային կազմակերպութիւններով եւ ուրիշ ձեռնարկներով իր գոյութիւնը պաշտպանելու: Մեր այս քաղաքական դրութիւնը իրաւունք կուտայ Դաշնակցութեան իր թեւարկութեան տակ առնելու Պատ. Միութիւնները:

Բայց դժբախտաբար, Պատ. Միութիւնը եղած է ոչ միայն դաշնակցական՝ այլ եւ ամբողջ ազգային եւ կուսակցական Պատ. Միութիւն: Իր կազմակերպած վիճաբանական ժողովներով ան կը հրաւիրէր մեր հակառակորդ կուսակցութեան անդամները եւ մտքերու բախում կ'ունենար անոնց հետ: Դասախօսական ժողովներով կը նպաստէր զանգուածներու մտային մակարդակի բարձրացման:

Այս ամբողջը նկատի ունենալով, Պատ. Միութիւնը կը դառնայ ազգային Պատ. Միութիւն: Բովանդակ մարդկութեան ապագան եւ յոյսը կը կեդրոնանայ իրենց պատանիներուն վրայ:

Այս հոգեբանութիւնը, ընդհ. համաշխարհային պատերազմէն յետոյ, աւելի արմատ ձգած է եւ պետութիւն մը այնքան չի զբաղիր իր բանակով՝ որքան իր պատանիներով եւ երիտասարդութեամբ: Օրինակները աւելորդ են, միայն յիշենք փաշական Իտալիան եւ հիթլէրական Գերմանիան:

Ազգերու քաղաքական իրաւունքներու պաշտպանները ներկայ պատանիներն են: Ուրեմն ի՞նչպէս կարելի է որ մենք անտեսենք պատանիները երբ քաղաքական դատ ունինք լուծելիք: Ապագան, վաղը թերեւս մենք չտեսնենք, բայց ներկայ պատանիներու պատրաստութեամբ է որ պիտի արժեւորուի:

Մեր նոր սերունդի ֆիզիքական առողջութիւնը ապահովելու համար, պէտք է զանոնք մղենք դէպի մարզական կազմակերպութիւնները:

«Առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ»:

Եթէ կ'ուզենք որ մեր պատանիները մաքուր հասուն ըլլան, ապա ուրեմն պէտք է որ անոնք ունենան զօրաւոր մարմին:

Չեն պակսիր մարզական միութիւններ, ինչպէս Հ.Մ.Ը.Մ.ը որ սփիւռքի մէջ զօրաւոր արմատներ ձգած է, հայ արիները, սկաուտական կազմակերպութիւններ: Անհրաժեշտ է ուժ տալ եւ զօրացնել զանոնք:

Դաշնակցութիւնը ընդունեց հայ պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան բարոյական եւ մտային զարգացման գործը, ֆիզիքականը ձգելով մարզական կազմակերպութեանց:

Սիրելի հայրենակիցներ, Պատ. Միութիւնը կ'ընթանայ այն գաղափարով եւ ուղիով ինչ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Եթէ հայ ժողովուրդը համաձայն է այն տեսակէտներուն որոնց քանի մը խօսքով անդրադարձայ, ապա ուրեմն պէտք է որ գուրգուրայ Պատ. Միութեան վրայ: Պէտք է ձեր զաւակները արձանագրէք Պատ. Միութեան, որպէսզի անոնք զերծ մնան թէ բարոյապէս եւ թէ ազգային անխարդախ նկարագրով:

Համաշխարհային վիճակը մռայլ է եւ մեր ժողովուրդը յուսահատած վիճակ ունի: Բայց մի վհատիք, եղէք սրտով ամուր, ինչպէս մեր պատանիները:

Կեցցէ՛ պատառատենչ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կեցցէ՛ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը»:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին երկու հայ արենուշներ, արտասանութեամբ եւ երգով ու Պատ. Միութեան անդամներ:

Ցերոյ սկսաւ եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ ուշ ատեն:

Խ. Մ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԱՅԲԵՆԱՐԱՆ

— o —

Թուրքիոյ կրթական գործավարութեան կողմէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին այբենարանի մրցման համար: Մրցման պիտի մասնակցին շատ մը ուսուցիչներ եւ մասնագէտներ: Գործավարութեան պաշտօնական դրբացանկին մէջ արդէն իսկ 40է աւելի զանազան հեղինակներու այբենարաններ կան: Մրցումէն վերջ, այն երկը որ առաջնութիւն շահի, գործավարութիւնը զայն պիտի տպէ եւ վաճառման իրաւունքը ի հաշիւ գործավարութեան՝ հրատարակիչի մը պիտի յանձնուի: Մինչեւ երկրորդ մրցում մը բոլոր նախակրթարանները այդ գիրքը պիտի գործածեն:

Համաձայն միակերպ գրքի օրէնքին ձեռնարկուած է նախակրթարանի ընթերցանութեան գրքերու տպագրութեան: Միւս գրքերուն համար մրցում մը պիտի կազմակերպուի, եթէ գործավարութիւնը հարկ դատէ:

Գործավարութիւնը ճիգ կը թափէ որ նախակրթարանի գիրքերը հարազատ թուրքերէնով ըլլան: Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, կ'ըսէ թուրքերէն «Թան», այդ գիրքերուն հարազատ թուրքերէնով ըլլալն ու գիտական բացատրութեանց թուրքերէնի վերածումը պիտի որոշուի այն ատեն, երբ թուրքերէն լեզուի քննիչ ժողովը վերջացնէ իր աշխատանքները:

ՎԱՅՐԵՐ ԿԱՆ ՍՌԱՆՑ ԲԺԻՇԿԻ

═ o ═

Սալահատտին Կիւնկէօր կը գրէ.— Տէնիզլիէն Թ. Ասալ ստորագրութեամբ նամակ մը ստացայ: Խօսելով իմ դժգոհութիւններուս մասին, կը գրէ — «Եթէ դուք այդպէս գանգատիք, մենք ի՞նչ ընենք: Տէնիզլի 50—60 հազարնոց գաւառակները դեղարանէ իսկ զուրկ են: Օրինակ, Աճըփայանը որ 7000 բնակիչ ունի (գաւառակ) առանց բժշկի է...»: Այս տողերուն վրայ կ'աւելցնեմ հետեւեալը.— Աճըփայանը ոչ առաջինն է ոչ ալ վերջինը որ կը գանգատի բժիշկի պակասէն: Անատոլուի բազմաթիւ քաղաքները դեղարանէ եւ բժիշկէ զուրկ են: Մե՞ղք: Ով դուք բժիշկներ որ Պոլսոյ ծայրամասերը անգործ կը թափառիք, Անատոլուն ձեզի կը սպասէ:

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

— • —

Դամասկոսի ոճրագատ ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը երեք ամբաստանուած Դաշնակցականներու, որոնք կը մեղադրուէին, շնորհիւ կարգ մը սուտ վկաներու, իբրեւ պատասխանատու՝ անցած տարի Դամասկոսի եկեղեցիի շրջափակին մէջ պատահած կռիւին եւ գործուած ոճիրին: Դատարանը, անպարտ արձակեց մեղադրուածները:

Իր կարեւորութեան համար ստորեւ կը հրատարակենք մէկ մասն այն ճառին, որ արտասանած է պաշտպան փաստաբան Րոտոլֆ.—

«Ցաւալի է, պարոններ, որ հայ առաքինի եւ աշխատասէր ժողովուրդը, որ իր արիւնը թափեց այնքան ազնիւ դատերու ի խնդիր, իր համբաւը այպանէ իր հակառակորդ խմբակցութեանց ոճրային գրգռութեանց պատճառով: Հայկական դրօշը, որ ծածանեցաւ պատերազմի դաշտերուն վրայ, ֆրանսական եռագոյնի կողքին եւ որ այսօր զետեղուած է Էնվալիտի մէջ, Մառնի եւ Վէրտէօնի դրօշներուն հետ մէկտեղ, դրօշ մը, որուն ծածանման ներքեւ հարիւր հազար հայ կամաւորներ հերոսաբար ինկան Ֆրանսայի եւ քաղաքակրթութեան դատին համար, պէտք է արժանի պահուի իր փառայեղ անցեալին:

Մեզ մեղադրեցին ազգային խորհրդանշանը պարզած ըլլալու յանցանքով եւ զայն անարգեցին՝ պղատամբական դրօշ անուանելով:

Հոն, ուր ուրիշ մը նախատինք կը գտնէ, մենք այնտեղ գովասանք մի-այն կը տեսնենք: Մենք ամէն ինչ կորսնցուցած ենք, պարոններ, մեր արտերը՝ ուր ցորենները կը ծփային անհուն տարածութիւններու վրայ, մեր օճախները՝ ուր դարաւոր ժամանակներէ ի վեր յարգի էին նահապետական առաքինութիւնները: Մենք քըշուեցանք մեր հայրերու երկրէն եւ Կովկասի բարձունքներէն մինչեւ Կիլիկիոյ արգաւանդ դաշտերը երկարող տարածութեանց վրայ մէկ միլիոն Հայեր նահատակուեցան ... Մենք ճանչցանք աքսորի դաժան հողերը:

Արդ, ի՞նչ կը մնայ մեզի, եթէ ոչ դրօշ մը, այսինքն խոհալին պաշտամունքը, այսինքն յոյսը, որ կը վերապրի տակաւին մեր մէջ, հակառակ բոլոր դազանային սպանդներուն, հակառակ աւերիչ քարոզութիւններու: Առիկա յոյսն է անկախ Հայաստանի մը: Ոչ, պարոննե՛ր, հայկական դրօշը ապստամբական դաւադիր խորհրդանշան մը չէ: Ան կը պարզուի իբրեւ սեփական արժանիքի գնահատման նշան: Ճիշդ այս է պատճառը աhա, որ հայ համայնավարները չեն կրնար ներել մեզի» ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

— • —

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, (Յառաջ).— Այս տարի Փօն տ'Օպնա խնջոյքով մը տօնեց Խանասորի 38րդ տարեդարձը: Որոշուած ժամուն սրահը լեցուած էր ընկեր համակիրներով:

Ուրախալի առիթ մըն էր Վալանսի ընկերներու ներկայութիւնը:

Ճաշէն վերջ սեղանապետ ընկեր Ն. Կրկզեան խօսք տուաւ ընկ. Մ. Բարխեանի, որ բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը.— «Թէեւ Դաշնակցութիւնը կազմակերպած էր արշաւանքը, բայց հոն էին բոլոր խաւի մարտիկներ, հոն էր հնչակեան Փարամազն ու Սեւ Մելքոնը: Երկրի տառապանքը միացուցած էր բոլոր հոսանքները, բայց այսօր Փարամազի կուսակիցները կ'ուրանան ազգային բոլոր սրբութիւնները: Հոգ չէ, Դաշնակցութիւնը կը մնայ հաւատարիմ իր ուխտին, մինչեւ իրականանան Հայոց երազները»:

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Յակոբ Տէր Սարգիսեան (Վալանսէն), որ թելադրեց ընկերներուն մնալ պահակ ազգային բոլոր սրբութիւններուն, եւ պահել զանոնք իրենց բարձրութեան վրայ: Ընկ. Գ. Դանիէլեան որ կը հսկէր կարգապահութեան, խօսելու իրաւունքը թողուց ընկ. Մ. Բարխեանին, իսկ այս վերջինը փոխանակ խօսելու երգեց «Ես ընկել իմ Ֆիւրաերու մէջ»:

Մթնոլորտը ելեկտրականացած էր, երբ ներս մտաւ ընկ. Սարգիս Պիլալեան (Ռոմանէն), երկու հիւրերով: Երիտասարդ ընկերը իր կոկիկ բանախօսութեամբ ոգեւորեց ներկաները, շեշտելով.— «Պաշտպանենք մեր ազգային բոլոր սրբութիւնները մինչեւ որ օր մը յանձնենք իր իրական տիրոջ»:

Մէջընդմէջ կ'ըլլային խմբերգներ: Երգեցին ընկերուհի տիկին Լուսին Կարապետեան, եւ տիկին Նուարդ Կրկզեան:

Աճուրդի դրուեցաւ ողջ նապաստակ մը, եւ շիշ մը շամփանիա: Գոյացաւ 100 Փր.: Ընկ. Յարութիւն Կարապետեան շահեցաւ նապաստակը, իսկ Ս. Թօփալեան՝ գինին: Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 6ին:

Մ. Բարխեան

⁂ Խոստումիս համաձայն «Յառաջ»ին կը յանձնեմ Փօն տ'Օպնայի մէջ զգացած տպաւորութիւններս եւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ «Կորիւն» ենթակոմիտէին, մեզի հանդէպ եղած ջերմ հիւրասիրութեան համար: 100 քիլոմեթրէ աւելի ճանապարհ կտրելով, յոգնած էինք եւ ուժասպառ, արեւին կիզիչ ճառագայթները մեզ անապատականներ էին դարձուցեր ... Անօթի էինք եւ ծարաւ, անմիջապէս տղաքը մեզ հրամցուցին փառաւոր ճաշ եւ պատուական գինի: Ակումբին տեսքը պատկառանք կ'ազդէ ամէնէն անզգամին իսկ վրայ: Սեղանապետի մէկ նշանին վրայ սրահը կը թնդայ «Իբրեւ Արծիւ», «Դարձեալ փայլեց», «Մշակ բանուոր», «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» խմբերգներով:

Փօն տ'Օպնայի ենթակոմիտէն Արտէշի բարձունքներուն մէջ նետուած ովասիս մըն է ազատութեան ծարաւի Հայորդիներուն համար: Հոս է որ շրջանի ընկերները եւ համակիրները կուգան յագեցնել ծարաւի հոգիները: Հակառակ միացեալ ճակատի կատաղի պայքարին, յոյսը կրկին ծիլեր կ'արձակէ: Ցեղապատերազմեան սերունդը, ապրիլեան սաները երբեք չպիտի մոռնան թրքահայ դատը: Մեր բոլոր ընկերները պայքարի դիրքերու վրայ են, ոչ մէկ նահանջ: Մենք եռագոյնը բարձր բռնած յառաջ քալենք իբրեւ նոր սերունդ:

Ս. Պիլալի

ՄԱՄՈՒԼ

Միս Եփիէ

— • —

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 յուլիս).

— «Տարիներ շարունակ, հեռու իր հայրենիքէն եւ իր սիրելիներէն, հեռու Դանիոյ քաղցր երկնքի կապոյտէն եւ քաղաքակրթութեան յարաբերաբար ընձեռած վայելքներէն, միս Եփիէ ապրեցաւ Հալէպի մէջ, կուրծք տալով ամէն տեսակ դժուարութեանց եւ մտահոգութիւններու, որոնք ան-խուսափելի հետեւանքը կը կազմէին ձեռնարկին, որուն այնքան ազնուօրէն ու ձեռնհասութեամբ լծուած էր անիկա:

Հայութիւնը վերջին կէս դարու ընթացքին իր կրած ծով զրկանքներուն եւ ծով տառապանքներուն մէջ, շատ անգամ իր բախտին լքուեցաւ մեծերէն, բսել կ'ուզենք քրիստոնեայ մեծ պետութիւններէն: Ասոր հակառակ, սակայն, շարունակ գտնուեցան առաքինի, ազնիւ եւ մարդասէր հոգիներ, որոնք մեր կրած զրկանքներով յուզուեցան, որոնք մեր ցաւերով տառապեցան եւ մեր կողքին, մեզի հետ եւ հոգեւին՝ լծուեցան մեր անհաշիւ եւ անհամար կարիքները դարմանելու հրամայական աշխատանքին:

Քանինե՛ր եւ քանիներ Սուրիոյ, Լիբանանի մէջ եւ այլուր, իրենց կեանքը կը պարտին անձնուէր եւ հայասէր այն ջանքերուն, որոնց մարմնացումը եղաւ միս Եփիէ: Ան կազմակերպեց սիսթեմաթիկ եւ լուրջ աշխատանք մը, որուն նպատակն էր ամէն օր եւ ամէն առթիւ փնտռտուքներ կատարել սահմանէն ասդին ու ամէն ամէն կողմ արաբ եւ քիւրտ հարէմներու մէջ լքուած Հայուհիներու մասին: Ի գին ամէն զոհողութեան՝ ան ազատեց զանոնք վերջնական կորուստէ, վերադարձնելով զիրենք հայութեան ծոցը:

Սոսկ պղատոնական համակրանքի շրջանին մէջ սահմանափակուած չէ իր գործը, ոչ ալ երկու յօղուածի եւ արտասանուած գուրգուրալից երկու ճառի մէջ: Այս պիտակով տխրօրոտուած հայասէրներու բանակի մը կողքին, միս Եփիէ մեր դատին իրենց անմիջական եւ գործնական օժանդակութիւնը բերող սակաւաթիւ դէմքերու մէջ տիպար հոգի մը կը մնայ:

Իր ձեռնարկը իբրեւ արդիւնք մարդասէր եւ հայասէր Եւրոպացիներու նիւթական զոհաբերութեան, մեզի համար կ'արժեւորուի այն տեսակէտով մանաւանդ, որ ան պատահական բռնոյթ եւ հանգամանք չէ կրեր, ընդհակառակն, արդիւնք էր ծրագրուած տեսակէտի մը, որ զուտ մարդասիրական էր մնալով հայասիրական:

Ան չնմանեցաւ բարեգործի անունին ներքեւ թաքնուած «հայասէր»ի այն միւս տիպարին, որ իր ալիւրով ու հացով, իր դրամով ու նպաստով աշխատեցաւ հայութեան չքաւոր եւ կարօտ խլեակներուն հոգին որսալ, հեռացնելով զանոնք իրենց մայր եկեղեցիէն կամ ապազգայնացնելով զիրենք պարզապէս, օր ցերեկով, մեր ջարդարարներուն անգոյ եւ չակերտաւոր «առաքինութեանց» մասին բարբանջելով:

Ուստի իր գործը պիտի մնայ գեղեցիկ ու բարձր եւ իր անունը՝ կապուած մեր վերածնունդի ճիգերուն:

Միս Եփիէ, կամքի, անձնուիրութեան եւ կենդանի նուիրման մարմնացում մը ահա, որ կը բաժնուի մենէ, լուսաւոր հետք մը ձգելով արիւնով եւ արցունքով թաթաւուն ժամանակակից մեր պատմութեան մէջ:

Իրմով մենք կը կորսնցնենք մեծ եւ իրական բարեկամ մը, որ գիտցաւ ճանչնալ մեր ցաւերը, սուզիլ անոնց խորը եւ իր լարուած աշխատութեան շնորհիւ վառ պահել ուշադրութիւնն իր գործին շուրջ բոլոր իր այն հայրենակիցներուն, որոնք այս պահուս, մեզի հետ կ'ողբան իր վաղահաս մահը»:

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ

1535ին Տոն Փետր տը Մոնդոզի նաւատորմը կը հասնի հոն ուր կը բարձրանայ հիմա Պուէնոս Այրէս քաղաքը: Ձիերու հսկայ բազմութիւն մը կը թափառէր այնտեղ: Քաղաքին հիմնադիրները կ'աշխատին ընտելացնել այս ձիերը: Սակայն ժամանակ մը վերջ բնակչութիւնը խուճապով հեռացաւ քաղաքէն, առանց միասին կարենալ տանելու ձիերը:

11 օգոստոս 1580ին Տոն Ժուան տը Կարէ վերստին կը հիմնէ քաղաքը, 60 գաղթականներով, որոնք կ'ընտելացնեն դարձեալ վայրի ձիերը: Այսպէս կը տեսնուի որ Հարաւ. Ամերիկա ձիերու հայրենիքն է հինէն ի վեր:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՁԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

— a —

Խառն դպրոց, մանչ, աղջիկ, քոյր եղբայր ենք ամէնքս, նոյն դասարանում, քով քովի նստած: Դպրոցում ես վերադարձայ իմ սիրելի խաղընկերներս՝ Լորիս - Մելիքովն ու Լազարովը: Նրանք մեր դասարանում չեն, բայց ի՞նչ փոյթ. չէ՞ որ գրօսանքի, դասամիջոցի ատեն միասին ենք: Նրանք, երկու եղբայրն էլ, իրենց մօր նման՝ միշտ ղեկավար են, առաջնորդ: Վազքի մէջ առաջին, թռիչքի մէջ առաջին, խաղի մէջ առաջին, չարութեան մէջ առաջին, պատիժ կրելու մէջ առաջին, վէրք տալու եւ վէրք ստանալու մէջ առաջին: Մի խօսքով կրակ ու պատիժ: Յաճախ խաղի մէջ կռւում ենք իրար հետ, խռովում, բայց այդ չի խանգարում, որ նրանք միշտ իմ պաշտպանս լինեն, երբ ուրիշը փորձէ ինձ նեղացնել:

Այդպէս երեք տարի շարունակ մենք ապրեցանք քով քովի նոյն դպրոցում, նոյն միջավայրում, նոյն հոգով ու նոյն շունչով:

Դեռ խաղացինք, բեմի վրայ յաճախ այր եւ կին եղանք, թագաւոր ու թագուհի դարձանք, թշուառ ու հարուստ եղանք, բայց կեանքում միշտ քոյր եւ եղբայր մնացինք:

Երեք տարի յետոյ ես թողեցի Կարսի դպրոցը, գացի Թիֆլիզ ուսումս շարունակելու: Լորիս - Մելիքովն ու Լազարովը դպրոցի շրջանը լրացնելով մտան արհեստաւորաց վարժարանը, արհեստ սորվելու համար:

Այնուհետեւ միայն ամառը էինք հանդիպում, Կարսի անուշ «Սառ»ում:

╳

Տարիներ անցան: Եղաւ պատերազմ, եղաւ յեղափոխութիւն, եղաւ աւեր, եղաւ մահ ու հոսեց արի՛ւն, արի՛ւն ...

Այդ բոլորը եղաւ, որպէսզի հայ աշխարհը մէկ անգամ էլ կործանւի հիմնայատակ, որպէսզի հայ ազգը մէկ անգամ էլ կոտորւի, արիւնաքամ լինի, հողին հաւատարուի, մոխիրներին խառնուի, ու յաղթական զօրքերի երիվարների հանած փոշիների հետ՝ աշխարհի չորս ծագերին ցրուի:

Ու այդ բոլորը եղաւ, որ պատմութիւնը մէկ անգամ էլ ստուգէ թէ հայ ազգը փիւնի՞կ է, վերստին կը ծնի՞, կ'ապրի՞, թէ ստուածների հետ նրա հոգին էլ մեռել է ու էլ չի յառնի երբեք: Պատմութիւնը սպասում է, ու հայ ազգը իր վերջին կամքը դեռ չի յայտնէ:

— Կը յայտնէ:

1918 թիւ. Կարսը յանձնուած Թուրքին: Բարեկամները խաբել են՝ բարեկամի հաւատարիմ, բարեկամութեան հաւատացող իրենց հայ ընկերին՝ ու Կարսը յանձնել են Թուրքին, Հայի ոսոխին:

— Հայը կրկին Թուրքի մականի տա՞կ:

— Ո՛չ, ո՛չ:

Նահանջ, փախուստ:

Մի կայսեր կամք զուարճութեան համար հրդեհեց Հռոմը:

Մի ժողովրդի կամք՝ ատելութեան բոցով հրդեհեց Կարսը:

Մի քաղաք հրդեհուած, կրա՛կ, բոց ... Այրուեց, այրուեց ու աւերակների վերածուեց:

— Թուրքին չէն քաղա՞ք:

Աւերակների կոյտ, թո՛ղ վայելեն:

Ու Կարսի ժողովուրդը ցաւով կանակ դարձրած իր գեղեցիկ քաղաքին՝ բռնեց գաղթի ճամբան:

Կտրեց Սեւ ծովը, ինչպէս կուպրի գետը գեհէնի, ու հասաւ Ռուսաստան: Զուռղ թռչունների պէս ցրուեցին ու իջան այնտեղ, ուր իջեցրին իրենց թեւերը խանձուած:

Հասան Արմաւիր, Եկատերինոտար, Ռոստով, Նոր Նախիջեւան:

Առաջին հերթին Ն. Նախիջեւան հասան 7—8 հազարի չափ գաղթականներ: Տեղացի Հայերը գովելի ընդունելութիւն ցոյց տուին իրենց բնաւեր հարազատներին:

Անմիջապէս կազմակերպեցին գաղթականների խնամատար մարմիններ, ընդունեցին, տեղաւորեցին, հագցրին ու պարենաւորեցին, նոյն իսկ շատերին գործ հայթայթեցին կարճ ժամանակի ընթացքում:

Ն. Նախիջեւան հասած գաղթականը թշուառ չմնաց:

Ես էլ Ն. Նախիջեւանում էի, աշխատում էի գաղթականական գրասենեակին կից մի հիմնարկութեան մէջ: Կարսեցիներն ուրախ էին, որ մի հայրենակցուհի ունէին տեղացիներին ծանօթ:

Դիմում էին իմ միջամտութեան, որ եւ է դժուարութեան առթիւ:

Այդ օրերին շատ էին իմ ծանօթ բարեկամներս:

Մի օր էլ դուրս կանչեցին ինձ՝ թէ հօրքուրդ է ուզում ձեզ տեսնել:

Հօրաքո՞յր: Ես հօրաքոյր չունէի:

Դուրս ելայ տեսնելու «հօրաքոյրս»: Ջանան հօրքուրն էր:

Կարօտով վիզս փաթթուեց, լացեց ու համբուրեց ինձ:

Նա բաւական ծերացած էր, մազերն սպիտակած էին, դէմքը խորշոմած, աչքերի փայլը մարած: Բայց կեցուածքը դեռ ուղիղ էր ու շարժուձեւը հպարտ:

Վրայ - գլուխը լաւ չէր. թշուառութիւնն ակնյայտնի էր:

— Ջանան հօրքուր, դու ո՞ւր էիր մինչեւ հիմա:

— Ես էլ Արմաւիրում էի, դրացիներիս հետ: Բոլշեւիկների ջարդը ինձ էլ ձգեց այստեղ: Լսեցի այստեղ լինելդ, եկայ տեսնելու քեզ: Բոյիդ մեռնեմ, ի՞նչ աղջիկ ես եղել, երանի մայրդ ողջ լինէր ու տեսնէր քեզ: (Մայրս վաղուց մեռած էր):

— Շատ լաւ արիր, որ եկար, եթէ ես գիտենայի այստեղ լինելդ՝ ես կը գայի քեզ գտնելու:

Նա նորէն համբուրեց ինձ:

— Առանձի՞ն ես, Ջանան հօրքուր, տղերքդ ո՞ւր են:

— Լազարովս զինուոր տարան Գերմանի ճակատը կռուի, գնաց ու չեկաւ, ըսին սպաննուել է:

Ջանան հօրքուրը սրբեց արցունքը ու քիթը վեր քաշեց՝ նոր արցունքներն արգիլելու համար:

— Իսկ Լորիս - Մելիքով կամաւոր գնաց: Ասացին Վանի գաղթականների հետ Պարսկաստան է անցել: Չգիտեմ, դուցէ

Նա թօթվեց ուսերը հաւատք չունենալով, թէ վերջինը գոնէ ողջ է:

— Ռուսի թախտը քանդուի, հաւաքեց, տարաւ մեր երիտասարդ տղաները, ու մի օր էլ մեզ տուեց Թուրքի բերանը: Մեզ արեց բնաւեր ... Իր տունը քանդուի, ինքը մեղնէն դէչ օրի հասնի:

Անիծեց Ջանան հօրքուրը, իր մայրական կուրծքը ծեծելով:

ԵԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(12)

տեւէ թէ կարճ, Իտալիոյ յաղթութեամբ վերջանայ թէ Եթովպիոյ, ծանր հարուած մը պիտի հասցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան, պիտի փճացնէ պատերազմէն ի վեր կատարուած աշխատանքները, որ կը ձգտին բռնի ուժին տեղ հաստատել իրաւարարութիւնը»:

Վերջացնելով, արտաքին նախարարը կրկնեց թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ըմբռնէ Իտալիոյ ծաւալման պէտքը եւ թէ պատերազմէն ի վեր ապացուցած է թէ իր համակրանքը պարզ խօսքերէն աւելի անդին կ'անցնին:

Ռումանիա կը դադրեցնէ տոկոսներու վճարումը

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը օգոստոս 1էն հարկադրուեցաւ դադրեցնել արտաքին պարտքերու տոկոսին վճարումը, դրամ չգտնելով: Համապատասխան գումարները դրուած են ազգ. դրամատան մէջ, բայց կարելի չէ լէյերը օտար դրամի վերածել:

Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան բարեկամութիւնը միշտ ամուր

Յուլիս 27ին Մոսկուայէն մեկնեցաւ Ճէլալ Պայար, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը, որ գացած էր ուսումնասիրելու Խ. Միութեան տնտեսական եւ ճարտարարդործական կեանքը: Այս առթիւ արտաքին առեւտուրի գործավար Ռօզէնկօլց հրաժեշտի փառաւոր հացկերոյթ մը տուաւ Ճէլալ Պայարի: Ներկայ էին զօրավար Վօրօշիլով եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձեր: Ռօզէնկօլց իր ճառին մէջ վեր հանեց Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան մեծ կարեւորութիւնը՝ խաղաղութեան ամրապնդման տեսակէտով: Այս բարեկամութիւնը երեւան կուգայ նաեւ երկու երկիրներու տնտեսական յարաճուն յարաբերութեանց մէջ:

Ճառախօսը յոյս յայտնեց որ Թուրքիոյ ճարտարարուեստին մէջ Խ. Միութեան բերած գործակցութիւնը եւ օգնութիւնը պիտի շարունակէ ամրապնդուիլ եւ զարգանալ: Ետքոյ վեր առաւ կարեւոր դերը զոր Քամալ Աթաթիւրք եւ Թուրք կառավարութիւնը կը կատարեն Թուրքեւսովետ բարեկամութեան մէջ: Շեշտեց նաեւ կարեւորութիւնը Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ Րիւշտիւ Արասի Ռուսիա կատարած այցելութեան, ինչպէս նաեւ Զօր. Վօրօշիլովի Թուրքիա ըրած ուղեւորութեան:

Ռօզէնկօլց յետոյ բաժակ պարպեց Թուրք Հանրապետութեան, անոր սիրալիր պետ Աթաթիւրքի, Թուրք կառավարութեան եւ Ճէլալ Պայարի կենացը:

Իր կարգին ճառ մը խօսելով, Ճէլալ Պայար շնորհակալութիւն յայտնեց իր գտած սրտագին ընդունելութեան համար եւ վեր հանեց իր տեսած մեծ յառաջդիմութիւնները որ ուրախութեամբ կը լեցնեն սիրտերը Թուրքերուն, որոնք իրական բարեկամներն են Խ. Միութեան: Ճէլալ Պայար յոյս յայտնեց որ առաջիկային ալ պիտի շարունակուի խորհրդային գիտութեան եւ թէքնիքին բարեկամական օգնութիւնը՝ Թուրքիոյ ճարտարարուեստացման գործին մէջ: «Կը խոնարհիմ ձեր մեծ իրագործութեանց առջեւ: Յարգանքով կ'ողջունեմ մեծ ղեկավար Սթալինի անունը եւ բաժակս կը պարպեմ երկու երկիրներու բարեկամութեան համար»:

—o—

Պ. ՎԵՆԻԶԷԼՕՍ, կինը եւ զաւակը՝ Քերիաքօ կարեւոր գումարներ կորսնցուցած են ամերիկեան Թրավէլըրս դրամատան սնանկութեան մէջ: Կ'ըսուի թէ տղան 75.000 անգլ. ոսկիի աւանդ մը ունէր նոյն դրամատան մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. Ցալտարիս ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպեցաւ, արուարձանէ մը Աթէնք վերադարձած ատեն: Վարչապետը եւ իր կինը ազատեցան թեթեւ վէրքերով:

ԻՏԱԼԻԱ ԴՐԱ՞Մ ԿԸ ՓՆՏՌԷ.— Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալական կառավարութիւնը ուզած է փոխառութիւն մը կնքել անգլիական հրապարակին վրայ, բայց չէ յաջողած:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՅՏԱՑԱՆՔ

ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պաս.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկին Զէմ.— 300: Կարգադրեցինք:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Ա. Թոր.— 35:
ՖՈՆԹԷՆ, Վ. Փ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ.— 50:
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Թուր.—35:
ՄՈՆ, Մատաղ.— 40:
ՔԱՆ, Վ. Գր.— 30:
ՊԱՆԵԷՕ, Օր. Թէք.— 50:
ԱԼԸՄԱՆԵԸ, Ժ. Քէշ.— 35:
ՔՐԷՕԶՕ, Ե. Աւ.— 35:
ԹԱՐԱՐ, Գ. Ե.— 70:
ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, Ն. Ե.— 35:
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Շ.— 35:
ՓԱՎԻՅԵՌՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գալֆ.— 35:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին նաեւ Արղութեան խումբի ընկերները: Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Դուրեան» Գրադարանը: Ստիպողաբար կը հրաւիրուին Կոնշք, Կեֆին եւ Վարուժան խումբերու բոլոր ընկերները:

ՓՐԻՎԱՅԻ ցառաջ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր, Շաբաթ իրիկուան ժամը ճիշդ 5ին Շալամոնի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ընկերներ Կարօ Պ. Երանեան եւ Յակոբ Երանեան դառն վշտով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 1 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին:
Թաղման օրը եւ ժամը յաջորդիւ:

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Համաձայնութեամբ՝ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ
4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ
եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասներորդ տարեդարձի առթիւ:
կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ
կը խօսի ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Այցելութիւն իշխան ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ շիրիմին Շավիլի գերեզմանատան մէջ
գեղարուեստական բաժին: կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ:
ՃՈԽ եւ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ:
Փոն տը Սէվռէն առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Puits sans Vin: կամ Մոնփարնասէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ:

Խանասորի Արշաւանքը

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Պանթէօ-Քաշանի ԱՐԾԻՒ Ենթ. կողմէ
4 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ (ՐԻՒ ԲԱՐՄԱՆԹԻԷ
Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
կը ներկայացուի՝ ընկեր Ս. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի
«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը
գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս երգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ:
Խիստ դիւրամատչելի գիներով ՊԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:
Հաղ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանթէօ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
ՌՈՊԷՆՍՈՆ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»
ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:
Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:
Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Րօպէնսոն (վերջաւորութիւն):
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵՆԷ (հիմնուած 1931ին Մարսէյլ) եւ օժանդակութեամբ՝ «ՄԱՍԻՍ» ՖՐԱՆՍԱՅԻ և ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, տեղի պիտի ունենայ այսօր (3 Օգոստոս) Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ ԷԼՀԱՄՊՐԱՅի նորաշէն եւ գեղատեսիլ պարտէզներուն մէջ, մասնակցութեամբ հռչակաւոր BROADWAY-JAZZի:

Պարերը կը ղեկավարէ Մարսիլիահայերուն ծանօթ՝ փրօֆ. Զ. ԶԱՎՈՒՇԵԱՆ
տեղի կ'ունենան հաճելի անակնկալներ, Պէնկալեան հուր, լուսավառութիւն, հրախաղութիւն եւ ձրի մեծ թոմպոլա բոլոր ներկաներուն:

Մուտք՝ այրերու 10 ֆրանք (կանխաւ 8 ֆրանք), կիներու 8 ֆր. (կանխաւ (8 ֆրանք) տոմսակները կը ծախուին DELTO կօշիկի վաճառատունը, 12, Rue Colbert, Marseille.

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

—•—

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին, իր դպրոցներու ամավերջի առթիւ, 4 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Երրորդ Քաղաքապետարանի սրահը:
կը նախագահէ
Պ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին, դպրոցներու երկսեռ աշակերտներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
9ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):
Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 Ֆրանք:
Տպգր. ծախք 1 »
11 Ֆրանք:
Գաւառի ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)
Դիմել՝ «HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ
ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ
1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ
100, rue Jean Naudin. Bagneux
250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ Route d'Orléansէն
ՏԵՂԻՈՅՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ:
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷՆ
Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս՝ FI et FIbis, փորթ տ'Օրլէանէն հանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil.
Թաքսիի սպասարկութիւն:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ
Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍ
ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 էջ
Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք:
կարելի է վճարել երկու անգամէն:
Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).
Chèque Postal, PARIS: 1278-35, Հեռաձայն՝ Danton 88-
որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրուիլ ուզողները:
Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՔԱՐՈԶԷ

—•—

Կաթող. նուիրակ՝ Գարեգին Արք. Յովսէփեան, նոր վերադարձած ըլլալով Լոնտոնէն, պիտի քարոզէ կիրակի, 4 Օգոստոս, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 4 Օգոստոս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Րիւ Գարնօ, Ալֆորվիլ: Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւր մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 4 Օգոստոս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 19, Րիւ Տոմինիքէն, 3րդ յարկ 14 թիւ սենեակը: Կը խնդրուի անդամ ոչ-անդամ հայրենակիցներէն կայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, 4 օգոստոս կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլէ Տիւկոմիէ, Պար Մօնիմօնթայի հին մէջ. Փարիզի կայարանի մաց, սանդուխներէն վար ձախ: Օրակարգ՝ վարչութեան րութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

Վարձու է

վարձու է Rue Dambasle րիզ. 15ը, փավիյոնի մը մէջ յարկաբաժին մը, 3 սենեակ, խոհանոց մէկ սենեակ, մէկ խոհանոց, ջուր, կազ W. C. եւ օթօի համար առանձին դիւրամատչելի գին: Ժամադրութեան համար դիմել՝ Boghosianի, Rue Chaptal, Cachan (S.):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԴԻՄԱՑԻ ԼՈՅՍԸ

—o—

Երկար ժամանակ մնաց այսպէս, հիանալով այդ փայլի վրայ, իբրեւ անմեկնելի մի հրաշք, մինչեւ մի զօրեղ մղձաւանջ սեղմում էր իր կոկորդը: Կամաց-կամաց, այդ անկիւնից վերակենդանացաւ իր տան, իր մանուկ հասակի եւ իր մօր յիշատակը: Իր համար դա կարծես հեռաւոր մի արշալոյսի շող էր, որ ճառագայթում էր իր հոգու եւ գիշերուան մէջ:

Ոտքի ելաւ, առաջացաւ դէպի պատուհանը եւ գաղտնի, ապակիների միջից դիտեց դիմացի պատուհանը, որտեղից գալիս էր լոյսը: Տեսաւ փոքրիկ մի ընտանիք, բոլորած՝ ճաշի սեղանի շուրջը, երեք տղաները եւ հայրը արդէն նստած էին, իսկ մայրը տակաւին ոտքի վրայ սպասարկում էր նրանց... Մնաց զմայլած հետեւելով այդ ընտանիքին, բոլորովին մոռացած՝ իրենը:

Այդ օրից սկսած, ամէն իրիկուն գրասենեակից դուրս գալուն, փոխանակ կորսուելու իր մենաւոր պտոյտների մէջ, բռնում էր իր տան ճամբան եւ ամէն իրիկուն սպասում էր իր սենեակի մթութեան մէջ, որ դիմացի ճրագը քաղցօրէն սփռէ արշալոյսի լոյսը: Եւ, ապակիների ետեւին մնում էր մուրացկանի պէս, ճաշակելու անսահման հաճոյքով ընտանեկան միջավայրի այդ անուշ ու թանկագին դղուանքը, որ ուրիշները վայելում էին եւ որը ինքն էլ վայելել էր, երբ տղայ էր, մի քանի տարիներ, երբ մայրը... իր մայրը... ինչպէս դիմացինը... եւ լաց էր լինում...

Այս հրաշքն էր, որ իրականացել էր իր տխուր գոյութեան մէջ, դիմացի այդ տան լոյսից: Մութ վախը որ ճնշում էր այդքան տարիներից ի վեր իր հոգին, փարատել էր այդ խաղաղ փայլից:

Եւ սակայն, Տուլիօ Բուատին չէր խորհել, թէ ինչ տարօրինակ կասկածների ծնունդ էին տալիս իր տանտիրուհու ու նրա աղջկայ մօտ, մթան միջի իր այդ երազանքները:

Երկու անգամ Կլօտիլդը իրեն ճրագ էր բերել, սակայն ի զուր:

Միթէ հիւա՞նդ էր: Կլօտիլդը համարձակել էր հարցնել իրեն գորովալի ձայնով, դռան ետեւից երկրորդ անգամին:

— Ոչ, շատ լաւ եմ:

Վերջապէս, համբերութիւնը կորցրեց եւ մի օր բանալիի ծակից Կլօտիլդը ներս նայեց: Մեծ զարմանքով տեսաւ վարձակալի սենեակի մէջ շողը, որ ծագում էր դիմացի տան լոյսից, ճիշդ Մաձձինների յարկաբաժինից: Այն ժամանակ Կլօտիլդը բոլորովին տակն ու վրայ եղած, վազեց իր մօրն աւետելու մեծ եղելութիւնը:

— Սիրահարուած է Մարգարիտայի վրայ... Մարգարիտա Մաձձինին է սիրահարուած...

Մի քանի օր յետոյ, երբ Տուլիօ Բուատին սպասում էր ինչպէս միշտ, թաքնուած, զարմանքով տեսաւ դիմացի տան սեղանատան մէջ, որտեղ ընտանիքը պատրաստւում էր ընթրելու — այս անգամ բացակայ էր հայրը իր տանտիրուհու ու նրա աղջկայ ներս մտնելը: Նրանք, իբր հին բարեկամուհիներ ընդունուեցին: Մի ակնթարթում Տուլիօ Բուատին յանկարծ քաշուեց պատուհանից, յուզուած ու շնչատ:

Երիտասարդ մայրը եւ երեք զաւակները միաժամանակ վեր էին բարձրացրել իրենց աչքերը եւ նայում էին դէպի իր պատուհանը, Անտարակոյս, երկու կիները իր մասին խօսել էին...

Եւ այն ժամանա՞կը: Ամէն բան պիտի վերջանար: Հետեւեալ իրիկունն իսկ անկասկած պիտի փակէին պատուհանը: Եւ հետեւեալ երեկոյից սկսած իրեն չպիտի լուսաւորէր այլեւս այդ քաղցր լոյսը, որով ապրում էր, լոյսը, որ իր անմեղ հեշտանքն էր, իր կեանքի բալասանը...

Սակայն այդպէս չեղաւ...

Նոյն իրիկունը, երբ լոյսը այնտեղ մարեց եւ մի քիչ սպասելուց յետոյ, զգուշութեամբ բացեց իր պատուհանը, որպէսզի սենեակը օդ առնի, տեսաւ դիմացի պատուհանին անմիջապէս եւ կամաց բացուիլը, եւ բացուածքի միջից մայրը, որ թերեւս հետաքրքրութիւնից մղուած Բիանկինների իրեն բոլոր ասածներից յետոյ:

Մթան մէջ, հազիւ կարող էր մէկը միւսին երեւակայել: Սակայն ինքը ժամանակից ի վեր գիտէր, որ գեղեցիկ էր արդէն, գիտէր իր շարժումների շնորհքը, իր սեւ աչքերի փայլակները, իր կարմիր շրթունքների ժպիտը...

Փորձեց ինքն իրեն տիրել եւ ներս մտնել, սակայն պէտք եղած ուժը չունէր:

Իսկ նա, պատուհանը փակելուց առաջ մրմնջաց — «Բարի իրիկուն»:

Ի՞նչ տարօրինակ եւ զօրաւոր ձգողութիւն էր արել նրա վրայ իր կեանքի գաղտնիքը:

Երբ աւելի ուշ, փակեց իր պատուհանը, վստահ էր, առանց գիտենալու թէ ինչու, որ յաջորդ իրիկուն, հազիւ լոյսը մարած, պիտի գար կրկին, այնտեղ իրեն ընկերանալու: Եւ այդպէս էլ եղաւ:

Այդ օրից սկսած Տուլիօ Բուատին չէր ուզում այլեւս, որ դիմացի լոյսը վառի: Անհամբեր սպասում էր մարելուն:

Սիրոյ կիրքը, որ անծանօթ էր իրեն, անկարգելի եւ բուռն կերպով խուժում է այս մարդու սրտից ներս, որ այնքան ժամանակ կեանքի լուսանցքի վրայ էր մնացել, տիրապետեց նաեւ այն կնոջ, արմատախիլ արաւ նրան ու քշեց փոթորիկի պէս:

Այն օրը, որ Բուատին թողեց իր սենեակը, ռումբի պէս պայթեց այն լուրը, թէ դիմացի տան երրորդ յարկի տիկինը լքել է իր ամուսինն եւ իր երեք զաւակներին:

Փոքրիկ սենեակը պարապ մնաց: Եւ դիմացի սեղանատան լոյսը շաբաթներով չվառուեց:

Յետոյ, լոյսը կրկին երեւաց տխուր սեղանի վրայ, որի շուրջը նստում էին դժբախտութիւնից ընկճուած հայրը եւ վշտահար երեք փոքրիկ տղաները:

Քիչ ժամանակ յետոյ, մի իրիկուն, Բիանկինները յանկարծակիի եկած՝ տեսան յուզուած, չըլմորած, իրենց տարօրինակ վարձակալի ներս մտնելը: Ի՞նչ կուզէր — փոքրիկ սենեակը, եթէ վարձուած չէր, ոչ իրեն համար որպէսզի բնակի...

Որպէսզի գար մէկ ժամւայ համար միայն, մի քանի վայրկեաններ, գաղտնի ամէն իրիկուն:

Ահ... շնորհ... շնորհ... այն դժբախտ մօրը, որ ուզում էր իր զաւակներին տեսնել վերստին: Ոչ Բիան ները չէին ուզում ընդունել...

Վերջապէս ընդունեցին, պայմանով որ մէկը չիմանայ... եւ հետեւեալ ը ներս մտան գողերի պէս: Մ սենեակը մթութեան մէջ եւ սպաս ցին... Հեռուից այդ լոյսը իրենց տի տար ապրելու քաջութիւնը:

Ահաւասիկ, վերջապէս... Սակ սկիզբները Տուլիօ Բուատին չկար ցաւ տանել նրա փայլը: Այս լոյսը մա որքան սառն, կասկածոտ ու լի էր թւում իրեն: Իսկ կինը, կո դի մէջ խեղդուած հեկեկանքներով գեցրեց իր պապակը: Նետեց բացուածքը, թաշկինակը սեղմած թունքներին... Իր զաւակները ւակները... Այնտեղ, ահաւասիկ սեղանի շուրջը...

Մօտեցաւ նրան, որպէսզի դառնայ իրեն, եւ, երկուսը մնացին, գրկուած, զմայլած իրենց դում թաղնուած՝ վանդակների ւին:

ԼՈՒԻՃԻ ՓԻՐԱՆՏԷԼԼ

(Վերջ)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցր
Պ. ԱՒԵՏԻՍԷն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 4 Août 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2874

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ՎԱՐԴԵՐՆ ՈՒ ՓՈՒՇԵՐԸ

... Անտարիկ «Յառաջ»ի թիւ մը, որ կը յորդի զովասանական տողերով եւ խանդավառ ծափերով, որոնք իբրեւ չքմեղանք ունին տասնամեակի մը բոլորումը:

— Դուն իրաւունք չունիս խառնուելու. ձգէ որ արտայայտուինք այնպէս ինչպէս կը թելադրեն մեր զգացումներն ու մտածումները:

Ուրեմն գրաքննութենէ ազատ, «մաքսանենգ» թիւ մը...

Եթէ հաւատարմութիւնը կամ «Յառաջ»ի գիծը խանդարուած է, կարելի է ճարել մեղմացուցիչ պարագայ մը,— Ծափերը կ'իյնան բոլորիս վրայ, քանի որ միասին տարինք տասնամեայ աշխատանքն եւ վաստակը: Անոր դառնութիւններն եւ երանութիւնները:

×

Թոյլ տուէք, ուրեմն, որ խմբագիրը ինքն ալ օգտուի տոնին պարգեւած անխչխանութենէն:

Արդ, խմբագրին համար, ինչ որ գրի առնուած եւ տպուած է այս էջերուն մէջ եւ դեռ կրնայ չարունակուիլ, տասնամեակի առիթով, աւելի շատ կը ներկայացնեն խուրձ մը բաղձանքներու եւ տենչերու, ծանրացնելով «Յառաջ»ի բեռն ու դերը:

Ի՞նչ եղաւ հիմնական հոգը «Յառաջ»ի, տասը տարուան ընթացքին, իբրեւ թերթ:

— Սահեծել ինքնուրոյն գիծ մը, երկատարդ ու արդիական, Ե՛ւ ուղղութեամբ Ե՛ւ արտայայտութեան եղանակներով: Զարգացնել քննական ոգին, վերադնահատման տենդը՝ ազգային, յեղափոխական թէ քաղաքական հարցերու մէջ:

Անշուշտ ծծելով նոյն ակունքէն.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Ո՞րքան յաջողեցաւ այս ճամբուն վրայ:

Տասնամեայ պատմութիւնը կ'ըսէ.—

«Յառաջ»ը չունեցաւ ակարութիւն, երբ հարկ էր զարնել, յանուն արդարութեան եւ ազատութեան:

Ոչ դոյն, ոչ շէշտ, ոչ ալ որրազան կիրք պակսեցաւ անոր էջերուն մէջ, երբ կ'ուզէր առողջ խանդավառութեան մը աւիշը հոսեցնել:

Արհամարհանքն եղաւ իր ամէնէն հաստու զէնքը, իբրեւ պատասխան ամարդի խուժանավարութեանց:

Եթէ խանդավառեց, չուզեց բռնկցնել, լուցկի մը նետելով յարդին մէջ:

Եթէ զարկաւ, միեւնոյն ատեն լացաւ, ի տես անպարտկելի, անըմբռնելի ապականութեանց:

Միջավայրին ալեկոծութիւնը եւ մարդոց վատութիւնը յաճախ կարեցին «Յառաջ»ի թեւերը:

Ամէն պարագայի մէջ, «Յառաջ»ը փորձեց ակօսներ բանալ: Անվհատ ցանեց եւ հերկեց, ձգտելով միշտ մնալ մղիչ ուժ:

Պատմութեան կը մնայ զատել վարդն ու փուշը, այս ցանքին:

×

Եթէ «Յառաջ»ը ժառանգորդն է բնօրէն անհետացած սերունդի մը, կը նշանակէ թէ ստանձներ է դեր մը, որ իրեն կը պարտադրէ ոչ միայն ինքնահաճ հաւատարմութիւն, այլեւ յարաճուն ճիգ: Ջգտում՝ նորոգելու աւանդը եւ ապահովելու անոր ներդաշնակութիւնը՝ օրուան պահանջներուն հետ:

«Յառաջ»ը, իր շուրջը համախմբուած կամ իր ներշնչած աշխատակիցներով, այս տասը տարիներու ընթացքին կրցաւ որմադրել իր առաջադրութեանց եւ տարողութեան մէկ մասը միայն:

Մնացեալը — եւ դեռ աւելին — կը մնայ պարտական:

Անոր ձայնը շատ հեռուները կը հասնի, արթնցնելով տենչեր որոնք չեն գոհացած:

Ան, տասը տարի վերջն ալ, դեռ չէ կրցած ապահովել կազմակերպուած աշխատակցութիւն եւ լրացնել իր իսկ ծրագրած բաժինները:

Եթէ ան ունի չօշափելի արժանիքներ, այդ ոչ թէ ինքնաբաւականութիւն մը կը կազմէ, այլ կը յիշեցնէ ուրիշ պարտականութիւններ, քանի որ իրեն վիճակուած է լոյս տեսնել բուն իսկ Եւրոպայի սրտին վրայ:

Ի՞նչ օգուտ որ եւ է տասնամեակէ, երբ ամբողջ սերունդ մը կը հալի մեր աչքերուն առջեւ, անզօր կատաղութեամբ: Ըմբոստացած՝ իր իսկ արժանիքներուն գիտակցութենէն, այսինքն անոնց բանի ամլութենէն:

×

Տասը տարի վերջն ալ, «Յառաջ»ը կը պահէ նոյն գիծը — քիչ խոստանալ, բայց կատարել ինչ որ յանձն առած է:

Ան ունի արդար յաւակնութիւններ, բայց ոչ չնդալից եւ անամէջ հաւատալիքներ:

Ան իր բեռը չալկած կ'ուզէ քալել միեւնոյն ինքնավստահութեամբ, եւ շատ աւելի լայն բանալով իր թեւերը:

Փոթեցնդուած՝ յեղափոխական եւ յառաջապահ սերունդի մը ներշնչումներով, ան իր ճամբան պիտի կտրէ ուժերու կեդրոնացման ձգտումով, բայց միշտ անխախտ պահելով իր եւ իր սերունդին ինքնուրոյն գիծը:

Այս առթիւ, եթէ իր շուրջը կը տեսնէ բազմութիւն մը դաւանակիցներու եւ ուղեկիցներու որ կը հեւան իրեն հետ, օր օրին, չի մոռնար նաեւ անոնք որ չիջեցան նոյն ճամբուն վրայ:

Եղբայրական ողջոյն բոլորին, եւ պաղունց մը խունկ՝ անոնց որ բաժնուեցան անդարձ:

Շ.

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷ

2 ՕԳՈՍՏՈՍ 1935

«Յառաջ»ի խմբագիր ընկեր Շ. Միսաքեանին

Սիրելի ընկեր,

Տասը տարի առաջ, տարապայման ծանր հանգամանքներու մէջ, երբ Հայկական Սփիւռքը դեռ անկերպարան էր ու քաոսային, եւ ֆրանսահայ գաղութը, անկազմակերպ ու ալեկոծ, հազիւ բռնած էր հաւաքական կեանքի ուղին, զօրեպնդուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան վստահութեամբ եւ ընկերներու ու գաղափարակիցներու աջակցութեամբ, դուք հիմը դրիք «Յառաջ»ի, որ պիտի ըլլար «հայելին ոչ միայն Ֆրանսայի, Արեւմտեան ու միջին Եւրոպայի հայկական կեանքին, այլեւ համահայկական օրկան մը», որ պիտի ներկայացնէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան միտքն ու խօսքը, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարներու լոյսին տակ պիտի ցոլացնէր հայ կեանքը:

Տասը տարի է անցած այդ օրէն, եւ ահա թափուած ջանքերու պտուղը: «Յառաջ»ը այլեւս դարձած է հայ մամուլի ընտանիքի լաւագոյն անդամներէն մէկը, ժրաջան եւ հաւատաւոր մարտիկը Դաշնակցական գրչի բանակին, անվեհեր դրօշակիրը Դաշնակցական գաղափարախօսութեան:

Մասնաւորապէս մեծ է «Յառաջ»ի դերը Եւրոպայի շրջանին համար: Այսօր եւրոպահայ կեանքը աներեւակայելի է առանց «Յառաջ»ի: «Յառաջ»ը եւրոպահայ աշխատաւորութեան բերանն ու զարկերակը միաժամանակ: Իբրեւ արթուն պահակ, «Յառաջ»ը կեցած է մեր կողքին, որպէս վահանակիրը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ար. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի, թարգմանը անոր գաղափարներուն, արտայայտիչը անոր ապրումներուն, ջատագովն ու պաշտպանը անոր գրաւած դիրքերուն:

Մե՛ծ է Դաշնակցական մամուլի գործը տարագիր հայութեան մէջ: Հո՛ս, ուր հաւաքական կեանքը մատնուած է կեդրոնախոյս տարրերու կիրքին ու քմահաճոյքին, ուր պառակտման ոգին եւ ուծացման հակումները կը վարակեն ու կը կազմալուծեն ազգային մարմինը, եւ ուր հայ ժողովրդի կենսական բնազդը, ուժերու հզօր լարումով մը, մահու եւ կենաց պայքար կը մղէ յանուն ինքնապաշտպանութեան,— շինարար եւ քայքայիչ ազդակներու այս անօրինակ զօտեմարտին մէջ, Դաշնակցական մամուլը առաջին դիրքերու վրայ է միշտ, շինարարութեան դրօշին տակ, գլխաւոր ախոյեանը ազգային գոյութեան ու զարգացման ապահովութեան: Եւ «Յառաջ»ը՝ անոր առաջաւոր պահակը:

Սիրելի ընկեր, Հ. Յ. Դ. Ար. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն հպարտ է արձանագրելու այս ամէնը եւ, յանուն իր շրջանի բոլոր ընկերներու, ողջունելու «Յառաջ»ի տասնամեայ տարեդարձը: Մեր ամէնաբուռն բաղձանքն է, որ այս տասնամեակը դառնայ նոր հանգրուան մը աւելի ուժգնօրէն հնչեցնելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ տարագիր երիտասարդութեան ձայնը, մինչեւ իրական ազատագրումը միացեալ հայրենիքի, ուր պիտի ծաղկին մեր բոլոր նիգերն ու ստեղծագործութիւնները:

Շրջապատուած ընկերներու, ընթերցողներու եւ աշխատակիցներու գուրգուրանքով եւ աջակցութեամբ, «Յառաջ»ը պէտք է մնայ իր դիրքերուն վրայ, իբրեւ արթուն եւ եռանդուն դրօշակիրը Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Ընկերական ջերմ բարեւներով՝
Հ. Յ. Դ. ԱՐ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Սիրելի ընկեր Շաւարշ Միսաքեան

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 օգոստոս.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ, անսահման բերկրանքով եւ արդար հպարտանքով կ'ողջունենք ձեզ եւ ձեր բոլոր խմբագիր, աշխատակից, գործակիցները, Յառաջի հրատարակութեան տասնամեակի առիթով:

Լիայոյս ենք, որ Եւրոպայի առաջին հայ օրաթերթը, «Յառաջ»ը պիտի դառնայ նաեւ առաջին օրաթերթը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի:

Կեցցէ՛ «Յառաջ»ը:

Սրտագին շնորհաւորանքներով եւ ընկերական սիրալիր բարեւներով՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ,

ՓԱՐԻԶ, 3 օգոստոս.— Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով կը շնորհաւորէ «Յառաջ»ի արդիւնաւէտ գոյութեան տասնամեակը: «Յառաջ»ը պատուով կը կատարէ իրեն վիճակուած խոշոր դերը ֆրանսահայ գաղութին մէջ: Կը մաղթենք ծաւալուն եւ յարատեւ գործունէութիւն:

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

Մեր շնորհաւորութիւնները կը միացնենք գրողներու այս համերգին մէջ, «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ: Առաջին օրէն մենք է որ շարած ենք թերթը, երբ ուրիշներ շարադրած են զայն: Տասը տարի Մեսրոպեան տառերը շարեր ենք ու ցրուեր, խանդավառ եւ աննկուն, ինչպէս «Յառաջ»ի ոգին:

Գրաշարներ՝ ԱՐԱՄ ՆՈՓԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»
ԵՒ ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր գրականութեան պատմութեան մէջ շրջաններ կան, որոնք անուն կ'առնեն թերթերէն: Այսպէս է որ շրջան մը կամ գրական սերունդ մը կը կոչուի *Հայրենիք*ով, շրջան մը *Ազատամարտ*ով:

Հայոց գրականութեան պատմութեան մէջ *Յառաջ* եւս պիտի յիշատակուի անպայման՝ իր անունը տալով շրջանի մը, երբ յայտնուեցան յետպատերազմեան խումբ մը գրողներ:

Արդարեւ «*Յառաջ*»ն էր, որ հրապարակ նետեց Շահան Շահնուրը, Փայլակ Միքայէլեանը, Օհան Կարօն, Ե. Զահրէնեանը, Լասը, Կ. Մեհեանը, Արամայիս Սրապեանը, Շ. Նարդունին, Ն. Պէշիկթաշլեանը, Ոսկեանը եւ ուրիշ շատեր, ինչպէս եւ դեռ բազմութիւն մը նորահասներու, որ կը հասուննան *Յառաջ*ի շունչին տակ — «շրջանաւարտ»ները, որոնք ահա իրենց ստորագրութեամբ կը պատմեն ինչ որ կը պարտին *Յառաջ*ի:

Մեր գրականութեան պատմութիւնը չի կրնար *Յառաջ*ի չկապել նաեւ *Ցարդգող*ը, որ իր ուժերը բացաւ այս թերթին մէջ, իր մարզանքին կէսը կատարելով որքան անշուք վերնատունի մը մէջ, նոյնքան եւ այստեղ: Ի՛նչ հարկ յիշելու անունները անոնց, որ թէեւ դատանանքով եւ նկարագիրով այլազան՝ *Ցարդգող*ին միջոցով կապ կը պահէին *Յառաջ*ի հետ (Կեսավուրեան, Սարաֆեան, Կաքաւեան եւ ուրիշներ):

Երկար աշխատանք է բանաձեւել *Յառաջ*ի գրական հանգամանքը, որ մշակուած է տասը տարիներու ընթացքին, բայց եւ իր ներշնչումով կը մատնէ աւիշը որ կուգայ *Ազդակ*էն:

Եւ, յանուն պատմութեան՝ պէտք է արձանագրել որ, *Ազդակ* ներշնչման աղբիւր մը եղաւ *Ազատամարտ*ի եւ *Մեհեան*ի համար:

Այսպէս ուրեմն, *Յառաջ* կը ներկայացնէ, մեր գրականութեան մէջ, այն շղթակապ աւիշը, որ երէ երիտասարդացուց հայ գրականութիւնը, երբեք չխզեց անոր կապը անցեալին հետ:

Յառաջ սովորական թերթ մը չէ, վասն զի կրնայ պարծիլ վարդապետութեամբ մը, ինչպէս քաղաքական, նոյնպէս գրական կեանքի մէջ:

Ապրի՛ *Յառաջ*ը:

ԱՐԱԶ

Բացառիկ թիւ ՅԱՌԱՋի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿին առթիւ

«ՅԱՌԱՋ»ի այսօրուան թիւը կը բաղկանայ ութ էջէ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ԱՌԱՋԻՆ ԷՋ

ՆԱՄԱԿ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ.— «ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԷՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ՝ Ա. Գիւլխանդանեան.— 2. «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ՝ Վահան Փափազեան.— 3. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԴԵՐԸ՝ Բժ. Յ. Տ. Դաւթեան.— 4. ՈՂՋՈ՛ՅՆ՝ Ալ. Խատիսեան.— 5. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ՝ Ս. Վրացեան.— 6. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ՝ Հր. Սամուէլ:

ԵՐՐՈՐԴ ԷՋ

7. ՊԱՀԱԿ ԵՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝ Ս. Սասունի.— 8. ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՈԳԻՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԷՋ՝ Հրաչ Սարգսեան.— 9. ՄՏԵՐԻՄ ՆԱՄԱԿ՝ Յ. Ճ. Սիրունի.— 10. ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԵՐԸ՝ Լ. Զորմխեան:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ

11. «ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ՝ Մկրտիչ Պարսամեան.— 12. «ՅԱՌԱՋ» ԵՒ ԻՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ը՝ Շ. Նարդունի.— 13. ՃԱԿԱՏԷ ՃԱԿԱՏ՝ Յակոբ Տէր Յակոբեան:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԷՋ

14. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԼԵԶՈՒՆ՝ Նշան Պէշիկթաշլեան.— 15. ԲԱՐԵՒ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ՝ Պերճուհի.— 16. ՓԱՐԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը ԵՒ ԻՐ ՆԱԽՈՐԴՆԵՐԸ՝ Բենօ:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԷՋ

17. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԴԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ՝ Աշոտ Արծրունի.— 18. ՆԱՄԱԿ «ՅԱՌԱՋԻ»՝ Տ. Բաղդասարեան.— 19. ՀԱՅՐԵՆԱՋՈՒՐԿ «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Վահան Համբարձումեան.— 20. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Պ. Ֆրունճեան:

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԷՋ

21. ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂԸ՝ Հր. Բալուեան.— 22. «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Ա. Ուբարտեան.— 23. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԳԻԾԸ՝ Հր. Վիչապեան.— 24. ՏԱՐԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Արշաւիր Խանճեանեան.— 25. ՄԻՇՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ՝ Ս. Թաթուլ.— 26. «ՅԱՌԱՋ»Ը ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՅԱՐԿԷՆ ՆԵՐՍ՝ Ս. Գարակէօզեան.— 27. ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Յ. Պուրնազեան:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԷՋ

28. ԵՍ ԱԼ Կ'ՈՒԶԵՄ ԽՕՍԻԼ՝ Գ. Ծերիկեան.— 29. ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՔԵԶ՝ Ն. Գալէ: 30. ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ՝ Ա. Հարէլեան:

Տեղի անձկութեան պատճառով, ստացուած ուրիշ բազմաթիւ յօդուածներ յաջորդ կիրակի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Լման 72 ժամ տաժանելի բանակցութիւններ կատարելէ յետոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ պատուիրակները վերջապէս համաձայնեցան բանաձեւի մը վրայ որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ լուծել Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ ծագած միջադէպը, առանց քրքրելու բուն սահմանագլուխի խնդիրները: Եթովպիոյ պատասխանէն վերջը, Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի վաւերացնէ այս որոշումը, եւ 1906ի դաշնագրին ստորագրող պետութիւնները մօտերս ժողով պիտի գումարեն Փարիզի մէջ, հիմնովին ուսումնասիրելու համար բուն հապէշական խնդիրը: Այս բոլոր ձեռնարկներուն նպատակը պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել վիճելի խնդիրները, այլապէս անխուսափելի կը համարուի պատերազմը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ooooo

Տասը տարի առաջ, 1925 թուին օգոստոս 1ին, «երկար վարանումներէ եւ պրպտումներէ յետոյ», ինչպէս գրուած է «Յառաջ»ի առաջին խմբագրականի մէջ, սկսւում է հրատարակուել «Յառաջ»ը շաբաթը երեք անգամ:

Ահա թէ ինչպէս էր բնորոշում ինքը «Յառաջ»ը իր հրապարակ գալու պատճառները եւ նպատակը: «Ամէնէն նոր գաղութն է այս շրջանը, բայց կեանքը կը ձեւաւորուի հետզհետէ, իսկ այդ ձեւաւորման հիմնական ազդակներէն մէկը պիտի ըլլայ մամուլը»: Յետոյ, «մեր նպատակը պիտի ըլլայ պաշտպանել այն բոլոր սրբութիւնները, որոնք չունին կուսած ժողովուրդներու եւ վառ կը պահեն անոր հաւատքը», «զարգացնել ազգային գիտակցութիւնը», «պահել լեզուն, ուժ տալ մայրենի գրականութեան եւ նորոգել նոր կեանքի բարիքներով»:

Ահա այս համեստ, բայց էական նպատակներով է ծնել «Յառաջ»ը: Եւ տասը տարի շարունակ, առանց շեղուելու իր նպատակներից, նա շարունակել է իր գործը:

Այո, տասը տարի, դա մի երկար, չատ երկար ժամանակաշրջան է մեր մամուլի պատմութեան համար, որովհետեւ մեր մէջ, մանաւանդ գաղութներում ինչպէս ծնւում են սունկի պէս հայ թերթերը, նոյնպիսի արագութեամբ մեռնում են առաջին շնչին խորշակից:

Տասը տարի, առանց շեղելու իր սկզբունքներից «Յառաջ»ը անխոնջ մեղուի պէս թռել է քաղաքներ, աւաններ, հասել է գործարաններում քրտնաջան աշխատող հայ բանուորին, գիւղական խրճիթների մէջ միայնութիւնից տառապող հայ երիտասարդին եւ ամէն տեղ անդադար ներշնչել է նրանց, որ նրանք Հայ են, որ այս օտար հորիզոններում աւելի սերտ կերպով պիտի կառչեն հայ լեզուին, հայ մշակոյթին, հայ պատմութեան, երբեք չպէտք է յուսահատուել եւ պիտի հաւատալ ապագայ լաւագոյն լաւ օրերին:

«Յառաջ»ը որ իր արտաքինով յիշեցնում է Թիֆլիզի, Երեւանի, Կարնոյ մէջ հրատարակուած «Յառաջ»ները, իրօք հանդիսացել է այդ «Յառաջ»ների շարունակութիւնը եւ ամէն կերպ ձգտել է կատարել նոյն դերը Ֆրանսայի եւ առհասարակ Եւրոպայի գաղութին համար, ինչ որ կատարում էին նախկին «Յառաջ»ները մայր հայրենիքի համար:

Այդ է պատճառը, որ «Յառաջ»ը Ֆրանսայի հայ աշխատաւորութեան համար դարձել է միակ սիրելի օրկանը:

Ով ապրել է այդ աշխատաւորութեան հետ, ով ծանօթ է նրանց կեանքին, տեսած եւ գիտած պիտի լինի, թէ ինչպիսի անհամբերութեամբ այդ աշխատաւորութիւնը սպասում է «Յառաջ»ին եւ մի առանձին հետաքրքրութեամբ կարդում է մի ծայրից միւսը: «Յառաջ»ը իրանց համար է՛ւ դասագիրք է է՛ւ ընթերցանութեան գիրք է՛ւ լրատու օրաթերթ:

Դրանով պիտի բացատրել որ «Յառաջ»ը իր հրատարակութիւնից 17 ամիս վերջը, այսինքն 1927 թուին դարձել էր արդէն օրաթերթ, մեծացրել էր ծաւալը եւ հրատարակւում է մինչեւ այսօր անխափան: Շնորհիւ այն տաք վերաբերմունքի, որ «Յառաջ»ը ունի դէպի աշխատաւոր հայ ժողովուրդը, ստեղծուել է փոխադարձ կապ ֆրանսահայ աշխատաւորութեան եւ «Յառաջ»ի միջեւ, որով հնարաւորութիւն է տրուել երեւան գալու բազմաթիւ նոր ուժերի, որոնք անվարժութեամբ շարժել սկսելով իրենց գրիչը, ժամանակի ընթացքում դարձել են գնահատելի գրողներ:

Անշուշտ անհնար է լրագրական մի յօդուածի մէջ մի առ մի թուել այն կարեւոր աշխատանքները, որոնք կատարուել են «Յառաջ»ի միջոցով այս 10 տարուան ընթացքին, սակայն անկարելի է չմատնանշել որ «Յառաջ»ը իր գաղափարական աշխատակիցների ջանքերի շնորհիւ, լրջմիտ կերպով արձագանգ է տուել մեր կեանքի բոլոր հարցերին, բարեխղճօրէն եւ անկեղծօրէն մօտեցել է բոլոր խնդիրներին, վերլուծել է բոլոր երեւոյթները համաձայն մեր կեանքի պայմանների, չի գերագնահատել եւ չի ստորագնահատել գաղութներում ցրուած հայութեան կարողութիւնները եւ այսպիսով անհրաժեշտ դէպքերում իբրեւ իրական դրօշակիր աշխատել է նոր ուղիներ ցոյց տալ եւ յաճախ եղել է զսպակ, կասեցնելու համար անտեղի յուզումները եւ կրքերը:

Եւ այժմ երբ լրացել է մի տասնամեակ եւ թեւակոխում ենք երկրորդ տասնամեակը, երբ մեր քաղաքական պայմանները դեռ եւս մնում են նոյն անորոշ եւ անստոյգ կացութեան մէջ եւ մենք հարկադրեալ նստած Սէնի ափերին, Մայր Արաքսի ցաւերով ենք տառապում, «Յառաջ»ը դեռ եւս անելիքներ շատ ունի, քանի որ խաւարը թանձր է եւ լոյսի շողերը թոյլ են եւ աննշան:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

(ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

—•—

Տասնամեակիդ օրը, քալած - անցած անհնարին ճամբաներուդ մասին պէտք էր գրել երկար, որովհետեւ դիւրին չէր մաքառիլ բիւր խոչընդոտներու դէմ՝ անխուսափելի տարագիր հայ հատուածի կեանքին մէջ:

«Յառաջ»ը տառապեցաւ պայքարներու մէջ՝ ի գին պաշտպանութեան մեր արի ու կորովի ցեղի անաղարտ դիմագծին, մեր ազգային արժէքներու եւ լուսաւոր հեռանկարի, ազատ հայրենիքին:

Այս մեծագոյն ծառայութիւնը չէ որ կ'ուզէի վեր հանել:

«Յառաջ»ը դրօշակն է Շ. Միսաքեանի: Տասը տարի ան մարտնչեցաւ անոր անձնանուիրութեան՝ երիտասարդ սերունդին հոգիներուն մէջ:

Ու որքա՜ն սուղ նստաւ անոր այս տասը տարիներու պայքարը:

Շաւարշը մոլեռանդ մըն է իր արուեստին, գործին ու իր արծարծած ու պաշտպանած գաղափարներուն: Եւ մոլեռանդներ արդէն միայն կրնան գործ տեսնել ու իրենց եւեւէն շարքերը քաշել:

Պէտք են մոլեռանդ հաւատաւորները մանաւանդ ներկայ դաժան տարագրութեան մէջ, այնքան հազուագիւտ, այժմ, երբ մարդոց հաւատը եւ հոգեկան հաւասարակշռութիւնը խախտուած՝ կորսնցուցած են իրենց խարիսխը աշխարհի դատարկութեան մէջ:

Փիչերը գիտեն Շաւարշին ֆիզիքական ու հոգեկան տառապանքը իր գործին համար:

«Յառաջ»ը անոր բովանդակ էութիւնն է ու անոր համար ան կը տանի բազմաթիւ զրկանքներ ու կը զոհէ ամէն ինչ... Զօրեղ զսպանակէ մը լարուած մեքենայ մըն է, որ գիշերցերեկ կը բանի տենդոտ բայց, — հաւատաւոր, որ ապարդիւն չեն իր ջանքերը, ու այդպէս է:

Գացէք շրջանները եւ կը տեսնէք թէ երիտասարդութիւնը որպիսի՛ խանդավառութիւն ունի անոր գործին հանդէպ:

Կ'արժէ, որ անոր համար Շաւարշը աւելի տառապի, աւելին զոհաբերէ եւ վաղը ըլլայ յանուն իր գաղափարին:

Չէ՞ որ այսպէս են ինկած հանրային աշխատանքի վաստակաւորները, յոգնատանջ ժպիտը իրենց դէմքին:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԴԵՐԸ

—•—

Շնորհաւորելով սիրելի «Յառաջ»ը իր անցուցած տասնամեակի առթիւ, կը ցաւիմ որ նա ստիպուած եղաւ աշխատելու օտարութեան մէջ, ոչ հայրենիքի մթնոլորտում (ինչպէս իր աւելի բախտաւոր նախորդները «Յառաջ»ը Կարնոյ մէջ եւ «Յառաջ»ը Թիֆլիզի մէջ), սակայն նա պակաս արդիւնաւէտ եւ օգտակար չեղաւ, որովհետեւ դերազանցապէս հայ արդար դատին նուիրուած օրկան է, ինչպէս որ հանդիսանում է այդ դատը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ նրա գործունէութեան ուղղն ու ծուծը կազմում է այն ճշմարիտ գաղափարը, որ հայ ցեղի բնականոն զարգացման համար, ներկայ ընկերային պայմաններում, անհրաժեշտ է հայ պետական կազմին, որ հայկական պետութիւնը զօրաւոր կրնայ դառնալ միայն եւ միայն հայ ցեղի զաւակների բարդաւաճմամբ եւ զօրութեամբ: Եւ նկատելով որ նրանց երկու երրորդը ցրուած է Հայաստանէն դուրս, հայկական պետութեան հիմնական կոչումը եւ մտահոգութիւնը կը պահանջէ՝ հաւաքել իր շուրջը բոլոր Հայերին հաւասարապէս, որոնք իրենց զգում են Հայ եւ աշխատում են արժեցնել այդ անունը դրսի եւ օտար ժողովուրդների մէջ, որ եթէ պատմութեան անյաղթելի կամօք վերածնուել է հայկական պետութիւնը, նրա հիմքը պիտի կազմուորեն այն ուրոյն ոգին, ուրոյն միտքը եւ ճիգերը, ուրոյն անօրինակ տառապանքները եւ վիրաւորանքները, որ հայ ցեղը ապրել է եւ ապրում է, որ նրան է միայն յատուկ, որ նրա նկարագիրն է կազմում, որ Հայաստանի մեծաշուրջ եւ մեծադղորդ շէնքեր, գործարաններ, համալսարաններ, թատրոններ, շարժանկարներ, հիւանդանոցներ, երաժշտանոցներ մշակութային համաշխարհային արժէք կ'ունենան եւ գեղեցիկ են միմիայն այն դէպքում, եթէ նրանց կառուցման մէջ հայ ցեղի ստեղծագործող հանճարին անկաշկանդ մասնակցութիւն է դրուած, եթէ նոքա միայն կապկօրէն չեն մուծուած իբրեւ մարքսեան - լենինեան բովից անցած ձեւեր, որոնք գեղեցկութեան եւ մշակոյթի հետ ոչ մի առնչութիւն չունին, որպէս անհատականութիւն մեռցնող բթացնող, ծայրայեղօրէն նիւթապաշտ ուղղութիւններ:

Կեցցէ «Յառաջ»ը որ պայքարելով բազմաթիւ ազգային, տնտեսական եւ ընկերային խնդիրների շուրջը, բոլորը կ'ենթարկէր Հայաստանի, իբրեւ հայ ցեղի պետականութեան զարգացման եւ զօրացման: Այդ պայքարը արդէն տուած է իր պտուղները եւ համայնավար գաղափարախօսութիւնը հետզհետէ նահանջում է ազգային արժէքների առաջ:

ԲԺ. ՅՈՎ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ

—•—

Այսօրուան օրը, երբ մեր սիրելի բարեկամ ընկ. Շաւարշը եւ իր աշխատակիցները կրնան բարոյական խորունկ գոհունակութեամբ յետադարձ հայեացք նետել անցած ճամբուն վրայ, — մենք ընթերցողներս եւ իր բարեկամները առանձին հաճոյքով կ'ողջունենք իրենց հերոսական ճիգը: Չափազանցութիւն չէր ըլլար, եթէ ըսէինք, որ այդ հանրային - քաղաքական մեծ գործը հետեւանք է ամուր հաւատքի, աննկուն կամքի, անսպառ եռանդի եւ անշէջ ոգեւորութեան:

Որպէս «Յառաջ»ի ծննդեան վկաներէն մէկը, կրնամ հաստատել, թէ գլխաւոր — եթէ ոչ միակ — դրամագլուխը, որ այն ատեն մուծուեց նոր գործին մէջ, եղած է Շաւարշի տաղանդը, դէպի թերթին ունեցած սէրը եւ գործին շուրջ երիտասարդ ուժեր համախմբելու կարողութիւնը: Ընթերցող հասարակութիւնը զգաց այդ ուժը եւ սիրով ու հետաքրքրութեամբ մօտեցաւ թերթին:

Եթէ «Յառաջ»ի տասնամեայ աշխատանքն ու ձեռք բերած արդիւնքները ներկայացնելու ըլլանք, կը տեսնենք, որ ան եղած է արթուն պահակը հայ տարագիր զանգուածներու: «Յառաջ»ը կոչ կ'ընէր չյուսահատիլ, չջլատել ուժերը եւ ամուր պահել դրօշները: Անխնայ կը հարուածէր դաւաճանութիւնը, կեղծիքն ու թուլութիւնը: Անընդհատ կը ջատագովէր աշխատանքը, իրերօգնութիւնը եւ միութեան գաղափարը: Կը խարազանէր մտքի եւ ոգիի ընկրկումն ու անտարբերութիւնը: Եւ այդ բոլորն ունեցաւ արդիւնք: Նոր սերունդը կը սիրէ «Յառաջ»ը եւ անոր մէջ կ'որոնէ իր ուղիները:

Թերթին մէջ յատուկ տեղ է յատկացուած մեր քաղաքական կեանքի երկու կարեւոր խնդիրներուն՝ մեր Դատի պաշտպանութեան եւ խորհրդային Հայաստանին: «Յառաջ» բարձր է բռնած մեր ազգային եռագոյն դրօշը եւ անշեղ կ'արծարծէ «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան»ի գաղափարը: Իր հաւատքը կը փոխանցէ նաեւ ուրիշներու, որպէսզի տարիներու դառնութիւնները եւ ժամանակաւոր անյաջողութիւնները պատճառ չդառնան շեղելու ազգային իտէալի շիտակ ուղիէն: Նոյն ոգիով կը շարունակենք նաեւ այսուհետեւ, մինչեւ որ այդ դրօշը կը ծածանի Միացեալ Հայաստանի մէջ՝ իր շուրջ համախմբելով ամբողջ հայութիւնը:

Սակայն, ազգային իտէալին հաւատարիմ մնալու Աննիբալեան երդումը արգելք չէ եղած, որ «Յառաջ»ը ուղղամիտ եւ անկողմնակալ ներկայացնէ մեր պետականութեան կորիզը կազմող՝ այսօրուան Հայաստանի իրական պատկերը: Ան ուժգնօրէն կը դատապարտէ խորհրդային կեանքի յոռի կողմերը եւ ուրախութեամբ կ'արձանագրէ լուսաւոր երեւոյթները գիտութեան, մշակոյթի եւ այլ մարզերու մէջ: Ան կը մղէ սիրել այսօրուան Հայաստանը, — ինչպէս որ մայրը կը սիրէ իր հիւանդ զաւակը: «Յառաջ» գիտէ տարբերել յաւերժական երկիրը անցողակի վարչաձեւէն:

Ով որ ծանօթ է այն դժուարին պայմաններուն, որոնց մէջ յարատեւ աշխատանք է տարուած, ով որ գիտէ թէ որչափ ճիգ ու եռանդ է սպառած այդ մեծ գործը, ան ի խորոց սրտի այսօրուան օրը պիտի գոչէ՝ — Կեցցէ լոյսը, անկցի խաւարը:

Անոր հետ մէկտեղ, մենք՝ ընթերցողներս, բարեկամներս ու ընկերներս չմոռնանք նաեւ մեր պարտականութիւնը — ամէն կերպ խրախուսել թերթը, անոր շունչ տուողին եւ իր գործակիցներուն՝ համակրական վերաբերումով, աշխատակցութեամբ, ամէն միջոցներով եւ այն հաւատքով, որ կեանք տուաւ «Յառաջ»ին եւ որով կ'իմաստաւորուի անոր գոյութիւնը:

Կեցցէ «Յառաջ»ը, կեցցէ խմբագրական այն ընտանիքը, զոր կը գլխաւորէ Շաւարշ:

Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

—o—

Տասնամեակը տարագրութեան պայմաններում հրատարակուող մի թերթի համար իրական յոբելեան է: Եւ «Յառաջ»ի յոբելեանի առթիւ, ի հարկէ, շատ կարծիքներ կը յայտնուին ու գնահատութիւններ կը լինին ֆրանսահայ առաջին հայ օրագրի մասին: Ինձ համար «Յառաջ»ի մէջ ամէնէն գնահատելին՝ նրա ազատամտութիւնն է — ազա՛տ մտածել եւ ազա՛տ արտայայտուել: Մտքի եւ խօսքի ազատութիւնը ստեղծագործութեան առաջին պայմանն է: Առանց ազատութեան չկայ կեանք: «Բաց եւ ազատ խօսքը, ասում է ռուս մեծ հրապարակագիր Ա. Գերցէնը, — մեծ գործ է: Առանց ազատ խօսքի չկայ ազատ մարդ»: «Յառաջ»ը տասը տարի, կարելի է ասել, մոլեռանդօրէն ազատ խօսքի ջահակիրը եղաւ գաղթահայ աշխարհում, հաւատարմօրէն արտայայտելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան աշխարհահայեացքի գլխաւոր սկզբունքը — առանց մտքի եւ խօսքի ազատութեան չկայ ազատ մարդ:

Երկրորդ հիմնական գիծը «Յառաջ»ի տասնամեայ կեանքում, ըստ իս, երիտասարդութիւնն է — երիտասարդ ուժերի համախմբումն ու քաջալերանքը: Մանաւանդ գաւառի երիտասարդութեան: Անշուշտ, պատահականութեան արդիւնք չէ, որ տարէց գրիչները քիչ են երեւում «Յառաջ»ի էջերում, եւ տիրական տեղը պատկանում է նոր ուժերին, որոնք թերթի էջերում ոչ միայն սովորեցնում, այլ եւ սովորում են: Նախ եւ առաջ իրենք են սովորում: «Յառաջ»ը մի տեսակ դպրոց է, ուր բարձր ուսում չստացած երիտասարդները սովորում են գրել: Քանի՜ քանի նոր ուժեր երախտագիտութեամբ են արտասանում «Յառաջ» անունը, որ կեանքի տաժանելի այս պայմաններում օգնեց իրենց ոտքի կանգնելու եւ հանրային կեանքի անդաստանում օգտակար մշակ դառնալու:

Երիտասարդութեան դերակշռող դերից բխում է «Յառաջ»ի երրորդ … ծը — աշխուժութիւնը: «Յառաջ»ը կադեմական թերթ չէ, նա … պայքարի գործիք է: Հեւքոտ, վա… վոտն, յաճախ յախուռն, աւելի … շարժուող ու նախայարձակ քան … ուած դիրքերը պաշտպանող, յուզող, յուզուող, իր դրական մտքերն ու … առաջադրութիւններն էլ բանակ… բովից անցկացնող — ա՛յն ամէնը, որ սիրելի է երիտասարդութեան ընթերցող լայն զանգուածներին:

Այստեղից եւ «Յառաջ»ի ժողովրդականութիւնը: Ֆրանսահայ ընթերցողը ուրիշ թերթեր կարդում է իբր պարտականութիւն, «Յառաջ»ը … համար բնական պահանջ է: Բնակ… է, որովհետեւ արտայայտիչն է իր… գու տարերային պոռթկումների:

Ճիշդ է ասուած՝ «Յառաջ»ը ֆրանսահայ թերթ է, ծնունդը ֆրանսա… մթնոլորտի, արտայայտիչը ֆրան… հայ աշխատաւորութեան մտքի եւ կա… քի: Այն ճիգը, որով խմբագրութի… ձգտում է միշտ կապուած մնալ ֆ… րանսահայ մթնոլորտին, անշուշտ, … րոշ չափով տեղականացնում է … թը, թուլացնում նրա համահայկակ… դերը, բայց միւս կողմից անհատ… բաղձանքների է հասցնում նրա … խատանքը իր միջավայրում: Հայ… րէն բոլոր թերթերից ամէնէն աւ… «Յառաջ»ն է կապուած իր ժողովր… պորտին: Այսօր լիովին իրականացած է այն խոստումը, որ տասը տարի … առաջ, գործի ձեռնարկելիս, խմբ… գրութիւնը տալիս էր հասարակ… թեան — «Յառաջ»ը ձեր թերթ… պատկերը ձեր կեանքին, արձագան… ձեր բաղձանքներուն եւ տրտունջ… րուն»:

«Յառաջ»ը, ասում են, անհատական ձեռնարկ է: Հարկաւ, որոշ … բաղադրութեամբ պէտք է ընդու… այս խօսքը: Որովհետեւ, իր էո… թեամբ, «Յառաջ»ը դաշնակցակ… գործ է, իր թիկունքին ունի Դաշն… ցութիւնը որպէս բարոյական … ցուկ, դաշնակցական զանգուածներ… իբրեւ աջակից եւ գործունէութ… դաշտ: Անհատական է այն իմաստ… որ նրա հրատարակութեան ամբո… ծանրութիւնը ընկած է մէկ անհա… ուսերի վրայ:

Պէտք է այստեղ խոստովանել, … «Յառաջ»ը դրուած է շատ ամուր … սերի վրայ: Ընկ. Շ. Միսաքեան … տասը տարուան յամառ աշխատան… քով ամենափայլուն կերպով հաստ… տեց, որ հաւատն ու կամքը … խոկ շարժելու ընդունակ են:

Այսօր «Յառաջ»ը ոտք է կոխ… իր կեանքի երկրորդ տասնամեա… մէջ: Ի՞նչ կարելի է բաղձալ այդ … շանաւոր օրուայ առթիւ: Այն ինչ … մարդ կարող է բաղձալ իր ամէնա… տիկ բարեկամին — առողջ ու երկ… կեանք, յաջողութիւն աշխատանքի ու … նուաճումներ:

Նոր նուաճումներ հայ մշակոյթ… եւ հանրային կեանքի ասպարէզ… Նոր յաղթանակներ հայ ժողովր… ստեղծագործութեան բնագաւառում…

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ

———

ՄԱՐՍԷՅԼ (հեռագիր).— Ձեր … նամեակին առթիւ ջերմագին մաղ… թանքներ: Երկրորդ տասնամեակը … սիրենք տօնել Հայաստան.—

ՊՈԼԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԾԱԳՈՒՄԸ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

—•—

Արդէն տասը տարի անցեր է այն օրէն ի վեր, երբ հիմ դրուեցաւ այս թերթին:

Ի՞նչ էր կացութիւնը տասը տարի առաջ:

Աւելի կանուխէն Փարիզ եկածներս 1922ի վերջերէն սկսեալ կը տեսնէինք արդէն թէ՝ Փարիզի դիմագիծը կը փոխուի հետզհետէ: Իզմիրի աղէտը մինչեւ ֆրանսական ափերը կը նետէր հայութեան բեկորները: 1923ին Պոլսոյ պարպումը դաշնակիցներէն՝ բոլորովին նոր գոյն մը տուաւ հայկական Փարիզին, աւելի ճիշդը հայկական Ֆրանսային:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը շատ հինէն Փարիզի մէջ ունէր կոմիտէութիւն մը, բաղկացած առաւելապէս համալսարանական ուսանողներէ: Վերջին տարիներուն կապ կը պահէր նաեւ Մարսիլիոյ Դաշնակցական կազմին հետ: 1923ին Պոլսէն, Իզմիրէն եւ գաւառէն հասած նոր ընկերներ եկան ստուարացնել կուսակցական շարքերը եւ շատ չանցած մէկի փոխարէն բազմաթիւ խումբերու բաժնուեցաւ Փարիզը, արուարձաններն ալ զատ: Իսկ «գաւառ»ին մէջ նորանոր մարմիններ ստեղծուեցան:

Միւս կողմէ Սուրիայէն եւ Յունաստանէն Ֆրանսայի զանազան ագարակներուն մէջ, հանքերն ու գործարանները լեցուեցան հայ բանուորներով: Բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ ազգականներ բաժնուեցան իրարմէ՝ իյնալով առանձին շրջաններու մէջ: Կը ճանչնամ որբեր, որոնք մնացին ագարակներու մէջ, մինչ իրենց մայրն ու քոյրերը հարիւրաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գործարաններու բանուորուհի դարձան:

Այս ցիրուցան հայօրդիները իրար միացնող, հայկական կեանքի անցուդարձերը պատկերացնող կենդանի եւ երիտասարդ թերթի մը հրատարակութիւնը անյետաձգելի պահանջ մը դարձած էր շատոնց: Մինչեւ այդ, Ժան-Կուժոնի եկեղեցին էր միակ ժամադրավայրը Փարիզի հայութեան: Կիրակի եւ տօնական օրերուն, մարդիկ ժամ կը վազէին՝ ազգականներ, ծանօթներ եւ բարեկամներ տեսնելու համար: Հանդէսի, ժողովի, թատրոնի հրաւէրներն ու թռուցիկները եկեղեցիին շնորհիւ միայն կարելի կ'ըլլար հասցնել հայ հասարակութեան:

Եւ ահա օր մըն ալ — 1925ի յուլիսի վերջընթեր կիրակին — ձեռքէ ձեռք կը խլուէր մանիշակագոյն թուղթի վրայ տպուած գեղեցիկ թռուցիկ մը, որ կը ծանուցանէր թէ՝ Օգոստոսի սկիզբը Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ « ՅԱՌԱՋ » թերթը, առ այժմ շաբաթը երեք անգամ:

Եւ « Յառաջ » կատարեց խոստումը, 1925 օգոստոս 1ին (թուագրուած օգոստոս 2) լոյս աշխարհ հանելով իր առաջին թիւը:

Մեծ էր խանդավառութիւնը եւ աննկարագրելի՝ « Յառաջ »ի ներշնչած յոյսը՝ մանաւորապէս երիտասարդ սերունդին: Միջավայրը հասունցած էր եւ հողը շատո՜նց պատրաստուած՝ ջերմօրէն ողջունելու համար անոր ծնունդը:

Առաջին թիւէն սկսեալ անընդհատ հինգ տարի իբրեւ խմբագիր աշխատած ըլլալով «Յառաջ»ի մէջ, այսօր անկեղծօրէն կը խոստովանիմ որ այդ հինգ տարիները կեանքիս լաւագոյն օրերը եղած են:

Ես հոն առիթը ունեցայ մօտէն հետեւելու յետպատերազմեան մեր նոր սերունդի ճիգերուն՝ հայ մնալու եւ մանաւանդ մաքուր իտէալով մը սնանելու մասին: « Ձայներ գաւառէն »ը ամէնէն կենդանի սիւնակը դարձաւ « Յառաջ »ին: Որբանոցներէն հազիւ դուրս նետուած դեռահաս պատանիներ այդ սիւնակին յանպատրաստից խմբագիրներն եղան: Ու շնորհիւ «Յառաջ»ի անխնայ այլ բարեխիղճ սրբագրութեանց, հետզհետէ անոնք վարժուեցան գրել «Յառաջ»ի լեզուով եւ ուղղութեամբ: « Յառաջ »ը իսկական դպրոց մը եղաւ անոնց համար:

×

Ինչպէս առհասարակ հայերէն ամէն թերթ, «Յառաջ» եւս ծնունդ առաւ նիւթական խիստ ծանր պայմաններու մէջ: Փարիզի ամենահին տպագրիչին՝ հանգուցեալ Կ. Յ. Ներսէսի տպարանին մէջ լոյս տեսան առաջին թիւերը, մինչեւ մօտ երեք ամիս: Հին շէնքի մը բակին մէջ երկու մութ ու խոնաւ սենեակներ կը կազմէին ամբողջ տպարանը: Մէկ սենեակին մէջ տեղաւորուած էին մեքենաները: Միւսը՝ բաժնուած էր երեք մասի, առաջինը՝ մէկ մեթր երկարութեամբ՝ խմբագրատունն էր, մուտքի դրան առջեւ, երկրորդը՝ վարչութեան գրասենեակ, երրորդ մասն ալ՝ գրաշարատուն: Օդէ եւ լոյսէ զուրկ էին երկու մասերն ալ, քանի որ պատուհան չկար:

Երբ այցելու մը գար «խմբագրատուն», մէկն ու մէկս պէտք է ոտքի վրայ գիր գրէինք՝ մեր աթոռը հիւրին հրամցնելու համար: Ու «Յառաջ»ի շատ մը թիւերը այսպէս ոտքի վրայ խմբագրուած են:

« Վարչութեան» վիճակը աւելի փայլուն չէր: Մէկ հոգի առանձին բռնադրուած էր թերթ ծալլել, հասցէները գրել, կապոց շինել, դրոշմը փակցնել, նամակատուն յանձնել եւ հաշուապահութիւն ընել: Ազատ ժամերուն ալ պէտք էր ծանուցում փնտռել եւ գանձումներ ընել:

Բարեբախտաբար « Յառաջ »ը բոլորին սրտին մօտիկ էր: Անիկա անհատական ձեռնարկ մը չէր, այլ հայութեան ամէնէն հարազատ ներկայացուցիչին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէկ պատգամախօսը: Ունեցանք բազմաթիւ անձնազոհ ընկերներ, որոնք իրենց ազատ ժամերը տրամադրեցին թերթ ծալլելու եւ վարչական գործերուն օգնելու: Այդ անձնուիրութիւնը տեւեց երկար ու շարունակուեցաւ յարմար տպարան փոխադրուելէ վերջ ալ:

Ահա՛ այս պայմաններուն տակ էր որ հասակ նետեց ու զարգացաւ մեր սիրելի « Յառաջ »ը, դառնալով տարագիր հայութեան ամէնէն սիրելի եւ փնտռուած թերթը:

Տասնըհօթը ամիս իբրեւ երկօրեայ հրատարակուելէ վերջ, 1927ի սկիզբը դարձաւ օրաթերթ, հակառակ … սական այն ծանր պայմաններուն, որոնց ենթարկուած էր ֆրանսահայութիւնը՝ իբրեւ հետեւանք 1926ի … րան ելմտական աննախընթաց տագ… նապին:

Ու տարուէ տարի աստիճան մը ա… աւելի զարգացաւ, ծաւալը մեծցա… հասնելով այսօրուան վիճակին: «Յա… ռաջ» գիտցաւ իր շուրջ բոլորել գր… կան նոր սերունդի լաւագոյն ներկ… յացուցիչները: Թերթը ճոխացաւ բա… մազան գլուխներով, յանձնուած կա… րող ու պատրաստուած աշխատակից… ներու:

Այսօր հպարտ է «Յառաջ» տօնել… իր տասնամեակը:

Որքան ատեն որ տարագիր է հայ… թիւնը օտար աստղերու տակ, այնքա… ատեն « Յառաջ » առաջնորդ մը պիտ… հանդիսանայ անոր, ցոյց տալով ա… ճշմարիտ ճամբան, որ այս ժողովուր… դը պիտի տանի դէպի ազատութիւն … անկախութիւն: Դէպի դարաւոր հայ… րենիքը իր հայրերուն:

Ու երբ իրականանայ այդ սուրբ ի… տէալը, « Յառաջ » պիտի դառնայ դէ… պի հոն՝ ուսկից եկած էր, կարմի… Երեւան:

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԱՀԱԿ ԵՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Քաղաքակիրթ ազգերու կեանքի խորը ազդակներէն մէկն է մամուլը: Աւելորդ չէ կրկնել եւ ամէն առիթով մատնանշել անոր բացառիկ դերն ու կարեւորութիւնը ժողովուրդներու զարգացման եւ բարեշրջման մէջ:

Մամուլը այն հզօր պահակն է որուն վիճակուած է մշտարթուն հսկել հանրային-քաղաքական բարոյականի վրայ եւ անողոք քննադատութեան ենթարկել բոլոր այն սայթաքումներն ու շեղումները որոնք, դիտուած քաղաքական-տնտեսական որոշ դաւանանքի մը պրիսմակէն, կրնան աղէտաբեր համարուիլ առողջ պետականութեան թէ հանրութեան բնական զարգացման տեսակէտէն:

Միաժամանակ մամուլը այն անկաշառ առաջնորդը պէտք է ըլլայ որ չբաւականանալով եղածովն ու կատարուածովը, կը հետապնդէ նոյնն ու աւելին կատարելը, կը խթանէ ընկերային բարեշրջումը, կը հրահրէ եւ կ'աւետէ աւելի լայն եւ արմատական բարենորոգումներ, քայլ մը աւելի մօտենալու համար դէպի այն կատարելիք ազատութիւնն ու տնտեսական արդարութիւնը որ ընկերային արինոտ պայքարներու դրդապատճառներ են եւ միանգամայն իմաստն ու նպատակը: Պահակ եւ առաջնորդ, ահա երկու բառով մամուլի ընկերային դերն ու առաքելութիւնը:

Բայց այս երկու գերազանցօրէն օգտաշատ ընկերային պաշտօնները կատարելու համար մամուլը պէտք է ունենայ ուրիշ առորդելի մը, առանց որուն ան ընդունակ պիտի չըլլար կատարելու պահակի, եւս առաւել առաջնորդի դերը: Իր դերը արժանաւորապէս կատարելու համար մամուլը պէտք է ունենայ ամբողջական աշխարհահայեացք մը, անոր դրօշակիրն ու արտայայտիչը հանդիսանայ: Ահա երրորդ եւ էական առորդելին, առանց որուն ան պիտի դատապարտուէր խարխափելու, վաճառուելու, խորացնելու անբարոյականութիւնը եւ ծառայելու յենարան յաւերժացնելու համար ազդակող անարդարութիւնները:

Բոլորելով իր գոյութեան առաջին տասնամեակը, «Յառաջ» գոհունակութեամբ կրնայ պահ մը կանգ առնել դիտելու համար իր կտրած ճամբան: Անդրադառնալով իր կեանքի եւ իր մղած պայքարի դրուագներուն, «Յառաջ» կրնայ արդար հպարտութեամբ հաստատել որ ընդունակ եղած է արժանաւորապէս կատարելու պահակի եւ առաջնորդի դժուարին դերը, վասն զի, ամէն բանէ առաջ, ինքը արտայայտիչն եղած է յեղափոխական դաւանանքի մը, այն կուռ աշխարհայեացքին որով կը ներշնչուին եւ որուն համար զոհաբերելու պատրաստ են բազմահազար հաւատաւոր բազմութիւններ:

Աչքերը յառած հայրենիքին եւ որպէս պահակ, «Յառաջ» փորձած է մատնել հայ պետականութեան չարն ու բարին, անողոք քննադատութեան ենթարկելով ամէն անտեսում, ամէն սայթաքում, հայ ճիգի արդար արժեւորման ամէն թերացում: Այսպէս միայն կարելի է լաւագոյնս եւ ճշմարտապէս բարեկամական ծառայութիւն մատուցանել հայ հայրենիքի տեւական շահերուն եւ հայ աշխատաւորութեան ապագայ վերելքին: Ուրախութեամբ պէտք է դիտել եւ արձանագրել որ «Յառաջ» հետզհետէ աւելի լայն եւ ծրագրուած ձեւով կ'անդրադառնայ մայր երկրի մօտիկ անցեալի դէպքերու վերլուծման եւ ներկայի խմորումներուն:

Ականջը դրած Սփիւռքի սրտին, «Յառաջ» ունկնդրած է «խոնարհ ձայներուն,» արտայայտած է «խուլ ցաւերը», այնպիսի տարողութեամբ որ կարելի է ըսել թէ իր էջերը կը ցոլացնեն հայրենազուրկ հայութեան վերջին տասնամեակի պատմութիւնը:

Սիրտը լեցուն հայրենիքով եւ առաջնորդի դերին մէջ, «Յառաջ» մատնանշած է, անդադրում եւ անխոնջ, հայրենի հողին այն կոտորակումները, հայրենի ճիգին այն անհաշիւ վատնումները, տնտեսական, քաղաքական թէ ռազմական այն թերիները որոնց սրբագրութեամբ աւելի ուժ, աւելի կենսունակութիւն եւ ապահովութիւն պիտի ստանար մեր հայրենիքը:

Իսկ Սփիւռքին մէջ որքա՜ն ճիգ պահելու համար թափառական հայութեան ցեղային դիմագիծը, որքա՜ն եռանդի յայտնաբերում, որ վառ մնայ հայրենի աւանդութիւններու քաղցր յիշատակը, որքա՜ն սիրադեղ ջանք հրահրելու համար ազգային արժէքներու սէրն ու պաշտպանումը եւ հաւատքի ամէնօրեայ այնպի՜սի բոցավառում՝ ապրեցնելու համար հայ պետականութեան լուսաշող տեսլականը:

Հայրենադաւ ուժերը այդ նուիրական աշխատանքի դէմ ծառանալու տխուր պաշտօնն ստանձնած են. անոնք պիտի ճգնին դժուարացնել փրկութեան լաստերուն մաս առ մաս կազմաւորումն ու խափանել գնացքը դէպի փրկութեան ափերը: Բայց հակառակ բոլոր բացասական ուժերուն, «Յառաջ» պիտի մնայ պատնէշին վրայ, աւելի ինքնավստահ եւ աւելի խանդավառ քան երբեք, պէտք է շարունակէ դաստիարակել, իր խմուած բարբառով, հայրենատենչ զանգուածները եւ զանոնք հաղորդել հայ մշակոյթի անկորնչելի նշխարներով, պիտի շարունակէ ունկնդրել եւ արձագանգել զանգուածի ցաւերուն եւ յոյսերուն. անխոնջ պիտի պայքարի վառ պահելու համար բազմութիւններու հոգիին մէջ հայ պետականութեան փրկարար իտէալը եւ լուսաւորելով իր ուղին մեր դաւանանքի լուսարձակովը, «Յառաջ» պիտի շարունակէ կատարել իր դժուարին այլ սրբազան աշխատանքը, որպէս արթուն պահակ եւ անկաշառ առաջնորդ:

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՈԳԻՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԷՋ

«Յառաջ»ի տասնամեակը տօն մըն է, եւ տօները անպայման կեանքի ընթացքին վերանորոգում, վերապրում կը նշանակեն:

Հաւատքի, զոհաբերումի նուիրուած ամէն ձեռնարկ անխուսափելիօրէն յետադարձ ակնարկ մը ունի նետելիք, իր կտրելիք ճամբան դիւրատար ընելու համար. տեսակ մը նոր թափ, նոր կորով պարտադրելու համար ինքզինքին: «Յառաջ» կրնայ հպարտ ըլլալ իր տասնամեակը տօնելով, որովհետեւ այս դժոխային պայմաններուն մէջ, հայութեան այս անպատում կոտորակումին առջեւ տասը տարին պզտիկ յաւիտենականութիւն մը կը ներկայացնէ:

Երբեք ազգ մը այսքան յուսախաբ չէ եղած ամբողջ ազգերու պատմութեան մէջ, երբեք որ եւ է ժողովուրդ այսքան գահավէժ դէպքերու յորձանքին չէ մատնուած, այլ սակայն անվկանդ եւ հաւատքով թրծուած, կուրծք տուած է բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ փորձանքներուն, «Յառաջ» կրնայ պարծենալ որ այդ հաւատքը սրսկած է:

Լեզուն ազգի մը կենսունակութեան միակ աղբիւրն է: Ամէն ազգ հոգի մը ունի որ ուրիշ ազգերուն հոգիին չի նմանիր, այդ հոգին խօսեցնելու համար լեզու մը ունի, ինքնայատուկ, գեղահիւս լեզու մը. «Յառաջ» այդ լեզուն, տասը տարի հոյակապ դրասանդներով եւ հրաշափառ հնչիւններով թրթռացուց եւ մեղուահամ կաթիլներով անուշ տուաւ իր բազմաչարչար ընթերցողներուն:

Գաղթահայ գրականութիւնը անբնական, չըսեմ հակաբնական պայմաններու մէջ ապրեցաւ մանաւանդ վերջին տասնամեակին եւ ինչ որ տուաւ, պարզապէս հերոսական ճիգերու արդիւնք են անոնք, կտրուած մայր երկրէն, ոտքին տակի հողը «երերեալ եւ տատանեալ», իր հեռաւոր ճամբան մշուշներու մէջ կորսուած, մինչեւ իր անմիջական ուղիները կախարդիչ, լուսաշող եւ օտար, գաղթահայ գրողը ստեղծագործեց պատեհապաշտի մը անծանօթ հաւատքովը, չենց սակայն իր մանաւոր ուղին, առողջ գայն անպատմելի տառապանքներով եւ զրկանքներով, եւ ծաղկեցուց այս օտար հողին վրայ ինքնայատուկ եւ ուժեղ գրականութիւն մը, որ հայ գրական պատմութեան մէջ պիտի ունենայ անկասկած իր շնորհալի տեղը եթէ ապագայ պատմաբանները գիտակցօրէն վերլուծեն այս շրջանը:

«Յառաջ» օրաթերթը կրնայ մխիթարուիլ որ առաջնակարգ դեր մը կատարած է այդ ուղղութեամբ, մանաւորապէս կիրակի թիւերուն մէջ:

Կանոնաւոր գրական շաբաթաթերթեր եւ հանդէսներ շատ քիչ ունեցանք: Շատեր վաղահասօրէն թառամեցան, օրաթերթերը այդ պակասը լրացնելու կոչուած եղան, «Յառաջ» երկիւղած եւ ջերմեռանդ մատուցումով քաջալեր եղած է: Հայ գաղթային գրականութիւնը երախտագիտական պարտք մը ունի «Յառաջ»ի հանդէպ:

Չեմ յիշեր ո՞ւր կարդացած եմ. «Երջանկութիւնը կը նմանի սպանիական պանդոկի մը, հոն բնակողը հետը բերելու է այն բաները որոնց պէտք ունի»:

Ակամայ միտքս եկաւ այս հատուածը, «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ բան մը գրելու նստած ժամանակս:

Անշուշտ հոս երջանկութիւնը իր դրական իմաստով պիտի վերցնենք: «Յառաջ» մտաւորական պանդոկի մը պէս կանգնած է դէպի Հայաստան տանող պողոտային վրայ ...

Այնպէս որ թելադրութիւններ ըրած ատենս, մասս պիտի խածնեմ անպայման ...

«Յառաջ»ի գրական, գեղարուեստական բաժինը դժբախտաբար պատահականութիւններու ենթարկուած է: Արդարեւ իր աշխատակիցները թերացումներ ունեցան, սակայն դիւրաւ չմեղադրենք զանոնք, կեանքի անողոք պարագաները բոլորովին փոխած են գրողին հոգեբանութիւնը:

Գաղթահայ գրողներուն մեծամասնութիւնը արուեստն ու գրականութիւնը պերճանք կը նկատէ, քանի որ հազուադէպօրէն անոնք գրական վաստակով կ'ապրին, պէտք է ոգեւորել, համոզել գրողները, պէտք է հետապնդել զանոնք, որպէսզի արտադրեն, ստեղծագործեն, անոնց իւրաքանչիւրին վրայ պարտադրութիւններ դնելու է, ի հարկին ստիպելու է որ չթուլնան, չծուլանան, չընկրկին: Արուեստագէտները մեծ երախաներ են, նիւթական եւ բարոյական հոգերու ցանցին մէջ բռնուած են ու դառնացած: Անոնց դասալքումը եւ այլասերումը աւելի արագ կը կատարուի քան ժողովուրդինը, որովհետեւ անոնք աւելի դիւրազգած են եւ աւելի շուտ վհատող:

Անցեալները ծանօթ հայ վաստակաւոր գրագէտ մը մեղքնալով կը խօսէր նոր սերունդին տկլունութեան մասին, տեսակ մը զոհեր որ հակառակ տիրող աննախանձ պայմաններուն, հիանալի յամառութեամբ գրական ապերախտ ասպարէզին կապուած են եւ տակաւին խանդավառ ցնցումներ ունին: Այսքան անտարբեր մթնոլորտ խեղճապէս վհատեցուցիչ կրնայ ըլլալ:

— Ես, ըսաւ այդ երանելի գրողը, երբ նորավէպ մը կը գրէի Պոլիս, պատերազմէն շատ առաջ, հետեւեալ օրը կամուրջին վրայ թէ Սկիւտար տանող շոգենաւին մէջ, հազարաւոր բարեկամներ եւ հիացողներ ձեռքս կը սեղմէին եւ այդ խանդավառ տրամադրութեան տակ ուրիշներ կը հասցնէի «Հայրենիք»ին:

Ներկայ սերունդը եթէ նիւթական ակնկալութիւններ չունի, բարոյական ալ կը պակսի դժբախտաբար: Ամենամեծ գրողներն ալ հիացումի եւ գնահատական խօսքերու պահանջը կը զգան, մանաւանդ ընթերցող կ'ուզեն, բազմապատկուած ընթերցող ... Մոլիէր նոյն իսկ իր սպասուհիին կը կարդար իր թատերգութիւնները, բացայայտելով անոր հիացիկ բացագանչութիւններուն, աւելի ոգեւորուելու համար:

«Յառաջ» ուրեմն այս բացառիկ դերն ալ կատարելու կոչուած է, վառ պահելու համար հայ արուեստին սրբազան հուրը, «Յառաջ»ի մէջ արուեստը իր բոլոր կալուածներով, իր բոլոր երանգներով հիւրընկալուած է, թէեւ անկանոն, թէեւ բախտին ձգուած, սակայն անուրանալի է որ գաղթահայ գրականութիւնը, եւ արուեստը գեղեցիկ ստեղծագործութիւններով ճոխացաւ, արժէքաւոր գործեր տեսանք հոն: Ի՛նչպէս որ տանց չմաղթենք որ «Յառաջ» երկար կեանք ունենայ ու աւելի հարստանայ, բարգաւաճի:

Այս բոլորէն անդին կայ ուրիշ լուսաւոր գիծ մը «Յառաջ»ի տասնամեայ խուրձին շուրջ, որ զայն կը պարփակէ, կ'ընդգրկէ ոսկեհիւս երիզի մը կախարդական պղուցուածքով: Անշուշտ միշտ արուեստի մասին է մեր մտածումները:

«Յառաջ» նորերու հանդէպ ցոյց տուաւ եղբայրական սէր եւ համակրանք, գիտցաւ գնահատել նոր սերունդը որ կը բարձրանար յետպատերազմեան արհաւիրքներու ընդերքէն: Նորագոյն արուեստի ոգին թարմ շունչով եւ սատանաթեւ տիրապետեց հոն: «Յառաջ»ի մէջ տիրող արուեստի ոգին հայկական մտահոգութիւններու եւ ապրումներու բիւրեղացած տեսիլն է, մարդկային ազնիւ կլիմայի տակ հասունցած ու հրաշազարդուած: Արուեստն ու գրականութիւնը կեանքի անմիջական սաղմնաւորումին ենթարկուած է, սակայն յետոյ անհատին երկունքէն կ'անցնի մարմին եւ հոգի, կը սնանի նոյն այդ անհատին ներքին յոյզերուն համար — նախադրեալ հրաշազօր շունչովը, բայց զայն ձեւաւորելու եւ գոյն տալու համար արուեստագէտը կը դնէ իր անհատականութիւնը՝ բաղադրուած եւ լուծուած համայնքին հետ:

«Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւերու հաւաքածոն բարբառուն կենդանագիրը պիտի մնայ մանաւորապէս ֆրանսահայ գրական ստեղծագործութեանց, անոր վէտվէտուն յոյսերուն, անոր տառապանքին, կրքոտ պոռթկումներուն վերջապէս անոր կենսունակութեան եւ տարագրի ապրումներուն:

Հեգնա՞նք արդեօք, ազգերու այս դժոխային թոհուբոհին առջեւ, այս փոթորկայոյզ ծովերուն վրայ ուր հսկայ գրականութիւններ կը տիրապետեն, հայ արուեստը իր բոլոր մարգերով փարոսի մը պէս կը վառի:

— Ինչո՞ւ վախնալ ովկիանոսէն, ըսած է Եպիկտետ, երբ տաշտ մը ջուրին մէջ կրնաս խեղդուիլ:

Հայկական տաշտը կրնայ ովկիանոսներուն վրայէն նաւարկել, եթէ հաւատքի տենդոտ բարձր ծովուն ալիքներուն պէս մշտահոսող եւ մշտանորոգ կը քշէ եւ կը տանի դէպի հայրենի նաւահանգիստը:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՄՏԵՐԻՄ ՆԱՄԱԿ

Սիրելի «Յառաջ»,

Լսեցի որ աշխատակիցներդ ձեռնարկեր են տասնամեակդ տօնելու դէզ մը յօդուածով: Էհ, այդքանն ալ բան մըն է այս ապերախտ դարուն մէջ: Ի՞նչ կ'ընէիր եթէ բնաւ անոնց միտքը չիյնար տասը տարուան խոնջէնքդ, եւ սպասէիր քանի տարիդ լրանալուն ... Փառք տուր նորէն որ աշխատակիցներ ունիս որոնք յոգնութիւնդ գիտեն, ու կը համրեն ամէն մէկ տարին զոր «Յառաջ»ը կ'անցընէ: Զարկ'րը, մազերուդ ճերմակներն է որ կը համրեն, — գիտնա՛ս, — գաղտուկէն հրճուելով սրտանց: Ու զաւծիդ չափ պռռայ դուն թէ երիտասարդ ես. տարիները աչքդ կը խոթեն ու հանած թերթերուդ թիւր: Կը հեգնեն երիտասարդութիւնդ, ու յոգնութեանդ վրայ կը խնդան: Ու գիտե՞ս ով են ամէնէն աւելի տարիներդ մատնանշող այդ չարաճճիները. անոնք որ այո՛, դեռ չեն ծերացած, բայց երիտասարդ ալ եղած չեն երբեք ... Այսինքն մեր նոր սերունդը ... Անոնք որ չապրած ծերացան ... Անոնք որ պիտի մեռնին չծնած ...

Ինչ որ է: Բան մը ըսեր դուն անոնց: Թող կարծեն թէ կը ծերանաս դուն, ու իրենք երիտասարդ են միշտ ... գոնէ իրենց ակռաներովը:

Բայց ի՜նչ լաւ կ'ըլլար եթէ աշխատակիցներէդ առաջ կամ գոնէ անոնց հետ տասնամեակդ տօնէին նաեւ ... բաժանորդներդ ու գործակալներդ: Տասնամեակդ այն ատեն իրա՛ւ տասնամեակ կ'ըլլար, հոգերուդ ծանրութիւնը պահ մը իրա՛ւ չէիր զգար դուն ...

×

Սկսեր էի սանկ մտերմական նամակ մը գրել այսօր քեզի: Կը տեսնեմ որ տակաւ կ'երկննայ, կը ճապաղի, ... յօդուած կը դառնայ: Ի՞նչ ընենք, այս մեր սերունդին բախտն է, ոչ նամակ գրել սորվեցանք, ոչ ալ ... յօդուած. երկուքը իրար կը խառնենք շատ մը. տակէ է որ մեր խօսակցութիւնն ու ճառը իրար կը նմանին. ճառելու տեղ կը խօսինք, ու խօսակցելու ատեն կը ճառենք. վա՛խ եմ ըսեր, մեկ լուղին ու՝ կարդացողին ... Հապա՞ եթէ գիտնան թէ մեր գործն ալ ճառ է ...

Զգէ ուրեմն որ ըսեմ ըսելիքս. եթէ նամակի տեղ կը դնես, կարդա՛ ու նետէ զամբիւղը. իսկ եթէ յօդուած կը նկատես, տար նստեցուր հիւրերուդ քով: Փեսան, Հայրենիքին օրը, հիւրերուն մեծին-պզտիկին, տղեղին ու աղուորին չի նայիր. չիտակ սալօն կը տանի ...

«Յառաջ», բարեկա՛մս, իրա՞ւ լրացաւ Փարիզ անցուցած այդ քու տասը տարիդ ... Այդքան շա՞տ կ'անցնին ուրեմն պանդխտութեան մեր տարիները: Բայց, աւա՛ղ, քաշողը ի՛նք միայն գիտէ քաշածը: Երե՛ք հազար ու ա՛լ աւելի խմբագրական գրել, որպէսզի ազգը միշտ իր կեցած տեղը մնայ, ու միշտ իր գիտցածը ընէ, օ՛, զարհուրելի բան է: Ամէնէն քիչը տասը հազար յօդուած սրբագրել, որպէսզի անզգամ թղթակիցները միշտ շարունակեն գրել միեւնոյն սխալները, առոր ոչ թէ թերթ հանել, այլ նահատակութիւն կ'ըսեն: Աչքէ անցընել տասը տարուան մէջ առնուազն հարիւր հազար հայերէն թերթ, ու միշտ տեսնել անոնց մէջ միեւնոյն կիրքը, առոր չէ միայն յոբելեանը կը տօնեն, այլ ոսկի արձանն ալ քիչ է այդ մարտիրոսութեան համար ...

×

Զգիտեմ «Յառաջ»ը որքան պիտի պատուէն իր շուրջինները: Բայց, գիտցած ըլլաս, արտասահմանը չա՞տ կը գուրգուրայ վրադ: Դո՛ւն բացիր անոր աչքերը:

Առաջ երբոր Փարիզ կ'ըսէին՝ կը վազէր մեր բերնին ջուրը: Երնէ՜կ կուտային անոնց որ գոնէ անգամ մը տեսեր են Լուվրը, Վէրսայլը, Թուր-Էյֆէլը, Շան-զ'էլիզէն: Փարիզ, մեզ համար, Լոյս-Քաղաքն էր, որ լոյսով կը մկրտէր ծոցը մտնողը: Դուն մեզ ճանչցուցիր բուն Փարիզը, իր ծուխովն ու սեւութեամբը:

Ա՛լ հիմա մենք յոյս չենք դներ Փարիզի մենծ մարդոցը վրայ, որոնց շշունչն անգամ երբեմն պատգամ էր մեզի: Շատ չատ կը խղճանք մեր հին օրերու միամտութեանը վրայ, երբ Փարիզէն կը սպասէինք հայ ազգին փրկութիւնը:

Դուն մեր աչքերը բացիր, ու ցոյց տուիր որ այդ Փարիզի մենծերն ալ խեղճ մարդիկներ են մեզ պէս, որոնք իրենց քիթէն անդին երբեք տեսած չեն, ու որոնք իրենց գոհնապանէն զատ ուրիշ Ֆրանսացի չեն ճանչցած, ու անոր քանի մը պաչուշ խօսքը մեզ կլլեցուցած են իբրեւ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը ...

Հեռուէն սուրբը, կ'ըսեն զօրաւոր կ'ըլլայ: Բայց մենք հեռուի տիրացուներն անգամ սուրբի տեղ կ'առնենք եղեր ...

×

«Յառաջ», բարեկա՛մս, մէյ մը ետիդ կը նայի՞ս: Մէյ մը կը թղթատե՞ս դուն ալ տասը տարուան հաւաքածոներդ: Տասը տարուան մեր պանդխտութեան զարհուրանքը կայ հոն գրուած: Տասը տարուան մեր վէճերը, մեր մտահոգութիւնները, մեր ներքին վէրքերը, զորս այսօր ալ դեռ թարմ թարմ կարելի է կարդալ իբր առօրեայ նիւթ: Օ՛, դեռ կանուխ է, անոնցմէ ամչնալու համար: Յաջորդ սերունդն է որ պիտի պժգայ անոնցմէ, եթէ սակայն հասնի այդ սերունդը:

Ու ի՛նչ կորուստներ արձանագրուած են այդ տասը տարուան հաւաքածոյիդ մէջ: Զոհերը զորս պանդխտութիւնը մեզմէ խլեց, եւ որոնց տեղը լեցնող մը պիտի չըլլայ, աւա՛ղ: Ամէն ափի վրայ մեռել ցանեցինք, ու ծածկեցինք հողով ...

Հապա նոր նոր տղա՞քը որոնք «Յառաջ»ի մէջ հասակ նետեցին այդ տասը տարուան մէջ: Երբեք հպարտ չե՞ս տղոց համար որ հասունցան ծոցիդ մէջ ու հիմա կ'աղմկեն կամ կ'երգեն իրենք ալ հրապարակի վրայ: Ի՞նչ պիտի ըլլային անոնք եթէ «Յառաջ»ը իր գիրկը բացած չըլլար: Օ՛, գիտեմ, եղան եւ ... ճըլլը եւլողները, բայց հո՛գդ. աշխարհի բանն է. չի յաջողիր ամէն թուխս ...

×

Կարծեմ երկարեցի նամակս. յօդուածի չափն ալ անցաւ ... Ու ահա կը վերջացնեմ ...

Շատ չհաւատաս ճառերուն՝ զորս պիտի արտասանեն տասնամեակիդ առթիւ: Խոստումներու ալ շատ չհաւատաս, գինովութեան ատեն բռնուած խօսքերը գինովութիւնն ալ կ'առնէ կը տանի ...

Յոյսդ դիր առողջութեանդ ու ... սիկառներուդ վրայ: Անով է որ պիտի դիմանայ «Յառաջ»ը ...

Եթէ մաղթանքը փոր կը կշտացնէ, իմ կողմէս տասը նո՛ր տարի ...

Ց. Յ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԵՐԸ

Հայ կեանքի բացառիկ պայմանները դրած են նաեւ հայ լրագրութիւնը բացառիկ դիրքի մէջ: Ինչպէս միւս ազգերու թերթերը, ան կը կատարէ լրատուութեան իր պարտականութիւնը միջոցներու ներած չափով. ինչպէս միւսները՝ ան ալ ունի իր դաստիարակչական բաժինը, քաղաքական եւ ընկերային խնդիրներու շուրջ ուսումնասիրութիւններ, գիտական, առողջապահական, մարզական տեղեկութիւններ, եթէ որոշ քաղաքական հոսանքի մը կը պատկանի, հիմնական տեսակէտներ ունի, որոնց կը պատշաճեցնէ իր արտայայտութիւնները մեղմ կամ չեշտուած ձեւով, ըստ թերթի ղեկավարութեան տրամադրութիւններուն: Արուեստը՝ մասնաւորաբար գրականութիւնը արհամարհուած ու անտեսուած բաժին մը չէ հայ թերթին համար, հոն են հիներն ու նորերը, խելօքներն ու խենթերը:

Սակայն լրագրութեան կոչումը անոնց մէջ չի կայանար միայն, հիմնական ու թերեւս ամէնէն կարեւոր տեղը կը գրաւէ թերթի մը համար, քննութիւնը, ուսումնասիրութիւնը, արտայայտութիւնը մեծ ու պզտիկ բոլոր դէպքերուն ու խնդիրներուն այն կեանքին, որուն ծնունդն է: Այդ արտայայտութիւններն են որ կը կոչուին հանրային կարծիք եւ որուն ընդառաջ պարտաւոր են երթալ ղեկավար շրջանակները:

Արտասահմանի հայ լրագրութեան մօտէն կամ հեռուէն հետաքրքրուող մը շատ մտքեր ու շատ նիւթեր կը տեսնէ հայ կեանքին կապուած: Դիտողութիւններ կամ գովասանքներ զանազան ազգային մարմիններու եւ միութիւններու գործունէութեան մասին, հայ գաղթականներու նիւթական, ֆիզիքական, բարոյական կեանքի գովելի ու պարսաւելի կողմերու մասին բազմաթիւ կարծիքներ, Հայաստանի ներքին կեանքէն տեղեկութիւններ, Հայաստանի կառավարութեան գործերու եւ տրամադրութիւններու, ներգաղթի, վերաշինութեան, քաղաքական ձգտումներու, մշակութային սկզբունքներու մասին թեր ու դէմ տեսակէտներ ու տակաւին ի՛նչ-չէ՛ր ...

Կան այս բոլորը եւ լաւ է որ կան, բայց ինչո՞ւ համար: Տեղեկատուութեան հանգամանքէն դուրս, թերթերը կը հրատարակեն այս բոլորը առաւելապէս նկատողութեան յանձնելու համար պատասխանատու եւ ղեկավար անձերու եւ մարմիններու: Ցաւ հոն է որ այդ մարմինները չկան, կամ եթէ կան՝ արհամարհանքով կը մօտենան թերթերու արտայայտութիւններուն ու կարծիքներուն: Կարդացա՞ծ էք հայ թերթերու մէջ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ տրուած որ եւ է հերքում, սուտ ու սխալ լուրի մը առթիւ: Թերեւս աննշան բայց յատկանշական երեւոյթ է, որովհետեւ արտասահմանի մամուլին ու հետեւաբար հանրային կարծիքին հանդէպ ցոյց տրուած արհամարհանքին ապացոյցն է: Այս տեսակէտէն միամտութիւն մը կայ հայ թերթերու վարիչներու մօտ, որոնք հայ կեանքի ցաւերը հրապարակ դնելով կը սպասեն անոնց դարմանումին: Միամտութիւն մը յօդուածագիրներու, որոնք սինակներ կը մտնեն առաջարկ մը ներկայացնելու համար: Միամտութիւն մը ընթերցողի մօտ, որ իր ցաւերուն արտայայտութիւնը կարդալով թերթին մէջ, սփոփանք մը կը զգայ ու տարտամ հաւատք մը կ'ունենայ:

Հոս է հայ մամուլին բացառիկ դերը: Պիտի շարունակէ ունենալ ան այդ միամտութիւնը, պիտի շարունակէ ան պարզել հայ ցաւը, քրքրել վէրքը, առաջարկներ պիտի ներկայացնէ անդոյ եւ անորոշ հասցէներու ուղղուած, որովհետեւ այս ձեւը ամէնէն ուժեղ եւ ազդուն է հայ մարդը կապելու հայ հանրային կեանքին: Թերթի մը լուրերը, խրատականները, ուսումնասիրութիւնները, նոյնիսկ արուեստի եւ գրականութեան բաժինը կը կարդացուին տեսակ մը կրաւորական հոգեբանութեամբ, այդ բոլորը օտար թերթերէ թերեւս աւելի լայն ձեւով կրնան ստացուիլ, բայց ինչ որ ընթերցողի մէջ dynamisme մը կը մտցնէ, ինչ որ զայն կը կապէ հայ կեանքին, գործօն մասնակցութիւնը կը բերէ անոր, ան ալ հայ թերթին ամէնէն աննպատակ նկատուած այս բաժինն է:

«Յառաջ»ի ամէն օրուան թիւերը ապացոյցը կուտան այս տեսակէտին իր լայն հասկացողութեանը եւ գիտակցութեանը: Ֆրանսահայ կեանքը մանաւորաբար իր բոլոր արտայայտութիւններով հոն է. Փարիզի կամ գաւառի որ եւ է մտաւորական կամ աշխատաւոր հոն կը դիմէ, իր ցանկութիւնները, առաջարկները, թելադրութիւնները կամ քննադատութիւնները արտայայտելու համար:

«Յառաջ»ի տասը տարուան հաւաքածոն կրնայ կենդանի պատմութիւնը տալ այդ ժամանակամիջոցի ֆրանսահայ գաղութի ծագման, զարգացման ու բարեշրջումին, ու այս դերով խակապէս կ'արդարացնէ ժողովրդական թերթի որակումը: Գաղութին թերթը ըլլալէն զատ, ընդհանուր հայկական խնդիրներու շուրջ դիրք ճշդելու եւ տեսակէտ արտայայտելու իր առողջ կեցուածքով ան կոչումն ունի արտայայտիչը ըլլալու արտասահմանեան հայութեան ստուար զանգուածին, որ նպատակ ու խնձոյք կը հետապնդէ առանց դադրելու իրապաշտ ըլլալէ, որ գիտէ գործել ու աշխատիլ միայն օգտակար ծրագիրներու համար, որ կոյր ու մոլեռանդ չէ ժամանակի ու պայմաններու ծանր պարտադրութիւններու տակ չկքելնալ ու որոշելու չափ վնասակարն ու օգտակարը:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

ooooo

Երիտասարդ ձգտումներու թարգմանը.— Գործը եւ գործողը.— Երեք հանգրուաններ.— Երիտասարդ հայ սերունդը.— Հայ հրապարակագրութիւնը երէկ եւ այսօր.— Մայրենի լեզուի եւ մշակոյթի ղրիշ արժէքներու պաշտամունքը.— Ժողովուրդին համար եւ ժողովուրդով :

Երբ հայ պատմագիր մը մեր մշակոյթի պատմութիւնը ուսումնասիրել ուզէ եւ գլուխ մը նուիրել արտասահմանի մամուլին ու լրագրութեան, ստիպուած է մանրամասնօրէն պրպտել «Յառաջ»ի տասը տարիներու հաւաքածոները մասնաւորաբար :

Ոչ միայն գրական եւ գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական վաւերակի մը պիտի հանդիպի, այլ հոն պիտի գտնէ մեր ցեղին ստեղծագործ ոգիին կենդանի վկայութիւնը, միեւնոյն ատեն, օտար հորիզոններու տակ իրեն պարտադրուած անբնական մահուան դէմ կռուելու գիտակցութիւնը :

Մենք ժամանակակիցներս չենք կըրնար գնահատել ազգային գիտակցութեան եւ ինքնապաշտպանման բնազդի բոլո՛ր ազդակները, որոնք կ'արտայայտուին զանազան ձեւերով : Յաջորդ սերունդներուն վերապահուած է այդ գեղեցկութիւնը ըմբռնելու պարտականութիւնը : Մեզի կը մնայ ոգեւորութեան եւ խանդավառութեան հաճոյքը զգալ Գործի մը հանդէպ, որուն տասնամեակը կը լրանայ այսօր :

«Յառաջ» օրաթերթը ոչ միայն քաղաքական կուսակցութեան մը գաղափարախօսը կը նկատեմ, այլ՝ կենդանի մէկ ձայնը մրրկավար եւ հալածական, ամէն իրաւունքներէ զրկուած եւ ապագան անորոշ երիտասարդութեան մը, որուն ձգտումներուն եւ երազներուն, բողոքներուն ու դժգոհութիւններուն հաւատարիմ Թարգմանը կրցեր է ըլլալ ու մնալ վերջին տասնամեակի ընթացքին : Այս գրական գիծը, գաղափարական այս երեւոյթը միայն պիտի բաւէր, որ, անկախ համոզումներու տարակարծութիւններէն, հայ երիտասարդութեան ստուար մէկ մասը ճանչնար զայն իբրեւ իր հոգեկան պահանջներուն արտայայտիչը :

Որովհետեւ ամէնուն տրուած չէ երիտասարդութեան երազներուն ու պայքարներուն մշտական Թարգմանը հանդիսանալ : Դատել, տրամաբանել, կռուիլ ու որոնել երիտասարդական մշտավառ հաւատքով, սիրել ժողովուրդը եւ պաշտպանել անոր արդար իրաւունքները դարձեալ երիտասարդի վայել անձնուիրութեամբ ու քաջութեամբ :

Երբ այս գեղեցիկ ու գրական գիծերը կը նկատեմ «Յառաջ»ի գոյութեան հիմնաքարերը, չեմ կրնար ուշադրութենէ վրիպեցնել նաեւ Գործողը, որ իր սրտէն ու հոգիէն, շատ բան դրած է հոն, ապրած, քրտնած ու տառապած անոր հետ եւ անոր համար : Իր «Զանգակին երգը» չա՛տ ծանօթ բանաստեղծութեան մէջ, ազատութեան երգիչը՝ Շիլլէր, ըսած է. «Գործը փառաբանութիւնն է գործողին» : Այս պարագան պատշաճեցնելով, պիտի ըսենք, որ «Յառաջ»ի իմաստը, իբրեւ կենդանի օրկան եւ երիտասարդ օրաթերթ, արժէք կ'ըստանայ այնչափով որչափով որ խմբագրին աշխարհահայեացքը կը դառնայ իր հիմնական նկարագրին մասը : Տուէք թերթը ուրիշի մը, պայմանդրէք գծուած ու ձեւուած սահմաններէն դուրս չգալ, և սակայն շուտով պիտի զգաք տարբերութիւնը երկու ղեկավարներուն, որոնք իրենց անհատականութեան դրոշմը միայն կրնան տալ իրենց խնամքին յանձնուած գործին :

«Յառաջ»ը Շաւարշ Միսաքեանի անհատականութեան դրոշմը կը ներկայացնէ, անոր նկարագրին, աշխարհահայեացքին եւ ըմբռնումներուն կենդանի արտայայտիչն է : Այս երեւոյթը բացատրելու եւ հասնելու համար այսօրուան հանգրուանին, պէտք է ակնարկ մը նետել երէկին վրայ, իբրեւ առաջին հանգրուան, որ պիտի յանգէր այսօրուանին տրամաբանական գծով, եւ որուն այնքան հաւատարիմ մնացեր է «Յառաջ»ի խմբագիրը :

Սահմանադրութեան յաջորդող միամիտ խանդավառութեան շրջանն է այդ, 1908, երբ Շաւարշ Միսաքեան, ողբացեալ Գեղամ Բարսեղեանի հետ «Ազդակ» Երիտասարդ շաբաթաթերթը կը հիմնէր : Գիտակցութեան, ինքնամփոփման, վերանորոգման եւ իտէալի ճամբաներուն ուխտաւորը կը դառնային : Կը փորձէին գծել նոր կեանքի մը սկզբունքները, գալիք յեղափոխութեան, աշխատանքին, բազուկին ու միտքին ներբողը կը հիւսէին, եւ «նոյնազգաց ու նոյնախոհ երիտասարդութեան մէկ շեշտը» ներկայացնելու ձգտումովը կը մտահոգուէին : Ազդակը կը դառնար հանրային դաստիարակութեան, ժողովրդապետական իրաւունքներու պաշտպանութեան, միտքերու վրայ Թանձրացող տգիտութիւնը փարատելու հայրենաշէն իտէալին նուիրուած օրկանը, մի՛շտ երիտասարդ, յանդուգն, յարձակող, քննադատող եւ միշտ ճշմարտութեան ի խնդիր :

Մեծ պատերազմի ընթացքին ահաւոր փորձութեան ենթարկուելով, որուն մանրամասնութիւնները կարդացինք այս էջերուն մէջ իսկ, նոր գիտակցութեամբ ու փորձառութեամբ, վերանորոգող ու վերագնահատող այս ձգտումները կեանքի կը կոչէ զինադադարին յաջորդող առաջին ամիսներուն, իբրեւ երկրորդ հանգրուան, վարելով «Ճակատամարտ» օրաթերթը : Երրորդ հանգրուանը «Յառաջ օրաթերթով պատմութեան կ'անցնի :

Այս երեք հանգրուաններուն մէջէն, Գործողն ու գործընոյնանմանհանջ գաղափարախօսութեան ներկայացուցիչները կը հանդիսանան, եւ առով իսկ արժէք կը ստանան բոլոր այն պայքարները, գաղափարներն ու վարդապետութիւնները, որոնք կը քարոզուին ու մեկնաբանուին : Նկարագրի այս անփոփոխ ու հաստատ գիծն է, որ «Յառաջ»ին տուած է նաեւ անկաշառ, ուղիղ, ժողովրդապաշտ ձգտումներ հետապնդողի արդար կոչումը : Ներքին այդ բնազդին, համոզումներու մասին իր ունեցած արդարութեան եւ գեղեցկութեան զգացումն է, որ Գործողը կը դարձնէ յաճախ մոլեռանդ մը, կրօնական նուիրականութեան հասնելու աստիճան :

Առաջին հանգրուանէն մինչեւ վերջինը, նոյն գաղափարախօսութեան երիտասարդական Թափը՝ «Յառաջ»ի եւ իր խմբագրին հիմնական արժանիքներէն մէկը պիտի մնայ : Շա՛տ դըժուար է եթէ ոչ անկարելի երիտասարդական հաւատաւորի խանդավառութիւնը պահել հակառակ երեսնամեակի մը փորձառութիւններուն, յուսախաբութիւններուն եւ պարտութիւններուն, որոնք անխուսափելի կերպով կապուած կը մնան հանրային ամէն մէկ գործիչի կեանքին, իբրեւ մէկ մասնիկը հաւաքականութեան եւ անոր վիճակուած դառն ճակատագրին :

Երիտասարդական այս ձգտումը չէր կրնար չանդրադառնալ երիտասարդ այն սերունդին վրայ, որ գրական կամ հրապարակագրական մարզերուն մէջ, կը բաժնէր Թերթին ճակատագիրը, կամ իրենք կը միացնէր անոր : Այս էր պատճառը, որ օտար հորիզոններու մէջ, այս երրորդ հանգրուանին հետ զուգընթաց, կը կազմուէր երիտասարդ սերունդ մը, որ իր պահանջներով, դժգոհութիւններով, ձգտումներով, խոհերով ու երազներով, իր սնունդը անկէ կը գտնէր եւ իրմէ անոր կը բերէր իր միտքին վաստակները, տեսակ մը եղբայրական եւ ընկերական ներդաշնակութիւն ստեղծելով : Այդ ներդաշնակութիւնը շօշափելի չէ անշուշտ, բայց կը զգացուի, եւ երեւան կուգայ ամէն անգամ որ գեղեցիկ առիթ մը ներկայանայ :

Հաստատելու համար այս տեսակէտը, կը բաւէ աչքէ անցընել «Յառաջ»ի տասը տարիներու հաւաքածոները, կազմել վիճակագրութիւն մը, եւ արձանագրել բոլոր այն անունները, որոնք որ եւ է ձեւով իրենց աշխատակցութիւնը բերեր են, եւ ձեռնարկին յաջողութեան մասնակցած, երիտասարդական նոյն հաւատքով ու խանդավառութեամբ : Աչքի կը զարնէ մասնաւորաբար պաշտամունքը հանդէպ մեր մայրենի լեզուին, աւանդութիւններուն, գրականութեան եւ արուեստներուն :

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն մանաւանդ «Յառաջ»ի խմբագրականները, քանի որ լեզուի եւ արտայայտութեան մասին է խօսքը : Երբ հանգրուանէ հանգրուան վերջին երեսնամեակի Հայ հրապարակագրութիւնը նկատի առնենք, հետեւեալ ձեւով կը ներկայանայ ան : Բիւզանդ Քէչեանի հրապարակագրութիւնը քաղաքական կամ առտնին տնտեսութեան, աշխարհագրութեան կամ պատմութեան դասի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր, Թըւականներով, պատմական փաստերով եւ անուններով ծանրաբեռնուած, դանդաղ ու ծոյլ ընթերցումի համար գրուած : Գրիգոր Զոհրապինը ուրիշ էր, փաստաբանական, յարձակողական կամ պաշտպանողական, ըմբոստ եւ հատու : Ռուբէն Զարդարեանինը գրագիտութեան կամ գեղեցկագիտութեան կենդանի նմոյշ էր, ծանրախոհ, մտածուած, իբրեւ Թէ գրական արձակ էջի մը համար տառապէր արուեստագէտը :

Շաւարշ Միսաքեանինը իր ժամանակը կը յատկանշէ : Արագութեան դարաշրջանի, հեւ ի հեւ, սուսսատուն կեանքի ոճն է անորը : Կարճ, կըտրուկ, չափի վրայ ձեւուած, ուր յաճախ բառերն ու նախադասութիւնները ամբողջութիւն մը կ'արժեն :

Այս ոճը, սեւանակի ու ձայնասփիւռ գործիքի ոճն է, նաեւ տողաչափ մեքենային, երբ գրաշարը սեղանին առջեւ կեցած, էջ էջի վրայ կ'առնէ ու կը տանի յանձնելու ամենակուլ մեքենային : Ինչ որ ըսած ու գրի առած ես, գացեր է արդէն, տարածուած ալիքներու պէս :

«Յառաջ»ի խմբագրականները հայ հրապարակագրութեան ամէնէն արդիական դպրոցը կը յատկանշեն, երբ ուրիշներ յիսուն տարի առաջուան երգը կ'երգեն... :

Եւ վերջապէս, «Յառաջ» ժողովրդական ցաւերուն եւ իրաւունքներուն նուիրուած օրաթերթն է : Ժողովուրդին համար եւ ժողովուրդով նշանաբանը նուիրական է անոր համար : Այս է պատճառը, որ անողոք է ան, երբ կը տեսնէ, որ հանրային իրաւունքներուն դէմ ոտնձգութիւն կ'ըլլայ : Իր այս անկեղծութիւնը շատ անգամ հասկնալի դարձեր է հակառակորդներուն կողմէն իսկ, Թէեւ ժամանակ անցնելէ վերջ միայն :

Մեր ամէնուն կեանքն է «Յառաջ»ինը, հանգրուանէ հանգրուան, ի խնդիր արդարութեան, ճշմարտութեան եւ հայրենի հողի :

Ո՞ւր պիտի յանգի այս վերջին հանգրուանը,— ապագան միայն պիտի տայ ատոր պատասխանը : Մինչ այդ քալենք հաւատքով ու խանդավառութեամբ, մշակոյթի արժէքներու ջահը միշտ կենդանի պահելու համար :

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ

ՄԻԼԱՆ.— «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ պիտի ուզէի ես ալ իմ համեստ բաժինս բերել, բայց դժբախտաբար, ներկայիս այնքան զբաղած եմ որ չեմ կարող կատարել փափաքս : Ամէն պարագայի չեմ ուզեր ուշացնել շնորհաւորութիւններս «Յառաջ»ին, որ այս տասը տարուան ընթացքին այնքան օգտակար գործ կատարեց ազգային տեսակէտով, իսկ ապագային համար՝ ջերմ մաղթանքներ կ'ընեմ աւելի մեծ յաջողութիւններու :

Ճարտ. Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ը

—•—

Կը վկայեմ.—

Յառաջ այն առաջին Թերթն է, որ, նահանջականութեան օրերուն,— երբ ամէն Հայ յուսահատած էր այլեւս Արտաւազդի լեռնէն եւ Հայաստան կը փնտռէր... Քուպանի տափաստաններուն վրայ Թէ... Փարսկուայի ցաբաստաններուն մէջ,— անխախտ մնաց իր հաւատքով եւ հետաքրքրութեամբ հանդէպ Արարատեան հայաշխարհին :

Եւ տասը տարի շարունակ, իր Հայաստան սիւնակով, «Հայաստան սիրել» սորվեցուց :

Կ'ատեմ այս բացատրութիւնը,— «Հայաստան սիրել» : Որքան գիտեմ, այս բացատրութիւնը առաջին անգամ գործածեցին մեր դպրոց չտեսած մտաւորականները, եղբարք ի չարչիութիւն : Այդ «Հայաստան սիրողները», սակայն, մինչեւ այսօր չկրցան ապացոյց մը տալ իրենց Հայաստանասիրութեան :

Ահա Երեւանի սոխակները,— կարծեմ Հօկ կը կոչուին,— որոնք զանազան Թերթեր հրատարակեցին արտասահմանի մէջ : Թէեւ ամէն աղբիւր ունէին երկրի մէջ կատարուած աշխատանքներուն մասին, սակայն երբեք, օր մը օրանց, չկրցան լուր քաղել ու տալ : Հայաստանի Թերթերէն կ'առնէին էջ մը, կուտային գրաշարին, եւ մնցաւ : Ոչ մէկ ճիգ իրենց արտատպութիւնները դարձնելու յատակ եւ պայծառ, ոչ մէկ ջանք Թափանցելու յօդուածներէն ներս՝ տեղեկութիւն մը աւելի տալու համար արտասահմանի հայ ընթերցողներուն : Եւ խորհիլ, որ այս մարդիկը կը վճարուին՝ Հայաստանը ճանչցնելու համար մեր տարագիր բազմութեան :

Ահա Ռամկավարները,— կը հետեւին Դաշնակցական Թերթերուն՝ Դաշնակցական Թերթերէ առնելու համար Հայաստանի լուրերը :

Պարկեշտ Թող ըլլան եւ խոստովանին, որ իրենք, Ռամկավարները, Հայաստանի իրենց լուրերուն մեծ մասը կ'առնեն կ'արտատպեն «Յառաջ»ի քաղուածքներէն :

Ուրեմն, «Յառաջ» նախ ձրի ուսուցիչ մըն է ապերախտ «Հայաստանասէրներուն», անոնց սորվեցնելու համար սիրել Հայաստանը :

Սիրել Հայաստանը կը նշանակէ ճանչնալ ու ճանչցնել զայն : Եւ «Յառաջ», տասը տարի է, կ'աշխատի նկարագրել Հայաստանի գիւղերը, արտատպել հայ գրողներու աշխարհագրական Թուղթի տպաւորութիւնները, վերջապէս քաղել ջրաբաշխական, գիւղատնտեսական, անասնապահական, լեռնագրական, հողագիտական, պատմագրական շինարարական, մարդաբանական, ճարտարապետական, քիմիական, ազգագրական, հանքաբանական, Թատերական, դպրոցական, երաժշտական, վիճակագրական ամէն տեղեկութիւն՝ սարքելով ու դասելով յօդուածներու, գիրքերու, ուսումնասիրութիւններ, Թարգմանութիւններու մէջէ :

Այսպէս է, որ «Յառաջ» հրճ է՝ լուրեր տալով Հայաստանի վե քին մասին կամ սրտնեղեր՝ երբ նինի հայ արեղաները Մարքսեան մեղիս մը կը կարծեն կազմակ պութիւնը, որ կոչուած է վար հայ ժողովրդեան ճակատագիրը :

Թէ ո՛րքան անստգիւտ է վերապ մունքը, զոր ցոյց կուտայ «Յա հանդէպ Հայաստանի, ամէն օր ապացոյցով մը կը հաստատուի «Յառաջ»ի քաղուածքները, Հայ տանի Թերթերէն առնուած «Յառաջ»ի լեզուով յատակցած պայծառացած, կ'երթան կ'արտատ ուին «Հայաստանասէր» մամու մէջ եւ ամիս մը վերջ կը վերադառ Փարիզ, անգամ մը եւս արտատպ լու համար տեղւոյս Թերթերուն Զէ՞ որ արտատպումը այլեւս ամէն չէ :

Եւ սակայն, «Հայաստանասէրնե րը չկրցան երբեք Հայաստան«քաղե Ինչո՞ւ :

Վասնզի ոչ Թէ միայն հրապարակագիրներ չեն իբրեւ հակառակորդ չարժող սա պարոնները, այլեւ յո նութենէ խոյս տուող անպարկեշտ մարդիկ, որ, իրենց չարչիի սովո րութիւններուն հնազանդ՝ կը բա նանան սիւնակ լեցնելով, որեւէ ձեւ նոյնիսկ իրենց բառերն ու գրածը չհաւատալով :

Այսօր, տասը տարուան հունձքէն վերջ, «Յառաջ» կը պարծի իր «Հա յաստան» սիւնակով, որովհետեւ սիւնակին մէջ հատորներով գրակ նութիւն եւ ծանօթութիւն ամբար է Հայաստանի մասին :

×

Ի՞նչ է «Յառաջ»ի դիրքը հանդ Հայաստանի :

Այս Թերթին էջերէն ոչ ոք դէմ տայայտուած է ռուսական օրիենտ սիոնին, այնքան ատեն որ կը տես ներկայ պայմանները : Սակայն շա րունակ քննադատութիւններ կը գր ուին այդ օրիենտասիոնին մոլեռան դութեան մասին, իբրեւ ընդդիմա դիր : Տեսնուած է որ կարգ մը մտա րականներ չափազանցութեան կը հա ցնեն սրովբէականութիւնը,— «պա տեցէք Ռսի ոտքը» : Այս հիմնադր Թեան դէմ, «Յառաջ»ի կեցուած կ'արժէ արդէն ամբողջ քաղաքակա նութիւն մը :

Ի՞նչ կ'արտայայտէ այդ կեցուած քը :

Արարատեան Հայաստանը յանձն լով հիւսիսի հովանաւորութեան մինչեւ որ փոխուին պայմանները մերոնք աւարտեն իրենց աշխարհ Թիւնը պետականութեան դպրոց մէջ,— «Յառաջ» չի կրնար հոգ յանձնել Թրքահայ դատը, որուն ա անդորրը կը մնայ Սփիւռքը : Ան հրաժեշտ է կազմակերպել նա Սփիւռքը, որովհետեւ Սփիւռքով մի այն կ'արժեւորի Թրքահայ դատը : Ե եթէ Հայաստանն է որ պիտի խան դավառէ՝ իբրեւ խարիսխ, եթէ Հա

ՃԱԿԱՏԷ ՃԱԿԱՏ...

=•=

Միշտ հակառակ ճակատներու վրայ եղած ենք Շաւարշ Միսաքեանի հետ :

Երկուքս ալ դեռ անպեխ եւ ազազուն, Պապը - Ալիի պողոտային վրայ, իրարմէ հարիւր մեթր հեռու, ինք Սուրհանդակի խմբագիր էր, ես անոր հակառակորդ Թերթին՝ Մանզումէի : Անգլերէն Թերթերը Թեւին տակ, ամէն օր, որոշ ժամերուն, առտու իրիկուն, պաշտօնակալի մը ճշդապահ լըջութեամբ կ'անցնէր, տժգոյն ըսուելու չափ սպիտակ իր դէմքը մշտապէս անժպիտ, իր քաղաքական լուրերը Թարգմանելու. իսկ ես Թուրքերէն Թերթերէն ներքին լուրերը կը շինէի՝ անկարգ անկապ աշխատանքի եղանակով մը :

Անխօս, անայլայլ, մարդախոյս, ինք իր մէջ պատնիշուած, մենակեաց ըլլալու կոչումով այս տղան ի՞նչպէս ինկեր էր խմբագրական եռուզեռ ու յարաբերալից կեանքին մէջ, կը խորհէինք :

Կը խորհէինք... չէինք կրնար խօսիլ իրեն հետ, որովհետեւ, Սկիւտարի շոգենաւին ժամանակացոյցը յարգելու իր ճշդապահութենէն չեղում չունէր, սրճարան չէր գար, ճաշարանը չէինք կրնար հանդիպիլ, եւ մինչ Գեղամ Բարսեղեան — Դաշնակցութեան մէջ իր մենտորն ու կնքահայրը — ամէն կիրակի, ամէ՛ն օր այնքան կը սիրէր պզտիկ քէֆեր սարքել Մահքէմէ Ճամիի բակին մէջ կիկլակաձայն քէպապ ճաշակելու, կամ Բերայի քանի մը անկիւնները խմիչքի սեղաններով հաճոյանալու, հաւաքելով միշտ դրոցբրոցներ, Միսաքեան խուսափուկ Թռչուն մըն էր այդ երկինքին մէջ :

Կ'երեւի շատ պզտիկուց սկսեր էր խորհիլ իր անձէն ու անհատական հաճոյքներէն դուրս բաներու վրայ... :

×

1908ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը իր դիմագիծը փոխեց յանկարծ :

Նախ, կուսակցութեան յանձնարարութեամբ ընկերոջ մը հետ բացաւ Արծիւ գրատունը, որ սակայն հակառակ իր յաջողութեան՝ երկարակեաց չեղաւ :

Յետոյ, Միսաքեան որ մինչեւ այն ատեն շատ քիչ բան ստորագրած էր Պոլսոյ մէջ, եւ մեր ամէնուս պէս ո՛չ քերթուած կը գրէր ոչ պատմուածք, Գ. Բարսեղեանի հետ գլուխ կանգնեցաւ երիտասարդական շաբաթաթերթի մը՝ Ազդակի, որ կուգար իրական պէտք մը գոհացնել իր նոր ոգիով, յեղափոխական կեցուածքով եւ ընտրողական ճաշակով :

Հոս ես հակառակ գիծին վրայ չէի, այլ իր իսկ ճակատին մէջ, բայց... լուսանցքին վրայ, քանի որ ուղղափառութիւնը կը պակսէր ինծի :

×

Ես չեմ յիշեր, ինք կը պատմէ :

Սահմանադրութեան հռչակումին վրայ, քանի որ Դաշնակցական ընկերներով շրջապատուած էի, կիրակի մը կը հաւաքուէինք Գում - Գափուի զուրսի վարժարանին սրահը — իմ նախակրթարանս — կազմելու տեղական կոմիտէն :

— Այդ օրը երբ նախաձեռնարկ եկար, ու անգամ մըն ալ չերեւցար, կը կրկնէ խնդալով :

Ես ի՞նչով եմ մեղաւոր երբ ամէն լոյս չի Թափանցեր ուղեղիս մէջ ... :

Որով, ճակատները զատուած էին դարձեալ :

×

Ես պատմեմ, գուցէ ինք չյիշէ :

Կը տեսնէ՞ք սա հսկայը որ այնքան Թեթեւօրէն բեմ կը բարձրանայ, կռճակները կը կոճկէ յանդուգն, ականոցը քիթին կը զետեղէ հեղինակօրէն՝ բոլոր սրահին ասպարէզ կարդալու յաւակնութեամբ մը, գիտցէ՛ք, այն որ այնքան դիւրաւ գաղափարներու հիւԹը պայքարի սլաքներուն կ'ագուցանէ, այն գունատ երիտասարդն է որ երբ առաջին անգամ, իր կուսակցական պետերուն Թելադրանքով, ասպարէզին վարժութեան համար բեմ ելաւ, դողաց, դողդղաց, կակազեց ու լեզուափակ վար իջաւ կաս կարմիր :

Գնա շնորհաւորէ հիմա իր կամեցողութեան յամառութիւնը :

×

Պոլիս երկար չմնաց, մէկ տարի «Ազատամարտ»ի մէջ խմբագրելէ յետոյ, զինքը Կարին ղրկեցին վարելու Դաշնակցութեան Թերթը՝ Յառաջը :

Հոն էր որ իրապէս սկսաւ իր պատասխանատու հրապարակագրի գործը, հոն ըրաւ քաղաքական գործիչի իր մարզանքները եւ եթէ չեմ սխալիր, հոն էր որ վերջնապէս կազմուեցան ինքն ու իր ոճը :

Իր խմբագրականներու հիւսուածքը ժառանգութիւնն է Դաշնակցական մամուլի առաջնորդողներուն : Թրքահայ լրագրութիւնը կարճ, կտրուկ նախադասութեան ձեւը չէր որդեգրած մինչեւ Սահմանադրութիւն : Հայրենիքի եւ Բիւզանդ Քէչեանի դպրոցները, ոգիով տարբեր իրարմէ, ձեւով մօտ էին : Հատուածներու երկարութիւնը եւ փաստերու յաջորդական խտացումը խրտչելի չէին : Անոնք իրենց ըսելիքը լիութեամբ, առանց սահմանագծի կ'ըսէին, ուսումնասիրական ձեւով կ'արտայայտուէին (Քէչեան երբեմն ամբողջ էջ մը կը գրէր Շաբաթօրեայ իր խմբագրականները), իսկ Դաշնակցական մամուլը աւանդութիւն մը ունէր, ամէն օր գրել, բայց չափ մը պահել, որչափ որ կարելի էր :

Փաստ մը ահա Թէ Ռուսահայերը կարգապահ, զինուորական մարդիկ են վերջապէս, իսկ Թրքահայերը համեմատաբար պաշը - պօզուք...

Եւ Շաւարշ իր կարգին, աւանդութիւն մը չինեց ճիփ - ճիշդ սիւնակ մը գրելը (իր նախորդները երբեմն պակաս, երբեմն աւելի ալ կը գրէին) որուն մէջ կը մնայ անդրդուելի... : Ուրեմն, կրնանք ըսել Թէ, Շաւարշ, միակ բանին մէջ ուր չափը չի կրնար անցընել, իր խմբագրականներուն սիւնակն է... :

«Չափ»ին համաձայն գրելու պարտաւորութենէն իր գրիչը երբեմն կը տարողնի կրկնութիւններու վրայ, բայց ընդհանուր հագուածքն ու կեցուածքը նոյնն են, խնամեալ, կուռ եւ հատու : Առոյգ, ախորժելի, անտաղտուկ ոճ, որ Թերթին ամէնէն կարդացուած բաժինին կը փերածէ իր նախասենեակը : Իսկ երբ կը հակառակախօսէ՝ կարծես մերկ դաշոյն մը կը ճօճանակէ օդին մէջ : Խօսքի ժայթքումներ, պատկերներու յանկարծական գունադեղումներ եւ բառերու ինքնատիպ երգիծական սլաքներ հրԹիռի պէս կը պրիսմակեն իր արձակին պարզ երկինքը : Դժբախտաբար շատ քիչերը կը յիշեմ.— Կարմիր կըտուց, պսակաւոր սողուն, քոսոտ քոռակ, կարմիր – կանանչ մարգանքներ, Կալըռի Օսման...

×

Ինչպէս Սահմանադրութեան, անկէ տասը տարի յետոյ, 1918ի Զինադադարին նոր գոյնով մըն ալ դուրս եկաւ Շաւարշ :

Բանաստեղծի քղամիդ էր հագեր...

Խոստովանիմ որ իր քերթուածները ընկալեալ երգերէն, չափածոյ եղանակներէն տարբեր էին, անձնադրոշմ ու հոգեխռով :

Նորազարթ լար մըն էր այս կ'երեւի իր հոգիին մէջ, որ սակայն շուտ խըզուեցաւ, վասնզի, կը խորհիմ, պէտք էր կանգնիլ Հայ Մամուլի պատնէշին վրայ որ պարպուած էր իր այնքան գեղեցիկ ու սիրելի ոյժերէն, եւ արիւնի մէջ ինկած դրօշը վեր բռնելու կոչումը կը պատկանէր իրեն որ իր նահատակ երէցներէն ու ընկերակիցներէն հրաշքի մը պատահականութեամբ միայն անջատուած էր :

×

Ահա դարձեալ ճակատ ճակատի : «Ճակատամա՛րտ» :

Ես իմ զէնքս չեմ ուղղած իրեն անձնապէս, բայց որովհետեւ իր պատնէշին դէմ կը կրակէի, ան իբր զօրականը այդ ամրոցին, երբեմն իր ծանր հրետանին կ'ուղղէր իմ ալ վրաս :

Քէմալական արշաւանքին վրայ խուճապային փախուստի պահուն էր : Ամէն կողմէ խելացնոր ձախողութիւն հայոց դատին : Այդ մոլեգին խաժամուժին մէջ յուսահատական կանչ կ'արձակէի, Թէ հայոց համար հայրենիք մը պէտք է փնտռել, ծով րէ, ովկիանոսներէ անդին : Եւ ապ անոր անկարելիութեան առջեւ, կ տարփողէի Հայերու Ֆրանսա գաղթ այն համոզումով Թէ՝ Արեւելքի մէ միշտ ջարդը մեզ պիտի ջնջէ, իսկ հ Արեւմուտքի մէջ գէԹ մարդավար խաղաղ մահով մը կը վերջանանք :

Այս երկու խնդիրներուն առթիւ Շաւարշ կրակ չԹողուց որ չտեղար գլ խուս :

Փառք Աստուծոյ որ, այդ Թնդան Թաձգութենէն չպաննուեցայ, ապ Թէ ոչ, այսօր, Յառաջի մեքենա դարձնելու պարտաւորութիւնը ի՞նչ պէս դրած պիտի ըլլար Թիկունքիս...

×

Դէպքերու կատակերգութիւն :

Շաւարշ հակառակ իր պայքարի երկու տարի յետոյ, ինքն ալ Փարի ժամանեց... :

Տարբերութիւնը սա էր որ ես ինք զինքս փրկելու համար եկած էի, ա եկաւ ուրիշները փրկելու : Խոշոր գաղութ մը կար Ֆրանսա, մտաւորականութիւն մը եւ երիտասարդութիւ Գործիչին ու հրապարակագրին համար մշակելի, գործածելի գետին : Եւ առանց դժուարութիւններէ վախնալու, առանց միջավայրին ակնկար Թեան ընկրկելու, մէկ հարուածով վճռականօրէն վերահաստատեց իր երիտասարդական տաք շրջանին սիր ական Թերթը՝ Յառաջը :

Այս բարոյալքող, խաԹարիչ ու կազմալոյծ միջավայրին մէջ տասը տարի, տա՛սը երկար տառապալից տարիներ, նիւթական ու բարոյական

''ՅԱՌԱՋ''Ի ԼԵԶՈՒՆ

«Յառաջ»ի հայերէնը...

Անիկա կը նմանի գեղեցիկ ու կրթուած աղջկան մը լեզուին...

Անոր համար կ'ըսեմ.

— Լեզուդ ուտեմ, «Յառաջ»... ան ինչ անոյշ, ան ինչ բարկ, ի՜նչ ուժգին, հատու, տպաւորիչ եւ կատարեալ է իբրեւ լեզու:

Ան անձնական եւ սուրբ դեր մը խաղաց մեր նոր գրականութեան մէջ: Առանց «Յառաջ»ի՝ արդի հայերէնը պիտի բուրէր բաբելոն: Նոր գրողներէն շատեր — որոնց համար գործիք մըն էր միայն լեզուն — հասկցան թէ անիկա դրօշ մըն է, զէնք մըն է, արմէնութեան գեղարուեստական ամրութիւնն ու մեհեանն է, խորախորհուրդ բովանդակութիւնով եւ առհաւական արարողութիւններով:

Լեզուն ցեղին դիմագիծն է եւ անհատին աւիշը: «Յառաջ»ի լեզուն առաջդիմական քաղաքակրթութիւնն է, մեր վերջին տասնամեակին:

Եւ Թող չվշտանան մեր բոլոր օրաթերթերը, երբ ըսեմ թէ անզուգական կը մնայ Յառաջալեզուն թէ ներկայ եւ թէ անցեալ լրագրութեան մէջ:

«Յառաջ»ի լեզուն երկիր մըն է որ կ'արտադրէ մեղր, պտուղներ, ծաղիկներ, երաժշտութիւն, բուրումնաւէտութիւն, լոյսեր եւ ահագնադղորդ փոթորիկներ:

Կտրուկ, ուժգին, արագ, հատու, կարճ բայց կատարելատիպ կնիք մը ունի իր հայերէնը, որուն հալոցէն կ'անցնին իր աշխատակիցներուն եւ թղթակիցներուն նախադասութիւնները:

— Հայերէն է «Յառաջ»ի հայերէնը: Այնտեղ կարելի չէ գտնել ո՛չ ֆրանսաբանութիւն, ոչ թրքաբանութիւն, ոչ անգլիաբանութիւն:

Շատեր այս ուղղութեամբ կը փառաբանեն «Ազատամարտ»ը: Բայց Թող անգամ մը ներկայ հասկացողութեամբ եւ աչքով բաղդատեն այս երկու թերթերը ու այն ժամանակ որոշապէս պիտի զգան «Յառաջ»եան լեզուի առաւելութիւնները:

Մեր ամբողջ լրագրութեան մէջ անզոյգ դիրք մը ունի «Յառաջ»ը իր մաքրամաքուր, ճախրասլաց եւ արդիավայել արմէներէնով:

Փա՜ռք «Յառաջ»ին իր այս աստուածընտիր առաքելութեան մէջ բրած առաջդիմութեան համար...

Քանզի, մենք ազգայնականներս, հայրենիքէն իսկ առաջ, իբրեւ գերագոյն սրբութիւն կը դաւանինք մեր լեզուն, մեր «մեծասքանչ» հայերէնը: Եւ առանց այլեւայլի կը յայտնենք թշնամութիւն բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ թերթերուն դէմ որոնք տգիտութեամբ ու անփութութեամբ կ'աղաւաղեն մեր անպղծելի եւ ոսկեղենիկ բարբառը:

Լեզուն մեր մեծագոյն մշակոյթն է ու մեծագոյն գեղարուեստը: Լեզուն մեր բանակն է ու մեր սէրը: Մեր ամբողջ զօրքն ու զէնն ու զարդն է լեզուն: Անիկա ոգին է ցեղին: Առանց անոր ընչահեղձ կ'ըլլայ արմէն ժողովուրդը:

Եւ կրկին փա՛ռք «Յառաջ»ի լեզուին, որուն իւրաքանչիւր նախադասութեան վրայ լոյս կը խաղայ, որուն իւրաքանչիւր բառին վրայ կայծակ կը դողայ եւ իր սիւնակներէն Սահակ-Մեսրոպեան զմռուռ անուշաւէտ զուլաներ կը բարձրանան:

Պաշտելու չափ կը սիրեմ «Յառաջ»ի լեզուն:

Այնտեղ յարգուած է մեր Քերականութիւնը, հիւրասիրուած է մեր Ուղղագրութիւնը եւ Ոճը նստած է իր ոսկի խարիսխը:

Քսաներորդ դարու Արմէնն է որ կ'երգէ ու կ'աղաղակէ անոր սիւնակներէն իր ինքնատիպ արուեստով:

«Յառա՜ջ», «Յառա՜ջ», եւ լեռնական Արարատէն վեր կ'ելլէ մեր ձայնը, մեր դրօշը, մեր ոգին, մեր ազգայնութիւնը:

«Յառա՜ջ» եւ աստղերուն ու Աստուծոյ կը հպի մեր լեզուն:

Հայրենի հովերը կը բանան իր թերթերը... խմբագրական, լուրեր եւ յօդուածներ...

Հոգիս երջանկութիւնով կը դողայ կարդալով իր մէկ յօդուածը, արտասուքներս կը յորդին իր տառերուն վրայ եւ երանութիւնս կը ծաւալի իր սիւնակներուն վրայ:

Լեզուական այս վերելքը խանդավառութեան կը հրաւիրէ զիս եւ հետեւելու իր գեղեցիկ քայլերուն:

Եւ աղաղակելու.

— «Յառաջ», չեմ մաղթեր որ աւելի վեր ելլես, սակայն կը մաղթեմ որ վար չիջնես:

Եւոհէ եւ կեցցէ՛ս:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

յատանն է որ պիտի կենդանացնէ՝ շինարարական իր տենդով, Սփիւռքն է նոյնպէս որ պիտի աւիշ տայ Արարատի ծաղկումին, Սփիւռքն է դարձեալ որ Թափ պիտի տայ Արաքսի բազկերակին:

«Հայաստանասէր»ներէն, — որոնք ամէն դատ կը զոհեն Արարատեան հայաշխարհին,— «Յառաջ» կը տարբերի անով որ ընդունակ է ամէն նուիրումի վասն Հայաստանի, մնալով ջերմեռանդ պաշտպան մը Սփիւռքի դատին:

Հայոց Պատմութիւնն ալ այդ չէ՞ որ կ'աւանդէ,— յաճախ երկրին ծայրամասերն էին որ իրենց ծանրութեամբ կը պահէին հաւասարակշռութիւնը, ինչպէս մեր գաղութներն եղան (Թիֆլիզ, Պոլիս, Վենետիկ), որ ծայր տուին մեր զարթօնքին եւ գրական վերածնունդին:

«Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ, երբ ինծի կը տրուի բանաձեւել իր «Հայաստան» սիւնակին քաղաքականութիւնը, չեմ կրնար զսպել աղաղակը որ կը փրթի սրտէս.—

Կեցցէ՛ Հայաստան:

Եւ Թող միշտ վառ մնայ Թրքահայ դատին ճրագը, մինչեւ որ խաղաղին միլիոնաւոր նահատակներու հոգիները:

Եւ կեցցէ՛ «Յառաջ»ի ոգին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԱՐԵՒ "ՅԱՌԱՋ"ԻՆ

»»»o«««

«Յառաջ»ը տասը տարեկան է այսօր: Հայ Թերթի մը համար մանաւանդ օրաթերթի մը համար տասը տարին պատկառելի տարիք մըն է: Անհամար ծնող ու մեռնող հայ թերթերու քով տասը տարի ապրած թերթ մը յարգանքի արժանի երեւոյթ մըն է մեր կեանքին մէջ:

Ասկէ տասը տարի առաջ երբ իմացուեցաւ որ Շաւարշ Միսաքեանը թերթ պիտի հրատարակէ, բոլորս ալ յոռետես էինք: Վեց ամիս չի տեւեր կ'ըսէին ծանօթներս: Ես, աւելի առատաձեռն, մէկ տարի կեանք կուտայի «Յառաջ»ին, այս հեւ ի հեւ կլանող ու կործանող պայմաններուն մէջ: Սխալած էինք: «Յառաջ» ապրեցաւ, մեծցաւ ծաւալով, օրաթերթ եղաւ եւ իր կենսունակ երեւոյթը ցոյց կուտայ որ պիտի շարունակէ ապրիլ:

Թերթի մը խմբագիր ըլլալ հայ կեանքի մէջ, ապերախտ գործ մըն է: Երկու բանաստեղծութիւն գրող բանաստեղծ մը գովեստ կը ստանայ: Երեք պատմուածք գրողը գրախօսականներու կ'արժանանայ: Միայն հայ խմբագիրն է որ, իր տաժանելի իր կեանքին մէջ ոչ միայն չի գնահատուիր, այլեւ կը հարուածուի, կը քննադատուի: Ընթերցողները կարդալէ վերջ, Թերթը մէկ կողմ կը դնեն առանց վայրկեան մը իսկ անդրադառնալու թէ ինչ դժուարին աշխատանքի արդիւնք է այդ Թերթը: «Յառաջ» ամբողջ տասը տարիներ քալեց այդ դժուար ճամբէն: Անշուշտ վրիպումներ ունեցաւ, երբեմն յախուռն եղաւ եւ իր խարազանը երբեմն իջաւ նաեւ անոնց գլխուն որոնց պէտք էր խնայէր, բայց առածը կ'ըսէ. «Ձի սխալիր ան որ չի գործեր»: Արդար ըլլալու համար ըսենք, սակայն որ եթէ «Յառաջ» երբեմն չափազանցեց, երբեք դիտումնաւոր չէր, ոչ ալ չարամտութեամբ: Անհաշտ ըլլալու փափաքն էր, որ «Յառաջ»ը երբեմն շատ յառաջ տարաւ...

Քիչ վերը ըսի, որ մեր կեանքի պայմաններուն մէջ Թերթի մը հրատարակութիւնը շատ դժուար է: Ցոյց տալու համար թէ մեր ժողովուրդը որ աստիճան տարբեր է այն միջավայրէն ուր փոթորիկը զինք նետեց, համեմատենք մեր լրագիրներու անունները տեղական լրագիրներու անուններուն հետ: Հայ լրագիրներու անունները կանչ մը, հրաման մըն են ինչպէս «Յառաջ»ն է, կամ միտք մը, փափաք մը գաղափար մը խորհրդանշող, ինչպէս «Հայրենիք», «Յուսաբեր», «Ապագայ», «Պայքար», «Հորիզոն», «Նոր Օր»: Եթէ տեղական թերթերու պէս մեր Թերթերն ալ կոչուէին «Թերթ», «Պզտիկ Թերթ», «Փարիզ-Կէսօր» կամ «Փարիզ երեկոյ» անունք չպիտի յարմարէին մեր հոգեբանութեան, մեր դէմքի արտայայտութեան: Անուններու այս տարբերութիւնը պատահական չէ: Փոքր ու աննշան երեւցած այս տարբերութիւնները իրենց հոգեբանական խոր պատճառներն ունին: «Փարիզ երեկոյ» կոչուած Թերթը հարիւր հազարներով կը ծախուի. նոյն փողոցին անկիւնը 3—4 ծախողներ կան եւ բոլորն ալ կը սպառեն իրենց Թերթերու խոշոր ծրարները: Այդ Թերթին կամ միւսներուն ամենահամեստ աշխատակիցն անգամ բարեկեցիկ կեանք մը ունի: Որովհետեւ Թերթը կը պատկանի ժողովուրդի մը որ հասած է, իր տեղն ունի, ան, միայն լուրեր կ'ուզէ կամ, ծայրայեղ պարագային, զարգանալ կ'ուզէ: Իսկ հայը երբ Թերթը ձեռքը կ'առնէ, լուրէ աւելի, մխիթարութիւն մը, «դարտին դարման» կը փնտռէ: Յաջողած է ան հայ Թերթը որ այդ սփոփանքը կը բերէ: Այսօր հասունութեան հասած «Յառաջ»ը գիտէ հայ ընթերցողը ոգեւորել, սփոփել, յուսադրել:

Ահա թէ ինչու, ես ալ իբրեւ մէկը այդ ընթերցողներէն ուզեցի իմ յարգանքի խօսքս ըսել «Յառաջ»ի համար եւ «Յառաջ»ի մէջ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը
ԵՒ ԻՐ ՆԱԽՈՐԴՆԵՐԸ

— o —

Փարիզի «Յառաջ»ը որ բոլորեց իր տասնամեակը, ընդհանրապէս հայ եւ առանձնապէս մեր դաշնակցական մամուլի պատմութեան մէջ պէտք է գրաւէ իր ուրոյն պատուաւոր տեղը, որովհետեւ տասը տարի շարունակ բեղնաւոր աշխատանք է կատարել գաղթահայ աշխարհում, եւ արժանաւոր ժառանգորդն է, մեր բուն երկրի մէջ պատմական դեր կատարած Թիֆլիզի, Կարինի եւ Երեւանի ՅԱՌԱՋների:

Եթէ այսօրուայ յոբելեարը արքայ կամ կաթողիկոս լինէր, իրեն կը կոչէինք ՅԱՌԱՋ ՉՈՐՐՈՐԴ: Բայց աւելի նպատակայարմար է անուանել ՅԱՌԱՋ-Փարիզի: կամ Փարիզի ՅԱՌԱՋ, ինչպէս յաղթական զօրավարների անուան փակցնում են իրենց գրաւած վայրի անունը, իբրեւ մեծագոյն վարձատրութիւնը:

Արժէ մի քանի խօսք նուիրել, Փարիզի «Յառաջ»ի ծննդեան տասնամեակի առթիւ, իր փառապանծ նախորդներին:

ԹԻՖԼԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ցարական բռնակալ կառավարութեան հալածանքի պատճառով, մինչեւ ռուսական առաջին մեծ յեղափոխութիւնը (1905), Ռուսաստանում գոյութիւն ունեցող բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնները, որոնց թւում եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը զուրկ էին սեփական ազատ մամուլից: Այս էր պատճառը որ մեր գրող ընկերները աշխատակցում էին գլխաւորապէս Գ. Արծրունիի հիմնած ազատամիտ «Մշակ» Թերթում:

Շնորհիւ 1905ի յեղափոխութեան, ցարական կառավարութիւնը ստիպուեցաւ իր պատմական հոկտեմբերեան Յայտարարութեամբ խօսքի, մամուլի եւ ժողովների ազատութիւն շնորհել: Եւ չանցած մի քանի ամիս (1906), Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Բիւրօն Թիֆլիզում հրատարակեց Կովկասի մէջ իր առաջին օրինաւոր օրաթերթը, «Յառաջ»: Անոր գլխաւոր սիւները էին Ա. Ահարոնեան, Սիմ. Զաւարեան, Համօ Օհանջանեան, Գ. Խաժակ, Եղ. Թոփչեան եւ մի շարք անուանի ընկերներ: Որպէսզի կարելի լինի գաղափար կազմել թէ ինչպիսի խոշոր դեր է կատարել Թիֆլիզի «Յառաջ»ը, պէտք է պատկերացնել ռուսական առաջին յեղափոխութեան փոթորկալից շրջանը. Կովկասում դեռ նոր հաշուեյարդարի ենթարկուած հայ - թաթարական ընդհարումները, որի մէջ ղեկավար դեր կատարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

1905 Թուի վերջին յետաշրջական շարժումը յաղթող էր հանդիսացել եւ սկսել էր կատաղի հալածանք բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնների դէմ: Իսկ վերջինները պարտուած բռնակալութեան դէմ վարած ճակատի վրայ, պարտուածներին յատուկ սովորութեամբ, ընդդիմադիր կուսակցութիւնները աւելի մեծ Թափով բռնկան իրար դէմ պայքարել:

Հայ քաղաքական կեանքի մէջ էլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ ընդհանուր ճակատ էին կազմել հայ կղերամիտները, պահպանողականները, սոցիալ դեմոկրատ մեծամասնական եւ փոքրամասնական Թեւերը, այսպէս կոչուած հայ սոց. դեմոկրատները, սոց. յեղափոխականները: Եթէ աջերը մեղադրում էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր յեղափոխական եւ ընկերվարական գործունէութեան պատճառով, էս-դէկներն ու էս-էռներն էլ Հ. Յ. Դ.ը համարում էին մանր բուրժուական կուսակցութիւն: Եթէ այս բոլորի վրայ աւելցնէինք եւ այդ ժամանակները Հ. Յ. Դ.ից պոկուած միհրականների եւ անջատականների պայքարը դարձեալ Հ. Յ. Դ. դէմ, կարծեմ պարզ կը լինի թէ «Յառաջ»ին եւ թէ իր յաջորդներին ինչպիսի խոշոր դեր էր վերապահուած...

Թիֆլիզի զինուորական նահանգապետի հրամանով «Յառաջ»ը փակուեցաւ, որին յաջորդեց «Զանգ»ը: Նոր Թերթի առաջին խմբագրականից յիշում եմ ընկ. Ա. Ահարոնեանի վեհաշունչ լեզուով գրած հետեւեալ բանաստեղծական տողը.

—Զանգ, ղօղանջիր վեհ ու բա՛րձր...

ԿԱՐԻՆԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Թրքական սահմանադրութեան հռչակումից յետոյ է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, եւ միւս յեղափոխական կուսակցութիւնները հնարաւորութիւն ունեցան իրենց օրինաւոր (լեկալ) մամուլը ունենալ: 1908ի աշնան ռուս բռնակալ իշխանութիւնը ուժեղ հալածանք սկսած ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, մեր ամենատաղանդաւոր հրապարակագիրներից մէկը, ընկ. Եղ. Թոփչեան, ձերբակալումից մազապուրծ ազատած, Թիֆլիզից կ'անցնի երկիր, եւ կը հաստատուի Բարձր - Հայքի մայրաքաղաք Կարինում եւ կը սկսի հրատարակել «Յառաջ»ը, որ դադարեց մեծ պատերազմի պատճառով: Թէ որքան բեղնաւոր եղած կը լինի Կարինի «Յառաջ»ի դերը համիտեան դաժան լծից ազատուած Թրքահայ ժողովուրդի քաղաքական եւ մշակութային մարզերի մէջ, կարծեմ շատ պարզ է բոլոր նրանց համար, որոնք ծանօթ են Թրքահայ կեանքի հարուստ ապրումներին 1908ից մինչեւ 1914ը: Կարինի «Յառաջ»ի անդրանիկ խմբագիր ընկ. Եղ. Թոփչեանի եղերական մահից յետոյ, խմբագրի պաշտօնով իրար յաջորդեցին ընկ. ընկ. Սիմ. Վրացեանը, Շաւարշ Միսաքեանը, Փիլոս-Մարալը եւ Լիպ. Աւետիսեանը:

ԵՐԵՒԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Հայաստանի հանրապետական իշխանութեան օրով, մայրաքաղաք Երեւանում, որպէս Հ. Յ. Դ. օրկան լոյս էր տեսնում «Հայաստանի Աշխատաւոր» օրաթերթը, հանգ. ընկ. Վահան Խորէնիի խմբագրութեամբ, որին 1919ի աշնանը յաջորդեց «Յառաջ»ը, ընկ. Սիմ. Վրացեանի խմբագրութեամբ: Յաջորդ տարին ընկ. Ս. Վրացեան նախարարական պաշտօն ստանձնելով, «Յառաջ»ի խմբագիր եղաւ մի առ ժամանակ «Յուսաբեր»ի արդի խմբագիր ընկ. Վ. Նաւասարդեանը եւ ապա «Հայրենիք»ների այժմեան խմբագիր ընկ. Ռ. Դարբինեանը:

Թէ Երեւանի «Յառաջ»ին ինչ կարեւոր դեր վիճակուեց կատարել պատմական մի այնպիսի շրջանին, ինչպիսին է 1919 եւ 1920 Թուականները, ազատ եւ անկախ Հայաստանի մէջ, ուրտեղ դարձեալ ղեկավար դերը վիճակուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, նոյնպէս պարզ է բոլորին համար: Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով Երեւանի «Յառաջ»ը ստիպուեցաւ քաշուել ասպարէզից...

ՓԱՐԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Սրանից ուղիղ տասը տարի առաջ, Փարիզի եւ արուարձանների դաշնակցական ընկերներս հաւաքուելով Փարիզի սրճարաններից մէկի մէջ, երկար ու բարակ, Թեր ու դէմ վիճաբանութիւնից յետոյ, ձայների մեծամասնութեամբ, յանձնարարուեց ընկ. Շ. Միսաքեանին, մեր ընկերական բարոյական աջակցութեամբ կուսակցական Թերթ հրատարակել: Ընդգծեցի ձայների մեծամասնութեամբ խօսքը, որովհետեւ փոքրամասնութիւնը եւ այս Թւում մի քանի փորձուած հին ընկերներ, վախենում էին որ մեր գաղթական վիճակում, մեր հրատարակելիք Թերթը անկարող է լինելու իր դրամական հաւասարակշռութիւնը պահել եւ խոշոր ծախքի դուռ է բանալու մեր կուսակցական սնտուկի համար: Բարեբախտաբար մեծամասնութեան լաւատեսութիւնը արդարացաւ շնորհիւ «Յառաջ»ի խմբագիր ընկ. Շ. Միսաքեանի եւ իր բազմաթիւ աշխատակիցների, Թղթակիցների ու բարեկամների անդուլ աշխատանքի եւ նիւթական ու բարոյական զոհողութեանց:

Մեր սիրելի «Յառաջ»ին մէկ մաղթանք միայն ունիմ.

— Ապրիս մինչեւ այն երանելի օրը, որ դու էլ մեր հայրենաբաղձ ժողովուրդի հետ միասին, հնարաւորութիւն կ'ունենաս վերադառնալու մեր կարօտած Հայաստան - դրախտավայրը եւ մայրաքաղաքի եւ կամ գաւառական կենտրոններից մէկի մէջ քո մշտնջենական խարիսխը ձգես, մկրտուելով քո նոր վայրի անունով — Երեւանի, Շիրակի, Վանանդի, Վասպուրականի, Տարօնի կամ ...

ԲԵՆՈ

մտահոգութիւններու մէջ, անայլայլ, անսայթաք, անպարտ, գիշերը եւ ցորեկը իրարու հետ շփոթ, թուղթի ու գրիչի անբաժանելի, անկարեկիր ոգորումովը, անկարելին իրագործել, ահա՛ Շաւարշը, ահա իր «Յառաջ»ը:

Ահա՛ Գործը իր արձանային պարզութեամբը: Յառաջի հաւաքածոն կենդանի յիշատակարանն մըն է հայգաղթաշխարհին հին ու նոր ցաւերուն, ուր ցեղին անդրդուելի խոյալին լոյսը կը փարոսէ միանգամայն: Այս ընդհանուր գիծէն զատ, Յառաջ, մասնաւոր կերպով ալ, փրկարար գօտի մը եղաւ ֆրանսական ովկէանին մէջ խեղդուելու դատապարտուած բազմութեան մը, գօտի, որ հայերը եզերքը պահեց ազգութեան, իսկ զաւակներու անխուսափելի ընկլուզումը կը տաղտապի յապաղեցնելու:

Մեր մամուլին պատկերը ա՛յս է այժմ հայ գաղթաշխարհին մէջ եւ առաւելապէս այս պէտք է մնայ իր նշանաբանը:

X

Դէպքերու ուրիշ կատակերգութիւն:

Մենք որ իրարու շատ մօտ չէինք ապրած եւ «թշնամի բանակ»ներու կը պատկանէինք, օր մը միացանք... միեւնոյն յարկին տակ: Գաղափարական գետնի վրայ անհաշտ՝ գործնական հողի վրայ շուտով համաձայնեցանք եւ Յառաջը եկաւ տասնապատիկ շրջանի մը, նորաբաց ասպարանիս յառաջդիմութեան աղբակ մը դառնալու: Անկե՛ղծ:

Սպասեցէք, հաշիւս դեռ փակած չեմ իրեն հետ:

X

Կը կենայ միշտ գլխիս վրայ ու կը կրկնէ.

— Այս ի՜նչ դասալիք ես եղեր դուն: Աւելի դէշ բան մը, մեռե՛ր ես: Ե՞րբ արիւնդ քիչ մը պիտի եռայ, յարութի՛ւն առ քիչ մը: Քեզ պատ կը ձգեմ ուզածդ գրելու...

Պատասխանս.

— Կը վախնամ, սիրելի Շաւարշ, որ այդ յարութիւնը որ ինծի կը Թելադրես՝ Խորհրդային Երկրին մէջ բժիշկներու կողմէ կատարուող եւ քանի մը ամիսը անգամ մը կրկնուող «մեռելներու յարութեան» փորձին պէս ըլլայ: Քանի մը շարժում, խլրտում եւ վերադարձ անշարժութեան:

Խոստովանիմ որ չէ մեռած եւ չի կրնար մեռնիլ օրագրողը յոյզը սրտիս մէջ, որովհետեւ իմ ամենաթարմ տարիքիս գեղեցկագոյն խոյալին թրթռացումն է ան: Յաճախ մեր կեանքին այլանդակութեանց եւ խեղաթիւրումին առջեւ արիւնս եփ կ'ելլէ, ջիղերս կը պրկուին, բայց սեղանիս վրայ բռունցքի հարուած մը կը վանէ ամէն «մոլորանք»:

Օրագրողը, գիտես, լողորդի կը նմանի, ջուր տեսնելուն՝ անմիջապէս բաճկոնը կը նետէ եւ ջրասոյզ ըլլալ կը ցանկայ: Բայց եթէ այդ ջուրը համաձայն չըլլա՛յ բազուկին շարժումներուն...:

Ես անհոսանք ջուրի մէջ լողալու վարժ, երբ ինքզինքս գետի մը հոսանքին մէջ գտնեմ, չեմ կրնար ինքզինքս ազատ պահել, կա՛մ պէտք է քշուիլ եւ կամ աճապարանօք եզերք ապաստանիլ: Յառաջ յորձանուտ ջուր մըն է, կը ներես որ չի կրնամ իմ լողորդութիւնս հոն փորձի ենթարկել:

Ես անպատասխանատու մարդ մըն եմ, դրօշակ չունիմ, տարանջատ գաղափարներ ունիմ որ երկաթուղիի գիծին վրայէն չեն քալեր:

Դուն քաղաքական համայնքի մը կը պատկանիս, դրօշակ ունիս, պատասխանատուութեան բեռներ շալկած ես, նուիրուած մըն ես՝ որչափ ալ թթու չըլլաս, ըսէ՛, իրարու հետ ի՞նչպէս կրնանք քալել, որչափ ալ իրարու անկեղծութեան վրայ անկասկած ըլլանք:

X

Իր բարեմիտ նկարագրին անբաժան մասն է այն լրջութիւնը որով կը վերաբերուի իր ասպարէզին, ասպարէզ՝ որ փերեզակութեան է փոխուած, ուր խոյալները պռնկացած են, եւ ուր լարախաղացութիւնը լաւագոյն արժանիքն է արդիական յաջողութեան:

Կը մոռնայ ամէն զրկանք՝ երբ լաւ բան մը գրէ, քսակին դատարկութիւնը կը ներէ երբ գեղեցիկ նիւթ մը ձեռք է բերած իր Թերթին համար: Երբ ուրիշներ, իր տեղը, պիտի կրնային իրենց համար դիւրատար կեանք մը շինել, ինք իր չունեցածն ալ կը զոհաբերէ, պատրաստ է անօթի անմահիճ մեռնելու՝ բաւ է որ ինք իր տէրն ըլլայ, իր առաջին սիրոյն, իր առջինեկ զաւկին, Յառաջին մօտն ըլլայ: Յանուն այդ խոյալին կը զոհէ շահերը, կը հանդուրժէ զրկանքները:

Եւ կրնայ հպարտանալ իր այս զաւակովը: Յառաջ աշխարհի ամէն կողմ լոյս տեսնող հայ լրագիրներու բազմութեան մէջ լաւագոյնն է, երբ խնամք եւ բովանդակութիւն, հակառակորդ գրասէրներու իսկ կարծիքով:

Տարբեր ալ չպիտի կրնար ըլլալ, քանի իր բնատուր արժէքը դարբնուած էր պոլսահայ դպրոցին մէջ, լաւագոյն եւ տիպար դպրոցը հայ մամուլին:

Խոշոր ոսկեզօծ բարենիշ մը ուրեմն, իր անհատականութեան:

Բառը ըսի, կրնամ կրկնել: Իր չեչտեալ անհատականութենէն դատելով, իր խառնուածքը այնքան ալ ընդունակ չեմ գտներ կուսակցականութեան: Բայց, ինք, ներքնապէս, կ'երեւի զատեր է հաւասարակշռ գիծ մը իր եւ կուսակցական հոսանքին միջեւ: Ոչ անհատապաշտ, ոչ աղանդաւոր: «Հեթանոս» մը, «բարբարոս» մը ուրեմն ինչպէս երբեմն կը ստորագրէր:

X

Ես, հակակուսակցական մարդ, կ'ուզէ՞ք որ պահ մը փառք տամ կուսակցութեան...:

Կը հաւատամ որ կուսակցական — հատուածականութիւնը, ինչպէս թոքախտը, ծաւալած է ամէն տեղ: Արտաքոյ կուսակցութեան չիք փրկութիւն: Անհատները զանգուածօրէն կը թափուին ընդհանրական հսկայ հալոցներու մէջ: En série մարդկութիւն մը դարբնուելու վրայ է, ուր անհատը, առանձին, որչափ ալ նկարագրով ուժեղ, դատապարտուած է անտեսուելու, անչքանալու, մահանալու... Արժէքը՝ կը մոխրանայ՝ երբ ամբողջութեան մը մաս չի կազմեր, եւ մոխիրը կ'արժեւորուի կուսակցական շաղախով, մինչեւ իսկ կուռքի կը վերածուի:

Բայց, կը մոլորիմ...: Շատ կ'աղաչեմ ընթերցողներէս որ չեղեալ համարեն այս քանի մը տողերս,

Եւ Թող փառք տան որ Շաւարշ Միսաքեան կուսակցական է, քանի որ, առանց այդ հողին ու նեցուկին այնքան տաղանդաւոր այս հրապարակագիրէն այսօր դաշտի մը անկիւնը, չորացած ծառ մը միայն մնացած կ'ըլլար:

X

Չեղեալ համարեմ ուրեմն ես ալ իր պատկանելիութիւնը, եւ խանդաղատանքով ողջունեմ եղբայրակից մը, եղբայրակից ո՛չ միայն հին բայց միշտ սիրական ասպարէզի մը, այլ նաեւ եղբայրակից այն սերունդին մէջ, գաղափարական պաշտամունքը իր երիկամունքին խոր կրող վերջին սերունդին, որուն անհաշիւ, եւ աննիւթապաշտ նշոյլներէն դեռ պահուած կը կենան անոր սեւցած, կնճռոտած ճակատին բիրտ ակօսներուն մէջ, երբ աշխարհ բարոյականէ լքուած է մայթաղինի պէս, երբ նկարագիրը փողոցի աղբ է դարձեր, եւ երբ գեղեցիկ բանի մը հասնելու համար զրկանքի պատրաստակամութիւնը բորոտութեան չափ զազիր կը տեսնուի:

X

Հոս «անուշ տեղը» կը վերջացնեմ, որովհետեւ միտքս ինկաւ թէ՝ չափ սահմանուած էր գրողներուն:

Վերերն ալ, տեղ տեղ, գիտեմ, «անցուցի չափը»: Ես ի՜նչ ընեմ երբ, իբր պնդացած անկախ մը, չափի ու կարգի վրայ գաղափար չունիմ:

Ուստի, պիտի խնդրեմ Շաւարշէն իր տասնամեակի ցուցափեղկին մէջ զիս կախել այսպէս անկայ անկապակից, «չափու վրայ» եղած լաւագոյններուն հետ քով քովի:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Հեռագիր

■■■

Մեծայարգ
Պ. Շաւարշ Միսաքեան,

Թոյլ տուէք «Յառաջ»ի տասնամեակի առթիւ շնորհաւորել Ձեզ եւ Ձեր աշխատակիցներն ու յայտնել իմ շատ բարեմաղթութիւններիցս գէթ մէկը՝ տեսնել «Յառաջ»ի հրատարակումը ոչ թէ օտար վայրերում, այլ մեր հայրենիքում - Հայաստանում: Կեանքը յարատեւ շարժումն է, ու ժամանակները յաճախ անսպասելի կերպով փոփոխւում են, երբեք չյուսահատուենք որ ազգային ու մարդկային լաւագոյն խոյալների իրականացման համար, կուգան կը հասնին աւելի նոր, աւելի բարեյաջող պայմաններ... Այդ յոյսը «Յառաջ»ի ոյժն է եղած ու թո՞ղ կորովի և ամուր մնայ Նրա Յոյսը, Նրա այդ հաւատքը...

Անկեղծ ողջոյններով
ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Ժնեւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԴԵՐԸ
ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Հայաստանը աշխարհագրականօրէն կը գտնուի Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ: Քաղաքականապէս մեր հայրենիքի ճակատագիրը կապուած է այդ երկու պետութիւններու հետ: Թէ Ռուսիոյ խորհրդային կառավարութիւնը եւ թէ Թուրքիոյ քէմալական վարիչները թշնամի են հայ դատին եւ, հետեւաբար, կը ներկայանան իբրեւ հակառակորդներ հայ ազգային քաղաքական ծրագիրներուն: Ուրեմն մեր գլխաւոր պայքարը ուղղուած է խորհրդային եւ քէմալական հակահայ քաղաքականութեան դէմ:

Բնական է, որ երբ մէկու մը դէմ պայքար կը մղուի, նախ եւ առաջ պէտք է ճանչնալ դիմացինը: Երբ իրազեկ կը դառնաս հակառակորդին գաղտնիքներուն, պայքարդ կէս առ կէս կը դիւրանայ: Քաղաքական — յեղափոխական պայքարը ենթակայ է նոյն օրէնքներուն: Եթէ պայքարող կողմը չէ ճանչցած թշնամի պետութիւնը, ծանօթ չէ հակառակորդ ժողովրդի հոգեբանութեանն ու ձգտումներուն, չի հետեւիր դիմացի երկրին ներքին ու արտաքին փոփոխութիւններուն, անտեղեակ է անոր իրական կացութեանը եւ չափած չէ անոր ուժը,— իր տարած պայքարը կը կորսնցնէ իմաստը: Բաւական չէ գիտնաս, թէ ինչ կ'ուզես ինքդ: Պէտք է աւելի լաւ գիտնաս, թէ ինչ կ'ուզէ եւ ինչ կը հետապնդէ դիմացինդ: Իսկ այդ հնարաւոր է, երբ մանրակրկիտ կ'ուսումնասիրես հակառակորդդ:

Այս տեսակէտէն Դաշնակցական մամուլին վրայ խոշոր եւ ծանր պարտականութիւն կ'իյնայ: Խոշոր, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միակ հայ կազմակերպութիւնն է, որ հաւատարիմ մնալով իր կոչումին, չէ հրաժարած հայկական դատէն եւ իր բոլոր ուժերը լարած, կը ջանայ որ եւ է լուծում տալ անոր: Եթէ կուսակցութիւնը յանուն հայ դատի կը տանի գործնական աշխատանք եւ կը վարէ հայ ազգային քաղաքականութիւնը, ապա մեր մամուլը պէտք է որ անկախութեան գաղափարը հայ ժողովրդի սեփականութիւնը դարձնէ, ներշնչէ անոր յոյս ու հաւատք եւ զանգուածները դաստիարակէ քաղաքական պայքարի արդիական ոգիով:

Ծանր պարտականութիւն, որովհետեւ նախ կը գտնուինք դժնդակ պայմաններու մէջ եւ երկրորդ՝ մեր թշնամիները մեզմէ շատ եւ շատ աւելի ուժեղ կ'երեւնան: Մատնանշել թշնամիի ուժեղ եւ թոյլ կողմերը, ճիշդ ներկայացնել անոր իսկական դէմքը եւ պատռել դիմակը, չծածկել ընթերցողէն հակառակ կողմի ձեռք բերած յաջողութիւնները, ցոյց տալ հակառակորդին հայկական շահերու տեսակէտէն վնասակար եւ օգտակար ընթացքը, խուսափիլ միակողմանի ընթացքէ եւ ըլլալ անաչառ,— ահա այն դժուարին գործը զոր իր վրայ է առած Դաշնակցական մամուլը: Միայն վերը մատնանշուած պայմաններու տառացի գործադրութեամբ է, որ մենք պայքարի շիտակ ուղեգիծ կ'որդեգրենք:

Մենք պէտք է խորապէս ըմբռնենք այն դժուարութիւններն ու խոչնդոտները, որ մեր առջեւ կը տեսնենք: Գլխաւոր խոչնդոտն այն է, որ մենք անմիջական կապ չունինք Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ հետ: Դաշնակցական թերթերը այդ երկու երկիրներու մէջ սեփական թղթակիցներ չունին եւ ստիպուած են օգտուիլ կամ ռուսական ու թրքական թերթերէն եւ կամ թէ օտար մամուլէն: Իսկ իրենց թերթերը նկատի առնելով Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ տիրող մենատիրական կարգերը, թերի են եւ միակողմանի: Օտար մամուլն ալ շատ յաճախ անաչառ չէ եւ դէպքերը կը լուսաբանէ համաձայն իր երկրի շահերուն եւ իր անձնական համակրանքի ու հակակրանքի: Ուրեմն անհրաժեշտ է սուր հայեացք եւ խորաթափանց միտք ունենալ՝ ճիշդ հասկնալու եւ ըմբռնելու համար այդ երկիրներու մէջ անցնող — դարձող դէպքերը: Եւ որը կարեւոր է, միշտ պահպանել չափի զգացումը՝ չգերագնահատել եւ չթերագնահատել մեր եւ հակառակորդի ուժերը:

Իսկ գլխաւոր դժուարութիւնն այն է որ թէ Ռուսիան եւ թէ Թուրքիան իրենց ներքին կառուցուածքով նախկին մեր գիտցած երկիրները չեն: Պատերազմէն վերջ ռուսեւթուրք ժողովուրդներու կեանքը կրեց արմատական փոփոխութիւններ: Թուրքիան այդ «հիւանդ մարդը» այսօր ազգային վերածնունդի ուղին է բռնած, իսկ Ռուսաստանի ներկայ կեանքը նորութիւն մըն է համաշխարհային պատմութեան մէջ: Ոչ միայն այդ երկու դարաւոր թշնամի պետութիւնները ներկայիս սերտ բարեկամական յարաբերութիւններ են մշակած, այլ եւ իւրաքանչիւրն առանձին առնելով, պատմական նոր ուղիներով կը քալեն: Մեր վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ ոչ միայն ուսումնասիրել ռուս եւ թուրք ժողովուրդներու նոր կեանքը, այլ եւ ցոյց տալ, թէ այդ փոփոխութիւնները ինչ չափով օգտակար կամ վնասակար են հայկական շահերուն:

Այդ բոլոր դժուարութիւններով մէկ տեղ, մենք ունինք մեծ առաւելութիւն մը: Դաշնակցական բոլոր թերթերը հնարաւորութիւն ունին օգտուելու ոչ միայն օտար մամուլէն, այլ եւ ստանալ ռուսերէն եւ թուրքերէն թերթեր: Մեր խմբագիրներու մէկ մասը կը տիրապետէ ռուսերէն լեզուին (Հայրենիք, Յուսաբեր, Ալիք, Արմենիա, Ազատ Խօսք), իսկ միւս մասն ալ թուրքերէնի՝ (Յառաջ, Նոր Օր, Հորիզոն, Ազդակ, Ասպարէզ եւ Արազ): Առնէ զատ իւրաքանչիւր թերթի շուրջ համախմբուած են աշխատակիցներ, որոնք օտար որ եւ է լեզուին հետ մէկտեղ, գիտեն նաեւ ռուսերէն կամ թուրքերէն: Ուրեմն ամէն հնարաւորութիւն կայ հետեւելու խորհրդային եւ քէմալական մամուլին: Կը մնայ ցանկութիւն, կամք եւ աշխատանք:

Ունեցա՞ծ է այդ յատկութիւնները «ՅԱՌԱՋ»ը:

Պատասխանելէ առաջ, չեմ ուզեր մէկ պարագայ: Այն, որ «Յառաջ» կը հրատարակուի Փարիզի մէջ, ուրիշ խօսքով աշխարհիս կեդրոնը: Եւ յետոյ, Փարիզ հարուստ է դաշնակցական մտաւորական տարրերով: Այս իսկ բաւական է, որ միւսներու բաղդատմամբ, աւելի խստապահանջ ըլլանք «Յառաջ»ի հանդէպ:

Իմ համեստ կարծիքով, «Յառաջ» իր պարտականութիւնը լիովին կատարած է հանդէպ Թուրքիոյ եւ թերացած Ռուսաստանի մասին: Չեմ ուզեր ըսել, թէ անտարբեր է գտնուած դէպի Ռուսիան եւ չէ հետաքրքրուած ռուսական կեանքով: Այլ թէ այն հնարաւորութիւններով զորս ունի «Յառաջ», կրնար շատ աւելին ընել: Մանաւանդ որ իբրեւ Փարիզ հրատարակուած թերթ, անոր ձայնը կշիռ ունի նաեւ միւս գաղութներու մէջ: Ուրիշներէ աւելի ինծի ծանօթ են «Յառաջ»ի դժուարութիւնները: Բայց միւս կողմէ պէտք չէ անտեսել, որ մեր հայրենիքը կը գտնուի Ռուսիոյ տիրապետութեան տակ եւ վերջինիս մէջ յառաջ եկած ամէն երեւոյթ, այս կամ այն ձեւով կ'անդրադառնայ նաեւ Հայաստանի վրայ: Ալ չեմ խօսիր այն մասին, որ Խորհ. Հայաստանի ճակատագիրն ամբողջովին կապուած է ռուսական քաղաքականութեան հետ: Ուրեմն, «Յառաջ»ը մասնաւոր կարեւորութիւն պէտք է ընծայէ ռուսական բաժնին:

Իսկ Թուրքիան «Յառաջ»ը կը ներկայացնէ լրիւ ու շիտակ: Ան կը ստանայ թէ քէմալական թերթեր եւ թէ պրպտումներ կը կատարէ օտար թերթերու եւ հրատարակութիւններու մէջ: Օրը օրին կը հետեւի Թուրքիոյ ներքին ու արտաքին կեանքին, կ'արձանագրէ կատարուած յեղաշրջումները եւ ցոյց կուտայ գնահատական եւ քննադատական վերաբերում: Եւ որ շատ գովելի է, «Յառաջ» թուրքական խնդիրը կը լուսաբանէ առանց կանխակալ կարծիքներու:

Թուրքիան մեզ համար խոշորագոյն փորձաքարն է: Մեր մէջ դեռ կան մարդիկ, որոնք չեն ուզեր տեսնել Թուրքիոյ իրական դէմքը եւ կը յամառին չըմբռնել անոր ներքին պատմական մեծ յեղաշրջումը: Շատ յաճախ մեր մամուլի մէջ կը կարդանք հեգնանքի ու արհամարհանքի արտայայտութիւններ: Այդ վերաբերումը պատճառ կը դառնայ, որ շնչին երեւոյթները մեծնան եւ սին յոյսեր ներշնչեն, իսկ ընդհակառակն, անտեսուին կարեւոր արժէք ներկայացնող ու կեանքը արմատապէս յեղաշրջող երեւոյթները:

«Յառաջ» ոչ միայն ճիշդ կը դիտէ թրքական կեանքը եւ շիտակ ուղիի վրայ է կեցած, այլ եւ իր խմբագրականներու մէջ կը հրահրէ ընթերցող զանգուածները դաս առնել թշնամիէն ու ոչ միայն պայքարիլ, այլ եւ անոր զուգընթաց սորվիլ: Սա իր ամէնէն գնահատելի գիծն է, որ պէտք է ընդհանուր օրինակ ծառայէ:

Շնորհաւորելով «Յառաջ»ի տասնամեակը, ցանկանք որ նոյն ճիգը երեւան բերէ նաեւ Ռուսիոյ կեանքի ուսումնասիրութեան առթիւ:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Սիրելի «Յառաջ»,

Հաճոյքով պիտի ուզէի իմ զգացումներս յայտնել քու տասնամեակի առթիւ հրատարակուելիք բացառիկ թիւին մէջ:

Մի սպասեր որ գեղեցիկ ու գեղարուեստական գրուածք մը յօրինեմ: Ընդհանրապէս սակաւախօս եմ եւ ժլատ բառերուս մէջ: Սակայն ներէ որ երկու խօսքով սիրտս ձօնեմ քու տօնիդ:

Գիտեմ այն դժուարին պայմանները որոնց մէջ տասը տարի առաջ, քանի մը հոգի շունչ եւ հոգի տուին քեզի: Սակայն գիտեմ նոյնպէս, այն անսահման հաւատքը եւ հզօր կամքը որ ցոյց տուիր, միշտ կենդանի մնալու համար:

Իրօք Ֆրանսայի շրջանին մէջ, այս վերջին տասնամեակին քանի՛ քանի՛ պարբերականներ, օրաթերթեր, սունկի պէս բուսան, բայց բոլորն ալ իրարու ետեւէ անհետացան, կամ մնացողներն ալ իրենց դաժան վիճակէն չկրցան հասակ նետել, զարգանալ:

Իսկ դուն, սիրելի «Յառաջ», այնպիսի ուժեղ պատուանդանի վրայ կանգնեցար որ, աջէն կամ ձախէն եկած բոլոր ապերախտ յարձակումներուն եւ ամէն տեսակ փոթորիկներուն դէմ յանդիման, միշտ անսասան մնացիր եւ կը մնաս յաւէտ:

Յաճախ ներկայ եղած եմ չէզոք խաւերու, կուսակցական շրջանակներու եւ երիտասարդներու միջեւ տեղի ունեցած զրոյցներուն եւ անոնց կարծիքը լսած «Յառաջ»ի մասին: Բոլորն ալ անվերապահ վստահութիւն եւ համակրանք ունին:

Բոլոր խնդիրներու մասին իւրայատուկ արտայայտութեան ձեւ մը ունիս որ շիտակ է, համարձակ եւ անկեղծ:

Քու ծաւալը, նիւթերու դասաւորումը եւ զանոնք ներկայացնելու ձեւը, շատ աւելի գոհացուցիչ եւ տպաւորիչ են քան ուրիշ որ եւ է թերթի — գոնէ մեր շրջանին մէջ:

Եւ յետոյ ինչ որ կարեւոր է, բոլոր հանրային եւ քաղաքական երեւոյթներու հանդէպ քու առանձին ախտաճանաչութիւնն ունիս, որ յաճախ արդար է եւ ստոյգ:

Բազմապիսի եւ լայն տեղեկութիւններ կուտաս հայ ժողովուրդը հետաքրքրող բոլոր կենսական խնդիրներու շուրջ: Մասնաւորապէս գաղթահայ կեանքի մէջ տեղի ունեցող ախտաւոր երեւոյթներու հանդէպ դաստիարակիչ է եղած քու խօսքը եւ լուրջ:

Մեր ժողովուրդի եւ մեր դատին հետ կապ ունեցող բոլոր յարակից հարցերը, մասնաւորապէս Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի ազգային, տնտեսական, քաղաքական առօրեայ պատկերը ամէն օր կարելի է դիտել քու էջերուն վրայ եւ հետեւիլ ամենայն հետաքրքրութեամբ:

Մէկ խօսքով, դուն արթուն պահակն ես հանրային կարծիքին ամէն օր, ամէն ժամ: Շարունակէ քաջալերել լաւը, բարոյականը, եւ խարազանէ անխնայ սուտն ու կեղծիքը: Քու յեղափոխական շունչով խարազանէ ու խանդավառէ օտար ափերու վրայ գտնուող այս սքանչելի բայց դժբախտ երիտասարդութիւնը եւ անոր մէջ դիր ինքնավստահութիւն, մարտունակութիւն եւ հայրենիքի գաղափարը:

Որովհետեւ գիտեմ քու բարոյական բարձրութիւնն ու ներքին խանդավառութիւնը: Քու հայկականութիւնը եւ գեղեցիկ նշանախօսքերը միայն տասը տարուան պատմութիւն չունին: Քու արմատները աւելի հին են, քան, երեսուն տարուան կեանք ունին: Անոնք ծլած ու զօրացած են հայկ. բարձրաւանդակի անապական հողին մէջէն: Քու երկունքը Հայաստանի անդնդախոր ձորերու եւ լեռներու մէջ կատարուած է եւ ոչ թէ այս անբարոյ մայթերու վրայ: Եւ ատոր համար ալ, սիրելի «Յառաջ», դուն բարձր ու վեհանձն ես, ինչպէս մեր հայրենի լեռները, քու դէմքդ պայծառ է միշտ, ինչպէս հայրենի կապուտակ եւ աստղազարդ երկինքը եւ քու խօսքդ ջինջ ու յստակ է, ինչպէս ջուրը կարկաչուն առուակներու Բիւրակնի լեռներուն...

Մէկ փափաք ունիմ, սիրելի «Յառաջ», կը մաղթեմ որ քսանամեակդ հայրենի աշխարհի մէջ տօնենք:

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Տասնամեակ մը բոլորեց «Յառաջ»ը:

Ի՛նչ փոյթ, սակայն, տարիքը: Գրի ու գրականութեան, մշակոյթի ու պատմութեան ջահերու արժէքը, տարիներով չէ որ կը չափուի: Արժէքը՝ արժէք է, ժամանակին հետ եւ ժամանակին մէջ:

Ուշագրաւ են սակայն «Յառաջ»ի նախաքայլերը: Պատմենք քանի մը խօսքով:

Տարագիր էինք ամէնքս ալ:

Անապատներէն, Փոքր Ասիոյ խորքերէն, Պոլսէն, Իզմիրէն, Կովկասէն ու Կիլիկիայէն հալածական ու սատնդական, հովերուն մէջ հայրենիք, ծովերուն մէջ ապաստան կը փնտռէինք: Ամայացած էր մեր հայրենիքը, փշրուած էին մեր յոյսերն ու թեւերը: Վհատած, ալեկոծ հոգիով, զարիւրի ցուպին յենած, կանգ կ'առնէինք հոն՝ ուր դուռ մը կը բացուէր, կայան կը դարձնէինք հոն՝ ուր աշխատանք կը գտնէինք:

Վտարանդի հայութեան ապաստանի «հայրենիք»ներէն մէկն ալ Ֆրանսան եղաւ:

Ցնցոտիներ հաւաքուեցանք քով քովի, գլուխ գլխի: Անապատ «կը փնտռուի»ներով իրար գտանք, ընտանիք կազմեցինք, գաղութ դարձանք:

Ցեղնութեան ու վհատութեան օրերն անցան, կամ աւելի ճիշդ, մոռացութեան տրուեցան: Պահանջները բազմացան: Արցունքը ցամքեցաւ, գրի ու գրականութեան ծարաւն ու տենդը բռնեց ամէնքը:

Ցաւեր չէ՞ր ունէինք: Մեր բնաւեր ժողովուրդը պօռթալ կ'ուզէր՝ տաճար չունէր, գրել կ'ուզէր՝ թերթ չունէր:

Եւ ահա «Յառաջ»ի հրատարակութիւնը: Նախ երեքօրեայ եւ փոքրածաւալ, ապա օրաթերթ եւ մեծածաւալ: Ամէնքս ալ գուրգուրանքով ու խանդաղատանքով կարդացինք զայն, փնտռեցինք, զգացինք անոր պահանջն ու անհրաժեշտութիւնը: Եւ «Յառաջ», օրէ օր կազդուրուած, յանդգնօրէն կը բախէր հայ տարագիր մարդու մոռացուած խրճիթի դուռները:

Ֆրանսայի հեռաւոր քաղաքներէն, գիւղերէն ու ագարակներէն հայկական կորսուած բեկորներու սրտառուչ ճիչեր կը հասնէին խմբագրատուն:— «Ջայներ գաւառէն»,— յուզիչ ու ցեղարոյր էջ մը, որ մեր տառապակոծ ժողովուրդի խոնարհ զաւակները կը հնչեցնէին ամէն օր:

«Յառաջ»ը քաղաքացիական իրաւունք էր ստացած: Ալ կանթեղը վառ էր: Հոն պլպլացին ու կը պլպլան մեր առօրեայ հոգերու, կրթական ու ազգային ցաւերու, քաղաքական ու կուսակցական անցուդարձերու, բազմապիսի հանդէսներու եւ հաւաքոյթներու, միութիւններու, այլազան կազմակերպութիւններու, մէկ խօսքով Հայկական Արտասահմանի եւ Հայաստանի երփներանգ ջահերը: Մեր կեանքի բոլոր երեսները, վա՛տ թէ լաւ, օրինակելի՛ թէ պախարակելի, մամուլի էջերէն, «Յառաջ»ի էջերէն կարդացինք, տեսանք, յուզուեցանք, քաջալերուեցանք ու վհատեցանք: «Յառաջ»ը օրերուն ու դէպքերուն հետ ցոլացուց մեր դէմքը, հայ դէմքը, այնպէս, ինչպէս որ պէտք էր, անհրաժեշտ էր, անխուսափելի էր:

«Յառաջ»ը յենած Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամրակուռ դաւանանքի ու հաւատքի վրայ, դարձաւ ցեղաշունչ եւ հայրենատենչ գաղափարներու անվկանդ սերմնացանը: Եւ ատոր համար սիրուեցաւ ու տարածուեցաւ, եւ «Յառաջ»ն ապրեցաւ ժողովուրդի շունչով, ժողովուրդն ապրեցաւ «Յառաջ»ի ոգիով ու քարոզով:

Ճիշդ է որ մեր ժողովուրդը սէր ու գուրգուրանք չունեցաւ գիրքի հանդէպ, ճիշդ է որ մեր գրատուները փոշեպատ մառաններ դարձան, բայց ճիշդ է նմանապէս, որ մեր ժողովուրդի ազգային - կուսակցական գիրքերը, դպրոցներն ու կրթական վառարանները դարձան մեր թերթերը: Մեր ժողովուրդը, իրերու եւ պայմաններու բերումով իր ազգային - մշակութային մկրտութիւնն ստացաւ բացառապէս մամուլի միջոցաւ:

Լա՞ւ ըրաւ թէ վատ, այդ չէ հարցը: Մեր մէջ հին է ցաւը, թերթախտը —, սակայն հարազատ է իբրեւ դաստիարակչական միջոց ժողովրդական զանգուածներուն համար: Եւ պէտք չէ զարմանալ, երբ ամէն գրիչ բռնող անվարան «բան» մը կը հասցնէ խմբագրատուն: Անշուշտ, միայն թերթի խմբագիրները գիտեն թէ ինչպիսի՛ ձեռագիրներ ու նիւթեր հիր կուգան խմբագրատուն... Անզգայ տաչէ, չոկէ, ուղղէ, սրբագրէ, յապաւումներ ու յաւելումներ ըրէ, որպէսզի դէպք մը, երեւոյթ մը, իրողութիւն մը հարազատ ու ընթեռնլի վիճակի մէջ ներկայացուի հանրութեան: Խմբագրատունէն ներս կարմիր ու կապոյտ մատիտները, «Ջարդ»ը՝ ինչպէս կ'ըսեն սովորաբար, շատ յաճախ կատարեալ օրհնութիւն մըն են դարձած, պահպանելու համար հրամայքն հայ լեզուի՝ «մեծասքանչ»ի, «ոսկեղէն»ի ...

Ո՛չ գրողը թող դժգոհի եւ ոչ ալ քրոնաթոր «ջարդարար»ը, որովհետեւ այդ անսեթեւեթ ու անպաճոյճ լեզուներու տակ, յաճախ այնպիսի ճշմարտութիւններ, դրուագներ ու պատմութիւններ կը հեւան, որ կը խռովեն խմբագիրն ու ընթերցողը:

Այդպէս են «Յառաջ»ի եղեռնապատումի ցնցող էջերը:

Թրքական անլուր բարբարոսութեան զոհերն է որ լեզու առած կը խօսին ու կը պատմեն: Եւ կը պատմեն չիկահեր բառերով, կը նկարագրեն քստմնելի դրուագներ, հրէշային սարսափներ, որոնց ընթերցումն իսկ անհնարին ողբերգութիւն մըն է:

Ո՞վ կրնայ կարդալ այդ դրուագները, մեր ցեղի եղերական բռնադաղթի պատմութիւնը, առանց հոգեկան անհուն խռովքի...

Աւա՜ղ, տակաւին մինչեւ այսօր, չկրցանք զանոնք հաւաքել եւ հատորներու վերածել: Այնքան անճրկեցանք, որ այսօր, մեր դարաւոր ոսոխը, ամբարտաւան լեզուով, յուշագրութեան ձեւով ինքն է որ կը պատմէ, շրջելով դէպքերն ու դերերը:

Այս տասնամեակին մէջ չեղաւ, չգտնուեցաւ միութիւն մը մարմին, ձիարշաւներու եւ զոհարեղէնն «Հերոս» միլիոնատէր մը, որ բան գործ դարձնէր, վերապրողներու նէն քաղելու համար մեր նահատա ներու մրմունջները: Քսան տարի անցած եւ տակաւին ոչ մէկ լուրջ կը կատարուի:

Խոստովանինք, որ այս գետնի բայ օտարները շատ աւելի մեծ ն ռայութիւն են մատուցած, քան մէ Ֆրանց Վերֆէլները, Տոքթ. Լեփ ուսները, լորտ Պրայսները, Ճէ Կիպպոնները, միսիոնարուհի Մէ Կրէֆըրները, Եէփէները, Պէտր Ռօհրպախները եւ դեռ ուրիշներ, իրե գիրքերով, յօդուածներով, թերթի րով ու քարոզներով հանրային կա ծիք պատրաստեցին ամէն տեղ, կայն մենք մեզ մոռցանք եւ չկրցա արժեցնել մեր տառապանքը:

«Յառաջ»ը այդ տեսակէտէն բա ռիկ աշխատանք կատարեց բանա իր էջերը հայկական տառապան առջեւ: Ցեղադային, որ եւ է պա մագիր, ուզէ - չուզէ կանգ պիտի ա նէ «Յառաջ»ի հաւաքածոներուն ա ջեւ, գրելու համար Հայոց պատմ թեան այդ մռայլ շրջանը:

«Յառաջ»ը տակաւին շատ մեծ գ ունի կատարելիք սփիւռքի հայու թեան մէջ: Որքան անվարան ու ա վկանդ բոլորեց ան իր առաջին տաս նամեակը, նոյնքան անյողդողդ ու ա այլայլ պէտք է շարունակէ իր բան, դառնալով լուսաւոր փարոս բէն մին տարագիր հայութեան:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԵՐԼԻՆ,— Տարեդարձները եթէ տարիներու սոսկ կլոր թիւ մը ներկայացնէին, չէր արժեր զբաղիլ անոնցմով: Բայց անոնք կենդանի մղիչ ուժ մը կը դառնան, եթէ մարդ յետադարձ ակնարկ մը նետէ, ինքնամփոփ վերլուծում մը ընէ կատարուած գործերու մասին, եւ անկէ ալ նոր միտքեր եւ խորհուրդներ հանէ:

Աւելին, այն ատեն տարեդարձը կը դառնայ մեկնակէտ:

×

«Յառաջ»ի տասնամեակն է արդէն եւ գաղթական Հայերս կը զգանք թէ մենք ալ իրեն հետ տասը տարի անցուցեր ենք մեր գլխէն: Սակայն ի՛նչ վիշտերու, տառապանքի եւ պայքարներու տասը տարիներ...: Յոյսեր, երազներ եւ կոյրիւ իրականութիւն մը,— դարձեալ գաղթական, դարձեալ անհայրենիք եւ անպաշտպան:

«Յառաջ»ի սկզբնաւորութեան ատեն հայ մարդը դեռ նոր հաստատուած էր օտար երկիրներու մէջ: Բայց հացին ճամբան հազիւ գտած, իր աչքը կ'ուղղէր դէպի ազգային շարժում մը, որ պիտի գար սթափեցնելու գաղթականի իր թոյլ տրամադրութիւնը: Ուղղակի պէտք ունէր ատոր եւ «Յառաջ» միակ օրկանն եղաւ Արեւմտեան Եւրոպայի հայ գաղթականութեան մէջ, որ լուսատես եւ գիտակից ազգայնութիւն մը ցոլացուց իր երկօրեայի էջերէն: Կարծես «Ճակատամարտ»ն էր որ Փարիզի մէջ կը շարունակուէր ալ աւելի ազատ: Եւ այդ ճակատամարտը, այդ կռիւը դէպի լոյս, արդարութիւն եւ ազատ, անկախ ազգային գոյութիւն մը, կը հմայէր, կը տանէր իր հետ ամբողջ զանգուած մը — ազգայնական հայութիւնը:

×

Քանի մը հոգի քով - քովի եկած, մարդիկ կը կազմէին միութիւն մը եւ կ'երթային «Յառաջ»ի ոգեւորիչ ուղիով, որովհետեւ այդ ուղին իրենցն ալ էր, որովհետեւ ինչ որ կը խորհէին եւ կը զգային տպուած կը գտնէին «Յառաջ»ի մէջ սեւով ճերմակի վրայ...

Այդ օրերու «Յառաջ»ը լեցուն է նորանոր «Երիտասարդաց»ներու լուրերով: Եւ «Յառաջ»ի ամբողջ հաւաքածոն ոչ միայն մեր տասնամեայ պատմութիւնն է, այլ եւ հոն իրար կ'ողջունեն ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայ երիտասարդ մարդիկ՝ իրենց եռանդով, ազգանուէր գործունէութեան պատրաստակամութեամբ, գրականութեամբ, մտածումով, վերջապէս «բանիւ եւ գործով»:

Պէտք է խոստովանինք որ այդ ընդհանուր ոգեւորութիւնը, տասը տարի վերջ, կասած կը գտնենք: Չկայ այն երիտասարդական յարձակման եւ մըղումի պոռթկումը: Թէ ի՞նչու այս այսպէս է, երկա՛ր խորհիլ տուած է ինծի: Եւ կը գտնեմ որ պատճառը Հայերուս ծայրայեղ, շատ ոգեւորուող եւ շատ լքող բնութիւնը չէ միայն, այլ մանաւանդ մեր անձնասիրութիւնը, խարդաւանքը եւ քաղաքագիտութիւնը...

Այսօր, շատ բաներ բերած ենք ձ հետ Թուրքիայէն եւ Կովկասէն մի չեւ օտարութեան եւ անհայրենիք յավիճակը — Օտարին առջեւ զա նուկ, իրարու դէմ գազան եւ աղու Ունակութիւններ, որոնք միշտ վն սած են մեզի եւ արգելք եղած հաւաքական ուժ մը դառնալուն: Ըն հանրապէս անհատներ, հին կուսակ թմռած են ասդին — անդին եւ գործեն» առաւել կամ պակաս խո մտանքով, մանաւանդ ասպարէզէն քշեն իրենց չուզած մարդիկը, անգամ երիտասարդութիւնը — այս, ի հեճուկս ամբողջ աշխարհի բագոյն ուղղութեան — թերեւս վա նալով նորահաս մրցակցութիւններ

Պէտք եղած է որ ուղղամիտ եւ չհախնդիր շատ մարդիկ քաշուի րենց սկսած եւ սիրով վարած ազգա յին գործէն, որովհետեւ կուսակ եւ քուրմերու վճիռ այդպէս է եղա

Չէզոքացնե՛լ... ահա՛ բառ մը, մեր մէջ տառացի եւ չարունակ գործադրուի աջէն ձախ եւ ձախէն ա անհատ անհատի դէմ եւ խմբակ խ բակի դէմ, միշտ փոխադարձաբար

Անշուշտ իր մէջ նուիրում զգաց մեր երիտասարդութիւնը շատոնց րած կ'ըլլար այդ կուսակը, եթէ փոփ ազգային հաւաքական կեանք ունենայինք, բայց, այսօր ալ, դադրելու յուսալէ այդ արդար վէ որ, որ ուշ կամ կանուխ պիտի գործադրուելու երիտասարդ ձեռքով, մեր ուշադրութիւնը կ'երթ աւելի նոր սերունդի մը, որ իր կար գին կը հասնի, զարգացած՝ գիտելիք ներով եւ պիտանի արհեստներով բայց անոր մէջ կը պակսի ազգային Մայրենի լեզուի ուսուցման եւ ազ գային դաստիարակութիւն ջամբել մեր անկազմակերպ եւ ողբալի կացու թիւնը մեզ դրած է այս իրականու թեան առջեւ:

Եւ այժմ, «Յառաջ»ի տասնամեա կին առթիւ կը հարցնեմ թէ ո՞վ աւելի յարմար է այդ Ազգայինը նելու, եւ հրահրելու առաջին եւ յ ջորդ երիտասարդ սերունդը, «Յառաջ»ը, իր կրակոտ խմբագր կաններով եւ երիտասարդ «Յառա կան»ներով:

Տասնամեակ է: Եւ որպէսզի տարեդարձը մեկնակէտ մը ըլլ պէտք է ըսեմ որ բացարձակ անհրա ժեշտութիւն է այլեւս որոշուած խատակիցներու եւ թղթակիցներ գրական եւ հայեացքի ազատութի աւելի քան մինչեւ հիմա: Որքան բռնան «Յառաջ»ի կապերը երիտա սարդութեան հետ, նոյնքան վստահութեամբ կրնայ նայիլ «Յա ռաջ» նոր նուաճումներու: Եւ ատեն «Յառաջ» սատարած պիտի լայ նաեւ — հաւատարիմ իր կոչ մին — ազատ եւ մաքուր երիտաս մտաւորական սերունդի մը կազմ թեան, որուն բացը այնքան զգալի արդէն: Վերջապէս, ինչպէս ժողովուրդներու մէջ ընդունուած է մեր մէջ ալ ուշ կամ կանուխ, թերեւ մօտ ապագային երիտասարդ սերունդ է որ պիտի գայ գիրքերը բռնելու Կեցցէ՛ հայ երիտասարդութիւնը «Յառաջ»ը:

Փ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂԸ

Այսօր ճիշդ տասը տարի է, ամէն մէկս որ վար կ'իջնենք առտուն կանուխ, գոնապանուհին մեզի կ'երկարէ «Յառաջ»ի ծրարիկը: Գոնէ ես անոնցմէ մէկն եմ որ սիրուած եւ փնտռուած դէմքի մը կարօտով կը դիմաւորեմ թերթը: Ու նայուածքս ակնթարթի մէջ հազիւ սահեցուցած «Մեր Խօսքը»էն մինչեւ յետին յայտարարութիւնները, կ'անհետացնեմ զայն գրպանիս մէջ՝ խուսափելու համար անմիջական սպառումի վախէն:

Այո, ճիշդ տասը տարի է որ փարիզեան օտարատեաց միջավայրին ու սպանիչ մթնոլորտին մէջէն ամէն առաւօտ «Յառաջ»ը կուգայ Հայու պայծառ ոգիով, հայերէն բառերով մեզի «բարի լոյս» փսփսալու:

Չեմ գիտեր թէ ֆրանսահայ գաղութին հանրային դէմքը ինչ գոյն կ'ունենար, եթէ այս կենդանի օղակը պակսէր մեզի ...

Բայց խօսինք իրականութենէն: Ուրեմն հազիւ ոտքերնիս այս մայթերուն՝ «Յառաջ»ն ալ հասաւ արդէն մեր ետեւէն: Ներկայ թիւով շատեր պիտի պրպտեն դրական աշխատանքը զոր կատարեց, կամ արժանիքները որ արտաբերեց այս մինչեւ ջղուտ, երիտասարդական աւիւնով բաբախուն մամուլը: Ինծի համար իր այս բոլոր արժանիքներէն գերիվեր է կէտ մը որ հիացում կը պարտադրէ, այդ ալ «Յառաջ»ին բարոյական մակարդակն է: Արդարեւ տասը տարի առաջ, իր առաջին թիւով ի՛նչ տեսակէտներ, ի՛նչ առաջադրութիւններ եւ ինչ գաղափարականութիւն որ ցուցադրեց՝ մինչեւ ներկայ թուականը մնաց անոնց հաւատարիմ, անշեղ եւ այդ բոլորը դէպի բարձրութիւն առաջնորդող: Չեմ գիտեր ո՛ր բանաստեղծն է ըսած թէ՝ «Ամէն մէկ բոյնս փայլուն աստղերէն է կազմուած»: «Յառաջ»ն ալ ամենայն համարձակութեամբ կրնայ ըսել «Ամէն մէկ բոյնս բարոյական շինիչ տարրերէն է կազմուած»: Ասիկա պզտիկ հարեւանցի մօտենալիք արժանիք մը չէ մամուլին, եւ մասնաւորապէս հայ մամուլին համար: Ասիկա ամէն օր եւ ամէն ժամ փորձութեան առիթներ ունի իր առջեւ: Տոկուն նկարագիրները կրնան այս յարատեւութիւնը դիմաւորել ու «Յառաջ»ը իրաւամբ կրնայ այսօր ըսել «Գործն կատարեցի»:

«Յառաջ»ը քանի որ անհատական թերթ մըն է այս հազուագիւտ արժանիքին — հազուագիւտ՝ նկատի առնելով ներկայ աղճատուած մեր բարքերն ու վիճակը — ենթահողը ճշդելու համար խմբագրին կեանքը պէտք է նկատի առնել:

Այս բարոյական կոթողին փաստարկումները շատ շատ են: Ահա տարիներ առաջ իր թերթին բացած հանգանակութիւնները որոնց իւրաքանչիւրը հարիւր հազարներու յանգեցան: Ուրիշներ նման ձեռնարկներու համար չքախումբեր ու «էքսէլանս»ներ կը պտտցնեն, սակայն «Յառաջ»ը կատարեց այդ աշխատանքը զուտ իր բարոյական հեղինակութեամբ, ձեռք բերելով նախատեսուածին կրկնապատիկը:

Այսօրուան բացառիկին սիւնակները թանկագին են, կարելի չէ երկար խորհրդածել: Բայց միեւնոյն ատեն կարելի չէ բերքը դատել միայն ներկայ արդիւնքը նկատի առնելով: Նըման պարագաներու անհրաժեշտութիւն մըն է բաղդատական եզրեր փնտռել:

Եթէ պրպտենք «Ազատամարտ»ը կարապետող «Ազդակ»ին էջերը, հոգւէ արդէն կը նախզգանք այսօրուան «Յառաջ»ին արի եւ կեանք հնարող շունչը որ յաջորդաբար թափանցեր է «Արիամարտ»ներու եւ «Ճակատամարտ»ներու ընդմէջէն հասնելու համար այսօրուան հասուն բարձրութեան: Կեանք հնարող ըսի, ու ասիկա տեղին է երբ վերյիշենք բանտի կաշկանդուած կացութեան մէջ իսկ իր ստորագրած յօդուածները «Նոր կեանք»ին մէջ, «Պատասխանս Խալիտէ Էտիպ Հանըմին դէմ» վերնագրով եւ Շատեխեան Մէկը ստորագրութեամբ: Այդ յօդուածները բաւական եղան որ երիտասարդութիւն մը կերտէ Պոլսոյ մէջ, հմայքը հասցնելու համար մինչեւ փարիզեան — իր բառով — լուսացնցուղ պողոտաները:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

"ՅԱՌԱՋ"Ը

1925 թիւն է, Պրահա ենք: Մի խումբ ուսանողներ, կտրուած Հայոց աշխարհից, ժողովրդից: Հայութեան՝ մեզ կապող օղակներն են Հայերէն թերթերը: Թերթեր աշխարհի չորս կողմից: Ամերիկայից, Հայաստանից, Եգիպտոսից, Սուրիայից, Յունաստանից, Պուլկարիայից, Թուրքիայից եւ Ռումանիայից: Մէկ օր էլ թերթ ենք ստանում Փարիզից՝ «Յառաջ»:

Ընտանի են «Յառաջ»ի տառերը: Կարինի, Թիֆլիզի, Երեւանի «Յառաջ»ն է, նոյն կրակի բոցեր ցայտող ճակատը: Երկրի հուրը, Հայոց լեռների եւ դաշտերի բոյրը իր էջերի մէջ: Հայ աշխարհը շունչ առած թափառում է Փարիզի մէջ եւ կայան գտնում «Յառաջ»ում:

Հեռու ենք Փարիզից, հայկական գաղութից, սակայն իր հետ ենք հոգիով:

Տարիները, վազող գետ, յաջորդում են իրար ու մեր կապը «Յառաջ»ի հետ ամրանում, սերտանում է:

Պուլկարիա ենք, Խասքովօ, կախարդող վհուկ՝ «Յառաջ»ը այնտեղ է, բազմած «Դաշնակցութեան» գրադարան — ընթերցարանի սեղանի վրայ: Երիտասարդ աւիւնով առլցուն՝ գաղափարական առատ սնունդ է մատակարարում գալուստի նոր սերունդին:

Տառապանքը այրած հոգիները համակ եռանդ, ծարաւի են «Յառաջ»ի հայրենաշունչ խօսքին: «Յառաջ»ը սիրուած թերթն է գաղափարական երիտասարդութեան: Աստ նիւթ Հայրենիքի, Ժողովրդի, Դաշնակցութեան մասին, պայքար հակառակորդներու, թշնամիի դէմ: Գեղեցիկ գրականութիւն գրասէր հասարակութեան համար:

Ամփոփ է «Յառաջ»ը, սակայն բազմազան իր բովանդակութեամբ: Գնահատել գիտէ ժողովուրդը «Յառաջ»ը ու նաեւ գուրգուրալ նրա վրայ:

Պալքանի մէջ «Յառաջ»ը ստանում ենք շաբաթը 3 անգամ (զոյգ): Սպասումի օրերը հոգեմաշ են գաւառացիներու համար ու հոգեպարար՝ թերթը ստանալու օրերը:

Նոր օրերի առաքեալի պէս «Յառաջ»ը պտտում է գաւառի տղայոց տուները: Ամէն տեղ «Յառաջ» կը տեսնես, «Յառաջ»ի ազդեցութիւնը կը զգաս: Կուսակցական թէ հանրային, ժողովրդական, անհատական թէ ընտանեկան խօսակցութեան ժամանակ «Յառաջ»ը ղեկավարող ուղղութիւն եւ տոն տուողն է: Փարիզի մէջ նստողները չեն տեսնում «Յառաջ»ի տիրապետող ազդեցութիւնը: Պէտք է գնալ գաւառ, հեռաւոր գաւառ, Պուլկարիա՝ Խասքովօ, տեսնելու, հասկնալու, ըմբռնելու մեծութիւնը «Յառաջ»ի:

Ժամանակներ են անցնում, հեռաւոր Պուլկարիայից տեղափոխւում ենք Փարիզ: Համաշխարհային մեծ քաղաք՝ քաոսի մէջ «Յառաջ»ը տեսնում ենք կարծես փոքրացած, կծկուած: Ամենակուլ ձուլարանը մաշում է բոլորին ու կեանքը դառնում աննըկատ, անիմաստ: Թւում է թէ մաշուել ենք եւ մենք հոգիներով, սակայն սխալ եզրակացութիւններ ենք անում:

Կուգան 1932–33–34ի պայքարի օրերը: Ծանօթ հակակարգապահական շարժումի օրերն են, հակադաշնակցական խաժամուժի շրջանն է, Դուրեանի սպանութեան առթիւ Դաշնակցութեան դէմ, համայնավարներու դաւադիր սադրանքներն են: «Յառաջ»ը յառաջապահ զինուորի պէս պատնէշի վրայ է ու ժողովուրդի շիտակ հայրենասէր մասը իր հետ, իրեն ապաւէն:

Գործերի բերումով Ֆրանսայի հայկական գաղութներն ենք պտտում ու նորից տեսնում, զգում «Յառաջ»ի փրկարար դերը: Մարսէյլ՝ Ծերիկեանի հետքերն են փնտռում «Յառաջ» գնելու համար, Ռօման՝ Պէյալի մարշէն վերջանալուն, Վալանս՝ Գ. Գալուստեանի, Տէսին՝ Վ. Հիւսեանի գործարաններից ելլելուն, Լիոն՝ Խնկիկի հեծանիւի ակեարեր ձայնին, ամէն տեղ, ամէն առաւօտ սրտատրոփ ցրուիչին են սպասում խապրիկներ լսելու «Յառաջ»ից: Խապրիկներ Հայոց աշխարհից, արհաւիրքից, երկրից եւ Սփիւռքից:

Գաւառի մեր գաղութները փոքրիկ կղզիացած Հայաստաններ են ու «Յառաջ»ը հովուող քահանայ, կառավարող գիւղապետ ու հովանաւորող հայր է:

Ամէնքի հետ է «Յառաջ»ը, բոլորին խօսք տալով, սիրտ տուող:

Նոր օրերի մոգպետ՝ աղօթքի է նստում ժողովրդի հետ, հոգւի աչքերով տեսնում նրա ցաւերը ու ամոքիչ բալասաններով պլլեցնում նրա վէրքերը: Այսպէս է «Յառաջ»ը, ամէն տեղ, ամէնքի հետ, ամէն ինչի մասին եւ ամէնքի համար: Կ'ուրախանանք ի սրտէ եւ շնորհապարտ կը մնանք «Յառաջ»ին իր կատարած աշխատանքի եւ խաղացած դերի համար:

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԳԻԾԸ

Ի՛նչ շուտ կը սահին տարիները:

Դեռ երէկ էր որ տօնեցինք «Յառաջ»ի հազարթուակը: Այսօր տասնամեակն է արդէն բոլորեր պատանին:

Ժամանակը կը սուրայ կարծես: Ան ալ հեւք ունի: Ձախորդ եւ դաժան օրերու հեւքը՝ մեր կեանքին նման: Կ'ապրինք անդադար, եւ ակնկառոյց կը սպասենք դէպքերու զարգացման, որպէսզի խռովքը վերնայ հոգիներէն, եւ վերագտնենք անդորրութիւնն ու խաղաղութիւնը սրտերուն:

«Յառաջ» արտայայտութիւնն է այդ հեւասպառ կեանքին: Ծնաւ մեր պատմութեան եզերական մէկ պահուն, եւ շուտով պարտադրեց ինքզինքը: Աճեցաւ, զարգացաւ եւ գահակալեց հոգիներուն վրայ՝ դառնալով պահանջ: Արդարեւ պահանջ մը լրացուց եւ գիտցաւ խօսիլ սրտերուն, անկեղծօրէն եւ ջերմութեամբ: Մեր անօրինակ կեանքը անոր էջերուն մէջ գտաւ իր ճըշմարիտ արտայայտութիւնը՝ իր բազմապիսի գոյներով եւ երեւոյթներով: Դարձաւ տասնամեայ պատմութիւնը հայկական Սփիւռքին, անոր ապրումներուն եւ յոյզերուն: Խղճմտութեամբ արձանագրեց անոր չարն ու բարին, աղաղակը դառնութեան եւ ընդվզումի: Համատարած վհատութեան այս օրերուն, աշխատեցաւ բարձր պահել կորովը տարագիր բազմութիւններուն: Ներշնչեց հաւատքը վաղուան կարելիութիւններուն, եւ գիտակցութիւնը հոգեկան ուժին եւ ցեղային առաքինութեանց: «Յառաջ»ի հանգանակը եղաւ պայքար բոլոր ճակատներուն վրայ, տոկալ եւ յարատեւել ամէն գնով, Հայ մնալ եւ ապրիլ Հայաստանին համար: Այդ հաւատամքին ծառայեց եռանդով եւ համոզումով:

«Յառաջ»ը կը կրէ նաեւ դրոշմը դարուն: Արագ է անոր պէս: Իր մեծածաւալ լեզուով կարծես կը սուրայ եւ կը տիրապետէ: Արդի հայ հրապարակագրութեան ամէնէն կատարեալ եւ ինքնատիպ ներկայացուցիչներէն մէկն է ան: Պարզ, վճիտ եւ սահուն լեզու մը՝ ազատ բոլոր ճապաղութիւններէ եւ խրթնաբանութիւններէ, «Յառաջ» իր ընտիր լեզուով կը յիշեցնէ հայրենի աղբիւրներու զուլալ ջուրերը, առուակներուն քաղցրահունչ կարկաչը եւ վարարուն գետերուն սահանքը: Իր լեզուն ունի նաեւ ճարտարապետական կառուցուածք, կանոնաւոր եւ ներդաշնակ գիծեր, սլացիկ եւ հոլանի: Մայրենի լեզուն է ան, որ ոչ սնգոյր ունի շրթներուն եւ ոչ ալ շպար դէմքին:

Ան քաղցր է երգի մը պէս: Արեւմտահայ հացն է, որ ամէն երեկոյ փուռէն դուրս կ'ելլէ, եւ որ կը ճաշակես տաք-տաք, մինչեւ յետին փշրանքն՝ առանց համազամի մը պահանջն զգալու:

Սակայն, ամէն բանէ առաջ, «Յառաջ» արտայայտիչն է դաշնակցական գաղափարականութեան պաշտօնական բերանը Եւրոպայի շրջանի մեր կազմակերպութեան եւ ամէնէն առաջապահ օրկաններէն մէկը դաշնակցական մամուլին: «Յառաջ» շրջան մը չէ որ կը ներկայացնէ: Անոր խօսքը կշիռ ունեցաւ մեր հանրային կեանքին մէջ: Ան եղաւ թունդ Դաշնակցական, առանց թթու մը ըլլալու: Հաւատարիմ կուսակցութեան գաղափարին եւ աւանդութեանց, տասը տարի անընդհատ արծարծեց տեսակէտներ, որոնցմէ շատերը հանրային սեփականութիւն դարձած են այսօր: Այդ տեսակէտները կը բխին Դաշնակցութեան հիմնական քաղաքականութենէն:

«Յառաջ»ը կուսակցական իւրայատուկ գիծ մը ունի սակայն: Ան արտայայտութիւնն ու ժառանգն է սերունդի մը, որ առաջնակարգ դեր ունէր կատարելիք մեր հանրային եւ կուսակցական կեանքին մէջ, եւ որ առանց իր խօսքը ըսելու խեղդուեցաւ մեծ եղեռնի ճապաղիքներուն մէջ: Այդ սերունդը իր աճիւններէն պիտի վերածնի վաղը եւ պիտի ունենայ նոյն հաղորդականութիւնն ու նուիրումը, նոյն անանձնական եւ անշահախնդիր խառնուածքը եւ ոգեւորութեան միեւնոյն ոգին: Այդ սերունդը, որ վաղը պիտի կազմէ ամէնէն գործօն տարրը մեր կուսակցութեան, իր մէջ կը կրէ արդէն նախատարրը հոգեբանական փոփոխութեան մը, որ անհրաժեշտ է ինչպէս հանրային, նոյնպէս եւ քաղաքական կեանքի մէջ: Վերանորոգման եւ վերագնահատման հարկադրանքն է այդ, որ կը բխի Դաշնակցութեան առողջ բնազդէն եւ կեանքի հարկադրանքէն:

Ահաւասիկ քանի մը բնորոշ գիծեր «Յառաջ»էն տասնամեակի առիթով: Մտածումներս սպառած ըլլալու գոհունակութիւնը չունիմ եւ ոչ ալ ամբողջական պատկեր մը տուած ըլլալու յաւակնութիւնը: Տպաւորութիւններուս շարքէն դուրս մնացին ակամայ, շատ մը նիւթեր, որոնց համար հարկ էր թէ տեղ եւ թէ ժամանակ:

Հոգեկան թշուառութեան եւ համատարած ապականութեան այս օրերուն սակայն, «Յառաջ» երեւան բերաւ առաքինութիւններ, որոնք պատիւ միայն կը բերեն դաշնակցական մամուլին եւ կ'արժեցնեն անոր ըմբռնումը մամուլի դերին եւ պարտականութեան մասին: Ան գիտցաւ արհամարհել անբարոյ կեցուածքը շատ մը հակառակորդներու, որոնք հոգի կուտային հերոսանալու համար: «Յառաջ» այդ պատիւը չընծայեց իրենց: Եղաւ հպարտ եւ խրոխտ, ինչպէս նաեւ պարկեշտ՝ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարներու մէջ:

«Յառաջ» խղճմիտ է իբրեւ լրագրող, գաղափարապաշտ՝ իբրեւ հրապարակախօս եւ ազնուական՝ իբրեւ արտայայտիչը մարդկային մտածման եւ բարոյականին:

Մենք հպարտ ենք իրմով:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՏԱՐԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ինչո՞ւ այս տասնամեակը: Եւ ինչո՞ւ այս բացառիկը:

Ինչո՞ւ այս կայքը՝ տասը տարիներու վերջակէտին:

Եւ ինչո՞ւ այս ուշադրութիւնը՝ դէպի համեստ թուականը օրաթերթի մը գոյութեան:

Քսանամեակ մը, երեսնամեակ մը, քառասնամեակ մը եւ յիսնամեակ մը ըմբռնելի են եւ արդարանալի՝ իբր թուական:

Ուրեմն ինչո՞ւ հպարտութեան, գոհունակութեան եւ ուրախութեան յիշատասնամեայ այս բլուրը:

— Տարագիր հայութեան տարագիր թերթն է «Յառաջ»:

Մի փորձէք փնտռել ուրիշ պատասխան:

Գաղթական Հայուն թերթն է «Յառաջ»:

Հայուն որ չունի հայրենիք: Այո, որ չունի հայրենիք:

Հայուն՝ որ չունի դեսպան: Հիւպատոս չունի: Որ չունի իրաւական կացութիւն:

Հայուն՝ որ ունի պաշտպաններ: Բայց չունի պաշտպան մը:

Իսկ «Յառաջ» ինչպէ՞ս կրցեր է տասը տարի ապրիլ: Այնպէս՝ ինչպէս տարագիր Հայը, որ անով կը սնանի:

Գացէք տեսակցելու խմբագրին, «փարչապետ»ին, տպարանատէրին, մեքենավարին եւ գրաշարին հետ, պիտի իմանաք թէ՝ «Յառաջ» ինչպէ՞ս կտրեր է տասնամեայ ճանապարհը:

Անկարելի էր կանգ չառնել: Զգնծալ: Զհպարտանալ:

«Յառաջ»: Սիրուած ու փնտռուած թերթը հայ գաղթականին:

Ինչո՞ւ:

Վասնզի, հարազատ ցոլքն է ան ցեղային ոգիին:

Վասնզի, հզօր եւ խիզախ երգն ու կանչն է ան ցեղային շունչին:

Վասնզի, արի եւ ազատ արտայայտութիւնն է ան մեր մտածումներուն, մեր զառումներուն եւ մեր զգացումներուն:

Վասնզի, ալեկոծ ծովն է ան եւ անհապաղ հրաբուխը բոցավառ՝ խռովայոյզ հայութեան:

Վասնզի, պայքարի մարտկոցն է ան: Ու մենակէտար՝ շեշտակի եւ սլացիկ նիզակին:

Վասնզի, ոգեւորութեան երիտասարդ ակունքն է ան: Ու երիտասարդ է ամէն Հայ, որ խանդավառանքով զայն կը կարդայ, ինչ տարիքի ալ պատկանի:

Վասնզի, մեր լեզուին սիրոյ, գուրգուրանքի եւ պաշտամունքի մարմնացումն է «Յառաջ»:

Խոստապահանջ «ստիկան»ը մեր լեզուին,— միակ կռուանը մեր պահպանման:

Մայր սիւնե՞րը այս շէնքին: Զոյգ մը հոգի, երէցն Շաւարշ եւ կրտսերն Շաւարշ:

Կարելի չէ անտեսել, անշուշտ, խոնարհ այլ անհրաժեշտ միւս բոլոր օժանդակներն անանուն:

Տոկալու մեր տենչանքին, կամքին ճիչն է «Յառաջ»: Կայ տարագիր ու գաղթական Հայը: Կը մնայ ու կը պայքարի ուրեմն տարագիր «Յառաջ»ը:

ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՅԵԱՆ

ՄԻՇՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ

Սիրելի «Յառաջ»,

Տասնամեայ հասակիդ հասած, առողջ, հասուն եւ մանաւանդ խոստմնալից ապագայով մը, արդար հպարտութեան, խանդավառութեան եւ սիրոյ մթնոլորտ է ստեղծուեր շուրջդ: Խմբեր ես քով քովի բազմաթիւ ընկերներ եւ բարեկամներ՝ այլազան նկարագրի, խառնուածքի, նախասիրութեանց եւ պահանջի տէր մարդիկ: Շատերը անոնցմէ՝ իրենց գեղեցիկ եւ արժէքաւոր տողերը պիտի ստորագրեն տասնամեակի թիւիդ մէջ: Անոնք անտարակոյս պիտի տան այն արժանի գնահատութիւնը, որ պիտի ցոլացնէ կտրած ճամբադ, քու դերդ մեր այնքան դժնդակ կեանքին մէջ: Անոնցմէ զատ սակայն կայ բազմութիւն մը, «Յառաջ»ի «ժողովուրդը», ինչպէս կը կրկնենք յաճախ: Ան լուռ է եղեր միշտ եւ կը սիրէ լսել միայն: Իր լռութեան մէջ իսկ սակայն ան կենդանի խօսքն իսկ է քու բոլոր էջերուդ, «Երկու Խօսք»էն սկսած մինչեւ քու չորրորդ էջի «յայտարարութիւններ»դ եւ «փնտռտուքներ»դ:

Կը հաւատամ որ առանց այս լուռ բազմութեան, դուն չպիտի յաջողէիր քայլ մը իսկ յառաջանալ այս լպրծուն եւ անբարոյացած պողոտաներուն մէջ, տարագրուելով Հայոց բարձրաւանդակէն, ջինջ ու կենսատու միջավայրէն:

Յառաջանալը նախ իբրեւ թերթ մը, սատարձանաբար պատանեկան եւ երիտասարդական աշխուժութեամբ եւ եռանդով, մինչեւ հասուն ու թրծուած մարդու ներկայ կեցուածքդ, կրցաւ հաստատել այս հանգիտաւոր պահուն որ գերազանցապէս արդիւնք է լուռ բազմութեան բարոյական ուժին:

Իմ հաշուով այս իրականութիւնն է, որով կարելի է բացատրել ոչ միայն քու անցեալ տասը տարիներու յաջողութիւնը, այլ եւ իրական այն դրամագլուխը, որ հիմք պէտք է ծառայէ յառաջիկայ նոր նոր տարիներուդ:

Այս երկու խօսքի սահմաններուն մէջ, յիշելով այս իմ սրտին խօսքը պարագան, ջերմ բաղձանք մը ունիմ տեսնել «Յառաջ»ի գոյութեան մէջ վերը յիշուած ազդեցութեան խորացումը: Թող որ «Յառաջ»ի միակ հըպարտութիւնը, միակ գոհունակութիւնը դառնայ խօսիլ այն լեզուով եւ այն եղանակով, որով կը խանդավառուի, որուն կ'ունկնդրէ, եւ կը հաւատայ մեր այս սքանչելի լուռ զանգուածը:

Որքան շատ ըլլայ յաջողութիւնը այդ ուղղութեամբ, այնքան շատ աւելի համարձակութեամբ «Յառաջ» պիտի յառաջանայ այն ճամբէն, որ պիտի առաջնորդէ այս ժողովուրդը՝ լպրծուն պողոտաներէն դէպի Հայոց բարձրաւանդակը ...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

"ՅԱՌԱՋ"Ը
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՅԱՐԿԷՆ ՆԵՐՍ

Փողոցի դրան վրայ հաստատուած նամակատուփը՝ առաւօտեան կանուխ պահէն կ'ընդունի այցելութիւններ, ընտանիքին ամէն մէկ անդամը փոխն ի փոխ կը նայի եւ պրպտող աչքերով կը փնտռէ շատ փափաքելի իր մը, իրենց հեռաւոր սիրելիներէն նամակ չեն սպասեր անոնք, առօրեայ մտերիմ մը կամ խորհրդատու մը փնտռողի ձեւը հագած է անոնց դիմագիծը. մանաւանդ կիրակի եւ տօն օրերուն, երբ տան բնակչութիւնը ամբողջ ներկայ է եւ կեանքը իր բնականոն վիճակը ստացած է, փողոցէն անցնող ցրուիչի ոտքերը կը խանդավառէ անոնց աչքերը, տան ամէնէն պզտիկը կը սուրայ սանդուղներէն վար, ուժգնօրէն կը զարնէ դուռը, կը խլէ «Յառաջ»ը նամակատուփէն եւ զայն վեր բռնած յաղթական կը վերադառնայ, գիտէ որ այդ թերթը տանեցիներու գուրգուրանքին առարկան է. սեղանին մէջտեղ բացուած է, բոլորը շրջապատած են զայն, «Երկու Խօսք» կը լափուի շուտով, հրմշտուկ մը կը սկսի, մէկը կ'ուզէ կարդալ «Օրը Օրին»ը, ուրիշ մը կ'ուզէ գրական բաժինը ըմբոշխնել, ընտանիքի ծերուկը ակնոցը աչքերուն լրջօրէն կը մօտենայ չորրորդ էջի թերթօնի բաժնին եւ այս լուռ պայքարը կը տեւէ վայրկեաններ: Այսպէս կը կատարուի համեստ հաղձեալ կերպով բոլոր էջերուն:

«Յառաջ»ը պէտք է մնայ ամբողջ օրը սեղանին վրայ, կը ծալլուի, կրկին կը բացուի, անսպառ նիւթ ունի ան իր մէջ:

Իսկ երկուշաբթի օրերուն շունչ մը, բան մը կենսական պակսած է ընտանեկան յարկէն ներս ու կ'անդրադառնաս անմիջապէս, կ'ըմբռնես պատճառը այդ օրուան զրկանքին: «Յառաջ»ը բացակայ է:

Հիւանդ մը կայ տան մէջ, անոր երկարող ժամերը մեղմացնելու միակ դարմանը կը նկատուի «Յառաջ»ի ընթերցումը:

Երբ ընտանեկան բոլոր խօսակցութիւնները սպառած են, Յառաջը «այսպէս կը գրէ» նախաբանով նոր նիւթ եւ նոր խօսք ստեղծուած է տան մէջ: Բայց տեսէք ինչ խնամքով կը ծալլէ տանտիրուհին «Յառաջ»ի հին թիւերը: Ան մասունքի պէս կը դնէ սնտուկին մէջ, կը պահէ ամիսներ եւ նոյն իսկ տարիներ, ոչ ոք կը համարձակի որ ան իյնայ գետին եւ կոխոտուի եւ կամ նետուի անկիւն մը իբր ոչ կարեւոր առարկայ: Հայ մայրիկը իր մանուկ զաւկին համար կը պահէ այդ սիրած էջերը:

Օտար երկնքի տակ ծնած, օտար դաստիարակութեան ենթարկուած հայ պատանին, հազիւ հայերէն այբուբենը սորված է՝ կը սկսի հեգելով կարդալ «Յառաջ»ի խմբագրականները: Ծնողներու երջանկութիւնը եւ միանգամայն ազգային հպարտութիւնը կը կազմեն այդ հայերէն եւ մանաւանդ «Յառաջ»ի հայերէնի ընթերցումը, ուր լեզուի յստակութիւնը եւ ներդաշնակութիւնը հասած են իրենց կատարելութեան:

Հայ ընտանիքի նամակատուփը առանց «Յառաջ»ի ինչ տխուր եւ մըթապատ անկիւն մըն է:

Ընտանիքի սեղանը առանց «Յառաջ»ի կը դառնայ առանց աղի եւ առանց լոյսի:

Հայ լեզուի մշակոյթը գաղութի ընտանիքներու մէջ ինչ թշուառ է առանց անոր:

«Յառաջ» բոլոր ընտանիքներէն ներս՝ քու ճակտիդ գիրին ձեւով մըտավառ մարմինն ես եւ կը տարածես տուներէն եւ հոգիներէն ներս մշակոյթին եւ հայ գիրին տեւական սարսուռները:

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԷԼԱՍԱՆ (Ալպանիա) — Տասը տարի առաջ, 1925ի ամառն էր, երբ կը պնդէինք, կ'աղաչէինք որ Շ. ը ձեռնարկէ թերթի մը հրատարակութեան եւ վերջ ի վերջոյ կը նեղանայինք տեսնելով իր յամառ մերժումը: Ահա մէկը որ չէր ուզեր իր մասնագիտութեան հետեւիլ: Անոր մտատանջութիւնները մեզ երբեք չէին կրնար համոզել, որովհետեւ թերթ հրատարակած չէինք երբեք, այն ալ բոլորովին անծանօթ գաղութի մը մէջ:

Վերջ ի վերջոյ մենք յաղթեցինք: Եւ տասը տարի առաջ օգոստոս 2ին լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի առաջին թիւը, երկար ու տաժանելի երկունքէ մը յետոյ: Այդ օրերուն ես մեկնեցայ Լիոն, դպրոցական արձակուրդը ազգականներուս մօտ անցընելու համար: Լիոնի մեր երիտասարդ ընկերները եւս, լըսած ըլլալով հանդերձ կը կասկածէին «Յառաջ»ի մօտալուտ հրատարակման մասին: Ես զիրենք հանդստացուցի եւ ապահովեցի որ օգոստ. 2ին պիտի տեսնենք «Յառաջ»ը:

Եւ այդպէս ալ եղաւ: Օգոստոս 2ին երջանիկ իրիկուն մը տրցակ մը «Յառաջ» կը հասնի հասցէիս: Որո՞ւ տամ, որո՞ւ բաժնեմ: Խենթեցած էինք: Խենթեցած՝ որովհետեւ մէկ թիւէն 2–3 օրինակ մէկէն գնողներ եղան: Ես իսկ իմ հաշւոյս կ'ուզէի քանի մը հատ վար դնել: Անապատի մէջ օրերով առանց ջուրի մնացող ու ծարաւ հասնող պապակեալներու կը նմանէինք: Անոր վրայ աւելցուցէք երիտասարդութիւնը, խանդավառութիւնը, Դաշնակցութիւնը վերջապէս:

Լիոնի մէջ հանգիստս խանգարուած էր, կ'ուզէի ժամանակէն առաջ Փարիզ երթալ ու տեսնել «Յառաջ»ը իր «կազմածներով»:

Գացի եւ տեսայ:

Փարիզի մոռցուած մէկ թաղը Rue Pascal թիւ 65, հանդուցեալ Ներսէսի նեղ ու մութ տպարանը: Ծռուռեւ մը: Մեքենան կը բանի թիք թաք, թիք թաք, թիք թաք:

Խմբագրութիւն եւ վարչութիւն մէկ սեղանի վրայ: Հրանտ Սամուէլը իբրեւ միայնուն խմբագիր իր անկիւնը գրաւած էր շատ խաղաղ կերպով: Արդէն մեր խմբագրատան մէջ ան եղած է միակ մարդը որ աղմուկին կարեւորութիւն չի տար, չի ալ զբաղիր եկող-գացողով: Կարօ Ուշագլեանը տասնեօթը տարու երիտասարդի մը պէս աջին անդին կը վազվզէ ու «կամաւոր»ներուն հասցէ գրել կը սորվեցնէ: Ես ալ

անմիջապէս գործի լծուեցայ: Խմբագիր, պաշտօնեայ եւ օգնութեան փութացող մեր երիտասարդ ընկերները անխոնջ հաճոյքով կը վարէինք այս գործը: Ոչ ոք դժգոհ էր, ոչ ոք կը տրտնջար:

Այդ խշտեակին մէջ «Յառաջ»ը բոլորեց իր երկու-երեք ամսուան նախնական շրջանը եւ յետոյ փոխադրուեցաւ Լաֆայէթ, նորահաստատ «Մասիս» տպարանը: Նոր խմբագրատունը հայկական թաղերու մօտ ըլլալով, «կամաւոր»ներու թիւը բազմապատկուեցաւ: Հոն այցելողներու միակ հաճոյքն էր թերթ ծալլել կամ հասցէ գրել: Նախկին նախարարներ անգամ թերթ ծալլած են: Շաւարշը ինքն ալ կամ ծրար կը շինէր կամ հասցէ կը գրէր, գլանիկը բերնին:

1927: «Յառաջ» օրաթերթ:

Սարսափելի տագնապ կայ: 250 ֆրանսական ֆրանքը մէկ անգլիական ոսկի: (Այսօր 75):

Գործազրկութիւն: Ժողովուրդը կը սորվի crise բառը:

Բայց եւ այնպէս սովի ժամանակ մարդիկ աւելի շատակեր կը դառնան: Ու տեղի տալով ազահ ընթերցողներու տրտունջին, «Յառաջ» կը վերածուի օրաթերթի: «Յառաջ»ի արտակարգ ընդունելութիւնը Շաւարշին մոռցնել տուած էր 1925ի իր վարանումները:

Այնուհետեւ նոր շրջան մը կը սկսէր նոր խանդավառութեամբ մը: Ու «Յառաջ»ը քալեց ամբողջ տասը տարի անսայթաք, պայծառ դէմքով ու աղգանուէր ուղղութեամբ:

Իր այս ուղղութիւնը շատ անգամ ցամքեցուցած է «Յառաջ»ի եկամուտի աղբիւրները: Թող խօսին այն բազմաթիւ առեւտրականները որ փորձած են իրենց ուզած եղանակով դնել ծանուցումները կամ հարսնիքի, նշանտուքի նկարագրութիւնները:

Օր մը խմբագրին մէջքէն չանցաւ դրամ շահիլ «Յառաջ»ի միջոցաւ: Ընդհակառակն, եթէ ունէր չնչին եկամուտ մը, այն ալ «Յառաջ»ը կլանեց:

«Յառաջ»ը սնաւ միշտ երիտասարդներու շունչով ու փոխադարձաբար լայնցուց երիտասարդներու թոքերն ու ղիրացուց անոնց շնչառութիւնը:

«Յառաջ»ը այսօր հայրն է արժեքաւոր նոր սերունդի մը:

Չեմ ուզեր խօսիլ «Յառաջ»ի բարոյական, նիւթական եւ գրական ու գեղարուեստական ծառայութիւններու մասին: Վստահ եմ որ Փարիզի մեր ընկերները պիտի տան այդ թանկագին աշխատանքին մանրամասնութիւնները:

Վերջին խօսքս տասնամեայ «Յառաջ»ին:

Մի վախնար, «Յառաջ»:

Ընդարձակուէ աւելի, եթէ կրնաս: Դուն միշտ շատ երիտասարդ ես. պիտի մեռնիս այն ատեն երբ մենք մեռնինք: Մինչդ բեր 1927ը որ առաջին գործազրկութիւնը բերաւ: Հիմա անոր ալ վարժուեցանք: Քիչ մը նահապետական եղիր (ականջը խօսի իմ մէկ շատ լաւ ընկերոջս), եղիր ճակատագրապաշտ, բոլոր ծնած մանուկները, կ՚ըսեն ծերերը, իրենց խըմմէքը իրենց հետ կը բերեն: Ձգնէ, աշխատէ: Ձգնէ մինչեւ որ մօտենաս այն սահմաններուն որ կը դառնուի երդրում:

Յառա՛ջ, «Յառաջ»:

Յ. ՓՈՒՐՆԱՃԵԱՆ

ԵՍ ԱԼ Կ՚ՈՒԶԵՄ ԽՕՍԻԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Այսօր կը տօնուի «Յառաջ»ի տասնամեակը: Իբրեւ Մարսէյլի գործակալ ես ալ ուզեցի տասը տարուան կրած տպաւորութիւններս գրի առնել: Թերթին գործակալութիւնը ստանձնած եմ 113 թիւէն բռնելով: Այսօրուան թիւն է 2873, ուրեմն 2760 օր շարունակ զայն կրած եմ անութիս տակ սպառելով 1.213.500 օրինակ «Յառաջ», որմէ հազիւ 3500 օրինակ կայ: (Ասոր մէջ պէտք է հաշուել Թղթատարի անկանոնութեան պատճառաւ ուշ հասած թերթեր):

Ելած եւ իջած եմ նոյնքան եւ աւելի սանդուխներ, մաշած եմ փիլիքգալէս: Սակայն բնաւ չեմ ընկճուած: Երբ կը տեսնեմ տասը տարի առաջուան մատղաշ հարիւրներու հանդէս սերունդը, որ երէկ հազիւ հասարակ ընթերցում մը ունէր, սակայն այսօր գիտէ գրել ոչ թէ հասարակ գիր, այլ թերթերուն յղուած կը գրէ, կը խօսի բեմերէն, մէջբերումներ կ՚ընէ մեր հին թէ նոր անցեալէն, ժողովներ կը ղեկավարէ եւն., հոն արդէն ես երիտասարդ եմ: Այո, մեծ եղաւ «Յառաջ»ի կատարած դերը Ֆրանսայի մէջ: Ան սերունդ մը կերտեց: Հին տուններ պրոպատիկլ ատպանը կար: Տարին անգամ մը Աստուծոյ հրեշտակը կը յուզէր ջուրը, որուն մէջ նետուողները կը բուժուէին, սակայննոյն, սիրելի «Յառաջ», տարին 12 ամիս եւ 10 տարի շարունակ յուզեցիր այդ ջուրը, նետեցիր սերունդ մը անոր մէջ, մօր պէս, խակ մասնագիտութեամբ լուացիր, մաքրեցիր, խընամեցիր, տաքցուցիր գանոնք քու շունչովդ, սորվլ շարժեցուցիր, այլ առնական կեցուածք: Եւ այս ի գին հազարումէկ տանջանքներու եւ զրկանքներու: Մաշեցար փիլիքգալէս բայց սիրտդ ու հոգիդ բիւրեղացան: Ուրեմն թոյլ տուր, սիրելի «Յառաջ» որ արդար հպարտութեամբ գոչեմ.

Կեցցէ «Յառաջ»ը, որ կը դաստիարակէ նորահաս հայ սերունդը, եւ անսասան նեցուկը կը հանդիսանայ տարագիր ժողովուրդին:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐԻԿԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ "ՅԱՌԱՋ"ԻՆ

ԼԻՈՆ.— Փոքր տղայ եղած ատենս անդուստ փափաքն ունէի մամիկիս՝ այդ բարի եւ ժրաջան կնոջ՝ բուծած հաւերուն հաւկիթները առաջին անգամ հաւնոցէն ես առնելու: Կը սպասէի որ ժամեր կենայի սպասելով ինձ համար երջանկարեր ... ծընունդին:

Հաւկիթը չէր որ կը պակսէր անշուշտ, մանաւանդ մեր գիւղին մէջ, ուր ամէն տուն գրեթէ իր հաւնոցը ունէր: Ի՞նչ բանն էր, ուրեմն, որ մեր հաւերուն հաւկիթները ինծի այդքան հաճոյք կը պատճառէին,— պարզապէս անոր համար որ անոնք մերն էին, մեր տունինն էին:

Նոյն հաճոյքն ու ուրախութիւնը կը զգամ, երբ ամէն առտու նամակատուփս մէջ, լոյսանեան թերթերու կարգին անդադրուած կը տեսնեմ «Յառաջ»ը, որ իր բոցարձակ տառերով կը ժպտի երեսիս, եւ հակառակ միւսներուն մեծծաւալ եւ գրաւիչ տրտաքինին՝ նախ գուրգուրանքով ձեռքս կ՚առնեմ «Յառաջ»ը:

Բազդատութիւնը տափակ է, կոշտ է պիտի ըսէ թերեւս ընթերցողը: Հոգ չէ. գրի կ՚առնեմ այն ինչ որ կը մտածեմ, որովհետեւ մանկական յիշատակները կ՚ըլլան աւելի խորարմատ եւ մաքուր, քերծ՝ կեղծ շռայլութիւններէ:

Արդարեւ «Յառաջ», դուն մերն ես, հայ ժողովուրդինն ես, ծնած տարագրութեան մէջ անոր հետ, կ՚ապրիս անոր համար: Քու տասը տարուան գոյութիւնդ արդէն պայմաններուն տակ, առոր փառաւոր մէկ ապացոյցն է: Քու բովանդակալից «Երկու Խօսք»էն մինչեւ ամենաթարմ լուրերդ անհրաժեշտ սնունդն են ընթերցողին, եւ վստահ եղիր քեզ կը փնտռէ քու հակառակորդդ անգամ:

Դուն տասը տարուան ընթացքին առանձինն բրիր այն, ինչ որ հազիւ կարենան ընել հազարաւոր ճառերն ու ձեռնարկները, ազդելով ժողովուրդի բոլոր խաւերուն, մանաւանդ-րապէս երիտասարդութեան վրայ:

Քու լուսարձակ բառերուդ կարօտը ունին ուրիշ երկիրներու չորքէն ե՛ւ անչուք Գալլեան, որուն Ե. Ե. ընկերութեան 260 վաւերուն անդամ-անդամուհիները իրենց ընկերներէն մէկուն բերանով ինծի շնորհակալութիւն կը յայտնէին ու կ՚երջէրս, որ քեզմէ բոլորնալէ յետոյ իրենց ալ վայելելու հաճոյքը կը պատճառեն:

Տասը տարի: Երկաթեայ կամք եւ յեղափոխական տոկունութիւն ունեցողներուն միայն յատուկ է քալել անսայթաք, այս շլացուցիչ եւ լպրծուն պողոտաներուն վրայ, ուր գոյն փոխելը շատ հեշտ է եւ շահաբեր:

Ուրիշներ պիտի գան ու անցնին, առանց ակօս մը բանալու, դուն միշտ անոնցմէ բարձր պիտի մնաս, սիրելի «Յառաջ», որովհետեւ չես դաւաճաներ ժողովուրդին: Եւ ժողովուրդը կը սիրէ քեզ, կը յարգէ քեզ:

Բաղձանք մը ունիմ, բայց անպիտան մամոնան կը կաշկանդէ գրիչս ու միտքս, որպէսզի նախայարձակը ես ըլլայի: Պիտի ուզէի որ «Յառաջ»ը ըլլար վեց էջ, գոհացում տալու համար բոլոր ճաշակներուն, որուն համար կը թելադրեմ բաժանորդագրութեան ԷԷմիէյն մը բանալ:

Քալէ անվհատ, սիրելի «Յառաջ», եւ թող «Ազատամարտ»ի մարտիկոսացեալ փաղանգի ոգիները ներշնչող ու առաջնորդող ըլլան վրադ, եւ նորանոր նուաճումներ դիտենք հաճոյքով:

Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՔԵԶ

ՎԻԷՆ.— Ողջո՛յն քեզ, բոցավառ տասնամեայ պատանի: Ուրեմն ծնընդեանդ տասնամեա՞կն է այսօր: Բայց ի՞նչ շուտ, ե՞րբ անցան երկար տասը տարիները: Ես կը կարծէի թէ դեռ երէկ էր մեր հանդիպումն ու ծանօթութիւնը, երբ տեղի ունեցաւ ծնունդէն հազիւ քանի մը ամիս վերջ:

Թերեւս դուն մոռցած ես մեր առաջին հանդիպումն ու մտերմութիւնը, որ տեղի ունեցաւ տարածած ու քաբոցած գաղափարիդ դրօշին տակ երդումս ու ուխտս կատարելէ երկո՞ւ թէ երեք օր վերջ:

Ու թերեւս յիշողութենէդ վրիպած է: Պատմեմ երկու խօսքով:

Երեք ամսուան կայծկլտան աչքերով ու բոցալեզու երեխայ մըն էիր դեռ խանձարուրիդ մէջ, երբ օր մը կրակոտ աչքերովդ գիրկս նետուեցար, երբ գործէս վերադարձած ու յոգնած, անշուք մահճակալիս վրայ կը հանգստանայի, «Պարաք տը լա Լիւնէթ» (Լանէյ) հայ ամուրի երիտասարդներու յատկացուած «զօրանոց»ին մէջ:

Առաջին օրէն մենք սիրեցինք իրար, ու մտերիմներ դարձանք շուտով: Միայն մտերիմնե՞ր, ոչ, այլ միս ու ոսկոր, արիւն: Ահա մենք այսպէս եղանք առաջին օրէն, երկու հոգի մէկ մարմնի մէջ ...

Ի՞նչպէս չմտերմանայի քեզի հետ մեր առաջին հանդիպումին, խանձարուրիդ մէջ խոկ հրաշք մըն էիր, աչքերէդ հուր կը թափէր: Դուն դեռ երախայ էիր, բայց խօսքերէդ բոց կը ժայթքէր խօսելու ատեն: Ու բոցերուդ կայծէն մէկ հատ ալ իմ սրտիս մէջ ինկաւ եւ ամբողջ մարմինս վառեց:

Ալ կարելի՞ էր բաժնուիլ քեզմէ, ապրիլ առանց քեզ, օր անցընել առանց քեզի հետ զրոյց ունենալու:

Դուն իմ ներշնչարանս դարձար այն օրէն: Սառած մարմինս ելեկտրականացուցիր: Ինծի սորվեցուցիր գերագոյն գաղափարապաշտութիւն մը: Հայրենիքի մասին, երբ որոշ գաղափար չունէի, հայրենասէր, հայրենապաշտ դարձուցիր զիս: Հայրենիքը՝ հոգիիս մէջ կերտեցիր: Սրտիս տակ թաղուեցար կայծերովդ միասին, ու փոքր հպում մը բաւական է, որբոցերը բարձրանան, երբ մարտի չփորդ հնչէ օր մը ...

Ու այնուհետեւ, տասը տարիներէ ի վեր, քեզ կ՚երգեմ շարունակ, կ՚աշխատիմ քեզ ծանօթացնել հայ երիտասարդին, հայ մարդուն:

— «Յառաջ» կարդացէք եւ ձեր փըլփլկած հոգին պողպատեցէք:

— «Յառաջ», մտերմացէք իրեն հետ որ ձեզ ազնուացնէ:

— «Յառաջ», ունկնդրեցէք զինքը որ բարձրանաք:

— «Յառաջ», կայծ մը իր կայծերէն, ձեր սառած մարմինը տաքցնելու:

— «Յառաջ», մօտիկ տուէք իրեն, որ ձեր քնած Նեմեսիսը արթնցնէ ...

— «Յառաջ», ներշնչուեցէք իրմով, որ գօտեպնդուիք վաղուան մեր գուպարին համար:

Ու վերջապէս.

— «Յառաջ» կարդացէք, որ ձեր հոգին ալ բոցավառի իր հոգիին նըման ...

Արիներն ու ազնիւ հոգիներն հայ երիտասարդութեան, ի տես քու բոցավառ աչքերուդ, ներշնչուած եւ բոցանշացած, կը մօտենան ու կը յափշտակին անգամ մըն ալ չբաժնուելու խոստումով:

×

Ուրեմն, մեր առաջին հանդիպումին վերյիշումէն ու այս փոքրիկ պատմութենէն վերջ, դարձեալ ողջո՛յն քեզ տասնամեայ չէմքիդ կանգնած սօսի հասակով, հպարտ ու լայն ճակատով՝ «հուր հեր» պատանի:

Ողջոյն նաեւ խմբագրիդ, որ ամէն օր «Երկու Խօսք»իդ համար իր աչքերուն կայծէն՝ կայծ կը կորսնցնէ ու թել մը մազ իր գլխէն: Ողջո՛յն դարձեալ միւս գիւղացի տղայ խմբագրիդ, վարչապետիդ, ու բոլոր քեզ ծառայողներուն, որոնք իրենց կարելին չեն խնայեր, քեզ հմայիչ կերպով հագուեցնելու ու մեզի ղրկելու ամէն օր: Ողջոյն կրկին, քու բոլոր աշխատակիցներուդ, ու յարգա՛նք նաեւ անոնց որ քեզի հետ էին եւ մահացան օտար աստղերու տակ, առանց տասնամեակդ տեսնելու:

Վերջացնե՞մ զրոյցս: Լա՛ւ: Կեցիր ամուր ու առնական: Քալէ աննկուն այս ճամբով, ու մենք քու երիտասարդութիւնդ — երկրորդ տասնամեակդ — պիտի ողջունենք մեր պաշտելի հայրենիքին մէջ:

Ն. ԳԱԼԷ

ՕՐ. ՄԵԼԻՆԷ ՏԱՂՏԷՎԻՐԵԱՆ
եւ
Պ. ՅԱԿՈԲ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ
(Կարնեցի)
Նշանուած
Անիէռ 4-8-1935 Լէ Լիլա

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ
կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Հովանաւորութեամբ՝ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ
Այսօր կիրակի, օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ
եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆի մահուան տասներորդ տարեդարձի առթիւ:
կը նախագահէ ընկ. Ս. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ
կը խօսի ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Խնճոյքի Աշխատանքը
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Պանթէօ-Քաշանի ԱՐԾԻԻ ԵՆԹ. կողմէ
Այսօր, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ (ՐԻՒ ԲԱՐՄԱՆԹԻԷ
Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ
ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ
ՏԵՂԻ Կ՚ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
ՌՈՊԷՆՍՈՆ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»
ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ.
Երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:
Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:
Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ՚Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառք 3) tickets) եւ իջնել Ռոպէնսոն (վերջաւորութիւն):
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ
ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՍՏՈՒԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ
ՐԱՔԻ ՏԻՒԶ
ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ
ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ
Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ.
Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80
Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,
75, Ave. Victor-Hugo, Clamart (Seine)
Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ
211, Rue de Criqui

Այրի տիկին Հանում Մինասեան եւ զաւակունք (Ուքրանիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Երանեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մաքրուհի Մինաս..., Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Երանեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Աննա Երա... եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Կարօ Երանեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Երա... եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Սեդրոեան (Ուքրանիա), Այրի Տ... Իսկուհի Գարամաթոսեան եւ զաւակունք (Պաթում), Վարդանեան, Եէ...եան, Գոստանեան եւ Փաշինեան ընտանիքները (Ռուսիա) եւ պարագայ... ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, քեռկինին, ներոջ եւ... ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ Գ. ԵՐԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Յովակիմեան)

ղառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 1ին, իր բնակարանին մէջ ...ռէլ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր կիրակի կէսօրէ ժամը 2.15ին իր բնակարանը, 29, Րիւ Պօսէժուր, Սարսէլ, իսկ ժամը 2... տեղւոյն ֆրանսական եկեղեցին մէջ, հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ... այդ նկատել:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Կար դիւ Նորէն չոգեկառք՝ ժամը 11.53 ե... Սարսէլ, օթօպիւս Սիթրոէն թիւ 2 Փոռէսէն, Րընօ, Փորթ Մայեօէն եւ Փ... Քլիանքուրէն եւ իջնել Սարսէլ:

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ
ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ
Հիւանդ կ՚ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10-12
Maison d'ACCOUCHEMENT
35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ
36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
159, Rue Lafayette Tél. Nord 68-02
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ և թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային զեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք:
Կ՚ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Dantor: 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ
52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)
(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)
Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82-86
Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու սիշտ թարմ:
Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ Դեղարար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ՃԱՇԱՐԱՆ
"ԱԹԷՆՔ,,
13, rue Serpente.
Métro: St. Michel.
Ճաշարան ԱԹԷՆՔ Քարթիէ Լաթէնի Արեւելեան լաւագոյն ճաշարանն է: Խնամով պատրաստուած ամէն տեսակ համեղ կերակուրներ: Մասնաւոր խոհարարի կողմէ կը պատրաստուի՝
ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊ եւ ԳԱՌԱՆ ԽՈՐՈՎԱԾ:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)
Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 6 Août 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2875

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Քրիսչըն Սայընս Մոնիթորի թղթակիցը իր սեփական նախաձեռնութեամբ ճամբորդութիւն մը կատարած է վերջերս Մոսկուայէն դէպի Խորհ. Հայաստան:

Այդ առթիւ իր ստացած տպաւորութիւնները, որ երեւցան նոյն թերթի մէջ, չափազանց հետաքրքրական են այն տեսակէտով, որ կը ներկայացնեն Խորհ. Հայաստանի դառն իրականութիւնը, առանց որ եւ է գունաւորման ի հաճոյս Խորհրդային իշխանութիւններու:

Ընթերցողները անշուշտ մոռցած չեն տակաւին, թէ ի՛նչ վարդագոյն պատկերներ նկարեց Խորհ. Հայաստանի «շինարարութեանց» մասին ամերիկացի ուրիշ թղթակից մը՝ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի Ուոլթըր Տիւրանթին, որ ակներեւօրէն Խորհրդային պրոպագանտ կ'ընէր:

Առաջին ծանր տպաւորութիւնը, զոր ստացած է «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր»ի թղթակիցը, Հայաստանի երկաթուղին է: Գնացքը այնքան դանդաղ կ'երթայ եւ կը ցնցէ եղեր, որ ամերիկացի ճամբորդը ակամայ համեմատած է զայն ձիու դանդաղութեան եւ պատճառած ցնցումներուն հետ: Գնացքի մէջ չէ եղած նոյն իսկ ճաշի համար մասնաւոր վակոն, ինչպէս եւ յարմարութիւն կերակուրներ ստանալու համար: Ճամբորդները կը ստիպուին եղեր կայարաններու մէջ հաց գնել գործի վաճառականներու «թաքթիք»ը ունեցող տղաներէ:

Շատ խղճալի տպաւորութիւն է ձգած ամերիկացի թղթակցին վրայ նաեւ Երեւան քաղաքը, զոր տեսնելով ան զարմանք կը յայտնէ, թէ ի՛նչպէս հոն կրնայ տեղաւորուիլ 100.000ի հասնող բնակչութիւն մը, եւ կը մղուի ենթադրելու, թէ Երեւանի բնակիչներէն շատերը կ'ապրին գետնին տակ, թունելներու մէջ:

Երեւան քաղաքի խեղճութիւնը տեսնելէ յետոյ, թղթակիցը չի զարմանար, որ Հայերը կը գանգատին, թէ Մոսկուա ամէն հնարաւոր շռայլութիւնները կ'ընէ Վրաստանի մայրաքաղաք Թիֆլիսի համար, մինչդեռ չափազանց ժլատ կը գտնուի Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի հանդէպ: Ամէն տարի Մոսկուա մեծ դրամներ կը յատկացնէ Թիֆլիսի մէջ մեծ շէնքեր շինելու, նոր բարելաւումներ ընելու համար, իսկ Երեւանը ողորմելի փշրանքներ միայն կը ստանայ:

Յատկանշական է, որ այս խտրական վերաբերումը Երեւանի Հայերը կը վերագրեն այն իրողութեան, որ ամենակարող Ստալին ու անոր ամէնէն կարեւոր գործակիցներէն մէկը՝ Օրջոնիկիձէն Վրացիներ են եւ Վրաստանի վրայ կը նային իբր իրենց հարազատ զաւակի, մինչդեռ Հայաստան անոնց համար խորթ զաւակ մըն է, աչքէ հեռու, մտքէ հեռու:

Ուշագրաւ են ամերիկեան թղթակցին տուած տեղեկութիւնները այն մասին, որ Հայաստանի մէջ յեղափոխական առաջին հնգամեակի տարիներուն այնպիսի սով չէ եղած, ինչպիսին որ եղաւ Խորհ. Միութեան միւս մասերուն մէջ: «Հայերը Ռուսերու պէս չեն», ըսած է ամերիկացի այցելուին Երեւանի մէջ ապրող Հայ մը, «մենք հաց կը ճարենք»: Եւ թղթակիցը կ'եզրակացնէ, թէ ուժիմ, ճարպիկ, առեւտրական Հայերը կամ սահմանի այն կողմէն (այսինքն՝ Իրանէն կամ Տաճկաստանէն) հաց կը բերեն եւ կամ կը յաջողին իրենց ցորենը թաքցնել բռնագրաւող պետական պաշտօնեաներէն:

Ուշագրաւ է նոյնպէս ամերիկացի թղթակցին մատնանշած այն պարագան, որ, շնորհիւ հայկական այս յատկութիւններուն, հայ գիւղացիներու 30 առ հարիւրը տակաւին կը տոկան եւ մինչեւ այժմ ալ չեն մտած հաւաքական տնտեսութիւններու կամ կոլխոզներու մէջ, հակառակ խորհրդային կառավարութեան գործադրած բոլոր ճնշող միջոցներուն: Մինչդեռ, ինչպէս յայտնի է, Խորհ. Միութեան ուրիշ մասերուն մէջ մասնաւոր տնտեսութիւն ունեցող գիւղացիները գրեթէ անհետացած են:

Հետաքրքրական է, որ ամերիկեան թղթակիցը շատ գոհ մնացած է Երեւանի հիւրանոցի մէջ իր կերած հացէն եւ այդ առթիւ կը յիշէ Ռուսերու ըսած մէկ սրամիտ խօսքը թէ՝ «Վրացիք իրենց ունեցած դրամը իրենց կռնակին վրայ (այսինքն՝ իրենց հագուստին վրայ) կը ծախսեն, իսկ Հայերն ալ՝ իրենց ստամոքսին մէջ»:

Ամերիկեան թղթակիցը գացած է նաեւ Էջմիածին, այցելած Մայր Տաճարը: Այդ առթիւ ան զարմանք կը յայտնէ, թէ մինչ խորհրդային կառավարութիւնը հիմնովին թալլած է ռուսական ուղղափառ եկեղեցիները Խորհ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, սակայն ձեռք չէ տուած Էջմիածնի Մայր Տաճարին, ուր դեռ կարելի է տեսնել հանդերձներ թանկագին քարերով զարդարուած եւ անգին նկարներ:

«Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր»ի թղթակիցը, կ'երեւի, ժամանակ չէ ունեցած նկատելու, որ Հայաստանի մէջ եւս բոլշեւիկները փակած կամ թալլած են բազմաթիւ եկեղեցիներ եւ ձեռք չեն տուած միայն Էջմիածնի Մայր Տաճարին քաղաքական որոշ նկատումներով: Ամերիկացի թղթակիցը Էջմիածնի կանգուն մնալը կը բացատրէ այն բանով, որ խորհրդային կառավարութիւնը կը հաւատայ թէ զսպած է ազգային շարժումները Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ, բայց խոհեմութիւն կը նկատէ չթշնամացնել իրեն հայ եկեղեցին: Սակայն, ինչո՞ւ:

Եթէ ամերիկեան թերթի թղթակիցը քիչ մը աւելի խորունկ ծանօթութիւն ձեռք կարենար բերել այդ անսովոր երեւոյթի պատճառներու մասին, պիտի հասկնար նաեւ բուն պատճառը այդ խոհեմութեան: Այն ատեն ան պիտի տեսնէր, որ Էջմիածնի Մայր Տաճարը կաթողիկոսի հետ միասին կը պահուի եւ կը խնայուի միայն արտասահմանի Հայերու համար, այսինքն՝ զանոնք Էջմիածնի միջոցով Մոսկուայի գործիք դարձնելու եւ համայնավար պրոպագանտի ծառայեցնելու համար:

Ըստ ամերիկեան թղթակցի ստացած տեղեկութեանց, անցեալ տարուան ընթացքին մօտ 100.000 տոլար ղրկուած է Հայաստան Միացեալ Նահանգներէն ու Անգլիայէն եւ իբր թէ այդ գումարէն օգտուած է նաեւ Էջմիածինը: Սակայն, ամերիկեան թղթակիցը չի գիտեր, թէ արտասահմանէն ղրկուած գումարներու մէկ պզտիկ մասը միայն Հայաստան կը հասնի, իսկ խոշոր մասը կը ծախսուի արտասահմանի մէջ համայնավար գործակալներու, գրգռիչներու եւ դաւադիրներու վրայ, համայնավար թերթերու եւ բջիջներու վրայ:

Ամէն պարագայի տակ ամերիկեան ամէնէն արժանահաւատ, անկողմնակալ եւ պարկեշտ թերթի մէջ Հայաստանի մասին տրուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն ոչ թէ բոլշեւիկեան եւ ռամկավար թերթերու, այլ դաշնակցական մամուլի գրածները:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՅՈՌԵՏԵՍ՝ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

Իտալիա կը շարունակէ զին. պատրաստութիւնները

400,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՊԻՏԻ ԿԵԴՐՈՆԱՑՆԷ

Հակառակ Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութեան, որով Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա պիտի բանակցին, Իտալօ-Հապէշական վէճին կարգադրութեան համար, ընդհանուր յուսախաբութիւն կը տիրէ գլխաւոր մայրաքաղաքներու մէջ: Ոչ Իտալացիները կը հաւատան օգոստոս 15ի խորհրդակցութեան արդիւնքին, ոչ ալ միւսները: Ցոյց չունին նաեւ սեպտ. 4ի ժողովէն (Ազգերու Դաշնակցութիւն): Իտալացիները իրենց համար դիւանագիտական յաջողութիւն մը կը համարին Ա. Դ. Խորհուրդին վերջին որոշումը, բայց արժէք չեն տար անոր վերջնական ելքին: Եւ, այդ իսկ պատճառով, կը շարունակեն իրենց զինուորական պատրաստութիւնները: Այսօր – վաղը կը սպասուի որ Մուսոլինի հրաման արձակէ նոր զօրաշարժ կատարելու, իբրեւ ամէնէն կարճ պատասխանը Ազգերու Դաշնակցութեան: Կ'ըսուի թէ դրօշի տակ պիտի կանչուի 1912ի ամբողջ դասը, իսկ 1909ի եւ 1910ի դասերը՝ իբրեւ պահեստի: Այս զօրաշարժով, Իտալիա արեւելեան Ափրիկէի մէջ պիտի ունենայ 400.000նոց բանակ մը, որուն 100,000ը բնիկներ են: Օդանաւերու առաքումն ալ կը շարունակուի: Կ'ըսեն թէ մինչեւ հազար օդանաւ պիտի ղրկուի, եւ Իտալիա բոլորովին կազմ եւ պատրաստ պիտի ըլլայ մէկ ամիսէն:

Այս առթիւ, դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կ'արծարծուի շատ փափուկ խնդիր մը,— Անգլիա պիտի փակէ՞ Սուէզի ջրանցքը, եթէ պատերազմ ծագի: Կամ իր կարգին զօրք պիտի ղրկէ՞ Ցանա լիճին շրջանը, ջլատելու համար իտալական բանակին գործողութիւնները:

Փարիզի եւ Լոնտոնի մամուլին յոռետեսութիւնը

Փարիզի մամուլը, ընդունելով հանդերձ որ Ժընեւի համաձայնութիւնը որոշ թուլութիւն յառաջ բերաւ, զայն կը գտնէ անբաւական, եւ ժամանակ շահելու փորձ մը: Եթէ պետութիւնները վերջնական համաձայնութեան մը չյանգին օգոստոս 15ին, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ, որովհետեւ Իտալիա շատ աւելի բան պիտի պահանջէ քան կը սպասուի:

Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի դիւանագիտական խմբագիրը, կը բացատրէ թէ Իտալիա բան մը չսպասեր օգոստոս 15ի խորհրդակցութենէն, եւ աւելի շատ կը ձգտի յարձակիլ Եթովպիոյ վրայ, անտեսելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Միւս թերթերն ալ յոռետես են, թէեւ գրել կուտան թէ Անգլիա կրնայ ի հարկին Իտալիոյ դէմ ելլել, փակելով Սուէզի ջրանցքը:

Շատ աւելի յոռետես կ'երեւայ անգլիական մամուլը: «Օպզըրվըր», կիրակնօրեայ մեծ թերթը, բացատրելով Ժընեւի համաձայնութեան խորունկ հանգամանքը, գրել կուտայ.— «Ազգերու Դաշնակցութիւնը անգամ մը եւս հաստատեց թէ իր անձեռնմխելի իրաւունքն է շաղակրատել մինչեւ թշնամութեանց պայթումը: Ամէն բան կախում ունի Եթովպիոյ անձրեւներէն եւ Իտալիոյ ընդհ. սպայակոյտին ազդանշանէն: Ոչինչ, ոչինչ կախում ունի Ժընեւէն»:

Ուրիշ կիրակնօրեայ թերթ մը, «Սընտէյ Րեֆերի», կը գրէ.— «Մուսոլինի անհրաժեշտ ժամանակը ստացաւ լրացնելու համար իր պատերազմական պատրաստութիւնները: Կարգ մը անգլիական շրջանակներու մէջ այս շաբթու կ'ըսէին թէ Մուսոլինի սկսած է ջուր խառնել իր գինիին: Մենք որ եւ է շօշափելի փաստ չենք տեսներ այդ մասին, ընդհակառակն, քանի որ 250,000 զինուոր եւս կանչելու կը պատրաստուի: Միւս կողմէ, մենք արժանահաւատ աղբիւրէ կ'իմանանք թէ Մուսոլինի զինուորական գործողութեանց ազդանշանը պիտի արձակէ սեպտեմբերի առաջին օրերուն»:

Իսկ «Սընտէյ Էքսփրէս» կը շեշտէ.— «Անգլիոյ նախարարները չարաչար աշխատեցան Իտալիան եւ Եթովպիան հաշտեցնելու համար, սակայն բացարձակապէս ոչինչ ստացան»:

Գերմանական թերթերը մէկ բերան կը ծաղրեն Ժընեւի համաձայնութիւնը, եզրակացնելով.— «Որոշումները յետաձգուեցան քանի մը շաբաթ, եւ այդ միջոցին պատերազմի պատրաստութիւնները պիտի շարունակուին»:

⁂ Աղեքսանդրիայէն կը գրեն թէ իտալական կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, հակազդելու համար այն շարժումին որ կը կատարուի Եգիպտոսի մէջ, ի նպաստ Եթովպիոյ:

Ինչպէս պիտի մղուի պատերազմը

Ատիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր ահագին բազմութիւն մը ներկայ եղաւ 1896ի պատերազմի վեթերաններուն կողմէ գումարուած ժողովի մը: Շատ մը կրակոտ ճառեր խօսուեցան, մեծ խանդավառութիւն պատճառելով հազարաւոր ունկնդիրներու: Հապէշիստանի մայրաքաղաքին մէջ կը կարծեն թէ իտալական գլխաւոր յարձակման խարիսխը պիտի ըլլայ Մասուա-Ասմարա երկաթուղին: Եթէ Իտալացիները յաջողին գրաւել Աքսում քաղաքը, որ կեդրոնն է չափազանց բերրի շրջանի մը եւ սրբավայր՝ իտալական բանակներու ջարդին, Մենելիքի օրով, բարոյական ազդեցութիւնը շատ մեծ պիտի ըլլայ:

Հապէշները կը շարունակեն զինուոր կեդրոնացնել սահմանին վրայ:

Իրազեկներ կը հաւատան թէ իտալական բանակը պիտի յառաջանայ հետեւելով լորտ Քիչընըրի մեթոտին: Այս Անգլիացին Սուտանը գրաւած ատեն, կը յառաջանար այնքան որքան ճամբաներ եւ երկաթուղիներ կը շինուէին: Բոլոր նշանները կը ցուցնեն թէ Իտալիան պիտի յառաջանայ այն ատեն երբ կ'ապահովէ հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները: Ատոր համար է որ այնքան բազմաթիւ բանուորներ ղրկուած են: Որքան զինուոր, այնքան բանուոր, ըսած է Մուսոլինի: Ուրեմն, պատերազմը պիտի մղուի ոչ թէ բուռն բախումով, այլ հանդարտ, յամրընթաց եւ մեթոտիկ եղանակով մը:

⁂ Իտալական թերթ մը քննելով Սուէզի փակման խնդիրը, գրել կուտայ թէ այդ ջրանցքը բրիտանական ստացուածք մը չէ, քանի որ եգիպտական հողէն կ'անցնի: «Եթէ նոյնիսկ Անգլիա զայն իր սեփական ստացուածքը նկատէ, հետեւանքը պիտի ըլլայ շատ ծանր, ամբողջ աշխարհի համար: Քանի որ կարելի չէ այդպիսի արարք մը երեւակայել Ազգերու Դաշնակցութեան մականին տակ, ջրանցքին փակումը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ պատերազմական գործողութիւն մը, որ պիտի ընդհատէ բոլոր ազգերու շոգենաւերուն երթեւեկը եւ Անգլիոյ շահերն ալ պիտի վնասուին ուղղակի: Ահա թէ ինչու անհեթեթ կը գտնենք ջրանցքին փակման ենթադրութիւնը»:

⁂ Եգիպտական կառավարութիւնը արգիլեց ուղտերու արտածումը դէպի Էրիթրէ (իտալական գաղթավայր, Հապէշիստանի մօտ):

Մասնագէտներու համաձայն, 500.000 զինուոր պէտք է, Հապէշիստան արշաւելու համար: Իտալիա արդէն շարժման մէջ դրած է միայն 165.000 իտալացի եւ 110.000 տեղացի զինուոր, ինչ որ անբաւական կը համարուի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԻՒ ՄԷԿ, ԹԻՒ ԵՐԿՈՒ, ԹԻՒ ԵՐԵՔ

»»»o«««

Ճար չկայ, մեր բոլոր միութիւնները պիտի բաժնուին երկուքի, երեքի, երբեմն ալ չորսի:

Քանի յառաջ երթանք այս պղտոտներուն վրայ, այնքան պիտի ուզենք «բաժակնող»:

Արդէն համրանք չունէին Հայր. Միութիւնները, երբ դեռ ծնած չէր նոր պիտակը, «Վերաշինաց»:

Այն ատեն, միայն Մարսէյլի մէջ 65 Հայր. Միութիւն կը հաշուէին:

Հիմա կրնա՞ք համրել: Ապահովաբար իրենք, «Հայրագատ»ները ու «Վերաշինաց»ներն ալ չեն գիտեր թիւը:

Իսկ թերթերը արդէն շուարման մատնուած են, ազդերու հրատարակութեան համար:

Ո՞րն է վաւերականը, ո՞րը կեղծ:

Բոլորն ալ կանոնաւոր նամակագլուխ ունին, ինչպէս եւ կնիք:

Գաղտնիք չէ, այդ Միութիւններէն շատերը կը կազմուին այն ատեն, երբ 150–200 նամակի թուղթ եւ կնիք մը շինելու չափ դրամ ճարեն:

Մնացեալը դիւրին է: Քանի մը տող գիր կը գրեն. ատենապետ – ատենադպիր եթէ չգտնեն, կնիքը ողջ մնայ, զա՛րկ եւ ղրկէ թերթերուն: Եթէ մէկը մերժէ, միւսները կը տպեն:

Նոյնիսկ բոլոր թերթերը մերժեն, նորէն մի՛ յուսահատիր:

Թուրքիոյ մէջ, նեղը մնացած ատեններդ հարիւր փարա ճարելով «արզուհալ» մը գրել կուտայիր: Այստեղ ալ՝ ամէնէն անճարին օգնութեան կը հասնի թուղթիկը, տպագիր կամ խմորատիպ:

Եւ, իրաւ եղաւ, թիւ մէկ, թիւ երկու, թիւ երեք,— ո՛ր ճակատին վրայ որ ուզէք:

Եւ ահաւասիկ վերջին նորութիւնը.— «Ազգային խորհուրդ» թիւ մէկ, թիւ երկու:

Իրականին մէջ, պատմութիւնը Փարիզէն կը սկսի,— «Կալըրի Օսման»:

Բայց աւելի պատկերալից է Մարսէյլի պարագան:

Իրազեկ մըն է որ կը պատմէ.— Փարիզի հնչակեան թերթը Մարսէյլի մէջ ունի քանի մը աշխատակիցներ, որոնք կը գրեն ու կը գրեն, երկու, երեք, յաճախ հինգ տարբեր ստորագրութեամբ:

Առանք իրենք իրենց հարս–փեսայ ըլլալով, «ազգ. խորհուրդ» մը թխեցին վերջերս:

Ու մինչ շողշողուն ճառեր կը խօսէին, պատճէնները ալ հրատարակութեան տալով, ուրիշ խումբ մը, որուն անդամներէն գոնէ երկուքը նոյնպէս կ'աշխատակցին նոյն թերթին, տարբեր ստորագրութիւններով, ուրիշ «ազգ. խորհուրդ» մը կը կազմեն, կ'երթան նահանգապետարան եւ հաստատել կուտան: Վաւերացման լուրը կը հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ (2 յուլիս):

Միւսները յանկարծակիի գալով, իրենց կարգին կը վազեն նահանգապետարան, բայց կը ճամբուին: Կ'ըսուի թէ սատ մըն ալ Փարիզէն առած են, թէ մասնաւոր քննիչ մը նշանակուած է եւս:

Ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ թիւ երկուքը չի կրնար վերածուիլ երեքի, նոյն իսկ 13ի, եթէ հաշուենք երկու օփիսները, գործադիրներու երկու կոմիտէներ, նպաստաբաշխ մարմինը, ազգ. առաջնորդարանը, յարանուանութիւնները, Հօկը, եւ... կարող. նուիրակին ստեղծելիքը:

ՎԱՀԷ

Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, անցեալ չորեքշաբթի օր Փարիզէն օդափոխութեան գացին 28 մանչեր եւ աղջիկներ, նախաձեռնութեամբ Կ. Խաչի: Լիոնէն եւ Մարսէյլէն ալ մանուկներ միացած են խումբին:

Շաբաթ օր, երբ թերթը լոյս տեսած էր արդէն, ստացանք հեռագիր մը որ կը ծանուցանէ թէ բոլորն ալ ապահով հասած են Նիս, եւ շատ հանգիստ են: Յարմար բնակարան մը վարձուած է ծովուն մօտ: Օդափոխութիւնը պիտի տեւէ մէկ ամիս:

ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

1860ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ, ՀԱՊԷՇՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԲԵՐԴԻ ՄԸ ՄԷՋ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿԷ ՄՈՒՍԱՒԱՅԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ, ՔԱՆԻ ՄԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՎ:

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ՄԻՋՈՑ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԶԱՅՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ԲԱՅՑ ԱՆՕԳՈՒՏ: Ի ՎԵՐՋՈՅ ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԻՋՈՑԱՒ ԿԸ ԴԻՄԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ԵՒ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԷՆ ՈՐ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՂՐԿԷ, ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԱՅՍ ԴԻՄՈՒՄԻՆ ՎՐԱՅ, ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻՆ ՍԱՀԱԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲԱԲԵՐԴՑԻ ԵՒ ՏԻՄՈԹԷՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԱՓՐԻՉԵԱՆ:

ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՄԷՋ, ԻԲՐԵՒ ԹԵՐԹՕՆ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՆՔ ԱՅՍ ԵՐԿՈՒ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ,

«Երկամեայ Պանդխտութիւն ի Հապէշստան»

Անփոփոխ պահելով լեզուն եւ ուղղագրութիւնը, որոնք նոյնքան հետաքրքրական են:

Համայնավար կուսակցութեան նոր ռազմավարութիւնը

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ, ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

Կոմինթէրնի (Գ. Միջազգայնի) 7րդ համագումարը չափազանց ուշագրաւ բանաձեւ մը քուէարկեց վերջին օրերս: Այդ բանաձեւին համաձայն, համայնավար կուսակցութեան բոլոր հատուածները պէտք է անյապաղ մէկդի դնեն աղանդաւորական մնացորդները եւ փոխեն քարոզութեան մեթոտները, «որոնք մինչեւ հիմա յաճախ վերացական հանգամանք ունէին եւ մատչելի չէին աշխատաւոր զանգուածներուն»: Պէտք է աւելի գործնական ուղղութեան մը հետեւիլ, իրենց գործունէութիւնը կապելով աշխատաւոր զանգուածներու անմիջական պէտքերուն եւ առօրեայ շահերուն հետ: Այս առաջադրութեամբ, իւրաքանչիւր երկրի համայնավարական կազմակերպութիւն պէտք է ըլ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՍՈՂԻԿԵԱՆ, 1.- ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

«Յառաջ» հաղորդեց կորուստը Սանասարեան անւանական երրորդութեան վերջին անդամին՝ Սարգիս Սողիկեանի, որ առյաւէտ փակած է իր աչքերը հեռաւոր Ամերիկայի օտար հողին վրայ, մայիսի վերջերը:

Իբրեւ մէկը բազմամեայ ուսուցչին աշակերտներէն եւ պաշտօնակիցներէն, իրեն հետ պաշտօնավարած ըլլալով Սանասարեանի մէջ վեց տարի, տխուր պարտականութիւն կը սեպեմ ներկայացնելու իր դիմագիծը, առաջնորդուելով իմ յուշերէս եւ տպաւորութիւններէս, որոնք թարմ ու անաղարտ մնացած են, հակառակ դժբախտ ու սեւ տարիներու երկար շարքի մը:

Սարգիս Սողիկեան մէկն էր այն եօթը սաներէն՝ զորս բարերար Մկրտիչ Սանասարեան ղրկած էր Գերմանիոյ Եէնայի համալսարանը, որպէսզի հոն մանկավարժութեան նորագոյն ըմբռնումներուն համեմատ պատրաստուին ու դաստիարակուին, ապագային Սանասարեանի վարժարանին մէջ օգտակարապէս ի գործ դնելու համար իրենց ձեռք բերած հմտութիւնը:

Սողիկեան ծնած էր Խարբերդ, անցեալ դարու կէսերուն: Իր ծննդեան ճիշդ թուականը ինծ անծանօթ է, սակայն սաչափ գիտենք որ ինք երիցագոյն անդամն էր Սանասարեանի եռանդամ տեսչութեան:

Սողիկեան բնատիպը, ինչպէս կ'երեւի, աչքի կը զարնէր իր արտադրած ուսումնատենչ պատանիներով: Հայ մտաւորականութեան ծանօթ է նաեւ փրոֆ. Կարապետ Սողիկեանը, նմանապէս Խարբերդէն: Սակայն այս երկուքին ազգականական կապերը ծանօթ չեն ինծի:

Սողիկեանի պատանեկան շրջանի մասին գրեթէ բան մը չեմ գիտեր: Հաւանաբար իր նախակրթութիւնը տեղւոյն մէջ ստանալով, իր ուսման ծարաւը յագեցնելու փափաքով կանուխէն օտարութեան ճամբան կը բռնէ, տեղափոխուելով Պոլիս, ուր իր ժամանակին կը գտնուէր ուսման մեծ կեդրոն մը, Խասգիւղի Նուպար-Շահնազարեան վարժարանը:

Սողիկեան կ'աշակերտի այդ վարժարանին եւ իր ընդունակութեամբ ու օրինակելի վարքով ուշադրութիւն կը գրաւէ: Հոն իրեն դպրոցակից եւ իրբեւ դասակից կ'ունենայ հանրածանօթ ազգային գործիչ Մինաս Չերազը, ինչպէս նաեւ միւթիք բանաստեղծ-գրագէտ Եղիա Տէմիրճիպաշեանը, եւ ուրիշներ: Նուպար Շահնազարեան վարժարանն է որ կ'ընտրուի իբրեւ Սանասարեան սան եւ կը ղրկուի Գերմանիա, անշուշտ իր ցոյց տուած փայլուն ընդունակութիւններուն համար: Որովհետեւ Սանասարեան բարերարը իր ընտրութիւնները կատարել տուած է, աշակերտներուն ապագայ կարելիութիւնները նկատի առնելով:

Սողիկեան իր ընկերակիցներուն հետ Գերմանիոյ զանազան համալսարաններուն մէջ իր մանկավարժական ուսումը կատարելագործելէ յետոյ կը վերադառնայ Հայաստան եւ Աբուլեանի հետ կ'ընտրեն Կարինը՝ իրենց յարմարագոյն վայր Սանասարեան վարժարանին համար:

Ես ճանչցայ զինքը շուրջ քառասուն տարի առաջ (տարիները ի՜նչ շուտ կ'անցնին ...), երբ դեռ պատանի ընդունուեցայ Սանասարեան վարժարանը, իբրեւ ձրիավարժ աշակերտ:

Այդ ատեն Սողիկեան չափահաս հասուն մարդ մըն էր արդէն: Ունէր բարձր ու աճած հասակ մը: Անձնեայ էր եւ թիկնեղ, իր լայն ուսերուն վրայ կը բազմէր խոշոր, չեչուած դանկով գլուխ մը: Մեղմ կապոյտ աչքեր ունէր եւ չէկ մազեր, որոնք միշտ կարճ կտրուած կ'ըլլային: Կը կրէր կարճ եւ գերմանական ձեւով յարդարուած մօրուք մը: Սողիկեան սրտով ու հոգիով կատարեալ Հայ, արտաքինով ալ ... կատարեալ Գերմանացի մըն էր:

Թէեւ բնութեամբ բարեմոյն ու հեզահամբոյր, իր տեսչական պաշտօնավարութեան առաջին շրջանին մանաւանդ, ինչպէս կը հաւաստէին, եղած է շատ խիստ տեսուչ մը, գերմանական խիստ ու անթեքելի կարգապահութիւն մը պարտադրելով իր աշակերտներուն: Իր դիտումնաւոր կերպով խոժոռ նայուածքը եւ ուժեղ ձայնը աշակերտները ուղղութեան կը բերէին վայրկենապէս:

Եթէ ուզէինք երբեք տեսուչներուն թողած տպաւորութիւնը տալ քանի մը բառով, պիտի ըսէինք, կը հիանայինք Աբուլեանի վրայ, կը պատկառէինք Սողիկեանէն եւ կը վախնայինք Մատաթեանէն, թէեւ անկեղծ ըլլալու համար հարկ է ըսել թէ երեքն ալ աշակերտները սիրաշահելու եւ իրենց կապելու մանկավարժական գաղտնիքը շատ լաւ գիտէին, մանաւանդ իրենց աւանդած դասերուն ատեն: Անոնք, հակառակ իրենց դիրքին ու հեղինակութեան ու նաեւ անսահման լիազօրութեան՝ որ ունէին, միշտ ալ օգտակար չէին, յաճախ կը նոյնանային աշակերտներուն հետ, մասնակցելով անոնց խաղերուն ու զբօսանք-մարզանքներուն: Սանասարեանի մէջ, ուսմանց կարգին հաւասարապէս կարեւորութիւն կը տրուէր ֆիզիքական դաստիարակութեան: Մարզանքի զանազան ճիւղեր, ինչպէս լողալ, ձմշկել, կանոնաւոր զինուորական կարգով քալել՝ պտոյտներու ատեն պարտադրիչ էին: Հոս փակագծի մէջ ըսենք, Սանասարեանի առաջին շրջանի տարեկան քննութիւններէն յետոյ, երբ աշակերտները կը կատարեն իրենց մարմնամարզական փորձերը թուրք պաշտօնական անձերու եւ հայ հասարակութեան ներկայութեան, ինչպէս նաեւ կանոնաւոր տողանցքը, ամէնուն հիացման ու զարմանքին առարկայ կը դառնան: Իսկ թուրք պաշտօնէութիւնը կ'ընդվզի վտանգ մը նշմարելով նորահաս այս սերունդին մէջ: Ու հետեւանքը կ'ըլլայ պաշտօնապէս արգիլել այդ մարզանքները, որոնց ղեկավարն եղած է Յովսէփ Մատաթեան: Եւ սակայն թուրքերը իրենց կրած այդ առաջին տպաւորութիւնը յաւերժացուցած էին Սանասարեանի աշակերտութիւնը կոչելով «Մէկտէփ-եանըն էօքիւլէրի»... Սողիկեան ինքն ալ հակառակ իր մեծղի մարմնին, մարզանքի շատ կարեւորութիւն կուտար, անոր առողջապահական օգտակարութիւնը նկատի առնելով:

Ինքն ալ կատարեալ սփորմէն մըն էր: Սանասարեանցիներուն ամէնէն առաջին եւ ճարտար ձմշկողն էր, ճարպիկ հեծելանորդ էր, գիտէր լողալ, եւ կը սիրէր լեռները բարձրանալ պտոյտներու ընթացքին: Միայն որսորդութիւնը զինքը չէր շահագրգռեր, մինչդեռ իր երկու ընկերակիցներն ալ կը սիրէին որսալ:

Սողիկեան մարզական հաճոյքներէ դուրս, ուրիշ աշխարհիկ զուարճութիւններ չէր սիրեր: Թղթախաղի եւ կամ նարտի զբօսանքը անծանօթ էր իրեն: Իր կեանքը կ'անցընէր միայն բարոյական զուարճութիւններով: Ոչ կը ծխէր, ոչ ալ որ եւ է ոգելից ըմպելի կը գործածէր, բացառութիւն ըլլալով գարեջուրը, զոր երբեմն միայն կը գործածէր, կարծես յիշելու համար իր գերման ուսանողի կեանքը: Ընտանեկան կեանքին մէջ կը սիրէր երաժշտութիւնը, ինքը ինչպէս նաեւ իր տիկինը՝ Սաթենիկ, ըլլալով ճարտար դաշնակահար: Երգ եւ երաժշտութիւն,— ահա այն սիրական զբաղումները, որ կը քաղցրացնէին իրենց առանձին կեանքը:

Սողիկեան կը սիրէր կղզիացած ապրիլ, զանազան խաւերու հետ շփում չէր ունենար, իր յարաբերութիւնները շատ սահմանափակ էին եւ գրեթէ ակամայ:

Սողիկեան աշխարհիկ ... վանական մըն էր:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑ ԿԸ ԳՈՎԵՆ, ԲԱՑՑ Ի՞ՆՉ ԲԱՆ...

Ով բառարան ունի
Նա թարգմանիչ է:

Կը թուի թէ այսպէս կը մտածեն Հայաստանի մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ դժուար է հաշուել այն բոլոր սխալները, որ կը վխտան Երեւանի թարգմանական աշխատութիւններուն մէջ:

Թող ոչ ոք մեղադրէ զիս, եթէ երբեմն կը մատնանշեմ այդ սխալները կամ ուղիղ-որակը թարգմանութիւնները: Մնաց որ մեղադրանքէ վախցող չեմ,— ոչ Հայաստանի կառավարութենէն չքանչան կը սպասեմ որ քծնիմ, ոչ ալ տարիքս կը թելադրէ որ սպուշի պէս բերան բանամ եւ չողինք թափիմ ամէն տեսածիս ու կարդացածիս առջեւ: Ծա՞ն համարձակութիւն տուին իրենք իրենց,— կը բանամ հին գիրքերը, հին թերթերը եւ հին էջերը՝ տապալելու համար այն որ չի գիտեր գլխարկ հանել շիտակ խօսքին առջեւ: Հռոմայեցիները կ'ըսէին թէ Արազ (= Երասխ), Հայոց արքունական այս գետը, չի հանդուրժեր կամուրջներուն, կը քանդէ կը նետէ: Արազ չի գիտեր քնել, մէջքը ծռել եւ յիմարներուն հետեւիլ: Ահա թէ ինչո՛ւ Արազ շատ կամուրջներ քանդեց եւ հին թումբեր խորտակեց, այս վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին: Մեղաւորը ան է միշտ, որ կ'ուզէ թումբ կանգնել վարար եւ քարավէժ ջուրերու առջեւ:

Եւ ահա նորէն հին թերթերու մէջ: Վաստակաւոր մը,— որ երբ չի գիտեր յարգել իր տարիքը, ես ինչո՛ւ յարգեմ,— անպիտան թերթի մը մէջ եկեր էր կը քննադատէր զիս, որ ծաղրեր եմ Երեւանի մէջ կատարուած արտառոց թարգմանութիւն մը ֆրանսերէնէ հայերէն: Եւ այս առթիւ ինծի կ'ուղղէր այնպիսի խօսքեր, զորս պիտի չուզէի վայլեցնել իրեն: Վերջերս նորաձեւութեան չափն ալ անցուց սովորութիւն մը, որուն հետեւելով՝ կարգ մը գրողներ, առանց բժիշկ ըլլալու, հիւանդութեան անուններ կը շինեն ու կուտան ուրիշին: Անոնք որ հոգեխտաբանութիւն ուսումնասիրած են, գիտեն թէ ինչ կը յայտնանէ հիւանդութեան անուններ շինելը՝ իրենց բան-գործ դարձնելու ձեւով ... Բայց մեզ կը հետաքրքրէ, հիմա, առողջ խօսքը, շիտակ աշխատանքը: Ու կ'ըսենք, կը պնդենք.

— Այո՛, գէշ կը թարգմանեն, սըխալ կը թարգմանեն, այնտեղ, Երեւանի մէջ, ուր պէտք էր մեզմէ աւելի պատասխանատուութեան գիտակցութիւն ցոյց տային այսպիսի գործերու լծուած ժամանակ:

Ռ. Դաշտոյեան,— հարկ չկայ ներկայացնելու զինք,— կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (բացէք 17 սեպտ. 1933ի թիւը)—

«Մտքերի կոպիտ աղաւաղումները, բառերի սխալ թարգմանութիւնները, կապեւոր բառերի բաց թողումները յատկանշական են կուսհրատի գրեթէ բոլոր վերջին (թարգմանական) հրատարակութիւնների համար»:

Եւ Ռ. Դաշտոյեան կը քննէ հետեւեալ գիրքերը.—

1.— Ստալին, Ազգային մոմենտները կուսակցական ու պետական շինարարութեան մէջ:

2.— Ստալին, Կուսակցութեան հերթական խնդիրները ազգային հարցում:

3.— Ստալին, Կենտկոմի մէջ արտասանած ճառը:

4.— Բուխարին, Տեխնիկական պրոպագանդի եւ նրա կազմակերպման մասին:

5.— Բուխարին, Ստալինը տեխնիկայի մասին:

6.— Լենին, Մարքս, Էնգէլս, Մարքսիզմ:

Եւ Ռ. Դաշտոյեան կ'եզրակացնէ, թուելով թարգմանական բազմաթիւ սխալներ.

—«Չափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասենք, որ (մէկ կամ միւս) գրքոյկում չկայ մի էջ, չկայ մի պարբերութիւն, որտեղ ամենակոպիտ կերպով աղաւաղուած չլինի այս կամ այն միտքը կամ սխալ թարգմանուած չլինի այս այս կամ այն բառը ... (Թարգմանիչը) որոշ տեղերում, երբ չի ըմբռնում բարդ նախադասութիւնների իմաստը, շատ անգամ բառերը իրար յետեւից շարում է, մի քանի տեղափոխութիւններ կատարելով նրանցից մէջ եւ ստացւում են նախադասութիւններ, որոնք հասկանալու համար ստիպուած ես նորից թարգմանել ռուսերէն»:

Ու այժմ այսքան, քաղաքական աշխատութիւններու թարգմանութեան մասին: Տեղ չկայ՝ օրինակներով խօսելու:

Անցնինք գրական գործերու թարգմանութիւններու:

Ա. Լիսիցեան «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (բացէք 22 հոկտ. 1934ի թիւը) քննութեան կ'առնէ Տիգրան Հախումեանի թարգմանութիւնները Պուշկինէն: Հայերէնը ռուսերէն բնագրին հետ բաղդատելով, Լիսիցեան բազմաթիւ կոպիտ սխալներ կը գտնէ: Օրինակ մը.

Բնագրին մէջ.— Ես վերջապէս անեզր գեղարուեստի մէջ հասայ բարձր աստիճանի:

Հախումեան կը թարգմանէ.— Ես վերջապէս անեզր իմ արուեստով հասայ խորին անթերութեան:

Կը տեսնէ՞ք կոպիտ սխալը,— եթէ անեզր է (խօսողին) արուեստը, ալ ի՞նչ հարկ նոր բարձունքներ փնտռելու:

Ուրիշ թարգմանիչ մը: Վ. Նորենց թարգմաներ է Լերմոնտովի բանաստեղծութիւններէն մէկ քանին (Գրական Թերթ, 2 հոկտ. 1934).

Ահա բնագիրը.

Ո՞վ կրնայ, մռայլ ովկիանոս,
Թափանցել քու գաղտնիքները:
Ո՞վ պիտի պատմէ ամբոխին մտածումներս:
— Ես, կամ Աստուած, կամ ոչ ոք:

Ի՞նչ թարգմանած է Նորենց այս վերջին տողը.

Ես կամ Աստուած եմ, կամ ոչինչ անօգ:

Հասկցա՞ք հիմա,— Լերմոնտովը կը պնդէ որ ինք կամ Աստուած է կամ «ոչինչ անօգ»: Թարգմանչական «հըրաշք» իրապէս,— նուէր արտասահմանի «անօգ»ներուն:

Եւ հիմա Լերմոնտովի նոյն բանաստեղծութեան մէջ, սա երկու տողը.

Ո՛չ, ես Պայրըն չեմ, այլ ուրիշ
Դեռ եւս անծանօթ ընտրեալ մը:

Վ. Նորենց թարգմաներ է.

Ո՛չ, ես Պայրըն չեմ, նման ոչ ոքի,
Ես ընտրեալ եմ դեռ երբեք չեղած ...

«Զմայլելի՛» է, «սքանչելի՛» է, «հոյակապ» է, հէ՞:

Ու այժմ այսքան գրական գործերու թարգմանութեան մասին:

Ռ. Դաշտոյեան կը գրէ թէ «ամէն մի թարգմանիչ պէտք է լաւ տիրապետէ թէ այն (օտար) լեզուին, որից թարգմանում է, եւ թէ այն լեզուին (մայրենի) որով թարգմանում է»:

Տեսանք թէ Երեւանի թարգմանիչները ի՛նչքան կը տիրապետեն օտար լեզուին: Հիմա տեսնենք թէ անոնք ի՛նչքան կը տիրապետեն նաեւ հայերէնի:

Արտաշէս Ղարիբեան անցեալ տարի լոյս ընծայեց Հայոց լեզուի քերականութիւն մը, որուն յատկութիւններուն մասին գաղափար մը կազմելու համար՝ կարդացէք յառաջաբանը.— «Հայ պրոլետարիատի դասակարգային (?) լեզուի» այս ուսուցիչը կը մերժէ հին քերականութիւններու «լոգիստական ու ֆորմալիստական դրոյթները», փոխարէն խոստանալով տալ «խորհրդային հայ գրական լեզուի (փակագիծի մէջ՝ պրոլետարիատի դասակարգային լեզուի) ձեւաբանութեան սիստեմատիկ շարադրութիւնը»:

Այժմ ջանանք սորվիլ սա «դասակարգային լեզուին» քերականական օրէնքները: Բացէք էջ 35.

«Սեռական հոլովում հանդէս են գալիս հոլովման տարբերութիւնները եւ այնուհետեւ պահպանւում կամ նոյնանում են իրար հետ»:

Խնդրեմ, ի՞նչ տարբերութիւններ են առողն որ կը նոյնանան յետոյ:

Էջ 24.—

«Խ տառը կարող է բաղաձայններից առաջ ընկնել, երբ Խ բաղաձայններով վերջաւորուող բառը բարդւում է կամ ածանցւում ...»:

Երեւանի «դասակարգային լեզուին» մէջ իրա՞ւ է որ «Խ բաղաձայններո՛վ վերջաւորուող» բառեր կան, օրինակ, իրա՞ւ է որ կան այսպիսի բառեր, Քըլխըխ ...

Էջ 24.—

«Ր բաղաձայնից յետոյ փ արտասանւում արփի, երփն, փրփուր եւ տարփանք բառերում ...»:

Ի՞նչ է ուզում ասել: Բան մը հասկցա՞ք դուք:

Էջ 83.—

«Բայերի սովորական կերպն արտայայտում է անձի կամ առարկայի կատարած գործողութեան եւ եղելութեան սովորական, հասարակաց իմաստը»:

Այս բառակոյտէն ոչ «հէնցումէնց»ը բան կը հասկնայ, ոչ ալ Փարիզ փոխադրուած «հոսհոս»ը:

Էջ 49.—

«Անձական են կոչւում այն բառերը, որոնք ընդհանուր առումով ցոյց են տալիս առարկայի ի՛նչպիսի կամ ի՛նչ լինելը, այսինքն յատկութիւնը, յատկութեան ծագումը ...»:

Կ'ուզէի իմանալ թէ այն որ կը պաշտպանէ Երեւանի թարգմանիչները, կը հասկնա՞յ յատկութեան ծագումը որ եւ է անձականի որ տրուի իրեն, օրինակ՝ հոս-հոս:

Վերջացնենք:

Երբ «լեզուն կը նահատակուի» Երեւանի մէջ այսպէս, երբ իրենց մօրը լեզուն իսկ, այնտեղ, շիտակ չեն կրնար գրել եւ ուսուցանել՝ փատոր ահա, ալ ի՞նչպէս կարելի է յարգ ընծայել մարդոց, որ, այստեղ, հոփ-հոփ, զափ-զափ կը ցատկրտեն՝ երբ Երեւանի անունը լսեն:

Ղարիբեանի այս քերականութեան մասին խօսելով, «Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (23 սեպտ. 1934) թէ «գրքին սխալները ցոյց տալու համար պէտք է առնուազն արտագրել գրքին 9/10 մասը, մնացած 1/10ը վերնագրեր են...»: Եւ երեւակայեցէք որ այս գիրքերը կը տպուին պետական հրատարակչականին կողմէ,— ուրեմն այդ պատասխանատու մարմինն ալ, նոյնքան մեղաւոր, ոչ միայն գիտակցութիւնը չունի իր առաքելութեան, այլ եւ որեւէ մէր՝ հայերէն մեծասքանչ լեզուին մասին:

Մեր ըսածն ի՞նչ էր, վարդապե՛տ գովասանախառն, զմայլախառն, սքանչախառն, եւ հոյակա՛պ հոս-հոսականութեան:

ԱՐԱԶ

Ձայն մը ՅԱՌԱՋի պատրաստած սերունդէն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի երեւումը հանրային կեանքի մէջ, կը զուգադիպի մեր նորագոյն պատմութեան ամենամռայլ ու ողբերգական մէկ շրջանին, երբ աքի ու չարքաշ ժողովուրդի մը «Մնացորդաց»ը կը չուէր իր հայրենի երկրէն, օտար աշխարհներու մէջ, բախտ ու կեանք փնտռելու համար:

Եւ ճակատագրական այս անողոք վերիվայրումները ոչ միայն անտարբերութեան եւ վհատութեան կնիքը դրոշմած էին հայ հոգիներէն ներս, ընդհանրապէս, այլ եւ մասնաւորապէս, վշտաբեկ երիտասարդութեան միտքը կլանած էր ծանր ու ահաւոր թումբերով մը:

Այս ողբերգական ու մռայլ շրջանին, հրեղէն մտրակ մը պէտք էր, որ շառաչէր վհատած բազմութեանց վրայէ, քիչ մը լոյս, քիչ մը լոյս եւ քիչ մը կամք տալու համար:

Եւ այդ հրեղէն մտրակը եղաւ «Յառաջ»ը:

Կը յիշեմ իր առաջին թիւը «Երկու խօսք» խորագրով խմբագրականը, երբ Պէյրութի մէջ ձեռքս անցաւ: Ուսանողներ էինք —երջանիկ օրեր— եւ բոցավառ «Յառաջ»ի նոյնքան բոցավառ խօսքերը վառած էին մեզ: Եւ «Յառաջ»ի յաջորդական թիւերը ձեռքէ ձեռք կ'անցընէինք, հակառակ եղած խստութեանց:

Հաւատացի այն անխարդախ ուխտին, որուն համար ճամբայ ելած էր «Յառաջ» վերոյիշեալ պայմաններու տակ, եւ ան կատարեց նախախնամական մեծ նուաճումներ:

Եւ այս, տարինե՛ր շարունակ:

Մասնաւորապէս Ֆրանսահայ գաղութը, եւ իր ծոցին մէջ ապրող երիտասարդութիւնը, իրենց ազգային նկարագրին անվթար պահպանումը մեծ մասամբ կը պարտին այն առնական եւ յեղափոխական հրապարակագրութեան որ «Յառաջ»ինը եղաւ:

«Յառաջ»ը դարձաւ փառաւոր յեղափոխական երիտասարդութեան, ուրկէ անոնք առին մաս-մաս այն բոլոր առաքինութիւնները, որոնք էական էին տիպար հայ մարդու նկարագրի կազմութեան համար:

Կ'ըսեն թէ, ծառը պտուղէն կը ճանչցուի: Ուրեմն, ընթերցող կ'ուզե՞ս ճանչնալ «Յառաջ»ը, դիտէ իր պտուղը, որ մենք ենք, երիտասարդներս, քիչ մը ամէն տեղ փռուած:

«Յառաջ»ի «Ձայներ Գաւառէն»ը դարձաւ իրական հայելին աշխատաւոր բազմութիւններուն, եւ եթէ երբեք օր մը, պատմաբանը ուզէ գրել պատմութիւնը մեր գաղթաշխարհի կեանքին, իր աչքերուն առջեւ փռուած պիտի գտնէ բոլոր ապրումները, ցաւերը, աշխատաւոր ու հայրենատենչ բազմութեանց, «Ձայներ Գաւառէն»ի միջոցաւ:

Աւելին: «Յառաջ»ը իր մշակած յեղափոխական գրականութեամբ, տասը տարիներ շարունակ, արտասահմանի հայ գաղթական ու հայրենազուրկ բազմութիւններուն խօսեցաւ հայրենի գեղեցկութիւններու, հայրենիքի եւ հայ դատին մասին:

Եւ այնքան բաւական էր արդէն, որ բոլոր անմրջիկտները վերանային եւ օտար հորիզոնի տակ, հայրենի կարօտին կարօտով սիրատոչոր ապրող հայ պանդուխտը, զգայ հայրենիքի կարօտը եւ պաշտամունքը:

Այս տեսակէտով ոչ ոք կրնայ ժխտել այն դերը զոր կատարեցին ընդհանրապէս դաշնակցական թերթերը, եւ մասնաւորապէս «Յառաջ»ը, արտասահմանի մէջ, Հայը հայ պահելու անդերադառնալի ճիգին մէջ:

«Յառաջ»ը չուարած հայ երիտասարդին բերնին մէջ դրաւ լեզու, տուաւ անոնց առողջ միտք, եւ վճռական դատողութիւն, եւ այսպէսով, իր շուրջ հաւաքուած երիտասարդութեան համար, յեղափոխական մտածումը ստացաւ պաշտամունքի ու ներշնչումի հանգամանք մը: Այս քանի խորհրդածութիւններէն վերջ, յանուն «Յառաջ»ի պատրաստած սերունդին, թող թոյլ տրուի ինծ գոչելու իր բոցավառ տասնամեակին առթիւ.

«Յառաջ»ին հետ յառաջ:

Հ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Անգլիա, Իտալիա եւ Եթովպիա

ԵՐԷԿ ՀԱԿԱՌԱԿ՝ ԱՅՍՕՐ ՊԱՇՏՊ[ԱՆ]
ԵՐԷԿ ՊԱՇՏՊԱՆ՝ ԱՅՍՕՐ ԹՇՆԱՄ[Ի]

Երբ 1923ին Եթովպիա դիմում բրաւ ընդունուելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, բուռն ընդդիմութեան մը բախեցաւ, եւ գլխաւոր հակառակորդն էր Անգլիա, որ կը պնդէր թէ երկիր մը ուր գերեվաճառութիւն կը շարունակուի չի կրնար ներկայացուիլ Ժընեւի մէջ:

Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի պաշտպանութեան շնորհիւ սակայն Եթովպիա ընդունուեցաւ:

Իսկ այսօր դերերը փոխուած են. Այն ատենի պաշտպանը Իտալիա հիմա կ'ուզէ զայն գրաւել, իսկ Անգլիան, որ 12 տարի առաջ ամէն չարիք կը վերագրէր անոր, այսօր հրապարակ կուգայ պաշտպանելու — Եթովպական «ազատութիւնն ու անկախութիւնը» ...

Ի՞նչ են դիմակներու եւ դերերու փոփոխութեան այս պատճառները: Սապէս կը բացատրէ փարիզեան թերթ մը.—

Անգլիա միշտ հետաքրքրուած է Եթովպիոյ վիճակով: Միշտ ջանացած է օգտուիլ կեդրոնական իշխանութիւնը գրաւելու համար հակառակորդ ցեղերու պայքարներէն, եւ հետեւած է որոշ քաղաքականութեան մը՝ այն է կամ իր ազդեցութեան տակ առնել Եթովպիան եւ կամ այժ տալ անոր անկախութեան որ ուրիշի թաթին տակ չիյնայ:

Պատճառը տնտեսական է եւ կենսական Անգլիոյ շահերուն տեսակէտով:

Եթովպիա աշխարհագրական այնպիսի դիրք մը ունի որ կ'իշխէ անգլիական Սուտանի եւ Եգիպտոսի ջրաբաշխութեան, այսինքն իսկական կենսունակութեան: Նէկիւսի երկիրը Ափրիկեան ջրամբարն է իր ղրացներով իր Աթպարա գետով ու Կապոյտ Նեղոսով որու թողած տիղմը աւելի արգասաբեր է քան Ճերմակ Նեղոսինը:

Թանա լիճէն 16 քիլոմեթր հեռու կը բխի Աթպարա գետը որ ուժեղ հոսանքով մը կ'երթայ կը խառնուի Կապոյտ Նեղոսին՝ անգլօ-եգիպտական Սուտանի մէջ: Բազմաթիւ գետակներ իր մէջը ընդունող եւ 3600 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող այս Թանա լիճէն կը մեկնի Ապայի ջուրը որ Եթովպիոյ մէջ իսկ կը կազմէ Կապոյտ Նեղոսը եւ կ'երթայ ոռոգել ամբողջ Ճէզիրէն եւ սուտանեան տէլթան:

Ահա Եթովպիոյ արտակարգ կարեւորութիւնը իբր ջրամբարը հիւսիսարեւելեան Ափրիկէի: Ուրեմն, Անգլիա ի՞նչպէս կրնայ անտարբեր կենալ երկրի մը հանդէպ որ Եգիպտոսի ու Սուտանի բանալին կը պահէ, Նեղոսի ջուրերուն իսկական ակը՝ Թանա լիճը իր ձեռքն ունի:

1902 մայիս 15ին անգլիական կառավարութիւնը պայմանագիր մը կը կնքէր Մենելիք Բ. կայսեր հետ Նեղոսի հարցը կարգադրելու համար: Նէկիւսը այդ պայմանագրով հաւատիք կուտար ջուրերու հոսանքը չի փոխելու կամ չի կասեցնելու Նեղոսի եւ Թանա լիճին վրայ, առանց Լոնտոնի եւ Սուտանի կառավարութեանց հաւանութեան:

Անգլիա այսչափով չի գոհացաւ այլ կ'ուզէր լիճին ու գետին ջուրերու շահագործումը ապահովել իր ճարտարարդիւնաբերութեան միջոցաւ: Բայց Նէկիւսը, արթուն գտնուելով, մերժեց այդ առաջարկը՝ հակառակ խոստացուած փայլուն փոխարինութեանց: Անգլիա, ինչպէս քանիցս, Եթովպիոյ տալ կը խոստանար կարմիր ծովու վրայ Զէյլա նաւահանգիստը: Յայտնի է որ Նէկիւսի երկիրը բնաւ ծովեզերք չունի Եւրոպացիները եկած գրաւած են ծովի ամբողջ զօտին:

1918ին, Անգլիա խոշոր ընկերութիւն մը կազմեց տնտեսապէս գրաւելու համար Եթովպիան, բայց ձեռնարկը ձախողեցաւ եւ ընկերութիւնը անմնակցաւ անհաջին յուսախաբութիւն պատճառելով հանրային կարծիքին: Այս ձախողանքին վրայ մամուլն սկսաւ պոռալ թէ Նէկիւսի հպատակները գերիներ եւ աւազակներ են, իսկ կեդրոնական իշխանութիւնը անկարող զսպելու տիրող անիշխանու-

...թիւնը ... պէտք էր կարգ կանոնի բերել զայն ...

Ահա թէ ինչո՛ւ 1923ին սպառնական զէրք բռնեց որ ազգերու ընկերութեան մէջ չմտնէ Եթովպիան:

1925ին ալ Անգլիա կ'առաջարկէր Իտալիոյ իրեն օժանդակել Եթովպիոյ հիւսիսակողմը երկաթուղիի մը շինութեան մէջ, որու փոխարէն Իտալիա Անգլիոյ պիտի թողուր Թանայի ջուրերուն շահագործման իրաւունքը: Եթովպիա իրար անցաւ այս համաձայնութիւնը խանգարելու համար եւ կնքուեցաւ 1928ին իտալեւհաբէշ դաշնագիրը:

Ուրեմն, Անգլիա այսօր երբ յանուն Եթովպիոյ անկախութեան ու ազատութեան պաշտպանման հրապարակ կ'իջնէ, պարզապէս իր սեփական շահերուն ի խնդիր է: Իտալիա երբ յաջողի այդ երկրին մէջ տարածուիլ, կրնայ Թանայի ջուրերուն կացութիւնը փոխուիլ: Անգլիա չուզեր որ այդ երկրին մէջ փոփոխութիւններ ըլլան՝ որմէ իր ապագան կրնայ վտանգուիլ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հաւատարիմներու բազմութիւն մը՝ ընտանեկան յարկի մը տակ:

Այս տարի Դպրոցասէրը կուտայ հինգ շրջանաւարտ աշակերտուհիներ, Օր. Օր. Հռիփսիմէ Փաշայեան, Վարդենի Կիւրճեան, Շաքէ Կէզեան, Մարգէլ Թագւորեան եւ Արմաւենի Ճամպազեան:

Փակուած տարեշրջանը փորձութեան եւ մտահոգութեան շրջան մը եղաւ, տիրող աննպաստ պայմաններուն պատճառով, բայց ուսուցչական կազմին եւ վարիչ տիկիններուն միջեւ հաստատուած ներդաշնակ եւ շնորհաւորելի ճիգ մը, յաջողեցաւ տարեշրջանը բոլորել բաւարար արդիւնքով:

Յառաջիկայ տարեշրջանը միեւնոյն ճիգով եւ նոյն իսկ զոհաբերութիւններու մտադրութեամբ դիմաւորելու որոշում մը արդէն կրնայ հանդարտեցնել զանազան առիթներով խռոված մտքերը:

Որքան ցանկալի էր որ հայ հասարակութեան բոլոր խաւերը խմբուէին գրաւիչ գործի մը շուրջը, ոչ թէ տարին անգամ մը — ինչպէս անցեալ կիրակի — այլ հոգեպէս ամէն օր, մտաւոր կանթեղ մը վառ պահելու առաջադրութեամբ:

Անշուշտ այս տարուան արդիւնքը կրնար աւելի ուշագրաւ ըլլալ, եթէ այդ հոգեկան կապերը եւ մտահոգութիւնները քիչ մը թուլցած չըլլային:

Մրցանակներու բաշխումը կատարուեցաւ սովորական արարողութեամբ: «Մարսէյլզ»էն եւ Դպրոցասէրի քայլերգէն յետոյ, Տիկ. Օհաննեան կարդաց Ֆրանսերէն ուղերձ մը երախտագիտութիւն յայտնելով քաղաքապետին եւ այն բոլոր պաշտօնական անձերու, որոնք միշտ օգտակար հանդիսացած են Դպրոցասէրին:

Իր հուսկ բանքին մէջ, վարժարանին տնօրէն Պ. Վ. Իշխանեան ծանրացաւ մասնաւորապէս հաստատութեան նիւթական դժուարութեանց վրայ, մաղթելով որ աւելի հոգածու եւ շրջահայեաց հետաքրքրութիւն մը ցոյց տայ Հայութիւնը հաստատութեան՝ շարունակելու իր կիսադարեան կրթական գործը:

Ասոնց Միութեան ներկայացուցիչը ճշդելով Միութեան կատարած կարեւոր դերը հաստատութեան եւ աշակերտութեան հանդէպ (գրենական պիտոյքներ ճարել, ճոխացնել գրադարանը եւն.), յանուն Միութեան շնորհակալութիւն յայտնեց հաստատութեան:

Պ. Պէրնար Վահէ հրաւիրուած ըլլալով Ֆրանսերէն բանախօսելու՝ ներկայ Ֆրանսացի հիւրերուն համար, ներկայացուց հայ ժողովուրդին զոհաբերութիւնը յանուն քաղաքակրթութեան դարերին, եւ կրած դառն յուսախաբութիւնները: Յիշեց մայիս 28ի առթիւ Պ. Մութէի եւ Պ. Ժ. Կոտառի համակրական արտայայտութիւնները հայ դատին, ինչպէս նաեւ Նօթր Տամի հանդիսաւոր պատարագը, Վիքթոր Հիւկոյի մահուան յիսնամեակին տօնակատարումը, Լիոնի մէջ Պ. Ճ. Լամպէռի «հայկական դատ»ին նուիրուած բանախօսութիւնը եւն. Ֆրանսացի մեր բարեկամներուն համակրական վերաբերմունքը՝ ամէն առթիւ:

Կեդրոնանալով Դպրոցասէրի վրայ, բանախօսը շեշտեց.—

«Այն հաստատութիւնները՝ որոնք հասարակութեան լումաներով կ'ապրին, պէտք է զերծ մնան ամէն քննադատութենէ եւ կասկածէ: Անոնք ըլլան իրաւացի թէ անիրաւ, կը տկարացնեն հաստատութիւնը մինչեւ քայքայում»: Եւ հրաւիրեց դիւրացնել Դպրոցասէրի 120 դեռատի աղջիկներուն խնամատարութեան եւ կրթութեան հոգը:

Գեղարուեստական ուշագրաւ բաժին մը արժանացաւ անկեղծ գնահատութեան եւ ծափերու:

Համակրելի բանաստեղծ Պ. Արամ-Զարըգ գրած էր մասնաւորապէս «Նաւասարդի տաւօտը» մեհենական կեանքէ օփերէթ մը, որուն բոլոր դերակատարները, եւ որոնցմէ մէկ քանին ցոյց տուին իրական արժանիքներ երգի եւ պարի մէջ:

Մասնաւորապէս ուրախ էր վարժարանի կրտսեր սանուհիներուն մանկական պարերը «Ժօքէ» եւն.:

Հաճոյքով լսուեցան նաեւ դերասան Պ. Գմրէթեանի արտասանութիւնները, որոնք կրկնուեցան քանի մը անգամներ: Մինչեւ ուշ գիշեր հասարակութիւնը շրջեցաւ ծառերու ստուերներու տակ կամ պարտէզին մէջ:

Հ. ԱԼԵՄԱՆԱՔ

«ԿԻԼԻԿԻԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ Է»

Պոլսոյ «Ճումհուրիէթ» լրագիրը այս խորագրին տակ կը հրատարակէ Շիքակոյի համալսարանի դասախօս փրոֆ. Իմեաս Ճէլպի յայտարարութիւնները, հիթիթ բեւեռագիրներու արձանագրութեանց եւ Կիլիկիոյ անցեալի մասին: Գիտնականը ներկայիս պեղումներ կը կատարէ Կեսարիոյ եւ Ատանայի շրջանակներուն մէջ:

Ամերիկացի փրոֆէսորը, հիթիթական կայսրութեան մասին ընդհ. տեղեկութիւն տալէ վերջ, կը յայտնէ թէ մշակութային հին ուղի մը գտած են որ Կեսարիայէն մեկնելով Հիսարճըգ, Թէքիր, Ֆիրաքթին, Թաշճը, Իմամքօլու, Սայիմ Պէյլի շրջանակները կ'անցնի եւ Կիլիկիա կ'իջնէ: Այս ճամբուն ընթացքին գտնուած իրերն ու արձանագրութիւնները ցոյց կուտան որ այս ճամբան Անատոլուն Կիլիկիոյ եւ Միջագետքի միացնող ամէնէն կարճ ու խնայողական ճամբան է: Հիթիթները այս ճամբէն Սուրիա իջած եւ այնտեղ տարածուած են:

Փրոֆէսորը իր աշխատութեանց իբր ամէնէն կարեւոր արդիւնքը, հետեւեալ յայտնութիւնը կ'ընէ.

«Գիտէք որ Տաւրոս լեռը Անատոլուն եւ Կիլիկիան իրարմէ կը զատէ աշխարհագրական եւ կլիմայական տեսակէտով: Այս բաժանումը այն կարծիքը առաջ բերած էր թէ երկու վայրերու հին բնակիչները իրարմէ տարբեր էին եւ Կիլիկիան Հայաստան է: Անկախութեան պայքարի միջոցին մինչեւ Լոզանի հաշտութեան սեղանը հանուած այս պնդումովն է որ հայկական օճախի համար Ատանան ու շրջակայքը ընդունուած էր եւ այնտեղ հայկական կառավարութիւն մը հիմնել կ'ուզէին, պնդելով թէ այս վայրը հին հայկական կայսրութեան մաս կազմած է: Կարգ մը եւրոպական պետութիւններ իսկ այս պարագան կ'ընդունէին:

«Եւ սակայն, մեր այս անգամուան խուզարկութիւններու ընթացքին, Ճէյհանի եւ Ատանայի միջեւ Սիրքէլի-հէյիւք կոչուած տեղը, ժայռերու վրայ հարիւր հազարաւոր տարիներ առաջ գրուած արձանագրութիւններ գտանք որոնցմէ մէկուն մէջ կ'ըսուի. «Այս տեղը կապուած է Անատոլուի մէջ տիրող Հիթիթ մեծ թագաւորներուն եւ ընդունած է անոնց տիրապետութիւնը»: Ահա այս եւ ուրիշ գրութիւններ կ'ապացուցանեն որ Կիլիկիա կոչուած շրջանակը կը պատկանի Պողազքէօյի մէջ տիրող հիթիթ թագաւորներուն: Ուստի, այստեղը ոչ կարելի է Սուրիոյ կապել, ոչ ալ Կիլիկիոյ: Կիլիկիան հիթիթ օճախ մըն է եւ այնտեղի արձանագրութիւնները միշտ պիտի ապացուցանեն ասիկա»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆԿԵՑԻՆ ՈՐ ՉՈՐՆԱՆ

Այնթապէն կը գրեն թուրքերէն «Թան»ի.— Մասնաւոր հաշուակալութիւնը մեծ տնկաստան մը ունի, տնկաստանը, որ քանի տարուան գործ է, այնքան անխնամ թողուած է որ աւերակ վիճակ մը կը ներկայացնէ: Տասնեակ հազարներով ոսկի ծախսուեցաւ ու կարծուեցաւ որ ան օգտակար պահանջ մը կը բաւարարէ, մինչդեռ ահա այս վիճակին թողուած է: Մասնաւոր մեքենայ շինուեցաւ՝ նորէն ջուր հանելու համար, բայց մեքենան առանց պէնզինի կը մնայ: Ու տունկերը բոլորը կը չորնան: Հարկ է որ ժամ առաջ փրկենք այս տնկաստանը:

ԳԻՐՔԸ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Սալահատտին Կիւնկէօր իր ամէնօրեայ տոմսերէն մին նուիրած էր Թուրքերէն գիրքին: Ու կ'ըսէր,— «Գրեթէ ամէն մէկ փողոցի անկիւն գիրք փռուած. այնպիսի արժէքաւոր, դժուար գտնուելիք գիրքեր կան, որ մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս այդ բոլորը կը ծախուի մէկ գաւաթ համիտէի ջուրի արժէքով»:

Փէյամի Սաֆա յաջորդ օրը կը գրէ՝ հիմք ունենալով վերի տողերը. — Թուրքիոյ մէջ չկայ ապրանք մը որ գրքին չափ անարգուած ըլլայ: Ոչ թէ Համիտէի ջուր, աղտոտ քուրջը, հին կօշիկը, պարապ շիշէն, երդիքէն հանուած փայտի ու երկաթի կտորներն իսկ, երբեմն, հում նիւթի ծանրութենէն աւելի գին ու գնորդ կը գտնեն: Միայն գիրքն է, անիծեալ գիրքն է շան մորթի նման ու առանց տակը լաթ մը փռելու շուկայ կը հանուի: Երկրի մը մէջ, որ իր գլխուն անունը կը քաշքշէ իր ոտքերուն տակ, այո, այդ տեսակ երկրի մը մէջ՝ ինչպէս մերն է, գիրքը աւելի քիչ արժէք ունի, քան աւելը որ նպարավաճառի խանութին մէջ մէկ երկու մեթր բարձրը կը կախուի: Նոր ու հին տառը, մեծ ու պզտիկ գրագէտը, արեւմուտքի եւ արեւելքի երկիրը, հեղինակութիւն թէ թարգմանութիւն, գիրին, տպագրութեան եւ որակին բոլոր տեսակները ոտքի տակ են: Հայրենակից, այս ողբերգութեան մէջ այնքան վտանգ կայ, որքան թշնամի գրաւման մը մէջ: Հայրենակից, լաւ կամ վատ, արժէքաւոր ըլլայ թէ անարժէք այս գիրքերէն քեզի բաժին ինկածը ա՛ռ — վերմակդ ծախէ ու առ, ու զանոնք գետնէն վերցուր:

ԶՕՐ. ԸՍՄԷԹԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Զօր. Ըսմէթ յուլիս 30ին Բաբերդ հասնելով դիմաւորուեցաւ հազարաւոր հետեւակ եւ հեծեալ գիւղացիներու կողմէ: Ճաշելէ յետոյ, մեկնեցաւ Իլիճա ջերմուկը, որ 15 քիլոմեթր հեռու է Էրզրումէն եւ այդ քաղաքին ամարանոցը կը կազմէ: Հոն մէկ ժամ մնաց եւ քննեց հանքային ջուրերու տեղեկագրերը: Յետոյ մեկնեցաւ Էրզրում:

Վարչապետը քաղաքին «Իսթանպուլ» դրան առջեւ վար իջաւ ինքնաշարժէն, ժողովուրդի ծափերուն մէջ: Գիշերը հոս անցընելէ յետոյ, այցելեց ամրութեանց հրամանատարին, յետոյ պտտեցաւ Աղըլաճըք ածուխի հանքերը: Կէսօրին ճաշեց Պօղազ կոչուած վայրը եւ երկու ժամ մնալով աչքէ անցուց ալիւրի գործարանը: Այս առթիւ իրեն ցոյց տրուեցան այն կենդանիները որոնք շաբաթէ մը պիտի ցուցադրուին:

Ըսմէթ Ինէօնիւ յետոյ Դիրջանի ճամբով Երզնկա մեկնեցաւ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջերս քանի մը փարիզահայ թերթերու մէջ Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութեան անունը կրող խմբակի մը յայտարարութիւններ երեւցան: Ներկայիս կը յայտարարենք թէ այդ շարժումը չի բխիր մեր Կեդր. Վարչութենէն:

Ուստի կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները խուսափիլ այդ անպաշտօն եւ անպատասխանատու շարժման ենթարկուելէ, եւ կարգապահութեամբ սպասել մեր պատգամ. ժողովի մօտալուտ գումարման:

Ի դիմաց Տ. Տ. Հայր. Միութեան
Կեդր. Վարչութեան
Նախագահ՝ Ա. Զաքրեան
Քարտուղար՝ Լեւոն Տօնիկեան

Տէր եւ Տիկին Օհանեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երրորդ զաւկին՝ ՇԱՀՐԻԿԻ:

Տէսին, 24 յուլիս 1935

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ ԱՆԳԱՄ

Փարիզի ռամկավար օրկանը հետեւեալ «փաղաքշական» խօսքերը կ'ուղղէ Հօկին, լաւ ըլլալով պատմութիւնները անոր հաշուական եւ կրթական գործունէութեանց մասին (Աբագայ, 2 օգոստ.).

— «Արտասահմանի մէջ կազմուած օգնութեան մարմնի մը ուղիղ գիծը դէպի երկիր՝ զայն պիտի չտանէր դէպի երկրին իշխանութիւնը, դէպի երկրին կարգերը, այլ միայն ու միայն դէպի օգնութեան կարօտ պէտքերն ու վերաշինութեան պահանջները: Օգնութիւն եւ վերաշինութիւն ընկերային եւ քաղաքական հարցեր չեն եւ անոնց կարելի չէ մօտենալ որեւէ ատեն որ եւէ հանգամանքի տակ, ընկերային-քաղաքական նախասիրութիւններով թէ հակակրութիւններով:

Հօկը չյաջողեցաւ իր ամբողջական անեղծութեան մէջ պահել օգնութեան մարմնի մը համար գծուած այդ սահմանը: Հայաստանի հետ կապուած ըլլալու գիտակցութիւնը զինք ձգեց չափազանցուած երեւակայութիւններու մէջ, իրեն տուաւ Հայաստանի պատգամախօսի հովեր:

Ինքնաբերաբա՞ր կատարուեցաւ այդ շեղումը, թէ երկրի գլխաւոր վարչութեան ներշնչումներով, էական չէ, էականը այն է որ սխալը գործուեցաւ:

Այդ սխալը զգացած է Երեւանի Գլխաւոր Վարչութիւնը «կանգ առէք» իր ազդարարութիւններով: Այդ սխալը կ'ընդունին արտասահմանի մարմինները որոշ երեւոյթներ հերքելու համար ատենը մէկ առիթ ունենալով յայտարարել եւ կրկնել թէ իրենք չէ-զոք կազմակերպութիւն մըն են եւ գործ չունին ընկերային - քաղաքական ճակատին վրայ:

Բայց սխալը միայն ճանչնալով, վերագրումները միայն հերքելով էական դարմանումը ձեռք չի բերուիր: Այդ ճանաչումներէն ու հերքումներէն վեր սխալէն հրաժարելու համոզիչ փաստը պիտի ըլլար եթէ գոյութիւն չունենային հրապարակ նետուած այն թուանշանները որ չհերքուեցան եւ որոնք ցոյց կուտան թէ բուն գործը, օգնութեան գործը նետուած է երկրորդական գծի վրայ եւ առաջնութիւնն ունեցած են դաստիարակչական աշխատութիւնն ու ձեռնարկները:

Օգնութեան Մարմնի մը առաջին հոգը, առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ նուազագոյն ծախքերով առաւելագոյն մասը յատկացնել բուն նպատակին:

Ծախքի եւ բուն նպատակի գործածութեան այդ համեմատութիւնը չէ պահուած եւ այդ տեսակ ծանր թերութիւն մը չարդարանար Գլխ. Վարչութենէն տրուած թոյլտուութեան չքմեղանքով: Այդ զոհողութիւններուն տէրը Գլխ. Վարչութիւնն ալ չէ, կամ այնքան տէր է, որքան զանոնք կը գործածէ նուիրատուներու մտադրած նպատակին համար:

Այս իրողութիւնը երբ մնայ առանց հերքումի, պիտի նշանակէ մէկ բան, — որ հակառակ Երեւանէն եւ արտասահմանի կեդրոններէն տրուած հերքումներուն, Հօկը իր դերը կ'առնէ բարոյական իմաստով եւ ոչ թէ նիւթական իմաստով: Իր պարտականութիւնը կը նկատէ երկիրը ճանչցնել, երկիրը սիրցնել եւ անով խմորել արտասահմանի զանգուածները եւ իբր աւելորդ մանրամասնութիւն միայն յիշել երկրին մէջ շէնքի մը կառուցումը, երկրագործին տրուելիք թրաքթէօրը, ճամբու մը շինութիւնը, կամ վերաշինական որ եւ է նպատակ:

Հօկը չի կրնար, իրաւունք չունի իր դերը փոխել, իր կոչումը միայն ու միայն նիւթական է: Հայաստանը ընկերային եւ քաղաքական տեսակէտով ճանչցնել, սիրցնել եւ անով խմորել քաղաքական կազմակերպութիւններու գործ է եւ այդ գործը կը կատարուի արդէն: Հօկը մէկ բանաձեւի պէտք ունի եւ ուղղելի ամէնուն, — օգնեցէք Հայաստանի վերաշինութեան: Հօկը իր չափահասներուն, իր դեռատի անդամներուն, իր կին — բաժիններուն համար իբրեւ դաստիարակութիւն, իբրեւ ներշնչում դարձեալ մէկ նշանաբան միայն կրնայ ունենալ, — օգնեցէք Հայաստանի վերաշինութեան: Ատկէ դուրս մնացած հարցերուն, բանաձեւերուն, դաստիարակութեան հոգը ուրիշներու կը պատկանի:

Ամէն կազմակերպութիւն իր անեղծ դէմքով եւ ուղղուած չեշտակի իր առաջադրած նպատակներուն, առանց շարունակ ստիպուելու որ հերքումներ ընէ, լուսաբանութիւններ տայ, ներողութիւն խնդրէ սխալ հասկցուելուն համար ...

Այդ է որ կը պահանջուի բոլորէն ու Հօկէն, որ իր գոյութեան իրաւունքը եւ ծաւալումը առած է Հայաստանի Օգնութեան նշանաբանէն միայն»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»ի

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զաւրեան՝ «կովկասի մշակութային պատմութիւնը»: Կ. Վ. Տայք «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»: Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: Դրօ՝ «Մի ճատուած յուշերից»: Ա. Մանտէյշտամ՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».- Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը — կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղայեան՝ Ս. Վ.: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.— «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր. : Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Մնացի մենա՛կ, մէն մենակ ..Չգիտեմ թէ էլ ինչո՞ւ եմ ապրում:

Փորձեցի մխիթարել նրան, հաւատ ներշնչել, թէ մի օր կը գտնի Լորիս-Մելիքովին, չէ՞ որ Պարսկաստան է անցած:

— Իմ ցաւը միայն իմ զաւակների համար չէ, իմ ցաւը աւելի մեծ է, Կարսի համար է, վա՛խ, մեր սիրուն Կարսը, վառեցինք, մեր ձեռքերով վառեցինք:

Երանի քեզ որ հոն չէիր, երանի քեզ, որ չտեսար:

Յանկարծ նա փոխեց խօսքը:

— Քեզ գործէդ չանեմ, աղջիկս, ո՞ւր ես ապրում: Քովդ գամ, խօսենք, այնքան բան ունիմ պատմելու քեզ:

Տուի հասցէս:

— Մնաս բարով, կը գամ մի օր, եկեղեան կը գամ: Մնա՛ս բարով:

Ուզում էր հեռանալ: Պահեցի:

— Ջանան հօրքուր, մի բանի պէտք չունի՞ս, տեղաւորուա՞ծ ես, նպաստ ստանո՞ւմ ես:

— Ոչ քեզ մատաղ, նոր եմ եկել, մի ծանօթ գաղթական ընտանիքի մօտ եմ, տեղերը նեղ է, պզտիկ ունին:

Հասկցայ որ օգնութեան պէտք ունէր, բայց հպարտութիւնը չէր թողնում խնդրելու:

— Լաւ, Ջանան հօրքուր, վաղը եկ այստեղ, կրկին ինձ տեսնելու:

Բաժանուեցինք:

Անցած մի քանի օր՝ Ջանան հօրքուրը տեղաւորուած էր, աւելի լաւ հագնուած եւ ունէր իր աշխատանքը: Նա նախընտրեց աշխատիլ, քան թէ նպաստ ստանալ:

Յաճախ նրան կարելի էր տեսնել Ն. Նախիջեւանի մայր տաճարի շրջափակում, քրտի քուլան թեւը փաթթած՝ իլիկ դարձնելիս՝ կամ ճաղերը շխկշխկացնելով՝ գուլպայ, բաճկոն գործելիս:

Նա հաւաքում էր իր նման գաղթական կիներին շուրջը ու խօսում էր, պատմում էր Կարսի անկումը:

Նա ինձ էլ պատմել էր Կարսի նահանջը: Պատմել էր այնպիսի կենդանի գոյներով, այնպիսի զգացումով, որ ինձ թւում էր թէ ես էլ նրա հետ տեսել, ապրել եմ այդ ահաւոր փախուստը, լսել, գանկիս մէջ տպաւորել մէրը - մանուկն ուրացած ժողովրդի լացն ու հառաչանքը, ցասումն ու անէծքը:

— Կա՛րսը, մեր Կարսը պիտի մնայ Թուրքի՞ն, Աստուած կը վերցնէ՞ այդ:

Հարցնում էր նա՝ պինդ սեղմելով ձեռքերս, բիբերը շեշտ յառած աչքերիս՝ պատասխան սպասելով:

— Կա՛րսը, մեր Կա՛րսը ...

X

Ու եղաւ, որ պատմութեան մէջ մէկ անգամ էլ արձանագրուէր,— թէ հայ ազգը, անհաւասար ուժերով, մէկ անգամ էլ ճակատեց իր թշնամու, իր արիւնաքամ ոսոխի դէմ ու եղաւ յաղթական:

Ու եղաւ՝ ազատ Հայաստան:

Կարսը մտաւ ազատ Հայաստանի սահմանների մէջ, կանչեց իր զաւակներին ետ:

«Եկէ՛ք, ձեր ձեռքով կապեցէք վէրքերս, ամոքեցէք վշտերս, մեղմեցէք տառապանքս, վերստին զարդարեցէք Կարսի պէս, ու ձեր ձեռքով՝ ազատ երկինքի տակ նստած, կապեցէք «կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն» նարօտս:

Լսեցին նրա կանչը Կարսեցիները ու վերադարձան: Ձեռք առին քլունկն ու բահը, մուրճն ու գամը, գութանն ու մաճը, մկրատն ու ասեղը, ու անցան գործի: Կեանքը ծայր տուեց աւերուած քաղաքում: Եղաւ երկունք ու ծնունդ, եղաւ պսակ ու հարսնիք:

1919ի աշնան ես Կարսում էի:

Փոքր քոյրս, հօրեղբօրս աղջիկները, ընկերուհիներէս շատերն աշխատում էին որբանոցներում:

Ջորը որբերի քաղաք էր դարձել, հազարներ էին նրանք աւելի շատ, քան բերդապահ զօրքը: Ո՞վ չպիտի ուզենար տեսնել «որբերի քաղաք»ը: Հայի ապագան կազմող մանուկների կեանքը: Մի օր երկու ընկերուհիներով գնացել էինք ձորը, որբանոցները տեսնելու:

Երեկոյեան տուն դարձին՝ կէս ճանապարհին փոթորիկի բռնուեցանք: Ուժեղ հով, որոտ, կայծակ, կարկուտ էր տեղալու, մոլորուեցանք: Ոչ վերադարձը կարող էր մեզ փրկել, ոչ յառաջանալը, լեռան բարձունքումըն էինք: Բացի թրջուելէն մեզ սպառնում էր ձորը գլորուելու վտանգը, պատսպարուելու տեղ չունէինք: Անելի էինք մատնուած:

Յանկարծ տեսանք, որ մի մեծ, զինուորական օթօմոբիլ դէպի ձորն է գնում: Կառքը բեռ ունէր, վրան երկու զինուորներ կային, բացի վարիչէն:

— Ա՛խ, եթէ օթօն քաղաք երթար, կը խնդրէինք որ մեզ տանէին:

Ասաց ընկերուհիներէս մին:

— Զինուորական կառք է, օգուտ չունի, պատասխանեց միւսը:

Կառքն արագ անցաւ մեր մօտէն, զինուորները նոյն իսկ խօսք նետեցին մեզ՝ ծիծաղելով: Յանկարծ երկինքը պատռուեց կարծես եւ վար թափեց անձրեւ ու կարկուտ: Մեզի մնում էր ապաւինել ծառերին:

Օթոյի ձայն, այս անգամ ձորի կողմէն: Նոյն օթօն էր, նոյն բեռով: Կանգնեց մեր առջեւ:

— Քոյրե՛ր, եկէք ձեզ քաղաք տանենք, թէ չէ կարող էք ձորը գլորուել, փոթորիկը կատակ չէ անելու:

Ստիպուած էինք ընդունիլ հրաւէրը: Հայ զինուորներ էին, իսկ հայ զինուորին կարելի էր հաւատալ:

Վարիչը բացեց դուռը՝ մեղմէ մէկն դուրս նետուեց օթոյէն:

— Քոյրե՛կ ...

— Լորիս - Մելիքո՛վ ...

Քիչ մնաց համբուրուէինք, այնպէս անակնկալ էր հանդիպումը:

Այլ եւս ապահով կառք մտանք, Լորիս - Մելիքովը մեզ տեղ կը հասցնէր: Ես նստեցի քովը:

— Տեսանք որ վատ է աղջիկներիդ վիճակը, ետ դարձանք, անկարելի էր ձեզ լերան գագաթին թողնել այս փոթորիկին: Անցնելիս չճանաչեցի: Ինչ լաւ որ ետ դարձանք:

— Մայրի՞կդ:

— Վերադարձաւ, ապրում ենք առաջուայ տանը:

— Լազարո՞վը:

— Լուր չունինք, երեւի սպաննուած է: Գոնէ Սարդարապատում սպաննուած լինէր, մայրս պիտի մխիթարուէր՝ թէ ...

Օթոն արդէն մեր փողոցումն էր, մօտ էինք ապրում ձորին:

— Ձեր տան առջե՞ւ:

— Այո:

Կանգնեց, իջանք:

ԷԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(13)

լայ չարժելու համաձայն տեղական պայմաններուն եւ առանձնայատկութեանց: Կեդրոնը (Կոմինտէրն) քաղաքական ընդհանուր ուղեգիծ պատրաստելով հանդերձ, որ եւ է ուղղակի միջամտութիւն չպիտի կատարէ համայնավար կուսակցութեանց ներքին գործերուն մէջ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, պուլկար համայնավար գործիչ Տիմիթրով, որ այնքան արիաբար պաշտպանեց ինքզինքը Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման տարին առթիւ, շատ երկար զեկոյց մը կարդաց: Կանգ առնելով Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան գործունէութեան վրայ, Տիմիթրով ըսաւ.—

— «Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ կուսակցութեանց, միացեալ ճակատի ստեղծման համար: Բայց այդ սկիզբն է միայն: Ահաւասիկ Ֆրանսայի բանուոր դասակարգին անմիջական գործերը.— Միացեալ ճակատ ստեղծել բոլոր ասպարէզներուն մէջ, իրականացնել արհեստակցական միութիւնը, հակաֆաշական ճակատին մէջ քաշել գիւղական եւ մանր քաղքենի զանգուածները, ժողովրդական հակաֆաշական կոմիտէներ ստեղծել ժողովրդավար ընտրութեամբ ընդարձակ ստուեանի մը վրայ, լուծել եւ զինաթափ ընել սալ ֆաշական կազմակերպութիւնները որոնք կը դաւեն հանրապետութեան դէմ եւ որոնք Հիթլէրի գործակալներն են, մաքրել բանակին ղեկավար շարքերը, կռուիլ յետադիմական խմբակներուն, կաթոլիկ եկեղեցիին դէմ, բանակը կապել հակաֆաշական շարժումին, հանրապետութեան պաշտպանութեան կոմիտէներով, ընդդիմանալ այն յետադիմական ուժերուն որ կ'ուզեն խզել Խ. Միութեան հետ կնքուած համաձայնութիւնը»:

Մոսկուա պիտի լուծէ՞ առեւտրական պատուիրակութիւնները

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը պատրաստ է որ ուղղակի արտասահմանի հետ յարաբերին առեւտրական կազմակերպութիւնները: Այդ պարագային հարկ պիտի ըլլայ լուծել արտասահմանի առեւտրական պատուիրակութիւնները, եւ արդէն գործնական քայլեր ալ առնուած են: Իսկ պետութիւնն ալ, որ այս գործերը կը վարէր արտաքին առեւտուրի վարչութեան միջոցաւ, կ'ազատի պատասխանատուութենէ:

Ուրիշ խօսքով, նահանջ մը եւս:

Սուրհանդակ մը անձնասպան

Նիւ Եորքի մէջ անձնասպան եղաւ իշխան Ապտիւլ Քէրիմ, Համիտի թոռը, որ հոն գացած էր Սուրիայէն, ֆրանսական անցագրով մը: Իշխանը երկար ատենէ ի վեր թշուառութեան մատնուած ըլլալով, տեղէ մը դրամ կը ճարէ եւ Ամերիկա կ'երթայ: Ճամբան, շոգենաւին մէջ, կը սիրահարի ամերիկացի կնոջ մը եւ կ'ուզէ ամուսնանալ անոր հետ: Մերժողական պատասխան առնելով, հիւրանոց կը քաշուի եւ ատրճանակը կը պարպէ գլխուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՕՆԻ ԽԱԶԱԽՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ (ՀԷԹՄԱՆ) նշանակուեցաւ Կոմս Կրասի, Անիէսի մէջ, ուր կը բնակի երկար ատենէ ի վեր: Կոմսը 67 տարեկան է եւ տեսականօրէն պետը հինգ միլիոն Խազախներու: Ընտրութիւնը սկսած էր քանի մը ամիս առաջ, եւ միայն յուլիս 20ին էր որ կատարուեցաւ քուէհամարը: Յեղափոխութենէն քիչ առաջ խաղախապետ նշանակուած էր ցարին կողմէ, բայց խորհրդային իշխանութիւնը չեղեալ համարեց: Կոմսը երկար ատեն կռուեցաւ յետոյ, Պոլիս ապաստանեցաւ, յետոյ անցաւ Ֆրանսա: Շատ համեստ կեանք մը կը վարէ, առտնին գնումներն ալ (մառչէ) անձամբ կատարելով:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, տոքթ. Կէօպէլս, բուռն ճառ մը խօսեցաւ Հրեաներուն, ինչպէս եւ աջակողմեան եւ կղերական ընդդիմադիրներուն դէմ: «Կռիւը կը վերսկսի, ըսաւ: Մենք կը ճանչնանք մեր ուժը: Կը ճանչնանք նաեւ մեր թշնամիները: Հրեաներն են որ գրգռեցին մեզ: Հրեաները պէտք է համակերպին այն օրէնքներուն որոնք կը բխին իրենց հիւրի հանգամանքէն: Եկեղեցիներէն կը պահանջենք որ քաղաքական գետնի վրայ դրական դիրք բռնեն ազգային — ընկերվարութեան հանդէպ: Երիտասարդութիւնը մեզի կը պատկանի եւ մենք ոչ ոքի չպիտի տանք զայն: Դաւանական մամուլը աւելորդ է»:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ զինուորական գերագոյն խորհուրդը հանգստեան կոչեց կամ տեղափոխեց 290 բարձրաստիճան սպաներ, իբրեւ կուսակից գնդ. Վէլչէվի, որ երկրէն դուրս հանուած էր, ընդդիմադիր ըլլալով:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՍԿԱՅ օդանաւ մը, որ կը կոչուի երկրին անունով եւ չաբաթ օր ճամբայ ելած էր Մոսկուա — Ֆրանչիսկօ գիծը կտրելու համար հիւսիսային բեւեռի ուղղութեամբ, ստիպուեցաւ վար իջնել Լէնինկրատի մէջ, մեքենան խանգարուած ըլլալով:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ հրամայեց ձերբակալել հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, Սարաճի, որ ամբաստանուած է գլանիկի թուղթի մաքսանենգութեամբ:

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ - ՕՐԷՆՔՆԵՐ պիտի հանուին այսօր, նախարարական խորհուրդի ժողովին մէջ: Վարչապետը անցեալ շաբթու տեսակցած ըլլալով առեւտրական զանազան ճիւղերու ներկայացուցիչներուն հետ, պիտի առաջարկէ որ 10% կրճատեն նպարեղէններու գիները:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ամուսնութիւնը պիտի արգիլուի գերմանական կառավարութեան կողմէ, յատուկ օրէնքով մը, «մաքրագործելու համար ցեղը»:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի վաճագնի եւ քրիստափոր խումբերու, Ռոստոմ եւ իշխան ենթակոմիտէներու ընկերները հինգշաբթի (8 Օգոստոս) երեկոյեան ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՅԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹ. ԿՈՄԻՏԷԻ
11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
11 Օգոստոս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ
նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Որոշած ըլլալով յառաջիկայ Սեպտեմբերին սկսիլ Համազգային Տարեգիրքի տպագրութեան, ստիպողաբար կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն փութացնել իրենց գրութիւնները, տպագրութեան գործը չդանդաղեցնելու եւ յապաղման տեղի չտալու համար:

Ջկրցանք մեր ձեռնարկին համակիր եւ բարեկամ բոլոր մտաւորականներուն առանձին հրաւէր ուղղել, մեզի անծանօթ ըլլալով անոնցմէ ոմանց հասցէները: Կը խնդրենք ներկայ կոչը նկատել աշխատակցութեան հրաւէր:

Բոլոր այն հեղինակները կամ հրատարակիչները, որոնք կ'ուզեն իրենց գործերը ծանուցուած տեսնել մեր տարեգիրքին մէջ, պէտք է օրինակ մը ղրկեն անոնցմէ՝ ուղղակի տարեգիրքի խմբագրութեան:

Ջերմագին կը խնդրենք բոլոր այն բարեկամ ու համակիր անձնաւորութիւններէն, որոնք իրենց մօտ ունին նահատակ կամ մեռած գրագէտներու անտիպ նամակներ եւ նկարներ, ինչպէս նաեւ պատմական վաւերագրեր, ղրկել մեզ անոնց օրինակը կամ բնագիրը, տպագրութենէն ետք վերադարձուելու պայմանով:

Տարեգիրքի գինն է 20 ե.գ. լաւ թուղթի վրայ, եւ 25 ե.գ. լաւագոյն թուղթի վրայ: Այժմէն կ'ընդունինք ապսպրանքներ կանխիկ վճարումով:

Ցօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով.

Almanach Hamazgaine, B.P. 868, Le Caire (Egypte)

Մէտռօնի անտառին մէջ, Tapis Vert վայրը գտնուող պաղ աղբիւրին մօտ ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Առնել Մէթրօ Մէռի տ'Իսիին մօտ գտնուող մասնաւոր թաքսիները եւ իջնել Tapis Vert:

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծրար »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թռուցիկ – ծանուցում	5 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԽԱՒՑԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE

ՑՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք

Գաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ „HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ
1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ
100, rue Jean Naudin. Bagneux
250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ **Route d'Orléans**էն

ՏԵՂԻՈՑՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ:
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷԻՆ

Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս՝ FI et FIbis, փոքր ալէմէն՝ հանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil. Թաքսիի սպասարկութիւն:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՍ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton: 52 - 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՊՈՍԱՊԱՏՈՒՄ
Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ — Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍ...

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 էջ
բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք
կարելի է վճարել երկու անգամէն:
Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).
Chèque Postal. PARIS: 1278-35. Հեռաձայն՝ Danton 8...
որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրութիւն հաւաքողները:

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ազգ. կեդր. վարչութիւնս կը ծանուցանէ թէ՝ Տիկ. Վերգին Խերեան (Լիոն-Իտալիա) Յունիս 29 թուակիր նամակով մը Ազգ. Առաջնորդարան ղրկած է չէք մը 3, 10, 6 անգլիական ոսկիի Մարսէյլի հայ գործազուրկներուն համար:

Այս առթիւ, Ազգ. կեդր. վարչութիւնս կը փութայ հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել Տիկ. Ս. Խերեանի:

(Կնիք)

Մարսէյլ, 5 Յուլիս 1935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնս իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ կնոջ Տիկին Մարգարիտ ...տարճիկեանի, որ հարիւր ֆր. ...րկեց մասնաճիւղիս, իր ամուսնոյն յիշատակին:

Վարձու է

Վարձու է Rue Dambasle ...(իզ. 15), փավիյոնի մը մէջ յա... բաժին մը, 3 սենեակ, խոհանոց, մէկ սենեակ, մէկ խոհանոց, ջուր, W. C. եւ օթօի համար առանձին... դիւրամատչելի գին: Ժամադրու... համար դիմել՝ Boghosian... Rue Chaptal, Cachan (S....)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԻՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ճանապարհորդութեան նպատակը. — Երուսաղէմէ մեկնելնիս.— Եգիպտոսի մէջ Անգղիոյ ընդհանուր հիւպատոսին հետ տեսութիւն մը.—Սուէզի պանդուխտ Հայերը եւ Զատկի տօնը. — Գաղղիական Լիպուլ հիւպատոսին բարեսրտութիւնը.— Ճիտտէ ու Մալէզեան տոքթոր Ֆրանկիւլ էֆէնտին:

Մեր ընթերցողաց արդէն յայտնի է այն վսեմ նպատակը, որու համար Գեր. Իսահակ եպիսկոպոս Բաբերդցի եւ ես Կ. Պոլսեցի Սափրիչեան նուաստ Տեմոթէոս վարդապետ՝ յանձնառու եղանք դէպի Հապէշիստան ուղեւորելու, այն երկիրը՝ ուր օտարականի մը համար ամէն տեսակ վտանգ ու զըրկանք եւ մինչեւ մահ պատրաստ է, կամ այնպէս կը կարծուէր: Բայց որովհետեւ գրաւոր պատմութիւնն աւելի ազգային համար է քան թէ ներկայ մարդկութեան, վասն որոյ հարկ կը համարեմ հարեւանցի տեղեկութիւն մը տալ մեր նպատակին վըրայ:

Հապէշու Թէոդորոս Թագաւորը Մուսաւայի անգղիական հիւպատոսին համարձակ ու քիչ մը կծու խօսքերուն չկարենալով համբերել, որ իւր անձնասիրութիւնը կը վիրաւորէր եւ թագաւորական պատիւը կ'անարգէր, Մակտելա անառիկ եւ սեպացեալ լերան մէջ զինքը կ'արգիլէ քանի մը ընկերներովը, որոնք երեք չորս տարիէ չափ հոն մնացին: Անգղիոյ Տէրութիւնը թէպէտ շատ ջանք ըրաւ, թէ քաղցրութեամբ եւ թէ ուրիշ զանազան միջոցներ ի գործ դնելով, այսու ամենայնիւ չկրցաւ Թէոդորոսի անողոքելի սիրտը քաղցրացնելով՝ բանտարգելոց ազատութիւնը ձեռք բերել: Պոլսոյ անգղիական դեսպան Վսեմափայլ Լորտ Լէօնզ, իմանալով թէ սուրբ Երուսաղէմ բնակող Հապէշներ Հայոց պատրիարքին իրաւասութեան տակ կը գտնուին, ազգային վարչութեան եւ Պատրիարքարանի միջոցաւ կը խնդրէ Ամենապատիւ Եսայի պատրիարքէն որ իւր կողմէն պատգամաւորութիւն մը յուղարկէ առ Թէոդորոս եւ Անգղիոյ հիւպատոսին եւ անոր ընկերաց ազատութիւնը խնդրէ: Սրբազան Հայրը առանց վայրկեան մը վարանելու, իւր Տնօրէն Խորհուրդը կազմել տալով, կ'որոշուի մէկ եպիսկոպոս եւ մէկ վարդապետ ղրկելու: Այս խորհրդոյս եւ ընտրութեան թէ Գեր. Իսահակ եպիսկոպոսը եւ թէ նուաստս ի պատիւ Անգղիոյ Տէրութեան եւ ի պարծանս Ազգիս եւ Սուրբ Աթոռոյս ամենայն հպատակութեամբ յանձնառու ըլլալով, ոչ վտանգ եւ ոչ որ եւ իցէ մարդկային նկատմունք արգել կ'ըլլային մեզ պատրաստուելու այս երկար ու ատաժանելի ճանապարհորդութեան, ուր կը կոչէր զմեզ մարդասիրական ու նուիրական պարտաւորութիւնը:

Սրբազան Պատրիարքը իւր հայրական օրհնութեանց հետ յանձնեց մեզի նաեւ յատուկ կոնդակներ թէ օրհնութեան եւ թէ աղերսանաց, եւ ըստ բաւականին թանկագին ընծաներ Թէոդորոս Թագաւորին մատուցանելիք:

ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք երկու կոնդակները, անմիջապէս անցնելով բուն պատմութեան:

×

Ապրիլ ամսոյ առաջին օրը՝ (1867) կէս օրէն ետքը մեկնեցանք սուրբ քաղաքէն, յանձնելով զմեզ միայն սուրբ Հայոց եւ Եղբարց աղօթից: Ուղեկից էր մեզ նաեւ Գեր. Իսահակ եպիսկոպոսի մէկ սպասաւորը, Ղուրտալէյնցի Եղեկիէլ պատանին:

Նոյն գիշերը ուշ ժամանակ հասանք ի Յոպպէ, եւ իջանք մեր վանքը սուրբ Նիկողայոսի եւ հետեւեալ օրը աւստրիական Լոյտի ընկերութեան շոգենաւը ճամբայ ելնելու վերայ ըլլալով, մտանք մէջը, եւ 29 ժամուն հասանք ուղղակի յԱղեքսանդրիա: Հոն Թալասցի մեծապատիւ Աշըքեան Յակոբ ազային մարդասէր խնամքները երկու օր վայելելէն յետոյ, եւ պէտք եղած ընծայացուները գնելով, նոյն ամսոյն 6ին երկաթուղիով անցանք յԵգիպտոս եւ իջեւանեցանք Արապկիրցի մեծապատիւ Պօղոս էֆէնտիին տունը, որ երկաթուղւոյ կայարանին մօտ է: Մեծ պատուով եւ հիւրասիրութեամբ ընդունեց մեզ վերոյիշեալ բարեպաշտ էֆէնտին: Հետեւեալ կիրակի օրը սուրբ պատարագէն զկնի Անգղիոյ ընդհ. հիւպատոսին կողմէն կանչուած ըլլալով, գնացինք այցելութիւն տալու Պօղոս էֆէնտիին հետ: Սոյն առթիւ մատուցինք իրեն Երուսաղէմի Նօէլ Դէմպըլ Մօր անգղիական հիւպատոսին Պոլսոյ դեսպանէն եկած յանձնարարական գիրը, որու մէջ կը յայտնէր Դեսպանը մեր ո՛ւր եւ ի՛նչ նպատակի համար ուղեւորելը, եւ սոյն ուղեւորութեան հարկաւոր դիւրութեանց եւ հոգատարութեան վրայ մտածելն ու տնօրինելը անոր կը յանձնէր:

Ընդհ. Հիւպատոս Սթանթօն մեզի ընդունելով եւ մեր ուղեւորութեան վերայ խօսելով՝ Ազէկ կ'ըլլայ, կ'ըսէր, որ Ատենի վրայօք երթաք Անգղիոյ պատերազմական նաւով եւ ուղղակի Մուսավա հասնէք: Գեր. Իսահակ եպիսկոպոսը իմացուց անոր որ՝ Թէոդորոս Թագաւորը խորամանկ մէկն ըլլալով, կրնայ լրտեսներ ունենալ այն կողմերը, եւ անգղիական նաւով երթալնիս լսելով՝ կրնայ մեր նպատակին վնաս մը հասնիլ եւ մեր վրայօք կասկած տալ անոր: Այս առարկութեան վերայ համոզուելով ընդհ. հիւպատոսը, միանգամայն եւ իմանալով Խպտեաց կողմէ մեր... ցած կասկածները, վերջապէս... րոշման թողուց Սէվագինի... երթալու իբրեւ ծպտեալ, թէպէտ... ինքը աւելի Մուսավայի... երթալնիս կը ցանկար չէնք... ինչ թագուն նպատակաւ, զոր... ուզեր յայտնել մեզ: Զորս օր... տեղ սպասեցինք Եգիպտոսի մէ... գենաւուց պատճառաւ՝ Հիւպա... մեզ խօսք տուած մէկ տնօրէնու... համար, յետոյ ստիպուեցանք... ցնել իրեն թէ՝ մեր Սրբազան... րիարքին հրամանն է օր մը առա... ուղղեալ նպատակին հասնիլ... րոյ հիւպատոսաց տրուելիք յանձ... րարական թղթերը խնդրելով եւ... դունելով իրմէ, Ապրիլ 11ին առ... րեքշաբթի օր առաւօտուն մտա... դեկառք ու երեկոյին մօտ... Սուէզ (Սուէզ):

Գաղղիական պանդոկի մը մէջ... կակ սենեակ մը վարձեցինք օր... լուծի ոսկիով, եւ հետեւեալ... ւօտ ժամադրեալ պահուն ներկա... ցանք Անգղիոյ հիւպատոս... Ծօրճ Վէստին եւ իւր անուան ուղ... յանձնարարական գիրը մատուց...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
7
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
7 Août
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2876

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԱԶԴԱՆՇԱՆԸ – «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»

Տակաւին վերջացած չէ Գ. Միջազգայինի Ընդհ. Ժողովը: Բայց, ինչ որ խօսուեցաւ եւ քուէարկուեցաւ մինչեւ հիմա, բաւական է, գաղափար կազմելու համար անոր յառաջիկայ գործունէութեան մասին:

Առ այժմ քննենք իր նորագոյն ռազմավարութիւնը,— այնպէս ինչպէս մշակած են երկար եւ խրթին բանաձեւի մը մէջ:

Համաձայն 7րդ համագումարի որոշման, այսուհետեւ բոլոր երկիրներու համայնավար կուսակցութիւնները պիտի հետեւին սա հիմնական ուղեգծին,— Միացեալ ճակատ՝ ամէն գնով:

Այդ ճակատը ուղղուած պիտի ըլլայ այն բոլոր տարրերուն դէմ որ ամփոփուած են մէկ բառի մէջ,— փաշականութիւն:

Ճամբան հարթելու համար, 7րդ համագումարը կը կատարէ շարք մը նահանջներ, որոնք չափազանց ուշագրաւ են, իբրեւ ժամանակի նշան:

Այսպէս, բանաձեւը կը պատուիրէ բոլոր երկիրներու համայնավար հատուածներուն.— 1. «Ամենակարճ ժամանակի մէջ», մէկդի նետել այն «աղանդաւորական մնացորդները» որ թոյլ չեն տար «ճամբայ գտնել դէպի ընկերվարական բանուորները»: — 2. Փոխել շարժման եւ քարոզութեան մեթոտները, «որոնք մինչեւ հիմա յաճախ վերացական հանգամանք ունէին, անմատչելի՝ զանգուածներուն»: Անհրաժեշտ է բոլորովին թանձրացեալ, շօշափելի ուղղութիւն մը տալ քարոզութեանց, «կապելով զանոնք այդ զանգուածներու անմիջական պահանջներուն եւ առօրեայ շահերուն հետ»:

Եւ դեռ շատ աւելի կարեւոր նահանջ մը.—

«Իր գործունէութեան գլխաւոր ճիգը համաշխարհային բանուորական շարժման քաղաքական ուղեգծին եւ հիմնական ռազմավարութեան յօրինման վրայ թափելով հանդերձ», Կոմինթէրնը (Գ. Միջազգային) պարտաւոր է 1.— Նկատի առնել իւրաքանչիւր երկրի շօշափելի պայմանները եւ առանձնայատկութիւնները.— 2. Իբրեւ ընդհանուր կանոն, զգուշանալ որ եւ է ուղղակի միջամտութենէ համայնավար կուսակցութեանց կազմակերպութեան ներքին գործերուն մէջ:

Երկարապատում բանաձեւի մը այս քանի մը կէտերը ուղղակի կը բխին ոչ միայն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ընկերվարութեան գլխուն պայթած փորձերէն, այլ եւ Ֆրանսայի «միացեալ ճակատ»ի գործունէութենէն եւ փորձառութենէն:

Պարապ տեղը չէր Ֆրանսայի ընկերվարականներն ու համայնավարները մասնաւոր ցնծութեամբ տօնեցին իրենց գործակցութեան առաջին տարեդարձը (27 յուլիս), պատմական դէպք մը կոչելով զայն:

Այս գիծը աւելի չեշտուեցաւ Մոսկուայի համագումարին մէջ, նոյն ինքն Մարսէլ Քաշէնի բերնով.

— «Ոչինչ կրնայ հարկադրել մեզ որ շեղինք մեր նպատակներէն, նոյն իսկ մազի չափ: Բայց, փաշականութիւնը եւ պատերազմը ձախողեցնելու համար, մենք պատրաստ ենք նոյն իսկ սատանային հետ գինակցելու»:

Միեւնոյն հարցի մասին նոյնքան պարզանքով արտայայտուեցաւ Ֆրանսայի միւս ներկայացուցիչը, Մորիս Թորէզ, ուժգնօրէն ջատագովելով միացեալ ճակատը, յանգելու համար միակ ելքին,— մէկ յեղափոխական կուսակցութիւն:

Ֆրանսայի օրինակը այնքան խանդավառութիւն պատճառած էր որ, ծանօթ պուլկար յեղափոխականը, Տիմիթրով, զայն իբրեւ օրինակ յանձնարարեց միւս երկիրներու համայնավար կուսակցութեանց: Եւ, այս առթիւ, աւելի բացաւ ծալքերը, կոպտօրէն մէջտեղ դնելով հետապնդուած քաղաքականութիւնը:

Այս նոր ռազմավարութիւնը, իր բացատրութիւններով, արդէն իսկ բացած է աջակողմեան տարրերուն աչքը: Անոնց թերթերը գգուշութիւն, նոյն իսկ պետական ուշադրութիւն կը հրաւիրեն աւելի քան երբեք:

Անոնք այսօր շատ աւելի վրդովիչ կը գտնեն կացութիւնը, բացատրելով թէ «միացեալ» կամ «ժողովրդական» ճակատը նոր խաղ մը կը խաղայ, առժամաբար մէկդի դնելով թունդ յեղափոխական մեթոտները:

Իբրեւ փաստ, անոնք խոշոր տառերով կ'արտատպեն Տիմիթրովի ճառին հիմնական մասերը,— միացեալ ճակատ կազմել բոլոր ասպարէզներուն մէջ, գլուխ հանել արհեստակցական միութիւնը, հակափաշական շարժման մէջ քաշել գիւղական զանգուածները եւ մանր քաղքենիները, հակափաշական ընտրովի կոմիտէներ ստեղծել ընդարձակ ստորհանի մը վրայ, լուծել տալ եւ զինաթափ ընել փաշական կազմակերպութիւնները «որոնք կը դաւեն հանրապետութեան դէմ», փաշական տարրերէն մաքրել բանակին եւ ոստիկանութեան շարքերը, կռուիլ յետադիմական խմբակներու դէմ, բանակը հակափաշական շարժման կապել հանրապետութեան պաշտպան կոմիտէներու միջոցաւ, ընդդիմանալ այն յետաշրջական ուժերուն որ կ'ուզեն խզել Խ. Միութեան հետ կնքուած համաձայնութիւնը եւայլն:

Ծրագիրը այնքան ճկուն է որ, համայնավարները նոյն իսկ յանձն կ'առնեն ուժ տալ, եթէ Ֆրանսայի մէջ կազմուի հակափաշական կառավարութիւն մը ... կամ եթէ այդ կառավարութիւնը իրագործէ հակափաշական ճակատին պահանջները:

Բայց է ի բաց դրուած է հարցը.— «Համայնավարները են եւ կը մնան անհաշտ թշնամիները՝ որ եւ է քաղքենի կառավարութեան եւ կուսակից՝ խորհրդային իշխանութեան. բայց նկատի առնելով փաշական յարաճուն վտանգը, պատրաստ են ուժ տալու այդպիսի կառավարութեան մը»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ

5000 բանուորներ կը զրաւեն պաշտօնատուները

ԴԷՊՔԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ՀԻՆԳ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ

Օգոստոս 5ին ծանր խռովութիւններ ծագեցան Քանտիայի մէջ (Կրետէ), իբրեւ հետեւանք այգեգործ բանուորներու գործադուլին: Ըմբոստները, մօտաւորապէս հինգ հազար հոգի, գրոհ տալով գրաւեցին հանրային շէնքերը եւ քանի մը ժամ դիմադրեցին ոստիկանութեան եւ զօրքին: Ընդհարումներու միջոցին ծանրապէս վիրաւորուեցան 25 հոգի, որոնց հինգը զինուորներ: Երեքին վիճակը յուսահատական է: Կառավարութիւնը վախնալով թէ անցեալ մարտին Վենիզէլոսի կողմէ սարքուած ապստամբութեան մէկ նոր պոռթկումն է այս, անմիջապէս զինուոր, ռմբաձիգ օդանաւեր եւ երկու թորփիլահալածներ ղրկեց: Սակայն իրիկուընը պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ Զօր. Պաքափուլոս, կղզիին զինուորական կառավարիչը, յաջողած է վերահաստատել կառավարութեան իշխանութիւնը եւ բարեկարգութիւնը: Ասոր վրայ օդանաւերը եւ մարտանաւերը վերադարձան իրենց կայանները: Զօրավարը վերջնագիր մը ուղղած էր, պաշարելով քաղաքը եւ անձնատուութեան հրաւիրելով ըմբոստները: Այս վերջինները տեղի տուին եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կառավարական զօրքէն վիրաւորուած են հինգ սպաներ: Մեռած են 7, վիրաւորուած՝ 50 հոգի:

Խռովութեանց պատճառ կը համարուի այգեգործ բանուորներու աշխատավարձքի անբաւականութիւնը եւ գործազրկութեան շարաթական նպաստի դադարումը: Բայց Աթէնքի կառավարական թերթերը քաղաքական շարժառիթներ ալ կը վերագրեն, գիտել տալով թէ Կրետէի ժողովուրդին մեծամասնութիւնը վենիզէլոսեան է: Ամբողջ խռովութիւնը տեւեց հինգ ժամ:

Այս առթիւ ըսենք թէ Կրետէ հակառակ է միապետութեան վերահաստատման եւ վերջերս ցոյցեր կատարուեցան ի նպաստ հանրապետութեան:

⁂ Նոյն օրը Աթէնքի օդանաւային կայանին մէջ ալ դէպք մը պատահեցաւ: 25 զինուորներ ըմբոստացած ըլլալով, կառավարութիւնը զօրք ղրկեց որոնք ընդունուեցաւ գնդակով: Սակայն կարելի եղաւ զսպել ըմբոստութիւնը եւ ձերբակալել 15 զինուորներ, որոնք պիտի դատուին զինուորական ատեանին առջեւ:

⁂ Քանտիայի խռովութեան ատեն, ըմբոստները յաջողած էին աւարի տալ զինավաճառի մը խանութը: Ասոր շնորհիւ էր որ կրցան յանկարծակիի բերել ոստիկանութիւնը:

ՔՍԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Տեղական թերթերը կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը վերջնապէս մշակած է շարք մը նոր հրամանագիր – օրէնքներ, մղում տալու համար երկրին անտեսական զարգացման:

Հաւանական է որ նախարարական խորհուրդը գումարուի վաղը, հինգշաբթի, քննելու համար այդ օրէնքները: Հանրապետութեան նախագահը, որ օդափոխութեան գացած է, յատկապէս պիտի գայ նախագահելու համար ժողովին: Կ'ըսուի թէ նոր հրամանագիր – օրէնքներուն թիւն է 20: Ժողովուրդին խնայողութիւնը պաշտպանելու համար, կառավարութիւնը կարգադրութիւններ պիտի ընէ անանուն ընկերութեանց մասին: Ցետոյ պիտի զեղչուին կարգ մը տուրքեր, ի նպաստ այն ձարտարագործութեանց որ յատկապէս վնասուած են տագնապէն: Կառավարութեան գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ աժանցնել ապրուստը: Հանրօգուտ շինութեանց ծրագիր մը պիտի մշակուի, առանց խոշոր հաշեմատութիւններ տալու անոնց եւ առաւելապէս քաջալերելով քաղաքապետութիւնները եւ համայնքները: Այս շինութեանց մէջ պիտի գործածուին միայն ֆրանսացի գործաւորներ: Այս առթիւ վարկ մը պիտի սահմանուի համայնքներու եւ նահանգապետութեանց: Մասնաւոր ժողովի մը մէջ, որոշուեցաւ որ ներքին նախարարը այս շաբթու իսկ, թերեւս ուրբաթ օր, վարչապետարան հրաւիրէ բոլոր նահանգապետները, ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար: Այդ ժողովին մէջ վարչապետը պիտի պարզէ իր հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրները:

Արիւնալի դէպքեր Փարիզի եւ Գաւառի մէջ

Ընդհ. գործադո՞ւլ պիտի հռչակուի

Ջղագրգիռ վիճակ մը կը տիրէ Փարիզէն դուրս, իբրեւ հետեւանք աջ եւ ձախ հոսանքներու յարաճուն հակամարտութեան, ժողովներու, թափօրներու եւ այլապան ցոյցերու:

Ամփոփենք վերջին դէպքերը, կարեւորութեան կարգով.—

Երկուշաբթի օր, Աքսիոն Ֆրանսէզի (արքայական) անդամները ժողով գումարած էին Էքս – ան – Փրովանսի մէջ, երբ խռովութիւն մը ծագեցաւ եւ հինգ արքայականներ վիրաւորուեցան ատրճանակի եւ մետաղեայ գաւազանի հարուածներով:

Արքայականներու ժողովին առթիւ, շրջանին հակափաշական կոմիտէն եւ ընկերվարականներն ու համայնավարներն ալ միթինկ մը սարքած էին: Երկու ցոյցերը տեղի ունեցան միաժամանակ: Իրիկուան ժամը 6.30ին արքայականներով լեցուն կառք մը կեցաւ մեծ հրապարակին վրայ: Քիչ յետոյ ուրիշ կառք մը եւս եկաւ, լեցուն՝ «ժողովրդական ճակատ»ի հետեւորդներով: Ծուռ նայուածքներ, փոխադարձ նախատինքներ եւ ահա կատաղի կռիւ մը: Ոչ ոստիկան կար, ոչ ոստիկան զօրք: Աջակողմեան թերթերը համայնավարներուն կը վերագրեն պատասխանատուութիւնը, իսկ միւս թերթերը տարբեր կը պատմեն:

Շաոնի մէջ ալ դէպք մը պատահեցաւ համայնավարներու եւ երիտասարդ հայրենասէրներու միջեւ: Անցորդ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ արձակուած գնդակէ մը, իսկ ուրիշ մը թեթեւապէս: Այս դէպքն ալ հետեւանք էր ժողովի մը: Երիտասարդ հայրենասէրները հաւաքուած էին սրճարանի մը մէջ, իրիկուան ժամը 8.30ին երբ համայնավարներ խռնուեցան սրճարանին առջեւ եւ սկսան թշնամական աղաղակներ արձակել: Եւ ահա նորէն կատաղի կռիւ մը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՊԱՐ – ԳԼՈՒԽ ՄԱՐԴԻԿ

Անզուգական, անմրցելի են մեր հակառակորդները, կարմիր կամ դեղին: Մանաւանդ երբ կատղին:

Ահա վերջին նմոյշը, «Զանգու»:

Այս տժգոյն շաբաթաթերթը, որ վերջերս բուսաւ եւ կը գտնուի «Հայաստանասէր»ներու ճանկերին վրայ, բայց անունը անգամ ծուռ կը գրէ (Զանգու = Հրազդան), շատ գէշ առած էր բերանը, վերջին խմբագրականով (2 օգոստոս):

Եւ ի՛նչ բառեր, ի՛նչ գոհարներ, «Դաշնակ փաշիստ շէֆերու» բերան «Յառաջ»ի դէմ:

«Յառաջ» վերջերս հրատարակեց ճանի մը գլուխներ՝ Հօկի Ե. Պատգմ. ժողովի ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ զեկուցումնե – րէն եւ որոշումներէն, առնց կցելով իր տեսակէտները:

Համաձայն պաշտօնական զեկոյցին, Ֆրանսայի Հօկը պարգեւատր հանգամանկութիւն կատարած եւ 45225 ֆրանք հաւաքած է, «Արմենիա» հիւրանոցը շինելու համար Երեւանի մէջ, բայց գումարը հայեցուցած են Փարիզի մէջ, եւ «գանձապահին քով կը մնայ մօտ 5475 ֆրանք»:

«Զանգու» փոխանակ ձայնը բաշխելու ճանի որ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԵՐՔԵԼ, — փրփուր կը տեղայ «հակայեղափոխական կատղած Դ.երուն» դէմ, եւ, այլապէս շահեկան խոստովանութիւններ կ'ընէ:

Հօկի Ե. պատգմ. ժողովը որոշած էր «Հօկեան դպրոցներ բանալ, օժտուած ընդհ. ծրագրով մը»: Կամ, եթէ չեն կրնար բանալ, «աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»:

Որոշած էր, նաեւ, «զարկ տալ մըտաւորականներու եւ ուսանողներու ներգրաւման»:

«Զանգու» իր կատաղութենէն խելքը կորսնցուցած, փոխանակ պաշտպանելու, աւելի կը զուգաւորէ այդ որոշումները:

Կարդացէք իր պատկերաւոր հայերէնով.

— Ե. Պատգմ. ժողովը «լայն պըլաններ մշակեց, Ֆրանսահայ աշխատաւորական լայն զանգուածները եւ ի մասնաւորի Դաշնակցական շարքային ու համակ աշխատաւորութիւնը ներգրաւելու լօզունգով հրապարակ եկաւ, Հայրենակցական – Վերաշինաց միութիւններու հետ գործակցութեան լայն ծրագիր մշակեց եւ իր պարտականութիւններուն մէջ մեծ տեղ տուաւ Ֆրանսահայ աշխատաւորութեան մէջէն անգրագիտութիւնը վերցնելու եւ մանուկները Խորհ. Հայաստանի շունչով դաստիարակելու նուիրական գործին»:

Ես վստահ եմ որ, եթէ «Յառաջ»ը քիչ մըն ալ կեն, այլապէս պերճախօս բաներ պիտի պատմեն այս կապար – գլուխ մարդիկը, իրենց «մասսայական» կազմակերպութեան զարմանազան «պլան»ներու եւ գոյնզգոյն «լօզունգ»ներու մասին:

Դժբախտաբար «Յառաջ»ը շատ կը ձանձրանայ, երբ հարցը Հօկի մասին է: Կ'րսէ եւ կ'անցնի:

Օրինակ, ինչո՞ւ չգրեց թէ բանաստեղծ Ա. Իսահակեան հրաժարած է Հօկի կեդր. վարչութենէն...

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՉԵԿԱՅԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԵՌԱՒ

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ սրբերգական մահով մը մեռաւ Չեկայի նախկին նախագահ եւ ներքին փոխ – գործավար Արմենակ Աբուլեան: Թաղումը տեղի ունեցաւ յուլիս 26ին, Թիֆլիզ:

Աբուլեան ծնած էր Թիֆլիզ, 1895ին: Խարկովի համալսարանը կը մտնէ 1913ին:

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՒ ԱԼԻ ՄԱՀՄԵՏՈՎԸ

Պետիկ Թորոսեան, Հայաստանի դատական գործավարը, նշանակուեցաւ գործավարներու խորհուրդին փոխ – նախագահ: (Ալի Մահմետովը «այլ աշխատանքի՞» անցաւ արդեօք):

⁂ Պետիկ Թորոսեան ծնած է 1900ին Վանի մէջ: 1915ին, նահանջի ժամանակ, կ'անցնի Անդրկովկաս: 1918ին կը մտնէ համայնավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Խորհրդային իշխանութիւն հաստատուելէ վերջ Հայաստանի մէջ, կը վարէ կարգ մը կուսակցական եւ կառավարական պաշտօններ: 1933ին կ'ընտրուի դատական գործավար:

Ապակիներ ջարդուփշուր եղան, իսկ հակառակորդները իրարու վրայ կը նետէին ինչ որ գտնէին ձեռքի տակ — շիշեր, աթոռներ, գաւաթներ: Այդ միջոցին քանի չափ հարուածներ արձակուեցան, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը: Վերջապէս ոստիկանութիւնը օգնութեան հասաւ եւ շարք մը ձերբակալութիւններ կատարեց: Այս առթիւ գետինը գտնուեցան երեք ատրճանակ, վեց դանակ, 12 մետաղեայ բիր եւ բազմաթիւ պարպուած փամփուշտներ: Փողէն վիրաւորուած էր 25 տարեկան երիտասարդ մը: Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, ուր շատ ծանր գտան վիճակը: Միւս վիրաւորը, 58 տարեկան, տուն փոխադրուեցաւ:

⁂ Ծանր դէպքեր պատահեցան նաեւ Պրէսթի եւ Թուլոնի մէջ, Թոշակներու հարիւրին 10 կրճատման առթիւ: Թուլոնի նաւարանի բանուորներէն 3000 հոգի (աջակողմեանները կը գրեն՝ 300) որոնք իրենց կիսամսեայ ռոճիկը ստացած էին հարիւրին 10 կրճատումով, բացօթեայ ժողով մը գումարեցին: Ճառերէն վերջ, ցուցարարները թափօր մը կազմեցին քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մէջ, թշնամական կանչեր արձակելով: Քարեր նետուեցան «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի մասնաճիւղին դէմ, իսկ սրճարանէ մը անարգական խօսք լսուած ըլլալով, կռիւ ծագեցաւ եւ գնդակներ պարպուեցան: Երկու հոգի վիրաւորուեցան:

Պրէսթի մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան միեւնոյն պատճառով.— Հարիւրին 10 կրճատում: Ցուցարարները թոյլ չտուին որ աշխատին նաւահանգստին մէջ խարսխած շոգենաւերու բանուորները: Շարժումը տարածուեցաւ նաւահանգստի միւս արհեստանոցներուն մէջ ալ եւ շատ չանցած բանուորներու 4/5ը աշխատանքը դադրեցնելով, թափօր կազմեց փողոցներուն մէջ: Բողոքի ցոյցէն վերջ, բոլորն ալ վերադառնալով, գանձեցին իրենց կրճատուած ռոճիկները:

⁂ Փարիզի մէջ, քաններորդ թաղամասի երիտասարդ հայրենասէրները ժողով մը սարքեր էին սրճարանի մը մէջ, Ալճերիացիներու համար: Բազմաթիւ աշխատաւորներ խռնուած էին սրճարանին առջեւ: Յանկարծ մեծ ապակին ջարդուփշուր եղաւ եւ հարուածներ պարպուեցան: Երեք հոգի ծանրապէս վիրաւորուած էին բազմութեան մէջ: Այնուհետեւ ահռելի հրմշտուք մը սկսաւ: Ոստիկանութիւնը հասնելով, ձերբակալեց 30ի չափ երիտասարդ հայրենասէրներ, որոնց վրայ գտնուեցան ատրճանակներ, դանակներ եւ ուրիշ զէնքեր:

Ընկերվարականներու թերթը կ'ըսէ թէ երիտասարդ հայրենասէրները կը

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

2.-ՍԱՐԳԻՍ ՍՈՂԻԿԵԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ

Ազգային – քաղաքական տեսակէտով Սողիկեան չափազանց զգոյշ էր, զգուշութիւն մը՝ որ գրեթէ կը մօտենար երկչոտութեան: Իր պատեանին մէջ ամփոփուած կ՚ապրէր:

Մինչ Արուլեան իբրեւ ռուսահպատակ, եւ Մատաթեան իբրեւ կառավարութեան հետ սերտ յարաբերութիւն մշակող մէկը, այդչափ զգուշաւորութեան հարկ չէին զգար:

Կուսակցութեանց հանդէպ անտարբեր էր եւ ո եւ է մէկուն հանդէպ մասնաւոր համակրութիւն կամ հակակրութիւն չունէր· կատարեալ չէզոք ու անտարբեր դիտող մըն էր պարզապէս:

Այս պարագան սակայն պատճառ չէր որ անաչառ գնահատող մը չըլլար անձերու եւ արարքներու որոնք իրենց կարեւորութեամբ իր ուշադրութիւնը կը գրաւէին:

Սողիկեան իր զգուշաւորութենէն չշեղեցաւ երբեք, նոյն իսկ օսմ. սահմանադրութեան գինովութեան շրջանին: Ան միշտ մնաց սկեպտիկ ու թերահաւատ: Այդ շրջանին Կարնոյ մէջ շատ եռուն ու յուզումնալից կեանք մը կը տիրէր· ճառեր, ժողովներ, Թուրքերուն հետ համերաշխութեան ու սերտ գործակցութեան հաւաքոյթներ իրարու կը յաջորդէին աւելի կամ պակաս յաջողութեամբ: Սակայն Սողիկեան միշտ վերապահ էր:

Երբեմն իրեն մօտենալով կը հարցնէի իր կարծիքը օրուան անցուդարձերուն եւ Թուրքերուն մտադրութիւններուն եւ հետապնդած քաղաքականութեան մասին: Սողիկեան՝ բարի ու խորհրդաւոր ժպիտ մը շրթներուն՝ ծանրօրէն կը պատասխանէր·

— «Ես այդչափ լաւատես չեմ, այսօր մեր դրացի Ալի աղան ճամբան գիս բարեւեց ձախ ձեռքով եւ սանկ ճանճ մը փախցնելու ձեւով մը, ինչ որ լաւ նշան չէ ...»:

Սողիկեան ամպէն ... խոնաւութիւն կ՚առնէր եւ եզրակացութիւններու կը յանգէր շատ պզտիկ երեւոյթներէ դատելով:

Սողիկեան իբրեւ սրտով ու հոգիով կատարեալ հայ մարդ մը, անշուշտ չէր վարաներ օգտակար ըլլալ ժողովուրդին, օտարներուն հայանպաստ տեղեկութիւններ հաղորդելով, երբ առիթը ներկայանար, միշտ սակայն ծայրայեղ զգուշաւորութեամբ:

Այս առթիւ՝ փակագիծ մը.—

Յօդուածագիր մը «Պայքար»ի մէջ իր յուշերը գրելով Սողիկեանի մասին, ի մէջ այլոց կը յիշէ թէ Սողիկեան 95ի համիտեան կոտորածներուն ատեն, որոնց կազմակերպիչն էր հայակեր Շաքիր փաշա, երբ թնդանօթները ուղղուած էին Սանասարեան վարժարանին եւ յարակից Ս. Աստուածածին եկեղեցիին վրայ, անձամբ կը դիմէ անգլ. եւ ռուսական հիւպատոսարանները եւ անոնց միջամտութեամբ կը փրկէ թէ վարժարանը, թէ եկեղեցին եւ թէ հոն ապաստանող ժողովուրդը:

Առանց Սողիկեանի հայրենասիրութիւնը կասկածի տակ դնելու, իբրեւ այդ կոտորածին ներկայ մը եւ դէպքերուն քիչ շատ իրազեկ մէկը, կ՚ուզեմ ճշդում մը կատարել պատմութեան համար:

Կոտորածը տեղի ունեցաւ 1895 սեպտ. 16ին չորեքշաբթի ճիշդ կէսօրին: Այդ միջոցին մենք աշակերտներս ճաշարանն էինք, դեռ չէինք լրացուցած մեր ճաշը, երբ լսեցինք հրացանաձգութեան ձայները: Ուսուցիչներուն մէկ մասը մեկնած էին արդէն իրենց տուները՝ կէսօրուան հանգիստին համար: Ցանկարծ Արուլեան ճաշարան մտաւ, արագ շրջան մը ըրաւ, մեզ հանդարտութեան հրաւիրեց եւ մեկնեցաւ: Իսկ մենք ճաշը կիսատ թողլով դուրս խուժեցինք անմիջապէս ... կռիւը դիտելու: Կը կարծուէր թէ հայ յեղափոխականներն են նախայարձակները ... Անխոհեմաբար քանի մը հոգի մեր հետ ունենալով Պ. Գրիգոր Գոյլնեանը (հիմա Փարիզ) բարձրացանք փայտանոցին տանիքը դիտելու համար:

Դիմացէն, Օլթիի դրան խրամներէն — վարժարանը քաղաքին ծայրը կը գտնուէր,— գնդակներու տարափ մը տեղաց մեր վրայ, լսեցինք գնդակներուն սուլոցը, բայց բարեբախտաբար կորուստ չունեցանք: Անմիջապէս վար թափեցանք:

Մեզի հրաման տրուեցաւ որ վարժարանին «հին շէնքին» մէջ հաւաքուինք: Հոն տեսայ, այսօրուան պէս կը յիշեմ, հայկարան Յակոբ Գուրգէնը, մեր ուսուցիչը, որ դեռ մեկնած չէ եղեր, եւ որ վարժարանին ներքին միջանցքին մէջ կը գտնուէր բոլորովին շփոթած վիճակի մը մէջ: Յակոբ Գուրգէն իր քով բերել տուած էր փայտանոցին կացինը, իհարկէ ինքնապաշտպանութեան դիմելու համար: Երբ հրացանաձգութեան ձայները սաստկացան, հրամանի մը վրայ, աշակերտներս ամէնքս ալ տեղափոխուեցանք յարակից եկեղեցին, ուր եկած էին նաեւ Արծնեան ազգ. վարժարանին աշակերտները, ինչպէս նաեւ հարիւրեակ մը Հայեր շրջականներէն:

Այո, ճիշդ է որ այդ միջոցին վարժարանը փրկելու համար հաւանական յարձակումէ մը կամ ռմբակոծութենէ դիմում կատարուեցաւ ռուսական հիւպատոսարանը: Սակայն այդ դիմումը Սողիկեան անձամբ չկատարեց: Ուզէր ալ չէր կրնար կատարել, անկարելի էր այդ, որովհետեւ որ եւ է մէկը փողոց չէր կրնար ելլել: Արուլեան և Սողիկեան միասին, համախորհուրդ կը պատրաստեն խնդրագիրը ղրկելու համար ռուսական հիւպատոս Մաքսիմովին: Նամակը տանելու դժուարին պաշտօնը կը յանձնուի, ինչպէս վերջէն իմացանք, վարժարանին հացագործ (Սանասարեան իր շրջափակին մէջ իրեն յատուկ փուռ ունէր) Գրիգոր աղբօր՝ որ իբրեւ Թուրք կամ Լազ ծպտուելով ու տունէ տուն եւ փողոցէ փողոց անցնելով կը յաջողի նամակը իր հասցէին հասցնել եւ վերադառնալ: Մաքսիմով կը դիմէ կառավարութեան եւ զինուոր կը պահանջէ վարժարանին պաշտպանութեան համար: Մաքսիմովի այս ընթացքը ես կը բացատրեմ անով որ Արուլեան ռուսահպատակ էր եւ ռուս հիւպատոսը աւելի մտահոգ էր իր հպատակին քան թէ թրքահայ վարժարանի մը պաշտպանութեամբ: Յաջորդ առտուն եկան խումբ մը Թուրք զինուորներ եւ սուին ի ձեռին կեցան վարժարանին արտաքին դրան առջեւ, անոր պաշտպանութիւնը ստանձնելով:

Ուրիշ դրուագ մը եւս.—

1909ի մարտի յետադիմական շարժման — «Շէրիաթ իսթէրիւք»ի շրջանն էր: Կարինը ապրեցաւ կատարեալ սարսափի օրեր ու քիչ մնաց որ Ատանայի բախտին մասնակցէր: Այդ միջոցին բարեբախտաբար Կարին կը գտնուէր փորձառու եւ շրջահայեաց գործիչ մը՝ Եղիշէ Թօփչեան որ ամէնուն համարումն ու վստահութիւնը շահած էր: Թօփչեան կը վարէր մէկ կողմէն ինքնապաշտպանութեան գործը մեծ զգուշութեամբ, միւս կողմէ կը ջանար եւրոպացի հիւպատոսներուն ներկայութիւնը օգտագործել, հաւանական կոտորածին առաջքը առնելու համար: Ահա այս նպատակով Եղիշէ Թօփչեանի առաջարկութեամբ, Սողիկեան դիմում կատարեց անգլ. հիւպատոսին, որուն հետ անձնական բարեկամութիւն ունէր:

Սողիկեան իր վերադարձին պատմութեամբ կը պատմէր թէ հիւպատոսը բոլորովին «պէխապէր» է անցուդարձերու մասին: Հիւպատոսը երբ Սողիկեանէն հարկ եղած բացատրութիւնները կը ստանայ, բոլորովին զարմացած՝ կը պոռայ իր Թուրք ծառային.

— Թայյար, դուն ինծի չըսի՞ր թէ Կարնոյ բանակը սահմանադրական է, աս ի՞նչ բաներ է որ կը լսեմ ...»:

Ուրեմն հիւպատոսին տեղեկատուն իր Թուրք ծառան է եղեր ...

Իսկ նոյն օրերու Կարնոյ ֆրանսական հիւպատոսը ունեցաւ շատ արի ժեստ մը՝ որ մեծապէս ազդեց կոտորածին առաջքը առնելու:

Երբ շփոթութիւնները կը սկսին, ֆրանսական հիւպատոսը կը դիմէ կառավարչատուն. հոն կը բարեւէ կուսակալը եւ բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնեաները, չի սեղմեր միայն զինուորական հրամանատար Գարա – Եուսուֆ փաշայի ձեռքը: Երբ փաշան բացատրութիւն կը պահանջէ այդ մասին, հիւպատոսը կը պոռայ անոր երեսին.

— «Դուն ես այս բոլորին պատճառը, առանց քու համաձայնութեան տեղի չեն կրնար ունենալ այս խռովութիւնները:

Եւ իրաւ ալ Գարա – Եուսուֆ ներքնապէս համաձայն է եղեր այդ յետադիմական շարժման, մէկ - երկու գունդ զինուոր ըմբոստութեան դրդելով, անոնց իւրաքանչիւրին բաժնելով մէկ մէկ մէճիտ արծաթ դրամ եւ մէկ մէկ ֆէս ...

Այսչափն ալ պատմութեան համար:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

ՄԷՀՄԷՏ ԱԼԻ ԵՒ «ԴԱՇՆԱԿ»ՆԵՐԸ.— 100 ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻԻ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ.— ԱՆԳԼ. ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԴԻՒԱՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ.— ՓԱՆԹԻԿԵԱՆԻ ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԷՐ, ՑԱՆԿԱՐԾ ԴԱՐՁԱՒ ԹՐՔԱԿԱՆ.

ԽՄԲ.— Ատենէ մը ի վեր, թուրքերէն Թան թերթը «Լրտեսութիւնը մեր մէջ» խորագրով թերթօն մը կը հրատարակէ: Զայն գրի առած է Ազիզ Հիտայէ Ագտէմիր: Այս թերթօնը առաւելապէս կը շօշափէ Պոլսոյ եւ Անատոլուի գրաւման շրջանը: Ստորեւ քանի մը հատուածներ թարգմանաբար, քանի որ կապ ունին Հայերու հետ:

... Մէհմէտ Ալին (նախկին ներքին նախարար, այժմ 150նոց): Հարեւանցի աչքէ անցընենք այն կեանքը զոր ան վարեց փախելէ վերջ: Երբ անկախութեան բանակը Պոլիս մտաւ, ան իր ընկերներուն հետ Ռումանիա փախաւ, հոն շատերէն դրամ կորզեց, եւ Ռումանիոյ գլխուն եւս փորձանք դառնալէ յետոյ, Փարիզ գնաց ու մտաւ անգլիական երէց Ֆրուի ծառայութեան մէջ: Ֆրու նամակներ կը ղրկէր Մէհմէտ Ալիի կնոջ հասցէին: 150նոցներէն՝ Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ Հաքքըն իր ամենամօտիկ ու ամենաճարպիկ ընկերն էր:

Մէհմէտ Ալիի գործը կ՚ըլլայ Հայերու Դաշնակ կոմիտէին միանալ եւ Թուրքիոյ դէմ դաւեր նիւթել: Բայց, Հայերէն առած իբր հարիւր հազար ոսկին կուլ կուտայ, Կիւմիւլճինացին ալ կը խաբէ, որով Հայերը իրենց յարաբերութիւնը կը խզեն իր հետ:

Ուրիշ թիւի մը մէջ.—

... Դարձեալ իր բարեկամներէն մէկուն պատմածին համաձայն, Մէհմէտ Ալի հայ կոմիտէէն, Կիւմիւլճինացիին հետ, նախ 25.000 ֆրանք կ՚առնեն, բայց գործ չեն տեսներ, դրամը չեն կրնար բաժնել իրենց միջեւ ու կ՚աւրուին: Մէհմէտ Ալի կը խոստանայ ինքն իր գլխուն աշխատիլ, չինծու ծրագիրներ կը պարզէ եւ կը յաջողի 240.000 ֆրանք առնել: Բայց, դարձեալ որ եւ է գործ չի տեսներ ու այլ եւս Հայոց խելքը գլուխը կուգայ:

Թերթօնին մէջ որոշ բաժին մը յատկացուած է նաեւ Փանթիկեանին, որ, ինչպէս ծանօթ է, անգլիական գաղտնի ոստիկանութեան վարիչն էր Պոլսոյ մէջ: Այդ մասը կուտանք ամբողջութեամբ: Թերթը կը հրատարակէ նաեւ նկարը:

Պոլսոյ մէջ, Ինթէլլիճէնս Սըրվիսի պետերէն մէկն ալ Փանթիկեանն էր: Անիկա մէկն էր այն լրտեսու գործակալներէն, որոնց էութիւնը չի հասկցուիր եւ զոր դժուար է ճանչնալ: Հայրենասէ՞ր մէկն էր, թէ լրտես մըն էր — ես չեմ կրնար վճռել: Պատմեմ իր գործերուն մէկ մասը ու ընթերցողները իրենք թող վճռեն: Թէեւ ձեռքիս տակ չունիմ ուժեղ փաստաթուղթեր, բայց, ուղղակի աղբիւրներէն քաղած եմ զանոնք: Ըստ այդ տեղեկութեանց, Փանթիկեան դեռ ընդհ. պատերազմին իբրեւ անգլիական գործակալ Պուլկարիոյ մէջ ու թրքական սահմաններուն մէջ թափառեր ու ատեն մը Պուլկարներուն կողմէ ձերբակալուելով Սոֆիա տարուեր, բանտարկուեր, բայց Անգլիացիներու ձեռքի տակ ի գործ դրած ազդեցութեան շնորհիւ փրկուեր, ու անկէ վերջ պուլկար գործակալի մը նման աշխատեր է: Այն շրջանին Մալինով իշխանութեան գլուխը գտնուելուն, անոր ներքին ու արտաքին մէկ միջոցն էր: Հակառակ անոր որ անգլիական ծառայութենէն հեռացած էր, երկու կողմին, այլ մանաւանդ Ինթէլլիճէնս Սըրվիսին կը ծառայէր:

Գրաւման օրերուն Պոլիս եկաւ եւ Ինթէլլիճէնս Սըրվիսին Ծովային բաժնին պետը դարձաւ: Ան գրուած էր Ղալաթիա, Սթավրոփուլոս խանին առաջին յարկը:

Գործունէութեան շրջանակը լայնցաւ: Ոչ միայն Կալաթայի ու ծովու գործերուն, այլ եւ Թրակիայէն մինչեւ Պուլկարիա ու Պոլսոյ ամէն կողմին կը հսկէր: Որովհետեւ, Փանթիկեանն էր որ կը ճշդէր թէ ով պէտք է աքսորուի, անոնց ցանկերը կը պատրաստէր ու զանոնք իրենց տուներէն կը ձերբակալէր: Այդ միջոցին դարձեալ Փանթիկեանն էր որ գլխաւոր դեր կատարած է հետապնդման ու ձերբակալման մէջ անոնց որոնք որպէս սպայ կամ կամաւոր Անատոլու կը ղրկուէին: Փանթիկեան բռնել տուաւ «Իսմիր» շոգենաւը, որ առաջին անգամ ռազմանիւթ կը տանէր Անատոլուն: Եւ ան էր որ ձերբակալեց շոգենաւին մէջ գտնուողները: Փանթիկեան 80է աւելի եւ ամէն լեզուի ու կրօնի պատկանող ցամաքային ու ծովային լրտեսներ ունէր, — Թէրզի Մէհմէտ, Ջերքէզ Բաղըպ, Թայեար, Հաֆըզ Ճէմալ ... Անգլիացիներէն, Փանթիկեանի ամէնէն վստահելի բարեկամներն էին հազարապետ Հէյ, հարիւրապետ Պէննէթ եւ Կօրտըն:

Փանթիկեան, որ անգլիական ահաւոր գործակալ մըն էր, 337 թուականին (հիճրէթ) մէկէն ի մէկ թրքական մարդ մը դարձաւ՝ իր ամբողջ սրտովն ու էութեամբը:

Զօրավար Մուղլացի Մուսթաֆա, որ երկար ատեն Անատոլուի գործերով կը զբաղէր, Էմին Էօնիւ, Հիմմէթ օղլու Հիւսնիին «Թուրքիա ամպարը»ի մթերանոցը կը ղրկէ 8 սնտուկ մավզէր հրացան:

Այդ սնտուկները պարկերու մէջ անցընելու համար, Զաքմաքճըլարէն կը կանչուի պարկավաճառ Իբրանցի Իսմայիլը: Այդ գործէն տեղեակ էին միայն երեք հոգի: Հազիւ ժամ ու կէս կ՚անցնի, ու ահա մթերանոց կուգայ թուխ ու նիհար մարդ մը եւ կ՚ըսէ Հիւսնիին.

— Ես անգլիական ոստիկան եմ: Սթավրոփուլոս խանէն Փանթիկեանը կը կանչէ ձեզ: Ելէք. հիմա պիտի երթանք:

Հիւսնի, որ եղեակ էր թէ Փանթիկեան մինչեւ այդ ի՛նչ գործեր է կատարած եւ ինչ ուժ ու ազդեցութիւն ունի Անգլիացիներուն քով, չափազանց կը վախնայ՝ անոր այս հրամանը լսելով: Այն անձը, որ իբրեւ անգլիական ոստիկան ցոյց տուած էր ինքզինքը, Թայեարն էր, որ զինադադարէն յետոյ աշխատեցաւ ոստիկաններուն մէջ մտնել, իսկ զինադադարի ամբողջ ընթացքին Անգլիացիներու ամէնէն ուժեղ գործակալներէն մին եղաւ: Հիւսնի, ոչխարի մը նման որ սպանդանոցի մսավաճառին քով կը կծկուի, անոր հետ կ՚անցնի կամուրջէն ու Փանթիկեանին կը ներկայանայ: Փանթիկեան Թայեարին կը հրամայէ.

— Դուք դուրս ելէք:

Քիչ մը լռութենէ վերջ, որու միջոցին Հիւսնիի սիրտը այնպէս կը տրոփէ որ կարծես կուրծքէն դուրս պիտի ցատկէ, Փանթիկեան կը հարցնէ.

— Կը ճանչնա՞ք Մուղլացի Մուսթաֆա պէյը:

— Ո՛չ:

— Հարիւրապետ Էքրէմ պէ՞յը:

— Ոչ:

— Թնդանօթաձիգ հարիւրապետ Էյո՞ւպը:

— Ոչ:

— Մինչդեռ ասոնք բոլորը կը ճանչնաք: Ասոնց հետ գործակցաբար Անատոլու զէնք կը փախցնէք: Ես ամէն բանէ տեղեակ եմ: Նոյն իսկ հիմա ձեր մթերանոցը ութ սնտուկ մավզէր հրացան կայ, զանոնք պարկերու մէջ դրիք ու պիտի ղրկէք:

— Կը սխալիք:

— Ես սխալ գործ չեմ ըներ ու սխալ չեմ խօսիր: Ասիկա ինծի ըսաւ այն անձը որ ձեր մթերանոցը կ՚աշխատի: Նոյն իսկ, եթէ կ՚ուզէք, ձեզի ցոյց տամ, ըսաւ ինծի: Իսկ ես անոր պատասխանեցի.— Դուն գնա, ես հարկ եղածը կ՚ընեմ, ու ճամբեցի զինքը: Տղաս, հանդիպեցած անձը մթերանոցէն ներս մի խօթէք եւ ինչ որ պիտի ընէք, աւելի գաղտնի կերպով ըրէք: Այսքանը կ՚ըսեմ: Հրամեցէք:

Փանթիկեան ալ ատկէ յետոյ ամբողջովին Անատոլուի մարդն էր եղած, Անատոլուի մարդոց օգնութեան եւ վտանգի պահուն անոնց փրկութեան համար աշխատած էր: Անատոլու փախցուած կահկարասի, զէնք, ռազմանիւթ եւն., մեծ մասամբ Ղալաթիա, «Լա Ֆրանսէզ» ընկերութեան հայ տնօրէն Քալչիի եւ Ռոզալթի միջոցաւ ղրկուած է, իսկ ասոնք ալ յաջողած են շնորհիւ այն ուժին եւ օգնութեան, զոր Փանթիկեան ընձեռած է իրենց:

Ամէն անգամ որ Անատոլուի համար շոգենաւ մը բեռցուած ու շոգենաւը Անատոլուի նաւահանգիստին է մօտեցած, Անգլիացիներուն լուր է տրուած եւ շոգենաւը ձերբակալելու համար ճամբայ հանուած է յածանաւ մը, բայց Փանթիկեան «այդ լուրը սխալ է, շոգենաւին մէջ միմիայն առեւտրական ապրանքներ կան» ըսելով յածանաւը անթելով ետ կանչել տուած է, ազատելով հարիւր հազարաւոր ոսկի արժող ռազմանիւթերը:

Փանթիկեանի շատ արժէքաւոր մէկ լրտեսութիւնն ալ հետեւեալն է եղած:

Հրամայուած էր որ յանձնախումբ մը կազմուի անոնցմէ որոնք հրացաններ կը հայթայթեն ու կը ղրկեն: Այդ յանձնախումբին մէջ մտան Թնդանօթաձիգ Քէմալ (այժմ զօրավար), Էյուպ (նոյնպէս), Հիւրրէմ եւ Մուզաֆէր: Ասոնք մէկ քանի անգամ հաւաքուեցան: Գրի առնուեցաւ ինչ որ խօսեցան ու որոշեցին: Ստորագրեցին: Ու զանոնք տուին Հիւրրէմին ու Միւզաֆէրէտտինին պահելու համար: Երկու օր վերջ Փանթիկեան հետեւեալ լուրը տուաւ.— «Յանձնախումբին յատուկ բոլոր որոշումներն ու հրամանները Անգլիացիներու ձեռքը կը գտնուին»:

Նախ չուզեցին հաւատալ: «Փանթիկեան բերան կ՚ընէ» ըսին: Բայց, երբ իրեն հետ խօսեցան, խնդիրը լուրջ հանգամանք ստացաւ: Փանթիկեան բերաւ յանձնախումբի որոշումներուն լուսանկարները, եւ աւելցուց.

— Չգիտեմ թէ այս լուսանկարները ո՞վ է առած ու մեր գործակալներուն է տուած: Ասոնք դեռ Հարինկթընի (Յառաջ.— Գրաւման բանակի հրամանատարը) բանակետը ղրկուած չեն: Դուք կրնաք ...էն առնել զանոնք դրամի փոխարէն: Որովհետեւ ասոնք իմ կեդրոնիս յանձնուած չեն:

Փանթիկեան ճիշդ էր ըսած: Փաստաթուղթերն ու ֆիլմերը դրամով ետ առնուեցան: Արդեօք իրապէս Անգլիացիներուն յանձնուած չէի՞ն դեռ անոնք, թէ գործը վերջանալէ յետոյ մեզմէ դրամ կորզել ուզած էին: Եւ յետոյ, այդ փաստաթուղթերը ի՞նչպէս առեր էին Հիւրրէմէն ու Մուզաֆէրէն, քանի որ երկուքն ալ վստահելի անձեր էին: Ահա դեռ եւս անլոյծ մնացած թնճուկ մը:

Փանթիկեան, այդ շրջանին, Հայերը առաջ քշելով, ուզած էր մեզմէ մեզի դէմ եղած քարոզութիւնը որ երկու ազգերու յարաբերութիւնը հետզհետէ կը պրկէր եւ երկու կողմերուն ալ կը վնասէր: Հայաստանի արտաքին նախարար Ահատիսեանը (Խատիսեան) Պոլիս բերելով, անոր ու Տամատ Ֆէրիտի ինչպէս նաեւ այն ատենի արտաքին նախարար Րաշիտի հետ տեսակցութիւններ սարքած է, բայց երկու կողմերուն քով միեւնոյն մտածելակերպը ունեցող գլուխներ չըլլալուն ելք մը ունեցած չէ այդ հանդիպումը:

Փանթիկեան 337ի սկիզբէն մինչեւ զինադադարի վերջաւորութիւնը շատ աւելի ծառայութիւններ մատուցած է մեզի: Երկար կ՚ըլլայ զանոնք բոլորն ալ թուել: Վերջացնելու համար, կըցեմ նաեւ սա փոքրիկ պարագան:

Փանթիկեանի ձեռքը երեք անցագիր կար: Անգլիական, իրանեան եւ թրքական: Այդ պարագային ի՞նչ հպատակ էր ինք: Ինք, տեղին համեմատ, թրքահպատակ չըլլալը, նախ իրանեան եւ յետոյ անգլիական հպատակութեան պատկանիլը կ՚ըսէր: Բայց, երբ մեր արձանագրութեանց կը նայինք, երեւան կուգայ որ ան Խտիրնէ ծնած ու հոն արձանագրուած է (Յառաջ.— Ինչ որ ճիշդ է):

Զինադադարէն վերջ Փանթիկեան ծառայութիւն մը եւս մատուցած է: Մեր բոլոր ընդդիմադիրներն ու դաւաճաններն առաւելապէս Փանթիկեանին կը վստահէին: Ասոնք, անգլիական նաւերով փախելէ վերջ, Փանթիկեանին նամակներ կը գրէին ու գործ եւ դրամ կը խնդրէին: Եթէ կարելի ըլլար, այդ նամակներէն մէկ քանին հոս կը դնէինք իմանալու համար թէ ինչպէս կը տրտնջան, ըսելով, — Մենք սատանայէն խաբուեցանք, մենք վատերուն խաղալիկ եղանք, մենք կը զղջանք»...

Այդ նամակներէն մին եկած էր Զերքէզ Էթհէմէն: Նամակը գրուած էր Քարա Քէմալի, որ Իզմիրի մահափորձին հետ կապ ունէր (Յառաջ.— Աթաթիւրքին դէմ) եւ երբ պիտի ձերբակալուէր, իր պատիժը ինք տուաւ ինքզինքին: Նամակը ղրկուած էր Փանթիկեանի հասցէով: Փանթիկեան այս նամակն եւս տուաւ կառավարական մարդոց եւ վերջին ու արժէքաւոր ծառայութիւն մըն ալ մատուցած եղաւ: Այս ծառայութիւնը «վերջին» կոչեցի, որովհետեւ Փանթիկեան այդ թուականէն վերջ ո՛չ մէկ գործի մօտեցաւ եւ ի վերջոյ Պուլկարիա գնաց: Այդ թուականէն (12—2—1928) վերջ այլ եւս Թուրքիա չվերադարձաւ:

Հիմա, ամէն մէկ ընթերցող վճիռ մը կրնայ արձակել Փանթիկեանի մասին: Փանթիկեան ամենափայլուն մէկ նմոյշն է երկու կողմերուն ծառայող գործակալներուն: Երբ թղթապանակը բանայ, երկու գնահատում կը տեսնուէր,— մէկը Անգլիացիներունն էր, միւսը՝ մերը: Անոնք գնահատած էին այն ծառայու[...] թեանց համար, զորս ան ըրած է Անգլիոյ, իսկ մենք՝ Անատոլուի նպաստ ըրած ծառայութեանց համար:

Յետոյ ի՞նչ եղաւ: Փանթիկեան ի՞նչ յանցանք գործեց որ չկրցաւ մեր երկիրը մտնել: Չեմ գիտեր: Ես յիշեմ միայն Փանթիկեանի բարիք[...] շատ ու վնասը քիչ ծառայութիւնները: Փանթիկեան իր ոչ մէկ ծառայութեան փոխարէն դրամ ստացած մեզմէ: Ըսեր էին թէ Փանթիկեան Պուլկարիա կը գտնուէր: Ուրեմն անդորրութիւն խնդրենք իր հոգիին համար:

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թաւրիզի Մշակութային Միութ[...] նախաձեռնութեամբ յունիս 6ի[...] գիշեր, Միութեան թատերասր[...] հին մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդ[...] յեղափոխական եւ գրական յայ[...] գործիչ հանգուցեալ Միք. Վարա[...] դեանի յիշատակին, մահուան տա[...] լիցին առթիւ: Վարանդեան մեր ա[...] գային եւ գրական կեանքի վերջին [...] ամեակի մէջ մեծ անուն հանեց[...] գիրքերով եւ եռանդուն գործունէ[...] թեամբ, դառնալով մասնաւորապէ[...] երիտասարդ սերունդներու սիրել[...] Անոր պատմական եւ ընկերաբան[...] կան գիրքերը մինչեւ վերջ միշտ հա[...] ճոյքով պիտի կարդացուին: Հա[...] ազատագրական արիւնազարդ շա[...] ժումներու անզուգական պատմագ[...] դեռ շատ գրելիք եւ ըսելիք ունէ[...] սակայն մահուան մանգաղը կտ[...] անոր թանկագին կեանքի թելը:

Միութեան Վարչութեան նախա[...] գահ ընկ. Անդրէ Տէր Օհանեան կ[...] տարեց սգահանդէսի բացումը առա[...] ջարկելով որ հասարակութիւնը յո[...] կայս յարգէ հանգուցեալի յիշատակ[...] մինչ լարաւոր նուագախումբը ը[...] Վահանդ Յարութիւնեանի ղեկավա[...] րութեամբ՝ մեղմ ու յուզիչ կը նուա[...] գէր «Դու զոհ գնացիր» մահերգ[...] Ապա ընկեր Անդրէն կը շարունա[...] իր խօսքը արժեւորելով հանգուցեա[...] մեծ ընկերոջ ազգային եւ գրակ[...] աշխատութիւնները:

Օր. Գինոֆիա Աստուածատուր[...] ջութակի մասնակցութեամբ կը [...] ներգէ «Մի լար» երգը, յուզելով [...] կաները:

Ընկեր Յովակ Ստեփանեանը հ[...] գամանօրէն կը ներկայացնէ հանգու[...] եալին կենսագրութիւնը, շեշտե[...] որ անոր կեանքը անձնուիրութեան [...] եռանդուն աշխատանքի կենդանի [...] րինակ կրնայ դառնալ ամէնուս հա[...] մար: Բանախօսը զանազան մէջբե[...] րումներով կը հաստատէ իր ըսածն[...] րը եւ յարգանքի ու հիացումի խօ[...] քերով կը վերջացնէ իր բանախօսու[...] թիւնը:

Տիկ. Ելենա Աւետիսեանը ջութա[...] մասնակցութեամբ կ՚երգէ «Կռունկ[...] որուն եղանակը նոր եւ տարբեր ձայ[...] նագրութեամբ հրապարակ ելած [...] Սակայն «Կռունկ»ի այս «նոր» եղա[...] նակը բնաւ չի համապատասխան[...] անոր ներքին բովանդակութեան [...] չի տար ունկնդիրներուն այն յուզ[...] ներն ու ապրումները, որոնք այն[...] հարազատօրէն երեւան կուգան «Կ[...] ռունկ»ի հին եղանակին մէջ:

Ապա կը բանախօսէ Հայկ Աճէ[...] եան, տալով Մ. Վարանդեանի մա[...] նաւորապէս գրական գործունէ[...] թեան վերլուծումը: Բանախօսը մ[...] առ մէկ կը ներկայացնէ Վարանդե[...] նի գրական գործերը եւ կուտայ [...] կիրճ տեղեկութիւններ: Վարանդե[...] մտաւորական էր, բառիս ամենա[...] առումով: Եթէ եւրոպական որ եւ [...] մեծ ազգի մը զաւակ ըլլար, ան [...] սօր միջազգային համբաւ պիտի վ[...] յելէր: Արդէն իսկ եւրոպացի պետա[...] կան, դիւանագիտական, գրական [...] ընկերվարական շրջաններու մէջ [...] յայտնի եւ յարգուած անձնաւոր[...] թիւն մըն էր եւ ունէր բազմաթիւ ծ[...] նօթներ եւ բարեկամներ, որոնց [...] ունեցած մտերմութեան շնորհիւ կ[...] ցաւ միջազգային դէմքերէն շատեր[...] աշխատանքի լծել յօգուտ հայ ժող[...] վուրդին եւ հայկական դատին: [...] ազատագրական շարժումներու «փ[...] թորկաշունչ մարգարէն» եղաւ Վ[...] րանդեանը, որուն քառասնամեա[...] ազգանուէր գործունէութիւնը այն[...] քա՜ն բազմազան է և արդիւնաւոր: Ս[...] րունդները պիտի գան ու երթան, [...] կայն անոնց սիրտերուն մէջ խորապէ[...] պիտի քանդակուին Վարանդեան[...] անունն ու յիշատակը, որոնք պիտ[...] անմահանան անոր այնքան արժէքա[...] ւոր գրական երկասիրութիւններով:

Նուագախումբի պատշաճ մէկ եղանակէն յետոյ Ալիս Գրիգորեանը յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ: Օր. Ամալիա Խաչիկեանը Ջութակի մասնակցութեամբ մեներգեց «Տրտունջ»ը: «Զէյթունցիներ» նուագախումբէն յետոյ սգահանդէսը փակուեցաւ: Խուռն բազմութիւնը հեռացաւ խոր տպաւորութեամբ տանելով իր հետ յարգանքի երախտագիտութեան զգացումները մեր մեծ ընկերոջ, որուն մեծադիր նկարը բեմին վրայէն խոր ներշնչումներ պատճառեց հասարակութեան:

Ու հիմա Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, իրարու դէմ կախուած են Ա. Ահարոնեանի եւ Միք. Վարանդեանի մեծադիր նկարները, որոնք իրար կը նային ու կը խորհրդածեն կարծես: Վարանդեանը մեռած, իսկ Ահարոնեանը կենդանի: Մէկը միւսին լրացուցիչ մեծութիւններ, երկուքն ալ հայ ժողովուրդի արժանաւոր զաւակներ, երկուքն ալ գաղափարական միեւնոյն քուրային մէջ թրծուած, միեւնոյն դատին ու մշակոյթին նուիրուած ախոյեաններ: Հին դէմքերն ու մեծութիւնները կամաց կամաց եւ անդարձ կը մեկնին: Ո՞ւր է նոր սերունդը որ անոնց տեղը բռնէ:

ՀԱՅԿ ԻՐԱՆԵԱՆ

Կարմիր Վարդավառի առթիւ

Իբրեւ Տարօնի մնացորդ մը, ուշի ուշով կարդացի այն յօդուածները որ լոյս տեսան «Յառաջ»ի մէջ, յուլիս 27ին:

Կարդացի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրականը 28 յուլիս, նուիրուած նոյն առթին:

Համեստ սեղանի մը շուրջ, մէկ վայրկեան ոտքի վրայ, լուռ ու երկիւղած ընծայեցի իմ յարգանքի բաժինը օրուան տօնի առթիւ:

Ուրախ եմ որ տակաւին մուքով առողջ հայրենակիցներ կան, որոնք անցեալի փառքն ու աւերը կ'ողբան, առանց մատը բուն վէրքի վրայ դնելու:

Ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչ է տարբերութիւնը Լորիսի, Մջոյի եւ Արշակի միջեւ, ի՞նչ է տարբերութիւնը Սայրոյի եւ Հասրաթի միջեւ, եւ ի՞նչ է տարբերութիւնը Մարգար վարժապետ Ամիրեանի եւ Միհրան Ամիրեանի միջեւ: Ոչ մէկ բան:

Բնութիւնը օժտած է մեզ հաւասար իրաւունքով առանց մազ մը աւելի կամ պակասի:

Նահատակ հերոսներու առաւելութիւնը հոն է, որ անոնք մեռնիլ գիտէին, իսկ մենք վերապրողնե՞րս ...

Ողբալ անցեալի փառքերը եւ վերյիշել կսկիծը, մեզ ոչ նոր հերոսներ կու տայ եւ ոչ ալ դարման մեր ցաւերուն:

Բոլորս ալ գիտենք որ մեր աշխարհն իր զարմանազան սուրբերով, իր բիւր հերոսներու եւ նահատակներու գերեզմաններով թշնամի կրունկներու տակ կը տքայ, հակառակ մեր այնչափ զոհողութեան: Ազատութիւնը արիւն կը պահանջէ ու տուինք, սակայն չառինք, ու զայն առնելու համար, Ս. Կարապետի Վարդավառի սրբազան ուխտին տիրանալու եւ Տարօնին նոր առաքեալներ ու հերոսներ հասցնելու համար, մեռնիլ գիտնալ սովրինք ...

Մուշ Տարօնի անցեալ պատմութեան մէջ, հոն կը գտնէք սէր, կորով եւ իրարու օգնութեան աշխատանք: Այդպէս կը վարուէին իրարու հանդէպ մեր պապերը:

Ո՞ր Տարօնցին է որ ծանօթ չէ զուպարային (իրարու օգնելու աշխատանքով): Եւ ո՞ր Տարօնցին է որ ծանօթ չէ օրուան քասուին, որ օրէ օր աւեր կը գործէ մնացորդաց միմիա(?) սրտերու մէջ, բան մը որ չունէին մեր հայրերը:

Ես չեմ պահանջեր որ միայն Վարդավառի տօնին, մէկ վայրկեան ձգենք քէնն ու ոխը, եւ քով քովի գալով յարգենք անցեալի փառքերը, այլ կը պահանջեմ որ մեր պապերու սուրբ հոգին ներգործէ մեր սրտերէն ներս, վանէ ու հեռացնէ բոլոր ատելութիւնները, եւ մեզի ընել տայ «զուպարա»ն որ այսօր ամէնէն կարեւորն է:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Դո՞ւն ալ, Լեհաստան

«Ճումհուրիէթ»ի խմբագրական քարտուղար Ապիտին Տավէր կը գրէ այս վերնագրով առաջնորդող յօդուածի մը մէջ.—

Մեր պուլկար հարեւանները, կ'ըսեն թէ մեծ կարեւորութիւն կուտան Թուրքիոյ բարեկամութեան, բայց իրենց գործը եւ խօսքը չեն յարմարիր իրարու: Այսպէս, մէկ կողմէ Թրակիան կ'ուզեն, միւս կողմէ հակաթուրք զգացումներ կը ներշնչեն իրենց հանրային կարծիքին:

Փլեվնայի մէջ Թուրքերը եւ Ռուսերը կը կռուին, իսկ Պուլկարները միայն լրտեսութիւն կ'ընեն: Եւ ահա օր մը մեծ հանդիսութեամբ յուշարձան կը կանգնեն հոն: Յաջորդ օրը յերիւրածոյ ֆիլմեր կը պատրաստեն Թրքական խժդժութեանց մասին: Մէկ խօսքով ամէն օր նոր բան մը կը հնարեն: Այս անգամ ալ Վառնայի մէջ հանդէս մը սարքելու ելած են լեհ Լատիսլաս Թագաւորին համար որ 1444ին մեռաւ Վառնայի ճակատամարտին: Եւ բոլոր Սլաւները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու, ինչ որ կը նշանակէ արծարծել 500 տարի առաջուան խաչակրութեան ոգին:

Չենք գիտեր Պուլկարներուն հետ ի՞նչ կապ ունի Վառնայի ճակատամարտը, որուն ընթացքին խաչակիրներու բանակը փառաւոր ծեծ մը կերաւ Թուրք բանակէն: Չըլլա՞յ թէ Պուլկարները, ինչպէս Փլեվնայի մէջ, հոն ալ լրտեսութիւն ըրին իրենց հըպատակած պետութեան դէմ: Բայց սակայն հերոսութի՞ւն մըն է որ անոր համար հանդէս սարքելու ելած են:

Ամէնէն տարօրինակը այն է որ Թուրքերը, որոնք սուրէ անցուցին գրեթէ բոլոր խաչակիրները, միթէ չեն յանդգնիր(?) այդ մեծ յաղթանակը տօնել, իսկ հանդէս սարքելու ելեր են Պուլկարները որոնք որ եւ է կապ չունին անոր հետ եւ Լեհերը՝ որոնք փառաւոր ծեծ մը կերան:

Պուլկարներուն նպատակը յայտնի է.— Անդադար հակաթրքական զգացում պատուաստել պուլկար գիւղացիին եւ բանուորին: Բայց ի՞նչ ըսենք Լեհերուն, որոնք վերջերս ալ մասնակցեցան հանդէսի մը զոր սարքեցին մեր նախկին ապերախտ զինակից Աւստրիացի Թուրքերուն ձեռքէն Վիէննայի ազատութեան տարեդարձի պատրուակով: Կեսարի ծանօթ խօսքին հետեւելով, իրաւունք ունինք հարցնելու. «Դո՞ւն ալ Լեհաստան»:

Այն Լեհաստանը, որուն բաժանումը չճանչցող միակ երկիրը Թուրքիան եղաւ: Այն Լեհաստանը որ հաւատացած էր ժողովրդական հէքեաթին, որուն համաձայն ինք գերութենէ պիտի ազատէր միայն այն ատեն երբ Թուրքին ձիերը ջուրը պիտի խմէին՝ Վիսթուլ գետէն: Գրեթէ այսպէս ալ եղաւ ...

Այն Լեհաստանը որ դեռ երէկ ազատեցաւ Աւստրիացիներու գերութենէն, բայց այսօր անոնց հետ իր գերութեան շրջանի միակ բարեկամին՝ Թուրքիոյ դէմ տօն կատարելու ստորնութիւնը երեւան բերաւ:

Այս Լեհաստանը ահա կը մոռնայ մօտիկ անցեալի բարեկամութիւնը եւ սրտանց կը մասնակցի հանդէսի մը որ տեղի կ'ունենայ իր Թագաւորին 491 տարի առաջ Թուրքերու կողմէ կրած պարտութեան տարեդարձին առթիւ:

Լեհաստան իր քիթը կը խոթէ Թուրքերու դէմ կատարուած ամէն շարժումի: Ասիկա կ'արդարացնէ անոր ապերախտութիւնը եւ նոր դաս մըն է մեզի: Բայց Թուրք ազգը ոչ իրեն եղած աղէկութիւնը կը մոռնայ, ոչ ալ գէշութիւնը: Այնպէս որ եթէ Լեհաստան մոռցաւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, մենք չպիտի մոռնանք իր ապերախտութիւնը:

Տարօնցիներու դաշտահանդէսը

Վարդավառի տօնին առթիւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը մասնակցութեամբ Փարիզի մասնաճիւղին, սարքած էր դաշտահանդէս մը Մէօտոնի անտառին մէջ, նախագահութեամբ ծանօթ երգիչ Պ. Արմենակ Շահ-Մուրատեանի:

Հակառակ լալկան օդին հարիւրաւոր Հայորդիներ փութացեր էին յարգելու մեր պաշտելի նահատակներու յիշատակը: Մէօտոնի անտառը իր բարձր ծառերով ու պաղ աղբիւրով շատ կը յիշեցնէր Սուրբ Կարապետի ընկուզենիներն ու «գլխաջրիկը»:

Փարիզի մասնաճիւղի քարտուղար Պ. Գէորգ Միրոյեան բազմութիւնը հաւաքելով հրաւիրեց Պ. Ա. Շահ-Մուրատեանը որ հանդէսը բացաւ «Հայաստան երկիր դրախտավայր» երգով: Յետոյ Պ. Խաչիկ Մկրտիչեան բացատրեց Տարօնի դերը Հայոց պատմութեան մէջ, յիշելով անոր տաղանդաւոր զաւակներուն անունները: Ապա կարդաց Աթէնքէն «Յառաջ»ի հրատարակութիւն մը, յանգուցեալ Մարգար վարժապետի եղբօր՝ Միհրան Ամիրեան ստորագրութեամբ յուզելով ներկաները: Ապա բեմ բարձրացաւ Կեդր. Վարչութեան կողմէ Լ. Տօնիկեանը, կարդալով գրաւոր բանախօսութիւն մը մանաւորապէս շեշտելով.

— «Թանկագին հայրենակիցներ, ամէն տարի կը խօսինք մեր մեծատաղանդ պապերու, մեր ոսկեդարի, մեր անձնուէր հայրերու մշակոյթի եւ պատմութեան մասին եւ մեր սիրտերը կ'ուռին թէ մենք անոնց զաւակներն ենք: Այո, անոնք մեր հայրերն են: Բայց: Բայց անհրաժեշտ է որ մենք ալ գործնապէս ապացուցանենք թէ անոնց զաւակներն ենք, մեր աւանդապաշտ հայրենասէր ու առաքինի ընթացքով: Այլապէս մեր մամիկներու անէծքի վերջին մրմունջը կը սպառնայ մեզի: Անոնք մեզի յանձնեցին կտակ մը, որու իրագործման համար պէտք է աշխատիլ ու պէտք աշխատինք, եթէ չյաջողինք նոյնութեամբ պիտի փոխանցենք մեր զաւակներուն, մինչեւ որ մարդկութիւնը ճանչնայ մեր ազատ ապրելու տենչը: Մեր հայրենիքը այսօր թէեւ ուրիշ կարգուսարքով, բայց կը յարատեւէ փայլուն յառաջդիմութեամբ: Մենք անհուն խանդավառութեամբ կ'ողջունենք վերելքը մեր երկրին եւ թափը այն բազուկներուն որոնք իրենց երակներուն մէջ կը կրեն արիւն մը որ մերն է: Եւ մենք մեր իրաւունքը կը համարենք մեր ցեղակից իշխանութենէն պահանջելու որ հնարաւորութիւն ընծայէ մեզ մասնակցելու իր աշխատանքին, իր ցաւին ու ուրախութեան եւ կրած զրկանքներուն: Իբրեւ չէզոք միութիւն, մեր սկզբունքը եղած է ու պիտի մնայ, յարգանք անցեալի հանդէպ, եւ դրական կապ հայրենիքի հետ, առանց փնտռելու տիրող կարգերու ձեւն ու գոյնը»:

Այս բանախօսութենէն յետոյ արտասանեց Սեւրի Ռ. Մուրատեան սաներէն վառվռուն պատանին՝ Ստեփանիկ Պօղոսեան: Տարօնի տարազով պարի խումբը քանի մը հայկական պարեր պարելէ յետոյ, Տօնիկեան երգեց «Արօրն ու տատրակը»:

Մէջտեղ բերուեցաւ աճուրդի առարկան (Հալէպի Տարօն-Տուրուբերանի Երիտ. Միութեան կողմէ նուէր ղրկուած Կեդր. Վարչութեան), յաղթական արծիւը սրով բրդած օձին գլխուն կանգնած եւ տակն ալ Մամիկոնեան ուխտը: Աճուրդը բարձրացաւ 600 ֆրանքի որուն առատաձեռնօրէն մասնակցեցան Տիգրան Մըխիթարեան (նկարը շահողը), Հաճնեցիներ՝ Մանուկ Մարտիրոսեան, Արամ Յակոբեան, Կարնեցի Նաւթուճեան, Խանտիլեան, փրոֆ. Զաքրեան, Սմբատ, Լորիս, Ս. Սասունի, Տիգրան Տիրոյեան, Ստեփան Ալեքսանեան եւ ուրիշներ: Նուագախումբի եւ թմրուկի մասնակցութեամբ հանդէսը տեւեց մինչեւ իրիկուան ժամը 9:

Տարօնցի

«Հայ-Բոյժ»

Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17,
Rue Damesme, Paris.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

«Յաղթանակը»

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 յուլիս).

— «Իրականացաւ, ինչ որ նախատեսած էինք, ինչ որ կը գուշակէինք: Կիրակիի կողմնակի ընտրութիւններէն յետոյ, ստեղծուած կացութիւնը աւելի գէշ է, քան առաջուանը: Հիմակ կը գտնուինք կատարեալ քաոսի առջեւ: Պայքարը աւելի խորացած, կիրքերը աւելի գրգռուած են այսօր: Հիմակ կարելի չէ խօսիլ «յաղթական» կողմին հետ, իսկ ժողովուրդն ալ բացարձակապէս տրամադիր չէ իր արդար պահանջներէն որ եւ է զիջում ընելու:

Կը հարցնենք: Ինչո՞ւ ընտրութիւն կատարուեցաւ: Ինչո՞ւ այսքան յոգնութիւն եւ կորովի վատնում, եթէ վարչութիւնը ամէն գնով իշխանութիւնը պահելու համար ապօրինութիւններու պիտի դիմէր, աւելի բարդացնելով վէճն ու թնճուկը:

Չենք ուզեր արհամարհել պլոքին ուժը Գոքինիոյ մէջ, ուր 1923էն ի վեր ժողովրդային հոսանքը տկար ու անկազմակերպ եղած ու բնաւ մասնակցած չէ Թաղային ընտրութիւններուն: Ռամկավար, Հնչակեան, Համայնավար, Հօկ, Մալըմեանական մէկ ճակատ կազմած ուժ մը կը ներկայացնեն, թէեւ առանձին առանձին, ձիւնի պէս կը հալին ժողովրդային հոսանքին առջեւ:

Գիտէինք պլօքի ուժի մասին եւ կը նախատեսէինք անոր յաղթանակի հաւանականութիւնը: Սակայն նախատեսելով մէկտեղ, այս սխալներէն թելադրուած էինք ժողովրդական հոսանքին ընտրութիւններուն մասնակցիլ, ոչ թէ ամէն գնով յաղթանակ շահելու, այլ կարգ ու կանոն, խաղաղութիւն եւ բնականոն վիճակ ստեղծելու համար: Կ'ուզէինք որ գաղթակայանը ժողովուրդէն ընտրուած օրինաւոր մարմին ունենար, բոլորը ենթարկուէին անոր հեղինակութեան եւ յարգէին զայն իբր իրենց ներկայացուցիչը:

Այս էր ընտրութիւններուն նպատակը: Այս կը պահանջէր ժողովուրդին շահը: Այս կը պահանջէր գաղութին հանդիստը:

Վարչութիւն եւ պլօք, միշտ անուղղայ եւ միշտ ծուռ գծի վրայ, առաջին մէկ օրէն չհաշտուեցան օրինաւոր ընտրութեան գաղափարին հետ: Օրեր առաջ լուր տարածեցին թէ պարտուելու պարագային անգամ, իշխանութիւնը չպիտի փոխանցէին:

Իրենց վեղարաւոր խնամակալը(?) եկեղեցիին բեմէն շաբաթներ առաջ չէ՞ր յայտարարած թէ «ես եկեղեցի եւ դպրոց չեմ յանձներ անոնց, եթէ մինչեւ անգամ առանձին մնամ պատնէշին վրայ»:

Ի՞նչ էր նպատակը այս յոխորտանքին: Ուղղակի սպառնալիք, ազդելու համար ժողովուրդին վրայ, որպէսզի հրաժարի ընտրութիւններու պահանջէն:

Կը հարցնենք վերստին, ի՞նչ շահեցան կիրակի օր: Թաղականութեան աթոռնե՞րը: Բանի ուժով արդէն գրաւած էին ամիս մը առաջ, օրինաւոր մարմինը վտարելով:

Կացութիւնը փոխեցի՞ն: Պայքարնե՞րը դադրեցա՞ն: Ոչ մէկը, ոչ միւսը: Պայքարը աւելի քան ուժգին պիտի մղուի ասկէ վերջ, ամէն ծայրայեղութիւններու գնով:

Թող բարի վայելեն «յաղթանակ»ին պտուղը եւ քնանան յաղթութեան դափնիներուն վրայ: Իսկ ժողովուրդը արդար իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը հետապնդէ իր գիտցած ձեւով, քանի որ դիմացը վարչութիւն մը կայ, որ օրէնքին հանդէպ յարգանք եւ պատասխանատուութեան ըզգացում չունի:

Ստեղծուած եւ ստեղծուելիք դժուարութիւններուն մեղքը ժողովուրդին վզին չի ծանրանար: Ան կատարեց իր պարտականութիւնները եւ հաշտարար ամէն տրամադրութիւն ցոյց տուաւ խաղաղ եւ համերաշխ կեանք մը ստեղծելու Գոքինիոյ համար»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ այս տարի եւս տօնուեցաւ Խանասորի տարեդարձը, բազմաթիւ հանդիսականներու ներկայութեամբ: Առտուան ժողովուրդը իր պաշարով ծանրաբեռնուած կը դիմէր Պ. Եօթնեղբայրեաններու ագարակը: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով: Կը նախագահէր ընկ. Կ. Ճանիկեան, որ բացատրեց թէ Խանասորի արշաւանքը աննախընթաց դեր կատարեց հայ ազատագրութեան պատմութեան մէջ: Աննախընթաց անոր համար, որ կարելի եղաւ երեք հարիւր հոգի հաւաքել ու կռուիլ հարիւրապատիկ աւելի ուժի մը դէմ: Նոյն պահուն հանդիսավայր կը մտնէր յաղթական ըմբիշ Պ. Կ. Մանուկեան իր հայրենակիցներով: Նաեւ հիւրաբար ներկայ էր Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Կեդր. Վարչութեան անդամներէն Պ. Ա. Տէր Ստեփանեան: Երկուքին ալ խօսք տրուեցաւ, բայց անոնք համեստաբար մերժեցին եւ շնորհակալութիւն յայտնեցին հանդիսականներուն ըսելով թէ իրենք ալ հաւատք ունին լաւագոյն օրերու:

Արտասանեցին «Մասիս» մարզական խմբէն Պ. Պ. Կարապետ Պէրպէրեան, Ա. Սէրէնկիւլեան եւ Գ. Յովսէփեան: Երգեցին Օր.ներ Սէրէնկիւլեան եւ Կարապետեան, Պ. Կ. Գասէհճեան, արժանանալով ջերմ ծափերու: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ա. Մարտիրոսեան որ ամփոփ եւ համեմուած դրուագներով ներկայացուց հերոսներու գործը եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած դերը հայ ազատագրական պայքարին մէջ:

Հաւ մը եւ շիշ մը ընտիր գինի աճուրդի դրուելով քանի մը հարիւր ֆրանքի բարձրացաւ. գեղարուեստական բաժինը վերջացած ըլլալով, նըւագի ընկերակցութեամբ հայկ. եւ եւրոպական պարերը սկսան եւ տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն: Իրիկունը վերադարձին օրիորդներու խումբը երգերով կը թնդացնէր գիւղին փողոցները:

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՁԱՆԱՆ ՀՈՐՔՈՒՐԸ

Ընկերուհիներս ուզեցին վարձատրել վարիչին, մեզ մեծ փորձանքէ էր ազատել:

— Ի՞նչ, ինձ դրա՞մ: Նեղացաւ նա:

— Ոչ օրիորդներ, մի զինուոր՝ դըրամի համար զինուորական կառք չի դարձնի կէս ճանապարհէն: Մենք դարձանք, որովհետեւ դուք մեր քոյրերն էք ու ձեզ վտանգ էր սպառնում:

Աղջիկներն ամաչելով ետ քաշեցին ձեռքերը:

Օթոն վերադարձաւ ձոր:

Մի քանի օր անց, մի երեկոյ ես հանդիպեցի Լորիս–Մելիքովին փողոցում:

— Քոյրիկ, մտնենք սրճարան, մի բաժակ թէյ խմենք ու խօսինք մի քիչ:

Չմերժեցի, մտանք մի սրճարան:

— Որքան ուրախ եմ, որ գոնէ դուք ողջ էք, մայրիկդ ձեզմով կը մխիթարուի:

— Ողջ եմ, այո, հրաշքով:

Նա վերցրեց գլխարկը, ճակատէն ետ տարաւ առատ մազերը ու ես տեսայ նրա ճակատին սրի մի ահաւոր սպի:

Նա ոչինչ ասաց, բայց ես զգացի, թէ նա հպարտ է այդ սպիով:

— Լորիս–Մելիքո՛վ ...

— Օ՛, քոյրիկ, խնդրեմ միայն Լորիս ասէք, մօրս երեւակայութիւնն է տուել ինձ այդ անունը:

— Մայրիկդ սիրելի է ինձ, ու նրա տուած անունն իմաստալից:

— Ամենայն դէպս՝ Լորիս կանչեցէք ինձ:

— Ինչպէս կամենաք:

— Ո՞ւր ստացաք այդ վէրքը, կամաւորական կռիւների՞ ժամանակ:

— Ոչ, այն կռիւներում վիրաւորուել եմ թեւէս, ոտքէս: Այս վէրքն ստացայ Սարդարապատում:

— Ուրե՛մն ...

— Այո, վերադարձել էի Երեւան: Այդ ժամանակ կարծեմ դուք Հայաստանում չէիք: Մայրիկս ասաց, թէ ձեզ հանդիպել է Ն. Նախիջեւանում:

— Այո, այդպէս է:

— Ափսո՛ս, ուրիշ օրեր էին այդ օրերը: Ով որ եւ է կերպ մասնակցեց, կամ ականատես եղաւ Սարդարապատի պայքարին, նա միայն կարող է հասկնալ թէ ի՞նչ է ազատութեան պայքարը, ի՞նչ է մահն ու կեանքը: Օ՛, քոյրիկ ...

Ու նա սկսեց պատմել Սարդարապատի կռիւները:

Նա պերճախօս էր իր մօր պէս: Ոգեւորուած ելեր էր ոտքի: Դէմքը շառագունել էր, բիբերը լայնացել: Նա յաճախ մի թեթեւ, բնական շարժումով ետ էր տանում ճակատին թափւող մազերը ու ցուցադրում էր սպին:

— Կամաւորական կռիւներն այն չէին: Ճիշդ է, այն ժամանակ էլ մենք կռւում էինք մի դարաւոր երազով, մեր երկրի հնարաւոր ազատութեան, միացման համար, բայց ... Վերջապէս այն ուրիշ էր, կռւում էինք ուրիշի հրամանով, ուրիշի հաշւոյն, իսկ Սարդարապատը մերն էր, բխած մեր կամքէն, մեր լինել չլինելու պահանջէն:

Չէ՛, այդ կռիւները ... Հայի հոգեկան կորովը, ապրելու կամքն այնտեղ երեւաց, եւ միայն այնտեղ թափւած արիւնն էր, որ արժէք ստացաւ: Ահա՛ ...

Նա ձեռքը մեկնեց դէպի միջնաբերդը, որի վրայ փողփողում էր եռագոյն դրօշը:

— Ահա ապացոյցը յաղթանակի, պտուղը նահատակների, խորհրդանիշն ազատութեան, ինքնիշխանութեան:

Ես երջանիկ եմ, որ ծառայում եմ Կարսի բանակում:

Իբրեւ նեցուկ՝ կարող եմ թողնել ծառայութիւնը, արդէն զէնքի տակ չեմ, օթօի վարիչ եմ, մեխանիկ, բայց չեմ ուզում, իմ կամքով եմ ծառայում, դեռ պէտք է որ զինուոր լինենք բոլորս, բոլորս, նոյնիսկ դուք, աղջիկներդ, բանակ, զօրաւոր բանակը միայն կարող է հաստատ պահել դրօշը այնտեղ, բերդի վրայ:

— Այո, բայց մայրիկդ այլեւս ծեր է, պէտք չէ որ աշխատի, մեղք է:

— Չի աշխատում, իբրեւ նեցուկի մայր ամսաթոշակ է ստանում, գոհ է, է, պէտք չէ որ աշխատի, մեղք է: որ թողնեմ ծառայութիւնը.

— Լորիս, դժբախտաբար ձեզ պէս չեն մտածում շատերը:

— Այո, քոյրիկ, թէեւ մենք սիրում ենք մեր Հայրենիքը եւ ազատութիւնը, բայց չունինք պետութեան գաղափարը, նսեմ ենք զգում մենք մեզ, կարծում ենք, թէ ընդունակ չենք երկիր կառավարելու, ծաղրում ենք մեր ղեկավարներին, մեր ամենակիրթ, ամենակարող առաջնորդներին աւելի վար ենք դասում, քան օտարին: Զօրքի մէջ էլ այդպէս է, օտար սպաներին հնազանդում են, իսկ Հային ծաղրում, «ծօ, ո՞վ է որ, չէ՞ք ճանաչում, այսինչի տղան չէ՞, նա՞ պիտի մեզ հրամայէ»:

Դեռ շատ բան է պակասում մեզ, մինչեւ գիտակից քաղաքացիներ, պետական ազգ դառնանք:

Հիմա էլ բոլշեւիկութիւն են քարոզում զօրքի մէջ, այդպէս են կոտրում դիմադրելու, դիմանալու կորովը: Վա՛տ պիտի լինի, եթէ մի նոր պատերազմ լինի, զօրքը թունաւորուած է: Պէտք է կտրել բոլոր լեզուները, որ օտարի ուժը, օտարի արժէքն են ներբողում: Մեռնիր ...

Ու նա նորէն անցաւ մերինին:

Թէյը պաղել էր, երկուսս էլ մոռացել էինք այն. պէտք եղաւ նորն ապսպրել:

— Առաջին անգամ, երբ դրօշը պարզեց բերդի վրայ, թնդանօթի քսան եւ մէկ հարուածներ ողջունեցին նրան. զօրանցք կատարեց, ինչ խանդավառութիւն էր, ժողովուրդն՝ ուրախութենէն արբեցած՝ պարում էր փողոցներում:

Ինչ լաւ է, քոյրիկ, ինչ լաւ է ինքնիշխան լինելը:

Դեռ երկար պիտի խօսէինք, դեռ երկար պիտի պատմէր ազատութեան գեղեցկութիւններէն, եթէ բերդէն արձակուած թնդանօթի հարուածը նրան չյիշեցնէր, թէ ժամը 9ն է, պէտք է որ զօրանոց դառնայ:

— Ուրեմն Երեւա՞ն պիտի երթաք, քոյրիկ:

— Այո, այնտեղ եմ գործի եղել:

— Շատ իզուր, լաւ չէ, որ բոլորը Երեւան են ձգտում, ի հարկէ այնտեղ աւելի հետաքրքիր է ու հաճելի, բայց պէտք է Կարս գալ, պէտք է Կարսը շինել, զօրացնել: Երանի այն օրուան, երբ Կարսը վերաշինուած կը լինի, կեանքով ու ցնծութեամբ լեցուն ու դուք բոլորդ՝ Երեւանի տաքէն փախած կըգաք Կարս ապրելու:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(14)

փորձէին Ալճերիացիներ վարձել իբրեւ կամաւոր, առաջարկելով 500 ֆրանք պարգեւ, ձեռք մը զգեստ, ապահով գործ եւ սնունդ։

⁂ Ուսուցիչներու արհեստակցական միութեան համագումարին մէջ, որ վերջացաւ երկուշաբթի գիշեր, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ժուհօ, աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը։ Ահա հիմնական մասերը։

— «Ցոյս եւ հաւատք ունինք թէ արհեստակցական միութիւնը պիտի իրականանայ տարուան վերջը եւ թէ անոր սկզբունքը պիտի նուիրագործուի Սեպտեմբերին, դաշնակից համագումարներու կողմէ։ Եթէ պետական հարուած մը փորձուի հանրապետական ազատութեանց մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պիտի կրկնէ այն նշանախօսքը զոր արձակեց 1934 փետրուար 12ին։ Բայց այդ անգամ հրամանը չպիտի սահմանափակուի միայն քանի մը ժամուան գործադուլով, այլ պիտի ըլլայ պայքար մը որ վերջ կրնայ գտնել միայն յաղթանակով։ Մենք վճռած ենք կատարել այդ գործը։ Բայց, պահենք մեր որոշման ազատութիւնը, քանի որ մեզի կ'իյնայ գործել»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՐՔ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ. — Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը օգոստոս 5ին 96ի դէմ 282 ձայնով քուէարկեց նախագահ Րուզվէլթի թելադրած օրինագիծը, որով տուրք կը հաստատուի առեւտրական շահերու եւ խոշոր հարստութեանց վրայ։ Այս օրէնքով, առաջին գլուխէն պիտի գոյանայ 100 միլիոն, երկրորդէն՝ 150 միլիոն տոլար եկամուտ։

ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ առաջին անգամ ըլլալով, իտալական թերթերը արտօնուեցան Եուկոսլավիոյ մէջ, ինչ որ բարենշան կը համարուի յարաբերութեանց բարւոքման համար։

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ կառավարութիւնը կարեւոր պայմանագրութիւն մը կնքած է ճափոնական զինագործարաններու հետ, զէնքի եւ ռազմանիւթի համար։ Կ'ըսուի թէ ճափոնական կառավարութիւնը ոչ միայն հաւանած է այս պայմանագրութեան, այլ եւ որոշած է զինուորական եւ առեւտրական պատուիրակութիւն մը ղրկել Եթովպիա։ Ճափոնական զէնքերու առաջին բեռը, 2000 գրնդացիր, կը սպասուի սեպտեմբերին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դատական նախարարին հրամանով, այն թրքուհիները որ կը ծառայեն դատական գրասենեակներու մէջ, իրաւունք չունին սնգուրուելու, շրթունքները ներկելու եւայլն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻԱԿ անդրեթերային օդանաւը առջի օր գիտական փորձեր պիտի կատարէր 10,000 մեթր բարձրութեան վրայ, երբ լուր առնուեցաւ թէ վար ինկած եւ ջախջախուած է։ Օդանաւորդը ածխացած էր։

ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԳԻՆԻՆ ԽՄԱԾ ԱՏԵՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵՑԱՒ եպիսկոպոս մը, գերապայծառ Էրմինեօ Սթուանի, Անգլիոյ մէջ։ Եպիսկոպոսը հազիւ շրթունքին տարած էր գինին, երբ գետին փռուեցաւ։ Բժշկական քննութիւնը հաստատեց թէ զօրաւոր թոյն մը խառնուած էր գինիին, որ բաւական էր տասը հոգի սպաննելու։ Կը կարծուի թէ մէկը ուզած է վրէժ լուծել եպիսկոպոսէն, բայց ո՞վ։ Անգամ մը կին մը տարձանակ պարպած էր, փողոցէն անցած ատեն։ Եկեղեցին փակուեցաւ Պապին հրամանով։

ՃԱՓՈՆԻ ԿԱՅՍՐԸ ԾԱՂՐՈՒԱԾ ըլլալով երգիծաթերթի մը մէջ, Ուաշինկթընի ճափոնական դեսպանը բողոքագիր մը ուղղեց։ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը ցաւ յայտնեց, միեւնոյն ատեն դիտել տալով թէ իր երկրին ժողովրդապետական ազատութիւնները թոյլ չեն տար միջամտել մամուլի գործերուն։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ գերման համայնավար երեսփոխան Քայզէր, իբրեւ հայրենադաւ։ Ուրիշ չորս համայնավար գործիչներ ալ դատապարտուեցան 15էն 20 տարի բանտարկութեան։

«ՈՋԽԱՐԻ ՄՈՐԹՈՎ ԳԱՑԼԵՐ» բառերը մեծ իրարանցում պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ, երբ կառավարութիւնը պատերը փակցուց յայտարարութիւններ, գգուշացնելով կաթոլիկներու քաղաքական գործունէութեան դէմ։ Շլեզվիգ Լայպնից քաղաքին մէջ «պաշտպանողական ձերբակալութեան» ենթարկուեցան եօթը հրեայ եւ տասը արիական աղջիկներ, «որոնք համարձակեր էին խանգարել հանրային բարեկարգութիւնը եւ ապահովութիւնը ցեղային խայտառակութեամբ»։

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿ ընդունուելու համար բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան այն փոքր արհեստաւորներուն կողմէ որոնք այլ եւս չեն կրնար գործել։ Անգարայի մէջ կը քննուին դիմումները եւ եկած պատասխանները ենթականերուն կը հաղորդուին։ Անյապաղ թրքահպատակ կ'ընդունուին անոնք որ թուրք ցեղին կը պատկանին։ Թրքահպատակ ըլլալու համար դիմած են նաեւ 800 ճերմակ Ռուսեր, բայց դեռ պատասխան չէ տրուած։

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ եմտական պատուիրակութիւն մը եկաւ Փարիզ, խորհրդակցելու համար կառավարութեան եւ սեղանաւորներու հետ, տոկոսներու վճարման մասին։ Ռումանական կառավարութեան կարծիքով, պահանջատէր երկիրները պէտք է աւելի շատ ապրանք գնեն, որպէսզի Ռումանիա բաւարար օտար դրամ ունենայ, իր յանձնառութիւնները կատարելու համար։ Ֆրանսայի կ'առաջարկուի գնել մեծաքանակ եգիպտացորեն, առաղձ եւ մանուարապէս քարիւղ։

ԳՈՂԵՐ ՄՏԱՆ, կիրակի գիշեր, Պուա Քոլոմպ, ծանօթ ժամագործ Գառնիկ Յովհաննէսեանի խանութը։ Գ. Յովհաննէսեան երկուշաբթի առաւօտ խանութ գալով կը գտնէ փեղկը բաց եւ ցուցափեղկին ապակին կոտրուած։ Անմիջապէս լուր կուտայ ոստիկանութեան։ 20 — 30 հազարի ապրանք վերցուած է։ Խանութը ապահովագրուած էր։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի վաճագնի եւ քրիստափոր խումբերու, Ռոստոմ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու ընկերները Հինգշաբթի (8 Օգոստոս) երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Փորտոյի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբը սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը՝

ԸՆԿԵՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԳՐԱՊԵԱՆԻ

(Թնիկ Մարաշցի)

երիտասարդ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Չորեքշաբթի, կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին։

Դաշտահանդէս Սեն-Փիէռի դաշտին վրայ

կազմակերպուած՝ Վալանսի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մասնաճիւղերուն կողմէ

15 ՕԳՈՍՏՈՍ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԻՆ։

խմբերգներ, խմբական երկսեռ պարեր եւ մեներգներ։

ձոխ պիւֆէ։ երեկոյեան վերադարձը՝ հանրակառքով ապահովուած է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութիւն)։ Հատիկ հատիկ կը հազար (Տոքթ. Հանեօլեան)։ Ճաքար ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ Փոխան դեղագրի (Բժշկ. առածներ)։ Արե՛ւ, արե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աշճեան)։ Մանիշը — խոտ (Տոքթ. Ե. Արզումանեան)։ Օգնութիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շարոյեան)։

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք։

Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի «Ա Շ Տ Ա Ր Ա Կ» սրճարանին մէջ,

34, Villa Rouveyrolle. Asnière (Seine).

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

ՎԱՌՆԱՅԻ մէջ Պուլկարիոյ թագաւորը յիշատակարան մը ձօնեց Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ Լատիսլաս Դ. թագաւորին, որ Թուրքերուն դէմ կռուած ատեն մեռաւ Պուլկարիոյ մէջ, 1444ին։ (Այս առթիւ կարդալ «Ճիմհիւրիէթ»ի խմբագրականը՝ Լեհերու եւ Պուլկարներու դէմ)։

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻԻ ՆՈՐԻ ՄՈՏ):

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

ՑՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ)։

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք։
Ծպգր. ծախք 1 »

11 ֆրանք։

Գաւառնե ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի։
Արտասահմանեն » » » 4 » »

(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ «HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ

100, rue Jean Naudin. Bagneux

250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ Route d'Orléansէն

ՏԵՂԻՈՑՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ։

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԱՐԻ ՀԱՍՑԷԻՆ.

Հաղորդակց. միջոց — Օթօպիւս՝ FI et FIbis, փոքր տ'որլէանէն հանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Cro x d'Arcueil. Թաքսիի սպասարկութիւն։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ բէյֆ կուտայ.

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն, իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Կարօ Երանեանի իր մօր մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ.Յ.Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Աւետիս Մաղաքեանի, եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի քեռորդւոյն՝

ՎԱԶԳԷՆ (Տէտէ) ԲՈՂՈՅԵԱՆի

եղերական մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս ... բաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ... մէջ, Րիւ Մատամ Դիւբրի։ Օրակարգ՝ Զեկուցում, հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ

Պ. Ա Ւ Ե Տ Ի Ս Էն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Մեծ պատւով զմեզ ընդունելով եւ մեզի հարկաւոր եղած տնօրէնութիւնները կատարելու պատրաստ ըլլալը յայտնելով, անմիջապէս իր ծառան շոգենաւով գործակալին խրկեց տեղեկութիւն առնալու եւ լուր բերաւ մեզի թէ՝ շոգենաւը երեք օր է որ մեկնած է եւ դեռ 12 օր կ'ուզէ հետագայ շոգենաւին ելնելուն։ Այսչափ յապաղիլը մեզի համար ժամանակի մեծ կորուստ կ'ըլլան գիտնալով, եւ անձամբ գացի գործակալին մօտ ճիշդ տեղեկութիւն մը առնալու։ Պատասխանեց մեզ գործակալը թէ, «թէպէտ եւ հոս Մեքքէի ուխտաւորաց համար պատրաստի երկու շոգենաւ կայ, բայց առանց Եգիպտոսի կառավարութեան հրամանին կարելի չէ ճամբայ հանել»։ Այս անյաջող լուրերը ինչպէս մեր՝ նոյնպէս եւ բարեսիրտ հիւպատոսին սրտին ցաւ կ'ըլլային, որուն առաջարկեցինք որ եթէ կարելի է յԵգիպտոս ընդհ. հիւպատոսին հեռագրութեամբ լուր տրուի, եւ խնդրուի իմէ որ հրաման առնու կառավարութենէն շոգենաւ մը գնելու մեր հրամանաց ներքեւ. վասնզի մեր հոս յապաղելնիս ոչ միայն մեր Սրբազան Պատրիարքին, այլեւ Պոլսոյ Վսեմ. դեսպանին կամաց դէմ է, որոնք մեր օր յառաջ Հաբէշստան հասնելնիս կը ցանկան։ Հիւպատոսը հաճեցաւ սոյն մտօք հեռագրել Եգիպտոս, ուրկէց բացասական պատասխան եկաւ, իմացնելով ընդհ. հիւպատոսին բացակայութիւնը եւ Շէրիֆ փաշային բանակի պատրաստութիւն տեսնելը։ Եւ ստիպուեցանք համբերել, գիտնալով որ սոյն յապաղումը չորս օր Գահիրէի մէջ պարապ տեղը մնալէն յառաջ եկաւ։ Բայց այս ալ պէտք է խոստովանինք որ այս յապաղմանս մէջ Աստուծոյ գաղտնի տնօրէնութիւնը կար։

Սուէզի մէջ հարիւրի չափ պանդուխտ Հայեր կային, որոնք Ջրանցքին բացման համար աշխատելու եկած էին. առանցմէ 65 հոգին, որ Մըշեցիք էին, Շարլուֆ կը գտնուէին, որ Սուէզէն 4 ժամ հեռու է. որոնք սուրբ Զատկի օրերը առանց եկեղեցւոյ եւ խոստովանութեան, եւ սուրբ հաղորդութենէ զուրկ գտնուելով, Աստուծմէ կը խնդրէին կարգաւոր մը։ Ասոնց խեղճութիւնը եւ հոգեւոր մխիթարութիւններէ զուրկ ըլլալը տեսնելով՝ ետ կեցանք մեր խորհուրդէն զոր ունէինք Եգիպտոս դառնալու եւ հոն կատարելու Զատկական տօնը։ Բայց այս անխնամ ժողովուրդը տեսնելնէս ետքը՝ մեր խղճին դէմ էր զանոնք թողուլ երթալ. վասն որոյ ըստիպուեցանք հոն մնալ եւ զանոնք հոգեւորապէս մխիթարել։ Իսկ որովհետեւ եկեղեցի չկայ հոն, Գաղղիոյ Հիւպատոսին տեսութեան գացած ատեննիս յիշած էինք եկեղեցի չունենալնիս, եւ ժողովուրդը խոստովանեցնելու եւ հաղորդեցնելու համար արբազան տեղւոյ մը պէտք ունենալնիս։ Հիւպատոսը, որ աշխոյժ, բարեսիրտ եւ լուսաւորեալ երիտասարդ մ'էր, ըսաւ. «Իրաւի մեզի կ'ընկնայ մեր Ջրանցքին գործոյն համար աշխատող ձեր ժողովուրդին Զատկական սուրբ խորհուրդը կատարելու համար տեղ մը պատրաստել։ Երթամ անգամ մը մեր կրօնաւորներուն եւ վանահօր քով, առաջարկեմ անոնց ձեր պէտքը, եւ աշխատիմ տեղ մը պատրաստել տալու ձեզի համար. թէ որ անոնք չընդունին, իմ տունս պատրաստ է»։ Գեր. Իսահակ եպիսկոպոսը թէպէտ եւ իրենց կրօնաւորաց մոլեռանդութեան ոգին լաւ ճանչնալով, իմացուց որ անկարելի է որ իր խնդիրքն ընդունին, բայց բարեսիրտ անձը իբր հիւպատոս առաջարկելով՝ ընդունելուն մեծ յոյս ունենալով, կ'երթայ անոնց մօտ. բայց իր առաջարկութիւնը կը մերժուի։ Ցաւօք սրտի յայտնելով մեզի մեր արդէն գուշակածը, ըստ իւր խոստման իւր սենեակը մեզի յանձնեց. որ եւ պատիւ եւ փառք կը համարէր մեր Զատկական խորհուրդնիս հոն կատարելը։

Հետեւեալ առաւօտ, որ էր Աւագ շաբաթ օր, Շարլուֆ յատուկ մարդ խրկելով՝ նամակաւ հոն գտնուող բոլոր ժողովուրդը Սուէզ կանչել տուինք սրբազան Խորհրդոյն ներկայ գտնուելու համար։ Ուստի մեր սենեակը պատրաստեցինք եւ հոն Սուէզ պատրաստ գտնուող ժողովուրդը հրաւիրեցինք որ գան խոստովանին։ Շարլուֆ եղող գործաւորք լսելով եւ մեր գրած նամակէն ալ իմանալով, անոնք որ կարողութիւն ունէին, չափազանց ուրախանալով՝ անմիջապէս փութացին հետզհետէ Սուէզ գալու գիշերանց, վասն որոյ մինչեւ գիշերը ժամը 6ին հազիւ լրացուցինք խոստովանեցնելը։

Առաւօտուն Հիւպատոսին մեզ համար պատրաստած ու զարդարած տունը երթալով, Զատկական խորհրդոյ ժամերգութիւնները ի ներկայութեան նորին կատարեցինք, եւ ճաշու հաւատամքի աղօթքէն ետքը մեր քով պատրաստի եղած սրբազան Խորհրդոյն հաղորդեց Գեր. Իսահակ սրբազան հայրը բոլոր ժողովուրդը, եւ համառօտ առենախօսութենէ մը յետոյ օրհնեց զանոնք, եւ զպարոն Լիպուլ Հիւպատոսը, գովելով անոր բարեսրտութիւնը եւ ճշմարիտ քրիստոնէական սէրը, նոյնպէս անոր ազնիւ ընտանեացը համար բարեմաղթութիւններ ըրաւ։

Ժողովուրդը արձակուելէն ետքը մեր խորին շնորհակալութիւնը եւ երախտագիտական զգացմունքը յայտնեցինք անոր ի դիմաց Ամեն. Սրբազան Պատրիարքին եւ ընդհանուր ազգիս, եւ իւր լուսանկար կենդանագիրը խնդրելով սրբազան Պատրիարք... խրկեցինք եւ մեր յատուկ նամակ... ծանուցինք նորին Արժանապատուութեան առ մեզ ցոյց տուած համակրական սէրը։

Նոյն Զատկի երեկոյին ես առանձ... Շարլուֆ գնացի, ուր 30 չափ ... տկար ու աշխատութենէ յոգնած ... ձինք կային, որոնք չէին կարող... գալու, զանոնք եւս խոստովանեցը... լով հաղորդեցի կենարար Խորհրդ...

(Շար.)

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Նանսէն թուղթի վերանորոգման առթիւ ... խատանքի իրաւունքէ զրկուած են, ... հրաւիրուին իրենց անունները ... նագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին ... րուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, R... Jean Goujon.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 8 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2877

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԱՒԷՐ ԼՐՋՈՒԹԵԱՆ

Մոսկուայի նոր ռազմավարութեան՝ «մխացեալ» կամ «ժողովրդական» ճակատի քաղաքականութիւնը որքան ալ բարձր ոլորտներու մէջ սաւառնի, սերտ կապ ունի օրուան հոգերուն հետ:

Քուէարկուած բանաձեւն ալ կը շեշտէր,— Անհրաժեշտ է բոլորին թանձրացեալ, շօշափելի ձեւ մը տալ քարոզութեանց, «կապելով զանոնք զանգուածներու անմիջական պահանջներուն եւ առօրեայ շահերուն հետ»:

Այս կը նշանակէ թէ՝ «ժողովրդական ճակատ»ներու գործունէութիւնը ուղղակի կամ անուղղակի պիտի ազդէ նաեւ օտարներու հանրային կեանքին վրայ:

Մեր մասին խօսելով, գիտենք թէ երբեմն ինչ անհամութիւններ կը ծագին, շնորհիւ զանազան սմսեղուկներու քսութեանց:

Միայն մէկ բառ — «ֆաշական» — բաւական է իբրեւ ազդանշան, սիրտ պղտորելու եւ տրամադրութիւններ ստեղծելու համար, մասնաւորապէս բանուորական թաղերու մէջ:

Որ եւ է արժէք ունի՞ն այդ մատնանշումներն ու գանգերը:

Ո՛չ: Մէկ տեսութիւն, երկու գրոյց բաւական են, հարթելու համար տեղացի ամէնէն անտեղեակ ընկերվարականին կամ համայնավարին թիւրիմացութիւնը:

Յաճախ կը պատահի որ ամէնէն թթու կարմիրն ալ աւելի ծանօթ ըլլայ հայկական իրականութեան, անոր քաղաքական հոսանքներու էութեան եւ գործունէութեան, քան մեր նորընծայ, նորափետուր կարմրուկները:

Հազար փափուք, «Յառաջ»ի այս կամ այն թիւէն կատարուած նպատակաւոր թարգմանութիւններ որ եւ է վնաս չեն կրնար պատճառել ոչ մեզի, ոչ ալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Եւ սակայն, սիրտ կը պղտորեն, թէ դուրսը եւ թէ ներսը: Ուրեմն կը մղեն հակազդեցութեան, հետեւաբար եւ աւելորդ եռանդ վատնելու:

Միեւնոյն ատեն, արգահատելի, ծանելի կը դարձնեն մեզ, մեր խոհանոցի վէճերով, որոնք յաճախ ճենճ կը հոտին:

Մեր դիտողութիւնները հիմնուած են որոշ իրողութիւններու վրայ: Վերջին երկու – երեք տարիներու ընթացքին պէտք եղածէն աւելի բաց խօսեցանք այս մասին: Այնպէս որ, զանց կ՚առնենք մանրամասնութիւնները:

«Քիչ գրոյս շատ իմացիր» ...

«Ժողովրդական ճակատ»ը պատերազմ հռչակելով ֆաշականութեան եւ անոր բաղկացուցիչ տարրերուն դէմ, բոլորովին ուրիշ բան կը հասկնայ եւ ուրիշ բան կը հետապնդէ:

Անոր հետապնդած չարիքը — ֆաշականութիւն — հեռաւոր կապ անգամ չունի մեր ամենօրեայ կեանքի երեւոյթներուն հետ:

Մեր կարմրուկները եթէ միայն բոլշեւիկ Տիմիթրովի վերջին ճառը կարդային, շատ մը նոր բաներ պիտի սորվէին:

Իսկ եթէ սովորութիւն ունին «Իւմանիթէ» եւ ուրիշ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ հրատարակութիւններ կարդալու եւ մանաւանդ իրենց կարդացածը հասկնալու, պիտի նախընտրէին կարճ կապել իրենց թերխաչ մարզանքները:

Դեռ նոր լրացաւ Ֆրանսայի «մխացեալ ճակատ»ին առաջին տարին, բայց ո՛րքան խոր փոփոխութիւններ յառաջ եկած են արդէն, երէկուան ոխերիմ թշնամիներուն միջեւ:

Համայնավար պաշտօնաթերթին համար երէկուան «սոցիալ դաւաճան»ները այսօր դարձեր են «մեր ընկերվարական եղբայրները»: Եւ փոխադարձաբար: Իսկ մարդիկ արդէն ազատօրէն, սրտաբաց կը խօսին իրենց «ազգ»ի եւ «հայրենիք»ի մասին, գլխագիր տալով բառերը:

Ժան Տիւքլօ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարն է որ կ՚ազդարարէ, «Իւմանիթէ»ի խմբագրական սիւնակէն.

— «Մենք որ կը սիրենք Ֆրանսան, մենք որոնց մէջ կ՚ապրի մեր երկրին յեղափոխական աւանդութիւնը, մենք կ՚ուզենք փակել ֆաշականութեան ճամբան: Ահա թէ ինչո՛ւ մենք ախոյեաններն ենք միութեան»:

Ո՛րքան պայծառութիւն եւ լայնամտութիւն՝ երկու խօսքի մէջ: Մանաւանդ եթէ փորձէք բաղդատել մեր Երեւանի կամ արտասահմանի «առաքեալ»ներու արտայայտութեան ձեւերուն հետ:

Այս նոյն պատասխանատու գործիչն էր որ կը յայտարարէր, յուլիս 14ի ժողովրդական ցոյցին առթիւ.

— «Մեր դրօշը կարմիրն է. այն դրօշը որ ծածանեցաւ 1792ին, 1793ին եւ 1794ին ... Բայց մենք որ կը պայքարինք կարմիր դրօշին ծալքերուն տակ, ուրախ ենք մեր կողքին տեսնելով ազատութեան ռազմիկներ՝ եռագոյն դրօշով զոր մեր նախահայրերը խորհրդանշան դարձուցին ֆրանսական յեղափոխութեան: Մենք եռագոյն դրօշին մէջ կը տեսնենք խորհրդանշանը անցեալի պայքարներուն, իսկ կարմիր դրօշին մէջ՝ խորհրդանշանը ապագայ պայքարներու եւ յաղթանակներու»:

Եթէ կարելի ըլլար հայկական կեանքի մէջ փոխադրել միայն այս ըմբռնումը, պահելով բոլոր համեմատութիւններն ու նրբութիւնները, ո՛րքան չարիքներ պիտի նուազէին: Ոչ միայն արտասահմանի, այլ եւ Երեւանի մէջ:

Միայն ծանծաղամտութիւնը թեթեւնար, միայն միտքը պղտորելու, կարեւանին առջեւն անցնելու փոքրոգի ունակութիւնները դադրէին,— արդիւնքը պիտի ըլլար օրհնութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊՐԷՍԹԻ ՆԱՒԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Խռովութիւնները տեւեցին ժամը 8էն 23.30

ԸՄԲՈՍՏՆԵՐԸ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ՎԱՐ ԱՌՆԵԼՈՎ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇ ՊԱՐԶԵՑԻՆ

Գրած էինք թէ երկուշաբթի օր խռովութիւններ ծագեցան Թուլոնի եւ Պրէսթի նաւարաններուն մէջ, ռոճիկներու հարիւրին 10 կրճատման առթիւ: Այդ օրը բաղդատաբար խաղաղ անցաւ: Յաջորդ առտու, երեքշաբթի, շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան Պրէսթի մէջ, յեղափոխական տեսարան մը պարզելով: Առաջին միջադէպերը պատահեցան առտուն, երբ Պրէսթի նաւարանի բանուորները տեսան որ նորաշէն «Տէօնքէրք» զրահապատ յածանաւը կը գտնուի գաղթային հետեւակազօրքի պաշտպանութեան տակ: Ասոր վրայ որոշեցին գործի չսկսիլ: Լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ նաւարանին մէջ: Աշխատանքները կանգ առին իրարու ետեւէ: Բոլոր արհեստանոցներու բանուորները իրենց գործը ձգելով դուրս կ՚ելլէին: Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Բանուորները, որոնք համախմբուած էին եւ կը պատրաստուէին տարածուիլ զինուորական նաւահանգիստին մէջ, անմիջապէս շրջապատուեցան ոստիկան – զօրքի, շրջուն պահակներու եւ ծովային հրացանակիրներու կողմէ, որոնք միայն մէկ ուղղութեամբ կը քշէին զիրենք: Բանուորները ի զուր փորձեցին խուել պատուարը: Եւ ահա խառնակութիւն մը ծագեցաւ: Ցուցարարները քարեր, շիշեր եւ ուրիշ առարկաներ նետեցին զօրքին եւ ոստիկանութեան վրայ: Այդ միջոցին ուրիշ խռովութիւն մը ծագած էր «Տէօնքէրք»ի մօտերը:

Այս կացութեան առջեւ, ծովային իշխանութիւնը որոշեց դադրեցնել ամէն աշխատանք եւ փակել նաւարանը: Առաջին զանգը հնչեց ժամը 10.40ին, երկրորդը՝ 10.45ին, երրորդը՝ 10.55ին:

Այդ պահուն, մինչ «Լօռէն» զրահաւորին մէջ աշխատող բանուորները դուրս կ՚ելլէին, իրենց դիմացը գտան կառք մը լեցուն շրջուն պահակներ որոնք Նանթէն կուգային: Բանուորները կեցուցին կառքը, քարեր եւ երկաթի կտորներ նետելով: Պահակները իրենց կարգին յարձակողականի սկսան, եւ բանուորները ստիպուեցան զրահաւորին մէջ ապաստանիլ: Երկու հոգի ձերբակալուեցան, տեղակալ մը եւ քանի մը պահակներ վիրաւորուեցան: Նաւահանգիստի վերատեսուչը երբ կը միջամտէր, անարգանքի եւ սպառնալիքներու ենթարկուեցաւ: Ժամը 11ին բազմաթիւ բանուորներ կամուրջին վրայ խռնուելով «Էնթէրնասիօնալ»ը կ՚երգէին:

Ցուցարարները կը յարձակին կայարանին վրայ

Կէսօրէն յետոյ եւ իրիկուան դէմ շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան: Բանուորները խռնուած էին աշխատանքի սակարանին մէջ, երբ նոր խռովութիւն մը ծագեցաւ զօրանոցի մը մէջ, ուր դիրք բռնած էին գաղթային հետեւակազօրքեր: Ցուցարարները ցնցեցին երկաթ փեղկերը, որոնց ետին կը գտնուէին բազմաթիւ սպառազէն զինուորներ, սակայն չյաջողեցան բանալ: Այն ատեն քանի մը հազար ցուցարարներ խուժեցին դէպի կայարան: Ժամը 3.20 էր եւ Փարիզի ճեպընթացը ճամբայ պիտի ելլէր: Արդէն սկսած էր շարժիլ: Բանուորները խռնուեցան գիծերուն վրայ, որով մեքենավարը հարկադրուեցաւ կեցնել մեքենան: Այն ատեն ցուցարարները խոյացան վայրաշարժին վրայ եւ քակեցին զայն: Կայարանէն հեռացան այն ատեն երբ շոգեկառքը ներս քաշուեցաւ: Բոլորն ալ կարմիր դրօշներ պարզած էին: Սակայն ճեպընթացը ճամբայ ելաւ քիչ յետոյ, օգնական ուժ հասած ըլլալով:

Եռագոյնը կը պատռեն նահանգապետին առջեւ

Ցուցարարները քաղաքին պողոտաներն անցնելով, խռնուեցան փոխ-նահանգապետութեան շէնքին առջեւ: Վեց հոգի մագլցեցան ճակատն ի վեր, վար առին եռագոյնը, պատռեցին եւ փորձեցին կարմիր դրօշ մը պարզել, Փոխ-նահանգապետը մինակը յառաջ գալով, փորձեց բանակցիլ, սակայն ոչ ոք լսել կ՚ուզէր: Այն ատեն պաշտօնատարը քաշեց նետեց կարմիր դրօշը, զաւազանի ուժգին հարուած մը ուտելով: Այս անգամ ցուցարարները աւելի կատղեցան եւ քարեր, շիշեր ժողվելով ջարդուփշուր կոտրեցին պաշտօնատան շատ մը ապակիները: Քիչ յետոյ կարելի եղաւ վերահաստատել ազգային դրօշը:

Այդ միջոցին, խռովութիւնները կը շարունակուէին նաւարանի զանազան մասերուն մէջ: Բազմաթիւ կառքեր վնասուեցան ցուցարարներու յարձակման ենթարկուելով: Ցուցարարներու խումբ մը ապահովութեան տեսուչներէն մէկուն հանդիպելով չարաչար խոշտանգուեցաւ: Բանուորները փայտի մը ծայրը անցուցին եւ քաղաքին մէջ պտտցուցին իր գլխարկը, իբրեւ նշան յաղթութեան:

Յետոյ, պաշարուեցաւ նաւահանգիստի վերատեսչութիւնը: Ժամը 5ին խորտակուած էր գլխաւոր դուռը, ինչպէս եւ պահականոցը: Երկաթի կտորներ կը թռչէին օդին մէջ: Բոլոր ճամբաները փակուած էին եւ երթեւեկը անկարելի դարձած: Շրջուն պահակներու կառք մը կրակ առած էր: Գլուխները կապուած, վիրաւոր ցուցարարներ իրենց կատաղութենէն քարեր կը տեղացնէին ոստիկան զօրքին եւ գաղթային հետեւակազօրքին վրայ: Նաւահանգիստի վերատեսուչը, դէր – ծովակալ Լօռան եւ իր սպայակոյտին պետը անձկութեամբ կը սպասէին պաշտօնատան բակը: Վերջապէս ժամը 6ին հեծեալ պահակներ յարձակողականի սկսելով յաջողեցան պարպել ծովապետութեան դուռը, որուն շուրջը դիրք բռնած էին ծովային հրացանակիրներ եւ թնդանօթաձիգներ: Կռիւը կը շարունակուէր անդին: Ցուցարարները պատնէշներ շինած էին սալայատակի քարերէն, եւ գաղթային հետեւակազօրքը կը գործէր քարերու կարկուտի մը տակ: Ականատես թղթակիցներ կ՚ըսեն թէ շատ քիչ անգամ այսքան կատաղութեամբ վարուած էին ցուցարարներ, որոնք թեղ առ թեղ կը քշուէին զօրքին ճնշումին եւ կրկնակի հրացանաձգութեան առջեւ: Գիշերը ուշ ատեն կռիւները շարունակուեցան փողոցներուն մէջ: Յեղափոխական եղանակներ կը հնչէին պատնէշներուն ետեւէն: Ոստիկաններն ու պահակներ կը սպառնային, հրացան կը պարպէին օդին մէջ, ձիերով կը խուժէին բազմութեան վրայ, սակայն ցուցարարները կը շարունակէին դիմադրել, քարեր տեղացնելով:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՓՍՈ՜Ս...

Երէկ դժբախտութիւնն ունեցայ սրտառո՛ւչ, ողբանուագ խմբագրական մը կարդալու «Ազդակ»ի մէջ: Խորագիրը՝ «Հունձք շատ մշակ քիչ»: (27 յուլիս):

Խմբագրութիւնը չի գոհանար այդ խորագրով եւ Ղուկասի Աւետարանին Ժ. գլուխի երկրորդ համարը կ՚արտատպէ ամբողջութեամբ.

— «Հունձքը շատ է ու մշակները քիչ, ուստի հունձքին տիրոջը աղաչեցէք որ մշակներ հանէ իր հունձքին»:

Մե՜ղք որ աշխարհաբար թարգմանութիւնն է դրած: Գրաբարը շատ աւելի պերճիմաստ պիտի ըլլար եւ իսկապէս վսեմ:

Ի՞նչ է պատահեր:

Շահէ եպիսկոպոս, Անթիլիասի դպրեվանքին տեսուչը, վերջնապէս քաշուելով, մեկներ է Ամերիկա, «իր ծննդեան քով՝ անդարձ կերպով, իր տեղը ձգելով երիտասարդ վարդապետի մը»:

Եւ թերթը ողբաձայն տողեր կը շարէ այս անդա՛րձ կորուստին համար: Կը յիշեցնէ անոր հանդիսաւոր ուխտը՝ իր պաշտօնավարութեան երրորդ տարին, երբ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ զոյգ կաթողիկոսներու կողմէ:

Լսեցէք, լսեցէ՛ք (գլխագիր շարուած է այս մասը).

— «Ձեռնադրութենէն օր մը առաջ, չորսաթ երեկոյ, եկեղեցական արարողութեանց միջոցին, դպրեվանքի սաներուն եւ Թորգոմ պատրիարքի ներկայութեան, Շահէ Ծ. վարդապետ Գասպարեան, ծունկի եկած արտասանեց իր ուխտագիրը, որով կը խոստանար մինչեւ իր կեանքին վերջը ծառայել Կիլիկիոյ Աթոռին, մնալով հաւատարիմ մեր եկեղեցական օրինաց եւ աւանդութիւններուն»:

Տակաւին ուրիշ վկայութիւններ եկեղեցական պատմութենէն, ապացուցանելու համար թէ եպիսկոպոսը իրաւունք չունէր ձգել - երթալու:

Բայց կարեւորը այդ չէ: «Ազդակ»ի սիրտը կոտրած է նաեւ ուրիշ պատճառով մը.

— «Անկախ դպրեվանքէն, մեր գաղութին մէջ կարեւոր աշխատանքներ կան, որոնք կը մնան երեսի վրայ ձգուած, առաջնորդներու պակասին պատճառաւ:

«... Գործ կայ մեր գաղութին մէջ եւ մարդու պէտք ունինք: Կիլիկեան Աթոռը կարող եւ ուսեալ եպիսկոպոսներու անհրաժեշտ կարիքն ունի: Կիլիկեան Աթոռի վրայ եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսներու ձեռքով ձեռնադրուած եպիսկոպոս մը չի կրնար լքել իր դիրքը: Հայրենասիրութիւն, եկեղեցասիրութիւն եւ խիղճ կը թելադրեն մնալ պարտականութեան գլուխ, մանաւանդ ներկայիս, երբ մեր ժողովուրդը ճակատագրական օրեր կ՚անցընէ եւ ամբողջ գաղութահայութեան ուշադրութիւնը կեդրոնացած է այս գաղութին վրայ»:

Իմացա՞ք թէ «բանը ինչումն է»:

«Մեր ժողովուրդը ճակատագրական օրեր կ՚անցընէ», իսկ Շահէ եպիսկոպոսները կը ձգեն Ամերիկա կ՚երթան, առանց խղճահարելու...

Ուրեմն, երկու կաթողիկոս, առնուազն տասը եպիսկոպոս եւ վարդապետ իրենց փոքրաւորներով եւ Երուսաղէմի պորտաբոյծ պահեստը դեռ բաւական չեն, եւ Սուրիան կարօ՛տը կը քաշէ ողորմելի Շահէներու:

Ուրեմն, Սուրիոյ մտաւորականութիւնն ու երիտասարդութիւնը պարզապէս «լիւքս» են եւ եպիսկոպոսները եւ վարդապետներ պէտք է փայլին պատնէշին վրայ, «երբ մեր ժողովուրդը ճակատագրական օրեր կ՚անցընէ»...

Ափսո՜ս երիտասարդութեան, Ազդակ:

ՎԱՀԷ

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻՆ ԴԱՏԸ

Պոմպէյէն (Հնդկաստան) կը գրեն «Ցուսաբեր»ի, յուլիս 27 թուականով.—

Յուլիս 23ի դատավարութեան որպէս հետեւանք, Իսմայիլ Սուքը պէյի միջամտութիւնը բացարձակօրէն մերժուեցաւ, եւ իրաւատէր Պ. Սեդրակ Արզարեան դատին տէրն ու տիրականը դարձաւ, իրաւունք ունենալով կտակագրական իրաւական ոյժը գործադրելու եւ իրաւագիր պահանջելու:

Մեթր Սեդրակ Արզարեան, Էմիրխանեան կտակի 46 ժառանգորդներու ներկայացուցիչն է: Այս դատին յաղթանակով մօտ 35 միլիոն սթերլինի հսկայ գումար մը ազգին ծոցը կը վերադառնայ: Դատին մանրամասնութիւնը յաջորդով:

ՆՈՐ-ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ՝ ԱՅՍՕՐ

ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նախարարական խորհուրդը պիտի գումարուի այսօր, հինգշաբթի, վաւերացնելու համար հրամանագիր – օրէնքներու նոր շարքը: Թերթերը կը գրեն թէ աշխատանքի նախարարը ծրագիր մը պատրաստած է, փութացնելու եւ աւելի ընդարձակելու համար Մառքէի ծրագիրը, որ այժմ կը գործէ 170 միլիոն ֆրանքի սահմանին մէջ, աշխատանք ճարելով 60,000 բանուորներու: Կառավարութեան նոր ծրագրով, հանրօգուտ շինութեանց մէջ պիտի հետեւին ապակեդրոնացման դրութեան, զարկ տալու համար ամբողջ երկրին տնտեսական աշխուժացման:

Հանրօգուտ շինութեանց այդ ծրագիրը գործադրելի պիտի ըլլայ յառաջիկայ հոկտեմբերին, թէ նահանգներու եւ թէ համայնքներու մէջ: Անոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ գործ ճարել բազմաթիւ գործազուրկներու: Վերջին տեղեկագիրներու համաձայն, Նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը, որ 503,000 էր մարտի վերջը, յուլիսի վերջը իջած էր 380,000ի: Անցեալ յունուարէն ի վեր, իրենց տեղերը զրկուած են 100.000 օտար բանուորներ: Միայն ամառնային աշխատանքներու համար արտօնուած է 12,000 օտար բանուորներու մուտքը (անցեալ տարի 25,000 էր):

Մասնաւոր ծրագրի մը համաձայն, 30 արհեստագիտական կայաններ պիտի հաստատուին, ուրկէ պիտի մասնագէտ արհեստաւորներ պատրաստուին գործազուրկներէն:

Այսուհետեւ աւելի սերտ գործակցութիւն մը պիտի հաստատուի գործազրկութեան նպաստի սնտուկներու եւ տեղաւորման գրասենեակներու միջեւ:

Կ՚ըսուի թէ նոր հրամանագիրները պիտի կազմեն բացառիկ օրէնքներու վերջին շարքը: Կը խորհուի նաեւ մեղմացնել առաջին շարքի (յուլիս 17) կարգ մը հրամանագիր – օրէնքները:

---

300 ՀՐԵԱՆԵՐ վտարուեցան Միւնիխի մերձակայ ջերմուկներէն, քաղաքապետին հրամանով: Առաջին զանգուածային վտարումն է այս: Ուրիշ խստութիւններ ալ կը կատարուին Գերմանիոյ բոլոր մասերուն մէջ:

ՍԹՐՕՄՊՈԼԻ ՀՐԱԲՈՒԽԸ նորէն բորբոքեցաւ օգոստ. 6ի առտուն: Հրակէզ կայծեր նետուեցան, եւ առատ լաւա սկսաւ հոսիլ:

ԵՐԿՈՒ ԳԵՂԵՑԻԿ աղջիկներ բռնուեցան Ալպանիոյ եւ Սերպիոյ սահմանին վրայ, երբ կը փախցուէին դաւադիրներու միջոցաւ, հարուստ խալամի մը տանել ծախելու համար: Ընդհարման միջոցին սպաննուեցան ութ աւազակներ:

ԱՄԱՅԻ ԵՒ ԱՒԵՐԱԿ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻԼ. — ՀԱՅԵՐԸ ԿՐՆԱ՞Ն ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ. — ՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻՆ ՎԻՃԱԿԸ. — ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՀՈՂ ԳՆԵԼ. — ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ. — ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԽԵՂՃԱՑԱԾ. —

Վանի մէջ ծնած ու մեծցած եւ տեղացի Հայերուն ծանօթ Թուրք մը վերջերս անցաւ Իրաք։ Պատահաբար տեսակցութիւն մը ունեցայ այդ մարդուն հետ, որ քաջածանօթ էր Վանի հայութեան անցեալին եւ վերջին դէպքերուն։ Ինքնաբերաբար սկսաւ խօսիլ Վասպուրականի նահանգի ներկայ վիճակի մասին։ Իմ հարցերուն ալ սիրով պատասխանեց։ Այս Թուրքը իր ամբողջ խօսակցութեան ընթացքին քանի մը անգամ կրկնեց թէ, Արեւելեան նահանգները — Վան, Կարին, Պիթլիս, Տիգրանակերտ, Խարբերդ եւ Սեբաստիա կիսաւերակ եւ գրեթէ ամայի վիճակ մը կը ներկայացնեն։ Թուրք գաղթականները կը վախնան հաստատուիլ մանաւանդ Վանի եւ Կարնոյ նահանգներուն մէջ։ Ժողովուրդը, հակառակ պետութեան տուած հաւաստիքներուն, չուզեր տուն տեղ ըլլալ յիշեալ վայրերուն մէջ, այն խորին համոզումն ունենալով թէ այդ երկու նահանգները — Վանն ու Կարինը — ուշ-կանուխ պիտի վերադարձուին հայ ժողովուրդին։

— Արեւելեան նահանգները իրենց նախկին շէն ու բարգաւաճ վիճակը կը ստանան միայն այն ատեն երբ Հայերը վերադառնան, այլապէս անոնք կը մնան միշտ իրենց ներկայ վիճակին մէջ, աւերակ եւ ամայի։ Իսկ Հայերու վերադարձը կ'ըլլայ այն ժամանակ միայն երբ անոնք Թուրքիայէն քաղաքական եւ հողային պահանջներ չընեն, այլ միայն իբրեւ հպատակ ապրին երկրին մէջ, կ'եզրակացնէ խօսակիցս։

Հայերու վերադարձի լուր մը տարածուեր է Վանի մէջ 1933ի յուլիսին։ Թուրքերը (մանաւանդ բնիկները) շատ ուրախացեր են եւ մինչեւ անգամ որոշած են եղեր իրենց ձեռքի տակ ունեցած հողային կալուածները տէրերուն վերադարձնել։ Սակայն վերջէն լսեր են, որ եկող գաղթականները ոչ թէ Հայեր, այլ Պալքաններու կամ Րումէլիի Թուրքերը պիտի ըլլան։ Այս լուրը գէշ տպաւորութիւն գործեր է քաղաքին մէջ։

— Մենք շատ աւելի սիրով ու հաշտ կ'ապրինք Վանի Հայերուն՝ քան թէ Րումէլիի Թուրքերուն հետ, վասնզի Հայերը պիտի գան երկիրը շէնցնեն, արհեստներն ու առեւտուրը պիտի զարգացնեն, իսկ Րումէլիի Թուրքերը եթէ գալու ըլլան, (Աստուած մի արասցէ) վստահ ենք, որ ժամանակ մը պիտի մնան միայն եւ եղածը քար ու քանդ ընելէ յետոյ պիտի հեռանան, ինչպէս ըրին Կովկասէն եկած Թուրք գաղթականները։ Ահա թէ ինչու Վանի Թուրքերը բնաւ չեն ցանկար որ Րումէլիէն կամ ուրիշ վայրերէն Թուրք գաղթականներ գան։ Պիտի ըսեմ, որ անոնք ալ բնաւ յօժար չեն Ռուսաստանին եւ Իրանին մօտիկ եւ սահմանամերձ վայրերուն մէջ բնակութիւն հաստատելուն, վասնզի բոլորս ալ կը վախնանք ապագայ քաղաքական դէպքերէն եւ անակնկալ իրադարձութիւններէն։

Այս խորհրդածութիւններէն յետոյ խօսակիցս կուտայ մանրամասն տեղեկութիւններ Վանի նահանգի եւ քաղաքի ներկայ վիճակի մասին, նախապէս խնդրելով, որ հրատարակութեան տրուելու պարագային, որ եւ է կերպով չյայտնուի իր անունը, վասնզի ներկայ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին անգամ մը աննպաստ խօսելուն համար մէկ ամիս բանտարկուեր է։

— Իսկ այս պարագային, կ'ըսէ խօսակիցս, ամենէն թեթեւ պատիժը կախաղանը պիտի ըլլայ...

ՎԱՆ ՔԱՂԱՔԸ. — Հայկական հերոսամարտի եւ ասոր յաջորդող դէպքերու ընթացքին (1915 ապրիլ - յուլիս) հրդեհներն ու աւերածութիւնները արդէն իսկ քարուքանդ ըրին քաղաքը։ Աւերակներու կատարեալ կոյտ մը կը ներկայացնէ մանաւանդ Քաղաքամէջը (բերդի ստորոտին տարածուած թաղեր, շուկան եւայլն)։ Բնակելի քաղաքամասը Այգեստանի վերին թաղերն են մնացեր, Խաչփողոցէն սկսեալ մինչեւ Աւոյի դար, Մեծ Քէնդըրչին, Թաղա Բէհրիզ եւ Ցանկոյներ։ Ցանցառ բնակչութիւն կայ նաեւ Արարք, Կլոր Դար։ Պետական պաշտօնատուները կը գտնուին Նորաշէնի եւ Մեծ Քէնդըրչի կողմերը։ Կառավարութեան հրամանով շինուած է մեծ մզկիթ մը, որուն ամբողջ քարերը բերին Նորաշէնի եւ Արարքի հայկական գերեզմանատուներու տապանաքարերէն։ Նաթանեանենց ընդարձակ ծառոցին մէջ քանի մը տարի առաջ շինուեցաւ պետական դպրոց մը։ Սահակ Պէյէնց տան մօտերը գտնուող ծառոցը, որ Նաթանեաններու սեփականութիւնն էր, թէեւ կառավարութիւնն ուզեց երբ լքեալ գոյք աճուրդի դնել ու ծախել, բայց գնորդներ չը ներկայացան, ուստի եւ այդ ծառոցին մէջ շինուեցաւ պետական դպրոցը։ Կառավարութեան փորձած բոլոր միջոցները՝ Վանի Հայերու լքեալ կալուածները դրամով Թուրքերուն ծախելու՝ անյաջող անցան։ Նախ որ տուները, այգիները, արտերն ու հողերը այնքան շատ են, եւ անտէր, անմշակ, որ ոչ ոք կ'ուզէ դրամով նոր հող գնել, վախնալով որ քաղաքական դէպքերու ժամանակ կը ստիպուին հեռանալ եւ իրենց դրամը պիտի կորսուի։ Երկրորդ, քաղաքին մէջ բնակչութեան թիւն այնքան ցանցառ է, ընդամէնը 1864 տուն, կամ մօտ 1000 անձ, առանց հաշուելու զինուորներն ու պետական պաշտօնեաները, որոնց թիւը փոփոխական է։ Քաղաքամէջն ու Շամիրամայ թաղամասը աւերակներու կատարեալ կոյտեր կը ներկայացնեն։ Պետութեան ծախքով շինուած է մեծ մզկիթ մը եւ վեց դպրոցներ, որոնց մէջ կը սորվին շուրջ 800 աշակերտներ։ Կառավարչատուն, ոստիկանատուն, զօրանոց, նամակատուն - հեռագրատուն իրարու շատ մօտ են։ Երբեմն օդանաւեր թռիչք կը կատարեն քրտաբնակ գաւառներու եւ գիւղերու վրայ, յատկապէս ահ ու սարսափ տարածելու համար։ Ծովակի վրայ կը բանին երեք շոգեմակոյկներ եւ հինգ ալ առագաստանաւեր։ Շոգեմակոյկներն արդէն իսկ փճացեր են եւ գրեթէ անգործածելի, որովհետեւ 1918ի մարտին երբ Հայերը նահանջեցին Վանէն, Թուրքերը Աւնիս նաւահանգիստէն գրաւեցին յիշեալ երեք շոգեմակոյկները, որոնք միայն պետական ու զինուորական փոխադրութեանց վերապահուած են։

ՎԱՆԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ. — Գըլխաւոր նաւահանգիստ Աւանց գիւղը միայն 22 տուն բնակիչ ունի, Թուրքեր եւ երկրագործ Քիւրտեր։ Լէզկ գիւղին մէջ կ'ապրին քանի մը տուն Քիւրտեր։ Շահբաղի գիւղը այգեգործ Թուրքերու ձեռքը կը գտնուի։ Սղգա գիւղին մէջ կ'ապրին Զրուանդանց գիւղին 14 տուն Թուրքերը։ Շուշանց եւ Կուռու Պաշ գիւղերուն մէջ կ'ապրին գաղթական Քիւրտեր։ Կենդանանց եւ Ծըռաստան գիւղերուն մէջ կ'ապրին կովկասցի Թուրք գաղթականներ, որոնք կը զբաղին երկրագործութեամբ։ Համեմատաբար բարգաւաճ է Արտամետ գիւղը որուն նախկին Թուրք բնակիչներու մէկ մասը 1919ին վերադարձած ըլլալով կը զբաղին այգեգործութեամբ։ Վանի ծովափնեայ գիւղերուն մէջ Արտամետը ամենագեղեցիկ գիւղն է իր այգեստաններով, ծառաստաններով, մշակելի հողերով, սքանչելի այգիներով, ծովային աննման տեսարաններով։ Համբաւաւոր է Արտամետի խնձորը իր կարմիր գոյնով, անուշ ու հաճելի համ ու հոտով։ Նախաքրիստոնէական Հայաստանի շրջանին Արտամետը նշանաւոր անցեալ ունէր, աւանդութեանց եւ պատմութեան ըշտեմարան էր այս գեղեցիկ գիւղը, որ երբեմն ալ եղած է Հայոց Արտաշէս Արքայի ամարանոցը, ինչպէս կը վկայէ Արծրունեաց պատմագիր Թովմա Արծրունի վարդապետը։

ՆԵՄՐՈՒԹ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Հալքէվիի վարչական մարմինը կուսակցութեան առաջարկած է Անծանօթ Զինուորի դամբարան մը շինել Հաճէթ բլուրին վրայ։ Առաջարկուած ծրագրին համաձայն, այս դամբարանը պիտի շինուի Ուրֆայի, Այտընի, Գոճաէլիի, Մարաշի, Պոզանտի նման կուսակալութիւններէն բերուած ժայռերով, որովհետեւ այս վայրերը ազգային պայքարին մէջ ամենէն կարեւոր դիմադրութիւնները ցոյց տուին։ Դամբարանին գագաթը պիտի դրուի Զանգայաքէն փրցուած ժայռ մը։

Անծանօթ Զինուորի դամբարանը շինուելէ յետոյ, անոր վրայ անշէջ բոց մը պիտի վառուի եւ ամէն տարի օգոստ. 30ին, մեծ հանդիսութիւններ պիտի կատարուին անոր շուրջ։ Դամբարանը ազգային ուխտավայր մը պիտի ըլլայ։

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

3.— Ս. ՍՈՂԻԿԵԱՆ ԻԲՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ծանօթացնելէ յետոյ Սողիկեանը իր ընդհանուր գծերուն մէջ իբրեւ անհատ, փորձենք ներկայացնել զայն նաեւ իբրեւ ուսուցիչ։

Սողիկեան համալսարանական բարձր կրթութիւն ստացած, կատարեալ եւ բազմակողմանի զարգացման տէր անձ մըն էր։ Քաջահմուտ էր գերմաներէնի եւ անգլիերէնի (տարի մըն ալ Լոնտոն ապրած էր Արուլեանի հետ), գիտէր նաեւ ֆրանսերէն։ Հմուտ էր նաեւ հայերէնի, աշխարհաբար եւ գրաբար — ըսենք արդէն թէ իր ուսումն ստացած էր Նուպար-Շահնազարեան վարժարանին մէջ — հայերէնի տեսակէտով կը գերազանցէր իր երկու ընկերակիցները։

Օժտուած էր գրելու կարողութեամբ եւ մանաւանդ ճարտար հռետոր մը, բեմբասաց մըն էր։ Դժբախտաբար իր այդ երկու կարողութիւններն ալ շատ ժլատօրէն կը գործածէր, կարծես հարկադրանքի տակ, երբ անկարելի կ'ըլլար իրեն խուսափիլ իրեն ինկած պարտականութենէն։

Նշանաւոր էին իր «հուսկ-բանք»երը՝ ուղղուած շրջանաւարտ աշակերտներուն։ Սողիկեան գեղեցիկ յորդորական-խրատականներով կ'ընդգծէր շրջանաւարտներուն կեանքին ուղին եւ զանոնք ի վերջոյ կը յանձնէր Լուսաւորչի եւ Սահակ-Մեսրոպի Աստուծոյն պաշտպանութեան ու հովանիին։

Սողիկեան Սանասարեանի Պէրպէրեանն էր։

Սողիկեանի մասնագիտութիւններն էին մասնաւորաբար կրօն ու բարոյագիտութիւն, գերմաներէն, դաշնակ եւ երաժշտութիւն (*)։

Հասցուցած էր դաշնակի բազմաթիւ կարող աշակերտներ։ Իր կրօնի եւ բարոյագիտութեան դասերը շատ համով էին։ Լերան քարոզի բացատրութիւններն ու մեկնութիւնները տպաւորիչ էին։ Սողիկեան քրիստոնեայ բարոյախօս մըն էր։

Երբ քննութեան թուականներուն Կարապետ Եղեանց Սանասարեան կ'այցելէր եւ ներկայ կ'ըլլար Սողիկեանի կրօնագիտութեան դասերէն մէկուն, յետոյ իր կարծիքը կը յայտնէ այդ մասին հետեւեալ բառերով, ինչպէս լսած ենք. «Ս. Ն. Շնորհալի աւելի լաւ չպիտի կրնար աւանդել կրօնի դաս մը ...»։ Եղեանցի կարծիքը, ինչպէս կը տեսնուի, շատ պերճախօս վկայութիւն մըն է Սողիկեանի համար։

Սողիկեան Յիսուսի կեանքին պատկերներուն հետ առնչութիւն ունեցող մեր աննման շարականները կը սորվեցնէր աշակերտներուն։ Անիկա կ'աշխատէր հայ քրիստոնեայ պատրաստել։ Սողիկեան կ'աւանդէր նաեւ գերմաներէն եւ ֆրանսերէն։ Այս վերջինին մասին որդեգրելով ուղղակի մեթոտը, իրեն առաջնորդ ունենալով գերման հեղինակի մը, Պիւպաւումի պատրաստած գործը։ Յետագային այդ ուղղութիւնը փոխարինուեցաւ Բիւնի մեթոտով, որ աւելի կատարելագործուած էր։

Սողիկեան գերման մանկավարժութեան մեթոտները իւրացուցած խորունկ մանկավարժ մըն էր։ Մասնաւորաբար կը հետեւէր Հերպարթ-Ցիլլէրեան մանկավարժական դրութեան եւ անշեղօրէն կը հետեւէր ուսուցման Հերպարթեան հինգ աստիճաններու դրութեան, հակառակ ուսուցման այդ եղանակին ունեցած գործնական անպատեհութիւններուն։ Սակայն Սողիկեան կը վարանէր ինքզինքը սրբագրելու, հաւատարմօրէն կառչած կը մնար իր ըմբռնումներուն, քիչ մը քարացած, անշարժացած վիճակի մը վտանգին ենթարկուելով։

Պատճառը այն է որ Սողիկեան չափազանց գերմանասէր էր, կարելի է ըսել՝ գերմանամոլ մըն էր։ Իրեն համար, արտաքոյ գերմանականութեան չիք փրկութիւն։ Իր նիստ ու կացը, կենցաղը, սովորութիւնները ամէնքն ալ չափուած ու ձեւուած էին գերմանականութեան վրայ։ (Նոյն իսկ իր տունը կառոյց գերմանական յատակագծով ու գերման ճաշակով)։ Սողիկեան, սամ. սահմանադրութեան շրջանին, երբ երեք տեսուչներուն դիրքը հիմնովին խախտած էր, իրենց գործած վարչական կարգ մը սխալներուն ու վրիպումներուն հետեւանքով, եւ երբ այդ պատճառով իսկ խնամակալութեան կողմէ վերատեսուչ նշանակուած էր փրոֆ. Ս. Խաչատրեան (հիմա Երեւան համալսարանի դասախօս), դասախօսեց նաեւ հոգեբանութիւն եւ հոգեբանական մանկավարժութիւն Սանասարեանի նորահաստատ մանկավարժական դասընթացքին մէջ։ Այդ դասընթացքը հաստատուեցաւ փրոֆ. Խաչատրեանի կողմէ եւ ջանքերով, մասնաւորաբար Կարնոյ ազգ. վարժարանի ուսուցիչ-ուսուցչուհիներուն մանկավարժական հմտութիւն տալու համար։ Այդ դասընթացքը մանկավարժանոցի մը սկզբնաւորութիւնն էր Կարնոյ մէջ։

Մանկավարժական այդ դասընթացքի դասախօսներն էին փրոֆ.ներ Ա. Թուլեան, Սողիկեան, Միքայէլ Մինասեան՝ Միացեալ ընկ. թեան վարժարաններուն ընդհ. տեսուչը այն ատեն, Սարգիս Մանուկեան (հիմա Երեւան դասախօս համալսարանի) եւ ինքը Ս. Խաչատրեան։

Պէտք է ըսել որ մանկավարժական այդ դասընթացքը շատ օգտակար եղաւ, թէեւ կարճ տեւեց, Սանասարեանի Սեբաստիա փոխադրուելուն հետեւանքով։

Լրացնելու համար Սողիկեանի ուսուցչական գործունէութեան այս նկարագրութիւնը, ըսենք թէ ան երբ գերման հիւպատոսին միջնորդութեամբ տարագրութեան շրջանին Սեբաստիա կ'աքսորուի իր ընտանիքին հետ, հոն ալ կ'ունենայ պաշտօնավարութեան կարճ շրջան մը։

Զինադադարէն անմիջապէս վերջ, Սեբաստիոյ զանազան կողմերէ մեծ տղանդին խլեակներէն որբեր կը հաւաքուին, որոնց խնամքին ու կրթութեան հոգը կը յանձնուի Սողիկեանի, իրեն տալով նաեւ երկու ընկերակիցներ։ Ասոնցմէ մին որ հիմա Մարսէյլ կը գտնուի, ինծի պատմեց հետեւեալը Սողիկեանի կեանքէն։ Որբախնամ մարմինը, երբ պաշտօնեաներուն ամսաթոշակները կ'որոշէ, համեմատաբար բարձր ամսական մը կը յատկացնէ Սողիկեանի քան իր ընկերակիցներուն։ Սողիկեան կը մերժէ այդ առաջարկը, նկատելով որ իր ընկերներն ալ, տարագրութեան սարսափներէն ճողոպրած մարդիկ, իրեն չափ պէտք ունին ապրուստի միջոցի, դրամի։ Ուստի հրաժարելով իրեն յատկացուած աւելի թոշակէն, այդ աւելորդ մասը հաւասարապէս կը բաժնէ իր ընկերներուն։

Եսասէր, անձնապաշտ իրաւացի կամ անիրաւ անուն հանած Սողիկեանը կը դառնայ կ'ըլլայ կատարեալ ... ընկերվարական մը։

Եւ սակայն շատ մեծ եղած էր տարագրութեան սարսափներուն թողած տպաւորութիւնը իր վրայ։ Իր կարգ մը ըմբռնումները, սովորութիւններն ու կենցաղը հիմնովին յեղաշրջուած էին։

Զինադադարին երբ ես ալ մահուան դուռնէն ճողոպրած վերադարձած էի Պոլիս, լսեցի Սողիկեանի ալ Պոլիս ժամանումը։ Անմիջապէս գացի զինքը տեսնելու։ Ժամերով խօսակցեցանք սարսափի շրջանին ապրած մեր կեանքէն։ Սողիկեան անընդհատ կը ծխէր ու սուրճ կը խմէր։ Զարմանքս չկրցայ զսպել սովորութիւններուն այդքան հիմնովին յեղաշրջուելուն մասին։ Սողիկեան գլխու խորհրդաւոր շարժումով մը ու տխուր ժպիտով մը՝ որ արցունքէ մը աւելի ցաւագին էր, պատասխանեց.

— «Տեսայ որ 1500 միլիոն ժողովուրդ կը ծխէ, խորհեցայ թէ հարկաւ անոնք բան մը գիտեն որ կը ծխեն, ուստի ես ալ սկսայ ...»։

Սարսափներէն աւելի հոգեպէս տառապած էր, քան մարմնապէս, յաճախ կը կրկնէր դասական բանաստեղծի մը մէկ խօսքը. «... Զի տեսանեմ զորքանութիւն աւերածոյն իմոյ հայրենեաց ...»։

×

Ի՞նչ եղած է Սողիկեանի գրաւոր վաստակը։

Շատ քիչ բան, դժբախտաբար։

Յիշենք մեր գիտցածները.—

Սողիկեան պատրաստած էր

1. Կրօնաբարոյագիտութեան դասընթացք մը, գերմանական ուղղութեամբ եւ գերման դասագիրքերու հետեւողութեամբ։ Սկիզբէն մտադրած է եղեր այս գործը հրատարակութեան տալ։ Սակայն երբ կը տեսնէ որ Սահակ քհյ. Սահակեան նման գործ մը եւ գրեթէ նոյն ուղղութեամբ կը հրատարակէ Թիֆլիսի մէջ, կը հրաժարի իր մտադրութենէն։

2. Գրած էր ողբերգութիւն մը, նիւթը քաղելով մեր անցեալ պատմական կեանքէն։

Այս գործը որ կը հաւատանք թէ մեր թատերական գրականութեան կարեւոր նպաստ մը պիտի բերէր, իր իսկ ձեռքով հրոյ ճարակ եղաւ դժբախտաբար, իր ծայրայեղ երկչոտութեան պատճառով, ինչպէս ինք պատմեց ինծի անձամբ, երբ օր մը հետաքրքրուեցայ իր գրաւոր աշխատութեանց մասին։

Սողիկեան իր այս ձեռագիրը պահած է եղեր մեծ զգուշութեամբ։ 1905-համիտեան մահափորձէն յետոյ, երբ կառավարական խուզարկութիւններ կ'ըլլան գաւառներուն մէջ, Սողիկեան վախնալով թէ չըլլայ որ այս գործը բռնուի, կը հանէ թաքստոցէն ու կ'այրէ ...

Ճիշդ ու ճիշդ, «գլուխս ողջ, Թուղթըս մոխիր ...»։

3. Իր ուսանողութեան շրջանին թարգմանած է, Նալա եւ Դամայանդի, հնդկական գրականութեան գլուխ-գործոցներէն աննման հրաշալիք մը։

Այս գործին ձեռագիրը ղրկած է եղեր Պ. Կարապետ Եղեանցի ու անոր քով ալ մնացած է։

Այս առթիւ հարցնենք թէ ի՞նչ եղաւ Եղեանցի մատենադարանը, ուր հաւանաբար պիտի գտնուէին նաեւ ուրիշ շատ ձեռագիրներ։ Սողիկեանի հմտութենէն ու կարողութենէն կը սպասուէին շատ բաներ, սակայն դժբախտաբար ինք քանքարաթաքոյց մըն էր, «ճրագ ընդ գրուանաւ»։

Զգիտենք թէ Ամերիկայի մէջ, ուր անցուց իր վերջին տարիները, գէթ ինքզինքը սրբագրելու փորձ մը ըրա՞ւ, գրելով գոնէ իր յուշերը Սանասարեանի կամ տարագրութեան սարսափներու մասին։ Այլապէս իրմէ բան մը մնացած չէ ...

×

Այս տողերը կրնա՞ն կազմել տժգոյն ծաղկեփունջ մը իր գերեզմանին վրայ, ուր ամփոփուեցաւ՝ աչքը բաց իր սիրեցեալ հայրենիքին ու ծննդավայրին կարօտով։

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

(Վերջ)

(*) Սողիկեան Սանասարեանի մէջ երբեք չաւանդեց անգլիերէն։ Այդ լեզուն թէեւ իբրեւ կամաւոր առարկայ կ'երեւար ուսման յայտագրին մէջ, սակայն երբեք չաւանդուեցաւ։ Սողիկեան մեծ պատերազմի զինադադարին էր որ անգլիերէն աւանդեց, Պոլիս, մասնաւորներու։

900,000 ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷ

Le Bulletin Quotidien, «Ժողովուրդներու նոր գաղթաշարժ մը» խորագրին տակ, կը քննէ ներգաղթի ընդարձակ ծրագիրը, որուն լծուած է թուրք կառավարութիւնը։ Ներգաղթի հարցը, կը գրէ, կը թուի թէ, թրքական հնգամեայ ծրագրին կողքին, այն գլխաւոր մտահոգութիւնն է, որով տարուած է Էնկիւրիի կառավարութիւնը։ Միշտ համաձայն թրքական ծրագիրներու, 650,000 կը հաշուեն պալքանեան երկիրներու մէջ բնակութիւն հաստատած Թուրքերը, որոնք պիտի փոխադրուին Թուրքիա։ Եւ գալ տարի 900,000ի պիտի հասցուի անոնց թիւը։

Երբ ներգաղթի շարժումը կը սկսէր, Թուրք կառավարութիւնը կը մտածէր աւելցնել ժողովրդագրական խտութիւնը այն շրջաններուն մէջ, որոնց բնակչութիւնը նօսրացած էր վերջին տարիներուն։ Առաջին կարաւանները առաջնորդուեցան դէպի երկրին ներսերը, գլխաւորաբար դէպի արեւելեան նահանգները, իսկ քանի մը ընտանիքներ զետեղուեցան հարաւային նահանգներուն մէջ, — Մերսին, Ատանա եւն.։

Փորձը յաջողութիւն չգտաւ։ Որովհետեւ կլիման յարմար չեկաւ նորաբնակներուն, կամ միջավայրը, ուր կոչուած էին ապրիլ, իրենց միջավայրէն կը տարբերէր բարքերով, մտայնութեամբ, սովորութիւններով, կամ վերջապէս այն մշակութիւնները, որոնց ընտանեցած էին, չտուին յուսացուած արդիւնքը։ Այնպէս որ գաղթականները շուտով յուսալքուեցան եւ իրենց աշխատանքը շարունակեցին միայն կառավարութեան ճնշումին տակ։

Այս պայմաններուն մէջ, շարունակել փորձը աւելի մեծ աստիճանաչափով մը, կը նշանակէր դուռ բանալ նոր յուսախաբութիւններու։ Վարանումի որոշ շրջանէ մը վերջ, ներգաղթի յանձնախումբը կանգ առաւ Թրակիոյ վրայ։ Մարդահամարը ցոյց տուաւ, որ այս արգաւանդ շրջանը, այն սահմաններուն մէջ որոնք ճշդուած են Լօզանի դաշնագիրով, կը բնակէին միայն 615.000 հոգի, մինչդեռ նախապէս կրկին բնակչութիւն մը կ'ապրէր այդտեղ։

Թուրք կառավարութիւնը գործի լծուեցաւ եւ պաշտօնի կոչեց Թրակ մարդպան Իպրահիմ Խօկէնըէնը (... որ քրտական ապստամբութեան ... պումէն վերջ, պաշտօն ստացած ... խաղաղութիւնը պահպանել արեւե... եան նահանգներուն մէջ), հրահ... տալով վերականգնել Թրակիան արժեւորել շնորհիւ հաստելիք գա... թականներու գործունէութեան։

Թրքական Թրակիան կը բաժնու... նահանգներու, — Էտիրնէ, Քըրքլա... Էլի, Ջանաք - Քալէ, Թէքիրտաղ.

Էտիրնէն ընտրուեցաւ իբրեւ կե... րոն ընդհ. քննչութեան։ Ընդհ. քն... չը առաջին առթիւ աշխատեցաւ ... դել թիւը այն բնակչութեան, որ ... նայ ապրիլ Թրակիոյ մէջ, եւ յ... թէ ի՞նչ կարելիութիւններ կան ... նակչութեան գործունէութեան հա... մար, ի՞նչ արդիւնք կարելի է սպա... անոնց գործունէութենէն։ Այս... հասկցուեցաւ որ Թրակիա կրնայ ... փակել 1.250.000 բնակչութ... անոնց կարիքները հայթայթելու ... մանով։ Անմիջապէս հնգամեայ ծր... գիր մը մշակուեցաւ այս տուեալ... րուն վրայ։

Առաջին տարուան համար, այդ ... րագիրը կը նախատեսէ զետեղել 900... գաղթական, որոնք պիտի բաժնու... հետեւեալ նահանգներուն մէջ.— ... Քըրքլար - Էլի եւ Ջա... նաք - Քալէի մէջ, 15.000ական Թէք... տաղի եւ Էտիրնէի մէջ։ Յաջորդ տա... Թրակիա պիտի փոխադրուին 175... գաղթականներ եւ այսպէս չորս ... րի շարունակաբար։ 175.000նոց ... մութիւնը պիտի բաշխուի այսպէս. 45.000ական հոգի Ջանաք - Քալէ... Քըրքլար - Էլի մէջ, 40.000 հոգի ... Թէքիրտաղի մէջ։

Հնգամեայ ծրագիրը կը նախատ... նաեւ, 1935 տարուան համար, 18... բնակարաններու շինութիւնը այդ ... հանգներուն մէջ։ Յառաջիկայ ... տեմբերին կ'աւարտի այդ բնակար... ներուն շինութիւնը։

Ներկայիս Թրակիոյ մէջ գոյու... ունին 180 մեծ ագարակներ, 2.275... քառ. մեթր տարածութեամբ։ ... մասը շահագործելի չեն, մնացե... մասնակի։ Կը սպասուի նոր գաղթ... կաններուն, որպէսզի բարգաւ... այդ ագարակները։

Գաղթականներու զետեղման նախ... պատրաստութիւններուն հետ զուգ... հեռաբար, ներքին եւ համբօղու... նութեանց գործավարութիւններ... համերաշխ ջանքերով, այս շր... պիտի ձեռնարկուի ճահճային հո... չորցնելու, Թրակիան օժտելով ... հողամասերով, որոնք պիտի բաշխ... ուին գաղթականներուն։

Այսքան բազմաթիւ գաղթակա... կան կարաւաններու փոխադրութ... ու զետեղումը անշուշտ հսկայ... ծախքեր պիտի պատճառեն, մինչ ... կողմէ հնգամեայ ծրագրով նախ... տեսուած աշխատանքներու իրագոր... ծումը պիտի պահանջէ միլիոններ ոսկի։

Գիւղական բնակարաններու շին... թիւնը, անկախ միւս աշխատանք... րէն, կը պահանջէ երեք միլիոն ոսկ... յս տարի մէկ միլիոն ոսկի քուէ... կուեցաւ։ Այս գումարը պիտի յ... կացուի նաւային փոխադրութ... գաղթականներու ուղեւորութեան ... պի նշանակուած վայրերը, ... օրերու օգնութեան, մինչեւ որ ... ղաւորուին եւ կլիմային վարժուի...

Բնակարաններու շինութեան ... հրաժեշտ նիւթերը մեծ մասով ... հայթայթուին կառավարութեան ... մէ։ Այս տուները, որ պիտի կառ... ուին նոյն ձեւով եւ համաձայն ... ջապահական պայմաններու, ... պիտի ծախուին գաղթականներ... որոնք տէր պիտի դառնան անոնց ... կար տարիներու ընթացքին կա... ուելիք մասնավճարներով։

1934 յունիս 14ին օրինագիծ մը ... վերարկուեցաւ ներգաղթի մասին։ ... օրինագիծին առաջին յօդուած... մին կը տրամադրէ ինքնաբեր... Թրքահպատակ արձանագրել ... գաղթական, որ կը մտնէ Թր... սահմաններէն ներս։ Ամէն գաղ... կան, որ ազգային խնամատարութ... օժանդակութիւնը կը խնդրէ, պ... տաւոր է հպատակիլ կառավար... տնօրինութիւններուն եւ տեղաւոր... հոն ուր կը ղրկուի։ Կառավարութ... նը կը ստանձնէ գաղթականներ... անոնց ստացուածքին եւ անասուն... րուն փոխադրութիւնը մինչեւ բ... կավայր։ Ամբողջ մէկ տարի, զե... ման օրէն սկսեալ, կառավարութ... նը պիտի ապահովէ անոնց բնակ... նը, սնունդը եւ վառելիքը։ Ամէն ... թական կը ստանայ բնակարան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՒ ՆԱ, ՈՒՄ ԿԵԱՆՔԸ ԵՐԳՈՎ Է ԱՆՑՆՈՒՄ, ԵՐԲԵՔ ԵՒ ՈՉ ՄԻ ՏԵՂ ՆԱ ՉԻ ԿՈՐՃԱՆՒՈՒՄ

— o —

Դէմը Ալիբէկի լեռնագագաթն է, հպարտ եւ տիրական: Լերան լանջին՝ դեռ չհալած ձիւնի բարակ շերտեր կան, որոնք ամրան արեւի ճառագայթներէն կը փայլփլին շլացուցիչ ճերմակութեամբ: Աւելի վարը, կանանչ գօտիի մը նման, կը տարածուի անտառներու սաղարթաւոր պսակը: Ցեռոյ փոքրիկ գիւղ մը, ապա կանանչ հարթավայր:

Ծաղկաձորն է այդ,— մէկը մեր եւ կրի չքնաղ լեռնատառներէն: Հիմա այստեղ, Ծաղկաձորի սրտին վր – բայ, կը բարախէ հայ արեւներու ճամբայ: Տաք Երեւանէն, փոշոտ գիւղերէն, ուր փռուած է հիմա գեղին

Պայքար

ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

— • —

Պետրիկ Պետրոսեան կը խօսի ընկերային յեղափոխական քարոզչութեան մասին: Անցեալ Ապրիլին, «Փրավդա» խմբագրական մը ունէր Ագիտացիան մեծ արուեստ է խորագրով: Ուր կ'ըսուէր թէ «քարոզչութիւնը պէտք է կատարուի կենդանի, գրաւիչ, սուր, անկեղծ եւ գործնական ձեւով, պէտք է ուսումնասիրել մարդիկը, հասկնալ թէ ինչը կը յուզէ զանոնք, ինչով կը հետաքրքրուին անոնք, որպէսզի կարելի ըլլայ իջնել մինչեւ անոնց գիտակցութիւնը, մինչեւ անոնց զգացումները տանող կածանները, համոզելու եւ բարձրացնելու համար յեղափոխական ըմբռնումներու աստիճանին:

Այսպիսի գիտակից, գրուիչ եւ համոզկեր քարոզչութիւն մը անհրաժեշտ

...

նախարարը մնաց գպրոցը, հետաքրքրուեցաւ կրթական եւ տնտեսական վիճակով, գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, հիւրասիրուեցաւ քանիցս, լուսանըկարուեցաւ եւ հեռացաւ գոհ տպաւորութեամբ:

ՄԱՍԻՍ

...

ենք, խաղում, վազվզում եւ մեր սրտնումը շատ լաւ է: Ես արդէն մի քիչ աւելացել եմ»:

Միակ թերութիւնն այն է որ ճաշերը միօրինակ են, եւ տրուած սրբը բաւարար չէ (ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ, 17 Յուլիս):

...

⁂ Յուլիսի սկիզբը Զանգեզուր մեկնեցաւ Երեւանի գրողներէն խումբ մը, որուն մէջ՝ Ս. Զօրեան, Ն. Զարեան, Գ. Սարեան, Խ. Սարգսեան: Զանգան քաղաքներու մէջ անոնք սարքեցին գրական երեկոներ: Խումբը

...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԶԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

— α —

Երթա՛ք բարով, քոյրիկ, յամենայն դէպս ...

— Մայրիկին բարեւեցէք. շատ կ'ուզենայի տեսնել, ժամանակս եթէ ներէ, կ'անցնիմ ձեզ մօտ:

...

ծաղեցրել ապստամբութիւնը: Ընդհակառակն, Կարսի բնակչութիւնը՝ գաղթի ընթացքում, Ռուսաստանում տեսած լինելով բոլշեւիկ վարչաձեւը, դասակարգային պայքարի սարսափ –

...

բերդ մագլցել, կարմիր դրօշը վեր – ցնելու, բզքտելու համար:

— Հողեմ ձեր գլուխը, գոռացել էր Զանան հօրքուրը, կարմիր դրօշով ձեր պատանքը կարեմ:

— Տղա՛յ, չան լակոտներ, վար առէք էդ արիւնոտ լաթը: Հերիք է օտարինը, մերի՛նը, մերինը պաշտպանեցէք, մերինին տէր եղէք:

— Մենք ենք ձեր դիմացը, ձեր մայրերը, կրակեցէք ձեր մայրերի սր –

...

Անգլօրրութիւնը վերահաստատուեցան գիշերուան ժամը 23.30ին, Նանթէն եւ ուրիշ վայրերէն զինուորներ օգնութեան հասած ըլլալով։

Թերթերը կը գրեն թէ խռովութեանց հետեւանքով մեռած է բանուոր մը, հինգ պաշտօնեայ տէր, իսկ վիրաւորուած են 50 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուին բարձրաստիճան սպաներ եւ պաշտօնեաներ։ Երեք ոստիկան — զինուորներ զարնուած են գլուխէն․ շրջուն պահակ մը կորսնցուցած է մէկ աչքը։

Թեր ու դէմ կարծիքներ դէպքի մասին

Աջակողմեան թերթերը մէկ բերան կը դատապարտեն ձախակողմեան միացեալ ճակատը, իբրեւ պատասխանատու այս խռովութեանց։ Շատ մը թերթեր յատկապէս կը մատնանշեն համայնավարները, պնդելով թէ ցոյցե — րուն բուն կազմակերպիչն ալ համայնավար մըն էր։

Այս առթիւ կը յիշեն վերջին օրերս պատահած դէպքերը, որոշ ազգա — նշանի մը վերագրելով զանոնք։

« Մաթէն » կը գրէ թերթին ճակատը․— « Ֆրանքեւուս զինակցութեան շնորհները․— Պրէսթ — Լիթովքէն վերջը պարզապէս Պրէսթ»։ Եւ կը հարցնէ թէ դեռ թոյլ պիտի տրուի ո՞ր Մոսկուայի «վաւերացեալ խռովարարները» իրենց ուղածին պէս վարուին։ « Երէկ անգամ մը եւս երեւան եկաւ թէ համայնավար կուսակցութեան մէկ պատուիրակն էր կազմակերպած եղերական դէպքը։ Ժամանակ է որ կորովի միջոցներ ձեռք առնուին, ժամանակ է որ ապա — հովուի պարկեշտ մարդոց հանդիստը եւ խելքի կանչուին կարգ մը ծայրայեղ տարրեր որոնք կ'օգտուին ներկայ պարագաներէն, խռովութիւններ յարու — ցանելու համար»։

Իսկ ձախակողմեան թերթերը դէպքին պատասխանատու կը հռչակեն Պրէսթի նաւահանգստին վերատեսուչը, որ գրգռած է բանուորները, զինուորական գրաւման ենթարկելով նաւարանը։ «Բանուորները մերժած ըլլալով վերսկսիլ աշխատանքը զօրքին մեկնումէն առաջ, այս վերջինը նաւարանէն դուրս քշեց զանոնք»։ « Փօփիւլէռ» կ'ըսէ թէ վիրաւորներուն թիւը 150ը կ'անցնի։ « Իւմանիթէ » հինգ հազար հաշուելով ցուցարարներուն թիւը, կ'ազդարարէ իբրեւ խորագիր․— «Պրէսթի մէջ, Լաւալ սպաննել կուտայ նաւարանի աշխատաւորները որոնք կը պաշտպանեն իրենց հացը»։

Իտալիա կը շարունակէ զօրաշարժը

Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութի՞ւն

Իտալական կառավարութիւնը 30,000 զինուոր եւս դրօշի տակ առաւ, արեւելեան Ափրիկէ ղրկելու համար։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը ուշագրաւ է, իբրեւ պատասխան մը Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովին։ Ինչպէս նախընթաց պարագաներու մէջ, Մուսոլինի այս անգամ եւս նոր հրամանը կ'արդարացնէ «իբրեւ հետեւանք զինուորական յառաջացեալ պատրաստութեանց եւ եթովպական զօրաշարժի»։ Այս առթիւ մամուլն ալ ուժ կուտայ կառավարութեան, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ ի վերջոյ խնդիրը պիտի լուծուի զէնքի զօրութեամբ։ Կէս պաշտօնական թերթ մը կ'ազդարարէ․ — « Ժընեւ կրնայ շաղակրատել եւ սպառնալ։ Շնորհիւ այսօրուան զեկոյցին, աշխարհ գիտէ որ Իտալիա իր սեփական կամքն ունի,— սպառազէն կամք մը»։ Միւս թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Իտալիա իրաւունք ունի իր տեղը պահանջելու արեւուն տակ, եւ թէ, ինչ որ ալ ըլլայ, ան պիտի կրնայ անհրաժեշտ գաղթավայրերը ճարել իր յարաճուն բնակչութեան համար։

⁂ Սուէզի ջրանցքին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ աւելի քան երկու հարիւր իտալական նաւեր անցած են փետրուարէն ի վեր, բեռնաւորուած զօրքով եւ ռազմանիւթով։

⁂ Եթովպիոյ կայսրը հետեւեալ յայտարարութիւններն բրաւ, իբրեւ պատասխան իրեն ուղղուած հարցումներու․

— « Ազգերու Դաշնակցութիւնը բազմաթիւ առիթներով տնտեսական եւ ընկերային աջակցութեան թանկագին ծառայութիւններ մատոյց իր անդամներուն, առանց որեւէ կերպով սահմանափակելու անոնց քաղաքական անկախութիւնը։ Մենք չպիտի մերժէինք այդպիսի աջակցութիւն մը։ Ճափոն որ եւ է աջակցութիւն չէ խոստացած մեզի։ Միայն թէ տարօրինակ է որ զէնք ստանալու իրաւունքէն կը զրկեն ճիշդ այն երկիրը որ սկիզբէն ի վեր իր բոլոր ջանքերը նուիրած է վէճին խաղաղ լուծման»։

Կայսրը մերժեց յայտնել իր բանակին թիւը, իսկ պատասխանելով կինեւրու մասին եղած հարցումին, ըսաւ․

— «Մեր կիները պիտի հետեւին երկրին աւանդութեան։ Պատերազմի պարագային անոնք պիտի ընկերանան բանակին, պիտի պատրաստեն զինուորներուն կերակուրը եւ պիտի խնամեն վիրաւորները»։

⁂ Իտալական կառավարութիւնը կրկին կը հերքէ այն զրոյցները թէ ուզած է փոխառութիւն մը կնքել արտասահմանի մէջ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՆՑԻԿԻ ՀԱՐՑԻՆ առթիւ սաստկապէս լարուած են Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները։ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը Վարշաւա հասաւ, խնդիրը քննելու համար։ Վէճը առ այժմ տնտեսական է, բայց եթէ չլուծուի, քաղաքականի ալ կրնայ խառնուիլ։ Գերմանիա չկարենալով 30 միլիոն Ֆլօրին ճարել Տանցիկի, դրամին գինը պահպանելու համար, անոր արժէքը ինկաւ։ Նոյն պատճառով կարելի պիտի չըլլայ վճարել 40.000 գերման պաշտօնեաներու հանգստեան թոշակը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 12ին Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Բաշանի։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի վաճագնի եւ Քրիստափոր խումբերու, Ռոստոմ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու ընկերները Հինգշաբթի (8 Օգոստոս) երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Գրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի Վրէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
18 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Մանրամասնութիւնները շուտով։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
18 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹ. ԿՈՂՄԷ
11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ ընկեր Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԴԱՒՐԱ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ լէ կօնէսի Վարդան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերներ՝ Կարօ եւ Յակոբ Երանեաններու եւ պարագաներուն իրենց սիրելի մօր մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ դպրոցի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Փորթ տ'Իթալիի եւ Շրջանի «Գողթան» երգչախումբէն 122 ֆր. օժանդակելու համար շրջանիս դպրոցին։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՊԱՆԵԼՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դպրոցին մէջ, Րիւ Մատամ Գիւրի։ Օրակարգ. Վարչութեան տարեկան տեղեկատուութիւն, հաշուեյշ վարչութեան, Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ անդամուհիները։

ՅԱՌԱՋԻ եւ ՄԵՂՈՒԻ համար դիմեցէք՝ ընկեր Sarkis Bilalի
7, rue duPuy, Romans (Drôme).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»ի

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ․—

Յ. Ջաւրեան՝ «Կովկասի մշակութային պատմութիւնը»։ Կ. Վ. Տայք «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»։ Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»։ Դրօ՝ «Մի հատուած յուշերից»։ Ա. Մանուէլեան՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»։ Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»։ Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը»․․ Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղալեան՝ Ս. Վ.։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.— «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱԼ ԱԼԲԻՒՐԻ․ ՄՕՏ (Tapis Vert վայր)
11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Գեղարուեստական բաժին.— Երգ, պար եւ արտասանութիւն։
Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։ Ճոխ պիւֆէ, սժան գինի.
Մուտքը՝ ազատ է։
Հաղորդակց. միջոց.— Մէթրօ Մէրի տ'Իսիէն կամ Լա Ցէյմ տ'Իսիէն առնել T. V. Թաքսիները եւ իջնել Թափի Վէր։ Լա Էրմ գալու համար առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ
52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)
(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)
Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord 82 - 86
Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու միշտ թարմ։
Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ Ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն։

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
159, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 02
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւններ։
Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ ե թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային գեղչեր։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք։
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՈԼՈՐԻՆ
Ձեր կազմակերպած դաշտահանդէսներու, հացկերոյթներու, հաւաքոյթներու եւ պարահանդէսներու համար պէտք եղած ԳԱՐԵՋՈՒՐԻ, ԼԵՄՈՆԱՏԻ, ՇԱՄՓԱՆԵԻ, լաւ եւ սովորական ԳԻՆԻՆԵՐՈՒ աժան գնման համար դիմեցէք՝ Փարիզի հայ նպարավաճառներու ծանօթ՝
ETABLISSEMENTS PARISIENS
TIP-TOP
9 & 11, Rue Friand, Paris (14)
Métro: Alésia. Tél. Lecourbe: 93-51
որ կը ստանձնէ պահանջուած խմիչները յանձնել ձեր նշանակած տեղը որոշեալ ժամուն կատարեալ ճշտապահութեամբ եւ խնամքով, առանց յաւելուածական ծախքի։
ՁՍՊԱՌՈՒԱԾ ԽՄԻՉՆԵՐԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ։

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ
ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ
1 ԵՒ 2 ՓԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՑՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ
100, rue Jean Naudin. Bagneux
250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ Route d'Orléansէն
ՏԵՂԻՈՅՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ։
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷԻՆ։
Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս՝ FI et FIbis, Փորթ տ'Օրլէանէն հանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil, Թաքսիի սպասարկութիւն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Եւ յետոյ անմիջապէս բոլոր ժողովրդով գնացինք Լատինաց գերեզմանատունը, ուր չորս կտրիճ Հայք թաղուած կային առանց վերջին օրհնութեան եւ թաղման կարգի(*), որոնք թէպէտ եւ իրենց կենացը վերջին պահուն Լատին կարգաւորէն խնդրած են խոստովանիլ եւ հաղորդուիլ, բայց նա մերժած է քրիստոնէի մը վերջին պէտքն ու յաւիտենական թոշակը մատակարարելու։

Շարլուֆի մէջ Խարբերդցի Հայ երիտասարդ մը պարտքի համար բանտարկուած ըլլալը լսելով, անմիջապէս պէտք եղած մարդոց քով դիմեցի, եւ խիստ մեծ դժուարութեամբ կարողացայ անոր ազատութիւնը ձեռք բերել։ Այս պարտաւորութիւնները առանց պարծանաց՝ ի գործ դնելով խեղճ ժողովրդոց մեծ ուրախութիւն եւ մխիթարութիւն կ'ըլլային․ այլ պէտի պարագայ մը միայն անոնց սիրտը եւ երախտագիտութիւնը թերեւս քիչ մը յուզեց, այն է իրենց բարեպաշտութեան նուէրները չընդունելս, զոր յօժարութեամբ կը մատուցանէին մեզ իբր ծախս եւ կամ վարձք իրենց համար մեր կրած աշխատութեանցը։

Ցիշեալ գաղթականք խիստ կը ցաւէին Եգիպտոսէն իրենց հոգեւոր պետոյից համար կարգաւոր մը չը խրկելնին, եւ կ'ուզէին որ իրենց բողոքը յղագիրներու միջոցաւ ազգին հաղորդենք։ Փութացինք մենք զիրենք համոզել ըսելով թէ, «Եգիպտոսի հոգեւոր տեսչութիւնը սուրբ Աթոռոյն իրաւասութեան տակն ըլլալով, այդ պարտքը կատարելը անոր կը վերաբերի․ ուստի ահա այսօր զձեզ մխիթարող եւ ձեր հոգեւոր պիտոյքն հոգացողը սուրբ Աթոռն է, ուրեմն իրաւունք չունիք գանգատելու Եգիպտոսի մէջ գտնուող պանդուխտ կարգաւորներ է, որոնք վարձկան են եւ ոչ տէր։

Գաղղիոյ Հիւպատոսը ականատես ըլլալով միաբանեալ ժողովրդոց հոգեկան պիտոյից կողմէ քաշած խեղճութեան, մեր վերջին տեսութեան մէջ ապահովցուց զմեզ ըսելով թէ, «Դիւրին է ձեզ այս տեղ ազգային եկեղեցի եւ յատուկ գերեզմանատուն մը ունենալ․ բաւական է որ ձեր Սրբազան Պատրիարքը Եգիպտոսի կառավարութենէն խնդրէ։ Մանաւանդ, յաւելցուց նա, ունիք ձեզ ազգակից Նուպար փաշան, որու ձեռօք ամէն ինչ հնարաւոր է ստանալ։ Անգլիացիները ուրիշ գերեզմանատան համար խրնդիրք մը մատուցինք եգիպտական կառավարութեան, խոհեմ բաւականի չափ ձրի գետին մը տուաւ։» Հիւպատոսին առաջարկութիւնները մտերմական էին, ուստի գործադրութեան մասին բարեպատեհ առիթ մը պէտք է, պատասխանելով՝ բաւականացանք։

Սուէզի մէջ որքան որ երկարեցաւ մեր յապաղումը, նոյնչափ ալ աւելցաւ մեր սրտի խեղութիւնը եւ անհանգստութիւնը օդին դէշութեան պատճառաւ․ եւ ուրիշ շատ կողմերէ եւս անհանգիստ էինք․ այլ եւ ապրուստի կողմէ կը նեղանայինք, ըստ որում խիստ թանկութիւն կը տիրէր, վասն որոյ կը ցանկայինք ժամ մը յառաջ անկէ մեկնելու։ Բաղդը յաջողեց մեզ, անգլիական շոգենաւ մի պատահեցաւ, որ Հնդիկ վաճառականաց կը վերաբերէր, ու Տաճկաց ուխտաւոր բերած էր Ճիտտէ, եւ կրկին պիտի դառնար նոյն ուխտաւորները առնելու։ Մտանք հոն աժան վարձով, եւ երկու օր Սուէզի առջեւ կենալէն զկնի, հրեշտակի Տեառն առաջնորդութեամբ ապաւինելով ելանք ճանապարհ Ապրիլի 28ին՝ ուրբաթ առաւօտ, եւ հինգերորդ օրը յաջող նաւարկութեամբ հասանք Ճիտտէի նաւահանգիստը, եւ նոյն գիշերը նաւին մէջ մնացինք։

Ճիտտէի նաւահանգիստը Աղեքսանդրիոյ նաւահանգիստէն աւելի խիթալի ու վտանգաւոր է․ վասնզի ջրին տակը ծածկուած քարացեալ պալլեղէ ժայռեր կան, եւ անոնց մէջտեղէն միայն անցնելու ուղիղ նեղ ճամբայ մը ունի, ուրկէց անվնաս եւ ապահով անցնելու համար երկու տեղ դէմ առ դէմ ծովէն հինգ կանգուն բարձր բոլորակաձեւ քարեղէն աշտարակ մը շինուած է, իբրեւ նշան նաւավարաց։ Այսու ամենայնիւ դարձեալ խրաքանչիւր նաւ անցնելու ժամանակ Արապ առաջնորդ մը կ'ունենայ կարմիր ծովու ջրերուն համար։

Առաւօտուն, որ էր Մայիս 3, քարանթինայի կողմէն շոգենաւին փրատիքան տեսնելու համար մէկն եկաւ։ Ասիկա էր Պօլսեցի Մալեզեան Մեծ. Ֆրանկիւլ էֆէնտին, մինչ եւ անդամ տեղւոյն առողջապահութեան ժողովքին ի կողմանէ Բ. Դրան։ Իւր ազգասիրութիւնը ու բարուց քաղցրութիւնը անմիջապէս գրաւեց մեր սիրտը․ ու այնչափ քաղցր եկաւ մեզ անոր հոն ներկայութիւնը, ինչպէս որ քաղցր է Սահարայի անապատներուն մէջ քալող ճամբորդի մը ականակիտ աղբիւրակը։ Ուստի փութացինք անմիջապէս դուրս ելանք շոգենաւէն Մեծ. Ֆրանկիւլ էֆէնտիին հետ, ու բեռները մաքսատունը թողլով գնացինք Շէրիֆի(*) մեծ վեքիլէն հիւրասակողմը վերի յարկէն սենեակմը վարձեցինք տասը դահեկան օրականով։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Մուսաւայէն Հապէշստան երթալու ճանապարհին գոց ըլլալը։ Ճիտտէ։ Անգլիոյ հիւպատոսը։ Սեւագինի ... ղուցը, Բառասնորդարանը։ Բեդ... Յոյն վաճառականը, Միւրդաս ... փութրիկ։ Բեսելա։ Խավանա ... եօք։ Ուղտապանաց սակարկութիւն եւ շէլը։ Աբպարա գետէն անցնելը ... Կատարիֆ․ Կալլապատ։ Յովսէփ ... Ճրնիս։ Շէխ Ճիւմայի հետ ... թիւնը։ Կալլապատի Հապէշները ... խին տարեկան տուրքը։ Հապէշստան մտնելնիս։

Շէրիֆի մեծ վեքիլէն յարկէն ... տեղաւորուելէն զկնի գնացինք Անգլիոյ Ալֆրէտ Սենաքին հիւպատոսին քով, եւ իրեն ... ղուած յանձնարարական նամակը ... տուութիւն ընելնէս ետքը ... իրեն։ Որովհետեւ տաճկերէն լեզուն գիտէր, սկսանք հետը նոյն ... լաւ գիտէր, սկսանք հետը ... դուով խօսիլ մեր ճամբորդութեան վրայօք։

(Շար.)

(*) Լատինաց ձեռքը եղած յիշեալ գերեզմանատունը Գաղղիոյ հիւպատոսին ձեռօք Եգիպտոսի կառավարութենէ խնդրած ու ձրի ընդունած են ջրանցքի համար աշխատող քրիստոնեայք՝ առանց խտրութեան կրօնի։

(*) Մէքքէի շէրիֆին վախֆ խանն է։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 9 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2878

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«Ա՛Խ, ՄԵՐ ՍԻՐՏԸ ԼԻՔԸ ԴԱՐՏ, ՑԱՒ...»

Այսօր պիտի կարդաք նամակ մը, «Ճնշում եւ Լուսաւորութիւն», Հօկի հաշիւներու մասին:

Հրատարակեցինք զայն առանց վերապահութեան, որպէսզի հասարակութիւնը լսած ըլլայ երկու կողմերն ալ:

Անփոփոխ պահեցինք նոյն իսկ նամակին վերջաբանը, —փոքրոգի վերագրումներ որոնք ոչ թէ ճակատաբաց հակառակորդներու կը վնասեն, այլ զանոնք ստորագրողին:

Մենք չատ պիտի ուզէինք որ երբեմնի «Հայ Գուսան»ը իր բանաստեղծի սրբազան կիրքը չպղտորէր նորընծայ ուղեկիցի մանր կիրքերով, որոնք ոչինչ կ'աւելցնեն իր արժանիքներուն վրայ:

Բայց, թողո՛ւնք այդ հարցը եւ անմիջապէս անցնինք նիւթին:

Իրականին մէջ, ի՞նչ համողիչ, բանաւոր «ճնշում» կամ «լուսաւորութիւն» կը ճարէ Պ. Ա. Իսահակեան: Ոչինչ:

Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը իր թիւ 1 շրջաբերականին մէջ հաղորդելով Ե. պատգ. ժողովին զեկուցումներն ու որոշումները, բառ առ բառ կը գրէ «Արմենիա» հիւրանոցի հանգանակութեան առթիւ.

— «Արմենիա Օթելի պարգեւաւոր հանգանակութեան զեկոյցէն, զոր կատարեց յանձնաժողովի գանձապահ ընկ. Ա. Իսահակեան, պարզուեցաւ որ առաջին սէռիի տոմսերէն գոյացած է 45,225 փրանք:

Այս 45,225 փրանքէն, 18,000 փրանք դրուած է Կեդր. Վարչութեան տրամադրութեան տակ, իբրեւ Հրատարակչական ֆոնտ, Գլխ. Վարչութեան հրահանգով:

Վիճակահանութեան պարգեւներուն եւ այլ ծախուց յատկացուած է 8822 փրանք:

1000 (հազար) փրանք տրուած է Լէօի գրքին արտագրութեան ու սրբագրութեան, Գլխ. Վարչութեան հրահանգով:

1884 փրանք վճարուած է Երեւանէն ուղարկուած եւ չօգտագործուած ֆիլմի մաքսային ծախուց եւ ճանապարհածախսին:

4574 փրանք փոխառութիւն եղած է «Հօկ» ամսագրին եւ 5470 փրանք ալ Կեդր. Վարչութեան:

Գանձապահին քով կը մնայ մօտ 5475 փրանք: Փոխառութեամբ տրուած գումարները պիտի վերադարձուին անմիջապէս որ հնարաւոր ըլլայ»:

Փոխելով այս պատկերազարդ զեկուցումին բացատրութեան ձեւը, «Արմենիա» հիւրանոցի յանձնաժողովին գանձապահն անգամ մը եւս տղմուտին մէջ կը խրէ Հօկը: Կը խրէ գրչի պոչերով:

Երկուստեք յաճախ կատարուած դրամական փոխադրութիւններու հետ կապուած ծախքերէն խուսափելու համար», «Հաշուական պարզ փոխանցումներ», «Հաշուակցութիւններ» — Աւօ՛, այս բոլորը ե՞րբ սորվեցաք, Երեւան երթալէ առա՞ջ թէ վերջը: Հօկի Կեդր. Վարչութեան մէջ եղած ատե՞ն, թէ ձեռնքուէարկութեամբ ընտրուելէ եւ հրաժարելէ յետոյ:

Միւս բոլոր մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, մնաց Հրատարակչական ֆոնտի խնդիրը,— այնպէս ինչպէս կը ներկայացնէք դուք:

Կ'ըսէք թէ Երեւանի Հօկի Գլխ. Վարչութիւնը 19,000 ֆր. պիտի դնէր Ֆրանսայի Հօկի տրամադրութեան տակ, «որ հասոյթներն էլ պիտի յատկացուէին «Արմենիա» հիւրանոցի ֆոնտին»:

Այս հիման վրայ դուք ալ «հաշուակալական պարզ փոխանցում» կատարելով, հաւաքուած 45,225 ֆրանքէն 19,000 ֆր. դրած եւ Լէօի գիրքին Ա. եւ Բ. հատորները տպած էք:

Յետոյ, ի հաշիւ այդ փոխանցումին, 24,000 ֆրանքի գիրք ղրկած էք Երեւան (իւրաքանչիւր հատորէն 850 օրինակ):

Աւօ՛, դուք հաւատացի՞ք այս «լուսաբանութեան» լոյսին: Դուք համոզուա՞ծ էք այս տնավարի «ճնշում»ին անկեղծութեան եւ լրջութեան:

Երեւանի մէջ թո՞ւղթ չկար թէ տպարան, չատ աւելի աժան տպելու համար Լէօի գրքին երկու հատորները, խնայելով փոխադրութեան ծախքն ալ:

Երեւանի մէջ ի՞նչ բանի պիտի ծառայեն այդ երկու հատորները, ՈՐՈՆՔ ՍԱՀՄԱՆՈՒԱԾ ԵՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԴԱՐՁԻ ԲԵՐԵԼՈՒ ԵՒ ԱՏՈՐ ՀԱՄԱՐ ԱԼ ՅԱՏԿԱՊԷՍ ՀՈՍ ՏՊՈՒԱԾ ԵՒ ՇԱՐՈՒԱԾ՝ ՄԵՐ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ: (Գիրքը ծաղրանկարն է Թրքահայ ազատագրական շարժման եւ մասնաւորապէս ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ):

Ըսելիք չունինք, եթէ այդ երկու հատորները՝ 1700 գիրք, իրենց ընտիր թուղթով, մաքուր տպագրութեամբ եւ լայն էջերով պիտի ծառայեն «Արմենիա» հիւրանոցին կահաւորման, պիտի զարդարեն անոր պատերը, ձեղունը կամ տախտակամածը:

Այս հարցէն ինքնին կը ծագի միւսը,— Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէի մը կողմէն, պարտականութեան մաս կը կազմէ՞ գիրքերու — մանաւանդ այսպիսի «ագիտացիօն – պրոպագանդ» հատորներու — հրատարակութիւնը, Երեւանի մէջ ըլլայ թէ Փարիզի:

Այդ հարցումը ուղղելու իրաւունք ունին արտասահմանի բոլոր հոսանքները — դուք ալ մէջն ըլլալով— քանի որ Հօկը կապ ունի Հայրենիքի օգնութեան եւ վերաշինութեան, ոչ թէ քաղաքական – կուսակցական քարոզութեան եւ խարդախ, դիմակաւոր մարզանքներու հետ:

Այդ հարցումը, եւ դեռ ուրիշներ ձեզի կ'ուղղեն այն բազմութիւնները որոնց անունով կ'երգէիք, երբեմն.

— Ախ, մեր սիրտը լիքը, դարտ ցաւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՐԷՍԹԻ ՄԷՋ

ՀԱՎՐԻ ՄԷՋ ԱԼ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

Ազգայնական թերթերը կը պահանջեն անխնայ միջոցներ ձեռք առնել

Երէկ մանրամասնօրէն նկարագրած էինք Պրէսթի մէջ ծագած խռովութիւնները: Չորեքշաբթի օր բաղդատաբար խաղաղ անցաւ: Առտուն ամէն բան վերջացած կը համարուէր: Սակայն քիչ յետոյ նոր դէպքեր պատահեցան, թէեւ ոչ այնքան ծանր որքան երեքշաբթի օր:

Առաջին դէպքը պատահեցաւ ժամը 10ին, «Տէօնքէրք» մարտանաւին մէջ: Բանուորները անհատ – անհատ կամ խմբովին վերադարձեր էին իրենց տեղերը եւ կարգապահական ուժը գրեթէ քաշուած էր: Սակայն ժամը 10ին գործադուլ մը ծագեցաւ: Բանուորները դադրեցուցին ամէն աշխատանք, առանց հեռանալու իրենց տեղերէն: Այս վիճակը տեւեց գրեթէ մէկ ժամ: Ծովային իշխանութիւնը խոհեմութիւն սեպեց չմիջամտել, եւ աշխատանքները վերսկսան քիչ յետոյ:

Կէս օրէն յետոյ, մթնոլորտը նորէն պղտորեցաւ:

Ազգայնական թերթերը կ'ըսեն թէ բերնէ բերան նշանախօսքեր փոխանակուած ըլլալով, բանուորները սկսան «Էնթէրնասիոնալ»ը թնդացնել նախ «Տէօնքէրք»ի, յետոյ ամբողջ նաւարանին մէջ: Նաւահանգստի վերատեսուչը անհանդուրժելի գտնելով այս ցոյցը, հրամայեց դադրեցնել աշխատանքները: Զանգը հնչեց եւ բանուորները — մեծ մասով աշխատանքի տարազով — ուղղուեցան դէպի դուռը: Անմիջապէս թափոր մը կազմուեցաւ եւ բազմութիւնը սկսաւ տարածուիլ փողոցներուն մէջ, ուղղուելով դէպի Ազատութեան հրապարակը:

Ճամբուն վրայ կեցած էին մասնաւոր գործակալներ որոնք թռուցիկներ կը ցրուէին, յորդորելով դիմադրել մինչեւ վերջ եւ ներկայ ըլլալ ժողովի մը, իրիկուան ժամը 6ին: Ազատութեան հրապարակը հասնելէ յետոյ, բազմութիւնը քանի մը թեւերու բաժնուեցաւ, եւ երկու բացօթեայ միթինկներ գումարեց, ուր խօսեցան համայնավար գործիչներ, ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը: Այս առթիւ ալ կոչեր կ'անցնէին ձեռքէ ձեռք, յեղափոխական նշանախօսքերով: Ի մէջ այլոց բանուորները կը հրաւիրուէին ներկայ ըլլալ նախորդ օրը սպաննուած բանուորին յուղարկաւորութեան, թափոր կազմելու եւ բողոքելու համար: Բացօթեայ միթինկներէն վերջը, երբ նորէն կը համախմբուէին, շրջուն պահակները միջամտեցին, զէնք պարպելով օդին մէջ: Բանուորները պատասխանեցին քարեր, երկաթի եւ շիշի կտորներ նետելով: Այս բոլորը մեծ հետեւանք չունեցան: Քանի մը ցուցարարներ խոշտանգուեցան, եւ երկու շրջուն պահակներ վիրաւորուեցան:

Ցուցարարները փորձեցին պատնէշ մը շինել, սակայն ձախողեցան: Յետոյ քանի մը հարիւր ցուցարարներ խուժեցին դէպի կայարան եւ գրաւեցին կառախումբ մը որ կը պատրաստուէր մեկնելու: Այստեղ ալ համայնավարներն էին որ գործօն դեր կը կատարէին, միշտ համաձայն ազգայնական թերթերու տեղեկութեանց:

Իրիկունը ժամը 6ին արհեստակցական միութեանց պատուիրակները քաղաքապետութեան դիմելով, հաղորդեցին թէ 7 — 8000 բանուորներ ներկայ պիտի ըլլան սպաննուած բանուորին յուղարկաւորութեան: Այս առթիւ խոստացան պահպանել բարեկարգութիւնը:

Միեւնոյն ատեն երկու կոչեր ուղղուեցան ժողովուրդին, որպէսզի հանդարտ մնայ: Առաջինը ուղղուած էր արհեստակցական միութեանց կողմէ, իսկ երկրորդը՝ պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութեան կողմէ: Հակառակ այս յորդորներուն, կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ: Մանաւանդ որ, զրոյց տարածուած էր թէ կրակի տրուած է ծովային հիւանդանոցը: Իրապէս հրդեհի սկզբնաւորութիւն մը տեղի ունեցած էր, ելեկտրական հոսանքի խանգարման հետեւանքով, բայց քանի մը վայրկեանէն մարեցին:

Իրիկուան դէմ նորէն յուզուեցաւ քաղաքը: Նահանգապետը հրամայած էր արգիլել բոլոր համախմբումները եւ փակել սրճարաններն ու գինետունները, բայց խումբ խումբ ցուցարարներ կը հաւաքուէին փողոցներուն մէջ: Տեղ տեղ անոնք քարերով յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ: Գիշերուան ժամը 11ին յուզումը կրկնապատկուած էր: Ցուցարարները այս անգամ խմբակցութեանց բաժնուած էին, իւրաքանչիւրը առանձին դիրք մը գրաւելով: Այս ցոյցն ալ երկար չտեւեց:

Նիւ Եորքի նաւը չկրցաւ մեկնիլ

Նոյն օրը այսպէս կարեւոր դէպք մը պատահեցաւ ուրիշ նաւահանգստի մը՝ Հավրի մէջ: «Շանփլէն» շոգենաւը կը պատրաստուէր ճամբայ ելլելու դէպի Նիւ Եորք, երբ նաւաստիները ձգեցին դուրս ելան, բողոքելով ռոճիկներու հարիւրէն 10 կրճատման դէմ: Եւ նաւը դատապարտուեցաւ անշարժութեան: Իր 700 ճամբորդները հարկադրուեցան նաւին մէջ անցընել կամ ցամաք ելլել: Շոգենաւային ընկերութիւնը պանդոկներու մէջ տեղաւորեց քանի մը հոգի:

Նաւաստիները կ'ըսեն թէ շոգենաւային ընկերութիւնը մասնաւոր ձեռնարկ մըն է որ շահաբաժին կը վճարէ, հետեւաբար չի կրնար ենթակայ ըլլալ հարիւրին 10ի պետական օրէնքին: Ուրիշ անդրատլանտեան նաւերու նաւաստիներն ու սպաներն ալ միացան բողոքի այս ցոյցին, Հավրի, Շէրպուրկի, Սէն Նազէրի եւ Պորտոյի նաւահանգիստներուն մէջ, թէեւ կը զգուշանան աղմկալի ցոյցերէ:

Հավրի մէջ շոգենաւերէն դուրս ելած նաւաստիները, թիւով 1500 հոգի, թափոր մը կազմեցին քաղաքին մէջ եւ գացին ընկերութեան գրասենեակը, իրենց բողոքները արձանագրելու: Յետոյ ժողով մը գումարելով որոշեցին պատուիրակութիւն մը ղրկել ծովային նախարարութեան, ինչպէս եւ քաղաքապետին: Հակառակ ընդհանուր յուզման, քաղաքին անդորրութիւնը չխանգարուեցաւ:

Թերթերը գիտել կուտան թէ չատ մը ուղեւորներ այժմ կը նախընտրեն օ–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՆՇԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Օգոստոս 20ին, Սոֆիայի մէջ պիտի բացուի տնտեսական եւ կրթական համագումար մը, նախաձեռնութեամբ «Թրակիա» համագործակցական դրամատան:

Հայկական հաստատութիւն մըն է «Թրակիա»ն, որ համեստ առաջադրութեամբ ճամբայ ելած, այդէն դարձեր է գործօն ազդակ մը:

Մեր աշխատակիցները յաճախ առիթ են ունեցած խօսելու անոր գործունէութեան եւ նուաճումներու մասին:

Վերջերս աշխատակից մը պարզեց, նաեւ, օգոստոս 20ի համագումարին գլխաւոր նպատակները:

Ձեռնարկին առաջին առաւելութիւնը այն է որ՝ համագումարը չի սահմանափակուիր միայն պուլկարահայ գաղութով:

Հրաւէրը ուղղուած է նաեւ երկու հարեւան գաղութներու, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի:

Թերթերէն կը տեղեկանամ թէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Պուքրէշի եւ Սելանիկի մէջ, մասնակցելու համար:

Սելանիկի թաղ. խորհուրդը որոշած է պատգամաւոր մը ղրկել պաշտօնապէս, իսկ ուրիշ չորս հայրենակիցներ ալ պիտի երթան իրենց անձնական ծախքով, դարձեալ յանուն գաղութին:

Եթէ Աթէնքի ազգային կեանքը նախանձախնդրութեան մը վերածուած եւ մթնոլորտը թունաւորուած չըլլար, անշուշտ այնտեղէն ալ հինգ – տասը հոգի կրնային մասնակցիլ, զոնէ անհատապէս:

Ձեռնարկին ուրիշ գաղութներու կամ քաղաքներու մասին, որոնք վերե՜ն, չատ վերէն կը նային այսպիսի բաներու վրայ:

Օրինակ՝ մեր երեւելի Փարիզը որ լոյսի մէջ խեղդուած, աչքերը շլմորած, չի զիջանիր նայիլ Արեւելքի համեստ երազներուն վրայ...

Ոչի՜նչ. Սոֆիան իր այս երազով շատ աւելի կը խօսի մեր սրտէն ու մտքէն, քան Փարիզը իր ակնախտիղ շքեղանքով:

Երեւութապէս չոր ու ցամաք, օգոստոս 20ի համագումարին օրակարգը խտացեալ արտայայտութիւնն է օրուան հոգերուն:

Այսպէս, համագումարը միջոցներ պիտի խորհի, ուրիշ գաղութներու մէջ ալ գործակցական ընկերութիւններ (քօօփէրաթիվ) հաստատելու եւ միացնելու համար:

Պիտի քննէ առեւտրական կապակցութեանց խնդիրը: Պիտի ուսումնասիրէ միջնակարգ վարժարաններու հաստատման ծրագիրներ:

Դեռ ուրիշ առաջադրութիւններ,— գաղթային գրասենեակներ, հրատարակչական ընկերութիւն, լուրջ գիրքերու թարգմանութիւն եւն.:

Համագումարը իր գլխուն վերեւ ունի միջազգային բարձր հեղինակութիւն մը, Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց, որ համագործակցական շարժման կապուած է այնպէս ինչպէս հայ գիւղացին իր լծկանին:

Երանի՜ անոնց որ պիտի կրնան օգտուիլ:

Օգտուիլ, ոչ միայն հանելի պտոյտ մը կատարելով (50 առհարիւր կրճատուած են ճամբու գիները) այլեւ անգամ մը եւս համոզուելու համար թէ՝ բոլոր բնական լոյսերը Արեւելքէն կը ծագին:

ՎԱՀԷ

Սուրիական եւ Լիբանանեան հպատակները

ՀԱՒԱՍԱՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ ՊԻՏԻ ՎԱՅԵԼԵՆ

Սուրիոյ թերթերը կը հրատարակեն պաշտօնական բնագիրը Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Սուրիոյ մարզպանին միջեւ փոխանակուած երկու նամակներու, որոնց համաձայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակները առանձնաշնորհեալ վիճակ պիտի ունենան Ֆրանսայի մէջ:

Այս կարգադրութիւնը վաւերացուած է Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, 1935 ապրիլ 25ին, եւ գործադրութիւնը յանձնած՝ գաղութի, արտաքին, ներքին եւ ելմտական նախարարներուն:

1934 դեկտեմբեր 6ին, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպան կոմս տը Մարթէլ նամակ մը գրելով Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, գիտել կուտար թէ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ հաստատուած Ֆրանսացիները ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի առանձնաշնորհները կը վայելեն բնակութեան, առեւտուրի, ճարտարագործական, արհեստներու, շարժուն եւ անշարժ ստացուածքներու եւն. մասին: Ու փոխադարձաբար կը խնդրէր նոյն իրաւունքները շնորհել Ֆրանսա հաստատուած Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու, առանց խախտելու օտարականներու հսկողութեան վերաբերեալ օրէնքները (անցագիր, անձնագիր, աշխատանքի կանոններ եւն.):

Արտաքին նախարար Պ. Լավալ այս նամակին կը պատասխանէ 1934 դեկտեմբեր 25ին, ընդունելով մարզպանին առաջարկը եւ ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի առանձնաշնորհները վերապահելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն, բայց առանց խախտելու օտարականներու հսկողութեան եւ աշխատանքի համար հաստատուած կանոնները:

«Անխնայ պատժել խռովարարները»

Ինչպէս ըսինք, Պրէսթի խռովութիւնները եւ ուրիշ դէպքեր խորապէս ազդած են աջակողմեան հոսանքներուն վրայ, որոնք ուժգնօրէն դատապարտելով «խռովարարները», կը պահանջեն անխնայ պատժել զանոնք: Բոլորն ալ յեղափոխական դաւադրութեան մը կը վերագրեն այս արարքները, յատկապէս ամբաստանելով համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութիւնները, եւ Մոսկուան: «Մաթէն» կ'ազդարարէ թերթին ճակատէն.— «Բոլշեւիկներու կողմէ կազմակերպուած յեղափոխութիւնները միշտ մեծ նաւահանգիստներու մէջ սկսած են»: Եւ կը պահանջէ ամէն գնով ապահովել բարեկարգութիւնը: «Կարգ - կանոն փողոցին մէջ: Եւ անխնայ պատիժ: Ո՛չ, Պրէսթի դէպքը ինքնաբեր պոռթկում մը չէ: Տեղական իշխանութիւնները անոր մէջ գտած են համայնավար խռովարարներու դերը եւ զայն կը մատնանշեն առանց վերապահութեան: Արիւն թափեցաւ, եւ Ֆրանսա գիտէ թէ որու վրայ կ'իյնայ անոր զարհուրելի պատասխանատուութիւնը, Քաչէնէն մինչեւ Պլում: Կառավարութիւնը պէտք չէ որ յեղափոխական տեսարաններ թոյլատրէ փողոցին մէջ: Այլեւս ոչ մէկ հանդուրժանք: Ոչ տկարութիւն, ոչ ալ գութ»:

»»»••«««

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ երէկ ժամերով նիստ գումարեց եւ վաւերացուց նոր հրամանագիր - օրէնքները, որոնց մեծ մասը կապ ունի տնտեսական կեանքին հետ: Օտար բանուորներու մասին ալ որոշումներ տրուած են: Օրէնքները պաշտօնաթերթին մէջ կ'երեւան այսօր իսկ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բողոքեց Լոնտոնի իտալական դեսպանին, Հռոմի թերթերուն հականգլիական հրատարակութեանց դէմ:

ԱՄԱՅԻ ԵՒ ԱՒԵՐԱԿ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ՎԱՆՔԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

ՈՉ ՄԷԿ ՆՈՐ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ. — «ԹՈՒՐՔՆ Է ԱՆՑԵՐ ԱՅՍ ՏԵՂԷՆ». — ԱՄԲՈՂՋ ՆԱՀԱՆԳԸ ԵՐԵՍԻ ՎՐԱՅ ՁԳՈՒԱԾ. — ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ՁԻ ԵՒ ՋՈՐԻ ՈՒՆԵՆԱԼ. — ՄԷԿ ԲԱՆԱԿ ՄԻՇՏ ՊԱՏՐԱՍՏ. — ՈՉ ՄԷԿ ՔԻՒՐՏ ԱՇԻՐԷԹԱՊԵՏ. — ՎԱՐԱԳԸ ԵՐԵՔ ՏՈՒՆ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՑԱՆՁՆՈՒԱԾ. — ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ՄՏՆԵԼ ԿՂԶԻՆԵՐԸ. —

Վասպուրականի գաւառներու մէջ ամէնէն բազմամարդ եւ բարգաւաճ վիճակ ունեցողը Արճէշն է, իր շրջակայքով: Արճէշ գիւղաքաղաքը կը գտնուի Վանի ծովու հիւսիսակողմը: Առեւտրական շատ կարեւոր կեդրոն մըն է՝ մօտիկ ըլլալով Կարինին, Պիթլիսին, Վանին եւ Կովկասին: Արճէշի մէջ այժմ կ'ապրին գլխաւորապէս առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ: Ռուս տարագիրներ իրենց տառապանքով 1933 յուլիսին անցան Արճէշ եւ կառավարութեան հրամանով ժամանակաւորապէս հաստատուեցան այնտեղ: Այս Ռուսերուն երիտասարդ աղջիկներէն շատերը ամուսնացան Թուրքերուն հետ եւ կամ դարձան անբարոյական: Արճէշի շրջանը հացառատ է, ունի բարեբեր եւ պտղատու այգիներ, ոչխարաբուծութեան համար ամէն տեսակ յարմարութիւն, սակայն Թուրքը եւ Քիւրտը ապիկար են օգտուելու բնութեան տուած այդ բարիքներէն:

Արճէշի մէջ կայ քիչ քանակութեամբ պահակազօրք: Քիւրտերը խեղճացեր են, զինաթափ եղած, կ'ապրին բռնութեան տակ, ստրուկի պէս, Թրքական բազմատեսակ հարուածներուն ենթակայ: Դարերու ընթացքին ինչ որ Քիւրտերն ըրին Հայերուն, նոյնը հիմա իրենք կը վայելեն Թուրքերու լախտի հարուածներուն տակ: Թուրք պետական եւ զինուորական պաշտօնեաները մանաւանդ շատ տմարդի եւ վատ վերաբերմունք ցոյց կուտան Քիւրտերու հանդէպ: Քիւրտը որ այնքան նախանձախնդիր էր իր ընտանեկան պատուին, հիմա անտարբեր է, երբ Թուրքերը կ'առեւանգեն իր կինն ու աղջիկը եւ կը բռնաբարեն վայրագօրէն, ուզելով Թուրք արիւնը ներարկել Քիւրտի երակներուն մէջ եւ ազնուացնել?!!! այդ ցեղը:

Թուրքերը քանդեր են Արճէշի մէջ գտնուող հայկական պատմական վանք մը — Ականից Ս. Գէորգը եւ քարերը յատկացուցեր են պետական շէնքերու կառուցման: Հայոց ամբողջ կալուածներն իբր լքեալ գոյք, կը շահագործեն Թուրքերը:

ԱԼՋԱՒԱԶ գաւառին մէջ կան քրտական ցանցառ գիւղեր, շատ քիչ բնակչութեամբ: Քիւրտերը կը զբաղին հողագործութեամբ եւ ոչխարաբուծութեամբ: Նշանաւոր Քէօռ Հիւսէյին փաշայի հսկայական կալուածները կառավարութիւնը գրաւած եւ յանձնած է Թուրք գաղթականներուն:

ԲԵՐԿՐԻԻ ԵՒ ԱԲԱՂԱՅԻ գաւառներուն մէջ գրեթէ բնակչութիւն չկայ, շատ ցանցառ թիւով Քիւրտեր եւ Իրանի Ատրպատականի Թուրք գաղթականներ կ'ապրին: Աւերակ եւ կիսակործան Բերկրիին մօտիկ գտնուող Տէր Յուսկան Որդիի վանքը: Աբաղայի դաշտին մէջէն ճամբորդութիւնը վտանգաւոր է, վասնզի լեռներու մէջ պահուած կան քիւրտ աւազակախումբեր, որոնք կը յարձակին ճամբորդներու վրայ եւ կը կողոպտեն ու կը սպաննեն:

ՍԱՐԱՅԻ գաւառին մէջ կ'ապրին սակաւաթիւ Կովկասցի Թուրք գաղթականներ, որոնք կը զբաղին երկրագործութեամբ: Այս շրջանի ճամբաներն ալ վտանգուած են Քիւրտերու կողմէ:

ԱՐՃԱԿԻ շրջանի մէջ կ'ապրին երկրագործ Քիւրտեր եւ սակաւաթիւ Թուրքեր: Այս երկու գաւառներուն մէջ կան փոքրաթիւ զինուորներ, ինչպէս եւ պետական պաշտօնեաներ:

ԹԻՄԱՐ գաւառի մանաւանդ ծովափնեայ գիւղերը համեմատաբար աւելի բնակչութիւն ունին, մեծ մասը երկրագործ Թուրքեր են կամ Կովկասի Թաթար գաղթականներ: Ահագին թիւով աւերակ եւ լքուած գիւղեր կան, որոնք գազաններու որջ դարձեր են: Այս ամբողջ գաւառին մէջ 1918էն մինչեւ մեր օրերը, ոչ մէկ գիւղ նորոգուած է, ոչ մէկ շէնք շինուած կամ ծառ մը տնկուած, մնացածներն ալ անխնայ ոչնչացման ենթարկուեր են: Թիմար գաւառը պատերազմէն առաջ հայաշէն եւ շէն վայր մըն էր, մօտ հարիւր գիւղերով, որոնք այսօր հիմնովին քարուքանդ եղած եւ աւերակ վիճակ մը կը ներկայացնեն, աւելորդ անգամ մը եւս հաստատելով հին ու նշանակալից խօսք մը, — «Թուրքն է անցեր այստեղէն...»:

ԱՂԲԱԿ գաւառը վարչական նոր բաժանման համաձայն կը գտնուի Հէքեարիի նահանգին իշխանութեան տակ: Հէքեարիի կուսակալութեան գլխաւոր կեդրոնն է Բաշգալէ քաղաքը, ուր Թուրքերն ունին բաւական թիւով զինուոր եւ կառավարական հիմնարկութիւններ: Բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն Քիւրտերը, կան նաեւ սակաւաթիւ Թուրքեր ինչպէս եւ պետական պաշտօնեաներն իրենց ընտանիքներով: Իբրեւ սահմանամերձ քաղաք Բաշգալէն նաեւ զինուորական կեդրոն է:

Գաւառական կեդրոններն իրարու հետ կապուած են թղթատարական եւ հեռագրական հաղորդակցութեամբ: Ճամբաները կը մնան նոյն անանցանելի եւ խղճուկ վիճակի մէջ, ինչպէս պատերազմէն առաջ: Ուշադրութեան արժանի է այն պարագան, որ էնկիւրիի բացարձակ անուշադրութեան մատնուած է Վանի նահանգը, ուր վերաշինական ոչ մէկ ձեռնարկ կատարուած է: Կառավարութիւնը չուզեր այս շրջանի վրայ դրամ ծախսել, թէ ինչո՞ւ — ինքը լաւ գիտէ:

ԽՕՇԱԲ ԵՒ ՆՈՐԴՈՒԶ գաւառները գրեթէ ամայի են, քիչ քանակութեամբ քրտական գիւղեր կան, իրենց բախտին ձգուած: Քիւրտերուն արգիլուած է ձի եւ ջորի ունենալ: Զէնք ունեցող Քիւրտը մահուան պատիժի կ'ենթարկուի:

Մէկ Թուրք ոստիկան կրնայ ազատօրէն քրտական գիւղ մը մտնել եւ ձերբակալութիւն կամ խուզարկութիւն կատարել անվախ եւ անարգել: Քրտական գիւղերու մէջ Թուրք պաշտօնեաներն ու զինուորները ամէն տեսակ սանձարձակութիւններ կը կատարեն:

Վանի մէջ կայ Թրքական կանոնաւոր զօրաբաժին մը իր ամբողջ կազմով եւ պատրաստութեամբ: Թուրքերը խոր ատելութեամբ լեցուած են նաեւ Կովկասի Թաթար գաղթականներու հանդէպ եւ կը զգուշին անոնց կենցաղէն ու մոլեռանդութենէն: Սուրմալուի եւ Կարսի շրջաններու հետ քիչ յարաբերութիւն ունին: Թուրքերը աւելի տանելի կը գտնեն ապրիլ Քիւրտերու քան թէ Թաթար գաղթականներու հետ: Ոչ մէկ քիւրտ բէկ, աղա, աշիրաթապետ եւ ազդեցիկ անձ չեն թողած Վանի նահանգին մէջ: Այդպիսիները բոլորն ալ ձերբակալուած եւ քշուած են Թուրքիոյ խորերը: Անզէն եւ անպաշտպան ամբոխն է մնացեր միայն հլու հպատակի եւ ստրուկի վիճակի մէջ:

ՀԱՅՈՑ ՁՈՐ ԵՒ ԳԱՒԱՇ (Ռշտունիք). — Վանի հարաւակողմի այս գաւառները, որ պատերազմէն առաջ հայաշէն եւ խիտ վայրեր էին, այժմ կիսաւեր վիճակի ենթարկուած են եւ ունին ցանցառ թիւով Թուրք, Թաթար եւ քիւրտ բնակիչներ, որոնք կը զբաղին հողագործութեամբ եւ ոչխարաբուծութեամբ: Խոպան արտեր, ամայի գիւղեր, անմշակ հողեր — ամէն կողմ եւ ահագին քանակութեամբ: Գաւառական կեդրոնն է Ոստան աւանը, ուր կը նստի գաւառապետը ենթակայ պաշտօնեաներով:

ԿԱՐՃԿԱՆԻ շրջանի գիւղերն ալ գրեթէ ամայի են կամ քրտաբնակ, Թուրքեր չկան: Մինչեւ Պիթլիս երկու օրուան ճամբայ, ամայութիւն է:

ՇԱՏԱԽ ԵՒ ՄՈԿՍ գաւառներու վրայ կառավարութիւնը կասկածանքով կը նայի իբրեւ Քիւրտերու բնակավայրեր, որոնք խիստ հսկողութեան տակ առնուած են: Քիւրտերը կ'երթեւեկեն մասնաւոր արտօնագրով եւ հրաշխաւորութեամբ: Այս գաւառներու բազմաթիւ գիւղերը աւերակ եւ անմարդաբնակ են: Գաւառները կտրուած են կեդրոնէն եւ շատ քիչ յարաբերութիւն ունին: Ենթարկուած են տեղական պաշտօնէութեան քմահաճոյքներուն: Կաշառակերութիւն եւ սանձարձակ արարքները կը շարունակուին ըստ ընկալեալ սովորութեան: Կառավարութիւնը դպրոցներ բացեր է քիւրտ գիւղերուն մէջ եւ քիւրտ մանուկները կը դաստիարակուին թրքավարի բարքերով:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՎԱՆՔԵՐԸ բոլորն ալ ամայի են եւ կիսակործան: Կառավարութիւնը տարիներ շարունակ այդ վանքերը աւերելէ յետոյ, երկու տարի առաջ միայն հրամայեց, որ անոնք պահուին իբր պատմական եւ հնագիտական յիշատակարաններ: Բաշգալէի մօտիկ, սահմանագլխի Ս. Բարթուղիմէոսի վանքը վերածուած է զօրանոցի: Նորդուզի մէջ՝ Հոգոց վանքը աւերակ է, դռները շարուած:

ՎԱՐԱԳԱՅ ՎԱՆՔԸ. — Հայոց Հայրիկի արծուեբոյնը դարձեր է բնակավայր երեք տուն քիւրտ գաղթականներու, որոնք կը մշակեն վանքի հողերը: Տաճարի դռները քարերով շարեր են: Քիւրտերը խոստովանած են, որ կը սարսափին տաճարը մտնելէ: Կառավարութիւնը խստիւ արգիլած է մտնել Վանի ծովու կղզիները, Լիմ, Կտուց, Աղթամար եւ Առտէր: Լիմ եւ Կտուց անապատներու տաճարներն աւերուած են, իսկ Աղթամարի չքնաղ տաճարը, որ կառուցուած է վեց տարիներու ընթացքին (915 — 921 թուին) եւ հայկական ճարտարապետութեան սքանչելի զարդերէն մէկն է, կը պահուի անաղարտ: Վարագի մէջ քանդեր են կաթողիկոսներու գերեզմանները, գանձեր գտնելու ցանկութեամբ: Եւրոպացի ճամբորդներն ու հնախօս գիտնականները քանիցս փորձեր են անցնիլ Տաճկահայաստան բայց էնկիւրին արտօնած չէ:

Նարեկայ վանքը կը մնայ անաղարտ եւ այժմ կը ծառայէ Քիւրտերուն իբր ուխտատեղի: Քիւրտերը կը հաւատային Նարեկացիի հրաշագործ զօրութեան: Վանի մօտիկ Ս. Գրիգորի, Ս. Խաչի, Կարմրուորի, եւ Կռունկ վանքերը ամայի են: Արճէշի՝ Մեծոփայ Արծուաբերդ եւ Սքանչելագործ վանքերն աւերակ:

Եղերով լերան լանջերուն վրայ գտնուած Փութկու Ս. Գէորգ վանքը այժմ քրտական ուխտատեղի է: Ոստան աւանին մօտիկ գտնուող Ձաղար Ս. Նշանի վանքը (ուր թաղուած է Վարդանանց պատմագիր Եղիշէ վարդապետը), ինչպէս նաեւ Սիպտկու եւ Խէժայ Ս. Աբրահամ վանքերը աւերուած են:

Ահա ընդհանուր պատկերը պատմական նահանգի մը, որ չորս հազար տարիներու հայրենիքն եղաւ Հայութեան մէկ մասին: Վասպուրականն է այդ, որ ասկէ քսան տարի առաջ շէն շող էր եւ կենսուրախ իր զաւակներով, իսկ այժմ ամայի եւ աւերակ, որոնց վրայ թառեր են գիշատիչ գազաններն ու վայող բուերը:

ՆԵՄՐՈՒԹ

ՎՐԻՊԱԿ. — Երէկուան թիւին մէջ, Վան քաղաքին բնակչութիւնը, պիտի ըլլայ ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ, եւ ոչ թէ 1000:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԻՆԻՖՐԻ»

Նոր վաճառատուններ հաստատուած են Փարիզի մէջ, ուր մէկ, երկու, հինգ կամ տասը ֆրանքով կրնաք գնել ինչ որ ուզէք — մուճակ, շապիկ, օծիք, խաղալիկ, իւղ, անուշահոտութիւն, պուպրիկ կամ խամաճիկ:

Գրեթէ ամէն թաղ ունի «Իւնիփրի» մը, ուր բազմութիւնը կը խուժէ, ուտելու, ըմպելու, գնելու համար:

Կարելի է ընդօրինակել այս վաճառատուները եւ բանալ հայկական «Իւնիփրի» մը, ծախելով ամէն բան հինգ — տասը ֆրանքի:

Ամէն խնդրանք, աղաչանք, միայն ու միայն հինգ — տասը ֆրանք:

Վաճառել հայրենակցական միութեանց համար կնիքներ, նամակաթուղթեր, թուղթեր, թուղթիկներ եւ պահարաններ, ամէն ապրանք, հինգ — տասը ֆրանք:

Գրքոյկներ ի պէտս միութիւն կազմել ուզողներու, երեկոյթ, ցերեկոյթ, դաշտահանդէս սարքել ուզողներու, մէկ — երկու ֆրանք:

Բառարաններ ածականներու եւ մակբայներու, ամբողջ գովասանք, մէկ — երկու ֆրանք:

«Քարթ — փօսթալ»ները այն Հայերուն որոնք իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին հայ թերթ ու գիրք չեն կարդացած: Կամ այնպիսիներ որոնք կարդացած են ու փոխարժէքը չեն վճարած: Գինով մը խիստ մտերիմ, տասը հատը քսան սանթիմ:

Կապոցները չծախուած հայերէն թերթերու: Հինգ մեթր լայնք, ութը երկայնք, այս ամբողջը լոկ մէկ ֆր.:

Հայերէն գիրքեր: Տասը վէպ, վրան ալ մէկ հատոր բանաստեղծութիւն: Թող ձեր ձեռքը դէպի գրպան չծռի. — ձրի՛, ձրի՛...

Յօդուածագիրներ որոնք քանի մը ֆրանքով կը գրեն ձեր ուզած վերնագիրին տակ, ձեր փափաքած ուղղութեամբ:

Ազգային սափրիչներ, արդուկիչներ, ապուր եփողներ եւ կաթսայ խառնողներ: Այս ամէնը ի մի կուտանք, չորս — հինգ ֆրանք:

Պրակներ որոնց մէջ մանրամասնօրէն բացատրուած ըլլան արուեստը հանդէս խանգարելու, կռիւ յարուցանելու եւ գլուխ կոտրելու: Քսանըհինգ սանթիմ:

Ուրիշ պրակներ որոնք կ'ուսուցանեն դրական թերթ հրատարակել: Հատը մէկ սու:

Պուպրիկներ որոնք կը ներկայացնեն Տիկ. Զարուհի Գալէմքէրեանը, երգչուհի Տիկ. Զապէլ Արամը: Հատը մէկ սանթիմ:

Խամաճիկներ որոնք կը ներկայացնեն ազգային դէմքեր: Տասը հատը հինգ սանթիմ:

Կարելի է ծախել նաեւ փորի ցաւը մեղմացնող կամ սաստկացնող դեղեր, զրպարտութեան չճնճուկներ եւ չարախօսութեան նպաստող դեղահատեր:

Գործը ընդարձակելով կարելի է սպառել աշխարհագրութեան քարտէսներ, որոնց մէջ Եթովպիան պատկանի Իտալիոյ, ինչպէս նաեւ ուրիշ քարտէսներ որոնց մէջ Իտալիան պատկանի Եթովպիոյ: Քարտէսներ — գծուած Խանդատեանի կողմէ — որոնց մէջ Թրակիան պատկանի Պուլկարիոյ եւ Պուլկարիան Թուրքիոյ: Եւ ուրիշ քարտէսներ որոնց հիւսիսային եւ հարաւային սառուցեալ գօտիներուն վրայ հիմնուած ըլլան նոր հանրապետութիւններ, նախագահութեամբ հայ ռամկավարներու:

Ու ամէնէն վերջ ծախել խանութը, եղած չեղածով ու քաշուիլ Նիս, վերջին օրերը անցընելու համար ... հայ միլիոնատէրներուն պէս:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՇՈՒԷՏԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ
ՍԹՕՔՀՕԼՄԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մասնակցելու համար Շուէտիոյ մէջ կազմակերպուած երէց սկաուտներու միջազգային մեծ բանակումին, ուր պիտի հաւաքուին 5000ի մօտ երէց սկաուտները 30 ազգերէ եւ ուր տեղի պիտի ունենայ միջազգային համաժողով մը, որոշուեցաւ հայ արիներու որ Միութեան գործադիր խորհուրդը Փարիզէն եւ տասը երէց սկաուտներ մեր Եգիպտոսի մասնաճիւղէն մեկնին Շուէտ:

Երեքշաբթի, 30 յուլիս առաւօտեան ժամը 7.20ին մեկնեցանք Կառ տիւ Նոռէն դէպի Տէօնքէրք, ժամը 10 ու կէսին հասանք Արաս քաղաքը, ուր շոգեկառքը փոխեցինք, անցնելով Նանթ: Ժամը 12.15ին հասանք Տէօնքէրք եւ ժամը մէկին տեղաւորուեցանք դանիական «Փասքէտօն» հսկայ սպիտակ նաւին մէջ:

Ամէն անդամ ունի իր անկողինը տեղաւորուած յարկի ձեւով: Ու նաւը սկսաւ քաշել իր հսկայ խարիսխն ու առկախ սանդուղը եւ յամրաբար հեռանալ ֆրանսական հողէն: Հազիւ ժամը երկուքուկէս կար երբ Հիւսիսային ծովը սկսաւ ալեկոծիլ: Ամէնքս ալ քիչ մը վերը դիտելէ յետոյ, անհանգստութիւն զգալով իջանք վար եւ երկնցանք մեր անկողիններուն վրայ: Բացի ինձմէ բոլոր ընկերներս ալ կը տառապին ծովային հիւանդութենէ: Այսպէս 24 ժամ անընդհատ ճամբորդելէ յետոյ յաջորդ օրը չորեքշաբթի ժամը 2.30ին նաւը սկսաւ մօտենալ դանիական Էսպյերգ նաւահանգիստին, ուր նաւէն իջնելով տեղաւորուեցանք շոգեկառքին մէջ, երթալու համար Քոփէնհակ: Այստեղ անախորժ բան մը պատահեցաւ: Կայարանը մէկ ժամ սպասեցինք, որովհետեւ Ֆրանսուհի մը շուն մը բերած ըլլալով իր հետ, բժշկի քննութեան պէտք ունէր, որպէսզի թոյլ տային իր հետ ճամբորդելու: Ժամը եօթնին առեն շոգեկառքը անցաւ Ֆրէտէրիքսի կամուրջէն որ հսկայ կղզի մը կը միացնէ ցամաքին: Երբ հասանք կղզիին միւս ափը, շոգեկառքն դարձեալ վար իջնելով տեղաւորուեցանք ուրիշ խոշոր նաւի մը մէջ: Այսպէս սկսանք երկու ժամ ճամբորդութիւն ընել դէպի Քոփէնհակ:

Չէք կրնար երեւակայել թէ որքան հաճելի էր այս ճամբորդութիւնը: Իսկական բանաստեղծի մը գրիչը պէտք էր նկարագրելու համար, այդ գեղեցիկ եւ աննման տեսարանները: Նաւը կամաց կամաց կը սահէր դէպի մայրաքաղաք: Հարիւրաւոր ծովային թռչուններ կը հետեւէին եւ օդին մէջէն իրենց դեղին կտուցով շատ դիւրութեամբ կը բռնէին այն հացի կտորները որ իրենց կը նետուէին: Երբեմն ալ կը մօտենային յափշտակելու համար մեր ձեռքի մէջ բռնածը:

Տակաւին 8.20 անց էր, արեւը կը գտնուէր նաւին ետեւը, ծովը մութ կապոյտ, երկինքը բաց կապոյտ, տեղ տեղ մոխրագոյն ծածկուած կոյտ կոյտ բամպակի նման ամպերով:

Շատ անօթի ենք. 24 ժամէն աւելի սպասեցինք, ծովը մեր ախորժակը փախցուցած ըլլալով: Ամէնքս ալ կ'երթանք նաւին փառաւոր ճաշարանը եւ կը բոլորուինք սեղանի մը շուրջը: Աջ կողմէն արեւի ճառագայթները կը թափանցեն պատուհաններէն ներս, իսկ ձախ կողմէն կը տեսնէինք յստակ ծովն ու հորիզոնը: Այսպէս շքեղ տեսարանով մը հասանք երրորդ կղզիի մը ծովափը:

Այստեղ ուրիշ շոգեկառք մը մեզի կը սպասէր, բարեբախտաբար այլ եւս շունի պատմութիւն չկար, ուստի իսկոյն մեր տեղերը գրաւեցինք եւ նաւը սկսաւ հեռանալ, մեզ տանելով դէպի Քոփէնհակ:

Ամէն մարդ զուարթօրէն թաշկինակ կը շարժէր, այնպէս որ Արմիկ Ջամալեանը բացագանչեց. «Է՜յ, Ամէնքնիս սկաուտները հոս ալ եկան»: Բոլորս ալ կրկնեցինք:

Ժամը 11ին հազիւ հասանք մայրաքաղաքը: Այս երկրի սկաուտներու ընդհ. քարտուղարը մեզի կը սպասէր հրահանգ տուած ըլլալով մեր ընդհ. պետէն: Սիրալիր ընդունելութիւն մը ընելով, մեզ առաջնորդեց կանոնաւոր պանդոկ մը: Լաւ մը տեղաւորուեցանք մէկ մէկ սուրճ խմեցինք, յետոյ դուրս ելլելով սկսանք քիչ մը պտտիլ պողոտաներուն վրայ: Մաքուր, շքեղ եւ լուսաւոր մայրաքաղաք մըն է Քոփէնհակ: Թէեւ ոստիկան մը անգամ չի գտնուիր փողոցին մէջ, բայց ամէն ինչ կանոնաւոր է: Ժամը 12ին հազիւ պանդոկ վերադարձանք: Կէս գիշերին այս յօդուածս գրեցի սիրելի «Յառաջ»ին, որպէսզի բոլոր հայրենակիցներն ալ տեղեակ ըլլան թէ տակաւին քանի երկիրներ պիտի տանինք մեր նուիրական եռագոյնը, ներկայացնելու համար մեր տարաբախտ ազգն ու հայրենիքը:

ԵՌԱԳՈՅՆԸ ԿԸ ՊԱՐԶՈՒԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐԱՊԷՍ

Քանի մը ժամ քնանալէ յետոյ, առաւօտեան ժամը 4.30ին ամէնքս ալ ոտքի էինք եւ պատրաստ մեկնելու համար դէպի կայարան:

Ժամը 5ին կայարանի մէջ մէկական սուրճ խմելով կը տեղաւորուինք շոգեկառքին մէջ եւ կը սպասենք մեկնումին: Հինգ վայրկեանէն շոգեկառքը կը շարժի դէպի ծովափ:

Նախորդ օրը մտերիմ տեսակցութիւն մը ունեցանք Ֆրանսացի կաթոլիկ սկաուտներու պետ Ժօր. Կիւյեօ տը Սալանի հետ, որ պարզ քաղաքացիի հագուստ հագած էր, բայց առտուն դարձեալ մեր շոգեկառքը մտաւ բոլորովին սկաուտական տարազով:

Շոգեկառքը կ'անցնի Քոփէնհակի շատ շքեղ եւ հսկայ շէնքերէ բաղկացած արուարձաններէն: Քառորդ ժամէն անգամ մը եւս տեղաւորուեցանք շոգեկառքի վակոնները տանող բեռնատար նաւուն մէջ, որ սկսաւ կամաց կամաց հեռանալ դանիական ցամաքէն: Շատ մօտէն կը նշմարենք բարձր կղզի մը շրջապատուած հսկայ թնդանօթներով, հաւանաբար զօրանոց մը, զրահաւոր նաւեր եւ նաւահանգիստ: Այս [illegible] ընդհ. պետը եւ Ֆրանսացի զօրավարը մտերմաբար կը խօսակցին, յետոյ նաւին ետեւը կ'անցնինք դիտելու համար վերջին անգամ դանիական ցամաքամասը: Առաւօտեան ժամը 6ն է:

Ժամը 7.10ին հասանք Մալմէօ, շուէտական նաւահանգիստը, հոս ալ նոյն շոգեկառք փոխադրուեցանք մեկնելու համար դէպի Սթօքհօլմ: Ամէն տեղ մաքրութիւնն է որ կը տիրէ: Հիմա շոգեկառքը կը սուրայ դէպի մեր տեսնելիք երկրորդ մայրաքաղաքը, անցնելով գեղեցիկ մարգագետիններէ, ծաղկազարդ դաշտերէ, որոնք շրջապատուած են կանաչազարդ ուռիներով: Ինչպէս կը նշմարեմ մեզի ընկերացող Շուէտացիներու դիմագծէն, անոնք խելացի են, քաղաքավար եւ լուրջ: Շոգեկառքը միշտ կը սուրայ, ահա մեր ձախ կողմը կապուտակ լճակ մը, որ կը յաջորդէ ուրիշ տասնեակներու: Արդեօք օր մըն ալ բախտը պիտի ունենա՞նք անցնելու մեր աննման Սեւանայ լճի մօտէն, երթալ բանակելու համար Արարատեան դաշտը, ուր մեր նախնիքները տարած են այնքան յաղթանակներ: Այո, այդ մեր երազած օրերը պիտի գան, երբ մեր կարօտեալ հայրենիքն ալ ըլլայ ազատ եւ անկախ: Բայց մեր այս թանկագին փափաքները իրագործելու համար արտասահմանի մէջ մենք ինչ կրնանք ընել նե կայիս, բացի սկաուտ ըլլալէ եւ հ սկաուտական առողջ խումբեր կազմե լէ:

Ժամը 9.10 անց. շոգեկառքին մ բնաւ չենք նեղուիր, կահկարասիով եւ լայն պատուհաններով սենեակ մը մէջ կը կարծենք մենք մեզ:

Ժամը 4.30ին հասանք Սթօքհօլմ տեղացի սկաուտներու պետը, Պ. Աբ Թիլ, եւ սկաուտական խումբ մը կած էին մեզ դիմաւորելու: Մեր բոլոր գոյքերը բանակավայր փոխադր ցին, իսկ մենք ուրիշ սկաուտի առաջնորդութեամբ անցնելով մայրաքաղաքի մէջէն, այցելեցինք իրեն ամենահին եւ ամենամեծ եկեղեցի հիանալով Ս. Գէորգի փայտէ ձի ուած արձանի վրայ: Յետոյ այցել ցինք թագաւորական պալատը, պա ինքնաշարժով անգլիացի, ֆրան ցի եւ սիամ սկաուտներու հետ մեկ նեցանք դէպի բանակավայր:

Երկու ժամ անընդհատ ճամբորդ լէ յետոյ, հասանք բանակատեղի Առանց ժամանակ կորսնցնելու, ա մէնքս ալ միասին բանակավայր հա տատեցինք: Հսկայ կայմ մը գտնել բանակավայրի մէջտեղը զետեղեցի եւ զուիցերիացի, շուէտացի, հայ ուրիշ ազգէ սկաուտներու ներկայու թեամբ որոնք պատուի բարեւի կեցա էին, մեր երեք մեթրնոց եռագոյ վեր բարձրացուցինք:

Հազիւ այս արարողութիւնը վեր ջացած Պ. Հիւպերթ Մարթին կաւ բարի գալուստ մաղթելու:

Երեկոյեան ճաշէն վերջ, Զուից րիացիներու բանակավայրի հսկայ նակումի կրակին մասնակցեցան ուր կը գտնուէին շատ մը երեւ մարդիկ, որոնցմէ Սթօքհոլմի զ ցերիական դեսպանը, Պ. Լաւգի, խօսք առնելով ըսաւ թէ ինք շատ տահութիւն ունի իր ազգի սկաուտն րու վրայ, որոնք պիտի ըլլան Զուի ցերիոյ ապագայ ղեկավարները: Բ ցատրութիւններ տուաւ իրենց եւ մէջտեղի ճերմակ խաչի մասին:

Կանոնաւոր յայտագրէ մը վեր սկաուտ մը բոլորի կողմէ, սկաուտ բար երդումը ըրաւ, եւ աղօթքով վերջացնելով մենք ալ մեր բանակ վայրը մեկնեցանք:

ՔԵՐՈՎԲԷ ՖԱՐՇԻ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

«Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ. «Դ նագրին հակառակ ըլլալով, Թուրք րը վճռած են ամրացնել Զանաք լէի նեղուցը: Այս խնդիրը կարեւ չէ մեզի համար, որովհետեւ Նեղ ցին երկու կողմի հողերը Թուրքերուն ձեռքը կը գտնուին հետեւաբար որ եւ է անպատեհութի չկայ որ այդ անպաշտպան մասը ուորական գօտիի մը վերածուի: Եթ թնդանօթի փողեր տիրապետեն այդ գեղեցիկ ծովերուն, կարելի Նեղուցները անցք նկատել, որովհե տեւ դուռներն են գոց ծովու Բայց խնդրին տարբեր մէկ փուլ կայ: Ֆրանսա եւ Ռուսիա շատ պ նեղուին այս տեսակ կացութեան առջեւ, եւ ասոր ալ պատճառը րիւղն է:

Քարիւղը մեծ դեր կը կատարէ ղաքականութեան մէջ, որովհետ անհրաժեշտ է ցամաքային, օդայ եւ ծովային փոխադրութեանց հա մար, խաղաղութեան թէ պատերազ ժամանակ: Այդ նիւթին պատճառ պատերազմներ անգամ մղուած են:

Թուրքերը եթէ ամրացնեն Նեղու ները եւ ապագային ալ գոցեն զան պիտի կարենան արգիլել ռուսակ քարիւղին արտածումը: Այս այդ քարիւղը բանտարկուած մնայ որ եւ է ծովի մէջ:

Ընդհ. պատերազմին, մենք Ան լիացիներս մեր արեան գինով սանք որ կարելի չէ բռնութեամբ նիլ Նեղուցներէն: Եւ կը կարծեմ Թուրքերը այնքան զօրաւոր կրնան Եւրոպան դնել այս տեսակ ցութեան մը առջեւ: Զանաք ամրացումը պիտի իրականանայ տերս, որովհետեւ Թուրքերը վճռած են:

Գալով Ֆրանսայի, ան սեփակ քարիւղ չունի, բայց բաժնետէր Ռոյլ Տըչ, Շէլ եւ Սթանտարտ քարիւղի ընկերութեանց, ինչպ նաեւ Մուսուլի նաւթահորերուն րոնք աշխարհի ամենամեծ քարիւ հորերն են: Ֆրանսա իր քարիւղին կ'առն ծագոյն մասը Մուսուլէն Այս քարիւղը անցնելով մէջ երկարած 1100 մղոն երկար թեամբ խողովակներէ, կը

Սուրիոյ ծովեզերքը: Պէտք է նկատի ունենալ որ, Սուրիոյ Իսլամներուն եւ Ֆրանսայի միջեւ վէճ մը ծագելու պարագային, քիչ մը «տրինամիթ»ով կարելի է պայթեցնել այդ խողովակները:

Ֆրանսացիներն ալ գիտեն սակայ եւ խորապէս կը մտատանջուին: Երբ չկարենան քարիւղ հայթայթել Իրաքէն, ամէնէն դիւրին միջոցն է հայթայթել իրենց նոր զինակից Ռուսիայէն: Բայց երեւակայեցէք ի՞նչ նեղ դիրքի պիտի մատնուի Ֆրանսա, եթէ Թուրքիա գոցէ Նեղուցները: Անոր ծովային եւ օդային ուժերը կրնան անգործութեան դատապարտուիլ:

Ֆրանսա եւ Ռուսիա, դէմ են Նեղուցներու փակման: Իսկ Թուրքերը վճռած են ամրացնել եւ պիտի յաջողին:

Գալով Անգլիոյ, մեզի կը մնայ հանդիսատես մնալ խնդրի մը առջեւ որ չի շահագրգռեր մեզ: Ուրիշներու հաշուին կրակէն շագանակ հանած ատեն, չայրենք մեր մատները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ).— Վասպուրականի Հայր. Միութեան մասնաճիւղը Սէնթ Անթուանի մէջ վաղուց պատրաստութիւն տեսած էր հերոսամարտին 20րդ տարեդարձը տօնելու:

Յուլիս 28ին կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ արդէն վարձուած էր Մազմանեան եղբայրներու կանաչազարդ ագարակը, որուն օդասուն դիրքը, շրջապատող կանաչ ուռենիներու շուքը եւ երկու կողմէն վազող լեռնային պաղ ջուրերը աքանչելի եւ կազդուրիչ տպաւորութիւն մը կը թողէին հանդիսականներուն վրայ: Կանուխէն խումբերով հանդիսականները լեցուած էին վայրը, վայելելու զով օդն ու գեղեցիկ տեսարանը: Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 3ին: Գեղեցիկ էր բեմին տեսարանը: Չորս կողմը վարդագոյն վարագոյրներով շրջապատուած, երկու կողմէն ֆրանսական եւ հայկական եռագոյններ: Օրուան նախագահը Մ. Օհաննէսեան, խօսեցաւ մասնաճիւղի ժրաջան անդամներու մասին, յետոյ դրաւոր ճառով մը պանծացուց Վանի մեծ հերոսները եւ Հայաստանի դիւցազնական ոգին: Բացման խօսքէն վերջ յոտնկայս երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը: Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր օրիորդներու եւ երիտասարդներու կողմէ: Պ. Ա. Յակոբեան կուշտ ու կուռ խնդացուց հանդիսականները զուարթ արտասանութիւններով:

Մասնաճիւղին անդամներուն կողմէ բեմադրուեցաւ «Սասունի Այրումը»: Դերակատարներն էին Գ. Մանուկեան, Ա. Մանուկեան, Օր. Ազնիւ Պօղոսեան, Մուշեղ Գրիգորեան, Օր. Զարուհի Պօղոսեան, Օր. Նուարդ Ղազարեան, Մերկեր, Սահակ Ստեփանեան, Մարգարեան, Պարգեւ Վարոյեան, Գասպար Սարոյեան, Գրիգոր:

Այս երրորդ անգամն է որ մեր մասնաճիւղը մեծ զոհողութիւններով հանդէս կը կազմակերպէ: Դժբախտաբար Վասպուրականցիները կը բացակային միշտ, եւ այլ շրջաններու հայրենակիցներ են, որ կուգան շունչ եւ ոգեւորութիւն տալու մեր ձեռնարկներուն: Քաղաքի մայր Միութիւնն ալ չէր եկած իր վարչութիւնով, ինչ որ շատ ցաւ պատճառեց:

Ներկայացումէն վերջ խօսեցաւ Պ. Արմենակ Շահպալեան, որ համերաշխութիւն քարոզեց: Յետոյ խօսքը տրուեցաւ Պ. Արոյեանի, որ պարզեց Վանի հերոսամարտին արժէքը:

Հանդէսը փակուեցաւ երեկոյեան ժամը 8ին:

Մ. Գրիգորեան

ԿԵԱՆՔԸ ՍԱԼԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, 7 օգոստ. (Յառաջ).— Մինչեւ հիմա Սալէն տը Ժիրոյի հայ գաղութին մասին բան չէ գրուած «Յառաջ»ի մէջ: Ահա կուզամ արձանագրել հակիրճ տեղեկութիւններ մեր սիրելի օրաթերթ «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Սալէն տը Ժիրօ Ֆրանսայի ամենայետամնաց գիւղերէն է: Գիւղը ունի երկու գործարաններ, առաջինը, որ հսկայ գործարան մըն է, հաստատուած է հինուց ի վեր: Իսկ երկրորդը իրմէ մէկ քիլոմեթր հեռու է, եւ քիմիական դեղեր կը հանէ աղէն: Պելճիքական հաստատութիւն մըն է այս, առաջինին հետ կապակցութիւն չունի, միայն թէ իրեն քիմիական արդիւնաբերութեան համար առաջին գործարանէն կը ստանայ աղը: Այս գաւառին մէջ որ եւ է սեփականատէր չկայ, բոլոր տուներն ու խանութները գործարաններուն կը պատկանին եւ կը տրուին վարձու: Տուներուն վարձքերն ալ չնչին են, բաղդատելով մեծ քաղաքներու տուներուն վարձքերուն հետ: Ամէն տունի առջեւ պարտէզ կայ, եւ աշխատող բանուորը բանջարեղէնի իր պահանջը կը ստանայ մշակելով պարտէզը: Այն բոլորը դիւրութիւններ են, սակայն իրենց աշխատանքը շատ դժուար է, բաղդատելով ուրիշ գիւղերու ու քաղաքներու գործերուն հետ: Սկիզբները այս գաւառին մէջ եկած են շատ մը Հայեր, բայց գործերուն ծանրութեան պատճառաւ շատերը մեկնած են եւ մնացած են 15 տնուոր հայութիւն որոնք գրեթէ տասը տարիէ ի վեր այս աղի հսկայ գործարանը կ'աշխատին: Միայն երկու տնուոր Հայեր են որ քիմիական երկրորդ գործարանը կ'աշխատին եւ անոնց գործերը շատ լաւ ըլլալով եւ օրականներն ալ չափաւոր, բախտաւոր կը սեպուին: Այս աղի գործարանը ընդհանրապէս ամառը շատ գործ կ'ունենայ, սկսեալ օգոստոս 1էն մինչեւ նոյեմբերի վերջը: Երեք ամիս տեւողութիւն ունի աղի հաւաքումը արտերուն մէջէն: Այն գործաւորները որ կուգան ամառ աղ հաւաքելու արտերէն, անոնք երեք ամիս վերջը կը վերադառնան իրենց տեղը, իսկ մնայուն գործաւորները, առանց երբեք դուրս ելլելու եւ աղ հաւաքելու, միշտ ներսը կ'աշխատին: Ներսը աշխատող գործաւորներուն օրականներն են 18 Ֆր. 30 սնթ.: Անոնք տաժանելի գործերու ենթարկուած են, բոլորն ալ օտար աշխատողներ, կան շատ քիչ թիւով Ֆրանսացիներ, որոնք դիւրին գործերու վրայ են աւելի մեծ օրականներով: Դուրսէն աղ հաւաքելու համար եկած աշխատողները, միայն երեք ամսուան համար, կը ստանան օրական 30 Ֆր. փակոն լեցնողները 45—50 Ֆր.:

Տասնըհինգ տնուոր հայութեան ծոցին մէջ կան 41 երկսեռ երեխաներ եւ բոլորն ալ կայտառ եւ առողջ: Դժբախտութիւնը հոն է որ իրենց մայրենի լեզուն սորվելու հնարաւորութիւն չունին:

Չմոռնամ ըսելու որ ազգային ոգին վառ մնացած է իրենց սրտերուն մէջ եւ բոլորն ալ հայրենիք կ'աղաղակեն, բայց եւ այնպէս ոչ ոք հետաքրքրուած է իրենցմով, գէթ մխիթարութիւն մը լսելու համար, կամ որպէս զի զիրենք այս անել կացութենէն ազատելով հայրենիք ղրկեն: Ամէնէն մեծ վտանգը հոն է որ երեխաները մայրենի լեզուին անծանօթ մնալով բոլորն ալ Ֆրանսերէն կը խօսին, դուրսը թէ իրենց տուներուն մէջ, եւ շատ հաւանական է որ քանի մը տարի յետոյ բոլորովին պիտի մոռնան ամէն կապ մեր անցեալին հետ:

Նշան Յովհաննիսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այս կիրակի օրուընէ սկսեալ Ֆրանսայի մէջ կը բացուի 1935—36 տարեշրջանին ֆութպոլի եղանակը: Եւ բացման մրցումը տեղի կ'ունենայ մին՝ Սէնթ Ուէնի, Սթատ տը Փարիի մէջ եւ միւսը՝ Սթատ Քոլոմպի մարզադաշտերուն մէջ: Սէնթ Ուէնի մէջ պիտի մրցին Րէտ Ստար Օլէմփիք եւ Եգիպտոսի ազգային խումբը, որ «Թուրնէ»ի ելած է դէպի Եւրոպա, ուր շարք մը մրցումներ պիտի կատարէ մի քանի մայրաքաղաքներ հանդիպելով: Եգիպտական խումբին կազմը նոյնն է, որ 1934ին Համաշխարհային Բաժակի մրցումին մասնակցեցաւ Իտալիոյ մէջ մրցելով Հունգարիոյ ազգային խումբին դէմ, որ սակայն պարտուեցաւ: Տեսնենք թէ Փարիզի խումբը ինչ արդիւնքով դուրս պիտի գայ այս մրցումէն, որովհետեւ անցեալ կիրակի օրուան իր կրած պարտութիւնը 4—2 անմոռանալի է Թէնսի խումբէն, որուն մաս կը կազմէ մեր հայրենակիցը՝ Սարգիս Կարապետեան եւ այդ օրը նշանակած է 3 նշանակէտ: Իսկ երկրորդ մրցումը՝ Ռասինկ Գըլէպ տը Փարի եւ Սէնթ Էթիէնի խումբը, այս վերջինը իր կազմը լրացուցած է համաշխարհային համբաւ ունեցող խաղացողներով:

Ամբողջ Ֆրանսական խումբերը իրենց քաակներուն բերանը լայն բացած են մէկզմէկու ձեռքէ խլելու համար օտար լաւ խաղացողները,— Անգլիացի, Աւստրիացի, Հունգարացի, Իտալացի, Եգիպտացի, Ռումանացի եւն.— որոնք մէկ մէկ ֆութպոլի աստղեր են:

⁂ Համաշխարհային ախոյեան կռփամարտիկ ֆրանսացի Մարսէլ Թիլ օգոստոս 20ին կը մեկնի Մոսկուա եւ Լէնինկրատ, իր ամառնային արձակուրդը հոն անցընելու համար:

Հրանդ Սրապեան

«Հայ-Բոյժ»

— o —

Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17,
Rue Damesme, Paris.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք առանց բառ փոխելու: Կարդալ այսօրուան խմբագրականը:

Վերջերս մամուլի նիւթ դարձան եւ ուրոյն հայեցակէտներով մեկնաբանուեցան Հօկի Ֆրանսայի Շրջանի Ե. Պատգ. Ժողովի քուէարկած բանաձեւերն ու որոշումները, ինչպէս նաեւ Կեդր. Վարչութեան համարատուութեան որոշ մասերը:

Կեդր. Վարչութեան թողնելով արծարծուած բոլոր հարցերի ճշդում-պատասխանները, պարտք եմ համարում, իբրեւ «Արմենիա» հիւրանոցի Յանձնաժողովի գանձապահ, անելու հետեւեալ ճշդումները եւ տալու յարակից լուսաբանութիւններ:

1.— Ֆրանսայի Հօկը, Դ. համագումարի որոշումով պիտի մասնակցէր Երեւանի մէջ կառուցուելիք «Արմենիա» հիւրանոցի կահաւորման ծախքերին 125.000 Ֆր. գումարով: Այս գումարը պիտի հայթայթուէր երկու սէրիով հրապարակ հանուած պարգեւաւոր հանգանակութեան տոմսերով եւ պիտի դրուէր Հօկի Գլխ. Վարչութեան տրամադրութեան տակ, իր նպատակին յատկացուելու համար:

Գաղթահայ իրականութեան մէջ նման ձեռնարկներին ծանօթ բոլոր տարրերին քաջ յայտնի է, որ 40—50 հազար Ֆր.ի չափ մի գումար ոչ թէ մի անգամից, այլ ամիսների ընթացքին մաս առ մաս կատարուած փոքր վճարումներով կը գոյանայ:

Այսպէս գոյացել է նաեւ «Արմենիա» հիւրանոցի հանգանակութեան Ա. սէրիի արդիւնք եղող 45.225 Ֆր.ի գումարը, որ պիտի պահուէր հիւրանոցի կահաւորման պէտքերի համար:

Երեւանի Հօկի Գլխ. Վարչութիւնը իր սեփական պիւտճէից Ֆրանսայի Հօկի տրամադրութեան տակ պիտի դնէր 19.000 Ֆր. իբրեւ հրատարակչական ֆոնտ, որի հասոյթներն էլ պիտի յատկացուէին «Արմենիա» հիւրանոցի ֆոնտին:

Երկուստեք յաճախ կատարուած դրամական փոխադրութիւնների հետ կապուած ծախքերից խուսափելու համար, հաշուակալական պարզ փոխանցումներ միշտ պատահել են Գլխ. Վարչութեան եւ արտասահմանեան Հօկերի Կեդր. Վարչութիւնների հետ:

Այս ձեւով Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութեան փոխանցուած է հրատարակչական ֆոնտի 19.000 Ֆր.ը, որին ի հաշիւ արդէն իսկ Գլխ. Վարչութեանը, Երեւան, ուղարկուած է 24.000 Ֆր. արժողութեամբ գիրք: (Լէօի Ա. եւ Բ. հատորներից 850ական օրինակ):

2.— Նոյն փոխանցման եղանակով եւ իբրեւ պարզ փոխատուութիւն, «Հօկ» ամսագրին եւ Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան ժամանակաւոր աւանս եղած է 10.044 Ֆր.:

Այս գումարը նոյնութեամբ պիտի վերադարձուի «Արմենիա» հիւրանոցի ֆոնտին:

3.— Իսկ ինչ վերաբերում է Երեւանից ուղարկուած Ֆիլմի ծախքերին, 1884 Ֆր.ը վճարուած է «Արմենիա»ի ֆոնտից այն պարզ պատճառով, որ այդ ֆիլմի զուտ հասոյթների 50 տոկոսը նոյնպէս պիտի յատկացուէր այդ ֆոնտին: Ֆիլմի օգտագործման պարագային, ծախսուած վերոյիշեալ գումարը պիտի հանուէր ընդհանուր մուտքից եւ վերադարձուէր ֆոնտին:

Այսպէս ուրեմն ֆոնտի գումարները ոեւէ կերպով վտանգուած կամ այլ նպատակների չեն յատկացուած:

Հօկը ոչ մի բան ունի ծածկելիք իր հաշիւների մէջ: Ամէն գործունէութիւն, պարզ ու մեկին, դառնում է թէ հօկեան եւ թէ ժողովրդի սեփականութիւն:

Ամէն գումար կը մնայ իր նպատակին յատկացուած:

Եթէ հաշուակալական փոխանցումները եւ կամ հաշուակցութիւնները թիւր մեկնաբանութիւնների տեղի տուել են, պատճառն այն է որ թշնամական կոյր տրամադրութիւն կայ մեր հակառակորդների մօտ, որոնք միշտ յետին մտքով աշխատում են ամէն ինչ չարափոխել, Հօկի շուրջ օրից օր աւելի շեշտուող համակրութեան թափը կոտրելու եւ միամիտ զանգուածների միտքը մոլորեցնելու նպատակով:

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզ, 5 օգոստոս 1935

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ «ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ» ՄԸ

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 յուլիս).

— «Ուշագրաւ «փոփոխութիւն» մը վերջերս ռամկավարները կ'աշխատին մտցնել իրենց գործելակերպին մէջ:

Այն է՝ մէկ կողմէն՝ կը շարունակեն առաջուան պէս փառաբանել խորհրդային կարգերն ու կառավարութիւնը, իսկ միւս կողմէն ալ՝ խիստ քննադատական եւ նոյն իսկ թշնամական (գէթ թուղթի վրայ) վերաբերում ցոյց կուտան դէպի արտասահմանի համայնավարները: Եւ ռամկավար թերթերը ամէն ճիգ կ'ընեն հաւատացնելու իրենց հետեւորդներուն թէ ոչ միայն որ եւ է նմանութիւն, այլ եւ կապ իսկ չկայ խորհրդային կառավարութեան ու արտասահմանի համայնավարներու միջեւ եւ թէ մինչ խորհրդային կառավարութիւնը իմաստուն ու հայրենասէր մեծ քաղաքագէտներէ է բաղկացած, արտասահմանի համայնավարները «ազգաքանդ աղմկարարներ» են: Աւելին. ռամկավար խմբագիրները այնքան առաջ կ'երթան նոյն իսկ, որ կը պահանջեն խորհրդային կառավարութենէն յայտարարել, թէ ինք որ եւ է կապ չունի արտասահմանի համայնավարներուն հետ:

Խորհրդային կառավարութեան եւ բոլոր երկիրներու համայնավարներու յարաբերութեանց մասին այսպիսի անհեթեթ կարծիքներ յայտնելու համար, այդ մարդիկ կամ պէտք է կատարելապէս տգէտ ըլլան եւ կամ գիտակցաբար կեղծեն: Որովհետեւ երեխաներն անգամ գիտեն, թէ արտասահմանի համայնավարները ոչ միայն կապ այլ եւ կախում ունին խորհրդային կառավարութենէն, որմէ կանոնաւորապէս հրահանգներ կը ստանան՝ իրենց խռովարար գործունէութեան այս կամ այն ընթացքը տալու համար, ինչպէս եւ դրամ կը ստանան՝ այդ գաղտնի հրահանգները ճշդութեամբ կարենալ կատարելու համար:

Ճիշդ է, խորհրդային կառավարութիւնը բազմիցս յայտարարած է, թէ ինք պատասխանատու չէ արտասահմանի համայնավարներու գործունէութեան համար, թէ անոնք որ եւ է կապ չունին իրեն հետ: Սակայն, դիւանագիտական նկատումներով եղած այդ հաւաստիացումները չեն կրցած երբեք ծածկել այն աղաղակող փաստը, որ խորհրդային կառավարութիւնը բիւրաւոր գործակալներ կը պահէ բոլոր երկիրներու մէջ եւ անոնց միջոցով կը ղեկավարէ արտասահմանի համայնավարներու դաւադրական գործունէութիւնը: Նոյնպէս անկարելի է մոռացութեան տալ այն անհերքելի փաստը, որ խորհրդային կառավարութիւնը ամէն տարի հսկայական գումարներ կը ծախսէ իր արտասահմանեան փրոփականտին համար, զոր ընել կուտայ մասամբ ուղղակի, տեղական համայնավարներուն միջոցով, մասամբ ալ անուղղակի՝ ուրիշ անուններու տակ թաքնուած արմատական անձերու կամ կիսահամայնավարներու միջոցով:

Գաղտնիք չէ, որ խորհրդային ինչպէս դիւանագիտական, այնպէս ալ առեւտրական պաշտօնեաները արտասահմանի մէջ, իրենց պաշտօնական պաշտօնէն զատ, միաժամանակ նաեւ Չեկայի գաղտնի գործակալներ են եւ լիովին կ'օգտուին իրենց ընձեռած դիւրութիւններէն՝ պէտք եղած հրահանգներն ու դրամը արտասահմանի համայնավարներուն կամ ուրիշ խորհրդային ծառաներուն հասցնելու համար:

Որ եւ է կասկած չի կրնար ըլլալ այն մասին, թէ հայանուն համայնավարներն ալ ոչ միայն Պարսկաստանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Պալքաններու կամ Ֆրանսայի մէջ, այլ եւ այստեղ՝ Ամերիկայի մէջ Խորհրդային կառավարութեան հլու հնազանդ ծառաներն են եւ անկէ պարբերաբար հրահանգներ ու դրամ կը ստանան: Խորհրդային կառավարութիւնը պարբերաբար ոչ միայն մասնաւոր մարդիկ կը ղրկէ Ամերիկա, այլեւ Ամերիկայէն զանազան քօղարկուած ձեւերով Հայաստան կամ Ռուսաստան համայնավարներ կը տանի՝ պէտք եղած հրահանգները տալու, պէտք եղած դրամական օգնութիւնն ընելու համար:

Դեռ վերջերս էր, որ Ամերիկայի ամէնէն կատաղի հայանուն համայնավարներէն երկու թէ երեք հոգի Հայաստան գացին, այնտեղ ստացան իրենց դասերը Խորհրդային կառավարութենէն եւ խոյն վերադարձան Ամերիկա՝ աւելի արդիւնաւոր կերպով իրենց խռովարար գործը այս երկրի մէջ շարունակել կարենալու համար:

Գաղտնիք չէ նոյնպէս, որ Նիւ Եորքի համայնավար հայատառ թերթին անգամ օրաթերթի վերածուեցաւ՝ ոչ առանց խորհրդային կառավարութեան բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան: Ինքը՝ այդ թերթն իսկ անցեալ տարի չքաշուեցաւ յայտարարել, թէ Խորհ. Հայաստանէն 1000 տարեկան բաժանորդի (այսինքն՝ հինգէն վեց հազար տոլարի) պատուէր է ստացած: Եւ քանի որ մասնաւոր անձեր Հայաստանի մէջ այսօր չեն կրնար որ եւ է, նոյն իսկ համայնավար արտասահմանեան թերթի ոչ միայն բաժանորդ գրուիլ, այլ եւ կարդալ, առանց խորհրդային իշխանութեան թոյլտուութեան, կասկած չկայ, որ խորհրդային կառավարութիւնը ինքն էր այդ պատուէրը տուած»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԿԵՐ, ԱՐԲ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԼԵՐ

— • —

Երուսաղէմէն հասած լուրը կ'արծարծէ հարց մը որ շատ հեռուները կը տանի մեզ:

Նոր չէ այդ ցաւը որ թարախոտ վէրքի մը պէս թառած է ազգին գլխուն եւ հնարը չկայ զայն բուժելու:

Կայ եւ չկայ:

Շատ շատերուն ծանօթ են ժամանակի այնքան վէրքերն ու աղմուկը զորս յարուցած են իր շուրջ այդ դարաւոր վանքն ու իր բնակիչները: Չէ մոռցուած տակաւին Մաքսուտեան–Հակամաքսուտեան շրջանը, որմէ վերջ այնքան քննիչներ գացին ու եկան մինչեւ հանգուցեալ Օրմանեան պատրիարք: Բայց եւ ոչ մէկը կրցաւ կամ ուզեց մտնել այդ կնճռոտ հանգոյցին մէջ որ փտախտ է դարձած եւ որ կը կոչուի Երուսաղէմի պարտք...

Ահաւասիկ երեք վարդապետներ կը դիմեն հոգատար իշխանութեան, որ պէտքի միջամտէ:

Այդ վանքը սկիզբէն ի վեր եղած է Դանայեան կարաս մը, որ որքան լեցնես կը լեցուի եւ չի յագենար...

Ողջ ըլլային պատերազմի առաջուան բարեպաշտ ուխտաւորները, որ կուտային ու կուտային իրենց միամիտ հաւատքին մէջ, ակամայ դուռ բանալով այնքան չեղծումներու եւ չարաշահութեանց:

Ազգին այս բազմապիսի հոգերու շրջանին ո՞վ պիտի մտածէր կամ իշխանութիւն պիտի ունենար հաշիւ փնտռելու այդ սեւաւորներէն ու նոր, նոր բարեկարգութեանց ձեռնարկէր:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՈՐՔՈՒՐԸ

— o —

Ու մի պահ յիշեցի Ջանան հորքուրին այնպէս, ինչպէս գիտէի: Նա իր պատուին սպառնացող Քիւրտի գլուխը կուժով ջարդելիս, նա հայդուկներ, յեղափոխականներ հովանաւորող, նա տնէ տուն արգիլուած գրականութիւն, զէնք պատսպարող, նա եկեղեցական կալուածների գրաւման ցոյցի օրը, նա Հայրիկի մուտքի օրը, նա եկեղեցու հիմնարկէքի օրերին, նա իր հոյակապ հպարտութեամբ գաղթի մէջ, նա մի քանի օր առաջ, ապստամբութեան օրերին, ու նա հիմա մի «դաւաճան»ի մայր ...

Ահաւոր էր այդ, աւելի ահաւոր մի փլուզում չէր կարող ունենալ նրա պէս մի մայր:

Դռնէն նրան էր հասնում դուրսն աղմկող ամբոխի խօսքերը: Ամէն մի բառ ուղղուած իր «դաւաճան» որդու հասցէին՝ կայծակի պէս շանթում էր նրան:

Հայեացքս նորէն սեւեռեցի Արամի, Նազարբէկեանի նկարներին, հայ դրօշակին, ծաղիկներին ... Անշուշտ, այդ նկարներն այդտեղ կախողը, դրօշակով, ծաղիկներով զարդարողը Ջանան հորքուրը չէր, այլ «դաւաճան»ը, Լորիս–Մելիքովը: Կասկած չունէի:

Ջանան հորքուրի հայեացքն ուղղուած էր ինձ. ու իմինիս հետ նկարներին:

Ես նրա լուռ հայեացքում կարդացի. «խաբեցի՛ն, խաբեցին Լորիս–Մելիքովին»: Հաւատացի նրան: Այո, խաբել էին Լորիս–Մելիքովին, ինչպէս խաբել էին ու պիտի խաբէին շատերին:

— Ի՞նչ թաղում, լսուեց մի կատաղի ձայն, թողէք երթամ փողոց նետեմ դաւաճանի դիակը, ես կ'անեմ, թող Աստուած ինձ պատժէ:

Դուռը աղմուկով կպաւ պատին ու մարդիկ ներս խուժեցին:

Ջանան հորքուրն ուզեց ոտքի ցատկել, չկարողացաւ, ընկաւ, գլուխը դրեց դիակի բարձին:

— Ի՞նչ էք ուզում,— առաջ նետուեցի ես, ո՞վ է դաւաճանը: Ջանան հորքուրը դաւաճան չէր պահի իր տանը, թէկուզ այն իր հարազատ զաւակը լինէր: Լորիս-Մելիքովը դաւաճան չէ, նա խաբէութեան մի անմեղ զոհ է: Տեսէ՛ք, քաշեցի նրա դէմքէն սաւանը, ետ տարայ ճակատի մազերը, բացեցի սպին, որ այնպիսի հպարտութեամբ սիրում էր ցոյց տալ:

— Տեսէ՛ք, այս վէրքը նա ստացել է Սարդարապատում: Տեսէք ազատութեան հերոսների նկարները, տեսէք դրօշակը, տեսէք ծաղիկները ... այս բոլորն ինքը, Լորիս–Մելիքովն է դրել այստեղ, ու եկել է մեռնելու նրանց հովանու տակ:

Լորիս-Մելիքովը դաւաճան չէ: Նա քանիցս խաբուած Հայն է, դուք ձեզ էք անարգում, նրա դիակն անարգելով:

Քաշեցի պատէն եռագոյն դրօշակն ու ծածկեցի Լորիս–Մելիքովի դէմքը, դիտմամբ բաց թողնելով ճակատն ու սպին:

— Գլխարկները վար, այստեղ հանգչում է մի խաբուած, անմե՛ղ նահատակ:

Ու յանկարծ, Ջանան հորքուրի պապանձուած շրթունքներէն դուրս թռաւ մի լալահառաչ կանչ.

— Լորիս–Մելիքո՛վ, իմ խաբուած բալայ, կաթս հալալ լինի քեզ:

Լացին կիները, լացի նաեւ ես:

Տղամարդիկ յարգանքով բարձրացրին գլխարկները, խոնարհեցին գլուխները.

Մեռել կար մէջտեղը:

Անցած մի քանի ժամ, Լորիս–Մելիքովի քսան եւ չորս գարուններն ամփոփող մի սպիտակ դագաղ դուրս ելաւ Ջանան հորքուրի տունէն: Դագաղի մէջ, մի փոքրիկ եռագոյն դրօշակի տակ, հանգչում էր հայրենիքի ազատութեան համար զարնուած մի գեղեցիկ ճակատ:

Ղօղանջեցին զանգերը, տխո՛ւր, եկեղեցում լուսաւորեցին ջահերը բոլոր, քահանաներ ու դպիրներ կատարեցին հանգիստը վերջին:

Դագաղն ուսամբարձ՝ շարժեց քաղաքի փողոցներով, իջան փեղկերը խանութների, երթալով ստուարացաւ թափօրն յուղարկաւորութեան:

Ոչ ոք չէր հարցնում, թէ ո՞վ է ննջեցեալը, թափօրին միանում էին անխտիր ամէնքը, չէ՞ որ ննջեցեալին ծածկում էր դրօշակը եռագոյն:

Ղօղանջում էին զանգերը ու նրա տխուր մեղեդիին խառնւում էր Ջանան հորքուրի լալահառաչ կանչը.

— Լորիս–Մելիքո՛վ ... իմ խաբուած բալայ ...

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Վերջ)

տար նաւերով ճամբորդել, ինչ որ մեծ վնաս կը պատճառէ երկրին։ «Շափ–լէն»ի ուղեւորներէն մէկը, որ դերակատար է ամերիկեան սինէմայի մը մէջ, ուրիշ հոգենաւ գտած չըլլալով, բողոքեց ընկերութեան։ Իր պատմութեան համաձայն, ժամանակին ճամբայ չելլելով կը կորսնցնէ թատերական յանձնառութեան մը որ շաբաթական 50,000 ֆրանք պիտի շահեցնէր Նիւ Եորքի մէջ։

⁂ Շէրպուրկի նաւահանգստի բանուորները բողոքի միթինկ մը պիտի գումարեն այսօր, հարիւրէն 10ի կրճատման դէմ։ Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ բազմաթիւ ցոյցեր սարքուած են, մեծ մասը կիրակի օր։ Փարիզի հիւանդանոցներու պաշտօնեաները ժողով մը գումարելով, որոշեցին շարունակել իրենց պայքարը հրամանագիր - օրէնքներուն դէմ։

Հապէշական բանակներուն ուժը

ԱՆԳԼԻԱ ՁՊԻՏԻ ՀԱՆԴՈՒՐԺԷ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՆՋԱՏՄԱՆ

Հապէշիստանի կայսրը յայտարարեց թէ պատերազմի պարագային ինք պիտի ստանձնէ ընդհ. հրամանատարութիւնը, համաձայն երկրին աւանդութեան։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Եթովպիոյ զինուորական ուժը կը բաղկանայ եօթ բանակներէ որոնց իւրաքանչիւրը կազմուած է երեսուն գունդերէ։ Այս վերջիններն ալ կը բաղկանան իւր 3000 զինուորէ։ Այս ամբողջ ուժէն միայն 250,000 զինուորներ զինուած են պետական հրացաններով եւ համապատասխան ռազմանիւթով։ Միւսները սպառազինուած են անձնապէս։ Ընդհանրապէս 300,000էն մինչեւ մէկ միլիոն կը հաշուեն հրացաններու թիւը։ Ցետոյ, կը կարծուի թէ Եթովպիա ունի 200 թնդանօթ, ամէն տեսակէ։ Կան մինչեւ 1860 թուականէն մնացածներ։ Գնդացիրներու թիւը կը հաշուեն 350—400։ Եթովպիա ունի նաեւ ութ օդանաւ, որոնց վեցը միայն կրնան բանի մը ծառայել։ Նկատի առնելով բանակին կազմութեան ձեւը, մեծ կարեւորութիւն չի տրուիր արդիական զէնքերու։ Կառավարութեան գլխաւոր հոգն է ռազմամթերքի անբաւականութիւնը։ Այս պակասին դիմաց, Հապէշական բանակը ունի հետեւեալ յատկութիւնները.— տոկունութիւն, արագութիւն, քաջութիւն եւ ջերմ հայրենասիրութիւն։

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ, անգլիական կառավարութեան ուղեգիծը պիտի ըլլայ շատ յստակ եւ վճռական,— Ամէն աջակցութիւն ընծայել, որպէսզի տնտեսական արտօնութիւններ տրուին Իտալիոյ, բայց ուժգնօրէն ընդդիմանալ որ եւ է պահանջի որ կը ձգտի հողեր անջատել Եթովպիայէն կամ խախտել անոր քաղաքական անկախութիւնը։

Հապէշիստանի կայսրն ալ շատ վճռական է այս մասին.— «Մինչեւ վերջը կ'ուզենք հաւատալ թէ իրաւունքը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ քան ուժը։ Մենք բազմաթիւ փաստերով հաստատեցինք մեր խաղաղասիրութիւնը. բայց այդ չի նշանակեր թէ պատրաստ ենք զոհելու մեր հողային ամբողջութիւնը»։

⁂ Լոնտոն հասած հեռագրի մը համաձայն, Հապէշական կառավարութիւնը 40.000 կազարդել զինակ յանձնարարած է Գերմանիա։ Կ'ըսուի թէ քանի մը հազարը հասած են արդէն։

⁂ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն ժողովը պիտի գումարուի օգոստոս 16ին, Փարիզի մէջ։ Պ. Լաւալ առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական եւ իտալական դեսպաններուն հետ։ Միեւնոյն ատեն խորհրդակցութիւն մը կատարեց Փարիզի հելլենական դեսպան Պ. Փոլիթիսի հետ, որ ամէնէն յարմար թեկնածուն կը համարուի, իբրեւ հինգերորդ անդամը իրաւարար յանձնախումբին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ հետեւանքով, խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութիւնները ժողովի հրաւիրուած են այսօր։ Պիտի առաջարկուի քննիչ յանձնախումբի մը անուանումը պահանջել Երեսփ. Ժողովէն։

ՀՐԷՇ ՄԱՅՐ ՄԸ սովորութիւն ըրած էր խեղդել իր նորածին զաւակները, Սէն Տընի տ'Անժու քաղաքին մէջ։ Այսպէս ոչնչացուցած էր չորս երախաներ 1931ին, 1932ին, 1933ին եւ 1934ին։ Խեղդելէ յետոյ կը տանէր կը թաղէր պարտէզին մէջ։ Հրէշը ձերբակալուեցաւ եւ երախաներուն դիակները երեւան հանուեցան։

Անցան հին ժամանակներու իրական վանքերու նպատակը եւ վանականներու օգտակարութիւնը ազգին, այլ մնաց մրուրը։ Աքեմին չէ այսօր յարգը եւ ոչ ալ քարացած անօգուտ աւանդութեանց։

Վանքը որպէսզի կարենայ արժեցնել իր յատկութիւնները, պէտք է դադրի լեգէոն մը ձրիակերներու եւ «կե'ր, ա'րբ եւ ուրախ լեր»ի քաղաքականութեան ծառայելէ, յամպէտս ու շռայլօրէն մսխելով անհամար կալուածներու եկամուտները եւ իր եաին ձգելով լեռնակուտակ պարտքեր։

Շատ երկար տեւեց մեր անտարբերութիւնը։ Պէտք է սթափիլ, մանաւանդ ազգը այս հազարամէկ թըշուառութեանց ու կարօտութեանց օրերուն։

Բաւական չե՞ն այսքան չարիք որ եկան ազգին գլխուն դուրսէն ու ներսէն եւ տակաւին հանդուրժե՞նք կրօնի կեղծ պաշտօնեաներուն, որոնց իրական Աստուածը մամոնան է միայն։

Ժամանակն է արթննալու եւ իւրաքանչիւրին իր տեղը տալու։

Ցեառմնաց Թուրքը մեր չկրցածը ըրաւ, կրօնը զատելով ազգութենէն, իսկ մենք մինչեւ ե՞րբ կառչինք կղերի վեղարին, անոր անարժան լուծին տակ դնելով ազգային հաստատութեանց ղեկավարութիւնը։

ՄԷՆ - ՍԷ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 12ին Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 17 Rue Ambert, Քաշան։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կորիւն Ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Գրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի վըէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մանրամասնութիւնները առանձին։ Տոմսերը կը պահեն իրենց արժէքը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌԻ «Ա Ր Ա Մ» ԵՆԹ. ԿՈՂՄԷ

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Կը նուագեն Թառխտ Գարեգին եւ Բենօ։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՑ.— Շոգեկառք Սէն Լազարէն, իջնել Կար Արժանթէօյլ, ուրտեղէն առնել Օթօպիւս եւ իջնել Fontaine Rosière:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ (Tapis Vert վայրը):

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն։

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։ Ճոխ պիւֆէ աժան գիներով։

Մուտքը՝ ազատ է։

Հաղորդակց. միջոց.— Մէթրօ Մէրի տ'իսիէն կամ Լա Ֆէրմ տ'իսիէն առնել T. V. Թաքսիները եւ իջնել Թափի Վէր։ Լա Էրմ գալու համար առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը։

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ

100, rue Jean Naudin. Bagneux

250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ Route d'Orléansէն

ՏԵՂԻՈՅՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ։

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷԻՆ։

Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս՝ FI et FIbis, փորթ տ'Օրլէանէն հանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil. Թաքսիի սպասարկութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարութեան, Յովհաննէսեան, Մնացականեան, Թորոսեան եւ Օհաջանեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք — Ամերիկայէն, Ֆրանսայէն, Սուրիայէն, Իրաքէն եւ Պարսկաստանի զանազան քաղաքներէն — հեռագրով և նամակով եւ թերթերու միջոցով, իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, ինչպէս նաեւ անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ դամբանականներով բաժնեցին մեր ծանր վիշտը մեր սիրելի ԼՈՐԵՏՏԱի դառնակսկիծ մահուան համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Ստեփան, Արշակ և Սիրանոյշ Ստեփանեան (Էօտէմիշցի), որ Իզմիրի աղետին ատեն կորսուած են։ Տեղեկացնել՝ Պ. Գէորգ Ստեփանեանի 2, rue Basfroi, Paris (11), Franc.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն իր դպրոցին մէջ, Rue Mathieu Դիւրի։ Օրակարգ. Վարչութեան տարեկան տեղեկատուութիւն, հաշուեքննութեան տեղեկագիր. Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ անդամուհիները։

ԼԻՈՆԻ և շրջանի Կեսարացիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ յառաջիկայ 17 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Պրասըրի տը լ'Էթուալի սրահը, 1, Քուր Կամպէթթա, կազմելու համար Վերաշինական մասնաճիւղը։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ։

ԸՆԿԵՐԱՅԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՃՈՅՔ

«Յ Ա Ռ Ա Ջ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄ[Է]

17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները շուտով։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԴԱՒՐԱ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂ[ՄԷ]

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին–բուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը՝ իր սրտագին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Ս. Թերզեանին որ նուիրած է 108 բամպակէ պլ[...] նէր վարժարանին։

Պ. Ս. Թերզեան ուրիշ առիթներով ալ, իր առատաձեռն նուիրատուութիւններով օժանդակած Դպրոցասէրի գործին։

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄՕՏ)։

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ Ա Ր Ա Ք Ս, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 75-39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ՝

Photo ARAX & HENRY անուան տակ։

Օժտուած լոյսի ու այլ զետեղումներու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ։

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար։

Ամաթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին ՄԵԾ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres - Bobylone).

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ Խ[ՄԵԼ]

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒՋ

ԱՐՔԱՅԵԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՁԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ ունի մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը հրատարակուի ամէն [...] շաբթի, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասեր[էն] պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու։

Գին՝ 2 ֆր.: Տարեկան բաժնեգին՝ 80 ֆր., վեցամսեայ՝ 45 ֆր. (Ֆրան[սա] եւ գաղութներ):

Հասցէ.— 150, Champs - Elysées, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Հոն ծխատէ Հապէշ ճամբորդէ մը լսած էինք Մուսավայէն Հապէշստան հողը մտնելով Թէոդորոս Թագաւորին քով երթալու ճանապարհներուն գոց ըլլալը ապստամբ ձեռօք, եւ Սեվագինի երկիւղալի ճամբով Կալլապատ երթալ եւ նոյն ճամբով Թագաւորին քով հասնելնիս հարկ ըլլալը։ Այս լուրը Հիւպատոսին պատմելով, պատասխանեց մեզ թէ, «Եթէ այդպէս է, հարկ է ուրեմն որ Սեվագինի կառավարչին ուղղեալ յանձնարարական ազդու հրամանագիր մը առնունք տեղւոյս բդեշխէն, եւ որովհետեւ անիկայ հիմա Մետինէ կը գտնուի, հազիւ թէ շաբաթէ մը կ'ընդունինք հրամանագիրը, եւ նոյն ընդունած օրերնիդ ալ Սեվագին երթալու շոգենաւը ճամբայ կ'ելնէ ասկէ։ Խիստ լաւ կ'ըլլար եւ մեծ ազդեցութիւն կ'ունենար, յաւելցուց բարեխիղ եւ քաղցրաբարոյ Հիւպատոսը, թէ որ Եգիպտական կառավարութեան կողմէն Սեվագինի կառավարչին ուղղեալ հրամանագիր մը առած ըլլայիք, վասն զի Սեվագին հիմայ Եգիպտոսի իշխանութեան անցած է։ Բայց հոգ չէ, կրկնեց, յիշեալ քաղաքին կառավարիչը մարդասէր ու քաղցրաբարոյ անձ մ'է, եւ իմ ալ բարեկամս, ես ալ յանձնարարութիւն կ'ընեմ, որ թէ եւ Բդեշխին տալիք հրամանագրին չափ օգուտ կ'ընէ, բայց դարձեալ անոր գիրը օրէնք է որ հետերնիդ ունենաք։» Հիւպատոսին մեր երթալիք ճամբուն հանգստութեանը եւ ապահովութեանը համար ցոյց տուած ջանքերուն, որոնց՝ իբրեւ իր պաշտօնական գործքերուն վրայ կը մտածէր, մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելով բաժնուեցանք իրմէ։

Հետեւեալ առաւօտուն իր առաջին Թարգման Հոլասեան պարոն Բօյը(*)

(*) Յիշեալ թարգմանը Հռոմէադաւան հայազգի է։

խրկած էր որ իմացընէ մեզ Բդեշխէն խնդրուելիք հրամանագրին համար թուղթ գրուելը, որ եւ ութ օրէն յետոյ ստացանք, նոյնպէս առանձին գըրեր ինչպէս որ խոստացած էր Հիւպատոսը, ընդունեցինք թէ իրմէն եւ թէ Բդեշխին տեղապահէն որ Ճիտտէ կը նստի։

Տասներկու օր մնացինք Ճիտտէի մէջ մինչեւ շոգենաւուն գալը, եւ երեքշաբթի օրը մեր ճամբորդութեան վրայօք նամակ գրելով յԸ-րուսաղէմ առ սրբազան Պատրիարքն, ճամբայ ելանք Սեվագին երթալու՝ ապաւինելով Աստուծոյ օգնութեանը։ Քսան եւ եօթ ժամուն մտանք Սեվագինի նեղուցին մէջ, որուն դժուարութիւնն ու վտանգաւորութիւնը Ճիտտէի նաւահանգստէն պակաս չէր։ Որպէսուն անցք մըն էր այս ալ, ու խիստ նեղ, ուր սովորաբար Արապ մը կ'առաջնորդէր։ Երկու տեղ քարաշէն նըշաններ ունէր շոգենաւերուն ապահովութեանը համար շինուած։

Նոյն երեկոյին շոգենաւին մէջ մնացինք պատրաստ տեղ չըլլալուն համար քառանօրեայ պզտչութեան հինգ օրը հանելու, եւ հետեւեալ օրը մեզմէ առաջ Զանզիպուրէն եկող շոգենաւին ճամբորդները քարանթինը լըրացընելով դուրս ելան, եւ մենք անոնց տեղը փոխադրուեցանք վրաններու տակ։ Այս քառասնօրեայ պզտչութիւնները Ճիտտէէն եկող ուխտաւորաց համար սահմանուած են բոլոր Եւրոպական տէրութեանց եւ Բ. Դըռան հրամանովը, որպէս զի քոլէրայի մահաւիթ ախտը, որ 1865ին աշխարհիս մեծ մասը տարածուեցաւ, եւ որուն սկիզբ եւ պատճառ համարուած է Մէքքէի ուխտաւորութիւնը, այսուհետեւ ալ չըլլայ։ Գոհութիւն Աստուծոյ այս սարսափելի ախտէն ազատ ըլլալով երկիրը, այն սաստիկ տօթերուն ժամանակ խաղաղութեամբ ու հանգստութեամբ անցուցինք պզտչութեան հինգ օրերը. բայց մեր հետն եղող Սեւերուն մէջ ծաղկի հիւանդութիւն պատահելուն՝ որքան որ մէկ օր աւելի մնալու հարկ եղաւ, սակայն 'ի պատիւ երեսաց մերոց հրաման եղաւ մեզ քարանթինայի տեսուչէն՝ որ հինգերորդ աւուր երեկոյին դուրս ելնենք։ Բեղրաքի անուն ազգաւ Յոյն բարեւէր վաճառականը Ճիտտէի հիւպատոսէն յանձնարարական գիրը ընդունած ըլլալով, մեծ հիւրասիրութեամբ առաւ զմեզ իւր տունը տարաւ, եւ իւր քաղցր ընդունելութեամբը արդարեւ շնորհապարտ ըրաւ զմեզ։

Հետեւեալ առաւօտուն գնացինք տեղւոյն կառավարչին Միւմդաս պէյին քով եւ մատուցինք իրեն յանձնարարական գրերը։ Քաղցրաբարոյ եւ մարդասէր եւ քրիստոնէից հետ մեծ յարգանօք ու սիրով վարուող մէկն ըլլալը վկայեցին մեզի տեղւոյն գըտնուած քրիստոնեայք, որու համար մենք ալ փորձով նոյնը կը վկայենք եւ կը հաստատենք որ Օսմանեան տէրութեան պատիւ եւ պարծանք եղող այսպիսի անձինքն են, որոնք անոր ժողովրդասէր եւ արդարասէր կառավարութիւնը կը ներկայացընեն մինչեւ տէրութեան խիստ հեռաւոր ծայրերը։

Տեսութիւն ընելնէս անմիջապէս ետքը կանչել տուաւ մեր երթալիք ճանապարհին շէխը, որուն զմեզ յանձնեց, եւ մեր անձանց ապահովութեանը երաշխաւոր ըլլալէն յետոյ՝ Քեսելա տանելու համար պէտք եղած ուղտերը պատրաստելու հոգը կը մընար։

Քարանթինին տեղը խիստ փոքրիկ ու պատուական կղզեակ մըն է, որուն բոլորտիքը գետաձեւ կը շրջապատէ ծովին ջուրը. աջ կողմը Սեվագին քաղաքը կ'ընկնի, ուր կը [...] Միւտիւրը. այն ալ սոյնպէս փո[քր] կղզի մըն է. Ջուրը աղեհամ ըլլա[լուն] խմելու համար 3 ժամ հեռու տեղ[էն] մը տիկերով կը բերեն բարեհամ [...] օդն ալ շատ աղէկ չէ։ Ասկէ փո[...] նաւակաւ կողմնակի երթալով ցա[մաք] երկիրը կ'ելլուի, ուսկէց է դէպի [Հա]պէշստան երթալիք ճանապարհը։

Սեվագինի նաւահանգիստը բա[ւա]կան բանուկ է վաճառականութ[եան] կողմէ. ուր կ'իջնայ Արաբիոյ [...] որու ծառերէն խիստ շատ կան [...] տարիֆ գիւղաքաղքին մօտ. նաեւ [...] ըսուած պտուղը, որուն կուտը [...] րիչ կը շինեն, եւ ասոր ծառեր[ը] գտնուին Քեսելայի ճամբան, եւ [...] բաւկուր կ'ըլլան թէ ուղտապանն[եր] եւ թէ ուղտերուն։

Զորս օրէն հազիւ պատրաստ[ուեցան] ուղտերը, երեք հատ մեզ համար [...] ծանելիք, եւ չորս հատ բեռներ[ու] ...

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 10 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2879

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ՎԷՐՔԵՐ

Իր «ձշդում – լուսաբանութիւն»ը ստորագրած եւ թերթէ – թերթ ղրկած ատեն, Պ. Աւետիք Իսահակեան չէ անդրադարձեր թէ իր իսկ ձեռքով արատ մը եւս կը քսէ Հօկի սեւ երեսին։

Արդարեւ, իր նամակը ոչ թէ պաշտպանողական մըն է, այլ նորօրինակ ամբաստանագիր մը։

Մենք շատ կը ցաւինք որ իրեն ձգեր են պաշտպանել ան – պարտելի կեցծիք մը, իբրեւ չքմեղանք ձեռքը տալով քանի մը թուաբանական բանաձեւեր.— «Հաշուակալական փոխանցում – ներ», «հաշուակցութիւններ» եւն.։

Ինչպէս Ֆրանսայի Հօկի Ե. պատգ. ժողովի զեկուցում – ներն ու որոշումները, նոյնպէս այդ «լուսաբանութիւն»ը անգամ մը եւս եւ վճռապէս կ՚ապացուցանէ թէ Հօկը միջանկեալ կը դրադի Հայրենիքի օգնութեան պարտականութիւններով, իսկ իրականին մէջ կը հետապնդէ բոլորովին ուրիշ բան։

Այդ մասին բաւական բաց խօսեցաւ Հօկի նորապսակ օրկանը, «Զանգու», փրփուրը բերնին (2 օգոստ.)։

Մենք արդէն ձեռքի տակ ունէինք Հօկի Ե. պատգ. ժողովին բանաձեւերը, իսկ այդ շարաթաթերթը աւելի խտացուց անոնց բովանդակութիւնը, ազդարարելով.—

Ժողովը «աշխատանքի լայն պլաններ մշակեց, ֆրանսահայ աշխատաւորական լայն զանգուածները եւ ի մասնաւորի դաշնակցական շարքայինները ու համակ աշխատաւորութիւնը ներգրաւելու յօգունգով»։

Դարձեալ անոր շնորհիւ էր որ իմացանք թէ՝ Հօկը «մեծ տեղ տուաւ ֆրանսահայ աշխատաւորութեան մէջէն անդրադիտու – թիւնը վերցնելու եւ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՆՋՈՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵԼՈՒ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՆ»։

Չէ՞ որ պատգ. ժողովը որոշած է «Հօկեան դպրոցներ բանալ, օժտուած ընդհ. ծրագրով մը»։ Իսկ ուր որ չեն կրնար, «աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ անոնց մեր ազդեցութեան ենթարկել»։

Պ. Իսահակեանի «Լուսաբանութիւն»ը կուգայ հաստատել թէ Հօկը ոչ միայն ուսումնական – մանկավարժական հաստատութիւն է, այլ եւ հրատարակչական ընկերութիւն։ Ան հայրենիքի վերաշինութեան եւ օգնութեան յատկացուած գումարներով քաղաքական – քարոզչական գիրքե՛ր կը տպէ արտասահմանի մէջ եւ կը փոխադրէ ... Երեւան, փոխադարձ հաւանութեամբ։

Զարմանալի է որ Հօկի Կեդր. Վարչութեան հաշուագէտ եւ իրաւագէտ անդամներուն ուշադրութենէն վրիպած է շատ կարեւոր պարագայ մը.—

Ե. Պատգ. ժողովին մէջ տրուած զեկուցումով, Պ. Ա. Իսահակեան զատ – զատ կը յիշէ 45,225 ֆրանքի գործածութեան մանրամասնութիւնները, 18,000 ֆրանք ցուցնելով իբրեւ Հրատարակչական ֆոնտ, իսկ հազար ֆրանք՝ իբրեւ ծախք Լէօի գրքին արտագրութեան եւ սրբագրութեան։

Իր անձնական նամակին մէջ, նոյն Իսահակեանը կը գրէ թէ «Հօկի Գլխ. Վարչութիւնը Ֆրանսայի Հօկի տրամադրութեան տակ պիտի դնէր 19,000 ֆրանք», որուն փոխարէն ղրկուած է 24,000 ֆրանքի գիրք (Ա. եւ Բ. հատոր, 850ական օրինակ)։

Երկու կողմերը համաձայներ են որ, Հրատարակչական ֆոնտին հասոյթներն ալ յատկացուին «Արմենիա» հիւրանոցին։

Արդ, երբ այստեղ պարզեւաւոր հանգանակութեան եկամուտը կանանչ – կանանչ կ՚ուտեն եւ փոխարէն 1700 հատոր գիրք կը ղրկեն (եթէ ղրկած են), 24,000 ֆրանք ալ գին սահմանելով, իրականին մէջ ի՞նչ վճարած կ՚ըլլան, դրամագլո՞ւխը թէ տոկոսը։

«Արմենիա» հիւրանոցին շինութեան համար հաւաքուած գումարը, 45,225 ֆրանք, այսպէս կամ այնպէս թուղթի եւ ընկալագրի վերածուեր է Փարիզի մէջ։

Ուրեմն, նախ այդ գումարը պէտք է ճարել եւ վերադարձնել, եւ յետոյ Հրատարակչականի ֆոնտին եկամուտը իբրեւ յաւելեալ հասոյթ։ Իսկ այս բոլորը՝ ծախելով Լէօի գիրքերը, «Հօկ»ը եւ ուրիշ հրաշալիքներ։

Արդէն, Պ. Իսահակեանի բացատրութիւններէն կը հետեւի որ, ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ Երեւանի Հօկի վարչութիւնները պիտի զբաղին ... դրամաճառութեամբ, այն ալ միայն մսխուած գումարը տեղը բերելու համար։

Ո՛ր երեսէն ալ քննէք հարցը, տպաւորութիւնը վրդովիչ է ե՛ւ բարոյապէս ե՛ւ նիւթապէս։

Ահաւասիկ հաստատութիւն մը, որ տարին տասներկու ամիս երդում – պատառ կ՚ըլլայ թէ չզբաղիր քաղաքական – կուսակցական գործերով, սակայն իր իսկ բանաձեւերը, գործառնութիւններն ու որոշումները բոլորովին ուրիշ բան կ՚ըսեն։

Ահաւասիկ մարմին մը որ դրամ կը հաւաքէ, տաժանելի պայմաններու մէջ, հիւրանոց շինելու կամ կահաւորելու համար,— բայց զայն կը յատկացնէ վարչական ծախքերու, թռչակներու վճարման, հրատարակութեանց եւ ուրիշ նպատակներու, այդ բոլոր մսխումները կոչելով «հաշուակալական փոխանցումներ»։

Եւ հասարակութիւնը չի կրնար որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ,— Երեւանի Հօկը դրա՞մ կը ստանայ, թէ դրամ կը ղրկէ։

Ուրիշ խօսքով, հայրենի՞քն է որ կ՚օգտուի, թէ իր անունով կազմուած կոմիտէն, որ կը յաւակնի գործել բոլոր ճակատներուն վրայ, մինչեւ անգամ տապարէզ կարդալով քաղաքական կազմակերպութեանց։

Շատ ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ Պ. Իսահակեան բարեհաճէր լուսաբանել նա՛եւ այս կէտերը, իբրեւ հին երգերու նոր վէրքերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒԼՈՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ

ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ՔԱՆ ՊՐԷՍԹԻ ԴԷՊՔԸ

Հինգ սպաննուած, երկու հարիւր վիրաւոր

Ինչպէս կ՚երեւայ, յեղափոխական կամ դիմադրական ոգին վարակած է Ֆրանսայի նաւահանգիստներու բոլոր բանուորները։ Պրէսթի նաւահանգիստին դէպքերը հազիւ հանդարտած, խլրտումներ ծագեցան ուրիշ կարեւոր նաւարանի մը, Թուլոնի մէջ, շատ աւելի ծանր համեմատութիւններ առնելով։ Արդէն իսկ սպաննուած են հինգ հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը երկու հարիւրը կ՚անցնի։

Բոլոր թերթերը կը շեշտեն թէ երկար ատենէ ի վեր այսքան ծանր դէպքեր պատահած չէին։ Խումբ – խումբ ապստամբ մարդիկ տարածուելով քաղաքին բոլոր փողոցներուն մէջ, կը քարկոծէին խանութները, թշնամական կանչեր կ՚արձակէին եւ ատրճանակներ կը պարպէին։ Ազգայնական թերթերուն կարծիքով, այս բոլոր արարքները կը կատարուէին համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը։ Անոնք Մոսկուայի մատը կը տեսնեն այս գործերուն մէջ, յեղափոխական հանգամանք վերագրելով խռովութեանց, որոնք ուղղուած են ոճիրներու հարիւրին 10 կրճատման դէմ։

Ի՞նչպէս պատահեցաւ դէպքը։— Հինգշաբթի առտու քաղաքը սովորական երեւոյթ մը ունէր։ Կէս օրէն վերջը ժամը 4ին նաւարանի զանազան արհեստանոցներու բանուորները ամբողջ հինգ վայրկեան դադրեցուցին ամէն աշխատանք, իբրեւ սուգ Պրէսթի մէջ սպաննուած բանուորի մը, Պառաէրի յուղարկաւորութեան, որ կը կատարուէր ճիշդ այդ պահուն։ Երբ հինգ վայրկեանը վերջացաւ, բոլոր բանուորները վերսկսան աշխատանքը, առանց որ եւ է դէպքի։ Ծովակալ Պէրթօ հրամայած էր փակել բոլոր դուռները։ Հրարուեստի արհեստանոցներուն մէջ, մինչ շատեր կը վերսկսէին աշխատանքը, 800 հոգինոց բազմութիւն մը ձգեց դուրս ելաւ։ Քիչ յետոյ կէսը վերադարձաւ, իսկ միւս կէսը՝ իբր 400 բանուորներ գացին թափօր կազմեցին ծանօթ հրապարակի մը վրայ։ Երեւի կը սպասէին ուրիշ ընկերներու, բայց բազմութիւն չտեսնելով, իրենք իրենց գլխուն ցոյց մը կատարեցին։ Շրջուն պահակները օգնութեան հասած ըլլալով, այս ցոյցը վերջացաւ առանց որ եւ է հետեւանքի։

Ժամը 5ին նաւարանին գլխաւոր դուռը ներսէն պաշտպանուած էր բազմաթիւ ոստիկան – զինուորներու կողմէ, իսկ դուրսը դիրքը բռնած էին բազմաթիւ ոստիկաններ։ Ուրիշ կարեւոր կէտեր ալ պաշտպանութեան տակ առնուած էին։ Ժամը 7.30ին 40 — 50 հոգինոց խումբեր հաւաքուեցան փոխնահանգապետութեան շէնքի շուրջը, եւ, ազդանշանի մը վրայ, սկսան քարեր, աղիւսի եւ երկաթի կտորներ տեղացնել պահակներուն եւ պատուհաններուն վրայ։ Պահակները յարձակման սկսելով, մաքրեցին հրապարակը, բայց նոյն պահուն մօտակայ սրճարանէ մը աթոռներ, սեղաններ, շիշեր եւ գաւաթներ սկսան տեղալ պահակներու գլխուն։ Միեւնոյն ատեն նոր ցուցարարներ կը հանէին բոլոր փողոցներէն։ Կռիւը սկսած էր արդէն։ Քանի մը պահակներ վիրաւորուած էին, իսկ շատ մը ցուցարարներ ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով փռուած էին փողոցին մէջ։

Դէպքը խաղաղական պատերազմի մը համեմատութիւնները առած էր...

Շատ չանցած աւելի ծանր համեմատութիւններ ստացաւ դէպքը։ Քանի մը հարիւր բանուորներ որոնք ամբարած էին նաւային հաստատութիւններէն մէկուն մէջ, միացան ցուցարարներուն։ Ուրիշ խռովայոյզ տարրեր ալ հասան եւ ահա քաղաքը վերածուեցաւ քաղաքացիական կռիւներու ասպարէզի մը։ Ցուցարարները կը հետեւէին հրոսակային կռիւներու մեթոտին, այնպէս որ խռովութիւնները տարածուեցան քաղաքին զանազան մասերուն մէջ։ Ամէն կողմէ ցուցարարներ, մամուլաւորապէս պատանիներ եւ երիտասարդներ կը խուժէին, քարեր նետելով եւ ատրճանակներ արձակելով։ Ոչ ոքի կամ ոչ մէկ բանի կը խնայուէր։ Խանութներու փեղկերը կը խորտակուէին եւ աւարի կը տրուէին, անցորդներ կը խոշտանգուէին, իսկ ոստիկաններն ու շրջուն պահակները քարերով կ՚ընդունուէին։ Կարելի չէր հաշուել թէ քանի՞ կէտերու վրայ կռիւ կը մղուէր։ Ոստիկանները տեղի տալով յարաճուն բազմութեան ճնշումին առջեւ, յաճախ ստիպուեցին կը քաշէին իրենց ատրճանակները, առանց կրակ բանալու։ Ժամը 6.30ին, սինեմա Ռուայեալի առջեւ 300 ցուցարարներ քարի բռնած էին չորս ոստիկաններ եւ սպան։ Ոստիկանները ստիպուեցան փախչիլ, իրենց ատրճանակները ցուցնելով։ Ժամը 7ին առաջին գնդակները պարպուեցան։ Հեծեալ պահակներու խումբ մը ցուցարարները թիկած էր Թուլոնի նեղ փողոցներէն մէկուն մէջ։ Ցուցարարները ստիպուեցան կրակ բանալ։ Յետոյ պահակները իրենք ալ զէնքի դիմեցին, երբ խումբ մը երիտասարդներ քարեր կը տեղացնէին կամուրջի մը կատարէն։ Փողոցի մը մէջ, գլխաւոր նամակատան մօտ, պահակներ ձերբակալեցին եւ ծովային իշխանութեան յանձնեցին օդանաւորդ սպայ մը։

Գնդակներ կը տեղային ամէն կողմէ...

Ժամը 8ին, երբ հաստատուեցաւ թէ երկու հոգի սպաննուած եւ 30 ցուցարարներ ձերբակալուած են, պահ մը թուլութիւն տիրեց եւ կը կարծուէր թէ ամէն բան վերջացած է։ Սակայն կէս ժամ վերջը կռիւը վերսկսաւ աւելի մեծ կատաղութեամբ, վարի թաղերուն մէջ, նաւահանգստին մօտ։ Այս անգամ հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր գրեթէ անընդհատ։ Գնդակներ կը տեղային ամէն կողմէ,— փողոցէն, պատուհաններէն, պատուհաններէն, տուներու տանիքներէն։ Գնդակ մը մխուեցաւ ոստիկանական տեսուչի մը ստամոքսին մէջ։ Հեծեալ պահակները չկարենալով յառաջանալ նեղ փողոցներուն մէջ, հարկադրուեցան նահանջել, իսկ վաշտ մը հետեւակազօրք, վերէն վար սպառազէն, դէպի ասպարէզ քշուեցաւ։ Այս անգամ երկու հոգի եւս սպան–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄԸ

Խեղճ տղայ մը, Յակոբ Գույում – ճեան, որ բանաստեղծ ըլլալ կ՚ուզէ պռատպով գռռալով, կը ճերթէ հա՛ կը ճերթէ, եւ այսպէս տարիներէ ի վեր։ Ժամանակ մը մեզի ալ բաներ մը կը ղրկէր իր ուղեղին ... հարուածական արդիւնաբերութենէն։ Յառաջ, խաչքերելու համար նորահասները, երբեմն կը տկարանայ իր հոշակաւոր դժուարահաճութեան մէջ եւ տեղ կու տայ «տեղ տուէք որ ծլիմ» բողոքին։ Այսպէս տեղ տուաւ նաեւ այս Յակոբին, որ ծլած պտեն չորցաւ։ Պատմուածք մը ղրկեր էր, Յառաջ ճաշին մը հատուած տուաւ իբրեւ համտես, յետոյ կտրեց պոչէն եւ ղրկեց ետ, հասկցնելու համար թէ տակաւին շատ ջուր պէտք է խմել ... բանաստեղծ դառնալու համար։

Մեր Յակոբը ջուրը խմեր խմեր գրտն է դարձեր, ու թառեր Նիւ–Եորքի նահինին եզերքը։

Ահա այս Յակոբն էր, որ վերջերս «բանաստեղծութիւններու» հատոր մը հրատարակեց եւ Մահարին ալ, Երեւանէն, ձայն տուաւ եւ ողջունեց իբրեւ պրոլետարական հայ յեղափոխական միակ բանաստեղծը։

Հիմա դուք դատեցէք։

Մեր Յակոբը «բանաստեղծութիւն» մըն է նուիրեր Աղասի Խանջեանին,— մե՛ղք որ սիւնակս կարճ է արտատպելու համար ամբողջութիւնը։ Կուտամ քանի մը հատուածներ.

Ահաւասիկ մարդը քեզի, ընկեր,
Մարդը, որ դասակարգն է կերտեր,
Հայոց աշխարհի
Երկիրն ահալի
Չէր տեսած երբեք
Մարդ մը քաջարի,
Այսպէս վճռական,
Այսպէս յաղթազօր...

Ի՛նչ հրաշալի բանաստեղծութիւն, ի՛նչ վսեմ ոճ, իրապէս արժանի «մարդ»ուն եւ Յակոբին հարազատապէս։

Սակայն թողէք որ կրկնայ մեր գրողը իր յափշտակութեան մէջ.

Հայոց աշխարհի երկինքը մթին
Չէր տեսած երբեք այսպէս իմաստուն,
Եւ այսպէս արդար
Մարդ մը հին դարուն...

Ծափ զարկէք, Հոկտեմբերիկնե՛ր Ղուրդուղուլուի, Համամզալուի, Քափթալուի, Մահմուդջուխի, Թայշարուխի, Ուլուխանլուի, Ղամարլուի, Թոխլուճայի (վա՛յ Հայաստան, երկի՛ր դրախտավայր), նոր վահագն է ծներ։

Կոմկուսին կենսաշող ուղեղն է Աղասին,
Որ դասակարգը կը տանի դէպի ուղիները լոյսին։

Քիչ որ մնայ, մեր Աղասին ալ կ՚ըլլայ «մեծ» ինչպէս Ստալինը։ Արդէն

Ղեկավարին հանճարը բոցեղ
Մեր երկրին նոր կեանք,
Նոր հասակ է տուեր...

Եւ դեռ կան մարդիկ որ կը պնդեն թէ Հայոց ազգը հանճար չէ տուեր։ Հապա Աղասի՞ն, մանաւանդ Յակոբիկին այս բանաստեղծութիւնը կարդալէ վե՞րջ։

Տեսէք.—

Աղասի Խանջեա՛ն,
Մեծ հրամանատար,
Սոցիալիզմ կերտող
Միտքը վեհ, ճարտար,
Որ ոչ պարտուիլ գիտէ
Եւ ոչ նահանջել,
Կը քալէ առաջ...
Եւ իր արշաւին մէջ ահեղ,
Յաղթական,
Հերոսներ կ՚իյնան,
Դասակարգին դրօշը սակայն,
Փրփրաձայն,
Վե՛ր կը թռչի...
Ու Հայաստանը հին,
Խաւար...
Այդ պառաւը՝
Հալածական, սովահար,
Կ՚ըլլայ երկինք մը պայծառ...

Դեռ չլմնցաւ, բայց քանի մը տող եւս, խնդրեմ.—

... Դաշնակն ու Կուլակը կըփախին,
Ու կը սարսին,
Երբ կը խօսի Աղասին...

Համեստութիւնը թոյլ չի տար ըսելու մեր Յակոբիկին որ եթէ դասակարգը Աղասին է կերտեր իբրեւ հանճարեղ առաջնորդ, նոյն դասակարգը Յակոբն է կերտեր իբրեւ անզուգական բանաստեղծ, որուն կը նուիրեմ սա քառեակս։

Երբ պակսեցաւ իր յանգը,
Կը հնչեցնէ իր պարապ գանկը,
Չէ՛ն կուտայ, ձէ՛ն կուտայ որ,
Կ՚ըսես՝ Ամրջու վանքին աւանակին
զա՛նգը։

ԱՐԱԶ

83 ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐ

Նոր ծրագիրներ՝ գործ ճարելու համար

Նախարարական խորհուրդը առջի օր երկու անգամ նիստ գումարեց առանձին, իսկ մէկ ալ՝ նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին, վաւերացնելու համար նոր հրամանագիրները։ Խորհրդակցութիւնները տեւեցին տասը ժամ եւ հաստատուեցան 83 հրամանգիր – օրէնքներ, որոնց 42ը երէկ իսկ հրատարակուեցան պաշտօնաթերթին մէջ։

Հրամանագիրներուն մեծ մասը կապ ունին տնտեսական եւ ելմտական խնդիրներու հետ։ Տեղի անձկութեան պատճառով, առ այժմ կը յիշենք քանի մը գլուխներ միայն.—

Փութացնել հանրօգուտ շինութիւններու ծրագրին գործադրութիւնը, պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ, աժանցնել ապրուստը, երեք ամիսէն կարգադրել անանկութեանց խնդիրը, փոփոխել 1867ի օրէնքը որ կը վերաբերի անանուն ընկերութեանց, պաշտպանել խնայողութիւնը, կանոնաւորել միսին հրապարակը, աժանցնելու համար (երեք հրամանագիր), հսկողութեան ենթարկել փոքրաքանակ վաճառումներու գիները, ջնջել հարիւրին 10 տուգանքը այն հարկատուներուն որ ժամանակին չեն վճարած ուղղակի տուրքերը, իջեցնել տոկոսի օրինական սակը, աւելի պարզ վիճակի մը վերածել պատժական օրէնքի ձեւակերպութիւնները, զսպել վաշխառութիւնը եւայլն։

Իբրեւ անմիջական արդիւնք, Պանք տը Ֆրանսը հարիւրին 3ուկէսէն 3ի իջեցուց զեղչի սակը։

Դատական նախարարը շրջաբերական մը կը պատրաստէ, տան վարձքերու զեղչի մասին։

⁂ Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսար ընդարձակ տեղեկագիր մը ներկայացուց, գործազրկութեան եւ հանրօգուտ շինութեանց մասին։ Տեղեկագիրը կը հաստատէր թէ մարտէն յուլիս, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը 503.000էն իջած է 380.000ի։ Հանրօգուտ շինութեանց համար նախատեսուած ժամանակաշրջանը պիտի կրճատուի, եւ վարկերն ալ անոր համեմատ պիտի փոփոխուին։ Այսպէս՝ 1934ին 721 միլիոն, 1935ին՝ 1876, 1936ին՝ 1786, 1937ին՝ 1515, 1938ին՝ 1476, 1939 – 40ին՝ 2707 միլիոն ֆրանք։

⁂ Վարչապետը Փարիզ հրաւիրեց Ֆրանսայի 90 նահանգապետները, բացատրութիւններ տալու համար հրամանագիր – օրէնքներու մասին։ Առաջին անգամ է որ այսպիսի բան կը պատահի Ֆրանսայի մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ»Ը ԵՒ ՄԵՆՔ

Ֆրանսացի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւններու գործակցութեան դաշինքը բոլորեց իր առաջին տարին: Անկարելի է ժխտել այս գործակցութեան ստեղծած մթնոլորտը այս երկրին մէջ եւ դուրսը:

Դիտողին համար տարակոյս չի վերցներ այլ եւս անօրինակ խանդավառութիւն եւ ապագայ յաջողութիւններու լայն յոյսեր ստեղծած է ժողովրդային զանգուածներու մօտ, աշխատաւորական այս երկու հոսանքներու իրերհասկացողութիւնը եւ պայքարի նոյն գետնի վրայ, կողք-կողքի գտնուիլը: Այս գործակցութեան անմիջական արդիւնքը եղած է «Ժողովրդական Ճակատ»ի ստեղծումը, որ ընտրական գետնի վրայ տըւած է իր փայլուն եւ անպարտելի արդիւնքները (օր. Բլէօմին Ֆէրանի ընտրութիւնը) եւ կը խոստանայ ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական հիմնական փոփոխութիւններ երկրին մէջ:

Ինչո՞ւ միայն այս երկրի մէջ յաջողեցաւ այս շարժումը եւ տարի մը առաջ միայն: Ինչո՞վ բացատրել Գ. Միջազգայինի ըմբռնումներու եւ գործելակերպի այս հիմնական փոփոխութիւնը եւ Բ. Միջազգայինի վարանումները եւ վերապահ ընթացքը: Ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ աշխատաւորական միջազգային շարժման տեսակէտէն. ի՞նչ ազդեցութիւն կրնայ գործել հայ քաղաքական ձգտումներու վրայ, մասնաւորապէս ֆրանսահայ գաղութին համար. ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ այդ շարժումը:

Այս հարցերու քննութիւնը եւ լուսաբանութիւնը անհրաժեշտ է ոչ միայն իր ունեցած տեսական կարեւորութեան համար, այլ մանաւանդ իր գործնական արդիւնքներով: Հարցին միջազգային չափանիշով քննութիւնը թող կատարեն աւելի ձեռնհաս ընկերները, որոնք հնարաւորութիւն ունին միջազգային մամուլին հետեւելու եւ շփումներ ունին ընկերվարական եւ համայնավար շրջանակներու հետ, հետեւաբար աւելի մօտէն կը ճանչնան աշխատաւորական շարժման ղեկավարներու խակական մտահոգութիւնները եւ տեսակէտները: Այս քննութենէն հանուելիք եզրակացութիւններուն ի հարկէ պիտի պատշաճեցնենք եւ մեր գործնական վերաբերումը այս երկրին մէջ: Ինչքան ալ մեր օտարական ըլլալու հանգամանքը մեզ արգիլէ երկրին ներքին քաղաքական շարժումներուն մասնակցելէ, ինչքան ալ պզուշութիւնը այս մարզին մէջ հրամայական եւ կենսական անհրաժեշտութիւն ըլլայ հայ գաղութին համար, պէտք է յայտնել, հիմնուելով կարգ մը մանր դէպքերու տուած դասին վրայ, որ առիթ ու տեղ պիտի ներկայանայ ուր կարելի պիտի չըլլայ պահել ձեռքերը ծալած հանդիսատեսի դիւրին դիրքը եւ ըստիպմակ տակ պիտի գտնուինք ճշդելու մեր վերաբերումը: Աւելին ըլլալով, մեզի պիտի չտրուի հնարաւորութիւնը տեսական եւ պղատոնական համակրութիւն կամ ընդդիմութիւն յայտնելու, այլ պիտի պարտադրուի գործնական վերաբերում ճշդելու, միասին պէտք է ըլլալ կամ դէմ այս կամ այն հոսանքին: Բոլորին համար յստակօրէն կ'երեւի որ «Ժողովրդական Ճակատ»ի և ֆաշական հոսանքին պայքարի եւ ձգտումի այժմու վիճակը երկար չի կրնար տեւել, ուժերու այժմու այս յարաբերութեան ժամանակի ընթացքին պիտի փոխուի, հաւասարակշռութիւնը պիտի խանգարուի ի նպաստ մէկ կամ միւս կողմին ու ըլլայ բախումի ձեւով, ըլլայ օրինական ու հանդարտ ճամբով պիտի ստեղծուի գերակշռութիւնը մէկ կամ միւս հոսանքին:

Դէպքերու տրամաբանական ընթացքը այս ձեւով տեսնողները չեն կրնար կանխապէս չհանել նաեւ բոլոր հետեւանքները, ըստ այնմ ճշդելու համար նաեւ յարմարագոյն վերաբերումը:

Այս ճշդումին կարելի է մօտենալ երկու ձեւով, սկիզբէն համոզում գոյացնել պայքարի արդիւնքի մասին եւ հաւանական յաղթող կողմին հետ ըլլալ. կամ քննել երկու կողմերուն հետապնդած նպատակները եւ անոնցմէ մեզի համար շահաւոր եւ օգտակարի կողքին ըլլալ, դիւրացնելու համար անոր յաջողութիւնը: Եթէ այս երկու մեկնման կէտերէն հանուելիք արդիւնքը նոյնը ըլլայ, այսինքն եթէ հաւանական յաղթող կողմը միեւնոյն ատեն մեզի համար շահաւոր եւ օգտակար ընկերային, քաղաքական, տնտեսական նպատակներ կը հետապնդէ, հարցին լուծումը կը դիւրանայ, վարանումը կը փարատի: Դժուարութիւնը հոն է սակայն որ դիւրին չէ պայքարի հաւանական արդիւնքը կանխատեսել եւ ճշդել: Նախ, դժուար է մեզի համար ստուգապէս գիտնալ պայքարող կողմերուն ուժը, զոր կարելի չէ չափել կողմերուն մասնակցող անձերու թիւով միայն, պէտք է գիտնալ նաեւ կազմակերպական եւ կարգապահական արժէքը, ոգեւորութեան ընդունակութիւնը, սեւտական եւ արտաքին ուժը, անոնցմէ իւրաքանչիւրին ըստ տանալիք օժանդակութեան չափը, նիւթական միջոցները: Եթէ կարելի ըլլայ նոյն իսկ բոլորը թիւով ներկայացնել, նորէն դժուար է պայքարի արդիւնքը կանխորոշել, քանի որ բազմաթիւ անչափելի, անտեսանելի եւ անդուշակելի մեծ ու փոքր նիւթական և բարոյական տարրեր կրնան դեր կատարել պայքարի ճակատագիրը որոշելու համար: Կարելի է աւելցնել նոյնպէս որ ոչ միայն մենք, հեռուէն դիտողներս չենք կրնար չափել եւ հաստատապէս յայտնել պայքարի արդիւնքը, այլ նոյն իսկ պայքարող կողմերը՝ իրենք չեն կրնար այդ յայտնութիւնը ընել, այլապէս պատճառ չկար ու չկայ որ յաղթութեան բացարձակ վստահութիւնն ունեցող կողմը գործնական հանդամանք չտար իր պայքարին միանգամընդ միշտ ապարխէլին միահեծան տէրը դառնալու համար, ինչպէս եղած է այդ Ռուսիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ:

Ուրեմն կարելի է եզրակացնել որ կրնայ շատ դասն յուսախաբութիւններու առջեւ գտնուիլ որ եւ է մէկը կամ որ եւ է հաւաքականութիւն, երբ իր դիրքին ճշդումի ատեն կը մեկնի արդիւնքը կանխատեսել ուզելով: Տրամաբանական ձեւը երկրորդ մեթոդն է, այսինքն ճշդել երկու կողմերու նպատակները եւ անոնցմէ ամէնէն շահաւոր ու օգտակարին ընտրել: Այս աշխատանքը համեմատաբար աւելի դիւրին է, բայց թոյլ կուտայ ընելու շատ մը վերապահումներ: Նախ՝ մարդկօրէն ի՞նչ պատճառ հնարաւոր է միայն ու միայն նիւթական շահ եւ առաւելութիւններ հետապնդել առանց նկատի առնելու համոզումները, պայմանները և ժամանակի ստեղծած ձգտումները, խանդավառութիւնը, իրենց հոգին ներս: Երբ 2+2=4 կ'ընէ մաթեմաթիքական ճշդութեամբ կարելի ըլլայ նոյնիսկ պարզել որ կողմերէն այսինչին հետապնդած նպատակն է շահաւորն օգտակարը, հնարաւո՞ր է ու եւ է մարդու, առաւելապէս հաւաքականութեան պարտադրել անվերապահ աջակցողի դիրքը ի նըպաստ այդ կողմին, եթէ իր համոզումները, նախասիրութիւնները եւ համակրութիւնը ի նպաստ միւս կողմին են: Շահու եւ նախասիրութեան նոյնութիւնը ամէն ատեն չի կրնար պատահիլ, ինչպէս չպատահեցաւ մեզի համար ընդհ. պատերազմի ընթացքին: Նժարին ո՞ր կողմը ծանր պիտի կշռէ ուրեմն, համոզումները, նախասիրութիւննե՞րը թէ շահը միայն: Այժմու հոգեբանութեամբ շատերը չըսելու համար բոլորը, կը մտածեն ու կ'ըսեն որ շահով միայն պէտք է առաջնորդուիլ եւ պահարանը պէտք է դնել նախասիրութիւն եւ զգացում: Ընդունելով հանդերձ որ գործի ճակատագրական վայրկեանին մարդ արարածը չի կրնար իր մէջ խեղդել իր բնազդը, ցանկութիւնները եւ խիղճը, աւելի իրապաշտ եւ գործնական կ'ըլլայ մօտենալ խնդրին շահու ակնոցով միայն:

Հոս հարց կը ծագի սահմանել ու ճշդել շահու հասկացողութիւնը, ի՞նչ շահու մասին է խօսքը, քաղաքակա՞ն, տնտեսակա՞ն, թէ ցեղապահպանմա՞ն: Այս երեք անունները տակ կարելի է ամփոփել շահերու այն բազմաձեւ տեսակները որ հայ հաւաքականութիւնը եւ հայ անհատը կը հետապնդէ: Իրողութիւն է որ բոլոր Հայերու ըմբռնումը այս երեք տեսակի շահերու մասին նոյնը չէ, հետեւաբար դժուար է համահայկական չափանիշ մը գտնել հայ քաղաքական տնտեսական եւ ցեղապահպանման շահերը բընորոշող: Տրամաբանական եւ հասկընալի կ'ըլլայ որ մենք խնդրոյն մօտենանք Դաշնակցական տեսակէտով: Մեր ընդունած քաղաքական ըմբռնումները եւ պահանջները չեն կրնար Ֆրանսայի ներքին կեանքի փոփոխութիւններու նեղ շրջանակի մէջ մտնել, ուղղակի այդ շարժումները անմիջական եւ վճռական ազդեցութիւն ալ չեն կրնար ունենալ, բայց պարզ է ու ակներեւ որ Ֆրանսայի մէջ ընկերվարական - համայնավար գործակցութեան փորձը բախտորոշ ազդեցութիւն պիտի ունենայ երկու միջազգայիններու փոխադարձ յարաբերութիւններու վրայ, իսկ այս յարաբերութիւններու ապագային ստացած ընոյթը պիտի ազդէ նաեւ մեր ճակատագրի վրայ: Իբրեւ Բ. Միջազգայինի հատուած մենք թէ ձայն ունինք այդ յարաբերութիւններու ճըշդումին մէջ եւ թէ դատապարտուած ենք կրելու անոր հետեւանքները: Ոչ միայն պարտաւոր ենք ուշի ուշով հետեւիլ Ֆրանսայի մէջ կատարուած փորձին, այլեւ հիմնականօրէն նկատի առնելու ենք անոր արդիւնքին եւ ձգելիք ազդեցութիւններուն բոլոր տեսակի պատկերացումները եւ անոնցմէ ամէնէն շահաւորը՝ մեր քաղաքական պահանջներու տեսակէտէն, ընտրել մեզ համար: Մեր կուսակցական ղեկավարութեան պարտականութիւնն է այդ աշխատանքը, մեզ՝ ֆրանսաբնակ ընկերներուս կը մնայ տեղական գետնի վրայ մեր վրայ դրուած պարտականութիւնը կատարել:

Այդ պարտականութիւնները կարելի է ամփոփել սապէս.—

Ա.— Միշտ աչքի առջեւ ունենալ կուսակցութեան հիմնական նպատակները եւ անոր գործադրման ատարող միջոցները:

Բ.— Տեղեակ պահել մեր վերին մարմինը եւ միւս շրջաններու մարմինները այստեղի անցքերու բարեշրջումին:

Գ.— Մօտիկ կապ պահել մեր գաղափարակից ֆրանսական կազմակերպութեան վարիչներուն հետ:

Դ.— Լուսաբանել զանգուածը, ցուցմունքներ ընել եւ թելադրութիւններ իւրաքանչիւր վայրի առանձնայատուկ պայմանները նկատի ունենալով:

Այս աշխատանքներուն խելացի եւ հետեւողական հետապնդումը պիտի տայ անպայման իր օգտակար արդիւնքը:

Դեռ կ'ուզէի խօսիլ այս հարցի ուրիշ երեսոյթներու մասին:

Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՄԵՔԵՆԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԸ

Մեր նախահայրերը իրենց աշխատութիւնը դիւրացնելու համար կայծքարէ, երկաթէ կամ պղինձէ գործիքներ կը շինէին: Անոնք հետզհետէ այդ գործիքները կատարելագործեցին եւ մեքենաներու վերածեցին:

Մեքենաները շարժման մէջ դնելու համար պէտք եղաւ ջրային ու օդային ուժերու գործածութեան: Շոգիի գործածութեան յաջորդեց կազի, ելեկտրականութեան, կազային ու ծանր իւղերու օգտագործումը, որոնց պիտի յաջորդէ օր մը ջրա-ելեկտրական ուժը:

Դարերու ընթացքին մէջ, գիտերը առանց ընդհատմանփրարու յաջորդեցին, եւ մարդիկ ջանացին ամէն միջոցներով օգտուիլ անոնց ընծայած առաւելութիւններէն: Ցառաջդիմական այդ շարժումը յարաճուն է ու անխմադրելի, ոչ ոք կրնայ կասեցնել զայն, ան մաս կը կազմէ մարդկային բնութեան, որ ամէն բանի մէջ կ'ուզէ զարգացում ու յառաջդիմութիւն:

Մեքենան ու մարդը իրարմէ անբաժանելի ազդակներ են: Մարդկութիւնը չի կրնար ըլլալ առանց գործիքի եւ մեքենաներու, որոնք կը դիւրացնեն իր աշխատութիւնը, եւ դոհացում կուտան իր բազմատեսակ պէտքերուն, մեքենան ոչ թէ միայն կը դիւրացնէ աշխատութիւնը, այլեւ մեծ չափով անոր տեղը կը բռնէ, սակայն միւս կողմէ արտադրութիւնը կը շատցնէ եւ ապրանքին արժէքը կը նուազեցնէ, այսինքն գինները կ'աժանցնէ: Մեքենաներու զարգացման շնորհիւ, նոր ճարտարարուեստներ կը ստեղծուին, որոնք աւելի մեծ թիւով գործաւորներու ձեռական աշխատանք կը հայթայթեն:

Շատեր կը կարծեն թէ ներկայ տնտեսական տագնապը արդիւնք է մեքենաներու կատարելագործութեան և ճարտարարուեստներու զարգացման: Այս մասին վերջերս անգլիականներէն մը վիճակագրութիւն մը հրատարակած էր, որ բոլորովին կը հերքէ վերոյիշեալ վարկածը:

Այդ վիճակագրութեան համաձայն, տեսնուած է որ Անգլիոյ մէջ վերջին 15 տարիներու ընթացքին երբ արտադրութիւնը շատցած է, ձեռքի աշխատութիւնը միեւնոյն համեմատութեամբ աւելցած է, իսկ երբ արտադրութիւնը նուազած է, միեւնոյն չափով քիչցած է ձեռքի աշխատանքը: Այս պարագան կը վերաբերի ոչ միայն ամէն տեսակ ապրանքներու արտադրութեան, այլ նաեւ այնպիսի ճարտարարուեստական ձեռնարկներու, որոնք մասնաւորապէս ենթակայ ըլլալով նորութեանց, ձեռական աշխատանքի պէտքը կը նուազեցնեն:

1924 — 1929, Անգլիոյ մէջ ճարտարարուեստական արտադրութիւնը աճած է եւ միեւնոյն համեմատութեամբ շատցած ձեռական աշխատանքը:

1929 — 1932, երկուքն ալ հետեւած են վայրէջ ընթացքի մը, իսկ 1932էն յետոյ, սկսած են կրկին բարձրանալ միասին:

Հետեւաբար գործազրկութեան պարբերական աճման պատճառը պէտք չէ փնտռել մեքենաներու կամ ճարտարարուեստի յառաջդիմութեան մէջ, այլ խնդրանքին նուազման:

Այսօր իրականին մէջ գերարտադրութիւն գոյութիւն չունի, այլ գնելու կարողութեան նուազում: Պայքար կը մղուի գերարտադրութեան դէմ, մինչդեռ անդին միլիոնաւոր գործազուրկներ զրկուած ըլլալով գնելու կարողութենէն, կը տառապին եւ սնունդի ու հագուստի կարօտը կը քաշեն: Իբր աւելորդ ապրանք, տարբեր միլիոնաւոր պարկեր ծովը կը թափուին, մեծ քանակութեամբ նախնական նիւթեր, բամպակ, սուրճ, ցորեն եւն. կ'ոչնչացուին կամ անկարեւոր բաներու կը գործածուին, պարզապէս առաջքն առնելու համար գիներու ծայրայեղ անկումին:

Կարգ մը երկիրներ իրենց աւելորդ ապրանքը մէջտեղէն վերցնելու համար, ամենավար գիներով օտարներուն կը ծախեն: Ուրիշներ աւելի բանաւոր քաղաքականութիւն մը որդեգրած են: Օրինակ՝ Իրլանտա, իր երկրին մէջ չծախուած ապրանքներուն մնացորդը, փոխանակ ոչինչ գիներով ծախելու, իր աղքատ ժողովուրդին ձրի կուտայ: Անգլիոյ մէջ, դպրոցական տղաք ձրի կամ բոլորովին ոչինչ գինով կաթ կը ստանան: Անգլիոյ շատ մը նահանգներուն մէջ միեւնոյն ձեւով գետնախնձոր կը բաշխեն աղքատներուն:

Կ'երեւի թէ մարդիկ հետզհետէ կը մօտենան գերարտադրութեան հարցին լաւագոյն ու օգտակար լուծման: Աշխարհի մէջ արտադրութեան աւելորդ մասը սպառելու համար սպառողներ չեն որ կը պակսին, այլ խնդիրը այդ աւելորդը անոնց տրամադրելի ընելուն մէջ կը կայանայ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆՈՐԷՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ իրականութեան մէջ, ոչ մէկ ժամանակ գիտակցական անտարբերութիւնն ու ներքին վտանգաւոր կիրքը այնքան ծաւալած ու տարածուած չեն որքան սա մեր տարագրութեան օրերուն:

Որովհետեւ, բառին տարբեր բացատրութեամբ պատկերազարդ է պատմութիւնը մեր բոլոր գործերուն, աչա թէ ինչու օձին թունաւոր ճաշուկները իրենց գլուխները սպրդած են, մեր ազգային գործերուն մէջ:Ո՞վ քաջութիւնը կ'ունենայ, սփիւռքի անսանձ երիտասարդութեան լաւագոյն տարրերէն փաղանգ մը գէթ իրարու քով բերել, եւ գործի մղել տալ, ազգային լաւագոյն բաղձանքներու համար, ցեղային բարձր նկարագրի ճանաչման համար, որ միակ աշխատանքն ու դրական բանն է մանաւանդ այս օրերուն:

Ես կը վախնամ, կը տարակուսիմ նոյնիսկ, երազներով եւ բաղձանքներով հովերուն հետ օրօրուող մեր նորահասներուն նկարագրին վրայ: Այս բացարձակ իրականութիւն մըն է: Որովհետեւ տասնամեայ տարագրութեան մէջ, Հայոց հասած երիտասարդութիւնը ցոյց չտուաւ իր հին արմենական բոցավառ ու հայրենասէր կամքը — գէթ օտար ափերուն վրայ, ցեղային պայքարի չքնեցաւ, տարածելով ու հրահրելով լոկ ցեղայինը, ազգայինը ամէն բանէ վեր: Այս տղերը կը վերաբերին ամէնէն առաջ անոնց որ ճամբան հարթել ուզեցին, հասնող սերունդին:

Անոնց որ նոր հորիզոններու ուղղութիւն ցոյց կուտային:

Հաւատացէք որ ապագայ պատմաբանը, ողբերգական բաներ պիտի գրէ, մեր տասնամեայ տարագրութեան ընթացքին, մղուած անտեղի պայքարին համար, որ հասնող սերունդն իսկ մասամբ թունաւորեց, նըկարագրի տեսակէտով:

Ինչ աղուոր նկարագրի սերունդ մը պատրաստած պիտի ըլլար, հայ տարագիր մամուլը, եթէ ամէնէն առաջ մտահոգութիւնը ունենար, ճանչցնել ցեղը մեր աչքին, տաղանդը մեր ժողովուրդին, որ սքանչելի է իր յայտնաբերումով:

Տարբախտաբար, մարդկային փոթորկայոյզ միտքը, շարունակ հանդարտ չէ, մանաւանդ հայ տարագիր մարդուն միտքը:

Այսօր մեր սեւ աչքերուն առջեւ ունինք երիտասարդութեան հսկայ բանակ մը, որ Սողոմ-Գոմորի երկրէն փախած, չորս հովերուն բերանը կը քաշքշուի: Ո՞վ մտածեց այս տղոց վրայ, պատրաստելու համար, հայրենասէր ու հայրենանուէր կորիճներ գալիք փոթորիկներուն համար:

Ո՞վ մտածեց որ անոնք պատրաստուին, ցեղային զէնքերով, յանուն հայրենիքին փրկութեան:

Մեր տարագրութեան առաջին տասնամեակին հասած սերունդը տեսակ մը արհամարհանք եւ անտարբերութիւն ունի մեր գրական վաստակաւորներուն հանդէպ: Հեռուները մի երթաք, աչք մը պտտցուցէք հասած երիտասարդութեան վրայ թէ, ի՞նչպէս կը սնանի մտաւորական տեսակէտով, կը կարդա՞յ հայ երիտասարդ հեղինակի մը գործը, կամ ունի՞ պաշտամունք նահատակուած սիրելիի մը գործին հանդէպ:

Մինչդեռ ազգեր եւ ժողովուրդներ քաջութեան եւ հպարտութեան ազդանշանը կը հնչեցնեն, ոյժի եւ տիրապետութեան կրակը կը հրահրեն, ցեղային մահաշունչ աղբիւրը կրակքբեն, յանուն մշակոյթի եւ լոյսի, յանուն բարձր արժէքներու:

Ի՞նչ կ'ընենք, մենք: Ի՞նչ բրաւ եւ կ'ընէ, մեր միջին սերունդը, որ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ ինկած, կը շարունակէ յափշտակուիլ օտար գրականութեամբ, օտար արուեստով, եւ կը մոռնայ սեփականը:

Հայ ժողովուրդին փրկութիւնը, ցեղին մշակոյթով միայն կարելի է:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

«ՔՕՂԱՁԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ» ԻԶՄԻՐԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋԷՆ

(«Լ'Էնթրանսիժան»ի յօդուածէն — շարբէն).

... Իզմիրի կը մօտենայինք եւ կ'ուրախանայի որ պիտի տեսնէի աշխարհի ամենագեղեցիկ ծովածոցներէն մէկը: Բայց կառախումբը սպասեց եւ գիշերանց մտանք քաղաք:

Կայարանին առջեւ, կառքերու ձիերուն զանգակները կը զրնգային, սրճարաններու առջեւ ձայնագիրները արաբական եղանակներ կը հնչեցնէին: Լուսաւոր, զուարթ, կենդանի ու հիւրընկալ էր:

Ովասիս մըն էր միայն. Հարիւր քայլ անդին խաւարչտին անապատի մը մէջ ինկայ:

— Ի՞նչ է այս հարցուցի կառապանիս:

— Այրուած թաղերն են, ուր մեծ պարտէզ մը պիտի շինուի:

Ինծի թուեցաւ որ յանկարծ սեւ քօղ մը իջաւ դեղին ելեկտրական լոյսերուն վրայ որ կը կորսուէին աւերակներու մէջ այս անհաւատալի քաղաքին՝ կեավուր Իզմիրի:

Մոռցած էի որ հոս եւ շրջակաները Յոյները ի զուր ջարդած էին հարիւր հազար Թուրք, իսկ Թուրքերն ալ անդթօրէն ջարդած էին հարիւր հազար Յոյն: Երկու ժողովուրդներ, որ կը ներկայացնէին երկու աշխարհահասեր, երկու աշխարհներ, կռուած էին անզուսպ իրենց հին քաղաքակրթութիւններուն արժանի կատաղութեամբ եւ անգթութեամբ:

Առջեւս, այս սեւ ծակը, ուր 40,000 տուներ այրեցան, տեսաւ փլուզումը «մեծ երազ»ին փոքր ազգի մը որ հըպարտութիւնն ունի ըլլալու «Անգլիոյ Սուրը» եւ միամտութիւնը՝ հաւատալու թէ արեւմուտքի ախոյեանն է: Տպաւորութիւնն ունեցայ որ հեռուն այս երազանքին եռեւ կ'անհետանար Քեմալօթի վաճառականի մը՝ Սըր Պազիլ Զախարոֆի ստուերը ...

Աւերակներու մէջտեղը, աջակողմը նշմարեցի խոշոր շէնք մը աշտարակով: Հարցուցի՝ կառապանիս ըսաւ թէ հրշէջներու կայանն է, բոլորովին նոր:

×

Իզմիր կը պարծենայ երկու պանդոկ ունենալով: Կառապանս լաւագոյնին կը տանէր քաղաքի վրայ: Շատ լաւ ընդունեցին. Ճաշ բաթէ մը ի վեր եւ երկրորդ ճաշ բոլոր էի:

— Պարոնը պէտք է երթայ կազի ընթրելու,— ըսաւ պանդոկապետ իրիկունները ճաշ չենք պատրաստեր մենք: Ծառայ մը կ'առաջնորդէ ձեզ:

Գացի կազինօ, ուր ինծմէ զատ ուրիշ մարդ չկար: Ծոցին մէջ Քօրալյիօ երթեւեկող շոգենաւերը պարզ կը շրջագայէին: Փորձեցի հարցափորձել ճաշարանապետը որ ուսերը թօթուեց:

1921ին Իզմիր 225,000 բնակիչ ունէր: Անկէ ի վեր մեկնած են 120,000 Յոյն, 15,000 Հայ եւ 10,000 օտարական:

Տրովադայի պատերազմը վերջացած է առ յաւէտ ...

Առտուն քարափ իջայ: Անփոյթ եռուզեռ մը կար: Փոքր թրամուէյ մը փոքր ձիէ մը քաշուած կ'երթեւեկէ քարափին մէկ ծայրէն միւսը այնքան կամաց, որ հրաշքով աւ... կառքը չի ճզմեր զինքն առաջնորդող ձին ...

Քարափը չորս քիլօմեթր երկայնք ունի եւ հոն ալ ժամանակ կայ երազելու չամիչի ու ցորենի հակերուն առջեւ ...

Ճարտարարուեստ եւ վաճառականութ... Յոյներուն մեկնելովը երկրին հարստութեան եւ կեանքին մէկ մասը մեկնեցաւ: Նոր շրջան մը կը սկսի:

Բակոս լերան ստորոտը թրքական Իզմիրի մէջ եմ: Քաղաքապետը կը թէ գերեզմանատուները տղոց համար պարտէզի կը վերածէ:

— Առա՛ջ ամէն ինչ նոր ի նորոյ պէտք է կատարել հոս ամենաստ... մանաւանդ միջոցներով: Ահա... բազ կայ դեռ. Խորհեցէք որ տասը տարուան մէջ վերաշինեցինք 10,000 հանրային շէնքեր:Երբ 1923ին քաղաքը տասը գործարան ունէր 1800 գործաւորով, այժմ ունի 130 գործարան 5000 գործաւորով: 1934ին ձեռնարկեցինք գործաւորական քաղաքի մը շինութեան որոշ յատկագծի մը համաձայն եւ կառուցինք 400 տնակ բնակարաններ՝ առողջապահական նորագոյն պայմաններով: Իսկ այդ կողմը՝ 48000 մեթր քառակուսի հարթեցինք կազմելու տօնավաճառ այս հրապարակը ուր ամէն տարի միջազգային ցուցահանդէս մը կը ... բոլոր եւրոպական երկիրներ ... տաղաւարներով ... բացի Ֆրանսայէն:

Նահանգին կուսակալը՝ Քեազիմ փաշա որ եկաւ միացաւ մեզ, մարդ մը չէ այլ մրրիկ մը:

— Ամէն ինչ պէտք է տեսնէք, ... ա՛ռ, հետեւեցէք ինծի:

Եւ գլխ խելացնող պտոյտի մը առաջնորդեց: Անոր հետ տեսնելու այցելել նոր սպանդանոցները՝ ... չեւ սամիթարաններու խորը, ազգային նոր մատենադարանը՝ ... ձեղունը, Ալիք Իմլին իր խաղաղ ... նով, թատրոնով, մարզարանով, ... ջիկներու ձեռական արուեստ... տատութիւնը, երկրագործական ... դեգործական հաստատութիւնները մանկանոցները, գործակցականները ... ինչ որ չինած, կազմակերպուած, բարելաւած են տարուէ տարի, ... խոնջ:

Ըսի թէ կ'ընդունիմ այս ամէնը ... շնորհ խնդրեցի որ թողու գլխ... մերժեց պնդելով թէ կառքով ամբողջ նահանգը պէտք է շրջիմ, տեսնելու համար դպրոցները, շրջուն գրադարանները, նոր գիւղերը եւ ճամբաները ...

— Տեսա՞ք իմ ճամբաներս: Թուրքերը կ'անդիտանային ճամբարը՝ ... բանասացի գիւղացիին փառքն ու ... կութիւնը: Իսկ գեղեցիկ հաւա... նե՞րս ... անոնց հաւկիթները ձրի բաժնեմ թուխսի համար: Կ'ուզեմ ... գիւղացիները զմայլելի հաւնոց... ունենան: Պէրկամայի, Հիէրապոլի, Եփեսոսի աւերակները գիտե... հոն ալ պիտի տեսնէք մեր աշխատան... քը հարթարման մասին ...պայման... սակնի՞ք միասին՞ն է, լա՛ւ, շոֆէօր... վայրկեան մը չկայ կորսնցնելիք:

Այս պահուն մեր քովէն կ'անցնէր ուղտերու կարաւան մը՝ առաջնորդուած աւանակէ մը ...

— Հինգ տարի չեղած, մեր հա... կցած ձեւովը պիտի չճնենք Յոնիան՝ երկիրը Հոմերոսի:

ՄԱՐՍԷԼ ՍՕՎԱԺ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով ու մելանով:

Խանասորի տարեդարձը Քաշանի մէջ

— o —

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ ԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՔԱՇԱՆ (Յառաջ) .— Կիրակի օր, Զանկէօ – Քաշանի «Արծիւ» խմբա – կոմիտէի նախաձեռնութեամբ տօն – ուեցաւ Խանասորի արշաւանքի տա – րեդարձը:

Առաւօտէն ի վեր ժողովուրդը խումբ խումբ կուգար տեղ գրաւելու կաբինեանի պարտէզին մէջ: «Արծի – ւի» երիտասարդները ուրախ էին, ի – րենց դէմքերուն վրայ կ'երեւէր ժը – պիտը, չէ՞ որ իրենք էին այս դաշ – տահանդէսին կազմակերպիչները: Ի – կապէս կ'արժէ շնորհաւորել այս տը – ղաքը իրենց ցոյց տուած գործունէ – ութեան համար:

Ժամանակին դաշտը լեցուած էր հանդիսականներով: Հայերէ զատ կային նոյնպէս բազմաթիւ Ֆրանսա – ցիներ:

Ժամը չորսի առեններ ծառերու տակ հաւաքուած ժողովուրդը կը բո – լորուէր բեմին շուրջ: Ընկ. Լ. Զոր – մխեան հանդէսը բանալով, բացա – տրեց Խանասորի իմաստը, «այդ ար – շաւանքը որ ամբողջովին յեղափո – խեց մեր ժողովուրդը, մարտական ոգի ներշնչելով»:

Ընկերները սկսան թնդացնել «Մը – շակ բանուոր»ը, որմէ յետոյ ընկ. Ս. Սասունի բեմ բարձրացաւ եւ նկատի առնելով ներկայ Ֆրանսացիներու թիւը, յարմար դատեց ֆրանսերէն խօսիլ: Ընկերը բացատրեց Դաշնակ – ցութեան գաղափարը, մանաւանդ կանգ առնելով ընկերվարական սկզ – բունքներու վրայ:

— «Հայ Յեղափոխական Դաշնակ – ցութիւնը, 1907ի Շթութկարտի ըն – կերվարական համագումարին ըն – դունուեցաւ Միջազգայինի անդամ եւ միակ կուսակցութիւնն եղաւ որ ներ – կայացուց Հայ աշխատաւորութիւնը միջազգային բանուորական ընտանի – քի մէջ: Մեզի հանդէպ փաշականու – թեան մեղադրանքներ կը լսենք: Բա – ցայայտ իրողութիւն է որ ֆրանսացի աշխատաւորները զոհ գացած են սը – խալ եւ չարամիտ տեղեկութիւններու եւ ցաւալի է որ ես ստիպուած եմ պաշտպանել իմ կուսակցութեան ըն – կերվարական հանգամանքը ֆրանսա – ցի ընկերներու հանդէպ, որոնք պէտք է տեղեակ ըլլային մեր յեղափոխա – կան անցեալին եւ պայքարներուն եւ մեզի զօրավիգ ըլլային, ինչպէս ե – ղած են, անցեալին մէջ, իրենց ակա – նաւոր առաջնորդները: Մեր ֆրան – սացի ընկերները կը փափաքին գիտ – նալ մեր դիրքը խորհրդային Ռուսիոյ եւ «ժողովրդական ճակատ»ի հան – դէպ: Մեր դիրքը խորհ. Ռուսիոյ հանդէպ ծանօթ է: Կը բաւէ մէկ օր աչքէ անցընել մեր մամուլը, լուսա – բանուելու համար: Մենք կը գտնը – ւինք ընդդիմադիրի դիրքին մէջ, վասնզի կը պահանջենք որ մեր հայ – րենիքի մէջ կիրարկուին աշխատա – ւորական ռամկավարութեան սկզ – բունքները եւ մեզի հանդէպ գործա – դրուին գործակցութեան այն սկզ – բունքները, որոնց ջերմ պաշտպանը կը հռչակէ Գ. Միջազգայինը: Ձեզի համար ըմբռնելի եւ ընդունելի է որ այստեղ գործակցութիւն հաստատ – ուի ընկերվարականներու եւ համայ – նավարներու միջեւ, իսկ հոն նոյն միջազգայինի անդամ ընկերվարա – կանները հալածանքի կ'ենթարկուին: Ցեխեցէք միայն Քաշանի դէպքը եւ ճակատագիրը այն ռուս ընկերներուն որոնք իրենց համակրութիւնը յայտ – նած էին, երբ այստեղ կը քննուեցաւ «Միացեալ ճակատ»ը, անցեալ տարի: Ինչո՞ւ հաւաքուած ենք այսօր,— տօնելու համար յեղափոխական պայքարի մը տօնը, որ տեղի ունե – ցաւ 38 տարի առաջ 1897ին, յուլիս 25ին, այնպիսի թուականի մը երբ ձեզմէ շատեր տակաւին ծնած չէին: Հայ յեղափոխականներու տասնաւոր խումբ մը ղեկավարութեամբ Դաշնակ – ցութեան, որ այստեղ ձեր առջեւ ներկայացնելու ծանր պատիւն ունիմ, յեղափոխական յարձակողականի դի – մեց ընդդէմ Թուրք եւ քիւրտ շահա – գործող հողատէրերու, որոնք ամէն – օրեայ շահագործման ենթար – կած էին հայ – Թուրք եւ քիւրտ աշ – խատաւորները եւ չբաւականանալով այդ շահագործումէն՝ արեան մէջ խեղդած էին բողոքի փոքրիկ այն արտայայտութիւնը զոր փորձեցին այդ թուականներուն այն հերոս գիւ – ղացի մշակները»:

Բանախօսը վերջացուց ջերմ ծա – փերու մէջ:

Օր. Հ. Կնեազեան երգեց «Մէկ է արտս» եւ Թաւիտ Գարեգին ալ Թա – ռով հնչեցուց կովկասեան երգեր:

Ընկերվարականներու կողմէ բեմ բարձրացաւ Պաշէր որ գաղութին յարգանքի բաժինը բերաւ երկու խօս – քով եւ բաւ թէ իր ընկերներուն գը – խաւոր մասերը բացատրեց ընկեր Սասունին, թէ ինք չուզեր նոյնը կրկ – նել եւ միայն կը բաւականանայ ցան – կութիւն յայտնելով որ մեր մէջ ալ միութիւն ըլլայ եւ յայտնեց իրենց բարեկամութիւնը:

Ժողովրդական ճակատի կողմէ Թոկլէն նոյնպէս յարգանքի խօսք ը – նելէ յետոյ ըսաւ.

— «Մենք շատ ուրախ ենք որ դուք ալ մեզի հետ համաձայն էք ընդհա – նուր խնդիրներու շուրջ: Մենք պէտք է միասին գործակցինք պայքարելու ընդհանուր թշնամիին դէմ: Օտար բանուորներն ալ պէտք է մտնեն սէն – տիքաներու մէջ, պէտք է ձեռք ձեռքի մեզի հետ աշխատին, որպէսզի պար – տութեան մատնենք ընդհ. հակառա – կորդը եւ հիմնենք այն ընդհ. եւ եղ – բայրական իշխանութիւնը որ ա – մէնքիս նպատակակէտն է»:

Ներկաները խնդրեցին որ այս եր – կու ֆրանսերէն ճառերուն թարգմա – նութիւնը տրուի եւ ընկ. Զորմխեան ամփոփեց անոնց իմաստը:

Կէս ժամ դադարէ յետոյ ներկա – յացուեցաւ ընկ. Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը: Երկրորդ անգամ էր որ կը ներկայացուէր այս յեղափո – խական ներկայացումը (առաջինը՝ Առնուվիլի մէջ): Ա. Ահարոնեանի այս գրուածքը թատրոնի վերածած էր ընկ. Օամանճեան, ինքն ստանձ – նելով Թաթուլի դերը: Դերակատար – ները բոլորն ալ յաջող էին, իրենց դերերուն մէջ, հակառակ բեմի ան – յարմարութեան: Ընկ. Օննիկ Կարա – պետեան Տէր Սարգսի դերին մէջ, խիստ գովելի էր, իսկ Տապալ – եան քիւրտ պէկի դերին մէջ, կը յայտնուէր իբրեւ օժտուած դերասան մը: Տիկ. Սիրուն Տէր Խաչատրեան մօրը դերին մէջ, եւ Արմենուհի Ցա – կոբեան Գոհարի դերին մէջ շատ յա – ջող էին:

Ներկայացումէն այդպէս ներկայ մը արտասուալից աչքերով բեմ ելաւ եւ գովքը ըրաւ Դաշնակցութեան:

Ժողովուրդը կրկին հաւաքուեցաւ ծառերուն տակ, երգերը սկսան, պա – րերը արեւելեան եւ եւրոպական տե – ւեցին մինչեւ ուշ ատեն, Թաւիտ Գարեգին կը նուագէր անընդհատ, մինչ ձայնասփիւռը կ'արձագանգէր եւրոպական եղանակներ:

Ընկերները սկսած էին հնչեցնել յեղափոխական երգեր, «Կարկուտ տեղաց», «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» եւն.: Ուշ ատեն էր եւ ներ – կաները, Ֆրանսացիներն իսկ, չէին ուզեր բաժնուիլ այս մթնոլորտէն:

Նիւթապէս ալ բաւական շահ ապա – հովեցին մեր ընկերները: Աճուրդի դրուեցաւ ոչխարի գլուխ մը, որմէ կոկիկ գումար մը հաւաքուեցաւ: Կրնամ ըսել թէ հազար ֆրանքէ աւե – լի նիւթական շահ կը մնայ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

— • —

ԿՐԸՆՈՊԼ, 7 օգոստոս (Յառաջ).— Այս տարի Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի կոմի – տէին նախաձեռնութեամբ Խանասորի 38րդ տարեդարձը տօնուեցաւ 4 օգոս. կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Իզէրի գետափը, ծառախիտ կանան – չութեան վրայ: Բոլոր ընկերները ի – րենց ընտանիքներով, ինչպէս նաեւ շատ մը համակիրներ կանուխէն եկած տեղ գրաւած էին մարգագետնին վը – րայ, զոր սիրայօժար տրամադրած էր ֆրանսացի բարեկամ մը:

Կէսօրէ վերջ ժամը չորսին ընկ. նա – խագահը հանդէսը բանալով խօսք տուաւ ընկեր Ղարիպեանի որ ոգեւո – րիչ ճառ մը կարդաց, փառաբանելով Դաշնակցութեան մարտունակ եւ ազ – գային գործը: Ընկ. Պ. Թորոս – եան յանուն Կրընոպլի կոմիտէի բո – լոր ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնեց, եւ Դաշնակցութեան կրած զոհողութիւնները թուելով, առա – ջարկեց յաւէտ յարգել յիշատակը բոլոր անոնց, որոնք ինկան ազատա – գրութեան սուրբ գործին համար: Ամբողջ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի ելաւ եւ մարտագրու չէ – տով երգեց «Լուսին չկար»ը, «Կար – կուտ տեղաց»ը, «Մշակ բանուոր»ը եւ այլ յեղափոխական եւ ազգային եր – գեր: Ընկ. Սուքիասեան արտասա – նեց ոգեւորեալ Վարանդեանի «Հայ հերոսները» եւ կտոր մը Ահարոնեա – նէն: Երգեցին Տիկ. Թորոսեան «Ալ – նուս գեղը» եւ Օր. Սիրանուշ Տէր – Կոմսեան «Լաց ամպերը», ջութակի ընկերակցութեամբ: Պ. Ե. Տէրկոմս – եան իր ջութակով սիրայօժար մաս – նակցեցաւ այդ դաշտահանդէսին: Փոքրիկն Տիգրանուհի Ավագեան հով – ուական տարազով, երգեց եւ պարեց «Հովուհիս սիրուն»ը:

Ներկաներու խնդրանքին վրայ ընկ. Ղարիպեան կարդաց «Օգաէնին Նա – մակ»ը եւ կուշտ ու կուռ մը խնդա – ցուց բոլոր ներկաները:

Թէեւ անձրեւը պահ մը դողի մատ – նեց հայրենակիցները, բայց մեծ մա – սը առանց կորսնցնելու իր ուրախ տրամադրութիւնը, մինչեւ երեկոյ դաշտ մնաց եւ մութը գրեթէ կոխած էր, երբ երգով ու նուագով, ուրախ ու զուարթ բոլորն ալ տուն վերա – դարձան:

Թղթակից

ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ

= • =

Վերջերս Պերլինի մէջ հրատարակ – ուեցաւ վիճակագրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ գերիներու թիւը: Այս այն պատերազմական գերիներն են, որ գերման բանակին ձեռքն անցան: Անոնց ընդհ. թիւը կը հասնի 2.520 – 983ի.— 1.434.529 Ռուս, 535.411 Ֆը – րանսացի, 185.329 Անգլիացի, 147.986 Ռումանացի, 133.287 Իտալացի, 46.– 019 Պելժ, 28.746 Սերպ, 7.107 Փոր – Թուկէզ, 2.457 Ամերիկացի, 107 Ճա – փոնացի, 5 Գարատացի:

Այս գերիներէն Գերմանիոյ մէջ մե – ռան 135.365 հոգի,— 5.39 առ հարիւ – րը Ռուս, 3.23 առ հարիւր Ֆրանսա – ցի, 2.99 առ հարիւր Անգլիացի, 17.3 առ հարիւր Ռումանացի, 5.81 առ հարիւր Իտալացի, 2.18 առ հարիւր Պելժ, 6.52 առ հարիւր Սերպ, 3.31 առ հարիւր Փորթուկէզ, 2.40 առ հարիւր Ամերիկացի: Ճափոնացինե – րէն եւ Գարատացիներէն ոչ մէկ մահ:

Գերմանացիները կ'ըսեն որ եթէ Ռումանացիները շատ են մեռած գե – րութեան շրջանին, պատճառն այն է որ անոնք, գերի ինկած ժամանակ, չափազանց սպառած էին ֆիզիքա – պէս: Ընդհակառակն Ռումանացիներն ալ կը պնդեն որ Գերմանացիները ա – մենուրով անօթի կը թողէին զիրենք: Այսպէս Ալզաս Լօռէնի զինուորական գերեզմանատուները լեցուեցան ռու – մանացի գերիներու շիրիմներով:

Գերմանական նոյն վիճակագրու – թիւններուն համաձայն, Գերմանիե – րէն գերի ինկած են 993.775 զինուոր, 424.157ը Ֆրանսացիներուն եւ Պելճի – քացիներուն ձեռքը: Գերութեան շր – ջանին մեռած գերմանացի զինուոր – ներուն թիւն է 55.899: Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ այս մեռած զինուորներէն զատ, 100.000 գերման զինուորներ ալ կորսուած են բոլորո – վին գերութեան շրջանին:

ՏԽՈՒՐ ԼՈՒՐ

ԱՐԱՄ ՄԱՇԼՈՒՄԵԱՆ

Թէհրանի «Ալիք»ը, իր 11 Յուլիս թիւով կը գուժէ տաղանդաւոր հայ երիտասարդի մը, Արամ Մաշլումեա – նի (Սարգսեան) եղերական մահը:

Բնիկ Շումէնցի, Արամ իր միջնա – կարգ կրթութիւնը ստացած էր Պոլ – սոյ մէջ, ուր աչքի կը զարնէր իբրեւ տաղանդաւոր թուագէտ: Ուսանողու – թեան շրջանին եւ դպրոցը աւարտելէ յետոյ, գործօն մասնակցութիւն ու – նեցած էր Պոլսոյ հանրային, մաս – նաւորաբար երիտասարդական շար – ժումներուն մէջ:

Մեծ պատերազմի սոսկումներէն հրաշքով մը ազատուած, Արամ 1916– ին յաջողեցաւ անցնիլ Կովկաս եւ հաստատուիլ Երեւան: Շնորհիւ իր ընդունակութիւններուն եւ ընկերա – կան նկարագրին, շուտով դարձաւ բոլորի սիրելին, վարեց նախ ուսուց – չական, ապա պետական պաշտօններ՝ Հանրապետութեան օրով:

Մասնաւորաբար գործօն դեր կա – տարեց Հայաստանի բանուորական – արհեստակցական միութիւններու մէջ:

Ջերմ հայրենասէր եւ ուխտեալ դաշնակցական, մասնակցեցաւ հայ – թրքական պատերազմին եւ փետր – ուարեան ապստամբութեան:

Շատ չարերու հետ 1921ին տարա – գրուեցաւ Իրան: Մեծ դժուարու – թիւններով եւ ծանր զրկանքներով յաջողեցաւ Թաւրիզէն անցնիլ Թէհ – րան, ուր շուտով, միշտ շնորհիւ իր արտակարգ ընդունակութիւններուն, կոչուեցաւ հանրային դիրքերու տիրանալ: Ցամառ աշխատող, Արամ թէ նուիր – ուած էր ուսուցչութեան եւ թէ միեւ – նոյն ատեն հեռաւոր Իրանէն կը հե – տեւէր Փարիզի բազմարուեստեան վարժարանին, գրաւոր իր ընդունա – կութիւններով հիացում պատճառե – լով ամէնուն: Վկայական ստանա – լու համար 1926ին Փարիզ գնաց եւ՝ փայլուն քննութիւն մը տալով ստա – ցաւ ճարտարապետի տիտղոս: Այդ շրջանին այցելեց Շումէն եւ Սօֆիա, իր հարազատներուն:

Թէհրան վերադարձին պետական կարեւոր պաշտօնի անցաւ եւ մեծա – պէս գնահատուեցաւ:

Թէհրան վերադարձին պետական կարեւոր պաշտօնի անցաւ եւ մեծա – պէս գնահատուեցաւ:

Հազիւ ընտանեկան բոյն կազմած, նիւթապէս քիչ մը կազդուրուած եւ դեռ 40 տարեկան, սիրելի Արամը կը փակէ աչա իր ժպտուն աչքերը, խոր սուգի մատնելով իր հարիւրա – ւոր ընկերները:

Մահը տեղի ունեցած է անակնկալ, Յուլիս 6ին, Թէհրանի իր բնակա – րանին մէջ, շատ կարճատեւ հիւան – դութենէ յետոյ, արեան վարակումէ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՎՐԴ. ՊԱՏՈՒՀԱՍԵԱՆ

— • —

Վերջերս մեռաւ Զմմառի վանքին վանահայրը, Կարապետ վրդ. Պատու – հասեան: Ծնած էր 1878ին, Մուշ: Նախնական կրթութիւնը ստանալով իր ծննդավայրին մէջ, կը դրկուի Զմ – մառ, կրօնական ասպարէզին հետե – ւելու:

1901 փետր. 24ին քահանայ կը ձեռ – նադրուի: Կը վարէ զանազան թեմեր, ի մէջ այլոց Գատը – գիւղ, Բերա, եւն: 1912էն 1914 իբրեւ Հայերէն լեզ – ուի եւ կրօնքի ուսուցիչ կը պաշտօ – նավարէ Պոլսոյ Ս. Գրիգոր Լուսա – ւորիչ գոլէճին մէջ, որուն տնօրէնն էր մեր տաղանդաւոր բանաստեղծ՝ Դանիէլ Վարուժան:

Պատերազմի դժնդակ օրերուն, իր համեստ միջոցներով բարոյական եւ նիւթական մեծ ծառայութիւններ մա – տոյց իր հայրենակիցներուն: Յաճախ կ'օժանդակէր փախստական զինուոր ազգակիցներուն, վտանգի մէջ դնելով շատ անգամ ինքզինքը:

Զինադադարին Պոլսոյ մէջ կազմը – ւած խնամատարական մարմնին՝ հայ կաթողիկէ համայնքին ներկայացու – ցիչն էր:

1922ին, երբ յունական բանակը փախուստի մատնուած կը հեռանար Փոքր Ասիոյ եզերքներէն, Կարապետ վրդ.ը կը խնդրէ Կ. Պոլսոյ Հայ կա – թողիկէ Պատրիարքարանէն արտօնել զինքը օգնութեան հասնելու իր դժ – բախտ ազգակիցներուն:

Ֆրանսական զինուորական իշխա – նութեանց հաւանութիւնն ալ առնե – լով կը վարձէ նաւ մը ու կ'ուղղուի դէպի Մուտանիա: Հակառակ անկըշ – ռադրելի դժուարութեանց, առանց յուսահատելու կը սկսի հակայ աշխա – տանքի: Կը փախցնէ Իզմիր, Պանտրմա, Եա – լովա ու կը հաւաքէ մօտ 4000 հայու – թիւն, այր, կին, երախայ: Պահ մը կը ձերբակալուի յոյն բանակի հրա – մանատարին կողմէ որպէս ֆրանսա – կան լրտես եւ կը բանտարկուի երկու օր: Պոլսէն եկած ազդու հրամանով ազատ կ'արձակուի եւ իր հաւաքած ժողովուրդը հետը առնելով կը նա – ւեցնէ նաւ ու անվտանգ Պոլիս ցա – մաք կը հանէ:

Կարապետ վրդ. Պատուհասեան օգ – տակար դարձած է ամէն մարզի մէջ: Տարօն – Տայքնօր հայրենակցական Միութեան հիմնադիրներէն մին եղած է: Պոլսոյ մէջ վարած է նոյն Մի – ութեան նախագահութիւնը եւ մինչեւ իր մահը Պէյրութի Տարօն – Տուրու – բերանի Հայր. Միութեան պատւոյ նախագահութիւնը:

Պոլսոյ գրաւումէն վերջ, 1923 փետր. 2ին կ'ընտրուի վանքի մեծա – ւոր ու միեւնոյն ատեն կ'արժանանայ ծայրագոյն վարդապետի աստիճա – նին: Այս պաշտօնը կը վարէ անընդ – հատ տասներեք տարի եւ ցոյց կու – տայ խղճմիտ ու եռանդուն գործու – նէութիւն:

«Հայ-Բոյժ»

— o —

Ժողովրդական Ամսաթերթ Բժշկութեան եւ առողջապահութեան

«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»

ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բաժնեգինը 20 ֆրանք

Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Dameme, Paris.

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ շուրջ

Սօֆիայի Ազատ Խօսքը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խո – րագրով խմբագրականի մը մէջ (31 յուլիս).

— «Կրկին անհանգիստ է Թուր – քիան եւ աչքերը չորս բացած կը հսկէ իր սահմաններուն վրայ:

Անհանգստութեամբ կը հետեւի մա – նաւանդ արտաքին աշխարհին, որ իր կարգին բռնուած է քաղաքական շը – փոթ ու կրքոտ յարաբերութիւններու ցանցին մէջ եւ լի է ամէն անակըն – կալներով:

Անհանգստութեամբ կը հետեւի ան իր երկրին մէջ խմորուող դէպքերուն, մինչեւ անգամ «քննական լայն արտօ – տի» հանելով իր վարչապետը, ար – տաքին նախարարը եւ բարձրաստի – ճան սպաներ:

Թուրքիա բացայայտօրէն կը խախ – տէ այսօր Լօզանի դաշնագիրը: Ոչ ո – քի համար գաղտնիք չէ այլեւս, թէ ան կ'ամրացնէ Նեղուցները եւ ամ – րութիւններ կը շինէ Թրակիոյ մէջ:

Այս «պաշտպանողական» ծրագրին զուգահեռ, ան տենդօրէն նորադաթ կը կազմակերպէ, մասնաւորաբար Ռու – մանիայէն թուրք մեծաքանակ գաղթականներ փոխադրելով, տեղա – ւորելու համար զանոնք յատկապէս Թրակիոյ մէջ:

Երբեմն ան նոյն իսկ կը մատնէ իր սեփական գոյնն ու ներքին դիտումը, Թուրք բացբերան խմբագիրներու մի – ջոցով յայտարարելով.

— «Մերն է ոչ միայն Ֆիլիպէն, այլ եւ ամբողջ Պուլկարիան» ...

կամ

— «Պուլկարները լռեցնելու միակ միջոցը Թրակիան ամրացնելն է» ...

Սակայն Պուլկարները խօսած իսկ չէն, Թրակիոյ մէջ շինուող ամրու – թիւններու «վախ»էն լռելու համար ...

Խօսած իսկ չէ Հայաստանը կամ Մոսկուան, բայց Թուրքիա ակնյայ – տօրէն կը սիրաբանէ հակախորհր – դային ուժերու, մասնաւորաբար Ճա – փոնի հետ, տենդօրէն կը շարունակէ նուիրուիլ համաթուրանական փրո – փականտին, իր նախարարներն ու սպաները պտոյտի եւ ուսումնասիրու – թեան կը հանէ Հայաստանի սահմաններուն վրայ, իսկ թուրք չփացած ուսանողներու բերնով ալ օր մը յայտարարել կուտայ.

— Թող Հայերը չինեն ու չէնցնեն Երեւանը: Երեւանը մերն է եւ մեզի պիտի պատկանի» ... :

Ու մանաւանդ տենդօրէն կը զին – ուի Թուրքիան: Կը զինուի մութին մէջ, նոյն իսկ յայտնի եղանակով: «Օդային վտանգ»ի պատրուակին տակ եւ իր սեփական ժողովուրդի կաշին քերթելու գնով, Թուրքիա կ'ուզէ 500 ռազմական սաւառնակներ ունենալ, փորձելով «ժողովրդական ազատ նը – ւիրատուութեամբ» այդ նպատակով հաւաքել 30 միլիոն թրքական ոսկի:

Յայտնի են Թուրքիոյ բարեկամ – ներն ալ, թշնամիներն ալ, դրացի – ներն ալ: Անոնցմէ ոչ մէկը այս պա – հուս կը սպառնայ Թուրքիոյ, այն ալ անպատճառ ... օդէն: Այսպէս, օրի – նակ խորհ. Ռուսիան անոր դաշնա – կիցն է: Պարսկաստան ու Աֆղանիս – տան օդային յարձակման մը համար ոչ միջոց, ոչ ալ մտադրութիւն ու – նին: Իրաքն ու Սուրիան ոչինչով կը սպառնան Թուրքիոյ: Յունաստան եւ Եուկոսլաւիա կը մտնեն Պալքանեան ուխտին մէջ: Պուլկարիան կաշկանդ – ուած է ամէն ուղղութեամբ, իսկ Իտալիան ամբողջովին զբաղած է Ափ – րիկէի բարդ հարցով:

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն, թէ Թուրքիա անհանգիստ է, կը զինուի եւ դիւանագիտական եռուզեռի մէջ է, յայտնապէս սնուցանելով յարձակո – ղական նպատակներ, վաղուան պղտոր ջուրերուն մէջ առատ ձուկեր որսա – լու համար»:

ՕՐ. ԱԼԻՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Զարսանճագցի)

ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

(Զարսանճագցի)

Ամուսնացած

4 օգոստ. 1935, Մարսէյլ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

Ակադեմիային ներկայացուած տե – ղեկագրի մը համաձայն, հակահիւ – ծախտային պայքարի ազգային կազ – մակերպութեան բացած բուժարան – ները իրական բարիք մը դարձած են մանկութեան պաշտպանութեան տե – սակէտով:

Այսպէս, Նանսիի մէջ, ընկերային առողջապահութեան վարչութիւնը վիճակագրութիւն մը պատրաստած է ցոյց տալու համար թէ որքան պակ – սած են մահերը մանուկներու մէջ: Ահա ցուցակ մը որ կը հաստատէ այդ պարագան:

Նանսիի մէջ 1000 նորածինի վրայ մեռած են

	Երախայ
1929ին	125
1930 »	104
1931 »	83
1932 »	81
1933 »	63
1934 »	55

Փրոֆ. Քոստա կը թելադրէ բազ – մապատկել բուժարաններու թիւը՝ զօրացնելու համար հակահիւծախ – տային պայքարը ու մայրութեան եւ երախաներու պաշտպանութիւնը: Մի – աժամանակ կոչ կ'ուղղէ մայրերուն, որպէսզի իրենց երախաները շարու – նակ քննութեան տանին բուժարանի բժիշկներուն, միշտ ձրի:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Պրիւսէլի ցուցահանդէսին առթիւ, Փարիզի գետնուղիներու վարչութեան տնօրէնը, Փօլ Մարիէն, պատրաս – տած է գեղեցիկ ալպոմ մը, որ պատ – կերազարդ պատմութիւնն է հանրա – կառքերուն:

Առաջին հանրակառքը, ձիով, գոր – ծածուած է 1661ին: Իսկ 1837ին՝ շո – գեշարժ հանրակառքը, որ այնքան հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր, որքան ... վախ: Ժամանակակից քը – րոնիկագիրները կ'ըսեն թէ շոգեշարժ հանրակառքը շատ դանդաղ կ'ընթա – նար, բայց կ'երեւակայէ՞ք որ այդ հանրակառքը, շոգեկառքի փոխակեր – պուած, հարիւր տարի վերջ 3 ժամէն պիտի կտրէր Փարիզ – Պրիւսէլ հե – ռաւորութիւնը: 1890ին Լոնտոնի մէջ կը յօրինուէր ելեկտրաքարշ հանրա – կառքը: Իսկ Փարիզի գետնուղին՝ 1898ին, շնորհիւ երեք մեծ ճարտա – րագէտներու ջանքերուն՝ Պիէնվընիւ, Պերթրօ եւ Զօր. Անիէն: Պէտք է արձանագրել, որ գետնուղիներու շի – նութեան փորձեր եղած են 1855ին, 1871ին առանց երբեք յաջողելու:

Այսօր ի՞նչ պիտի ըլլար Փարիզի վիճակը, առանց իր գետնուղիներուն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

— • —

ՎԻԷՆ, 6 օգոստ. (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի վարչութեան ֆութպոլի յանձնախումբը կազմա – կերպած էր ֆութպոլի մեծ մրցում մը օգոստ. 4ին, հրաւիրելով Ռոմանի ֆութպոլ գլիպը, Զ.Ո.Մ.ի առաջին խումբը կատարելու համար բարեկա – մական մրցում մը՝ ընդդէմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին: Խաղը սկսաւ ժա – մը 3 ու կէսին դատաւորութեամբ Մ. Փափազեանի: Երկուստեք լաւ խա – ղարկութիւն ցոյց կուտային: Առա – ջին կիսախաղը վերջացաւ հաւասար, 0—0: Տասը վայրկեան դադարէն վերջ սկսաւ երկրորդ կիսախաղը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը ընչգրիտ փասերով կը յառաջա – նար: 10 վայրկեանի մէջ շահեցաւ առաջին եւ երկրորդ նշանակէտը, ա – սոր վրայ Ռոմանը ճարպիկ խաղար – կութեամբ շահեցաւ առաջին նշանա – կէտը: Խաղը աւելի հետաքրքրական դարձաւ, Ռոմանը կ'ուզէր շահիլ հա – ւասարեցնող նշանակէտը, սակայն Հ. Մ. Ը. Մ.ը վարպետ խաղարկու – թեամբ շահեցաւ երրորդ նշանակէտը: Ռոմանը նոյնպէս յաջորդաբար երկ – րորդ նշանակէտը: Խաղը լրանալու 10 վայրկեան մնացած Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ չորրորդ նշանակէտը: Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթու – թեամբ 4—2ով: Խաղի ամբողջ տե – ւողութեան կը ծածանէր հայկական պաշտելի եռագոյն դրօշը, զոր ըն – րած էին Ռոմանի Զ.Ո.Մ.ի մարզիկ – ները: Կ'արժէ երկու խօսքով պարզել անոնց կարգապահութեան ոգին, խա – ղական մարզիկի խանդավառ ոգին որ շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը խաղէն վերջ հրամցուց զովացուցիչ ըմպելի, եւ նուիրեց գեղեցիկ բաժակ մը, քա – ջալերելու համար Զ.Ո.Մ.ի մարզիկ – ները:

Յ. Մարգարեան

նուեցան, իսկ երրորդ մը մահացու վէրքեր ստացաւ: Տասը ոստիկաններ եւ տասը շրջուն պահակներ ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով, հիւանդանոց փո – խադրուեցան պատգարակներով: Այդ պահուն նաւային լուսարձակներուն շնորհիւ, տանիքներու վրայ երեւան կը հանուէին բազմաթիւ ցուցարարներ, որոնց մէջ շատ մը կիներ՝ որոնք ոչ միայն զանազան առարկաներ կը նետէին վարը, զինուորներուն վրայ, այլեւ ատրճանակ կը պարպէին:

Իտալացի նախարար մը եւ վեց ճեմուորներ զոհ օդանաւի արկածի մը

Պ. Լուիճի Ռածծա, Իտալիոյ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, որ Գշ. օր Հռոմէն ճամբայ ելած էր օդանաւով եւ նոյն օրը Գահիրէ հասնելով մեկ-նած էր դէպի Էրիթրէ, զոհ գնաց ահռելի արկածի մը, իր վեց ընկերներուն հետ: Օդանաւը ջարդ ու փշուր եղաւ Գահիրէէն ինը մղոն անդին: Նախարարին հետ մեռած են իր քարտուղարը, գլխաւոր մը, երկու մեքենա – վարները, հազարապետ մը եւ անթելի պաշտօնեան:

⁂ Իտալական «Աֆֆարի էսթէրի» ամսագիրը, որ կիսապաշտօնական հանգամանք ունի, կը բացատրէ թէ սահմանային միջադէպը կարգադրելով լուծուած չըլլար հապէշական խնդիրը եւ անընդունելի կը գտնէ Եթովպիոյ հողային ամբողջութեան պահպանումը, ինչպէս կը տրամադրէ 1906ի դաշնա–գիրը:

⁂ Իտալական կառավարութիւնը 5 շոգենաւ գնեց Գերմանիայէն, զօրքի եւ ռազմամթերքի փոխադրութեան համար:

Յարձակում կայարանին վրայ

Մինչ այս արիւնալի դէպքերը տեղի կ'ունենային նաւահանգստին մէջ, ուրիշ բազմութիւն մը քաղաքին միւս ծայրէն կը փորձէր բռնի գրաւել երկա–թուղիի կայարանը: Հակառակ շրջուն պահակներու յարձակման, խումբ մը ցուցարարներ յաջողեցան կայարան մտնել, եւ կրկնեցին Պրէսթի մէջ պա–տահած դէպքերը: Ոմանք պառկեցան մեկնելու պատրաստուած շոգեկառքին առջեւ, ուրիշներ քարկոծեցին վակոններու պատուհանները: Կայարանը մաք–րուեցաւ միայն այն ատեն երբ օգնական ուժեր հասան եւ շոգեկառքերը կր–ցան ճամբայ ելլել:

Այդ պահուն խռովութիւնները կը շարունակուէին քաղաքին փողոցներուն մէջ: Ցուցարարները ամէն միջոցի կը դիմէին, ոստիկանութեան գործը խան–գարելու համար: Տեղ տեղ կազի կտուցներ ալ քանդեցին, մութին մէջ թա–ղելով բազմաթիւ փողոցներ: Թղթակից մը կ'ըսէ թէ այս անգամ ցուցարար–ները որ եւ է բառ չէին արտասաներ հրամանատէր – օրէնքներուն դէմ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ցոյցը յեղափոխական հանգամանք ունէր:

Գիշերուան ժամը 9ին, երբ շատ մը փողոցներու լոյսերը մարած էին, քա–ղերու կարկուտը կը շարունակուէր ոստիկաններուն եւ շրջուն պահակներուն վրայ, որոնք տեղ – տեղ հրաման ստացան յարձակելու: Ցուցարարները նա – հանջած ատեն ալ քարեր կը նետէին:

Ժամը 10ին խռովութիւնները կը շարունակուէին սաստկօրէն, փողոցէ փողոց: Ցուցարարներու խումբ մը հագիւ ցրուած, կը վերակազմուէր ու–րիշ կէտի մը վրայ, շուարեցնելով ոստիկանութիւնը: Այդ միջոցին ողբալի տեսարան մը կը ներկայացնէին քանդուած եւ աւարի տրուած խանութները: Կօշիկի խանութ մը բոլորովին պարպած, նպարեղէնի վաճառատան մը բոլոր պահածոները առած տարած էին: Զէին խնայած նաեւ ոսկերիչներու, դեղա–րաններու, անուշահոտութեանց խանութներու: Անհամար լամբարներ խոր – տակուած էին եւ տեղ տեղ միայն ատրճանակներու փայլատակումը լոյս կ'արձակէր:

Ժամը 11ին օգնութեան կանչուեցան Սենեկալցի զինուորները, որոնք պաշարեցին վարի թաղերը: Ծովային խոշոր լուսարձակ մը տեղաւորուեցաւ հրապարակին վրայ, լուսաւորելու համար մութ փողոցները: Արդէն կէս գի–շեր եղած էր, եւ հրաձանաձգութիւնները կը շարունակուէին: Կը հաւատեն թէ բազմաթիւ ցուցարարներ սպառազինուած էին հրացաններով:

Կէս գիշերէն անդին, շատ ուշ ատեն, կարելի եղաւ վերահաստատել խա–ղաղութիւնը: Երէկ վերսկսան աշխատանքները:

Նահատակ բանուորին յուղարկաւորութիւնը

Պրէսթի մէջ սպաննուած բանուորին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ կատարեալ խաղաղութեամբ, ինչպէս խոստացուած էր: Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէին 25,000 բանուորներ եւ բանուորուհիներ, իրենց աշխատանքի տարազով: Թափօրը տեւեց զոհին տունէն մինչեւ գերեզմանատուն, (չորս քի–լոմեթր):

Իրիկուան ժամը 9.30ին, դէպք մը պատահեցաւ 200 ցուցարարներու եւ ոստիկանութեան միջեւ: Ցուցարարները «Ինթէրնասիօնալ»ը կը թնդացնէին ամբոխեանց մօտ, երբ շրջուն պահակները յարձակեցան ցրուելու համար: Ընդհարման միջոցին ցուցարարներէն մէկը ծանր վէրքեր ստանալով հիւան – դանոց փոխադրուեցաւ:

Կացութիւնը ուրիշ վայրերու մէջ

Լօրիանի նաւարանի բանուորներէն 3000 հոգի բողոքի ցոյց մը կատարե–ցին ռոճիկներու կրճատման դէմ: Իրենց առաջնորդներուն ճառերը լսելէ յե–տոյ, անոնք թափօր մը կազմելով գացին նահանգապետարան եւ բանաձեւ մը ներկայացուցին: Թէեւ ոստիկաններն ու շրջուն պահակները զգուշական մի – ջոց ձեռք առած էին, բայց չուզեցին միջամտել եւ բազմութիւնը ինքն իրեն ցրուեցաւ:

⁂ Հավրի մէջ, անդրատլանտեան շոգենաւերը անշարժութեան դատա – պարտուած էին մինչեւ ուշ ատեն: Բանուորներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ առեւտրական նաւատորմի նախարարութեան, բանակցելու համար: Կառավարութիւնը որոշ զիջումներ կատարած ըլլալով, վէճը հար – թուած կը համարուի:

⁂ Շէրպուրի նաւահանգստին բանուորները նոր ցոյց մը կատարեցին, ղեկավարութեամբ համայնավարներու:

Բողոքի ձայներ՝ աջէն ու ձախէն

Աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ ուժգնօրէն ճաղկել յեղափոխական–ները, պահանջելով ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել պաշտպանելու համար Ֆրանսան «որ ինքնապաշտպանութեան վիճակին մատնուած է»: Բոլորն ալ մասնաւորապէս զայրացած են համայնավարներուն եւ հետեւաբար Մոսկուա–յի դաւերուն դէմ:

Իսկ ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը նոր կոչեր կը հրատարա–կեն, յանուն ժողովրդական ճակատի, համակրանք յայտնելով Պրէսթի եւ Թուլոնի դէպքերու զոհերուն համար եւ պահանջելով սաստկացնել պայքարը ֆաշականութեան դէմ, որ պատասխանատու կը համարուի այս չարիքին:

Հ Յ Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Աբծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 12ին Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17Րիւ Ամբէր, Քաշան: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Գրադարանի սրահը:

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի վըէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ: Կա–րեւոր օրակարգ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յետոյ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹ. ԿՈՂՄԷ

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Կը նուագէ Թառխտ Գարեգին:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՑ.— Շոգեկառք Սէն Լազարէն, իջնել Կար Արժանթէօյլ, ուրտեղէն առնել Օթօպիւս եւ իջնել Fontaine Rosière:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ (Tapis Vert վայրը):

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն:

կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: ճոխ պիւֆէ աժան գիներով:

Մուտքը՝ ազատ է:

Հաղորդկց. միջոց.— Մէթրօ Մէքի տ'Իսիէն կամ Լա Ֆէրմ տ'Իսիէն առ–նել T. V. Թաքսիները եւ իջնել Թափի Վէր: Լա Ֆէրմ գալու համար առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը:

Տիկին Մինա եւ Միքայէլ Ջանչեան եւ իրենց զաւակը՝ Սանտրօ սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, զոքանչին եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ

ցաւալի մահը որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 8ին, իր բնակարանին մէջ, 5 rue Henri Duchène, Paris (15):

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ 10 օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իլլ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Երանեան եւ Մինասեան ընտանիքները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր

ՄԱՐԻԱՄ ԵՐԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

ՑՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք:
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք:

Գաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ „HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ըն–կերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76 - 39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ՝

Photo ARAX & HENRY անուան տակ:

Օժտուած լոյսի ու այլ գեղեցկութիւններու վերջին յարմարութիւն–ներով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ:

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար:

Ամսաթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres - Babylone).

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ

100, rue Jean Naudin. Bagneux

250 ՄէԹՐ ՀԵՌՈՒ Route d'Orléansէն

ՏԵՂԻՈՅՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ:

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷԻՆ

Հաղորդկց. միջոց.— Օթօպիւս՝ FI et FIbis, փորթ տ'Օրլէանէն հանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil. Թաքսիի սպասարկութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Պանեէօ-Քաշանի «Հօկ»ի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը վաղը կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ կարինեանի պարտէզին մէջ, Cité de Longchamps. Bagneux, նախագահութեամբ Պանեէօի քաղաքապետին: գեղարուեստական բաժին:

Մուտք՝ 2 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախաբբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ վաղը կիրակի, առաւօտէն իրիկուան ժամը 8ը ՄԱԼԻՍԱՐԻ անտառին մէջ:

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդի[...] սիրաց» Միութեան տարեկան ընդ[...] ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր [...] բաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դպրոց[...] մէջ, Րիւ Մատամ Գիւրի: Օրակարգ[...] Վարչութեան տարեկան տեղեկա[...] տուութիւն, հրաժարում վարչու[...] թեան, նոր վարչութեան ընտրու[...] թիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը հրա[...] ւիրուին անդամ եւ անդամուհիները[...]

ԼԻՈՆԻ եւ շրջանի կեսարացիներ[...] րէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ յ[...] առաջիկայ 17 Օգոստոս Շաբաթ եր[...] կոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Պրասը[...] տը լ'էթուալի սրահը, 1, Քուր Կա[...] պէթթա, կազմելու համար վեր[...] շինական մասնաճիւղը:

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) մէջ ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Պէտք եղած գրութիւնները հոգացուելէն զկնի անցանք նաւակով դէպի ցամաքը: Քեսելայի Միւտիրին սրբելիք յանձնարարական նամակը առնելով՝ յատուկ զապթիէի առաջնորդութեամբ Մայիս 25ին սուրբ Համբարձման առաւօտուն ճամբայ ելանք դէպի Քեսելա: Այս քաղաքը երթալու համար հինգ ճանապարհ ունի. առաջնորդնիս մեզ Արտը – լէնկէպ բռուած ճանապարհէն տարաւ, ուր թէպէտ եւ խմելու ջուրը նուազ է, ըսաւ, բայց ուղտերու մասին հանգիստ ըլլալով, օրը քանի մը մղոն աւելի կրնանք ճանապարհ առնել: Այս ճանապարհին երկու կողմէն բրդաձեւ լերանց գօտիներու շարքով պատած են, աջ կողմինը Շանդարա, ձախ կողմինը Շապա կը կոչուին արաբերէն լեզուով: Բաւական ճանապարհ քալելէն զկնի, կէս օրուան սաստիկ տօթերուն ժամանակ բարձր լերան մը ներքեւ անցուցինք: Օդը պարզ էր եւ արեւուն տաքութիւնը քիչ մը մեղմանալուն ելանք ճանապարհ: Յանկարծ փոթորիկ մըն է փրթաւ. ամպերը գետնին բարակ աւազներովն ու փոշիով ծածկուեցան, եւ օրը մթագնեցաւ. կայծակները երկաթագործին սալին վրայէն արձակուած կայծերուն պէս չորս կողմերնիս կը թափէին. խոշոր անձրեւ մը սկսաւ տեղալ. կարծես թէ երկինքն ու երկիր ու տարերք իրարու հետ կը կռուէին: Բնութեան այս ահագին ու սարսափելի խռովութեան երեւէն անհնարին եղաւ մեզ ուղտերուն վրայ մնալ ու զանոնք քալեցնել, որոնք ձախ կողմէն փչած բուռն քամիէն ու փոթորկին ուժէն քիչ մնաց որ շրջէին: Վասն որոյ ստիպուեցանք վար իջնալ, ու ջրերուն եւ յորդեալ գետերուն մէջէն ուղտերուն ներքեւէն հետիոտն քալելու հազիւ թէ կը կարողանայինք, եւ կը ջանայինք շուտով բլուրի մը վրայ հասնելու՝ բռնի քալեցնելով ուղտերը, եւ Աստուծոյ օգնութիւնը կը խնդրէինք բնութեան սպառնալիքներէն մեզի ազատելու: Վասնզի ճամբուն վրայ տեղ տեղ գերեզմաններ ցոյց տուին մեզի խեղճ ճամբորդներու, որ այս կերպ փորձանքներու հանդիպելով մահուան մատնուած են:

Այսպէս ուրեմն մէկ ժամու մօտ քալելէն զկնի՝ անցան հեռացան փոթորիկները ու կայծակները, եւ անձրեւը դադարեցաւ, եւ մենք հասանք բարձր տեղ մը. փառք ու գոհութիւն մատուցինք մեզի ազատող ու պահպանող Տիրոջն՝ ըսելով Դաւթի հետ. «Անցաք մեք ընդ հուր եւ ընդ ջուր, եւ հաներ զմեզ ի հանգիստ»: Իջեւանած տեղերնուս գետինը բոլորովին չոր էր, եւ արեւը իր ջերմ ճառագայթները տարածեր էր. ուր տեղ փռեցինք մենք ալ մեր վրայի հանդերձները չորնալու համար, եւ հարկադրուեցանք հետեւեալ օրն ալ հոն մնալու, որպէսզի մեր չորեղէնները ցամքեցնենք, վասնզի անձրեւը բոլոր զգեստնէս անցնելէն ետքը՝ մարմիննուս վրայէն կը սահէր վար կ'իջնար: Տասնեւչորս աւուր մէջ ողջութեամբ հասանք Քեսելա գիւղաքաղաքը, օրը 10 կամ 12 ժամ ճամբայ քալելով եւ կէս օրին հանգիստ առնելով, եւ եթէ Աթմուր ըսուած ընդարձակ դաշտին մէջ երեք անգամ ճամբէն չմոլորուէինք, տասնեւմէկ օրին պիտի հասնէինք Քեսելա, որ սովորաբար քսան աւուր ճանապարհ է, վասն որոյ մեր շուտ հասնելնուս թէ կառավարիչն եւ թէ բոլոր բնակիչք զարմացան:

Սեվադինէն մէկ օրուան ճանապարհ քալելէն զկնի կըսկսին տեսակ մը փշալից տունկեր. սաոնք որքան որ ճամբորդներուն քիչ մը նեղութիւն կուտան, այսու ամենայնիւ կարծես թէ վերին Նախախնամութիւնը խորհրդով սահեղծած է զանոնք, որոնց հովանիին տակ վրանաձեւ հովանոցներու նման՝ ճամբորդները հանգիստ կ'առնուն:

Աթմուր դաշտն ալ անանկ արգասաւոր եւ արգաւանդ հող մը ունի, որ Եգիպտոսի երկրին բարեբերութեանը կը հաւասարի եւ կը գերազանցէ ալ, բայց անոր այնպէս անգործ եւ անմշակ մնալը շատ ցաւ էր եղած Սեվադինի կառավարչին, որ մինչեւ անգամ երկաթուղի մը շինել տալու մեծ խորհուրդը մտքէն կ'անցընէր. արդէն հետագրական գիծ հաստատուած էր մինչեւ Քեսելա, բայց տեղւոյն ապստամբ Սեւերը Քեսելա գտնուած եգիպտական զօրաց հետ միանալով կտրտած էին թելերը, ու քաղաքն ալ կողոպտած էին երկու ամիս յառաջ. ուստի բանակ մը զօրք կը խրկուէր հոն ապստամբութիւնը զսպելու եւ անոր պարագլուխները ձեռք ձգելու: Երբեմն կ'ըլլայ որ ապստամբ Հապէշներ ալ կը յարձակին այս երկիրը աւրելու եւ կողոպտելու համար:

Քեսելայի մէջ Հավաճա Բանաեօթիի տունը իջանք, որ 26 օր յառաջ վախճանած էր, որուն հայրն ու եղբայրը սիրով ընդունեցին մեզի Հավաճա Բեդրաքիին յանձնարարական գրութեամբը: Նոյն օրը ներկայացանք տեղւոյն կառավարչին, եւ իրեն ուղղեալ յանձնարարութեան նամակը մատուցինք. քաղցրութեամբ հիւրասիրեց մեզի, եւ խօսք տուաւ մինչեւ կատարիֆ հանգիստ կերպիւ հասցնելու ուստի մեր երթալիք ճամբուն չէիր կանչել տալով՝ ինչ որ պէտք էր մեզ համար՝ խօսուեցաւ: Քանի մը օր քչեց ուղտապանաց հետ վարձքերուն սակարկութիւնը մինչեւ յարմարելնիս, վասնզի մէկը կ'երթար՝ ուրիշը կուգար: Ճամբուն չէխը՝ պատասխանատու է ճամբորդաց վտանգ իրենց տեղը հասցնելու իբրեւ երաշխաւորութեան գին մէկ ուղտի գլուխ տասնեւհինգ դահեկան կանխիկ կ'ընդունի բորդներէն, եւ բոլոր բեռները առնելով կը կնքէ ապահովութեան համար: Նոյն օրինակ գիր մենք իրեն տուինք, որու համեմատ եթէ կորուստ մը կամ վնաս մը պատահի, պարտաւոր է ինքը տուժել:

Այս ուղտապանները, ինչպէս նոյն կողմի բոլոր գիւղացիք, առանձին լեզու մը ունին որ Պետաւիներու լեզուին մօտ է: Բնաւորութիւններ իրենց գործքը երկարաձգել. բարակ խօսիլը կը սիրեն, անոր մար վարձքի սակարկութիւնը մինչեւ երեկոյ քչեց. այսպէս եղաւ Սեվադինէն մեկնելու ժամանակնիս

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276,286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ, — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 11 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2880

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՁԱՅՆԵՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՈՐ...

«Յառաջ»ի այս թիւն ալ կը յորդի համակրանքի, նոյն իսկ երախտագիտութեան արտայայտութիւններով, հրատարակութեան տասնամեակին առթիւ:

Այս անգամ՝ սփիւռքներուն մեծ մասը գրուած են «շրջանաւարտ»ները, — անոնք որ «Յառաջ»ով շնչեցին ու ծաղկեցան: Տեսակ մը «Ձայներ Գաւառ»էն, — Երկրէն, եթէ ուզէինք բուն բառը գործածել:

Դժբախտաբար կարելի չեղաւ մէկ թիւի մէջ ամփոփել բոլորը, ընդհանուր խորագրի մը տակ: Մէկ մասը երեւցաւ անցեալ կիրակի, հաշ մը մոլորելով ինկաւ երեքշաբթի օրուան թիւին մէջ, իսկ ուրիշներ շատ ուշ մնացին ...

Եթէ ժամանակին չարժած եւ ամբողջական պատկեր մը կազմած ըլլայինք, հոգ չէ թէ միայն մեր գաղութէն, մեր աչքերուն առջեւ պիտի պարզուէր իրականութիւն մը, որ ե՛ւ կազդուրիչ է ե՛ւ խռովիչ:

«Յառաջ»ի կամ տասնամեակի մը փառաբանութենէն առաջ, անոնք, այդ ինքնաբուխ, անսեթեւեթ կամ բոցավառ արտայայտութիւնները կը ներկայացնեն հոգեկան պատկեր մը: Խռովքը սերունդի մը որ իր գարունքը բոլորեց բոլորովին անբնական պայմաններու մէջ: Որ ծաղկեցաւ խորթ երկնքի տակ:

Դժուար է երկու բառով բացատրել այդ խռովքը:

Ինչ որ մրմունջ էր կամ թոթովանք՝ տարիներ առաջ, արդէն դարձեր է աղաղակ եւ պոռթկում:

Ինչ որ անորոշ սարսուռի մը տպաւորութիւնը կը գործէր երէկ, այսօր կը ներկայանայ իբրեւ ձեւակերպուած պահանջ: Դատանա՞նք:

Ջերմապէս ընդունելով «Յառաջ»ի տասնամեայ դերը, յաճախ չափազանցութեան տանելով անոր այս կամ այն արժանիքին տարփողանքը, — ինչպէս շատեր երէցներէն — անոնք իրենց գոյութիւնն է որ կը շեշտեն: Իրենց ապրելու իրաւունքը:

Ըսել կ'ուզեն անոնք, — Ահա տասը տարի կարդացինք, սորվեցանք, խանդավառուեցանք եւ թրծուեցանք: Անփորձ պատանիներ էինք, երբ «Յառաջ»ը լոյս տեսաւ, եւ արդէն դարձեր ենք երիտասարդներ, ընդունակ՝ բանելու սերունդէ սերունդ փոխանցուած ժառանգութիւնը:

Թէեւ անփորձ, անոնք ալ ըմբռնեն թէ այս տարագիր բազմութիւնները շատ աւելի կանուխ պիտի ծիւրին, պիտի մաշին, եթէ զրկուին անհրաժեշտ աւիշէն: Այսինքն, եթէ համատարած իրողութիւնը վարակէ նաեւ «շրջանաւարտ»ները:

Այս բառը — «շրջանաւարտ» — անպատճառ կապ չունի «Յառաջ»ի հետ:

«Յառաջ»ը մէկ օղակն է ինքնապաշտպանութեան, լեզուական եւ քաղաքական գիտակցութեան, ազգային վերածնութեան եւ մշտանորոգ մշակոյթի: Վառակ մը՝ բխած նոյն աղբիւրէն: Թերեւս ինքնուրոյն, բայց ոչ ինքնագոհ:

Արդ, «շրջանաւարտ»ները կը հրմշտկեն ամէն ճակատի վրայ, եւ անձկութեամբ կը սպասեն պատեհութեանց, արժեցնելու համար իրենց յաւակնութիւնները:

Ահա այստեղ է որ իրենց կարգին անհնարին անձկութեան մը կը մատնուին բոլոր «Յառաջ»ները:

Ի՞նչպէս օգտագործել այս յորդահոսան կորովը՝ այս ակերաան պողոտաներուն վրայ:

Ի՞նչպէս դասաւորել գործերը, որպէսզի ինքնապաշտպանութեան օղակները ոչ միայն ամրանան, այլ եւ նորոգուին: Ոչ թէ սահմանափակուին, այլ ծաւալին:

Քաղաքական կազմակերպութիւննե՞ր: Անշո՛ւշտ: Մեր «շրջանաւարտ»ներուն մեծ մասը կը շնչեն, կը գործեն, կը ծաղկին եւ կ'ուռճանան շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Եւ սակայն, անդին ունինք բազմութիւն մը բոլորովին անջատուած՝ որ եւ է կազմակերպութենէ, քաղաքական թէ հանրային: Բազմութիւն մը՝ տոգորուն լաւագոյն տենչերով, բայց «տանը մնացած»:

Այդ բազմութեան մէկ մասը կը կոչուի նոր սերունդ, միւսը՝ նորագոյն: Երկուքն ալ ենթակայ՝ կանխահաս տերեւաթափի:

Միայն իրե՞նց յանցանքը, եթէ, մէկ տարիէն միւսը, վրդովիչ համեմատութիւններ կը ստանայ տերեւաթափը:

Երբ եւ իցէ հաշուե՞ր էք ինչ որ կորսնցուցինք 1920էն ի վեր, իբրեւ տուրք այս պողոտաներու փորձութեանց:

Բնականաբար նորագոյնը աւելի շուտ կը կորսնցնէ իր դիմագիծն ու կորովը, եթէ մենք արտասահմանի բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան հարցին վրայ նայինք այնպէս ինչպէս տասը տարիէ ի վեր ...

Այս հարցերը, որ տարիներով զբաղեցուցած են «Յառաջ»ը, շատ աւելի սուր հանգամանք ստացած են այսօր: Եւ աւելի շատ կը խռովեն քան կը սփոփեն մեր հոգին, երբ այնքան սրտատուչ տաղեր կը կարդանք երիտասարդ թէ երէց գրիչներուն տակ, տասնամեակի առթիւ:

Այս հարցերը պատասխանի կը սպասեն աւելի քան երբեք: Եւ բոլորէս: Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, ուր 5–15 տարեկանները կը հալին դպրոցով, 15–20–30նոցները՝ փողոցով ...

Այդ հարցերուն լուծման համար ծրագիրներ շատ են արծարծուած «Յառաջ»ի էջերուն մէջ:

Անոնց մասին պատշաճօրէն արտայայտուած են բազմաթիւ երիտասարդ աշխատակիցներ, առանց դաւանանքի խտրութեան: Եւ դեռ կրնան արտայայտուիլ:

Դժբախտաբար, կը թուի թէ տասը տարի վերջը աւելի շատ հեռացած ենք լուծումէն, քան մօտեցած:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՋԵԿՈՅՑԸ ԵՒ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

Աննախընթաց դէպք մը Ֆրանսայի պատմութեան մէջ

»»» · «««

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, վարչապետ Պ. Լավալ Փարիզ հրաւիրած էր Ֆրանսայի նահանգապետները, հրամանագիր — օրէնքները բացատրելու եւ իրենց պարտականութիւնները յիշեցնելու համար: Ֆրանսայի պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ այսպիսի բան կը պատահի: Նահանգապետները ընդունուեցան արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, Պ. Լավալի կողմէ, որուն շուրջը կը գտնուէին ներքին, ելմտական, հանրօգուտ շինութեանց, հողագործական, առեւտրական, աշխատանքի, առողջապահական նախարարները:

Տեսակցութիւնը, որ սկսած էր ժամը 3ին, տեւեց մինչեւ 18: Պ. Լավալ պարզեց վերջերս հրատարակուած հրամանագիր — օրէնքներուն գլխաւոր գիծերը, մանաւորապէս շեշտելով.

— «Ես կատարեալ վստահութիւն ունիմ ձեր վրայ: Սակայն այսօր այդ վստահութեան պէտք է արժանանաք ձեր գործերով: Բոլոր վարչութեանց մէջ կը տիրէ տեսակ մը անավարի վիճակ որ չի կրնար պատշաճիլ արդի պահանջներուն: Դուք միաժամանակ ե՛ւ պետութեան ե՛ւ նահանգներու ներկայացուցիչներն էք: Ես կ'ուզէի որ յիշէիք թէ դուք նախ պետութեան ներկայացուցիչներն էք, թէ պետութիւնը պիտի դնէք եղերական կացութեան մը առջեւ, եթէ ձեր ճիգը չտրամադրէք գործօն եւ բանիմաց գործակցութեան մը համար: Դուք գիտէք ձեր իրաւասութիւնները: Դուք պէտք է կառավարութեան հաղորդէք այն տեղեկութիւնները որ կրնան օգտակար ըլլալ: Ձեր պաշտօնն է ժողովուրդին հաղորդել եւ գործադրել տալ կառավարութեան որոշումները: Այս կրկնակ դերին գործադրութեան մէջ, ձեր էական պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ բացարձակ կարգապահութիւն՝ կառավարութեան հանդէպ: Դուք պէտք չէ սահմանափակուիք կառավարութեան գործունէութեան կրաւորական գործիքները դառնալով: Անհրաժեշտ է որ դուք ալ նախաձեռնութիւն ստանձնէք: Երբ դուք պատուիրակութիւններ, հանրային կամ արհեստակցական խմբակցութիւններ կ'ընդունիք — եւ ամէն օր կ'ընդունիք — չեմ հանդուրժեր որ կառավարութեան փոխանցէք այնպիսի պահանջներ որոնք ներկայացուած են վիրաւորական ձեւով: Անհանդուրժելի է այդ եւ անթոյլատրելի:

Յետոյ խօսելով Պրէսթի եւ Թուլոնի դէպքերուն վրայ, վարչապետը առաջարկեց որ նահանգապետները հարցումներ կամ թելադրութիւններ ուղղեն: Այս առթիւ մանրամասնեց կառավարութեան ծրագիրները՝ տնտեսական վերականգնման համար: Իսկ ամէնէն վերջը ուղղեց հետեւեալ յորդորականը, որ աւելի շատ ազդարարութիւն մըն է.

— Երբեմն կ'ըսեն, անշուշտ անիրաւաբար, թէ նահանգապետները աւելի շատ գալիք կառավարութեան մասին կը խորհին քան գործող: Կրնաք կատարեալ վստահութիւն ունենալ: Պէտք է մեկնիք առանց որ եւ է մտահոգութեան՝ կառավարութեան դիտաւորութեանց մասին: Սակայն կրնաք ամէն տեսակ մտահոգութեան մատնուիլ, եթէ չկատարէք ձեր պարտականութիւնը: Որպէսզի կառավարութեան պետը միայն մէկ անգամ Փարիզ հրաւիրած ըլլայ նահանգապետները, պէտք է որ բացառիկ կացութիւն մը ստեղծուած ըլլայ: Արդարեւ, վարչաձեւին ճակատագիրը, երկրին կեանքն է որ վտանգի մէջ են»:

Նահանգապետները նոյն իրիկունն իսկ (ուրբաթ) մեկնեցան իրենց տեղերը, առանց որ եւ է յայտարարութիւն ընելու մամուլին:

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԳԻԾԵՐԸ

Նոր հրամանագիր — օրէնքներուն 41ը պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցան ուրբաթ օր, 9 օգոստոս, անմիջապէս գործադրելի դառնալով, իսկ մնացեալ 42ը պիտի հրատարակուին անյապաղ: Թէեւ այս բացառիկ օրէնքները կը համարուին վերջին շարքը, բայց անհաւանական չէ որ ուրիշ արտակարգ տնօրինութիւններ ալ ըլլան, վարչական բարեկարգութեան համար:

Թէեւ ոչ այնքան վճռական, բայց եւ այնպէս մեծ կարեւորութիւն ունին 41 նոր հրամանագիրները: Արտաքին առեւտուրը դիւրացնելու համար, հրամանագիր մը կը ջնջէ 23 շարք օտար ապրանքներու ներածման սահմանափակումը: Շատեր կը կարծեն թէ այս ճամբով բոլորովին պիտի ջնջուի բաժնեցուցակի դրութիւնը: Սակայն կառավարութիւնը կ'ուզէ խոհեմութեամբ գործել, նկատի առնելով աշխարհի անկայուն վիճակը եւ ուրիշ երկիրներու հաստատած սահմանափակումները:

Շարք մը հրամանագիրներ կը ձգտին աժանցնել ապրուստը, մանաւորապէս միսին գինը: Նահանգապետներուն իրաւասութիւն տրուած է առաւելագոյն գիներ նշանակելու: Մսավաճառները պարտաւոր պիտի ըլլան կախելու գիներու ցանկը: Խստօրէն պիտի պատժուին անոնք որ չարաշահութիւն կը փորձեն: Միջոցներ պիտի տնօրինուին փութացնելու համար նոր սպանդանոցներու շինութիւնը: 150,000 հիւանդ արջառներ պիտի ոչնչացուին, կառավարութեան ծախքով: Հրամանագիր օրէնքներէն ազդուած քաղաքացիներու գոհութիւնները հաւասարեցնելու համար, ագարակներու վարձքերը պիտի զեղչուին 10 առ հարիւր: Գիւղական ստացուածքներու տէրերուն համար հարիւրին 10 զեղչ պիտի ըլլայ գրաւի (խիփոթէք) տոկոսին վրայ եւն.:

ԱՆԴՈՐՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ

ՊՐԷՍԹԻ, ԹՈՒԼՈՆԻ, ՀԱՎՌԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ

Որո՞նք են խռովութեանց պատասխանատուները

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է այն բոլոր նաւահանգիստներուն եւ քաղաքներուն մէջ ուր խռովութիւններ ծագած էին այս շաբթուան ընթացքին: Թուլոնի նաւարանին բանուորները աշխատանքը վերսկսան ուրբաթ առտու, թէեւ տհաճութեամբ, սակայն առանց նոր դէպքեր յարուցանելու: Անդորրութիւնը վերահաստատուած է նաեւ Պրէսթի, Շէրպուրկի, Հավրի եւ Լօրիանի մէջ: Ատլանտեան շոգենաւերը կրցան ճամբայ ելլել Հավրէն:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՄԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

»»»o«««

— «Հ.Մ.Ը.Մ., Բարեգործականն եւ «Օրը Օրին»ի Արազը դէմ դէմի: Տարօրինակ բան:

Բայց ահա լուսաբանութիւնը այնպէս ինչպէս որ է.

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը նամակ մը ղրկած է Բարեգործականի Փարիզի Մասնաճիւղին, նպաստ խնդրելու համար:

Բարեգործականի Փարիզի Մասնաճիւղը այդ նամակը յղած է Կեդրոնին:

Մինչեւ այստեղ, ինչպէս կը տեսնէք, ամէն ինչ բնական, օրինաւոր երեւոյթ մը ունի:

Բայց ... ասկէ յետոյ է որ կը սկսի անբնականը եւ տձեւը:

Եթէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը մինչեւ այսօր չէ ստացած Բարեգործականի Փարիզի Մասնաճիւղին պատասխանը, այդ ուրիշ հարց է եւ իրաւամբ կը զարմանամ, որովհետեւ ... Բարեգործականի կեդրոնի փարիզ պատուիրակը շատ օրինապահ անձնաւորութիւն մըն է: Ան շատ լաւ գիտէ թէ գրուած եւ պատասխանի սպասող նամակի մը պէտք է անմիջապէս պատասխանել: Արդարեւ պատասխանը գրուած է յուլիս ամսուան կիսուն:

Այժմ կը մնայ գիտնալ թէ ինչո՛ւ, այդ թուականէն մինչեւ «Յառաջ»ի մէջ Հ.Մ.Ը.Մ. Շրջ. Վարչութեան նամակին տպուիլը, Բարեգործականի Փարիզի Մասնաճիւղը չէ պատասխանած:

Գիտեմ թէ ինչո՛ւ կը դժուարանան անոնք: Բարեկամներ կան այնտեղ, որոնց բարոյական նկարագրին համար ոչ մէկ կասկած ունիմ: Թող չցաւին անոնք երբ ըսեմ թէ քաջութիւնը կը պահանջէ որ այդ բարեկամներս, եթէ չեն կարդացած, փնտռեն, գտնեն եւ կարդան այդ նամակը, զոր պարոն վարիչը գրած է իրենց, եւ թող դէշ կամ լաւ, պատասխանեն Հ.Մ.Ը.Մ.ին: Բնական պարտականութիւն մըն է այս:

Այն ատեն պիտի պարզուի թէ ինչ որ «Արազ» գրած է յուլիս 21ի թիւին մէջ, առնելով վրդովուած ընկերոջ մը բերնէն, *բառ առ բառ ճիշդ է*»:

Ահա մեր լրատուին նամակը: Եւ այս՝ անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ «դիւանագիտական» կամ ուշացած լուսաբանութիւնները մեզ չեն գոհացներ: Երբ կը հարցնէինք 21 յուլիսին, — ճի՞շդ է թէ ոչ, շատ ալ պէտք չունէինք պատասխանի, ոչ նպաստամատոյցէն, որ 4000 Ֆրանք կուտայ Ֆութպոլիստներու (ոչ թէ մարմնակրթական կազմակերպութեան մը), ոչ ալ նպաստընկալէն, որ կը սիրէ դեռ ... սպասել նպաստին:

Հ.Մ.Ը.Մ.էն կը խնդրենք, որ մեզի տեղեկացնեն երբ ստանան իրենց սպասած ... գումարը կամ տակաւին իրենց ձեռքը չհասած պատասխանը:

ԱՐԱԶ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀՈԳԵՐԸ

Ուրբաթ առտու, այս նիւթի մասին լուր մը հրատարակուած էր «Յառաջ»ի մէջ, ուրախութիւն պատճառելով շատերուն: Այդ շատերէն մէկն ալ ես, շունչս խմբագրատուն կ'առնեմ:

Խմբագրապետը նամակներու եւ թերթերու ծանրութեան տակ հեւացող սեղանի մը առջեւ նստած՝ կը գրէ ու կը գրէ ...

Կը խնդրեմ լուսաբանութիւններ՝ հրատարակուած լուրի մասին: Ֆրանսերէն բնագիրը, զոր դարակին մէջ պահած էր, ներկայացնելով ըսաւ.

— Ահաւասիկ: Լուրը վաւերական է, բայց գործադրութեան մասին ես ալ տարակոյսներ ունիմ: Եկուր քեզի հարցարան մը տամ, գնա հիւպատոսարան եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստացիր: Շատեր կը հետաքրքրուին:

Եւ «Յառաջ»ի տոմսը եւ հարցարանը ձեռքս, կ'ուղղուիմ դէպի Լիբանանի հիւպատոսարանը: Կը մտնեմ ներս: Հիւպատոսը, Պ. Էյուպ, դժբախտաբար բացակայ է: Խնդիրը կը բացատրեմ փոխանորդին: Գրագրուհին զիս կ'առաջնորդէ մարզպանութեան բաժնի փոխ-վարիչ Պ. Պէրթոլէի գրասենեակը: Վարիչը ձեռքի սեղմումով եւ ժպիտը դէմքին, աթոռ մը կը հրամցնէ:

Անմիջապէս կ'անցնիմ բուն հարցին.

— Ինչպէս կը տեսնէք, Լիբանանի եւ Սուրիոյ հպատակները պիտի վայելեն ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի իրաւունք, մինչդեռ, սկիզբէն ի վեր կը զրկուին աշխատանքի տոմսէն, շատեր ալ հրաման ստացած են հեռանալու: Կը յուսա՞ք թէ բարեփոխումներ պիտի ըլլան այս «Modus Vivendi»ին շնորհիւ:

— Հարցը կախում ունի գործէն եւ արհեստէն: Քանի ենթակային վարած արհեստին եւ գործին մէջ գործազուրկ Ֆրանսացիներ կան, օտարներու գործ չի տրուիր, եթէ նոյնիսկ աշխատանքի արտօնագիր ունենան:

— Բայց չէ՞ որ Լիբանանն ու Սուրիան Ֆրանսայի հովանաւորութեան ենթակայ երկիրներն են:

— Այո, բայց միեւնոյն ատեն օտար են:

Եւ անմիջապէս Ֆրանսերէն բնագիրը ներկայացնելով. — Ուրեմն, այս հրամանագիրը ի զօրու չէ՞ խնդիրը լուծելու:

— Ի զօրու է, եթէ ենթական Ֆրանսացի զաւակներ ունի, կամ իր պատկանած գործին մէջ անգործ Ֆրանսացիներ չկան: Ահա, այս ամէնէն վերջն է որ, Լիբանանցիին, Սուրիացիին, Ալճերիացիներու, Թունուզցիներու նախապատուութիւն կը տրուի, համաձայն հարիւրին 10 օրէնքին: Իսկ մնացեալ օտարականները կը մնան երրորդական:

— Մինչեւ հիմա, քանի՞ Լիբանանցիներ եւ Սուրիացիներ զրկուած են աշխատանքի իրաւունքէն, եւ որքա՞նը Հայեր են:

— Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն: Շիտակը, որոշ բան մը չեմ կրնար ըսել Հայերու մասին, որովհետեւ ներկայացողները ընդհանրապէս Լիբանանի հպատակութեան թուղթեր ունին: Այնպէս որ Լիբանանցիներու եւ հպատակ հայ Լիբանանցիներու միջեւ՝ տարբերութիւն չենք դներ:

— Մարսէյլի սուրիական գրասենեակը բազմաթիւ դիմումներ ստացած է: Այդ խնդիրները տեղի՞ն վրա՞յ կը կարգադրուին, թէ՝ ձեզի կը ղրկուին:

— Լուր ունինք: Կեդրոնին միջոցաւ պիտի կարգադրուին: Կը կրկնեմ, — Նախ Ֆրանսացին, յետոյ հպատակները, եւ ամէնէն վերջ՝ միւս օտարները, միշտ 10 առ հարիւրի օրէնքը նկատի առնելով:

— Ու հասարակ, ի՞նչպէս կը տեսնէք ձեր հպատակներուն սպառնացող այս տագնապին ելքը:

— Դժուար է պատասխանել, քանի գործերը այսպէս կ'ընթանան: Բայց աւելի լաւ պիտի ըլլայ որ, ներկայ բացառիկ օրէնքէն օգտուելով՝ բոլոր օտարահպատակները իրենց երկիրը վերադառնան: Այլապէս, պիտի գայ օր մը, որ այս առիթն ալ ձեռք չանցնի:

— Շատ Հայեր դիմա՞ծ են ձեզի, վերադառնալու համար:

— Բաւական Հայեր եկան կարծիք հարցնելու համար: Ոչ – հպատակ Հայեր կրնան երթալ եւ նոյնիսկ վերադառնալ, եթէ ունին անցագիր:

Այս հարցերէն վերջ, դեռ կը ժպտէր Պ. Պէրթոլէի դէմքը, երբ «Յառաջ»ի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելով՝ ձեռքի սեղմումով մը կը բաժնուէի իրմէ: — Ծ. Պէրպէրեան

«ՅԱՌԱՋ»ԻՆ... ԵՂԵՒԻՆԸ

— • —

Գտա՛յ վերջապէս: Եւ կը ժամանեմ ահա, հուսկ բոպէին, «Յառաջ»ին մէջ բռնելու իմ յետին տեղս:

Գտայ եղեւինը՝ զոր կը փնտռէի քանի մը օրէ ի վեր: Ճշմարիտ սիրոյ նուէր մը կը փնտռէի Տասնամեակի փառքին ուռճացած «Յառաջ»ին համար:

Տասնամեա՛կ մը սա՛ օտարածին, օտարատեաց, օտարամոլ կացութեան մէջ: Տասնամեա՛կ մը, համակ հայրենասուն, հայրենաշունչ, հայրենանուէր: Կեա՛նք մը, բոպէ՛ մը յաւիտենականութեան մէջ: Ի՞նչ երանութիւն զայն կերտողին, զայն շնչողին, զայն ապրիլ շարունակողին համար:

Ու երբ կը խորհէի թէ ի՛նչ նուէր, իմ կարգիս, կրնայի ընել անոր՝ որ Հայրենիք ապրելու մթնոլորտ մը ոլորակեց արտասահմանի մէջ, իր շլացիկ լոյսերով բլշակնող Փարիզի մէջ, եղեւինը անցաւ միտքէս իր առղնոտղ ոստերով, եղեւինը՝ որուն տակ կ'երազէի Հէյպէլիի մէջ պատերազմին փայլակներէն քիչ առաջ, եղեւինը՝ որուն տակ կը հեծէի արիւնոտ պատանքներու թօթափումէն վերջ, հոգիս հրկիզուած հրէշային խարկանքներով ...

Ու անկէց ի վեր, Ֆրանսական ոստանին, Ֆրանսական կեղակարծ պայծառութիւններուն կրակին տակ զին-լի՛ բացօթեայ:

Հեռացայ Լիոն քաղաքէն վտարակ մը, միս մինակ, ինչ ուղղութեամբ, ես ալ չեմ գիտեր: Ֆրանսայի մէջ ուղղութիւնները համեմատական են քաղաքական ըմբռնումներուն, անոնք խոտոր կը համեմատին միամիտ, անկեղծ, մանկունակ դիտաւորութիւններուն, որոնք էր երբեմն առաջնորդ էին ճշմարտապէս մեծ մարդոց: Ես քալեցի, կ'ըսեմ, անուղիղ ուղղութեամբ: Չէ՞ որ Եռիոյի քաղաքին մէջ կ'ապրիմ: Հարցուցէք այդ մեծ մարդուն, թէ կարելի՞ է արդեօք աշխարհի ճակատագրական այս սեւ ժամերուն, լուսաւոր երեւակայուած այս մայլ պողոտաներուն վրայ անխոտոր քալել, բնազդական ճշդութեամբ կամ զպրոցական — դասական դաստիարակութեամբ:

Մոռցայ պահիկ մը թէ Ֆրանսայի մէջ կ'ապրէի: Մտերիմ եղեւինի մը գիտր, Հէյպէլիի եւ Սօֆիայի եղեւիններուն նման հարսնազեղ եղեւինի մը երեւոյթը մշակեց իմ գործունէութիւնս, գնացքս եւ յանկարծ ինքզինքս գտայ փոքրիկ պուրակի մը մէջ, արեգջեր սատուկութեան մը կեդրոնը զովացիկ ովասիս մը: Աչքերուս եւ թեւերուս օգնութեամբ — երկուքը միացած հիմա կրնան ոյժ մը կազմել — յաջողեցայ գտնել «Յառաջ»ի համար առաջադրած նուէրս, զեղանօրակ լրջութեամբ եղեւինը: Նայեցայ խոկոյն ոստերուն, որոնց մածուցիկ թելերուն մէջ գնդասեղի այրուցքի ձեւով կ'երեւակայեմ անտառային ոգիներ, սեղմուա՛ծ, պի՛րկ, որոնք ապագայ կը կարդան ինծի:

Ի՛նչքան տարափոխիկ է փորձառութիւնը: Հէյպէլիինը մօտալուտ պատերազմ գուշակեց ինծի, որովհետեւ համաշխարհային իրերէն բարկացած տրամադրութեան տակ գացած էի յանձնուիլ անոր թեւերուն: Հայաստան աշխարհ կը տառապէր ... Խարուած յոյսերու այրեացուեր բոցեր կրակ գարձուցած էին Հայերուն խղճմտանքը: Անիրաւ տեղերքի մը անտարբերութիւնը երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր իր անտանելի բախտին լքած էր Հայաստանը — ցաւերու, հերոսութիններու, անակնկալներու այս որրանը՝ որուն սարին վեբեւ Հայ Մայրը տարիներով իր ծըընունդին սեւ ճակատագիրը կ'ողբար: Եղեւինին ոգիները զգածուեցան. պարոյր առ պարոյր լուծուելով, օծանելի օղակներու պատգամական հանգոյցներով, մօտալուտ եղերական դէպքեր առեղծեցին: Ու հսկայի անշափելի քայլերով շութափեց պատերազմը: Ո՛վ Հէյպէլիի եղեւին, ախական ծագումով կանգնագեղ երեւոյթ, արի կեցուածքդ քաջալեր մըն էր ինքնին վհատ, գունատ հոգիներուն, որոնց համար աղէտքը խակ յոյս է ... Հէյպէլիի այդ եղեւինս հովանոց մըն էր կարծես:

Սօֆիայինը կեղեւապիրկ, բազկաձեւ ճախարակուած, այլ աւելի անտխական, տոկացեր էր վաւաշոտ աբեւներուն եւ հոյզ ծծող ձիւներուն, արմատը Վիթօշէն առած, եւ առոյգ Պուլկարներուն տեսքին համապատասխան զժնէութեամբ: Բայց մտի՛ր անոր կարծեցեալ փուշերուն թեզանին մէջ, ինչպէս ըրի ես, եւ Սօֆիայի սպրկիկ եղեւինս հծծեց ականջիս փանդիռներ, որոնք ահա, տասներկու տարիներ վերջ, իմանալի ձայներու պիտի փոխարկուին ... Հոգիս աչքերով ապշահար մտիկ ըրի հրծծիններուն, Վիթօշը այդ պահուն իր սարին յաւիտենական ճերմակ փունջը կը նորոգէր, եւ սառնորակ այդ շունչով հծծեց մինչեւ եղեւինս:

Մոռցած էի Հէյպէլին, անոր ոգին իր պաշտօնը կատարեց: Սակայն Սօֆիան ու իր եղեւի՛նը: Անդրադարձ, ինքնածին, տարերային շարժումներ յաճախ կը փոխադրէին զիս մտովի Վիթօշի ստորոտը: Անկարելի է որ անտառին, պուրակին ոգիները խաբեն, անոնք կտրիճ էակներ են, որձ թէ էգ, այերքին բոլոր խորութիւններովը շարքաչ, գիտեն տառապիլ, գիտեն ե'ւ հրճուիլ: Անոնց միջոցով է որ Սինաներուն, Ողիմպոսներուն կատարէն հինաւուրցներ իրենց պատգամը կ'որոտան: Անոնց ծոցը գնաց խրեցաւ Նոյ իր Նոյեմզարով եւ ջուրերէն վերապրող տապանով:

×

Բայց իմ նորագիտ եղեւի՛նս — ամբողջ ձայն կը հնչէ, զանգ մըն է գոնչուն. կայտառ անհամար երա՛մ մը ուռուցիկ, իրարու չուրջ դարձդարձիկ մանրադիտական դէմքերու, որոնք աճիլ, թռչիլ կը ցանկա՛ն. մեծ մասամբ համակ կաթի կայլակնե՛ր: Բունը, կարծր, կը հեծէ ծանրութեան տակ, բայց չընկճիր բնաւ: Եւ ընկճուելու ալ որ եւ է երեւոյթ չունի: Ոգիներու այդ կայլակնաձեւ, ոգկուզաձեւ հարստութիւնը լուսագոյն բախտը կը գուշակեն, «ՅԱՌԱՋ», քեզմով պատկերացուած խոհէ յլին: Մինչեւ յառաջիկայ տասնամեակիդ միջոցը, բունիդ վերեւ թրթռուն, աւելի թրվռուն այդ հսկայ ոգկոյզը պիտի պտղաբերէ հունձք մը երիտասարդութեան, հետզհետէ ջրդեղուած, հետզհետէ պողպատ պարիսպը ցանկուէտ հայրենիքին չուրջ:

Այդ երջանիկ տասնամեակին բարի եղի՛ր յիշել իմ ոգեպարար եղեւինս ...

ԵՏԱՆ

ՅԱՌԱՋԸ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԸ

— • —

Սիրելի «Յառաջ»,

Խանդավառութիւնը որ կը բխի «Յառաջ»ի բացառիկ թիւէն, համակեց նաեւ զիս, ինչպէս լեզու է տուեր կամաւոր համրի մը՝ Յակոբ Տէր Յակոբեանի:

Կը հետեւիմ գրութիւններուն որոնք կը ձգտին «Յառաջ»ի տասը տարուան կեանքը սահմանել, իր բազմազան երեսներով:

Բայց բոլորը, բանաստեղծ կամ գրագէտ, երէց կամ երիտասարդ, աշխատակից կամ համակիր, կը ծանրանան գրական «Յառաջ»ի, ընկերական «Յառաջ»ի, ազգային «Յառաջ»ի գործունէութեան վրայ: Մոռցեր են հայ երաժշտութիւնը, հայ երգը: Ինչո՞ւ այս լռութիւնը: Անոր համար որ «Յառաջ» մնայուն երաժշտագէտ աշխատակի՞ց չունի: Բայց առանց անոր ալ ան կատարած է լուրջ աշխատանք երաժշտական մարզին մէջ: Կ'ուզէ՞ք որ թուեմ:

«Յառաջ» հարցարանով մը հաւաքեց անտիպ ժողովրդական բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ, անշուշտ նորահաս հայ երաժշտագէտներուն ձրգելով անոնց եղանակաւորումն ու դաշնաւորումը:

«Յառաջ» օրը օրին տուաւ Հայաստանի երաժշտական կեանքի լուրերը, օփերայի ծագումն ու զարգացումը, կարող երաժշտագէտներու գործերու բեմադրութիւնը, Պետհրատի հրատարակութիւններու յաջորդական ցանկը, երաժշտանոցի գործունէութիւնը սեղմ բայց ամբողջական պատկերով:

«Յառաջ» տուաւ նաեւ արտասահմանի հայ երաժշտական կեանքի արձագանգները:

Ու այսօր այս տօնական օրուան մէջ, սեղան էք շտկեր, խնճոյք էք սարքեր, կոչնականներ էք հրաւիրեր, առանց երգի:

Բայց արդար ըլլանք: Մեղաւորը «Յառաջ»ը չէ, եթէ չունեցաւ ան իր մնայուն երաժշտագէտ աշխատակիցը, որքան հմուտ նոյնքան անկախ ու վառ երեւակայութեան տէր, որ բացառիկ թիւին համար ներկայացնէր մեզի «Յառաջ»ի երաժշտական գործունէութեան համադրութիւնը:

Կը մաղթեմ որ այդ ալ ունենայ «Յառաջ»ը, — իր տօնական օրերու բացառիկ թիւերէն ծորի նաեւ հայ երգը:

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ

ԱՆԿԷՆ, 3 օգոստոս. — Անկեղծ ուրախութեամբ շնորհաւորեմ եմ ձեզ եւ ձեր բոլոր աշխատակից — գործակից ընկերներին սիրելի «Յառաջ»ի տասնամեակի առթիւ, ցանկանալով նրան բազմաթիւ տասնամեակների կեանք, միայն ոչ օտար եւ անսիրելի երկնքի տակ, այլ մեր հայրենիքի լուսաճաճանչ եւ կենսաբեր արեւին տակ:

Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

×

ՌԸՆՍԱԺ. — Սիրելի «Յառաջ», թոյլ տուր որ քու տասնամեակիդ առթիւ իմ սրտագին ողջոյններս յայտնեմ քեզի:

Կը մաղթեմ որ քու երկրորդ տասնամեակդ տօնենք միացեալ եւ անկախ Հայաստանի մէջ:

Վ. Խաչատուրեան

«ՅԱՌԱՋ» ԵՒ ՄԱՐԶԱՆՔԸ

═ • ═

Կարելի չէ «Յառաջ»ի տասնամեակը տօնել, առանց անդրադառնալու այն կարեւոր դերին զոր բռնած եղաւ առջի մէկ օրէն մարմնակրթական ու սկաուտական շարժման հանդէպ:

Բոլոր գրական երեւոյթներուն նման, ցեղին ազնուացման եւ առողջ նկարագրի կերտումին նպաստող այս շարժման մէջ ալ, «Յառաջ» սկիզբէն իսկ ունեցաւ անվերապահ ու քաջալերող դիրք, լայն տեղ տալով Փարիզի, գաւառի ու Հայաստանի մարզական բոլոր երեւոյթներուն, միաժամանակ իր խմբագրական սիւնակէն անխնայ խարազանելով այն մութ ուժերը որ կը փորձէին թոյն սրսկել, հերձուածներ յառաջ բերել կամ զանոնք իրենց անձնական ու դաւանական շահերուն ծառայեցնել:

«Յառաջ»ի խօսքը, տեսակէտը շատ յաճախ այնքան սրտի մօտ եւ տրամաբանութեան համապատասխան կ'ըլլան որ դժուար է անոնց ազդեցութիւնը չկրել այս կամ այն հանրային գործունէութեան մէջ:

Ու այս ըմբռնումը, մարզական շարժումի կենսունակութեան եւ անհրաժեշտութեան գիտակցութիւնը վերջին տարիներուն երեւան եկած տատացական կամ հետեւողական երեւոյթ մը չէ: Ան կուգայ զինադադարին յաջորդող տարիներուն ու անկէ առաջ, երբ Շաւարշ Միսաքեան իր գրչի մէկ ուրիշ եղբայրակցին՝ Սիրունիի հետ «Ճակատամարտ»ի մէջ տեղ կուտար առհասարակ մարմնակրթական եւ մասնաւորաբար Հ. Մ. Ը. Մ.ի ազգանուէր գործունէութեան: Այդ շրջանին էր որ ինքս ալ «Ճակատամարտ»ի մէջ մարզական աշխատակցի սկզբնաւորութիւնս կը կատարէի եւ զոր շկրցայ տեւականացնել հոս «Յառաջ»ի մէջ, կլանուած տօրեայ աշխատանքներով:

Եւ սակայն «Յառաջ» շարունակաբար ունեցաւ մարզական աշխատակիցներ, որոնք յաջորդաբար այդ սիւնակը միշտ կենդանի պահեցին: Շնորհիւ Շ.ի թելադրութեանց, արբազրութեանց ու մարզական բառերու, բացատրութեանց եւ ոճերու յըղացումին, հազիւ գրիչ շարժող երիտասարդներ իրենց ճիւղին մէջ դարձան տեսակ մը մարզական խմբագիրներ, օրը օրին արձանագրելով ու հաղորդելով ոչ միայն ազգային այլ եւ օտար մարզական բոլոր երեւոյթները:

«Յառաջ» մարզական շարժումին հանդէպ իր համակրանքը գործնականապէս ալ ցոյց տուաւ, կազմակերպելով բաժակի մրցում մը, հայ ֆութպոլի խումբերուն միջեւ, որուն համար տրամադրեց երկու սիրուն բաժակներ, ինչպէս եւ 12–14,000 ֆր.ի հանգանակութեամբ մը Լոնտոն ղրկելով հայ արիներու առաջին խումբը:

Թէեւ ուշ, ուղեցի իմ ալ հիացումս միացնել այն բոլոր մօտաւոր ու հեռաւոր աշխատակիցներուն, որոնց ամէն մէկը այնքան հարազատօրէն տըւած էին «Յառաջ»ի տասը տարուան պարկեշտ, անշահախնդիր ու առողջ գործունէութեան պատկերը:

Կը մնայ մաղթել որ այդ գործունէութիւնը դառնայ տեւական, բոլորելով նոր տասնամեակներ:

Գ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉԻՍ

— • —

ԼԻՈՆ. — Սիրելի ուսուցիչս Յառաջ,

Հաւատա՛, մեծագոյն բախտաւորութիւնն է ինձ համար, այսօր, կրկին հանդիսաւոր առիթով մը իմ ուրախութեան եւ հրճուանքի գիրս ուղղելու քեզ, քու տօնակատարութեանդ առթիւ:

Քեզի հետ մտերմիկ զրոյցի երկրորդ գիրս է որ կ'ուղղեմ: Երեք տարի առաջ, կրկին հանդիսաւոր առիթով մը երկտող մը գրած էի ուր պատմեր էի մեր առաջին հանդիպումը: Ըսեր էի թէ ո՞ւր եւ ի՞նչ ձեւով գտանք իրար, ծանօթացանք իրարու:

Ու այսօր կրկին այս հանդիսաւոր օրով, իմ այս անպաճոյճ երկտողովս կը ցանկամ ընել իմ մաղթանքս, ըսել անկեղծ խանդաղատանքով մը «առնունով ծերանաս»ը:

Խօսիլ իմ մտերմիկ զրոյցս:

Սիրելի «Յառաջ», տասը տարիներ առաջ էր որ մենք հանդիպեցանք իրարու: Հրկիզուած աշխարհէ եւ աւազուտ անապատներէ ճողոպրած՝ մերկ ու սովալլուկ պատանեկիկ մըն էի երբ գտայ քեզ: Անծանօթ եւ արեւի եւ լոյսի: Մտքիս հորիզոնը «Ցիւուի եկ»ով կը սկսէր եւ «ալ մօտ ըլլանք»ով կը վերջանար:

.. Աղքատ մըն էի ես բառիս ամենախոր իմաստով:

Այլ տեսակէտով, բախտաւոր մը չէիր դուն ալ: Նոյն կրակէ ճամբաներէն անցած, նոյն արիւնն ու արցունքը տեսած, նոյն ծով տառապանքները վայելած՝ չափահաս մըն էիր որ եթէ անծանօթի մը հանդիպէիր՝ քեզ ճանչնալէ առաջ քու մասիդ կը բանաձեւէր — «Ահա չառերէն մէկը» ..

Բայց, բոլոր անոնք որ որոշ չափով «հոգիի գիրք» կարդալ գիտէին, նայուածքներու թաքուն իմաստը կը հասկնային, կ'ըմբռնէին որ դուն պարզ մահկանացու մը չես բնաւ: Վասնզի հուրը՝ զոր կը նշմարուէր աչքերուդ խորը, զգացումը՝ որ կ'ուրուագծուէր ճակատիդ խորշերուն մէջ, բարի ժպիտը որ կ'ընդգծուէր շրթներուդ ու դէմքիդ չուրջ, իմաստուն, բովանդակալից խօսքերը որ դուրս կը պոռթկային սրտիդ խորէն՝ ինքնին կը մատնէին քու ինքնութիւնդ, կը բաժնէին քեզ «հասարակներէն»:

Իմ մտերի՛մ ուսուցիչս, իմ համեստ կարծիքով, կեանքի մէջ հմայք չինելը շատ հեշտ է, բայց զայն տեւականացնելը չափազանց դժուար:

Ճամբայ ինկած օրերէդ (տասը տարի) մինչեւ այսօր, իրական հմայքը, կենդանի շունչը որ առեղծեցիր ու պահեցիր՝ վաւերական երաշխիքն է քու մեծութեանդ, քու անխոնջ կամքիդ:

Ճամբայ ինկար շատ դժխեմ պայմաններու տակ ... Զեռքդ ցուպ մը կար, հոգւոյդ խորը կայծ մը, ոտքերուդ հագած ունէիր փուշոտ տրեխներ: Երկար, տաժանելի զառիվեր մը կար ցցուած առջեւդ: Պիտի բարձրանայիր ապաւինած հոգիիդ կայծին: Պէտք էր որ բարձրանայիր: Ցեղին սուրբ խիղճը այդպէս կը հրամայէր քեզի, այդպէս կը պարտադրէր քեզի:

Կը պահանջէր որ քալես, բարձրանաս, մագլցիս ճանկռտելով ճանապարհիդ առջեւ ձգուած բոլոր, բազմազան խոչընդոտները: Եւ դուն ամենական արիւնին ուժին ու հրմայքին կռթնած՝ ճամբայ ինկար ախինթարեց որպէսզի կրակը վառ մնայ մեր սրտերուն մէջ, եւ ազատութեան սէրը, որ մեր ազգինն է ու պիտի մնայ մինչեւ անոր հասնիլը: Ան եղաւ օրինակը քաջութեան ու ձաղկեց կեղծութեան խարանելով ու ծաղկելով բոլոր անոնք որ հակառակ կ'երթան ժողովուրդի շահերուն, ... արիւնը կը ծծեն կամ կեղծ փրկիչներ կը ձեւանան մէկ օրէն միւսը, զգոյն դիմակներու տակ:

զազուն ոտքերով, բայց երկար կամքով մը:

Ի տես վերելքիդ, զաճաճները ծիծաղեցան, սեւ քրքիջներ արձակեցին յանդգնութիւնդ յիմարութեան վերագրեցին, բայց դուն, քու հաւատքիդ ապաւինած՝ քալեցիր, բարձրացար արհամարհելով բոլորը, կոխկռտելով բոլորը:

Օ՛ ... փա՛ռք քու արիւնիդ, պաշտամունք քու հզօր յամառութեանդ: Վասնզի վստահ եղիր, տարագիր ցեղս ... բան կորսնցուցած պիտի ըլլար առանց քու այդ անվեհեր խոյանքիդ, առանց քու թեւարձակ վերելքիդ:

Մտերիմ ուսուցիչս, տասը տարի որ ճամբայ ինկած ես: Ուժ ... կ'ըսէ որ քեզի հետ եմ, քեզի մօտ, քեզի հետ քով քովի ու այս երկար տարիներու ընթացքին, մեր իրարու հանդէպ ունեցած սէրն ու խանդաղատանքը այնքան խորացեր, այնքան սերտացեր է որ, յաճախ ես ինքզինքս հարց կուտամ բարէ՛, մենք երկու ուսուցիչ եւ աշակե՞րտ ենք, թէ ... կու հարազատներ:

(Անտարակոյս այսպէս կը զգան, կը խորհիսածեն բոլոր անոնք որ քեզ կը ճանչնան):

Կասկածի՞լ նուիրումիդ մասին անտեսե՞լ մեծ զոհաբերութիւնը, նշանակէր կոյր եւ անբարեխիղճ ըլլալ: Տասը տարիներուդ այս դժնդակ օրերուն, ինչ որ տուիր կամ գըրեցիր մեր ցեղին զոհաբերութեան սեղանին վրայ, մեծ է եւ անմոռանալի:

Ինչ որ ըրիր, ճշմարիտ ճիգն էր ... ցեղային ըմբռնումին, ինչ որ խօսեցար ու քարոզեցիր, ակն էր ճշմարտութեան եւ արդարամտութեան:

Լոյսը՝ զոր անշեղ պահեցիր մինչեւ այսօր՝ հարազատ «լոյս կանթեղն» մեր լուսաւորիչ պապին (իմա Վահագն):

Ահա թէ ինչո՞ւ, սիրելիս, կը տուիս ամէնուն կողմէ:

Կամքիդ ուժ, խոյանքիդ ուժ, կեանքիդ ուժ, իմ արի ուսուցիչս, «Բալէ'», վասնզի այսօր աւելի քան ... տուած է Նազովրեցիին իմաստուն խօսքը — «ոչխարները շատ են, բայց հովիւները քիչ»:

Այո, նուիրուած, անձնազոհ հովիւները շատ քիչ:

Բոցավառ «Յառաջ» միշտ յառաջ, միշտ դէպի վեր, միշտ դէպի անմատչելի բարձունքներ, վասնզի քու ... ժիդ մէջն է խտացած իրական, ... բազատ յամառութիւնը իմ արի ... զիս, վասնզի ճամբաներու եզերքին անձկագին սպասողներ կան քու ... քըդ դիտելու, վասնզի խաւար ... քերու մէջ դեգերողներ կան քու ... սիդ եւ լոյսիդ կարօտ ...

Իմ բարի դաստատուս, ի՞նչ կ'ուզէ ... որ խոստանայի քեզի այս հանդիսաւոր օրով:

Բայց, նախ ի՞նչ ստացայ քեզմէ: Մէկ բառով, — լո՛յս, լո՛յս եւ լոյս:

Խոստանամ, նոյնպէս կը ... մէկ նախադասութեան մէջ, ... պիտի աշխատիմ, պիտի ճգնիմ, ... տի քրտնիմ, որպէսզի ըլլամ ... ինչ որ դուն կը ցանկաս, ինչ որ ... կը փափաքիս: Այսինքն պիտի աշխատիմ միշտ դէպի բարին, միշտ դէպի առաքինին, միշտ դէպի կատարեալը ըլլալու համար:

Ու հոն, այդ գեղեցկութեանց հասնելու համար՝ քեզմէ մէկ խնդրանք:

Մեզմէ — երիտասարդներէս ... խատանք՝ քեզմէ քաջալերանք:

Ահա ... իմ մեծ ուսուցիչս:

ՄԽՍԱՔ ՄԻՐՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐԿԱՆ «ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»

— • —

Երբ կը փորձենք «Յառաջ»ի տասը տարուան աշխատանքի իմաստը փնտռել, կը տեսնենք որ այս թերթը ունեցաւ հիմնական ուղղութիւն մը, — օգնել մեր գաղթաշխարհի ինքնապաշտպանութեան եւ քաղաքական դաստիարակութեան, նպաստել անոր մշակութային զարգացման՝ սպասելով քաղաքական նպաստաւոր պայմաններու:

Իր այս հիմնական ճիգէն ու մտահոգութենէն կը բխին միւս բոլոր հարցերը, որոնք այս տասը տարիներու ընթացքին ծեծուած են «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, — գաղութներու կազմակերպութեան խնդիր, ներքին պայքարներ, նոր սերունդի հարց, լեզուի անաղարտ պահպանման մը տահոգութիւն եւն....

«Յառաջ»ը իր ուժերուն համեմատ պաշտպանեց հայկական մշակոյթը եւ այդ ոչ միայն օտար ազդեցութիւններէ, այլ եւ Խ. Հայաստանէն արտահանուած «ձեւով ազգային, ոգիով միջազգային» մշակոյթի դէմ:

Անկախ մեր կամքէն ու ձգտումներէն, գաղութները ատեն-ատեն կը կղզիանան, կը հեռանան Հայաստանէն ու այսպիսով կը ստեղծուին երկու տարբեր աշխարհներ — Խ. Հայաստան ու գաղթաշխարհ:

Սակայն հնարաւո՞ր է կղզիացումով ու անցեալ մշակոյթով գաղթահայ զանգուածները պահել:

«Յառաջ»ը տեսած է վտանգը ու հասկցած դժուարութիւնները: Ահա թէ ինչու առանձին ուշադրութեամբ կը ձգտի ոչ միայն հին մշակոյթը կենդանի պահել, այլ եւ նոր սերունդ հասցնել՝ այդ մշակոյթը վերանորոգելու եւ կենդանի պահելու համար:

Մեր մամուլին մէջ թերեւս ոչ մէկ օրկան այնքան ուշադիր է եղած դէպի նոր սերունդը, որքան «Յառաջ»ը: Երիտասարդական կամ պատանեկան բոլոր տեսակի միութիւնները, — մարզական, գրական եւն. — միշտ քաջալերանք գտած են «Յառաջ»ի էջերուն մէջ: Ան մասնաւոր ճիգ թափած է գրական նոր սերունդ մը հասցնելու, իր հովանաւորութեան տակ առած է յուսատու երիտասարդներ, որոնք յաճախ «Յառաջ»ի ուղղութեան չեն պատկանած:

Տարիներ շարունակ «Յառաջ»ը ջատագոված է մարզական կազմակերպութիւններու միացումը, զօրացումը իբրեւ միակ միջոցը անոնց յառաջդիմութեան ու կենսունակութեան: Դատապարտած է անջատողական հիւանդագին երեւոյթները, որոնք միայն նպաստած են մարզական միութիւններու թուլացման:

Բայց որպէսզի բոլոր տեսակի մշակութային կազմակերպութիւնները կարենան ապրիլ, յարատեւել ու ներդաշնակօրէն գործակցիլ, անհրաժեշտ է գաղթային ազգային իշխանութիւն մը: Ազգային կեդրոնական մարմնի մը անհրաժեշտութիւնը «Յառաջ»ը շեշտած է իր ծնունդէն իսկ: Բոլոր տեսակի փորձերը մինչեւ այժմ իրենց կատարեալ նպատակին չեն հասած: Միջկուսակցական պայքարը յաճախ արգելք հանդիսացած է՝ այդպիսի կազմակերպութեան մը ստեղծումին:

Սակայն բոլոր տեսակի քաղաքական հոսանքները, որոնք կ'ուզեն երկարաձգել գաղութներու պահպանումը՝ վաղուան համար, ուշ թէ կանուխ պիտի քով քովի գան՝ միացեալ ուժերով աշխատելու համար:

Ոչ ներգաղթը իր ներկայ ձեւով եւ ոչ ալ մշակութային աշխատանքները չեն կրնար վերջնականօրէն լուծել գաղթաշխարհի հարցը: Ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը պարզապէս կիսամիջոցներ են:

«Մնացորդաց»ի փրկութեան միակ ու հիմնական միջոցը մեր հայրենիքի անկախութիւնն է, անոր ընդարձակումը, ուրիշ խօսքով միացեալ եւ անկախ Հայաստանը, ուր հայ ժողովուրդը պիտի կարենայ ազատութեան մէջ կերտել ու ստեղծագործել, մշակութային նոր հարստութիւններ աւելցնելով իր դարաւոր ժառանգութեան վրայ:

Այդ հաւատով ու այդ ապագայի համար, գաղութները պիտի ապրին ու յարատեւեն՝ օր մը մայր երկրին յանձնուելու համար:

«Յառաջ»ը իբրեւ առաջնորդող լոյս ունեցած է մեր անկախութեան ու ազատութեան գաղափարը, որու տարածման համար տասնամեակ մը տքնած է ու պիտի շարունակէ տքնիլ:

Առաջնորդող յոյս մը, որով իմաստ կը ստանան բոլոր տեսակի ջանքերը՝ «Մնացորդաց»ը հայ պահելու ...

«Յառաջ»ը այդ յոյսով ճամբայ ելաւ՝ միշտ վերապրողներու հետ ու անոնց համար:

ԱՆ. ՎԱՆԻ

Օն, անդր Յառաջ

— • —

Իբր մին «Յառաջ»ի ուղղութեան համակիր եւ հազուադէպօրէն երեւցող անոր մէջ իբր յետին մըրտող մը, կուգամ իմ խնդակցութիւնները եւ շնորհաւորութիւնները յայտնել անոր խմբագրին, որ մեղուաջան աշխատութեամբ ի լոյս կը հանէ իր թերթը յօգուտ եւ ի սպաս հայ ժողովուրդի տառապանքին ու ցաւերուն:

Արդարեւ դիւրին բան չէ տասը երկար տարիներ գլորել, անցնիլ տոկալով եւ նիւթական եւ բարոյական զոհողութեանց ու գրիչ շարժել անդադար տաքին ու ցուրտին, ամէն օր նոր մէկ երեւոյթ, նոր մէկ շարժում մատնանշելով, ցուցադրելով ու պարզելով իբր արթուն պահակ ամէն վըտանգի դէմ եւ զանազան հոսանքներու դիմաց:

Պայքար մը մտքի ու գաղափարի սա մեր ակամայ պանդխտութեան ու սպասումի շրջանին, որ քիչերու է տրուած մղել ու շարունակել անվըհանդ, ինչպէս եղաւ սիրելի «Յառաջ»ը:

Ան էր որ միշտ յուսադրեց ու մըխիթարեց որպէսզի կրակը վառ մնայ մեր սրտերուն մէջ, եւ ազատութեան սէրը, որ մեր ազգինն է ու պիտի մնայ մինչեւ անոր հասնիլը: Ան եղաւ օրինակը քաջութեան ու ձաղկեց կեղծութեան խարանելով ու ... բոլոր անոնք որ հակառակ կ'երթան ժողովուրդի շահերուն, ... արիւնը կը ծծեն կամ կեղծ փրկիչներ կը ձեւանան մէկ օրէն միւսը, զգոյն դիմակներու տակ:

Ապրի իր յոգնաջան գրիչը որ «Յառաջ» գնաց ու կ'երթայ ժողովուրդի յառաջդիմութեան համար, անոր անկախութեան ու անոր նուիրական դատին համար:

Միակ մաղթանքս է որ «Յառաջ» հրատարակուի օր մը մայր երկրին անոր սուրբ հողին վրայ գոչելով՝ Օ՛ն, անդր, յառաջ, կեցցէ՛ «Յառաջ»:

ՄԷՆ - ՍԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թեռնելի եւ մելանով:

ՅԱՌԱՋ մեր կրթիչը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 1923ին, երբ դեռ նոր կը կազմակերպուէր Ֆրանսահայ գաղութը, եւ միւս կողմէ Յունաստանէն եւ Սուրիայէն կը հասնէին նոր գաղթականներ, երբ հին գաղութ կոչուած փոքրաթիւ ընտանիքներ իրենց առեւտրական գործերուն մէջ մխրճուած անտարբերութեամբ կը դիտէին նոր հասնող կարաւանները, երբ գաւառներու մէջ Ֆրանսացի կրօնականներու կողմէ կը կատարուէին հայկական մկրտութիւններն ու պսակները, երբ չկային միութիւն, մատուռներ եւ մանկապարտէզներ, առաջին անգամ իր առիթի գլուխը ցցեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ բռնեց թէ կազմակերպուիլ ներքնապէս եւ թէ կազմակերպել գաղութը:

Կազմակերպումը թէեւ կ'ընթանար արագօրէն, սակայն յարատեւութեան համար կը պակսէր միջին ուժը,— մամուլը:

Եւ ահա 1925ին կը ծնի յանդուգն եւ ինքնավստահ, «Յառաջ»ը, բերան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆրանսայի շրջանին:

Առաջին երեւումին իսկ ան գրաւեց սրտերը ընթերցասէր հասարակութեան, առանց դասակարգի եւ դաւանանքի խտրութեան եւ դարձաւ մտերիմ ընկեր մը:

Թէեւ ձեռքիս տակ չունիմ «Յառաջ»ի տասը տարուան հաւաքածոն, սակայն դժուար չէ մտաւոր պտոյտ մը կատարել դէպի ետ, մտաւոր գաղափար մը կազմելու համար անոր կատարած գործին վրայ:

«Յառաջ» նախ մեզի ճանչցուց Ֆրանսան իր գրական – կրթական, գեղարուեստական, քաղաքական եւ տնտեսական առաւելութիւններով ու թերութիւններով:

«Յառաջ» իր հարցարաններով երեւան հանեց ցիրուցան հայրենակիցներու ստուար թիւ մը, նկարագրեց անոնց կենցաղը, բաղձանքները, եւ առաւելագոյն քաջալերողն եղաւ ազգային կրթական շարժումներուն:

«Յառաջ» առաջին ազդանշանը տուաւ մեր շատ մը սրբազան տօներու կարգին տօնելու «Մշակոյթի Օր»ը, որ նուիրագործուեցաւ եւ կը տօնուի մեծ խանդավառութեամբ ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ հայաշատ ուրիշ գաղութներու մէջ:

«Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ երեւցող հանդէսներու նկարագրութիւններն ու ժողովի ազդերը կենդանի ապացոյցը չե՞ն ժողովուրդի մեծ համակրանքին:

«Յառաջ»ի միջոցաւ չէ՞ր որ հանգանակուեցաւ 350,000 ֆրանք, Շիրակի, Ֆիլիպէի աղէտեալներուն, Անատոլուի բեկորներուն եւ ուրիշ ձեռնարկներուն օգնութեան համար:

«Յառաջ» չէ՞ր որ առաջին օրէն իսկ ահազանգը հնչեցուց գաղթահայ ընդհ. կազմակերպութեան անհրաժեշտութեան եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց եղբայրական ձեռք երկարելու բոլորին, բոլորին անխտիր:

«Յառաջ»ը չէ՞ր որ մանրամասնօրէն պարզեց քեմալականութեան շարժումները եւ հրատարակեց մեծ եղեռնի պատասխանատու հայակեր փաշաներու պատմական յուշերը որոնք ցնցեցին նոր սերունդի հոգին:

Այս բոլորին վրայ աւելցուցէք անոր սրամիտ եւ իմաստալից տոմսերը, մարմնակրթանքի նուիրուած սիւնակները եւ մանաւանդ Հայաստանի կրթական, աշխատաւորական եւ շինարարական շարժումներու մասին տրուած լայն տեղեկութիւնները: Այս առթիւ՝ դրուագ մը՝ օրուան կեանքէն.—

Կարապետ աղան գիշերային աշխատանքի պիտի երթայ, իսկ Տիկին Մարին կը պատրաստէ հացին կողովը: Նախ բարձին տակէն հին «Յառաջ» մը կը հանէ կը պատռէ եւ կ'ուզէ փաթթել կողովին տակը, մինչ Կարապետ աղան աչքերը լայն բացած.

— Այդ ի՞նչ պատռեցիր կնիկ, բոռալով թերթի կտոր մը կը վերցնէ գետնէն ու ակնարկ մը նետելէ վերջ.

— Հիմա տեսա՞ր տանտիկինութիւնդ, քեզի հազար հեղ ըսած եմ թէ առանց ինծի հարցնելու թերթ մի առներ բարձիս տակէն, այն թերթերը որ ինծի պէտք չեն՝ սնտուկին ետեւ կը դնեմ, իսկ անոնք որ կ'ուզեմ պահել բարձիս տակ կ'ըլլան միշտ, հասկցա՞ր...

— Եհ ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր թերթ մը պատռելով, թերթը միշտ թերթ է, սնտուկին ետեւ կամ բարձին տակ, ըսելով տիկին Մարին կողովը կ'երկնցնէ:

— Դուն դեռ շատ պզտիկ ես եւ գրեթէ բոլոր հայ կիները քեզ նման պզտիկ են թերթերուն իմաստը հասկնալու եւ արժէքը ըմբռնելու համար, այդ «Յառաջ»ը որ պատռեցիր, անոր մէջ Աւետիս Ահարոնեանի «Նոր Արհաւիրք»ը կար, կ'ըսէ Կարապետ աղան բարկութեամբ եւ թերթի կտորները հաւաքելով գրպանը կը դնէ ու կը մեկնի գործի:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ս. ՇԱՄՈՆ.— Սիրելի եւ աննման «Յառաջ», երիտասարդ աղբիւր, թոյլ տուր որ քու տարեդարձի հպարտ ճակատդ ջերմագին ու քաղցրօրէն համբուրեմ, քու տասնամեակիդ բացառիկ թիւին առթիւ:

Ով մեր թերթ, բիւրաւոր ջահերով լուսատու, այսօր արեւուն տակ նստած, գուրգուրանքով ու լիառուռն սիրով թերթիկներդ կը դարձնեմ էջ առ էջ, կը փնտռեմ երկու ստորագրութիւններ, այնքան սիրելի ստորագրութիւններուն քով, իմ պանդուխտի մեծարանքս յայտնելու համար:

Բայց դուն եղար փնտռուածս, գտնելու համար հզօրները երկաթեայ գրչի եւ խօսքի, մանաւանդ քու բացառիկիդ առթիւ:

Եթէ հրաշք մը պատահէր եւ ցուրտ հողէն իր աննման հասակն ու գլուխը վեր բարձրացնէր յաւէտ բաժնուած Վարանդեանը, հաւատա որ կ'երիտասարդանար վարպետը:

Եթէ քիչ մը խաղաղութիւն ու յիշողութիւն վերստանար միւս հսկան, Ահարոնեանը, հաւատա որ կարօտալից գրիչը քու բացառիկիդ մէջ պիտի դրդար, մարգարէական նոր շունչով մը պատգամներուն պատգամ մը պիտի գրէր իր ժողովուրդին...

Սակայն նորէն հոգիս կ'ուռի, խանդավառութիւնս մինչեւ աստղերը կը բարձրանայ, ի տես ութ էջ թերթիկներուդ, որոնք լոյս եւ մեղր կը հոսին, ցնծերգ՝ արուեստի եւ գաղափարի համար:

Յանուն գեղեցիկին, յանուն Հայ գրին, գիրկ մը յամբիկ քու հարսնիքիդ:

Ս. ՀՐԱՑԻՆ

ՀՐԱՃՔ ՄԱՆՈՒԿԸ

ԼԻՈՆ.— Ընդհանրապէս այս ձեւով կ'որակուին այն կանխահաս հանճարները որոնք արտակարգ կարողութիւններ երեւան կը բերեն աննպաստ պայմաններու, նախանձոտ ակնարկներու, չկամութեան եւ տխմար արտայայտութիւններու հեղձուցիչ մթնոլորտի մը մէջ:

Ահաւասիկ «Յառաջ» – Մանուկն ալ կուգայ միանալու այդ «հրաշք մանուկ»ներու փաղանգին: Ծնած 1925ին, չքեղափայլ տառանի մը անշուք երդիքին տակ, ինքնաշխատութեամբ եւ իր ծնողքին անշահախնդիր ու անվկանդ յարատեւութեամբ տոգորուած, այսօր տասը տարեկանին յետադարձ ակնարկով մը գոհունակութեան համեստ ժպիտն ի շրթունս, կրկնակ դռները կը բանայ մեզի, որպէսզի այդ ճոխ եւ մաքուր սեմէն ներս մտնելով մասնակից ըլլանք ուրախութեան մը որ ինչպէս իրեն նոյնպէս մերն է: Եւ ի տես տասնամեայ տիտան – մանուկին՝ արդար հպարտութեամբ կ'ուռին մեր կուրծքերը: Մանուկ որ տասը տարուան ընթացքին, միեւնոյն ժամանակ բազմազան մարզերու մէջ՝ բարոյական, գրական, ազգային, քաղաքական ուսուցիչն է եղած տասնեակ հազարաւոր երիտասարդութեան: Ազգային – գրական իր զոյգ սունկերէն դիւցուցած է նոր սերունդին մեծամասնութիւնը: Այո, որքան ծնունդով համեստ, նոյնքան իր տասնամեայ կեանքով բեղուն այս հրաշք մանուկը ուռճացաւ եւ ուռճացուց երիտասարդութիւն մը լուրջ մնջիկ, երբ անդին չնդալից ռէքլամներով եւ պոռպոտ անուանակոչումներով «Դարբնոց»ներ իրենց դագաղները միայն կրցան դարբնել, «Արշալոյս»ները հազիւ կօշիկներ հագած անփառունակ նահանջի ճամբան բռնեցին, «Շեփոր»ներուն ծնունդն ու մահազդը գրեթէ նոյն թըւականը կրեցին, «Զանգ»ին ղօղանջը չլսած զանգակատան փլուզման ճարճատիւնը մեզ հասաւ, ո՞ր մէկը յիշել…

Ահա այս թոհ ու բոհին մէջէն է որ հրաշք–մանուկը բացահեր կեցուածքով համակ աւիւն ու խանդ, անվեհեր ու անվկանդ քալեց միշտ դէպի յառաջ: Այդ յառաջխաղացումը չմոռցած ու չջնջած հակառակորդներու կողմէ վերագրուեցաւ անգոյ նպաստներու զառանցանքին, մոռնալով թէ գոյլերով կրուած ջուրը որքան որ շատ ըլլայ, անկարող է ջրացք դարձնելու, թէ որ եւ է օրկանի մը յաջողութեան միակ պայմանն է խօսիլ ժողովուրդի սրտէն եւ գործել անոր իսկական շահերուն համար, թէ բոլոր տեսակի կոկորդիլոսի արցունքները առողջ տրամաբանութեան ժայռին վրայ իյնալով կը շոգիանան, թէ հասարակ ամբոխավարութիւնը թուղթի բոցերու կեանք մը հազիւ կրնայ ունենալ:

Սիրելի «Յառաջ», քու տասնամեայ բեղուն գործունէութիւնդ այնքան պերճախօս է որ բոլորովին աւելորդ է քեզ փառաբանել:

Փառք ծնունդիդ, ողջո՜յն տասնամեակիդ եւ յարգանք խրոխտ եւ քրտնաթոր ճակտիդ:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱԿ

ՈՍԿԻ ՇՂԹԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ դժբախտ իրականութեան մէջ ամէն սրբութիւն, ամէն նուիրականութիւն վաճառքի հանուած է: Նոյնպէս կան անհատներ եւ հաւաքականութիւններ որ շահու համար, առեւտուրի համար իրենց մեռելներուն հայհոյեցին, իրենց նահատակներուն ուխտը սրբապղծեցին: Եւ ասոնց հետ մէկտեղ մամուլն ալ ենթարկուեցաւ նոյն օրէնքին: Եղան որ երեսուն արծաթի համար իրենց Քրիստոսը մատնեցին: Եղան լրագիրներ որ փաշաներու եւ ազնուականութեան խունկ ծխելու համար, երիտասարդ սերունդը Թուրքէ սերածներ անուանեցին:

«Յառաջ» մնաց միշտ բարձր, Հայու հպարտ ճակատով: Ան եղաւ բարեկամը հայ երիտասարդին, արձագանգը հայ թշուառին, պաշտպան հրեշտակը հայ «մեծաքանչ»ին, թարգմանը հարազատ Հայուն որ հուր ունի իր կուրծքին տակ անթեղուած եւ որ ատոր համար կը տուայտի եւ իր մաղձը կը թափէ օտարութեան մէջ:

«Յառաջ» երբեք չտարուեցաւ պըղտոր ալիքներով, մնաց միշտ խիզախ եւ առնական: Ան կարօտով կը յիշէ իր նահատակները, իր մեռելները: Մէկիկ մէկիկ կ'ոգեկոչէ Բալահովիտը, Քանայ լեռը, Մարաշը եւն.: Անոնք որ ինկան Թուրքին դաշտերէն, Յառաջով հաղորդակցութեան կը մտնեն ողջերուն հետ: Տեսակ մը պանթէոն ուր մեռելները եւ ողջերը կ'ողջագուրուին իրարու հետ, որպէսզի վերապրողները չմոռնան մեռելներուն եւ իրենց մահովը կեանք տան ողջերուն:

«Յառաջ» տասը տարի մտաւ հայ խրճիթներէն ներս, լսեց անոնց ողբը, արձագանգ եղաւ անոնց ճիչին: Մինչդեռ ուրիշ լրագիրներ լքեցին հայ հիւղաւանը, հայ տնակը եւ վէճի մըտան դիրք գրաւելու, բարեկամ փնտռելու, իրենց կառքը առաջ քշելու համար:

«Յառաջ»ը յարգանք ունեցաւ հին սերունդին հանդէպ, հիացում եւ համակրանք նորին: Ատոր համար է որ թէ հին սերունդը եւ թէ նոր սերունդը ձեռք ձեռքի տուած բանակ կազմած կը քալեն «Յառաջ»ի հետ: Տարակոյս չունիմ որ թէ պահպանողական, թէ անկուսակցական Հայը կը գընահատեն «Յառաջ»ի այս ուղղութիւնը որ այս դժնդակ եւ տագնապալի տարիներուն երբեք շեղում չունեցաւ եւ իր խօսքը պատգամի պէս կ'ընդունուի: Յաճախ ուրիշ թերթերու մէջ երեւցած անհեթեթ լուրերու ընթերցողները ստուգում մը կատարելու համար կը դիմեն Յառաջի, եթէ «Յառաջ»ը գրած է, ճիշդ է, եթէ չէ գրած, ուրեմն տարակուսելի է:

«Յառաջ»ի պարիսպներուն տակ գինուորի պէս ինկան տաղանդաւոր երիտասարդներ՝ Եդուարդ Բէճոյացիներ, Գ. Շողակաթներ, Իրանեաններ, Օհան Կարօներ: «Յառաջ»ը ոսկի շղթան է անցեալը եւ ապագան միաւորող եւ որուն համար դարեր շարունակ պայքարեցաւ հայ ժողովուրդը:

Կը մաղթենք որ «Յառաջ»ը իր երկրորդ տասնամեակը տօնէ մայր երկրին մէջ, ազատ օտարութեան կաշկանդումներէն:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԼԻՈՆ.— Գաղտնիք մը չէ այլ եւս որ «Յառաջ»ը այսօր Ֆրանսայի մէջ ինչպէս առաջին, նմանապէս ամէնէն շատ տարածուած օրաթերթն է:

Այս առթիւ աչքիս առջեւ կը պատկերացնեմ «Յառաջ»ի նախկին թիւերը ու կը բաղդատեմ այսօրուաններին հետ, տասը տարուան ընթացքին ո՛րքան փոփոխութիւն, եօրեակ թերթը եղած է օրաթերթ, ծաւալը կրկնապատկուած, աշխատակիցները, թղթակիցներն ու ընթերցողները շատցած, ու համակիրներու ստուար շրջանակ մը առեղծած:

Այո, այսօրուան «Յառաջ»ը փոխուած է շատ մը առաւելութիւններով, եթէ չփոխուած մէկ բան կայ, այդ ալ իր ուղղութիւնն է: Տասը տարուան ընթացքին չէք տեսներ մէկ անգամ որ «Յառաջ»ը շեղած ըլլայ իր նպատակէն:

Շատ մը թերթեր եղանակի համեմատ փոխած են իրենց գոյնն ու ուղղութիւնը, իսկ «Յառաջ»ը զգետնելու տղայամտութեամբ հայհոյանքի տողերով լեցուն թերթուկներուն հաշիւը տալ հոս աւելորդ է, որովհետեւ անոնք սունկի մը կեանքը ունեցան, իսկ «Յառաջ»ը տղամարդու պէս ճակատաբաց դարձեալ հրապարակի վրայ է:

Սիրելի «Յառաջ», փոքր պատմութիւն մը քեզի:

Աքսորի շրջանին ուխտած էի ես ինծի,— եթէ պարագաներու բերումով ողջ մնայի, պիտի անդամակցէի այն կազմակերպութեան, որ մեր անիրաւուած ազգային արժանապատուութեան նախանձախնդիր էր, հաշիւ պիտի պահանջէր մեր ոխերիմ թշնամի Թուրքէն: Երբ Պոլիս եկայ, առաջին գործս եղաւ կարդալ սորվիլ, ամբողջ թերթերը կը կարդայի ծայրէ ի ծայր: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ համար ամէնէն աւելի համակրեցայ «Ճակատամարտ»ին…

Հիմա Ֆրանսայի շրջանի «Ճակատամարտ»ը դուն ես: Դուն բերանն ես բոլոր ազատատենչ ու ազգայնական հայութեան, եւ արտայայտիչը անոնց բաղձանքներուն: Հայ ժողովուրդի կրած դառնութիւնները, կրկնակ յուսախաբութիւններն ու վերջապէս պատերազմի արհաւիրքը քու սրտիդ մէջ դրած են բոցավառ կրակ մը, եւ շատերը սրբազան ուխտով մը միացած են ծոցդ: Այդ ուխտը հայրենիքի ու ազատութեան գաղափարն է, որ կ'ապրի մաքուր ու ազնիւ նկարագրով հոգիներու մէջ, իսկ դուն արծարծող մամուլը կը դառնայ ազատատենչ հայութեան սրտի հայելին ու գուրգուրանքի առարկան: Այդ մամուլին հարազատ զաւակն ես դուն, սիրելի «Յառաջ», որ առանց ընկրկումի ու դաւաճանութեան քալեցիր այդ մաքուր ճանապարհէն: Ժամացոյցի ճշդութեամբ տասը տարուան յարատեւութիւնդ ինքնին ապացոյց մըն է յաջողութեան:

Մենք հայրենատենչ Հայերս սրտանց մաղթանք մը ունինք քեզի,— նորանոր նուաճումներու ու վերջնական յաղթանակի մաղթանքն է այդ: Կեցցէ՛ այդ գաղափարին ծառայող հայութիւնը: Կեցցէ՛ այդ ծրագիրը արծարծող մամուլը: Կեցցէ՛ «Յառաջ»ը:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երիտասարդութեան թերթը

ՎԻԷՆ.— «Յառաջ»ը տասը տարիէ ի վեր շարունակ սնունդ կը հայթայթէ իր ընթերցողներուն, մանաւանդ երիտասարդութեան: Ես «Յառաջ»ը ամէնէն առաջ կ'անուանեմ երիտասարդութեան մտքի եւ գաղափարի արտայայտիչը: Ոչ մէկ թերթ այնքան չփարեցաւ հայ երիտասարդութեան, որքան յարեցաւ ու փարեցաւ «Յառաջ»ին: Այս տասը տարուան մէջ, իր աշխատակիցները մեծ մասով երիտասարդներ են, հեռաւոր Կալկաթայէն մինչեւ Իրանի խորերէն երիտասարդական ձայներ են որ կը լսուին «Յառաջ»ի էջերէն, խօսուն շարժանկարի մը պէս: Երիտասարդներ են նաեւ «Ձայներ գաւառէն»ի բոլոր թղթակիցները: Այս տասը տարուան ընթացքին, «Յառաջ»ի մէջ բազմաթիւ երիտասարդներու յուշերն ու պատմուածքները լոյս տեսան, որոնցմէ կարելի է հսկայ հատորներ կազմել:

Այս բոլորը կուգան ապացուցանել թէ հայ գիտակից եւ գաղափարապաշտ երիտասարդութիւնը մեծ համակրանքով փարած է «Յառաջ»ի, շնորհիւ անոր խմբագրին, որ մաքուր ու շունչով հարազատ արտայայտիչն է հայ երիտասարդութեան:

Որ եւ է հայրենասէր երիտասարդ որ կ'ուզէ յարատեւօրէն հետեւիլ հայկական կեանքին, անոր գրականութեան, արուեստի անցեալի եւ ներկայ պատմութեան, անոր բոլոր ստեղծագործութիւններուն, հայ գրչի ու մտքի եւ քաղաքական ուժին, թող անգամ մը փորձէ կարդալ «Յառաջ»ը, այլ եւս չպիտի կրնայ ձգել զայն: Երբեք չափազանցութիւն չէ երբ կ'ըսուի թէ մէկ երկու օր կարելի է ապրիլ առանց հացի եւ ջուրի, բայց ոչ առանց «Յառաջ»ի:

Սիրելի «Յառաջ», տկար է գրիչս արտայայտելու համար համակրանքս եւ զգացումս զոր ունիմ քեզի հանդէպ: Դուն ութ տարիէ ի վեր կը դաստիարակես զիս, շնորհիւ քեզի է որ ինձ նման շատեր այսօր գրիչ շարժել սկսած են եւ յուշեր ու պատմութիւններ կը գրեն: Քալէ միշտ բարձր, քեզի հետ է հայ ընտրանին եւ գաղափարապաշտ երիտասարդութիւնը: Մեծ է քու դերդ այս օտար ափերուն վրայ եւ թանկագին գանձ մը մեր ապագայ պատմութեան համար: Մի խնայեր բոլոր անոնց որ կը յանդգնին աղճատել մեր գրականութիւնը եւ կը խեղաթիւրեն մեր պատմութիւնը, մի խնայեր նաեւ բոլոր անոնց որ կը նըսեմացնեն հայ միտքն, գրիչն եւ բազուկին ուժը: Դուն հաւաքած ես ու կը հաւաքես մեր երգերը, աւանդութիւնները եւ հայ ժողովուրդի բոլոր ստեղծագործութիւնները, որոնք գոհարներ են մեզի համար այս օտար աշխարհի մէջ:

Մեր յոյսերը վառ են եւ կը հաւատանք թէ քու յաջորդ տասնամեակդ պիտի տօնենք մեր բուն հայրենիքին մէջ:

Պ. ՎՐԷԺ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ

ՍԷՆ - ԺԸՆԸՎԻԷՎ – ՏԷ ՊՈԽԱ, 4 Օգոստոս.— Սիրելի ու յարգելի Միսաքեան, վաղուց է որ ես կամենում էի մի քանի խօսք գրել յայտնելու իմ ջերմեռանդ երախտապարտութիւնը դէպի ձեզ: (ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք անձնական գովեստները):

Շատ եմ կարդում լրագիրներ եւ նրանց մէջ չեմ գտնում մէկը որ կարողանար մրցել «Յառաջ»ի հետ: Միշտ երիտասարդ, նա իր անկեղծ հաւատքով եւ անվերջ աշխոյժով անգամ մեռած Հայուն կենդանութիւն է տալիս:

Հայրեր ու մայրեր, եղբայրներ ու քոյրեր, եթէ ուզում էք Հայ մնալ եւ ճշմարիտ հասկացողութիւն ունենալ մեր ազգի անցեալի, ներկայի եւ ապագայի մասին, կարդացէք «Յառաջ»ը, որ ձեզ միշտ Հայ կը պահէ ու կը դաստիարակէ իբրեւ մարդ: Ջերմեռանդ ողջոյնով շնորհաւորում եմ «Յառաջ»ի տասնամեակը, որ միշտ անկեղծ մխիթարում է 76 տարեկան ծերունուս:

ԻՇԽԱՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

×

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Սիրելի Շաւարշ, յոգնած գրելու կարողութենէ զուրկ ըլլալով, անշուշտ չէիր սպասեր որ ես ալ «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ անոր բացառիկ թիւին մէջ փայլէի, միւս կողմէ չէիր մտածեր անշուշտ որ ձեզմէ հեռու ըլլալով, եթէ կարելի չէր ինծ անձամբ ձեր խնջոյքին մասնակցիլ, գէթ սրտանց եւ հոգւով անմասն կը մնայի ուրախութենէն զոր կը զգան «Յառաջ»ը շրջապատող ընկերները եւ անոր աշխատակիցները: Իբրեւ ամէնէն հին ընկերդ եւ հանգուցեալ «Ճակատամարտ»ի բախտակիցդ, իմ սիրտս ալ այսօր ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ ուռած է:

Կեցցեն «Յառաջ»ի աշխատակիցները: Մեզի համար տիրող հրէշային պայմաններու մէջ եւ մանաւանդ նիւթական եւ հոգեկան տանջանքներու բեռին տակ, տասը տարի անընդհատ պատնէշին վրայ կանգուն մնալը կատարել հերոսական գործ է:

Կը մաղթեմ «Յառաջ»ին քսանամեակը տեսնել եւ տօնել հայրենիքին մէջ: Կը մաղթեմ նաեւ որ իբր վարձատրութիւն ձեր աննկուն կորովին եւ անհատնում հոգեկան մաշումներուն, այսօրուան երիտասարդութեան, գրագէտ թէ անգրագէտ, սէրն ու խանդավառութիւնը անխախտ մնայ:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

×

Տասը տարիներ բոլորեցիր ընդառաջ,
Դուն սերմանեցիր գաղափարներ, որ առաջ,
Ըսելով,— ընթերցո՛ղ, արթուն կաց միշտ արթուն
Հայ անունն, մշակոյթը, պահէ կանգուն:
Ընթերցողներ գոհ են ու վստահ լուրերուդ,
Սուտն – իրաւ՝ իրարմէ զատուած ըլլալուդ,
Ո՛վ որ կարդայ «Յառաջ», կ'երթայ միշտ հանդարտիկ
Դպրոց մըն է յառաջ տանելու լուրջ մարդիկ:

Թ. ՊԱՊԱԽԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք միայն երկու տուն, պահելով իր արտայայտութեան միամիտ ձեւը.—

×

ՓՐԱԿԱ.— Ի խորոց սրտի դժուարին տասնամեակդ շնորհաւորելով, կը մաղթեմ որ «Յառաջ»ի երկրորդ հանդրուանը տօնենք ամէնքս քով քովի, սեփական հայրենիքի մէջ: Ներկայի միջազգային կացութիւնը այդ յոյսը կը ներշնչէ մեզի, պայմանով որ արթուն եւ մանաւանդ պատրաստ գտնուինք:

Անկեղծօրէն ձեր կողքին

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

×

ԼԻՈՆ.— Մենք, խումբ մը երիտասարդներ «Յառաջ»ի տունէն, գործնապէս արտայայտելու համար մեր համակրանքը, 50 ֆրանք կը նուիրենք տասնամեակիդ առթիւ, որպէսզի Յառաջ գրկէք հայկական հաստատութեան մը:

ՅԱՌԱՋՈՒՆԻՔ ԼԻՈՆԻ

ԽՄԲ.— Յատկացուցինք Աթէնքի «Վասպուրական» ակումբին:

×

ՓԱՐԻԶ.— «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ, ներշնչուած «կանթեղը վառ պահելու» իր նախանձախնդրութենէն, 50 ֆրանք կը նուիրեմ որ դեգրելու համար սան մը Յունաստանի Հ. Կ. Խաչի Քալամաթայի դըպրոցէն:

ՕՆՆԻԿ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս նպատակով մինչեւ այժմ հաւաքուած գումարը հասաւ 950ի:

ԻՆՉՈՒ ԿԸ ՍԻՐԵՄ ՅԱՌԱՋԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Կ'ուզեմ քանի մը տողերու մէջ ամփոփել այն զգացումները զորս կը տածեմ սիրելի «Յառաջ»ին հանդէպ:

Իր տասնամեակին առթիւ կը մաղթեմ որ ան ունենայ, երիտասարդ մըտաւորականներէն այնքան սպասուած իր պարբերաթերթ գրական ալբոմիկը: Կը մաղթեմ որ ան շուտով սկսի հրատարակուիլ մայր հայրենիքին մէջ, աւելի ցայտուն կերպով երգելով Արարատեան աշխարհի փառքն ու գեղեցկութիւնը:

Այս ցանկալի մաղթանքներէն յետոյ, յաւուր պատշաճի կը նկատեմ երկու խօսք ըսել անոր տարած աշխատանքի մասին: Հոս իսկ վայրկեան մը լռութեան կը դատապարտեմ ինքզինքս, վասնզի տասը տարուան աշխատանքի մը մասին անդրադառնալ ու ներբողել անոր գործունէութիւնը նիհար գրչին գործը չէ:

Մասնաւորապէս ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը շատ բան կը պարտի ազգանուէր «Յառաջ»ին: Ըսենք առանց երկչոտ հեւքի, թէ ան եղաւ ազատ ու անխարդախ մտածումի օրկանը, հանրային, գրական եւ քաղաքական խմորումներու արժանի պատգամաբերը: Տասը տարուան մէջ ան տուաւ մեզի հայկազեան ոսկեղէնիկ լեզուով պատրաստուած մաքուր թերթ, առաւելութիւն մը որմէ զըրկուած են շատ թերթեր:

Ճիշդ տասը տարի է որ «Յառաջ» կը հրատարակուի ու ես զայն կը կարդամ բազմակողմանի դաստիարակութիւն ստանալով անկէ: Հոս աւելի ճշմարտախօս ըլլալու եւ մեղքիս վրայ մեղք մը չաւելցնելու համար, պարտք կը համարեմ ըսել որ «Յառաջ»ը կարդացեր եմ ճիշդ ինը տարի, առանց օրինակ մը փախցնելու հետեւած եմ անոր ինչպէս աշակերտ մը կը հետեւի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Թուլոնի դէպքերուն հետեւանքով մեռած են երկու հոգի, մահացու վէրքեր ստացած՝ երեք հոգի, հիւանդանոց փոխադրուած՝ 30 հոգի: Այս հաշիւները կը ներկայացնեն միայն ծանր վիրաւորները: Ձերբակալուած եւ բանտարկուած քաղաքացիներէն 42 հոգի պիտի դատուին պատժական ատեանին առջեւ, իսկ ուրիշ 33 հոգի, որոնք ազատ ձգուած են, ոստիկանական ատեանի առջեւ: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի ուսուցիչ մը՝ Մարսէյլի ճեմարանէն:

Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ Պրէսթի խռովութիւնները սարքուած են համայնավարներու կողմէ որոնք երեք յայտնի գործիչներ ղրկեր են, նշանախօսքեր հաղորդելու համար: «Մաթէն» կ'ըսէ թէ ասոնց պատասխանատուութիւնը հաստատուած է ոստիկանական քննութեամբ:

Թուլոնի դէպքերուն առթիւ ալ նոյն թերթերը կը գրեն թէ խռովութեանց պատասխանատուները բուն բանուորները չեն, այլ զանազան կասկածելի տարրեր, ղեկավարութեամբ մասնաւոր գրգռիչներու: Լայն քննութիւն մը բացուած է, երեւան հանելու համար ճշմարտութիւնը:

Խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, որոշեցին քննիչ յանձնախումբեր ղրկել Պրէսթ եւ Թուլոն: Յանձնախումբերը կը բաղկանան հինգական անդամէ եւ ճամբայ ելան ուրբաթ իրիկուն: Յանձնարարուած է իրենց տեղեկագիրները հասցնել երեքշաբթի օրուան ժողովին:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան դիւանը վարչապետին դիմելով, պարզած պատահած դէպքերը: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ Պրէսթի եւ Թուլոնի մէջ գրգռիչ ազդեցութիւն գործած է զօրքին ներկայութիւնը: Բոլոր ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն պատահած դէպքերուն պատասխանատու հռչակել նահանգային իշխանութիւնները: Համայնավար կուսակցութիւնը ընդարձակ յայտարարութեամբ մը յատկապէս կ'ամբաստանէ Պ. Լավալը, ամբողջ կեդրոնական կառավարութեան հետ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱԼ ՑՈՅՑԵՐ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Պետական պաշտօնեաներու 13 արհեստակցական միութեանց պատուիրակները ժողով գումարեցին առջի օր եւ յանուն 40.000 անդամներու որոշեցին շարունակել պայքարը հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ: Վիթխարի միթինկ մը պիտի սարքուի օգոստոս 20ին: Ծրագրուած է նաեւ ղըրդագին ցոյց մը: Ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը անընդհատ կ'արծարծեն կրակը, փառաբանելով «Ժողովրդական ճակատ»ը եւ մէջտեղ դնելով հետեւեալ նշանախօսքերը.—

«Միացէք բոլորդ փաշականութեան դէմ.— Միացէք հացի, խաղաղութեան եւ ազատութեան համար.— Միացէք պատռելու համար թշուառութեան հրամանագիրները.— Միացէք պահանջելու համար որ հարուստները վճարեն»:

Համայնավար կուսակցութիւնը իր յայտարարութեան մէջ կ'ըսէ թէ ամէն բան պիտի ընէ Լավալի կառավարութիւնը քշելու համար:

Հապէշները իրենց յոյսը դրած են հրուանկարին կուռներու վրայ

Ատտիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ՝ գիտնալով հանդերձ որ զրկուած են արդիական զէնքերէ, Հապէշները անընդհատ զինավարժութիւն կը կատարեն: Բազմաթիւ երիտասարդներ հետիոտն կտրելով լեռ ու ձոր, կեդրոն քաղաքները կ'երթան, մարզուելու համար: Շատերը յիսուն տարի առաջուան հրացաններ ունին, եւ սակայն չեն յուսահատիր: Ուրիշներ ալ զինուած են տէգերով, նիզակներով եւ ուրիշ նահապետական զէնքերով: Հապէշները ամէնէն աւելի ապաւինած են իրենց ամեհի լեռներուն եւ անդնդախոր ձորերուն: Լեռնագագաթներ կան 15.000 ոտք բարձրութեամբ, անդունդներ՝ 5000 ոտք խորութեամբ, եւ հովիտներ որոնց նեղ արահետներէն միայն ջորիներ կրնան անցնիլ: Ուստի, Հապէշները պիտի խուսափին կանոնաւոր ճակատամարտներէ, քանի որ չունին արդիական զէնքեր, եւ պիտի նախընտրեն հրոսակային կռիւները: Այս ռազմավարութեամբ կը յուսան երկար ատեն յոգնեցնել, մաշեցնել թշնամին եւ մեծ կորուստներ պատճառել նուազագոյն վնասով: Լեռնային շրջաններու բնիկները այծերու կը նմանին: Միջակ են, իբրեւ նշանառու, բայց կատաղի՝ կոկորդ կոկորդի կռուած ատեն:

Թուրքերու եւ Արաբներու դիրքը

Փարիզի Թրքական դեսպանատունը զեկոյցով մը կը հերքէ այն լուրերը թէ Վէհիպ փաշա Թրքական կառավարութենէն հրաման ստացած է մտնել հապէշական բանակին մէջ: Դեսպանատունը կ'ըսէ թէ Վէհիպ փաշա քանի մը տարիէ ի վեր զրկուած ըլլալով Թրքական հպատակութենէն, որ եւ է կապ չունի Թրքական հանրապետութեան եւ անոր կառավարութեան հետ:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Արաբիոյ եւ մասնաւորապէս Եէմէնի մէջ գործօն քարոզութիւններ կը կատարուին ի նպաստ Հապէշիստանի: Կայսրը վերջերս պատուիրակութիւն մը ղրկած է իմամ Եահեայի եւ Իպնը Սէուտի, մասնաւոր նամակով մը որուն պարունակութիւնը գաղտնի կը պահուի:

⁂ Իտալական կառավարութիւնը 31,000 թօն պահածոյ միս ապսպրեց Պրազիլիա: Արժէքն է 40 միլիոն լիր, կէսը կանխիկ վճարուած:

ՊՈԼՍՈՅ ՔԷՄԱՆՔԷՇ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՓԱՇԱ ՄԶԿԻԹԻՆ ՄԷՋ պեղումներ կատարուելով, երեւան հանուեցաւ Բիւզանդիոնի Աղեքսանդր Կոմնենոս կայսեր գերեզմանը, մարմարով ծածկուած եւ ոսկետառ արձանագրութեամբ: Կայսեր կմախքը եւ մանուանդ ակռաները շատ լաւ պահուած են: Մզկիթին արեւելեան կողմը գտնուեցաւ սանդուղ մը: Կը կարծուի թէ դէպի ստորերկրեայ նկուղ մը կը տանէր: (Այս մզկիթը նախկին Ս. Թէոդորոսի եկեղեցին է): Միեւնոյն վայրին մէջ ալ երեւան հանուեցան շատ հին գերեզմաններ եւ աքանչելի որմանկարներ:

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ խորհրդական Պ. Տիվիլկովսքի, որ ինքնաշարժով Պերլին կ'երթար իր կնոջը եւ երկու զաւակներուն հետ, զոհ գնաց ծանր արկածի մը: Ինք մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, կինը վիրաւորուեցաւ ծանրապէս: Երկու զաւակներէն (6 եւ 8 տարեկան) մէկն ալ ծանր վէրքեր ստացաւ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 9րդ շերտին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի օգոստոս 27ին, Հավրի անդրատլանտեան շոգենաւերու նոր կայարանին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՈՆԸՆԻ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Մանրամասնութիւնները յետոյ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹ. ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Կը ճառախօսէ՝ ընկեր Լ. ԳԵԻՈՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ
Կը նուագէ Թառխատ Գարեգին:
ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Շոգեկառք Սէն Լազարէն, իջնել Կար Արժանթէօյլ, ուրտեղէն առնել Օթօպիւս եւ իջնել Fontaine Rosière:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ (Tapis Vert վայրը):
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն:
կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: ճոխ պիւֆէ աժան գիներով:
Մուտքը՝ ազատ է:
Հաղորդակց. միջոց.— Մէթրօ Մէրի տ'իսիէն կամ Լա Ֆէրմ տ'իսիէն առնել T. V. Թաքսիները եւ իջնել թափի վէր: Լա Ֆէրմ գալու համար առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը:

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)
Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 - 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՋՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ
ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ **ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ** ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆՆՄԱՆ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ
ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ
Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ.
Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80
Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,
75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)
Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ
211, Rue de Criqui

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber
ՀԱՄՑԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅՆՆ Է
Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:
Խորհուրդներ կը տրուին իմացնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՀՐԱՉ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
44, Rue de Dunkerque, Paris.
ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69
(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄՕՏ):

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ
ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ
Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12
Maison d'ACCOUCHEMENT
35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ
36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ
52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)
(ՅԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)
Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86
Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու ճիշդ թարմ:
Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՈԼՈՐԻՆ
Ձեր կազմակերպած դաշտահանդէսներու, հացկերոյթներու, հաւաքոյթներու եւ պարահանդէսներու համար պէտք եղած ԳԱԶՈԶԻՆ, ԼԷՄՈՆԱՏԻ, ՇԱՄՓԱՆԻԻ, լաւ եւ սովորական ԳԻՆԻՆԵՐՈՒ աժան գնման համար դիմեցէք՝ Փարիզի հայ նպարավաճառներու ծանօթ՝
ETABLISSEMENTS PARISIENS
TIP-TOP
9 & 11, Rue Friand, Paris (14)
Métro: Alésia. Tél. Lecourbe: 93-51
որ կը ստանձնէ պահանջուած խմիչները յանձնել ձեր նշանակած տեղը որոշեալ ժամուն կատարեալ ճշտապահութեամբ եւ խնամքով, առանց յաւելուածական ծախքի:
ՉԱՓԱՒՈՐ ԽՄԻՉՆԵՐԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
159, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 62
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փաստի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային զեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

իր դասատուին հրահանգներուն եւ բացատրութիւններուն:

Իսկ մէկ տարուան միջոցին «Յառաջ»էն ղրկուիլս ալ հետեւանք է եղած ֆրանսական առեւտրական վարժարան յաճախելուս:

Հետաքրքրութեամբ կարդացեր եմ խմբագրականները, Փայլակ Սանասարի, Մկրտիչ Պարսամեանի գրական վերլուծումները եւ Շաւարշ Նարդունիի առնականութիւն բուրող գրականութիւնը որոնք զգացումներս կը պարուրեն իրենց անմահական հոտովն ու շունչովը:

Հապա «Զայներ զաւաներէ՞ն»ը, որ պատկերազարդ թատրոնն ու շարժանկարն է մեր տառապող ու հայրենազուրկ ժողովուրդին,— Անոնք երբեմն հոգիս կ'ալեկոծեն ուրախութեամբ եւ երբեմն ալ տխրութեամբ:

Գալով երգիծական բաժնին, Ատտուած Նշիկին մաքին նուշերը միշտ ծաղկեալ պահէ:

Կարելի չէ անտեսել թերթօնները, ջարդապատում եւ հայրենի պատմուածքներ վերնագրով, որոնք կ'արծարծեն երիտասարդ տարրին մէջ հայրենասիրութեան եւ վրէժխնդրութեան անշէջ հուրը:

Այս առաւելութիւնները թուելէ յետոյ, կը հաւատամ թէ «Յառաջ» պիտի մնայ միակ հարազատ օրաթերթը տարագիր ժողովուրդին մէջ: Առ այս, զգացումներուս անդուսպ տարափին չդիմանալով, երբ գրիչս ակամայ կը հնազանդի զգացումներուս, կը պոռամ,— Կեցցէ «Յառաջ»ը:

Մ. Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցորենեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Նոյն երեկոյին Յունիս 11, ժամը 12ին ճամբայ ելանք Քեսելայէն երկու անկանոն զօրաց առաջնորդութեամբ. եւ գիշերը ժամը մէկուկէսին Խաթ – միէ բռուած գիւղը իջանք: Այն գիշերը հոն մնալով, հետեւեալ օրը կէս օրէն ետեւ մեկնեցանք, եւ երկու ժամ քալելէն վերի իջանք կառավարչին որոշած տեղը, ուր տեղ կային անկանոն զօրքեր: Այս տեղէս կը սկսի շէխին իրաշխաւորութիւնը, ըստ որում ճանապարհները վտանգաւոր են մինչեւ Կատարիֆ: Հետեւեալ առաւօտ նոյն տեղւոյն պահապան զօրքերը եւ շէխերուն կողմէն եկող ձիաւոր Արաբները մեզի հետ գալու պատրաստուեցան, եւ ժամ ու կէս ճանապարհ թանձր ու խիտ անտառներու մէջէ անվտանգ անցնելու համար մեզի ընկերացան:

Երրորդ օրը Աթպարա բռուած յորդահոս գետին եզերքը հասանք, որ Նեղոսին մէկ ճիւղն է, որու համար Հապէշստանի Թէկրէ երկրին Թէքկէզի կոչուած գետէն կը հոսի կ'ըսեն, ոմանք ալ Խարթումի(*) երկրէն կը կարծեն. եւ հաւանական է որ թէ Թէքկէզի գետէն եւ թէ Խարթումէն եկած հոսանքներէն խառնուրդ մը եղած ըլլայ. իսկ մեր հոն հասած ժամանակի յորդութիւնը աւելի Խարթումի կողմերը եկած անձրեւներէն էր: Ուղտապանք փորձ մը ըրին դիմացի եզերքը անցնելու, բայց չյաջողեցան, ըստ որում ուղտերուն բարձրութեանը կը հաւասարէր ջուրը եւ լայնութիւնը քառորդ մը կար: Եւ որովհետեւ սաստիկ անձրեւներուն ժամանակը չէր դադարեր, վասն որոյ ատեն ատեն կը բարձրանար ու կը նուազէր ջուրը, եւ մեր հասած ժամանակը դէպի նուազիլ սկսած ըլլալով, հարկ եղաւ այն օրը սպասել. թէպէտեւ ուրիշ ճանապարհ ունէր, բայց հինգ օր ետ կը դարնէր մեր ուղեւորութիւնը: Հետեւեալ օրը դարձեալ փորձ մը ըրին, բայց անօգուտ. գետեզերքով չորս ժամ դէպի յառաջ գնացինք, եւ գիւղի մը հանդիպելով հոն իջանք: Գիւղացիք իրենց վար – ժուած ուղտին մէկը փորձի համար գետին մէջ մտցուցին, որուն քամակին ծայրը հազիւ կը տեսնուէր. այն փորձն ալ չյաջողեց, ուստի այն օրն ալ հոն սպասեցինք: Առաւօտ կանուխ փորձը կրկնուեցաւ եւ առաջի օրուան հետ հաւասար էր, բայց հետզհետէ բարձրանալուն կասկած ըլլալով, առաւօտուն անճապարեցինք որ եւ իցէ կերպիւ միւս երեսն անցնիլ Աստուծոյ ապաւինելով: Վարժուած ուղտերը մէկալ ուղտերուն առաջը կապելով հեծուցին մեզի անոնց վրայ. եւ նոյն գիւղացիք եւ լողադէտ ուղտապաններ ուսեցած տիկերը կուրծքերնուն կապած՝ ուղտերուն չորս կողմերը պատելով մտանք գետին մէջ դէպի հոսանքն ի վար չեղ երթալով: Աստուծոյ պահպանող զօրութեամբը եւ մեր սրբազան Հօրը աղօթից օժանդակութեամբը խաղաղութեամբ ու անվնաս միւս կողմը անցանք առանց զգալու մեր առաջն եղած մահաբեր վտանգները, եւ մեր սրտերը ուրախութեան զգացմամբք զեղեալ գոհացանք մեր ուղեկից ընկերաց ըսելով՝ այսօր մեռանք ու կենդանացանք, գոհութիւն ազատողին Աստուծոյ:

Այն օրը հոն հանգիստ առինք. երեկոյեան դէմ երկու ժամ գնալով բացօթեայ տեղ մը իջնելով՝ հոն մնացանք: Եւ երկու օրէն ետքը գիշերուան ժամը մէկին հազիւ հասանք Կատարիֆ գիւղաքաղաքը՝ սաստիկ անձրեւով եւ փոթորիկներով. եւ իջանք հայկական Բանաեօթի եղբօր տունը, որոնց բարեկամութիւնը մեր ալ դէն ստացած էինք Քեսելայի մէջ: Այս քաղաքէն մինչեւ Կատարիֆ ճանապարհ պէտք էր եւ հինգ աւուր. բայց մենք գետին յորդութեան պատճառաւ ութ աւուր մէջ հասանք:

(Շար.)

(*) Խարթումի գաւառը փաշ կուսակալութիւն է Եգիպտոսի իշխանութեան տակ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր․
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ / MARDI
13 ՕԳՈՍՏՈՍ
13 Août
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2881

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»...

«Յառաջ»․— «Հայրենիք»էն յետոյ, պատասխանելով նաեւ «Յուսաբեր»ի խմբագրականը, այս հարցի մասին, պիտի խօսինք առանձին․—

Թրքական եղեռնը առաջին անգամ ըլլալով իր հզօր արձագանգը գտաւ Ֆրանց Վերֆելի ծանօթ գործին մէջ՝ «Մուսա Տաղի 40 Օրերը»։ Կարճ ժամանակի մէջ այս գործը թարգմանուեցաւ 24 լեզուներու։ Անոր թարգմանութիւնը արգիլուեցաւ միայն երկու երկիրներու մէջ՝ Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ (այս վերջինի մէջ արգիլուեցաւ անոր համար թերեւս, որ հեղինակը Հրեայ է)։ Շարժանկարի ամերիկեան ծանրածանօթ տունը՝ Մեթրօ Կոլտուին Մայըր երկու միլիոն տոլարի գնած է հեղինակին իրաւունքը եւ որոշած ժապաւէնի առնել վէպին նիւթը։ Բեմադրութիւնը յանձնուած է Ռուբէն Մամուլեանի, որուն տաղանդին հիացող մըն է Վերֆել։ Վերջերս մեր բարեկամներէն բժ․ Եր․ Արզումանեան տեսակցութիւն մը ունեցած է հեղինակին հետ Միլանոյի մէջ (ԽՄԲ․ — Տպուած «Յառաջ»ի մէջ)։ Վերֆել յայտարարած է․

— «Հայերու մասին գիրք մը գրելու գաղափարը յղացայ մեծ պատերազմին, երբ եւրոպական թերթերը կարդալով ծանօթացայ հայ ժողովուրդի ահաւոր ողբերգութեան։ Այնքան ազդուեցայ մարդկային այդ ոճիրէն, որ ուխտեցի պատմական վէպով մը ներկայացնել զայն մարդկութեան։ Աւելի քան հարիւր հատորներ կարդացի նախ քան աշխատանքիս ձեռնարկելը։ Կրնամ ըսել բոլորովին անկեղծօրէն, որ իմ գրական երկերու (որոնց թիւը քանի՞ կ'անցնի․ «Յառ․») ստեղծագործութեան ընթացքին, ոչ մէկը գիս այնքան չոգեւորեց որքան ասիկա»։ Աւելցնենք հոս, որ Վերֆել ոչ միայն կարդացած է մեր ժողովուրդին վիճակուած ողբերգութեան մասին, այլ եւ զայն չափով մը տեսած է իր սեփական աչքերով․— «Սուրիոյ մէջ ճանչցայ հայ պատանիները, դժբախտ բեկորները ցեղի մը, որուն անցեալ փառքն ու տառապանքը կարծես կը ցոլար անոնց խորունկ եւ արտայայտիչ նայուածքին մէջ․․․»։

Երկ մը տարուան մը մէջ 24 լեզուներու թարգմանել, կը նշանակէ զայն անհամար բազմութեանց սեփականութիւնը դարձնել։ Միայն անգլիերէնի թարգմանութիւնը քանի մը ամսուան մէջ 200,000ի սպառում ունեցած է եւ արդէն երկին երկրորդ տպագրութիւնը կը պատրաստուի։ Այս արտակարգ ընդունելութիւնը ոտքի հանած է Էնկիւրին։ Իշխանութիւն չունենալով հեղինակին վրայ եւ անկարող ըլլալով անոր երկին հրատարակութիւնը խափանել, Թուրքիա ամէն ջանք ի գործ կը դնէ շարժանկարի ձեռնարկը ձախողանքի մատնելու համար։ «Թուրք կառավարութիւնը ոչ միայն ինքը դիւանագիտական ճնշում ի գործ կը դնէ Ուաշինկթընի վրայ, այլ եւ Ֆրանսայի օգնութեան կը դիմէ՝ իր նպատակին հասնելու համար»,— կը գրէ «Հայրենիք» իր Յուլիս 14ի խմբագրականին մէջ։ Խօսքը կը վերաբերի պոյքոթի՛ն․ Էնկիւրի կը սպառնայ ամերիկեան ժապաւէններու մուտքը իր երկրին (ու Ֆրանսա․․․) արգիլել, եթէ երբեք Մեթրօ Կոլտուին չարունակէ գլուխ հանել իր ձեռնարկը։

Համոզուած ենք, որ ամօթալի ձախողանքով պիտի վերջանայ Էնկիւրիի այս սուտին դաւը։ Դժուար է հաւատալ, թէ ամերիկեան հաստատութիւն մը կարող է դիւրաւ ենթարկուիլ թրքական գռեհիկ սպառնալիքի մը, երբ մանաւանդ գիտենք, որ Թուրքիա իբր շարժանկարային շուկայ ոչինչ կը ներկայացնէ։ Չենք խորհիր, թէ թրքական փրովոքասիոնին ենթարկուի նաեւ Ֆրանսա, որ ի վերջոյ իր այս քայլին համար պարտաւորուած պիտի ըլլայ հաշիւ տալ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հասարակական կարծիքին։ Հաւանականն այն է, որ Մեթրօ Կոլտուին անարգել պիտի շարունակէ իր գործը եւ զայն աւարտելէ վերջ յաջողապէս պիտի ցուցադրէ եւրոպական երկիրներու մէջ։ Աւելին․ տրամադիր ենք խորհելու, որ Էնկիւրիի այս դաւերը ժապաւէնի ժողովրդականացումին պիտի ծառայեն՝ նոր ու յաւելեալ բազմութիւններ կապելով Վերֆելի հռչակաւոր գործին։

Ուշագրաւ է Էնկիւրիի գալարանքը։ Սուլթանական Թուրքիոյ «հակառակորդը»՝ քեմալական Թուրքիան՝ իր հովանին կը տարածէ ոճիրներով յաւերժացած Երիտասարդ–Թուրքերու անցեալին վրայ՝ անոր մէջ նաեւ արդի Թուրքիոյ պատկերը տեսնելով։ Ոչ թէ կը հրաժարի այդ անցեալէն, ոչ թէ կը պայքարի անոր հոգեկան ժառանգութեան դէմ, այլ իր քաղաքական եւ նիւթական ուժը օգտագործելով՝ կը ջանայ «անբիծ» պահել այդ անցեալը եւ ստուեր չնետել անգամ անոր արիւնաշաղախ էջերուն վրայ։ «Նոր» Թուրքիան արդար իրաւունքով իր մէջ կը տեսնէ շարունակութիւնը հին Թուրքիոյ,— ոսկրը ոսկրէն եւ արիւնը արիւնէն։

Բոլոր պայմաններու տակ այս ամէնուն մէջ մեծ մխիթարանք մը ունինք․— Վերֆելները կուգան վկայելու, որ օր մը գիրքեր պիտի ծնին, որոնք հանճարի շունչով պատմութեան համար պիտի յաւերժացնեն այն անլուր եղեռնը, որ Թուրքը գործեց մեր նկատմամբ։ Եւ այս գիրքերը պիտի ցնցեն մարդկութեան խիղճը՝ անարգանքի սիւնին գամելով Թուրքին անունը։ Ապացոյց — Էնկիւրիի այսօրուան գալարանքը։

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՄԱՀԸ

Երեւանէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ծանօթ վիպագիր եւ թատերագիր Շիրվանզադէ մեռած է Կիսլովոտսքի մէջ, անցեալ հինգշաբթի օր։ Որոշուած է օդանաւով Երեւան փոխադրել եւ պետական ծախքով կատարել հանգուցեալ գրագէտին յուղարկաւորութիւնը։

Եօթանասունը անց, Շիրվանզադէ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր ֆիզիքապէս։ Փարիզ եկած էր 1919–20ին, եւ Երեւան գնաց 1926ին, վերջնապէս հոն հաստատուելով իբրեւ վաստակաւոր գրագէտ։

Շուտով առիթ կ'ունենանք ներկայացնելու իր կեանքն ու գործը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ ՀՈՂ ՊԻՏԻ ԶԻՋԻ ԻՏԱԼԻՈՅ, ԵԹԷ ԻՐԵՆ ՏԱՆ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏ ՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄ

Նոր ձեռնարկներ պատերազմէ խուսափելու համար

Հայլէ Սիլասիէ, Եթովպիոյ կայսրը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Աժանս Հավասի, իբրեւ պատասխան իրեն եղած հարցումի մը․

— «Մեր պարտականութիւնն է ձեզի ըսել ինչ որ կը մտածենք այդ մասին։ Նախ եւ առաջ, պարտականութիւն կը սեպենք ճշդել թէ չենք ուզեր որ դպչին մեր երկրին անկախութեան։ Միեւնոյն ատեն չենք ուզեր որ վնաս կրէ Իտալիոյ համայքը։ Ճիշդ է որ մեր կառավարութիւնը միշտ փափաքած է փոխադարձ պայմանաւորութիւններ կնքել, մեր երկիրը զարգացնելու եւ մեր ձեռնարկած քաղաքակրթական աշխատանքը փութացնելու համար։ Մեր երկրին զարգացման համար անհրաժեշտ է նաեւ նաւահանգիստ մը։ Արդ, եթէ իրականացնենք մեր այդ բաղձանքները, եթէ փոխառութիւն եւ նաւահանգիստ մը ստանանք, որ եւ է տարակուսութիւն չունինք Իտալիոյ ձգելու համար Օկատէնի մէկ մասը, ինչպէս առաջարկած էր Պ․ Իտըն։ Սկզբունքի խնդիր մը կայ մէջտեղը։ Այդ–պիսի համաձայնութեան մը իրականացումէն պիտի ծագին բազմաթիւ մանրամասնութիւններ որոնց մասին աւելորդ է խօսիլ։ Մեր առաջին հոգը պիտի ըլլայ բարւոքել եւ բարեկարգել մեր օրէնսդրութիւնը եւ մղում տալ երկրին զարգացման»։

Ուրիշ հարցումներու եւս պատասխանելով, կայսրը յայտարարեց․

— «Փարիզի խորհրդաժողովը, որ պիտի գումարուի օգոստոս 16ին, պիտի քննէ 1906ի դաշնագիրը, որուն մենք մասնակցած չենք, բայց որովհետեւ դաշնագրին նպատակներէն մէկն է ապահովել Եթովպիոյ հողային ամբողջութիւնն ու անկախութիւնը, կը յուսանք թէ պետութիւնները պիտի պաշտպանեն Եթովպիան, այդ ժողովի մէջ։ Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման (4 սեպտեմբեր), մենք շատ ուրախ ենք որ իտալեւհապէշական խնդիրը պիտի քննուի բուն էութեան։ Մենք այժմէն կը յայտարարենք թէ ուրախութեամբ պիտի հետեւինք Ա․ Դ․ Խորհուրդին որոշումներուն, ինչպէս ըրած ենք մինչեւ այսօր, թէեւ այդ որոշումները բոլորովին նպաստաւոր չեն եղած մեզի»։

ԱՆԳԼԻԱ ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ԷՐ 1925ԻՆ ԵԹՈՎՊԻԱՆ ԲԱԺՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ...

Իտալական պաշտօնականին յայտարարութիւնները

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Փարիզի խորհրդաժողովին մէջ, որ կը բացուի հինգշաբթի կամ ուրբաթ, իտալական պաշտօնական ուղի մը պիտի պայթեցնէ, արդարացնելու համար իր կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Պիտի պարզէ թէ Անգլիա եւ Իտալիա գաղտնապէս համաձայնած էին 1925 դեկտեմբերին, բաժնելու համար Եթովպիան։ Այս յայտնութիւնը միեւնոյն ատեն փաստ պիտի ծառայէ անվստահութիւն յայտնելու Ազգերու Դաշնակցութեան։

Փարիզի ժողովին մէջ Անգլիա իր տեսակէտները պիտի պաշտպանէ, հիմնուելով 1906ի դաշնագրին վրայ, որով Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա Եթովպիան ազդեցութեան շրջաններու բաժնելէ յետոյ, յանձն կ'առնեն նախ պահպանել երկրին քաղաքական ամբողջութիւնը, յետոյ միասին գործել, եթէ որ եւ է փոփոխութիւն կատարուի հաստատուած կացութեան մէջ։ Արդ, Մեծն Բրիտանիա ի՞նչպէս պիտի պաշտպանէ այս կէտերը, քանի որ 1925ին գաղտնի համաձայնութիւն կնքած է Իտալիոյ հետ։ Եթէ կացութիւնը չպարզուի կամ ելք մը չգտնուի, հաւանական է որ Անգլիա եւ Իտալիա բաժնուին երկու հակամարտ բանակներու, վտանգելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Սթրէզայի համաձայնութիւնը։ Այս դժուարութեան առթիւ ալ մեծ յոյսեր դրուած են Ֆրանսայի միջամտութեան վրայ։

1925ի անգլեւիտալական համաձայնութիւնը մշակուած էր պահպանողական կառավարութեան մը կողմէ, ինչպէս Անգլիոյ ներկայ իշխանութիւնը։ 1924ին աշխատաւորական դահլիճը բանակցութիւններ կատարեց Եթովպիոյ հետ, Ցանա լիճի մասին, առանց ելքի մը յանգելու։ Յետոյ պահպանողական կառավարութիւն մը եկաւ եւ բանակցութիւններ վարեց ոչ թէ Հապէշիստանի, այլ Իտալիոյ հետ, անոր կոնակէն։ Այդ համաձայնութեամբ Իտալիա յանձն կ'առնէր ուժ տալ Անգլիոյ, որպէսզի որոշ հողամասեր ստանայ, իսկ Անգլիա իր կարգին կ'ընդունէր որ Իտալիա երկաթուղի մը շինէ ամբողջ Հապէշիստանի մէջ, միացնելով Էրիթրէն եւ իտալական Սոմալին։ Երկու կողմերը համաձայնած էին նաեւ որ եթէ Մեծն Բրիտանիա ստանար Ցանա լիճին շրջանը, անգլիական կառավարութիւնը «պիտի ճանչնար Իտալիոյ տնտեսական բացարձակ ազդեցութիւնը արեւմտեան Եթովպիոյ, ինչպէս եւ այն շրջանին մէջ ուրկէ պիտի անցնէր երկաթուղին։ Միեւնոյն ատեն կը խոստանար հապէշական կառավարութեան առջեւ ուժ տալ Իտալիոյ բոլոր պահանջներուն՝ տնտեսական արտօնութեանց համար»։

Այդ համաձայնութիւնը, որ կը խախտէր 1906ի դաշնագիրը, չգործադրուեցաւ, Ֆրանսայի ընդդիմութեան պատճառաւ, մանաւանդ որ կը վախնային Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութենէն։ Եթովպիա բողոքեց նախ Անգլիոյ եւ ապա Իտալիոյ, իսկ ամէնէն վերջը Ազգերու Դաշնակցութեան։

Այժմ Իտալիա զօրաւոր փաստ մը ունի իր ձեռքին մէջ։ Երբ Անգլիացիները Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն կը ճառեն, իտալական թերթերը դիտել կու տան թէ այդ ուխտը արգելք չեղաւ որ բրիտանական կայսրութիւնը իւրացնէ գերմանական գաղթավայրերը, միլիոնաւոր քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ, իսկ Իտալիա ոչինչ ստացաւ։ Դարձեալ այդ ուխտը չկրցաւ արգիլել 1925ի գաղտնի համաձայնութիւնը։ Եւ վերջապէս, Անգլիա մոռցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, երբ Ճափոն կ'անջատէր Մանչուրիան, իր իշխանութեան տակ առնելով զայն։

ԱԹԷՆՔԻ «ՓԱՐՈՍ» ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ խմբագրատունը մտնելով, խումբ մը միապետականներ ջարդուփշուր ըրին դուռ, պատուհան, կահ կարասի, եւ ծեծեցին խմբագիրն ու պաշտօնեաները, ինչպէս եւ երկու այցելուներ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Թոյլ տուր, սիրելի ընթերցող, որ այսօր տակէ տակ շարեմ քանի մը նրմոյշներ՝ «Հայաստանեայց»ներու փոխադարձ սիրաբանութիւններէն, առանց բառ մը աւելցնելու իմ կողմէ։

«Բանուոր», Մ․ Նախանձեաններու հայ կարմրուկներուն պաշտօնաթերթը, կը պատմէ խմբագրականով մը, (յուլիս 12)․

Ամերիկահայ աշխատաւորութեան մտքին մէջ տակաւին թարմ է այն բոտորին դերը, որ խաղացին «Պայքար»ի խմբագիրները եւ Բարեգործականի ռամկավար ղեկավարները, երբ 1930—31 թուականներուն ՀՕԿի եւ ՊՀԿԽի նախաձեռնութեամբ եւ Խորհ․ Հայաստանի կառավարութեան հրահանգով ժողովրդական հանգանակութիւն կատարուեցաւ։

Այդ պարոնները ոչ միայն մերժեցին նախաձեռնութեան գործին մասնակցելու համար իրենց եղած հրաւէրը, այլեւ մամուլի էջերով եւ գաղտնի շրջաբերականներով հրահանգ տուին իրենց հետեւորդներուն չօժանդակել, չմասնակցիլ ներգաղթի հանգանակութիւններուն, Նուպարաշէնի շինութիւնը պատրուակ բռնելով։

Եւ երեւակայել, որ նոյն այս ռամկավար ղեկավարներն են, որ այսօր ամբոխավարօրէն հրապարակը կ'աղմկեն՝ յանուն ներգաղթի եւ յանուն Խ․ Հայաստանի բարեկամութեան»։

Ճիշդ նոյն օրը (12 յուլիս), «Պայքար», Մ․ Նախանձեաններու ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, կ'ողբայ ի խորոց սրտի․

— «Միջազգային քոմիւնիզմին յարող արտասահմանեան Հայեր, բանուորներու եւ աշխատաւորներու շահը պաշտպանելու եւ Հայաստանի ամբողջական իրականութիւնը ներկայացնելու եւ ճանչցնելու պատրուակով, հայ ժողովուրդին մէջ պոլշեւիկեան փրոփականտ կը մղեն։ Համայնավարներու հայկական ֆրակցիոնը, որ զանցառելի հոսանք մըն է, գիտէ սակայն մեծ աղմուկ հանել, եւ Հայաստանի իրականութիւններու անունը չահագործելով մեր ժողովուրդին մէջ տարածել ապազգային գաղափարներ։

Այս մարդոց փրոփականտին դէմ պայքարիլ ամէն Հայու պարտականութիւնն է, որովհետեւ անոնք մեր ժողովուրդին կ'ուզեն մոռցնել տալ Հայաստանի ազգային իրականութիւնը։ Հայրենասիրութիւնը տեղ չունի այս պարոններու դասակարգային վարդապետութեան մէջ, եւ առանց հայրենասիրութեան, արտասահմանի հայութիւնը վերջ ի վերջոյ պիտի ուծանայ Հայաստանէն։

Հայաստանի կառավարութիւնը պէտք է որ ըմբռնէ արտասահմանի կացութիւնը, եւ դադրեցնէ հայ պոլշեւիկներու ազգաքանդ աղմկարարութիւնը, որմէ Հայաստան պիտի վնասուի։ Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ուզէ որ արտասահմանի հայութիւնը կապուած մնայ երկրին հետ հայրենասիրութեամբ, պէտք է յայտարարէ թէ Ամերիկայի եւ ուրիշ տեղերու հայ պոլշեւիկները կապ չունին Հայաստանի կառավարութեան հետ եւ անոնց գործունէութիւնը կրնայ թէ ներքին խռովութիւն ստեղծել եւ թէ օտար կառավարութեանց առջեւ կասկածելի դարձնել Հայերը, այս կերպով առիթ տալով հակա–Հայաստանեան խմբակին մատնութեանց»։

Խոստացայ բառ չաւելցնել։ Այնպէս որ, խորհրդածութիւնները ձեզի կը թողում։

Միայն մէկ բացատրութիւն,— Դեռ մէկ վարագոյր բացած եղայ։

ՎԱՀԷ

Հալէպի հայ գաղթականներու տեղաւորումը

Հալէպի քաղաքապետութիւնը փլցուցած է տեղին հայկական հիւղաւաններուն մեծ մասը։ Մինչեւ սեպտեմբեր 15 պայմանաժամ տրուած է փոքր մասի մը, որպէսզի նոր բնակարան շինէ եւ հեռանայ։

Մինչեւ հիմա 1500 հոգի արձանագրուած են, հող գնելու եւ սեփական տուն շինելու համար։

Կարգ մը Այնթապցի Հայեր ալ գնած են ընդարձակ հողամաս մը եւ գործի լծուած են, նոր թաղամաս մը շինելու համար։ Թաղը «Տավիտիէ» պիտի կոչուի, ի պատիւ մարդասիրութեան Հալէպի պատուիրակ Տավիտիէի, որ այնքան դիւրութիւններ տուած է գաղթականներուն։ «Եփրատ» կ'իմանայ թէ պիտի շինուին նաեւ հանրային պարտէզ մը եւ մարզանքի դաշտ մը, նոյնպէս 20, 18 եւ 16 մեթր լայնութեամբ պողոտաներ։

⁂ Հալէպի Կիւլպէնկեան մայրանոցը սեպտեմբեր 15էն սկսեալ պիտի ընդունի յղի կիներ։

«ՊԻՏԻ ՋԱԽՋԱԽԵՆՔ ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ»

Հիթլէր բուռն ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Պավարիոյ մէկ աւանին մէջ, ուժգին ազդարարութիւններ ուղղելով հակառակորդներուն․— «Երբ առաջին անգամ հաստատուեցաւ մեր կուսակցութիւնը, տասնի դէմ մէկ էինք։ Այսօր, ամբողջ գերման ժողովուրդին մէջ, մենք 1ի դէմ 9 ենք։ Մենք պայքարելով նուաճեցինք պետութիւնը, եւ, ինչպէս երէկ, այսօր ալ երբեք անձնատուր չպիտի ըլլանք։ Մենք պայքարելով պիտի պահպանենք մեր նուաճումը։ Մեր գործը պաշտպանուած է երիտասարդ, առնական եւ մոլեռանդ ժողովուրդի մը կողմէ, եւ ոչ թէ վատոգի քաղքեններու կողմէ։ Տասնըհինգ տարի առաջ, ես միայն իմ կամքս եւ հաւատքս ունէի, այսօր ունիմ ազգային—ընկերվարութիւնը։ Այս բանը կարելի՞ էր առանց Ամենակարողին օրհնութեանը։ Անոնք որ կործանեցին Գերմանիան, կրնա՞ն պնդել թէ վայելած են Աստուծոյ օրհնութիւնը։ Ցորչափ հաւատարիմ կը մնանք եւ քաջ պայքարի համար, ցորչափ անձնատուր չենք ըլլար, մեզի հետ է նախախնամութիւնը։ Ոչ ոք չի տարակուսիր թէ երկուքուկէս տարիէ ի վեր Գերմանիա նոր դիրք մը գրաւած է աշխարհի մէջ։ Չկայ ընկերային երջանկութիւն պետութեան մը համար որուն անդամները հպատակներն են օտար կամքի մը։ Եթէ ուզեն խռովել մեր խաղաղութիւնը, իրենց դիմացը պիտի գտնեն ոչ թէ խաղաղասէրներ, այլ տղամարդոց բազմութիւն մը․․․»։

ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ ԵՒՍ ՄԵՌԱՒ Պրէսթի մէջ, վիրաւորուած ըլլալով գաղթային բանակի ենթասպայի մը կողմէ։ Ենթասպան ձերբակալուեցաւ։— Թուլոնի զոհերէն երկուքին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ կիրակի օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ խաղաղութեամբ։

700 ՆԱՄԱԿՆԵՐ պարունակող պայուսակ մը գողցուեցաւ շաբաթ օր, փողոցին մէջ, երբ 23րդ նամակատան (Մարքատէ) ցրուիչը սրճարան մտած էր ըմպելի մը խմելու համար։

Պ․ ԻՏԸՆ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ այսօր, խորհրդակցելու համար Ֆրանսայի վարչապետին հետ, հապէշական հարցի մասին։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ․ էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

20.

Գալուստ Կիւլպէնկեան

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ ? — « ԱՆԳԼԻԱ ՑԱՂԹԵՑ ՇՆՈՐՀԻՒ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ » — ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ՝ ԻՐ ԿԵԱՆՔԷՆ — ԱԿՆՑԻՆ, ՎԱՆԵՑԻՆ ԵՒ ԿԵՍԱՐԱՑԻՆ — ՊՈԼՍԷՆ ԿՈՎԿԱՍ — Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԵՒ ՄԱՆԹԱՇՈՎ — « ԳԱԼՈՒՍՏԸ ՍԱՏԱՆԱՅԷՆ ԱԼ ԲԱԽՏԱՒՈՐ Է » — ԻՇԽԱՆԱՎԱՅԵԼ ԿԵՆՑԱՂ — « ՉԸՋԲԱՂԻԼ ՊԱՐՏՈՒԱԾՆԵՐՈՎ » —

ԽՄԲ. — Այս շարքը առնենք մը ի վեր ընդհատուած էր, մեր աշխատակցին հիւանդութեան պատճառով :

« Գալուստ Կիւլպէնկեանի հարստութիւնը քառասուն միլիառ ֆրանքէն աւելի է, կը գրէ աւստրիացի հեղինակ մը :

Քառասո՜ւն միլիառ ֆրանք, ուրեմն հինգ հարիւր երեսուն միլիոն անգլ. ոսկի...

Տպագրական վրիպա՞կ արդեօք, կամ հէքեա՞թ : Ո՞վ գիտէ :

Բայց եթէ նոյնիսկ «ստողաբաշխ» հեղինակը տասն անգամ կը սխալի իր հաշիւներուն մէջ, դարձեալ կարելի է առանց վարանումի պնդել որ Գ. Կիւլպէնկեան մէկն է աշխարհի ամէնէն նշանաւոր ու վաւերական հարուստներէն : «Նիւզ Քրօնիքլ»ի աշխատակիցը իր թերթին մարտ 12ի համարին մէջ կը չէշտէր այդ պարագան :

1916ին, պատերազմի ամէնէն տաք շրջանին, երբ Փեթերպուրկի կառավարութիւնը տեղեկութիւններ կ՚ուզէր «մի ոմն Կիւլպէնկեանի մասին որ ի վիճակի է անջատ հաշտութիւն կնքել տալու Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ», Լոնտոնի դեսպանը Նիքոլա ցարին կը հաղորդէր հետեւեալը.

— « Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան Հայ մըն է եւ նախկին խորհրդական Օսմ. կառավարութեան, հսկայ շահեր ունի Արեւելքի քարիւղներուն մէջ եւ իր հարստութիւնն է աւելի քան քսանըհինգ միլիոն սթերլին» :

Այդ թուականէն բաւական առջն էր որ Պ. Կիւլպէնկեան ստացաւ Միջագետքի քարիւղին հարիւրին հինգ տոկոսը, որ տակաւին չչահագործուած, կ՚արժէ յիսուն միլիոն սթերլին :

Աւելորդ է անշուշտ գլուխ յոգնեցնել իմանալու համար Պ. Կիւլպէնկեանի երեւելի ու աներեւոյթ միլիոններուն իսկական գումարը : Հաւանաբար ինքն ալ չի գիտեր անոնց համրանքը, թէեւ, կ՚ըսեն, այնքան «հաշիւը գիտցող մարդ է» որ, օրուան որ եւ է մէկ ժամուն կրնայ ձեզի ըսել թէ գրպանը քանի ֆրանք եւ ... քանի սանթիմ ունի :

Հինգ հարիւր միլիոն կամ յիսուն միլիոն, միեւնոյնն է, որովհետեւ Գ. Կիւլպէնկեան քարիւղի արդիւնաբերութեան կամ ընդհանրապէս միջազգային քաղաքականութեան ու ելմտական շրջանակներուն մէջ ունի այն հեղինակութիւնը զոր կրնար ունենալ իրապէս հինգ հարիւր միլիոն սթերլին ունեցող մէկը :

Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ զինքը վերոյիշեալ լոնտոնեան օրաթերթին աշխատակիցը.

— «Շնորհիւ այդ Հայուն էր որ Մեծն Բրիտանիան պարտութեան մատնեց Գերմանիան ու Ֆրանսան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ : Շնորհիւ իրեն էր մասամբ որ Րոյըլ – Տըչ – Շէլ ընկերութիւնը ձեռք բերաւ իր այսօրուան ուժը : Մեր ժամանակներու հսկան է ան որ տակաւին կ՚ապրի եւ վարպետ ռազմագիտութեամբ մը իր ուզածին պէս կը վարէ քարիւղի արդիւնաբերութիւնը : Շատ մը տեսակէտներով քարիւղի պատերազմին ամէնէն զօրաւոր դէմքն է» :

Այս կարգի տողեր արձանագրեցին թերթերը դեռ վերջերս, երբ իր որդին՝ Նուպարը հրաշքով ազատեցաւ օդանաւային արկածէ մը :

— «Որդին է քարիւղի հայ թագաւորին» ...

Ի՞նչպէս դիզած է ան այս վիթխարի գանձը, որուն միլիոններէն հազիւ փշրանքներ կը հասնին իբրեւ ամոքիչ հայկական թշուառութեան :

×

Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան որդին է կեսարիոյ յայտնի դէմքերէն Հանգուցեալ Սարգիս աղա Կիւլպէնկեանի : Ծնած է Պոլիս, եթէ չեմ սխալիր եւ տարիքը այժմ բարեւ կուտայ եօթանասունին : Երկրորդական կրթութիւնը ստացած է այդ վարժարանի մը մէջ, իսկ համալսարանական ուսումը Փարիզ : Մշակուած մտքի տէր մէկն է եւ քաջածանօթ՝ անգլիերէնի եւ ֆրանսերէնի :

Իբրեւ չաւաւիղը հարազատ ու վաճառական գերդաստանի մը, ժառանգած է իր թրքաբարբառ հայրենակիցներուն ընդունակութիւնները՝ դրամ շահելու արուեստին մէջ : Տարօրինակ երեւոյթ մըն է որ կեսարիոյ երկնքին տակ մեր հայրենակիցները աւելի գործնական ջիղ ու նկարագիր ունեցած են քան ուրիշ որ եւ է տեղ : Մեր ամէնէն ծանօթ առեւտրականներն ու խանութպանները կուգան կեսարիոյ շրջանէն : Կ՚ըսուի թէ մէկ Ակնցին կրնայ երկու Վանեցիի կամ Մշեցիի հետ չափուիլ չուկան, բայց առնուազն չորս Ակնցի պէտք է մէկ կեսարացի «խաբելու» համար :

Այդ տեսակէտէն Պ. Կիւլպէնկեան կրնայ հիացում ներշնչել իր անմիջական հայրենակիցներուն : Ձեմ կարծեր թէ ան իր այսօրուան դիրքին կրնար հասնիլ եթէ իր երակներուն մէջ չկրէր նիւթապաշտ, խորամանկ ու ճարպիկ կեսարացիի արիւնը : Այս երբեւակ յատկութիւններուն վրայ պէտք է բարդել իր յանդգնութիւնը եւ աշխատասիրութիւնը, որոնք իր խառնուածքին ամէնէն ցայտուն գիծերն են :

Պ. Կիւլպէնկեան ծնած է «արծաթ դգալ մը բերնին մէջ», ինչպէս պիտի ըսէին Անգլիացիները : Բաւական լայն միջոցներու տէր մէկն էր իր հայրը : Ուրեմն երիտասարդ տարիքին երբ դպրոցական գրասեղաններէն չուկայ կը փոխադրուէր, իրեն խնայուած էին անմիջական ապրուստի մտահոգութիւնները : Հօրմէն ու հօրեղբայրներէն պիտի ժառանգէր ապահով հիմերու վրայ դրուած առեւտրական հաստատութիւն մը :

Սակայն երիտասարդ Կիւլպէնկեանը որոշ փառասիրութիւններ ու խոէշներ ունէր : Հօրենական քանի մը տասնեակ հազարներուն հարստութիւնը բաւական չէր իր խոէշները իրականացնելու համար, իսկ սովորական խանութպան մը մնալու հեռանկարը բոլորովին անհամապատասխան էր իր ճաշակին ու ըմբռնումներուն :

Այնպէս որ հազիւ քանի մը տարի հետաքրքրուեցաւ Սարգիս աղայի հիմնած գործով եւ ինքնուսնական թուականներուն անցաւ Կովկաս՝ ի խնդիր նոր ասպարէզի մը :

Այդ օրերուն Հայերը կարեւոր նուաճումներ կատարած էին այնտեղ քարիւղի արդիւնաբերութեան մէջ : Սքանչելի պատեհութիւններ կային արագօրէն հարստանալու համար, վեհափառ քարիւղը ոսկի կը լեցնէր մարդոց գրպաններուն մէջ : Ու բազմաթիւ միլիոնատէրներ, մեծ մասով Հայ :

Երիտասարդը մտածեց Պոլսոյ եւ իր համեստ վաճառականներուն մասին, այնտեղ՝ մարդիկ մանիֆաթուրա եւ գորգ կը ծախէին սահմանափակ հարստութիւններ դիզելու համար, իսկ Կովկասի մէջ դարչահոտ ցեխ մը չողչողուն ոսկիի կը վերածուէր արագօրէն, առատօրէն : Այլ եւս որոշած էր. Կովկաս պիտի հաստատուէր եւ պիտի ուսումնասիրէր քարիւղի ճարտարարուեստը :

Կիւլպէնկեան հետզհետէ ծանօթացաւ հայազգի Մանթաշովին, որուն հաստատութիւնը ամէնէն մեծն էր Ռուսաստանի մէջ՝ այդ շրջանին : Անոր շուքին ու ղեկավարութեան տակ աշխատեցաւ քանի մը տարի եւ ընտելացաւ ճարտարարուեստին գաղտնիքներուն : Աւելին : Րաքֆէլըրին ու Տէթէրտինկին պէս, երիտասարդ հասակին մէջ, ապագայ միլիոնատէրը լիովին ըմբռնեց քարիւղին կարեւորութիւնն ու քաղաքական արժէքը :

Կովկասը սահմանափակ տեղ էր սակայն. աւելի լայն հորիզոն եւ գործունէութեան ընդարձակ դաշտ պէտք էր կուռելու եւ իրագործելու համար իր ծրագիրները, որոնց մասին խանդավառութեամբ ու հաւատքով կը մտածէր յաճախ :

— Եւրոպա պիտի երթամ, որպէսզի հարստանամ ...

Քիչ յետոյ զինքը կը գտնենք Լոնտոնի մէջ, ուր փառաւոր յաղթանակ մը վերապահուած էր իրեն :

— Գալուստը սատանայէն ալ բախտաւոր է, կ՚ըսեն ոմանք : Թերեւս. բայց արդար ըլլալու համար պէտք է չէշտել շատ կարեւոր պարագայ մը որ մեծ չափով նպաստած է, կ՚ենթադրեմ, պարոն Կիւլպէնկեանի ապագայ յաջողութիւններուն :

Մեր հայրենակիցը շատ յաճախ ինքնիրեն ստեղծած է այն պատեհութիւնները որոնցմէ օգտուած է յետոյ : Հարազատ կեսարացի ըլլալով հանդերձ, աշխատած է հարստանալ ոչ թէ անտեղի խնայողութիւններ ընելով, այլ ընդհակառակն ծախսելով : Հայ վաճառականին հարստութիւնը սովորաբար որոշ սահմանէ մը անդին չանցնիր, որովհետեւ կը դիզուի խնայողութիւններով եւ կամաւոր զրկումներով : Այդ է պատճառը, թերեւս, որ մեր ժողովուրդին մէջ միլիոնատէրները մատի վրայ կը համրուին :

Պ. Կիւլպէնկեան, ուրեմն, հետեւած է բոլորովին տարբեր ուղղութեան մը : Եւրոպական պողոտաներուն վրայ ան վարած է իշխանավայել կենցաղ մը, սկսեալ նոյն իսկ իր երիտասարդութեան օրերէն, երբ տակաւին իր հարստութիւնը սահմանափակ էր եւ հաւանաբար ենթարկուած ծնողքին հակակշռին :

Այդ ձեւով էր, անհաւասիկ, որ դիպուածը — դուք ըսէք բախտը — հետզհետէ իր ճամբուն վրայ բերաւ մեծահարուստ բարեկամներ — Մանթաշով, Րօչիլտ, Տէթէրտինկ, Մարքըս Սէմիւըլ եւ ուրիշներ որոնք ապագային հիացումով պիտի դիտէին անոր գործունէութիւնը :

Զմոռնանք նաեւ իր հետատեսութիւնը, եւ ինչպէս յիշեցինք, աշխատելու, կարդալու, ուսումնասիրելու բացառիկ ընդունակութիւնը :

Կիւլպէնկեանի մօտ հարստանալու եւ միլիոնները բազմապատկելու մարմաջը անդուսպ մոլութեան մը հասած է, այն աստիճան որ ժամանակ եւ տրամադրութիւն չունի հետաքրքրուելու իր պատկանած ժողովուրդին ցաւերով, որոնց մեծ մասը կրնար միս մինակը դարմանել, եթէ միայն ուզէր : Իր փիլիսոփայական աշխարհահայեցքը կեանքի եւ Մարդոց մասին, կը թուի թէ խնամի է գերմանականին — չըրաղիլ պարտուածներով :

×

Պալատ մըն է, կ՚ըսեն, իր Փարիզի բնակարանը եւ թանգարան : Շրջապատուած իր հնութիւններով, ան մատչելի է սովորական մահկանացուներուն : Զերմեռանդ քրիստոնեայ ու հաւատացեալ, իր դուռը կը բացուի միայն մեծափոր կղերականներուն առջեւ. ինչպէս նաեւ իր քսակը : Ահաւասիկ Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին որ երեսուն երկու հազար ոսկի արժեց, ու նաեւ Երուսաղէմի նորաշէն մատենադարանը, եօթը հազար ... Աւետարանն ու խաչը շատ աւելի մօտ են Պ. Կիւլպէնկեանի սրտին, քան հալածական ժողովուրդի մը նոր օրերու պատմութիւնը : Այդ տեսակէտէն շատ կը նմանի Ամերիկացի Րաքֆէլըրին :

Բայց եթէ կ՚ուզէք տեսնել այս տարօրինակ երևոյթը որուն նայուածքին մէջ հայկական կրակ մը կը բոցավառի դեռ, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, գացէք Փարիզի Րից պանդոկը, ուր ամէն իրիկուն կը ճաշէ հայ խոհարարին մածունն ու կարկանդակը : Անկիւն մը քաշուած է, բազմութենէն հեռու եւ կը մտածէ նոր միլիոններու մասին :

Եւ անշուշտ չքեղաշուք դահլիճին լոյսերուն տակ երբեմն կը վերյիշէ պատմութիւնը իր կեանքին եւ յաղթութիւններուն :

— Կեսարիա ... Պոլիս ... Կովկաս ... Լոնտոն ... Պալը Ալի ... Տէթէրտինկ ... Վէնէզուէլլա ... Մուսուլ ու տակաւին ինչե՜ր ...

Լսեցէք հիմա դրուագները այդ կեանքին՝ քարիւղով օծուն ու գերազանցօրէն նիւթապաշտ :

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բացորոշ եւ մելանով :

«ՔՕՂԱՋԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

(«Լ՚Էթրանսիժան»ի յօդուածաշարքէն)

Արտաքոյ Անատոլու : Երկիր՝ մերկ, անսահման, անբոյս :

Կառախումբը կը ոգքայ զառիթափերուն վրայ, կը սահի լերկ բլրակներու միջեւ ուր լոյսը կը խաղայ ժամերուն քմայքին համաձայն, չուքերը կը տեղափոխէ, ծմակները կը չոյէ եւ ի զուր փնտռելով կենդանի հոգի մը, մեղմիւ կը մեռնի բացարձակ դիչերուան խորը :

Ուշադիր ուղեւորը սակայն մերթ հեռուն կը նշմարէ կոյտ մը տուներու, հողէ պատերով եւ խոտէ տափակ տանիքով, որ կը չփոթուին գետնին հետ եթէ մինարէի մը ճերմակ աշտանակը չտեսնէ :

Այս անսահմանութեան մէջ, հոս հոն քանի մը ճերմակ կէտեր ալ, այծի կամ ոչխարի հօտեր, որ կը չարժին : Երկրին ելեւէջաւոր մերկութեան վրայ, իրարմէ երկար հեռաւորութեամբ, հորիզոնին վրայ կը տեսնուի աւանակ մը որ կ՚առաջնորդէ ուղտերու կարաւան մը եւ որու կը հետեւի ձիաւոր մը : Ասիկա՝ բացառիկ տեսարան մըն է : Ահա՛ բոլորը :

Բայց այս անշարժ անապատին ընդմէջէն յիմար մը կ՚արչաւէ անդուլ, անտես յիմար մը որ կը յարձակի կառախումբին վրայ, դռներէն կը սուլէ, ինքն իր վրայ կը գալարուի եւ կը մեկնի — տափաստանին հովն է այս : Ո՛ւր որ երթաս կ՚ընկերանայ քեզի, եւ իր երգը, այնքան տխուր ու հալածող, — անհունօրէն աղքատ երկրի մը խեղճ երգը — միակ երգն է զոր կը լսես ճամբորդութեանդ մէկ ծայրէն միւսը :

Երկնային օրհնութիւն մը չէ Անատոլուի գիւղացի ըլլալը : Երեք դարէ ի վեր իր աշխատանքը՝ դրասար մը աշխատանքն է, ապարդիւն եւ անուրախ : Երեսուն տարիէ ի վեր պատերազմի ամենասարսափելին տեսակի Հայ — թայթիչ մըն է, այսինքն այն որ անխոնջ կը հայթայթէ մարդկային նիւթը : Քիչ մը դրամով, քաղաքի մարդիկը կ՚ազատէին զինուորական ծառայութենէ, իսկ ինքը՝ գիւղացին՝ ամէն եղանակի պէտք է լքէր փայտէ խոփը որ իր արօրն է, երթալ կռուելու համար կայսրութեան սահմաններուն վրայ՝ Ափրիկէ, Եւրոպա, Ալպանիա, Եմէն : Եւ ան է որ, վերջին գրոհով մը, վերջին ամբողջական զոհաբերութեամբ մը ազատեց հայրենիքը՝ իր ամենադաժան վիճակին մէջ սպառնուած :

Անոնք որ աւա՛ղ մեկնեցան, երբեք չվերադարձան : Եւ Անատոլուի գիւղերը այսօր կը համրեն հարիւրաւոր հազարաւոր որբեր որոնցմէ ոմանք կայարաններու առջեւ, կուժ մը եւ գաւաթ մը ձեռքերնին, բոկոտն, մէկ ղրուշի (2 սու) ջուր կը ծախեն աղաղակելով

— Սու, սու, սու ...

Խեղճուկ մանուկներ որ կայարանապետին հաւերուն եւ դաշտի դեղին շուներուն առջեւէն յափշտակել կ՚ուզեն ճամբորդներու նետած հացի կտորները :

Կայարաններու առջեւ կան նաեւ որ ալպաստ, քէպապ, շաքար կը ծախեն, իսկ ասոնց ետեւը կարգով չարուած են մարդիկ, համակերպող, հրապարտ, ամէնքն ալ ցնցոտիներ հագած : Ասոնք կը նային անցնիլը մեքենային որ կը սուլէ, այս նոր մեքենան որ կ՚արթնցնէ անապատը : Ասոնք գիւղացիներն են : Ասոնք բան չեն պահանջեր, երբեք բան չեն պահանջած, հնազանդած են իրենց անբախտութեան, կը նային անցքը կառախումբերուն որ զիրենք յուղող ջանքի մը պատգամաւորներն են : Կը սպասեն կը յուսան, գիտեն որ իրենց համար կ՚աշխատուի :

×

Թշուառութիւնը աչքառու է Փոքր-Ասիոյ մէջ, բայց արդար է անմիջապէս ըսել որ ամէն միջոցով կը ջանան զայն նուազեցնել :

Հանրապետութիւնը, իր հաստատման օրէն ջնջեց գիւղացիին արդիւնաբերութեան վրայէն առնուած տասանորդը եւ բոլոր աւատապետական տուրքերը : Անբաւական կերպով չահագործուող ագարակները գնուեցան պետութենէն եւ հողերը բաժնուեցան 30.000 ընտանիքի : Կառավարութիւնը բաժնեց 10.000 արօր, հարիւրաւոր թրաքթէօր, բրինձի ծեծիչներ, բամպակի մաքրիչներ եւ մաղեր : Ամէն տարի կը բաժնէ միլիոնաւոր քիլօ սերմնցու, այգետունկ, պտուղի ծառ ու ծխախոտի տունկ : Զրիտարար տըուած է 30.000 հրացան եւ չորս միլիոն փամփուշտ պայքարելու համար վայրի խոզերու եւ գայլերու դէմ, հրամայած է պատերազմ մարախներու եւ գետնամուկերու դէմ : Անասնաբուծութիւնը բարելաւելու եւ զարգացնելու համար ապարէկ ծախած է հազարաւոր եւրոպական ցեղէ ցուլ, յովատակ, խոյ, նոխազ : Պաճարախտը որ տարին 20.000 կենդանի կը փճացնէր, կ՚անհետանայ շնորհիւ անասնաբուժական հաստատութեանց որ հիմա տեղւոյն վրայ կը չինեն չիճուկները : Երբ 1925ին հազար գիւղ հազիւ կ՚օգտուէին ջուրերու առատութենէն, շնորհիւ ոռոգման աշխատութեանց, այժմ 3000 ուրիշ գիւղեր կ՚օգտուին : Կը կատարուի կալուածահամար որ ցարդ գոյութիւն չունէր : Գիւղական ճամբաներու երկայնութիւնը 12.000էն 40.000 քիլօմեթրի բարձրացած է : 6000 կամուրջ եւ անցք չինուած են : Իզմիրի շրջակայքը 5000 գիւղեր ամբողջովին վերակառուցուած են ...

Գրելով չեն վերջանար թափուած աշխատանքները, իրագործուող ծրագիրները, ձեռք առնուած միջոցները ամէն տարի, ի նպաստ գիւղացիին ... Դրամատուն մը եւ երկրագործական վարկի գործակցական հաստատութիւն մը կը լրացնեն ամբողջութիւնը եւ կ՚ապահովեն կացութիւնը՝ պէտքերու եւ փոխանակութեանց համեմատութեամբ :

Առողջապահական վիճակն ալ մեծապէս բարւոքած է : «Մալարիա»ն նուազած եւ «Թրախոմ»ը սահմանափակուած է հարաւային շրջաններու մէջ : Գիւղերու համար ձրի թերթ կը տպուի եւ քիչ մը հաճոյք տալու համար գիւղացիին, հաստատուած է հողի տօն մը, որուն շնորհիւ, հունձքէն վերջ, տափաստանի մարդիկն ու կիները ազատօրէն կ՚երթան այցելել քաղաք եւ սինէմա տեսնել :

Եւ սակայն թուրք գիւղացին կը մնայ սոսկալի կերպով թշուառ : Ինչպէս հանրապետութեան նախադահը կը յայտնէ, Թուրքիոյ միակ եւ ճշմարիտ տէրը կը մնայ խեղճ մարդ մը որ կը դիտէ կառախումբին անցքը եւ կը ջանայ հասկնալ :

Արեւելեան կողմը, ուր Քիւրտերու սեւ վրաններուն եկած խառնուած են Միջերկրականի եզերքի վաչկատուն հովիւ Եւրուքները, իրիկունը արեւին հետ կը պառկին : Քարիւղը շատ սուղ է : Թէյին մէջ շաքար չեն դներ՝ որովհետեւ կառավարական գործարաններ չափազանց սակով մը կը ծախեն ...

Նախանիւթերու վրայ դրուած տուրքերը անոնց գինը կը կրկնապատկէ, կ՚եռապատկէ եւ տակաւ կը սեղմէ ամբողջ կեանքը, եւ Անատոլուի գիւղացին, հակառակ հազար որոշումներու որ կը ձգտին իր ճակատագիրը փոխել, դեռ կը ճանչնայ դաղարէ ու քաղցրութենէ զուրկ աշխատանքի մը վիճակը ...

Ան պէտք է վճարէ երկրին ճարտարարուեստական զարգացման համար, որմէ ինքը պիտի օգտուի ապագային, եթէ երբեք օգտուի :

ՄԱՐՍԷԼ ՍՈՎԱԺ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Նախագահ Րուզվէլթի եւ իր բարեկարգական ձեռնարկներուն մասին մանրավէպեր կան ամէն օր : Ահա հատ մը.—

Երեք ռամկավար Րուզվէլթեան ծերակուտականներ եւ մէկ հանրապետական (հակառակորդ) ծերակուտական կը վիճաբանին թէ նախագահ Րուզվէլթի նկարը ո՞րտեղ կախելու է Ուաշինկթընի Մեծ Մարդոց կաճառին մէջ :

Առաջին ռամկավարը.— Իր տեղը Ճորճ Ուաշինկթընի քովն է, մէկը հիմնեց ազգը, միւսը զայն փրկեց :

Բ. ռամկավարը.— Ինչո՞ւ Լինքըլնին քովը չկախել, այս մեծ մարդը ազատագրեց գերիները, իսկ Րուզվէլթ կ՚ազատագրէ ժողովուրդը :

Գ. ռամկավարը.— Ո՛չ, պէտք է դնել քովը Ճէֆըրսընի որ հայրն է ռամկավար կուսակցութեան որու նշանաւոր ներկայացուցիչն է Րուզվէլթ :

Հանրապետական ծերակուտականը.— Կը գտնեմ որ Րուզվէլթի տեղը Քրիստափոր Քոլոմպոսի մօտն է, անոր պէս արկածախնդրութեան մը մղուեցաւ, չգիտնալով թէ ո՛ւր կ՚երթայ, եղած տեղը հասաւ առանց գիտնալու, եկաւ անգիտակցօրէն հօ՛ն ուրիշ կուգար ...

Կ. ԽԱԶԻ ՍԱՆԵՐԸ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

—o—

ՆԻՍ, 7 օգոստ. (Յառաջ).— «[illegible] ռաջ» նկարագրած էր մեկնում[illegible] մանուկներու, որոնք Փարիզէն կ՚[illegible] թային դէպի հարաւ, օդ ու արեւ [illegible] լու, իրենց օրուան համեստ [illegible] վրայ աւելցնելու անհրաժեշտ [illegible] դը եւ պտուղը, կազդուրուելու, [illegible] ժեղնալու որպէսզի կարենան դի[illegible] դրել ձմրան նեղ օրերուն :

Տղաքը զուարթ ու երջանիկ բաժնուին իրենց ծնողներէն : [illegible] պատրաստ են քնանալու, եւ իր[illegible] քով երկարած, պատսպար[illegible] հաստ ծածկոցներով, մոռցեր [illegible] տունն ալ, Փարիզն ալ ու կ՚[illegible] զեն ծովը, կապոյտ ու արեւա[illegible] երկինքը Նիսի :

Առտուան դէմ Լիոնէն կը մ[illegible] ուրիշ երկու տղաք, Մարսէյլէն երկու աղջնակներ, բոլորը ժպ[illegible] դէմ ու այնքան երջանիկ որ [illegible] կը փոխանցեն մեզ, մեծերուս [illegible] անհոգ տրամադրութիւնը : Ո[illegible] համար հազիւ հրաման կը սպա[illegible] իրենց մայրիկին տուած պայմ[illegible] որ պիտի տանի զիրենք մինչեւ Ն[illegible] Արդէն հասած ենք (հինգշաբթի [illegible] րէ վերջ) : Նիսի մանկանոցը [illegible] է ամբողջութեամբ, ծաղիկներով [illegible] մաւորելու համար Փարիզցի [illegible] զուրկները : Պատրաստ է [illegible] քարը փոխադրելու բոլորը [illegible] պայուսակներով, ծովափի վարժ[illegible] չէնքը, ընդարձակ պարտէզով [illegible] սենեակներով, իւրաքանչիւրին [illegible] մար պառկելու բոլոր յարմար[illegible] թիւններով, մահճակալէն [illegible] սրբիչը :

Տը. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճ[illegible] ժրաջան անդամուհիները գործ[illegible] լծուած եռանդով : Երեկոյեան [illegible] ալ պատրաստ է, տաքուկ ապուր[illegible]

Ու այսպէս մեղուի փեթակը [illegible] ցած Նիսէն առնուած երեք նոր [illegible] նակներով, 35ի է հասցուցած [illegible] Արդէն իսկ ընտելացած շրջապատ[illegible] կը տեղաւորուին երկուքով, երե[illegible] յատկացուած սենեակներու մէջ :

Շուտով բոլորը տուն տեղ [illegible] են, իրենց իրերը դասաւորած [illegible] րակներու մէջ, լուացուած, մաք[illegible] ուած, ճաշած եւ կազմ ու պատր[illegible] քնանալու :

Մեծ ու փոքր ամէնն ալ [illegible] վառ են ստեղծուած մթնոլոր[illegible] ի՛նչ սիրուն են տղաքը, [illegible] ընտրուած ոչ միայն իբրեւ ար[illegible] ւորներ, կարօտ օդափոխութեան, [illegible] եւ տոգորուն իրերօգնութեան ու [illegible] նազանդութեան լաւագոյն զգաց[illegible] ներով : Մէկ ընտանիքի անդամ[illegible] նման սեղմ ու սիրով, ոչ մէկը [illegible] կամէր միւսին վնասելու, չար[illegible] լու : Ու մեծերուն, հսկողներուն [illegible] ւարութիւններ տալու անախորժ[illegible] թիւններ չեն ստեղծեր : Չարաճճ[illegible] չեն պակսիր անշուշտ, անմա[illegible] ալ եթէ կ՚ուզէք, բայց նախ [illegible] են սիրտերը, իրենք զիրենք սիր[illegible] ցած, յետոյ լսել տալու համար Տիկին, Մարսէյլը տեսէք ի՛նչ կ՚[illegible] Օննիկը հայպա՞, փոքրիկ Եդուա[illegible] ալ միասին է ...

Առտուն ծովափ ու լողանք : [illegible] վերջ առանձին կամ խմբովին [illegible] մեծեր կը հաւաքեն իրենց շուրջ [illegible] լորը եւ կը պատմեն Սասունցի [illegible] ւիթը : Երգերն ալ կը համեմեն [illegible] խմբաւորումները :

Եօթը օր սահեր անցեր է [illegible] ցաւով կը հաշուեն իրենց մատ[illegible] րուն վրայ անցած — գացածը : [illegible] է հաճոյքով, զուարթ ու [illegible] Մեծերն են յոգներ, ճիշդ է, բայ[illegible] մէն առաւօտ տղոց ճուըլը"ըը [illegible] դէմքը, բաց տրամադրութիւնը [illegible] ցնել կուտայ նախորդ օրուան [illegible] նութիւնը զիրենք հաճոյքով կը [illegible] աշխատանքի : Զէ՞ որ պէտք է [illegible] ուին ու սանտրուին բոլորը, [illegible] ները մաքրուին, մահճակալները [illegible] կուին, նախաճաշի պատրաստ [illegible] 7 ու կէսին, 10էն 12 բոլորը [illegible] թան : Խոհանոցն է որ ամէնէն [illegible] կը գործէ : Թրթուրի պէս [illegible] տղաքը Ովսաննա մայրիկին [illegible] Եօթ օրուան մէջ չորս անգամ [illegible] երկու անգամ ձուկ, առատ [illegible] բեղէն ու պտուղ : Կարագը, [illegible] ու կաթը, քաքաօն անպակաս [illegible] դէն իսկ ստացան առաջին նուէր[illegible] դրիկեան եղբայրներէն,— [illegible] գեղձեր, խոչոր կողով մը լեցուն [illegible]

Մասնաճիւղը ջանք չի խնայեր [illegible] բացնելու հսկող տիկիններու եւ [illegible] հարարին գործը : Բոլորը բոլորը [illegible] ծով, պտտիկով, կարգով թէ կամ[illegible] ւոր, փոխն ի փոխ աշխատանքի [illegible] բաժին են ստանձնած տաքուկ [illegible] տով : Ու Փարիզի տղաքը [illegible]

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— o —

Սիրելի Արամ.— Ի՞նչ կը խորհիս. խորհիլ բայը կարելի՞ է գործածել Հայերէնի մէջ այնպէս ինչպէս կը գործածուի Ֆրանսերէնի մէջ — առանց վրայ նախադրութեան։ Penser կ'առնէ à, au նախդիրները կամ իգական համար à la, եւ Հայերէնի մէջ նոյն նախդիրներով գործածուած խնդիրը պէտք է սակայն թարգմանել վրայ նախադրութեամբ։ Հայերէն նոյն բային բնութիւնն է որ կը պահանջէ վրայ նախադրութիւնը, բանի մը վրայ մտածել, խորհիլ, ոչ թէ բանի մը մտածել, խորհիլ, ինչպէս կը գործածեն կարգ մը նորեր, նոյն իսկ, անոնց մէջ ընտիր գրողներ։

Համաձա՞յն ես երբ ըսեմ թէ սխալ է, մեր խորհիլ կամ մտածել բային բնորոշ դիմադրութեան հակառակ է։ Ֆրանսերէն penserին քով à, à la, au, aux կը համապատասխանեն մեր լեզուին ի կամ յ նախդիրներուն, եզակի կամ յոգնակի հայցական հոլովներով. աշխարհաբարի մէջ կը համապատասխանեն ուրեմն վրայ, մասին, համար նախադրութիւններուն։ Այնչափ շատ կը սիրեմ նոր գրողները որ կը համարձակիմ ինքզինքս դասարանի մը մէջ երեւակայել։ Անցեալները կարդացի որ մէկը կը գրէր — վտանգներուն կը խորհի, փոխանակ վտանգներուն վրայ կը խորհի ըսելու։ Օրինակները շատ են, սիրելի Արամ, որչափ կրնաս։

Ֆրանսերէն բայեր կան որոնք հայցական հոլով խնդիր կ'առնեն, ինչպէս éviter, craindre։ Արդ, կրնա՞նք — կ'ըսեմ — Հայերէնով ալ հայցական թարգմանել անոնց խնդիրը. éviter les dangers, craindre Dieu ... Նմանապէս penser à la paix, բայց Հայերէնի մէջ ոչ ... խաղաղութեան խորհիլ կամ մտածել, penser à l'indépendance de la patrie, պէտք է թարգմանես՝ Հայրենիքին անկախութեան խորհիլ, փոխանակ, յաւիտեանս յաւիտենից խոյս կուտայ այդ անկախութիւնը։ Ուրիշ խնդիր՝ եթէ ըսես Հայրենիքին անկախութեան վրայ մտածել։

Սիրելի Արամ, քանի որ խօսքը առջեւ եկաւ, կը փափաքիմ մեր նոր գրողներուն կամ թարգմանիչներուն բան մըն ալ ըսել, որ կերպով մը կապ ունի այս նիւթին հետ.— J'aime et je crains Dieu. Թարգմանուեր է տեղ մը — կը սիրեմ եւ կը վախնամ Աստուածմէ, մինչդեռ պարզ ուշադրութիւնը անգամ պիտի թելադրէր գրել թարգմանել — կը սիրեմ Աստուածը եւ կը վախնամ անկէ կամ անորմէ։ Ֆրանսերէնի մէջ aimer եւ craindre միեւնոյն հոլովը, հայցական սեռի խնդիր կ'առնեն, մինչ Հայերէնի մէջ սիրել միայն ներգործական է, իսկ craindre (վախնալ) չէզոք եւ կ'առնէ բացառական հոլով խնդիր։ Խնդիր չէ թէ այս պատճառով դերանուն (անկէ, անորմէ) մը պիտի աւելցնես երկրորդ բային քով։ Ինչպէս որ երբ Ֆրանսացին թարգմանէր մեր հայերէնը (սիրել եւ վախնալ), այս բայերուն խնդիրները Ֆրանսերէնին համապատասխան հոլովներով պիտի տար։

Այսօր այսչափ, իմ պատուական Արամ։

Ի՛նչ երջանկութիւն ինծի համար՝ երբ ժամանակակից լաւագոյն գրիչներէն մէկուն մաքուր խղճմտանքով կ'ուղղուիմ միւսներուն, կանխաւ յանձն առնելով, որ ինքը կամ միւսները ուղղուին ինծի, խնդրելով միայն որ իրենց փքինը կամ սլաքը զգուշօրէն գործածեն, արդէն իսկ տկարացած աչքերս չծակեն։

Մէկ խօսքով, արդնընկեցութեան մէջ չհետեւին Պ. Զօպանեանի ռազմավարութեան, որ ոչ աչք կը նայի, ոչ բերան, կը նետէ յախուռն, այնքան որ ...

Բայց այս մեթոտը նկատի կ'առնենք ուրիշ անգամ։

ՏԱՐԱԶ

երջանիկներ են գոնէ սա մէկ ամսուան համար։ Ոչ մէկ բանէ զրկուած պիտի զգան իրենք զիրենք։ Ֆր. կ. Խաչի կազմակերպած կայանին մէջ բան չի պակսիր այդ 35 մանուկներուն։ Ինչպէս արեւը, օդը եւ ծովը տրամադրուած է իրենց յանօրէն, նոյնպէս եւ հանդիստը մայրական գուրգուրանքը եւ առատ ու մաքուր սնունդը։

Ծնողներ, ոչ մէկ մտահոգութիւն ձեր զաւակներուն համար։ Անոնց ընծայուած խնամքը ձեր ենթադրածէն շատ լաւ է։ Նամակ ստանաք կամ ոչ, անոնք իրենց տունէն աւելի հանգիստ են հոս։

Ա.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԸ ԿԸ ՀԵՌԱՑՆԵՆ ԱԹԷՆՔԷՆ

— • —

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (6 օգոստոս).—

Ամիս մը առաջ, ճիշդ յուլիս 1ին, ներքին նախարարութիւնը որոշեց Յունաստանի մէջ մնալու արտօնութիւն չտալ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան անդամներէն եւ Գոքինիոյ հայ կաթողիկէ վարժարանի տնօրէն Հայր Փիլիպպոս Մալճեանի եւ Տէրկութիի (Թիքս) հայ կաթողիկէ վարժարանի տնօրէն Յովհ. Ծ. վրդ. Կամսարականի, որոնց մասին Հայերու կողմէ «ժուռնալ»ներ տրուած են պատկան ապասարկութեան, երկու վարդապետները ամբաստանելով իբր կաթոլիկ փրոփականտիստներ։

Պատկան ապասարկութեան եւ նախարարութեան մօտ կատարուած դիմումներէն երեւան եկած են հետեւեալ տխուր իրողութիւնները.

Ամբաստանութեան հիմ ծառայած են՝

1. «Դիմակաւոր»ին («Արամազդ» լրագիր) կաթոլիկ փրոփականտի մասին Հայերէն եւ յունարէն գրած խմբագրականները որոնք ներկայացուած են Ընդհ. Ապահովութեան։
2. Մայրմեան եպիսկոպոսի Սինօդին տուած «ժուռնալ»ները, հայ կաթոլիկ վարդապետներու մասին։
3. Ծանօթ հոսանքներու պատկանող խումբ մը գրպարտիչներու կողմէ տրուած «ժուռնալ» մը, որուն մէջ ցոյց կը տրուի թէ Տէրկութիի Հայ Կաթողիկէ համայնքը կը բաղկանայ 120 հոգիէ որ կը կառավարուի 9 կաթոլիկ վարդապետներու կողմէ, որոնք տունէ տուն կը պտտին մարդորսութիւն ընելու համար։
4. Դարձեալ նոյն գրպարտիչներու խումբին պատկանող մարդոց կողմէ ներկայացուած տեղեկագիրը, որուն մէջ Կամսարական վարդապետ ներկայացուած է իբր օտար գործակալ։

Այս «ժուռնալ»ները շատ գէշ տպաւորութիւն թողած են իշխանութիւններուն վրայ, որոնք հարկադրաբար, երկու վարդապետները հեռացնելու որոշում տուած են։

Շնորհիւ հեղէն ծանօթ անձնաւորութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կատարած դիմումներուն, պատկան նախարարութիւնը ջնջեց Յովհ. Ծ. վրդ. Կամսարականի հեռացման որոշումը, բայց կրկին վաւերացուց Հայր Փիլիպպոս Մալճեանի հեռացման հրամանագիրը։

Իբր վերջնական արդիւնք եղած գրպարտութիւններուն եւ յայտնութիւններուն, Հայր Փիլիպպոս այսօր Պուլկարիա մեկնեցաւ ուրկէ Վիէննա պիտի անցնի։

Թող ժողովուրդը գիտնայ թէ որոնք կը զբաղին մատնութիւններով եւ որո՞նք զրպարտութիւններ կ'ընեն։

Այս դէպքը տակաւին մէկ մասն է այն սոտրին ու զզուելի սեւ արարքներուն, որոնք կը գործուին Մագլըմեանի խմբակին կողմէ։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

Ֆրանսական թերթերու թղթակիցները Պերլինէն կը հաղորդեն թէ հակահրէական պայքարը սաստկացած է վերջերս։

Պատ — Հոննիկէնի մէջ Հրեաներուն արգիլուած է լողանք առնել տեղական հանքային ջուրերու մէջ։ Վեսթերվալտի քաղաքապետութիւնները փողոցներուն մէջ, պատերուն վրայ յայտարարութիւն փակցուցած է հրաւիրելու համար Գերմանացիները որ եւ է գնում չկատարել, այլապէս կը վտարուին երկրէն։

Էկքարթ, Պերլինի բողոքական հովուապետը, յայտարարութիւն մը հրատարակեց ընդդէմ Աւետարանականներու առաքելութեան կարգ մը անդամներուն, որոնք «հրէութեան կը վերագրեն պատմական մեծ դեր — ծեր կատարելու ուժը։ Յանուն Քրիստոսի եւ հետեւողութեամբ Լութերի, կ'ըսուի այդ յայտարարութեան մէջ, Սթոկըրը, աւետարանական քարոզչութեան հիմնադիրը, ամէն ճիգ կը թափէ՝ ազատագրելու համար գերման ժողովուրդը հրէական ցեղին վնասակար ազդեցութենէն։ Ով որ կը պաշտպանէ Հրեաները ազգային — ընկերվարութեան այս շրջանին, կը վտարուի շարքերէն անոնց որ, Ադոլֆ Հիթլէրի ղեկավարութեան տակ, կ'ուզեն Գերմանիայէն դուրս թափել հրէական թոյնը»։

Նուրէմպէրկի մէջ հակահրէական պայքարի նշանաւոր վարիչներէն Շթրայխէր, երբ վերջերս ճառ մը խօսեցաւ ուղղելով արտասահմանի գերման երիտասարդութեան, ըսաւ.

— «Ձեր հայրերը մեկնեցան Գերմանիայէն եւ գացին բարգաւաճ երկիր մը դարձուցին անապատները։ Երբ անոնք աւարտեցին իրենց աշխատանքը, հասաւ օտար տարր մը, Հրեան, որ հաստատուեցաւ այն հողերուն վրայ որոնք բարգաւաճ դարձեր էին շնորհիւ ձեր հայրերուն ջանքին։ Օրինակ Պրազիլիոյ հարաւային շրջանը։ Հրեան հաստատուեցաւ այնտեղ, գործելու համար այնպէս ինչպէս գործեց մեր երկրին մէջ։ Երկու հազար տարիէ ի վեր Հրեան հիւր է Գերմանիոյ մէջ, եւ ան այսպէս ոչ միայն յաջողեցաւ թունաւորել մեր հոգին, այլ եւ ի չարը գործածել մեր ասպնջականութիւնը։ Դարերու ընթացքին, յաջողեցաւ ջնջել տալ այն բոլոր օրէնքները, որ լուծի տակ դրած էին զինք։ Երբ գերմանական բանակին մնացորդները վերադարձան իրենց օջախները, Հրեան ամօթահարութեան վիճակ մը ստեղծեց Գերմանիոյ մէջ շնորհիւ ծախուած արարածներու։ 14 տարի անընդհատ, Հրեան թագաւորեց մեր մէջ եւ Գերմանիան վերածեց անպատուութեան դաշտ մը։ Ցեղերու եւ մարդկային հաւասարութիւն յայտարարեց։ Ահա թէ ինչու արժէք չտուաւ արտասահմանի գերմանականութեան։ Եկան սակայն ազգային — ընկերվարական նախկին ռազմիկները, պատրաստ մեռնելու յանուն Գերմանիոյ»։

Ազգային — ընկերվարական կուսակցութիւնը հետեւեալ ձեւով կը ճշդէ այն իրաւունքները, զորս ունի ամէն Գերման՝ Հրեաներու ձերբակալութեան մասին.

— «Գերման մը կրնայ ձերբակալել Հրեայ մը,

Երբ Հրեան կը բռնաբարէ գերման ասպնջականութիւնը։

Երբ Հրեան կը գտնուի Գերմանուհիի մը հետ։

Երբ Հրեան պարելու ժամանակ լիրբ ձեւեր կ'առնէ։

Երբ Հրեան աղմկարար դիրքի մը մէջ կը գտնուի գերմանական հանքային ջուրերու մէջ։

Որովհետեւ, այսպէս, կը խանգարէ հանրային անդորրութիւնը։

Այսուհանդերձ, գերման ժողովրդային զարթօնքէն վերջ, Հրեան պատժելու իրաւասութիւնները կարելի է ընդարձակել մինչեւ այն աստիճան, որ երբ Գերմանացիի մը արժանապատուութիւնը կամ ազգային զգացումները կը վիրաւորուին, կամ վտանգ մը կը նախատեսուի երկրին խաղաղութեան համար, անմիջապէս կը ձերբակալուի Հրեան որ տեսնուած է թերացման մէջ։

Երբ Հրեան ընդդիմութիւն ցոյց տայ, Գերմանը իրաւունք ունի բռնութիւն ի գործ դնելու։

Դարձեալ երբ Հրեան չի կրնար գոհացուցիչ կերպով հաստատել իր ինքնութիւնը, կամ կը վախցուի որ փախուստ կուտայ, կը ձերբակալուի անմիջապէս։

Հրեան կարելի է կապել կամ շղթայել միայն բացառիկ պարագաներու մէջ»։

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ հակահրէական շարժումը սաստկացած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, Լեհաստանի հրէական կազմակերպութիւնները ձեռնարկեցին պոյքոթի ենթարկելու գերմանական ապրանքներուն վաճառումը, ոչ միայն Լեհաստանի այլ եւ Տանցիկի մէջ։ Միւս կողմէ Լեհաստանի Հրեայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը խնդրած է Լեհ Հայրենասէրներու Միութենէն ամէն կապ խզել Գերման Նախկին Ռազմիկներու Միութեան հետ։

«Հայ-Բոյժ»

— o —

Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ ճեմարանին առաջին հունձը

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (1 օգոստ.).

— «Այս տարի Պէյրութի Հայ Ճեմարանը տուաւ իր առաջին ընթացաւարտները, թիւով 8 հոգի։

Ճիշդ է, այս թիւը մեծ չէ, բայց վստահ ենք թէ ան տարուէ տարի աւելի պիտի բարձրանայ։

Ընթացաւարտներու շատ համեստ թիւէն անհամեմատ աւելի սակայն նշանակութիւն ունի այն բացառիկ դերը, զոր անոնց, ինչպէս եւ յետագայ տարիներուն անոնց յաջորդող միւս ընթացաւարտներուն վիճակուած է հայ կեանքի մէջ։

Այդ դերը ըմբռնելու համար, պէտք է նկատի ունենալ, որ Պէյրութի Հայ Ճեմարանը ամբողջ հայ իրականութեան մէջ, թէ Հայաստան եւ թէ արտասահման, միակ միջնակարգ դպրոցն է, որ հայ ազգային ոգիով ներշնչուած դաստիարակութիւն կուտայ իր սաներուն, միակ դպրոցն է, որ ազատատենչ հայութեան իտէալներով տոգորուած եւ հայ ազգին ծառայելու պատրաստ հայ մտաւորականներ կը հասցնէ այժմ։

Թերեւս աւելորդ է նոյն իսկ յիշեցնել, թէ Խ. Հայաստանի մէջ հայ նոր սերունդը այսօր ապազգային, աւելի ճիշդը՝ հակազգային դաստիարակութիւն կը ստանայ բացառապէս։ Իսկ արտասահմանի մէջ ալ հայ նոր սերունդը հարկադրուած է յաճախել օտար դպրոցները եւ հոն ստանալ օտար դաստիարակութիւն։

Ճիշդ է, մեր բոլոր գաղութներու մէջ գոյութիւն ունին հայկական դպրոցներ, բայց անոնք մեծ մասամբ պարզ նախակրթարաններ են, ուր հազիւ հայերէն գրել-կարդալ մը կը սորվին հայ մանուկները։ Իսկ այդ նախակրթարաններէն քիչ մը վեր եղող հայկական դպրոցներէն եւ ոչ մէկը, բացի Պէյրութի Հայ Ճեմարանէն, իրական միջնակարգ դպրոց մը կը ներկայացնէ, ոչ ալ որ եւ է մէկը, բացի Պէյրութի Հայ Ճեմարանէն, ազատատենչ հայութեան ոգիով ու իտէալներով ազգային խորունկ դաստիարակութիւն մը կուտայ իր սաներուն, որպէսզի անոնք ընթացաւարտ ըլլալով՝ կարենան լեցնել այնքա՛ն նօսրացող շարքերը հայ մտաւորականութեան։

Հարկաւ, դիւրին բան չէր արտասահմանի դժնդակ պայմաններու մէջ, այն ալ տնտեսական ընդհանուր տագնապի վերջին հինգ — վեց տարիներու ընթացքին, ստեղծել ու պահել Պէյրութի Հայ Ճեմարանի նման կրթական հաստատութիւն մը։ Ամերիկահայ գաղութը մանաւանդ մասնաւոր հիմեր ունի հպարտ ըլլալու այդ հաստատութեան յաջողութեամբ, որովհետեւ անոր գոյութեան սկիզբէն իսկ ան ամէն տարի կարեւոր դրամական զոհողութիւններ բրաւ Հայ Կ. Խաչի միջոցով։

Սակայն, որքան ալ կարեւոր եւ շօշափելի ըլլայ ամերիկահայ գաղութի օգնութիւնը Պէյրութի Հայ Ճեմարանը պահելու մէջ, կասկած չկայ, որ նիւթական մեծագոյն զոհողութիւններն ալ ոչինչ պիտի կրնային ընել, եթէ Պէյրութի Հայ Ճեմարանի գլուխը չգտնուէին Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի նման մեծատաղանդ ու անձնուէր հայ մտաւորականներ, որոնց անդուլ ջանքերը միայն կարելի դարձուցին այդ բացառիկ ազգային կրթական հիմնարկութեան գոյութիւնն ու յաջողութիւնը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐ ՄԸ ԵՒՍ...

— • —

ՓՈՐՏՕ, 8 օգոստոս.— Այսօր մեզի վիճակուեցաւ երիտասարդ կեանք մը սեւ հողին յանձնելու սրտաճմլիկ արարողութիւնը։

Հազիւ երեսուն տարեկան, երէկ չանթահար ինկաւ ընկեր Ցարութիւն Ազրապեանը, սուգի մատնելով մեզ եւ իր բոլոր ծանօթները։ Համեստ կարողութեամբ եւ տիպար Դաշնակցական մը, հետզհետէ զարգանալով կրնար իր պատուաւոր տեղը գրաւել կուսակցական շարքերու մէջ։

Տակաւին կիրակի օր մեր մէջն էր, մեզի հետ, բոլորին հետ։ Քանի մը ընկերներով միասին կ'որոշեն ծովեզերք երթալ կիրակին անցընելու համար։ Զափազանց լաւ տրամադրութեամբ մինչեւ իրիկուն զուարճանալէ վերջ, երբ ճաշի կը նստին, առաջին պատառին հետ կ'իյնայ դժբախտ Ցարութիւնը, «ա՜խ գլուխս» մրմնջելով։ Շուարած ընկերներ անմիջապէս բժիշկի մը քով կը տանին զինքը։ Բժիշկը կարծելով թէ ընկերը գինով է, անմիջապէս սեղ մը մխէ եւ կ'ապահովէ թէ շուտով կ'անցնի։ Շուտով Փորտօ կը վերադառնան եւ ուղղակի կը տանին հիւանդանոց։ Եօթը ժամուան հոգեվարքէ մը յետոյ իր վերջին շունչը կ'արձակէ, հեռու ծանօթներէ ու սիրելիներէ։

Տարաբախտ ընկերը բնիկ Մարաշցի էր, եւ վեց տարիէ ի վեր Դաշնակցական շարքերու մէջ։ Թաղումը կատարուեցաւ մեծ շուքով։ Իբրեւ ծնողք ներկայացաւ դաշնակցական կազմը, ստանձնելով թաղման բոլոր ծախքերը։ Ամբողջ գաղութը ներկայ էր, իր վերջին յարգանքը մատուցանելու համար անոր թարմ հողակոյտին։ Դագաղին վրայ տարածուած էր մեր յաւէտ պաշտելի եռագոյնը։

Գերեզմանին առջեւ դամբանական մը խօսեցաւ ընկ. Թաշճեան, հրաժեշտի ուղերձ մը կարդաց նաեւ Կարապետ Տօնէրեան, յուզիչ տողերով։

Ու այսպէս մեր վերջին մնաք բարովն ըսելով հեռացանք մեռելներու քաղաքէն, այն հաւատքով թէ օր մը արեւոտ օր մը կրկին կը վերադառնանք հոն, մեր Հայրենիքը փոխադրելու համար իր աճիւնը։

Հանգիստ ոսկորներուդ, տարաբախտ ընկեր։

Հ. Թաշճեան

Յ. Գ.—Հ.Յ.Դ. Մուրատ խումբը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին ողբացեալ ընկերոջ՝ ծաղկեպսակներով եւ նուէրներով։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—o—

«Հայրենիք» ամսագրի 1934 թուի 1, 2, ապա 1935 թուի 3, 4, 5, 6, եւ 7րդ համարներում մաս մաս լոյս տեսաւ Արցախեան կամ Շուշուայ գնդի պատմութիւնը յօդուածս որի առթիւ Պ. Ա. Խոնդկարեանը «Հայրենիք» օրաթերթի 6873, 7003 եւ 7027 համարներում զետեղել է ուշագրաւ գրախօսական դիտողութիւններ։ Եթէ այդ գրախօսական դիտողութիւնները ակրական կարգի լինէին, ես ի հարկէ դարձեալ լռութեան կը մատնէի եւ կը շարունակէի գործս, ինչպէս առհասարակ սովորութիւն է դարձած գրողների կողմից՝ երբեք չպատասխանել գրախօսականներին, լինին դրանք արդար, թէ անարդար։

Ցիշած գրախօսականների մէջ Պ. Ա. Խոնդկարեանը զօրավար Նազարբէկեանի եւ Անդրանիկի պատճառով ինձ քաւութեան նոխազ է դարձրել. այդ է, որ անհրաժեշտօրէն պէտք է սրբագրեմ յանուն ճշմարտութեան։

Պ. Խոնդկարեանը գտնում է, որ իմ գրիչը բեղմնաւոր է, ուրեմն յոյս պէտք է ունենանք երկուստեք իրար յաճախ հանդիպելու «Հայրենիք»ի եւ այլ հանդէսների էջերում, ուստի վատ չէր լինի մի ընդհանուր լեզու գտնել եւ իրար հասկանալ։

Ցանկութիւն չունենալով բանավէճի մէջ մտնելու Պ. Խոնդկարեանի հետ, այնուամենայնիւ պէտք է նկատեմ, որ ցաւում եմ մեր երկուսիս իրար անձամբ անծանօթ լինելու համար, այլապէս վաղուց համոզուած կը լինէր, որ ես բնաւ ընդունակութիւն չունեմ «ոչ — անաչառ» վերաբերմունք տածելու ոչ դէպի Զօր. Նազարբէկեանը, ոչ դէպի Անդրանիկը եւ ոչ էլ դէպի որ եւ իցէ մէկը. սովորութիւն չունեմ ոչ շողոքորթելու եւ ոչ էլ սրա նրա կողմնապահ լինելու. մանաւանդ ներկայ դէպքում ի՞նչ ակնկալութիւն պէտք է ունենամ հանդուցեալ հերոսներից։ Ինձ շահագրգռողը միայն պատմական ճշմարտութիւնն է. այդ է եղել իմ նշանաբանը եւ կը լինի այսուհետեւ։ Քանի դեռ շատ գրելիքներ ունեմ մեր երկրի անցուդարձերի մասին, ուրեմն դարձեալ պէտք է շօշափեմ որոշ դէպքեր ու դէմքեր, ուստի շահագրգռուած եմ միանգամայն, որ ընթերցողները, մանաւանդ նրանք, որոնք ինձ չեն ճանաչում, իսկ այդպիսիները շատ են ի հարկէ՝ սխալ յարգելի գրախօսից որ թիւրիմացութեան մէջ չընկնեն եւ ինձ «ոչ անաչառ» չորակեն, այլապէս զուր կ'անցնի իմ աշխատանքը։

— «Վերապահութեամբ պէտք է վերաբերուել Յ. Ստեփանեանի բերած փաստերին եւ մանաւանդ դրանց լուսաբանութեան»։

Դատախազին յատուկ այս սառն յայտարարութիւնից աւելի պերճախօս կը լինէր այն, եթէ Ա. Խոնդկարեանը նեղութիւն կրէր հերքելու իմ թուածս փաստերից գէթ մէկը, կամ ուղղէր արածս սխալ լուսաբանութիւնը. քանի դեռ նման բան չկայ արուած, ուրեմն վերապահութիւնը իմ գրածներիս առթիւ մնում է օդում կախուած։

Ցոյց տալու համար, թէ ի՛նչ հանգամանքներում ծնունդ առան մեր Հայր. Միութիւններն ու նրանց կազմակերպած ինքնապաշտպանողական գնդերը, որոնց մէջ եւ Արցախեան կամ Շուշուայ գունդը, ես գրել էի։

— Բուն ռազմաճակատներում եւ ներքին ճակատներում անյաջողութիւնները ծայր էին առել։ Մի կողմից 1918 թուի յունուար 31ին ընկաւ Երզնկան, փետրուար 11ին ընկաւ Բաբերդը, ապա Թուրքերը խլեցին Տրապիզոնը, յետոյ Մուշը, Մանազկերտը, փետր. 27ին ընկաւ Էրզրումը, մարտ 23ին Սարիղամիշը։ Միւս կողմից՝ փակուեցին Հայերիս համար Թիֆլիս — Գանձակ — Եւլախ — Բագու երկաթուղագիծը, կտրուեցին մեզնից Գանձակը, Նուխին, Շուշին եւ միւս հայաշատ գաւառները։ Տեղի ունեցան Շամքորի արիւնոտ դէպքերը, եւ թաթարական աւազակային յարձակումները ծայր առան Անդրկովկասի բոլոր խճուղիների եւ ճանապարհների վրայ։ Բագուն անջատ մնաց եւ ունեցաւ իր սեփական հերոսամարտը, որ մեծ չափով օգնեց մեր ընդհանուր ազատագրական գործին։ Քաղաքական նման ձախորդ պայմաններում ծանր էր դարձեալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը, նա մի կողմից պէտք է ռազմաճակատը պահէր արշաւող տաճկական կանոնաւոր զօրքերի յարձակումներից, միւս կողմից՝ պէտք է օգնութեան հասնէր հայկական գաւառներին, որոնք կոտորածների եւ սարսափների մղձաւանջն էին ապրում ... Արտաքին եւ ներքին վտանգը հարկադրել էր հայութեանը կազմակերպել Ազգային Խորհուրդ եւ մի շարք Հայրենակցական Միութիւններ։ Վրացիները եւ Թուրքերը զանազան գնդերի համար ռազմամթերք էին ստանում։ Անշուշտ Հայերս աւելի մեծ իրաւունք ունէինք այդ գոյքերի վրայ, որովհետեւ Կովկասի սահմանները նրա խուժող Տաճիկների դէմ փաստօրէն կռուողները միայն Հայերս էինք...

Ահա պատմական այսպիսի մի ծանրակշիռ վայրկեանին, Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Բիւրոյի սեփումների շնորհիւ Ազգ. Կենտ. Խորհուրդը եւ Հայր. Միութիւնները ի վիճակի եղան ստանալու մի շարք հայրենակցական գնդերի իրաւունք։ «Համաձայն կովկասեան ճակատի ընդհ. հրամանատարին կողմէ յունուար 23ին, 29ին եւ փետր. 5ին գրած հրահանգներու՝ ձեռնարկուեցաւ հայկական մասերու կազմութեան հետեւեալ վայրերու մէջ՝ Շուլավէր աւան, Շուշի, Ախալքալաք, Նախիջեւան, Գանձակ, Բագու, Ախալցխա, Թիֆլիս եւ Վարդաշէն (Նուխիի շրջան) աւան։ Անկէ զատ, կազմուեցան մասեր, հսկելու համար Թիֆլիս — Ջուլֆա եւ Ալեքսանդրապոլ — Կարս երկաթուղիներուն» (1927 թ. «Հայրենիք» ամսագիր, թիւ 12, Զօր. Ղորղանեանի «Հայերու մասնակցութիւնը համաշխարհային պատերազմին կովկասեան ռազմաճակատին վրայ» յօդուածը, էջ 122)։ (Տես իմ յօդուածը, էջ 90—91, «Հայրենիք» թիւ 1, նոյեմ., 1934)։

Կովկասեան Սէյմի եւ ընդհանուր կովկասեան ճակատի հրամանատար Զօր. Լեբեդինսկու կողմից ձեռք բերուեց Արցախեան գնդի արագ կազմակերպման հրամանագիրը, ապա դիմեցինք Զօր. Նազարբէկեանին, որ իբր հայկական Կորպուսի պետ որոշ թղթեր ստորագրէ, որպէսզի ստանանք երկու լեռնային թնդանօթ, հազար հատ մօսին հրացան, 50 —100 ձի, սայլաշարք եւն.։

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(1)

Զին. պատրաստութիւնները կը շարունակուին

Աթա Տալա Պէրու, Աստոխ–Ալէկպայլի զինուորական վարժարանին տնօրէնը, Ճափոն գնաց, իբրեւ հիւպատոս Թոքիոյի։ Կ'ըսուի թէ միեւնոյնատեն բանակցութիւններ պիտի կատարէ, հրացան եւ ռազմանիւթ ստանալու համար, կէս առ կէս ապառիկ։

⁂ Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ հապէշ գործակալ մը կը շրջի Թրանսիլվանիոյ մէջ, վարձելու համար 250 նախկին սպաներ, որոնք կը ծառայէին Աւստրիա – Հունգարիոյ կայսերական բանակին մէջ։ Արդէն իսկ պայմանաւորուած են 50 նախկին սպաներ։ Ցանձնառուներուն կ'առաջարկուի 8000 ֆրանք պարգեւ, երկու ձի եւ մէկ ուղտ, ինչպէս եւ կալուածական կարեւոր արտօնութիւններ, եթէ Եթովպիա չահի պատերազմը։

⁂ Պ. Մուսոլինի շաբաթ օր Սիցիլիա գնաց ջրօդանաւով մը եւ մտնելով յածանաւի մը մէջ, ներկայ եղաւ ծովային եւ օդանաւային ռազմափորձերու։ Ցետոյ դարձեալ օդանաւով վերադարձաւ Հռոմ, գոհունակութիւն յայտնելով ռազմափորձերու արդիւնքին համար։ Օդանաւային ռազմափորձերուն կը մասնակցին 180 օդանաւեր։

⁂ Իտալական կառավարութիւնը որոշեց 3ուկէս առ հարիւրէն 4ուկէսի բարձրացնել զեղչի սակը։

⁂ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է Պերլինի նախկին ամերիկեան դեսպան Պ. Ճիրըրտի տեսակցութիւնը Պ. Մուսոլինիի հետ։ Կ'ըսուի թէ Պ. Ճիրըրտ պաշտօն ստացած է համոզելու որ զէնքի չդիմեն։ (Այս այն դեսպանն է որ գիրք մը գրեց հայաջինջ սարսափներու մասին եւ որ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ իր հայանպաստ աշխատանքը)։

Խորհրդային մասնագէտներ կը զարգացնեն թրքական ճարտարագործութիւնը

Խորհրդային մասնագէտներու յանձնախումբը մեծ փութաջանութեամբ յառաջ կը տանի Թուրքիոյ ճարտարագործութեան զարգացման աշխատանքները։ Վերջին ծրագրի մը համաձայն, նոր մանարան մը պիտի բացուի Նազիլլիի մէջ, աւելի փոքր քան Կեսարիոյ հաստատութիւնը, որ նոյնպէս խորհրդային մասնագէտներու գործն է։ Նոր հաստատութիւնը պիտի բռնէ 22 հէքթար տարածութիւն, ունենալով երկու գլխաւոր ճիւղեր,— մանարան եւ հիւսուածեղէնի արհեստանոցներ։ Մանարանը պիտի ունենայ 28,236 ճաղ (Կեսարիոյ գործարանը ունի 33,000), իսկ հիւսուածեղէնի մասը՝ 768 ինքնաշարժ ջահրակ (թէզկեահ)։ (Կեսարիոյ մէջ՝ 1050)։ Նազիլլիի հաստատութիւնը պիտի արտադրէ տարեկան 18 միլիոն մեթր հիւսուածեղէն (Կեսարիոյ գործարանը՝ 30 միլիոն)։ Բայց Նազիլլիի արտադրութիւնները պիտի ըլլան աւելի նուրբ եւ այլազան, գունաւոր եւ տպածոյ (մատափոլամ, սէրժ, ֆանէլա)։

Այս առթիւ խորհրդային մամուլը կը փառաբանէ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ տնտեսական եւ արհեստագիտական գործակցութեան բարիքները, ինչպէս եւ երկու երկիրներուն բարեկամութեան յարաճուն ամրապնդումը։

Մոսկուա եւ Իզմիրի ցուցահանդէսը

Խ. Միութեան առեւտրական սենեակը արդէն իսկ Իզմիր ղրկած է հողագործական եւ ելեկտրական գործիքներ, ինքնաշարժներ, հիւսուածեղէններ եւ ուրիշ բազմաթիւ բազմատեսակ ապրանքներ, միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ։ Մասնաւոր բաժին մը պիտի բացուի, ծանօթացնելու համար Խ. Միութեան ճարտարագործական եւ հողագործական զարգացումը։ Պիտի ցուցադրուի նաեւ Վոլկա – Մոսկուա ջրանցքին ուրուագիծը։ Իզմիրի միջազգային ցուցահանդէսը պիտի բացուի մինչեւ սեպտեմբեր 10։

⁂ Թուրք թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս ցուցահանդէսին, նկատի առնելով որ Իզմիրը Անատոլուի միակ պատուհանն է՝ դէպի Եւրոպա նայող։ Շոգեկառքերուն համար 50 առհարիւր զեղչ եղած է։ Այդ տոմսակը ունեցողը կրնայ Թուրքիոյ որ եւ է մէկ վայրը երթալ 15 օրուան ընթացքին։ Շոգենաւերն ալ նոյնքան զեղչ ունին։ Արտասահմանէն այցելողները ազատ են վիզայի ծախքէն։ Ցարդ Ցունաստանէն, Իտալիայէն, Անգլիայէն եւ Ռուսիայէն եկողներ եղած են։ 170 տաղաւար շինուած է։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆՑԻ ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ դաշունահար եղաւ իր գրասենեակին մէջ, գնդապետի մը կողմէ, որ անդամ է զինուորական դաշնակցութեան։ Զօրավարը, Նակաթա, պատերազմական նախարարին աջ բազուկն էր։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ կիրակի օր պատերազմի յիշատակարան մը բանալով Մէցի մէջ, ճառ մը խօսեցաւ եւ ջերմ կոչ մը ուղղեց համերաշխութեան, նկատի առնելով երկրին ծանր վիճակը։

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ առթիւ կռիւ ծագեցաւ Նիւ Եորքի մէջ (Մ. Նահանգներ), Իտալացիներու եւ սեւամորթներու միջեւ։ Հինգ հարիւր ականատեսներ կը քաջալերէին կռուողները, որոնք շարժման մէջ դրած էին դանակներ եւ ուրիշ գործիքներ։ Հինգ հոգի ծանր վէրքեր ստացան, իսկ 11 հոգի ձերբակալուեցան։

ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ Թովմաս Միքայէլեան, 55 տարեկան, իր բնակարանին մէջ։ Կը թողու այրին եւ 13 տարեկան աղջիկ մը։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ՀԱՆՈՒԱԾ ԵՆ հետեւեալ Հայերը, օտար հպատակութիւն ստացած ըլլալով.— Յովհաննէս Զալգեան, Սմբատ Հաճի Միքայէլեան, Վահրամ Գուլագըզեան, Ստեփան Իփլիկճեան, Պերճա Գույումճեան, կինը՝ Սաթենիկ, տղան՝ Յարութիւն, Ներսէսեան, Սարգիս Ահեան, Սարգիս Սարըգլեան։

ԸՆԿԵՐԱՅԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՃՈՅՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յետոյ

Դաշտահանդէս Սեն-Քիւրի դաշտին վրայ

կազմակերպուած՝ Վալանսի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մասնաճիւղերուն կողմէ

15 ՕԳՈՍՏՈՍ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԻՆ։

խմբերգներ, խմբական երկսեռ պարեր եւ մեներգներ։

ձօլս պիւֆէ։ երեկոյեան վերադարձը՝ հանրակառքով ապահովուած է։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ցէսինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, երիտասարդ ընկեր Յարութիւն Ագրապեանի անակնկալ մահուան առթիւ, Հ. Յ. Դ. Փորտոյի «Մուրատ» խումբին եւ իր բոլոր պարագաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գպրոցասէրի Սանուց Միութիւնս՝ իր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տիկիններ՝ Վ. Մէնկիւշեանի եւ Մ. Սիմօնեանի, Պարոններ՝ Յ. Ֆրէնկեանի, Օննիկ Պօյաճեանի, Բ. Թօփճեանի, Ն. Նիկոյեանի, Յ. Նասիպեանի, Ծ. Ասատուրեանի, Ն. Վարդանեանի, Ա. Տօնէլեանի, Յ. Պալեանի եւ Եռ. Ատանալեանի Տարեկան Դաշտահանդէսի իրենց բերած օժանդակութեան համար, շնորհակալութիւն նոյնպէս դերասան Ա. Գաբէճեանի, ինչպէս նաեւ Տօքթ. Ալլահվէրտի Որդիին, որ իր «Առողջապահութիւն Ականջի, Քիթի եւ Կոկորդի» անուն երկասիրութենէն հարիւր օրինակ, եւ Պ. Վահէ Պէրնարին, որ «Պիւլըթէն Մանսիէլ»էն հարիւրքսան օրինակ, սիրայօժար կերպով նուիրած են Միութեանս։

Այս առթիւ նուիրատուութիւններ ըրած են նաեւ Տիկիններ՝ Իսկուհի Ֆրէնկեան (2 քիլօ ժամպօն), Անթառամ Տէքանեան (Տոլմա)։ Պարոններ՝ Գ. Թապիպեան (10 շիշ Մուսօ գինի), Շ. Ինճէեան (80 զաւաթ մածուն), Յ. Տապաղեան, «Շիրակ» վաճառատուն, Ս. Մինասեան, Հ. Իչգալացեան, Վ. Իչգալացեան, Ազիզեան, «Մելքոն» Վաճառատուն, Արթինեան եւ Թիւթիւնճեան։

Շնորհակալութիւն յարգելի նուիրատուներուն։

Դաշտահանդէսի զուտ հասոյթն է 4,307 ֆրանք։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐԱՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին – բուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»ի

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զաւրեան՝ «կովկասի մշակութային պատմութիւնը»։ Կ. Վ. Տայք «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»։ Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»։ Դրօ՝ «Մի հատուած յուշերից»։ Ա. Մանուէլեան՝ «Բուսական քաղաքականութիւնը թուրքիայում»։ Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»։ Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».. Հայաստանի խորհրդ. արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալք.— կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղալեան՝ Ս. Վ.։ ՅՕՒԵԼՈՒԱԾ.— «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

Croix Rouge-ի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

ՉՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ)։

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն	10	ֆրանք։
Տպգր. ծախք	1	»
	11	ֆրանք։

Գաւառնի ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի։
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)
Դիմել՝ «HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍ...

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 Է[ջ]

բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք

կարելի է վճարել երկու անգամէն։

Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Chèque Postal, PARIS: 1278-35, Հեռաձայն՝ Danton 88-...

որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալները ու բաժանորդագրութիւն հաւաքողները։

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանք։

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ

ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50	ֆր.
1000 Ծաքթիւր »	50	»
1000 Առեւտրական քարտ	40	»
1000 Պահարան, ճերմակ	40	»
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50	»
1000 Թռուցիկ – ծանուցում	[illegible]	»

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԽԱՌԸԼ ԳՈՐԾԵՐ

ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութիւն)։ Հատիկ հատիկ կը հաւաք (Տոքթ. Հայեօլեան)։ Շաքար ուտե՞լ թէ ...ել (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ Փոխան դեղագրի (Բժշկ. առածներ)։ Արե՛ւ, բե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աշճեան)։ Մանիքը — խօս (Տոքթ. Ե. Արգումանեան)։ Օ...թիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շաքռայեան)։

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆր...

Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Rue Allèe Thénard N. 3 – IX

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Հետեւեալ օրը գնացինք գիւղին Միտիրին քով, որ Սաղ Գօլ ազատ է, եւ իրեն ուղղեալ գրութիւնները տուինք, եւ իրմէ ուրիշ յանձնարարական թուղթ առնելով՝ հետեւեալ օրը Ասար բռնած գիւղը Ալի Քէչիֆ պայրախտարին գացինք երեք ժամու մէջ տաճիկ (հէճին) ուղտերով եւ երկու կանոնաւոր զօրքով։ Որովհետեւ Ասար գիւղը Խարթումի կուսակալութեան կը վերաբերի, նոյնպէս եւ մեր երթալիք Կալլապատ գիւղաքաղաքը նոյն կուսակալութեան տակ ըլլալով, հարկ էր որ Ասար գիւղի Ալի Քէչիֆէն յանձնարարական հրամանագիր առնունք, անոր համար հարկադրեցանք ճամբէն խոտորելով հոն երթալ եւ կրկին վերադառնալ Կատարիֆ, ուրիշ երկու անկանոն զօրքով եւ ազդու հրամանագիրներով։

Ցունիս 23ին ճամբայ ելանք Կատարիֆէն, եւ գիշերը երեք ժամու մէջ հասանք Վազի գիւղը, որուն օդը Ասար գիւղի օդին կը հաւասարէր իւր լաւութեամբը, եւ գրեթէ Կատարիֆէն սկսած կը փոխուէր օդերը, եւ Հապէշու ձմեռնային եղանակները կը փոխանակէին ստէպ ստէպ անձրեւներով, որոնք սովորաբար կէս օրէն քիչ մը ետքը կը սկսին եւ հասարակօրէն մինչեւ երեկոյ կը տեւեն։ Վազի գիւղէն մինչեւ Կալլապատ՝ որ հապեշերէն Մէդէմմա կը կոչուի, չորս օրին հասանք, հանդիպելով ճանապարհին Ոլըր Ալլաղ, Ոկի, Մետակ, Ճա՛աֆըր եւ Խոր Եա՛ապիս գիւղերը։ Սոյն վերջին գիւղին ժողովուրդը բատ մեծի մասին Թագրուրի ըսուած սեւադոյն ցեղէն են։

Կալլապատ, ինչպէս ըսինք, սահմանագլուխ է Եգիպտոսի եւ Հապէշստանի երկրին։ Եւ քաղաքին իշխանութիւնը Թագրուրի ցեղէն շէխերու ձեռք է, որոնք որդւոց որդի կը նստին երկու կառավարութեանց կողմէն։ Հոն հասնելնուս Հապէշ Յովսէփ ու Խպտի Ճիրճիս անուն վաճառականաց տունը իջանք, որոնց համար յանձնարարութիւն ունէինք. եւ նոյն օրը Շէխը, որ Ճիմա կը կոչուի, հարբեալ ըլլալով, ինչպէս բոլոր Թագրուրիներուն հասարակ մոլութիւնն է, չկրցինք իրեն ներկայանալ. բայց իր դրան երեւելիները փութացին մեր տեսութեան գալու։

Առաւօտուն կանուխ Շէխին կողմէն լուր գալով գնացինք քովը, եւ իրենց սովորութեան համեմատ իրարու ուս համբուրելէն զկնի, ձեռք ձեռքի բռնած ժամանակ՝ կը խոնարհի Շէխը ու Խասհակ սրբազան Հօր աջը կը համբուրէ(*)։ Եւ այնպէս ձեռք ձեռքէ չբաժնած՝ երեք անգամ կը կրկնեն՝ Շէտիտ, շէտիտ, շէտիտ. Զէյաք, զէյաք, զէյաք եւայլն, որ կը նշանակեն՝ առո՞ղջ ես, ի՞նչպէս ես. եւ ուրիշ ասոնց նման երեք անգամ կրկնելով ողջունութիւն հարցնելու կերպեր ունին։ Այս օրինակ կրկնաբանութեամբ հարցումներ Հապէշներն ալ ունին, գուցէ Արաբացւոցմէ առնուած ըլլան։ Ցետ այնորիկ յանձնարարական հրամանագիրը կարդալ տալով՝ իմացաւ մեր ճանապարհորդութեան նպատակը։ Բազմութիւն մարդկան հետզհետէ հաւաքեցան հոն իւր քովը, եւ ամէնքն ալ խօսքի մտնելով՝ ճանապարհներու վրայօք խօսակցութիւն մը սկսեցաւ. մէկը մէկ կերպ եւ միւսը ուրիշ կերպ դատումներ կ'ընէր. եւ Շէխ Ճիմա անոնց խօսքերուն կամ իրաւունք ու հաւանութիւն ցոյց կուտար, եւ կամ ինքն ալ իր առանձին խորհուրդը ու դատումը կը յայտնէր։ Ետքը իր փոխանորդը, որ արաբերէն եւ հապէշերէն գիտէր, եւ տարին անգամ մը Հապէշից Թագաւորին մօտ երթալովը քիչ շատ ծանօթացած էր անոնց բնաւորութեանը, դարձաւ ըսաւ մեզի թէ, «Թէոդորոս Թագաւորը հիմայ ներքին պատերազմ ունի, եւ ձեր գնալիք ճանապարհին վրայ եղող բոլոր բնակիչները միացած անոր դէմ կռուի ելած են, այս պատճառաւ ճամբաները գոցուած են, անկէ ի զատ ապստամբ գողերու երկիւղ ալ կայ, ուստի չենք ուզեր մենք որ ձեզի վնաս մը գայ։ Թէ որ կ'ուզէք, մեր սահմանին մօտ գտնուող Հապէշ իշխաններուն մարդ խրկենք հասկընանք, եթէ բաց ու անվտանգ ճամբայ մը կայ, իրենց քով ուղարկենք ձեզի ապահով մնալու. Թագաւորն ալ Կէլպի – Թափօր ըլլալով, քիչ մը անոր ալ կը մօտենաք, եւ իշխանները շուտով լուր կուտան անոր ձեր հասնիլը, եւ կամ դուք ուղղակի անոր գիր կ'ուղարկէք։ Նաեւ այս տեղիս օդը ծանր ըլլալով, անձրեւներուն ժամանակ այն տեղուանքը հանգիստ կ'անցընէք։ Իսկ թէ որ ճամբաները գոց ըլլան, մեր քովը երկու ամսոյ չափ իբրեւ հիւր կը մնաք, ետքը մեր մեծը տարեկան տուրքը վճարելու համար Թէոդորոսի քով անձամբ գացած ժամանակ ձեզի ալ հետը կը տանի ու անոր կը ներկայացնէ։ Ուստի հիմակու հիմայ հարկ կ'ըլլայ ձեզի շաբաթ մը սպասել մինչեւ որ ըսած իշխաններէս հաստատ պատասխան մը գայ։» Փոխանորդին այս առաջարկութեանց մեր հաճութիւնը տալով, ըստ որում ուրիշ կերպ չէինք կրնար բան մը ընել, դարձանք մեր ասպնջականներ[ուն] քով։

Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներ[ու] մէջ անձրեւներուն խիստ սաստկ[ացած] եղանակներն ըլլալով, Կալլ[ապատ] գտնուող բոլոր վաճառականներ[ը] հեռանան անկէ, ոմանք Կատարիֆ[է] ոմանք Ասար երթալու, եւ այն [ամիս]ները հոն կ'անցնեն, ուստի [մենք] սէփ եւ Ճիրճիս վաճառականներ[ուն] որոնց տունը իջած էինք, մեկ[նելու] պատրաստուած ըլլալով, հարկ եղա[ւ] որ Շէխին գիտութեամբն իրեն ուրիշ ապահով տեղ մը փոխադր[ուինք], որ փութաց առ ի պատիւ՝ այն [տեղ]տիկ մը մեզի եւ կով մը մեզ[ի] խրկել մեզի, եւ ապսպրեց նաեւ [ծա]ռայ մը՝ որ մեր ամէնօրեան պէտ[ք ե]ղած ուտելիքը հոգայ։

Քեսելայէն ինչու ան այս [կող]մն եղած գիւղերուն տուները եւ բն[ակա]րաններուն ձեւերը գրեթէ բոլոր [Ե]գիպտոսի երկրի տուներուն [նման] են, որոնց վրայ ետքէն պիտի [խօ]սինք։

(Շար.)

(*) Իրենց սովորութիւնն է՝ երկու հաւասարակից եւ պատուակից բարեկամներ իրարու պատահած ժամանակնին, ձեռք ձեռքի տալով իրարու աջ կը համբուրեն. իսկ թէ որ մէկը հասակաւ կամ պատուով քան զմեկալը ստոր է, ստորը մեծին ձեռքը կը պագնէ, եւ մեծն ալ պզտիկին ողջունութիւնը կը հարցնէ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ....140 փրանք 70 փրանք 35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա.....250 » 130 փրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ..........200 փրանք 100 փրանք —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 14 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2882 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՇՐՋԱՆԷՆ ՄԻՒՍԸ

Վաղը կը բացուի Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Շրջ. Ժողովը:

Անոնք որ կուսակցական չեն եղած, դժուար կ'ըմբռնեն այս պարբերական ժողովներուն արժէքը:

Պէտք է կապուած ըլլալ քաղաքական կազմակերպութեան մը եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իմանալու համար թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս կանոնաւոր հոլովումը, տարուէ տարի եւ գաղութէ գաղութ:

Հ. Յ. Դ. Շրջ. ժողովը գերագոյն ատեանն է իւրաքանչիւր կուսակցական շրջանի համար (Կեդր. եւ Մեկուսի Կոմիտէ), ինչպէս ընդհ. ժողովը՝ ամբողջ կուսակցութեան համար:

Այդ ժողովներուն մէջ է որ կը քննուին ու կը դատուին, գնահատութեան կամ պարսաւի կ'ենթարկուին մարմիններու եւ անոնց գլխաւորին՝ Կեդր. Կոմիտէի կատարած աշխատանքները, մէկ տարուան ընթացքին:

Այնտեղ է որ, պատմագամաւորները բացիկոտ քննադատութեամբ կը մատնանշեն գործուած վրիպումները, կամ թուլութիւնները:

Այնտեղ, այդ քննութեան ընթացքին է որ կը ճշդուի թէ շրջանին վարիչ մարմինները ո՛ր աստիճան հաւատարիմ եղած են ոչ միայն կուսակցութեան հիմնական սկզբունքներուն, այլ եւ նախորդ Շրջ. ժողովին կողմէ տրուած որոշումներուն, բարոյական թէ նիւթական:

Այս առթիւ, բնականաբար նկատի կ'առնուին նաեւ նոր հարցեր, որոնք ծագած կրնան ըլլալ մէկ ժողովէն միւսը, ծնած՝ բոլորովին նոր պարագաներէ:

Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, կը մշակուի նոր ուղեգիծ, յառաջիկայ գործունէութեան համար, համաձայն ժողովի մեծամասնութեան տրամադրութեանց:

X

Արեւմտ. Եւրոպայի 13րդ Շրջ. ժողովը կը գումարուի այս գաղութին ամէնէն մռայլ մէկ շրջանին:

Գործածեցէք ինչ բառ որ կ'ուզէք,— տնտեսական տագնապ, գործազրկութիւն, աշխատանքի արտօնագիր եւն.:

Իրականութիւնը այն է որ, տարագիր բազմութիւնները երբեք այսքան տաժանելի եւ ջլատիչ կացութեան մը չէին մատնուած, որքան այս վերջին տարին: Մանաւանդ 1934 նոյեմբերէն ի վեր, երբ հաստատուեցաւ օտարականները նօսրացնելու, մաղելու, պատառ մը հացը քիթէ-բերնէ բերելու օրէնքը:

Ի՞նչ խօսք որ, այդ հոգերէն խորապէս ազդուեցան նաեւ մեր ընկերները, որոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ աշխատաւորներ են, կամ արհեստաւորներ:

Դեռ մինչեւ այսօր, շատ շատերը կը տապկուին նոյն անստուգութեան մէջ, զրկուած աշխատանքէ կամ նպաստէ:

Եւ սակայն, աճուսաւիկ այդ հոգերուն մէջ անգամ, կազմակերպութիւնը իր Շրջ. ժողովը կը գումարէ ճիշդ ժամանակին:

Նիւթական տագնապն ու հոգեկան անձկութիւնը իրենց հետքերը ձգած ըլլալով հանդերձ, չեն վնասած կուսակցական գործունէութեան զարգացման:

Միայն Շրջ. ժողովին գումարման ճշդապահութիւնը անբաւական պիտի ըլլար հաստատելու այս պարագան:

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, հակառակ տխրող տագնապին, Ֆրանսայի շրջանը ոչ միայն պահած է իր համբանքը, այլ եւ աւելցուցած՝ զգալի չափով:

Եթէ ընկերներ տեղափոխուած են ի խնդիր աշխատանքի, ուրիշներ բռնած են անոնց տեղը:

Եթէ աշխատանքէ զրկուած ընկերներ ի վիճակի չեն եղած կատարելու իրենց նիւթական պարտականութիւնները, աւելի բախտաւորներ ջանացած են լրացնել սակը, բաժնելով իրենց միջեւ կամ ուրիշ ելքեր գտնելով:

Անշուշտ այս բոլորը չեն կրնար ծածկել զանազան զանցառութիւններ կամ տրտունջներ, որոնք պիտի լսուին Շրջ. ժողովէն:

Երբ կազմակերպութիւն մը անվթար կը պահէ իր համբանքը եւ կ'աւելցնէ, յաղթահարելով բազմաթիւ դժուարութեանց, երբ կը բազմապատկէ իր հոգեկան կորովը, համատարած անստուգութեան մէջ ալ կենդանութեան նոյն շունչը ցանելով իր ճամբուն վրայ, կը նշանակէ թէ լեռ ու ձոր կտրած, այլ եւս միայն յառաջանալու մասին կրնայ մտածել:

Իսկ այդ յառաջացման բոլոր պատեհութիւնները կան այս երկրին մէջ: Այս երկրէն դուրս ալ, հարեւան երկիրներու մէջ:

Միայն թէ՝ անհրաժեշտ է նորոգուիլ: Նորոգել աշխատանքի մեթոտներն ալ, յառաջ քաշելով թարմ ուժեր:

Բոլորս ալ հաւատարիմ՝ Դաշնակցութեան հիմնական սկզբունքներուն, անոնց իրականացման պիտի ձգտինք ո՛ւր որ ալ գտնուինք:

Բայց, չպիտի մոռնանք թէ իւրաքանչիւր միջավայր իր հոգերն ու պահանջներն ունի, որոնք նոյնքան ուշադրութիւն կը պահանջեն:

Օրինակ, այս պողոտաներուն վրայ, շատ աւելի վրդովիչ է երիտասարդութեան հոգը:

Ըսել կ'ուզենք թէ շատ աւելի ծանր պարտականութիւններ կ'իյնան Արեւմտեան Եւրոպայի դաշնակցական մարմիններուն վրայ:

Նոյնպէս, գտնուելով այս Լոյս – Քաղաքին մէջ, մենք պարտաւոր ենք աւելի գիտակցութեամբ եւ ուշադրութեամբ հետեւիլ միջազգային շարժումներու, ընկերային, տնտեսական թէ քաղաքական, որոնք անընդհատ ուղղութիւն եւ բովանդակութիւն կը փոխեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԿՈՉԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

«Յուր աշխարհիս խաղաղութիւն»

Եթովպիոյ կայսրը շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ օգոստոս 12ին, նախարարներու եւ երեւելիներու ժողովի մը առջեւ, իր գերագոյն կոչը ուղղելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որպէսզի ապահովեն խաղաղութեան պահպանումը:

Ստորեւ կ'ամփոփենք այս կարեւոր ճառին գլխաւոր մասերը.—

«Պատմութիւնը կ'ոգեկոչէ անցեալ դէպքերը: Ան չի լուծեր ներկայ հարցերը, բայց երբեմն կ'օգնէ անոնց լուծման: Այն հարցը որուն մէջ այժմ կը գալարուի Եթովպիան, նոր բան չէ: Ներկայ դէպքերը հետեւանքն են ուրիշ դժուարութեանց որոնք լուծուեցան իրենց ժամանակին: Եթովպիոյ պատմութիւնն ալ կը ներկայացնէ մեծութեան շրջաններ եւ տագնապալի պահեր: Մեր իշխանութեան միջոցին, մեր պարտականութիւնն եղաւ Եթովպիան առաջնորդել դէպի իր բարձր եւ ազնիւ ճակատագիրը: Կայս. կառավարութիւնը միշտ նկատի ունեցաւ օտար կառավարութեանց եւ հպատակներու շահերը, առանց ազգի խորութիւն գնելու: Ուրեմն, չըլլար որ եւ է բան որ վնասէր իտալական շահերուն, կամ նուազեցնէր իտալական ազգին հեղինակութիւնը: Ներկայ դժուարութիւնները մեր շրջանին հանդիպած ըլլալով, մեր առաջին պարտականութիւնն է մեր բոլոր ջանքերը թափել զանոնք հարթելու համար, հանդարտութեամբ եւ յարատեւութեամբ, Եթովպիոյ իրաւունքներուն պաշտպանութեան հիման վրայ: Մենք պէտք է ներշնչուինք քրիստոնէական այն սկզբունքէն որ կը թելադրէ չյուսահատիլ: Այդ պիտի ըլլայ մեր պարտականութեան կատարման նիւթը»:

«Պատերազմի վտանգը կ'աւելնայ»

Կայսրը յետոյ պարզելով Իտալիոյ հետ եղած վէճին մանրամասնութիւնները, շարունակեց.

— «Եթովպիա կ'ուզէ ապահովել բարեկարգութիւնը եւ խաղաղութիւնը երկրին մէջ եւ երբեք չպիտի ընդունի որ եւ է բան որ կրնայ վնասել իր անկախութեան եւ նուազեցնել իր կայսեր, ժողովուրդին կամ բանակին արժանապատուութիւնը: Պատերազմի վտանգը կ'աւելնայ, սակայն եւ այնպէս, Եթովպիա տակաւին զօրաւոր յոյսեր կը տածէ թէ խաղաղ լուծում մը պիտի գտնուի այս ցաւալի վէճին: Թէեւ անկարելի է նախատեսել բանակցութեանց արդիւնքը, բայց անձրեւաբեր եղանակին վախճանը կը մօտենայ: Մինչ շատ մը մեթոտներ կը փորձուին վէճը հարթելու համար, Իտալիա անընդհատ կը շարունակէ զինուոր եւ ռազմանիւթ ղրկել իր երկու սահմանամերձ վայրերը: Սակայն եւ այնպէս, մենք վստահութիւն ունինք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութիւնները եւ մեծ ու փոքր ազգերը պիտի հետաքրքրուին Եթովպիոյ ծանր վիճակով եւ իրենց աջակցութիւնը պիտի ընծայեն արդարութեան: Մենք վստահութիւն ունինք մեծ եւ հզօր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, որոնք հպարտ են իրենց փառաւոր անցեալով: Մենք գիտենք որ այդ երկու կառավարութիւնները տոգորուած են ազնիւ զգացումներով եւ հաստատապէս կ'ուզեն պահպանել խաղաղութիւնը, գործակցութեամբ աշխարհի միւս ազգերուն: Սրտանց կը մաղթեմ որ յաջողութեամբ պսակուին խաղաղութեան պաշտպան այս երկու պետութեանց ջանքերը:

Աղօթք յաղագս խաղաղութեան

«Մենք կը հաւատանք այն աղօթքներուն որ կը բարձրանան առ Աստուած, խնդրելով իր շնորհը հեղուլ ազգերու առաջնորդներուն վրայ, որպէսզի արդարութեամբ վարուին, պահպանելու համար խաղաղութիւնը, համաձայն իր սուրբ կամքին: Որպէսզի մեր ժողովուրդն ալ մասնակցի այն աղօթքներուն զորս կազմակերպած է Մ. Նահանգներու «Եթովպիոյ կոմիտէն», օգոստոս 18ի կիրակին, ամերիկեան եկեղեցիներու մէջ, հրամայեցինք որ այդ միեւնոյն օրը մասնաւոր աղօթքներ կատարուին մեր եկեղեցիներուն մէջ: Եւ մեր շնորհակալութիւնը յայտնեցինք նախագահ Ռուզվէլթի, իր յայտարարութեանց համար:

Յուսալով հանդերձ թէ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խաղաղասիրական ջանքերը յաջողութեամբ պիտի պսակուին, կը յայտարարենք.— եթէ այդ ազգերուն ջանքերը եւ մեր ճիգերը ձախողին եւ սատանային ուժը յաղթէ, յառաջ բերելով պատերազմ մը որ դժբախտութիւն, ամօթ եւ թշուառութիւն պիտի պատճառէ մարդոց, այն ատեն Եթովպիա ոտքի պիտի ելլէ գլուխն ունենալով իր կայսրը: Ինք եւ իր ժողովուրդը, որուն հազարամեայ քաջութիւնն ու հերոսութիւնը հանրածանօթ են, ապաւինած՝ Աստուծոյ օգնութեան, իրենց երկիրը պիտի պաշտպանեն մինչեւ իրենց արեան վերջին կաթիլը, այն բնական ամրութիւններով՝ լեռներով եւ անապատով զորս շնորհած է Տէրը»:

Զանգեր եւ անհանգստութիւններ Փարիզի մէջ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Փարիզ հասաւ, մասնակցելու համար երեք պետութեանց ժողովին, որ պիտի բացուի ուրբաթ օր եւ որուն խորհրդակցութեանց հիմ պիտի ծառայէ 1906ի համաձայնութիւնը:

Այդ համաձայնութեամբ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա յանձն կ'առնեն ապահովել Եթովպիոյ անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը: Այդ պետութիւններէն մէկուն տրուած արտօնութիւնները պէտք չէ վնասեն միւս երկուքին շահերուն: Վէճ մը ծագած ատեն, երեք պետութիւնները պէտք է խորհրդակցին, պաշտպանելու համար Անգլիոյ շահերը՝ Եգիպտոսի եւ Սուտանի, Իտալիոյ շահերը՝ արեւելեան Ափրիկէի իր գաղթավայրերուն, եւ ֆրանսական շահերը՝ Սօմալիի եւ Ճիպութիի մէջ: Դաշնագիրը կնքուած էր 12 տարուան համար եւ նորոգելի՝ երեքական տարի պայմանաժամով: Երեք պետութիւններէն մէկն ու մէկը չէր կրնար չեղեալ նկատել զայն, առանց վեց ամիս առաջ լուր տալու:

Արդ, Եթովպիա ստորագրած չըլլալով դաշնագիրը, չպիտի մասնակցի Փարիզի ժողովին: Մնաց որ, չափազանց չեշտուած է շահերու բախումը եւ մեծ յուսախաբութիւն կը տիրէ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի մէջ: Ամէնէն փափուկ դերը կ'իյնայ Պ. Լավալի վրայ, իբրեւ իրաւարար անգլիական եւ իտալական տեսակէտներու ներդաշնակման:

Կացութեան լրջութիւնը հաստատելու համար, թերթերը կը գրեն թէ Պ. Իտընի պիտի ընկերանայ Պ. Վէնսիթըրթ, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ ԵՒՍ

Երէկ ներկայացուցի երկու պատ-կերներ՝ «Հայաստանեան»ներու փոխադարձ սիրաբանութեան:

Առաջինը քաղած էի հայ բոլշեւիկներու օրկանէն, Նիւ Եորքի Բանուորէն, որ անխնայ կը պատռէր ռամկավար ղեկավարներուն դիմակը:

Իր պատմութեան համաձայն, անոնք «մամուլի էջերով եւ գաղտնի շրջաբերականներով հրահանգ տուին իրենց հետեւորդներուն չօժանդակել, չմասնակցիլ ներգաղթի հանգանակութիւններուն, Նուպարաշէնի հանգանակութիւնը պատռուակ բռնելով»: (Յուլիս 12):

Երկրորդը՝ ամփոփումն էր ռամկավար «Պայքար»ի մէկ խմբագրականին, որ ձաղկելով արտասահմանի հայ համայնավարներուն «ազգաքանդ ադմկարարութիւնը», կ'ազդարարէր սրտառուչ միամտութեամբ.

— «Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ուզէ որ արտասահմանի հայութիւնը կապուած մնայ երկրին հետ հայրենասիրութեամբ, պէտք է յայտարարէ թէ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵՐՈՒ ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԿԱՊ ՉՈՒՆԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԵՒ ԹԷ ԱՆՈՆՑ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐՆԱՅ ԹԷ ՆԵՐՔԻՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՂԾԵԼ ԵՒ ԹԷ ՕՏԱՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌՋԵՒ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԴԱՐՁՆԵԼ ՀԱՅԵՐԸ»:

Ահա պատկեր մը եւս, դարձեալ «Հայաստանեան»ի եւ կատաղի հակադաշնակ թերթի մը, «Երիտ. Հայաստան»ի կողմէ ներտուած ողջադափ «Հայաստանեան»ներու, պետական Կարմիր խաչի եւ Բանուորի երեսին.

— «Միայն քայքայելու ընդունակ ծանօթ տարրը ՀՕԿ — «Բ» քլիքը Պոսթոնի մէջ խառնշտկեց Պետ. Կար. Խաչը եւ կազմակերպութիւնը տաւ իր ափին մէջ չարք մը անհեռատես տիկիններու մեղսակցութեամբ, որուն ի հետեւանք տարուէ տարի Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչը սկսաւ դիմել դէպի արեւմար, դէպի խաւարում:

... Այլ էր 1935 յուլիս 4ի «Համագումարը»: Ծիւրած, նիհարցած, մեխանիզմով քայքայուած Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչը Նիւ Եորքի մէջ հրապարակաւ ցոյց տուաւ իր մահամերձ վիճակը եւ սկսաւ ճանկել պատասխանատուներու քիթն ու բերանը...:

Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչը Նիւ Եորքի «Համագումարին» մէջ ունեցած է միայն 8 պատգամաւորներ, միւս 21ը ձայնի հանգամանքով նշանակուած են Նիւ Եորքի ՀՕԿ «Բ»երէն ու այս ողբալի հաւաքոյթին անունը դրած են «Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչի Համագումար»:

Դիտելով Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչի այս ողբալից «Համագումարը», հարկ կը համարենք անգամ մը եւս կրկնել ճշմարտութիւնը թէ՝ բոլոր այն կազմակերպութիւնները, լինին այդպիսիները Հայրենակցական թէ Վերաշինական, Սեր. «Այգ» Միութիւն թէ Պետ. Կար. Խաչ, որ գիտակցաբար թէ ագիտաբար ինքզինքնին ենթարկած են ՀՕԿ «Բ»երու թեւարկութեան, այդպիսիներու վախճանը ուշ կամ կանուխ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ է»:

Կարելի չէ՞ր այս համով – հոտով փոխասացութիւնը եղանակի մը վերածել եւ ձայնագրով տարածել գաղութէ գաղութ, իբրեւ փայլերգ «Միացեալ ճակատ»ի, քանի որ ատելով կ'առնեն «Մեր հայրենիք»ը:

ՎԱՀԷ

ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԱԲԷՇԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՆՈՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐԸ

Վենետիկէն կը հեռագրեն թէ միաբանութեան ընդհանուր ժողովը աբբահայր ընտրած է Հայր Սրապեան վարդապետ Ուլուհօճեանը:

Հայր Սրապեան փոխ – տեսուչ եւ ուսումնապետն է Սեվրի Մուրատեան վարժարանի, անոր հաստատումէն ի վեր:

29 ՆՈՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐ

Կիրակի օր, 11 օգոստոս, պաշտօնաթերթը հրատարակեց 29 նոր հրամանագիր – օրէնքներ: 41 հրամանագիրներ հրատարակուած էին շաբաթ օր, իսկ մնացեալ 11ը պիտի յայտարարուին այս շաբթու:

Նոր օրէնքներով հանգստեան կը կոչուին պետական գործարաններու, մասնաւորապէս ծխախոտի արհեստանոցներու 1200 պաշտօնեաներ: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական ներքին ծխախոտներուն օրական սպառումը, որ 63.000 քիլօ էր 1931ին, 46000ի իջած էր 1934ին: Այս անկումին հետեւանքով է որ խնայողութիւն կը կատարուի:

Դարձեալ, նոր օրէնքով մը թանգարաններու այցելինը երկու փրանքէն կը բարձրանայ 3 փրանքի: Միեւնոյն ատեն կը ջնջուի կիրակնօրեայ ձրի այցելութիւնը, բացի Լուվրէն եւ Լիւքսէնպուրկէն: Կիրակնօրեայ մուտքի գինն է 1 փրանք 50:

Ուրիշ հրամանագիր մը կ'աւելցնէ պետական համալսարաններու եւ ուրիշ կարգ մը բարձրագոյն կրթարաններու արձանագրութեան սակը: Նկատելով որ համալսարանական ուսանողներու թիւը մեծապէս աւելցած է պատերազմէն ի վեր, խճողում յառաջ բերելով կարգ մը ասպարէզներու մէջ, շատեր կը թելադրէին տեսակ մը սահմանափակում հաստատել: Այդ նպատակին կը ձգտի նոր օրէնքը, դիտել տալով թէ՝ մինչ փրանքը իր արժէքին 4/5ը կորսնցուց 1926ին, համալսարաններու արձանագրութեան ծախքը միայն երկու անգամ աւելցած է: Նոր յաւելման բուն սակը պիտի ճշդուի աւելի վերջը, բայց նոր հրամանագիրը 25 առ հարիւրի կը սահմանափակէ թիւը այն ուսանողներուն

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ» ԵՒ ՄԵՆՔ

Այս վերնագրով առաջին յօդուածի մը մէջ յայտնած էի թէ ընկերվարական — համայնավար գործակցութեան արդիւնքը, ազդելով երկու Միջազգայիններու յարաբերութեանց վրայ, պիտի ազդէ նաեւ մեր քաղաքական դատին: Պէտք է աւելցնել որ այդ գործակցութեան անմիջական հետեւանքը պիտի ըլլայ նաեւ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան փոփոխութիւնը: Եթէ Ժողովրդական ճակատի յաջողութեամբ պետական մեքենան ղեկավարուի անոր ներկայացուցիչներով, շատ հաւանական է որ ֆրանքեւռուս այժմու յարաբերութիւնները աւելի խորանան ու մտերմանան, իսկ եթէ պարտուի, կրնայ որոշ ցրտութիւն ստեղծուիլ այդ երկու պետութիւններու միջեւ: Դժուար է գուշակութիւններ ընել ֆրանքեւ-թուրք յարաբերութիւններու ստանալիք վիճակի մասին, որովհետեւ մերձաւոր Արեւելքի ֆրանսական քաղաքականութեան այժմու ուղղութեան համաձայն կ'երեւան բոլոր հոսանքները:

Քաղաքականէն աւելի, զուտ տնտեսական եւ ընկերային ազդեցութեամբ է որ մեր գաղութի ճակատագրին վրայ նշանակելի չափով պիտի կշռէ «Ժողովրդական ճակատ»ի յաջողութիւնը կամ պարտութիւնը: Աչքի առջեւ ունենանք մեր գաղութին ընկերային ու տնտեսական կառուցուածքը: Առանց սխալած ըլլալու վախի, կարելի է հաստատել որ դուրս ձգելով, քանի մը մատի վրայ համրուած հին ու նոր մեծահարուստներ, խոշոր քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ հաստատուած մեր հայրենակիցները կամ գործարանային աշխատաւորներ են, կամ մանր խանութպաններ եւ արհեստաւորներ եւ պզտիկ թիւով ալ հողին կապուած աշխատաւորներ: Ճշտուած ձեւով աշխատաւորական դրոշմ ունեցող այս զանգուածը կը տառապի տնտեսական ծանր մտահոգութիւններով աւելի քան տեղացի աշխատաւորը: Ան հասարակ իր ստացած վարձատրութիւնը, երբ կ'աշխատի, շատ տեղեր աւելի պակաս է քան իր բախտակից տեղացիինը, երբ չաշխատի, իր ստացած գործազրկութեան նպաստը — երբ բախտն ունի օգտուելու անկէ — նոյնպէս աւելի ցած է: Աշխատանք ճարելու հեռանկարը շատ մութ է իրեն համար, անգամ մը երբ կորսնցուց իր գործը, դուրս մնալով 10 առ հարիւր համեմատութենէն կամ ուրիշ որ եւէ պատճառով, վերստին գործ մը ճարելու համար պիտի սպասէ որ իր շրջանին մէջ իր արհեստակից բոլոր Ֆրանսացիները տեղաւորուին, որպէսզի կարգը օտարին գայ: Հայ աշխատաւորին ողբերգութիւնը այսքանով ալ չի լրանար, ամէն ատեն կամ առնուազն պարբերաբար երկու տարին անգամ մը աշխատանքի իրաւունքին զրկուելու սպառնալիքին տակ կը տառապի եւ եթէ իրականանայ այդ սպառնալիքը, դատապարտուած է անօթի մնալու: Տեղէն շարժուելու, իր երկիրը կամ, ուրիշ երկիր մը բախտ որոնելու հնարաւորութենէն ալ զրկուած է:

Իր խոշոր գծերուն մէջ այսպէս պատկերացուած հայ աշխատաւոր զանգուածին շահը ինչ եւ որո՞ւ հետ կ'ուզէք որ ըլլայ: Անվիճելի կ'երեւայ ուրեմն որ զուտ տնտեսական գետնի վրայ, հայ աշխատաւորը կրնայ ըլլալ միայն այն հոսանքին հետ, որ իր օտար ըլլալու հանգամանքին մէջ աշխատանքի եւ հետեւաբար ապրելու իրաւունքէն զրկուածի մը դատապարտութիւնը չեն տեսներ, այն հոսանքին հետ, որ կ'ընդունի անոր մէջ մարդկային բոլոր իրաւունքները, որ նախանձով եւ ատելութեամբ չի մօտենար իրեն, որ բեռ մը չի նկատեր զինքը: Ճիշդ է որ կարգ մը դէպքեր ու երեւոյթներ նկատուած են զանազան գործատեղիներու եւ արհեստանոցներու մէջ, ուր Ֆրանսացի աշխատաւորը ուղղակի եւ անուղղակի ակնարկութիւններով խրտչեցուցած է օտար աշխատաւորը, պատճառ նկատելով զայն իր քիչ շահելուն կամ անգործ ըլլալուն, բայց այս երեւոյթը պէտք է մեկնել առաւելապէս ենթակային տգիտութեամբը եւ անհասկացողութեամբը, ընկերային եւ տնտեսական հարցերը ըմբռնելու իր անկարողութեամբը: Առանց շատ երկարել ուզելու, կարելի է պնդել ուրեմն որ ընկերային եւ տնտեսական գետնի վրայ, հայ աշխատաւորութեան, որ ըսել է գրեթէ ամբողջ ֆրանսահայ գաղութին շահը կը նոյնանայ ֆրանսացի աշխատաւորին շահուն հետ, անկախ նոյնիսկ այն ճշմարտութենէն որ որ եւ է երկնքի տակ որ եւ է պայմաններու մէջ, բոլոր աշխատաւորները ինչ ազգի եւ ըմբռնումի ալ պատկանին, ունին նոյն հասարակաց շահերը:

Ազգապահպանման հարցը, ձուլման դէմ պայքարը առաւելապէս ներքին խնդիր է: Պարզ կ'երեւայ որ այս երկրին մէջ որ եւ է հոսանք օտարները ձուլելու մասնաւոր քաղաքականութիւն չի հետապնդեր, երկրին մշակութային եւ այլ պայմաններն են միայն որ վտանգ կը ներկայացնեն: Հետեւաբար մեր դիրքի ճշդումին մէջ այս հարցը մեծ կշիռ ու արժէք չի ներկայացներ:

Ահաւասիկ այն քանի մը տարրերը որոնք կրնան հիմ ծառայել ճշդել տալու մեզմէ իւրաքանչիւրին նախասիրութիւնները: Այս ճշդումը հարկադրաբար չի մղեր մեզ մոռցնել տալու մեր հիւրի հանգամանքը այս երկրին մէջ: Ոչ միայն օրէնքխարգելքով, այլեւ բարոյական առողջ հասկացողութեամբ եւ մեր շահերուն համար, ներելի չէ մեզի մասնակից դառնալ երկրին ներքին խնդիրներուն եւ ընկերային շարժումներուն: Մեր անձնական համոզումները, նախասիրութիւնները, շահերը պէտք է որ պահենք մեզի համար եւ թեթեւութիւնը չունենանք զայն ցուցադրելու ամէն տեղ ու ամէն ատեն: Մեր այս վերապահումի պարտադրութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը կարելի է դիւրութեամբ բացատրել եւ հասկնալի դարձնել մեր ֆրանսացի բարեկամներուն, որոնք որ եւ է գնով պիտի չուզէին վտանգուած տեսնել մեզ պէս տարագիր եւ հայրենազուրկ ժողովուրդ մը:

Այս հարցին ամբողջական քննութիւնը ուսումնասիրել նաեւ մեր կեանքին վրայ այդ շարժումին ունեցած անխուսափելի անդրադարձումը: Դաշնակցութեան եւ հայ համայնավարներու յարաբերութեան խնդիրը մեր գաղութին մէջ գործնական հողի վրայ դրուած է: Մեր մարմինները շատ մը տեղերու մէջ, «Ժողովրդական ճակատ»ի հանդէպ իրենց դիրքը ճշդելու հարկադրանքին տակ կը գտնուին: Խնդրին տեսական լուծում տալը չի բաւեր, գործնական լուծում մը պէտք է տալ:

Շրջանային ժողովը պատասխանատու — պարտականութիւն ունի այդ լուծումը գտնելու:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՇԱՊԻԿՆԵՐԸ

Այս ամառ շապիկցու կտաւ չկար Երեւանի մէջ: Բնակչութիւնը գիշեր ցերեկ եռեւէն ինկած՝ խանութէ խանութ կտաւ փնտռեց շապիկ կարելու՝ չգտաւ: Կրնա՞ք երեւակայել, որ եթէ ձեռքն իյնար, ի՛նչպիսի կատաղութեամբ պիտի հագնէր:

Բայց օր մըն ալ դուրս կ'ելլեմ, ու խանութ կը մտնեմ, դարակներու մէջ շարուած կտաւէ շապիկներ կը տեսնեմ, կարուած ու պատրաստ, իսկ շուրջը բոլորուած յաճախորդ — փնտռողները կանգնած են պատկառելի հեռաւորութեան վրայ եւ չեն մօտենար ···

Ինչո՞ւ: Վասնզի բոլորը մէկ չափու վրայ կարուած, պզտիկ շապիկներ են եւ ոչ ոքի վրայ կը նստին:

Կը մօտենամ:

Գուցէ կարելի է կոճակները իրարմէ հեռացնել եւ կերպով մը մէջը մտնել:

Անկարելի էր: Կոճակները անդունդ-նեռուողի նման կեցեր էին կիպ եղերքին:

Գուցէ կարելի է բանալ ներս ծալլուած մասը, — ո՛չ: Ոչ միայն զապաս չունի (ներս ծալլուած մաս), այլ եւ կտորներն իրար միացած են ավանսով:

Այս շապիկները կարած էր Երեւանի կարի արհեստանոցը 16 տարեկաններու համար: Ջայն հագնելու համար՝ յաճախորդը ծնած ըլլալու էր անպայման 1919 թուականին, երբ մասամբ քաղաքական կացութենէն, մասամբ մայրերու մոռացկոտութեան շնորհիւ ծնունդ տեղի չէր ունեցած, եւ շապիկները չծախուեցան եւ դարակներու մէջ մնացին:

Ասկէ ի՞նչ կը հետեւի:

Եթէ Երեւանի կարի արհեստանոցը մէկ չափու վրայ պիտի կարէ միշտ, ապա ուրեմն այդ ապրանքն սպառելու համար պէտք է համաձայնութեան գալ ծնող մայրերու հետ եւ ծնունդները ենթարկել որոշ յանձնառութեան:

Եթէ, ըսենք, արհեստանոցը 1940 թուականէն մինչեւ 1946, ըստ պայմանաւորման, 48 չափով շապիկ կարէ պիտի, ապա այդ վեց տարուան ընթացքին մայրերու ծնած զաւակները պարտաւոր են միայն 16 տարեկան ըլլալ, եւ ըստ կարելւոյն՝ մանչ:

Այդ բաւական չէ:

Արհեստանոցը պէտք է կապ հաստատէ նաեւ ճաշարաններու հետ: Վասնզի 16 տարեկան մը կրնայ այնպէս մը սնանիլ, որ 40 տարեկանի հաստութիւն կ'ունենայ:

Ես չեմ մեղադրեր, եթէ Երեւանի կարի արհեստանոցը բոլոր հասակի մարդոց մէկ չափու վրայ կը կարէ: Ո՛չ, առիկա ցոյց կուտայ արհեստանոցին անաչառութիւնը դէպի տարբեր հասակի մարդիկ եւ անյողդողդ կամքը: Ջափը քառասունեւութ՝ քառասունեւութ: Ցխուն՝ յխուն: Արհեստանոցը, հօ՛, ջերմաչափի անդիկ չէ, որ այս ու այն յաճախորդին հասակին համեմատ ելլէ — իջնէ:

Ջերմաչափը մեր վարիչ Գրիգորն է: Ծայր աստիճան զգայուն:

Ջկայ քաղաքիս մէջ երկու մարդ, որոնց նկատմամբ միեւնոյն վերաբերմունքն ունենայ: Իւրաքանչիւր այցելուի «չափ»ը կ'առնէ՝ նկատի ունենալով արտաքինը, ընկերային դիրքը, օգտակարութեան տեսակը եւն.:

Աստիճանով իրմէ բարձրը ընդունած ժամանակ՝ նորածին ճնճղուկի նման թեւերը կը դողդղացնէ, աչքը այցելուի բերնին, պատրաստ անոր բոլոր հրամաններուն:

Այցելու ալ կայ, զոր ընդունելու ժամանակ վեր կ'ելլէ տեղէն, կը ժպտի, հինգ քայլ յառաջ կուգայ: Այցելու ալ կայ, որուն առջեւ միայն ոտքի կ'ելլէ: Կամ՝ ոտքի կ'ելլէ ու կը ժպտի, բայց չի շարժիր տեղէն: Կամ՝ միայն կը ժպտի· կամ՝ միայն կը քալէ:

Ժպիտներն իրենց անկեղծութեամբ ակռաներու քանակին համեմատ երեսուներկու աստիճանի կը բաժնուին (ըստ Սեւխիւսի):

Աղջիկներու քով առանձին է, տղամարդոց քով՝ քնքոյշ:

Վերջապէս ինքն իրեն համար գոյութիւն չունի, ինչ որ ուզես՝ այն է Գրիգորը, եթէ վերադաս ես: Իսկ եթէ ստորադաս ես, մէյմըն ալ կը տեսնես որ մեր վարիչը գրիգորանալ կը սկսի իր աթոռին վրայ անյողդողդ: Չի տեսներ, չի լսեր, չի շօշափեր, չի հասկնար (ինչպէս սովորաբար գոյական անունները կը ճանչցուին քերականութեան դասագիրքերու մէջ):

Եթէ այդ ժամուն կը ժպտի քովը նստած յարգելի հիւրին՝ չհամարձակիս օգտուիլ իր ժպիտէն: Անմիջապէս հրամայական նայուածքով մը քեզի կը դառնայ (այնպէս ինչպէս գիրքերու մէջ, մանրատառ, սովորաբար ծանօթութեան բաժնի մէջ կը գրուի) ըսել ուզելով.— «Քեզի հետ խօսող չկայ»:

Կը կարծեմ որ Գրիգորը հիմա վախնալով կրնայ փոխել իր այս բնաւորութիւնը կամ ծածկել:

Ինչո՞ւ, ափսոս է:

Անհատական նման մօտեցում սաստիկ պէտք է Երեւանի կարի արհեստանոցին՝ կտաւը յարմար ձեւով կարելու համար:

Գրիգորին ալ՝ արհեստանոցին անաչառ վերաբերմունք է անհրաժեշտ:

Լաւ կ'ըլլար որ բնաւորութիւններն փոխանակէին իրարու հետ:

Ի՞նչ-կայ, սխալ առեր են բնաւորութիւնները՝ հիմա կը փոխեն ու կ'ուղղեն:

Հօ՛, սպասաւորներ չեն, որ ըսպասեն որ գերեզմանը ուղղէ:

Հապա եթէ բնաւ չմեռա՞ն: Այսպէս սպասա՞վ պիտի ապրին այլ եւս:

ԼԵՌ-ԿԱՄՍԱՐ

(«Խ. Հ.»)

«ՆՈՐ ԿԵՆՑԱՂԸ» ԿԱՐՄԻՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Խորհրդային աշխարհին մէջ նոր կենցաղ կը հաստատուի: Ստալին հրամայած է աւելի ուշադիր վերաբերում ունենալ դէպի մարդը: Ցուցնելու համար, թէ ինչպիսի այլանդակ բարքեր կը տիրեն հոն, բերենք քանի մը օրինակներ՝ քաղելով «Պրաւդա»ի միայն մէկ թիւէն (7 օգոստ. 1935).—

Մոսկուայէն Գորկի քաղաքը կ'այցելէ պատասխանատու պաշտօնեայ Ֆիրաքեէլը, կը ծանօթանայ 20 տարեկան օրիորդ Կոժեւնիկովայի հետ: Համոզելով աղջիկն ու ծնողքը, կ'ամուսնանայ եւ կինը միասին առնելով կը վերադառնայ Մոսկուա:

Մէկ ամիս վերջը Ֆիրաքեէլը արդէն յղի կինը տունէն կը վռնտէ եւ խեղճ Կոժեւնիկովան անօգնական եւ առանց դրամի փողոցը մնալով, կ'որոշէ անձնասպան ըլլալ: Անծանօթ մարդիկ վրայ կը հասնին, փրկելով մանկամարդ կնոջ կեանքը: Երբ կը դիմեն ամուսնին, վերջինս լրբօրէն կը պատասխանէ·

— Կ'ուզեմ, կնոջս հետ մէկ օր կ'ապրիմ, կ'ուզեմ մէկ շաբաթ կամ ամիս մը: Մէկ ամիսը արդէն շատ երկար ժամանակ է: Գաւառացի կնոջ մը պէտք չունիմ: Աւելի ազուոր կիներ ունիմ: Իսկ եթէ Կոժեւնիկովան կ'ուզէ տեսնել, թէ իր աչքերուն առջեւ ինչպէս կ'ապրիմ անոնց հետ, թող տունս գայ, անկիւն մը կը տրամադրեմ: Միայն թէ թոյլ չեմ տար տեսարդել (փափաւան) ընել ···

Երբ կը դիմեն դատարան, դատաւորը կը պատասխանէ, թէ դատական գործ չէ: Գլխաւոր դատաւորը գործը կը յղէ ոստիկանութեան:

Ոստիկանութիւնը կը հետաքրքրուի·

— Կոժեւնիկովան ինքզինքը ջուրը նետա՞ծ է:

— Ոչ, չձգեցին:

— Ամուսինը ծեծա՞ծ է կինը:

— Կը կարծենք, ոչ:

— Ուրեմն ի՞նչը դատենք ···

Վերջապէս դատարանը կը զբաղի Կոժեւնիկովայի գործով եւ կը վճռէ, որ ամուսինը խաբուած կնոջը հարիւր րուբլի վճարէ:

Եւ միայն այսչափ ···

⁂ Խորհրդային տնտեսութեան նախագահ Աբրամչիկը առանց պատճառի մտրակի տակ կ'առնէ իրենց հովիւը եւ լաւ մը կը ծեծէ: Կուսակցական մարմիններուն եղած բոլոր բողոքները կը մնան առանց արդիւնքի: Կուսակցական ընդհանուր ժողովը եւ շրջանային կոմիտէն կ'որոշեն միայն դիտողութիւն ընել ընկ. Աբրամչիկին, որ անփափկանկատ է գտնուած դէպի աշխատաւոր հովիւը ···

⁂ Բագուի փուռերու վարիչ Պետրոսեանի պզտիկ տղան կը մտնէ պետական փուռերէն մէկը եւ հացթուխ Ջէյնալովէն կը պահանջէ երեք կարկանդակ: Վերջինս կը պահանջէ նախ դրամը վճարել եւ ապա կարկանդակները ստանալ:

Փոքրիկ տղան կը բարկանայ, յայտարարելով թէ բոլոր հացագործները իրեն ձրի կուտան ուզածը, ի՞նչպէս է որ Ջէյնալովը կը համարձակի մերժել Պետրոսեանի տղուն եւ սպառնալով հայրիկին գանգատիլ, կը հեռանայ: Տղուն բողոքը լսելով, Պետրոսեանը կը կատղի եւ անմիջապէս գործէն կը հեռացնէ պարտաճանաչ Ջէյնալովը, իբրեւ խորհրդային իշխանութեան թշնամի ···

Կուսակցական բոլոր մարմինները հաւանութիւն կուտան Պետրոսեանի «դատավճռին» եւ ամբողջ մէկ տարի մինչեւ այսօր, Ջէյնալով անօթի փողոցները կը թափառի՝ դուռնէ դուռ զարնելով եւ համայնավար արդարութիւն փնտռելով:

Համաձայն «Պրաւդա»ի դեռ դատուած չէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օլգա Գուլազեան

Երեւանի կառավարութիւնը «Ժողովրդական դերասանուհի» տիտղոսը տուաւ Օլգա Գուլազեանի:

Ծնած է 1885ին, Թիֆլիսի մէջ: Կը մտնէ տեղւոյն նախակրթարանը, սակայն չի կրնար շարունակել իր ուսումը՝ չքաւորութեան պատճառով: Ու կը նուիրուի բեմին: Առաջին անգամ բեմ կ'ելլէ Գ. Սունդուկեանցի Էլի մէկ զոհ թատերախաղի ներկայացման մէջ, Նատաշայի եւ Սալոմէի դերերով:

Առաջին իսկ օրերէն՝ կը գրաւէ Գ. Սունդուկեանի ուշադրութիւնը: Ժամանակ մը կը խաղայ Ամօ Խարազեանի խումբին մէջ, յետոյ կը հրաւիրուի խաղալու Թիֆլիսի գեղարուեստական թատրոնին մէջ, որ այդ շրջանին կը գտնուէր Տիկ. Սիրանուշի ղեկավարութեան տակ: Ցատկալից աչքի կը զարնէ իր խաղարկութիւնը վօդվիլներու մէջ մանուկներու եւ սպասուհիներու (սուբրետ) դերերով: Շնորհիւ իր յամառ աշխատանքին եւ ինքնօգնութեան՝ Գուլազեան հետզհետէ կը ստանձնէ բարդ դերեր:

Օլգա Գուլազեանի բեմական ընդունակութիւնները հարուստ են եւ ընդարձակ:

Գուլազեան խաղացած է Անդրկովկասի զանազան քաղաքներուն մէջ, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ:

1926ին Թիֆլիսի մէջ կը տօնուի իր բեմական գործունէութեան 25ամեակի յոբելեանը, յետոյ կը հրաւիրուի Երեւան: Այնտեղ պետական թատրոնի մէջ իր դերերը կը կրեն կատարելութեան կնիք,— Նատալիա (Խաթաբալա), Տուանեա (Երեւակայական հիւանդ), Սողոմէ (Պաղտասար աղբար), Եփեմիա (Պէպօ), Կուկուշկինա (Եկամտաբեր պաշտօն), Նոյեմզար (Մեծապատիւ մուրացկաններ):

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

Վաղարշապատի մէջ, յուլիս 29ին սկսաւ Հայաստանի մարզական ողիմպիականը, որուն կը մասնակցէին 14 շրջաններ: Բացման ներկայ էին Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի քարտուղարներէն Շաղրաթեան եւ Հայաստանի մարզական կազմակերպութեան գլ... բաղոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահ Աբրահամեան:

⁂ Յուլիս 18ին Մոսկուայէն Երեւան հասաւ գիտական արշաւախումբ մը, 22 հոգի, որ պիտի ուսումնասիրէ Արագածի եւ Սեւանի բուսական կենդանական աշխարհը:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«LA MASCOTTE»

Թատրոնէն փոխ առնուած խաղերուն ամենայաջողներէն մէկն է Լէօն Մաթոյի բեմադրած հնամենի՝ բայց միշտ թարմ՝ աշխարհահռչակ օփերէթը:

«Մասքօթ»ի երաժշտութիւնը՝ Պոլսոյ բեմերուն վրայ՝ մեր պատանի ճաշակը ընտելացուցած էր ֆրանսական հաճելի, թեթեւ ու ներդաշնակ երաժշտութեան:

Էտմօն Օտրանի՝ իր տեսակին եւ ձեւին մէջ դասական այդ կտորը տասնեակ տարիներ յետոյ դեռ կը պահէ իր հրապոյրը եւ վիպական ներշնչումը:

Զափի եւ համեմատութեան գնահատելի կառուցում մը, բնականութեան դրոշմը կը դնեն միշտ՝ ծիծաղելի ու խեղկատակ կացութիւններու վրայ, որոնք տրամաբանական կարելիութիւններու սահմանը չեն ոտնակոխեր:

«Մասքօթ»ի նիւթը ծանօթ է, բառին նշանակութեան չափ: «Մասքօթ» կը նշանակէ բախտաբեր էակ կամ առարկայ:

Երեւակայածին իշխանութեան մը մէջ ապրող ագարակապան Անթօնիօ բախտաբեր սպասուհի մը ունի՝ Պէթթինա:

Եւ մինչդեռ անոր մոգական ազդեցութեան շնորհիւ Անթօնիօ կը հարստանայ, իր եղբայրը Ռօքքօ կը տառապի անյաջողութիւններու ցանցի մը մէջ:

Անյաջողութիւններու շարք մը կը մթագնէ նաեւ Լօռան Ժէ. Թագաւորին կեանքը, որ իր մտերիմներուն կը զանգատի աշխարհի ամէնէն անբախտ թագաւորը ըլլալուն համար:

Հարկերու մասին իրեն տրուած տեղեկագրէ մը միայն ան կ'իմանայ, որ իր պետութեան մէջ իրմէ աւելի անբախտ մէկը կայ, ագարակապան Ռօքքօն:

Ու կ'որոշէ այդ բախտակիցը տեսնել, անոր այցելութիւն մը տալով:

Մինչ այդ Անթօնիօ կարեկցելով իր եղբօր վիճակին, անոր ղրկած է՝ շարք մը պտուղներու հետ իր «մասքօթ»ը, Պէթթինան, որուն սիրահար նշանածը կը գտնուի նոյնպէս Ռօքքոյի ծառայութեան մէջ:

Լօռան Ժէ. Ռօքքոյի այցելութեան միջոցին շարք մը զուարճալի պատահարներէ յետոյ, կը տեղեկանայ Պէթթինայի խորհրդաւոր կարողութեան եւ կ'որոշէ իշխանուհիի մը տիտղոս մը տալով իր պալատը տանիլ:

Սակայն Պէթթինայի խորհրդաւոր կարողութիւնը պահպանելու համար պայման մը կայ,— կոյս մնալ:

Հարկ է ուրեմն զայն զատել իր նշանած Փիպպոյէն:

Բայց Պէթթինա պալատական շռայլութիւններէն չի շլանար: Ան նախամեծար կը համարի իր հնդկահաւերը արածել, իր սիրական Փիպպոյի ոչխարներու կողքին:

Կը հետեւի դիմադրութիւններու եւ արգելքներու զուարճալի շարք մը, համեմուած ծանօթ եղանակներով ու երգուած հաճելիօրէն:

Պէթթինայի եւ Փիպպոյի մաքուր եւ անխորտակելի սէրը կը յաղթահարէ վերջապէս արքայական կամքին, զոհաբերելով գերբնական կարողութիւն մը:

Ցայտուն մըն է Պէթթինայի դերը կատարող Օր. Ժէրմէն Ռօքէն: Խաղի տեւողութեան միջոցին ան ապրեցնող, գրաւող ու հաճելի տարրն է իր երգելու բացառիկ շնորհով, գեղեցկութեամբ եւ դիմախաղի գերազանցօրէն խօսուն արտայայտութիւններով:

Յանկալի պիտի ըլլար Ֆրանսական շարժանկարը արժեցնելու տեսակէտէն, որ փարիզեան բեմադիրները լայն ասպարէզ տային տաղանդաւոր արուեստագիտուհիին, փոխանակ վերճարուած ռէքլամներու գնով պարտադրելու հասարակութեան երկրորդական արժէքներ, որոնք հիասթափ կը ձգեն հանդիսատեսը, վնասելով ճարտարարուեստի մը վարկին:

Լիւսիէն Պառու անդիմադրելի կատակերգական կարողութեամբ մը կը տանի թագաւորի ծանր դերը, ստեղծելով տիպար մը՝ որ նոյն իսկ զաւեշտական չափազանցուած դրութիւններուն մէջ կը պահէ զուարճալի բնականութիւն մը:

Հանրածանօթ Տրամէլ վիճակուած է անբախտ Ռօքքոյի դերը: Իր փորձ դերասանի անվիճելի կարողութիւնը՝ հակառակ յառաջացած տարիքին— կը յիշեմ զինքը ծափահարած ըլլալ Շան – Էլիզէի Ալքազարի բեմին վրայ, երեք տասնեակ տարիներ առաջ — կրցած է պահել արտայայտութիւններու թարմութիւն մը, որ ընդունակ կը դարձնէ զինքը իւրացնելու ամէնէն այլազան տարազները:

Պառու եւ Տրամէլ անդիմադրելի զոյգ մը կը կազմեն:

Փիպպոյի կարեւոր դերը կը կատարէ Է. Ռուանէ, որուն ախորժալուր ձայնը իր գլխաւոր արժանիքը կը կազմէ այս ժապաւէնին մէջ:

Գլխաւոր դերակատարները կը շրջանակեն Ժանին Կիզ, Լէօթէյլի, Թէբէյ Տօնի եւն.:

Մասքօթի յայտագրին ամէնէն գրաւիչ մասը սակայն — գեղարուեստական աւելի նուրբ զգայնութիւններու սիրահարներուն համար — կը կազմէ գունաւոր տեսարաններու շարք մը, շատ մեծ արուեստագիտական ճաշակով առնուած Վենետիկի ջրանցքներուն, Նափոլիի զմայլելի ծովախորշին եւ Սիէնայի գեղածիծաղ շրջականներուն հրաշալիքներէն:

Իտալական անբացատրելի երազանքով օծուն՝ երգեր կը բազմապատկեն գոյներուն եւ տեսարաններուն հրապոյրը, կիթառներու եւ մանտօլիններու ընկերակցութեամբ, կազմելով համերգներուն ամէնէն կատարեալը, լոյսի, գոյնի, գիծի եւ ձայնի գերագոյն ներդաշնակութեամբ:

Անոնք որ բախտաւորութիւնը ունեցած Վենետիկի մեծ ջրանցքին վրայ, կօնտոլի մը մէջէն լսել carme... կամ լուսնակի գիշեր մը, մակոյկի մէջ, Նափոլիի համայնապատկերին առջեւ կապոյտ երազներ հիւսել... Սանթա – Լուչիայի հոգեխռով երգերը ունկնդրելով, անոնք կը... պահ մը այդ բոլոր զգայնութիւնները ունենալ Մասքօթի մութ սրահին մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱ...

ԲՆԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Լէնինկրատի մէջ բացուեցաւ բնախօսութեան միջազգային ԺԵ. համագումարը, որուն կը մասնակցին աւելի քան 1500 պատգամաւորներ ... երկիրներէ:

Օրակարգը խճողուած է կար... հարցերով, որոնց մէջ՝ ջղային դր...թեան բնախօսութիւնը, Փավլով... աշակերտներուն փորձերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՑԻՆ, ԿԸ ՓԱԿԵՆ...

— o —

Թուրքերէն Թան կը գրէ (1 օգոստոս).—

Տեսնելով որ այսօրուան վիճակի բարելաւումը անկարելի է, որոշուած է փակել գործնական վարժարանները: Որովհետեւ այս վարժարանները տըւած են այնպիսի արդիւնքներ, որոնք բոլորովին հեռու են այն նախատեսութիւններէն, զորս ունեցած էր կառավարութիւնը՝ զանոնք հիմնած ատեն:

Այս վարժարաններուն փոխարէն, դարձեալ կուսակալութեան մասնաւոր եկմտացոյցովը, պիտի բացուին 4 կարգի արհեստանոց վարժարաններ: Անհրաժեշտ պատրաստութիւնները կը տեսնուին արդէն:

ՀԱԿԱՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս տեղական ապրանքներու ցուցահանդէսը բացուեցաւ Պոլսոյ մէջ: Ստուգուած է որ տեղական ապրանքներու դէմ գաղտնի եւ ծրագրեալ քարոզչութիւն մը կը կատարուի: Այսպէս, հոն առաջին անգամ ցուցադրուած են ինքնաշարժի քաուչուկ անիւներ, որոնց համար կ'ըսուի թէ տեղական չեն: Ցոյց կը տրուին նաեւ ուրիշ ապրանքներ, որոնք ներածուած են ու իբրեւ տեղական կը ցուցադրուին: Պոլսոյ արհեստից քննիչը միջոցներ ձեռք առած է արգիլել տալու համար այս քարոզչութիւնը:

Գոնիա

Գոնիայի կուսակալ Ճեմալ Պարտաքճի մէջ այլոց ըսած է Թուրք խմբագրի մը.— Փրոֆ. Սալամոնին հետ Պէյշեհիր լիճի շրջակայքը քննութիւն կատարեցինք. ինք համաձայն է մեր եզրակացութեան, —Սարքուն հոսեցնել Պէյշեհիր: Այն ատեն, ջուրին մակերեսը պիտի բարձրանայ, եւ ջրելու յատուկ ջրանցքները միշտ առատ ջուր պիտի ունենան: Գացինք նաեւ Սիլլէյ (գիւղ մը), որոշուած է կարել կիրճ մը որ ժայռերէ բաղկացած է: Ջուրը չի կրնար սուզուիլ անկէ, հոս ալ լաւ «պատած» մը Պէյշեհիրի ջուրը հետզհետէ կը նուազի: Մասնագէտ մը քննեց, արդիւնք չունեցանք: Մեծ հող պիտի առնենք Պէչ Կէօզ ջուրին, որ մէկ մեթրը կ'ոստնու, եթէ զայն 10 մեթրէն հոսեցնենք ուժ մը պիտի գոյանայ: Որով, կարելի պիտի ըլլայ ելեկտրական գործարան մը աշխատցնել եւ շրջականերուն բաշխել:

«Թան» կը գրէ.—

Գոնիան մեր աշխարհագրական գիրքերուն մէջ «Միջին Անատոլուի ցորենի ամբարը» ցոյց տրուած է: Բայց վերջին տասը տարիներուն շատ ողբալի վիճակի մը մատնուեցաւ ան: Անձրեւի ու ջուրի պակասէն ինչպէս եւ այրող արեւին ներքեւ, դաշտերը այրեցան, ու գիւղացին եւ ցանողները շատ դժբախտացան: 1929ին քիչ մը նպաստաւոր անձրեւներ տեղացին, բայց այն տարին ալ ցորենը արժէք չառաւ: 25 տարիէ ի վեր Գոնիայի շրջակայքը ոռոգելու հէքեաթը կը լսենք: Երբեմն ֆրանսացի, երբեմն իտալացի դրամատէրեր կը շահագրգռուէին, կայսրութեան հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնն ալ աս ու ան յանձնախումբին լեցուն ամսականներ կը բաշխէր: Արդիւնքը մէջտեղն է: Միլիոններ արժող այս ծրագիրը հինգ փարայի օգուտ մը տուած չէ: Ջրանցքներն իսկ ջուրի պակասէն սկսած են ճաթիլ... Պէյշեհիր լիճն ալ ցամքելու վրայ է. Ջուրերը մէկ քիլոմեթր քաշուած են... Ի՞նչ պիտի ըլլայ ուրեմն: Եթէ յատկացումը չաւելցուի, դարմանումը անկարելի է: Իբրեւ թէ այս տարի այս գործը գլուխ պիտի ելլէր, բայց ամառը կ'անցնի արդէն ու բոլորը կրկին տրտմած են: Կուսակալը որ երկրին լաւագոյն վարչագէտներէն մէկն է, ամբողջ նահանգը քններ ու բոլորին կրկին հնտացու բաժնելը անհրաժեշտ դատեր է: Այս տարի ալ երաշտ է, հունձքը 50 առ հարիւր փճացած է: Գիւղացին իր հացն իսկ պիտի չկարենայ ապահովել:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Փափիւսէյ), 8 օգոստ. — Դպրոցասէր Տիկ. վարժարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ իրենց շէնքի սրահին մէջ՝ շատ կոկիկ ձեւով: Ուսուցչութիւնը յարմար չըտեսաւ այս տարի ժողովրդական հանդէսի մը վերածել զայն եւ սրահ կամ պարտէզ վարձել այդ առթիւ: Այս տարուանը կը յիշեցնէր մեզի հայրենիքի դպրոցական հանդէսները՝ ընտանեկան մտերմութիւնով:

Ժամը առտուան տասնին, սիրունիկ փոքրիկներ վարժարանի դուռը ափ էին առած «հրահանգներ» ուղելու: Ժամը մէկուկէսին արդէն սկսած էին վազվզելով գալ, մաքուր գոգնոցներով ու ճերմակ օձիքներով մնիկնիկներ՝ իրենց ծնողքներուն հետ:

Սրահին կեդրոնը շինուած էր կոկիկ եւ մաքուր բեմ մը: Պատերը ամբողջովին զարդարուած էին մանկական գեղեցիկ նկարներով ու իրագիտական գունաւոր պատկերներով, յատուկ սեղանի վրայ դրուած էին տղոց կողմէ շինուած ձեռագործները եւ տարուան ընթացքին պատրաստած հիւսուածքներու եւ խաղալիկներու հաւաքածոները: Լուսաւոր եւ արեւալի սրահը կը խայտար պզտիկներու ճլուլիւնէն:

Դաշնակի եղանակով առաջնորդըւած շարքերով ներս եկան փոքրիկները եւ բեմի վրայ տողանցքէ մը վերջ, սկսան իրենց մանկական երգերն ու պարերը:

Հետզհետէ բեմ հանեցին «Քաղաք կ'երթամ», «Իջնենք դաշտը», «Կօշկակարները», «Կովկիթը», «Հետեւինք մեր առաջնորդին», «Մարգպարը», բոլորը եղանակաւոր եւ քանի մը արտասանութիւն եւն., որոնց բոլորն ալ զուտ մանկական եւ հասկնալի նիւթեր, ոչ մէկ բան կար որ հասակէն վեր եւ անմարսելի ըլլար տղոց համար: Կրնանք ըսել թէ զուտ մանկական էր, մանուկներու կողմէ՝ մանուկներու համար:

Ուսուցչութիւնը այս բոլորը պատրաստած էր ամբողջ տարուան ընթացքին՝ դասաժամերէն դուրս եւ իբր դաս, նկատի առնելով մեր տղոց տարիքը, սուղ ժամերը եւ ֆիզիքական յոգնութիւնը, խնայած էր օրեր տրամադրել՝ վարժեցնելու տղաքը: Դասերը շարունակուած էին մինչեւ 31 յուլիս առանց ժամանակացոյցէն շեղելու:

Հանդէսին վերջաւորութեանը, ուսուցչութեան կողմէ երկու խօսքով բացատրուեցաւ դպրոցին բարոյական եւ նիւթական վիճակը, թելադրուեցաւ ծնողքներուն որ աւելի մօտէն հետեւին իրենց զաւակներուն մանաւանդ առողջութեան եւ բարեկրթութեան եւ չտարուին միայն երեւոյթներով: Բացատրուեցաւ տղոց ձեռարուեստներու կարեւորութիւնը, անոնց դրական եւ բարոյական օգուտը եւ Դպրոցասէրի ըրած զոհողութիւնը եւ ատոնք բոլորը ընտանեկան եւ մտերմիկ ձեւով մը, իբր խօսակցութիւն:

Այս բոլորէն վերջ գիշերային աշակերտներուն եւ ծաղիկ դասարանին վիճակացոյցները բաժնուեցան, որոնց մէջ տղոց ուսումնական նիշերէն զատ կային նաեւ բարոյական դիտողութիւններ: Կարգը եկաւ իրենց մէկ տարուան ձեռագործներու եւ ձեռարուեստներու հաւաքածոներուն, որոնց գեղեցիկ դասաւորումը տղաքին ըրած էին առաջնորդութեամբ ուսուցիչներու: Մեծ ոգեւորութիւն առաջ բերին այս հաւաքածոները թէ տղոց եւ ծնողքներու մէջ:

Անցած տարուան 120 աշակերտներէն այս տարի, մնացած են 63 հոգի, մեծերը կանչուած ըլլալով ֆրանսական վարժարաններէն՝ կրթական տեսչութեան հրամանով: Այս մեծերէն 15ի մօտ տղաք հետեւեցան գիշերային դասերու, հայերէն ու Հայոց պատմութիւն, շաբաթը չորս կամ հինգ օր:

Դպրոցասէրը շատ մեծ զոհողութիւն ըրաւ այս երկու տարուան ընթացքին, այս համեստ թաղին համար՝ պիւտճէին երեք չորրորդ բացը գոցելով եւ տղաքը մաքուր եւ արեւոտ շէնքի մէջ կրթելով մանկավարժական ուղղութեամբ:

Ռ. Կ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԵՄ. ԵՒ ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

═ o ═

«Արազ»ի մէջ կը կարդանք (11 օգոստ.)—

Վերջնապէս կը վիժին ահա բոլոր խլրդային աշխատանքներն ու ստորերկրեայ դաւերը:

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները՝ նորընտիր Թաղականութիւնը վաւերացուելէ յետոյ Թեմ. Խորհուրդէն, անմիջապէս ձեռնարկած էր գործի, կազմելով իր դիւանը ու օժանդակ մարմինները եւ հրաւիրելով նախկին Թաղականութիւնը գալ կատարել կանոնական յանձնումը: Ցանուն նախկին Թաղականութեան՝ նախագահ Պ. Ն. Իփանովիչ եւ գանձապետ Պ. Ն. Կիւմիւշեան ներկայացան արդարեւ եւ յանձնեցին կնիքը, դրամարկղը, եւ յարակից փաստաթուղթերը: Քանի մը օր յետոյ Պ. Կիւմիւշեան մերժեց սակայն ներկայանալ յանձնելու համար եկեղեցւոյ գոյքերը եւս, առարկելով որ կառավարութիւնը հրահանգած է նախկին Թաղականութեան գոյավիճակը պահպանել մինչեւ Թեմ. պատգամ. ժողով: Նախկին Հոգաբարձութիւնը եւ Աղքատախնամը եւս, միեւնոյն պատրուակով, մերժեցին իրենց կարգին կանոնական յանձնումը կատարել իրենց յաջորդներուն, համայնքին մէջ ստեղծելով այսպէս անբնականոն վիճակ մը որ ցանկալի էր միայն պղտոր ջուրի մէջ որս փնտռող խառնակիչներուն եւ զոր յաւերժացնելու համար անոնք ափ առած էին կառավարութեան դռները՝ յուսալով պետական շրջանակները եւս մոլորեցնել:

Դաւանութեանց նախարարութեան իրաւաբանական մարմինը ստիպուեցաւ քննել թեմին եւ համայնքին մէջ ստեղծուած վէճը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, եւ իր տեղեկագրին վրայ է որ դաւանութեանց նախարարութիւնը հետեւեալ պաշտօնագիրը կը յղէ ահա թեմական խորհուրդին.—

«Պուքրէշի Թաղականութեան ընտրութեան դէմ տեղի ունեցած բողոքին քննութիւնը անկ է Թեմ. Խորհուրդին՝ համաձայն թեմական կանոնադրութեան 36րդ յօդուածին գ. կէտին եւ անոր որոշման դէմ որ եւ է բողոք կը ներկայացուի Թեմ. Պատգմ. Ժողովին իբրեւ վերջին ատեանի, համաձայն թեմական կանոնադրութեան 27 յօդուածին բ. կէտին:

Նախարարութիւնս կը պատկանի միայն իբրեւ վերին օրկան, քննել եւ հակակշռել Թեմ. պատգմ. ժողովին տալիք որոշումները:

Հետեւաբար այն վայրկեանէն որ Թեմ. Խորհուրդը իր վճիռը կուտայ վաւերացնելով ընտրութիւն մը, անոնք որ բողոք ունին պարտաւոր են ուղղել Թեմ. պատգմ. Ժողովին:

Ինչ կը վերաբերի բողոքին 2 կէտին՝ ի մասին Ինճ. Ք. Սոլոմոնի կացութեան, որքան ատեն որ պատգմ. ժողովը զայն հրաժարած չէ նկատած, կը նշանակէ թէ արդարանալի գտած է անոր բացակայութիւնները պատգմ. ժողովի նիստերէն եւ հետեւաբար պատճառաբանուած:

Հետեւաբար կարելի չէ հաստատել թէ Պ. Ինճ. Սոլոմոն կորսնցուցած է Թեմ. պատգամաւորի իր հանգամանքը, եւ այդ պարագային Թեմ. Խորհուրդը կը նկատուի օրինաւոր կերպով ընտրուած եւ հետեւաբար այս տեսակէտով օրինաւոր է նաեւ ընտրութիւններու վաւերացումը իր կողմէ»:

Պայքարի ամիսէն յետոյ՝ երբ ժողովուրդը իր կամքը արժեցուց պարտութեան մատնելով համայնքին ցեցերը թաղականական ընտրութեանց մէջ, կառավարութեան վճռով կը փակուի նաեւ խլրդային աշխատանքներուն շրջանը, որ այնքան աւելորդ ճիգ արժեց եւ այնքան ամօթ յաչս հիւրընկալ երկրին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

═ • ═

Կիրակի օր բացուեցաւ 1935—36 տարեշրջանին ընդհ. Ֆրանսայի ֆութպոլի եղանակը: Փարիզի լաւագոյն խումբերէն Րէտ Սթար Օլէմփիք մրցեցաւ Եգիպտոսի ազգային խառն խումբին դէմ, ուր այս միջոցիս պտոյտի ելած է դէպի Եւրոպա, մրցելու համար մայրաքաղաքներու լաւագոյն խումբերու դէմ:

Մրցումը տեղի ունեցաւ Սէնթ Ուէն, Սթատ տը Փարիի մէջ, ուր եգիպտական խումբը չարաչար պարտութեան մատնեց Փարիզի խումբը 2—4ով:

Եգիպտական խումբը լաւ խաղարկութիւն մը երեւան բերաւ, զարմացնելով հանդիսատեսները, որոնք միշտ կը ծափահարէին քաջալերելով զանոնք: Ամբողջ Ֆրանսական թերթերը գովասանքով կը խօսին անոնց կոկիկ փասերուն, զօրաւոր շիւթերուն, իրարու օգնելու ձեւին եւ արագաշարժութեան մասին, իսկ ֆրանսական խումբին պարտութիւնը կը վերագրեն կիզիչ տաքին:

Եգիպտական խումբին յառաջապահներուն գիծին մաս կազմող Թօմէսիս (յոյն) որ նոյն օրը շատ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցաւ եւ 4 կէտն ալ ինք նշանակեց, ֆրանսական խումբին տնօրէնութիւնը հաւնելով անոր խաղարկութեան առաջարկած է մնալ Փարիզ, բայց այս վերջինը մերժած է:

Սթատ Քոլոմպի մէջ ալ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի յաղթեց Սէնթ Էթիէնի խումբին, 2—5ով, որ Փարիզ եկած էր մեծ յոյսերով:

⁂ Այս միջոցիս Պրիւքսէլի (Պելճիքա) Սթատ Հէյսէլի մէջ տեղի կ'ունենայ հեծելանիւի համաշխարհային ախոյեանութեան մրցումները, որոշելու համար 1935—36 տարեշրջանին ախոյեանները: Մրցումները բացուեցան շաբաթ օր եւ պիտի տեւեն տասը օր: Առաջին մրցումը յատկացուած էր արդուեթեան «փրոֆէսիոնէլ» եւ «ամաթէօր» դասակարգերուն պատկանող հեծելանուորդներուն:

«Ֆինալ»ի մրցումները տեղի ունեցան կիրակի օր եւ եղան շատ հետաքրքրական: Անցեալ տարուան ախոյեանը, պելճիքացի Ժէֆ Շէրէնս, չարաչար պարտութեան մատնելով իր հակառակորդները հռչակուեցաւ ախոյեան: Երկրորդ հանդիսացաւ գերմանացի Րիխթէր, երրորդ եւ չորրորդ ֆրանսացիներ Ժէրարտէն եւ Միշար:

Ժէֆ Շէրէնս այս տարիով չորս անգամ կ'ըլլայ որ պատիւը կ'ունենայ կրելու «Ծիրանի գօտի» շապիկը: Իսկ «ամաթէօր» դասակարգին ախոյեան հռչակուեցաւ գերմանացի Մէրքէնս, երկրորդ՝ հոլանտացի Վան Վլիէթ:

Երկուշաբթի օր սկսաւ նոյն տեղը տըմի — ֆոնի մրցումները, եւ ֆինալ մրցումը տեղի ունեցաւ երէկ, երեքշաբթի: Անցեալ տարուան ախոյեանը՝ գերմանացի՝ Էրիխ Մէճ ամէն ջանք պիտի թափէ իր տիտղոսը պահելու համար:

⁂ Իսկ Միւնիխի (Գերմանիա) անգլիական աթլէթիք ազգային խումբը պարտուեցաւ գերմանական համապատասխան խումբէն 75ի դէմ 61 կէտով:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Պատրա՞ստ ենք

—•—

Ֆրէզնոյի Մշակը, անկախ թերթ մը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 յուլիս).

— «Շատ անգամ այս սիւնակին մէջ գրած, կրկնած եւ մատնանշած ենք ազգային գոյութեան սպառնացող վըտանգը, եւ շեշտած՝ ազգային միացեալ ճակատի անհրաժեշտ պէտքը:

Փարիզի եւ ուրիշ եւրոպական ոստաններու մէջ համախմբուած մեր ամէն տեսակի վարչութիւններն ու մարմինները, ինչպէս նաեւ պետական ու քաղաքական փորձառու անձնաւորութիւնները նմանապէս շօշափելի բան մը ըրած չունին: Տեսակ մը ազգային ընդարմացում, կամ անդամալուծութիւն անտարբերութեան է դատապարտած ամէնն ալ: Ու ցնցում մը անհրաժեշտ է, եթէ չենք ուզեր մօտեցող փոթորիկներու ընթացքին մեր գոյութիւնը վտանգել:

Հաւանական պատերազմներու, բախումներու եւ քաղաքական փոթորիկներու համար կը պատրաստուին ամէնքը: Տենդագին գործի են լծուած աշխարհի հզօրներէն սկսեալ մինչեւ յետին տկարները, որովհետեւ գիտեն թէ մօտալուտ վտանգը ճգնաժամային ու օրհասական բնոյթ պիտի ունենայ:

Հորիզոնին վրայ երեւցող ճակատագրական այս դէպքերու նախօրեակին ի՞նչ կ'ընենք մենք: Թող չառարկուի թէ ի՞նչ բաներ կարելի է ընել որովհետեւ կարելիութիւններ շատ կան կամ եթէ չկան, պէտք է ստեղծել, դիմագրաւելու համար այն վտանգները, որոնք ոչ միայն մեզի այլ նոյն իսկ աշխարհի հզօրներուն սարսափ կը պատճառեն:

Ամէնէն կենսականն ու տարրականը սրբազան միութիւնն է, ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ: Այդ կերպով միայն կարելի է մէկտեղել արժէքաւոր ու արդիւնաւոր ուժերը, որոնք մեր ամէն կազմակերպութիւններուն մէջ ալ կան, եւ օգտակար դառնալու համար կը կարօտին հաւաքական գործունէութեան, հայրենիքի պաշտպանութեան գերագոյն շահին առջեւ ստորադասելով հատուածական ամէն ճղճիմ հաշիւ:

Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ նախապէս գոյութիւն ունեցող աւելի քան երկու միլիոն հայութենէն մնացած է աննշան թիւ մը, կամ շուք մը միայն: Արտասահմանի եւ գաղութներու հայութիւնն է որ կը կազմէ բուն հայկական զանգուածը եւ պատասխանատուութիւն ունի ներկայանալու թէ իբր թիկունք եւ թէ առաւելապէս իբր ճակատ, ու բախտորոշ այս օրերուն սիրոյ եւ եղբայրութեան գիտակցօրէն ամրապնդուած կապերով ստանձնելու գործի պատասխանատուութիւնը:

Հայութիւնը իր ուժերը հարիւրապատիկելով իսկ չի կրնար կշիռը մէկ կամ միւս կողմ շրջել, բայց մեր վտանգուած գոյութիւնը ամրապնդելու համար պէտք ունինք ամէնուն միացեալ եւ ամրակուռ ուժին:

Մօտաւոր անցեալը բաւական գրաւական մըն է թէ Արարատի, Սարդարապատի, Գարաքիլիսէի, Սուէտիոյ, Շապին Գարահիսարի, Զէյթունի, Հաճընի եւ Վասպուրականի հերոսամարտերը մեր հայ ժողովուրդը ունի դէթ վտանգի պահուն մարտական ուժ ստեղծելու ընդունակութիւնը: Ոչ մէկ ատեն ազգային սրբազան միութեան եւ համագործակցութեան պէտքը այնքան շեշտըւած կերպով չէ ներկայացուած մեզի որքան այսօր:

Մեր հայրենաբաղձ ու պատուախնդիր ժողովուրդը ընդունակ է նմանապէս գերագոյն զոհողութիւններու: Կը մնայ մեր առաջնորդներուն, ազգային գործիչներուն եւ ղեկավարներուն գիտակցիլ վայրկեանի վեհութեան եւ հայութիւնը առաջնորդել փոթորկումներու եւ քաոսի մէջէն դէպի իր վերջնական հանգրուանը: Այդպէսով է որ կը կերտուին սեփական հայրենիքները եւ կը պաշտպանուին անոնց սահմանները»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երբեք չէինք կարող կարծել, որ Զօր. Նազարբէկեանը դէմ կը լինէր Ազգ. Խորհ.ի քաղաքականութեան՝ Թիկունքն ամրացնելու գործում, այն էլ այնպիսի ժամանակ, երբ Թիկունքում, Շամքոր, Բագու եւ այլուր տեղի ունէին ուժեղ բախումներ. այո, մենք ուղղակի հիասթափուեցանք, որովհետեւ նախ նա պարտաւոր էր կատարել կովկասեան ճակատի պետի հրահանգը, իբր զինուորական, ապա իբր հայ զօրավար, այն էլ հայկական անդրանիկ զօրամարմնի պետ, նա ընդհակառակն շատ ուրախ պէտք է լինէր, որ Թիկունքում հայկական գաւառները զինւում են եւ կարող կը լինեն դիմադրելու թշնամու սադրանքներին, մանաւանդ որ հայրենակցական գնդերը նրանից չէին խլում զինուոր կամ ռազմամթերք, որպէսզի մեր զօրավարը մտահոգուէր ռազմաճակատի թուլանալով: Ռուսական բանակի մէջ եղած կովկասահայ զինուորութեան քանակը հասնում էր 250 հազար հոգու, այդ քանակից միայն 20—25 հազարն էր տարուած զէնքի տակ, միւսները ազատ էին կացուցուած մեծամասնական յեղափոխութեան հետեւանքով: Եթէ մեր պատկառելի զօրավարը, Նազարբէկեան, որ եւ է գնդապետի կարիքն ունէր, կարող էր կտրուկ կերպով հրամայել, որ այդպիսին թողնէ հայրենակցական գունդը եւ մեկնի ճակատ, հակառակ դէպքում անսաստողին պատժի պիտի ենթարկէր եւ ոչ թէ յայտարարէր, թէ «Գանձակի նահանգով չեմ զբաղւում, այլ մտահոգուած եմ արտաքին ճակատը պաշտպանելու գործով: Ամէն ինչ ճակատ պէտք է ուղարկել: Ձեր գնդապետն էլ պէտք է ճակատ մեկնի եւ ոչ թէ Ղարաբաղ. ամէն ոք ճակատ եւ ամէն ինչ ճակատի համար»: Երանի՜ թէ զօրավարը մեր գնդապետին անմիջապէս ճակատ ուղարկէր: Այն ժամանակ Արցախեան գնդի գործերն աւելի յաջող կը դասաւորուէին. զօրավարի վերոյիշեալ ռազմական տեսակէտն ամենաճիշդն էր բնականոն պայմաններում, սխալ էր 1918 թուի հանգամանքներում կառչել միայն ճակատի տեսութեան, երբ թիկունքը եւս յաճախ ճակատ էր հանդիսանում. զօրավար Նազարբէկեանն աւելի ճկուն պէտք է հանդիսանար, նա բնաւ անտես չպիտի առնէր ե՛ւ թիկունքը եւ ճակատը. Համաձայնեցէք Պ. Խոնդկարեան, որ պատկառելի զօրավարը սխալուեց չստորագրելով պատճառ թղթերը (չեմ ասում քմահաճոյք բանեցրեց) եւ այդ սխալի պատճառով «Արցախեան» գունդը մնաց առանց սայլաշարքի, ձիերի եւ թնդանօթների, հէնց այդ պատճառով էլ դեգերեցինք սար ու ձորերում ամիսներ շարունակ...

Պ. Խոնդկարեանը թող շատ լաւ գիտենայ, որ այդպէս չվարուեցան իրենց հայրենակցական գնդերի հետ Զօր. Գարայեւը, Զօր. Մեխմանդարովը, որոնք նոյնպէս ռուսական կրթութեան եւ ծառայութեան զօրավարներ էին, ի մէջ այլոց եւ իմ բարձր անմիջական պետերը գերմանական ճակատում. նրանք անմիջապէս եւ շատ սիրով դիւրութիւններ տուին իրենց հարազատներին (առաջինը Վրացի, երկրորդը Թաթար) զինուելու եւ կազմակերպելու անգամ Շամքորներ ... Դրանք չյայտարարեցին թէ չեն հետաքրքրւում Քութայիսի կամ Գանձակի նահանգներով ...

Թիֆլիզի ռազմապահեստները լիքն էին ամէն կարգի ռազմամթերքներով եւ ինչ որ տրուէր հայրենակցական գնդերին, տեղի չէր ունենալ ի հաշիւ ճակատի, դեռ մի կողմ եմ թողնում այն հանգամանքը, որ Երզնկան, Մամախաթունը, Էրզրումը, Կարսը, Ալեքսանդրապոլը, ինչպէս եւ Վանը, Սարիղամիշը եւ այլ պահեստատեղիները ուղղակի ճնշւում էին ռուսական հսկայական ռազմամթերքների բեռան տակ, որոնց խոշոր մասը ապիկարութեամբ, առանց փճացման ենթարկուելու ընկաւ Թուրքերի ձեռքը. ո՞վ է մեղաւորը, կարծում եմ, որ յամենայն դէպս «ամէն ոք ճակատ եւ ամէն ինչ ճակատի համար» էժանագին ճշմարտութիւնը բարձրօրէն բարբառող զօրահրամանատարն անմասն չպիտի մնայ այդ մեղքից, մանաւանդ որ նա շա՜տ անգամ էր չափուել տաճկական բանակների հետ տարբեր ժամանակներում ...

Ա. Խոնդկարեանը շատ է զարմացել որ ես փորձել եմ քննադատօրէն վերաբերուել իմ բարձր զինուորական պետին: Ի՞նչ տարօրինակ բան կայ այդտեղ. ռազմական դպրոցներում ռազմավարութիւն (ստրատեգիա) աւանդողները բարեհաճում են քննադատել անգամ Նափոլէոնին. ես շատ մեծ պատկառանքով վերաբերուելով հանդերձ Զօր. Նազարբէկեանին, ասել եմ որ «1918 թուի մեր վտանգուած Թիկունքի հանգամանքներում պէտք է սրբագրուէր» զօրավարի պաշտպանած ճիշդ տեսակէտը. այլ պատկեր կը ստացուէր, եթէ Զօր. Նազարբէկեանն այնքան ուժեղ եւ վճռական լինէր, որ կարողանար եւ իրաւունք ունենար ռազմաճակատ հանելու 100—200 հազար հայ զինուորութիւն եւ յաղթէր թշնամուն եւ ոչ թէ իրար յետեւից յանձնէր Երզնկան, Էրզրումը, Վանը, Սարիղամիշը ապա եւ առանց կռուի Կարսը, Ալեքսանդրապոլը ... Թերեւս ամէն ինչ ներուէր զօրավարին, բայց Կարսի պէս բերդը առանց կռուի, խաբէութեան զոհ գնալով, թշնամուն յանձնելը իրօք որ յանցանք էր պատմութեան առաջ եւ այդ յանցանքի մեղքը քաւեց ուրիշը՝ Խաչ. Կարճիկեան ...

Ահա թէ ինչ է ասում մեզ Պ. Խոնդկարեանը.— «Գնդի կազմութեան առանձին խանդավառութեամբ չի վերաբերում Զօր. Նազարբէկեան, որի կարծիքով գլխաւոր ուշադրութեան առարկայ պէտք է լինի Թրքական ճակատը եւ յօդուածագիրը շատ ծանր խօսքեր է ուղղում իր զինուորական բարձրագոյն պետի հասցէին, չքաշուելով նոյն իսկ քննադատութեան ենթարկել նրա ռազմական տեսակէտները եւ տակտիկական ըմբռնողութիւնները Թիկունքի եւ ճակատի կապի ու փոխադարձութեան մասին»:

Վերոյիշեալ դիտողութիւններիս պիտի կցեմ նախ, որ Խրիմեան Հայրիկը եւ Երկաթէ Պատրիարք Իզմիրլեանը շատ աւելի մեծ հմայք ունէին հայ ազգի մէջ, երբ տակաւին կաթողիկոս չէին, նոյնպէս եւ Զօր. Նազարբէկեանը, նախ քան Հայկական զօրամարմնի (Կորպուս) պետ դառնալը:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(2)

որ կրնան առանց արձանագրութեան ծախքի ընդունուիլ իբրեւ թոշակաւոր (պուասիէ) կամ ուրիշ պատճառով։

Հրամանագրի մը համաձայն, անհրաժեշտ է արտօնութիւն ստանալ շաքարի գործարաններ շինելու համար։

Նոր օրէնք մը կանոններ կը սահմանէ ազգ. վիճակահանութեան տոմսերու կտորակներուն վաճառման համար, պատիժներ նշանակելով անսաստողներուն։

Տեղացի արհեստաւորները պաշտպանելու համար, այսուհետեւ օտար արհեստաւորներն ալ (արթիզան) բանուորներուն պէս ենթակայ պիտի ըլլան 1926 օգոստոս 11ի, 1932 օգոստոս 10ի օրէնքներուն (հարիւրին 10) եւ 1935 փետրուար 6ի հրամանագրին տրամադրութեանց, որ կը վերաբերին ինքնութեան թուղթերու եւ պայմաններուն։ Իւրաքանչիւր արհեստաւորի մասնաւոր անձնագրին վրայ պիտի նշանակուի «արհեստաւոր» բառը։

Հրամանագրի մը համաձայն, սնանկութեանց կամ դատական հաշուեյարդարի պարագային նախապատուութիւն պիտի տրուի բանուորներու (15 օրական), պաշտօնեաներու (30 օրական), առեւտրական ներկայացուցիչներու (90 օր) առնելիքներուն վճարման։

29 բացառիկ օրէնքներուն հետ միաժամանակ, աշխատանքի նախարարը վաւերացնել տուաւ մասնաւոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն նուազագոյն աշխատավարձ կը նշանակուի Լիոնի շրջանի մետաքսի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններուն համար, ուր վճարումները մինչեւ 50 առ հարիւր կրճատուած էին անցեալ տարի։

Իտալացիները մէջտեղ առնուած

Իտալական թերթերը ուժգնօրէն պաշտպանելով կառավարութեան տեսակէտները, դիտել կու տան թէ ոչ Փարիզ — Քէլլօկի դաշինքը, ոչ 1933ի ոչ-յարձակման դաշինքը, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը կապ ունին ներկայ վէճին հետ։ Եւ կ'եզրակացնէ թէ Իտալիա իրաւունք ունի դիմելու ինքնապաշտպանութեան եւ պահանջելու դաշնագիրներու վերաքննութիւն։ «Ազգերու Դաշնակցութիւնը երբեք չպիտի համարձակի մէջտեղ դնել դաշնագիրներու վերաքննութեան եւ գաղթավայրերու վերաբաշխման ամբողջական խնդիրը։ Ան կը վախնայ նախընթաց օրինակներով, անոր ուզածը ոչ թէ հաւասարակշռութիւն հաստատել է, այլ անձնական շահեր գոհացնել»։

*** Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը ծաղրեն Եթովպիոյ կայսեր վերջին յայտարարութիւնները, որոնց համաձայն նաւահանգիստ մը կ'ուզէ Կարմիր ծովուն վրայ։

*** Զօր. Սմուց, Հարաւ. Ափրիկէի փոխ — վարչապետը, հետեւեալ ազդարարութիւններն ուղղեց ճառի մը մէջ.

— «Եթէ Իտալիա Եթովպիոյ վրայ յարձակի, ծանրապէս պիտի լարուին Ափրիկէի սպիտակամորթներուն եւ սեւամորթներուն յարաբերութիւնները։ Միւս կողմէ, եթէ Իտալիա երկարատեւ պատերազմի մը բռնուի, չափազանց պիտի բարդանայ Եւրոպայի կացութիւնը։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի օտար աշխատաւորներէն անոնք որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond – Rostand փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ օրերը.—

Չորեքշաբթի, 14 օգոստոս.— թիւ 10,751—10,875, ուրբաթ՝ 16 օգոստոս 10876 —11,000։ (Թիւ 10,501 —10,750 վերջացած են երկուշաբթի եւ երեքթի)։ Թերացողներուն թուղթերը կը ջնջուին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆՑԻ ԶՕՐԱՎԱՐ Նակաթայի դաշունահար սպանութիւնը, զոր հաղորդած էինք երէկ, կը վերագրուի թունդ ազգայնական տարրերու գրգռութեան։ Բուն չարժառիթը գաղտնի կը պահուի։ Մարդասպան գնդապետը զօրավարին գրասենեակը մտած առեն վէճի բռնուած եւ դաշոյնը քաշած էր։

66 ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ վիրաւորուած են Թուլոնի վերջին դէպքերուն մէջ, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը։

ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՉ-ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ամուսնութիւնը պաշտօնապէս արգիլուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, օգոստոս 12 թուակիր օրէնքով մը։

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ (11 օգոստոս) ֆրանսերէն բոլոր թերթերը գրաւուեցան Պերլինի մէջ, աննպաստ լուրեր հրատարակած ըլլալով։

ԳԱՀԻՐԷԷՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ գացող բեռնակառք մը ջրանցքի մը ափէն անցած առեն, ինկաւ գրօսանաւի մը վրայ, որ շրջեցաւ։ Ուղեւորները ջուրն ինկան։ Քսան հոգի խեղդուեցան, իսկ ուրիշներ վիրաւորուեցան։

ՕՏԱՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ խստիւ արգիլուած ըլլալով, ելմտական նախարարութիւնը կրկին կը յիշեցնէ առ որ անկ է։

ԿԵՂԾ ԴՐԱՄ ԿԸ ՇԻՆԷԻՆ Կրընոպլի համալսարանին ուսանողներէն երկու Լեհեր։ Մէկը ձերբակալուեցաւ Զուիցերիոյ մէջ, երբ հինգնոց մը կը քշէր։ Միւսը կը փնտռուի։ Ասոնք բանուկ արհեստանոց մը շիներ էին Լա Թռօնշի մէջ, 5 եւ 10 ֆրանքնոցներ կեղծելու համար։

ԱԼՊԱՆԻՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ օրէնք մը քուէարկեց, որով կ'երկարաձգուի Եպիրոսի յոյն փոքրամասնութեան դպրոցներուն փակումը, առանց պայմանաժամ նշանակելու։

ՀԱՎՈՒԻ ՄԷՋ գործուած մաքսանենգութիւններու կծիկը կը քակուի հետզհետէ։ Երկու մեղսակիցներ ձերբակալուած են արդէն եւ դեռ կը սպասուի 40 կարեւոր պաշտօնեաներու ձերբակալութեան։ Զեղծումը տեւած է երեք տարի, պետութեան վնաս պատճառելով 150 միլիոն ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցարանին մէջ 181, Cour Lafayette։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

"BONVALET,, սրահին մէջ

31 Bld. du Temple ՄԷԹՐՕ **République**

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 10 ՖՐԱՆՔ

(Մէջն ըլլալով գինին եւ պարգեւը)

ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ, ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Դաշտահանդէս Սեն-Փիէրի դաշտին վրայ

կազմակերպուած՝ Վալանսի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

եւ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մասնաճիւղերուն կողմէ

15 ՕԳՈՍՏՈՍ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԻՆ։

խմբերգներ, խմբական երգեր պարեր եւ մեներգներ։

ջուխ պիւֆէ։ երեկոյեան վերադարձը՝ հանրակառքով ապահովուած է։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

18 օգոստոս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9ը

ՓԻԷՌ ՊԷՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ (Pierre-Bénite la Mouche) անտառին մէջ

եւրոպական եւ հայկական պարեր։ ընտիր PIERRO - JAZZ

ղեկավարութեամբ՝ Սասունցի Ե Ր Օ Ի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ զանազան անակնկալներ։

Պաղ խմիչներ ժողովրդական գիներով։

ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԻ ՏՈՄՍԻ ԳԻՆՆ Է 3 ֆրանք։

Ծանօթ. երթեւեկութեան.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս կիշառէն առաւօտեան ժամը ճիշդ 9-10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-ին։ Իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը։

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30։ — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար։

Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութիւն)։ Հատիկ հատիկ կը հազար (Տոքթ. Հաճոյեան)։ Շաքար ունի՞լ թէ չունել (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ Փոխան դեղագրի (Բժշկ. առածներ)։ Արե՛ւ, արե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աշճեան)։ Մանիշը — խոտ (Տոքթ. Ե. Արզումանեան)։ Օգնութիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շարայեան)։

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք։ Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Rue Allée Thénard N. 3 — IX

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ 14, **Grand'Rue, Croix Rouge.**

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE

ՑՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան մօտ)։

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք։

Տպգ. ծախք 1 »

11 ֆրանք։

Գաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի։

Արտասահմանէն » » » 4 » »

(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ **«HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)**

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐԻ ՄՕՏ)։

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76-39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ՝

Photo ARAX & HENRY անուան տակ։

Օժտուած լոյսի ու այլ գեղեցկութիւններու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ։

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար։

Ամառնօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին ՄԵԾ ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres-Babylone).

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԵԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կու տայ.

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ Շրջանի Տիկնանց խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին դպրոցի սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին թաղիս բոլոր տիկինները անխտիր։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Ստեփան, Արշակ Սիրանոյշ Ստեփանեան (Հօտէլճի [illegible] ցի), որ Իզմիրի աղետին առեն կորսուած են։ Տեղեկացնել՝ Պ. Գէորգ Ստեփանեանի 2, rue Basfroi Paris (11), Franc.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Կալլապատի հասարակ ժողովուրդը Մահմէտական են, եւ բնիկ Հապէշ քանի մը տուն միայն հողի կը գտնուին, անոր համար չունին ոչ եկեղեցի եւ ոչ կարգաւոր։ Մեր գացած ժամանակները ներքին խռովութեանց պատճառաւ 300 ի չափ փախստական Հապէշ քրիստոնեայք եկած էին, խեղճ ու աղքատ մարդիկ. կանայք իրենց ապրուստը համեստութեան դէմ եղած միջոցներով կը հոգային, եւ անտէր տղայք Մահմէտական կրօնքը ընդունելով հացերնին կը հանէին։ Առաջին անգամ տեսնելով Հապէշ ազգը Կալլապատի մէջ, կը խղճայինք ու կը ցաւէինք անոնց կացութեանը եւ բարոյական վիճակին վրայ, բայց Հապէշիստանի հողը ոտք կոխելնէս ետքը հասկցանք անոնց քրիստոնէութեան ինչ նշանակութիւն ունենալը. որուն վրայ ետքէն պիտի խօսինք։

Կալլապատի Շէխը, որ ինչպէս ըսինք, երկու կառավարութեանց կողմէ կը նստի հոն, 2000 թալէրի տարեկան տուրք մը ունի, որ սուրբ Ութչի առենները անձամբ երթալով Հապէշի թագաւորին կը հասուցանէ հանդերձ չատ մը ընծաներով. եւ Եգիպտոսի կառավարութեան վճարած տարեկան տուրքն ալ կարծեօք 8000 թալէրի չափ է։ Հապէշու թագաւորը Եգիպտական իշխանութեան կողմէն դրուած այս Շէխը ուզէ կրնայ փոխել, եւ նոյն թագըուրի ցեղէն ուրիշ Շէխ մը դնել. բայց ոչ երբեք Հապէշ մը. իր կողմէն միայն մաքսապետներ կը խրկուին ազգաւ Հապէշ, որ իր երկրէն հոն գացած ապրանքներուն մաքսը կ'առնուն, ինչպէս Եգիպտոսին իշխած երկրէն եկածներուն մաքսը Եգիպտական կառավարութեան կողմէն կ'առնուի։ Երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի օրերը տօնավաճառ կ'ըլլայ բացօթեայ տեղ մը, եւ նոյն օրերը առ ու ծախք կ'ըլլայ բոլոր շաբթուան համար։

Շէխ Ձիւմայի փոխանորդին իր ըսած Հապէշ իշխաններէն լուր մը ըստանալու համար խոստացած ժամանակը հասած ըլլալով, անձամբ գնացինք Շէխ Ձիւմայի եւ փոխանորդին քով, որոնք ճանապարհի մասին անվտանգ եւ ապահով ըլլալը իմացուցին, եւ խոստացան ճամբայ դնել մեզի. բայց դարձեալ մասնաւոր ապրանքը գողերէ ազատ ըլլալու համար, թագուն ճանապարհներէ խրկել ուղեցին։ Ուստի Յուլիսի վեցերորդ օրը ուղտեր պատրաստել տուաւ մեզի ձրի տանելու. ինքն ալ պաշտօնական հագուստը հագնելով՝ կէս ժամու տեղ ընկերացաւ մեզի Ճըլկայի նահանգին իշխող մեծերուն յանձնելու համար։ Մեզի հետ գալու համար տասնապետով մը տասը անկանոն զօրք դրաւ, եւ թագաւորին ներկայացնելու համար ալ յատուկ յանձնարարական գրով ամենախելք մարդ մը որոշեց որ Արաբերէն եւ Հապէշերէն լեզուն կը հասկընար։ Ճամբայ ելանք այս մարդուս հետ անկանոն զօրաց առաջնորդութեամբը, եւ ինկանք Հապէշու երկրին անելանելի լաբիւրինթոսին մէջ, վայրենի ու զազանաբարոյ ժողովրդեան մը ձեռքը, ուսկէց Տէրը միայն կրնայ ազատել։

ԳԼՈՒԽ Գ.

Ոտիէն ելնելնէս յետոյ պատահած վտանգները։ Ճիլվան եւ Գապր. Մաբիամ հանելնիս։ Ըսար—Ամպայի իշխանէն հրաւիրակ գալը. հացի ենդութիւնը. հրաշքը։ Պիթանիա — Եէսուս գիւղը։ Վտանգաւոր գետէ անցնելու ժամանակ խղդուելէ ազատելնիս։ Վոյտակէ գիւղը, հոն քաշած նեղութիւննիս։ Եզեկիէլի հիւանդութիւնն ու մահը։ Ավիտա գիւղը եւ անկէ Ըսար — Ամպա հասնելնիս։ Հոն եղած ընդունելութիւնը։ Իշխանին տեսութիւնը։ Երկու Նազարէթցիք։

Անձրեւային եղանակներ ըլլալով՝ գրեթէ ամէն օր գինի կէս աւուր կը հարկադրուէինք հանգիստածտեղերնիս ուր որ ալ ըլլար՝ իջեւանելու։ Այսպէսով երեք օրէն հասանք Կանտովայ մեծ գետին մօտ, ուսկէց անցնիլը անկարելի է կ'ըսէին Կալլապատի մարդիկ. բայց նոյն տարին անձրեւները քիչ մը թեթեւ եւ եւ մնացած ըլլալով՝ ջուրը նուազ էր, այնինչ՝ ուղտերուն ծնկերէն վեր հազիւ թէ կը հանէր, ուստի աներկիւղ անցանք։ Հետեւեալ օրը հասանք Ոհնիի դեղրանքը, զորոնք երեք ամի յառաջ Թէոդորոսէն ապստամբեալ Թըրսօ—Կովազիի զօրքերը յանկարծ գալով կողոպտեր ու այրեր էին, եւ եղեգնեայ խրճիթները անմարդաբնակ կը մնային։ Կալլապատի մեր հետն եղող զօրքերը հետագայ օրը արքունի ճանապարհաւ երթալու կը վախնային, նախ՝ ուղտերուն վնաս մը չգալու, երկրորդ՝ գող ապստամբներուն պատահելով՝ մեր գլխուն վտանգ մը չհասնելու համար. ուստի անկէց սկսեալ հարկ եղաւ ուրիշ գողունի ճանապարհով Գապր — Մարեամի Շէխին տանիլ հասցնելու մեզի, եւ սոսր ձեռօք ալ Ըսար — Ամպայի իշխանին քով հասնելու, այն պայմանաւ որ՝ եթէ Գապր — Մարեամի Շէխն ալ ճանապարհներուն վրայ վստահելով ընդունելու ըլլայ։

Ելանք Ոհնիէն, եւ ինկանք անտառախիտ ու անկոխ լեռներու ու ձորերու մէջ, զորոնք կարծես թէ մահը իր սոսկալի սաւերովը ծածկեր էր։ Անտառային ու ծառախիտ տեղէ մը անցնելու ժամանակնիս, թէպէտ եւ մեծ զգուշութիւնը ձեռքէ չէինք թողուցած, երբ մէկ մը այս դին՝ մէկ մը անդին ուղտերուն վրայ ծռելով կ'երթայինք, յանկարծ դիմացս ծառի հաստ ճիւղ մը կամ թեւը հորիզոնաբար երկնցած դիմացս ելաւ. ուղ[illegible] գլուխը դարձնելու եւ ոչ իսկ մա[illegible] ծելու միջոց կար, ուշս կորուսի [illegible] կարծ ճիչ մը ձգելով, ծառին ճիւղ[illegible] կարծես վեր բարձրացաւ գլ[illegible] անցայ տակէն ու մեծ զարմանք[illegible] տեսայ որ ուղտը վտանգը զգա[illegible] չոքեր անցեր էր տակէն, ապա թէ [illegible] ուղտին եւ հաստ ճիւղին մէջ [illegible] պիտի ճզմուէի։ Այսպէս կ'ընէր [illegible] զառ ի վեր լեռներէ ելնելու ժամ[illegible] նակնիս, առջեւի երկու ծունկերը [illegible] չոքէր եւ այնպէս կ'ելնէր. այս [illegible] նիս յատկապէս վարժուած կ'ըլլա[illegible] ղեր, ինչպէս իմացանք յետոյ։

(Շար.)

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կրնան իրաւունքը իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին բիւրոյին՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ JEUDI 15 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2883 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ» ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԼԵՌՆԵՐ

Բոլոր պղբիւրները կը հաստատեն թէ Էնկիւրի լուրջ ձեռնարկներ կատարած է՝ Փարիզէն մինչեւ Ուաշինկթըն, որպէսզի չարժանկարի չվերածուի Ֆրանց Վերֆելի հռչակաւոր վէպը, — «Մուսա լերան քառասուն օրերը»:

Պատմութիւնը գիտէք բոլորդ ալ,— ամերիկեան խոշոր ընկերութիւն մը, Մեթրօ Կօլտուին Մէյըր, ձեռնարկած է չարժանկարի վերածելու այդ հռչակաւոր յիշատակարանը, տրամադրելով երկու միլիոն տոլար:

Կը նշանակէ թէ՝ Ֆրանց Վերֆելի վէպը ոչ միայն գրական արժէք ունի, այլ եւ … ճարտարարուեստական:

Արդարեւ, չարժանկարը ամէնէն հզօր եւ ամէնէն ժողովրդական, ծաւալուն միջոցն է, ամբողջ բազմութիւններ խնդացնելու կամ խռովելու համար:

Քաջածանօթ՝ այս իրողութեան, Էնկիւրի դիմումներ, նոյն իսկ սպառնալիքներ կը կատարէ աջ ու ձախ, Թուրքին «պատիւը» փրկելու համար:

Զէ՞ որ այդ վէպն ալ կապ ունի հայաջինջ սարսափներուն հետ, իր այնքան մանրակրկիտ վերլուծումներով եւ նկարագրութիւններով:

Որքան ալ թթու թրքատեաց մը չըլլայ հեղինակը, ոչ ալ քաղաքական գործիչ մը, իր վէպը կը կազմէ մղձաւանջ մը՝ որ եւ է Թուրք իշխանութեան համար:

Իսկ հիմա որ վէպը գիրքի սահմանն ալ անցնելով, կ'արձանագրուի ժապաւէնի վրայ, պարզուելու համար միլիոնաւոր աչքերու առջեւ, ի տիեզս աշխարհի,— արդէն յարուած է թրքական դիւանագիտութեան հինաւուրց մեքենան:

Եւ մեքենան կը ձռնչէ ամէն ուղղութեամբ, քաղաքական թէ առեւտրական: — «Դադրեցուցէք, հեռեւանքը լաւ չըլլար… Ցարաբերութիւնները կը պղտորին … Ձեր չարժանկարի առեւտուրն ալ կը վնասուի …»:

Այս ձեռնարկներու մասին առաջին անգամ գրեց ամերիկեան մամուլը: Միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ թէ դիմում եղած է նաեւ ֆրանսական կառավարութեան, որպէսզի միջամտէ անուղղակի: Իրրեւ բարեկամ:

Որ եւ է տեղեկութիւն չունինք եղքի մասին: Ոչ ալ այն միամիտ հաւատքը թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կամ հանրապետական Ֆրանսան վճռապէս պիտի մերժեն որ եւ է միջամտութիւն, կէտ առ կէտ յարգելով իրենց իսկ երկիրներուն սահմանադրական պատուութիւնները:

Այս գործին մէջ ալ, դիւանագիտական եւ տնտեսական չահերն ու նրբութիւնները կրնան անակնկալի մը յանգիլ, ինչպէս յաճախ պատահած է ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս երկրին մէջ:

Ի հարկէ օրուան վարիչները հարկադրուած են նկատի առնել նաեւ հանրային կարծիքը:

Այդ մասին ալ ներելի չէ շատ միամտութիւններ սնուցանել:

Մանաւանդ որ, Թուրքը երբ գործի մը ետեւէն իյնայ, նախապէս կը սերտէ անոր յաջակից պարագաները:

Պզտի՞կ դեր կատարեց մէկ Խալիտէ Էտիպ, քանի մը տարի շրջելով, ճառելով եւ գրելով Մ. Նահանգներուն մէջ, երբ մեր անգլիագէտ պարոններն ու տիկինները նոյն անգլիերէնը կը հոլովէին … իրարու դէմ:

Ծիշդ այստեղ կ'ուզէինք յանգիլ, թրքական նոր ձեռնարկին առթիւ:

Էնկիւրի կը յաջողի՞ արգիլել «Մուսա լեռը» թէ ոչ,— օրերու խնդիր մըն է:

Անչուշտ մենք ալ պէտք է աշխատինք որ չյաջողի: Ատոր համար կրնանք մեր յաւակնութիւնները արժեցնել նաեւ իբրեւ տնտեսական ուժ:

Բայց, «Մուսա լեռը» միակ խնդիրը չէ իր չարժանկարով:

Մենք տակաւին չսորվեցանք տեւական, ծրագրեալ աշխատանքներ կազմակերպել օտար կեդրոններու մէջ, թէ «Մուսա»ն եւ թէ ուրիշ լեռներ փրկելու համար:

Այդպիսի դատեր միշտ ալ պիտի ունենանք, ամէն անգամ յանկարծակիի գալով:

Տարիներէ ի վեր, մենք մեր սեփական դատին զէնքերն անգամ օտարներու վստահած ենք: Բայց նոյն իսկ այդ զէնքերը նորոգել, իւղոտել, թարմացնել չենք սորված:

Կ'ըսենք եւ կ'անցնինք: Կը յուզուինք ու կը մոռնանք: Եւ կամ, ամէնէն վճռական պահուն, քանի մը ճակատներու կը բաժնուինք, դառնալով ուղղակի կամ անուղղակի մեղսակիցները սրբազան դատերուն:

Մեր յիշողութի՞ւնը կարճ կուգայ թէ գիտակցութիւնը,— դժուար է որոշել:

Կովկասէն թռած ափ մը Վրացիներ ամուր եւ տեւական յարաբերութիւններ կը հաստատեն Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի կամ Հռոմի մէջ: Մենք եղածն է որ կը մաչեցնենք, հարուստ հօրեղբօր մը ժառանգորդներուն պէս:

Այսպէս անցեր են տարիներ: Կ'անցնին այսօր ալ:

Այսօր շատ աւելի տժգոյն է պատկերը:

Եւ երբ կուգայ վճռական վայրկեանը, կը տեսնենք որ կամ իւղը պակաս է, կամ լապտերը: Յաճախ երկուքը մէկ:

Թուրք ուսումնականը երէկ անծանօթ հրէշ մըն էր այս պողոտաներուն վրայ: Այսօր արդէն ասպարէզ կը կարդայ մեզի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ համոզել Իտալիան

Վաղը, ուրբաթ, կը բացուի Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն խորհրդաժողովը, ելք մը գտնելու համար հապէշական տագնապին: Երէկ իսկ սկսան առաջին խորհրդակցութիւնները: Ամէնէն փափուկ դերը յանձնուած է Ֆրանսայի վարչապետին, որ պիտի ջանայ հաշտեցնել երկու հակամարտ պետութեանց՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ շահերը եւ կանխել պատերազմը, միեւնոյն ատեն փրկելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, երէկ առաջին տեսակցութիւնն ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, որ այսօր ալ պիտի ընդունի Փարիզի իտալական դեսպանը եւ Իտալիոյ պաշտօնական ներկայացուցիչը, պարոն Ալոյզի:

Հակառակ Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ տիրող յոռետեսութեան, Փարիզի մէջ կը յուսան ելք մը գտնել, գոնէ ժամանակ շահիլ, մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովը: Ֆրանսա կենսական շահեր չունենալով արեւելեան Ափրիկէի մէջ, պիտի ջանայ ոչ միայն խափանել պատերազմը, այլեւ մեղմացնել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հակամարտութիւնը, որ կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ:

Փարիզի հապէշական դեսպանը իբրեւ դիտող պիտի մասնակցի վաղուան ժողովին, քանի որ իր երկիրը ստորագրած չէ 1906ի դաշնագիրը: Այս առթիւ դեսպանը յայտարարեց թէ Եթովպիա ոչ միայն կը մերժէ որ եւ է խախտում իր վեհապետական իրաւունքներուն, այլեւ որ եւ է փորձ որ կը ձգտի ուղղակի կամ անուղղակի պայմաններ պարտադրել տնտեսական մենաշնորհներու համար: «Եթովպիա կ'ուզէ գործակցիլ եւ դիւրացնել խորհրդաժողովին աշխատանքը, պայմանաւ որ եղած առաջարկները համապատասխանեն խաղաղութեան շահերուն եւ չձգտին մենաշնորհեալ դրութիւն հաստատելու: Եթովպիա պատրաստ է տնտեսական արտօնութիւններ տալու բոլոր ազգերուն եւ հետեւելու բաց դրան քաղաքականութեան: Չէ՞ որ իտալական ընկերութեան մը տրուած է Եթովպիոյ ամէնէն մեծ ոսկեհանքին մենաշնորհը»:

Փարիզի ամերիկեան դեսպանն ալ մօտէն պիտի հետեւի վաղուան խորհրդակցութեան, ամէն օր տեղեկագիր մը ղրկելով Ուաշինկթըն: Ամերիկեան դիտող մը չի կրնար մասնակցիլ ժողովին, քանի որ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ստորագրած չէ 1906ի դաշնագիրը:

Ի՞նչ կը խորհին Լոնտոնի մէջ

Անգլիական մամուլը չի ծածկեր կացութեան դժուարութիւնները, բայց կը հաւատեն թէ Անգլիոյ պատուիրակները գոհացուցիչ ծրագիր մը պիտի ներկայացնեն, փոխադարձ զիջումներով: Եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը հաւանի այդ ծրագրին, կրյուսան համոզել նաեւ Իտալիան: Այդ ծրագրին համաձայն, Անգլիա չպիտի աշխատի ընդարձակել իր ազդեցութեան շրջանակը: Ֆրանսա եւս տարածուելու միտք չունի: Որով դիւրին պիտի ըլլայ տնտեսական շօշափելի զիջումներ ապահովել Իտալիոյ համար:

Հաւանական է նաեւ որ Անգլիոյ պատուիրակները առաջարկեն տնտեսական միացեալ հոգատարութիւն մը հաստատել, եթէ առաջին ծրագիրը չընդունուի Իտալիոյ կամ Հապէշիստանի կողմէ: Այդպիսի հոգատարութիւն մը հաստատուած ատեն, Ազգերու Դաշնակցութիւնը լիազօր մը պիտի նշանակէ, որ կրնայ ըլլալ Իտալացի եւ որ պիտի նստի Ատտիս — Ապէպայի մէջ: Այս լիազօրը օտար շահերու վրայ հսկելէ զատ, պիտի վայելէ կարգ մը քաղաքական իրաւունքներ: Այս պիտի ըլլայ Անգլիոյ առաւելագոյն զիջումը, թէեւ յոյս չկայ որ ընդունուի Իտալիոյ կամ Եթովպիոյ կողմէ:

Պաշտօնապէս կը հերքուի այն լուրը թէ անգլ. կառավարութիւնը պատրաստ է կարգ մը գաղթային զիջումներ ընել Իտալիոյ, կանխելու համար պատերազմը:

Կացութեան ամէնէն բարդ հանգամանքը այն է որ, այս վէճը արագօրէն կը վերածուի անգլօ-իտալական պայքարի մը՝ Միջերկրականի տիրապետութեան համար: Իտալիա իր օդանաւային գերազանց ուժերով կ'ուզէ նսեմացնել Անգլիոյ ծովային ուժը, միեւնոյն ատեն նոր մարտանաւեր չինելով:

Կ'ըսուի թէ Պ. Իտըն աւելի տրամադիր է զիջումներ ընելու, քան Սըր Ր. Վէնսիթըրթ, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականը, որ տրամադիր է նոր Ֆաշօտա մը ստեղծելու, եթէ կացութիւնը ծանրանայ:

⁂ Անգլիացի նախկին գնդապետ մը վարչական խորհրդական նշանակուեցաւ Եթովպիոյ կայսեր կողմէ, սահմանային շրջանի մը կառավարիչին մօտ:

Իտալիոյ զէնքերն ու պատրաստութիւնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալական կառավարութիւնը 9000 թոն գարի ապսպրած է Ռուսաստան, Արեւելեան Ափրիկէի բանակին համար: Անգլիական նաւ մը վարձուած է, այս գարին Սեւ ծովէն Մասովա փոխադրելու համար: Յառաջիկայ ամսու եւս մեծաքանակ ալրաքը պիտի ղրկուի: Խորհրդային իշխանութիւնը յաջողած է շահիլ այս ալրաքներուն նուազումը, մրցելով քանակական, արժանիքներեան եւ գանուբեան հրապարակներու գիներուն հետ:

⁂ Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին աճագին շինութիւններ կատարուած են Կարմիր ծովու իտալական գաղթավայրերուն մէջ: Մասովայի նաւահանգիստը այժմ կրնայ գոհացնել նաւային երթեւեկներու բոլոր պահանջները: Նոր քարափներ եւ մթերանոցներ շինուած են: Սակայն նաւահանգիստը չի կրնար 15 նաւէն աւելի ընդունիլ միեւնոյն ատեն: Միւսերը պարտաւոր են կարգի սպասել: Ինքնաշարժով եղած փոխադրութիւնները օրական 100 թոնի կը հասնին: Մասովա — Ասմարա գծին շոգեկառքերը օրական 2էն 6ի բարձրացած են, 109 քիլոմեթր ճամբայ նորոգուած, 306 քիլոմեթր ալ նոր շինուած է: Ջուր ճարելու համար 15 հին հորեր նորոգուած, եւ 62 նոր հորեր բացուած են: Այժմ կը շինուի ջրամբար մը որ պիտի կրնայ օրական 1500 խորանարդ մեթր ջուր հայթայթել Ասմարայի: Այս քաղաքին բնակչութիւնը 4500էն բարձրացած է 55,000ի: Վերջապէս հիւանդանոցները ընդարձակուած, հեռախօսի նոր գիծեր բացուած են եւայլն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

»»»○«««

Փարիզէ՞ն թէ Պրիւսէլէն Սելանիկ հեռագիր մը՝ փորձանք բացաւ հայ թերթերու գլխուն:

Ձեմ տեսած հեռագիրը: Ես թարգմանութիւնը կարդացի *Հորիզոն*ի մէջ, որ ցաւով կը ծանուցանէր ծանօթ ընկերվարական գործիչ Էմիլ Վանտէրվէլտի մահը:

Այս առթիւ խմբագրութիւնը պարտք սեպած էր յիշել նաեւ «հանգուցեալ»ին հայանպաստ աշխատանքները:

Հեռագիրը կը ճշդէր թէ Վանտէրվէլտ յանկարծամահ եղած է:

Թերթը հազիւ կարդացած, բացագանչութիւն մը.

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մենք Փարիզ նստած, Պրիւսէլէն չորս ժամ հեռու, չենք իմանար այս կարեւոր լուրը:

— Եղբայր պատուական, մեռնողը ընկերվարական Էմիլ Վանտէրվէլտը չէ, այլ Փարիզի պելժիական դեսպան Վան… (չեմ յիշեր անունը), որ յանկարծամահ եղաւ:

Հարցը այն է որ, չարաշուք հեռագիրը շրջան բրաւ գաղութէ գաղութ, քաղաքէ քաղաք:

Իրարու ետեւէ արտատպեցին եւ իրենց կարգին ցաւակցութիւն յայտնեցին *Ազատ Խօսք*, *Արազ*, *Ցուսաբեր*, (վերապահութեամբ), *Արդակ* եւն.:

Մինչեւ այդ կողմերը գացած ատեն, եւրոպական թերթերն ալ հասած ըլլալով, մեր պաշտօնակիցները լուսաբանուած էին, անշուշտ:

Դժբախտաբար, լուրը սահմանէ սահման սաւառնելով, կը հասնի Թէհրան, եւ *Ալիք*ի մէջ ալ կը տպուի ճիշդ այնպէս ինչպէս, առաջին անգամ, «*Հորիզոն*»ի մէջ:

Բարեբախտաբար Վանտէրվէլտ հայերէն չի գիտեր, այլապէս բողոքի հեռագիր մը կ'ուղղէր:

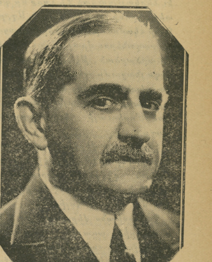

ՓԱՐԻԶԻ ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆ Պ. ՓՕԼԻԹԻՍ

որ իրաւարար պիտի նշանակուի հապէշական վէճին:

Այսպիսի արկածներ միշտ ալ կրնան պատահիլ, մանաւանդ արեւելեան երկիրներու մէջ, երբեմն հեռագրական գործակալութեանց վրիպումով, յաճախ ալ իբրեւ հետեւանք տեղացի լրաբերներու վառ երեւակայութեան:

Եւ ես այդ պատահմունքը չէր որ պիտի քաշքշէի:

Ահաւասիկ ապացոյց մը եւս թէ՝ հայերէն թերթերը ուշադրութեամբ կը հետեւին իրարու, երբ հարցը կը վերաբերի լուրեր քաղելու:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար, եթէ նոյնքան ուշադրութեամբ հետեւէին նաեւ ուրիշ երեւոյթներու:

Եթէ մէկը միւսին գրածը կարդար— մանաւանդ երբ կը պատկանին հակառակորդ ճակատի մը — ո՞րքան չարիքներ պակսած պիտի ըլլային:

Եւ եթէ բարի նախանձ մըն ալ ծագէր կարելի եղածին չափ կարգ կապելու ըսի - բաւեները…

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ վարչապետ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ, որ վերջերս արեւելեան նահանգները այցելած էր, վերադարձաւ Էնկիւրի, քանի մը օր Պոլիս մնալէ յետոյ: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ վարչապետը ընդարձակ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ արեւելեան նահանգներու կացութեան մասին եւ դահլիճը երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշումներ պիտի տայ ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին:

Էրզրումի երկաթուղին կը շինուի

Էրզրում – Սվազ երկաթուղիին շինութիւնը փութով լրացնելու համար, աշխատանքը երկու թեւով առաջ պիտի տարուի: «Գուրուն»ի տեղեկութեանց համաձայն, գիծը ոչ Էրզրումէն, այլ Սարը Գամըշէն պիտի սկսի, հին ճամբան գործածելի վիճակի մը վերածելով:

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ երկաթուղին 1936էն առաջ Տրապիզոն հասած պիտի ըլլայ:

Քննութիւն կը կատարուի որոշելու համար թէ Վան երկարելիք գիծը Խարբերդ – Մուշի՞ վրայէն թէ Տիարպէքիրէն պէտք է անցնի:

«Դրամը բերէք որ ածուխ տանք»

« Տէյլի Թէլէկրաֆ » կը գրէ թէ Անգլիոյ մեծ ածխահանքերու վարչութիւնները դադրեցուցած են ածուխի արտածումը դէպի Իտալիա, նկատի առնելով վճարումներու դանդաղութիւնը: Իտալիա արդէն կէս միլիոն ոսկի պարտք ունի Թայնի ածխահանքի ընկերութեանց, իսկ 1,700,000էն աւելի՝ հարաւային Կալլէսի ընկերութեանց: Արտադրիչները այլեւս վարկ չեն բանար, իսկ կարգ մը ածխահանքերու մէջ մասնակի գործադրկութիւն հռչակուած է: Միեւնոյն թերթը կ'ըսէ թէ Գերմանիա քարածուխ կը հասցնէ Իտալիոյ:

Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա ի վերջոյ աւելի հաշտարար պիտի դառնայ, քանի որ հետզհետէ կը ծանրանայ իր ելմտական կացութիւնը: Անգլիական հրապարակը կը շարունակէ չկամութիւն ցուցնել Իտալիոյ բոլոր առաջարկներուն: Դեռ նոր մերժեց փոխառութեան մը խնդրանքը: Միւս կողմէ, միշտ հաւանական կը նկատուի որ ի հարկին փակուի Սուէզի ջրանցքը: Միեւնոյն ատեն Լոնտոն ճնշում կը բանեցնէ նաեւ Ուաշինկթընի վրայ, որպէսզի վարկ չբանան կամ ապրանք չտան Իտալիոյ: Եւ վերջապէս, Պանք տը Ֆրանսի ալ թելադրուած է որ դիւրութիւններ չընծայէ իտալական կառավարութեան:

Ջորիներու գինը կը բարձրանայ

Սէյնթ Լուիզէն (Մ. Նահանգներ) կը հեռագրեն թէ ջորին իր ծանրութեամբ ոսկի պիտի արժէ, եթէ պատերազմ ծագի Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Երկու կողմերն ալ ջորի կը փնտռեն բոլոր տրամադրելի հրապարակներուն վրայ. այնպէս որ գիները չափազանց ալած են: Իտալացի միջնորդներ ստիպուած են դիմել մինչեւ Ամերիկա, գին հարցնելու համար: Ծախողները կանխիկ դրամ կը պահանջեն: Իտալիա սովորաբար կը գնէ տարին 1000 ջորի: Այժմ ամերիկեան հրապարակներուն վրայ բեռնատար ջորիներու գինն է 125—150 տոլար, ինչ որ կը նշանակէ 75 տոլար աւելի՝ անցեալ տարուան վրայ: Պատերազմի շրջանին տարեկան 250,000 ջորի ծախուած էր ամերիկեան հրապարակին վրայ, իսկ այժմ 23,000էն աւելի չսպառուիր, որովհետեւ շատ մը հողագործներ ջորի կը գործածեն, սուղ գտնելով մեքենաները:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՐՄՐԵՑԱՒ ԱԴՐԲԷՋԱՆԸ

Վրաց սպարապետ Կվինիտաձէի յօդուածը Վրաստանի խորհրդայնացման մասին ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։ Այդ առթիւ յօդուած մը գրած էի «Կավկազ» ամսագրի մայիս թիւին մէջ, ուր ջանացած էի լուսաբանել Համայնավարներու դաւադրական գործունէութիւնն ընդդէմ Հայաստանի Հանրապետութեան եւ ներկայացուցած էի շարք մը փաստեր, որոնք լոյս կը սփռէին Ադրբէջանի «կամաւոր» խորհրդայնացման պարագաներու վրայ։ Այն տեսակէտն էի արծարծած, թէ Ադրբէջանի խորհրդայնացումը տեղի է ունեցած քէմալական Թուրքիոյ ճնշման տակ, որ այդ մասին համաձայնութեան էր եկած Մոսկուայի կառավարութեան հետ։

«Կավկազ»ի վերջին յուլիս–օգոստոսի թիւին մէջ, Ադրբէջանցի պետական դէմքերէն Ռուստամբէյլի Շէֆին կը պատասխանէ ինծի յօդուածով մը՝ գրուած Պոլիսէն։

Պատասխանս վերապահելով նոյն ամսագրին, առայժմ ծանօթանանք Ադրբէջանցի «պատմագիրին» գոհար միտքերուն։ Ինչպէս քիչ վերջը կը տեսնենք, Պ. Շէֆին Ադրբէջանի խորհրդայնացման ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը նետէ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան վրայ ...

Ահա թէ ինչպէս կը ներկայանայ պատմութիւնը մեր դրացի ժողովուրդի ներկայացուցչի գրչին տակ (կը թարգմանեմ կարեւոր մասերը)։

— «1918 մայիսին կովկասեան ժողովուրդները կը հռչակեն իրենց անկախութիւնը։ Ադրբէջանի հանդէպ պատմական այդ արարքը (ակտ) որոշ չափով ձեւական հանգամանք ունէր, որովհետեւ անկախութիւնը յայտարարուեցաւ Թիֆլիզի «Օրիանտ» հիւրանոցին մէջ, իսկ այդ ժամանակ Ադրբէջանի մայրաքաղաք Բագուն որոշ հողամասերով կը գտնուէր պոլշեւիկներու տիրապետութեան տակ։ Ռուսական եւ հայկական զօրամասերու դէմ մղուած երկար ու յամառ կռիւներէ վերջ, մեզ յաջողուեցաւ գրաւել Բագուն եւ երկիրը մաքրել պոլշեւիկներէ։ Թէեւ Ռուսաստանի մէջ սկսած էր քաղաքացիական կռիւը, բայց թէ ճերմակ եւ թէ կարմիր Ռուսերու հայեացքները միշտ ուղղուած էին դէպի Բագու։ Տակաւին չամրապնդուած Ադրբէջանի կառավարութիւնը, ծանր պատերազմէն վերջ, ստիպուած էր անմիջապէս զբաղիլ ներքին պայքարով՝ մաքրելու երկիրը ճերմակ Ռուսերու գործակալներէն եւ կարմիր բջիջներէ։

Եկաւ 1919–20ի ձմեռը։ Դենիկինի եւ Կոլչակի ճերմակ բանակները պարտութիւն կրելով, կը նահանջէին դէպի Կովկասի սահմանները։ Բագուի Համայնավարները, ղեկավարուելով Թիֆլիզի կեդրոնէն, գործօն աշխատանքի անցան։ Ադրբէջանի խորհրդարանի զգաստ տարրերը զգալով վրայ հասնող վտանգը, մտահոգ կառավարութենէն կը պահանջէին պատրաստել երկրի պաշտպանութեան։ Այդ ժամանակ Ուսուփբէյլի դահլիճին մէջ ներքին նախարարութեան գլուխը կը գտնուէր Գաջինսկին, որ նոր էր վերադարձած Փարիզէն եւ շատ ալ տրամադիր չէր Համայնավար վտանգին դէմ պայքարելու։ Ի դժբախտութիւն երկրի եւ ժողովուրդի, Ադրբէջանի անկախութեան ամբողջ շրջանին, խորհրդարանի բազմերանգ կուսակցութիւններու ներքին կռուըտուքը կառավարութիւնը եւ վարչաձեւերը երբեմն եւ անկայուն կը դարձնէին։ Անձնական եւ կուսակցական վէճերու հետեւանքով ծագած յաճախադէպ եւ երկարատեւ կառավարական ճգնաժամերը, կարգապահ եւ ուժեղ քաղաքական խմբակցութեան մը բացակայութիւնը, հեղինակաւոր եւ ընդունակ ղեկավարներու պակասը անհնարին կը դարձնէին ստեղծել վարչական հաստատուն մեքենայ մը որ խաղաղ եւ բնականոն պետական աշխատանքի նպաստէր եւ երկրի պաշտպանութիւնը նախապատրաստէր։

Ապրիլ 28ի տխուր թուականէն ճիշդ չորս ամիս առաջ, Մուսավաթ կուսակցութեան եւ անկուսակցական խմբակցութեանց կարեւոր անդամները թիւով տասներկու հոգի, մասնաւոր եւ գաղտնի խորհրդակցութիւն մը ունեցանք արտաքին նախարար՝ Հանգուցեալ Խան Խոյսկիի առանձնասենեակին մէջ։ Ներկայ էին նաեւ մուսավաթական նախարարները, վարչապետ Ուսուփբէյլիի հետ միասին։ Պատմական այդ խորհրդակցութեան մէջ բոլորս ալ համաձայն էինք, թէ երկրին կացութիւնը ծանր է եւ անմիջական ու վճռական միջոցներ պէտք է ձեռք առնել։ Հետեւեալ գործնական ծրագիրն առաջարկուեցաւ կառավարութեան.—

1. Հրաժարեցնել ներքին նախարար Գաջինսկին եւ անոր տեղ նշանակել մէկը, որ վճռական պայքար կը մղէ համայնավարներու դէմ։

2. Եթէ Գաջինսկիի հետ հեռանան նաեւ ընկերվարական նախարարները, անոնց տեղ ուրիշներ նշանակել։

3. Լուծել խորհրդարանը եւ կառավարութեան տալ լայն իրաւասութիւն երկրի արտաքին եւ ներքին պաշտպանութիւնը կազմակերպելու համար։

4. Սահմանադիր ժողովի ընտրութիւնները նշանակել վեց ամիս յետոյ։

Գաջինսկին հրաժարեցաւ, իրեն հետ հեռացան նաեւ ընկերվարական եւ իթթիհատական նախարարները։ Դահլիճին մէջ մնացին միայն մուսավաթականներն ու անկուսակցականները։ Դժբախտաբար, ամբողջ աշխատանքը ատով ալ վերջացաւ։ Մեր խորհրդակցական ժողովի որոշումները խուլ ընդդիմութիւն յառաջ բերին, որուն դէմ կառավարութիւնն անզօր գտնուեցաւ։ Ատկէ զատ, իբրեւ հատուցում Գաջինսկին նշանակուեցաւ առեւտրական եւ արդիւնաբերութեան նախարար եւ սկսաւ խառնակիչ դեր խաղալ իր շրջապատին եւ մուսավաթ ղեկավարութեան մէջ։ Շուտով անոր ազդեցութեան տակ ինկաւ մուսավաթ կուսակցութեան առաջնորդ Ռասուլ Զադէն՝ իր մտերիմ ընկերներու հետ միասին։ Գաջինսկիի տեսակէտը հետեւեալն էր,— Համայնավարները չպիտի խախտեն Ադրբէջանի անկախութիւնը, եթէ Մոսկուայի վստահութիւնը վայելող կառավարութիւն մը կազմուի, որ Խորհ. Ռուսաստանին քարիւղի եւ հումոյթի արտահանութեան դիւրութիւններ ընծայէ։ Այդպիսով, Գաջինսկի եւ Ռասուլ Զադէ, փոխանակ երկրին պաշտպանութիւնն ապահովելու, կը կարծէին թէ պէտք էր համաձայնութեան եզր գտնել Մոսկուայի հետ, որպէսզի վերջինս վաւերացնէ Ադրբէջանի անկախութիւնը ...

Մարտ ամսու կէսերուն մուսավաթի եւ անկուսակցականներու միացեալ ժողովին մէջ Գաջինսկին շատ վարպետօրէն պարզաբանեց իր տեսակէտը, զոր ամբողջովին ընդունեց Ռասուլ Զադէն՝ ամբողջովին համաձայնելով զեկուցանողի եզրակացութեանց հետ։ Միւս խմբակը, որուն կը պատկանէր նաեւ տողերս գրողը, Խան Խոյսկիի գլխաւորութեամբ որ եւ է վստահութիւն չունենալով համայնավարներուն հանդէպ, Գաջինսկիի զեկոյցին բացասական վերաբերում ցոյց տուաւ։ Մենք կը պնդէինք, թէ որ եւ է ռուս կուսակցութիւն եւ կառավարութիւն երբեք չեն ընդունիր կովկասեան հանրապետութիւններու անկախութիւնը եւ միայն կովկասեան ժողովուրդներու զօրաւոր բանակները եւ վճռական կամքը կրնան հարկադրել կարմիր Մոսկուային հաշուի առնել մեզ եւ կենալ մեր սահմաններու միւս կողմը։ Այդ իսկ պատճառով, մենք կը պահանջէինք անմիջապէս զինական միջոցներ ձեռք առնել հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար եւ երկիրը մաքրել համայնավարներէն՝ իրենց համակիր տարրերով միասին։ Մինչ այդ կառավարութեան դիկտատորական իրաւունքներ տալ եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու դրացի հանրապետութիւնները հրաւիրել Կովկասի պաշտպանութեան համար միասնաբար գործելու։

Այդ ժողովին մէջ, դժբախտաբար մենք փոքրամասնութեան մէջ մնացինք։ Գաջինսկիի գաղափարները յաղթանակեցին։ Ուսուփբէյլիի կառավարութիւնը հրաժարեցաւ։ Նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Գաջինսկիին, որ սակայն չյաջողեցաւ գլուխ բերել։ Կառավարական կազմի մասին անվերջ բանակցութիւններ կը կատարուէին, սակայն ոչ ոք չէր համաձայներ պատասխանատուութիւն ստանձնել եւ այդ ճգնաժամային օրերուն երկիրը մնացած էր առանց կառավարութեան։ Իսկ թշնամին չէր քնանար։ Խաղաղասիրական խոստումներով թմրեցնելով Գաջինսկին եւ Ռասուլ Զադէն, պոլշեւիկները կը պատրաստուէին մահացու հարուած հասցնել Ադրբէջանին։

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԵԼՔՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

Ամիսներ առաջ, թերթերը արձանագրեցին որ տաղանդաւոր նկարիչը Մելքոն Քէպապճեան, մայթէ մը անցած պահուն զարնուած է ինքնաշարժի մը կողմէ ու փոխադրուած հիւանդանոց։

Սկիզբները, շաբաթ մը, յուզում իր բարեկամներուն եւ հիացողներուն մէջ,— կ՚ապրի՞, մահացա՞ւ է եւ նման հարցումներով։ Անկէ վերջը քիչ մը հետաքրքրուեցան եւ յետոյ ամէն բան վերջացած ու խառնուած անտարբերութեան։

Նկարիչին գանկը ստացած էր ճեղք մը, ուղեղային ցնցումով։ Ականջը վիրաւորուած, լսողութիւնը տկարացնելով եւ իր յիշողութիւնը կղզիի մը հանգոյն եղած ծովամոյն։ Ամիսներու ընթացքին իր յիշողութեան կղզիին թաղերը յամրաբար սկսան երեւիլ։ Դեռ մաս մը կը մնայ ջուրերուն ներքեւ, մասնաւորապէս Յատուկ — Անուններու թաղը։

Ու այս բոլորէն զատ, հոգեկան ամպեր եւ ամպրոպներ որոնք դիւրութեամբ կը կազմուին արուեստագէտ հոգիներու մէջ։

Հիւանդանոցէն կը փոխադրուի ընտանեկան յարկի մը տակ, մեր դարուն համար անսովոր հրեշտակի մը գուրգուրանքին ներքեւ։

Ու մարդիկ մոռցած են Քէպապճեանն ալ, իր արուեստն ալ։ Ամէն մարդ իր եսին հոգով կը քալէ իր ճամբան։

Կը յիշեմ Փօլ Ֆօրի մէկ քառեակը ու փիլիսոփայական տաղը.

— Այն աղջիկը, այն մեռաւ,
Մեռաւ մէջ իր սէրերուն։
Զինքը տարին հող դրին,
Հող դրին արշալոյսին։
Պառկեցուցին առանձին,
Միս մինակը, մեկուսի,
Պառկեցուցին զայն իրեն
Պատանքին մէջը կոյսի։
Հետեւեալ օր ամէն մարդ
Կրկին գործին իր գնաց,
Գնաց կրկին իր գործին,
Ինչպէս կ՚երթար ամէն օր։

Այսպէս է այս անողորմ աշխարհի բանը։ Գեղեցիկ աղջիկ մըն է մեռեր, արուեստագէտ մըն է զարնուեր կամ մշակ մըն է հիւանդացեր, ոչինչ կը փոխուի աշխարհի եւ հոգիներու մէջ։ Ամէն մարդ ամէն օրուան պէս կը վազէ իր շուկան, կոնակ դարձնելով վէրքերու եւ անոնց տակ գտնուող գեղեցկութեանց։

Ու մեր մէջ մանաւանդ, աւելի քան անողորմ է այս անտարբերութիւնը։

Վա՜յ զարնուածին ...

Նամանաւանդ երբ զարնուածը բանակի մը մաս չի կազմեր։ Ինչո՞ւ չըսել այս ճշմարտութիւնը «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ։

Այո՛, վա՜յ ան զարնուողին որ մաս չէր կազմեր ամբողջութեան մը, ինչ փոյթ թէ ինք իր մէջ ըլլար ամբողջութիւն։

Եւ սակայն հպարտ մըն է Քէպապճեան։ Ան կը դժգոհի միայն իր ճակատագիրէն եւ ոչ երբեք ասկէ կամ անկէ։

Ան հիմակ բարեկամ հոգիին հետ կը գտնուի կիսամայլի գիւղի մը բարձունքին վրայ, հեռու աշխարհէն ու մարդկութենէն, կամ աւելի ճիշդը վեր այդ ճղճիմութիւններէն։

Անոր արծուային վիրաւոր հոգին կը գթայ մարդ–կենդանիին վրայ որ կը փորձէ նոր վէրքեր բանալ իր մեծ վէրքին մէջ։

Եւ սակայն դառնութիւնը երբ կ՚ուռի, խիտ ալիքներով, արուեստագէտը կը բացագանչէ իր ցաւին խորութենէն.

— Երանի՜ թէ ողջ մնացած չըլլայի։

Ու թերեւս ասկէ կէս դար վերջ, արուեստասէր Հայեր քննադատեն այսօրուան հայութիւնը որ սրիկայ անտարբերութիւն մը ունեցած է զարնուած մեծ արուեստագէտի մը հանդէպ։

Եւ սակայն նոյնը պիտի կրկնեն իրենք ալ։

Պետրոս Դուրեան, կամ Պետրոս Ադամեան, խեղճութեան մէջ մեռան հիւծախտէ։

Յաջորդ սերունդը գայթակղելով ու ցաւելով կրկնեց այս իրողութիւնը, ինք ալ թշուառութեան մէջ լքելով նոր Պետրոս Դուրեաններ եւ Ադամեաններ։

Յաւիտենական եւ հայկական կատակերգութիւն։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

Արդար հպարտութեամբ մը, Փարիզի մեր երէց պաշտօնակիցը, «Յառաջ», կը տօնէ իր հրատարակութեան տասնամեակը։

Ի զուր չէ որ 40է աւելի ծանօթ մտաւորականներ, անխառն հաճոյքով եւ յուզիչ անկեղծութեամբ, բացառիկ թիւի մը մէջ կ՚ողջունեն «Յառաջ»ի տասնամեակը, արժանաւորապէս ընդգծելով ընտիր այդ թերթի դերն ու արժէքը հայ կեանքին մէջ եւ ներբողներ հիւսելով անոր տաղանդաւոր խմբագրի հասցէին։

Ի զուր չէ, վասնզի «Յառաջ»ի տօնը ամէնէն առաջ տօնն է հայ մամուլին, հայ մտքի աշխատաւորին, ազատ ու առողջ հայ խօսքին, որ արգիլուած է հայ հայրենիքին մէջ, բայց ճշմարտապէս յեղափոխիչ դեր կը կատարէ գաղթաշխարհի հայ հանրային կեանքի եւ մտածողութեան մէջ։

«Յառաջ»ը ամէնէն աւելի իրաւունք ունի պարծենալու պատուաւոր ու բախտորոշ այդ դերով։

Ամբողջ տասը տարի «Յառաջ» լոյս տեսաւ Եւրոպայի սիրտին վրայ։ Ասիկա առաւելութիւն մըն էր իրեն համար, աւելի իրազեկ դառնալու միջազգային կեանքի իրադարձութիւններուն, աւելի ճշգրտօրէն կատարելու իր ուսումնասիրութիւններն ու դատումները, եւ աւելի մօտիկէն հաղորդուելու եւրոպական մտքին։ Բայց, ի պատիւ «Յառաջ»ի պէտք է ըսել որ, ան չսահմանափակուեցաւ միայն այդ պարտականութեամբ։ Հաւատարիմ հայ առաջադէմ մամուլի եւ հայ քաղաքական – յեղափոխական մտքի աւանդներուն, «Յառաջ», հրատարակուելով հանդերձ օտար ափերու վրայ, հայրենիքի թերթ եղաւ առաւելապէս։

Տարբեր պիտի ըլլար անշուշտ «Յառաջ»ի բովանդակութիւնը, եթէ ան հրատարակուէր Վանի կամ Երեւանի մէջ, բայց բնաւ տարբեր պիտի չըլլար անոր դաւանանքը, որ մեկնակէտ ունի հայրենիքի շահը։ Տարբեր պիտի չըլլար նաեւ անոր դատումի շեշտն ու եղանակը, որ կը բխի մեր ժողովուրդի սրտէն ու հարազատօրէն կը ներդաշնակուի հայկական իրականութեան պահանջներուն։

Ամբողջ տասը տարի հայ հայրենիքի ձայնը գաղթաշխարհի մէջ հնչեցնող այս թերթը, հայ հանրային կեանքի զարգացման գործին մէջ արդէն իսկ իր պատուաւոր դերն ու տեղը ունեցաւ։

Մեր օրերու սերունդը վկայ է, որ «Յառաջ»ի խօսքը կը փնտռուի ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլ եւ ամէն տեղ։

Ու կը փնտռուի այդ խօսքը ոչ միայն իբրեւ կազդուրիչ դեղ հայ կեանքի սգաւոր օրերու ու հայ մարդու վիրաւոր սրտին համար, այլ եւ առաջնորդող միտք, գործնական հրահանգ, մութը ճեղքող լոյսի ճառագայթ։

Սերունդ մը, մեր ամէնէն դժբախտ սերունդը, որ հայրենիք չտեսաւ, բայց ճաշակեց հայրենիքէն հասած բոլոր դառնութիւնները, «Յառաջ»ի միջոցաւ կապուեցաւ հայ հայրենիքին, անոր նուիրականութեան, անոր ազատութեան ու ապահովութեան կախարդիչ գաղափարին։ Եւ եթէ այդ սերունդը այսօր հանրային ասպարէզ նետուած է, հայրենապաշտ է կամ ուխտեալ զինուորը դարձած է հայ արդար դատի դրօշակիր Դաշնակցութեան, շատ բան պարտական է «Յառաջ»ի ամէնօրեայ հատու խօսքին, անոր վարած հանրային պայքարներուն, անոր քարոզած յեղափոխական առողջ դաւանանքին։

Այսօրուան ցանքը վաղուան հունձքի երաշխիքն է։ Վաղը, ով ալ ըլլայ քննադատը կամ պատմագիրը, չի կրնար անտեսել «Յառաջ»ի դաստիարակիչ ու յեղափոխիչ դերը գաղթաշխարհի հայ կեանքին մէջ։ Այդ պատմագիրը կամ քննադատը պիտի խոստովանի որ «Յառաջ», 1925–1935 տարիներուն, իր տաղանդաւոր խմբագրի, իր նոյնքան տաղանդաւոր աշխատակիցներու եւ իր գաղափարական աւագանին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շնորհիւ, արժանաւորապէս առաջնորդեց հայ հանրային կարծիքը, նոր սերունդ մը կրթեց ու պատրաստեց հայրենանուէր ոգիով, պահպանեց հայ մշակութային արժէքները, քաղաքական յեղափոխական դաստիարակութիւն տուաւ ժողովրդական զանգուածներուն, ճշմարտութեան ձայնը հնչեցուց շարունակ եւ արի ու արթուն պահակը դարձաւ հայ դատին ու դրօշակին։

Միայն այսքանը կը բաւէ, որ «Ազատ Խօսք» ի սրտէ ողջունէ սիրելի «Յառաջ»ի յաղթական տասնամեակը։

(ԱԶԱՏ ԽՕՍՔ, 3 օգոստ.) ՕՆ. Մ.

«ՔՕՂԱՋԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

Եթէ Ռուսերն ու Գերմանները չըլլային..

(«Էնթրանսիժան»ի յօդուածաշարքէն)

Երկու անգամ ձերբակալեցին զիս։ Առաջին անգամ՝ Էնկիւրիի հին քաղաքին մէջ կօշիկ ներկող տղեկ մը լուսանկարելուս, իսկ երկրորդը՝ Էնկիւրիի եւ Կեսարիոյ միջեւ Քըրըքքալէի խոշոր ծխնելոյզները լուսանկարած պահուս։ Երկու անգամուն ալ թուղթերուս մանրազնին քննութենէն յետոյ քօմիսէրները ժպտադէմ ազատ թողուցին զիս։

Այցելեցի Թուրքիոյ եւ արեւելեան Եւրոպայի ամենամեծ մանարանը որ շինուելու վրայ է Կեսարիոյ շրջանակին մէջ, քառասուն մեթր բարձրութեան մը վրայ։

Զիս առաջնորդող ճարտարագէտը սկիւռի պէս կը մագլցէր, ես շնչասպառ էի։

— Քանի՞ տարու էք։

— 25. մեր տնօրէնը 35 տարեկան չկայ, եւ միւս 9 ճարտարագէտներըոր հոս ենք 30էն վար են։

— Թո՞ւրք։

— Բոլորն ալ։ 150 ռուս մասնագէտներ պիտի մեկնին գործն աւարտելուն պէս։ Գործարանը ունի 33.000 ասեղ, 1100 ինքնաշարժ մեքենայ հիւսուածեղէնի եւ 3000 գործաւոր։ Պիտի սկսի բանիլ օգոստոսի վերջը...

Յուլիսի վերջը՝ Իզմիթի թուղթի գործարանը որ պիտի հայթայթէ Թուրքիոյ թուղթի սպառման կէսը, օգոստոսի վերջը Կեսարիոյ մանարանը որ տարին 30 միլիոն մեթր բամպակեղէն պիտի տայ, սեպտ.ի վերջը՝ Զօնկուլտաքի կէս – քօքի գործարանը, հոկտ.ի վերջը Փաշապաղչէի յախճապակիի գործարանը, նոյեմբերին, դեկտեմբերին՝ Նազիլլի, Էրէյլի, ուրիշ 20 միլիոն մեթր բամպակեղէն ...

— Կ՚ուզենք ինքզինքնիս ազատել օտար ճարտարարուեստէն, ձեռք բերել ընկերական բացարձակ անկախութիւն, մեր ամենամեծ յաղթանակը տնտեսական յաղթանակը պիտի ըլլայ կ՚ըսեն Հանրապետական Թուրքերը։

Երկրագործական տկար երկիր մը վերածել ճարտարարուեստական ուժեղ երկրի մը։ Ահա զիրենք խանդավառողը, որ, յուսանք թէ օր մը չպիտի յուսախաբութեան վերածուի, երբ օրինակ, մաքսային ամբարտակները ջնջուին եւ ազատ փոխանակութիւնը իր արժէքը վերստանայ։

Եղած երկաթուղագիծը կառավարութիւնը գնեց։ 3000 քիլոմեթր նոր գիծ շինուած է եւ 20.000 շինուելու վրայ։ Պետական եւ Սումէր պանքաներու դրամագլուխը 20էն 60 միլիոնի բարձրացուեցաւ հնգամեայ վերաշինական ծրագրին օժանդակելու համար։

×

Աշխատասենեակի մը դուռը փակուեցաւ վրայէս եւ երիտասարդ մը զիս ընդունեց։

— Եթէ կը խոստանաք որ անունս չտաք, պատրաստ եմ պատասխանելու ձեր հարցումներուն։

— Ձեր բոլոր աշխատանքները տեսայ, հիանալի են, բայց այդ բոլորը սուղ կ՚արժեն։ Կրնա՞մ հարցնել թէ դրամը ուրկէ՞ կուգայ, քանի որ Թուրքիա սպառած երկիր մըն է ...

— Ձեր կարծածէն աւելի լեցուն ենք։ Ոչ մէկ նախանիւթ կը պակսի մեզի։ Ունինք հարուստ պղինձի եւ ածուխի հանքեր, ոչ մէկ երկիր մեզի չափ «քրոմ» ունի, կան նաեւ հանքեր, կրնանք խամ բամպակ հայթայթել նոյն իսկ արեւելեան Եւրոպայի մեծ մասին։ Այդ բոլոր եւ բազմակողմանի աշխատանքներուն համար կառավարութիւնը ո եւ է արտաքին փոխառութեան դիմած չէ։ Կառավարութիւնը տարեկան վեց միլիոն թրքական ոսկի կուտայ Սումէր պանքին։ Երկրէն նոր զոհողութիւն մը պահանջուեցաւ։ Պաշտօնատարները իրենց թոշակին 100էն 30ը, իսկ պաշտօնեաները 100էն 25ը պիտի թողուն։ Նոր տուրքեր դրուած են ...

— Ռուսիայէն ու Գերմանիայէն խօսեցէք ...

— Իրաւունք ունիք։ Արդարեւ Ռուսիա որ մեր առաջին հայթայթիչն է ու զինակիցը, մեզի երկարամեայ ապառիկ կուտայ, կը ղրկէ մեքենաներ եւ մասամբ կը հանդերձէ, բայց մասամբ միայն, մնացեալը կուգայ Գերմանիայէն։ Ինչո՞ւ ծածկել։ Թուրք հնգամեայ ծրագրին ծանրութեան կեդրոնը կը գտնուի Գերմանիոյ մէջ։ Առանց գերման մասնագէտներու եւ գերման դրամագլուխի, առանց գերման բարեկամութեան եւ իմացականութեան մեզի համար անկարելի պիտի ըլլար ոեւէ բան ընել։ Գոհ[illegible] հիմա ...

Գերմանիա՝ Սովետներուն հետ հակառակ այնքան լաւ աշխատ[illegible] որ Թուրքիոյ գործարանական հն[illegible]եալ յատակագիծը մեծագոյն մ[illegible] բով իրականացած պիտի ըլլ[illegible] տարի, այսինքն նախատեսու[illegible] 2—3 տարի առաջ։

×

Դարձեալ ճամբայ ինկայ, [illegible] խառնակ տպաւորութիւններով միտքիս մէջ՝ երազէն բանդագուշանքի կ՚անցնէին։

33 ժամ կառախումբին մէջ եւ [illegible] սայ Սեւ ծովի եզերքը ուր տեսա[illegible] տալական նաւ մը որ հակիթ բե[illegible] էր Սպանիոյ համար, ամերիկ[illegible] նաւ մը՝ թրքական ամենաընտիր խախոտ, վիրաբոյժ մը՝ որ կէս[illegible] գած էր իր մէկ անդամահատութ[illegible] գալ սեղմելու համար Ֆրանսացի[illegible] ձեռքը ... Սամսոնն էր այս ու[illegible] գիւ ժամանակ ունեցայ բարե[illegible] կուսակալը, պատշաճօրէն զմայլ[illegible] բնագիտական երկու երեք աշխա[illegible] նոցի վրայ ու մեկնած էի։

24 ժամ երկաթուղի եւ հանգ[illegible] ցայ մզկիթի մը առջեւ երիտա[illegible] մը դագաղին որու վրայ կը [illegible] կորուած ծառ մը՝ վրան խնձոր[illegible] բինջ եւ ժապաւէն կախուած։ Ք[illegible] անդին օդանաւային գործարան[illegible] եզերքը կիսաւեր քաղաքի մը ող[illegible] թայաշարժ անիւով օթօ մը զ[illegible] տրացուց ցեխի լիճերու մէջէն Կեսարիան է։

Հազիւ խուլ ծերունի զօրավ[illegible] պոռացի թէ զմայլելի աղջիկ մը [illegible] կառախումբ առի Էնկիւրի երթ[illegible] համար։

36 ժամ ճամբորդութիւն դժոխ[illegible] կիրճերու մէջէն, եւ Կիլիկեան [illegible] ներէն անդին ուրկէ անցան Շամի[illegible] Քսերքսես, Կիւրոս, Մեծն – Ալեք[illegible]դր, Հարուն էլ Րաշիտ, Կոտըֆ[illegible] տը Պույեօն, գտայ թշուառութ[illegible] վարդերու տակ, մժեղի ամ[illegible] մէջէն ... Ատանան է։

Դպրոցի մը բակին մէջ 700 եր[illegible] ներ, թրախոմէ վարակուած եւ [illegible] նալու թեկնածու, ինծի համար [illegible] գեցին Սաքարիայի քայլերգ մը [illegible] քարետախտակի մը առջեւ ուր [illegible] գիրին ոսկեզօծ երիզով նկարը [illegible] կաւիճով գրուած սա բառերով. [illegible] Կազիին զաւակներն ենք։ Ան մե[illegible] թեց, մենք զայն պիտի բարե[illegible] ցնենք»։

... Ցատկեցի ճամբայ ելլող [illegible] պրնթացի մը մէջ։ 12 ժամ [illegible] Գոնիան՝ միսթիք քաղաքը, [illegible] ուեցաւ ձիւներու մէջէն։ Կ[illegible] ուրիշ բանով զբաղած ըլլալով [illegible] խուս ճարը նայեցայ։ Այցե[illegible] դարձող Տէրվիշներու վանքը [illegible] թանգարանի փոխուած էր եւ ուր [illegible] խարհի ամենահին գորգերը կ[illegible] Պանդոկին մէջ ռուս ծովային նա[illegible] սպայ մը՝ Նիքոլա շնորհ բրաւ [illegible] տաք ջուր բերելու սենեակս։ Ա[illegible] չէնքին մէջ պաղ ջուրի մէկ [illegible] կար նրբանցքի մը վրայ ուր [illegible] պած էին լուացուելու համար։ [illegible] կոյեան իսկ մեկնած էի։

... Կառախումբը կեցաւ յան[illegible] մթին, ցից ապառաժի մը ստոր[illegible] Աֆիոն Գարա Հիսար, «աֆիոնի բերդը»։ Քաղաք որուն ներքնաշխ[illegible] հը աֆիոն կ՚արտադրէ, կ՚արժէր [illegible] նալ, բայց ըսին թէ՝ տեսնելիք [illegible] չկար. բերդը՝ ահաւասիկ աչքերը [illegible] ջեւ, աֆիոնի արտերը՝ ուրիշ ար[illegible] րու նման են։

Թուրքիա որ աֆիոնի ամեն[illegible] գաղտնի հրապարակն էր ... [illegible] սահմանափակեր է այդ թմրեց[illegible] նիւթին մշակութիւնը, պետ[illegible] հակակշռի տակ է առեր եւ այդ [illegible] ուին եղած միջազգային պայմ[illegible] գրութեանց տակ ստորագրած է, [illegible] ինչպէս հաւաստեց ինծի Շիւքրի [illegible] ներքին գործոց նախարարը։

Եթէ աֆիոնի արտադրութիւնը [illegible] կաս էր վերջին տարիները Թուր[illegible] մէջ՝ կանոնադրութեանց կամ [illegible] բերքին պատճառով, կը թուի թէ [illegible] տութիւնը չէ հրաժարած այն [illegible] որ իրեն կ՚ապահովէ աֆիոնի մեն[illegible] շնորհը։ Աֆիոնի սեւ բերդը, ուր[illegible] չէ կորսուած իր մռայլ [illegible] Թրքական աֆիոնը որ արեւմուտ[illegible] ղրկուիր այլ եւս, արեւելք կը ղրկ[illegible] Պարզապէս իր ուղեգիծն է որ փոխ[illegible] է։

ՄԱՐՍԷԼ ՍՈՎԱ[illegible]

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Իրազեկ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Եփրատ»ի մէջ, Տէր Զօրի անապատներուն մէջ մնացած հայկական խլեակներու մասին.—

Ընդհանրապէս այս խեղճերը ցրուած են Եփրատի եւ Խապուրի երկու ափերը գտնուող գիւղերու մէջ, ուրնք ձմեռը կը քաշուին անապատին խորերը, իսկ ամառը ջուրին եզերքը բնակութիւն կը հաստատեն։

Կը գտնուին առաւելապէս Շաֆիներու, Անէզէներու, Շամմարներու մէջ՝ հետեւեալ տեղերը.—

Հասիչէի շրջակաները մօտաւորապէս 330, Ռաքքա՝ 150, Տէր Զօր՝ 125, Մայէտին՝ 20, Սապքա՝ 20, Միատէին՝ 30, Սուարի՝ 60, հոս ու հոն 2—3 ցրուած՝ 250, ընդամէնը՝ 955։

Ասոնց մեծամասնութիւնը կիներ են եւ միայն մէկ քանի այրեր։ Կը գործածուին իբրեւ ձրի աշխատող բազուկներ։

Ազգային զգացումը մեռած է իրենց մէջ։ Շատեր ի լրոյ իմացած են որ Հայու զաւակ են, բայց չեն գիտեր թէ ո՞րտեղացի են եւ ի՞նչ կը կոչուին իրենց ծնողքը։ Երբեմն միայն կը պատահի որ երիտասարդ մը, կամ կին մը կուգայ եւ իր ծնողքը կամ ազգականները կը փնտռէ, այսպիսիներուն տէր կանգնիլ ու օգնել պէտք է։ Այս գրութիւնը նամակատուն տարած պահուս իսկ, հանդիպեցայ երիտասարդի մը, որ Արաբներուն մէջէն եկած է եւ Հալէպ երթալ կ'ուզէ իր ծնողները փնտռելու համար։ Գրպանը ղրուշ մը անգամ չունի։ Չի յիշեր նոյն իսկ թէ իր Հայ անունն ի՞նչ է։ Տիգրանակերտցի եմ, կ'ըսէ, եւ հօրս անունն ալ Վահան էր. ահա իր ամբողջ գիտցածը։

«ՌՈՍՏՈՄ»Ի ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Փիթխաէն (Ճէպէլ Մուսա) կը գրեն «Ազդակ»ի.—

Յուլիս 28ը պատմական օր մը եղաւ Մուսա լերան համար ընդհանրապէս, Փիթիասի համար մասնաւորապէս։

Արդէն երկու շաբաթէ ի վեր «Ռոստոմ» ճարտարարուեստական հիմնարկութեան ծրագրած գործատան հիմերը դրուած եւ շինութեան ձեռնարկուած էր։ Եւ ահա աւանդական սովորութեան մը համաձայն «Ռոստոմ»ի վարչական մարմինը, գործատան հիմնարկէքը պաշտօնական հանդիսութեամբ մը կատարեց կիրակի օր, անօրինակ խանդավառութեան եւ ցնծութեան մէջ։

Արտակարգ եռուզեռ մը կը տիրէր ամբողջ Փիթիասի մէջ եւ տեղացի կամ եկւորներ, Հայ կամ օտար կը փութան գիւղին հրապարակը, ուր տաւուլն ու զուռնան առանձին ուժգնութեամբ կը հնչէին։

Քիչ վերջ, ահագին բազմութիւն մը մեծ թէ պզտիկ, այր թէ կին թափօր մը կազմած կը յառաջանային գործատան վայրը։

Սկաուտներ կ'երթային առջեւէն, բարձր բռնած հայկական, ֆրանսական, եւ արաբական դրօշակները, հնչեցնելով իրենց քայլերգը։ Անոնց ետեւէն երկու երիտասարդներ մատաղցու խոյի մը եւ նոխազի մը պախուրցներէն բռնած կը տանէին։

Յետոյ կը քալէր մեծ թափօր մը, տաւուլն ու զուռնան ունենալով իր առջեւ։ Ճամբան երիտասարդներ պարեր կը խաղային։ Ամբողջ գիւղը ոտքի վրայ էր։

Թափօրը հասաւ շինութեան վայրը եւ սկաուտներ շղթային շուրջը բոլորուեցան։

Փիթիասի քահանան օրհնեց հիմնարկէքը եւ պահպանիչը ըսաւ, որմէ վերջ, «Ռոստոմ»ի տնօրէնը՝ ընկեր Հրաչ Փափազեան՝ զետեղեց անկիւնաքարը եւ ծեփիչով մը շաղախեց զայն. զգալի էր ուրախութեան սարսուռը որ կ'անցնէր բազմութեան հոգիին մէջէն։

Յետոյ անկիւնաքարին վրայ մորթուեցան երկու մատաղցուները եւ ընկեր Սուրէն Բարախեան շատ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ բազմութեան։ Անկէ վերջ երիտասարդներ ազգային եւ յեղափոխական երգեր սկսան երգել։ Սկաուտներ պատուի կեցան, փողերը հնչեցին եւ թափօրը նոյն հանդիսութեամբ եւ խանդավառութեամբ յառաջացաւ դէպի Սեւ Աղբիւր, ուր այս առթիւ սարքուած էր ընկերային խնջոյք մը՝ «Ռոստոմ»ի վարչութեան կողմէ։

Այս առիթով, նախապէս որոշուած Խանասորի արշաւանքի տարեդարձի տօնակատարութիւնն ալ միացուեցաւ եւ մինչեւ կէս գիշեր մեծ բազմութիւն մը, աննկարագրելի խանդավառութեամբ զուարճացաւ։ Մուսա լերան համբաւաւոր թմբկահարը՝ Կիրակոս, արժեցուց իր «արթխթ»ի կոչումը։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 12 օգոստ.— Կ. Խաչը այս տարի եւս սարքած էր դաշտահանդէս մը Մէօտոնի անտառին մէջ, Պաղ Աղբիւրին մօտ, օգոստոս 11ին։ Հակառակ տնտեսական տագնապին, Իսիի եւ մաս մըն ալ Շավիլի հայրենակիցները լեցուցած էին անտառը։ Ժամը 3ին «Եփրատ» նուագախումբը «Մեր Հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը, որմէ յետոյ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտներու կողմէ եղան երգեր, արտասանութիւններ եւ խմբերգներ։ Գովելի էին փոքրիկներ Գորգիկեան քոյրերու հայկական պարերը։ Մասնաւոր բանախօս չկար այս անգամ, ուստի Կ. Խաչի անդամուհիներէն Տիկ. Խաչիկեան պարտք սեպեց ներկայացնել Կ. Խաչի ծառայութիւնները եւ հրաւիրեց խառացնել անոր շարքերը։ «Մանաւանդ պէտք խնդրեմ պարոններէն որ չկաշկանդեն իրենց կիները, քոյրերը կամ աղջիկները, այլ խրախուսեն որպէսզի անդամագրուին այս կանացի կազմակերպութեան»։ Յետոյ ինքնաբերաբար բեմ եկաւ Տիկ. Շ. Սինանեան (Ռոմանէն), եւ ըսաւ.—«Սիրելի հայրենակիցներ, «Յառաջ»ի մէջ յաճախ կարդացած ենք Իսի լէ Մուլինոյի Կ. Խաչի մասին եւ մենք գաւառացիներս բարի նախանձ մը ունեցած եւ մասնաճիւղեր կազմած ենք։ Ահա ձեր առջեւ ձեր մանուկները հայերէն երգեցին եւ արտասանեցին»։ Յետոյ խաչուհիներու կողմէ եղան խմբերգներ եւ արտասանութիւն մը։ Այնուհետեւ սկսան պարերը. տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը ի նպաստ դպրոցին։ Տրամադրուած էին սիրուն ձեռագործներ խաչուհիներու կողմէ։ Ուրախութիւն կը տիրէր ամէն կողմ, ամէն ծառի տակ երգ ու ուրախութիւն կար։

Իրիկուն է արդէն եւ ամէն մարդ ճաշի վրայ։ Կը մօտենամ պիւֆէին, ամէն ինչ սպառած է։ Հաց եւ գինի ուզողները պարապ կը վերադառնան։ Ուշ ատեն խոշոր ձմերուկ մը եւ շիշ մը գինի վիճակահանութեան դրուեցաւ։ Վստահ եմ որ կոկիկ գումար մը հասոյթ ունեցաւ Կ. Խաչը։

Լրատու

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՊԱ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԻՐԱՒՈ՞ՒՆՔԸ

ԼԻՈՆ.— «Յառաջ»ի օգոստ. 2ի թիւին մէջ, ուշադրութեամբ կարդացի «Կոմիտասեան յանձնաժողով»ի հաշիւները (1932 յունուար 1—1934 դեկտ. 31)։ Գնահատելով հանդերձ անոնց կատարած այնքան ծանր աշխատանքը, աւելորդ չեմ գտներ իրենց ուշադրութեան յանձնել չափազանց լուրջ եւ կարեւոր պարագայ մը,— հաշուեկշիռին մէջ մէկ տող իսկ չկայ վարդապետին հեղինակի իրաւունքին մասին, որ եթէ գանձուի, հասոյթի լաւագոյն միջոց մըն է։ Արդեօք վարդապետը հեղինակներու եւ յօրինողներու ընկերութեան անդամ չէ՞, եթէ անդամ է ինչո՞ւ չեն գանձած։ Իսկ եթէ անդամ չէ, ինչո՞ւ անդամ չեն արձանագրեր, որովհետեւ Ֆրանսա եւ այլուր հեղինակի իրաւունքները անխտիր կը գանձուին, ու կը բաժնուին։

Երկրորդ պարագայ մը, ինչպէս ասկէ տարիներ առաջ Պ. Կորկանեանի «Երգն Հայաստանի» ֆիլմ-հաւաքածոյին, նոյնպէս Պ. Գ. Ալէմշահի պատրաստած «Հայաստանի հարսանիք» ֆիլմին մէջ վարդապետին կրօնական եւ աշխարհիկ երգերը կ'երգուին։ Յանձնաժողովը պահանջե՞ց հեղինակին իրաւունքը։

Երրորդ՝ արտասահմանի մէջ չկայ հեղինակ մը որ այնքան երգուի, որքան վարդապետը, իսկ Հայաստանի մէջ ուր ամէն բան պետականացած է, ուր երաժշտանոց, օփերա եւ երաժշտական հաստատութիւն կայ, իսկ պետութիւնը որոշած է նորակառոյց օփերայի շէնքին դրան երկու կողմը տեղաւորել Կոմիտասի եւ Սպենդիարեանի կիսանդրիները, երբ եւ իցէ մտածե՞ր են հեղինակին իրաւունքները գրկել տարաբախտ վարդապետին, իսկ եթէ չեն գրկած, յանձնաժողովը հետաքրքրուա՞ծ է։ Ամէն պարագայի մէջ, վարդապետի հեղինակի իրաւունքներու մասին թերացում մը կը տեսնեմ երկու կողմէն ալ (եւ այս գրկանքը ցաւալի կերպով կը գործադրուի մեր բոլոր հեղինակներուն հանդէպ)։ Պարտք սեպեցի յանձնաժողովին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, յանուն Հայ մշակոյթի եւ անոր տարաբախտ մշակին։

Ա. Գ. Մելքոնեան

«Հայ-Բոյժ»

Ժողովրդական Ամսաթերթ Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

«Յուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք (5 օգոստ.).—

Խոր ցաւով տեղեկացանք մահը Ցարութիւն Ամիրեանի, որ եղերական պայմաններու մէջ տեղի ունեցաւ երէկ, օթոյի արկածի մը հետեւանքով, Գահիրէ-Աղեքսանդրիա ճամբուն վրայ։

Հանգուցեալը մեր գաղութի այն բացառիկ դէմքերէն էր, որ գիտէր իրաւամբ չէզոք մնալ, լայնօրէն արձագանգել հանրանուէր բոլոր ձեռնարկներու (առանց երբեք անոնց կուսակցական հանգամանքը նկատի առնելու) եւ պահել ազնուական անկախութիւն մը թէ իր մտածումներուն եւ թէ իր կեցուածքին մէջ։

Բարեգործականի տեղւոյս վարիչներէն էր, բայց այս երբեք արգելք չէր, որ յաճախ ինք ամէնէն խիստ քննադատը ըլլար Բարեգործականի յոռի գործերուն։ Դաշնակցութեան քննադատներէն էր, բայց այս երբեք արգելք չէր, որ ամէնէն ջերմ բարեկամութիւնը պահէր բազմաթիւ Դաշնակցականներու հետ, միաժամանակ լայնօրէն աջակցելով Դաշնակցութեան, «Համազգային»ի, Հայ Կ. Խաչի եւ «Յուսաբեր»ի գրեթէ բոլոր ձեռնարկներուն։ Բոլորը գիտէին որ հանգուցեալը ընտիր ու սրտցաւ Հայ մըն է, անաչառ քննադատ եւ ազնուօրէն անկախ իր հանրային կեանքին մէջ։ Իր մահով ծանր, գրեթէ անփոխարինելի կորուստ մը կ'ունենայ մեր գաղութը։ Տէր էր հայկական մեծ ու ծանօթ գործատան մը՝ ուր հարիւրաւոր Հայեր ապաստան կը գտնէին։ Կը վաստկէր ոչ թէ դիզելու եւ անհատապէս վայելելու համար, այլ կը վաստկէր նաեւ լայնօրէն իր ժողովուրդին, անոր բոլոր հաստատութեանց եւ կարօտութիւններուն օգնութեան գալու համար։

Զափազանցած պիտի չըլլանք եթէ ըսենք, որ իր մահը սուգ եղաւ մեր գաղութին համար։

ԵՓՐԱՏԻ ՇՐՋԱԿԱՅ ԳԱՆՁԵՐԸ

Վերապատուելի Անտրէ Փարօ որ անցեալ ձմեռ միջին Եփրատի շրջանին մէջ հնագիտական պրպտումներ կատարած էր եւ կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերած, տեղեկատուութիւն մը կատարեց գրականութեանց եւ արձանագրութեանց ակադեմիային առջեւ։ Պեղումները եղած են Մարի քաղաքին տեղը որ 3000 տարի առաջ Սումէրիոյ մայրաքաղաքն էր։ Ֆրանսական օդանաւերու խուզարկութեանց օժանդակութեամբ գտնուեցան աւերակները մեծ պալատի մը որ կարեւորագոյնն է ցարդ Միջագետքի մէջ գտնուածներուն թէ իր ընդարձակութեամբ եւ թէ լաւ վիճակին տեսակէտով։ Թէեւ շէնքին կէսը դեռ հողին տակ է, բայց երեւան հանուեցան 69 սրահ։ Տեղ տեղ հինգ մեթր բարձրութեամբ պատերը կը մնան։ Բնակութեան սենեակներ, ընդունելութեան դահլիճ, բաղնիք, դրասենեակներով վարժարաններ ամբողջովին եւ անաղարտ կը մնան։ Թագաւորին յարկաբաժինին պատերը նկարազարդ են եւ լաւ մնացած։ Տաճար մը, խոշոր սանդուղ մը եւ շքեղ դուռ մը գտնուած են։

Մարի քաղաքը ասկէ 2000 տարի առաջ Համուրապիի զօրքերուն կողմէ կործանուած էր։ Պալատը ուր հրդեհի հետքեր կան ամբողջովին կողոպտուած չէ, քանի որ շատ մը գրագիւներ գտնուած են, նաեւ հսկայ արձանը Իշթուպ-Հումի անունով։ Իշթարի տաճարէն ալ գտնուած են կնոջ արձանիկներ, եղնգաքարէ գոհարեղէններ եւն.։

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականներու շարքի մը մէջ, այս խորագրին տակ (6 օգոստ.)։

—«Հօկով մոլորեալ զանգուածներու սրտին մէջ տեղաւորուելէ յետոյ, Համայնավար կուսակցութիւնը պէտք չտեսաւ դիմակ գործածելու։ Աստիճանաբար, համայնավար գաղափարաբանութեան թշնամի եւ խորթ տարրերը Հօկերէն հեռացուց։ Ռամկավարներ եւ Հնչակեաններ, որոնք Հօկերու կազմութեան շրջանին դիրքեր գրաւած էին ղեկավարութեան մէջ, անպէտք քուրջերու պէս մէկդի նետուեցան, գործունէութեան դաշտը զիջելով համայնավարներուն։

Հօկէն յետոյ, Պետ. Կ. Խաչն ալ մաքրագործուեցաւ։ Մ. Նահանգներու մէջ ռամկավարները զանգուածովին դուրս նետուեցան Կ. Խաչի կազմակերպութենէն։ Յետոյ կարգն եկաւ հայրենակցականներուն, որոնք նոյն բախտն ունեցան։

Այլ եւս դիրքերը ճշդուած էին։ Համայնավար կուսակցութիւնը դարձած էր կարեւոր ազդակ գաղութներու մէջ։ Ունեցաւ իր պաշտօնական մամուլը, իր գործիչները եւ գրասենեակները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Դաշնակցութիւնն ու ռամկավար կուսակցութիւնը։

Առաջին օրէն, վտանգը մատնանշեց Դաշնակցութիւնը եւ ժողովուրդը զգուշացուց Երեւանի ծուղակներէն։ Մօտէն ծանօթ համայնավար կուսակցութեան հետապնդած նպատակներուն եւ գործելակերպին, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան խնդիրը սեղանի վրայ դրաւ եւ ջանաց մէկ ճակատի վրայ հաւաքել ազգային կազմակերպութիւնները։

Ռամկավարները անմիջապէս ծառացան Դաշնակցութեան դէմ. տմարդի յարձակումներ ըրին, հրապարակը զրպարտութիւններով ողողելով։

— Դաշնակցականները կը մատնեն համայնավարները։ Դաշնակցականները իբր համայնավար կը մատնանշեն իրենց հակառակորդները։ Դաշնակցականները ժուռնալներ կուտան իշխանութիւններուն, գաղութները կասկածելի դարձնելով յաչս անոնց։

Եւ դեռ ի՞նչ լրբութիւններ, որոնք տեղ գտան ռամկավար մամուլին մէջ, ի պաշտպանութիւն Գ. Միջազգայնականի պաշտօնական եւ անպաշտօն գործակալներուն։

Ռամկավարները ապուշ չէին չգիտնալու համար թէ ինչ կը հետապնդէ համայնավար կուսակցութիւնը գաղութներու մէջ։ Գիտէին որ անոր գործունէութիւնը հայ ժողովուրդին համար վտանգաւոր էր, բայց որովհետեւ համայնավար կուսակցութեան հիմնական աշխատանքը Դաշնակցութիւնը քայքայել պիտի ըլլար, նպատակ մը՝ որ իրենցն ալ էր, ոտքով ձեռքով յենարան եղան անոր, դիւրացնելով անոր գործը։ Հոն՝ ուր համայնավար չէր կրնար մտնել, ռամկավարը եւ բարեգործականն ճամբան հարթեցին։ Հոն՝ ուր համայնավարին խօսքը լսելի չէր ըլլար, ռամկավարները արտայայտիչն եղան անոր մտածումներուն եւ տեսակէտներուն։

Եւ այսպէս տասը տարի, մենք գտնուեցանք ռամկավար-համայնավար համերաշխութեան մը առջեւ, ի վնաս ժողովուրդին եւ հայրենիքին։ Հարս ու փեսային սիրալիր յարաբերութիւններուն վրայ ամպի ծուէն մը տարածուեցաւ ու միայն այն ատեն, երբ կողոպտուած գումարներու բաժանման շուրջ վէճ ծագեցաւ։ Տոլարները մարսելու համար ստիպուեցաւ թաքթիքը փոխել համայնավարներու հանդէպ, որոնք կոկորդը սեղմած էին։ Ու թաքթիքին մէջ յաջողելու համար, սկսաւ մատնանշել համայնավար վտանգը, որու մասին, Դաշնակցութիւնը 10 տարի խօսած ու գրած էր։

Հիմակ կը հարցնենք ռամկավար «Պայքար»ին.

— Համայնավար կուսակցութեան վտանգաւոր եւ գաղութներուն վնասակար ըլլալուն համոզումը ե՞րբ գոյացուցիք։ Տոլարներէն առա՞ջ թէ տոլարները մարսելէ յետոյ։

Այդ որակումները որ կ'ընէ «Պայքար» համայնավարներու մասին, մատնութեան համազօ՞ր են թէ ոչ։

Թող ամէն ողջամիտ ընթերցող պատասխանէ այս հարցումներուն, բայց այնմ ճշդելու համար գաղթաշխարհի հայութեան հանդիստն ու խաղաղութիւնը խռովող այս լիրբերուն հանդէպ, որոնք իրենց գրպանէն շահէն զատ, ուրիշ բանի մասին մտածած չունին»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՍՈՒՏ ՆԷԿԻՒՍԸ

Իտալիոյ ռազմական պատրաստութիւններուն առջեւ Հապէշիստանի Նէկիւսը իր կարգին ձեռք կ'առնէ բոլոր միջոցները, ինչ որ անհրաժեշտ են պատերազմի վտանգի մը պահուն։

Այսպէս ի մէջ այլոց, Նէկիւսը նշանակեց իր սլիֆա մաֆուաս Մաճկաշան, որ սեւ կայսրութեան համար մեծ տիտղոս մըն է։ Այս պաշտօնատարը կռիւներու ընթացքին կը կրէ արքայական տարազը որպէսզի թշնամին եթէ անոր ուղղէ իր կրակը, ոչ թէ կայսրը այլ անոր խամաճիկը զոհ երթայ։

Նէկիւսը այս վտանգաւոր բայց ցանկալի համարուած պաշտօնը տուած է այս անգամ Մօլակայի կառավարիչին։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկաթէ պատերազմը մեր կովկասեան իրականութեան մէջ դարձաւ բազմակէ պատրիարք – կաթողիկոս, իսկ Խրիմեան Հայրիկը նախ քան երկաթի գալը ամէն ինչ էր, հրաշալի Հայ, բանաստեղծ, հռետոր, բայց յամենայն դէպս վարչական մարդ չէր եւ երբ կաթողիկոս՝ թոյլ էր ... Զօր. Նազարբէկեանը տաճկական ճակատի ամենափայլուն սպաներից մէկն էր, երբ ռուսական պետական լարուած մեքենայ կար. նա մի քանի անգամ հերոսացաւ, մանաւանդ Դիլմանի տակ, բայց երբ ինքնուրոյն պիտի աշխատէր, բոլորովին այլ պայմաններում, յիշածս կաթողիկոսների վիճակի մէջ ընկաւ. ինչպէս կաթողիկոսները, այնպէս եւ Նազարբէկեանը ընտրուած էին Հայ ազգի ներկայացուցիչներից, եթէ ոչ միաձայնութեամբ, ապա ձայների ջախջախիչ մեծամասնութեամբ։ Հայ զինուորական մարմնի հրահանգի համաձայն՝ հայկական բոլոր զօրամասերը ուղարկեցին Թիֆլիզ ընտրուած ներկայացուցիչներ, որոնց համագումարում դրուած էին երկու թեկնածուներ՝ մեր անդրանիկ հայկական կորպուսը ղեկավարելու համար.— Զօր. Բագրատունի եւ Զօր. Նազարբէկեան։ Թէր ու դէմ կարծիքներ փոխանակելէ յետոյ մենք կանգ առինք Նազարբէկեանի վրայ՝ նկատի ունենալով ոչ թէ նրա ռազմական գիտութիւնը կամ բարձր աստիճանը, այլ այն մեծ հմայքը, որ նա ունէր թէ թշնամու եւ թէ մեր զօրքերի շարքերում։ Հայկական երրորդ գնդի կողմից գնացած ներկայացուցիչներից մէկն էլ տողերս գրողն էր, որ իր սպայական ձայնն առանց վերապահութեան տուեց յօգուտ Զօր. Նազարբէկեանի. այդպիսի ընտրութիւն տեղի ունեցաւ հիւանդոտ յեղափոխութեան յեղաշրջած զինուորական նիստ ու կացի «բարեփոխութեան» հետեւանքով ...

Այժմ տեսնենք, թէ ինչ շա՛տ ծանր խօսքեր են, որ ես ուղղել եմ իմ զինուորական բարձր պետի հասցէին.— «Մեր պատգամաւորութիւնը խիստ հիասթափուած հեռացաւ Զօր. Նազարբէկեանից։ Մենք նրանից այն տպաւորութիւնն ստացանք, որ նա զուտ զինուորական մարդ է, չոր ու ցամաք թեքնիք ռազմագէտ, բայց անգիտակ հայ պատմութեան եւ մանաւանդ հայ երկրի ողնաշարի ինքնապաշտպանութեան խնդրին, մինչ դեռ գերագնահատում էր քայքայուող ճակատի պաշտպանութիւնը, անտեսելով երկրորդ գիծը, թիկունքը։ Զօրավարի այդ միակողմանիութիւնը նրանից էր առաջանում, որ նա սովոր էր գործելու միշտ կուռ ու կազմ բանակի գլուխն անցած, թիկունքը հզօրապէս պաշտպանուած եւ կազմակերպուած պետական մեքենականութիւն ունեցող երկրում։ Մեզ հասկանալու համար զօրավարը պէտք է լոկ ռուսական զինուորականի հոգեկը չունենար, այլ եւ ծանօթ լինէր մեր երկրի աշխարհագրութեան, ներքին ճակատներին եւ մեր ազգի անցեալին։ Զօրավարը պէտք է գիտենար որ շատ անգամ է մեր արտաքին ճակատը ճեղքուել եւ արշաւող հորդաները հուժկու հակահարուածներ են ստացել մեր լեռներում պարտիզանական կռիւների եւ ոչ թէ կանոնաւոր դաշտային պատերազմների շնորհիւ։ Ապագան ցոյց տուեց, որ նորակազմ հայկական բանակը չկարողացաւ պաշտպանել ոչ միայն Էրզրումը, այլ եւ Կարսը, Ալեքսանդրապոլը եւ Ղարաքիլիսէն, դրա հետ միասին թշնամու ձեռքը մատնեց այնքան առատ ռազմամթերք, որի մի մասով նոյն իսկ անխոցելի կը մնար հայ երկրի ողնաշարը» («Հայրենիք» ամսագիր թիւ 1, 1934, էջ 92, 2րդ սիւնակ)։

Եթէ ընթերցողը այս մէջբերումը չկարդայ, այնպէս կը կարծէ, որ իսկապէս ես շատ ծանր խօսքեր եմ ուղղել մեր ընտրեալ զօրավարի հասցէին, բայց արի տես, որ ես վերոյիշեալ «ծանր խօսքերին» կարող եմ աւելացնել եւ այն, որ ոչ թէ միայն Զօր. Նազարբէկեանը, այլ եւ ռուսական բանակի մեր հին հայ սպաների 90%ը, եթէ ոչ աւելին, խորթ էին հայ լեզուին, պատմութեան, աշխարհագրական պայմաններին, սովորոյթներին, հոգեբանութեան եւն. այդպէս չէին, կրկնում եմ, վրացի զօրավարներ Օդիշիլիձէն, Գաբայեւը եւ թաթար զօրավար Մեհմանդարովը եւ ուրիշներ, որոնք նոյն իսկ աւելի մեծ պաշտօններ ունէին ռուսական բանակում, քան Նազարբէկեանը։ Միանգամ ընդ միշտ Պ. Խոնդկարեանը եւ ուրիշները պէտք է լաւ գիտենան, որ ես տասը չափում եմ, մին կտրում, քանի որ պատասխանատու եմ պատմութեան առաջ, երբ հրապարակում եմ նորագոյն պատմութեան դրուագները, որոնց որոշ չափով մասնակից եմ եղել, հետեւապէս ականատես եմ եւ պարտաւոր եմ անաչառ լինել, այլապէս գրածներս արժէք չեն ունենալ. այդքանը ես շատ լաւ եմ գիտակցում։

Զօր. Նազարբէկեանը կարող էր հայկական Գարիբալդի հանդիսանալ, եթէ օժտուած լինէր այլ յատկութիւններով, եւ որովհետեւ նա չըմբռնեց ժամանակի ոգին, հետեւապէս եւ իր դիրքի մէջ չեղաւ, կարիքը ասպարէզ իջեցրեց Արամին, որ եւ իբր ժողովրդական ոգու արտայայտիչ – ղեկավար՝ կարողացաւ փրկել դրութիւնը ...

Աւելին պիտի ասեմ. անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան սպարապետ դարձած զօրավար Նազարբէկեանը նոյնպէս չարդարացրեց իր վրայ դրած յոյսերը, թէպէտ նա մի պատկառելի ռազմական պատմական դէմք էր. իբր գործից անտեղեակ ոմն չեմ բարբառում, այլ ասում եմ որ՝ պէս հանրապետական Հայաստանի ռազմական գլխաւոր շտաբի սպայ, որ թէպէտ երեք ամիս միայն բախտ ունեցայ այնտեղ պաշտօնավարելու, բայց շատ ժամանակ ռազմական նախարար Ռուբէնի հրահանգով, արխիւի փաստաթղթերի հիման վրայ, գրի առայ գլխաւոր շտաբի համառօտ պատմութիւնը, որ պէտք է տպագրուէր երկրագործութեան նախարար Ս. Վրացեանի լոյս ընծայելիք տարեգրքում, եթէ Հայաստանի խորհրդայնացումը վրայ չհասնէր ...

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(3)

Հակահրէական հոսանքը Թուրքիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հակահրէական զօրաւոր հոսանք մը կը տիրէ Թուրքիոյ մէջ, այն պատճառաւ որ Ղալաթիոյ ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է: (Այս քննութիւնը կապ ունի սիոնական կազմակերպութեան մը հետ): Բազմաթիւ Հրեաներ կը հեռանան Թուրքիայէն, մեծ մասը դէպի Պաղեստին կամ արեւմտեան Եւրոպա:

Ցունաստան 70 օդանաւ կը գնէ

Յունական կառավարութիւնը որոշեց 70 օդանաւ գնել Անգլիոյ մէջ, զօրացնելու համար իր օդատորմիղը: Կառավարութիւնը որոշելով տեսակները, խնդրած է փորձեր կատարել յոյն մասնագէտներու առջեւ: Օդանաւերէն 45ը ռմբաձիգ պիտի ըլլան, իսկ 25ը պիտի յատկացուին մարզանքներու:

Թուլոնի եւ Պրեսթի դէպքերուն քննութիւնը

Թուլոնի խռովութեանց առթիւ դատուեցան 40ի չափ ամբաստանեալներ, որոնց մեծ մասը 20—25 տարեկան երիտասարդներ են: Տասը հոգի դատապարտուեցան վեց օրէն վեց ամիս բանտարկութեան: Եօթին պատիժը գործադրելի է անմիջապէս: Դեռ ուրիշներ ալ կը դատուին:

⁂ Ձախակողմեան խմբակցութեանց կողմէ Պրէսթ եւ Թուլօն ղրկուած քննիչ յանձնախումբերը վերադառնալով, ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրը: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը այժմէն կ'ամբաստանէ Պրէսթի ծովային եւ Թուլոնի ոստիկանական իշխանութիւնները իբրեւ մեծապէս պատասխանատու պատահած դէպքերուն: Քննութենէն կ'երեւայ որ ծայրայեղութիւնները աշխատաւորներու կողմէ գործուած չեն եւ թէ շատ մը գրգռիչներ սողոսկած են ցուցարարներուն մէջ:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱԽՈՅԵԱՆ Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ

Այսօր կը սկսի Բանուորական Դաշնակցութեան կազմակերպած Միջազգային Ողիմպիականը Փարիզի մէջ, ուր արդէն հասած են Ռուսիոյ, Անգլիոյ, Հոլանտայի ախոյեանները: Խորհրդային մարզիկներուն մաս կը կազմէ նաեւ մեր հայրենակիցը Ս. Համբարձումեան, որ մեծ համբաւներու տիրացած է Խ. Միութեան մէջ իբրեւ ախոյեան ծանրութիւն վերցնելու (145 քիլօ): Այս մրցումները պիտի տեւեն երեք օր: Պիտի կատարուին ֆութպոլի, հեծելանիւի, պասքէթ-պօլի, լողաւորութեան, վազքի, աթլէթիզմի, եւայլն մրցումներ: Ս. Համբարձումեան պիտի մրցի Փալէ Միւթիւալիթէի մէջ, Ուրբաթ գիշեր, իբրեւ հակառակորդ ունենալով Կրէմօնիօն, որ կը ներկայացնէ Ֆրանսան:

Մրցումները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ,— այսօր՝ հինգշաբթի՝ Սթատ Վէնսէնի եւ Փէրշինկի մէջ, ուրբաթ գիշերը Միւթիւալիթէի մէջ, շաբաթ՝ Սթատ Փէրշինկի մէջ, իսկ կիրակի Սթատ Մէզօն Ալֆորվիլի մէջ:

⁂ Նոյնպէս այսօր տեղի կ'ունենայ Մարսէյլ — Լիոն հեծելանիւի միջազգային մրցում մը, որուն կը մասնակցին համաշխարհային համբաւ ունեցող հեծելանուորդներ: Անցեալ տարի այս մրցումին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին երեք Հայեր՝ Արհաղեան, Մխիթարեան եւ Զուլումեան, որոնք դասաւորման մէջ լաւ տեղ մը գրաւած էին հասնելով Լիոն, առաջինը՝ 26րդ, երկրորդը՝ 36րդ եւ երրորդը՝ 38րդ: Դժբախտաբար այս տարի ցանկին մէջ չհանդիպեցանք իրենց անուններուն: Հայ ըլլալով կը մասնակցի Բարսեղեան անուն հեծելանուորդ մը: Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՄԲ ՄԸ քանդուեցաւ Ճենովայի շրջանին մէջ (Իտալիա), եւ Օրթիչէլլա լիճին ջուրերը պարպուելով կէս առ կէս ողողեցին Օվատա քաղաքը (10.000 բնակիչ): Նախապէս 100—150 կը հաշուէին զոհերուն թիւը, բայց, վերջին լուրերու համաձայն 40էն աւելի չեն, բոլորն ալ խեղդուած: Նիւթական վնասը քանի մը միլիոնի կը հասնի:

1.700.000 ՏՈԼԱՐ կամ 5.324.590 զուիցերիական ֆրանքի գումար մը կը պահանջուի Գերմանիայէն, իբրեւ յետնեալ պարտք Ազգերու Դաշնակցութեան: Գերմանիա պարտաւոր է վճարել այս գումարը, վերջնապէս քաշուելէ առաջ: (Երկու տարուան պայմանաժամը կը լրանայ Հոկտ. 20ին):

ՕԴԱՆԱՒՈՎ ՄԵՏԱՔՍ փախցուցած ատեն ձերբակալուեցաւ ֆրանսացի գործարանատէր մը, Ռումանիոյ մէջ, մեքենային խանգարման հետեւանքով: Օդանաւին տէրը ծանօթ Ռումանացի մըն է, որ նոյնպէս ձերբակալուեցաւ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ գոհարեղէն գողցուեցաւ Մոնթէ Քարլոյի մէջ, ամենէն բանուկ հրապարակին վրայ: Գողերը պատը ծակելով, ներս մտած եւ պարպած էին: Վաճառատան տէրն է Հրեայ մը, Սալոմոն Սորեանօ, որ ունէր նաեւ խլամ ծառայ մը, Սատրդ:

ԿԱՆԱՆՉ ԳՈՐՏԵՐ իջան Կրընոպլ քաղաքին մէջ, տեղատարափ անձրեւի մը հետ: Կը կարծուի թէ փոթորիկը ճահիճներու ջուրերը քշելով, անձրեւին խառնած է:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՈՒՕԹՍԸՆ, Անգլիոյ պսակաւոր բանաստեղծը, մեռաւ 77 տարեկան հասակին մէջ: Երիտասարդ սերունդը մոռացութեան տուած էր այս բանաստեղծը, որ մեծ հռչակ հանեց պատերազմէն առաջ:

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Rue Allée Thénard N. 3 — IX

Հ. Յ. Դ.

Դասատ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
"BONVALET" սրահին մէջ
31 Bld. du Temple Մէթրօ République
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 10 ՖՐԱՆՔ:
ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ, ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐ
ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Դաշտահանդէս Սէն-Փիէրի դաշտին վրայ
կազմակերպուած՝ Վալանսի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
եւ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մասնաճիւղերուն կողմէ
15 ՕԳՈՍՏՈՍ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԻՆ:
Խմբերգներ, խմբական երկսեռ պարեր եւ մեներգներ:
Ճոխ պիւֆէ: երեկոյեան վերադարձը՝ հանրակառքով ապահովուած է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ-ԲԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
25 Օգոստոս Կիրակի, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր ՌՕՊԻՆՍՕՆ
Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ
Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:
Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Ռօպէնսօն վերջաւորութիւն:
Մուտք 3 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԴՐԱԴՍՐՈՆԻ ՎՄՐՁՈՒԹԵԱՆ
եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
18 Օգոստոս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9ը
ՓԻԷՌ ՊԷՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ (Pierre-Bénite la Mouche) անտառին մէջ
եւրոպական եւ հայկական պարեր: ընտիր PIERRO-JAZZ
ղեկավարութեամբ՝ Սասունցի ԵՐՕԻ:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ զանազան անակնկալներ:
Պաղ խմիչներ ժողովրդական գիներով:
ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԻ ՏՈՄՍԻ ԳԻՆՆ Է 3 ֆրանք:
Ծանօթ. երթեւեկութեան.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս Կիշառէն առաւօտեան ժամը ճիշտ 9-10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-ին: Իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը:
Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

Ընկերներ՝ Աւետիս Եաֆուպեան եւ Բագրատ Պարոնեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ընկերոջ՝

ՊՕՂՈՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Լառօշ-Պաւէօ հիւանդանոցին մէջ, Երկուշաբթի, 12 Օգոստոս 1935, 27 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, Ուրբաթ, 16 Օգոստոս 1935, կէս օրէ վերջ ժամը 1.45ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին (15. Rue Jean Goujon) ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Issy-les-Moulineauxի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ Շրջանի Տիկնանց խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին դպրոցի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին թաղիս բոլոր տիկինները անխտիր:

ԼԻՈՆԻ «Լիբանօ-Սուրիական» Միութեան անդամները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 59 րիւ Ցիւնուար, Պ. Փափազեանի սրճարանը: կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Ստեփան, Արշակ եւ Սիրանոյշ Ստեփանեան (Լօտէմիշցի), որ Իզմիրի աղէտին ատեն կորսուած են: Տեղեկացնել Պ. Գէորգ Ստեփանեանի 2, rue Basfroi, Paris (11), France.

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
ՑՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):
Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք
Գաւառէն ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(Յանձնաքարուած նամակի փոխարժէքը)
Դիմել՝ «HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ
ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ
Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12
Maison d'ACCOUCHEMENT
35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ
36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ
52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)
(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)
Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82-86
Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու սիրտ թարմ:
Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
159, Rue Lafayette Tél. Nord 68-62
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, նմանապէս կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշուապահական դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ քաղաքացութիւններու կազմութիւն: Հարկային զեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը սակարկուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»
(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: կը հրատարակուի ամէն շաբաթ, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն. Պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու:
Գին՝ 2 ֆր.: Տարեկան բաժնեգին՝ 80 ֆր., վեցամսեայ՝ 45 ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ):
Հասցէ.— 150, Champs-Elysées, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս օրինակ դէպք մը եւս Գեր. Իսահակ սրբազան հօր հանդիպեցաւ. հեծած ուղտը կը մղուի յանկարծ փըշալից բարձր թուփերու մէջ, վրայ գլուխը կը սկսին պատռել բզքտուիլ, եւ քիչ մըն ալ որ առաջ մղուելու ըլլար, փշահեղձ պիտի լինէր, բայց աներեւոյթ զօրութիւն մը կարծես թէ ուղտին սանձէն բռնելով դուրս հանեց մահահոտ փշերուն մէջէն՝ արիւնալուայ դէմքով ու ձեռքերով: Այս տեսակ վտանգալից տեղերէն եւ բազմապտոյտ գետերէ անցնելով կէս օրէն վերջ հասանք Ճիրանա բսուած լերան ստորոտը, ուր տեղի Շէխին մեր գալը իմացնելու համար հրացաններ պարպեցին. եւ մենք վրանը լարեցինք եւ անոր տակ հանգիստ առինք: Լերան մարդիկ հրացաններուն ձայնը առնելով կը սկսին փախչիլ. բայց ժամանակ մը անցնելէն ետքը հասկըցան մեր ով ըլլալը եւ ուրկէ գալը: Ճիրանայ լերան Շէխը քանի մը հոգիով երեկոյին մեր տեսութեան եկաւ, հետը կերակուր եւ կողովակով մը քանի մը հաց բերելով որ ցեխի նման բան մըն էր, եւ չկարացինք բնաւ ուտել: Առաւօտուն դարձեալ գալով պատմեցինք իրեն որու համար գալերնիս եւ մեզի ուր հասցընելիքնին: Իրարու հետ խորհելէն վերջ հանճութիւն տուին գրով եւ ընդունեցին մեզի, ուստի դարձեալ մեր բեռները անկէ վերցընելով ճանապարհին մօտ ուրիշ տեղ մը իջանք: Հոն հասնելնուս մեր հետ եղող զօրքերը եւ ուղտապանները իրենց ուղտերը առնելով ետ դարձան, եւ քովերնիս մնաց միայն մեզի Թագաւորին ներկայացընելու համար հետերնիս եկող մարդը, որու քով էր Շէխ Ճիմայի տուած յանձնարարականը:

Բաւական ժամանակ հոն լերան ստորոտը սպասելէն ետքը, երբ տեսանք որ մեզի եկող փնտռող եւ մեր բեռները լեռը հանելու համար մարդ չէր գար քովերնիս. բեռները հոն թողլով, մենք քանի մը մարդոց առաջնորդութեամբ սկսանք դէպ ի լեռը վեր ելնել, եւ կէս ժամուն հազիւ թէ մեծ դժուարութեամբ հոն հասանք, ուր տեղի տները եղեգներէ շինուած խուղեր էին: Լերանը Շէխին շատ աղաչանքներ ընելէ ետքը հազիւ թէ սիրտը ըրինք եւ Գապր — Մարեամի եկեղեցւոյ մօտ տուն մը ցցուց մեզի հանգստանալու, որուն քով մեր երկրի հովիւներուն խրճիթը աւելի մեծ յարգ պիտի ունենայ: Բայց մենք այն չափին ալ գոհ ըլլալով՝ մտանք ներս որ քիչ մը հանգիստ առնենք մեր խոնջեալ անդամներուն: Բեռներն ալ, որ վարը մնացեր էին, հոն գտնուող ժողովրդոց քաղցրութեամբ չոյելով՝ զանոնք ալ քովերնիս բերել տուինք նոյն իրիկունը: Անոնց այս աշխատութիւնը, որ սիրով ըրին — դուներ էին, մենք մարդկային եւ քրիստոնէական զգացմամբ յանձնառու եղած կը համարէինք, բայց յետոյ իմացանք անոնց ինչ անիրաւ նըպատակի համար ծառայելնին:

Հետեւեալ օրը մեծ Շէխին բերնէն Ըսար — Ամպայի իշխանին գիր մը գրուելով իմաց տրուեցաւ անոր մեր գալը, եւ մեզի հոն հասցնելու համար հարկաւոր եղածները: Մեր եղած տեղէն մինչեւ ի Ըսար — Ամպա լեռը մէկ աւուր ճանապարհ է: Երեք օրէն վերջ իշխանին կողմէն երկու մարդ գալով՝ մեր գալուստը բարեւեցին, եւ անոր խրկած ջորին մեզի մատուցին, որ նշան մըն էր անոր կողմէն ընդունելութիւն գտնելնիս. ասիկայ սովորութիւն մըն է իրենց մէջ, որպէս զի ժողովուրդն ալ անոր նայելով՝ պէտք եղածը մեզմէ չխնայեն: Նաեւ իշխանին պատուէրն ալ իմացուցին բոլոր շէխերուն, որ առանց ուշացնելու ժամ մը յառաջ Ըսար — Ամպա հասցընեն, այսու ամենայնիւ հետեւեալ օրը մեզի ոչ հարցնող եղաւ եւ ոչ փնտռող, եւ ոչ կերակուր տուին: Քանի մը անգամ թախանձեցինք Շէխին հացի համար, բայց նա իբրեւ անզգայ էակ մը չը լսելու կուգար, եւ վերջապէս պատասխանեց մեզի թէ, «Ես իմ պարտքս կերակուրի մասին կատարեցի, եւ թէ՝ ժողովրդին վրայ իշխելու կարողութիւն չունիմ, դուք ինձմէ զօրաւոր էք, կրնաք բռնութեամբ հաց բերել տալու»: Այս պատասխանուոյն վրայ թէպէտ եւ քիչ մը խրախուսելով մէկէն մէկալէն հաց կը պահանջէինք, բայց անոնք կամ խլութեան կը զարնէին եւ կամ իրենց բնակարաններուն մէջ մտնելով կը փակէին, եւ Ըսար— Ամպայի իշխանէն վախնալնուն՝ դըրամով ալ չէին տար: Նոյն երեկոյին մնացինք անօթի, այն ցեխի նման հացին ալ գոհ եղանք, բայց այն ալ ձեռքերնիս չանցաւ: Սակայն աստուածային Նախախնամութիւնը՝ որ մեր վրայ կը հսկէր գալտ, հրաշալի կերպիւ ողորմեցաւ մեզի, ինչպէս ողորմեցաւ Դանիէլին առիւծոց գուբին մէջ: Հետեւեալ օրը երկու կրօնաւոր կանայք եկան ներկայացան մեր բնակարանին մօտ եւ սպիտակ մարդ մը կը հարցնէին թէ ուր կը գտնուի: Այս կնիկները մէկ աւուր ճանապարհէ կուգային՝ հետերնին երկու հատ գնտաձեւ եւ կարմիր պղպեղով համեմեալ հաց բերելով, որոնց գիշերային յայտնութեան մը մէջ պատուէր եղած է՝ որ այս ինչ տեղը երթան ու հաց տանին ճերմակ ու ծերունի մարդու մը: Այս գթասիրութիւնը եթէ սոյդ յայտնութենէ մ'ալ ստիպեալ չէր, գէթ Հապէշից բնական անողորմածութեան եւ անհիւրասիրութեան ներհակ գործ մըն էր, որու մէջ դարձեալ աստուածային մասը կար:

Գապր — Մարեամ լերան մէջ անհանգստութենէ բռնադատեալ դաշէինք չէխերուն որ անձամբ ժամ մը յառաջ Ըսար — Ամպա ցընելու մեզի, զոր օրինաւոր կը կարծէինք, եւ մեզի համար կիւղ եւ ապահով՝ միանգամայն հանգիստ, ինչպէս որ կը պատմ[…] Երկու աւուր մէջ հազիւ մեծ 30ի չափ գիւղացի ժողվեց բերա[…] բեռները վերցընելու համար (Ե[…] 17), որոնց մէկ մէկ ծրար կամ[…] կոց մը բան տալով եւ չորս […] տուկները բեռցընելով՝ առնողը […] ելաւ ու աներեւութացաւ, եւ […] չհասկընալնուս՝ չէինք գիտեր թէ […] կը տանին, բայց նոյն օրէն գիտ[…] որ մեր քովն եղած այն ծանրոց[…] ներուն, ու տարած գոյքերնուս […] չենք:

(Շար[…])

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈ[…]
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցր[…]
Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ VENDREDI 16 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2884 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Անցեալ օր կը բացատրէինք թէ բացառիկ պարտականութիւններ կ'իյնան Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի դաշնակցական մարմիններուն վրայ:

Այդ պարտականութիւնները անգամ մը եւս պիտի ձեւակերպուին Ժգ. Շրջ. Ժողովին մէջ, որ բացուեցաւ երէկ, մասնակցութեամբ առաւելապէս երիտասարդ պատգամաւորներու:

Բացի գրաւոր զեկուցումներէն, իւրաքանչիւր պատգամաւոր անշուշտ միասին բերած է շարք մը գործնական գիտելիքներ, որոնք մեծապէս պիտի օգնեն զանազան հարցերու լուսաբանութեան:

Տարակոյս չկայ թէ այդ հարցերուն մէջ տիրական տեղ մը կը բռնեն տնտեսական հոգերը:

Ինչ որ տեսանք վերջին մէկ տարուան ընթացքին, բացառութեան չի կարօտիր: Տագնապը կարճ տեւէ թէ երկար, մեր պարտականութիւնները չեն թեթեւնար:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ անհրաժեշտ է սերտել եւ գտնել գործնական միջոցներ, փոխադարձ օգնութեան եղանակներ, այսպիսի անակնկալներու հանդէպ:

Դաշնակցութեան հիմնական ծրագրին ընկերային – տնտեսական բաժինը նախատեսած է շարք մը նորութիւններ:

Արդ, գործնական կեանքի մէջ, իւրաքանչիւր շրջան ինքն է որ պիտի զանազանէ հեռաւորն ու մօտաւորը, կարելին եւ ցանկալին, համաձայն տեղական պահանջներուն:

Ինչ որ կը յաջողի Սոֆիայի կամ Հալէպի մէջ, անշուշտ չի կրնար թարգի մը պէս փոխադրուիլ Մարսէյլ կամ Փարիզ: Եւ փոխադարձաբար:

Էականը այն է որ՝ ըմբռնենք թէ հիմնովին փոխուած են մեր կեանքի պայմանները. հետեւաբար, աւելի քան սովորական է գործունէութեան մեթոտներու արդիացումը:

Ինչ ձեռնարկ ալ փորձենք, անոր հիմնական սկզբունքները պիտի բխին Դաշնակցութեան ծրագրէն:

Իսկ որ եւ է ձեռնարկ որ կը ձգտի աշխատաւոր բազմութեանց շահերուն պաշտպանութեան, անոնց փոխադարձ աջակցութեան, չի կրնար հակասել Դաշնակցութեան սկզբունքներուն, որոնք երբեք տաւերու կամ ձեւերու կառչած չեն:

Արդ հարցերէն կը ծագին ուրիշներ ալ: Օրինակ մեր դիրքը ընդհանուր աշխատաւորական շարժման հանդէպ եւ յարակից խնդիրներ, որոնց մասին խօսելիքներ պիտի ունենայ Շրջ. Ժողովը:

×

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի շրջանին վրայ կ'իյնայ, նաեւ, արդիական կազմակերպումը քաղաքական յարաբերութեանց, որոնք ուժասպառ վիճակ մը ստացած են, տարիներէ ի վեր:

Որ եւ է թիւրիմացութիւն կանխելու համար, ըսենք թէ մեր խօսքը չի վերաբերիր ընդհանուր կուսակցական կամ ազգային քաղաքականութեան:

Այդ գետինը սահմանուած, իրաւասութիւններն ու պատասխանատուութիւններն ալ ճշդուած են:

Ըսել կ'ուզենք թէ գտնուելով Եւրոպայի սրտին վրայ, միջազգային ամէնէն բանուկ եւ տիրական կեդրոններէն մէկուն մէջ, Դաշնակցութեան այս շրջանի Կեդր. Կոմիտէն կրնայ գործօն եւ արդիւնաւոր դեր կատարել, յարաբերութեանց արդիացման եւ աշխուժացման համար:

Բեղուն դաշտ մըն է այս գետինը Դաշնակցական երիտասարդութեան համար: Ինչո՞ւ չէ, նաեւ միւսներուն համար, կը բաւէ որ գտնուին ամուր խարիսխի մը եւ նոյնքան հաստատուն դաւանանքի մը առջեւ:

Ո՞ր օրուան համար պատրաստեցան մեր համալսարանականներն ու մնացեալը, եթէ նորէն աղերսագիրներով ու միջնորդներով պիտի կատարուին մեր արտաքին յարաբերութիւնները, քաղաքական թէ աշխատաւորական:

Նոյն իսկ արեւելեան երկիրներու հանրային – պետական ղեկավարութեան շատ մը տարրերը այս ոստանին մէջ կը թրծըւին: Ուրեմն, շատ աւելի բազմակողմանի պարտականութիւններ կ'իյնան մեր ուսերուն:

Այս հարցերուն հետ հեռուէն – մօտէն կապ ունի նաեւ երիտասարդութեան կազմակերպութեան խնդիրը, որ կը ներկայանայ բազմաթիւ երեսներով:

Մեր շրջանը բացառիկ դիրք մը կը ներկայացնէ այս տեսակէտէն, ինչպէս յաճախ բացատրած ենք:

Արդ, մինչեւ հիմա կատարուած փորձերը բաւական են, ելք մը գտնելու եւ առաւելագոյն արդիւնքը ձեռք բերելու համար:

Որքան ալ Դաշնակցութիւնը իր դրօշին տակ համախմբած ըլլայ երիտասարդներու բազմութիւն մը, հոծ եւ կուռ, անդին կը մնան հազարաւորներ, որոնք չունչի կը կարօտին, թեւ կամ ճամբայ կը փնտռեն:

Մենք պարտաւոր ենք մտածել նաեւ անոնց մասին: Թէեւ անդրօշ, անոնք նոյնքան ընտիր ազդակներ են գաղութներու ինքնապաշտպանութեան համար:

Մեր խօսքը դասալիքներու կամ ուծացածներու մասին չէ: Ոչ ալ անոնց որ կը սիրեն շուքերու կառչիլ, կամ հայկական միջավայրը շատ նեղ կը գտնեն իրենց անսահման յաւակնութեանց զարգացման համար:

Կ'ակնարկենք այն առողջ, աշխոյժ եւ այլապէս հայրենասէր երիտասարդներու բազմութեան, որ կը խորշի կուսակցական օղակներէն, բայց կ'ուզէ գործել:

Շ.

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԺԳ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երէկ առաւօտ ժամը 11ին բացուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտ. Եւրոպայի Ժգ. Շրջանային Ժողովը: Պատգամաւորներ ղրկած էին բոլոր շրջանները: Ժողովը աշխատանքի անցաւ շատ ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մէջ: Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը իր բացման ճառին մէջ ողջունելով շրջանի պատգամաւորները, համառօտակի պատկերացուց Կեդր. Կոմիտէի մէկ տարուան գործունէութիւնը, շեշտելով ամբողջ շրջանի կուսակցական կեանքի համերաշխ եւ կարգապահ վիճակը: Ցայտնեց թէ քաղաքական եւ տնտեսական ներկայ ծանր պայմանները պարտք կը դնեն Շրջ. Ժողովին վրայ օրակարգի հարցերը քննել աւելի շրջահայեցօրէն կերպով եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ: Շրջանային ժողովը յոտնկայս յարգեց մէկ տարուան ընթացքին մէջ մեռած ընկերներու յիշատակը, ինչպէս նաեւ յիշատակը անոնց, որոնք 45 տարիներէ ի վեր ինկած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան փառապանծ ու սրբազան դրօշին տակ:

Շրջանի պատգամաւորները տուին իրենց մէկ տարուան գործունէութեան զեկոյցը, որմէ վերջ ժողովը անցաւ իր օրակարգի հարցերու քննութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ Է ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ», Կ'ԸՍԵՆ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Ասդին ժողով, անդին անվերջ զօրաշարժ

Անստոյգ վիճակ մինչեւ Սեպտեմբեր 4

Հռոմէն կը հեռագրեն անգլիական թերթերու.— Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ «պատերազմն է միակ ելքը հապէշական հարցին»: Այդ շրջանակները որ եւ է յոյս չունին Փարիզի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւններէն, որոնք կը սկսին այսօր իսկ: Անոնց կարծիքով, «պատերազմը կամ գոնէ պատժական արշաւանք մը անհրաժեշտ է, ստիպելու համար որ Հապէշիստանի կայսրը յարգէ Իտալիոյ շահերը: Բաւական չէ գոհացնել մեր տնտեսական ծաւալման պահանջները: Պէտք է զինուորական եւ քաղաքական երաշխաւորութիւններ տալ»:

Այլեւս գաղտնիք չէ թէ Իտալիա կ'ուզէ զինուորական ցոյց մը կատարել եւ թեւարկութիւն մը հաստատել Եթովպիոյ մէջ: Օկադէնի հողամասին յանձնումը կամ հաւաքական հոգատարութեան առաջարկը կարելի էր ընել վեց ամիս առաջ: Այժմ ուշ է:

Արդ, երբ այս է տիրող տրամադրութիւնը Հռոմի մէջ, կարելի չէ մեծ յոյսեր սնուցանել Փարիզի բանակցութեանց մասին:

Հակառակ այս յոռետեսութեան, Լոնտոնի մէջ կը յուսան ելք մը գտնել: Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր միջոցները պիտի փորձուին մինչեւ սեպտեմբեր 4, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը: Անգլիա դեռ կը պնդէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ 1906ի դաշնագրին վրայ, միշտ վերապահելով իր բուն գիտումները: Իսկ Իտալացիները հետզհետէ աւելի բաց կը խօսին: Կիսապաշտօնական հանդէս մը, «Աֆֆարի Էսթէրի» (Արտաքին գործեր) անգամ մը եւս քննելով Անգլիոյ բռնած դիրքը, դիտել կու տայ.

— «Ոչ դէպի ծով ելք Հապէշիստանի համար, ոչ սահմանափակում տընտեսական արտօնութեանց, ոչ երաշխաւորութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան, ոչ ալ ընդհանուր կամ հաւաքական հոգատարութիւն, որ իրականին մէջ պիտի ծառայէն քօղարկելու անգլիական իրական հոգատարութիւն մը: Իտալիա կը ճանչնայ այն իրաւունքները զորս Անգլիա ստացած է դաշնագիրներով, բայց չուզեր անգամ մը եւս ծառայել — ինչպէս ըրաւ մեծ պատերազմին— իր արիւնով ընդարձակելու բրիտանական կայսրութիւնը: Բացորո՞շ է: Ուրիշ բացատրութիւններ տալու պէտք ունի՞նք: Եթէ պէտք է, պատրաստ ենք տալու: Անգլիա չուզեր որ Իտալիա տեղաւորուի Հապէշիստանի մէջ, որովհետեւ ինք կ'ուզէ տեղաւորուիլ առաջին առթիւ: Անգլիա չի հանդուրժեր Իտալիոյ ընդարձակման, որովհետեւ կ'ուզէ Իտալիան պահել դժուարին կացութեան մը մէջ, որ ձեռնտու է իրեն համար»:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ԲՈՂՈՔԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԱԶՄ ԷԻ ՊԱՏՐԱՍՏ

Հապէշական կառավարութիւնը հետեւեալ բողոքագիրը յանձնեց Ազգերու Դաշնակցութեան.—

« Հակառակ անցեալ օգոստոս 3ին տրուած որոշման, որով կը վերահաստատուի իրաւարարութեան եղանակը, իտալական կառավարութիւնը կը շարունակէ զինուոր եւ ռազմանիւթ ղրկել արեւելեան Ափրիկէ: Իտալիա անընդհատ զէնքեր եւ պատերազմի գործիքներ կը շինէ, զանոնք ուղղելու համար Եթովպական կայսրութեան դէմ, ինչպէս յայտարարուած է հանդիսաւորապէս: Եթովպիա չունի որ եւ է հանրային կամ անհատական զինագործարան, այնպէս որ կայսերական կառավարութիւնը բացարձակապէս չի կրնար ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ճարել իր սահմաններէն դուրս: Ուր որ կը դիմէ, կը հանդիպի վաճառման եւ արտածման արգելքի: Ճշմարիտ չէզոքութի՞ւն է այս. համաձա՞յն է արդարութեան: Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը պիտի շարունակէ՞ անկարեկիր մնալ այս կացութեան հանդէպ որ երթալով կը ծանրանայ: Թոյլ պիտի տա՞յ որ շարունակուի այս անհաւասար պայքարը Ազգերու Դաշնակցութեան երկու անդամներու միջեւ, որոնց մէկը, ամենազօր, հնարաւորութիւն ունի իր բոլոր միջոցները նուիրելու յարձակման մը պատրաստութեան, իսկ միւսը, տկար եւ խաղաղասէր, յարգալիր՝ միջազգային յանձնառութեանց հանդէպ, զրկուած կը մնայ իր հողին եւ վտան-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՆԳՈՅՑԸ

»»»o«««

Վերջերս Պոլսոյ թերթերը հրատարակեցին թարգմանութիւնը անգլերէն խնդրագրի մը, որով «երեք երիտասարդ լաւատեղեակ միաբաններ» Պաղեստինի բրիտանական մարզպանին միջամտութիւնը կը հրաւիրէին Երուսաղէմի վանքին վրայ:

Բողոքարկուները կը պահանջէին հակակշռի տակ առնել վանքին ելեւմուտքը, եւ այս առթիւ կ'ամբաստանէին կարգ մը աշխարհականներ եւ կղերականներ:

«Ճակատ»ն ալ արտատպեց այդ խնդրագիրը, սպասելով լուսաբանութեանց:

Առաջին լուսաբանութիւնը կրնար տալ, անշուշտ, Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը, «Սիոն»:

Առջի օր ստացայ այդ ամսագրին վերջին թիւը (օգոստոս), եւ ի զուր փնտռեցի որ եւ է բացատրութիւն:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս լռութիւնը:

Մինչ այս հարցումն ուղղելու կը պատրաստուէի, ցրուիչը բերաւ «Ազդակ»ի վերջին թիւը (7 օգոստոս), ուր թղթակցութիւն մը տպուած է Երուսաղէմէն (3 օգոստոս):

Թղթակիցը, որ երեւի «ներսէն» է, կը յայտարարէ հրապարակաւ.—

1. «Երեք հայ երիտասարդ լաւատեղեակ միաբաններու մարմին» գոյութիւն չունի:

2. «Այդ անունով ալ որ եւ է պաշտօնական խնդրագիր ստորագրուած, կնքուած, մարզպանութեան յանձնուած չէ ցարդ»:

3. «Եղածը անանուն եւ անպատասխանատու անձանց գործ է, ուրեմն եւ անարժէք եւ անիմաստ»:

Թղթակիցը չի ծածկեր թէ «հոտած բան մը» կայ, սակայն միամըտութիւն կը համարի առոր դարմանը սպասել այսպիսի խնդրագիրներէ:

Մանաւանդ որ, ուրիշ առթիւ ալ այսպիսի թուղթիկներ տպուած, օտար թերթերու կողմէ արտատպուած եւ շատ գէշ տպաւորութիւն ձգած են:

Բայց դարմա՞նը:

Պաշտօնապէս հաստատուեցաւ որ 100000 ոսկի պարտքը դեռ նոր 93000ի իջած է: Ուրեմն տարիներով տոկոս պիտի վճարուի:

Միւս կողմէ, վանքը հետզհետէ կը դառնայ մենաշնորհեալ հաստատութիւն մը:

Միաբանութիւնը այս ժողովուրդը կը յիշէ միայն պտղի հաւաքած կամ պարտք դիզած ատեն:

Բաւակա՞ն է այն մանուածապատ զեկուցումը որ կը կարդացուի ամէն տարի, միաբանական ընդհ. ժողովին առջեւ:

Ինչո՞ւ հրապարակաւ չեն պարզեր վանքին իրական կացութիւնը, ելքով եւ մուտքով: Գոնէ մէկ անգամ:

Եւ ինչո՞ւ փաստացի լուսաբանութիւն մը չեն հրատարակեր այս վերջին խնդրագրի կամ թուղթիկներու մասին, որոնք ինչքան ալ անվաւեր ըլլան, խոր վէրք մը կը մատնանշեն:

ՎԱՀԷ

Վարձերու զեղչման օրէնքը

■■■■■■■■

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դատական նախարարութիւնը հետեւեալ լուսաբանութիւնները կը հրատարակէ վարձքերու զեղչման նոր հրամանագիր օրէնքին մասին.—

100ին 10ի զեղչը գործադրելի է ամէն կարգի տեղերու համար, ափարթըման կամ սենեակ, վարձուած կահաւորեալ կամ ոչ, ըլլայ վարձեալ կամ պարապ, պայմանաւ որ յատկացուած ըլլան բնակութեան կամ արհեստի մը գործադրութեան:

Զեղչը գործադրելի է 17 յուլիս 1935ի վարձքին վրայ: Որմէ կը հետեւի թէ՝ երբ վարձակալ մը մեկնի, սեփականատէրը չի կրնար նոյն տեղը վարձուտալ նոյն թուականին գինէն աւելի, այլ ընդհակառակն 100ին 10 պէտք է զեղչուած ըլլայ:

Եթէ պատահի որ պարապ ափարթմանի մը վարձքը ճշդելու մասին դժուարութիւն ծագի, դատաւորը իրաւասու է կատարելու գնահատութիւնը:

100ին 10 զեղչը պիտի կատարուի իսկական վարձագինին վրայ, այսինքն «շարժ»երուն վրայ զեղչ չկայ, եթէ երբեք պայմանագրին մէջ «շարժ»ին քանակը ճշդուած է:

Զեղչը գործադրելի է օրէնքին հրատարակման օրէն: Անոնք որ նախապէս ամբողջովին վճարած էին իրենց վարձքը, իրաւունք ունին պահանջելու որ՝ յաջորդ վճարման հաշուակցուի իրենց աւելի վճարածը: Այս զեղչը կարելի չէ պահանջել առժամեայ վարձակալութեանց համար, օրինակ գեղագնացութեան առթիւ կանխիկ վճարուած վարձքին վրայ:

Իտալական թումբին քանդումը

Հարիւրաւոր զոհեր ջրամոյն

Վերջին լուրերու համաձայն, շատ ծանր հետեւանքներ ունեցած է արուեստական լիճի մը թումբին քանդումը՝ Օվատալի մէջ (Իտալիա): Քանի մը վայրկեանի մէջ 15 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր անլուր արագութեամբ սուրալով, քշած տարած է ինչ որ կը գտնուէր ճամբուն վրայ,— մարդ, անասուն, շէնք, ծառ եւայլն: Հարիւրաւոր բնակիչներ կը փնտռուին տակաւին: Զոհերու թիւը կը հաշուեն աւելի քան 400, (հեռագիր մը կը հաշուէ մինչեւ հազար): Ամէնէն աւելի կիներ եւ մանուկներ զոհ գացած են հեղեղին: Աղէտէն անմիջապէս վերջը օգնութեան հասան Ճենովայէն եւ Ալէսսանդրիայէն, եւ արդէն 70 դիակներ հանուած էին 24 ժամուան մէջ: Քանդուած են աւելի քան 200 տուներ եւ բազմաթիւ կամուրջներ: Աննկարագրելի է յառաջ եկած աւերը: Թաղաւորը անձամբ գնաց աղէտին վայրը: Ականատեսները կը պատմեն թէ երբ թումբը քանդուեցաւ, հեղուկ պարիսպ մը որ, տունիմը տանիքնարձրութեան կը հասնէր, ահագնագորդ ուժգնութեամբ խուժելով կէս ժամուան մէջ քշեց տարաւ ամէն բան: Ծառերը ցերեկուան քունը կը քաշէին, երբ աղէտը պատահեցաւ: Ամբողջ ընտանիքներ, որոնք տանիքներու վրայ ապաստանած էին, քշուեցան ջուրերէն: Անդին ծերունիներ եւ մանուկներ օգնութիւն կ'աղաղակէին լեղապատառ, եւ երբ ազատարարները պիտի հասնէին, ահա տուն մը կը փլէր արկածեալներուն վրայ, փլատակներուն տակ թաղելով բոլորը: Երիտասարդ ամոլ մը, որ կը փախչէր երախան գրկած, քշուեցաւ հեղեղէն: Հերոսական դրուագներն ալ շատ են: Բժիշկ մը մինակը եօթ հոգի փրկեց լողալով: Ուրիշ մը մէջքին պարան մը կապելով, քանի հոգի ազատեց:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան, Հաւրի մաքսանենգութեանց առթիւ, որոնց գումարը կը հասնի 150 միլիոն Ֆրանքի: Ուրիշ կարեւոր ձերբակալութիւններու կը սպասուի այս օրերս: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս խնդիրը պատճառ պիտի դառնայ դղրդագին յայտնութեանց:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Քանի որ երկար խօսեցանք Թուրք մամուլի Համագումարի մասին, օգտուինք առիթէն, խօսելու համար նաեւ նոյն մամուլի ծագման ու զարգացման մասին: Անշուշտ այնքան որքան կը թոյլատրեն օրաթերթի մը պայմանները:

Թուրք առաջին թերթն է եղած «Թաքվիմը Վէգաի»ն (ցուցակ դէպքերու), որ լոյս տեսած է 1831ին: Ուշագրաւ է այն պարագան, որ այս թերթին հրատարակման մղիչ ուժն է եղած «երկիրը եւրոպականացնելու ձգտումը»:

Իսկ առաջին ժողովրդական թերթը հրատարակուած է 1840ին, անգլիացի Չըրչիլի կողմէ, «Ճէրիտէի Հավատիս», (լրաթերթ) անունով: Այս թերթը գլխաւորաբար արտասահմանի լուրեր կը հրատարակէր:

Անկէ յետոյ, հազիւ 1860ին է որ հրապարակ կուգայ «Թէրճիմանը Հագիգաթ»ը (Թարգման ճշմարտութեան) Շինասիի խմբագրութեամբ: Շինասի, առաջին անգամն ըլլալով, լուրերու կարգին հոն կը հրատարակէ նաեւ վէպ մը եւ թատերակ մը:

Երկու տարի վերջ, ան կը հիմնէ «Թասֆիրը Էֆքեարը», (արտայայտիչ կամ պատկեր գաղափարներու), ուր տեղ կը գտնեն յօդուածներ՝ գիտական եւ պատմական նիւթերու մասին: Բայց, երկար չի կրնար մնալ Թուրքիա, եւ կը ստիպուի խոյս տալ Եւրոպա՝ թերթին գրական ղեկավարութիւնը յանձնելով Թուրք գրականութեան մէկ ուրիշ տաղանդաւոր ներկայացուցիչին՝ Նամըք Քէմալի: Այս վերջինը եւս կը մեկուսացնէ թերթէն, որովհետեւ հրատարակած էր յօդուած մը՝ «Արեւելեան հարցը» խորագրով: Նամըք Քէմալ կ'անցնի արտասահման, ու հոն, Շինասիի հետ, կը սկսին ուժեղ պայքար մը բռնակալութեան դէմ:

1867ին լոյս կը տեսնէ «Մուխպիր»ը (Լրաբեր), ղեկավարութեամբ Ալի Սուաւիի: Այս թերթը եւս ազատական հակումներ երեւան կը բերէ ու այդ ուղղութեամբ յօդուածներ կը հրատարակէ: Իբրեւ հետեւանք այդ յօդուածներուն, Բ. Դուռը կը հրատարակէ մամուլի ազատութիւնը աւելի սահմանափակող հրամանագիր մը:

Նոյն տարին է որ երեւան կ'ելլեն քանի մը այլ թերթեր եւս, զանազան անուններով: Իսկ 1868ին լոյս կը տեսնէ կանանց թերթ մը՝ «Թէրագգը» (Յառաջդիմութիւն):

Բաղդատմամբ վերեւ յիշուած թերթերուն, աւելի խնամուած բովանդակութիւն մը կ'ունենայ «Պասիրէթ»ը (1870),— «Նախատեսութիւն»: Իսկ 1872ին, Քէմալ պէյ, վերադարձած ըլլալով Եւրոպայէն, կը հրատարակէ «Իպրէթ»ը (տիպար—օրինակ): Ան միաժամանակ կ'աշխատակցի Էպուզիա Թէվֆիքի «Հատիքա»ին (Պարտէզ): Բայց, իշխանութիւնը շուտով կ'աքսորէ երկու խմբագիրներն ալ:

Գաղափարական թերթեր կ'ըլլան «Տէվիր»ը (Շրջան) եւ «Պէտիր»ը (Կիսալուսին), զոր կը հրատարակէ Միտհատ Էֆէնտի: 1875ին եւ 1876ին լոյս կը տեսնեն քանի մը տեղեկատու թերթեր, կամ լրագիրներ, ինչպէս «Վագըթ» (Ժամանակ), «Շարգ» (Արեւելք), «Իսթիքպալ» (Ապագայ), «Սատաքաթ» (Հաւատարմութիւն), «Սապահ» (Առաւօտ) եւայլն: 1878ին «Օսմանլը»ն, «Սապահ»ն ու «Վագըթ»ը ունէին կանանց եւ մանկանց բաժիններ:

Ահմէտ Միտհատ, վերադառնալէ վերջ Եւրոպայէն, կը հիմնէ «Իթթիհատ» (Միութիւն) թերթը: Այս թերթն ու «Թէրճիմանը Հագիգաթ»ը ամենակարեւոր թերթերն էին Սուլթան Համիտի տիրակալութեան առաջին տարիներուն:

1869ին կը հիմնուի թրքական առաջին երգիծաթերթը՝ «Տիօժէն»: 1872ին լոյս կը տեսնէ ուրիշ երգիծաթերթ մը՝ «Հայեալ Գարակէօզ», որուն վրայ, Համիտ կը պնդէ որ խորհրդարան տարուի երգիծաթերթի դէմ օրէնք մը...

Այդ շրջանին թրքական կայսրութեան սահմաններուն մէջ լոյս են տեսած նաեւ առեւտրական, բժշկական, զինուորական եւ ոստիկանական թերթեր, ինչպէս նաեւ մէկ քանի պատկերազարդ հրատարակութիւններ:

Ընդհանուր հաշուով, 1831էն մինչեւ 1884, յիսուն տարուան ընթացքին, Պոլսոյ մէջ հրատարակուած են 96 ամենօրեայ թերթեր ու շաբաթաթերթեր, եւ 39 պարբերականներ:

Բայց, Համիտ թաթը խեղդած է գրեթէ բոլորն ալ:

Բաղդատմամբ ուրիշ շրջաններու, այն ատեն Թուրք թերթերը նիւթական լաւ վիճակ ունէին եւ բաւական թիւով ընթերցողներ, որովհետեւ իրենց լեզուն շատ ժողովրդական էր: Ֆալիհ Րըֆգը «Ուլուս»ը կը հրատարակէ Էնկիւրիի մէջ, ու անոր կողքին «Անգարա» ֆրանսերէն շաբաթաթերթը: Այս վերջինոյն մէջ, խօսելով Թուրք մամուլի մասին — որմէ կ'օգտուինք մեր այս յօդուածին համար, — կը խոստովանի թէ Թուրքերէն լեզուի մաքրագործման պայքարն բռնկած է այդ օրերէն:

1865ին Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի երիտասարդ Օսմանցիներու կոմիտէն: Շուրջ 35 տարուան մամուլի կեանքը առեղծած է խմորումներ: Այդ կոմիտէին մէջ կը մտնեն օրուան յայտնի դէմքերէն՝ Նամըք Քէմալ, Զիա փաշա, Րէշատ եւ Իրֆան, որոնք կը ձգտէին Թուրքիոյ մէջ պահել սահմանադրական վարչաձեւը: Բայց, տարի մը վերջ, այդ բոլոր գործիչները կծիկը կը դնեն դէպի Եւրոպա: Նոյն տարին, 1867, Լոնտոնի մէջ կը սկսի հրատարակուիլ «Մուխպիր»ը, որ խստօրէն կը քննադատէ բռնակալութիւնն ու մանաւանդ մեծ վէզիր Ալի փաշայի վարչութիւնը: Նամըք Քէմալն ու Զիա փաշան Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին մէջ կը հրատարակեն «Հիւրրիէթ»ը, խոյս տալով յարձակել Սուլթանի անձին վրայ, բայց երբեք չխնայելով Ալի ու Ֆուատ փաշաներուն: Նոյն թերթը 1870ին լոյս կը տեսնէ Ժընեւի մէջ, ուր կար նաեւ ուրիշ թերթ մը՝ «Ինքլապ» (Յեղափոխութիւն), այս վերջինը ուժգնօրէն կը յարձակէր սուլթան Ազիզի վրայ:

Անկէ յետոյ կուգայ Համիտ: Սահմանադրութիւնը կը խափանուի, ու Թուրք քաղաքագէտներէն եւ հրապարակագիրներէն մեծ մաս մը կը թողու Թուրքիան: Ժընեւի մէջ կը հրատարակուի «Իսթիքպալ»ը՝ Ալի Շէվքէթի կողմէ, Փարիզի մէջ «Մէշվէրէթ»ը՝ (Սահմանադրութիւն) Ահմէտ Րիզայի կողմէ, իսկ Գահիրէի մէջ «Միզան»ը՝ (Կշիռ) Մուրատ պէյի կողմէ:

1897 — 1908՝ արտասահմանի մէջ լոյս կը տեսնեն բազմաթիւ Թուրք թերթեր: Այս բոլորը կը գրեն Համիտի դէմ եւ կը ձգտին վերահաստատել սահմանադրութիւնը:

«Սէրվէթի Ֆիւնուն» պարբերականը, զոր Ահմէտ Իհսանը կը հրատարակէ 40 տարի առաջ, մեծ դեր կը կատարէ, Թուրքիոյ մէջ, գրականութեան բարգաւաճման ի նպաստ:

1908ին, կը սկսի երկրորդ շրջանը: Ազատութիւն է: Բերանները բացուած են: Ամէն մարդ խօսելիք ու գրելիք ունի: Բայց, ծայր կուտայ լրագրական շանթաժը: Քառասուն եւ հինգ օրուան ընթացքին 200 թերթի արտօնութիւն կ'ուզուի: Անշուշտ, ատոնցմէ շատերը կը խամրին հազիւ ծլած: Ոմանք երկրորդ թիւ իսկ չեն ունենար: Գլխաւոր թերթերը կ'ըլլան «Իթթիհատ վէ Թէրագգը»ի օրգանները,— «Շիւրայի Իւմմէթ», «Թանին» եւ «Հաք», ինչպէս նաեւ ուրիշ թերթեր որոնք համակիր էին այդ կոմիտէին: Աւելցնենք որ այս թերթերէն շատերը իրենք զիրենք կը յանձնեն քաղաքական կամ կրօնական մոլեռանդութեան մը:

Անդին, Թրակեան եւ Մակեդոնական նահանգներուն մէջ կրակ կը փչեն ուրիշ Թուրք թերթեր: Օրինակ՝ Սելանիկի մէջ՝ «Սիլահ»ը (Զէնք), Սկիւպի մէջ «Թօփ»ը (Թնդանօթ), Մանասթըրի մէջ՝ «Սիւնկիւ»ն (Սուին), իսկ Սքոտրայի մէջ «Քուրշուն» (Փամփուշտ): Այս թերթերը, որոնք շատ տարածուած էին՝ թերեւս իրենց այդ կրակոտութեան համար, կը գրէին Ռուսիոյ, Աւստրօ-Հունգարիոյ եւ պալքանեան պետութեանց դէմ, սպառնալով կրակի տալ Պալքանները:

Թուրք մամուլի Բ. շրջանը կը սահմանափակուի, ուրեմն, 1908—1923 (Լօզանի դաշնագիր): Բ. շրջանը, սակայն, իր ստորաբաժանումներն ունի: Այսպէս, 1908 — 1914 (պատերազմ), 1914 — 1918՝ կայուն ու կուռի շրջանը, իսկ 1918էն մինչեւ 1923 (Զինադադար) անորոշ, լեզուն քիմքին կպած կեանք մը կ'ապրի ան:

Բ. շրջանի մէջ ուշագրաւ է պարագայ մը: Ազատութեան տարիներուն (1908—1914) լեզուի եւ գրականութեան շարժումները թափ կը ստանան: Երեւան կուգան ուժեղ գրիչներ (Հիւսէյին Ճահիտ եւայլն): «Թանին»ը, սակայն, արտայայտիչն է մոլի ազգայնականութեան, թուրանականութեան եւայլն. իսկ «Թասվիրը Էֆքեար»ը՝ կրօնական թոյն կը սրսկէ՝ միշտ նոյն նկատումներով: Այս շրջանի մասին խօսուած ատեն, անկարելի է նկատի չունենալ «Ազատամարտ»ի Թուրքերէն բաժինը (խմբագրականները կամ յօդուածներ) որոնց հեւ ի հեւ կը հետեւէր Թուրք մտաւորականութիւնը: Դաշնակցութեան՝ հետեւապէս հայ ժողովուրդի ազգային — քաղաքական տեսակէտներն էին որ կը դրուէին հրապարակ, այնքան հիմնաւոր ձեւով մը, որ Թուրք պետական շրջանակներ և Թուրք թերթեր կը ստիպուէին լրջօրէն զբաղիլ, նկատի առնելով անոր հեղինակութիւնն ու ազդեցութիւնը՝ հանրային կարծիքին վրայ: Ծառայելով, անշուշտ, հայ ժողովուրդի շահերուն, «Ազատամարտ» անուղղակի իր նկատելի դերը կատարեց նաեւ Թուրք մամուլի պատմութեան մէջ, անշահախնդիր պայքարի, սրտաբաց արտայայտութեանց եւ գաղափարական նուիրումի օրինակը դառնալով, ու անվերջ խարազանելով պետական — վարչական հիւանդ կարգուսարքը՝ գրեթէ միակն ըլլալով այս վերջին գետնին վրայ:

Ֆալիհ Րըֆգը խօսելով այս շրջանի մասին, «անջատողական հակումներ» կը վերագրէ՝ Յոյներու, Հայերու եւ Քիւրտերու:

Զինադադարի շրջանը շատ պատուաբեր չէ Թուրք մամուլին համար: Կան բացառութիւններ, անշուշտ: Երկիրը բաժնուած է երկուքի: Նաեւ՝ մամուլը: Ալի Քէմալ, այս ուժեղ հրապարակագիրը, անխնայ կը հարուածէ, կը հեգնէ, կը խարազանէ Միլլի շարժումը: Սվազի քոնկրէէն վերջ, Անատոլուի մէջ եւս հիմնուած են միլլիական թերթեր: Սուր պայքար կայ երկու հոսանքներու միջեւ: Էպուզիան «Թասվիրը Էֆքեար»ի թոյնը կը նորոգէ: «Վագըթ»ը քիչ մը անուշ ջուրերու վրայ կը նաւարկէ: «Ագշամ»ը ծածուկ հակումներ երեւան կը բերէ (ի նպաստ Էնկիւրիի): Արդիւնքը ծանօթ է,— Քէմալականները դէպ Պոլիս չմտած, Ալի Քէմալ կը բռնուի սափրուելէ նոր ղուրս ելած, ու կը տարուի Իզմիտ՝ տեղւոյն վրայ կտոր կտոր ըլլալու համար: Եթէ կ'արտօնուի յիշել՝ ճիշդ նոյն օրերուն էր որ «Ճակատամարտ» եկան Ալի Քէմալը բռնողներուն միւս թեւի մարդիկը, կէս օր մը, ու Շ. Միսաքեանը հարցուցին: Բռնեք թէ ղուրս է ելած: Անկէ յետոյ, շատ օրեր, քիչ մը անարդարանալի յանդգնութեամբ մը, «Ճակատամարտ»ի խմբագրապետը մնաց իր գործին գլուխը՝ «խուճապի չմատնելու համար հայ հասարակութիւնը», ինչ որ ճիշդ էր, անշուշտ:

1923ը նոր շրջան է — Քեմալական: Այս շրջանին է որ կը սկսի «իրական Թուրք մամուլը՝ արհեստագիտական կատարելագործումով», ըստ Ֆալիհ Րըֆգըի: Այս նախադասութեան առաջին մասը ճիշդ է, քանի որ ան ոչ միայն իրական Թուրք, այլ՝ Թուրք օղլու Թուրք դարձաւ: Մասամբ ճիշդ է նաեւ «թէքնիք»ի առաւելութիւնը: Այս այն շրջանն է, երբ երկիրը կը լքէ «ազատականութիւն»ը ու կ'անցնի Քամալիզմին, կամ «հասուն ազգայնականութեան»:

«Հանրապետական մամուլ»ը կը ձգտի «գործակցութիւն մը հաստատել պետութեան ու ազգին միջեւ»: Ֆալիհ Րըֆգը անոր կը վերագրէ նաեւ ուրիշ արժանիք մը,— «ժխտական ու եսասէր մամուլը կը վերածուի գործօն ու ստեղծագործ մամուլի մը, որ կը ձգտի ազգային իտէալը իրականացնել»:

Ի՞նչ պայմաններով ու ի՞նչ ազատութեամբ,— խօսած ենք այդ մասին: Ֆ. Րըֆգը կը խոստովանի եւ այդ պարագան, աւելցնելով թէ «այս մամուլը կրնայ մանուկի ու որոշ քննադատութիւններ ընել, այնքան որ ան ուղղուած չըլլայ քամալականութեան սկզբունքներուն դէմ»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ուսումնական տարեշրջանին լրացման առթիւ Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը հրաւիրած է համագումար մը որ պիտի ուսումնասիրէ թէ ինչպէս կարելի է աւելի լաւ պատրաստել աշակերտները: Հրաւիրուած են նախակրթութեանց քննիչները, նախ քան համագումարը լսելու համար անոնց կարծիքները: Համագումարը առ հասարակ պիտի քննէ բոլոր այն խնդիրները որ կապ ունին երկրին կրթական գործին հետ:

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԺԱՄԿՈՉԻՆ

Յուսահատութի՜ւն կուգայ վրաս, ամէն անգամ որ ինծի կը վիճակի թափել հին փառքերու ծեփը: Վաղնջի հիասթափութիւնը ցրտութեամբ մը կը լեցնէ հոգիս: Օ՛, կ'ուզէի նուազ սկեպտիկ ըլլալ, կը ցանկայի մանուկի պէս խանդավառուիլ բարձունքի մը գեղեցկութեամբ, որ գործն ըլլար հին սերունդին: Ափսո՜ս, ո՜րքան տխմարներ այդ հին սերունդին մէջ:

Եւ խորհիլ որ ժամանակ մը, դպրոցական գրասեղաններու վրայ, մեր վարժապետները մեզ հիացումի կանչեր են այդ տխմարներուն առջեւ:

Ահա մէկն ալ, որ կ'աշխատի մեր ժամանակաշրջանը լեցնել իր անկապակից աղաղակներով:

Զօպանեա՜ն...

Սերունդի մը աւերակ թատերաբեմին այս անխոնջ հոպիտը նման չունեցաւ երբեք, վերջին տասը տարիներու ընթացքին, մեզ զուարճացնելու իր բոլո՜ր փորձերուն մէջ: Եթէ հարկ ըլլար կանչել զինք հարազատ անունով մը, պիտի ըսէի.

— Խորանարդ ժամկոչ:

Բանկալի մարդ մը, որ ժամկոչ է վեց երեսով:

Արդար կամիթէ մը առթիւ, որ ուղղուած չէր իրեն, մէկ ուսովը ինծմէ մեծ եւ միւս ուսովը ինծմէ պզտիկ այս հոպիտը վերստին սկսաւ ժամկոչի իր դերը՝ զուարճալի ձեւեր առնելով, ահա, Հայաստանի մարդոց առջեւ:

Ատոր մինչեւ իրիկուն Հայաստանցիները կը զուարճացնէ գովասանքներով, — օր մը օրանց քննադատեցի՞ զինք: Այն ատեն ինչո՞ւ իր այս ջղագալարումը: Ի՞նչպէս կ'ուզէ որ բաժնեմ իր տեսակէտները,— գետնին տակը թող անցնիմ այն օրը, երբ Զօպանեանի ճաշակն ունենամ կամ իր ըմբռնումները: Օ՛, իր տեսակէտները, գրական ճաշակը եւ հասկացողութիւնը չատո՜նց լքած եմ Պոլիս, Պէշիքթէնը:

Գրագէտ Արշակ Զօպանեան մեռաւ պատերազմէն առաջ, — պատերազմէն վերջ հրապարակին վրայ կը խաղայ նոյն անունով հոպիտ մը, որ կ'անպատուէ արդար համբաւ մը: Այժմու Զօպանեանը գրագէտ չէ, ոչ իսկ հայերէն գիտէ: Եթէ գիտնայի թէ որ եւ է օգուտ կ'ունենար, պիտի գրէի երկու յօդուած՝ ամէնուն առջեւ փռելու համար ոչ միայն իր մեղանչումները հանդէպ հայերէնի ոգիին, այլ եւ սխալները մեր լեզուական ճարտարապետութեան մէջ: Հարկ կա՞յ ըսելու, որ հիւանդ ծերութիւն մը եղաւ այս անկումին պատճառը:

Անդթութի՞ւն է դատել ծերունի մը — ո՛չ: Տարիքը արդարացում չէ երբեք: Տարիքի չիմեղանքով՝ չենք ուզեր, որ մարդիկ փորձեն այլասերել ճաշակները: Եւ յետոյ, ընդվզեցուցիչ է տեսնել որ ծերունի մը կ'ըլլայ նախայարձակը: Թէեւ սխալ յարդարելով ճակատը:

«Տարազ» քար էր գլորեր, — այն սխալին առթիւ զոր մատնանշեր էի— անոնց դէմ, որոնք Երեւան կ'երթան, Երեւանէն կը վերադառնան եւ սակայն ոչ մէկ քննադատութիւն Երեւանի մէջ կատարուած սանձարձակութիւններուն մասին: Վիրաւորուե՞ր է հոս-հոսը Տարազին խարազանէն, եւ փոխանակ պատասխանելու Տարազին՝ ինքզինք նետեց Արազի ալիքներուն մէջ: Անձնասպան ըլլալու ձեւով մը:

Պատասխանելով ներկայացուցինք բազմաթիւ սխալներ Երեւանի քաղաքական եւ գեղարուեստական գրականութեան, ինչպէս եւ լեզուի մէջ:

Չէ հասկցեր մեր գրածը, եւ ընդամէնը հինգ նախադասութիւնով կազմուած երկու երկա՜ր յօդուածներու մէջ Կուսհրատի եւ Պետհրատի տարբերութիւններուն մասին կը խօսի մեզի,— անգամ մը եւս համոզելով զիս, որ այս «Հայաստան սիրողները» (որ թարգմանի լռվանքէն) որքան ալ այցելութեան երթան Երեւան, չեն կրնար ճանչնալ երկիրը այնքան որքան մենք: Առանց խօսիլ ուզելու իր յօդուածին մէջ փռուած պիճ—պիճ — չէչիտ հարստութիւններուն մասին, առայժմ սաչափ միայն ըսեմ որ Կուսհրատի վարիչները, իրենց պատասխանատուութեան խիստ բերումով, աւելի պատրաստուած են քան սա Ե. Զօփուրեանը, զոր լաւ կը ճանչնանք Պոլիսէն, Բժշկ. Համալսարանի Ա. դասարանէն, իր հայերէնով եւ մնացեալով:

Սակայն քանի որ տակաւին կը պնդէ այս պաղ-պաղուկ «գրագէտ»ը, որ Զօպանեան կը կոչուի, թէ թարգմանչական հրաշալի գրականութիւն մը կը ծաղկի Երեւանի մէջ, հակառակն ապացուցանող փաստերու փունջ մը եւս ահա նուէր.—

Վերջերս Երեւանի, Պրոլետար սինէմային մէջ պիտի ներկայացուէր շարժանկար մը, որուն ռուսերէն անունն էր Չելովէք ի լիվրէա: Անհրաժեշտ էր հայերէնի թարգմանել: Եւ թարգմանեցին.— Մարդը եւ առիւծը:

Եւ, ահա, Երեւանցիները սինէմա կը խուժեն խումբերով, որովհետեւ շատ կը սիրէին գազան տեսնել: Մեծ կ'ըլլայ իրենց հիասթափութիւնը, երբ սինէմային մէջ ոչ գազան կը տեսնեն, ոչ ալ առիւծ: Լա՛ւ, ինչո՞ւ առիւծ գրեր էին: Խնդիրը կը պարզուի այս ձեւով: Սինէմային վարչութիւնը, ռուսերէնէ հայերէն թարգմանութիւնը կատարած ժամանակ, լիվրէա բառը կարծելով թէ աղաւաղումն է լեվ բառին (առիւծ), առանց այլ եւ այլի գրեր է առիւծ:

«Հանդիսատես» մը, Ա. Վշտունի թերթին մէջ, Խորհրդային Արուեստ, քննադատելով կատարուած սխալը, լիվրէա բառը կը թարգմանէ շքանշազգեստ:

Այս անգամ «Խ. Հայաստան»ն է, որ աշխատակիցի մը ստորագրութեան տակ կը քննադատէ «Խորհ. Արուեստ»ի կատարած սրբագրեալ թարգմանութիւնը, ահա թէ ինչպէս.—

«Ենթելով ուրիշների տգիտութեան դէմ, նա հէնց ինքը հանդէս է բերել սեփական տգիտութիւն: Շնորհակալ ենք արջի ծառայութեան համար, բայց թոյլ տանք հարցնել ձեզ, ո՞րտեղից էք վերցրել այս թխուի բառը»:

«Խորհ. Արուեստ»ի աշխատակիցը, քննադատելով կատարուած թարգմանութիւնը (Մարդը եւ առիւծը), կ'ենթադրէ թէ «տգիտութեան արդիւնք է, մի տգիտութիւն որ եզակի չէ» (հո՞ս ես, Պ. Զօպանեան):

Իսկ «Խորհ. Հայաստան»ի աշխատակիցն ալ, քննադատելով վերինին թարգմանութիւնը (Մարդը եւ շքազգեստը), կ'աւելցնէ. «Մի՞թէ «Խորհ. Արուեստ»ի խմբագրատանը նստած ընկերներին դեռ այսօր էլ յայտնի չէ, որ լիվրէա, ֆրանսերէն la livrée, հայերէն թարգմանւում է սպասաւորի համազգեստ»:

Ինչպէս կը տեսնէք, Մարդը եւ սպասաւորի համազգեստը ըսելու տեղ ըսեր են Մարդը եւ առիւծը, յետոյ Մարդը եւ շքազգեստը: Հրաշալի՜ թարգմանութիւն, նոյն իսկ հոյակա՜պ: Եւ խորհիլ թէ բառի թարգմանութիւն մըն է այս որ ծուռ է քալեր, հապա եթէ ոճի թարգմանութի՜ւն մը ըլլար:

Ինչպէս կը գրէինք, անսովոր չեն այս «հոյակապ եւ փայլելի» թարգմանութիւնները: «Խորհ. Հայաստան»ի աշխատակիցն է, որ կը խոստովանի.— «Մեծադելի է, բայց փաստ է այս, եւ դժբախտաբար ոչ եզակի փաստ (կը լսե՞ս, չատախօս Զօպանեան) մեր կինո — թատրոնների աշխատանքի պրակտիկայում»: Եւ կը պատմէ որ վերջերս Բուխտա Սմերտի թարգմաներ էին Մեռնող ծովախորշ, մինչդեռ հարազատ թարգմանութիւնն է Մահուան ծովախորշը: Լեռ կայ երկու թարգմանութիւններուն միջեւ, այնքան որ իրաւունք ունի Տարազ՝ երբ զարմացական արդար աղաղակ մը կ'արձակէ:

Ցանցաղը խիս չէ, եթէ Զօպանեան թաւալգլոր կ'իյնայ այդ լերան կողերուն վրայ, ի զուր ճաթած պատուհ փնտռելով իր գլուխին դուրս:

ԱՐԱԶ

Կեսար ... լրագրող

Ֆրանսացի լրագրողները իրենց իբր վարպետը նշանակած են Թէօֆրաստ Րընոտոն, որ առաջին օրագիրը եղած է:

Իտալացի լրագրողները աւելի յառաջ ընտրութիւն մը կատարած են: Ֆաշական օրագրողներու ազգային ընկերակցութիւնը իբր վարպետ ընդունած է հռոմայեցի մեծ զօրավար եւ կայսր՝ Յուլիոս Կեսարը: Պատճառը սա է որ Քրիստոսէ յիսուն տարի առաջ, Կեսար հաստատեց «Աքթա Տիուրնա»ն, որ լրատուութեան առաջին գործիքը եղաւ հռոմայեցիներուն:

Ուրեմն իտալացի օրագրողները «Կեսարինը Կեսարին» տուին:

Ի՞ՆՉ ԵՐԵՍՈՎ

Թուրքերէն «Թան»ի խմբագրա[...] քարտուղար Ալի Նաճի Գարաճան [...] վերնագրին տակ հետեւեալ առաջ[...] դող յօդուածը կը հրատարակէ [...] լիտէ Խալիպի մասին.—

Զարմանքէս սարսռացի, երբ [...] թերթու մէջ կարդացի թէ Հալիտ[...] տիպ Իսթանպուլ եկած է: Այս [...] պատեհի վերադարձը յանկարծ [...] առջեւ կենդանացուց 30 տարուան [...] կածալից կեանքը այս վիպասան[...] հինի, որուն անունն անգամ [...] էինք մոռնալ: Խառն, տարօրին[...] աճաւոր կեանք: Կը խորհիմ թէ [...] գրածներէն աւելի հետաքրքրա[...] վէպ մըն է բուն իսկ ինքը, որ ա[...] երեսուն տարի կառչեցաւ երեք [...] նի քաղաքագէտներուն, իր կա[...] լծեց անոնք որ կրցաւ անձնատու[...] նել, եւ դէպի իր տենչանքները [...] րակած անձերէն ոմանք այս անդ[...] դը, ոմանք միւս անդունդը գլոր[...] լով կործանեց:

Հալիտէ Խալիպ, Ֆրանսացի[...] «ճակատագրական կին» կոչած տ[...] մեր մէջ հասած օրինակն է, որուն [...] խաւոր գիծերը կարելի է տեսնել [...] այն Շէյքսփիրի նկարագրած [...] Մակպէթի մէջ, ուր [...] բախտութենէ դժբախտութիւն [...] րեց իր ամուսինը՝ աւելի փառաւ[...] ըլլալուն համար, եւ որ յետոյ [...] ձեռքերուն նայեցաւ եւ խղճահար[...] թենէ խենթեցաւ:

Հետեւեալ կերպով կարելի է [...] կայացնել կեանքի ուրուագիծը [...] յատկանշական կնոջ, որ քաղաք[...] տենչանքներու տեսակէտով կը [...] բաղանէ այրերը:

Առաջին վարագոյր.— Բեմ[...] ներկայացնէ «Թանին»ի խմբագր[...] տունը: Գիրքերով եւ թուղթերով [...] ցուն սեղանի մը շուրջ բոլորուա[...] ելմտական նախարար Ճավիտ, «Թա[...] նին»ի խմբագրապետ Ճահիտ եւ [...] լիտէ Խալիպ, եւ կը խօսակցին [...] քականութեան եւ գրականութ[...] շուրջ: Այդ կնոջ խօսքին, շարժ[...] ներուն եւ երեսին վրայ կը նշմա[...] չտեսի ձեւեր, արդիւնք իր չփա[...] ծութեան, իրեն եղած շողոքորթ[...] թեանց: Ցանկարծ ծափերու մէջ [...] կը մտնէ «քալփաք»ով, սեւ մօ[...] քով մէկը: Ճէմալ փաշան է: Հա[...] Խալիպը առնելով կը տանի Սու[...] Հոս կը գոցուի առաջին վարագ[...]

Բ. վարագոյր.— Զինթենեց [...] Ճէմալ փաշայի բանակեղին [...] Փաշան Սուրիոյ տեսակ մը Ասո[...] դարձած է: Հալիտէ Խալիպն ալ [...] խորհրդատուն: Գիշերը այդ կի[...] իր սորվածները, Ճէմալ փաշա [...] կը գործադրէ Արաբներուն [...] Միայն ասիկա կը բաւէ բացատ[...] թէ ինչո՞ւ կորսնցուցինք Սուր[...] Այս փառատենչ կինը որ Սուր[...] թագուհի մը դառնալու մարմա[...] տոգորուած էր, կը սպասէր որ [...] փաշա երկրին տիրապետէ, իր [...] անոր, որպէսզի բարձրանայ [...] մատր քաղաքական սանդուղին [...] հասած էր հրուելով հրմշտուկն[...] Բայց տան հաշիւը շուկային չէ[...] մարիր: Ճէմալ փաշա կը տապալ[...] րեն հետ տապալելով նաեւ Հալիտ[...] տիպի յոյսերը:

Գ. վարագոյր.— Զինադադ[...] Իսթանպուլ, օտար դրօշներ: Այ[...] Ջօցին կին մը ամերիկեան [...] (հոգատարութիւն) կ'ուզէ: [...] անկախութեան պայքար: Հոգա[...] րութեան յոյսը կը չքանայ, իրե[...] չքացնելով նաեւ այդ հոգատար[...] թեամբ պետ դառնալու անոր յո[...]

Դ. վարագոյր.— Անատոլուի [...] կատաղամարտերը: Այս ահաւոր [...] fօրին մէջ կ'երեւի Հալիտէ Խալի[...] րեւ տասնապետ, օփիշերթի գլ[...] ները յիշեցնող ձեւով մը: Բազ[...] նի՞ւթ կը կրէ. ոչ: Զէ՞նք կը կրէ[...] Հիւանդնե՞ր կը խնամէ. ոչ: Ա[...] դեր ունի.— տեղէ տեղ մանուած [...] մէն մարդ խանգարել իր գործի[...] եւ ... չարակրատել:

Յաղթանակ, Մուստաֆա: կը [...] նէ որ ամէն մարդ բան մը [...] իսկ ինքը դեռ «տասնապետ»[...] Շուրջը դիտելով կը հասկնայ [...] կարելի է «չավուշ» ըլլալ: [...] համոզուած է որ թերեւս յաղթ[...] ալ իր կողմէ շահուած է:

Իր արժանապատուութեան [...] ջին վէրքը ստանալէն յետոյ, [...] սատէ. մտիկ ընող չըլլար: [...] սպառնայ. նորէն լսող չկայ: կը [...] նդատէ. դարձեալ անտարբեր[...] թիւն: Եւ զայրացած, երեսն կը [...] Լէյտի Մակպէթի գործունէութ[...] Այրերու մէջ մեքենայութեան[...] սկսի, անոնց նախանձը կը փրթ[...] ոմանց շահախնդրութիւնները [...] բորբոքէ եւ այս ձեւով այնպէս[...]

մը կը լսէ որ, ի վերջոյ ինք ալ կը սարսափի իր ըրածէն եւ Լոնտոն կը փախչի:

Վերջին փարագրաֆ.— Զգարենալով գալեւ իր վրէժխնդրութիւնը, Լոնտոնէն Ամերիկա կ'անցնի: Հոն, զայթակղութեամբ ապրող պարբերաթերթեր կ'առաջարկեն իրեն հէքեաթի ձեւով պատմել անկախութեան պայքարը եւ անոր հերոսները ծաղրանկարային ձեւով ներկայացնել: Եւ Հալիտէ կը ծախէ Թուրք հերոսներու արժանապատուութիւնը, Ամերիկացիները զուարճացնելու համար հարժմով եւ փանդակով, որոնց նորոյթը անցած էր այլ եւս: Եւ Թուրքիոյ դէմ կը գէշ այնպիսի բաներ զոր գրելու չէն համարձակած թշնամիներու ծախուած ամէնէն օտար թղթակիցներն անգամ:

Եւ հիմա ալ իսթանպուլ կը վերադառնայ:

Ահա կինը զոր աստուածացնել ուզեց «Սօն Փոսթա», գրելով. «Եթէ լեռ մարգարէին չերթայ, մարգարէն լերան կ'երթայ, կ'ըսեն: Փոքրիկ խմէր ալ չկարենալով Փարիզ երթալ, տասնուկէս տարիէ ի վեր արտասահմանի մէջ պանդուխտ Հալիտէ խանըմ իսթանպուլ եկաւ»:

Միայն «Սօն Փոսթա» որ զայն մարգարէի նմանցուցած է, գիտնալու է թէ պատմութեան մէջ Մարիամ Աստուածածինն զատ չկայ որ եւ է կին որ մարգարէ սեղմած ըլլայ իր կուրծքին, իսկ պատմութիւնը դեռ չէ բացատրած թէ Մարիամի 2000 տարի առաջ ծնած զաւակը որո՞ւն պտուղն է: Հետեւաբար անկարելի է նմանութիւնը:

Բայց մէկը ելլէ եւ ըսէ — մաշալլահ, հանըմ էֆէնտի: Ամէն տեղ պտտեցար, ամէն խայտառակութիւն ըրիր, հիմա ալ եկեր եւ ձեռքերը շարժելէն մեր գլխուցը կ'երեւիս: Աղէկ, սակայն, հանըմ էֆէնտի, ի՞նչ երեսով...

Նոր սերունդ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 օգոստոս.— 1934–35 ուսումնական տարուան քննութիւնները վերջացած ըլլալով ժողովրդական լուսաւորութեան նախարարութիւնը հրատարակեց բարձրագոյն եւ միջնակարգ դպրոցներն աւարտող եւ մրցանակ շահող աշակերտներու եւ աշակերտուհիներու ցանկը, որոնց մէջ Հայերը իրենց պատուաւոր տեղը ունին: Ստորեւ կուտամ անունները այդ աշակերտներուն (շրջանաւարտներ).—

1. Առեւտրական բարձրագոյն դպրոց.— Գ. Գ. Յովսէփեան Անդրանիկ եւ Անդրանեան Վազգէն:
2. Առեւտրական երեկոյեան դասընթացք.— Պաղտեան Կարապետ:
3. Լիսէ Փեռիէ.— Շապանեան Արժան (Ժան Ռիստու պատւոյ մրցանակով):
4. Երաժշտական Քոնսերվաթուար.— Դաշնամուր՝ Օր.ներ Ճինճեան եւ Փափազեան Հեղինէ:
5. Երաժշտական Քոնսերվաթուար.— երգեցողութիւն՝ Օր. Վարժապետեան Անժէլ (երկրորդ մրցանակով):
6. Երաժշտական լիսէ.— Երգեցողութիւն՝ Օր. Քէմպէլեան Վենա (առաջին մրցանակով):
7. Սղագրութեան եւ մեքենագրութեան դպրոց.— Օր. Քէնանեան Ռօզ, (մեքենագրութեան մրցանակով):
8. Արհեստներու արական դպրոց.— Հիւսնութիւն՝ Մարգարեան, սափրիչութիւն՝ Յարութիւնեան, տպագրութիւն եւ կազմարարութիւն՝ Յովակիմեան Վարուժան:
9. Արհեստներու եւ արդիւնաբերութեան դպրոց.— Վանուհի Ալպէն եւ Զերչեան Յովսէփ:
10. Բարձրագոյն ուսումնական վկայական ստացան՝ Օր.ներ Ճերանեան, Պօմեան եւ Թորոսեան:

Մրցանակներ շահեցան դասարաններու մէջ.

Առեւտրական բարձրագոյն դպրոց, Փիէռ Փիւժէ, 2րդ դասարան,— Ծիրինեան Գէորգ, հին աշակերտներու միութեան մրցանակ:

Լիսէ Թիէռ,— 5րդ դասարան B2 բաժանմունք, Զիլճեան Նուպար, B3 բաժ. Տաքեսեան Կարապետ, 6րդ դասարան A2 Դերձակեան, B1, Բաղճեան Ժիրայր, Փափազեան Շմաւոն, B2, Ճերանեան Մանուկ, 8րդ դաս. A բաժ. Ղազարոսեան Յովհաննէս: Լիսէ Փէօլէ, 5րդ դաս. B բաժ. Քիւթանեան Ժան (բարձրագոյն մրցանակ), Լիսէ Լօնշան, 3րդ դաս. B բաժ. Օր. Սարգիսեան Լիզա, 8րդ դաս. B բաժ. Օր. Աչճեան Մայտա:

Երաժշտական դպրոց, սոլֆէժ, նախակրթարան, Օր. Սարվազեան Աննա (երկրորդ մրցանակ):

Ընդունուած են քննութեամբ.

Էքսի գրական ֆաքիւլթէ, Գ. Ազատխանեան, Օր. Կարապետեան Մենուշ: Մարսիլիոյ գիտութեանց ֆաքիւլթէ, Գ. Գասպարեան: Էքսի վարժապետանոց, Օր. Թովմասեան: Արդիւնաբերական արական դպրոց, ելեկտ. բաժին, Գ. Սէֆէրեան, արհեստներու իգական դպրոց, Օր.ներ Պալճեան, Փափազեան եւ Մերճէնիկեան:

Ժ. Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶՄՇԿԱԾԱԳՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զմշկածագի Հայր. Միութիւնը այս տարի եւս կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, ինծի վստահելով նկարագրութիւնը: Դժուար թէ կարենամ տալ լրիւ պատկերը այդ հանդէսին, որ այնքան ճոխ էր: Այս Հայր. Միութիւնը կրնայ պարծենալ որ կը մնայ իր կոչումին վրայ անաղարտ եւ առողջ գետնի վրայ եւ կը գործէ շնորհիւ անդամներու եւ վարչութեան գիտակցութեան եւ զոհաբերութեան: Ծանօթ որդը չէ ինկած իրենց մէջ եւ չի կրծեր ներսէն:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ երեք փոքրիկներու կողմէ երգուեցաւ յանկայս: Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Գեղամ Ծերէկեան, պարզելով անոր գործունէութիւնը. «Հացի չափ անհրաժեշտ է միութիւն մը որ զօրավիգ հանդիսանայ իր կարօտեալներուն իր դժբախտներուն, որ վառ պահէ հայրենի ճրագը եւ տոհմային դաստիարակութիւն տայ մատաղ սերունդին»...

Բանախօսելու համար հրաւիրուած էր Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, որ փառաբանեց հայ ժողովուրդին դարաւոր մարտնչումները, կորովն ու քաջութիւնը: «Հայ ժողովուրդն ալ Իտալացիներուն պէս պիտի դառնայ իր պապերու երկիրը տարիներու գերութենէ յետոյ: Ան երբեք չի ջնջուիր պատմութեան էջերէն: Միայն թէ պինդ փարեցէք ձեր հաւատքին, ձեր կրօնքին, ձեր աւանդութիւններուն եւ սրբութիւններուն: Պաշտեցէք անկախութիւնը եւ ազատութեան խորհրդանշանը՝ եռագոյնը, (որ կը ծածանէր բեմին ճակատը):

Այս բանախօսութենէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Երգեցին Տիկ. Վարժապետեան, Օր. Հայկանուշ Քէնտիրեան եւ Մարի Պէնկօեան: Արտասանեցին, Օր. Ա. Տէրտէրեան, Եպրաքսէ Պօլօեան եւ Մ. Խրալեան: Խումբ մը աղջիկներ պարեցին սպանիական եւ հայկական պարեր, ղեկավարութեամբ Օր. Մարտիրոսեանի:

«Վահան — Խորէնի» թատերախումբը ներկայացուց քրքջալի զաւեշտ մը:

Զմշկածագցի հռչակաւոր ախոյեանը՝ Շարլ Մանուկեան հանդիսականներու փափաքին վրայ բեմ ելաւ եւ քաջալերական խօսքեր ուղղեց:

Տաւուլ զուռնան կը թնդացնէր հանդիսավայրը. երգ ու պար, խինդ ու ժպիտ, արեւելքի համն ու բոյրը կար: Եթէ մեծ վիպասանը՝ Վիքթոր Հիւկօ ողջ ըլլար, պիտի բացագանչէր,— «Ձեր տոհմային լեզուն չեմ գիտեր, բայց անոր մէջ Արեւելքը կը զգամ, դարերը կ'ընդնշմարեմ»:

Կեցցէ՛ Զմշկածագի Հայր. Միութիւնը, որ կը պահէ իր մաքուր դիմագիծը եւ կը գործէ լուռ մնջիկ:

Վիճակահանութենէն շահեցան հետեւեալ թիւերը, 929, 63, 36, 263, 232, 77, 673, 440: Անոնք որ չեն ստացած թող դիմեն վարչութեան:

Միսաք Խրպեան

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յուլիս 8ին սկսաւ մեր դպրոցին քննութիւնը եւ տեւեց մինչեւ 20: Քննութիւնը հրապարակային էր, ներկայ կ'ըլլային ծնողները, թաղեցիներն ու երբեմն ալ դուրսէն եկած հիւրեր:

Յուլիս 27ին տեղի ունեցաւ ամավերջի հանդէսը: Նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի աշակերտներու մասնակցութեամբ: Ճոխ էր հանդէսը իր գեղարուեստական բաժնով: Հանդէսին մէջ բաժնուեցան մանկապարտէզը աւարտող 23 փոքրիկներու վկայականները: Յուլիս 30ին տեղի ունեցաւ ծնողական առաջին ժողովը եկեղեցւոյ սրահին մէջ, իսկ երկրորդ ժողովը տեղի ունեցաւ օգոստոս 5ին, նոյն տեղը: Դպրոցի տնօրէնը այս երկու ժողովներուն մէջ կարդաց մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը մանրամասնօրէն: Համաձայն այդ զեկուցման դպրոցը այս տարի ունեցած է 240 արձանագրուած աշակերտ, 107 մանկապարտէզի, իսկ 133 նախակրթարանի: 240 աշակերտներէն 126ը աղջիկներ են, 114ը մանչեր: Նախակրթարանի աշակերտները բաժնուած են 5 կարգերու,— Այբենարան, Ա. կարգ, Բ. կարգ, Գ. կարգ, Դ. կարգ:

Ժամանակի ընթացքին 240 աշակերտներէն 27ը անցեր են նոր բացուած Հօկեան «դպրոցը», 28 հոգի ալ տեղափոխութիւններու պատճառով հեռացեր են գիւղէն, որով մնացուն աշակերտներու թիւը եղեր է 185: Շրջանը փակուած է 94 նախակրթարանի եւ 55 մանկապարտէզի աշակերտներով: Աշակերտներուն կ'աւանդուին,— Հայերէն, Ֆրանսերէն, Թուաբանութիւն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, իրագիտութիւն եւ կրօն: Նախակրթարանի մէջ կը դասաւանդեն Գ. Արոյեան, Տիկ. Արոյեան եւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան: Մանկապարտէզի համար այս տարի հրաւիրուած էր Օր. Գալենիկ Մարտիրոսեան:

Այս թուեց դպրոցին անյարմարութիւնները, դասարաններու չգոյութիւնը, դասարանական անհրաժեշտ առարկաներու պակասը, միեւնոյն սրահին մէջ չորս կարգերու դասաւորումը, ուսուցչական կազմի պակասը, որոնց կարելի եղած է յաղթել շնորհիւ թափուած ջանքերու:

Բարոյական այս գեղեցիկ պատկերին դիմաց տխուր է սակայն նիւթական պատկերը: Այս առթիւ յիշեց Հօկի թշնամական դիրքը, անոր բացայայտ պայքարը, ձրի եւ Հայաստան դրկելու խոստումով աշակերտներ շահելու փորձերը, համատարած գործադրկութիւնը, պետական նպաստի դադարումը, եւն.: Գիւղը մեծ մասով աշխատաւոր տարրէ կը բաղկանայ: Դպրոցը կը պահուի աշակերտներու ամսավճարներով: Ամսական ելքն է 2350 ֆր. մինչեւ ապրիլ: Ապրիլէն այս ելքը կ'իջնէ 2150ի: Մայիսին՝ 2100 ֆր.: Աշակերտներու ամսաթոշակն է 10—15 ֆրանք:

Նիւթական հաշուետուութիւնը ամփոփուած էր երկու մեծադիր տախտակներու վրայ, յատուկ մանրամասնութիւններով: Առաջին տախտակը կը խտացնէր 1934 հոկտ. 1էն մինչեւ 1935 յունիս 30 եղած գանձումները եւ ու հասարակ հասոյթը: Ինը ամիսներու ընթացքին ամսավճարներէ գոյացած է 14.449 ֆր., առանց հաշուելու բացառիկ հասոյթները: Երկրորդ տախտակը կը խտացնէ յուլիս 1էն օգոստոս 1 եղած գանձումները: Պաշտօնէութեան ռոճիկները յունիս 15էն մինչեւ սեպտ.ի վերջը, լրիւ երեք ամիս ու կէս կը մնան անվճար:

Յուսանք թէ այս գեղեցիկ գործը աւելի հաստատուն հիմքերու վրայ պիտի շարունակէ իր ընթացքը:

Գ. Կիւրոյեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՐԱՇԸ

Մարաշէն կը գրեն «Թան»ի.—

Մարաշ՝ Թուրքիոյ այն քաղաքներուն նման, որոնք գրաւման էին ենթարկուած, աւերուած անկիւն մըն էր: Մինչեւ քանի մը տարի առաջ, այս թախծոտ դիմագիծը այնքան խօսուն էր որ զինքը տեսնողները կը հասկնային թէ որքան տառապած է պատերազմի շրջանին: Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք այն վնասները զորս պատճառեց գաղափարներու խառնակութիւնը՝ պատերազմէն վերջ, ամբողջովին կ'ըմբռնենք Մարաշի երէկուան վիճակը:

Մարաշցիք, քանի եւ մէկ օրուան ընթացքին Ֆրանսացիները արտաքսեցին ու շատ մը զոհեր տալէ վերջ, թափօրներով ու յաղթանակի ուրախութեամբ դարձան իրենց այրած բոյները: Այն մէկ քանի ծխացող ծխնելոյզները որոնք մնացորդներն էին քաղաքին նախկին կենդանութեանը, ինչպէս նաեւ մէկ քանի կիսաքանդ մինարէները կը հասկցնէին թէ քանի եւ մէկ օր առաջ քաղաք մըն էր ան:

Այս ցաւալի վիճակը ճիշդ 13 տարի տեւեց: Այդ սեւ օրերը պատմութեան անցան եւ պատերազմին 15րդ տարին Մարաշին արցունքները միանգամ ընդ միշտ սրբուեցան: Մարաշի փողոցները սալայատակուեցան, համաբակաց եւ տղայոց պարտէզներ շինուեցան: Արեւելեան Անատոլուն Միջին Անատոլուին միացնող խճուղին (Մարաշ – Կեսարիա), որ այս շրջաններին մեծագոյն երակն է, հանր. շինութեան արժանաւոր գործավար՝ Ջէթին Քայայի շնորհիւ մօտերս կատարեալ ձեւով մը կը լրանայ:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾ

«Թան» կը գրէ (29 յուլիս).—

Յառաջիկայ կրթական տարեշրջանին նոր լիսէներ եւ միջնակարգ վարժարաններ բանալու որոշում տուած է կրթ. նախարարութիւնը: Մինչեւ Անատոլուի կուսակալութեանց եւ գաւառակներուն բնակիչները ազերսագրեր պատրաստած են եւ լիսէներ եւ միջնակարգ վարժարաններ կը խնդրեն:

Նոր բացուելիք վարժարաններու համար գործավարութիւնը բաւարար թիւով ուսուցիչ եւ ուսումնական պիտոյքներ չի կրնար գտնել: Արդէն, ներկայիս շատ մը միջնակարգ վարժարաններ ուսուցչական թերի կազմով եւ կրթական պիտոյքներ անբաւարար քանակով աշխատելու ստիպուած են: Այնպէս որ մեր միջնակարգ վարժարաններէն չենք կրնար ստանալ այն հունձքը, զոր կը սպասենք: Այսօր, երկրին պաշտօնական միջնակարգ վարժարաններուն ընդհանուր թիւը 90 է, իսկ լիսէներունը՝ քառասուն: Այդ վարժարաններուն մէջ դասաւանդող ուսուցիչներէն 150 կրթ. անհրաժեշտ ցենզը չեն լրացներ, կամ ասպարէզով ուսուցիչ չեղող, բայց փոխարինող անձեր են: Կրթ. գործավարութիւնը հարկ կը զգայ միջնակարգ վարժարաններու ուսուցիչները զատել արժէքաւոր տարրերէն: Վերջին տարուան ընթացքին եւս, կարգ մը միջնակարգ վարժարաններու մէջ դասերէն մէկ քանին բնաւ աւանդուած չեն ուսուցիչ չըլլալուն պատճառաւ...

ՄԱՄՈՒԼ

Միշտ օտարին

—•—

«Հայրենիք» ներքին խորհրդածութիւններ կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (30 յուլիս).

— «Ցարական եւ սուլթանական կառավարութեանց օրերուն հայ ժողովուրդին մէջ բաւական խոշոր թիւ մը կը կազմէին այնպիսիները, որոնք ազգի ազատութեան եւ ինքնավար գոյութեան մասին լսել անգամ չէին ուզեր: Անոնք իրենց անձնական շահերէն անդին չէին տեսներ: Անոնք պատրաստ էին ծառայելու որ եւ է օտար բռնաւորի, միայն թէ կարենային իրենց գլուխը պահել: Լաւագոյն պարագային անոնք կը հետաքրքրուէին եկեղեցիով եւ կրօնական ու թաղական անմեղ խնդիրներէ անդին ոչինչ կը ճանչնային:

Մեծ պատերազմը, Մեծ Եղեռնը, Հայաստանի հանրապետութիւնը շատ բան փոխեցին մեր ժողովուրդի մէջ եւ, ի մէջ այլոց, չափազանց նուազեցուցին, իսկ ժամանակ մը նոյն իսկ բոլորովին վերացուցին վերոյիշեալ մտայնութիւնն ունեցող կամ քարոզող տարրերը: Սակայն, Թուրք եւ բոլշեւիկեան արշաւանքը Հայաստանի վրայ, մեր մանուկ հանրապետութեան անկումը եւ Լօզանի դաշնագրի կնքման աղէտը նորէն հրապարակ բերին անտարբերութեան հոսանք մը դէպի ազգին քաղաքական բախտը:

Վերջին տարիներու ընթացքին նկատելի կերպով մեծցած կ'երեւի այդպիսի անտարբերութեամբ վարակուածներու թիւը, ինչպէս որ մեծցած է հայրենասիրութեան պիտակին տակ օտար բռնակալի մը իբր գործիք ծառայելու պատրաստ անձերու թիւը:

Հոգեբանօրէն այս երկու տարրերն ալ իրարու մօտ են, նոյն իսկ շատ նման են: Երկուքն ալ ստրուկի, լեւանթէնի մտայնութիւն եւ հակումներ ունին: Երկուքն ալ հայ ազգը ազատ, անկախ եւ միացեալ պետական կեանքի մը անընդունակ կը նկատեն: Երկուքն ալ օտարին կ'երկրպագեն եւ պատրաստ են անոր զոհելու իրենց ազգի շահերն ու գերագոյն իտէալները: Տարբերութիւնը անոնց միջեւ միայն այն է, որ խորհրդային կառավարութեան ձեռքը ուղղակի գործիք եղողները աւելի աքթիւ, աւելի գործօն են, մինչդեռ անտարբերութեան ախտով հիւանդները աւելի կրաւորական մարդիկ են քաղաքական տեսակէտով:

Այս տարրը ներկայացնող լրագրութեան Հայերու մէկ օրկանը, որ Նիւ Եորք կը հրատարակուի, վերջերս խիստ յատկանշական խմբագրական մը գրած էր «Հրաժարիմք ի քաղաքականութենէ» վերնագրով: Հիմնական միտքն այն էր, թէ «մենք տկար ազգ մըն ենք» եւ պէտք է անպայման մեր քաղաքական բախտը յանձնենք մեծ պետութեան մը, ինչպիսին որ է Խորհ. Միութիւնը. թէ քանի որ Հայաստան չունի յատուկ ազգային քաղաքականութիւն մը, մենք ալ պէտք չէ ունենանք. թէ ամէն տեղ մեր դաւութները պիտի հետեւին միայն զիրենք հիւրընկալող երկրի քաղաքականութեան, թէ «ժամանակը հասած է ոթափելու երազանքի եւ խարկանքի թմբիրէն», թէ «ժամանակը հասած է վերջապէս իմաստնաբար եւ արիաբար յայտարարելու, հրաժարիմք ի քաղաքականութենէ»:

Ասիկա կը նշանակէ, թէ այդ մարդիկ կ'առաջարկեն Հայութեան հետեւիլ ամէն տեսակ օտար քաղաքականութեանց, բայց հրաժարիլ սեփական ազգային քաղաքականութիւն ունենալէ:

Այդ մարդիկը կ'ուզեն հայութիւնը 50—60 տարի ետ տանիլ, կ'ուզեն ամբողջովին ջնջել Հայոց նորագոյն պատմութիւնը, կ'ուզեն սպաննել Հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայրենիք մը ունենալու հրավառ տենչը, մէկ խօսքով կ'ուզեն, որ հայութիւնը դադրի ազգ ըլլալէ, հրաժարի սեփական պետութիւն ունենալու ձգտումէն եւ ամէն տեղ, նոյն իսկ իր մայր Հայրենիքի մէջ օտարին ստրուկը մնայ»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Իր սպարապետութեան օրով եւս Զօր. Նազարբէկեանը դէմ է եղել միշտ ինչ ինչ պատճառներով թիկունքի եւ ճակատի կռիւներին, այնպէս որ Զօրանքեարայի, Ջանղի Բասարի, Ալբարայի,, Վեդի – Բասարի, Լօռի – Փամբակի, Հակավրացական, Զանգեզուր – Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հակաղրբէջանական, նմանապէս Օլթիի հակատաճկական բոլոր կռիւներն ու արշաւանքները տեղի են ունեցել հակառակ սպարապետի կամքի եւ թելադրութեան. սրանից աւելին թող թոյլ չտրուի մեզ ասելու...

Այսքանը պիտի աւելցնեմ միայն, որ եթէ այդ ժամանակներում պահպանողական եւ հանդուրժող սպարապետի կամքը յաղթանակէր, այսօրուան մեր խորհրդային կոչուած Հայաստանի գոյութիւնը մեծ հարցական տակ կը լինէր դրուած ...

Այդպէս չեղաւ բարեբախտաբար Արամի, Ռուբէնի, Դրօի, Սեպուհի, Անդրանիկի, Նժդեհի եւ նրանց զօրծակիցների շնորհիւ կամ աւելի ճիշդը շնորհիւ Հ. Յ. Դ. մարտական կազմակերպութեան եւ հետեւողութեան...:

Այս բոլորը սակայն ճշմարտութիւն լինելով հանդերձ՝ թոյլ չեն տալիս մեզ ուրանալու Զօր. Նազարբէկեանի առաքինութիւնները եւ պանծալի յիշատակը: Նա 1877 թուից ի վեր քանիցս անգամ չափուել է Թուրքերի հետ եւ մարտական մեծ յաջողութիւններ է ունեցել ռուսական քաջարի բանակի շարքերում: Հայ զօրավարների պատմութեան մէջ զօրավար Նազարբէկեանը իր արժանաւոր տեղն ունի գրաւած:

═•═

Բ.

Իմ յարգելի գրադատը ուղղակի յարձակողական դիրք է բռնել իմ հանդէպ Անդրանիկի մասին գրածներիս առթիւ, ինձ համար անհասկանալի պատճառով. չեմ իմանում թէ ինչո՞ւ է այդքան Գ. Խոնդկարեանը յարուել Անդրանիկի, այդ համազգային հերոսի դէմ, անգամ նրա մահուանից յետոյ: Տեսէք թէ ի՛նչպէս է արտայայտւում Ա. Խոնդկարեանը.— «Յօդուածագիրը պատմում է Անդրանիկի գործունէութեան մասին Զանգեզուրում: Մեր նորագոյն պատմութեան մի դժուարին շրջանում, երբ պետական կեանքը դեռ եւս վերջնականապէս չէր կազմաւորուել, անջատ քաղաքականութեան հնարաւորութիւնները չէին պակասում նրանց համար, ովքեր դրանով զբաղուելու ցանկութիւն ունէին: Անդրանիկը ինչպէս յայտնի է, չուզեց իր կարողութիւնները ի սպաս դնել Հայաստանի հանրապետութեան եւ իր «աշիրէթի» գլուխն անցած, գնաց Զանգեզուր, Պարսկաստան՝ միանալու Անգլիացիներին եւ կրկին վերադարձաւ նոյն ճանապարհով Երեւան, որտեղ իր վերջին տրագիկոմեդիան խաղալուց յետոյ, մեկնեց արտասահման:

Յօդուածագիր Յովակ Ստեփանեանը խանդավառուած է Անդրանիկով եւ բնականաբար, նրա գործունէութեան մասին որ եւ է քննադատական խօսք չունի ասելիք: Քննադատութեան կամ աւելի ճիշդ ինքնաքննադատութեան պակասը զգացւում է նաեւ պատմութեան նիւթի ու հեղինակի ոճի մէջ:

Մեր մօտիկ անցեալում եղել են դէպքեր, երբ հայ տարրը հանդէս է եկել նոյն դերում, ինչ որ Թուրքը եւ կատարել է գործեր, որոնք մենք ցաւելով կարող ենք միայն յիշել: «Մեղքը մերը չէ, մեղքը դաշնամինն է» արդարացումը կրկնելիս, Յ. Ստեփանեանը չպիտի մոռանայ, որ այնուամենայնիւ, խօսքը մեղքերի մասին է: Այստեղից հետեւում է այն եզրակացութիւնը, որ «մեղաւոր գործերի» մանրամասնութիւնները՝ նկարագրուած վառ ոճով, տեղ չպիտի գտնէին այս յօդուածի մէջ: Չպէտք է մոռանալ, որ խօսքը վերաբերում է ոչ թէ արաբական արշաւանքների շրջանին, այլ երէկուայ մեր օրերում կատարուած դէպքերին»...

Թող խոստովանի նախ եւ առաջ Գ. Խոնդկարեան, որ այսպիսի ոճով գրախօսական չպիտի գրէր մէկի դէմ, որ լուսանկարչական ճշդութեամբ տուել է երէկուայ մեր օրերին կատարուած դէպքերը, եւ տաուել նման գրախօսականը տեղ չպիտի գտնէր «Հայրենիք» օրաթերթի էջերում: Սակայն աշխատենք, որքան կարելի է զուսպ ոճով, ծանր ու թեթեւ անել, ինչպէս կ'ասեն Ղարաբաղցիք, Խոնդկարեանի ասածները:

Ով ուշի ուշով հետեւել է իմ գրած «Արցախեան գնդի պատմութեան», նա իմացել է, որ Անդրանիկն ինքնագլուխ չեկաւ Զանգեզուր, այլ Ազգային Խորհրդի միաձայն հաւանութեամբ եւ յատուկ հրաւէրով: Մեր հանգուցեալ նահատակ ընկեր Ծիրինեան Արշակն էր, որ երկու անգամ գնաց Անդրանիկին հրաւիրելու Գողթանից, ապա եւ Ղափանից: Անդրանիկի դէպի Խոյ արշաւելը շատ թեր ու դէմ դատողութիւնների տեղիք է տուել. մենք այստեղ յատկապէս դրանով չենք կարող զբաղուել, մանաւանդ որ հինգ տարի առաջ «Յառաջ»ի էջերում բանակռուի մէջ մտանք այդ հարցի առթիւ եւ ապացուցինք, որ այդ արշաւանքը խիստ օգտակար է հանդիսացել թէ Ուրմի – Սալմաստից նահանջող հոծ հայութեան եւ Ասորիների եւ թէ ընդհանրապէս ներքին եւ արտաքին ճակատների նկատմամբ: Բագուի հերոսական կռիւները եւ Անդրանիկի ընդվզումը Խոյի տակ, ապա Նախիջեւան — Զանգեզուրի շրջանում խանգարել են տաճկական առաջխաղացումը եւ գերմանատաճկական որոշ ռազմական հաշիւները: Այս իրողութիւնն արձանագրում է այնպիսի ռազմական հեղինակութիւն, որպիսին է գերման զօրավար Լուտենտորֆ, կարծում եմ, որ ամէնքս պէտք է յօժարութեամբ ընդունենք այդ կարծիքը եւ աւելորդ տեղից քարեր չնետենք մեր ցեղի հերոսի դէմ: Հայաստանի հանրապետութեան սահմաններում չմնաց Անդրանիկը, թերեւս դա սխալ էր նրա կողմից, բայց իրողութիւն է, որ տասնեակ տարիներ առաջ նրա գլուխը հազար ոսկիով գնահատող Թուրքերի իսկ պահանջով նա, Անդրանիկը, օրէնքից դուրս յայտարարուեց. այստեղից պէտք է անպայման հետեւցնենք, որ եթէ նա մնացած լինէր Երեւանում, միեւնոյնն է, յետոյ պէտք է հարկադրուած լինէր լեռները բարձրանալու...

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(4)

ղուած գոյութեան պաշտպանութեան միջոցներէն: Ա. Դ. Խորհուրդը կը տանձնէ՞ պատասխանատուութիւնը աշխարհի առջեւ, երբ թոյլ կուտայ ջարդ պատրաստել ժողովուրդի մը համար որ ոչ ոքի կը սպառնայ»:

⁂ Ատտիս Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ հապէշական կառավարութիւնը կարեւոր քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք ղրկած է Հարրար, այդ շրջանին պաշտպանութեան համար: Ուրիշ առաքումներ ալ պիտի կատարուին դէպի սահմանամերձ շրջանները, ուղտի կարաւաններով: Կայսրը հրամայած է ցուցակագրել բոլոր ռազմանիւթերը: Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, հիւսիսային նահանգին մէջ կը գտնուին 450,000 զինուորներ, կազմ եւ պատրաստ պատերազմի:

Միեւնոյն աղբիւրէն կը հեռագրեն թէ Ատտիս — Ապէպա հասած են երկու հազար գնդացիրներ, որ գնուած էին Ճափոնէն:

⁂ Իտալական կառավարութիւնը հրամայեց զէնքի տակ առնել 50,000 զինուոր եւս, առանց դասակարգի խտրութեան: Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն կղերականներու եւ 1.54 մեթրէն վար հասակ ունեցողներու համար: Այս նորակոչները պիտի ծառայեն երկրին պաշտպանութեան, Ափրիկէ գացողներուն տեղը բռնելով:

Միեւնոյն ատեն պիտի կազմուի սեւ շապիկաւոր կամաւորներու լեգէոն մը, արտասահման բնակող Իտալացիներէ:

⁂ «Էքսէլսիոր»ի Հռոմի թղթակիցը 500,000 կը հաշուէ հապէշական սահմանին վրայ համախմբուած զինուորներուն թիւը, առանց հաշուելու 40 — 50 հազար բանուորներ: Ամենամեծ բանակն է այս որ կը համախմբուի Ափրիկէի մէջ, Կարդագինէի արշաւանքէն ի վեր: Այս բանակէն զատ, Իտալիոյ մէջ պատրաստ կը սպասեն 13 դաս նորակոչներ, ինչպէս եւ սեւ շապիկաւորներ: Այս արտակարգ ուժերէն դուրս կը մնայ բուն կանոնաւոր բանակը:

⁂ Այս շաբթու կը սկսին իտալական ռազմափորձերը, աւստրիական սահմանին վրայ, մասնակցութեամբ 500,000 զինուորներու: Մուսոլինի անձամբ պիտի հետեւի գործողութեանց, որոնք պիտի շարունակուին մինչեւ ամսուան վերջը: Բոլոր այն նախարարները որ զինուորական տարիք ունին, ինչպէս եւ երեսփոխաններն ու ծերակուտականները զէնքի տակ պիտի առնուին, մասնակցելու համար ռազմափորձերուն: Ամենամեծ ռազմափորձն է այս, պատերազմէն ի վեր:

⁂ Իտալական կառավարութիւնը 13 օտար նաւեր գնած է զանազան երկիրներէ:

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ Իտալացիները զինուոր կը համախմբեն Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներու մէջ, միեւնոյն ատեն բանուորները վարձելով, նաւեր եւ տուներ բռնագրաւելով եւայլն:

⁂ Տարուան առաջին վեց ամիսներու միջոցին Իտալիա 3,175,000 թոն հանքածուխ գնած է Գերմանիայէն մինչ անցեալ տարի 2 միլիոն էր: Իտալիա օտար հանքածուխին մեծ մասը Գերմանիայէն կը ճարէ:

Փարիզի խորհրդակցութիւնները

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը եւ Անգլիոյ պատուիրակները նախնական խորհրդակցութիւն մը կատարեցին չորեքշաբթի օր, հարթելու համար այս օրուան ժողովին դժուարութիւնները: Երէկ ալ նոյն ձեւով խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ Պ. Լավալի եւ Իտալիոյ պատուիրակներուն միջեւ: Անգլիոյ պատուիրակները կը ջանան իրենց կողմը դարձնել Ֆրանսան, աւելի ուժգնօրէն ճնշելու համար Իտալիոյ վրայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱՐՇԱՖՆ ՈՒ ԼԱԶԱԿԸ արգիլած է Գոնիայի քաղաքապետութիւնը: Մինչեւ Սեպտեմբեր 15 պայմանաժամ տրուած է կիներուն, իրենց երեսը բանալու եւ արդիական ձեւով հագուելու համար:

ԱՂՋԻԿ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԸ Պոլսէն Պերլին հասաւ չորեքշաբթի առտու ժամը 6ին: Գերմանիայէն Թուրքիա թռած եւ վերադարձած էր մէկ օրուան մէջ, նոր սաւառնակով մը որ ունի մէկ շարժիչ մեքենայ:

ՀԱՐԻՒՐ ԿԱՏՈՒՆԵՐ տուն — տեղ եղած էին մառանի մը մէջ, Լուսմէլ փողոցին վրայ: Պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ տունը նոր շինուած ատեն, բանուորները կատու մը պահեր էին: Վարձակալները բարի նախանձով մը կը կերակրէին կատուներն ու ձագերը, առանց բանէ մը կասկածելու: Ատեն անցնելով, սերունդը կը հասնի հարիւրի: Անցեալ օր, երբ վարձակալներէն մէկը մառան կը մտնէր շիշ մը գինի հանելու համար, յարձակման ենթարկուեցաւ: Կատուները դուրս հանելու բոլոր փորձերը անօգուտ անցած ըլլալով, ոստիկաններ կանչուեցան որպէսզի հեղձուցիչ կազ արձակեն: Ամէնէն վերջը կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան նախագահը, Տիկին Կասթ, օգնութեան հասաւ, մասնաւոր թակարդ մը ներկայացնելով եւ յուշիկ — յուշիկ դուրս քաշելով կատուները:

ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ կտակած է Ֆրանսացի մը, միջազգային կազմակերպութեան մը, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Կտակը բացուեցաւ Ժընեւի մէջ:

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶԻ արգելքին հետեւանքով, խնդիր մը ծագած է Պոլսոյ Յունաց Պատրիարքարանին եւ կուսակալութեան միջեւ: Եպիսկոպոսները պէ՞տք է կղերական տարազ հագնին, Սինոդի ժողովներուն մասնակցած ատեն: Պատրիարքը կ՚ըսէ թէ Սինոդին բոլոր նիստերը տեղի կ՚ունենան մասնաւոր սենեակի մը մէջ, շրջապատուած սրբազան պատկերներով որոնց առջեւ մոմեր կը վառին միշտ. ուրեմն կրօնական արարողութիւններ են, հետեւաբար եպիսկոպոսները պէտք է կղերական տարազ հագնին: Դիմում պիտի կատարուի ներքին գործավարութեան, խնդիրը լուսաբանելու համար:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցի մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները սովորաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

"BONVALET" *սրահին մէջ*

31 Bld. du Temple ՄԷԹՐՕ **République**

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 10 ՖՐԱՆՔ: (ԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ԳԻՆԻ):

ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ, ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԴՐԱԴԱՐՈՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

18 Օգոստոս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9ը ՓԻԷՌ ՊԷՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ (Pierre-Bénite la Mouche) անտառին մէջ

Եւրոպական եւ հայկական պարեր: ընտիր PIERRO - JAZZ ղեկավարութեամբ՝ Սասունցի Ե Ր Ո Ի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ զանազան անակնկալներ:

Պաղ խմիչներ ժողովրդական գիներով:

ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԻ ՏՈՄՍԻ ԳԻՆՆ Է 3 ֆրանք:

Ծանօթ. երթեւեկութեան.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս Կիշառէն առաւօտեան ժամը ճիշդ 9-10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-ին: Իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը:

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՍԵՒՐԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Notre Dame des Angesի Պաղ Աղբիւրին մօտ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի գալ կիրակիի:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Օգոստոս կիրակի օր, Պաղ Աղբիւրին մօտ:

Կը նուագէ ԻՏԱԼԻԿԱՆ խումբը:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր: Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ «Լիբանօ-Սուրիական» Միութեան անդամները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 59 րիւ Ցիւնուար, Գ. Փափազեանի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Նոյեմզար Մանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մանուկ Մանուկեանը (Գամթէմրուրի Տէվրէկ գիւղէն): Անկէ առաջ կը գտնուէր 149 rue Lafayette, Փարիզ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջը՝ Նոյեմզար Մանուկեանի, 23, rue du Turen, Marseille.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13)

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE

ՑՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ՚արժեն 10 ֆրանք:
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք:

Գաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ **"HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)**

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ — **ՌԱՔԻ ՏԻՒՋ** ԱՐՔԱՑԵԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ — ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԴԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,
75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ
211, Rue de Criqui

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Լ Մ»ի

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զաւրեան՝ «Կովկասի մշակութային պատմութիւնը»: *Կ. Վ.* ... «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»: *Յ. Իրազեկ*՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: *Դրօ*՝ «Մի հատուած յուշերից»: *Ա. Մանուէլեան*՝ ... սատանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: *Շ. Նարդունի*՝ «Նպաստ հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: *Համբարձումեան*՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».. Հայաստանի խորհ. ալձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալք.— կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— *Ն. Բաղալեան*՝ Ս. Վ.: ՏԱՒԵԼՈՒԱԾ «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.: *Դիմել*՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍ...

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 Է[ջ]

Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք կարելի է վճարել երկու անգամէն:

Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Chèque Postal, PARIS: 1278-35. Հեռաձայն՝ Danton 88-..

Որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրողները:

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի:

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Rue Allée Thénard N. 3 — IX

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՊԻԻՐՕ ԹԱՊԱ **14, Grand'Rue, Croix Rouge.**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Հազիւ թէ ժամը 7ին ջորիները դալով ճամբայ ելանք. ամպերու իրարանցում մը կար երկնքին երեսը, եւ անձրեւը թեթեւութեամբ կը տեղար, սակայն ամենեւին հոգ չէինք ըներ. ժամ մը յառաջ Ըսար — Ամպա հասնելու կը փութայինք. եւ յորդահոս գետ մը անցնելով՝ ժամը 11ին հասանք Պիթանիա — Եէսուս (Յիսուսի Բեթանիա) (*) կոչուած գիւղը, եւ այն իրիկունը հոն գիշերեցինք: Այս գիւղիս բնակիչները բաւական մարդասիրութիւն ցըցուցին մեզի:

Առաւօտուն սաստիկ անձրեւով մեկնեցանք այս գիւղէս, եւ ժամու մը չափ տեղ քալելով՝ առջի օրուան գետէն աւելի սաստիկ յորդած ու սրընթաց գետի մը պատահեցանք, որու անցքը աւելի երկիւղալի էր. եւ գետեզերքէն բաւական տեղ դէպ ի վեր երթալով ու անցք մը չգտնելով, հարկադրեցանք մերկ մարմնով անցնելու: Բայց ես ջրին զօրութենէն վախնալով՝ կիսամերկ նստայ ջորիին վրայ, եւ երկու կողմէս պահպանութեան համար մարդիկ առնելով եւ Աստուծոյ անունը լեզվ մրմնջելով քշեցի ջորիս ջրին մէջ. բայց երբ խորը հասանք, ջորին զգալով իր վտանգը՝ գլխ վրայէն վար ձգեց, ու ինքն սկըսաւ լողալ: Թէպէտ եւ քովս գտնուող անձինքը շատ աշխատեցան որ գլխ դարձեալ վրան հեծցնեն, բայց հընար չեղաւ: Մարդիկն ալ չկրնալով թէ իրենց անձը եւ թէ զիս միանգամայն պաշտպանել ջրին ահագին սրընթացութեան դէմ, ձայն մը փըրցնելով՝ թողուցին զիս ջրին ընթացքին՝ որ առաւ տարաւ: Բայց այն անհրեւոյթ զօրութիւնը որ երբեք հեռացած չէր մեզմէ, օգնութեան հասաւ անմիջապէս. մեծ քար մը պատահելով գիմացս՝ երկու ձեռօքս գրկեցի, ու անցայ բաւական մըմամբ անոր ետեւի կողմը, ուր ջրին սրընթացութիւնը կը մեղմանար ժայռին արգիլելովը, ու կարողացայ դէմ դնել հոսանքին սաստկութեանը: Այն ատեն գիւղացիք ալ շուտով երկար փայտեր բերին ու գետեզերքէն երկնցնելով, բռնեցի զանոնք ու դուրս ելայ, եւ ազատեցայ այս երկրորդ անգամս մահուան ժանիքէն:

Գեր. Իսահակ սրբազան Հայրը դեռ գետեզերքը կայնած եւ ականատես ըլլալով իմ գլխուս եկած անցքին, մերկանալով իր վրայի հագուստները եւ երկու մարդոց օգնութեամբ մինչեւ վիզը գետին մէջ ընկղմած Աստուծոյ ողորմութեամբ անվնաս միւս կողմը ցամաքն ելաւ: Նոյնպէս Եղեկիէլ անուն մեր հետ եղող եկեղեցական պատանին ալ անվնաս անցաւ, որ արդէն տկարութիւն մը տիրած էր վրան:

Հոն գետեզերքը քիչ մը ժամանակ մեր լաթերը չորցնելու համար սպասելէն յետոյ, մէկ ժամու ճանապարհ յառաջ երթալով՝ Վոլտակէ կոչուած գիւղը հասանք ժամը վեցին. այս տեղւոյն հասարակօրէն Մելքոնց ալ կ՚ըսուի: Եղեգներով շինուած խուլ խրճիթ մը տուին մեզի հանգչելու, որու չորս կողմը գրեթէ բաց էին, եւ քամիին սաստկութիւնը մեր արդէն վաստակեալ եւ տկարացեալ անձը բոլորովին կը վտանգէր ու անհանգիստ կ՚ընէր. բարեբախտաբար մեր վրանին շրջապատ կտաւը քովերնիս գտնուելով, խրճթին չորս կողմը անով պատսպարեցինք:

Ճիրանա գաւառին Մամօ — Հայլօ անուն Շէխապետը (միւլէնի) բոլոր մեր գոյքերը այս կողմի շէխերուն յանձնելով, ինքը իւր մարդիկներովը ետ դարձաւ: Երկու օր եւս ըքը պատրաստ ջորի գտնելով ճանապարհ ելանք. բայց տեսնելով որ իրենց տարած ճանապարհը վտանգաւոր է եւ դժուարակոխ, հասարակ ճանապարհէն խնդրեցինք որ տանին մեզի. իսկ անոնք զանազան պատճառներ մէջ բերելով՝ չուզեցին մեր առաջարկած կողմէն տանելու, ուստի ստիպուեցանք ետ դառնալ մեր տեղը, ու իրենք ջորիներն առին գացին: Պարապ տեղը սպասեցինք յուսալով՝ թէ կրկին ջորիները բերելով հասարակ ճանապարհէն կը տանին մեզի: Բայց ով թշուառութեանս. այնպիսի երկրի մէջ կը գտնուէինք՝ ուր տեղ ոչ կարգ կայ եւ ոչ կանոն, ոչ մարդկային զգացմունք եւ ոչ անձնական նկատմունք. ոչ գլխաւորը յայտնի է եւ ոչ պզտիկը. մանաւանդ լեզունին ալ դեռ չհասկնալով՝ աւելի նեղութիւն կը կրէինք: Մենք անհամբերութեամբ լոյս կը սպասէինք. բայց ոչ լուր բերող կայ եւ ոչ տանող:

Եղեկիէլ պատանին Գապր — Մարեամէն սկսած էր, ինչպէս ըսինք, հիւանդութեան նշաններ ցոյց տալ իր վրան. որովհետեւ իր անձին առողջութեանը բնաւ հոգ չէր տաներ. ժամանակն ցուրտ եղանակները անոր համար կարծես թէ ամառնային տաք եղանակներ էին. թէպէտեւ թէ սրբազան Հայրը եւ թէ ես շատ կը յորդորէինք զինքը որ իր անձը պահպանէ, բայց ի զուր: Տկարութիւնը երթալով սաստկացաւ ու ինկաւ մահիճ. թէպէտեւ քովերնիս գտնուած դեղօրէից ... լուծողական դեղ տուինք եւ շատ աշխատեցանք զինքը քրտնցընելու, օգուտ մը չըրաւ. իւր հիւանդութիւնը մահաբեր տենդ էր, ճարտար բժիշկ մը եթէ գտնուէր, հազիւ թէ կարողանար ազատել զինքը: Զգացինք որ անոր կեանքը վտանգի մէջ էր, եւ սկսանք յաւիտենական ճամբուն պատրաստել զինքը. խոստովանեցաւ ամենայն ջերմեռանդութեամբ եւ ընդունեց կենարար Հաղորդութիւնը. փակեց իւր մարած աչուըները ... յաւիտենականութիւն՝ ինը ... գնի, Վարդավառի երկրորդ ... անհնարին սուգ թողլով մեր հոգեկան սրտերուն. որուն Տէր վարձ ... հատոյց լիցի փոխարէն իւր ... օրերուն մէջ մեզի տուած աշխատութեանց, որով մասնակից եղած էր մարդասիրական նպատակին:

Անոր մահուան լուրը գիւղ... հաղորդելով՝ կանչեցինք ... գան մարմինը եկեղեցին տանին:

(Շար.)

(*) Հապէշիստանի մէջ շատ գիւղերու եւ երկիրներու անուններ կամ տեղւոյն եկեղեցիին եւ կամ սրբազան տեղւոյն անունով կը կանչուին:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Փարիզի ամենայաւ ... րէն մէկուն մէջ հայ ընտանիք ... մատչելի գիներով ամառնային ... միսներուն կ՚ընդունի 10-15 ... կան պատանի մը, որուն կը ... մադրուի շատ օդասուն սենեակ ... սնունդ: Պայմաններու համար դի[մել]

V. Papassian, Cité Jardin, Pl... Robinson (Seine).

Փորթ տ՚Օրլէանէն ուղղակի ... պիւս FP.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԵՒԵԿԻ ԺԱՄԸ)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 17 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2885 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉ ԿԸ ՍԱՐՔԵՆ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ ՎԵՐԵՒ…

Երկրորդ անգամ արծարծելով Էջմիածնի մէջ մշակուող «Ազգային եկեղեցական սահմանադրութեան» խնդիրը, «Վէմ» կը յայտնէ որ մեր մամուլը «ոչ մի ուշադրութիւն չդարձուց» այդ ծրագրին: (1935 մայիս – յունիսի թիւ):

Թերեւս այդ ցաւէն բաժին կ'իյնայ նաեւ մեզի …

Երբ կաթողիկոսական նուիրակը գործի ձեռնարկեց, մանաւանդ Մարսէյլի մէջ, գրի առինք ինչ որ կը խորհէինք ծրագրուած կղերապետութեան մասին: Նոյն իսկ չատեր անոր [illegible] մեր արտայայտութիւնները:

Այդ կղերապետութեան ծրագիր – կանոնագիրն է այն «սահմանադրութիւնը» որու մասին կը խօսի մեր պաշտօնակից, իր ժամանակին հրատարակուեցաւ «Սիոն»ի մէջ (1934 հոկ.):

Ցրուած տեղեկութեան համաձայն, նախագիծը Էջմիածնի Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդին կողմէ վերջնապէս խմբագրուած, Կիլիկիոյ կաթողիկոսին, ինչպէս եւ Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքներուն հաւանութեան ենթարկուելէ յետոյ, պիտի հաստատուէր կաթողիկոսական կոնդակով, յետագային «ազգային – եկեղեցական ժողովի վերջնական քննութեան եւ հաստատութեան ներկայացնելու պայմանով»:

Հարցը այն է որ, ոչ մենք հաւատացած ենք այդ «ազգային – եկեղեցական ժողով»ի գումարման, ոչ ալ մեր պաշտօնակիցը:

Միայն թէ, ինչպէս գիտել կու տայ «Վէմ», մինչ այդ կաթողիկոսի եւ երկու պատրիարքի կողմէ մշակուած սահմանադրութիւնը կը մնայ իր ոյժի մէջ եւ կը դառնայ գաղութներու կեանքը կարգաւորող — կամ անկարգութեան մատնող — օրէնքներէն մէկը»:

Այս ուրեմն, անհրաժեշտ է կանխել չարիքը, քանի որ նախագիծը ամէն բանէ առաջ կապ ունի գաղութներու կեանքին հետ եւ կը ձգտի բուն ազգ. սահմանադրութեան տեղը գրաւել:

Արդարեւ, առանց այդ ծրագրին ալ, ինչ որ տեղի կ'ունենայ գաղութներու մէջ, մասնաւորապէս Խորէն կաթողիկոսի ընտրութենէն ի վեր, չափազանց պերճախօս է, իբրեւ ախտանշան:

Այսօր չունինք որ եւ է գաղութ, ուր իր թեւերը յոյժ չըլլայ կղերը, մանաւանդ անոր եպիսկոպոսական դասը:

Եթէ հովը Էջմիածնէն կամ Երեւանէն փչեց, ոչ նուազ չուք դեր կատարեցին — եւ կը կատարեն — արտասահմանի «[illegible]ք»երը, իբրեւ կաթողիկոս եւ պատրիարք, շրջապատուած [illegible] մը առաջնորդներով, ինչպէս եւ անվեղար երեւելիներով:

Անշուշտ իշխելու բնազդէն զատ, Էջմիածնի մէջ մշակուող նախագիծն ալ ոգեւորած է մեր հովուապետները, մինչեւ Արմաշականները, որոնց համար բողոքներ կային թէ ժամանակին հետ կը քալեն …

Անոնք որ թղթատած են «Հասկեր»ն ու «Սիոն»ը, կարդացած՝ Թորգոմ, Բաբգէն արքեպիսկոպոսներու եւ ուրիշ եպիսկոպոսներու քարոզները, եւ տեսած՝ անոնց ազդեցութեան ներշնչումով կատարուած գործերը, ապահովաբար նկատած են թէ որքան խախուտ է այդ կարծիքը:

Ընդհակառակն, բոլոր փաստերը կը հաստատեն թէ աւելի արմաշական եպիսկոպոսներ էին որ փայլեցան իշխելու [illegible]սաստ կղերապետութեան մը յաւակնութիւններով:

Տարակոյս չկայ թէ, երբ այսպիսի տարրերու ձեռքին է ազգային – եկեղեցական սահմանադրութեան վաւերացումը եւ գործադրութիւնը, միամտութիւն է որ եւ է բարիք սպասել:

Նախագծին հրատարակութենէն մինչեւ հիմա տիրող լռութիւնը իսկ չարաշուք երեւոյթ մըն է, ինքնին:

Կը թուի թէ կաթողիկոսներն ու պատրիարքները [illegible] դաշինք մը կապած, կը շարունակեն իրենց սերտ[illegible]նէութիւնը, անտեսելով ե՛ւ հանրային կարծիք ե՛ւ մամուլ ժողով:

Այդ իրողութիւնը աւելի կը զօրանայ կաթող. նուիրակութեամբ, որ թերեւս կը ծառայէ ոսկի հաւաքելու, բայց նաեւ դիւրացնելու գաղութներու կազմակերպութեան գործը:

Անշուշտ ամբողջ գաղտնիքը պիտի պարզուի այն ատեն, Գարեգին արք. երթայ Երուսաղէմ եւ Անթիլիաս — ինչպէս [illegible]ուած է արդէն:

Այն ատեն է որ, մերկապարանոց պիտի պարզուին բոլոր ախտանշանները, ամէնէն բարեմիտներուն աչքերը բանալու «ազգային – եկեղեցական սահմանադրութեան» տակ ծածկուած [illegible]ղերուն վրայ:

Քանի որ նախագծին բոլոր հիմնական կէտերը կը շօշափեն գաղութներու կազմակերպութեան կենսական խնդիրը, այն ատեն է որ պիտի պայթի բուն փոթորիկը:

Առ այժմ, ինչ որ տեղի կ'ունենայ մեր աչքին առջեւ, եղանակ մըն է քնացնելու հանրային կարծիքը:

Արդ, եթէ քնացողներ կան, եւ մանաւանդ եթէ կան անոնք որ կը սիրեն յենարան ծառայել Էջմիածնի, Երուսաղէմի եւ Անթիլիասի մէջ սարքուած տխուր խաղերուն, անդին կը մնայ ամբողջ մեծամասնութիւն մը, որ կը հսկէ իբրեւ արթուն պահակ:

Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ գիտակցօրէն գործել, անհրաժեշտ է ծանօթանալ սարքուած ռազմախաղին:

Ժամանակն է կատարելու այդ պարտականութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԼՈՒԾԵԼ ՎԷՃԸ

Իտալիոյ պատրաստութիւնները եւ Եթովպիոյ վախերը

Ի՞նչ առաջարկած է Անգլիոյ պատուիրակը

Երէկ, ուրբաթ, բացուեցաւ երեք պետութեանց պատուիրակներուն ժողովը, նախագահութեամբ Պ. Լավալի: Երկու օրէ ի վեր, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կը խորհրդակցէր Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Ինչպէս բացատրած ենք արդէն, բուն հապէշական հարցէն զատ, նոյնիսկ անկէ աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց լարումը: Միայն երկու երկիրներուն թերթերը չեն որ փոխադարձ ազդարարութիւններ կ'ուղղեն, այլ եւ դիւանագէտները:

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի դիւանագիտական խմբագիրը, որ միջազգային հեղինակութիւն կը վայելէ, կը գրէ թէ Պ. Լավալի հետ կատարուած խորհրդակցութեանց ընթացքին, Անգլիոյ պատուիրակները մասնաւորապէս պնդած են հետեւեալ կէտերուն վրայ.— նախ, օրինակի նախընթաց մը պիտի ստեղծուի, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը թոյլ տայ որ իր անդամներէն մէկը գրաւէ ուրիշ անդամի մը հողերը: Յետոյ, այսուհետեւ անկարելի պիտի ըլլայ յոյս դնել դաշնագիրներու վրայ, եթէ չարք մը դաշնագիրներ բռնաբարուին բացէ ի բաց եւ եթէ որ եւ է միջոց ձեռք չառնուի այդ բռնաբարումը արգիլելու համար: Այդ պարագային, պիտի ոչնչանայ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպան խաղաղեցնելու ամէն յոյս: Յետոյ, տնտեսական հետեւանքները շատ ծանր պիտի ըլլան Իտալիոյ համար եւ երկարատեւ պատերազմի մը վտանգը ներքին քայքայման պիտի առաջնորդէ: Մեծն Բրիտանիա չի կրնար հաշուի չառնել թէ Իտալիա քանի մը միլիոն ոսկի կը պարտի բրիտանական ճարտարարուեստութեան եւ չի կրնար նոր վարկեր յուսալ: Անգլիա չպիտի կրնայ իր արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, եթէ Ֆրանսան ալ չպաշտպանէ անոր հիմնական սկզբունքները: Եթէ Ֆրանսա աջակցութիւն չընծայէ Անգլիոյ, այս վերջինը հանրային կարծիքի ճնշումին տակ պիտի հարկադրուի քաշուիլ եւրոպական գործերէն եւ իր սեփական պաշտպանութիւնը ապահովել պետութենէ պետութիւն կնքուած դաշնագիրներով:

Լոնտոնի թերթը կ'աւելցնէ թէ Անգլիոյ պատուիրակները ահաբեկելու համար չէ որ Ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութեանը յանձնած են այս հաւանականութիւնները, այլ խորին համոզումով: Այդ մտահոգութեամբ ալ, միայն երկու ելք կը տեսնեն.— Բանակցիլ եւ խաղաղօրէն լուծել վէճը: Եթէ անկարելի է այդ, սեպտեմբեր 4ին Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնել կացութեան ամբողջ ուսումնասիրութիւնը եւ այնտեղ գտնել խաղաղ լուծման եղանակը:

*** Հինգշաբթի օր, Պ. Լավալ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակին հետ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Անգլիոյ ներկայացուցիչն ալ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ կոմս Ալոյզիի հետ, միեւնոյն գաղտնապահութեամբ: Այնպէս որ, երէկ առտու, երբ ժողովը բացուեցաւ, բոլոր կողմերն ալ ծանօթ էին հակառակորդին տեսակէտներուն եւ նուազագոյն պահանջներուն:

Իտալիոյ ներկայացուցիչները հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրին մամուլին.— « Իտալիոյ դիրքը չէ փոխուած »: Անգլիական շրջանակներու մէջ կը խոստովանին թէ տակաւին լայն անջրպետ մը կը գտնուի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ տեսակէտներուն միջեւ, « բայց ամէն յոյս կորսուած չէ, եթէ բարեացակամութիւն տիրէ ամէն կողմէ »: Անգլիացիները գոհ են որ Եթովպիոյ կայսրը տրամադրութիւն կը յայտնէ տնտեսական նոր զիջումներ կատարելու, մինչ մերժելով քաղաքական եւ զինուորական առանձնաշնորհներ, որոնք հակառակ են դաշնագիրներու եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին:

Վերջին լուրերու համաձայն, եթէ Փարիզի ժողովը անելի մը յանգի, Պ. Իտըն պիտի խորհրդակցի վարչապետ Պ. Պոլտուինի հետ, որ Ֆրանսա եկած է օդափոխութեան համար:

Զինուորական պատրաստութիւններ

Աժանս Ռիւթէրի մասնաւոր թղթակիցը, որ Ատտիս–Ապէպայէն Հարրար եւ Տիրէ Տաւա ճամբորդած էր, կը հեռագրէ թէ զինուորական տենդագին պատրաստութիւններ կը կատարուին Եթովպիոյ այդ շրջանին մէջ, ուր իտալական յարձակման մը կը սպասուի հինգ — վեց շաբաթէն: Քսանեւհինգ հազար կանոնաւոր զինուորներ եւ անկանոն զինուորներու բազմութիւն մը բանակած են Հարրարի շրջակաները: Քանի մը հարիւր հազարի կը հասնի ամբողջ շրջանին մէջ համախմբուած զինուորներուն թիւը: Մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ մթերուած է Ճիճիկայի մէջ, որ կենսական կէտ մը կը համարուի Եթովպիոյ պաշտպանութեան համար: Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ ամէն կողմ ժողովուրդը վճռած է դիմադրել իտալական որ եւ է յարձակման, բայց միեւնոյն ատեն կը գանգատի զէնքի պակասէն:

*** « Նիւզ Քրոնիքլ »ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Եթովպիոյ կայսեր հետ, որ յայտարարեց.

— « Մենք չենք հաւատար թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա նոր անարդարութիւն մը պիտի աւելցնեն այն անիրաւութեանց վրայ զորս Իտալիա գործեց մեզի դէմ: Մենք չենք սպասեր որ ծրագիրներ մշակեն Եթովպիան բաժնելու համար, որովհետեւ այդ պետութիւնները երաշխաւորած են մեր հողային ամբողջութիւնը: Անշուշտ անընդունելի է հովանաւորութեան որ եւ է ձեւ »:

Թղթակիցը հարցուց.— « Բայց չէ՞ որ Աստուած ամենամեծ թնդանօթներուն հետ է »:

— Երբեք Եթովպիոյ պարագային, պատասխանեց կայսրը ուժգնօրէն, նոյնիսկ Նափոլէոնի համար, որ վերջնապէս ջախջախուեցաւ հակառակ իր բոլոր հզօր մարտկոցներուն: Իրաւունքը իր կողմը չէր: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց ոչ մէկ պարագայի մէջ կը վախնանք պատերազմէն »:

*** Եթովպիոյ կայսրը նոր հրահանգներ հաղորդեց ոստիկանութեան, օտարականներու պաշտպանութեան համար:

*** Օգոստոս 15ին ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Տիրէ Տաւայի մէջ, Ատէնի իտալական հիւպատոսարանի քարտուղարին եւ հապէշ ոստիկանի մը միջեւ: Քարտուղարը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Յետոյ խռովութիւն մը ծագեցաւ եւ կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանար, եթէ կառախումբը չմեկնէր, տանելով մասնակցողներուն մէկ մասը: Հարրարի իտալական հիւպատոսը եւ Ճիպութիի փոխ — հիւպատոսը ներկայ էին դէպքին, բայց չուզեցին խառնուիլ: Խոր յուզում կը տիրէ Ճիպութիի իտալական գաղութին մէջ:

*** Իտալական թերթերը կը շարունակեն իրենց [illegible] արտայայտութիւնները՝ Փարիզի ժողովի մասին, սուր սլաքներ արձակելով մասնաւորապէս Անգլիոյ դէմ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ

Վաղը, կիրակի, 18 օգոստոս, երկու տօներ անգամ մը եւս պիտի ամրապնդեն հայեւպուլկար մտաւոր եւ յեղափոխական եղբայրակցութիւնը:

Տօներէն մէկն է՝ բացումը պուլկար բանաստեղծ Փէու Եավորովի արձանին, որ շինուեցաւ Հայերու նախաձեռնութեամբ: Միւսը՝ 30ամեակը Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ տօնակատարութիւնը պիտի դառնայ պատմական, թէ՛ իր բովանդակութեամբ եւ թէ ժողովրդականութեամբ:

Այս առթիւ ուրախութեամբ կ'արտատպենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները՝ *Ազատ Խօսք*ի վերջին թիւէն (12 օգոստոս).

— « Մեր ունեցած տեղեկութեանց համաձայն, գաւառներէն հազարաւոր Հայեր եւ Պուլկարներ կը պատրաստուին մասնակցելու օգոստոս 18ի հանդիսութիւններուն:

Առանձնապէս Հայերը ջերմ մասնակցութիւն պիտի ունենան: Հանդէսներուն ներկայ պիտի ըլլան, Սոֆիայի Հայերէն եւ ազգային—մշակութային կազմակերպութիւններէն զատ, Պուլկարիոյ բոլոր հայաբնակ վայրերէն մեծ թիւով հայրենակիցներ եւ պատուիրակութիւններ:

Արտասահմանէն ալ, մասնաւորապէս Ռումանիայէն, Յունաստանէն եւ Եգիպտոսէն Հայեր պիտի մասնակցին դոյգ տօնակատարութեանց:

Հայեւպուլկար կոմիտէն կազմած է արդէն կարգադիր յանձնախումբ մը, որ ծրագրած է եւ գործադրութեան պիտի դնէ հանդիսութիւններու նոր յայտագիրը:

Օգոստոս 17ին, Սոֆիայի մօտերը, Վլատայա, պիտի սկսի պուլկարահայ սկաուտական բանակումը: Հայ սկաուտները առանձին չուքով պիտի մասնակցին օգոստոս 18ի հանդիսութեանց:

Օգոստոս 20ին Սոֆիայի մէջ տեղի պիտի ունենայ հայ տնտեսական համագումար, որու պատգամաւորներն ալ դիւրութիւն պիտի ունենան մասնակցելու Քրիստափորի մահուան եւ բեռնամեակի եւ Եավորովի արձանի բացման հանդիսութիւններուն:

Պուլկար թերթերը արդէն արձագանգ եղած են Օգոստոս 18ի հանդիսութիւններուն, որոնք անկասկած պիտի դառնան հայեւպուլկար եղբայրակցութեան արտագին ցոյց մը եւ որ իր կարգին նոր թուական մը պիտի բանայ հայեւպուլկար յարաբերութիւններու մէջ »:

Յառաջ առիթ ունեցաւ իր սրտագին շնորհաւորանքը ուղղելու այս տօնակատարութեան առթիւ (3 օգոստոս):

Նոյն ողջոյնը՝ ուրիշ գաղութներէ:

Եղբայրակցութեան այս ցոյցը պիտի նպաստէ ոչ միայն իրարու երկու ժողովուրդներու փոխադարձ ճանաչումը, այլ եւ թարմացնելու հոգիները:

Եթէ տարէցները անգամ մը եւս պիտի խանդավառին անցեալ յիշատակներով, երիտասարդներու հոգին պիտի պայծառանայ նոր տենդերով:

Ո՞ւր էր թէ կարենայինք օգոստոս 18ը ունենալ Արեւելքի միւս ժողովուրդներուն հետ …

ՎԱՀԷ

Այսօրուան խնջոյքը ՅԱՌԱՋի 10ամեակին առթիւ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Իրիկուան ժամը 7ին, մասնակցութեամբ ընկերներու, համակիրներու եւ «Յառաջ»ի բարեկամներու: (Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ):

Սոֆիայի Հայ Տնտեսական Համագումարը

Սոֆիայի, «Թրակիա» դրամատան հրաւիրած խորհրդաժողովը տեղի պիտի ունենայ օգոստոս 20ին:

Բացումը պիտի կատարէ փրոֆ. Վ. Տոտամեանց: Եգիպտոսէն խորհրդակցութեան պիտի մասնակցին Պ. Պ. ճարտարապետ Միհրան Զօրաքեան եւ տնտեսագէտ Աշոտ Ասլանեան:

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, Ռումանիայէն պիտի մասնակցին Պ. Պ. Ա. Թովմասեան, փաստաբան Ա. Թուլումպաճեան՝ տնտեսագէտ, Դր. Գարագաշեան՝ գործարանատէր եւ տնտեսագէտներ՝ Դր. Մանուկեան, Հ. Բանիկեան, Ս. Մատէնճեան եւ Ս. Շիշմանեան:

Յունաստանէն (Սելանիկ) Պ. Պ. Աբրահամ Աբրահամեան՝ թժիշկ, Արտաւազդ Շահպէնտէրեան՝ դրամատան պաշտօնեայ, Ղազարոս Ճիվանեան՝ առեւտրական, Հրանդ Դարբասեան՝ ճեղապորձ եւ Պ. Ն. Հանըմօղլու՝ առեւտրական:

ԽՄԲ.— « Յառաջ »ի կողմէ եւս ներկայացուցիչ մը պիտի մասնակցի:

Հակահրէական շարժումը Գերմանիոյ մէջ

«ԵԹԷ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԸ ՄԵՐ ԱՍՏՈՒԱԾԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ …»

Օգոստոս 15ին հակահրէական ուժգին ցոյց մը տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, 20,000 քաղաքացիներու առջեւ: Օրուան բանախօսն էր Եուլիուս Շթրայխէր, հակահրէական շարժման ամէնէն կատաղի տեսաբանը, որ թերթ մըն ալ կը հրատարակէ, « Տէր Շթիւրմէր »: Պ. Շթրայխէր Հիթլէրի ամէնէն հին գործակիցներէն մէկը եղած է, բայց մինչեւ հիմա թոյլ չէին տար արտայայտուիլ հրապարակաւ, եւ քանի մը անգամ ալ գրաւեցին իր թերթին զանազան թիւերը: Արդ, երբ հիթլերական իշխանութեան հաստատումէն 30 ամիս վերջը այստ ասպարէզ կը տրուի, շատեր կ'ենթադրեն թէ աւելի ուժգնութեամբ պիտի շարունակուի հակահրէական պայքարը:

Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Պերլինի ձմեռնային մարզարանին մէջ: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր: Սրահը զարդարուած էր դրօշներով եւ նշանակալից վերտառութիւններով,— «Հրեաները դժբախտութիւն կը բերեն մեզի: Առանց հրէական խնդիրը լուծելու, փրկութիւն չկայ գերման ժողովուրդին համար»:

Ահա բանախօսութեան գլխաւոր մասերը.

— « Ո՛ւր որ Հրեաները իշխանութիւն տիրացած են, ժողովուրդները դէպի կործանում գահավիժած են: Գերմանիան պիտի կորսուէր, եթէ հրեայ վարչապետ մը ունենար: Մեր ազգային — ընկերվարութիւնն էր որ փրկեց

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՐՄՐԵՑԱՒ ԱԴՐԲԷՋԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Նախագծուած ծրագրով մը, Հայաստանի կառավարութեան կողմէ զինուած եւ հայ սպաներու ղեկավարութեամբ, 1920 մարտ 23ին Ղարաբաղի Հայերը ապստամբութեան դրօշ պարզեցին եւ յարձակելով Խանքէնդի եւ ուրիշ վայրերու մէջ հաստատուած մեր զօրամասերու վրայ, գրաւեցին Ասկերանի բարձունքները՝ կտրելով այդ շրջանը կեդրոնէն: Ադրբէջանի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ իր գլխաւոր զինական ուժերը կեդրոնացնել Ղարաբաղի ճակատին վրայ: Ստեղծուած կացութիւնն այնքան լուրջ էր, որ պատերազմական նախարար զօր. Մեհմէնդարով ստիպուեցաւ անձամբ ստանձնել հրամանատարութիւնը եւ միայն յամառ դիմադրութենէ եւ պատերազմական ծանր գործողութիւններէ վերջ յաջողեցաւ ըմբոստութիւնը զսպել: Սակայն, երբ խորհրդային 11րդ բանակը կը պատրաստուէր յարձակիլ Ադրբէջանի դէմ, ադրբէջանեան զինական ուժերը տակաւին կը գտնուէին Ղարաբաղ: Փաստօրէն Ադրբէջանի հիւսիսային սահմանները մնացած էին անպաշտպան:

Ներկայիս ոչ ոքի համար գաղտնիք է, որ Ղարաբաղի ապստամբութիւնը Հայաստանի կառավարութեան գործն էր: Ան հետեւանք էր Երեւանի եւ խորհրդային հրամանատարութեան կանխորոշ ծրագրին, որուն նպատակն էր դիւրացնել 11րդ կարմիր բանակի գործողութիւններն ընդդէմ Ադրբէջանի: Բացի այն, որ ժամանակին հրատարակուեցաւ սպաննուած ապստամբներու վրայէն գտնուած փաստաթուղթերն ու վաւերագրերը, այդ փաստը կը հաստատէր նաեւ Երեւանի կառավարութիւնն իր այն զեկուցագրին մէջ, զոր 1920 յունիսին ուղարկած է Մոսկուայի ազգային գործերու կոմիսարիատին եւ Կովկասի կեդր. կոմիտէին: Այդ տեղեկութիւնները հրատարակուեցան խորհրդային մամուլի մէջ:

Համաձայն այդ վաւերագրի, Հայերու դերը Ադրբէջանի խորհրդայնացման գործին մէջ հետեւեալն է եղած.— Հայկական կառավարութիւնը եւ Ղարաբաղի յեղափոխական կոմիտէն անմիջական յարաբերութիւններու մէջ էին մտած 11րդ բանակի հրամանատարական կազմին հետ: Փոխադարձ համաձայնութեամբ որոշուած էր Ղարաբաղը ապստամբեցնել Նովրուզի տօնին առաջին օրը, որպէսզի կարելի եղածին չափ մեծ թիւով Ադրբէջանեան զօրքեր քաշուին դէպի Ղարաբաղի ճակատը եւ այդպիսով դիւրանայ կարմիր բանակին յարձակումը Բագուի վրայ:

Ահաւասիկ Ադրբէջանի եւ Կովկասի խորհրդայնացման իրական պատճառներէն մէկը:

Իսկ միւս պատճառը հետեւեալն էր. 1920 մարտին Բագու էր եկած Վրաստանի արտաքին նախարար Գեգեչկորին: Բոլշեւիկեան վերահաս վտանգի խոր գիտակցութիւնն ունենալով, Ադրբէջանի արտաքին նախարար Խան Խոյսկին առաջարկեց իր վրացի պաշտօնակցին վերահաստատել Ադրբէջանի եւ Վրաստանի միջեւ 1919ի ամառը կնքուած պաշտպանողական դաշնագիրը որ ուղղուած էր Դենիկինի դէմ: Սակայն Ադրբէջանի հետ այդքան յստակ ու որոշ զինական կապեր հաստատելը այդ միջոցին Վրաստանի ընկերվարական կառավարութեան հաշուին չէր գար: Այդ ժամանակ իրենց ներկայացուցիչ Ուրատաձէն յանուն Վրաստանի կառավարութեան բանակցութիւններ կը վարէր Մոսկուայի մէջ Չիչերինի հետ՝ ի խնդիր Վրաստանի ճանաչման բոլշեւիկներու կողմէ... Իսկ թէ Վրաստանի մենշեւիկ կառավարութիւնը որքան հեռու էր ըմբռնելու իրերու իրական կացութիւնը եւ Վրաստանի շահերն ու սահմանային անձեռնմխելիութիւնը պայմանաւորելու Ադրբէջանի ճակատագրին հետ, ցոյց կուտայ այն դիւանագիտական խաղը, որ ի պատասխան Խան Խոյսկիի առաջարկին ըրաւ Գեգեչկորին:

Վրաստանի արտաքին նախարարը յայտնեց թէ Վրաստանի կառավարութիւնը կրնայ քննութեան առնել այդ խնդիրը միայն այն պարագային եթէ Ադրբէջանի կառավարութիւնը պաշտօնական յայտարարութեամբ կը ճանչնայ Վրաստանի անվիճելի տիրապետութիւնը Բաթում քաղաքի եւ Բաթումի շրջանին վրայ: Թէեւ Խան Խոյսկին իր եւ Գեգեչկորիի ըրած առաջարկներու մէջ որ եւ է կապ չէր տեսներ, բայց եւ այնպէս յանուն իր կառավարութեան պատրաստակամութիւն յայտնեց այդպիսի յայտարարութիւն ընելու: Մենշեւիկ նախարարը ատով ալ չգոհացաւ եւ Խան Խոյսկիի բոլոր ջանքերը Ադրբէջանի եւ Վրաստանի զինական ուժերը հաշտեցնելու 2 հանրապետութիւններուն սպառնացող վտանգին դէմ՝ անցան ապարդիւն:

Ահա իրական այն կացութիւնը, որուն մէջ Վրաստանի ընկերվարական կառավարութիւնը խուսափեցաւ Ադրբէջանի հետ միասին պաշտպանելու Անդրկովկասը կարմիր բանակի կողմէ պատրաստուող յարձակումէն:

Երկու շաբաթ վերջը, ապրիլի ըսկիզբը Թիֆլիզ գումարուած Անդրկովկասեան խորհրդաժողովին մէջ, որուն կը մասնակցէին Վրաստանի եւ Հայաստանի ներկայացուցիչները, ինչպէս եւ Ադրբէջանի ներկայացուցիչներ՝ Խան Խոյսկին եւ Խասմամէդլին,— Ադրբէջանի կողմէ եղած առաջարկին՝ Անդրկովկասեան համադաշնակցութիւն ստեղծել եւ միասնաբար պաշտպանել անոր սահմանները,— Հայաստանի ներկայացուցիչ Ա. Ահարոնեան անկեղծօրէն յայտարարեց.

— Հայաստանը չի կրնար գոհանալ անկախ Հայաստանի ներկայ հողամասերով, որ կը պարունակէ միայն Էջմիածնի գաւառը:

Ադրբէջանի խորհրդայնացումէն վերջ, երբ Թիֆլիս կը բնակէի, տեղեկութիւն առի թէ Գանձակի մէջ հակաբոլշեւիկեան ապստամբութիւն կը նախապատրաստուի... Այդ ժամանակ Վրաստանը զինադադարի մէջ էր կարմիր բանակին հետ: Ես եւ Համդուլլա Բէ. Հասան պէյ Աղա օղլին այցելեցինք Նոյ Ռամիշվիլիին, խնդրելով որ չշտապին բոլշեւիկներու հետ հաշտութիւն ստորագրել եւ օգնեն Ադրբէջանցիներու ապստամբութեան: Շատ լաւ կը յիշեմ, որ մեր զրոյցի վերջը յուզուած դիմեցի Ռամիշվիլիին.

— Նոյ Վիսարիոնովիչ, յիշեցէք որ Ռուսիան Փոյլիի կամուրջին վրայ կանգ չպիտի առնէ. օգնեցէք մեր ապստամբներուն, քանի դեռ ուշ չէ, գուցէ կուրի բախտը մեզ ժպտի եւ մենք ազատենք Ադրբէջանը...

Ռամիշվիլին առանց ձեւականութեան պատասխանեց.

— Ադրբէջանը առանց Վրաստանի չի կրնար գոյութիւն ունենալ, իսկ Վրաստանը կ'ապրի նաեւ առանց Ադրբէջանի...

Ինչպէս յայտնի է, Գանձակի ապստամբութիւնը տեղի ունեցաւ՝ երկարատեւ եւ արիւնաշաղախ: Մենշեւիկեան Վրաստանը, որ ընկերվարական ռազմավարներու կարծիքով կրնար ապրիլ առանց Ադրբէջանի, մնաց անտարբեր Ադրբէջանեան ողբերգութեան հանդէպ: Մէկ տարի չանցած, Վրաց ժողովուրդը դառն փորձով ըդգաց մենշեւիկեան ռազմավարութեան եւ դիւանագիտութեան արժէքը...

Պատմական այս փաստերէն վերջ, որոնց մասին Պ. Արծրունին պէտք է որ որոշ բաներ լսած ըլլայ, ի՞նչպէս կարելի է խօսիլ Ադրբէջանի կամաւոր անձնատուութեան մասին եւ Ադրբէջանը նկատել պատասխանատու Կովկասի խորհրդայնացման: Ապրիլ 28ի ժամանակները Ադրբէջանը, որ կ'անցնէր ներքին քաղաքական ծանր ճգնաժամ եւ հայկական կառավարութեան եւ 11րդ խորհրդ. բանակի հրամանատարութեան համերաշխ գործակցութեամբ ստիպուած էր կռուի մտնել Ղարաբաղի ապստամբներու հետ,— միւս կողմէ մեր դաշնակից Վրաստանի անտարբեր ու կրաւորական վերաբերումը տեսնելով փաստօրէն անզօր էր որ եւ է զինական ուժ հակադրել արշաւող կարմիր բանակին դէմ:

Եթէ նուազագոյն բարեխղճութիւն ցուցնենք փաստերու մասին եւ ցանկութիւնն ունենանք հաշուի առնելու ստեղծուած կացութիւնը, կը տեսնենք որ Ադրբէջանի անձնատուութեան եւ միայն անոր յանցանքի հետեւանք չէր, որ ռուսական կարմիր բանակը անցաւ Անդրկովկասի սահմանը եւ Ադրբէջանը ու անոր ետեւէն Հայաստանն ու Վրաստանը դարձան արիւնարբու Մոսկուայի զոհերը: Այդ դժբախտութիւնը պատահեցաւ Հայաստանի գործօն օժանդակութեամբ եւ Վրաստանի ընկերվարական կառավարութեան աններելի անհեռատեսութեամբ:

Եթէ հայ Դաշնակները եւ վրաց մենշեւիկները 1919ին պարկեշտօրէն եւ հաստատ կենսային Կովկասեան համադաշնակցութեան տեսակէտին վրայ եւ միացեալ ուժերով պաշտպանէին Կովկասի հիւսիսային սահմանները,— մինչ այսօր ալ Կովկասեան հանրապետութիւններու խորհրդայնացում տեղի չպիտի ունենար: Հաւանական է որ Կովկասեան ժողովուրդները ապրէին ինքնուրոյն կեանքով:

1917էն սկսեալ Ադրբէջանը եւ Հիւսիսային Կովկասը կը ձգտէին ատոր, սակայն, աւա՜ղ, մեր պարզած ձեռքերը օդին մէջ կախուած մնացին:

Մենք չգիտենք, թէ ինչո՞ւ համար Պ. Արծրունին փոշիներու տակէն հանած է իր ժամանակին տարածուած եւ անմիջապէս հերքուած միտումնաւոր ու առասպելական համաձայնագիրը Քեազիմ Կարաբէքիր փաշայի եւ Զօր. Շիխլինսկիի միջեւ: Ի՞նչ օգուտ Նուրի փաշան բոլշեւիկ ներկայացնել, երբ բոլոր Կովկասցիներուն լաւ յայտնի է, որ ան Կովկասի հաւատարիմ բարեկամն է, Հազարաւոր Հայերու կեանքը փրկած է Գանձակի մէջ, միշտ բոլշեւիկներու ոխերիմ թշնամին է եղած եւ մինչեւ Ադրբէջանի խորհրդայնացումը Դաղստանի մէջ համայնավարներուն դէմ գործօն հրոսակային կռիւներ կը մղէր, ինչպէս եւ յետագային Ղարաբաղի մէջ:

Ես կը կարծեմ թէ վերը յիշատակուած պատմական փաստերը պէտք է որ յայտնի ըլլան հայ քաղաքական գործիչներուն: Հայ եւ վրացի մեր հայրենակիցները պէտք չէ մոռնան, որ Անդրկովկասեան Սէյմին մէջ Ադրբէջանի ներկայացուցիչներն էին, որ ամէնէն շատ կը պնդէին Կովկասն անջատել Ռուսաստանէն եւ անոնք էին որ կովկասեան հանրապետութիւններու անկախութեան շրջանին բազմաթիւ անգամներ առաջարկած են կազմել կովկասեան համադաշնակցութիւն:

Ընդունինք որ անցեալին մէջ Ադրբէջանի ղեկավարները սխալներ են գործած: Սակայն ոչ ոք կրնայ զանոնք մեղադրել իբրեւ անհաւատարիմ: Համոզուած ենք որ ապագային ալ առիթ չպիտի ըլլայ մեղադրելու մեզ ատոր մէջ»:

X

Ձանց առնելով Ռուստամբէյլի Շէֆիի կողմէ ինծի դէմ եղած յարձակումները, ամբողջովին տուինք անոր պատասխանի էական — պատմական մասը: Իսկ թէ ինչպիսի պատմութիւն է այդ, մենք շուտով առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՏԱՐՕՆՑԻՆ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆՑԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Տարօն – Տուրուբերանի Երիտ. Միութիւնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Հալէպ, հետեւեալ շահեկան զեկոյցը կը հաղորդէ մամուլին.—

Տարօնցիները երկար տարիներէ ի վեր ծանօթ են Սուրիոյ, մանաւանդ Սասունի հարաւային շրջանները՝ Մոտկանք, Փսանք, Խարզանք (իսկ աւելի ուշ Խրանքն ու Տալուորիկի շրջանը) յաճախակի երթեւեկեր են Սուրիոյ զանազան շրջանները եւ աւելի շատ աշխատեր են Հալէպ ու շրջակայքը: Անոնց զբաղմունքը եղած է հացագործութիւն եւ ջաղացպանութիւն (քիչեր միայն փորձեր են զբաղիլ առեւտուրով):

Պէտք է ըսել, որ հացագործութիւնն ու ջաղացպանութիւնը այնժամանակներու ամէնէն հասութաբեր աշխատանքներն էին: Ու մենք կը տեսնենք, որ Սասունցիները շուտով այդ զբաղմունքներու շնորհիւ անհրաժեշտ գումարներ ձեռք բերելով՝ կը վերադառնային երկիր, իրենց կարիքներուն հասնելու:

Շատերը անոնցմէ Հալէպի ճամբան ջուրի ճամբայ դարձուցեր էին: Եւ այդ երթեւեկը շատ յաճախադէպ էր, որ Սասունցիները Հալէպը իրենց տունէն միայն քայլ մը հեռու կը նկատէին:

— Տղա՛յ, ո՞ւր կ'երթաս:

— Վալլահ, արօ՛, հուտայ, Հալէպ կ'իջնիմ ու կ'ելլամ:

Բայց եղան ոմանք, որ աւելի երկար մնացին եւ շնորհիւ իրենց զբաղմունքին, նիւթական լաւ վիճակ մը ստեղծեցին ու աստիճանաբար սկսան Հալէպի հանրային կեանքին մասնակցիլ, հեղինակութիւն զանել, եւ ազդել գործնապէս: Դեռ այսօր ալ Հալէպի ազգ. շրջանակները հիացումով կը խօսին Սասունցի անհետացող մեծ դէմքերու եւ անոնց կատարած գործերու մասին:

Ընդհանուր պատերազմին Սասունցիներէն ոմանք, իրենց ազդեցութեան եւ զբաղմունքի շնորհիւ չտեղահանուեցան: Պէտք է խոստովանիլ, որ շատերը իրենց նիւթական միջոցները օգտագործեցին ի նպաստ գաղթական բազմութիւններու: Սակայն, պատերազմի ընթացքին Հալէպի մէջ կատարուած յանդուգն փորձ մը (որ թէեւ ապստամբութիւն չէր, բայց ապստամբական բնոյթ տրուեցաւ կառավարութեան կողմէ) աւելի քան երկու հարիւր երիտասարդ կեանքեր արժեց Սասունցիներուն համար:

Այդ յանդուգն փորձը այն էր, որ երկու հարիւր յիսուն երիտասարդ Տարօն – Տուրուբերանցիներ կը կազմակերպուէին (եւ այդ այն ատեն, երբ արիւն կը հոսէր ամէն տեղ, երբ հայկական զանգուածները անխնայ կը կոտորուէին, երբ ամէնքը կը ձերբակալուէին ու շղթայակապ բանտը կը նետուէին, երբ մատնիչներն ու լրտեսները չորս կողմ կը վխտային, երբ սարսափը կը խեղդէր ամէնքը եւ մայրը զաւակը կ'ուրանար) զինուած կը փորձէին լեռնային ճանապարհներով անցնիլ Սասուն՝ հոն կռուող ուժերուն օգնելու: Շնորհիւ մատնիչներուն՝ կը ձախողի շարժումը եւ կը խեղդուի: Ատոր հետեւանքով շարժումին չմասնակցող հարիւրաւոր Սասունցիներ շղթայակապ բանտ կը նետուին:

Այդ յանդուգն քայլը իր առանձին պատմութիւնն ունի, որ վեր է ամէն հիացումէ:

Պատերազմէն վերջ կացութիւնը կը փոխուի: Ալիւրի մեքենաներու մուտքը Սուրիա մեծ հարուած տուաւ ջաղացպանութեան: Սասունցի ջաղացպանը իր սովորական ջաղացի քարովը չկրցաւ մրցիլ մեքենայի հետ ու պարտուեցաւ: Միեւնոյն ատեն լաւ չէր եւ Սասունցի հացագործին վիճակը քանի որ երեք ճակատի վրայ մրցումի մէջ էր:

Առաջին՝ ներքին ճակատը, իրենք իրենց մէջ, եւ չստեղծեցին արհեստակցական միութիւն մը, մրցումին դիմադրաւելու արտաքին ճակատներու վրայ:

Երկրորդ՝ տեղացի հացագործներու ճակատը, որ տեղական եւ գաւառական շրջաններէն եկած հացագործներու ճակատն էր: Պէտք է ըսել որ նորեկներն ու տեղացիները աւելի ճարպիկ դրամագլուխի կեդրոնացման մէջ, աւելի զարգացած իրենց արհեստին մէջ ու աւելի կազմակերպուած, յաջող դուրս եկան այդ մրցումէն: Իսկ Սասունցի հացագործը տնտեսապէս քայքայուեցաւ: Թէեւ տակաւին կը շարունակէ հացագործութիւն իր արհեստը, բայց չափազանց անմխիթար է իր վիճակը:

Սասունցի այն սերունդը, որ Հալէպահայ հասարակական կեանքը շարժեց եւ առաջ մղեց, երկրին մէջ հասակ նետած եւ կազմուած էր: Ան ունէր իրեն հետ երկրի մեծութիւնն ու նկարագիրը: Սակայն, մաս մը անոնցմէ, որոնք տեղին վրայ ծնան ու մեծցան, կրեցին միջավայրի բարքերը: Հետզհետէ անոնք հեռացան Սասունցի համայնքէն, դարձան արաբախօս: Պէտք է ըսել, որ շատերը անոնցմէ նիւթական լաւ վիճակ ունին ու կը նկատեն իրենք զիրենք իբրեւ տեղացիներ...

Պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջ, ծանօթ դէպքերու հետեւանքով, Տարօն – Տուրուբերանցիներու թիւը աւելի եւս շատցաւ Սուրիոյ մէջ: Անոնք ցրուած են զանազան շրջաններ մօտաւորապէս հետեւեալ թուական համեմատութեամբ.—

	Անձ
Պէյրութ եւ Լիբանան	300
Հալէպ	5000
Դամասկոս	100
Մուշաշան	250
Թրիփոլի	15
Լաթաքիա	50
Դրզխան եւ շրջակայքը	400
Իսքէնտէրուն	70
Հայաշէն	150
Ազազ	130
Պմպուճ եւ շրջակայք	50
Պապ	20
Ճերապլուս	20
Արապ – Փունար	40
Ռագգա	30
Ռասէլայն	200
Տէր Զօր	120
Խամշլու եւ շրջակայք	3000
Տէրպէ	100
Անտիխար	50
Հասիճէ	250
Ընդհ. գումար	10,300

Այս է մօտաւոր թիւը Տարօն – Տուրուբերանցիներու, որոնք կ'ապրին Սուրիոյ մէջ: Այդ թուի համեմատութեամբ ունին աւելի քան 1000 դպրոց. աշակերտ, որոնցմէ, դժբախտաբար միայն 600 հոգի կը յաճախեն զանազան դպրոցներ (300 Հալէպ, 200 Խամշլուի շրջանը, մնացածը զանազան տեղեր), իսկ 400է աւելի կը մնան փողոց, նիւթական միջոցներու չգոյութեան հետեւանքով...

Իբրեւ երկրորդական կրթութեան հետեւողներ ունին հազիւ հինգ հոգի:

Զբաղմունք.— Տարօն – Տուրուբերանցիները բացի հացագործութենէ եւ ջաղացպանութենէ, որոնց մասին արդէն վերը խօսուեցաւ, ունին քիչ թիւով մանր խանութպաններ, կօշկակարներ, պատղաճագործներ, երկաթագործներ, մեքենավարներ, հողագործներ, սափրիչներ եւն. եւն., բայց եւ մեծ թիւով անգործներ:

Մտաւորական տարրերու կողմէ հարուստ չեն: Կան քանի մը հոգի, որոնք ֆրանսական իշխանութեանց մէջ կ'աշխատին: Ունին 15է աւելի ուսուցիչներ, երեք դեղագործ, երկու բժիշկ եւ երեք քահանայ:

Կազմակերպչական գետնի վրայ.— Տարօն – Տուրուբերանցիները ունին իրենց Հայր. Միութիւնները, իրարմէ անջատ, որ շրջանի բնոյթ են ըստացեր Սասուն, Տարօն, Խնուս, Պիթլիս եւն. Հայր. Միութիւն անուններով: Արդէն եւ խղճամիտ մարդոց կողմէ կատարուած են փորձեր այդ անջատ միութիւնները միացնելու ուժեղ միութեան մը մէջ, Տարօն – Տուրուբերան անունի տակ: Սակայն չէ յաջողած եւ իւրաքանչիւր մեծ շրջան պահած է իր ինքնուրոյն կազմը: Բացի այդ անջատ Հայր. Միութիւններէն, ունին Տարօն – Տուրուբերանի Հայ Երիտ. Միութիւնը, ուժեղ եւ լուրջ կազմակերպութիւն մը երկու հարիւրէ աւելի անդամներով, որ չի խանգարեր բնաւ Հայր. Միութիւնները, այլ ընդհակառակն ուժ կուտայ անոնց եւ անոնց բոլորի շղթայաւորման օղակը կը հանդիսանայ:

Տարօն – Տուրուբերանի Երիտ. Միութեան աշխատանքին շնորհիւ է որ հիմնուեցաւ Հալէպի մէջ «Սասուն պատանեկան միութ. գրադարանը» ու տրուեցան շարք մը դասախօսութիւններ:

Վերջերս յատկանշական դէպք մը, Տարօն – Տուրուբերանի կազմակերպուած երիտասարդութեան կողմէ, ցոյց կուտայ թէ անոնք որքան նախանձախնդիր են իրենց ցեղային արժէքներուն եւ ինչքան կը գուրգուրան այդ արժէքներուն վրայ: Լսուած էր, որ Սասունցի Մարգար անունով ծերունի մը կայ վաթսուն տարեկան, որուն բոլոր ատամները թափած են, եւ չի կրնար փող փչել: Սակայն, ան յայտնի փող փչող մըն էր, Տարօնի երիտասարդութիւնը անմիջապէս անոր բերանը ատամնաշարքեր անցուց, որպէսզի չզրկուի հայրենի փողէն: Ծերունին երեկոյթներու, հանդէսներու մէջ փող փչելէ զատ, քանի մը երիտասարդի ալ փող փչել կը սորվեցնէ այժմ:

Ազգային գետնի վրայ.— Պէտք է ըսել, որ ամէնէն առողջ տարրը Տարօն – Տուրուբերանցին էր, որ պաշտամունք ունի ցեղի բոլոր սրբութիւններուն հանդէպ ու միշտ ալ պատրաստ է ազգ. նպատակի ու արժէքներու համար զոհել ինքզինքը: Անոր համար անծանօթ են օտարոտի համոզումները: Ազգային հողի վրայ անոնց մէջ տեսակէտներու տարբերութիւն չկայ: Քաղաքական հիւանդոտ ու կեղծ մտայնութիւններէ հեռու են:

Տնտեսական գետնի վրայ.— Դժբախտաբար Սուրիոյ մէջ ամէնէն աւելի նիւթապէս ճնշուած տարրը Տարօն – Տուրուբերանցին է. որովհետեւ ան հեռու է մնացեր կարգ մը նիւթական աղբիւրներէ օգտուելէ: Եւ չէ գիջած մուրացկանութեան ճանապարհներէն անցնիլ: Ներկայ պայմաններէն դուրս ելլելու համար, Տարօնի շրջանին պատկանող բոլոր հայրենակիցները, ըլլան անոնք Սասունցի թէ Մշեցի, Խնուսցի թէ Պիթլիսցի, պէտք է ձգտին տեղաւորուիլ որպէս գիւղացի այս հողերուն վրայ, որ կարելի է քիչ դրամագլուխով ձեռք բերել: Այսպիսով կարելի կը լինի վերականգնել իրենց տնտեսութիւնը:

Իսկ ամէնէն կարեւորը կրթական վիճակի բարուքումն է: Ոչ միայն պէտք է ամէն ճիգ թափել, որպէս նախակրթարան գտնուածները իր ուսումը աւարտեն, այլ ամէն դ դուրս մնացած 400է աւելի մանու ները պէտք է տեղաւորել դպրոց րու մէջ:

Այդ գործին համար պէտք է բոլոր Հայր. Միութիւնները իր գուրգուրանքի առարկայ դարձ Սուրիոյ մէջ գտնուած Տարօնցի Սասունցի հոծ զանգուածը:

Արդէն Տարօնի Հայր. Միութիւ երկու հոգի կը պահէ Պէյրութի մարանին մէջ: Անոնք, որ քիչ նիւթական միջոցներ ունին, պէտք իրենց զաւակներուն երկրորդակ կրթութիւն տան: Բայց այդ չի բա ւեր: Պէտք է դուրսէն օժանդակութ թիւն ըլլայ այն ընդունակ եւ աշ տիկ տղաներուն, որոնք կրնան վաղ ուան մեր կրթական մշակները դա նալ:

Այդ ուղղութեամբ Տարօնի Երիտ Միութիւնը իր փոփոխական քաջալերանքներով աշխատ տարած է եւ կրնայ կատարել:

Պուլկարեւթուրք յարաբերութիւններ

Ֆիլիպէի Պոռայա թերթը կը գր

Մեր հարաւային դրացիները Թուրքերը,— միշտ կասկածամտ թիւն մը երեւան բերելով, որ յատ է իրենց պատմական բարքանալ անհիմն ու առանց որ եւ է առար յական պատճառներու, ցոյց կու խօսքի թշնամանք մը: Պուլկար ուխտի կնքումէն ասդին՝ անհիմն ու սխեմաթիք կերպով խօսքի ճակում մը ի գործ կը դնեն մեր րենց դրացիներուս դէմ: Այդ յար կումները,— որոնք, կրկնենք, բո րովին անհիմն են — յաճախ կը նան կռուի մը բնոյթը, որ առն ներդաշնակ չէ լաւ դրացիներու տատեւ յարաբերութեանց հետ նոնց կասկածամտութիւնը կ'եր մինչեւ հոն, որ մեր ամենասովոր կան մշակութային ձեռնարկներն զամ կը նկատուին որպէս թշնամակ արարքներ կամ տարրեր, որ հեռ ծառային ուրիշ պետութեանց մեր յարաբերութեանց:

Սլաւական ստքոլներու այցելութ նը ապահով նշան մըն է մեր արտ քին քաղաքականութեան նոր ուղղ թեան: Ռոտնա Զաչիթա (հա րենիքի պաշտպանութիւն) կազմա կերպութեան գործունէութեան դէ բարտոնումը թշնամական գործ մ բացատրապէս իրենց դէմ: Գոնէ Պ կարիոյ մէջ անծանօթ քաղաքակա գործիչ մը մէկ գրութիւնը՝ Թու քերու դէմ մեր քաղաքականութ նոր ուղղութեան սկիզբն է եւն.:

Այս բոլոր «առարկայական նշա ները» որպէս հետեւանք ունին զա զան միջոցներ, որոնք ուղղուած մեզի դէմ բացառապէս, մեր հարա ւային սահմաններուն վրայ, որ ա դէն իսկ արգիլեալ ու ամբացեալ տի մը եղած է:

Տարրուձայնէն ու մեր երկրէն գա թող Թուրքերը, որոնք տեղաւորու են սահմանին մօտ, կը ներշնչ այն մտածումով թէ իրենց նոր բն կավայրերուն եւս կ'ապրի ազգ որ գիշեր – ցերեկ կը խորհի խլել րենց նոր օճախները: Գոնէ մեր գա թականները (Պուլկարիայէն գաղթ որոնք աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր մեզ հետ են ապրած, չատ գիտեն թէ ինչ է տրամադրութի մեր մօտ. որով, ապահովաբար զարմանան այդ կասկածամտութի ինչպէս նաեւ տեսնելով այն բո միջոցները զորս ձեռք կ'առնեն նոր վարիչները:

Տեսնելու համար թէ որքան պատկառ են Թուրքիոյ թերթեր բաւական է յիշել որ ոչ միայն կը սպառնան ու կը խորհին թէ հաշիւր դիւրութեամբ պիտի տեսն այլ եւ իրենք իրենց թոյլ կու խորհուրդներ տալ մեծ պետութեան ուրիշ պետութեանց հետ անոնց յարաբերութեանց մասին: Թուրք մամուլին չեչտը վարժապետական է: Մենք համոզուած ենք թէ մենք բոլ րովին անզօր վիճակի մը մէջ կը գտ նուինք ու պէտք ունինք ոչ միայն խորհուրդներու եւ թելադրութեան այլ եւ պատրաստուորուած ենք ըլլ հնազանդ եւ իրենց պահանջներ գոհացում տալու: Մեզի կը պա նոյն իսկ մշակեալ մարդոց արժանի ու մեր մօտ չեն տեսներ ոչ մէկ զգ տական ու արուեստի ընդունակ թիւն: Մենք պետութիւն մըն ենք առանց ներքին միութեան եւ մեր դաքականութիւնը կը կառավար հրատարակեալ պատահական պ ներով:

Մեզ համար բացայայտ են այս

րը, որովհետեւ Թուրքերը, իրենց հրակազմութեան ուժով զոր ի գործ դրին, իրաւունք ունին խորհելու թէ իրենք շատ բան են տուած համեւրոպական մշակոյթին: Այս այսպէս է, որովհետեւ, ճիշդ կամ սխալ, անոնք համոզուած են թէ կատարած են յեղափոխութիւն մը, որ իր տարողութեամբ ու հետեւանքներով իրմէ շատ ետ կը թողու Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը: Այս պարագան անոնք կը ցուցահանեն ամենաբարձր վայրէն,— իրենց Ազգ. Մեծ Ժողովէն: Մենք չենք վիճիր իրենց այս համոզման մասին: Դժուար է զանոնք տարհամոզել թէ՝ մենք եւս տուած ենք բան մը մարդկային պատմութեան, թերեւս ոչ այնքան՝ որքան իրենք ու ոչ այնքան կարճ ժամանակի ընթացքին: Ու մենք, իրենց մինչեւ երէկուան ռայաներս իրենց պետութեան կարգաւորումին մէջ իրենց փոխ ենք տուած ոչ քիչ թիւով օրէնքներ եւս, որոնք մեր օրէնքներուն տառացի թարգմանութիւնն են:

Ազգերը կ'ապրին յաճախ իրենց պատրանքներով: Ասիկա յառաջդիմութեան ակն է: Հակառակ այս բոլորին, մենք իրաւամբ կրնանք մեր դրացիներէն պահանջել աւելի շատ ուղղամտութիւն եւ նոյն իսկ աւելի շատ յարգանք: Հինգ հարիւր տարիներ մենք կենակցած ենք Թուրքերուն հետ ու մենք երկու ազգեր ենք որոնք զիրար ամենալաւ կերպով կը ճանչնան՝ ինչպէս մշակութային մարզին, նոյնպէս եւ անբնական ժամանակի՝ պատերազմին մէջ: Մենք իրաւունք ունինք պահանջելու որ մեզ յարգեն, որովհետեւ մինչեւ երէկ մենք ու իրենք ոգեւորուած ենք միեւնոյն ձգտումներով, իսկ առկէ առաջ կռուած ենք իրարու հետ եւ փոխադարձօրէն գնահատած ենք իրարու արժէքներ՝ թէ մշակոյթի եւ թէ կռուի մէջ: Մենք երիտասարդ ազգ ենք աւելի շատ փորձառութեամբ, քան նոր Թուրքիոյ այսօրուան կառավարիչները:

Մենք եւս մեզի կրնայինք թոյլ տալ, մեր կարգին խորհուրդ տալու թէ՝ գլխարկի փոփոխումով ամէն առեն ուղեղը աւելի չի բիւրեղանար: Մենք սակայն գիտենք փորձով եւ կը տեսնենք թէ երիտասարդ ազգերը շատ կը սխալին եւ թէ հին մշակեալ ազգերուն հասնելու իրենց ձգտումը արժէք կ'ունենայ իրենց արդիւնքներով զորս կուտան եւ ոչ թէ ժամանակակիցներու ըմբռնումներով: Յաճախ հանրային մեծ շարժումները՝ մեզի ժամանակակիցներուս կ'երեւին բոլորովին այլ ձեւով եւ մեզի կը մնայ միայն ինքնախաբէութիւնը: Շատ մը արժէքներ, զորս մենք կը նկատենք դրական կողմեր, յաճախ կը դառնան բացասական կողմեր, ազգի մը համար:

Ահա թէ ինչու, մենք կը խորհինք թէ մեր փոխադարձ յարաբերութեանց գնահատումի խնդրին մէջ մեր հարաւային դրացիները պարտաւոր են ունենալ աւելի մեծ հանդարտամտութիւն մը: Այդ յարաբերութիւնները, առարկայօրէն առած, բոլորովին բնականոն են ու պատճառներ չկան անոնց փոփոխման համար: Այս տեսակէտէն մենք կրնանք օրինակ ծառայել Թուրքերուն, որովհետեւ մենք պահեցինք կատարեալ հանդարտութիւն մը, երբ անոնք այսպէս կոչուած պալքանեան ուխտը կնքեցին: Փառք Տիրոջը, մենք նման ուխտ կնքած չենք անոնց դէմ, որպէսզի ջղայնութիւն մը ի յայտ բերեն ու ոտք կոխեն մարդերու մէջ, որոնք, դոնէ ներկայի անապահովութեան օրերուն, կրնան դէշ հետեւանքներ ունենալ երկու ազգերուն համար ալ:

«Նոր կեանքը» Թուրքիոյ մէջ

=o=

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— Կնոջմէս պիտի բաժնուիմ, ըսաւ:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, հարցուցի, հազիւ տարի մըն է որ պսակուած էք:

Քալեցինք միասին: Լուռ էր: Քիթբերանը կախ: Կարծես կապեր էր հանգոյցի մը զոր չէր կրնար քակել:

— Կ'այրիմ, ըսաւ յանկարծ, սա խանութ մտնենք՝ մէկ մէկ պաղպաղակ առնենք:

Մտանք: Երկու պաղպաղակ կուլ տուաւ: Թաշկինակով սրբեց դէմքը:

— Ինչո՞ւ կը բաժնուիք, հարցուցի:

Անմիջապէս չպատասխանեց: Բայց յուսալով որ այժմ կրնամ իրեն օգնել՝ հանգոյցը քակելու գործին մէջ, բացատրելու ցանկութիւն մը երեւան բերաւ:

— Շատ կը մտատանջուիս, ըսաւ:

Գլուխս շարժեցի:

— Ուրեմն, լսէ, ըսաւ: Ես Այիշէի հանդիպեցայ երեք տարի առաջ: Մի՛ ընդմիջեր: Երեք տարի առաջ հանդիպեցայ Այիշէին: Մեր պաշտօնատան դէմ, մեծ վաճառատան մը մէջ վաճառորդուհի էր:

— Գիտեմ:

— Մի՛ ընդմիջեր: Վաճառորդուհի էր ... Աչքերը սատանայի աչքերուն նման ... խօսակցութիւնը՝ խորամանկ: Գեղեցիկ աղջիկ մը:

— Գիտեմ:

— Մի ընդմիջեր ... Գեղեցիկ աղջիկ մը ... Բարեկամացանք: Երկուքս ալ ամուրի էինք: Ես՝ անոք: Իսկ անոր հայրն ու մայրը Անատոլու կը գտնուէին: Հոս՝ առանձինն՝ վարձակալ էր ընտանիքի մը քով:

— Գիտեմ:

— Մի ընդմիջեր ... վարձակալ էր: Միասին պտտեցանք. շրջապայեցանք, ի վերջոյ սիրահարեցայ իրեն. ինք ալ՝ ինծի ... Մի ընդմիջեր ...

Որոշեցինք կենակցիլ ... Երեք սենեակով տուն մը վարձեցի: Ձինքը հոն բերի: Ամբողջ երկու տարի միասին ապրեցանք՝ աշխարհի ամենաերջանիկ զոյգին նման: Ձեռքս յիսուն ոսկի դրամ կը հանէի: Իսկ ինք քառասուն ոսկի կը ստանար: Մի ընդմիջեր ... Միասին կը շահէինք ու միասին կ'ուտէինք: Ոչ ես իրեն կարօտ էի, ոչ ալ ան ինծի: Մի ընդմիջեր: Մեր միակ կապը սէրն ու փոխադարձ համակրութիւնն էր: Բայց, ո՞ր երջանկութիւնը երկար կը տեւէ: Մեր երջանկութեան ալ վախճանը մօտեցեր էր: Ուրիշ թաղ մը փոխադրուեցանք:

— Գիտեմ:

— Հարկաւ պիտի գիտնաս: Փոխադրուեցանք. առաջին գիշերը մեզի այցելեր էիր: Ինչ որ է: Մեր տանը մէջ հազիւ շաբաթ մը հանգիստ ապրեցանք: Իրիկուն մը պաշտօնատունէն ելած գնացի տուն: Աչքերը կարմրեր էին: Լացեր էր: Դէմքը՝ կախ ու տժգունած: Քիչ մը քալեցինք: Ոչինչ ըսաւ: Զհամբերեցի ու հարցուցի. «Ի՞նչու նեղուեր է սիրտդ»: «Դրացիները, ըսաւ, կը բամբասեն: Ես քու հոմանուհիդ եմ եղեր: Ասիկա թաղին մէջ խայտառակութիւն մըն է եղեր: Մանաւանդ աջ կողմի դրացի հանըմը մօրս նախկին մէկ բարեկամուհին է եղեր: Մտադրեր է մօրս գրել թէ աղջիկդ պոռնիկ դարձած է, ո՞ւր ես, լուր չունի՞ս ...»

Խնդացի: «Ի՞նչ կ'ակնկալես դրացիներէն, մայրդ ի՞նչ իրաւունք ունի միջամտելու քու գործերուդ», ըսի:

Քիչ մը հանդարտեցաւ:

— Գիտեմ:

— Մի ընդմիջեր: Քիչ մը հանդարտեցաւ: Երկու օր վերջ, սակայն, նոյն կարմրած աչքերն ու նոյն կախ դէմքը: Տեսայ որ ելք չունի: «Այս փողոցէն հեռանանք» ըսի: «Ուր որ երթանք նոյնն է», ըսաւ: Կամ կը պսակուիս ինծի հետ, եւ կամ կը բաժնուինք իրարմէ: Պսակուեցանք:

— Գիտեմ:

— Մի՛ ընդմիջեր: Պսակուեցանք: Բայց, երկրորդ ամսուն գործերուն ընթացքը փոխուեցաւ: Մեր նախկին հոմանուհին, որ այժմ պսակեալ էր, «ես այլ եւս վաճառորդուհի չեմ կրնար ըլլալ, ըսաւ. այլ եւս քու կինդ եմ ու պարտաւոր ես պահանջներուս բաւարարել: Ու պնդեց: Զգեց գործը ու հեծաւ կոնակս: Ու մենք սկսանք հանըմը նայիլ, հագուեցնել եւն.: Բայց, մեր հանըմը օր օրի աւելցուց իր պահանջները՝ երբ պատրաստ ուտելու սկսաւ — սա կ'ուզեմ, նա կ'ուզեմ: Օր օրի նոր բաներ, վերջապէս: Մէկ համբերեցի, երկու համբերեցի, ի վերջոյ ես ալ սկսայ յամառիլ: Ան պահանջեց, ես մերժեցի: Ու կռիւը ծայր տուաւ: Կը հասկնաս հիմա թէ...

— Գիտեմ:

— Այո, գիտես, քիչ առաջ ըսի: Կ'ուզեմ, սակայն, բան մը հարցնել քեզի: Գիտցիր այս ալ: Իմ խաթունս, երբ ինծի հետ անպսակ կենակցած, բայց անձամբ շահած ու ինծի լոկ սրտով կապուած առեն ամօթալի կենցաղ մը ունէ՞ր, թէ հիմա:

— Չեմ գիտեր:

«Թան» (Միլլիյէթ)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ԱՐԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

—•—

Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ի ատեններ, Կառ տը Լիոնի ամէնօրեայ եռուզեռին մէջ, ամէնուն ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ խումբ մը սկաուտներու վրայ, որոնք հաւաքուած են գլխաւոր մուտքին առջեւ: Ամէն մէկուն դէմքին վրայ փայլուն ժպիտ մը կայ: Ամէնուն աչքերը ուրախութիւն կը ճառագայթեն: Բարձրաձայն խօսակցութիւններ ու խնդուքներ: Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներն են որ կը մեկնին իրենց տարեկան բանակումին դէպի Hyères:

— Եղբայր Կ... դուն չե՞ս գար այս տարի:

— Ոչ, եղբայր Ժ..., դժբախտաբար:

Ու ահա դէմք մը որ պահ մը կը կորսնցնէ իր ժպիտը:

Խմբապետը կը մօտենայ սկաուտի մը, որ միւսներէն քիչ մը աւելի իրար անցած կ'երեւի, մէկ մը թեւի ժամացոյցին կը նայի, մէկ մը աջ ու ձախ կը վազէ, պետը:

— Ի՞նչ ունիս, ի՞նչ կը փնտռես:

— Մայրիկս, խմբապետ, մայրիկս հոդ չէ, բայց խոստացած էր պայուսակս հոս բերել տունէն:

Որոշուած ժամուն արդէն ամէնքը ներկայ են: Պետին հրամանին վրայ խումբը բռնաւորուած կը յառաջանայ դէպի կառախումբ: Ծնողքներն ու բարեկամները կը հետեւին:

Քանի մը վայրկեանի մէջ պայուսակներ, ծրարներ, պարկեր, ամէն ինչ տեղաւորուած են կառքին մէջ: Այս գործողութեանց մէջ մասնաւորապէս աչքի կը զարնէ սկաուտ քոյր մը, որ արտակարգ արագութեամբ ու աշխուժով կառքին պատուհանէն ներս կ'առնէ, ու կը տեղաւորէ դէպի իրեն երկարած ամէն տեսակ ու ամէն ծանրութեամբ առարկայ:

Վերջին ողջագուրումներ, աճապարանօք տրուած յանձնարարութիւններ ու խրատներ ծնողքներու կողմէ, հասցէի փոխանակութիւն: Ամէնքն ալ պատուհաններէն դուրս կախուած են: Մեկնումի սուլիչը, ահա կառախումբը ճամբայ կ'ելլէ եւ նոյն պահուն կը բարձրանայ ու կ'արձագանգէ ամբողջ կայարանին մէջ «Յառաջ նահատակ»ը միշտ նոյնքան քաղցր ու նոյնքան ազդու:

Թաղուած ու մոռցուած զգացում մը սրտերէն դուրս կը պոռթկայ: Կառախումբին վերջին կառքը անհետանալու վրայ է ու դեռ կը լսուի «Յառա՛ջ անվեհեր, յառա՛ջ անսասան»:

Ղուկասեան, Նիկոլեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻՇՏ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

—o—

Կրթական գործավար Սաֆիէթ Արըքան երկար յայտարարութիւններ ըրած է Թուրք թերթի մը էնկիւրիի թղթակցին: Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք կարեւոր մասերը.—

Այն օրէն ասդին, որ գործավարութիւնը ստանձնեցի, ուղեցի մշակոյթի գործերուն համար ծրագիր մը եւ դրոյթ մը պատրաստել: Տեղեկութիւններ տուի մեր մեծ առաջնորդին ու վարչապետին: Առի իրենց հրամանները որոնց համաձայն աշխատանքի շրջագիծը կը պատրաստենք: Վերջերս Աթաթիւրքին առջեւ իմ ուսումնասիրութիւններս ներկայացնելու երջանկութիւնն ունեցայ: Ճիշդ է որ մշակոյթի վարչութեան մէջ փոփոխութիւններ մացուցի: Բացի երկու անձէ, մնացեալ բոլորը պիտի տեղափոխուէին ուրիշ աշխատանքներու մէջ, ըստ իրենց ունեցած յարմարութեան: Բայց, այս փոփոխութիւնը տեղի չէին ունենար այն ձեւով, ինչ ձեւով որ մեր գրողներէն մաս մը կը ցանկան (Յառաջ.— Կ'ակնարկէ Փէյամի Սաֆայի որ, քանի մը օր առաջ, տամսով մը, կ'առաջարկէր հիմնովին մաքրել կրթական եւ մշակոյթի գործերու պաշտօնէութիւնը՝ վերէն ի վար, որովհետեւ «ողբալի վիճակ մը ունի մեր կրթական եւ մշակութային գործը»): Ճիշդ է նաեւ որ էնկիւրի հրաւիրած եմ կարգ մը ընկերներ խորհրդակցելու համար: Կ'ուզեմ ճշդել թէ ինչ աղբիւրներէ կ'աւանդուին՝ մեր վարժարաններուն մէջ՝ գիտութիւնները եւ այլ նիւթերը: Կուսակցութեան համագումարը, որ մայիսին գումարուեցաւ մեր մշակոյթին համար նոր ծրագիր մը պատրաստեց: Ան փոխեց նաեւ գիւղացի տղոց նախակրթութեան ձեւը: Անոնց պիտի տրուին կարճ ծանօթութիւններ եւ 3—4 վեցամսեայով, գիւղական դպրոցներ պիտի հիմնուին: Ասոնցմէ դուրս են անոնք որոնց տղաքը պիտի պատրաստեն բարձր ուսման հետեւելու: Ըստ նոր ծրագրին, այս գործին պիտի նայուի պետութեան զինուորական պարտականութեան ձեւով: (Յառաջ.— Գործավարը անդամ էր այն յանձնախումբին որ կուսակցութեան համագումարին ներկայացուելու համար ծրագիր մը մշակեց): Ես առաջին օրէն զբաղած եմ գիւղական դպրոցներու խնդրով: Առայժմ որոշ ոչինչ կրնամ ըսել ձեզի: Դեռ ելքի մը եկած չեմ: Առաջադրութիւնս է պատրաստել տղաք, որոնք քէմալականներ ըլլան, հայրենասէր, ազգայնական անհատներ, եւ իր երկիրը անձէն բարձր բռնող տեսող տարրեր: Հարկ է ամբողջովին նոր ծրագիր մը պատրաստել՝ հասնելու համար այս նպատակին: Իսկ սակայն դիւրին գործ չէ:

Հարկ չկայ փոփոխութիւններ մտցնել միջնակարգ վարժարաններու եւ լիսէներու ծրագիրներուն մէջ: Կազմուած են, սակայն, յանձնախումբեր որոնք պիտի վերցնեն գիրքերու աւելորդ մասերը: Էնկիւրիի մէջ պիտի բացուի օտար լեզուներու ճիւղ մը (պատմութեան, լեզուի, աշխարհագրութեան համալսարանին կից) միայն հին լեզուները չէն որ պիտի ուսուցուին, այլ եւ նորերը: Կը յուսանք թէ այս ճիւղին հետեւողներ շատ պիտի ըլլան: Թուրքերէնի քերականութեան մասին մեր ուսումնասիրութիւնները դեռ եւս ելքի մը եկած չէն: Առայժմ, դպրոցներու մէջ տղոց պիտի սորվեցնեն Թուրք լեզուին յարմար նախադասութեանց ձեւեր: Գիւղական վարժարաններու համար նոր ծրագրին հետ պէտք պիտի ըլլայ նաեւ նոր ուսուցիչներ հասցնել: Որով՝ բաւական ժամանակի կը կարօտինք:

⁂ Փէյամի Սաֆա, իբրեւ պատասխան գործավարին՝ «կարգ մը գրողներու» ըրած ակնարկութեան, ուրիշ թերթի մը մէջ կը գրէ ի մէջ այլոց.— «Ի՞նչ է արդեօք կարգ մը ընկերներու ցանկացած ձեւը որուն կ'ակնարկէ գործավարը: Ես լոկ կրթական եւ դաստիարակչական մարմիններու փոփոխումը ուզեցի, գործավարն ալ նոյնը ըրաւ: Կը հասկնամ, անշուշտ, պաշտօնական անձերու եսը շոյող իր խօսքերուն իմաստը: Բայց, քիչ մը աւելի անկեղծ ըլլանք: Կրթական եւ դաստիարակչական խմբակը մեր դպրոցները, անոնց ծրագիրները, շրջանակները, քննութիւնները, արդիւնքները ապուրի վերածեց ու ինքն ալ այդ պատճառաւ փոխուեցաւ: Մենք սակայն պահանջեցինք, ու եղաւ: Աւելորդ խօսքերու հարկ չկայ: Շնորհակալ ենք»:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

—•—

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, ձէպէլը Մուսայի «Ոստայն» գործարանին հիմնարկութեան առթիւ (6 օգոստ.).

— «Ոչ ոք մտածեց այն մասին, թէ ինչպէս որ մերն է Մուսա Տաղի փառքը, ճիշդ նոյն ձեւով մերն է նաեւ անոր տառապանքը: Լեռնաշխարհի տնտեսական վերականգնումի մէջ ոչ ոք լսեց ձայնը անմերժելի պարտականութեան մը, որ ունինք ասպետական ժողովուրդի մը հանդէպ: Ու տարօրինակ եկաւ մեզ, երբ առաջին անգամ «Ոստայն»ի սփոփարար լուրը առինք Սուրիայէն: Խումբ մը ձեռներէց Հայեր, առաւելապէս հանրային դէմքեր, քով քովի կուգան, խորհրդածութեան կ'առնեն իրենց ժողովուրդի համար ստեղծուած նիւթական ծանր վիճակը, մասնակից կ'ընեն իրենց մտորումներուն նաեւ ուրիշներ (որոնք ոչ միայն զգալ գիտեն, այլ եւ զոհել), ու կ'որոշեն հաւաքական ճիգերով ու հաւաքական ձեռնարկով փորձել դիմագրաւել հաւաքականութեան սպառնացող վտանգը: Այս մտորումներէն ծնունդ կ'առնէ ձէպէլ Մուսայի Հիւսուածեղէնի Անանուն Ընկերութիւնը, «Ոստայն» անունով, որուն անդրանիկ գործը եղաւ հիւսուածեղէնի գործարանի մը հիմնադրումը Պիթիասի մէջ՝ շրջանի տնտեսութեան վերականգնումին ծառայելու համար: Որոշ մանրամասնութիւններ տուած ենք արդէն: Ընկերութիւնը մշակած է իր կանոնագիրը, զայն վաւերացնել տուած է սուրիական կառավարութեան եւ գործի ձեռնարկած համեստ հիմնադրամով (ընդամէնը 1200 բաժնեթուղթ, իւրաքանչիւրը 6ական սուրիական ոսկի արժէքով): Ընկերութիւնը, համաձայն իր կանոնագրի 2րդ յօդուածին, իրաւունք ունի Ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ մերձ արեւելեան երկիրներու մէջ զբաղելու ամէն կարգի առեւտրական, ճարտարարուեստական, կալուածական եւ ելեւմտական գործառնութիւններով, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի, ամբողջութեամբ կամ մասնակի ձեւով կապ ունին առաւելապէս մետաքսէ, արուեստական մետաքսէ եւ բամպակէ (եւ կամ նման հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին հետ կապ ունեցող այլ ձեռնարկներու) կերպասներու արտադրումին եւ վաճառումին հետ:

«Թրակիա»յէն յետոյ «Ոստայն»ը հայկական երկրորդ հաւաքական ձեռնարկն է վերջին տարիներու մէջ: «Թրակիա»ն փայլուն յաջողութիւն ունեցաւ ու մենք յոյս ունինք, որ վարկային այս փրկարար ձեռնարկը ջերմ արձագանգ պիտի գտնէ ու դիւրութեամբ պիտի ծաւալի մեր միւս գաղութներու մէջ: Մենք կը հաւատանք, որ փայլուն յաջողութիւն պիտի գտնէ նաեւ «Ոստայն»ը, երբ մանաւանդ գիտնանք մեր համեստ աջակցութիւնը բերել իրեն եւ բաժնեթուղթերը իրենց լրիւ քանակով մեր ձեռքերու մէջ պահել»:

«ՎԷՄ»
Հանդէս Հայ Մշակոյթի
Եւ պատմութեան
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Տարեկան բաժանեգինը 60 ֆր.
Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՁՈՐ. ՆԱԶԱՐԲԵԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բայց այդ բոլորը իմ նիւթից դուրս է եւ վերոյիշեալ աշխատութեանս մէջ դրանցով չեմ զբաղուել: Չգիտեմ ինչո՞ւ է Խոնդկարեանը յիշատակում, նմանապէս այն ցաւալի փաստը, երբ Անդրանիկը ջղայնացած Էջմիածնից քշեց Երեւանի վրայ, գոհ դառնալով իւրայինների սադրանքներին, ապա շուտ զգաստացաւ եւ իր բոլոր զէնքերը յանձնեց Հայաստանի Հանրապետութեան, Գէորգ Ե. Հայոց կաթողիկոսի միջոցով եւ ինքն անցաւ արտասահման: Այս վերջին արարքն է, որ Խոնդկարեանը տրագիկոմեդիա է կոչում: Յամենայն դէպս Անդրանիկի վերջին ելոյթը յոյն նշանաւոր պետական գործիչ Վենիզէլոսի տխուր վերջին ելոյթի դիմաց մի անմեղութիւն է՝ իր անարիւն հետեւանքներով: Սասնոյ հերոսի անհետեւանք, բայց ցաւալի ելոյթը՝ չի կարող նսեմացնել Շապին Գարահիսարի սէգ զաւակին:

Խոնդկարեանը գրում է, թէ «Անդրանիկը իր «աշիրէթ»ի գլուխն անցած գնաց Զանգեզուր, Պարսկաստան՝ միանալու Անգլիացիներին»: Նաեւ արձանագրենք որ Անդրանիկը գնաց Նախիջեւանի վրայով Պարսկաստան՝ միանալու Անգլիացիներին, բայց տեսնելով որ Անգլիացիք այնտեղ չէին, Ուրմի — Սալմաստի քրիստոնեաներն էլ տեղահան են եղել, գաղթել դէպի Պաղտատ, Անդրանիկը կռուով նահանջեց Նախիջեւան, այնտեղից էլ դարձեալ կռիւներ մղելով անցաւ Զանգեզուր: Անդրանիկի այդ արշաւանքը հանդիսացաւ մի փառաւոր հետախուզութիւն եւ շատ կարեւոր հետեւանքներ ունեցաւ: Ճիշդ է նկատում Պ. Խոնդկարեանը, որ ես խանդավառուած եմ Անդրանիկով, մանաւանդ նրա Զանգեզուրեան շրջանով, երբ ինքս էլ որոշ զօրամասի հետ շատ ընկերներով միասին գործակցում էի նրան՝ պաշտօնի եւ իրերի բերումով եւ ամէնքս գիտակցօրէն կատարում էինք գերագանցօրէն ազգային — պետական եւ գաղափարական գործ, որ իր հետեւանքներով միանգամայն դրական վերջաւորութիւն ունեցաւ, այն էլ այնպիսի մի ժամանակ, երբ Նախիջեւանը եւ Շուշին Տաճիկների ձեռքն էին ընկել, իսկ մեր Արարատ Հայաստանի կառավարութիւնը լքել էր մեզ հակառակ իր կամքի ... Այդ «աշիրէթ»ը դարձաւ Անդրանիկի հարուածող զօրամասը եւ իր շուրջը համախմբելով տեղական եւ եկւոր զինուորական մասերը, պահեց ու պահպանեց բովանդակ Զանգեզուրը եւ անխոցելի վիճակում յանձնեց Հայաստանի կառավարութեան*: Ահա թէ ինչպիսի «անջատ քաղաքականութիւն» էինք վարում մեր լեռներում Անդրանիկի գլխաւորութեամբ, Պ. Խոնդկարեան, երբ դուք Երեւանում զբաղած էիք նոյն Հայաստանի պետականութիւնը քննադատելով ...

Քննադատական եւ ինքնաքննադատական շատ տողեր կարող էք գտնել Պ. Խոնդկարեանը մեր աշխատութեան մէջ, եթէ ցանկանար. ահա ձեզ շատերից մի օրինակ: —«Նա (իմա Անդրանիկը) իրեն շատ աւելի հանգիստ էր զգում Սիսիանում, Անդեղակոթում, քան Զանգեզուրի մայրաքաղաք Գորիսում, ուր նա ջղայնանում էր, խռում եւ սրան — նրան ծեծում, տեղի եւ անտեղի կերպով» ... («Հայրենիք», թիւ 5, էջ 88, երկրորդ սիւնակ, առաջին տողից): «Ես դողում էի նրա կեանքի համար, որովհետեւ գտնում էի որ Զանգեզուրում եւ Ղարաբաղում ոչ ոք նրան չի կարող փոխարինել եւ սարսափ մատնել թշնամուն: Նրա մանր — մունր թերութիւններն ու փառասիրական հոլերը աւելի քիչ չափով էին արտայայտւում Սիւնեաց երկրում» ... («Հայրենիք», թիւ 6 էջ 104, առաջին սիւնակ, վերջին տողից): Եթէ չեմ սխալւում, բերածս օրինակները, մանաւանդ ընդգծուած տողերը պատկանում են քննադատութեան սեռին:

Համբերութեամբ զինուած կարդանք եւ հետեւեալ տողերը: — «Տեղացի, թէ ոչ տեղացի, հայ թէ մալական, տաճկահայ ու ռուսահայ, դաշնակցական ու հնչակեան՝ ամէնքը մի ընդհանուր ճակատ էին կազմում եւ հպատակւում առանց այլ եւ այլութեան մի գերագոյն հրամանատարի եւ կատարում նրա կամքն ու հրահանգը: Բոլոր իշխանութիւնները նրա անունից էին հրահանգում եւ ի կատար ածել տալիս իրենց կարգադրութիւնները: Ահա թէ ինչ էր ներկայացնում Անդրանիկը Զանգեզուրի համար: 1918 թուին, եթէ Զանգեզուրը մնար առանց Անդրանիկի, անշուշտ որոշ դիմադրութիւն ցոյց կը տար թշնամուն, բայց Բագուի եւ Շուշուայ անկումից յետոյ՝ «խոհեմ» տարրերը գլուխ կը բարձրացնէին եւ ընդհանուր Զանգեզուրն անձնատուր կը լինէր, առաջին հերթին Գորիսը, ինչպէս վարուեց Շուշին: Այնուհետեւ կոտորածը կատարեալ կը լինէր» («Հայրենիք», թիւ 7, էջ 124):

Եթէ Պ. Խոնդկարեանը կարողանար հակառակը ապացուցանել, այնժամանակ ինչ ասել կ'ուզէ, որ ի զուր եմ խանդավառուել ազգային հերոսով եւ գերագնահատել նրա ներկայութիւնը Զանգեզուրում: Իմ դատողութիւնն են պաշտպանում Զանգեզուր — Ղարաբաղի բոլոր գործիչները, նոյնպէս Սիւնեաց երկրի գիտակից բնակիչները՝ առանց սեռի, կուսակցութեան, դասակարգի եւ եթէ կ'ուզէք առանց ազգի (Մալական, Հայ, Թուրք) խտրութեան: Ես մեծ նշանակութիւն եմ տալիս Անդրանիկին Սիւնեաց երկրում եւ նրա ներկայութիւնը մեր լեռներում 1918 թուին համարում եմ կատարեալ բարիք. Նրա այդ շրջանի մասին յատուկ ուսումնասիրութիւն եմ գրել եւ ուղարկել «Վէմ»ին, տակաւին 9—10 ամիս առաջ, քանի որ Արցախեան գնդի պատմութեան մէջ նրա մասին խօսել եմ ի միջի այլոց միայն, իսկ վերոյիշեալ աշխատութեանս մէջ լուսանկարչական ճշգրտութեամբ դուրս եմ բերել մեր համազգային հերոսի գործունէութիւնը Խոյի պատերի տակ, Նախիջեւանում, Ղափանում, Սիսիանում, բուն Զանգեզուրում, մի խօսքով բովանդակ Սիւնեաց երկրում, իսկ «տրագիկոմեդիաները» յիշատակել եմ իբր ցաւալի թիւրիմացութիւններ. երբ ընկեր Ս. Վրացեանն այդ ուսումնասիրութիւնը լոյս կ'ընծայէ «Վէմ»ի էջերում, կարծում եմ որ Պ. Խոնդկարեանը միանգամայն կը համոզուի իմ անաչառութեան մասին: Այդ աշխատութեանս մէջ ես խտացրել եմ Անդրանիկի թէ առաւելութիւնները եւ թէ թերութիւնները: Նրա ամենամեծ սխալն էր Ղարաբաղի ճանապարհից ետ դառնալը եւ դէպի Ղարաբաղ ձեռնարկուելիք արշաւանքի յետաձգելը:

(5)

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

գայն։ Գացէք կենդանաբանական պարտէզը եւ տեսէք գերման մանուկները, անոնք կարապները կը դիտեն եւ թռչուններուն ճռուողիւնը մտիկ կ'ընեն։ Իսկ հրեայ մանուկները, իրենց ուսուցիչներուն ընկերակցութեամբ, կը խմբուին գիշատիչ անասուններու վանդակներուն առջեւ, որովհետեւ այդ ժողովուրդն ալ գիշատիչ անասուններու ամբոխ մըն է։ Մկրտուած Հրեայ մը ոչ քրիստոնեայ կը դառնայ, ոչ ալ գերման։ Հին Կտակարանը հաւաքածոյ մըն է գայթակղելի պատմութիւններու։ Մենք անոր մէջ կը գտնենք այն բոլոր գարշանքներն ու ապականութիւնները որոնց վկաներն ենք այսօր։ Եթէ Հրեաներուն Աստուածը մեր Աստուածը պիտի ըլլայ, ես կը նախընտրեմ յուսահատիլ Աստուծմէ։ Մենք պէտք չունինք Աստուծոյ։ Դժբախտաբար մեր քահանաներն ալ միաբանեցան Յիսուսի սպանիչներուն հետ, կործանելու համար գերման ժողովուրդը։ Մենք պիտի լուծենք պատմութեան ամենէն էական խնդիրը,— հրէական հարցը։ Եւ երբ յաջողութեամբ գլուխ հանենք այդ գործը, աշխարհի բոլոր ժողովուրդները ուխտի պիտի գան մեր երկիրը»։

Քաղաքական սպանութիւն մը Ալպանիոյ մէջ

Լէօն Կայլիարի, Ալպանիոյ ընդհ. ապայակոյտին պետը, սպաննուեցաւ հինգշաբթի օր, երբ կառքով կ'անցնէր Թիրանայի փողոցներէն։ Սպանեալը, հազարապետ, Զօկու Թագաւորին զինուորական գլխաւոր խորհրդականն էր եւ Ֆրուաթ։ Նախապէս սպայ եղած է պուլկարական բանակին մէջ։ Ցետոյ Ալպանիա անցնելով, հպատակութիւնը փոխեց եւ դարձաւ ապայակոյտի պետ։ Մարդասպանն է Զէքրէճի, ալպանացի գրագէտ եւ օրագրող, որ մէկուկէս տարի առաջ Թղթակիցն եղած է Փարիզի «Իլիւսթրասիոն» շաբաթաթերթին։ Երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, իբրեւ անդամ ահաբեկչական գաղտնի ընկերութեան մը։ Քանի մը օր առաջ ներում ստացաւ եւ բանտէն ելաւ։ Այդ օրէն ի վեր կը հետապնդէր հազարապետը։

Կը վախցուի որ այս դէպքը ազդէ Ալպանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յարաբերութեանց վրայ։

Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը

Իրաքի Ասորիներուն փոխադրութեան առթիւ, երեսփոխան մը զանազան հարցումներ ուղղեց Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ։ Մասնաւորապէս ուղեց գիտնալ թէ կարելի չէ՞ Անդրյորդանան փոխադրել Ասորիներուն մէկ մասը։ Ուրիշ երեսփոխան մը հարցումներ ուղղեց Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման մասին։

Արտաքին նախարարը պատասխանելով յայտարարեց թէ օգոստոսին ժողով մը պիտի գումարուի Պէյրութի մէջ, տեղաւորման խնդիրը վերստին քննելու համար։

Կը հաւաստեն թէ Ասորիներու տեղաւորումը Ղապի մէջ ապահովուած է արդէն։ Ծախքերուն համար հանգանակութեան կոչ մը ուղղուած է Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն, բայց արդիւնքը յայտնի չէ։

Նախարարը վերջացնելով յսաւ թէ անգլիական կառավարութիւնը կը ցանկայ տեղաւորման հարցին լուծումը որուն համար իրենց աջակցութիւնը պիտի բերեն նաեւ ֆրանսական եւ իրաքեան կառավարութիւնները։

Թուրքերը մտահոգ՝ օրուան դէպքերուն առթիւ

Թուրք երեսփոխան եւ հրապարակագիր Ասըմ Ուս հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ «Վագըթ»ի մէջ (Նախկին Վագըթ).

— «Միջազգային կացութիւնը նկատի առնելով, կառավարութիւնը որոշած է պաշտպանողական նոր միջոց մը ձեռք առնել Թրակիոյ մեր սահմաններուն վրայ եւ ամրացեալ գօտի մը հաստատել։

Եւրոպայի կացութիւնը ամէն վայրկեան գոյնը կը փոխէ եւ ոչ ոք կրնայ ըսել թէ վաղը չպիտի ծագի մեզ մօտէն չահագրգռող պատերազմ մը։ Եթովպական հարցը ցոյց տուաւ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար պաշտպանել իր մէկ անդամը, այն ալ հակառակ Անգլիոյ նման մեծ պետութեան մը փափաքին։ Եթէ ուրիշ պատճառ ալ չըլլայ, միայն Եւրոպայի այս կացութիւնը կը բաւէ հաստատելու թէ որքան տեղին է Թրակիոյ մէջ ձեռք առնուած պաշտպանողական միջոցը։

Հակառակ Պալքանեան Ուխտի անդամներու բոլոր ճիգերուն, Պուլկարիոյ քաղաքականութիւնը դեռ չլուսաբանուեցաւ։ Այդ երկիրը դեռ չունեցաւ ուժեղ դաշինք մը եւ այս պատճառով ապահովութիւն չեն ներշնչեր իր պաշտօնական մարդոց տուած հաւաստիքները։ Աւելի ըլլալով, պուլկարեւեուկոսլավ միութեան ընդհ. քարտուղար Տօքթ. Պոժինով վերջերս գիրք մը հրատարակեց, աւելի խառնակելով կացութիւնը։ Հետեւաբար այս տեսակէտով ալ Թրակիոյ մէջ ձեռք առնուած պաշտպանողական միջոցը լաւ դաս մըն է խառնակիչներուն»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՎՌԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆՑ խնդիրը կը հետապնդուի միեւնոյն խստութեամբ։ Երէկ պիտի ձերբակալուէին 15ի չափ առեւտրականներ եւ մաքսային պաշտօնեաներ։ Մասնաւորապէս կը փնտռուի առեւտրական կին մը, Տիկին Մարկէ, որ յաջողած էր 300.000 ֆրանքի արժողութեամբ անթել գործիքի լապտերներ փախցնել մաքսէն։ Ուրիշ կիներ եւ աղջիկներ ալ կը փնտռուին իբրեւ մեղսակից։

ՊՐԷՍԹԻ ԵՒ ԹՈՒԼՕՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ իբր երկու միլիոն ֆրանք վնաս պատճառած են պետութեան։ Միայն Թուլօնի վնասը կը հասնի 1,200,000 ֆրանքի, որուն մէկ հինգերորդը պիտի վճարէ քաղաքը, մնացեալը՝ պետութիւնը։

ՋՕՐԱՆՈՑ ՄԸ ՎԱՌԵՑԱՒ Աթէնքի մէջ։ Ցարակից շէնքերն ալ մոխիր դարձան։

Հ. Յ. Դ.

Գաղութ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերներ ու համակիրներ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ գեկոյց ներկայացուցչական ժողովի մէջ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՃՈՅՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

"BONVALET,, սրահին մէջ

31 Bld. du Temple ՄԷԹՐՕ **République**

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 10 ՖՐԱՆՔ։

(ԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ԳԻՆԻ)

ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ, ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ ԴՊՐԱՑԱՐԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

18 Օգոստոս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9ը ՓԻԷՌ-ԲԷՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ (Pierre-Bénite la Mouche) անտառին մէջ

եւրոպական եւ ճայկական պարեր։ ընտիր PIERRO - JAZZ ղեկավարութեամբ՝ Սասունցի Ե Ր Թ Ի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ զանազան անակնկալներ։

Պաղ խմիչներ ժողովրդական գիներով։

ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԻ ՏՈՄՍԻ ԳԻՆՆ է 3 ֆրանք։

Ծանօթ. երթեւեկութեան.— Օթօպիւսները կը մեկնին Փլաս Կիչառէն առաւօտեան ժամը ճիշդ 9-10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-ին։ Իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը։

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՍԵՒՐԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Notre Dame des Angesի Պաղ Աղբիւրին մօտ։

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի գալ կիրակիի։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Օգոստոս կիրակի օր, Պաղ Աղբիւրին մօտ։

կը նուագէ ԻՏԱԼ ԿԱՆ խումբը։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։ ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՏԷՍԻՆԻ **ՅԱՌԱՋ**Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ **Rue Allée Thénard N. 3 — IX**

ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԻՆ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. վալանսի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յ. Տէր Սարգիսեանի իր պարագաներուն եւ եղբօրորդւոյն՝ ՏԻՐԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119, Ավընիւ Իթալիի սրճարանին մէջ։ Օրակարգ. դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէ ներկայ ըլլալ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՕՏԱՐԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 230։
ՏԷՍԻՆ, Յ. Պօյ.— 20։
ՆԱՆԹ, Գ. Ս.— 70։
ՓԱՐԻԶ, Տ. Բէկ.— 50։
ԹԱՐԱՐ, Սողոմ.— 140։
ՔԱՆ, Կարս.— 70։
ՄԷՕՏՕՆ, Գ. Բար.— 100։
ՊՕՐՏՕ, Գործ.— 339.60։
ԼԻՈՆ, Մ. Ֆ.— 35։
ԱՊԱՏԱՆ, Գործ.— 195։
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՕՊՆԱ, Եօրկ.— 35։
ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՊԷՆ, Մկրտիչ.— 100։
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 114.50։
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 280։
ՏԷՍԻՆ, Եազտ.— 75։
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ.— 50։
ԼԻՈՆ, Գործ.— 600։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 800։

Բացման հանդէս Պուրկար Օտտօի մէջ (Մառսէյլ)

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 230, ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ծանօթ սրահին մէջ։

կը խօսին՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Գ. ՍՏ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ. սեներգ, արտասանութիւն, ճայկական պարեր օրիորդներու կողմէ։

կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑԵԱԼՆԵՐԸ (զաւեշտ)։

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. Գ. Քէնտիրեան, Ա. Յակոբեան, Հ. Քաջեան, Հ. Գիսեան եւ Ա. Խաչատուրեան։ ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE

ՅՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ)։

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք

Գաւառէն ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի։
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ **„HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)**

ՀԱՑԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն **Danton : 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԱՑՈՒՄ
Photo ARAX & HENRY
ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ Ա Ր Ա Ք Ս, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. *Lit. 76-39*).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ՝

Photo ARAX & HENRY անուան տակ։

Օժտուած լոյսի ու այլ գեղեցումներու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ։

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար։

Ամաթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Հաղորդակցութիւն.— (**Métro: Sèvres - Babylone**).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութիւն)։ Հատիկ հատիկ կը հաւաքէ (Տոքթ. Հաճոյեան)։ Շաքար ուտե՞լ թէ ոչ (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ Փոխան դեղագրի (Բժշկ. առածներ)։ Արեւը (Տոքթ. Ա. Աշճեան)։ Մանիշը — խոտ (Տոքթ. Ե. Արգումանեան)։ Օգնութիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շարայեան)։

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆր.

Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՊԻԻՐՕ ԹԱՊԱ **14, Grand'Rue, Croix Rouge.**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Անմիջապէս եկան ժողովեցան, եւ իրենց սովորութեան համեմատ ալ կային (*) վրայ պառկեցուցին կաշիէ չուաններով կապելով, որու վրայ արդէն հիւանդութեան ժամանակն ալ կը պառկէր. եւ յետոյ չորս հոգի ուսերնուն վրայ առնելով, բարձր լեռներու մէջէ անցան ու Գիտանը — Մերէթ անուն լերան ծայրը եղած եկեղեցին տարին։ Իսահակ սրբազանը ոտքով անոր հետեւեցաւ. իսկ ես տկար ըլլալով՝ ջորիի վրայ հեծած կը հետեւէի քանի մը հոգիով, որոնք ճամբէն խոտորելով ուրիշ տեղաց կը տանէին զիս։ Առջի բերան կարծեցի թէ նոյն եկեղեցին կը տանին, բայց երբ տեսայ որ Գիտանը — Մերէթ լեռը ետեւնիս մնացեր է, սիրտս անհամար դառնութեամբ լեցուեցաւ. ուզեցի ետ դառնալ, բայց հետս եղող մարդիկ չէին թողուր, այլեւ կը զայրանային ինծի դաժանութեամբ մը երեսս նայելով, եւ ջորիս դէպի յառաջ կը քշէին մըտրակով։ Աչուրներս արտասունքով թըրջուած ու սիրտս փղձկելով, հանդարտեան օրհնութիւններ կարդալով՝ լռիկ կ'երթայի ուր որ կը տանէին զիս։ Ճամբան այնպէս դժուար ու քարուտ էր, որ հազիւ վայրի գազանները կըրնային քալել. տեղ տեղ կային սարսափոտ տեղեր, լպրծուտ ու գահավէժ սարափունքներ, եւ անտառացեալ փշալից ծառաստաններ, որոնց մէջէն ճամբորդ մը անցնելու ժամանակ անհնար է որ երեսը դէմքը չի վիրաւորուի ու վրան գլուխը չպատռտուի։ Այսպիսի դժուարութիւններով հասանք Կոզրակէ բռուած գիւղը, սրտակոտոր անձամբ ու վաստակաբեկ մարմնով, ու կը սպասէի Իսահակ սրբազանի գալստեանը, որ Հայէշ քահանայի մը հետ հանդուցեալ պատանւոյն թաղման խորհուրդը կատարելէն եւ գեղեցիկ ծառազարդ գերեզմանատան մը մէջ անոր հայրենաղուրկ մարմնոյն դժբաղդ մնացորդները հանգուցանելէն զկնի, հետխոտս դարձեալ քալելով եւ արիւն քրտինք մտած՝ հազիւ երեկոյեան դէմ հասաւ մեր քովը։ Ջիրար տեսնելնիս անմիջապէս դառն արտասունքներ իբրեւ երկու աղբիւրակներէ սկսան թէ անոր եւ թէ իմ աչուրներէս հոսիլ։ Մեր երկուքնուս վիշտերը թէպէտ միեւնոյն սաստկութեամբ էին, սակայն անորը գէթ կը տարբերէր մըխիթարութեամբ մը, կամ խղճի հանդարտութեամբ մ, որ կարողացաւ իւր ձեռօքն ամփոփել հանգուցելոյն մարմինը, վերջին օրհնութեամբ կնքելով անոր տխուր գերեզմանը. իսկ ես այս մխիթարութենէն ալ զուրկ էի, վասն զի չկարացի անոր դժբախտ մնացորդացը վրայ գոնէ ափ մը հող ձգել, որով յաւիտենապէս կը բաժնուէր մեզմէ։ Նոյն գիշերը մինչեւ առտու արթնութեամբ անցուցինք քան թէ քնով, անոր յիշատակը կրկնելով միշտ եւ փառք տալով Աստուծոյ, որ թէպէտ եւ օտար աստղերու ներքեւ, սակայն արժանի եղաւ գոնէ քրիստոնէաբար մեռանելոյ. եւ թէպէտ վայրենի երկրի մը մէջ թողուց իւր մահկանացու մարմինը, գոնէ անմահ հոգին արժանի եղաւ լուսանաց դասուն երկնաւոր հարսանեաց մէջ հանգչելու։

Առաւօտուն անկէ մեկնելով՝ երեք ժամուն Ամիսա գիւղը հասանք, եւ մեր բոլոր բեռներն ու փոքր եւ մեծ անասունները հոն գտանք, զորոնք Մելքոնդ երկրի չէֆերուն կողմէն եկողները Ամիսա գիւղի չէֆերուն ու ծեԼ բերուն յանձնած էին։ Անկէց ալ ճամբայ ելանք ու Ըսար — Ամպա լերան ստորոտը հասանք շատ տաժանելութեամբ, լաւ որում այս ճամբաներն ալ վերը յիշուած ճամբաներուն նման փշարեր ծառերով անտառացեալ էին, որոնց մէջէն անցնելու ժամանակ խիստ մեծ արթնութիւն եւ զգուշութիւն կը պահանջէ. մեր հետն եղող մարդիկը այս անգամ մարդասիրական զգացմունքներ սկսան ցոյց տալ մեզի այս փշալից տեղերէն անցնելու ժամանակնիս օգնելով ու խնամելով, որով կ'երեւէր թէ առջի բրած գէշութիւնին ու անգութ վարմունքնին մոռցնել տալ կ'ուզէին. եւ յայտնի համակրութիւններ ցոյց տալով ներողութիւն կը խնդրէին, եւ կ'աղաչէին որ իրենց ըրածները իշխաններուն քով ըսել չխիչենք, այլ ընդ հակառակը բարի խօսինք իրենց համար. խեղճերը չէին գիտեր որ մեր քահանայական եւ կրօնական պարտաւորութեանց, ինչպէս եւ բոլոր առաքինի մարդկանց յատկութիւնն է՝ անյիշաչարութիւնը եւ ներողամտութիւնը։

Յուլիսի 24ին, որ ճիշդ Եսայի մարգարէի տօնին օրն էր, եւ մեր Ամեն. սրբազան Պատրիարքի Հօր անուան տարեդարձը յիշելով, յԵրուսաղէմ սուրբ Յակոբայ մեծ վանքին մէջ տօնախմբութեան պատճառաւ թէ հոգեւոր եւ թէ մարմնաւոր ուրախութեան հանդէսները, արտերնիս փղձկելով դէպի վեր Ըսար — Ամպա լեռը կ'ելնէինք ոտքով։ Շունչերնիս հատեր եւ բոլորովին ուժաթափ եղած լերան գլխոյն մօտ հասեր էինք, երբ ձըլկայի զաւառին կուսակալ եւ միանգամայն Ըսար — Ամպայի պահապան Թէսէմմա իշխանը հարիւրի չափ զօրքով եւ իւր Տարօ անուն փոքր եղբօրն ընկերութեամբ մեզի դիմաւորեց։ Անոր ցոյց տուած այս պատիւը մենք մեր եկեղեցական կարգին կը համարէինք, բայց վերջը հասկցանք որ շնորհս մեր զոյգերուն էր։ Այսուհետեւ պատուով՝ բայց մեծ հսկողութեամբ լերան ծայրը հասանք ժամուն, ուր քիչ մը շունչ զկնի առին տարին զմեզ մութ ու ...րուկիր յարկ մը մեզ համար պատրաստուած, որուն մէջ զանէն մէ լոյս կ'ընդունէր։ Թէպէտեւ առջի ...րան չուզեցինք հոն նստիլ, յետոյ իշխաններուն բնակած ... գնեայ խրճիթներուն հետ բաղդատելով՝ ստիպուեցանք հոն հանգչիլ ... մտածելով որ գոնէ ապահով կ'... հոն որ եւ իցէ վտանգէ մը։ Այս ... յարկեր միայն Կոնտէրի եւ ... Թափօրի մէջ կը գտնուի ... Թագաւորն անգամ այս լեռը ... հաս կ'իջնայ բնին, ուստի ... այնուհետեւ իբրեւ արքունական ... կամ պալատ մը սկսանք նայիլ ... յարկին, որու սալայատակը ... փայտեր իրարու քով շարելով ... ուած էր, եւ անոր ստորին յարկը ... բանտարան էր գատ գոնով։

(Շար.)

(*) Ալկա բառենին գեղեցէն քիչ մը բարձր չորս ոտքով փայտէ նստարան մըն է, որուն մէջ տեղը կաշիէ չուանով խաչաձեւ հիւսուած է, որ միանգամայն իբրեւ դագաղ կը ծառայէ իրենց։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ 1935
DIMANCHE 18e Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2886

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՛ՒՐ Կ'ՈՒԶԵՆ ՏԱՆԻԼ ՄԵԶ

Մինչ բարձրաստիճան կղերն աշխուժացած, «ազգային» սահմանադրութիւն կը մշակէ մեր գլխուն վերեւ, Էջմիածնէն մինչեւ Երուսաղէմ եւ Անթիլիաս, տարօրինակ է որ չորս մը աշխարհական հոսանքներ կը շարունակեն կա՛մ յօրանջել, եւ կամ գետն ի վեր թիավարել:

Դեռ աւելին,— յաճախ այդ նոյն հոսանքներն են որ իրենց գլուխներով կամ պոչերով կը հովանաւորեն վերահաս վտանգը,— կղերապետութիւն:

Փորձեցէք աչք մը նետել գաղութէ գաղութ, եւ պիտի համոզուիք: Փորձեցէք վերլուծել զանազան պառակտումներու, ընտրական պայքարներու եւ ուրիշ երեւոյթներու իմաստը,— եւ տարբեր եզրակացութեան չպիտի կրնաք յանգիլ:

Իսկ եթէ հետեւած էք լրագրական պայքարներուն, պիտի տեսնէք որ, երկու հիմնական խնդիրներ կը խռովեն գաղութներու խաղաղութիւնը,— ինքնավարութիւն եւ անձնատրութիւն:

Այսպէս, կարգ մը հոսանքներ չեն ուզեր ըմբռնել արտասահմանի տարագիր բազմութեանց իրական պահանջները:

Հաւատարմօրէն բարեւի կեցած՝ Երեւանի կամ Էջմիածնի առջեւ, անոնք երկրորդական գետնի վրայ կը նետեն գաղութներու կազմակերպութեան խնդիրը: Լաւագոյն պարագային, անոնք այդ խնդիրն ալ կը վստահին ո՛ր եւ է կղերականի խելքին ու խղճին, եւ ճակատ կը յարդարեն տարրական ողջմտութեան դէմ:

Մինչդեռ միւս հոսանքը,— այն որ կը հետեւի Դաշնակցութեան քարոզած միտքերուն, բացորոշապէս կ'ըսէ,—

Վերջին մնացորդներն ենք ջարդ ու փշուր · ժողովուրդի մը: Այս երկարատեւ պանդխտութիւնը՝ անծայրածիր ցամաքներու վրայ՝ կը սպառնայ ճակատագրական հարուած մը իջեցնել մեր գլխուն: Շատ ծանր կորուստներ կրեցինք մինչեւ այսօր, 10–12 տարուան ընթացքին: Կրկնապատիկ աւելի պիտի տուժենք այսուհետեւ, եթէ չփորձենք լուրջ եւ իմաստուն ճիգ մը, ամրապնդելու համար գաղութներու ինքնապաշտպանութիւնը: Եկէք համաձայնինք եւ կազմակերպենք այդ գործը:

Ո՞ր արտաքին ուժը պիտի համարձակէր խանգարել այս հիմնական աշխատանքը, եթէ սիրտերն ու միտքերը պղտորած չըլլային կանխակալ կարծիքներով ու կիրքերով կամ ազդեցութեան պայքարներով:

Արդա՛ր է որ իւրաքանչիւր հոսանք փորձէ արժեցնել իր յատկութիւնները: Այդ բնական օրէնքը չէ որ կը խռովէ գաղութներու խաղաղութիւնը, այլ հիմնական թիւրիմացութիւն մը,— Հայաստանի հետ, Հայաստանի դէմ:

Այդ ապուշ բանաձեւը թոյն եւ աւեր ցանեց հոգիներու մէջ, ու թէեւ այսօր չունի նախկին ուժգնութիւնը, բայց կը պահէ իր ժանգը, հասնելով մինչեւ ժամուն բակը:

Արդարեւ, այսօր եպիսկոպոսներ կամ վարդապետներ դարձեր են ազգային ջերմաչափ, այս կամ հոսանքին «Հայաստանասիրութիւնը» հաշուելու համար:

Եւ, տրամաբանօրէն, երբ հրապարակաւ կը ձաղկես այդ վեղարաւորներէն մէկն ու մէկը, փաստերն ալ շարելով, պայքարդ կը դառնայ . . . «հակահայաստանեան»:

Երբ այսքան կիրքեր կուտակուած են, ամէնէն տարրական հարցերն ալ կը դառնան թնճուկ:

Իսկ հոգեւոր իշխանութիւնը, որ ի պաշտօնէ կոչուած է «հովուելու», հետզհետէ աւելի կ'օգտուի այս աննկարագրելի վիճակէն, տիրաբար տարածելու համար իր թեւերը: Նոյն իսկ «սահմանադրութիւն» մշակելու Էջմիածնի մէջ, որ պատուհանէն դուրս չի կրնար նայիլ, իր շրջանին մէջ . . .

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, առաջին անգամ է որ մայր հողէն կտրուած եւ իր իսկ միջնաբերդին մէջ գլուխէն զարնուած հոգեւոր իշխանութիւն մը այսքան յանդգնութիւն կը ցուցնէ, վարելու համար տարագիր ժողովուրդի մը ճակատագիրը:

Կարծես անտէր գիւղ մը ինկած կամ կղզի մը նետուած ըլլայինք, մարդիկ մեզի համար ծրագիրներ կ'որոճան վանքերու մէջ: Կ'որոճան, կը մշակեն ու կը գործադրեն, առանց մեզի բան հարցնելու:

Գիտնալով հանդերձ որ, եթէ նոյն իսկ բարեմտութեամբ չարժին, դարձեալ իրենց ուժէն վեր է այդ գործը: Մանաւանդ ներկայ պարագաներուն մէջ:

Ինչո՞ւ այսպէս: Անոր համար որ, կարգ մը քաղաքական հոսանքներ տակաւին չեն կրնար հասկնալ թէ ո՛ւր կը վերջանայ Հայաստանն ու Էջմիածինը եւ ուր կը սկսի բուն արտասահմանը:

Անոնց գլուխներուն մէջ Երեւանն ու Էջմիածինը նստած են իբրեւ գերագոյն խորհրդանշանը հայրենասիրութեան, խախտելով հաւասարակշռութիւնը:

Այնպէս որ, երբ դուն կը բացատրես թէ այդ երկուքը ամէն բան չեն, ճամբաները մէկ անգամէն կը բաժնուին: Եւ բանավէճը կը դառնայ մարզանք, բիւզանդական կամ ակադեմական ժամանց:

Ահա թէ ինչո՛ւ այնքան կռիւ կը վառուի բոլոր գաղութներուն մէջ, իսկ իբրեւ դրական գործ՝ կ'ունենանք միայն ժխոր, ապարդիւն մխիթարութիւններ:

Ահա թէ ինչո՛ւ այնքան բազմացեր են բանդէտներն ու «փրկիչ»ներն ալ, անհամար կրկէսներու եւ անճանաչելի կոտորակներու վերածելով գաղութներու կեանքը:

Ու վերջապէս, ահա թէ ինչո՛ւ այնքան լայն բացուեր են բարձրաստիճան կղերին թեւերը:

Քանի մը տարի եւս,— եւ մենք որ արեւմուտքի ջահակիրներն էինք Արեւելքի մէջ, պիտի դառնանք բանուոր հօտ՝ այս պողոտաներուն վրայ: Իբրեւ խորհրդանշան ունենալով փիլոնը եւ վեղարը, իսկ իբրեւ ներշնչման աղբիւր՝ օրհնաձիր կոնդակներ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«Ի՞ՆՉ Է ՈՒԶԱԾԴ», ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ԻՏԱԼԻՈՅ

Հեռախօսը անընդհատ կը բանի Փարիզէն Հռոմ

1,200.000 ԶԻՆՈՒՈՐ ԶԷՆՔԻ ՏԱԿ

Երեք պետութեանց պատուիրակները երէկ ալ շարունակեցին իրենց խորհրդակցութիւնները, իտալեւհապէշական վէճը լուծելու համար: Բանակցութեանց հիմ կը կազմէ, միշտ, 1906ի դաշնագիրը, թէեւ Իտալացիները այլեւս չեն ուզեր լսել այդ եզանակը: Ուրբաթ օր, առտուան երկու ժամուան ժողովէն եւ իրիկուան խորհրդակցութենէն յետոյ, որ նոյնպէս երկու ժամ տեւեց, Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակը հեռախօսին գլուխն անցած՝ խօսակցեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ: Մանաւորապէս Անգլիոյ պատուիրակները ջանացին իմանալ թէ վերջ ի վերջոյ ի՞նչ է Իտալիոյ ուզածը: Այս ուղղութեամբ եղած հարցումներուն վրայ էր որ կոմս Ալոյզի երկուքը մէկ հեռախօսին գլուխը կը վազէր: Կը հաւատեն թէ Պ. Իտըն բացէ ի բաց պահանջած է որ իտալական պատուիրակութիւնը մէջտեղ դնէ իր վերջնական պահանջները, բառ առ բառ քննելու համար խնդիրը: Վերջին պահուն Պ. Լավալ եւս ձայնակցած է այս պահանջին: Մինչեւ ուշ ատեն չէր հասկցուած թէ Մուսոլինիի պատասխանը պիտի դիւրացնէ՞ Փարիզի ժողովին խորհրդակցութիւնները: Կը կարծուի թէ Իտալիա կ'ուզէ ժամանակ շահիլ, սպասելով անձրեւաբեր եղանակի վերջանալուն: Ամէն պարագայի մէջ, յուսատեսութիւնը չէ փարատած տակաւին:

Ուրբաթ օրուան ժողովին մէջ, Պ. Լավալի բացման ճառէն յետոյ, երեք պետութեանց պատուիրակները իրենց տեսակէտները պարզելով, սկսան վիճաբանիլ դէմ դիմաց: Աւելի շատ մասնաւոր խօսակցութիւններ էր որ տեղի կ'ունենային, Պ. Պ. Լավալի եւ Իտընի կամ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակներուն միջեւ:

Հակառակ իտալական պատուիրակներուն վերապահութեան, հասկցուած է որ Մուսոլինի միայն մէկ միջոց կը գտնէ վէճը կարգադրելու համար,— տեսակ մը իտալական հոգատարութիւն կամ խնամակալութիւն հաստատել Եթովպիոյ վրայ, ճիշդ այնպէս ինչպէս Ֆրանսան Թունուզի եւ Մարոքի մէջ: Այդ պարագային Եթովպիա պիտի պահէ իր արքայական տունը և աւանդական կառավարութիւնը, քաղաքային վարչութիւնը եւ բարոյական անկախութիւնը, բայց պէտք է առժամապէս ընդունի Իտալիոյ զինուորական գրաւումը, թոյլ տայ որ Իտալիա զարգացնէ իր բնական հարստութիւնները իտալացի բանուորներով եւ օգնէ երկրին քաղաքակրթութեան եւ տնտեսական զարգացման:

Այս պահանջներուն առաջին հակառակորդն է Անգլիա, որ կ'առաջարկէ միայն տնտեսական արտօնութիւններ: Ինչպէս Իտալիա, նոյնպէս Անգլիա տակաւին չեն յայտնած իրենց վերջնական ծրագիրները, որոնց վրայ միջնորդի դեր մը պիտի կատարէ Ֆրանսա, Պ. Լավալի միջոցաւ: Այնպէս որ, կացութիւնը անորոշ է տակաւին:

⁂ Իտալական բոլոր թերթերը կը հաստատեն թէ՝ իբրեւ հետեւանք նոր զօրաշարժին, որ յայտարարուեցաւ առջի օր, կանոնաւոր բանակին զինուորներու թիւը այժմէն կը բարձրանայ մէկ միլիոնի: Ֆաշական զինուորներն ալ հաշուելով, ընդհանուր թիւը կ'ըլլայ 1,200,000: Ուրեմն Իտալիա կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ, ի հարկին զինու զօրութեան դիմելու համար: Եւ օրէ օր աւելի վճռական կը դառնայ:

⁂ Իտալական թերթերը կ'ըսեն թէ Անգլիա շատոնց խախտած է 1906ի դաշնագիրը, միակողմանի քաղաքականութիւն մը հետեւելով Եթովպիոյ մէջ եւ տարածելով իր ազդեցութիւնը:

«ԻՏԱԼԻԱ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ»

«Տէյլի Մէյլ», Լոնտոնի ժողովրդական օրաթերթը, կը բացատրէ խմբագրականի մը մէջ.— Ճափոն կրցաւ գործել արեւելեան Ասիոյ մէջ, ապահովելու համար իր ժողովուրդին որ կ'աճի տարեկան 900,000 բնակիչներով: Իտալիա պէտք է չահաստան մը գտնէ իր բնակչութեան համար որ կ'աւելնայ տարին 500,000 հոգի: Եթովպիա իր ընդարձակ տարածութեամբ եւ ցանցառ բնակչութեամբ, միակ երկիրն է աշխարհի մէջ որ յարմարութիւն կը ներկայացնէ իտալական գաղթավայր մը դառնալու: Մեծն Բրիտանիա պէտք է ընդունի այս պարագան: Ինք անդրծովեայ ընդարձակ ստացուածքներ ունի որոնց շնորհիւ դարձած է մեծ եւ հարուստ ազգ մը: Միայն այս պարագան բաւական է որպէսզի ձայնը քաշէ, երբ ուրիշ ժողովուրդներ կը փորձեն անդրծովեայ հողեր ունենալ: Գերմանիա եւ Իտալիա աշխարհի այն երկու ազգերն են որ ամէնէն աւելի ապաւինութիւններն ունին: Մեր յաւիտենական քաղաքականութիւնը պիտի շարունակէ՞ փակել անոնց ճամբան եւ խանգարել զարգացումը: Եթէ այդ պիտի ըլլայ մեր գործելու եղանակը, կը վախնանք որ անխուսափելի դառնայ պատերազմը: Իտալիան այսօր իր գաղթավայրերուն մէջ ունի միայն անապատներ, թէեւ իր տիրապետութեան տակ կը գտնուի 872,000 քառ. մղոն տարածութեամբ հող: Գալով Գերմանիոյ, անոր բոլոր գաղթավայրերը խլուեցան Վերսայլի դաշնագրով: Արդ, ապագայ պատերազմներու վտանգը հոն է որ, Մեծն Բրիտանիա ունի անսահման ստացուածքներ եւ տկար բանակ, իսկ Իտալիա եւ Գերմանիա չքաւոր են հողային ստացուածքներով, բայց հզօր՝ սպառազինութեամբ: Այո, անխուսափելի են պատերազմները, եթէ կատարեալ փոփոխութիւն մը տեղի չունենայ Մեծն Բրիտանիոյ դիրքին մէջ:

ԽՍՄԻՈՒԹԵԱՆ երկաթուղիներու վիճակը պարզելով, փոխադրութեանց գործավար Պ. Քականովիչ խոստովանեցաւ թէ տակաւին շատ պակասներ կան: Ծանր ընդհարումները պակսած են, բայց արկածները նորէն յաճախադէպ են, քանի որ կանոնները չեն յարգուիր: «Ամենամեծ պակասն է նորոգութեան արհեստանոցներու եւ աշխատանքի անբաւականութիւնը: Կառախումբերուն 50 առ հարիւրը միայն ճիշդ ժամերուն կը մեկնին»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐՕԳՈՒՏ շինութեանց նախարարութիւնը եւ Պոլսոյ հեռախօսի ընկերութիւնը համաձայնեցան, մենաշնորհի վաճառման մասին: Արժէքը պիտի վճարուի քսան տարիէն, տարեկան 40,000 անգլ. ոսկի, սկսելով 1939էն:

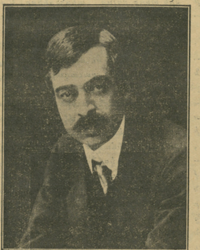

ՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Փ. ԵԱՎՈՐՈՎ, որուն արձանին բացումը կը կատարուի այսօր, Սոֆիայի մէջ: Միեւնոյն ատեն պիտի տօնուի Քրիստափորի մահուան 30ամեակը: (Կարդալ, Բ. էջ, բանաստեղծին հրաշալի քերթուածը, «ՀԱՅԵՐԸ»):

ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Երէկ հաղորդած էինք Ալպանիոյ սպայակոյտի պետին սպանութիւնը: Նոր լուրերու համաձայն, դէպքը շատ աւելի մեծ կարեւորութիւն ունի:

Կ'ըսուի թէ վաթսուն զինուորներ եւ ըմբոստներ սպաննուած են, կառավարական զօրքի եւ ապստամբներու ընդհարման հետեւանքով: Ըմբոստները փորձած են յառաջանալ դէպի մայրաքաղաք՝ Թիրանա: Ուրիշ տեղեկութիւն մը մինչեւ 150 կը հաշուէ մեռեալներուն թիւը:

Ըմբոստներուն ղեկավարն է Թէչքօ պէյ Վերլացի, անդամ հարուստ եւ ազդեցիկ ընտանիքի մը որ կարեւոր պաշտօններ կը վարէ Ալպանիոյ մէջ: Այս ընտանիքը բարեկամ կը համարուի Եուկոսլավիոյ: Ըմբոստները հիւսիսէն քալած են մայրաքաղաքին վրայ, բայց ճամբան կառավարական զօրքը իրենց դիմացն ելլելով ցիրուցան րրած է: Ճակատամարտի ատեն սպաննուած է նաեւ կառավարական զօրքին հրամանատարը, զօր. Ճէմալ Իսրիս: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Ֆիէրի շրջանին մէջ, ուր կատարուած էր հազարապետ Կայլիարիի սպանութիւնը:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Եուկոսլավիոյ եւ մանաւանդ Իտալիոյ ընթացքին: Այս վերջին պետութիւնը գաղտնի դաշնագիր մը ունի Զօգու թագաւորին հետ: Հակառակ հապէշական հողին, Իտալացիները 500.000 զինուոր կեդրոնացուցած են հիւսիսային շրջանին մէջ, ռազմափորձերու համար: Եուկոսլավիա Իտալիոյ մրցակիցն է այս գետնին վրայ, սակայն վերջերս բարւոքեցան երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները: Միւս կողմէ, պաղ հով մը կը փչէ Ալպանիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, փոքրամասնութեանց իրաւունքներու հետեւանքով:

⁂ Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ ապստամբութիւնը այնքան ծաւալած էր որ կառավարական զօրքը չկրցաւ զսպել առաջին առթիւ: Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ ըմբոստները մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ ունին եւ թէ շարժումը ուղղուած է օրուան իշխանութեան դէմ: Պէրաթի նահանգը ամբողջովին ըմբոստներուն ձեռքն է, հրամանատարութեամբ Շէվքէթ պէկ Վրլացի, որ Ալպանիոյ վարչապետն էր 1924ին, բայց ստիպուեցաւ Իտալիա գաղթել, երբ գահ բարձրացաւ Ահմէտ Զօկու: Վրլացի Ալպանիոյ ամէնէն հարուստ հողատէրներէն մէկն է եւ այն օտարականները որոնք Ալպանիա հանդիպած են, հաճոյքով կը յիշեն իր պալատին մէջ սարքուած խնջոյքները: Իր աղջիկը նշանուած էր Թագաւորին հետ, բայց յետոյ խզուեցաւ եւ ատկէ ծնաւ կատաղի ատելութիւն մը:

Շքոտրայէն հասած լուրերու համաձայն, յարաբերութիւնները խզուած են հարաւային Ալպանիոյ հետ:

⁂ Կառավարութիւնը հետեւեալ ղեկոյցը հրատարակեց.— Զօր. Կայլեարդի սպաննուեցաւ Ֆիէրիի մէջ, անյայտ պատճառով մը: Այդ սպանութեան հետեւանքով խռովութիւններ ծագեցան, սահմանափակուելով միայն քաղաքին մէջ: Շնորհիւ ձեռք առնուած խիստ միջոցներուն, խռովութիւնները խեղդուեցան եւ ղեկավարներէն շատեր ձերբակալուեցան: Անդորրութիւնը վերահաստատուած է ամբողջ շրջանին մէջ:

Երկրորդ ղեկոյց մը կ'ըսէ.— Ֆիէրիի խռովարարական շարժումը, որուն գլուխն անցած էին կարգ մը մարդիկ եւ որուն ուժ կուտար ոստիկան – զօրքի ստորադաս սպայ մը, բոլորովին զսպուեցաւ քանի մը ժամուան մէջ: Ձեռնհաս ատեանը շուտով դէպքին վայրը պիտի երթայ, պատճառները ստուգելու եւ յանցաւորները դատելու համար: Կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ ամբողջ Ալպանիոյ մէջ:

Ճափոնական ծովուժին աճումը եւ Մոսկուա

Խորհրդային մամուլը վերջերս յարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Ճափոնի առեւտրական նաւատորմին ծաւալման, լուրջ մտահոգութիւններ յայտնելով: «Քրասնայա Զվեզտա», ռազմական գործավարութեան օրկանը, դիտել կուտայ թէ Ճափոնի առեւտրական նաւատորմին արագ աճումը ուրիշ իմաստ չունի, եթէ ոչ ի հարկին ծառայել զինուորական նպատակներու: Խորհրդային թերթին կարծիքով, Ճափոնի առեւտրական տորմիղը այժմ երրորդ տեղը կը բռնէ, Անգլիայէն եւ Մ. Նահանգներէն անմիջապէս վերջը: Միւս կողմէ, վերջերս շինուած նաւերուն մեծ մասը այնպիսի առաւելութիւններ ունին որ անհրաժեշտ չեն Խաղաղականի մէջ նաւարկելու համար: Օրինակ՝ երբեք անհրաժեշտ չէ 20 հանգոյց արագութիւնը: «Քսան տարուան մէջ, Ճափոն շինած է առեւտրական տորմիղ մը որ կը հաւասարի Ֆրանսայի ներկայ տորմիղին 80 առ հարիւրին, իսկ իտալականի 84 առ հարիւրին»:

Նոր հունձը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը տեղեկացնեն թէ հունձքը յաջող է ամբողջ երկրին մէջ: Օգոստոս 10էն արդէն հնձուած էր 49 միլիոն հէքթար տարածութեամբ արտեր, ինչ որ կը ներկայացնէ ընդհ. ծրագրին 58 առ հարիւրը: Հունձքը գրեթէ վերջացած է Ղրիմի, հիւսիսային Կովկասի եւ Ուկրայնայի մէջ: Այժմ Մոսկուայի եւ Սպիտակ Ռուսաստանի արեւելեան շրջաններուն մէջ է որ կը հնձեն: Տակաւին կարելի չէ ճշդել հունձքին քանակը:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ (ԱՂԵՔՍ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Նուիրական պարտականութիւն մըն է խոնարհիլ ծերունազարդ եւ վաստակաւոր գրագէտին թարմ հողակոյտին առջեւ:

Ոչ մէկ անգամ վաստակաւոր բառը այնքան ճիշդ ու արժանի որակում մըն է, որքան այս պարագային:

Ահաւասիկ արուեստագէտ գրագէտ մը, որ աւելի քան յիսուն տարիներ գրիչ չարժեր, միտք ու սիրտ յոգնեցուցեր, մազերը ճերմկցուցեր է մեր անմխիթար իրականութեան մէջ, ուր գրքի եւ թերթի վաստակաւորները իրենց աչքերը բաց կը փակեն աշխարհէն, յոգնած ու պարտասած:

Շիրվանզադէ մէկն էր անոնցմէ: Տասնեակ մը տարիներ առաջ կը թափառէր ան հին ու նոր աշխարհներուն մէջ, երկիրէ երկիր, առանց օթեւանի, ինչպէս այսօր բոլոր հայ տարագիր արուեստագէտները: Բայց անիկա գործաւորն եղաւ քառասունէ աւելի վիպական ու թատերական երկերու, որոնք որ եւ է գրականութեան փառքը կազմելու գրական յատկանիշերով կը ներկայանան: Քանակով ա՛յնքան բեղուն այդ ստեղծագործութիւնը իր մէջ կը համրէ գործեր, որոնք իրենց որակովը մանաւանդ, մտաւորական սերունդներուն հետաքրքրութեան եւ գուրգուրանքին առարկայ պիտի դառնան:

Անշուշտ անկարելի է քանի մը սիւնակի մէջ խտացնել այդ գրականութեան բազմակողմանի յատկանիշերը:

Գրագէտին աշխարհահայեացքին, արուեստի ըմբռնումներու եւ զանոնք ներկայացնելու իր մեթոտներուն հանդէպ մեր ունեցած վերապահումներէն անկախաբար, կը փութանք արձանագրել, որ Շիրվանզադէ, բուն անունով Աղեքսանդր Մովսիսեան, 19րդ դարու վերջին քառորդէն մինչեւ արդի ժամանակները, իր վիպական եւ թատերական վաստակով մեր գրականութեան պատմութեան մէջ պատուաւոր ու առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէր: Հակառակ անոր որ ռուսական եւ ֆրանսական ժամանակակից վիպագրութեան ազդեցութեան հետքերը կը գտնենք իր գրականութեան մէջ, մասնաւորաբար հանճարեղ Պալզաքի եւ Զօլայի ընտրած մարդկային տիպարներուն ստուերները կը տեսնենք: Շիրվանզադէ ինքնատպութիւնը եւ հզօր կամքը ունեցաւ արտայայտելու հայ միջավայրը, հայ մարդը, հայ հոգին ու հաւաքականութիւնը, ուրիշ խօսքով դառնալ ու մնալ հայ հեղինակ մը՝ հայ իրականութեան մէջ:

Հոս արդէն կը զանազանուի խումբին մէջէն բոլոր այն հայ գրագէտներուն, արեւմտահայ եւ արեւելահայ, որոնք որ եւ է կերպով ներշնչուած են հայկական կեանքէն, ու ներկայացուցած անոր ձգտումները, երազները ցաւերն ու պայքարները:

Արեւելահայ վիպագրութիւնը իրապաշտութեան ժամանակակից թարմ հոսանքը Շիրվանզադէին կը պարտի մանաւորաբար: Այդ հոսանքը երկու ուղղութեամբ քալած է իր ճամբան: Մէկ կողմէ վիպագրութեան եւ միւս կողմէ թատերգութեան մէջ: Շիրվանզադէի թատերգութիւնը տեղ տեղ Նորվեկացի մեծանուն թատերագիր Իպսէնի (1828—1906) ստեղծագործութեան հետքերուն հետեւեր է, ընկերային վերանորոգութեան եւ ազատագրական տենչերու ձգտումը ներարկելով անոր:

×

Հայ կեանքին եւ հայ հոգիին համայնապատկերը կը ներկայացնէ Շիրվանզադէի ստեղծագործութիւնը, բազմակողմանի կերպով: Զկայ ո եւ է դասակարգ, որ եւ է անհատ, որ իր ուշադրութենէն վրիպած ըլլայ: Նկարագրի բացասական եւ դրական գիծերով, չարժանկարի մը պէս, մեր աչքերուն առջեւէն կ'անցնին անոր բոլոր տիպարները: Մտաւորականն ու բանուորը, հարուստն ու աղքատը, առեւտրականն ու արհեստաւորը, ուսանողն ու գիւղացին, ամէն տարիքի ու մտայնութեան կիներ, առողջէն ցաւագարը, բոլո՛րը, բոլորը, անոր մեծածաւալ գործերուն մէջ իրենց տեղն ունին: Գրագէտը թափանցեր է ամէն մէկուն հոգեբանութեան, եւ կրցեր է տալ ամէնուն բացառիկ վիճակներն ու հանգամանքները: Մարդկային բոլոր կիրքերն իրենց ներկայացուցիչներն ունին: Գաղափարներ ու զգայութիւններ իրար կը խաչաձեւեն, իրարու դէմ կը զինուին ու զինաթափ կ'ըլլան: Մարդկային հոգիին քաոսն է, որ արուեստագէտի ճարտարութեամբ կը պատկերանայ մեր աչքերուն առջեւ:

Գրագէտը չէ որ կը դիտէ կամ կ'ուրախանայ, կը տառապի կամ կ'ըմբոստանայ միայն ի տես անիրաւութիւններու: Ընթերցողը ինքն ալ կ'ապրի ամէն մէկ գործողութեան պահուն եւ ամէն մէկ հերոսի հետ: Որովհետեւ ընթերցողը գրագէտի անհատապաշտ տրամադրութիւններուն թափանցելով, իր հոգիին, նաեւ մարդկային հոգիին պատկերը ցոլացած կը տեսնէ հոն: Ըլլայ վէպերուն թէ թատերգութիւններուն մէջ, անոր պատմագրական խօսքերէն կը վարակուինք: Մանաւանդ կին էակներու հոգիները կ'ուռին, կը բարձրանան, թռիչք կ'առնեն ու կը մղուին ձերբազատուելու ընտանեկան ու հանրային չղթաներէն եւ նախապաշարումներէն: Այս ձգտումը Շիրվանզադէի գրականութեան հիմնական գիծերէն մէկը պիտի մնայ:

×

Շիրվանզադէի երկերը շատ մը տպագրութիւններու արժանացած են: Ամէնէն ամբողջականն է Հայաստանի Պետական Հրատարակութիւնը, լիակատար ժողովածու մը հինգ հատորներով: Գաղափար մը կազմելու համար տանք ամէն մէկ հատորին բովանդակութիւնը.—

Ա. հատոր.— Հրդեհ նաւթագործարանում, Գործակատարի յիշատակարանից, Վարդան Ահրումեան, Ալինա, Հերոսի վերադարձը, Համբերիր, Չար ոգին, Ջհուդի ականջը, Հայրն ու որդի, Արտիստը:

Բ. հատոր.— Նորերից մէկը, Օրիորդ Լիզա, Ֆաթման եւ Ասադը, Թանկագին կապանք, Տանուտիրից տարի անց, Խելագարը, Շրջանից պտտած, Խնամատար, Արամբին, Կրակ:

Գ. հատոր.— Արսէն Դիմաքսեան, Ո՞րն է մայրը:

Դ. հատոր.— Նամուս, Ջուր յոյսեր:

Ե. հատոր.— Լոռուայ ձորերում, Ընկերներ, Գաղափարի գերին, Ունէ՞ր իրաւունք, Պատուի համար, Շառլատանը, Չար ոգին (տրամա), Պատերազմի վայրերում:

Այս հատորներէն դուրս կը մնան Քաոսը մեծ վէպը, եւ ուրիշ բազմաթիւ էջեր, որոնք չեն ամփոփուած տակաւին հատորներու մէջ:

Անշուշտ բոլոր այս երկերը հաւասար արուեստով ու մտահոգութեամբ գրի առնուած չեն, եւ սակայն Շիրվանզադէն անոնց մէջ կը յայտնուի գրագէտի, վիպագրի, նաեւ թատերագրի բացառիկ շնորհներով: Վիպելու իր կերպը առանց արուեստակութեան էր: Ժողովրդական գրողի ձիրք ունէր: Ամէնէն պարզ ու սովորական նիւթին կուտար ջերմութիւն, որուն շնորհիւ գաղափարներն ու զգացումները կը մնային իրենց պատուանդանին վրայ եւ հանրային հասկացողութեան մատչելի կը դառնային: Ինքը անոնցմէ չէր, որ ընթերցողը հրապուրելու դիւրին կերպին դիմելով, կը թխմէր էն դէպի քարոզն ու բարոյախօսութիւնը: Իր լեզուն մինչ արեւելահայերէնն էր: Օտար բառերու յաճախանքին զոհը չէր դարձեր, եւ սակայն արեւմտահայ արուեստագէտ գրողներու խղճմտութիւնն ու հոգածութիւնն ալ չունէր, երբ կը կազմէր իր նախադասութիւնը:

Շատ բան կարելի է ըսել անշուշտ Շիրվանզադէի անհատական խառնուածքին եւ համոզումներուն մասին, որոնք տարիներուն հետ եւ դէպքերու բերումով թեքումներ ունեցան: Ատիկա գործն է ապագայ կենսագրին ու քննադատին, որ լոյսի եւ ստուերներու մէջէն պիտի կրնայ անոր գրական կիսանդրին կերտել ու յանձնել գալիք սերունդներուն: Սակայն անոր բարոյական – մտաւորական դիմագիծը կազմելու պահուն, պէտք է նաեւ նկատի առնել յիշատակներու, կենսագրական եւ ուղեւորական զանազան տպաւորութիւններու այն շարքերը որոնք գրի առնուեցան իր կողմէ, տարիներ առաջ, գիտակցութեամբ եւ խոր համոզումով, եւ որոնց մէջ, առարկայական — գեղարուեստագէտ գրողէն աւելի, տարիքը առած եւ հին հաշիւներու եւ ցաւերու մոռմոքը ապրած մարդու, շատ անգամ անարդար, դառնութեան արձագանգը կը լսէինք: Էջեր, որոնք իր ունեցած գրական արդար համբաւին վրայ ոչ մէկ արժանիք կ'աւելցնէին, եւ սակայն աւելորդ անգամ մը եւս կը հաստատէին, թէ մարդկային հոգին ընդունակ է մոռնալու անցեալը, եւ հին բարեկամութիւններ:

Յիշատակներու այդ շարքը նուիրուած էր վաղեմի ընկերներու, աշխատակիցներու, բարեկամներու եւ գրչի եղբայրակիցներու:

Արդի քննադատութիւնը կրնայ անոր գործին բացասական կողմերուն վրայ ծանրանալ, եւ սակայն Շիրվանզադէ մեր գրականութեան ամէնէն պատկառելի եւ վաստակաւոր գրողներէն մէկը պիտի մնայ: Անոր բազմահատոր ու ընդարձակ գործը արժանի է լուրջ եւ բազմակողմանի վերլուծման:

Եղած փորձերն անկատար են անշուշտ եւ պակասաւոր: Պէտք է վերադնահատման ենթարկել անոր ամէն մէկ վէպն ու թատերգութիւնը, սեւը ճերմակէն զատել, գրական մասերը երեւան հանել եւ յանձնել մեր գրականութեան պատմութեան, իբրեւ անկորնչելի ժառանգութիւն:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ (Ռումենցի)

Հալածականնե՛ր թշուառ, անընչան բեկորն ու խլեակ
Է՛ր երբեմն ազգի ժողովուրդի մը,— այսօր նահատակ,
Վեհերոտ ու սարսուռ մօր մը զաւակները, ու զոհերն ա՛յնքան
Անհունօրէն մեծ ու վսեմաշունչ քաջագործութեան,
Հեռու հայրենի երկրէն, հալածուած երկիր մը օտար,
Խարխուլ տնակի մը մէջ, դէմքերով գինով, դալկահար,
Սրտերնին բզիկ բզիկ կտրտուէր, անոնք կը խմեն,
Ու կ'երգեն, ինչպէս որ կ'երգեն մարդիկ արցունքի մէջէն:

Կ'երգե՛ն ... փնտռելով արբեցութեա՛ն մէջ անոնք մոռացումն
Երէկուան լուծին, նա՛եւ այսօրուան ցաւին անպատում ...
Հրաշունչ գինիին խոր խեղդել կ'ուզեն յուշերն իրենց հին
Ու քնացնել՝ ջարդոտած կուրծքերնուն տակ իրենց հոգին:
Կ'ուզեն վայրահակ գլուխներուն մէջէն անհետի տժգոյն
Տանջակոծ պատկերն իրենց անմխիթար անուշ մայրերուն,
Եւ ա՛լ սրբապղծած գինովութեան մէջ չըլսուի՛ն երբեք՝
Անոնց որդիական օգնութիւն հայցող կոչերն աղեբեկ:

Սովամահ զաւակնե՛րն՝ հալածուած հօտի մը նման,
Ահա՛ տարտղնուած են ամենուրեք անոնք ցիր ու ցան·
Ու բռնակալը շամբուշ, անողորմ ու արիւնախանձ
Անոնց գլուխներուն վերեւ կը ճօճէ սո՛ւրն իր մերկացեալ:
Լքած են արեան ծովու մէջ դժբախտ հայրենիքն իրենց,
Լքած են անմար հրդեհներու մէջ բուխերիկն իրենց,
Եւ խորթ են անոնք օտարութեան մէջ եւ անապաստան,
Եւ իրենց առջեւ բաց է մի՛միայն գինետան ճամբան:

Ու կ'երգեն ... ու երգն անոնց տխուր է ու վայրենակոծ,
Բազմատանջ սրտերն անոնց կը հիւծեն հազար վէրք ու խոց·
Կը խեղդէ զանոնք քէնը բռնցակէզ, եւ իրենց դալուկ
Երեսներն ի վար վիշտը կը քամուի արցունք առ արցունք ...
Կրակը զանկերնուն մէջ կը չորցնէ ողբերն ապստամբ
Եւ անոնց ճնշուած կուրծքերն ալեկոծո՛ւն են կատաղութեամբ,
Բոսոր աչքերնուն մէջ կը շողայ շանթ մը փայլատակէն,
Ու հոգիներն իրենց՝ արիւնոտ վրէժ, վրէ՛ժ կ'աղաղակեն ...

Իսկ կը ձայնակցի ձմրան փոթորիկն ալ կարծես անոնց,
Ահագնամբռունչ կ'ոռնայ գիշերուան մէջ բռունցքահոծ,
Եւ այդ ե՛րգն ըմբոստ առնելով՝ ի սփի՛ւռ կը տարածէ զայն
Հանուր աշխարհի երեսին վրայ, որպէս ուրական:
Ու կը մռնչայ եզերքներն աւելի, աւելի՛ զուժկան,
Եւ ե՛ւս աւելի կը կնճռոտի ցուրտ դէմքը գիշերուան,
Ու աւելի բուռն, ու բո՛ւռն աւելի կ'երգէ խումբը բամբ
Ու կը ձայնակցի փոթորիկն անոր անհուն ուժգնութեամբ:

Ու կը խմե՛ն անոնք ու կ'երգեն ... չնչին բեկորն ու խլեակ
Է՛ր երբեմն ազգի ժողովուրդի մը,— այսօր նահատակ:
Վեհերոտ ու սարսուռ մօր մը զաւակներն ու զոհերն այնքան
Անհունօրէն մեծ ու վսեմաշունչ քաջագործութեան:
Հեռու հայրենի երկրէն, ու բոկոտն, ու մերկ, ու թշուառ,
Հալածուած խարխուլ տնակի մը մէջ, երկիր մը օտար,
Որպէսզի մոռնա՛ն գերութիւնն իրենց,— անոնք կը խմեն,
Ու կ'երգեն, ինչպէս հնար է երգել արցունքի՛ մէջէն ...

Թարգմ. Գ. ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

ՓԷՈՒ ԵԱՎԼՈՐՈՎ

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Ներխուժումի յաւէտ լռուող ճարճատման ճի՛չն յուզիչ եւ խոր
Կ'անցնի՛ մարմնէս, պրկելով յար սեւ խոյանքներն անդաստանին
Կամքի՛ս կամշոտ, ու ամէն ինչ խելագարած թափով մ'հըզօր՝
Խաւարին մէջ կը թաւալի յորձանքներով անտիրական:

Աշնան գիշերն այս խորհմաց որ չունի ծո՛վ եւ ափունքներ,
Կը գրկէ՛ զիս, մինչ յաղթապանծ կատարներն հոծ անտառներուն՝
Կը փոթորկե՛ն միջոցին մէջ, կ'անցնին հովե՛րն ալ տարուբեր,
Ճակտիս դիմաց բախելով թեւն իրենց ցաւի՛ վայրկեաններուն:

Զըկայ ո՛չ ոք· ծանր ու ճնշիչ ահաբեկո՛ւմ վիհերէ վիհ,
Վա՛ռք ու մրրիկ արմատախիլ երկնասլաց կաղնիներու,
Ու քրքիջնե՛ր ժայռերէ վար իջնող խոժոռ բառուերներու:

Կ'աւելնայ մո՛ւթն, ու կը շաչէ լինն անարգե՛լ եւ վայրենի
Զայրոյթներո՛ւ տառապանքով, ո՞վ է կ'անցնի լրնափունքէն,
Գըլուխն հակած, եւ չէկ ծառերն թրթռուն հովի՛ն սուլումներէն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ ՄԵԾ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Տարիներէ ի վեր կը լսենք որ ծանօթ մանկավարժ եւ հայ Ստեփան Մալխասեան, պատրաս լու վրայ է հայերէն լեզուի ամբող կան բառարան մը, որ պիտի պար նակէ այն բոլոր բառերը գործած քով կամ գրիչով գործածեր է ժողովուրդը իր գրականութեան բնական օրերէն մինչեւ մեր ժա նակները: Այդ բառերուն մէջ ըլլան բնիկներէն զատ, օտար բառերն ալ, ծնունդ տալով լիակ տար բառարանի մը:

Որով գործին մէջ կը մտնեն գր բարի, միջին հայերէնի, գրական զուի եւ բարբառներու բառամթե արեւելեան եւ արեւմտեան լեզուն հին թէ նոր, փոխառեալ բառեր անոնց ծագումը, հին ու նոր ձեւ նութիւնները, ցուցումներ քերակ նական եւ բանասիրական, օրինակ գրական նոր լեզուի եւ բարբառնե բառերու եւ արտասանութիւն եր մի ընթերցում ունեցող բառերու:

Մինչեւ հիմակ ունեցած ենք գր վաթուն բառարաններ, հայերէն հայերէն ու օտար լեզուով մը, կայն այդ բոլորը ունին միայն նակի հանգամանք, պարունակե մեր լեզուին որ եւ է մէկ շրջանը: որ կը ներկայացնեն գրաբարի բառ գանձը, ուրիշներ կուտան գաւառ կան բառակոյտը, երրորդներ որ դասաւորած են գրական լեզուի ռամթերքը եւ բառարան արմատա բառերու:

Ինչպէս կը տեսնուի, Ստեփան խասեանի բառարանը, որ աւարտ ներկայիս, տասնըմէկ տարուան խոնջ աշխատանքէ մը յետոյ, կոչ է ըլլալու բառարաններու բառար կամ ընդհանուր հայերէնի բառ րանը:

Այս մեծ բառարանը կազմելու մանակ Ս. Մալխասեան օգտուա երկհատոր Հայկազեանէն, Զախ եանի հայերէնէ իտալերէն բառա նէն, Փէշտիմալճեանի երկհատ Առձեռն, Աճառեանի գաւառակ արմատական, Դաղբաշեանի հայ նէ ռուսերէն, Բաամալճեանի, Յո նէսեանի հայերէնէ ֆրանսերէն ռաններէն, ինչպէս նաեւ Ամատ Բառ ու Բանէն, Քաջունիի Արուե եւ գիտութեանց, Մենեվիշեանի սաբանութիւն, կենդանաբանու եւ հանքաբանութիւն գիրքերէն, րայրի եւ Նարպէյի բառարաններ զանազան հայ գրողներու երկեր հեղինակին ծննդավայր Ախալցխ բարբառէն: Օգտուած է նաեւ ժա նակակից հայ մամուլէն: Իր աւելցնելով այս բոլորին վրայ բառ:

Ինչպէս կը տեսնուի, հսկայ գործ մըն է որ մէջտեղ հանուա դեռ անտիպ, ծերունազարդ եւ նավաստակ հայագէտի մը կողմէ:

Անշուշտ այս բառարանը Հայա տանի Լուսաւորութեան գործա րութեան կողմէ հրատարակու պիտի տպուի եւ պիտի տպուի ուղղագրութեամբ, այնպէս ա գործը կը փճանայ (Նոր ուղղագ թեամբ):

Որքան գիտեմ, Հայաստանի խո դայացումէն ի վեր նոր ուղղագ թեամբ բառարան լոյս չէ տեսած տիկա ապացոյց մըն է որ հին

ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐԷՆ

ՌԱՅՕՆ

Ամառնային տաք արեւը մարեցաւ Հեռակայ լեռներու բարձր կատարնե-
Շատ հեռուէն լսուեցաւ ուղտարածի բէն մէկուն եռեւը:
մը առոյգ կանչը.— հօյ, հօյ, եօ, հօ եօ:

Մայրամուտի այս ուշագրաւ պահուն, թուխ ու բարձրահասակ երիտասարդ մը, Սակլաուի ցեղին պատկանող արաբական չառատ նժոյգի մը վրայ հեծած, Ս... գիւղի կողմէն Լ... Մ... ձորը իջաւ:

Անոր նայուածքը դաժան էր, իսկ արտաքին երեւոյթն ամեհի: Ձախ կողմին ունէր կոր եաթաղան մը, գօտիին մէջ երկայրի դաշոյն մը· իսկ իր առջեւը ձիուն համետին վրայ դըրած՝ եւ ձեռքերով բռնած էր գերմանական ընտիր հրացան մը:

Այս հրէշ երիտասարդը որ հայկական ջարդերէն կը վերադառնար, կը կոչուէր Սմքօ:

Հազիւ տասնեւմէկ տարու գիրուկ ու առողջ մերկ տղեկ մը, ամբողջութեամբ արեւահար մարմնով եւ այրուած ուսերով, փռչեթաթախ ոտքերով, հեւի հեւ կը վազէր ձիաւորին ետեւէն: Կամաց կամաց արցունքի կաթիլները կը կուտակուէին անոր աչքերուն մէջ, յոգնութիւնը կը կըթոտէր անոր ծունկերը, սաստիկ ծարաւէն՝ կարծես լեզուն կը կծկուէր, կը պլպլիկնար բերնին մէջ եւ քիմքին կը փակէր:

Փոքրիկը ամբողջ կէսօրէն վերջ հետեւած էր զինք առեւանգողին բայց այլեւս ոյժ չէր զգար շարունակելու: Ի զուր փորձեց տոկալ, շրթները իրար սեղմեց մեծ ճիգով, մօտալուտ լացը դիմագրաւելու, բայց անօգուտ:

Հոգեկան փլուզումը վրայ հասաւ վերջապէս, տղեկը ինկաւ փոշիին մէջ եւ սկսաւ բարձրաձայն լալ:

Սմքօն ետ շրջեց ձիուն գլուխը եւ վայրագօրէն գոչեց.

— Շուն շանորդի, մի թողուր որ երկու զրուշնոց փամփուշտ մը փճացնեմ, որ քեզմէ աւելի սուղ կ'արժէ:

Տղեկը չհասկցաւ այս բառերը, որովհետեւ Սմկօն կը խօսէր արաբերէնով խառն քիւրտերէն մը: «Սու, սու» պատասխանեց տղեկը աղիողորմ ձայնով մը եւ սկսաւ փոշիին մէջ տապլտկիլ: Տեսարանը սրտաճմլիկ էր, Սմկօն ձիէն վար իջաւ եւ ջրի փոքրիկ տիկ մը մօտեցնելով փոքրիկին բերնին ըսաւ.— Խմէ՛: Տղեկը ուզեց յափշտակել բայց Սմկօն կեցուց պոռալով — «կեավո՛ւր, չըլլայ թէ պիղծ շրթունքներդ տիկիս դպցնես, եթէ չես ուզեր որ քեզ «Ներսօ»ներուն եւ «Գօգօ»ներուն քով ղրկեմ:

Ապա բարձրէն վազեցուց ջուրը փոքրիկին լեզուին վրայ եւ տիկը ձիուն համետին կապելով, հրացանն առաւ եւ լերան լանջի ժայռերուն եւ ծառաստաններուն մէջ անհետացաւ: Տղեկը մնաց ճամբուն մէջտեղը, տաք փոշիին մէջ պառկած երեսի վրայ, իսկ նժոյգը սկսաւ արածիլ:

Իրիկնային թեթեւ հով մը անցաւ, օդը բոյրերով լեցուց, վայրի ադաւնիներն ու կաքաւները երամներով դէպի բոյն ուղղուեցան:

Մթնշաղը վրայ հասած էր, Սմկօն նժոյգին քով վերադարձաւ եւ ոտքի հարուածով մը ազդարարեց «կեավուր»ին թէ «ճամբան պիտի շարունակեն»:

Պուտ մը ջուրը եւ կարճ ժամանակուան հանգիստը որոշ չափով կազդուրած էին հէք հայորդին, որ ոտքի ելաւ եւ նախկին ձեւով սկսաւ հետեւիլ ձիաւորին:

Մութ էր արդէն եւ ամէն կողմ լռութիւն կը տիրէր: Այս անգամ տղեկը ձիուն քալուածքին կը հետեւէր: Սմկօն զուարճութեան համար մերթ ընդ մերթ ձին արագ կը քալեցնէր, իսկ տղեկը չթերանալու պարտաւորութեամբ կը փորձէր վազել:

Յանկարծ շուներու հաչոցներ լսուեցան որոնց յաջորդեցին մարդկային հարահրոցներ: Գեղ հասած էին: Արաբ ու քիւրտ լաճերը հաւաքուեցան տղեկին շուրջը եւ «խո՛զը, խո՛զը» բացագանչելով սկսան աջէն ու ձախէն մխթել ու ապտակել, արդիլելով միեւնոյն ժամանակ տղեկին ընթացքը: Սմկօն ազդարարեց որ «հեթանոսի ձագը» հանգիստ թողուն, բայց անօգուտ: Լուտանքի, թուքի եւ ծեծի տակ հէք տղեկը Սմկօին տունը հասաւ:

Սմկօն վար իջաւ, ծառան ձին տարաւ կապելու, տնեցիներն ամբողջ դուրս թափած էին: Այդ պահուն ոչ ոք նկատեց հայորդին որ պատին տակ վախէն կծկուած էր:

— «Որդի, Ալլահին եւ մարգարէին հովանաւորութեամբ անվնաս վերադարձար,— լսելի եղաւ Սմկոյին մեծ մօր ձայնը, ըսէ՛, շատ հեթանոս կոտորեցի՞ր»:

— Մայր, այն չափով որքան մեր Գուրանը կ'արտօնէ, իսկ քեզի ալ հեթանոսի ձագ մը նուէր բերի:

Լուսինը բարձրանալ սկսած էր արդէն: Պառաւը շուրջը դիտեց, ու նշմարելով տղեկը, մօտեցաւ նայելու:

Հայորդին բացագանչեց. «Անա՛, սո՛ւ, սո՛ւ»:

Ամբողջ տնեցիները հաւաքուած էին արդէն. պառաւը ջուր բերել տուաւ, երեխան ուզեց խմել հողի ամանը, բայց «երդում ըրէ» գոչեց զառամած կինը: «Իսկական կրօնքը ընդունէ», յարեց ուրիշ մը:«Պիղծ շուն, երդում ըրէ որ ամանը չպղծուի», աւելցուց Սմկոյին մեծ քոյրը:

Տղեկը վախով չորս կողմը կը նայէր, որովհետեւ խօսուածէն բան մը չէր հասկնար:

Վերջապէս Սմկօն, որ «Թրքաբան» կը կարծէր զինք, մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Սէօյլէ, լա իլա իլ ալլահ, Մուհամմէտէ րասուլ Ալլահ (Այս սալավաթն է):

Տղեկը վախէն կարծես պատին փակած էր:

— Շան ձագ, երդում ըրէ, ...

Այս անգամ Սմկոյի քոյրն էր որ կիւլէ (Վարդուհի) կը կոչուէր եւ հազիւ տասնըչորս տարեկան կար:

Տղեկը փորձեց կրկնել ինչ որ Սմկօն կ'ըսէր: Շիտակը չկրցաւ մաքուր տասանել այդ բառը «չինար Ապտակներով ու աքացիներով պեցին որ դարձեալ կրկնէ եւ այ յաջորդաբար քանի մը անգամ կր լէ վերջ «հազգտին»ը ընդունուած կատուեցաւ:— «էլ համտ իլլահ, մըմ, մըսլըմ» լսելի եղաւ ամէն մէ:

Այս նախնական արարողութ վերջ տղեկը «հաւատացեալ» էր եւս, եւ ոչ մէկ բան չէ պղծուէր

Մօտեցուցին ջուրը եւ սկսաւ մել: Ուզեց անյագաբար պարպել մանը, բայց չթողուցին, նկատի նենալով որ շաբաթներէ ի վեր կերած չէր եւ ստամոքսը պարպ էր: Քիչ մը ջուր խմելէ վերջ, նով մը ճերմակ բան մը բերին թանապուր էր: Պառաւը մը հայ փայտէ կոշտ դգալ մըն ալ հրամց նելով տղեկին, թողուցին զայն տին տակ եւ իրենց հողէ տնակը տան, Սմկոյին բերած աւարն անցընելու:

Փոքրիկ «նորընծան» մնաց դուր պատին տակ եւ սկսաւ ուտել, ճաշը չաւարտած դգալը ձեռքին քնացաւ:

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵ

նոր բանել նոր ուղղագրութիւն կոչուած ոճրագործ չոշորթարանութիւնը:

Դառնալով Մալխասեանի բառարանին, կ'ուզէի շօշափելի ձեւով մը ցոյց տալ անոր մեծութիւնը։ Ան պիտի պարունակէ 110,000 բառ, աւելի քան 12 միլիոն տպագրական նշան, 3000 էջ, մանր տառերով:

Վերջերս Ստեփան Մալխասեան, «Պրոլետար»ի 1 յունիսի թիւին մէջ խօսելով իր բառարանի մասին կ'ըսէ.

— «Զննելով համեմատական ընդարձակութեան, իմ բառարանը հեռու է լիակատար լինելուց: Նրա գլխաւոր պակասութիւնն այն է, որ ես չեմ ունեցել կարդալու մեր նորագոյն գրականութիւնն ու մամուլը եւ նրանցից բառեր քաղելու: Ես հիմք ունիմ կարծելու, որ եթէ այս երկու աղբիւրներից բառեր լինէին քաղուած, մի ամբողջ նոր հատորի նիւթ կ'աւելանար եղածի վրայ: Բայց այսպիսի քաղուածների համար մի մարդու կեանքը բաւական չէ: Եթէ ես բառեր հաւաքելու լինէի մեր հեղինակներից ու մամուլից, բառարանս գրուած չէր լինի, մանաւանդ որ ներկայ պայմաններում նոր բառեր հաւաքելը դժուար է. պէտք է, ամէն մի բառի համար, որ նոր է թւում՝ մօտ տասը բառարան բանալ, ստուգելու համար թէ այդ բառը որ եւ է բառարանում կա՞յ թէ ոչ, ձանձրալի եւ տաղտկացուցիչ աշխատանք: Այնինչ ներկայ բառարանը, թէեւ ոչ լիակատար, շատ կը հեշտացնի նոր բառեր հաւաքելու գործը: Բաւական է մի նոր բառի նըկատմամբ նայել այս բառարանը, եւ եթէ սրա մէջ չկայ՝ նշանակում է ոչ մի բառարանում էլ չկայ: Ուրեմն ես նախընտրեցի քիչով բաւականանալ, քան թէ շատի ետեւից ընկնելով, քիչն էլ ձեռքից բաց թողնել»:

Ուրեմն Ստ. Մալխասեանի բառարանը լիակատար է համեմատելով մեր միւս բոլոր բառարաններուն հետ, քանի որ կը պարունակէ բառարանական բոլոր բառերը: Միւս կողմէ մեծ ու համեստ այս թիֆլիզաբնակ հեղինակը ոչ–լիակատար կը նկատէ իր բառարանը, իր ուռկանին մէջ բռնած չըլլալով գործածական դեռ մաս մը բառեր:

Պէտք է ըսել նաեւ որ բառերուն նշանակութեանց երեք չորրորդ մասը իր իսկ պրպտումներուն արդիւնքն է: Բառերուն ճշգրիտ նշանակութիւնը տալու համար դիմուած է բազմաթիւ աղբիւրներու եւ հանրագիտարաններու:

Գործը ունի հարուստ ոճաբանութիւն: Գրաբարի, գաւառաբարբառներու, գրական լեզուի բոլոր ոճերը, որոնք բացատրուած են, մեծ մասով ունենալով համապատասխան օրինակներ:

— «Բառարանը առանց օրինակներու՝ կմախք է լոկ»:

Ստեփան Մալխասեանի բացատրական բառարանը անշուշտ պիտի ներկայացնէ հայ լեզուն միսով, ոսկորով, որդան կարմիր արիւնով եւ իր պերճ զրահներով եւ զէն ու զարդով:

Ես կը հաւատամ թէ ան պիտի կազմէ բազմալեզուն համահայրն որ կը բարբառի բոլոր ժամանակներուն, բոլոր գրոց բրոցներուն եւ բոլոր գաւառներուն հայերէնով ու անոր ճիւղերուն վրայ թառած սոխակ բարբառներով:

Ցեղին ամբողջ գրական երաժշտութիւնը ամբարուած պիտի ըլլայ այդ բառարանին մէջ: Այդ հազարաթիւ համերգին մէջ ձայն ունին մշակները, մայրերը, գեղջուկները, զինուորները, սպարապետները, ոստանիկները, դպիրները, վանականները, աշուղները, գուսանները, կաթողիկոսներն ու թագաւորները, ինչպէս նաեւ հոգեթիւ մատենագիրները արմենական հարստութեան:

Մեծ երջանկութեամբ ու խոր յուզումով է որ օր մը պիտի թղթատենք անոր աստուածշնչական յուռթի էջերը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ

«Յառաջ» օրին հաղորդեց անգլիացի բանաստեղծ Սըր Ուիլեըմ Ուաթսընի մահը, 77 տարեկան հասակին:

Այս առթիւ սխալմամբ գրուած էր պսակաւոր բանաստեղծ: Բուն պսակաւորն է Ճօն Մէյզֆիլտ, որ փութաց ջերմ ներբողական մը ձօնել հանգուցեալ բանաստեղծին: Այդ գնահատականին մէջ, պսակաւոր բանաստեղծը կը յիշէ թէ ամէնէն աւելի սիրած է անոր «Միրանի Արեւելքը», բանաստեղծութեանց գրքոյկ մը որ կը խօսի Հայաստանի մէջ գործուած վայրագութեանց վրայ»:

Նոյնքան ջերմ տողեր ստորագրած է Մեծն Բրիտանիոյ «աշխարհակալ» բանաստեղծը, Րըտեարտ Քիփլինկ.— «Ուաթսըն փառաւոր գործ մը արտադրեց: Ան երբեք չգրեց գէշ տող մը: Իր գործը երբեք չպիտի մոռցուի»:

Իրականին մէջ, հանգուցեալ բանաստեղծը շատոնց մոռացութեան տրուած էր, ինչ որ խորապէս խոցոտեց իր սիրտը, մինչեւ իր մահը: Մեծ պատերազմէն առաջ լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէր, բայց յետոյ լքուեցաւ: Քանի մը ամիս առաջ, հաւաքած էր իր լաւագոյն արտադրութիւնները, կնոջը գուրգուրանքին յանձնելով զանոնք: Միշտ կը հարցնէր թէ ապահով տեղ պահա՞ծ է: Եւ կինը կը պատասխանէր.— «Դարակին մէջ դրած, կղպած եմ»: Միայն էջերը չէր կրցած նշանակել: Եւ միշտ կը մրմնջէր նուրբ դառնութեամբ.— «Սակայն Անգլիա չուզեր իմ գործս..»:

Իր բանաստեղծութեան գլխաւոր յատկանիշներն են «վեհափառութիւն, գեղեցկութիւն եւ տենդ», նոյն ինքն պսակաւոր բանաստեղծին վկայութեամբ:

Կ'արժէր որ անգլիագէտ եւ բանաստեղծ հոգի մը թարգմանէր իր հռչակաւոր քերթուածը, «Ապրիլ Գեհենապարտ», ուղղուած արիւնռուշտ Սուլթանին:

«PRISONNIER EN ASIE-MINEUR»

Երկրորդ հատորն է այս կովկասահայ երիտասարդի մը, որ կը ստորագրէ Պօրիս Վարդանով, եւ որուն առաջին գիրքը հրատարակուեցաւ քանի մը ամիս առաջ. (Un Russe retrouve son pays).

Անցեալ տարի մեր խմբագրատան մէջ ծանօթացանք հեղինակին հետ: Պզտիկուց Զուիցերիա մեծցած ըլլալով, մոռցած է հայերէնը, թէեւ կը հասկնայ որոշ բացատրութիւններ: Ռուսալից կ'երթայ Ռուսաստան, յետոյ կ'անցնի Հայաստան, ուզելով յարմարիլ նոր կարգուսարքին: Բայց յուսախաբութիւնը կը ճանկէ իր հոգին, եւ կ'որոշէ վերադառնալ Եւրոպա: Իր տպաւորութիւնները նախ հրատարակուեցան Փրանսերէն շաբաթաթերթի մը մէջ, յետոյ վերածուեցան հատորի,— «Ռուս մը կը վերագտնէ իր հայրենիքը»: Ամբողջութիւնը կը կազմէ կենդանի վաւերագիր մը խորհրդային կարգուսարքի «բարիքներու» մասին: Զանազան արկածներէ յետոյ, Պօրիս Վարդանով կ'իյնայ Չեկայի բանտը: Սակայն կը յաջողի փախչիլ, եւ կ'անցնի Թուրքիա, հանդիպելով նոր անակնկալներու:

Այս արկածներուն նկարագրութիւնը կը կազմէ իր երկրորդ գիրքը, «Գերի Փոքր Ասիոյ մէջ»: Թուրքերը կ'ուզեն խորհրդային իշխանութեան յանձնել փախստականը, համաձայն դաշնագրի մը, բայց Պօրիս Վարդանով ինքզինքը Ֆրանսացի ձեւացնելով, կը յաջողի ազատիլ այդ փորձանքէն: Սակայն ոստիկանութիւնը չի ձգեր իր օձիքը: Կայանէ կայան, գրասենեակէ գրասենեակ փոխադրուելով, վերջապէս կ'առաջնորդեն քաղաք մը ուր Փրանսացի հիւպատոս կար: Երկար գողգոթայէ մը վերջ, Պօրիս Վարդանով կը յաջողի հասնիլ ծովափ եւ շոգենաւ նստելով կուգայ Ֆրանսա:

Հեղինակը ունի արագ եւ վառվռուն ոճ մը, այնպէս որ երկու գիրքերն ալ հաճոյքով կը կարդացուին, տեղ–տեղ վէպի մը տպաւորութիւն գործելով:

Շուտով առիթ կ'ունենանք որոշ հատուածներ թարգմանելու: (Հրատ. Editions Tallandier: Գին 12 ֆրանք):

ՆՈՐ ՀԵԹԱՆՈՍՆԵՐՈՒՆ ԵՐԳԸ

Գերմանիոյ մէջ Հրեաներու եւ կաթոլիկներու դէմ հալածանքը ոյժ կուտայ «նոր հեթանոսական» շարժումին, որուն պետն է փրոֆ. Վիլհելմ Հօէր: Շարժումին գլխաւոր նպատակն է գերման հանճարը անջատել ուղղափառ քրիստոնէութեան ներշնչումներէն եւ բանալ նոր դարաշրջան մը ցեղադրօշմ:

Ահա իրենց քայլերգը.—

Մրրիկը կը փչէ դաշտին վրայ,
Նոր հազարամեակ մը կը սկսի:
Գերմանիա կը զարթնու:
Պապը կ'իշխէ Հռոմի մէջ մետաքս բարձերու վրայ,
Իր տէրտէրները զայն կը շրջապատեն:
Գերման մօր մը զաւկին ինչո՛ւն պէտք
Պապն ու իր տէրտէրները:
Անոնք այրեցին մեր նախնիքը իբր հերետիկոս:
Սաքսոններու արիւնը կարմրցուց Ալլէի ալիքները:
Տէրտէրները ժողովուրդի հոգին կը գողնան:
Ըլլան հռոմէական կամ լուտերական,
Անոնք կը սորվեցնեն Հրեաներու հաւատքը:
Մենք միջնորդի պէտք չունինք երկինքին հետ:
Մեզի համար կը փայլին արեւն ու աստղերը:
Արիւնը, սուրը եւ արեւային անիւը,
Ահա անհունութեան մէջ մեր ախոյեանները:
Համրուած են օրերը խաչին
Կը բաբախայ անիւն արեւին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

ՆԻՍ, 14 օգոստ. (Յառաջ).— Օգոստոս 11ի կիրակին ուրախութեան օր մըն էր Մատլէնի մեր հայրենակիցներուն համար, որոնք կանուխէն պատրաստուած կը սպասէին օթօքարերուն, երգերով եւ ուրախ բացագանչութիւններով փոխադրուելու համար Պուշ տը Լուի զբօսավայրը: Օդափոխութեան կայանի մանուկները նոյնպէս ուրախ էին եւ իրենց տօնական հագուստներով պատրաստ: Իրենց աչքերը ճամբան էին, տեսնելու այն կառքերը որոնք մաս մաս պիտի փոխադրէին զիրենք եւս ու խառնէին հիւրասիրող ընտանիքին: Եւ ահա Անդրանիկեաններու, Փափազեաններու եւ Պ. Ժիրայրի սեփական կառքերը, որոնք մեծ բարեացակամութեամբ տրամադրուած էին երախաներու երթուդարձին:

Հաւաքավայրը իսկապէս հաճելի էր իր լայնատարած ծովափով, նաւակներով կենտրոնացած գետակով, ծառաստանով ու դարաստանով, ուր մանուկները արդէն խաղին էին տուած իրենք զիրենք, երբ անդին մեր Հայ մայրիկներու պարծանքը՝ ճոխ ու համեմուած սեղանները կը պատրաստէին ընդունելու 35 երախաներ, Փարիզէն, Լիոնէն կամ Մարսէյլէն եկած հաւաքուած Կ. Խաչի շուքին տակ:

Նիսի, աւելի ճիշդ Մատլէնի գաղութին ցոյց տուած գուրգուրանքը, հանդէպ կայանի երեխաներուն այնքան խանդաղատալի է որ, անգամ մը եւս մեր սիրտերը կը լեցնէ հաւատքով ու սիրով դէպի մեր ժողովուրդը, մեր բուն ժողովուրդը սակայն, այն որ մինչեւ ոսկորներուն ծուծը հայ է մնացած իր բարքերով, աւանդութիւններով, հին հին օրերու սրտագին հիւրասիրութեամբ, սրտաբուխ ու պարզ նուիրումով: Ոչ միայն դաշտահանդէսի օրը առտու եւ իրիկուն գուրգուրանքով իրենց սեղանին հիւր ըրին մեր մանուկները, ոչ միայն անոնց փոխադրութիւնը ապահովեցին անձնուիրաբար, այլ պտուղով ու բանջարեղէնով ողողեցին կայանը, ստիպելով վարիչները խնդրելու որ այս շաբթու ալ պտուղ չղրկեն, կը փտի, միւս շաբթուան վերապահեն տրամադրելի նուիրատուները:

Դաշտահանդէսը անցաւ շատ կանոնաւոր եւ հաճելի: 250 աւելի հայրենակիցներ մէկ ընտանիքի մը պէս, իրարու կուշտի նստած, զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեր էին: Մասնաճիւղի վարչութեան անդամուհիները եւս ջանք չէին խնայած կոկիկ յայտագրով մը հանդէսը ոգեւորելու: Կայանի մանուկներուն խմբական երգէն վերջ արտասանեցին յաջող կերպով Կիւլպէնկ Գօճակեօղեան եւ Տիգրան Խաչիկեան՝ Վարուժանէն, իսկ Ժիրայր Տէր Թովմասեան Հայր Յովհաննէսեանի հայրենասիրական մէկ քերթուածը: Փոքրիկներ Ռեժինա, Մառի, Տիգրան, իրենց կովկասեան պարերով ոգեւորեցին ներկաները: Տիգրանն էր դարձեալ որ Մօրիս Շըվալիէն կեղծեց այնքան ծիծաղ ու ծափ խլելով: Սկաուտ խմբապետ մը ֆրանսերէն ֆանթէզիներով, իսկ Պ. Շէօհլէրեան հայերէն գեղեցիկ երգերով փայլ տուին հանդէսին: Յայտագրին գեղարուեստական բաժինին աւարտէն յետոյ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ գեղեցիկ ճառով մը արծարծեց Հայրենիքի գաղափարը, խրախուսեց ներկաները պայքարելու ու դիմանալու համար, վաղուան յոյսով եւ վերջացուց իր խօսքը, ջերմ շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր ներկաներուն իրենց սրտաբուխ հիւրասիրութեան համար: Վիճակախաղի տոմսերը որոնք մէկ քանի վայրկեանէն սպառած էին, համեստ հասոյթ մը ապահովեցին մասնաճիւղին: Ժամը 8ին սկսաւ վերադարձը դէպի Նիս, հաճելի եւ մանաւանդ օգտակար օր մը անցուցած ըլլալու գոհունակութեամբ: Տըղաքը քանիցս նկարուեցան Պ. Բարգէն Գավէգի կողմէ:

Կ'արժէ որ Մատլէնի գաղութը մասնաւորաբար, աւելի ջերմ վերաբերում ցոյց տայ դէպի Ֆր. Կ. Խաչը որմէ կը սպասուի եռանդուն եւ օգտաշատ գործունէութիւն մը:

Ա.

ՌՈՒՍ ԳՐՈՂՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդային գրողներու Միութեան Լենինկրատի մասնաճիւղին գրողներու խումբ մը պիտի այցելէ Վրաստան եւ Հայաստան: Պտոյտը պիտի տեւէ մէկուկէս երկու ամիս: Խումբը պիտի ուսումնասիրէ վրացական եւ հայկական գրականութիւնը եւ երկու ժողովուրդներու բանաւոր ստեղծագործութեանց հարստութիւնը:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ

Ի՞նչ տամ հիմա ես նրան հարազատ ու անգին,
Ես ի՞նչ ունեմ պահած հայրենիքիս համար,
Ես ի՞նչ ջրով ջրեմ իմ խնամած այգին,
Որ ծաղիկները ընդմիշտ թարմ ու պայծառ մնան:

Ունեմ վսեմ խոհերի չնաշխարհիկ պարտեզ,—
Եւ խոհերով կախուն պտղատու ծառեր,
Ես կեանք մտայ, աշխարհում սիրեցի վարդեր
Հայրենիքս երգելու քնար եմ առել:

Ունեմ ոսկեան յոյզերի, անսպառ սիրոյ,
Ունեմ կամքի անխորտակ, անառիկ մի սար,
Կորով ունեմ, խնդութիւն ունեմ սարերով,
Կ'տամ ամէնը, կ'տամ հայրենիքիս համար:

Կ'տամ նրան ծաղկավառ երգիս կեռասենին,
Հոգուս սրինգը կ'տամ, մատներըս եկուն,
Որ նա ծաղկի ու երգեն բլբուլներս վերից
Մինչեւ հասնեն կեռասներն ու գայ այգեկութ:

Առ, իմ անո՛ւշ հայրենիք, առ իմ կեանքը բորբ,
Առ իմ բազուկների ուժը ձոյլ ու կուռ
Զգացումս առ, լիրիկան իմ յորդ,
Խնդութիւնս առ, որ տուել ես դու:

ԿԵՌԱՍԵՆԻՔ

Ծիծաղեցէ՛ք, ծիծաղեցէք իմ ծառեր,
Կեռասենիք իմ հայրենի այգու մէջ,
Ծիծաղեցէք մի խնդութեամբ պտղաբեր,
Որ վայելեմ ձեր պտուղները անվերջ:

Ես սիրեցի պտուղները ձեր հասուն,
Որոնք իրենց մէջ կրում են լի բերկրանք,
Ու մօր նման գուրգուրանքով սիրասուն
Մնում է ձեզ հայրենիքիս հողը տաք:

Ծիծաղեցէ՛ք ու փթթեցէք իմ ծառեր,
Կեռասենիք, հայրենիքիս այգու մէջ,
Ծիծաղեցէ՛ք իմաստուն ու պտղաբեր,
Որ վայելեմ ձեր պտուղները անվերջ:

Ղ. ԿՈՄՈՒՆԻ

ՔՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

— • —

ՏՂԱՆ (քիւրտերէն).— Ռօ հլար օգարըղի ջիւֆտակ սիար պարտարի դաւիղա, սաքնին, թելէ սինկօմն ըլլուին մը կօճէ զօղընջիէ, դանա:

ՀԱՅԵՐԷՆ.— Արեւն ելաւ ու փայլեցաւ. զոյգ մը ձիաւոր հօրդ դուռը կանգնեցան, կարծեցի թէ քեզ ուզողներ են, սրտիս թելերը շարժեցան:

ԱՂՋԻԿԸ (քիւրտերէն).— Պրօ թելէ սիկէ գա գաւին պըլա, պրօ հար օսօ ջիւֆտակ սիար վարա. պարտարի պաւիմըն մըն է սօն զօրիա ազ տուժնէ գա խաէ նօտէմ քասի:

ՀԱՅԵՐԷՆ.— Թող սրտիդ թելերը ուժով մնան, թող ամէն օր զոյգ մը ձիաւոր մեզի գան, ես երդում ըրած եմ բացի քեզմէ ոչ մէկուն խօսք չեմ տար:

×

Լուսնկան կը ծագէր, Վանայ կողմէն լոյս կուտար մեր գիւղի վերեւի լերան, ով որ մեր գիւղին կողմը կ'երթայ թող շատ մը բարեւներ խօսի բարակ հասակով, երկար մազերով իմ եարիս, ախ, ես զարիպ եմ:

Այս երկիրը մեր երկիրը չէ. ասիկա օտար երկիր է, ա՛խ, մեռնիմ երկիրս մնամ, երկի՛րս...

Թարգմ. Պ. ՎՐԷԺ

"ՁԻ ԼՈՒԾ ԻՄ ՔԱՂՑՐ Է"...

«Յառաջ»ն ալ բոլորեց իր տարեգիր կեանքի առաջին տասնամեակը: Ու այս տարեդարձը տօնեց ան անցեալ կիրակի լոյս տեսած բացառիկ թիւով մը:

Հանրային կեանքին մէջ տասը տարին անշուշտ մեծ ժամանակամիջոց մը չէ: Բայց մեծ, շատ մեծ բան է ան հայ լրագրական կեանքին մէջ: Ամէն բանէ առաջ անիկա կ'ենթադրէ լարուած եւ հեւիհեւ ճիգ, նուիրում ու զոհաբերութիւն՝ չիքելու, կանգուն մնալու համար: Հայ խմբագիրը, տարագրութեան այս գորշ ու խոնաւ օրերուն մանաւանդ, այս յատկութեանց կողքին պէտք է ունենայ նաեւ տոկուն ջիղեր, ջերմ շունչով օծուն, խնամուած ու ներկայանալի օրաթերթ մը տրամադրելու համար հանրութեան, ամէն օր, տարին տասներկու ամիս եւ տասը տարի շարունակաբար, ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ:

Մեր իրականութեան մէջ, մամուլէն զատ չկայ ուրիշ որ եւ է ասպարէզ, որ այնքան ճիգ խլէ անոր աշխատաւորներէն: Հայ խմբագրին վիճակած լուծը իր նմանը չունի: Թերթը կը հրատարակէ ան ոչ միայն ֆիզիքական սպառման գնով եւ նիւթական անհագին պատասխանատուութիւն մը շալկած իր փխրուն ուսերուն վրայ, այլ եւ անասելի զրկանքներով, խոշոր զոհողութիւններով եւ այնպիսի պայմաններու մէջ, որոնց մասին ներելի չէ խօսիլ եւ որոնց տաժանքն ու դաժանութիւնը միայն խմբագիրը կրնայ գիտնալ: Իր կոչման գիտակից եւ գաղափարական աշխատանքի մը նուիրուած հայ խմբագրին անցեալը բարոյական դրամագլուխ մըն է լոկ եւ պարտականութիւն մը խղճմտօրէն կատարած ըլլալու գոհունակութիւն, ներկան՝ ամէնօրեայ զրկանք ու չարչարանք, իսկ ապագան՝ խաւար ու անստոյգ այն իմաստով զոր կ'ըմբռնեն՝ վաղուան համար նիւթական գէթ համեստ ապահովութիւն մը փնտռողները: Հայ խմբագիրը, իր առօրեայ հատնումին մէջ, այդ ապահովութեան մասին խորհելու կարելիութիւնն ալ չունի: Լուծը վզին՝ կը գրագի ան առօրեայով, կքած գրեթէ միշտ նիւթական հսկայ բեռի մը ծանրութեան ներքեւ:

Եւ այս բոլորը՝ յանուն գաղափարի, ասպարէզի մը մէջ, որ թէեւ նիւթապաշտ ըմբռնումով ապերախտ է, բայց հոգեկան ու բարոյական մեծագոյն բաւարարութիւնը կուտայ հայ լրագրութեան գաղափարապաշտ մըշակներուն եւ կը քաղցրացնէ անոնց լուծը:

Հարկ էր այսքան մը գրել հայ եւ մանաւորաբար դաշնակցական մամուլի հաւատաւոր աշխատաւորներու ճակատագրի մասին, լաւագոյնս կարենալ գնահատելու համար լրագրական տասնամեակի մը հոյակապ ճիգին արժէքը: Ու այսքանը բաւ է ըսելու համար, որ մեր գաղափարակից «Յառաջ»ի բոլորած տասնամեակը ճշմարտապէս գեղեցիկ հունձք մըն է, տաժանքի ու տառապանքի այդ գաղափարական ճամբուն վրայ: «Յառաջ»ը այս տասը երկար տարիներու ընթացքին, աւելիով արժեցուց իր գոյութիւնը: Եղաւ դաշնակցական մամուլի ընտանիքին ամէնէն սիրուած, ամէնէն փնտռուած անդամներէն մէկը: Եւ սիրուած ու փնտռուած ոչ միայն իր գաղափարակիցներէն, իր համակիրներու զանգուածէն, այլ եւ առհասարակ ամբողջ հայ ժողովուրդէն, աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը: Ձեռք ձգուած այս յաջողութեան պատիւը կ'երթայ ամէնէն առաջ քաղաքական այն կազմակերպութեան, որուն օրկաններէն մէկն է «Յառաջ»ը: Կ'երթայ այնուհետեւ անոր վաստակաւոր խմբագրին, որ իր ջիղերուն ամբողջ ուժը քամեց ու կը շարունակէ քամել, ապահովելու համար իր հիմնած, ղեկավարած ու խմբագրած օրաթերթին ոչ միայն տեւական հրատարակութիւնը, այլ եւ անոր վերելքը, յառաջդիմութիւնը:

Դիւրին գործ չէ Փարիզի նման բազմածախս ու բազմապահանջ կեդրոնի մը մէջ, ստանձնել օրաթերթի մը հրատարակութեան նիւթական պատասխանատուութիւնը, միս մինակ, իր շուրջը ունենալով կուսակցութեան եւ բարեկամ զանգուածի բարոյական աջակցութիւնը միայն: Հրատարակիչ–խմբագիրը միայն գիտէ թէ ինչպիսի՛ տաժանելի երկունք ունի հրատարակուած իւրաքանչիւր թիւը սիրուած «Յառաջ»ին: Թէ ի՛նչ նահատակութիւն է օրը 10—12 ժամ ձեռագիրներու վրայ աչքի լոյս եւ մտքի ոյժ սպառելէ վերջ, ունենալ նաեւ ծախքերու հաւասարակշռութեան հեւհեւուքը, բայց դիմագրաւել արիօրէն առանց վհատելու, առանց կքելու, նիւթականով միայն բաւարարուելիք ամենօրեայ դժուարութիւնները:

«Յառաջ» յաջողեցաւ եւ այդ ճամբուն մէջ, յաղթահարեց եւ այդ դժուարութիւնները, որովհետեւ կրցաւ իրեն կապել եւ իր շունչով ոգեւորել ընթերցողներու հոծ զանգուած մը: Բարոյական յաջողութիւնը հարթեց բոլոր խոչընդոտները եւ հասցուց զայն պատուաբեր տասնամեակի մը հանգրուանին, երկրորդ եւ ապահովաբար աւելի փայլուն տասնամեակի մը շրջանը բանալով անոր առջեւ:

Աւելի քան վստահ ենք, որ նոր նըւաճումներ կը սպասեն «Յառաջ»ին: Որովհետեւ աւելի քան վստահ ենք, որ նոր նուաճումներ ձեռք պիտի ձգէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը,— խթանը այն բոլոր թռիչքներուն, գաղափարական այն բոլոր ճիգերուն, որոնց նուիրուած են դաշնակցական մամուլի աշխատաւորները, անվհատ յարատեւութեամբ մը, կենալով միշտ պայքարի առաջին գծերուն վրայ եւ անգոսնելով ամէն զրկանք ու նեղութիւն:

— «Ձի լուծ իմ քաղցր է»...

Եթէ Դաշնակցական գործիչը չունենար Դաշնակցութեան լուծի քաղցրութեան այս գիտակցութիւնը, պիտի պակսէր եւ դաշնակցական մամուլի յաջողութիւնը ապահովող գլխաւոր ազդակը: Այդ գիտակցութեամբ քալեց եւ «Յառաջ»ը, պայքարի եւ յաջողութեանց առաջին տասնամեակի ընթացքին: Այդ գիտակցութեամբ թեւակոխեց ան նաեւ երկրորդ տասնամեակի մը սեմէն ներս:

Սրտագին ողջո՛յն տասնամեակի մը արդար վաստակին, անոր ճիգերուն, անոր չքեղ գնացքին...

Կ. Գ.

(«ՀՈՐԻԶՈՆ», 10 օգոստ.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Պուլկարեւռուսբանակցութիւնները ընդհատուեցան

Պուլկարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը տեղեկացնէ թէ այն բանակցութիւնները որ կը շարունակուէին Խ. Միութեան հետ, առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար, յետաձգուեցան, որովհետեւ խորհրդային պատուիրակութիւնը չէր ընդունած կարգ մը հիմնական պայմաններ՝ արտածումներու եւ ներածումներու համար: Միւս կողմէ խորհրդային պատուիրակութիւնը պնդած էր որ իր նախագիծը ընդունուի իբրեւ ամբողջութիւն:

Բաց օդանաւորդ մը եւս կորսուեցաւ

Ամերիկայի հռչակաւոր օդանաւորդ Ուիլի Փօսթ, միականի, որ երկու անգամ աշխարհի շրջանը կատարած էր, առջի օր զոհ գնաց իր յանդգնութեան: Ծրագրած էր թռիչք մը կատարել Սան Ֆրանչիսկոյէն Մոսկուա, սաւառնելով ամենաբարձր խաւերու մէջ: Միասին առած էր իր հայրենակիցը, ամերիկեան չարժանկարի ականաւոր վարպետներէն Ուիլ Ռօճըրս: Դժբախտ օդանաւը ջախջախուեցաւ Ալասքայի հիւսիսային ծայրամասին վրայ, ջարդուփշուր ընելով օդանաւորդն ու ընկերը: Մշուշի հանդիպելով, օդանաւը իջած էր գետի մը ափը, ճամբայ հարցնելու համար էսքիմացիներու: Երբ նորէն բարձրացաւ, շարժիչ մեքենան խանգարուած ըլլալով, օդանաւը ջարդուփշուր ինկաւ 50 ոտք բարձրութենէ մը եւ խրեցաւ գետակին մէջ: Օդանաւին աջ թեւը թռած էր, իսկ երկու ճամբորդները վայրկենապէս մեռած: Արուեստագէտին դիակը հանուեցաւ առանց դժուարութեան, իսկ օդանաւորդը սաւառնակին բեկորներուն հետ ջուրին մէջ խրած ըլլալով, դժուարութիւններ ծագեցան:

Դժբախտ օդանաւորդը առասպելական կեանք մը ունեցած է: 1931 յուլիս 23էն յուլիս 1, այսինքն 8 օր, 15 ժամ եւ 51 վայրկեանէն աշխարհի շրջանը կատարեց Կէթթիի հետ, անցնելով Ատլանտեանը, Գերմանիան, Ռուսաստանը: Սիպերիան, Ալասքան: 1933ին, փորձեց մինակը կոտրել նախորդ մրցանիշը, եւ յաջողեցաւ, թռիչքը լրացնելով 7 օր, 18 ժամ 49 վայրկեանէն: Իր ընկերը, Ուիլ Ռօճըրս, ազգային հերոս մը դարձած էր իր զուտ ամերիկեան փիլիսոփայութեամբ եւ համբաւ հանած էր իբրեւ մէկը որ «կը խնդացնէր Ամերիկեան այս մռայլ օրերուն»: Միլիոնաւոր հիացողներ ունէր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԹՂԹԱԿԻՑ ՄԸ, Կարէթ Ճօնս, որ Լոյտ Ճորճի անձնական քարտուղարն եղած է, վերջերս առեւանգուած էր հիւսիսային Չինաստանի մէջ, գերման պաշտօնակցի մը հետ: Աւազակները մեծագումար փրկանք պահանջած էին եւ համաձայնութիւն գոյացած էր, բայց վերջին պահուն լուր առնուեցաւ թէ Գերմանացին ազատ ձգուած, իսկ Անգլիացին սպաննուած է: Լոյտ Ճորճ գնահատելով իր հաւատարիմ քարտուղարը, կ'ըսէ «ան շատ բան գիտէր, հետեւաբար չուզեցին խնայել»:

ՄԵԾ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՆ ու հարստութիւնները տուրքի ենթարկուած ըլլալով, հռչակաւոր Ռաքֆըլըրի կրտսեր տղան Ճօն, վարպետ խաղ մը խաղաց: Փոխանակ նոր տուրք վճարելու, հրամայեց 77 միլիոն տոլ. ի արժեթուղթծախել (աւելի քան մէկ միլիառ ֆրանք), եւ արդիւնքը յատկացնել բարեգործական եւ գեղարուեստական նպատակներու: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ հայրն ալ այսպէս վարուած է, տուրքէ խուսափելու համար: Եթէ օրէնքը վերջնապէս վաւերացուելով գործադրուի, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը 32 միլիոն տոլար պիտի կորսնցնէ, միայն Ռաքֆըլըրի տուրքերէն:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի Բանուորական Դաշնակցութեան կազմակերպած մարզահանդէսը: Առաջին օրուան յայտագրին մաս կը կազմէին աթլէթիք, ֆութպոլ եւ հեծելանիւի մրցումներ:

Սթատ Փէրշինկի աթլէթիք մրցումներուն ներկայ էին 7000 հոգի: Բանուոր աթլէթիքները կոտրեցին երկու մրցանիշ, որոնք զարմանք պատճառեցին մարզական շրջանակներուն:

Սթատ Վէնսէնի մէջ ալ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մրցում մը, ուր Փարիզի բանուորական խումբը յաղթեց Ալզաս Լորէնի բանուորական խումբին 3—1ով:

Հեծելանիւի մրցումը, որուն տեւողութիւնն էր 97 քիլոմեթր, շահեցաւ Ֆրանզինի (Պէլվիլէն) անուն բանուոր մը, նոյն հեռաւորութիւնը կտրելով 2 ժամ, 46 վայրկեանէն:

⁂ Խորհրդային Միութեան մարզիկները հինգշաբթի օրուան մրցումներուն մաս չկազմեցին, Փարիզ հասած ըլլալով ուրբաթ առաւօտ: Այս մարզիկներուն մէջ էր նաեւ մեր հայրենակիցը Ս. Համբարձումեան:

Ուրբաթ գիշերուան մրցումներուն մէջ, որ տեղի ունեցան Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, Խորհ. Միութեան աթլէթիք խումբը չարաչար պարտութեան մատնեց Ֆրանսայի ախոյեաններու խումբը: 4000է աւելի հանդիսատեսներ ծափահարելով եւ «Էնթէրնասիոնալը» երգելով կը թնդացնէին սրահը: Մեր հայրենակիցը՝ Ս. Համբարձումեանի երեւումը եւ իր տարած յաղթանակը ապշեցուց հանդիսատեսները: Հակառակ 60 ժամ երկաթուղիով ճամբորդելուն եւ յոգնած ըլլալուն, 135 քիլօ ծանրութիւնը գետնէն առնելով օդին մէջ վերցուց: «Իւմանիթէ» նկարագրելով մարզիկներուն մուտքը, կ'ըսէ թէ ամէնուն վրայ կ'իշխէր ծանրութեան ախոյեան Համբարձումեանի յաղթանդամ մարմինը:

Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր բարեկարգութեան համար: Մինչեւ կէս գիշեր խումբ — խումբ ոստիկաններ կը հսկէին շրջակայ փողոցներուն մէջ, արգիլելով համախմբումները:

⁂ Իշխան Շթարէնպէրկ, Աւստրիոյ փոխ վարչապետը, հրամայեց բոլոր մարզական կազմակերպութեանց՝ անմիջապէս խզել իրենց յարաբերութիւնները գերմանական ընկերութեանց հետ: Այս որոշումը պատասխան մըն է հիթլէրական թերթերու բուռն քննադատութեանց:

⁂ Այսօր կիրակի ընդհ. Եւրոպայի մէջ հետաքրքրական մրցում մը տեղի պիտի ունենայ Պրիւքէլի մէջ: Եւրոպայի լաւագոյն հեծելանուորդները թէ « ամաթէօր» եւ թէ «փրոֆէսիոնէլ» դէմ առ դէմ պիտի գտնուին խլելու համար համաշխարհային ախոյեանի տիտղոսը եւ «Ծիրանի գօտի» շապիկը: Բոլոր երկիրներու մրցորդները հաւաքուած են Պրիւքէլ եւ նախափորձերով կը զբաղին: Հ. Ս.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ **ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ**

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին:

ՀԱՅ ՑԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

խորհուրդներ կը տրուին իրենց թուղթերու վերանորոգման համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Հայկուհի Միքայէլեան եւ Պ. Սարգիս Մելքոնեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Պ. Ազատ Էմիրխանեանի եւ վէնսէնի հայրենակիցներուն, որոնք ցոյց տուին նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւն ԹՈՎՄԱՍ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆի յուղարկաւորութեան առթիւ:

ՓԱՐԻԶ, 16 Օգոստոս 1935

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի էջս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119, Ավընիւ Իթալիի սրճարանին մէջ: Օրակարգ. դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէ ներկայ ըլլալ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր **Bulletin Mensuel**ի վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու իր ընթերցողներուն թէ՝ մեծ արձակուրդներու հետեւանքով 4րդ եւ 5րդ թիւերը միասին լոյս պիտի տեսնեն 8 էջ, պատկերազարդ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին, այլազան բովանդակութեամբ: Անոր մէջ կարդալ ժամանակին մեր յօդուածը «Հայ եւ Ռուս գաղթականներու իրաւական վիճակը, 1928 Յունիս 30ի ժնեւի համաձայնութիւնը եւ Գաղթականաց Օֆիսներու յանձնարարութիւններ»:

Միւս կողմէ, լուսաբանելու համար կարգ մը աննպաստ գրոյցներ զանազան ազգային հաստատութեանց մասին, մեր ամսաթերթին վարչութիւնը յառաջիկայ հոկտեմբեր ամիսէն սկսեալ պիտի կազմակերպէ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ իրաւագէտներու «Խորհրդական դատավարութիւն» Սօսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ: Ամէն կերպով հոգ պիտի տարուի արդար դատաստանի համար: Ուրեմն անոնք որ կ'ուզեն ստանձնել «ամբաստանող»ի դերը, պէտք է Սեպտեմբեր 30էն առաջ մեր թերթին վարչութեան հասցնեն իրենց գրաւոր ամբաստանութիւնները եւ նշանակեն իրենց փաստերը: Պէտք է նոյնպէս նշանակեն անունն ու հասցէն այն վկաներուն, որ կ'ուզեն ունկնդրել տալ «դատարան»ին: Ամբաստանեալները պիտի հրաւիրուին տեղւոյն վրայ ծանօթանալու իրենց դէմ եղած ամբաստանութեանց, եւ ներկայացնել կամ ներկայացնել տալ իրենց պաշտպանութիւնը Ատեանին: Ձներկայանալու պարագային՝ դուրսէն «պաշտպան» մը պիտի նշանակուի: Երդուեալները, որ վիճակահանութեամբ պիտի ընտրուին ներկաներուն մէջէն, լսելէ յետոյ «Ընդհ. Դատախազի» ամբաստանութիւնները, «Ատեան»ին կողմէ իրենց տրուած հարցումներուն պիտի պատասխանեն այո՛ կամ ոչ: Անկէ վերջ Ատեանը պիտի տայ իր ՎՃԻՌԸ:

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէ՛ք **Bulletin Mensuel**ը որ անհերքելի պէտքի մը գոհացում կու տայ: Հասցէ՝ 159, Rue Lafayette, Paris (10):

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՍԵՒՐԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Notre Dame des Angesի պաղ Աղբիւրին մօտ:

ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի գալ կիրակիի:

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային զեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին **10 ֆրանքի**, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար **15 ֆրանք**:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ **Հեռաձայն Danton : 52 - 73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

ԾԱԽՈՒ Է

Գետին մը Պուժէի օդակայանին դիմացը: Զեղչեալ գին: Դիւրութիւն վճարման:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ՀՐԱՉ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**

(ԿԱՐ ՏԻԻ ՆՈՐԻ ՄՕՏ):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու միշտ թարմ:

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ Արեւաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ	**ՐԱՔԻ ՏԻԻԶ**	ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ
ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ		ԱՆԱՐԱՏ
ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ	**ԱՐՔԱՑԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ**	ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կու տայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻԻՊԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՋԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Մեր եղած տանը չորս կողմը գաղտնի դարաններ ու սորամուտ ծակեր կային, որոց մէջ կը պահուէին թագաւորին գանձերը եւ ուրիշ գոյքերը, եւ նոյն լերանը զօրքերուն տարեկան պաշարը:

Քանի մը մարդոց կողմէ մեզի շինուած գիներ պարգեւ խրկուելով մեզի, ներկայ գտնուող քանի մը իշխանաց հետ խմեցինք վասն կենաց թագաւորին, սրբազան Պատրիարք հօր եւ հօն գտնուող մեծամեծաց: Գինին գաւաթները կովու կոտոշներ էին, եւ մէկուն կենդանութեանը խմած ու բարեմաղթութիւններ ըրած ժամանակնիս՝ ամէնքը մէկէն մինչեւ գետին կը խոնարհէին: Իշխանները մեր քովէն հեռանալէն քիչ մը ետքը սպիտակ (*) կով մը պարգեւ խրկեցին մեզի ի նշան շնորհաւորութեան մեր գալստեանը, ծանուցանելով միանգամայն թէ պատրաստ են կատարելու եւ հոգալու ինչ որ պէտք է մեզի:

Հետեւեալ օրը կրկին տեսութեան գալով իշխանը, խնդրեցինք իրմէ որ մեր գալը շուտով իմացընէ Թէոդորոսին: Պատասխան տուաւ թէ՝ «Հիմայ ձմրան սաստիկ եղանակն է, եւ հինգ վեց ահագին գետեր կան Կէլլի — Թափօր երթալու ճամբուն վրայ, որոնց անցքը դժուար ու վտանգաւոր է. եւ թէ՝ ձմրան պատճառաւ այլ — տամբները աւելի շատցած ու կատղած կ'ըլլան յիշեալ ճամբուն վրայ: Քանի մը օր սպասենք տեսնենք, գուցէ թագաւորն ինքը դէպի այս կողմը յառաջանալով կուգայ, այն ատեն դիւրին կ'ըլլայ մեզի ձեր խնդիրքը կատարել»: Այսպէս պատասխանելով նա՝ հեռացաւ մեր քովէն, տարակուսութեան ու մտատանջութեան մէջ թողլով մեր միտքերը:

Այս սրտամաշ տարակուսանաց եւ մեր Եզեկիէլ պատանւոյն անակնկալ մահուամբ մեր սրտին խորը թողուած անմխիթար թախծանաց մէջ, մխիթարութեան մի պէտք ունէինք: Նախախնամական Տէրութիւնը, որ կենաց ամէն չղատնութեանց մէջ քաղցրութիւն մի միշտ կը խառնէ, պարգեւեց մեզի այն մարդակարօտ երկրին եւ կղզիացեալ լերան մէջ մխիթարութիւն մը՝ երկու ճերմակ մարդիկ մեր դիմացն հանելով, որ ներքին Հապէշստանի մէջ եղական եւ հազուագիւտ կը համարուէին: Ասոնք երկու Նաշարէթցի էին, մէկուն անունը Ճըրճիս (Գէորգ) եւ միւսինը էլիաս (Եղիա), որոնք վաճառականութեամբ այն կողմերը գալով՝ Սեվազինի ճամբուն մէջ կը կողոպտուէին գողերէ. եւ առանց ճամբանին ընդհատելու՝ Թէոդորոս թագաւորին ներկայանալու դիտաւորութեամբ կը հասնին մինչեւ Ճէկա, ու Ճէկայի իշխանները կ'առնուն կը բերեն զիրենք Ըսար — Ամպա լեռը, ու անխնամ կը թողուն խախխուծ ու խանգարուած խրճթի մը մէջ, ուր անձրեւներու տակ կը մնան խեղճերը ողորմելի կացութեամբ: Մեր հոն հասնելէն գրեթէ երկու ամիս առաջ եկած էին անոնք, որոնք մեզի տեսնելնուն, եւ կռահելով իրենց պէս Թուրքաստանի [...] եմք, անմեկնելի ուրախութեան [...] լեցուին եւ իբրեւ երկնէք [...] հրեշտակ՝ այնպէս կը փարին [...] Նոյն ուրախութիւնն ունեցանք [...] ալ՝ երբ տեսանք որ իրարու լեզու քիչ շատ կը հասկընանք, ըստ [...] արաբերէն կը խօսէին եւ մենք [...] բուսաղէմի մէջ քիչ շատ սորված [...] ինք նոյն լեզուն: Ասոնց հանդիպումը [...] մեծ մխիթարութիւն եղաւ [...] նոյն օրէն քովերնիս առինք [...] ազատելով ողորմելի վիճակէ [...] րու վախճանը անշուշտ կորուստ [...] իրենց. եւ սկսան ծառայել մեզի [...] ւատարմութեամբ, եւ չհեռացան [...] նէ բոլոր մեր պանդխտութեան [...] մանակ: Մեր փոխադարձ մտերմութեանը վստահելով այս երկու Նաշարէթցիները, Հապէշու երկիրը գալնուն բուն նպատակը յայտնեցին մեզի:

(Շար.)

(*) Հապէշներու մօտ սպիտակ կովը մարդու ընծայելը մեծ պատիւ տուած կը համարուի:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՄՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 20 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2887

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

Մուսոլինի կը մերժէ միջին ճամբաները

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽԵՐԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

ԱՂՕԹՔ ԵՒ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ պատուիրակութեանց, խաղաղութեամբ լուծելու համար հապէշական խնդիրը, ձախողեցան չարաթէն կիրակի, երբ հասաւ Պ. Մուսոլինիի գիրը, ձախողեցան չարաթէն կիրակի, երբ հասաւ Պ. Մուսոլինիի պատասխանը: Այնպէս որ, թանձր ամպեր կուտակուած են քաղաքական հորիզոնին վրայ, եւ աղօտ յոյս մը կը մնայ մինչեւ սեպտեմբերի 4, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը:

Բանակցութեանց ընդհատման առթիւ, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակուեցաւ կիրակի գիշեր.—

«Պ. Փիէռ Լավալ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Պ. Էնթընի Իտըն, Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը եւ պարոն Ալոյզի, Իտալիոյ ներկայացուցիչը, ժողով գումարեցին Փարիզի մէջ, իտալեւեթովպական վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար: Տակաւին չկրցան գտնել վճռաբանութեանց հիմք մը որ թոյլ տար լուծել վէճը: Խորհրդակցութեան ընթացքին մէջտեղ դրուած թելադրութեանց քննութիւնը դժուարութիւններու հանդիպած ըլլալով, անհրաժեշտ համարուեցաւ յետաձգել ձեռնարկին քննութիւնը, որ պիտի շարունակուի դիւանագիտական ճամբով»:

Իտալիոյ մէջ, կացութիւնը շատ աւելի ծանր է քան կը հասկցուի այս դիւանագիտական յայտարարութենէն: Ամէնէն աւելի յուսահատ են Անգլիոյ պատուիրակները, որոնք ամէն միջոց փորձած էին, միջին ճամբայ մը գտնելու համար:

Ինչպէս գրած էինք կիրակի օր, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները ուզած էին իմանալ Իտալիոյ վերջնական պահանջները: Իտալական պատուիրակը անմիջապէս հեռագրեց Պ. Մուսոլինիի, եւ անհամբեր պատասխանի կը սպասէր շաբաթ օր: Միեւնոյն ատեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները իտալական պատուիրակին յանձնած էին հետեւեալ առաջարկները,— Տնտեսական կատարել իրաւունքներ Հապէշիստանի մէջ եւ դրամական աջակցութիւն անգլօ-ֆրանքօ-իտալական ընկերութեան մը միջոցաւ, հանքային, հողագործական եւ ճարտարարուեստական զարգացման համար: Իտալական երկաթուղի մը Եթովպիոյ մէջէն, միացնելու համար Էրիթրէն եւ Սոմալին: Այս աջակցութիւնը պիտի տրուի Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, կամ հոգատարութեան ձեւ մը գտնելով եւ կամ ընդարձակելով 1906ի դաշնագրին հիմերը եւ զայն դարձնելով քառապետական (Անգլիա, Իտալիա, Ֆրանսա, Եթովպիա): Անգլիա եւ Ֆրանսա միեւնոյն ատեն կը խոստանան անմիջական աջակցութիւն ընծայել Իտալիոյ, արեւելեան Ափրիկէի գաղթավայրին, ինչպէս եւ Եթովպիոյ իտալացի գաղթականներուն ապահովութեան համար:

Այս բոլոր թելադրութիւններն եղած էին այն պայմանով որ Եթովպիոյ կայսրը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ընդունին զանոնք եւ անոնց տրամադրութիւնները չվնասեն Եթովպիոյ հաշուային ամբողջութեան կամ անկախութեան: Յետոյ, բացորոշապէս յայտնուած էր Իտալացիներուն թէ այս թելադրութիւնները կը ներկայացուին պարզապէս իբրեւ հիմք վճռաբանութեան, եւ թէ Իտալիա մասնակցելով անոնց քննութեան, որ եւ է յանձնառութեան տակ մտած չըլլար:

Ամբողջ շաբաթ օրը պատուիրակները ի զուր սպասեցին Մուսոլինիի պատասխանին կամ առաջարկներուն:

Կիրակի առտու, Մուսոլինի հեռախօսին գլուխն անցած էր — կը հրահանգներ կուտար իր գլխաւոր պատուիրակին, պարոն Ալոյզիի, որ անմիջապէս արտաքին գործերու պաշտօնատունը գընաց եւ աւելի քան մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ: Այս առթիւ յայտնեց թէ կ'ուզէ զեկուցում տալ լիագումար նիստի մը մէջ եւ խնդրեց որ պատուիրակները ժողովի հրաւիրուին կէսօրէն յետոյ: Այդ միջոցին լուր եկաւ թէ Մուսոլինի նորէն հեռախօսին գլուխը կը հրաւիրէ իր պատուիրակը, որով տեսակցութիւնը ընդհատուեցաւ: Քիչ յետոյ Պ. Լավալի ներկայացան Անգլիոյ պատուիրակները, տեղեկանալու կացութեան: Մտահոգութիւնը ակներեւ էր բոլորի դէմքերուն վրայ, այնպէս որ Պ. Լավալ հազիւ հետեւեալ յայտարարութիւնը կրցաւ ընել թղթակիցներուն.

— Չպիտի կրնամ երկար զեկուցում մը տալ: Այս առտու տեսայ պարոն Ալոյզին եւ Պ. Իտընը: Երեքս միասին ժողով մը պիտի ունենանք ժ. 3.30ին: Զափազանց տաժանելի է բանակցութիւնը:

Անհամբերութիւնը սաստկացաւ այդ վայրկեանէն: Ժողովը տեւեց մինչեւ ժամը 5.15, միայն երեք պատուիրակութեանց պետերուն մասնակցութեամբ: Երբ իտալական պատուիրակը հաղորդեց Մուսոլինիէն ստացած պատասխանը, անմիջապէս երեւան եկաւ որ խոր տարբերութիւններ կան անգլօ-ֆրանսական թելադրութեանց եւ իտալական պահանջներուն միջեւ: ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱՒՄԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵԼ ԵԹՈՎՊԻԱՆ: Կարելի չըլլալով որ եւ է իրաւախոհութիւն, ուրիշ բան չէր մնար եթէ ոչ արձանագրել ձախողանքը եւ փրկել ժողովը: Այդպէս ալ եղաւ:

Կացութիւնը այնքան լուրջ էր որ, իտալական պատուիրակը մերժեց ընդունիլ մամուլի ներկայացուցիչները եւ որ եւ է յայտարարութիւն չըրաւ ուրիշներու:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի կը պահանջէ Իտալիոյ միացնել հապէշական կարեւոր երկրամաս մը, հոգատարութիւն հաստատել ընդարձակ տարածութեան մը վրայ եւ գրաւել մնացեալը: Մէկ խօսքով կը ներկայացնէ այնպիսի առաջարկներ, որոնք ընդունելի չեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար եւ կրնան պատերազմի յանգիլ:

Աղօթք, Ամերիկայէն մինչեւ Եթովպիա

Կիրակի օր հանդիսաւոր աղօթքներ կատարուեցան ամբողջ Եթովպիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, յանուն խաղաղութեան: Ամիսներէ ի վեր աղօթքներ կը կատարուին Հապէշիստանի մէջ, բայց մասնաւոր նշանակութիւն ունէր կիրակի օրուան արարողութիւնը, որ տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ կայսեր, Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ: Աղօթքները կ'արտասանուէին հին բարբառով մը որ մեռած է 400 տարիէ ի վեր: Բիւզանդական եկեղեցին շրջապատուած էր զինուորներով, լեռնականներով եւ երկրին զանազան մասերէն հասած հրացանակիրներով որոնք իրենց ձիերուն եւ ջորիներուն սանձերէն բռնած, կը սպասէին արարողութեանց լրացման, տեսնելու համար կայսրը: Արարողութիւնները շատ երկար տեւեցին: Ժողովուրդը կը ձայնակցէր արտասանուած աղերուն եւ երգերուն, առանց հասկնալու իմաստը: Ամէնէն վերջը հովուապետը, Աբունա Էթէկ հետեւեալ կոչն ուղղեց Աստուծոյ, արաբերէն լեզուով.— «Ցրուէ, Տէ՛ր, մեր թշնամիները եւ խորտակէ անոնց սիրտը: Լսէ՛ ազգերու եւ մանաւանդ Ամերիկայի կոչը»: Յետոյ օրհնեց կայսրը, որ համբուրեց խաչը, մինչ նախարար մը կը ձայնակցէր իր աղօթքներուն:

⁂ Կայսրը հետեւեալ նոր յայտարարութիւնն ըրաւ անգլ. թերթի մը.— Ես դարձեալ կը հաւատամ թէ պատերազմ չպիտի ծագի Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Բայց եթէ այդ մեծ դժբախտութիւնը պատահի մեր գլխուն, մենք պատրաստ ենք մեռնելու մինչեւ վերջին մարդը, պաշտպանելու համար ազատութիւնը: Որ եւ է պարագայի մէջ մենք չպիտի ընդունինք ենթարկուիլ Իտալիոյ թեւարկութեան»:

Մեծ յուզում Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ

Բանակցութեանց վիժման լուրը մեծ յուզում պատճառեց Լոնտոնի մէջ եւ անմիջապէս արտակարգ նիստի հրաւիրուեցան նախարարները, որոնք այժմէն յուսահատական փորձ մը կը կատարեն, խզումը կանխելու համար: Կիրակի օր արտաքին նախարարը երեք անգամ հեռախօսով երկար խօսակցութիւններ ունեցաւ եւ անհրաժեշտ հրահանգները տուաւ: Պ. Իտըն հեռախօսին գլուխը հրաւիրեց նաեւ Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Պոլտուին, որ Էքս – Լէ – Պէն կը գտնուի: Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ խորհրդարանն ալ արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի, մինչդեռ վերաբացման օրինական թուականն է 29 հոկտ.:

Լոնտոնի մամուլն ալ չի ծածկեր կացութեան ծանրութիւնը: «Տէյլի Թէլէկրաֆ» գիտել կուտայ թէ բանակցութեանց վիժումը չափազանց պիտի ծանրացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան գործը: Բոլորն ալ վերջին յոյս մը կը փնտռեն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, առանց շատ լաւատես ըլլալու: Կարգ մը թերթեր կը պահանջեն որ Անգլիա քաշուի Եւրոպայի դիւանագիտական բարդութիւններէն: Աշխատաւորական մամուլը կը ձաղկէ Իտալիոյ յարձակողական դիրքը: «Իտալական աշխարհակալութիւնը պիտի գոհանայ միայն Եթովպիոյ զինուորական գրաւումով: Պատասխանատուութիւնները ճշդուած են»:

⁂ Պերլինի մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին:

«Ճառ խօսելու ժամանակը անցած է»

Մինչ այս մինչ այն, Պ. Մուսոլինի կը շարունակէ արծարծել յարձակողական ոգին, շողացնելով «փառապանծ պայքար»ի մը հեռանկարը: Կիրակի օր, մինչ բանակցութիւնները կ'ընդհատուէին Փարիզի մէջ, «Առաջնորդ»ը մարտաշունչ ճառ մը կը խօսէր սեւ շապիկաւորներու «Հոկտեմբեր 28» զօրաբաժնին առջեւ: «Ճառերը պէտք է դադրին այս վճռական ժամուն: Ձեր զօրաբաժնին անունը կը նշանակէ թէ դուք յառաջ պիտի խաղաք եւ պիտի տապալէք բոլոր խոչընդոտները, մինչեւ այն նպատակը որ պիտի մատնանշուի ձեզի: Սեւ շապիկներ, պատրա՞ստ էք այդպէս շարժելու:

Զինուորները պատասխանեցին միաձայն, — «Այո»: Այն ատեն Մուսոլինի յայտարարեց.— «Իտալիոյ ժողովուրդը իր մեծ սրտին մէջ պիտի պահէ ձեր ահարկու աղաղակը»:

Մուսոլինի ամբողջ օրը անցուց անչքէ անցընելով այն սեւ շապիկաւոր զօրաբաժինները որոնք Ափրիկէ պիտի երթան: Մինչ զինուորները կ'անցնէին իր առջեւէն, բացագանչեց.

— «Իտալիա պիտի շարունակէ իր ճամբան մինչեւ որ լրացնէ իր փաշական կայսրութիւնը: Պայքարներու ամէնէն փառաւորը կը գտնուի մեր առջեւ»:

Զինուորներու փոխադրութիւնը կը շարունակուի անընդհատ:

⁂ Զրոյցի մը համաձայն, իտալական Սոմալիէն 10,000 բնիկներ, որոնք զինուորագրուած եւ սպառազինուած էին, Հապէշիստան փախեր են իրենց ռազմամթերքով եւ ձիերով:

Գերմանիոյ ելմտական նախարարը կը դատապարտէ ցեղային հալածանքները

Տոքթ. Շախտ, Գերմանիոյ ելմտական նախարարը, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Քէօնիկսպէրկի տօնավաճառին բացման առթիւ: Ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց արտասահմանի մէջ, իբրեւ անուղղակի դատապարտութիւն մը հակահրէական պայքարին: Նախարարը յատկապէս դիրք բռնեց «անկարգ» հակահրէութեան եւ կրօնական հալածանքներուն դէմ, գիտել տալով թէ այդ պայ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

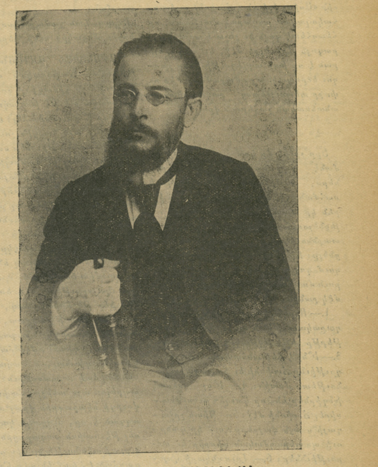

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

որուն մահուան երեսնամեակը տօնուեցաւ կիրակի օր, 18 օգոստոս, Սոֆիայի մէջ, պատկառելի բազմութեան մը ներկայութեան:

ՎԱՂԸ՝ ՆՈՐ ՇԱՐՔ ՄԸ
ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ
(ՅԱՏԿԱՊԷՍ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ՀԱՏՈՐԷՆ)

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԽՆՋՈՅՔԸ
«ՅԱՌԱՋ»ի տասնամեակին առթիւ

Շաբաթ երեկոյ, Փարիզի կեդրոնը, գեղեցիկ սրահի մը մէջ, մօտ 150 ընկերներու, համակիրներու, «Յառաջ»ի բարեկամներու եւ Հ. Յ. Դ. Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Կեդր. Կոմիտէին սարքած խնջոյքը, «Յառաջ»ի 10ամեակին առթիւ: Յանուն Կեդր. Կոմիտէի բացումը կատարեց ընկ. Գ. Բալայեան, հրաւիրելով սեղանապետ մը ընտրել: Ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Ջամալեան: Յոտնկայս երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը, ընկերակցութեամբ թառի զոր կը նուագէր Պ. Գարեգին:

Սեղանապետը յաջորդաբար խօսք տուաւ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեանի, Ն. Պէշիկթաշլեանի, Լ. Գեւոնեանի, Յ. Տէր Յակոբեանի, ծերունազարդ Ասլանեան քահանայի, Իշխան Ամատունիի, Սարգիս Պիլալի, Ս. Վրացեանի, Պէրնար Վահէի, Պօղոս Հիւսեանի, Հր. Հանտալեանի, Տիկին Շահլամեանի (Կարմիր Խաչի կողմէ), Հր. Բալուեանի («Համազգային»ի կողմէ), Տ. Պաղտասարեան (Մարտիկներու Միութեան կողմէ), Տիգրան Բէգզադեանի: Աշոտ Արծրունի (կազմ. յանձնախումբի կողմէ), Տիկ. Ս. Տ. Դաւիթեանի եւ Ղ. Մելոյեանի:

Բոլորն ալ խանդավառ արտայայտութիւններով գնահատեցին «Յառաջ»ին կատարած դերը, տասը տարուան ընթացքին, եւ մաղթեցին աւելի մեծ յաջողութիւններ:

Երիտասարդները եւ մասնաւորապէս գաւառի պատգամաւորները սրահը կը թնդացնէին ազգային - յեղափոխական երգերով: Վերջին խօսքը տրուեցաւ ընկ. Շ. Միսաքեանի: Կէս գիշերը անցած էր, երբ ներկաները բաժնուեցան սրահէն, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Երկաթուղի՝ Թուրքիայէն մինչեւ Իրան

Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց գործավար Ալի Չէթին Գայա հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— օգոստոս 13ի նիստին մէջ որոշեցինք գնել հեռաձայնի ընկերութիւնը: Փոխարժէքը պիտի վճարենք 20 տարիէն, տարեկան 40,000 սթերլին տալով: Վճարումը պիտի սկսի չորս տարի յետոյ եւ 20 մասնավճարով պիտի աւարտի:

Յուլիս 21էն, այսինքն այն օրէն ի վեր որ կառավարական հակակշիռը սկսաւ ընկերութեան վրայ, բաժանորդներէն գանձուած կանխիկ դրամները կառավարութեան պիտի անցնին, իսկ աւելի առաջ գանձուածները՝ ընկերութեան: Մինչեւ յուլիս 21 ընկերութեան ունեցած պարտքերը իրեն կը պատկանին:

«Մենք անկախ պետութիւն մըն ենք: Առանձնաշնորհեալ ընկերութիւնները կրնանք պահել միայն փոխադարձ շահի սկզբունքին վրայ: Արեւելեան երկաթուղիներուն գնումը շատ անհրաժեշտ է, բայց առայժմ պատրաստ չենք ատոր համար. միայն թէ ուշ կանուխ այդ գիծն ալ պիտի գնենք:

Կառավարութեան ամենամեծ քաղաքականութիւններէն մէկն է երկաթուղիի քաղաքականութիւնը: Մեր երկաթուղիները պիտի երկարին մայր հայրենիքի բոլոր կողմերը եւ օր մը պիտի հասնին նաեւ մինչեւ Իրան: Ասիկա անհրաժեշտ է մեզի համար, տնտեսական եւ զինուորական տեսակէտով: Երկաթուղիին մինչեւ Իրան երկարումը շատ մեծ քայլ մը պիտի ըլլայ թէ մեզի, թէ հարեւան եւ բարեկամ երկրին համար: Այս ձեւով միաժամանակ Թուրքիայէն պիտի անցնի Իրանի հարեւան երկիրներու տրանզիթի ճամբան»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ ԻՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Այն ինչ որ կը փորձեմ տալ ներկայ յօդուածաշարքով, արդիւնքն է երկար ու խղճամիտ պրպտումներու: Որպէսզի կարելի ըլլար տալ այսքան ծաւալուն նիւթ մը իր էական մասերուն մէջ, օգտուած եմ շատ մը աղբիւրներէ: Մանաւանդ, էտ. Տըմէթրի յօդուածաշարքէն եւ եւրոպական մեծ պարբերականներէն, որոնք օր օրին հետաքրքրութեամբ կը հետեւին «Ասիոյ իշխան» Ճափոնի աշխարհակալական քաղաքականութեան, որ հետզհետէ գոյն եւ շեշտ կ'առնէ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, եւ անկարելի բան է որ խոր ազդեցութիւններ չթողու եւրոպական ցամաքամասի մեծ ու փոքր պետութեանց քաղաքական ու տնտեսական շահերուն վրայ:

×

Երբ շրջիկ մը կամ Թղթակից մը կը մտնէ ճափոնական սահմաններէն ներս, անմիջապէս կ'առաջնորդուի սահմանամերձ պահականոցը, ուր իրեն կը տրամադրեն հարցարան մը, լեցնելու համար: Տեսակ մը հաւատաքննութիւն է հարցարաններ լեցնելը: Որպէսզի կարելի ըլլայ համոզում գոյացնել եղած խստութիւններու մասին, տանք այդ հարցումներէն մէկ քանին:

1.— Ուրկէ՞ կու գաս: 2.— Ի՞նչ քաղաքականութեան կը հետեւի ձեր թերթը (եթէ Թղթակից է ենթական): 3.— Ի՞նչ է ձեր անհատական հայեցողութիւնը Ճափոնի եւ իր քաղաքականութեան մասին: 4.— Ի՞նչ տեսակ խնդիրներ են, որ կ'ուզես ուսումնասիրել Ճափոնի մէջ: 5.— Պիտի շրջագայի՞ս այն վայրերը, ուր կը գտնուին պատերազմական դիրքեր եւ ամրութիւններ: 6.— Լուսանկարի գործիք ունի՞ք ձեր քով: 7.— Վերջին անգամ ե՞րբ Խորհրդային Ռուսաստանը անցաք: 8.— Մանչուրիան կը ճանչնա՞ք: 9.— Ձեր երկիրը կը ճանչնա՞յ անկախ Մանչուրիոյ պետութիւնը: 10.— Եթէ ոչ՝ ինչո՞ւ:

Այս հարցումներէն վերջ, կը պատուիրեն որ չըլլայ թէ ամենադոյզն չափով իսկ տեղեկութիւններ հաղորդեն բանակին եւ նաւատորմին մասին: Եւ հաստատական պատասխան առնելէն վերջ, կը ստորագրեն ու կը վաւերացնեն հարցարանը, որպէսզի ենթական անցնի սահմանէն ներս:

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ.— Ամէնէն կարեւորն ու էականը ճափոնական կայսրութեան մէջ, լրտեսութեան խնդիրն է: Ոչ մէկ պետութիւն այնքան լաւ չէ զինուած լրտեսութեան դէմ, որքան Ճափոնը: Եւ եղած բոլոր հարցումներուն պատճառը արդէն այդ է,— չըլլայ թէ ենթական լրտեսական հանգամանք ունենայ: Ամէն ճամբորդի, զբօսաշրջիկի կամ Թղթակիցի մը մէջ, ճափոնական իշխանութիւնները մէկ բան միայն կը տեսնեն, լրտեսը: Եւ որպէսզի ենթականերուն միտքին մէջ դրոշմեն թէ այդպիսի փորձ մը միայն մահուամբ կը պատժուի, օտար ճամբորդները կայարան կամ նաւամատոյց հասնելէն առաջ, անոնց կը բաժնուին աշխարհագրական փոքր քարտէսներ, ուր նշանակուած են այն արգիլեալ գօտիները, ուր ոչ միայն չես կրնար շրջագայիլ, այլեւ բացարձակապէս արգիլուած է, շրջագայելու պարագային իսկ, լուսանկարի գործիք ունենալ:

Անգլիական նաւային մեծ ընկերութեան մը երկու պաշտօնեաները, անցեալ տարի, երբ կը ճամբորդէին Մոժի քաղաքին կողմերը, լուսանկարած էին կեռասենիի ծաղկած ծառ մը, եւ Ճափոնցի պարմանի ու ժպտադէմ աղջիկները: Սակայն, այս անմեղ յանցանքը անհետեւանք չմնաց: Գաղտնի գործակալներ ձերբակալելով երկու Անգլիացիները, նետեցին բանտ: Եւ ամիսներ բանտը մնալով, հազիւ ազատուեցան անգլիական հիւպատոսին միջամտութեան շնորհիւ: Լուսանկարներն ու մեքենան ոչնչացուեցին:

Ճափոնցի ժողովուրդին հարիւրին 25ը գաղտնի ոստիկան է: Ամէն բանի մէջ լրտես տեսնելու տխրավարակ մտայնութիւնը կը բացատրուի նաեւ անով որ այսօր, Ճափոն, տնտեսական ու քաղաքական տարակարծութիւններու մէջ կը գտնուի Չինաստանի հետ, Մանչուրիոյ խնդրին շուրջ: Միացեալ Նահանգներուն հետ յարաբերութիւնները առկախ վիճակ մը ունին, նաւային սպառազինման խնդիրներու պատճառաւ: Նոյնը նաեւ Անգլիոյ հետ, Հօնկ Քօնկի եւ Սինկափուրի համար: Աւստրալիոյ եւ իր մէջ եղած տարակարծութիւնները չափազանց խոր են: Ռուսիոյ հետ միշտական կռիւի մէջ են, Մոնկոլիոյ եւ Հիւս. Չինաստանի երկաթուղիին համար:

Տակաւին կը սպառնէ ճափոնապրազիլեան թնճուկին՝ ներգաղթումի դէմ դրուած նոր խստութեանց առթիւ:

Այսպէս շրջապատուած բոլոր պետութիւններուն հետ բան մը ունի անպայման:

Եւրոպական ցամաքամասին մէջ ալ: իբրեւ մրցակից ունի Գերմանիան:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Ճափոնական ազգայնականութեան դիմագիծը գոռ ռազմապաշտակա՞ն է թէ խաղաղասիրական, դժուար է պատասխանել: Ժամանակէ մը ի վեր այս հարցին շուրջ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ սարքուեցան բեմերու վրայ եւ մամուլի մէջ: Ոմանք Ճափոնը կը ներկայացնեն իբրեւ հրէշ մը (աշխատաւորական մամուլը) երբ ուրիշներ ալ ընդհակառակն, անոր մէջ կը տեսնեն զարգացող ուժը որ ընդծին է:

Սակայն սխալ է ե՛ւ մէկը եւ միւսը: Ճափոնցիները ոչ ճիւաղ են եւ ոչ ալ պարզամիտ ծաւալողներ: Ճափոնական կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը, ծեր թէ երիտասարդ, էգ թէ արու, հարուստ թէ աղքատ, զինուորական թէ հասարակ քաղաքացի, մէկ բան միայն գիտեն, մէկ բան միայն կ'ուզեն գիտնալ,— ազատութիւն, սանձարձակ ազատութիւն: Եւ ազատ ապրելու այս տենչը, ճափոն ժողովուրդի նկարագրին վրայ այնպէս մը ազդած է որ, ուղղակի կարելի է ըսել թէ ճափոն քաղաքացիներու մէջ, ազգայնականութիւնը միս ու ոսկոր դարձած է, կամ ինչպէս կ'ըսէ Ֆրանսացի լրագրող էտմօն տը Մէթրը, ազգայնականութիւնը ոսկորներու մէջ անցած է, ուր պիտի մնայ մինչեւ մահուան վերջին շունչը:

Շատ անգամ սովորական ու անտարբեր պարագաներու մէջ իսկ, ականատես կ'ըլլանք ազգայնական ցուցադրումներու: Այսպէս մեծ ու պզտիկ վաճառանոցներուն մէջ, պզտիկներու վերաբերեալ խաղալիկները եւ մեծ մասամբ այլ ապրանքներ, կը կրեն ճափոնական դրօշին գոյնը: Փողոցներու կամ մեթրոյի մէջ, չէք հանդիպիր զինուորի մը, որուն լամբակին վրայ ճափոնական դրօշը չըլլայ: Վերջապէս հանապազօրեայ կեանքը կը փաստէ ճափոն ժողովուրդի ազգայնական դիմագիծը:

Էտմօն տը Մէթրը կը պատմէ,— Օր մը Ճափոնի մայրաքաղաքին մէջ, ներկայ եղած էի կեռասենիծաղկման հանդէսին տօնակատարութեան: Բեմին վրան Մանչուրիացի երիտասարդ մը կը համբուրուի ճափոն աղջկան մը հետ, որ հագուած էր ճափոնական դրօշին գոյներով: Տօնակատարութիւնը վերջացաւ արուեստական արեւի մը ծագումով, որ կը խորհրդանշէ Ճափոնը:

Զբօսավայրերուն թէ մասնաւոր սրահներու մէջ, ձայնագիր գործիքները կ'երգեն միայն ու միայն զինուորական եւ հայրենասիրական երգեր: Ուրիշ որ եւ է երգ անկարելի է ունկնդրել: Այս է ճափոն ժողովուրդի ազատատենչ ճաշակը: Ճաշի թէ հանգստութեան վայրկեաններին անբաժան մաս կը նկատէ հայրենասիրական ու զինուորական երգերը:

ՃԱՓՈՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍԻՐՏԸ.— Բոլոր ժողովուրդները ընդհանրապէս ազգային փափաքներ ունին: Այսպէս, ժառանգական այդ փափաքը Անգլիացիներուն քով ճէնթլմէն ըլլալն է, Գերմանացիներուն քով ալ փրուսիական սպայ: Իսկ Ճափոնցիին քով ալ ոչ ճէնթլմէն եւ ոչ սպայ, այլ սամուրայ ըլլալու երազը:

Ի՞նչ է «սամուրայ»ը:

«Սամուրայ»ը որ կազմուած է 60 տարի առաջ, Մէժի-Մախս արքային ձեռքով: Իր սկզբնական շրջաններուն միայն մէկ հաւատոյ հանգանակ ունէր,— պաշտպանել Թագաւորը իր եւ հայրենիքի թշնամիներուն դէմ: Առաջին օրերուն հազիւ քանի մը հազար անդամներ ունէր, իսկ այսօր երեսուն միլիոն կը հաշուեն:

Սամուրայը որ անբաժան ընկերն է նժոյգին, ալեկոծ կեանք մը ունի միշտ: Կռիւ, պատերազմ, որսորդութիւն, արկածախնդրութիւն, անբաժան մասն են իր կեանքին: Առանց պատերազմի կ'երթան այնպէս, կարծես հարսանիք մը ըլլար: Կազմակերպութեան հանդէպ եղած որ եւ է դասաճանութիւն մահուամբ կը պատժուի: Ճափոնական բառով «հարաքիրի», որ կը նշանակէ ենթակային փորը ճեղքել ու փորոտիքը պարպել: Կարգապահութեան դիմակին տակ, յաճախ ականատես կ'ըլլանք անլուր վայրագութեանց: Սամուրայ մը, այսպէս, սպաննած էր իր հարազատ որդին, ազատելու համար արքայազուն իշխանի մը կեանքը:

Սակայն, ինչպէս ըսինք, սամուրայի դիմագիծը այսօր գրեթէ փոխուած է հիմնապէս: Սամուրաները ճափոնի ազգային հերոսներն են: Եւ անոնց հերոսութիւնները մէկ մէկ խայծեր դպրոցականներու աչքին, զարգացնելու համար անոնց մէջ ազգային ու ազգայնական ոգին:

Տակաւին քանի տարի առաջ, սովորութիւն էր դպրոցական երեխաները տանիլ բանտ կամ կրկէս մը, ցուցնելու համար թէ ընկերութեան դէմ չարագործութիւն ընող մը ինչպէս կը պատժուի: Դպրոցական երեխաները Ճափոնի մէջ կը կրթուին սպարտական ձեւով: Ութ կամ ինը տարեկան երեխաներ իրենց ծնողներուն կողմէ բռնութեամբ, կէս գիշերին, դուրս կը շպրտուին տունէն, որպէսզի մութին մէջ առանձինն շրջագային կամ անցնին գերեզմանատան մը մէջէն: Ժամերով քալել կուտան ձիւնի եւ սառոյցի կոյտերու մէջէն, առանց կտոր մը հաց տալու իրենց, որպէսզի երեխաներուն նկարագիրը կազմուի այսպէս չարքաշ ու տոկուն:

Որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի պատկերաւոր ձեւով տալ Ճափոնի ժողովուրդի ազգայնական նկարագիրը, պատմենք դէպք մը:

Չինեւճափոնական պատերազմի միջոցին ճափոնցի սպայ մը գերի կը տարուի Չինացիներուն կողմէ եւ կը բանտարկուի: Երբ ազատ կ'արձակուի այս սպան, Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները, գլխաւորութեամբ զօրավար Արաքիի, սպան ողջ ողջ կ'այրեն, չմոռնալով յայտարարել հետեւեալը.

— «Աքանչելի օրինակ իրապէս այս մահապատիժը, թող իմանան բոլորը թէ ճափոնցի սպան չի բանտարկուիր, եթէ նոյն իսկ վիրաւորուած ըլլայ»:

Հեղինակաւոր լրագրողի մը գրիչին տակ, անցեալները հետեւեալը կարդացի.— Թոքիօ, սրճարանի մը մէջ նստած էինք ճափոնցի փաստաբանի մը հետ, որ իր ուսումը առած էր Ֆրանսայի մէջ եւ կը խօսէր եւրոպական չորս հինգ լեզուներ: Ըսաւ ինծի թէ անդամ է սամուրայի: Հազիւ բերանս բացած էի ըսելու թէ խորթ կը համեմատի իր եւրոպական կրթութիւնը սամուրայի հետ, քիչ մը բարկանալով պոռաց երեսիս,— Ձես կրնար հասկնալ գիս, մենք սամուրայ ենք, եւ այդպիսով է որ մենք մեզ կ'առաջնորդենք կեանքի մէջ»:

Եւ իրապէս մայրը՝ զաւկին, ուսուցիչը աշակերտին, սպան իր զինուորին, վերակացուն իր գործաւորին, մէկ բան միայն կը կրկնեն.— Նմանիլ սամուրաներուն, սիրել ծնողքն ու զոհաբերել իրենց կեանքը հայրենիքին:

Ընտանեկան թէ անձնական պատուախնդրութիւնը չափազանց զօրաւոր է ճափոն քաղաքացիներուն մօտ: Անցեալ տարիները Ճափոնի պատերազմական նախարարը, զօրավար Հայաշի հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն: Ոչ միայն պաշտօնէն, այլ եւ ամբողջովին քաշուեցաւ քաղաքական կեանքէ: Պատճա՞ռը: Որովհետեւ իր եղբայրներէն մէկը դատապարտուած էր, հարստահարութիւն բանեցուցած ըլլալով:

Ուրիշ մը եւս՝ պարոն Քիթասաթօ, ճափոն գիտնականներուն ամէնէն նշանաւորը, նախագահ գիտական կաճառի, եւ տնօրէն Թոքիոյի համալսարանին, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն անոր համար, որ իր զաւակը անձնասպան եղած էր աղջկան մը համար: Իր հրաժարականին մէջ չմոռցաւ յիշել թէ «ես որ կոչուած էի ճափոն երիտասարդութեան ազգային կրթութեան ու բարոյականին հսկել եւ դաստիարակել զանոնք, ինչպէս կ'ուզէք որ չհրաժարիմ, երբ անկարող եղայ իմ հարազատ զաւկս դաստիարակել»:

Փոքրէն մինչեւ մեծը, զինուորականէն մինչեւ հասարակ քաղաքացին եւ մինչեւ սամուրային, մէկ բան միայն կ'ոգեւորէ զիրենք, մէկ բան միայն կը խօսի իրենց սրտին,— ճափոնական ազգայնականութիւնը:

ՀՐԱՉԵԱՅ Տ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

(ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔ)

■■■

Feci quod potui,
Feciant meliora potentes!

«Յառաջ»ի տասնամեակն է:

Բաւական է արտասանել այս երկու խօսքը, որպէսզի բազմաթիւ խոհեր, ապրումներ, մէկը միւսից յուզիչ, փոթորկեն մեր միտքը, մեր հոգին...

Հայ մամո՛ւլ,— կա՞յ աշխարհիս երեսին քեզ նմանը:

Հազի՛ւ թէ...

Ո՞ր ժողովուրդի մամուլն է, որ լինէր այնքա՜ն դժբախտ ու թշուառ, այնքա՜ն բազմահող, ինչպէս դու ես, եւ միաժամանակ ո՞ր մամուլն է, որ ունենար այն գաղափարական ու բարոյական բաւարարութեան վեհ զգացումը, որ ունին քո սրտանց եւ անխոնջ աշխատաւորները, քո վարիչները:

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ այս իւրայատուկ երեւոյթին՝ մեր մէջ:

Չէ՞ որ հայ մամուլի ճակատագիրը իր ժողովրդի ճակատագիրն է:

Դժբախտ իր արտաքին կեանքով, արմատախիլ եղած եւ աշխարհի չորս հովերի քմայքին յանձնուած, հայ ժողովուրդը այնուամենայնիւ իր մեծ դժբախտութեան եւ անհուն տառապանքների մէջ պահում պահպանում է իր ցեղային առողջ բնազդը, իր հոգեկան անօրինակ կորովը, իր անպարտելի ձգտումը դէպի գաղափարական վսեմ բարձունքները: Անկաշկանդ է նրա մտքի ստեղծագործութեան թռիչքը, անկոտրուն է նրա կամքն ու անսպառ նրա նախաձեռնող ոգին հայ մշակոյթի զարգացման:

Այսպէս է եւ հայ մամուլը:

Կա՞յ տանջանք, կա՞յ զրկանք, կա՞յ վիշտ ու ցաւ, որ ապրած չլինեն հայ մամուլի աշխատաւորները, հայ մամուլի վարիչները: Ու մանաւանդ այսօր...

Այսօր, երբ չորս կողմ իշխում են՝ ատելութիւնն ու նախանձը, մեծամտութիւնն ու փոքրոգութիւնը, բծախնդրութիւնն ու դաւերը, երբ տիրում է մտքի տափակութիւն ու շփոթ ըմբռնումների մէջ, երբ բարքերի այլանդակութիւնը իր գագաթնակէտին է հասել ու պատասխանատուութեան զգացումը վերացել...

Բայց միաժամանակ մամուլի ոչ մի աշխատաւոր, ոչ մի վարիչ չունի այն բարոյական ինքնաբաւարարութեան զգացումը, թէ ապարդիւն չեն անցել իր տառապանքներն ու զոհողութիւնները, որպիսին ունին հայ մամուլի ներկայացուցիչները:

Եւ ահա այսօր, երբ հայ մամուլի բազմանդամ ընտանիքի մի անդամը՝ «Յառաջ»ը բոլորել է իր տասնամեակը, վստահ կարող ենք ասել, որ դա մեր մշակութային կեանքի մէջ մի նշանաւոր մոմենտ է, արժանի հայ հասարակութեան, հայ ընթերցող բազմութիւնների լուրջ ուշադրութեան:

Չէ՞ որ եւրոպական մայր ցամաքի վրայ «Յառաջ»ը այն միակ օրկանն է որի հեղինակաւոր ձայնին հաւատարապէս ականջալուր են թէ բարեկամ ընթերցողների եւ թէ ոչ-բարեկամ ընթերցողների հոծ բազմութիւնները:

Չէ՞ որ նրա հուժկու ձայնը վաղուց կտրել անցել է Ֆրանսայի սահմանները ու հասել մինչեւ հինգ ովկիանոսների ծայրագոյն ափերը:

Չէ՞ որ «Յառաջ»ը այսօր գաղափարական պայքարի նոյն պատնէշի վրայ է, ինչ տասը տարի առաջ եւ տասը տարի շարունակ: Չէ՞ որ մամուլի վսեմ կոչման զգացումը արտացոլում է նրա իւրաքանչիւր տողից:

Այո, «Յառաջ»ը իր անխոնջ վարիչով, իր նուիրուած աշխատակիցներով, այսօր իր երկրորդ տասնամեակի շէմքին, կարող է հանգիստ խղճով ու անկեղծ պարծանքով ասել.

Feci quod potui,
Feciant meliora potentes!

(Գործեցի իմ ոյժերիս ներածին չափ, թող լաւագոյնը անեն նրանք, որոնք ի վիճակի են):

Եւ մենք, մեր հեռուից, յղում ենք մեր ջերմ ու անկեղծ ողջոյնները, ասելով՝

— Ապրի՛ս, ընկ. Շաւարշ, շատ ապրիս, բազում տասնամեակներ տօնես քո աննման «Յառաջ»ով, քո նուիրուած աշխատակիցներով ու գործակիցներով, եղիր արի՛, վստահ քանզի վաղուան երջանիկ օրուան նուաճումի մէջ դու եւ քո «Յառաջ»ը ունիք խոշոր եւ անգնահատելի բաժին:

Դեռ ձեր գործը աւարտած չէ՛, Հայ ճակատագրի խնդիրը լուծուած չէ՛... դեռ անելիքներ շատ ունիք:

ՅՈՎՍ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

1 օգոստ. 1935

«ՔՈՂԱԶԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

ԴԷՊԻ ԱՍԻՈՅ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ...

(«Լ'Էնթրանսիժան»ի յօդուածաշարքէն)

— Հանրապետութեան նախագահը չընդունիր արեւմտեան Թղթակիցները որովհետեւ էմիլ Լուտվիկ զայն մատնեց, ըսաւ պաշտօնատար մը որուն դիմած էի տեսակցիլ կարենալու համար Աթաթիւրքին հետ:

— Առիթս պատճառ մը չէ, պատասխանեցի:

— Ի զուր է: Օր մը, պիտի տեսնէք անշուշտ զինքը, ո՞ւր եւ ե՞րբ չեմ կրնար ըսել, օր մը դուցէ ձեզի հանդիպի գիշեր մը եւ ժամերով խօսի...

Իրաւ ալ այսպէս պատահեցաւ:

Հրաւէր մը ստացայ նաւապահանգիստ զոր ռուս արուեստագէտներ կառուցին Խալք Էվիի մէջ եւ ուր պիտի ըլլար նաեւ Աթաթիւրք:

Հանդէսը սկսաւ եւ Թուրքիոյ պետը եկաւ գրաւեց իր օթեակը: Երաժշտութիւնը վերջին կիրքն է նախագահին որ իր ճաշակը կը պարտադրէ եւ Թուրքերը հիմա կը ճանչնան Պախը, Սթրավինսքին եւ ճազը:

Միջնարարին գացած էր սուրճ մը առնելու սրահին պիւֆէն: Ուզեցի մօտը երթալ, բայց ոստիկաններու շղթան 10 վայրկեան կորսնցնել տուաւ ինծի: Բարապան մը ըսաւ որ ուշ մնացած էի, պէտք է սպասման սրահը կենայի: Անկէ կը տեսնէի զայն, սուրճի գաւաթը ձեռքը, քանի մը դեսպաններու հետ:

Աթաթիւրք չի նմանիր իր ոչ մէկ պատկերին, ոչ մէկ լուսանկարին, ոչ մէկ արձանին: Արտակարգօրէն արտայայտիչ դէմք մը ունի, նիհար տափաստաններու արեւէն, խաղաղ ու խռովեալ միանգամայն:

Բարապանը գնաց ըսաւ որ կը սպասէի, բայց ան լսած ըլլալու երեւոյթը չունի: Կը սպասէի: Միջնարարը վերջացաւ եւ ան սկսաւ քալել իմ ուղղութեամբ: Երբ մօտեցաւ գլուխը իմ կողմս դարձուց: Կիսախուփ թարթիչներուն տակէն փոքր, իրարու անհամաչափ, մետաղական կապոյտ իր աչքերը վրաս յառեց ածելիի պէս հատու ակնարկով մը: Յետոյ, ճակատը պատեց ջղային ցնցումի մը պէս ու շարունակեց ճամբան: Հետեւորդներէն մին փութաց քովս ու ըսաւ. «վաղը»:

Յաջորդ օրը նոր հրաւէր Անքարա-Փալասի մէջ, երեկոյթ, ի պատիւ պալքանեան պատուիրակներուն:

Կէս գիշեր եղաւ բայց Աթաթիւրքը չեկաւ: Անգլիական դեսպանատան կցորդ մը կէս — լուրջ ըսաւ որ նախագահը հսկողութեան տակ էր, ըսուածին չափ ազատ չէր դուցէ եւ թէ այս գիշեր չպիտի գար:

Ժամը մէկ եղաւ եւ պաշտօնատար մը եկաւ ըսելու թէ Աթաթիւրք Խալք Էվիի ժողովրդական պարահանդէսին պիտի գտնուի: Վազեցի հոն: Ամէն կողմ ուրախութիւն ու պար: Ժամը 3 եղաւ չեկաւ, գացի պառկելու: Պանդոկապետս զարմացաւ եւ ըսաւ թէ գալու չէի, քանի որ պիտի կրնայի տեսակցիլ անոր հետ: Պատուիրեցի որ հեռաձայնէ Խալք Էվի եւ եթէ Կազին եկած է ինծի արթնցնեն: Երեք քառորդ յետոյ զիս արթնցուցին: Ժամը 4ին պարահանդէս մտայ ուր քրտինքն ու փոշին կը տիրապետէին: Ամէն մարդ ոգեւորեալ կը պարէր: Շարժում մը եղաւ բազմութեան մէջ, շրջանակ մը լայնցաւ եւ տեսայ հազուագիւտ շնորհով ու զարմանալի ճկունութեամբ պարող մը, Աթաթիւրքն էր, Յաղթանակը, բանաստեղծ, հռետոր, մաթեմաթիկոս, քաղաքագէտ եւ զինուորական պետ որ 15 տարուան մէջ աւելի շատ բարեկարգութիւն կատարած էր քան հինգ դարու մէջ հին օսմանեան կայսրութիւնը:

Իր շրթունքին նուրբ հատուածը ժպիտ մը կ'ոգեւորէր: Ռումպա մը կը պարէր: Դեսպաններն ու պատուիրակները կը դիտէին դաս առնելու ձեւով:

Ես գացած էի տեսակցութիւն մը առնելու որմէ նոր բան մը չսորվեցայ:

— Մեր Թուրք ցեղը, ըսաւ ան, հին է ու յարգելի: Ի ծնէ կոչուած կեդրոնական Ասիոյ՝ Ալթայի բարձունքներուն վրայ ապրելու, կանուխէն ըստացաւ արծիւի յատկութիւններ՝ հեռատես հայեացք, արագ թռիչք եւ ուժեղ մարմին: Ֆիզիքական ու մտաւոր ամէն արգելքի թշնամի՝ Թուրքը ըմբոստացաւ իր ծննդավայրին մեկուսացումին դէմ եւ սկսաւ տարածուիլ արեւելք ու արեւմուտք...

Չեմ կրնար ամբողջովին հոս տալ այն պատմական տեսութիւնը զոր Աթաթիւրք կատարեց Ամերիկայի խորդ դեսպան զօր. Շէրիլ խօսքը: Կը ցաւիմ որ բոլորը չեմ չէր, բայց իր սա խօսքը կ'ուզեմ շատակել:

— Մենք Թուրքերս միշտ կ ենք Արեւելքի դերեզմանոցին հ կողմը...:

Այս պզտիկ նախադասութիւնը նշանակութիւն ունի: «Արեւելքի րեզմանոցը»՝ այնքան աղէտներ տայ դիրագոյն յաղթանակի մը պոռղպատուած՝ կը փայլատակի ամբողջ աշխարհամաս մը կը շլա

Հանրապետական Թուրքիոյ օրի կը խլամ եւ սխալական աշխար ընդմէջէն կը ծաւալի Հնդկաստան անդին, մինչեւ Ճափոն, որուն կը մաձայնի եւ որու օրինակը կը ցո ցնէ:

Աթաթիւրք կ'անդրադառնա՞յ արդ Դեղին վտանգը: Ինչ որ ալ ըլլայ մէկ ժողովուրդ զինքը այնքան չհապրդէ որքան Ճափոնցին: րեն համար ուսումնասիրութեան մենամեծ նիւթը Ճափոնն է: Այս րաղան որ վկայած է Թուրքիա լողներու շատերուն աչքէն, պէտ ի վեր հանել: Թուրքիա եւ Ճափ երկու ծայրերը Ասիոյ, կը հետե ճշգիւ զուգահեռական շրջափոխ թեան մը:

Ճափոնցիք, որ 1869էն առաջ րոպական պետութեանց 13րդ դա ստիճանին վրայ էին, մինչեւ 18 քան տարուան մէջ դլեցին հա մեր պատմութեան վեց դարեր Թուրքիա այսօր նոյն վիճակին մէ իր յեղակարծ արեւմտացումով զարմանալի զուգադիպութեամբ Ճափոն եւ Թուրքիա միակ երկիրն եղան համաշխարհային պատերազմ որոշ շահով մը դուրս եկող, նախ րենց կենսունակութեան հրաշ մէկ աճումով:

Անգլիացիներու աչքով, որ ամէ աւելի շահագրգռուած են այս մա Աթաթիւրք նոր ախոյեանն է Արեւե քի յարութեան: Ասիկա պէտք է մի պահել:

Վերսայլի դաշնագրէն ի վեր Թուրքիա կը մերժէ հողատարութեան րութիւնը եւ որպէսզի դաշնագր ընդունուած հողատարութեանց իր արհամարհանքը ցուցնէ, հակառակ Անգլիոյ գոյութեան, դեսպան մը դրկեց Պաղտատ եւ ընդունեց Էն կիւրիի մէջ Իրաքի դեսպան մը: Ան հետեւեցան Իրանն ու Աֆղանիստան Էնկիւրիի դրկելով մեծ-դեսպաններ:

1932ին երբ Կազին պատուիրակութիւններ դրկեց Ըմէթ փաշայի նախագահութեամբ դրացի երկիր Թեհրանի մէջ շատ երկար մնաց մարմինը: Անկէ ի վեր, պարսիկ Թուրք բանակները դերագոյն քաղաքական շահերով միացած, փոխադ ձայնար իրարու անմիջական օգնութեան տակ են՝ երբ մէկէն մէ կուն սահմանագլուխը վտանգուի:

Ասոնք, պատահմամբ անհաւ պարագաներ են որ ցոյց կուտան թէ Թուրքիա ինչ դեր կրնայ խաղալ եւ կ'ուզէ խաղալ Արեւելքի մէջ: Այն օրէն հոն ուր Էնկիւրի հող կը կորսնցնէր կը տեսնէիր որ հրաշքով իրեն մօտ եկեր ամբողջ Ասիոյ պատուիրակները, Հնդիկ մեծամածներ, Բէնճապի խոր հրդաւոր մարդիկը, Արաբիոյ ցեղապետները, Եգիպտոսի յեղափոխականները եւ նոյնիսկ Մարոքի գաղտնի գործակալները... Րոպէ մը երբ Աթաթիւրք իսլամական աւանդութեանց դէմ կը պայքարէր, վար նում ցոյց տուին այդ պատգամաւորները, բայց այժմ բոլորը համոզուած են թէ Արեւմուտքի դէմ պաշտպանուելու ուրիշ միջոց չկայ, այլ միայն առնել անոնց ձեւերը, կերպերն ու զէնքերը:

Հոս պէտք չէ մոռնալ արեւելքի եւ ծայրագոյն արեւելքի ազգութեանց զարթնումին մէջ Սովետներուն կատարած փրոփականտին ազդեցութիւնը: Ասոր մէջ ալ Թուրքիա օրինակ մըն է որ ընդունելով հանդերձ Մոսկուայի զինակցութիւնն ու օժանդակութիւնը՝ անողորմ կերպով կը խեղդէ համայնավարական ամէն փորձ իր երկրին մէջ:

Այս պայմաններուն մէջ ինչպէս կ'ըլլայ որ, ասիական Ռուսիոյ տարածուած 25—30 միլիոն Թուրքեր իրենց աչքը չյառեն անկախ Թուրքիոյ վրայ որ յանկարծ Արեւելքի յառաջապահը դարձաւ:

Կամաց կամաց, այսպէս, մարմին

կ՚առնէ Համաթուրանեան հին երազը, — հիմնել կայսրութիւն մը որ իր մէջ բովանդակէ Ասիոյ բոլոր Թուրքերը եւ որ ի հարկին՝ հպատակ երկիրներ դարձնէ դրացի ազգերը:

Ասիկա երազ մըն է դուցէ. բայց խմորը կայ եւ Ասիոյ ամէն կողմէն օր օրի աւելի բազմաթիւ Էնկիւրի եկող ուսանողները դիտեն զայն: Այս երիտասարդները կը հիանան եւ հերոս մը կը դաւանին Կազին: Կը վերջացնեմ Ջինացի ուսանողի մը սա յայտարարութեամբ, զոր ըրաւ ինծի.

— Առէք մը առաջ, անգլիական նաւախումբ մը, դրօշազարդ, անցաւ Տարտանէլէն եւ Մարմարա մտաւ: Անգլիացիք պատեհութիւնները լաւ կը շահագործեն: Այս նաւախումբը կուգար ողջունելու հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքը, այն մարդը որ ճառի մը մէջ գոչած էր. «Անգլիացիներուն դէմ քալելը, խաչակրութիւն մըն է միշտ»: Ի՞նչ կ՚ըսէք ասոր:

ՄԱՐՍԷԼ ՍՕՎԱԺ

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղուած զեկոյց մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերու մասին.—

Երբ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձեռնարկեց Հայերու տեղաւորման գործին, նիւթապէս անձուկ վիճակի մէջ գտնուողներու թիւը համարուեցաւ 40—50.000, ինչ որ կը ներկայացնէր ամբողջ գաղթականներու կէսէն քիչ մը պակաս բան մը:

Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ այս գործողութ. կը շարունակուի. Պէյրութի մէջ հիմա կան 200 հիւղակներ միայն, 4000 բնակչութեամբ. Հալէպի մէջ համեմատութիւնը աւելի բարձր է, 1500 հիւղակ՝ 6500 բնակչութեամբ: Յիշեալ բնակչութեան գոնէ մէկ երրորդը կ՚երթայ հաստատուիլ ուրիշ վայրեր, եթէ իրենց ներկայ տեղերուն մէջ մնալու պարտաւոր չըլլային մասնաւոր շահերու պատճառաւ. կան որ իրենց համար ստեղծած են փոքր առեւտուր մը, եւ ապրուստի այս միջոցը անմիջական կերպով պիտի կործանէր, եթէ ենթական իր տեղը փոխէր:

Տեղափոխութեան հնարաւորութենէ զուրկ հիւղաբնակները կրնան ներս առնուիլ Հայերուն համար նոր կառուցուած թաղերէն, եւ կամ, եթէ չկարենան գործ ճարել քաղաքներու մէջ, կրնան գոնէ զբաղիլ փոքր կեդրոններու մէջ:

Մասնաւոր կերպով պատրաստուած վիճակագրութիւններէ յայտնի կ՚ըլլայ, որ հողագործական կեդրոնի մէջ Հայերու հաստատումը անձի գլուխ աւելի սուղի կը նստի քան առեւտրական կեդրոններու մէջ տեղաւորումը, իսկ իրենցմէ գանձուած զանազան տուրքերը անհամեմատ պակաս են եղած ծախքերէն: Այս վերջին պարագան ընաւ ապացոյց մը չէ իրենց անբարեացակամ կեցուածքին. իրենց հողէն անոնք շատ աւելի քիչ ու դժուարաւ կը շահին քան իրենց քաղաքաբնակ հայրենակիցները: Հայ գաղութ պարունակող գիւղերը ծաղկած են եւ կ՚ապահովեն հոն հաստատուածներուն ապագան:

Բոլոր այդ կեդրոններուն մէջ, պտղատու ծառեր տնկուած են: Անմշակ հողեր խնամուած են, դարձած մշակելի ու հիմա արդէն իսկ ծաղկած են անոնք: Հայաշէնի եւ Այնտիպ Հիւյիւքի մէջ ստեղծուած է արուեստական անտառ մը, գետին եզերքը, 4000 եւքալիբթուսներով: Ամէն կողմ բարգաւաճ է անասնապահութիւնը (ձիեր, եզներ, ոչխարներ, հաւադգիներ): Սկսուած են ոռոգման աշխատանքները: Արտերը ամբողջապէս մաքրուած են խիճերէն ու քարերէն:

ԱՍՈՐԻՆԵՐ.— Իրաքէն Սուրիա եկան եւ Ճէզիրէի հիւսիսային կողմը հաստատուեցան 550 Ասորիներ, որոնց զաւակները եւս եկան օգոստոսին ու սեպտեմբերին:

Այս գաղթականները որոնց ընդհանուր գումարը 2200 է, հաստատուեցան Խապուրի եզերքները: Իրենց գիւղերուն կառուցումը սկսաւ 1934 սեպտեմբերին: Իրենց պիտի յատկացուի 1500 հէքթար մշակելի հող:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ

— • —

Ինչպէս ծանուցին թերթերը, Պելժիա պաշտօնապէս դիւանագիտական յարաբերութեան մէջ մտած է ռուս խորհրդային կառավարութեան հետ:

Վան Զէյլանտի ազգային դահլիճին մասնակցելու համար, Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը պայման դրաւ ի մէջ այլոց ճանաչումը խորհրդային կառավարութեան:

Այս մասին դահլիճին առաջին յայտարարութիւնը կ՚ըսէր.— Ռուսիոյ հետ մեր առեւտրական յարաբերութիւնները պիտի ամրապնդուին փոխադարձութեան հիման վրայ: Մենք տրամադիր ենք ճանչնալու խորհրդային կառավարութիւնը վերոյիշեալ համաձայնութեան սահմանին մէջ:

Երբ քաղաքական ճանաչումը հաստատուեցաւ, Վան Զէյլանտ ապահովցուց խորհրդայինը թէ առեւտրական նոր համաձայնութեան նպատակն է հաւասարակշռել Պելժիոյ արտածումները Ռուսիոյ հետ եւ փոխադարձաբար: Ասով, պելժ արտաքին վաճառականութեան համար կը նախատեսուէր լուրջ բարւոքում ու յառաջդիմութիւն: Այդ մարզին մէջ բանակցութիւնները սկսած ըլլալով, լաւ ճամբու մէջ են:

Վան Զէյլանտ միեւնոյն առեն դիտել տուած էր թէ խորհրդային կառավարութիւնը յանձնառու եղած է խնդրոյ առարկայ քաղաքատնտեսական համաձայնութիւնը պատրուակ չընել մղում տալու համար համայնավարական փրոփականտին Պելժիոյ սահմաններուն մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Պելժիոյ 25 միլիառ առնելիքին, նախարարապետը հաւաստիք տուած է թէ Պելժիա այդ մասին երբեք չէ հրաժարած Ռուսիոյ վրայ իր ունեցած իրաւունքներէն:

Այս է ահա Ռուսիոյ հետ պելժ կառավարութեան ունեցած յարաբերութեան ներկայ վիճակը: Կ՚ըսուի թէ Զուիցերիա եւ Հոլանտա ալ քիչ ատենէն պիտի հետեւին Պելժիոյ օրինակին:

Քաղաքական այս իրադարձութեանց շարժառիթը անշուշտ պէտք է մեծ չափով փնտռել տնտեսական տագնապին մէջ: Սակայն կան նաեւ ուրիշ լուրջ պատճառներ:

Արդարեւ, Ռուսիա իր դրացի երկիրներուն հետ կնքած ոչ յարձակման դաշինքներով, Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու հետ հաստատուած փոխադարձ օգնութեան համաձայնութիւններով եւ Ազգերու Դաշնակցութեան իր մասնակցութեամբ կարեւոր ազդակ մը եղած է Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման:

Խ. Միութիւնը իր գոյութիւնը պահելու եւ տեւականացնելու համար առայժմ հրաժարած է միջազգային յեղափոխութեան ծրագրէն, ընդգրկելով քաղաքական եւ տնտեսական համագործակցութիւն մը դրամատէր կոչուած պետութիւններու հետ, առաջքն առնելու համար միջազգային պատերազմի մը, որ կրնայ լուրջ վտանգ մը սպառնալ համայնավար վարչաձեւին:

Լէնինի եւ Ստալինի յայտարարութեանց համաձայն, միջազգային համայնավարութեան պատմական մեծ աշխատանքը կը կայանայ հոծ զանգուածներու զօրաշարժին մէջ՝ ընդդէմ պատերազմին, որ առաջին մեծ վտանգը կը կազմէ Ռուսիոյ, արեւելքէն կայսերապաշտ Ճափոնը, արեւմուտքէն՝ հիթլէրական Գերմանիան, եւ հարաւէն դրամատէր ու ծաւալապաշտ Անգլիան:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Հայրենակիցներ,

Լրացաւ արդէն մէկ քսանամեակ, ինչ Վասպուրականցին կտրուած է իր բնակավայրէն:

Յեղափոխական եւ հերոսական անցեալը արդէն հետզհետէ կը փոշիանայ Վասպուրականի տարագիր սերունդի բնակավայրէն: Այդ սերունդին գիրքերէն միայն կարող է ծանօթանալ այդ անցեալին:

Գաղթէն եւ փախուստէն վերապրող սերունդը դեռ կ՚ապրի եւ կը ստեղծագործէ, թէեւ ծանր պայմաններու մէջ եւ միշտ հեռու իր հայրենի բնակավայրէն, այդ սերունդին վրայ կ՚իյնայ ահա մեծագոյն պատասխանատուութիւնը՝ անցեալը վերակենդանացնելու եւ այդ ուժով շաղախը հանդիսանալու ցրուած հայրենակիցներու համախմբման, իրերօգնութեան եւ ստեղծագործ աշխատանքի:

Մենք հպարտ եւ ուրախ ենք այն բանով, որ մեր հայրենակիցներու մեծագոյն զանգուածը այսօր կ՚ապրի եւ կը ստեղծագործէ իր հարազատ հայրենիքին՝ Խորհրդային Հայաստանի մէջ: Անոր պայքարի եւ առօրեայ ստեղծագործ աշխատանքի եռանդը ոչ միայն կ՚ոգեւորէ մեզ՝ տարագիր հայրենակիցներս, այլեւ պարտականութեան ծանր բաժին կը բերէ մեզ, որպէսզի մենք ալ մեր հնարաւոր միջոցներով — թէեւ հեռուէն,— լծուինք հայրենիքի վերակառուցման ծանր աշխատանքին, որ վերջնական հանգրուանը պիտի ըլլայ մեր բազմատանջ ժողովուրդին:

Բոլոր կուսակցական նկատումներէ վեր եւ վերոյիշեալ նպատակներով կազմուած մեր Վասպուրականցիներու հայրենակցականը, անշուշտ գուրգուրանքի առարկան պիտի դառնայ ամէն Վասպուրականցիի:

Այս հաստատ հաւատքով Վասպուրականցիներու նորակազմ հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը կոչ կ՚ընէ Փարիզի եւ Փարիզի շրջանի բոլոր հայրենակիցներուն համախմբուիլ միութեան շուրջ եւ զօրավիգ հանդիսանալ անոր ամէն մի ձեռնարկին:

Վարչութեան նախագահ՝ Մ. Ոսկերչեան, քարտուղար՝ Փ. Բարսեղեան:

ԾԱՆՕԹ.— Վարչութեան հասցէն. 57, Rue des Archives, M. Voskeritchian, Paris կամ 37, Rue de Trévise, M. Tutundjian, Paris: Անդամագրուելու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէներուն:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

— • —

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Ներկայ տարեշրջանի քննութեանց մէջ յաջող հանդիսացած են հետեւեալ հայ ուսանողները.— Երուանդ Վարդանեան՝ Նուպարեան սան, մանկավարժութեան ուսանող. ստացած է լիսանսիէ էս սիանս փէտակօժիք տիտղոսը, չորս տարուան դասընթացքը երկու տարիէն աւարտելով:

Եղիա Պետեան, Նուպարեան սան, ճարտարապետութիւն, Նուպար Կիւլէպէրեան, Նուպարեան սան, մեքենագիտութիւն, Գագիկ Յովակիմեան, ստացած է քիմիագէտի վկայական, Բաբկէն, պարսկահայ, ստացած է քիմիագէտի վկայական, Վահան Պատալեան, բժշկական ուսանող:

Նուպարեան չորս սաներ ընտրուած են Յունաստանէն եւ Սուրիայէն՝ մանկավարժութեան եւ ճարտարապետութեան հետեւելու համար:

Հ. Տ.

ԶՈՀՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

— • —

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Լիբանանի Շէմլան գիւղին մէջ հաստատուած հայ-անգլ. որբանոցի սաներ լսեր էին թէ Լիբանանի լեռներու բարձունքներուն վրայ հայ ազգային թոքախտանոց մը պիտի կառուցուի համեստ գումարով մը:

Փոքրիկները իրարու հետ կը խորհրդակցին, թէ ինչ ձեւով կրնան իրենց մասնակցութիւնը բերել այդ բարեսիրական գործին: «Մենք դրամ չունինք, բայց մեր առօրեայ սնունդը կը ստանանք հաստատութեան մէջ», կ՚ըսեն ու ասոր համար իրենց մայրիկին կը դիմեն, խնդրելով որ մինչեւ որոշ ժամանակ մը իրենց սահմանուած միսը չտրուի, այլ յատկացուի նոր կառուցանելի բուժարանին:

Այս գեղեցիկ գաղափարը ընդունուելով, գործադրութեան կը դրուի եւ քանի մը օր առաջ նոյն որբանոցի տնօրէնուհին բուժարանի վարչութեան կը յանձնէ 55 ս. ոսկիի կլոր գումար մը:

Եթէ իւրաքանչիւր հայ Շէմլանի որբերու զոհողութեան ոգին ունենայ, Բուժարանը շատ կարճ ժամանակի մէջ կրնայ կառուցուիլ Զուիցերիոյ բուժարաններու նման արդիական ձեւով:

Որո՞նք պիտի հետեւին Շէմլանի որբերու օրինակին:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՑԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ ձգտումները

— • —

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 օգոստոս).

— «Էնկիւրիի վարիչները առաջին օրէն իսկ շատ լաւ ըմբռնած են Պուլկարիոյ դիտաւորութիւնները եւ այդ պատճառաւ ալ մերձեցում ստեղծած պալքանեան միւս պետութիւններու հետ: Թուրքեւյոյն համաձայնութիւնը ու Պալքանեան Ուխտը արդիւնք են Թուրքիոյ ունեցած մտավախութեանց: Շատ ուշագրաւ է վերջին թղթատարով ստացուած թրքական թերթերու մէջ երեւցած հետագրալուր մը, որ կը հաղորդէր Թրակիոյ ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալիի պաշտօնափոխութիւնը: Կը կարծուի որ ամբողջութեամբ զինուորականութեան ձեռքը պիտի անցնի Թրակիան, ստանալով պատերազմական գօտիի մը երեւոյթը:

Իտալական սպառնալիքը ալ այժմ հեռացած կը տեսնէ Թուրքիան եւ անհաւանական կը նկատէ անոր օժանդակութիւնը Պուլկարիոյ: Ինչպէս յայտքականութեան, բաժնուելով իր պալկարիա հետեւած է իտալական քաղաքականութեան, բաժնուելով իր Պալքանեան դրացիներէն: Իր այսօրուան լաւ սպառազինումը եւ պատրաստութիւնները Պուլկարիան կը պարտի Իտալիոյ: Հաբէշական խնդրով ամբողջովին կլանուած է Մուսոլինին եւ խառն է իր գլուխը: Ափրիկէի իր շահերը արժեցնելու համար գերմարդկային ճիգեր ի գործ կը դնէ Տուչէն: Հետեւաբար սիրտ եւ հնարաւորութիւն չունի զբաղելու Թուրքիայով, որմէ անսահմանօրէն գոհ է Քեմալը:

Բայց որպէսզի յաւիտենական ըլլայ իտալական սպառնալիքին վերացումը, Թուրքիա ներկայիս երկու ուղղութեամբ յառաջ կը տանի իր ծրագիրները: Նախ տկարացնել Պուլկարիան օգտուելով անոր առանձնութենէն, երկրորդ, փոքր ազգերու ազատագրութեան եւ խաղաղութեան դատի պաշտպանութեան պատրուակին տակ հակաիտալական պայքարը ուժեղացնել: Բացէք թրքական թերթերը եւ պիտի տեսնէք բազմաթիւ յարձակումներ եւ զրպարտութիւններ Իտալիոյ հասցէին:

Բացի այդ, Թուրքիան գործնականապէս ալ օժանդակութիւն բերած է Հաբէշիստանի դատին, տրամադրելով Թուրք սպաներ եւ մերժելով իտալական առեւտրական առաջարկները: Միջազգային շրջանակներու մէջ Թուրքիան շարունակ կողմ դարձած է, աշխատելով նսեմացնել Իտալիոյ վարկը: Էնկիւրիի դիտաւորութիւնը շատ պարզ է եւ յստակ. կ՚ուզէ որ Իտալիան յառաջ տանի իր Ափրիկեան արկածախնդրութիւնը, երկարատեւ պատերազմի դիրկը նետուի, սակայն պարտութեամբ վերադառնայ Հռոմ, որպէսզի չփորձէ միեւնոյն արկածախնդրութիւնը Անատոլուի ափերուն վրայ:

Թուրքիան դժգոհ է նաեւ իր դրակից Յունաստանի ներքին միապետական շարժումէն: Թուրքեւյոյն բարեկամութեան ամրապնդումին վնասակար կը գտնէ յունական միապետութիւնը: Այդ պատճառաւ ալ իր մամուլով ու դիւանագիտական ներկայացուցիչներով կը միջամտէ Յունաստանի ներքին գործերուն:

Ամէնէն աւելի ուշագրաւն այն է սակայն որ Թուրքիան վստահութիւն չունի իր այսօրուան «բարեկամներուն» վրայ. մերթ Ռուսիոյ դիրկը կը նետուի, մերթ Ֆրանսայի կը յանձնուի. իրեն սահմանակից պետութիւններու կը մօտենայ, համաձայնութիւններ եւ դաշնակցութիւններ կը կնքէ, սակայն ապահով չզգար իր կացութիւնը: Ու կը զինուի անդադար, ինքնապաշտպանութեան թելադրանքին անսալով: Օդային վտանգին դիմադրելու պատրուակին տակ հանգանակութեանց կը ձեռնարկէ եւ կը քերթէ իր ժողովուրդին կաշին: 50 միլիոն ոսկի պէտք է գոյացնէ ժողովրդական հանգանակութեամբ, 500 պատերազմական սաւառնակներ գնելու համար: Կը զինուի նաեւ ցամաքի վրայ: Նոր դասեր զէնքի տակ կը կանչուին, մարզուելու պատրուակին տակ: Զինուորական մասնագէտներ պատրաստելու համար ուսանողներ կը ղրկէ եւրոպական կեդրոններ: Կը կանոնաւորէ եւ կը նորոգէ իր ծովային ուժերը:

Այս բոլորը ցոյց կուտան որ մտահոգ է Թուրքիան եւ աւելի քան անապահով է իր քաղաքական կացութիւնը»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Անճար ընտանիք մը

— • —

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 12 օգոստ.— Ազգ. Վարչութիւնս ներկայիս կուգայ ծանուցանել թէ տեղւոյս մէջ կը գտնուի Տիկ. Տիրուհի Փօչմանեան, կին Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղացի Ոսկան Փօչմանեանի եւ աղջիկ Կեսարիոյ Գուրպան Սօղաղ, Աղջէ Պաշը Թաղեցի Հաճի պէյ Մըսըրեանի, մօր անուն Շամիրամ, իր հինգ անչափահաս զաւակներով: Երկու տարի առաջ Ամերիկայէն տեղս հասած էին, բայց գործերու ձախորդ ընթացքով ամուսինը ստիպուեցաւ վերադառնալ, վերջէն տանելու խոստումով: Մինչեւ ցարդ իր ամուսինէն որ եւ է դրական օգնութիւն չէ եղած: Գաղութս պէտք եղած չափով օգնած է, զանոնք անօթի չձգելու համար: Զաւակները ամերիկ. քաղաքացի են, բայց ոչ մայրը, հետեւաբար իրենց անցագրին պայմանաժամը լրացած ըլլալով, ստիպուեցանք դեսպանատան միջոցաւ կրկին պայմանաժամ խնդրել Ուաշինկթընէն: Այս պայմանաժամն ալ լրանալով միշտ դրամի չգոյութեան պատճառաւ, դարձեալ դիմում կատարուեցաւ եւ վերջին պայմանաժամ մըն ալ առնուեցաւ, որ կը վերջանայ մօտ առենէն: Անոնց մեկնումին համար պէտք է մօտաւորապէս 6000 ֆր.ի գումար մը: Գաղութս ի վիճակի չէ այս գումարը եւ եւ իցէ հայթայթելու, ուստի որոշեցինք թերթերու միջոցաւ կոչ ընել սրտցաւ հայրենակիցներու եւ բարենպատակ հաստատութիւններու, որպէսզի եղբայրական ձեռք երկարեն եւ վերոյիշեալները ճամբու դնելով իրենց անստոյգ վիճակէն միանգամ ընդ միշտ փրկեն: Հակառակ պարագային ամէն յոյս կորսուած է եւ մեր ներկայ տագնապալի վիճակին վրայ հոգ մը եւս աւելցած: Կը սիրենք յուսալ թէ մեր այս կոչը արձագանգ պիտի գտնէ հայրենակիցներու եւ բարենպատակ հաստատութիւններու մօտ, իրենց բաժինը բերելու համար այս մարդասիրական գործին:

Ի դիմաց վարչութեան
Ատենապետ՝ Յովհ. Ասատուրեան

Հասցէ.— Ohannès Assadourian, Rue de la Liberté, Maison Laloge, Pont de Chéruy (Isère).

ՍԷՆԸ ՆԵՐԿԵԼ...

Փարիզի քաղաքապետութիւնը յաճախ արտառոց առաջարկներ կ՚ընդունի, որոնցմէ մէկն է հետեւեալը.—

Հնարագէտ մը կ՚առաջարկէ գունաւորել Սէն գետին ջուրերը, Փարիզի մէջէն անցած պահուն: Փարիզ որ կը պարծի իր շնորհագեղութեամբը, ի՞նչպէս կը հանդուրժէ այն աղտոտ հոսանքին որ իր մէջէն կը թաւալի: Ուստի, առաջարկողը, գտեր է «խնայողական» միջոց մը ներկելու Սէնը Փարիզի արժանավայել գոյնով մը: Նոյնիսկ ամառը զատ գոյն պիտի ունենայ Սէնը, ձմեռը զատ ...

... Ճիշդ Փարիզի աղջիկներուն պէս:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Այսա եւ ընդհանուր Ղարաբաղի խոցոտ հարցը: Բայց Անդրանիկը չլսեց մեզ, մնաց անդրդուելի, որովհետեւ պատմական սխալի երկրորդանք ստեղծեց իրեն համար»: Պ. Խոնդկարեան, տեսնո՞ւմ էք որ ես ոչ մի հերոսի կոյր չեմ երկրպագում եւ խանդավառւում նրանով անվերապահ կերպով: Ինչ վերաբերում է իմ վառ ոճին եւ միւս ակնարկութեանց, աւելորդ եմ համարում խօսել:

Պ. Խոնդկարեանը, թէպէտ փակագծերի մէջ, այնուամենայնիւ գրում է, որ «նա (իմա ես՝ Յ. Ս.) փորձում է արդարացնել նոյն իսկ այն ծեծն ու ֆիզիքական վիրաւորանքները, որ Անդրանիկ սովորութիւն ունէր հասցնելու նոյն իսկ մտաւորական մարդկանց»:

Այո, ինձ յայտնի է, որ Անդրանիկը տեղի եւ անտեղի կերպով ծեծել է շատ մտաւորականների, Միկոյեանների եւն., սակայն ճիշդն ասած շատ զարմացայ կարդալով վերոյիշեալ տողերը, որովհետեւ նման փորձ ես չեմ արել գրութեանս մէջ, իսկ իրականում իմ սխալով նոյն իսկ մի քանի անգամ արդէ՞ք եմ հանդիսացել Անդրանիկին ծեծելու այս կամ այն գործիչին, այս կամ այն խմբապետին: «Անդրանիկը Գորիսում ջղայնանում էր, խմում եւ սրան նրան ծեծում, տեղի եւ անտեղի կերպով»... Սա՞ է այն փորձը, որ ես կատարել եմ Անդրանիկին արդարացնելու, թէ՞ մի շարք ջղայնութիւնների եւ ծեծի դէպքերը, որ ես նկարագրել եմ ճշտութեամբ, աւելացնելով թէ Շիրինը եւ միւսները չգիտէին Անդրանիկի բնաւորութիւնը, որ նա առարկութիւն եւ միջամտութիւն չէր սիրում, երբ ուրիշները ցանկանում էին նրան խրատներ տալ, փոխանակ հլու հնազանդութեան: «Ջղայնացած վիճակում Անդրանիկը մօտեցաւ ինձ եւ հրամայեց երկու վաշտով առաջ շարժուել, տանելով եւ երկու թնդանօթները: Գիտակցելով որ դա սխալ հրաման է, ես այնուամենայնիւ կատարեցի»... Տեսնո՞ւմ էք, թէ որքան եմ արդարացնում նրա ջղայնութիւնը: («Հայրենիք», թիւ 7, 1935, էջ 126, 2րդ սիւնակ): «Հետագայում, երբ արշաւանքը դադարել էր արդէն, Գորիսում Անդրանիկը խմում է Գ.ի կենացը եւ ասում. «Եթէ կռուի առեն իմ պապ Օզանն ալ ելնէ գերեզմանէն պատասխ ուսին եւ ըսէ— Անդրանիկին սա ըսէ, ան ըսէ, չմտենեա, գիս ոչինչ չըսես, հասկցա՞ր, հասկցա՞ր»: Գուցէ այս պարբերութիւնն է փաստ ծառայել Պ. Խոնդկարեանի համար. սակայն այս պարբերութիւնը նախ պարզ կերպով ցոյց է տալիս Անդրանիկի մեծահոգութիւնը եւ անյիշաչարութիւնը, քանի որ նա խմում է մէկի կենացը, որին անտեղի է վիրաւորանքի ենթարկել, ուրեմն հերոսը ինքը գիտակցել է իր սխալը, ապա նա խոստովանում է, որ ինքը կռուի առեն անհամբեր է, հիւանդ, եւ խակապէս շատերը գիտեն, որ նա տառապում էր իշիազով, որ հետեւանք է Սասնոյ քարանձաւներում երկար ժամանակ դեգերելուն: Գիտէք Պ. Խոնդկարեան, որ եթէ շատ զօրահրամանատարների, օրինակ հէնց ռուսական զօրավարներ Կուրոպատկինի, Սուվորովի, Դրագոմիրովի եւ այլոց պատմութիւնները եւ տարօրինակութիւնները համեմատէք մեր Անդրանիկի ջղայնութեան եւ այլ արարքների հետ, կը տեսնէք որ մեր հերոսը անմեղութիւն է նրանց հանդէպ ...

Պատմութիւնը ներողամիտ է հանդիսանում յանուն կարգապահութեան եւ ընդհանուր շահերի համար կատարուած մեղաւոր արարքներին եւ զօրավարների ծեծը մէկդի դնելով՝ արձանագրում է սոսկ նրանց հերոսական գործերը:

Ի մէջ այլոց պէտք է յիշէք, որ ես շատ աւելի խանդավառուել եմ Նիկոլ Դումանով, երբ գրում էի նրա մասին նոյն «Հայրենիք» ամսագրում հինգ տարի առաջ, ցաւում եմ միայն որ տեղումս այն ժամանակ չէին ստացւում «Հայրենիք» օրաթերթի համարները, որպէսզի իմանամ թէ նոյն գրագէտս ի՞նչպէս է արտայայտուել այդ խանդավառութեանս առթիւ, քանի որ ես Նիկոլ – Դումանին մեծ ռազմագէտ եմ համարում եւ նրա կտրուկ վճռականութեան արդիւնք եմ գտնում հայ – թաթարական ընդհարումների օրերին մեր ցեղի պատուով դուրս գալը:

Ինչպէս էլ ուզում է վերաբերուած լինի իմ «Նիկոլ-Դուման» աշխատութեանս, այս իմ լուսաբանութիւնները կը մնան իրենց ուժի մէջ: Միայն շատ կը ցանկայի որ Պ. Խոնդկարեանը աւելի ուշադիր լինէր դէպի գրուածքները եւ կանխակալ կարծիքներով չառաջնորդուէր այս կամ այն գրողի, այս կամ այն հերոսացած անձնաւորութեան հանդէպ: Հեռուից հեռու գիտեմ, որ Պ. Խոնդկարեանը լուրջ մարդու համբաւ ունի, սակայն ես բաւական հիասթափուեցայ ոչ թէ նրա գրախօսականները կարդալով իմ աշխատութիւնների մասին, այլ երբ ամիսներ շարունակ ականատես եղայ այն ցաւալի երեւոյթին, որ մեր ականաւոր նահատակ է. Ակնունու «Դէպի կոխ» աշխատութիւնը իւրացնող Կ. Մանդակունուն նա չկարողացաւ քննադատել, իսկ տողերս գրողը եւ ուրիշները իրարից անջատ անմիջապէս իմացանք եւ յայտնեցինք այդ մասին ուր հարկն է...

«Հայրենիք» օրաթերթի խմբագրութիւնից յատկապէս խնդրում եմ, որ սոյն յօդուածը բարի լինի արտատպելու իր էջերում:

(Վերջ) ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓ[illegible]

քարները կը վնասեն ազգային տնտեսութեան եւ կառավարութեան ձեռնարկներուն։ «Պէտք է որ Գերմանիոյ եւ արտասահմանի մէջ գիտնան թէ իրաւունքը կը յարգուիմեր երկրին մէջ»։ Ցետոյ Տոքթ. Շախտ տեղեկութիւններ տուաւ երկրին ելմտական կացութեան մասին։ Զինուորութեան վերահաստատումը նպաստած է նուազեցնելու գործազրկութիւնը։ Բայց մեծ հոգեր կը մնան դեռ, ինչպէս երերուն պարտքերը։

Ընկերվարական գործադիր կոմիտէին ժողովը

Ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր կոմիտէին ժողովը, որ բացուած էր հինգշաբթի օր, Պրիւսէլի մէջ, վերջացաւ կիրակի օր։ Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր հապէշական տագնապը եւ պատերազմի վտանգը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ժողովին կը մասնակցէր ընկ. Ս. Սասունի, որ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն պիտի ներկայացնէ ժողովին վերլուծական պատկերը։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond - Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ կարգով.—

Երկուշաբթի, 19 օգոստոս թիւ 11,001—11,000։
Երեքշաբթի, 20 օգոստոս, թիւ 11,101—11,200։
Չորեքշաբթի, 21 օգոստոս, թիւ 11,201—11,300։
Հինգշաբթի 22 օգոստոս, թիւ 11,301—11,400։
Ուրբաթ, 23 օգոստոս, թիւ 11,401—11,500։

Թերացողներուն թղթածրարը պարզապէս կը ջնջուի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ պատուիրակութիւններ պիտի փոխանակուին Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ։ Խորհրդային պատուիրակութիւնը պիտի գայ մօտերս, մասնակցելու համար Ֆրանսայի աշնան ռազմափորձերուն, իսկ սեպտեմբերին Մոսկուա պիտի երթայ ֆրանսական պատուիրակութիւնը, նախագահութեամբ զօրավարի մը։

ՊԵԼԺԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը կիրակի օր տօնեց իր հաստատութեան յիսնամեակը։ Այս առթիւ թափօր մը կազմուեցաւ որ տեւեց երեք ժամ։ Կը մասնակցէին 150,000 ցուցարարներ։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ եւ կիրակի շարունակուեցաւ բանուորական դաշնակցութեան կազմակերպած մարզահանդէսը, մեծ հետաքրքրութիւն շարժելով։

Շաբաթ օրուան մրցումներուն մէջ Խ. Միութեան մարզիկները չարաչար պարտութեան մատնեցին իրենց հակառակորդները, թէ հեծելանիւի, թէ պասքէթ պոլի եւ թէ ֆութպոլի մրցումներուն մէջ։ Խ. Միութեան պասքէթ պոլի կին բաժինը՝ յաղթեց Ֆրանսայի կին բաժնին 49ի դէմ 11ով։ Իսկ ֆութպոլի խումբը 11ի դէմ 0 կէտով յաղթեց հոլանտական բանուորական անջատուած խումբին։ Գալով հեծելանիւի մրցումներուն որ նոյն օրը տեղի ունեցաւ եւ որոշուած էր երեք մրցում, Խ. Միութեան հեծելանուորդները երեք մրցումներուն ալ յաղթական ելան։ Խ. Միութեան հեծելանուորդները նոր մեթոտով էր որ կը մրցէին։

Կիրակի օր Ալֆորվիլի մէջ տեղի ունեցան ֆինալի մրցումները, Թէնիսի, պասքէթ պոլի եւ ֆութպոլի։ Այս մրցումներուն մէջ ալ Խ. Միութեան մարզիկները յաղթեցին անգլիական թէնիսի անջատուած խումբին 6—4, 6—2։ Պասքէթ պոլի Խ. Միութեան խումբը յաղթեց ֆրանսականին 65ի դէմ 12։ Իսկ ֆութպոլի խումբը նման տեսնուած յաղթութիւն մը տարաւ, անշարժութեան մատնելով ֆրանսական անջատուած խումբին եւ յաղթելով 17ի դէմ 1ով։ Ռուս մարզիկներուն խաղարկութիւնը շատ բարձր է։

⁂ Խ. Միութեան մարզիկները մրցումներ պիտի կատարեն վաղը, չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի գիշեր։ Չորեքշաբթի գիշերուան մրցումը տեղի պիտի ունենայ Իսի լէ Մուլինօ, Մէզօն տիւ Բէօբլի (27, Ավընիւ տը Վէօրսէօնի) մէջ։ ժամը 20.30ին։ Իսկ հինգշաբթի գիշեր Վիթրիի մէջ քաղաքապետութեան պարտէզին մէջ (անձրեւի պարագային մրցումները տեղի պիտ ունենան Սալ տը Ֆէթ մէջ)։

Ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանանք թէ մեր հայրենակիցը Ս. Համբարձումեան պիտի ջանայ մրցանիշ կոտրել։

× Թաս գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Խորհրդ. Միութեան կոֆամարտի մրցումները վերջացած են հետեւեալ արդիւնքով։ Միութեան ախոյենութեան տիտղոս ստացած են հետեւեալ հայերը.— Թայմուրեան՝ ծանր ծանրութեան մէջ, Սերոբ՝ Աքաղաղի ծանրութեան մէջ։ Հ. Ս.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻԻՐ-ՍԵՐՈԲԻ, Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇի եւ ուրիշներու յիշատակին։

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ, ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄ.ՆԵՐՈՒՆ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Camp. «La Baronne» Route de Château Gombert. Սէն-Ժէռօմէն վեր։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ. մեներգ, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ։

Վ.ԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի՝ ԱՆՈՒՇ ԶՈՒՐԻ ԼԱԳԱՆԻՔ (ԶԱՒԵՇՑ)

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.։

Որոշուած սահմաններէն անցնիլը արգիլուած է։

Արգիլուած է նաեւ դուրսէն բան ծախելը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, կիրակի առտուան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ   Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 էջ

Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք։

Կարելի է վճարել երկու անգամէն։

Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Chéque Postal, PARIS: 1278-35, Հեռաձայն՝ Danton 88-65, որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրուիլ ուզողները։

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի։

CABINET de Mᵉ V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

44, Rue Lafayette – Paris (9)   Métro: Peletier Tél. Prov. 78 – 38

Կը ստանձնէ Առեւտրական, Պատժական եւ Քաղաքային ամէն տեսակ դատեր։ Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններ դատական եւ վարչական գործերու համար գրաւոր եւ կամ բերանացի։ Նախարարութեանց եւ բոլոր պաշտօնատուններու մօտ, վարչական եւ իրաւական դիմումներ։ Հայ առեւտրականներու եւ անհատներու մասնաւոր դիւրութիւններ պատուագնի վճարման համար, նկատի առնելով ներկայ տնտեսական տագնապը։ Մասնաւոր սպասարկութիւն քաղաքային եւ կրօնական ամուսնալուծման դատերու համար, ինչպէս նաեւ վիզայ Ամերիկա մեկնելու համար։ Արագութիւն եւ գաղտնապահութիւն։ Դիմեցէք եւ պիտի ստանաք ամէն գոհացում։ Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս։   Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է։

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Rue Allée Thénard N. 3 — IX

ԾԱԽՈՒ Է

Գետին մը Պուժէի օդակայանին դիմացը։ Զեղչեալ գին։ Դիւրութիւն վճարման։

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

9ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ)։

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն	10	ֆրանք։
Տպգր. ծախք	1	»
	11	ֆրանք։

Գաւառէն ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի։
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ «HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՍ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ

ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծրարիր »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թուղթիկ – ծանուցում	[illegible] »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

17, Rue Damesme – PARIS (13ᵉ) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76-39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ

Photo ARAX & HENRY անուան տակ։

Օժտուած լոյսի ու այլ զետեղումներու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ։

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար։

Ամառթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին ՄԵԾ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres - Babylone).

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս կիրակի, առաւօտեն մինչեւ կէս գիշեր ՌՈՊԻՆՍՈՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ

Անձրեւի պարագային ճաշկերը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ։

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Ռոպինսոն վերջակայութիւն։

Մուտք 3 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ծըրծիս ազգաւ յոյն էր և քրիստոնեայ ծնողաց անունը փոխած։ Ասիկայ քրիստոնէական կրօնին ճշմարտութեան վերայ ներքին համոզմամբ հաւատալով՝ կը փափաքի եղեր մկրտուելու եւ Քրիստոնեայ ըլլալու. բայց ոչ իրեն հայրենի երկրին, ոչ Երուսաղէմի եւ ոչ ուրիշ տաճկի երկրի մէջ համարձակեր է իւր կրօնը փոխելու, եւ միտքը դրեր է իր մտերիմ ընկերոջը հետ մինչեւ Թէոդորոս թագաւորին մօտ երթալ եւ հոն մկրտուելով՝ յայտնի եւ աներկիւղ պաշտել իւր սիրած ու ընտրած հաւատքը։ Բայց ինչպես վերը ըսինք, գողերու հանդիպելով, մինչեւ Ըսար — Ամպա եկեր ու ըստ օրինաց երկրին հոն լեռը կը սպասէին որ բարեպատեհ առիթով մը թագաւորին ներկայանան։ Բաղդը ինչպէս մեզի՝ նոյնպէս անոնց ալ արժանի չըրաւ թագաւորին հանդիպելու, այլ մնացին մեր քովը, վիճակակից եղան մեզի՝ միեւնոյն տառապանքները կրելով, եւ մեզի հետ կրկին ետ դարձան մինչեւ ի Մուսավա։

— • —

ԳԼՈՒԽ Դ.

Ըսար — Ամպայի ստորագրութիւնը, պահպանութիւնն եւ անոր կառավարութեան եղանակը։ Բանտարգելոց վիճակը եւ անոնց պահպանութիւնը։ Եղեռնագործը։ Տաղաւարաց եւ վերացման խաչի տօնին հանդէսը. իրավարութիւն։ Իշխանաց խորհուրդը։ Արպ ամպայի իշխանին տեսութիւնը, պարգեւատրութիւն եւ փոխարինութիւն։

Գիտենք արդէն որ Հապէշստանի քրիստոնէից ձեռքը գտնուած երկիրները չորս մասի կամ իշխանութեան կը բաժնուին, որ են. Ամարա, Կոճամ, Շօա եւ Թէկրի։ Ամարա ամէնէն մեծ մասն է, եւ այս երկրին մէջ է Ըսար — Ամպա (*) ըսուած ամուր եւ անմատչելի լեռը. ասոր ստորոտն է Ճըլկա (**) ըսուած գիւղաւանը, որ մանր գիւղերէ կամ արուարձաններէ կը բաղկանայ։

Ըսար — Ամպայէն երկու ժամ հեռի է Արպ'ամպա կոչուած լեռն ալ։ Թէ անոնք եւ թէ ասոնք նման ուրիշ շատ լեռներ ալ կը գտնուին Ամարայի զանազան կողմերը. այնպէս ամուր ու անառիկ տեղեր են, որոնք իւրաքանչիւրը մէկ մէկ բնական ամրոցներ են եւ ապաստանարան թշնամեաց դէմ։ Մենք ըստ որում Ըսար — Ամպայի մէջ կը բնակէինք, կ'արժէ որ համառօտ մը ասոր ստորագրութիւնը ընեմ։

Այս լերանս դիրքը արեւմտքէն դէպի արեւելք երկընցած է. հիւսիսէն ու հարաւէն նմանապէս եւ արեւմտքէն գրեթէ անմատչելի է սեպացեալ ժայռերով բարձրացած ըլլալուն։ Երկու դուռ կամ պահակ ունի, արեւելքէն ու արեւմտքէն. արեւմտեան կողմինը թէպէտեւ բարձր ու դահավէժ դիրքով, բայց ունի անցք մը, որ վտանգի ժամանակ կրնայ մէկ կամ քանի մը հոգի պաշտպանել զայն յարձակման դէմ, եւ միշտ պահպանութեան տակ է։

Իսկ արեւելեան կողմի պահակը արձակ է, ունի իրեն կից ուրիշ լեռ մը, ըստ որում բոլոր երկիրը լեռնային է. եւ անոր հետ կը հաղորդուի կամրջի նման մարդակներ երկնցընելով, զոր խաղաղութեան ժամանակ կը թողուն եւ կռուոյ ժամանակ կը վերցընեն։ Այս պահակէս է նաեւ կամրջին քովէն վար դէպի լերան ստորոտը իջնելու ճամբան. եւ այս ճամբէս ելանք մենք Ըսար — Ամպա, որ պատուոր դուռը կը համարուի, եւ ունի փայտաշէն ամեւ փեղկեր։ Լերանը մէջ տեղ տեղ ակօսաձեւ հողային գետիններ կան վարուցանի համար, եւ թէպէտ խիստ բարեբեր են, սակայն լեռնապահ զօրաց տարեկան կերլեաց չեն բաւեր, այլ անոր պակասը դրսէն տուրքի տեղ ժողոված արմտիքներով կը լեցընեն։

Ինչպէս արեւմտեան՝ նոյնպէս արեւելեան այս դուռը հաւատարիմ պահապաններու հսկողութեան ներքեւ կը գտնուի, որոնք կարգաւ գիշեր ու ցորեկ կը պահեն. եւ այս պաշտօնը ժառանգական է որդւոց յորդիս։ Ոչ ոք կրնայ ներս մտնել առանց կանխաւ պահապանը ներսի իշխանին լուր տալու, եւ անկէ հրաման ընդունելու. իսկ գիշերանց ներս մտնել ուզողը, պէտք է ներսի մարդոցմէ երաշխաւոր մը ունենայ իր անձին։

Թագաւորին կողմէն երկու իշխան կը նստին հոս, մէկը Ըսար—Ամպա, միւսը Արպ'ամպա, որոնց մէկը ազգաւ Գըմանդ(*) է եւ միւսը քրիստոնեայ։ Բայց Թէոդորոս թագաւորը անոնց հաւատարմութեանը վստահ չըլլալով, յիշեալ երկու գլխաւոր իշխանները, որ Ճըլկայ գաւառին կուսակալները կը համարուին, իբրեւ պատանդ իւր քովը պահելով, անոնց կողմէն՝ մէկուն որդին կը նստի իբրեւ օգնական ուրիշ մէկու մը հետ, եւ միւսին երկու պզտի եղբարքը ուրիշ օգնականով մը։ Եւ ասոնք ալ դարձեալ, մէկը՝ այսինքն քրիստոնեայ իշխանին մէկ եղբայրը Ըսար — Ամպա կը նստի փոխանորդ մը դնելով իր կողմէն Արպ'ամպայի մէջ, եւ միւսը այսինքն Գըմանդ իշխանին որդին Արպ'ամպա կը նստի փոխանորդ մը ունենալով իրեն Ըսար—Ամպայի մէջ։ Կառավարութեան այս կերպը ինչ Թէոդորոս հաստատած է, որով թէ իւր կասկածոտ բնաւորութիւնը եւ թէ իւր մարդոց անհաւատարիմ եւ ապստամբութեան դիւրագրգիռ ըլլանին ցոյց կուտայ։ Թէ Ըսար—Ամպայի եւ թէ Արպ'ամպայի իշխանքը, որոնց բնակութիւնը նոյն լեռներուն մէջ է, Ճըլկայի տօնավաճառի օրերը վար կ'իջնան՝ որ յանկարծ վրայ եկող աւազակներէն ու ապստամբներէն պաշտպանեն թէ ժողովուրդը եւ թէ անոնց ապրանքը։

(Տար.)

(*) Ըսար — Ամպա կը նշանակէ խոտի ամրոց. իսկ Արպ'ամպա՝ Քառասուն ամրոց, դրով իւր խիստ ամուր ըլլալը կը ցուցընէ։

(**) Ճըլկա անունը ընդարձակ առմամբ կը տրուի նաեւ Ըսար—Ամպայի իշխանին կառավարած բոլոր գաւառին, եւ կը նշանակէ կտաւատի հունտէ շինուած պօզա։

(*) Գըմանդ բառը Հապէշներու ցեղ մըն է, որոնք Ամարայի երկիրը միայն կը գտնուին, եւ են անկրօն եւ անհաւատ, այլ քաջ ու սրտոտ են կռուոյ մէջ եւ վարպետ գող։ Ասոնց վրայ Բ. Հատորին մէջ պիտի խօսինք։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 21 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2888

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԻՔԻ ՄԸ ԵՐԵՔ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

«Ո՞ւր կ'ուզեն տանիլ մեզ», կը հարցնէինք անցեալ օր, ակնարկելով գաղութներու մէջ սարքուած կղերապետական դաւերուն:

Այդ առթիւ բացատրեցինք թէ միայն էջմիածինը, Անթիլիասը կամ Երուսաղէմը չեն այս տխուր խաղերուն պատասխանատուները:

Նոյնքան եւ աւելի չարաչուք դեր կը կատարեն բազմաթիւ անվեղար տարրեր, երբեմն բարեմտութեամբ, իսկ աւելի յաճախ նենգամտութեամբ, կուսակցական մոլեռանդութեամբ կամ անյատակ տգիտութեամբ:

Թոյլ տուէք ներկայացնել քանի մը իրողութիւններ, իբրեւ լուսաբանութիւն:

1. Էջմիածինը իբրեւ կաթող. նուիրակ Պաղտատ ղրկած էր երկդիմի վեղարաւոր մը, Ռուբէն եպիսկ. Մանասեան: Այս բրածոն շուտով դարձաւ գործիք՝ ամէնէն տխմար կամ պղտոր տարրերուն ձեռքը, եւ գաղութին գլխուն նստաւ իբրեւ կատարեալ փորձանք:

Երբ կառավարութիւնը վաւերացուց Իրաքի հայ գաղութին կազմական կանոնագիրը եւ օրինաւոր ընտրութիւններ կատարուեցան, եպիսկոպոսին առագաստները շատոնց իջած էին: Երեսփ. ժողովը կը պատրաստուէր դաս մը տալու, քննելով իր կասկածելի հաշիւները, բայց նուիրակը փութաց հրաժարական տալ եւ Երուսաղէմ քաշուիլ: Միակ ելքը՝ ե՛ւ իրեն ե՛ւ գաղութին համար:

Արդ, քանի մը ամիս առաջ իմացանք թէ այս դիմակաւոր դաւադիրը կաթող. նուիրակ նշանակուած է ... Հարաւ. Ամերիկայի, անցեալ փետրուարին, եւ թէ դրամի կը սպասէ, ճամբայ ելլելու համար:

«Յառաջ» օրը օրին պարզեց այս նորագոյն խայտառակութեան բացասական հետեւանքները, գաղութներու խաղաղութեան տեսակէտէն:

Ոչ մէկ նոր լուր՝ այդ օրէն իվեր: Եւ ահաւասիկ ամենավերջին դաւը:

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, խնդութեամբ կ'աւետէ երկու սիւնակի վրայ. — «Պաղտատի hայութիւնը կը վերստափի եւ ինքզինքը կը սրբագրէ: Մանասեան եպիսկոպոս կը վերընտրուի առաջնորդ Իրաքի Հայոց»:

Թերթին Երուսաղէմի թղթակիցն է որ կը հաղորդէ այս «յոյժ ուրախացուցիչ լուրը»: Ու կ'աւելցնէ.— «Այս կը նշանակէ թէ գաղութը զարթօնքի մէջ է, եւ Դաշնակներուն կը մնայ «լալ եւ կրճտել ատամանց»:

Ռամկավար թղթակիցը— թերեւս նոյնինքն «նորընտիր» առաջնորդը — չըսեր թէ ի՛նչպէս տեղի ունեցաւ այս անակնկալ «զարթօնքը»:

Այդ փափուկ խնդիրը կը լուսաբանէ «Յուսաբեր»ի Պաղտատի թղթակիցը (10 օգոստ.).—

Օգոստ. 1ին կը գումարուի Իրաքի Գաւառ. ժողովը: Հակառակորդները կը վերսկսին պայքարը: Օգոստ. 3ին, «պլօք»ին վարիչը, Կ. Մելքոնեան, ծայրայեղութեան տարած ըլլալով իր գահիկ խաղերը, ներկայ 25 երեսփոխաններէն 13 հոգի կը ձգեն կը հեռանան: Մնացեալները, հազիւ 12 հոգի, օգտուելով առիթէն, յանկարծ սեղանի վրայ կը դնեն «առաջնորդի փակուած խնդիրը եւ 9 ձայնով Իրաքի «առաջնորդ» կ'ընտրեն Ռուբէն Մանասեանը: Նախագահն ալ, որ քուէ չունի, երկու ձայն կուտայ»:

2. Հեռաւոր Քալիֆորնիոյ գաղութը երկու տարիէ ի վեր խռովեալ վիճակ մը կը ներկայացնէ, իբրեւ հետեւանք էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին անխորհուրդ, անարդար եւ գրգռիչ միջամտութեանց:

Կարծես օդանաւ ըլլար, կոնդակ թռցնելով ովկիանոսէ ովկիանոս, էջմիածինը նախ հեռացուց Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեանը, յետոյ առաջն. տեղապահը՝ երիտասարդ վարդապետը, եւ գաղութին գլխուն դրաւ «հայրապետահաստատ» վարչութիւն մը՝ իր նշանակած փոխանորդով: Այսինքն, արհամարհեց ե՛ւ սահմանադրութիւն, ե՛ւ ժողով ե՛ւ հանրային կարծիք: Ճիշդ ինչպէս հիւսիսային Ամերիկայի մէջ:

Ուրեմն, այնտեղ ալ ափ մը դաւադիր մարդիկ կը կազմալուծեն չէն գաղութ մը, պարզապէս ուժ առնելով էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդէն, որ կը շարունակէ կոնդակներ արտածել:

3. Եւ ահաւասիկ Աթէնքի գարշանքը, Կարապետ Մազլըմեան:

Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, այս մարդը անէծքի մը պէս թառած է գաղութի գլխուն: Չկայ մէկ հատիկ պարկեշտ մարդ, հին թէ նոր ծանօթ, որ կարենայ բարի բան մը խօսիլ այս անորակելի փորձանքի մասին: Նոյն իսկ ռամկավարները չեն կրցած զսպել իրենց վրդովումը, բազմաթիւ աղտոտ գործերու մէջ բռնուած ըլլալով:

Հրեշտակ իսկ ըլլար, այս մարդը այլեւս տեղ չունէր այդ գաղութին — որ եւ է գաղութի մէջ — այնքան փորձառութիւններէ յետոյ:

Եւ էջմիածնի նուիրակին առաջին գործը պիտի ըլլար հասած օրէն Աթէնք երթալ եւ ձեռքովը վանք մը քշել այս քուռր Պետրոսը, նոյն իսկ իրենց՝ Հայ. եկեղեցւոյ շահուն համար:

Եթէ Գարեգին արք. չըմբռնեց կացութիւնը կամ չհամարձակեցաւ նախաձեռնութիւն ստանձնել, բոլոր հոսանքները միասին պիտի պահանջէին անոր հեռացումը, յանուն գաղութի խաղաղութեան:

Մինչդեռ, այս մերկապարանոց խայտառակութիւնն ալ դարձաւ կուսակցական դրամագլուխ: Մարդիկ պատիւ սեպեցին պաշտպանել անպարտկելին, անորակելին, պարզապէս ազդեցութեան պայքար մղելու համար:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս երեւոյթները:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Բանակցութիւնները պիտի խաչէին մինչեւ Սեպտեմբեր 4

ԿՌԻՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԾԱՒԱԼՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի օրուան ձախողումէն յետոյ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ պատուիրակները մեկնեցան Փարիզէն, այլեւս աւելորդ գտնելով իրենց ներկայութիւնը: Պարոն Ալոյզի, Իտալիոյ առաջին պատուիրակը, այս առթիւ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ որ եւ է հնար չի տեսներ դիւանագիտօրէն լուծելու վէճը, ինչպէս հաղորդուած էր կիրակի օրուան զեկոյցով: «Դեռ կարգադրութեան պատեհութիւն մը կայ, բայց ես սկեպտիկ եմ, քանի որ կարելի չեղաւ համաձայնիլ երեք պետութեանց պատասխանատու պատուիրակներուն հետ ուղղակի շփումով»: Պատուիրակը բացատրեց թէ Իտալիա երբեք չէ ծածկած իր նպատակները՝ Եթովպիոյ մէջ: Այդ նպատակները յստակօրէն պարզուեցան Պ. Իտընի, երբ Հռոմ կը գտնուէր, ինչպէս եւ Փարիզի խորհրդաժողովին սկիզբը: Իտալիա ապահովութիւն կը պահանջէ արեւելեան Ափրիկէի մէջ: Սթրէզայի համաձայնութիւնը տիրական դեր մը կուտար Իտալիոյ՝ Եւրոպայի գործերուն մէջ, իսկ այդ պարագան կը պարտադրէ որ բացարձակ ապահովութիւն վայելէ ուրիշ վայրերու մէջ: «Մենք չկրցանք ստանալ այդ ապահովութիւնը: Վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին մենք զանազան դաշնագիրներ ստորագրեցինք Հապէշիստանի հետ, բայց անոնք երբեք չյարգուեցան:

Պատասխանելով զանազան հարցումներու, պարոն Ալոյզի յայտարարեց.

— «Ափրիկէի մէջ կատարուելիք զինուորական գործողութիւնները չեն կրնար ազդել Իտալիոյ քաղաքականութեան վրայ՝ Աւստրիոյ հանդէպ: Մենք այս կէտին մէջ համաձայն ենք Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի եւ պատրաստ՝ անոնց հետ գլուխ հանելու դանուբեան դաշինքը: Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան սեպտ. 4ի ժողովին, մեզի կը վերապահենք հոն երթալու որոշումը: Իտալիա չուզեր հեռանալ Ժընեւէն: Բայց հասկնալի է որ երբ ձեզ կը ճամբեն, ստիպուած էք ելլել երթալ: Սկզբունքով, մենք ներկայ պիտի ըլլանք: ՍԱԿԱՅՆ ՄԵՐ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԷՆ»:

Հարցում.— Իտալիա ի՞նչպէս կ'ըմբռնէ արեւելեան Ափրիկէի ապահովութեան իրականացումը:

— Զինաթափ ընել Եթովպիան եւ հսկողութեան տակ առնել անոր զինուորական կազմակերպութիւնը: Մենք Փարիզի խորհրդաժողովին մէջ ընդհանուր գիծերով պարզեցինք հսկողութեան խնդիրը, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու:

— Ինչո՞ւ մերժեցինք անգլեւֆրանսական առաջարկները:

— Անոնք միայն տնտեսական խնդիրը կը շօշափէին: Ճիշդ է, առաջարկեցին մեզի յանձնել Եթովպիոյ թղթատարական հաղորդակցութեանց եւ սահմանային ոստիկանութեան հսկակշիռը, բայց մենք որ եւ է ապահովութիւն չենք տեսներ այդ ծրագիրներուն մէջ: Ապահովութեան տեսակէտով, իւրաքանչիւր պետութիւն ինքն է իր դատաւորը: Մենք 200,000 զինուոր կեդրոնացուցած ենք Էրիթրէի եւ Սոմալիի մէջ, մեր դիմացն ունենալով 450,000 հոգի, որովհետեւ կը զգանք թէ մեր գաղթավայրերուն գոյութիւնը անմիջական վտանգի տակ է: Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի, մենք շուտով ռազմափորձեր պիտի կատարենք հիւսիսային Իտալիոյ մէջ, համախմբելով մէկ միլիոն զինուոր»:

Խօսակիցները մանրամասնութեանց մէջ մտնելով, դիտել տուին թէ Եթովպիան գրեթէ անզէն վիճակ մը ունի, արդի սպառազինութեանց տեսակէտով եւ թէ տակաւին երկու ամիս առաջ էր որ Անգլիոյ դիմեց, զէնքի արտածման արտօնութիւն խնդրելու համար: Երբ հարցուցին թէ ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Իտալիա, եթէ Անգլիա վերցնէ զէնքի արտածման արգելքը, պատուիրակը մերժեց պատասխանել, բայց իր խօսակցութեան ոգիէն կը հասկցուէր թէ Իտալիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն: Ուրիշ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ պարոն Ալոյզիի յայտարարութիւնները մէկ եզրակացութեան կը տանին,— պատերազմ:

⁂ Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Անգլիոյ պատուիրակները տեսակցութիւն մը ունեցան հապէշական դեսպանին, չեխական դեսպանին եւ ուրիշ միջազգային դէմքերու հետ: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս վերջին տեսակցութեան, քանի որ կապ ունի Փոքր Համաձայնութեան մտավախութեանց հետ: Արդարեւ, Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա շատ կը վախնան որ նախընթաց մը ստեղծուի, երբ մեծ պետութիւն մը յարձակի փոքրի մը վրայ (Իտալիա – Հապէշիստան), եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ վտանգուի, եթէ Իտալիա քաշուի:

Ուշագրաւ իրարանցում Լոնտոնի մէջ

Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Պոլտուին, որ էքս – լէ Պէնի ջերմուկները կը գտնուէր, Լոնտոն վերադարձաւ երէկ իրիկուն, նախագահելու համար նախարարական արտակարգ նիստին: Փարիզի բանակցութեանց խզումէն իվեր ուշագրաւ իրարանցում մը կը տիրէ Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Թագաւորն անգամ անմիջապէս իր ամառնային դղեակը կանչեց արտ. նախարարը, անոր բերնէն լսելու համար մանրամասն զեկոյց մը: Դեռ ուրիշ պարագաներ ալ օգոստոսի այս տաքուն՝ կ'ապացուցանեն թէ Անգլիա խոր մտահոգութեամբ կը հետեւի իտալեւհապէշական տագնապին եւ լուծումներուն: Կը նշանակէ թէ անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ ան-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՆՑԱՆՔ ԵՒ ՊԱՏԻԺ

Խորհրդային թերթերը պարբերաբար կը հրատարակեն ցանկեր, կուսակցութենէ վտարեալներու մասին:

Այդ առթիւ, հրապարակաւ կը ծանուցուին ոչ միայն վտարեալներուն անունները, այլեւ յանցանքները:

Առջի օր այդպիսի ցանկի մը հանդիպեցայ «Խ. Հայաստան»ի մէջ (3 օգոստոս):

Կ'արտագրեմ նոյնութեամբ, որպէսզի բարեկամ թէ թշնամի կարդան իրենց աչքերով: Փոխած եմ միայն ուղղագրութիւնը, պարզապէս դիւրացնելու համար ընթերցումը:

Կարդացէք, ուրեմն, իւրաքանչիւր նախադասութենէ յետոյ լայն շունչ մը քաշելով կամ ... «ափէրէթիֆ» մը ճնկելով.—

«Համ. Կ.(բ) Կ.Կենտկոմին կից Կուսակցական Վերահսկողութեան յանձնաժողովի Հայաստանի Կուսկոլեգիայի 1935 թուականի յուլիսի 8ի, 9ի, 10ի եւ 15, որոշումներով կուսակցութիւնից վտարուած են հետեւեալները.

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԻՑ՝

Մակար Խորենի Շահօեան, կուսակցութեան թեկնածու 1932 թուականից — երկերեսանիութեան եւ նացիոնալիստական արտայայտութիւնների համար:

ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԻՑ՝

Անդրանիկ Ալեքսանի Շահրազեան, կուսակցութեան անդամ 1932 թուականից — քաղաքական քայքայուածութեան եւ կուսակցական զգաստութեան բթացման համար:

Սողոմոն Միսակի Ստեփանեան, կուսակցութեան թեկնածու 1931 թուականից — անսահմանապահական բրիգադում աշխատելուց խուսափելու եւ նացիոնալիստական տրամադրութիւններ երեւան բերելու համար:

ԱԽՏԱՅԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԻՑ՝

Երեմ Մեսրոպի Գրիգորեան, կուսակցութեան անդամ 1926 թուականից,— անհատական ցանք կատարելու, կոլտնտեսային աշխատանքից խուսափելու եւ կոմոնապարծութեան համար:

Աշոտ Գէորգի Փանոսեան, կուսակցութեան անդամ 1930 թուականից — սկանտալի կազմակերպման մասնակցելու եւ գիւղացիներին ծեծելու համար:

Վարդան Աբրահամեան, կուսակցութեան անդամ 1927 թուականից — երկերեսանութեան համար եւ որպէս քայքայուած տարր»:

X

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, այս խորախորհուրդ զեկոյցին մէջ կան բառեր եւ բացատրութիւններ որոնք ինծի համար ալ չինարէն կամ օդուղերէն են: Օրինակ՝ սա «քաղաքական քայքայուածութիւն»ը եւ «կոմոնապարծութիւն»ը:

Իսկ ամբողջութիւնը նախ ֆրանսերէնի եւ յետոյ հայերէնի թարգմանելու համար կ'առաջարկեմ մրցանակ մը սահմանել, Մշակոյթի տօնին առթիւ:

Առով ապացուցած կ'ըլլանք թէ մենք ալ կը սիրենք «ինտէրնացիոնալ կուլտուրա»ն, եւ փրկուա՛ծ ենք «նացիոնալիստական» տրամադրութիւններէ:

ՎԱՀԷ

Ե՞րբ կուգայ Պ. Շահվէրտեան

Իրազեկ աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ Պ. Դ. Շահվէրդեան, որ պաշտօն ստացած է կազմակերպելու ներդաշնը, Փարիզ կը հասնի մինչեւ ամսու վերջը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՇՈՒՐՋ

Կառավարական զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ օգոստոս 7ին, ժամը 17ին, կարճատեւ հիւանդութենէ յետոյ, Կիսլովոդսկի մէջ վախճանեցաւ Անդրկենտգործկոմի անդամ, Հայաստանի ժողովրդական գրող՝ Ալեքսանդր Շիրվանզադէն 77 տարեկան հասակին մէջ:

Այս առթիւ Խ. Հայաստանի ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը որոշեց հանգուցեալին մարմինը փոխադրել եւ թաղել Երեւանի մէջ, պետական ծախքով: Թաղման յանձնաժողովին անդամներն էին.— Ա. Եղիազարեան (Նախագահ), Աբխեան, Ս. Շահվերտեան, Դաշտոյեան, Զօրեան Ստեփան, ակադեմիկոս Ա. Թամանեան, Դ. Սիմոնեան: Մարմինը Կիսլովոտսկէն Երեւան տեղափոխելու համար, յատուկ յանձնախումբ մը ճամբայ ելաւ, հետեւեալ կազմով.— Դրաստամատ Սիմոնեան, Արով, Ստեփան Զօրեան եւ Ջանան:

Շիրվանզադէի մարմինը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց զմռսելու համար:

«Արգիլուած գօտի» Կովկասի եւ Հայաստանի մէջ

Երեւանի թերթերը կը հրատարակեն Անդրկովկասի Խ. հանրապետութեանց «ներքին գործավարութեան Հայաստանի վարչութեան» մէկ զեկոյցը, որով հետեւեալ կանոնները կը սահմանուին «սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու թոյլտուութիւն ստանալու համար».—

1. Երեւան եւ Լէնինական քաղաքներուն մէջ բնակող քաղաքացիներուն սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու արտօնութիւն կը տրուի Անդրկովկասի ներքին գործավարութեան սահմանապահ ջոկատներու վարչութեանց կողմէ:

2. Սահմանամերձ արգիլուած գօտին բնակող քաղաքացիներուն սահմանամերձ միւս շրջաններու սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու արտօնութիւն կը տրուի սահմանապահ հրամանատարութեանց կողմէ: (Բնագիրը՝ «կամենդատուրա» ...):

3. Սահմանամերձ արգիլուած գօտիի սահմաններէն դուրս եղած գիւղերու մէջ բնակող քաղաքացիները սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու արտօնութիւն կը ստանան ներքին գործավարութեան շրջանային բաժանումէն:

4. Սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու արտօնութիւն ստանալու համար եղած դիմումներուն պէտք է կցել երկու լուսանկար եւ հետեւեալ փաստաթուղթերը: (ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները):

5. Այն քաղաքացիները որոնք մշտական բնավայր չունին, սահմանամերձ արգիլուած գօտի մտնելու արտօնութեան համար պէտք է դիմեն իրենց մշտական բնակավայրի ներքին գործավարութեան մարմիններուն:

Զեկոյցը ստորագրած են Անդրկովկասի ներքին գործավարութեան Հայաստանի վարչութեան (Չեկա) պետ Մուղդուսի եւ Երեւանի սահմանապահ ջոկատի պետ Բուսարով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս սեւ ամպ մը մթագնեց, պահ մը, թուրքեւյոյն սերտ բարեկամութիւնը: Ճիշդ է որ այդ ամպը շատ արագ սահեցաւ ու փոթորիկ չառեղծեց: Բայց, ծայր տուին դժգոհութիւններ, նկատելի եղաւ նոյն իսկ որոշ շրջանակներու մէջ, խռովք ու իրարանցում: Այդ պատճառաւ ալ, կ'արժէ ուշադրութեան յանձնել զայն, մանաւանդ որ մեր մամուլը առիթ չունեցաւ լիուլի արձագանգ ըլլալու անոր: Մնաց որ, անիկա կը լուսաբանէ կարգ մը կէտեր որոնք Թուրքեւհելլէն զինակցութեան հետ կապ ունին:

Ծանօթ է որ Աթէնքի «Էսթիա» թերթը կողմնակից չէ Թուրքեւհելլէն զինակցութեան: Բայց, ոչ թէ որովհետեւ հակաթուրք է ինք, այլ որովհետեւ այդ զինակցութիւնը կը գտնէ միայն Թուրքիոյ օգտակար ու կ'ըսէ թէ «ան միակողմանի կ'օգտագործուի»: «Էսթիա»ն կրկին բողոքի ձայն բարձրացուց, երբ Րիւշտի Արաս Ժընեւի մէջ պահանջեց որ Թուրքիոյ արտօնութիւն տրուի Նեղուցները ամրացնելու: Ան անվերապահօրէն գրեց որ եթէ Թուրքիան ձեռք ձգէ Նեղուցները ամրացնելու իրաւունքը, Յունաստան եւս պէտք է ամրացնէ իր կղզիները, որոնք դրացի են Տարտանէլի եւ Փոքր Ասիոյ եզերքներուն: Այսպէս՝ պէտք է սպառազինուին Սամոթրաքի, Լէմնոս, Միտիլի, Քիոս, Սամոս եւ Ինքարիա: «Էսթիա» իր այս պահանջը կը բանաձեւէր այսպէս.— «Նեղուցներու համար հաւանական վտանգ մը՝ կը սպառնայ նաեւ յունական սպառազէն կղզիներուն»:

«Էսթիա»ի այս գրութիւնը սակայն դժգոհ թողուց թուրք պետական շրջանակները: «Ճումհուրիէթ», «Գուրուն», «Թան», եւ այլ թերթեր անմիջապէս պատասխանեցին: Եոնուս Նադիի թերթը, օրինակ, հարկ զատեց ճշդում մը ընել, ըսելով թէ՝ «Նեղուցներու ամրացման մասին Թուրքիոյ ներկայացուցած պահանջը լոկ պաշտպանողական նպատակ ունի, մինչ յունական կղզիներու, մանաւանդ Քիոսի եւ Սամոսի — որոնք գրեթէ կը հպին ասիական եզերքին — սպառազինումը կրնայ միայն մէկ նպատակ ունենալ,— այն է զանոնք խարիսխ դարձնել՝ Անատոլու զօրք ցամաք հանելու համար»: Հետեւապէս եզրակացուց «Ճումհուրիէթ», «նման պահանջ մը կը նշանակէ Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան քաղաքականութիւնը լքել»:

Անշուշտ, «Ճումհուրիէթ»ի եւ այլ քեմալական թերթերու գրեթէ նոյնիմաստ արտայայտութիւնները իրենց կարգին դժգոհութիւն առեղծեցին Աթէնքի մէջ: Ու յունական մամուլը եւս հրատարակեց բացատրութիւններ, դժգոհանքներ եւ մեկնաբանութիւններ: Եւ որովհետեւ խնդիրը արծարծած էր «Էսթիա», շատ բնականօրէն թրքական մամուլի արտայայտութեանց գլխաւոր ընդդիմախօսներէն մէկն ալ ինք եղաւ: «Էսթիա» սակայն հելլէնական միւս թերթերէն տարբերեցաւ լոկ իր ըսելու ձեւերով, որովհետեւ, միւս թերթերն ալ գրեթէ նոյն տեսակէտները արտայայտեցին: Այսպէս, «Էսթիա» գրեց.—

«Եթէ տարրական պաշտպանութեան մտածումը կը հարկադրէ միջոցներ ձեռք առնել Տարտանէլի մէջ, նոյն միջոցները կը հարկադրէ ան եւ կղզիներուն համար, որովհետեւ ընդհանուր թշնամին պիտի յարձակի ե՛ւ Նեղուցներուն եւ կղզիներուն վրայ: Հակառակ պնդում մը ոչինչ կուտայ, բացի անկէ որ Յունաստանի կողմէ դարաւոր իտէալներու գերեզմանումին հակառակ, Էնկիւրիի մէջ դեռ եւս գոյութիւն ունի կասկածամտութիւն մը՝ Յունաստանի նկատմամբ: Էնկիւրի Յունաստանը կը նկատէ բարեկամ միայն այն ատեն, երբ սպառազինուած չէ ան եւ պատրաստ որս մըն է առաջին իսկ յարձակման պարագային»:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս տողերը: Էնկիւրի եւ Աթէնք կը խօսին զինակցութենէ, ընդհանուր թշնամիէ, իրարու օգնելու յանձնառութենէ, եւ սակայն փոխադարձաբար կը կասկածին: Այսպէս, «Ճումհուրիէթ», կիսապաշտօնական բերանը Էնկիւրիի, կը խորհի թէ Աթէնք կ'ուզէ Քիոսը կամ Սամոսը ամրացնել, Անատոլու զօրք հանելու նպատակով: Իր կարգին, Աթէնք Նեղուցներու սպառազինման պարագային կ'ուզէ ամրացնել նաեւ կղզիները, կարծես ոչ ամրացեալ վիճակին մէջ ընդհանուր թշնամին չի յարձակիր եւ Նեղուցներուն եւ կղզիներուն վրայ:

Կը պարզուի, ուրեմն, որ, ըստ էութեան, Թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը կասկածելի է, ու դրուած է ոչ իրական կամ ոչ հաստատ հիմքերու վրայ: Ան հիմնուած չէ շահերու ամբողջական նոյնութեան մը վրայ: Անշուշտ, կան տեղեր, ուր Թուրքիա եւ Յունաստան հաւասարապէս վտանգ կը տեսնեն իրենց՝ ուրիշի մը կողմէ: Ատիկա, առաջին հերթին, այն «հասարակաց սահման»ն է, որ զիրենք կը բաժնէ Պուլկարիայէն: Ու հոդ՝ անոնք շատ լաւ կը հասկցուին: Մասնաւորապէս Յունաստան, որ Պալքանեան Ուխտով մասամբ մեկուսացուցած ըլլալ կը կարծէ Եուկոսլաւեան վտանգը կամ յաւակնութիւնները դէպի Սելանիկ, Թուրքեւհելլէն զինակցութեամբ հեռացուցած կամ չէզոքացուցած կ'ըլլայ եւ պուլկարական վտանգը կամ ձգտումները՝ արեւմտ. Թրակիոյ նկատմամբ: Իր կարգին՝ Թուրքիա եւս մտահոգուած է արեւելեան Թրակիոյ համար: Հետեւաբար, այս կէտին շուրջ անոնք՝ գոյ թէ անգոյ՝ բայց իրենց տեսակէտով լուրջ պատճառներ ունին ձեռք ձեռքի տալու:

Բայց, Թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը Էնկիւրիի կողմէ կ'օգտագործուի եւ այլ ուղղութեամբ: Թուրքիա, ինչպէս ծանօթ է, զինակից է ե՛ւ Ռուսիոյ, կամ ընդունուած բացատրութեամբ Խորհ. Միութեան: Ան միայն զինակից չէ: Այլ եւ, եւրոպական եւ ասիական հարցերու մէջ, Էնկիւրի՝ յանձին իր արտաքին գործավարին՝ արտայայտիչն է Մոսկուայի տեսակէտներուն: Ան, իր այդ յանձնառութեանց կամ ձեռնարկներուն մէջ, լուռ թէ բացայայտ կերպով, կ'օգտագործէ նաեւ յունական կառավարութիւնը:

Այս է այն հիմնական պատճառը, ահա, որ Յունաստան արտաքին աշխարհի աչքին դարձեր է, այլ եւս, պետութիւն մը, որ անկախ չէ իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Այս պարագան խնդրոյ նիւթ դարձաւ վերջերս Աթէնքի մէջ եւս, երբ վարչապետի մասին վէճը այդ բնոյթն առաւ:

Դեռ մօտերս մէջ թարմ է ե՛ւ քաղաքագէտ Փոլիթիսի նամակը՝ ուղղեալ Վենիզելոսի՝ որուն մէջ կը խօսէր միեւնոյն ձեւով, երբ կ'ակնարկէր Թուրքեւհելլէն զինակցութեան: Այդ նամակը, ինչպէս կը յիշուի, ինկաւ յոյն իշխանութեան ձեռքը եւ դարձաւ մամուլի նիւթ:

Նուազ ուշագրաւ չէր այն պարագան, որ Նեղուցներու սպառազինման պահանջը Թ. Րիւշտի Արաս Ազգերու Դաշնակցութեան ապրիլի նիստին սեղանի վրայ դրաւ Ռուսիոյ թելադրութեամբ կամ հաւանութեամբ: Ու պաշտպանութիւն գտաւ միմիայն Լիթվինովի կողմէ: Յունաստան ոչ միայն ձայն չբարձրացուց ի նպաստ իր զինակցին, այլ եւ պարզուեցաւ որ Էնկիւրի զինքը տեղեակ պահած չէր իր այդ մտադրութեան... Իսկ եթէ ուզուած ալ ըլլար Յունաստանի կարծիքը, ան անպայման դէմ պիտի արտայայտուէր: Ատոր գլխաւոր փաստը այն է որ Նեղուցներու պարագան մեծապէս կը շահագրգռէ Անգլիան, իսկ Աթէնք երբեք չուզեր դէմ առ դէմ կանգնիլ Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Ասիկա՝ թէ աւանդաբար եւ թէ իր աշխարհագրական դիրքին բերումով:

Նոյն դիրքին պատճառաւ չէ՞ր որ Աթէնքի ուխտին առթիւ (9 փետր. 1934) Վենիզելոս ահազին աղմուկ բարձրացուց, ըլլալով ամէնէն անվերապահ արտայայտիչը արտապալքանեան քաղաքականութենէ մը բխող յունական վախին: Վենիզելոս, նկատի առնելով Յունաստանի աշխարհագրական դիրքը, Իտալիոյ հետ սերտ բարեկամութիւն մը ոչ միայն անհրաժեշտութիւն մը կը նկատէր, այլ եւ ապահովութիւն մը՝ եուկոսլաւեան ձգտումներուն դէմ:

Ատենին գրած ենք այս մասին: Յիշեցինք զայն անցողակի, նկատի ունենալով որ Վենիզելոսի ընդվզումէն մինչեւ Փոլիթիսի նամակը եւ «Էսթիա»ի յօդուածը, անցնող աւելի քան մէկ տարուան ընթացքին, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ զինակցութեան գոյութիւնը վտանգող պատճառները հետզհետէ աւելցած են: Վենիզելոս յաջողեցաւ այն ատեն, ծերակոյտը ունենալով իր ձեռքը, «մեկնաբանական» յաւելում մը ընել տալ պալք. ուխտին վրայ: Թէեւ արտաքսուած երկրէն ու դատապարտուած, բայց Կրետացի դիւանագէտին տեսակէտը՝ պալք. ուխտի եւ մասնաւորապէս Թուրքեւհելլէն զինակցութեան մասին չեչտուած կամ հետզհետէ ծաւալ առած պէտք է ըլլայ Յունաստանի մէջ, քանի որ դեռ վերջին շաբաթներու ընթացքին, Ֆրանսա, Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա իրմէ պահանջեցին հրապարակաւ համամտութիւն յայտնել պալք. ուխտին: Այդ պահանջը իրենց կողմէ աւելցուցին, երբ, համաձայն աթենական թերթի մը փարիզեան թղթակցին, նախկին Եորկիոս Թագաւորը պէտք տեսաւ հաշտուիլ Վենիզելոսի հետ՝ կարենալ երկիր դառնալու համար, դիմեց Եուկոսլաւիոյ խնամակալին միջամտութեան. այս վերջինը դիմեց վերոյիշեալ երեք պետութեանց, որոնց երեք վարչապետները Վենիզելոսի ներկայացուցին Եորկիոսի հաշտարար պայմանները եւ զիջումները, անոնց վրայ աւելցնելով պալք. ուխտի մասին վերեւ յիշուած «ճանաչում»ի կէտը...

Կասկած չկայ, ուրեմն, այն մասին թէ Յունաստան ամուր կապուած չէ այդ զինակցութեան: Այդ զինակցութիւնը օրկանական հակասութիւն մըն է որ ուշ կամ կանուխ պիտի արտադրուի, Յունաստանը դնելով աւելի իրապաշտ ու աւելի նպաստաւոր գետնի մը վրայ:

Էնկիւրի կը նախազգայ այդ պարագան: Եւ Յունաստան կարծէք կը նախապատրաստուի ատոր:

Ատեն ատեն ծագում առնող «թիւրիմացութիւններն» ու տարակարծութիւնները ապացոյցն են այդ փոխադարձ վերապահութեան..

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՑԵՂԻՆ ՃՐԱԳԸ

Սեպտեմբերի ցուրտ կիսալուսնին տակ կը քալէինք այդ գիշեր:

Երկինքէն ցօղերու աղուոր մարգրիտներ կը մաղուէին մեր երիտասարդ ուսերուն վրայ:

Մենք տարագրուած տաղանդաւոր ցեղի մը զաւակները, յոյսի եւ հաւատքի արշալոյսին համար, մեր բոցակայծ նայուածքները չեշտակի ուղղած էինք մշտնջենապէս իշխող լուսնին, փնտռելով նոր արեգակներու բոցավառումը:

Սակայն մեծ լուսնակը, սեպտեմբերի մոխրագոյն ամպերով շրջապատուած, գիշերին մէջ, խաւարին հետ կռուի բռնուած արիւն – արցունք կուլար...

Քանի մը պլպլուն աստղեր, սեպտեմբերի մառախուղին մէջ խեղդուող ճերմակ վարդերուն նման, կարօտը կը քաշէին անամպ երկինքի մը պայծառ կապոյտին, որպէսզի պլպլային ու վառէին գեղեցիկ ու յաւերժական, ինչպէս մոմերը Աստուածածնի տաճարէն ներս:

Մենք կը քալէինք, գիշերին մէջ, խաւարին հետ գիրկընդխառն համբոյրներ կ'առնէինք ու կուտայինք հանդիպող հովերուն ու գիշերային ջըշիկին, վերջապէս հասնելու համար հանդիպակաց մեծ լերան գագաթը ուր — ըսին մեզի — կը վառի գիշեր եւ տիւ, ճրագը ցեղին:

Ո՛վ անլուսին գիշերներու մթութիւն, ես կ'ուզեմ որ վառի ցեղին ճրագը, բոլոր խրճիթներէն ներս, տարածելու համար սրբազան հուրը, ազատութեան արշալոյսին:

Մենք կը քալէինք կիսալուսնին եւ քանի մը աստղերու աղօտլոյսին տակ, որպէսզի ժամ առաջ լոյս ըմբոշխնէինք այն ճրագէն, որուն ճառագայթները հեռուէն լուսնկայի ճառագայթներուն նման մաքուր ու գեղեցիկ էին:

Բնութիւնը տակաւ գեղեցկանալ սկսաւ, երբ մենք աւելի մօտեցանք լերան: Յանկարծ բոլոր աստղերը երեւալ սկսան, ամպերը փախան, կարաւան կարաւան, ըսես լուսնկայ գիշերով ոչխարներու հօտի մը խուճապահար փախուստը տեղի կ'ունենար:

Մենք կը բարձրանայինք անխօս ու լուռ, լեռն ի վեր, բնութեան հետ որ մաքրամաքուր իր զովութեամբ հրաշք մը կ'արթնցնէր մեր երիտասարդ լուսակարօտ սրտերուն մէջ, աւելի ուժգին մագլցելու համար մինչեւ գագաթը լերան: Խօսքեր նետելու աւելի մօտիկէն; այն զարաւոր լուսնին ու պլպլուն աստղավարդերուն, որ ականատեսներն եղան ու են մեր անցեալ եւ ներկայ ողբերգութեան...

Բայց մենք արդէն մօտ էինք մշտավառ լուսաճաճանչ ճրագին, գեղեցիկ ու հպարտ կանթեղին, որ ժպիտ ունէր իր աչքերուն մէջ: Մեր հոգիները սկսան ցնծալ: Մեր տարագիր աչքերէն ուրախութեան կաթիլներ կաթկթիլ սկսան, ի տես գեղեցիկ եւ պլպլուն ճրագին, որուն լոյսին հսկողութեան համար, կանգնած էին կարիճներու բազմութիւն մը, կրանիթէ բազուկներով, ազատութեան եւ արուեստի կրակը իրենց աչքերուն, աստղերուն հետ դէմ – դիմաց:

Կեցցէ՛ ճրագը ազատատենչ մեր ցեղին:

Ս. ՀՐԱՏԻՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԽՕՍՔԵՐ

Տասնամեակ մը, Լոյս Քաղաքի պողոտաներուն վրայ: Տասնամեակը մտքի եւ հոգիի վաստակաւորի մը, որուն մէջքը կորացաւ սեղաններուն առջեւ եւ աչքերուն լոյսը նուազեցաւ, ուրիշներու մտքին մէջ ակօսներ բանալու համար:

«Յառաջ» եւ Շաւարշ Միսաքեան:

Թող ներէ ինծի Բենեամին Թաշեանը, սրբացած աւանդութիւններու դէմ մեղանչելուս համար: Սխալ է քարացած մնալ այն տեսակէտին վրայ թէ Դաշնակցականը իր ողջութեան մեծարանքի խօսքեր պէտք չէ լսէ: Սխալ է, այն նկատումով որ մեծարանքը անհատին ըլլալէ առաջ, կ'երթայ Դաշնակցականին, անոր դաւանանքին եւ քաղաքաբարոյական հաւատամքին:

Հետեւաբար, Դաշնակցական քաղաքական գործիչին, հրապարակագրին կամ հանրային մարդուն արժէքներուն գնահատումը երբ թիրախ անհատը չունի, այլ անոր մէջ պահուած թաքուն ուժերուն յայտնաբերումը եւ այդ ուժերուն ծանօթացումը հանրութեան բոլոր խաւերուն:

Շաւարշ Միսաքեան իրաւունք ունի Սփիւռքի մեծարանքին արժանանալու: Սովորական հրապարակագիր մը չեղաւ ան, ոչ ալ արհեստով խմբագիր մը, որ խմբագրատան չորս պատերն ունի իբրեւ հորիզոն եւ տեսողութեան սահման:

Քառորդ դարու պատմութեան բեռը շալկած, երբ մեզի կը ներկայանայ Շաւարշ, խուզարկու միտքը անոր մէջ կը տեսնէ մէկէ աւելի արժանիքներ ու յատկութիւններ, որոնք իր համբաւին դափնեպսակները պիտի ըլլան:

Շաւարշը՝ յեղափոխական է, բառին հին իմաստով (1922էն առաջ այս բառը մերկացաւ հմայքէն, դառնալու համար պողոտաներու խօսակցութեան նիւթ): Շաւարշին համար, յեղափոխութիւնը զէնքը եւ ուժանակը չէր խորհրդանշեր միայն, այլեւ միտքերու եւ հոգիներու յեղաշրջումը, զգացումներու եւ կիրքերու մշակումը: Ամրօրէն կառչած այս համոզումին, «Ազդակ»ի խմբագրատունէն նետուեցաւ Կարին, Հայրենի աշխարհ, յետոյ Պոլիս, Պուլկարիա եւ ի վերջոյ Փարիզ, ուր հաստատուեցաւ, նոր թափով եւ երիտասարդական աւիւնով շարունակելու համար իր գործը:

Շաւարշը երիտասարդ է, փոյթ չէ թէ յիսունի սահմանին հասած ըլլայ: Ժամանակը ճեղքեր բացած չէ անոր համոզումներուն մէջ: Այսօր ալ, ան գրիչ կը շարժէ հին օրերու խանդավառ եւ ուխտանուէր երիտասարդ Շաւարշին պէս: Փարիզի մէջ ալ, անոր հոգին երիտասարդութեան հետ եղաւ, օրուան կազմուրիչ շարժումներուն եւ ելեւէջներուն հետ:

Հակառակ դառնութիւններուն, ջըլատիչ երեւոյթներուն եւ զինք շրջապատող թունաւոր մթնոլորտին, ան կը գրէ, կը խօսի, զրոյցի կը նստի քսան տարեկան տղու պէս: Ծրագիրներ կը մշակէ, կը փայփայէ ու կը ձեւափոխէ զանոնք, այնպէս՝ ինչպէս պիտի ընէր հոգիով ու մտքով կոյս ու մատղաշ պատանին:

Շաւարշը արուեստագէտ է: Կարելի է ըսել՝ արդի հայ հրապարակագրութեան մէջ միակը, որ ոճի եւ ձեւի նրբութիւնը պահած է: Անոր ստորագրած առաջնորդողները իր մէջ կը մատնեն նուրբ արուեստագէտը, զգայուն հոգին, պատկերաւոր ոճաբանը եւ ախոյեանը Հայաբարբառին:

Շաւարշը սրտոտ ու բարեխիղճ մարդ է: Հաշուետու՝ ինքզինքին: Կուսակցական ու ազգային պայքարներու ամէնէն տաք շրջանին, շատ շատերուն պէս փողոցներու սալայատակներուն վրայ ստուերը չպտըտցուց: Իբրեւ մարդ, թոյլ չտուաւ ինքզինքին չափուիլ ստահակներուն հետ, որոնք հայհոյանքներով եւ զառում զոչումներով օրուան հերոս դառնալու կը միտէին:

Մեկուսացած իր աշխատասենեակին մէջ, հեռուէն դիտեց մարդոց պզտիկութիւնները եւ սնապարծութիւնները, խորապէս ցաւելով անոնց հոգեկան ինկածութեան վրայ:

Ահա քանի մը յատկանշական գիծեր Շաւարշ Միսաքեանի անհատականութենէն: «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ, արդար ու տեղին են մեծարանքի այս քանի մը տողերը գրչի կրտսեր եղբօր մը կողմէ, որ հիացող մը եղած է վաստակաւոր հրապարակագրին առաքինութիւններուն

Ա. Կ.

(«ՆՈՐ ՕՐ», 13 օգոստ.)

ՓՆՏԸՃԱԳԻ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 20ԱՄԵԱԿԸ

1915 օգոստոսին Թուրք կառավարութեան աքսորի հրամանագիրը կուգայ նաեւ մեր գիւղը: Բայց Փնտըճագցին վճռապէս կը հասկցնէ Մարաշի կառավարիչին թէ իր կեանքը աժան չպիտի ծախէ եւ իր լեռներէն ու դաշտերէն չպիտի հեռանայ:

Օգոստոս 8ին Մարաշի կառավարիչը 40ի մօտ ոստիկան զինուոր կը ղրկէ Փնտըճագ, իր կամքը պարտադրելու համար: Գիւղացիները երբ կ'իմանան թէ իրենց վրայ զօրք կուգայ, շուտ մը դիրքեր կը պատրաստեն, եւ եկած 40 զինուորներէն հազիւ մէկ երկու հոգի կ'ազատին: Գիւղացիները անմիջապէս կը գրաւեն սպաննուած զինուորներուն հրացանները: Ահա զանգը հնչած էր գիւղին մէջ: Այր, կին, ծեր, երեխայ բոլորը գործի վրայ էին եւ կը յայտարարէին մէկ մարդու պէս.— Կը մեռնինք հոս, Պաղ աղբիւրին քով, չպիտի երթանք Տէր Զօր ոչխարի պէս մորթուելու համար: Դրացի գիւղերէն բաւական երիտասարդներ եկած էին կռուելու համար, ինչպէս նաեւ Զէյթունցի Արամ պէյը երեսուն երիտասարդներով, եղբայրը՝ Մեսրոպ, որ ինկաւ քաջաբար:

1915 օգոստոս 15ին Փնտըճագէն կէս ժամ հեռու Տէլի Չային եզերքը սեւ ամպեր պատեցին զինուորական վրաններով: Թուրք զօրքը հրամանի կը սպասէր յարձակելու համար: Փնտըճագ Մարաշէն վեց ժամ հեռու է, հարաւ — արեւմտեան կողմը: Այն ատեն ունէր 350 տուն (մօտ 2500 բնակիչ) զուտ հայկական, երկու եկեղեցի եւ երկու դպրոց: Օգոստոս 15ի առտուն Թուրք բանակը կը սկսի յառաջանալ դէպի գիւղ, բայց հայ գիւղացին պատրաստ է պատասխանելու Թուրք կանոնաւոր բանակին: Կռիւը կը սկսի, Թուրք հրամանատարը կ'ուզէ քանի մը ժամուան մէջ մոխիրի վերածել Փնտըճագը:

Կռիւը կատաղի էր. Թուրք բանակը կը մօտենայ գիւղին, բայց գիւղացիները կը կրակեն անընդհատ եւ ետ կը մղեն: Գիւղացիները իրենց կռնակին ունէին բարձր լեռներ, իբրեւ բնական ամրութիւն հաստատուն խրամներով: Շատ դժուար էր Թուրք զօրքին համար ներս մտնել, նոյնպէս չէր կրնար թնդանօթով հարուածել գիւղը:

Մարաշէն Թուրք երեւելիները կուգան տեսնելու համար թէ ինչո՞ւ է որ Փնտըճագը կը դիմադրէ Թուրք զօրքին: Հայ գիւղացին իրաւունք ունէր կռուելու, քանի որ գիտէր թէ ոչխարի պէս պիտի մորթեն զինքը: Գիտէր թէ վերջը վերջը պիտի յա[illegible] բայց կ'ուզէր մեռնիլ իր հողին վրայ:

Կռիւը իրական պատերազմի մը վիճակ ստացած էր, Փնտըճագցին նեղ ժամեր կ'անցընէր, ծերերը կ'աղօթէին, երիտասարդները վրէժ կը պոռային. «Ո՛վ Աստուած, քու ուժի՞դ հաւատամ թէ խարդախ աշխարհի սուրի ուժին...»: Թուրք զօրքը գերեզմաննոցէն իջնելով կը յաջողի գիւղ մտնել: Գիւղացիները ահ ու սարսափի մատնուելով դէպի եկեղեցի կը խուժեն: Ամէն կողմ հրդեհ կայ, Փնտըճագը կրակի մէջ է, Թուրք զօրքը գիւղացին գիւղէն դուրս կը քշէ, դէպի Տէլի Չայի եզերքը, վիրաւորները Մարաշ կը ղրկեն, երիտասարդները կը զատեն կիներէն եւ կը ղրկեն [illegible] թիլ, քառասունի մօտ երեւելիներ Մարաշի մէջ կը գնդակահարեն, կիները եւ երեխաները կը քշեն աքսորի ճամբան... Փնտըճագը ամայացած կը մնար եւ կը մնացնէր շատ մը սիրտեր...

1920ին Մարաշի ամերիկեան որբանոցն եմ, հայ քոյրեր եւ եղբայրներ խումբ խումբ կուգան աքսորէն: Ամէնքը իրենց գիւղերը կ'երթան: Լըսեցի որ Փնտըճագցիներէն 100–150 հոգի դացեր են իրենց սիրելի հայրենիքը տեսնելու, նորէն իրենց բոյն մը շինելու: Մեր որբանոցի Փրանսացի տնօրէնէն հրաման ուզեցի: Մերժեց: Բայց ես կրկնեցի, վերջին կարօտս պիտի առնէի: Վերջապէս հրաման տուաւ եւ ըսաւ թուրքերէն.

— Կիթ, սէն տէ կէպէր: (Գնա՛, դուն ալ սատկէ):

Անշուշտ գիտէր թէ Մարաշի մէջ անգամ մըն ալ Հայու արիւն պիտի հոսէր: Իմ ուրախութիւնս սահման չունէր: Շուտ մը Քառասուն Մանուկ եկեղեցին գացի մօրաքրոջս տղան՝ Մանուկը գտայ: Վեց ժամ ճամբայ ունէինք, բայց այդ մասին չէինք մտածեր, կ'ուզէինք որ շուտ մը հասնինք: Մեր գիւղի բլուրները մեզի կը խանդավառէին, եւ կը հասկնայինք որ կը մօտենանք: Վերջապէս հասանք: Տուն չկար, բայց ես տեսայ գեղեցիկ արմաւենիները եւ մեր … տելի Պաղ Աղբիւրը:

Բայց, ո՞ւր էր Ջաղացքը, ո՞ւր այն եզները, ձիերը որ պաղ աղբի… րին առջեւ կը շարուէին: Ո՞ւր չարքաշ գիւղը որ իր աշխատ… կուգար եւ արմաւենիներուն տա… զովանար: Ամայի՛ էր գիւղը: … քալենք Մանուկին հետ միասին … վեր մեր տունը, ճամբան հանդի… լով կմախքներու: Այլ եւս չդիմ… եւ սկսանք արտասուել: Եւ … կայծ մը ինկաւ մեր սիրտերուն …

Խ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԼԿԱԹԱ, 15 յուլիս (Յառաջ…) Վերջերս Պ. Հայկ Արծիւ եւ իր … կինը ժամանեցին Ռանգուն, … սիրահարներուն գոհացում տալ…

Տեղւոյս անգլիական «Րանկուն … քանս» ակումբի վարչութիւնը … տօնապէս դիմում կատարեց, … գի արուեստագէտ զոյգը … գեղարուեստի սրահին մէջ մի երգ… հանդէս տայ, իր անդամներուն … մար: Պ. Հայկ Արծիւ եւ իր տիկ… անցեալ ապրիլի վերջերին տուի… րենց առաջին երգահանդէսը, ի ն… կայութեան հոծ բազմութեան: … ցատարար ներկայ էին շատ քիչ … յեր:

Երգահանդէսը իր ամբողջութ… անցաւ շատ յաջող: Հայ երգի… Եւրոպացիներին ներկայացրին … ճոխ եւ փայլուն յայտագիր, կա… ւած աշխարհահռչակ երաժիշտն… ընտիր գործերից: Բացի եւրոպա… երգերից, տեղ տրուած էր նաեւ … երգի մեծանուն վարպետներուն… բարախօս հանճարեղ Կոմիտաս վ… դապետի, եւ վաղամեռ հռչակ… երաժիշտ Ռոմանոս Մելիքեանի գ… ծերուն:

Տիկին Էմմա Արծիւ, իտալա… դպրոցից, նախկին աշակերտուհի… տալեացի հռչակաւոր երգիչ … Տիկ. Ալպերտինա Վալտի Վելֆ… առաջնակարգ soprano-ի հնչուն … խորաթափանց ձայնով, երգեց … բաժին ինկած երգերը, մեծ յաջո… թեամբ: Հասարակութեան բուռն … փաքով պարտաւորուեցաւ կրկն… թեան փոխարէն մի այլ կտոր … «Մարգրիտի մահը»՝ Ֆաուստից:

Պ. Հայկ Արծիւ, bariton, … կան, իտալական դպրոցներէն … ցումով լի, երգեց զանազան կտոր… եւ հայկական երգեր: Կոմիտ… «Հայաստանը», «Կուժն առա»ն, … լադեալ»ը, «Քելէ, քելէ»ն. Ռոմ… Մելիքեանի «Սքանչելի վարդը» … «Ուսենի»ն, նոր կեանքի, վերի… յոյսեր ներշնչեցին մեր թմրած … ներուն: Ունկնդիրները զարմանք… հարց կուտային թէ հայկակա… «քաղցր եւ զգայուն» երաժշտութի… նը: Այո, պարոնայք, հայկակա… աչքեր պէտք են, որ տեսնեն, … ներ՝ որ լսեն հայ երգը: Այդ … կարծես հայ երգի, հայ մշակ… պանծացման օրն էր, օտար հասա… կութեան առջեւ: «Մայր Հայաստ… … հայ երգչի եւ երաժշտի միջոց… հոգին էր որ մեզ կանչում էր հայր… լեռներից, ձորերից: Մեր աչքին … կերպարանում էր հայ աշխարհը իր … շքեղ տեսքով: Այնտեղ Մասիս… Արագածը ժպտադէմ մեզ էին նայ… եւ մերթ կանչում, հայ գեղջկու… իր կուժն ուսին երգելով, թռչկո… լով, գնում էր աղբիւրը ջրի, հայ … վիւը իր սիրածը երազելով, երգ… էր ժպտուն ու կայտառ: Որքա՜ն … նուշ են հայ երգն ու հայրենիքը, … յու սրտին պէս …

Երկար տարիների ընթացքում, … օտար ափերում, առաջին անգամ … լսւում հայ երգը, այնքան յատակ… եւ հարազատ եւ մենք բախտ ու… ցանք ծարաւի կարօտով, վայել… զայն… Մի քանի իտալացի … մասնագէտներ, որոնք ներկայ … երգահանդէսին իրենց հիացմուն… յայտնեցին հրապարակաւ հայ ար… ուեստի ծառայողներին: Յայտ… վարպետ Լակրակօլ իր գնահա… տանքն յայտնելով մասնաւորապ… տիկնոջ ձայնի մասին, յանձնարար… քաջալերել, օգնել, նիւթապէս եւ բ… բարոյապէս, որպէսզի կարենա… վերստին անցնիլ Իտալիա, «երկ… հայրենիք»ը: Փրոֆէսէօրին խօսքեր… հիացմունք պատճառեցին եւ միեւնո… ժամանակ վիշտ: Ես նախանձում էի… նրան, իր հայրենիքին հանդէպ ու… ցած ջերմ սիրոյն համար: Ես մտա… էի մտքումս,— ինչո՞ւ չգնալ Հայաս… տան, երբ այնտեղ ալ հայ սիրտն … հոգին ծարաւի են քաղցր ձայներու … լաւագոյն արուեստագէտներու:

ԱՆՁԵԼՕ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ, Մի՛ վրդովիր։ Ծերերը ասկէց առաջ յամառ էին միայն, հիմա դիւրագրգիռ ալ եղած են, ենք։ Երիտասարդներուն հետզհետէ բան չենք թողուր։ Ոչ մեր բազուկներուն տկարացումը նկատի կ՚առնենք, ոչ ալ միտքին վերջալոյս իր նախկին արագութիւնը կորսնցուցած ըլլալու պարագան կը կասեցնէ մեզ։ Չե՞ս գիտեր արդէն որ հիմա աշխարհը ծուռ դարձեր է։ Ձգէ՛ Երեւանի լեզուին ծուռութիւնը, Պ. Զօպանեանի գեղեցիկ բացատրութեան համաձայն Ֆրանսերէն պարզ բառի մը «կոպիտ» սխալը, ուրիշ ամէն բանի մէջ ծուռ ու մուռ բան մը եղեր ենք, սա եղանակին տեսակ մը պտուղին պէս ··· Ինծի այնպէս կուգայ թէ մեր՝ ծերերուս դիւրագրգիռ ըլլալուն պատճառներէն մէկը, եթէ ոչ գլխաւորը՝ այն է որ մէկէ աւելի յանձնառութիւններու տակ մտած ենք, այս կերպով ոչ թէ մեր մարմնական այլ մտաւոր հանգիստն ալ խանգարած ենք։ Ամէն կողմ հասնելու մարմաջէ մը բռնուած ենք։

Ուստի խորհուրդ կուտամ քեզի, սիրելի Արազ, եւ քեզմով բոլոր Արազներուն, իմա՛ երիտասարդներուն, որպէսզի բառ այնմ չարժիք, ամէն ատեն որ յանկարծ ձեր դէմը տնկուի ծերերուս ոչ միայն յամառութիւնը, այլ եւ դիւրագրգռութիւնը։

Ահա կենդանի օրինակ մը կուտամ իմ անձս։ Տակաւին ··· աշակերտ կը փնտռեմ որ խօսիմ, դասաւանդեմ, մինչ կը թուի թէ բեմ բարձրանալու վարժութիւնս անգամ կորսնցուցած եմ։

Արդ, սիրելի Արազ, դառնանք մեր տեսակ մը քրոնիկին, — Թերթի մը մէջ կարդացի հնչեցուած, ոչ թէ հնչեցուցած։ Որոշելէ առաջ թէ ո՞րը նախամեծար պէտք է համարիլ, միանգամ ընդ միշտ հարկ է գիտնալ թէ մեր լեզուն (այլ եւս աշխարհաբար պէտք չէ ըսել, քանի որ գրաբարի խնդիր չկայ այլ եւս, եւ այս վերջինին մերթ կը դիմենք միայն իբրեւ արմատական) իրեն յատուկ կազմական կամ կազմախօսական յատկութիւններն ու կանոնները ունի, որոնցմէ շեղումը հազուադէպ բացառութիւն միայն պէտք է ըլլայ։

Եթէ ըսենք հնչեցուած, պէտք է ըսել ուրեմն հասցուած, մօտեցուած լրացուած, եւն. փոխանակ ըսելու հասցուցած, մօտեցուցած, լրացուցած։ Այս բայերուն ներգործական կամ անցողական աներեւոյթ եղանակն է հնչեցնել, հասցնել, մօտեցնել, լրացնել։ Չէզոք ձեւը հնչել, հասնիլ, մօտենալ, լրանալ, որոնց վերի ձեւին համազօրը կ՚ըլլայ հնչուած, հասած, մօտեցած, լրացած։ Ուրիշ կէտ մը կայ՝ ուշադրութեան արժանի։ Կ՚ըսենք ճշդիւ ասացուած, ընթերցուած կամ կարդացուած, ըսել, կարդալ կամ ընթեռնուլ ներգործական բայերէն։ Այս ձեւով կ՚ըլլայ նաեւ լրացուած, եթէ աներեւոյթը լրանալ է։ Մատուցուած, եթէ աներեւոյթը մատչիլ էր եւն··· Բայց եթէ լրացնել է աներեւոյթը, կ՚ըլլայ լրացուցուած, եթէ մօտեցնել է՝ մօտեցուցուած, եթէ հնչեցնել է՝ հնչեցուցուած (եթէ հնչել է՝ հնչուած), եթէ կորսուիլ է՝ կորսուած (բայց կորսնցնել՝ կորսնցուցած), կարդացնել կարդացուցուած, եւ այլն ըստ կարգին։

Ի՛նչ գեղեցիկ եւ բովանդակիչ պարագայ մը, դէպք մը պիտի ըլլայ հայ լեզուին համար, երբ կարելի եղածին չափ միօրինակութիւն տիրէ կանոններու, ձեւերու, հոլածոյ հարթ մակերեսի մը կանոնաւորութեամբ, ինչպէս կը տեսնենք եւրոպական մշակոյթի գլխաւոր լեզուներուն մէջ, ուր հոլովները եւ բայերուն զանազան եղանակներն ու ժամանակները անտեղիտալի տոկունութիւն մը ի հանդէս կը բերեն։ Զարաչար գործածութիւնները, այսինքն՝ զեղծումները եւ բացառութիւնները նուազագոյն չափի մը կը յանգին միայն։ Հազար անգամ կրկնուած ճշմարտութիւն մըն է թէ հայերէն լեզուն կամ (Նշան Պէշիկթաշլեանն ալ գոհացնելու համար) արմէներէնը չքնաղ ճարտարապետութիւն մը, կառուցուածք մը ունի։ Զերկարենք։ Ինչ որ քչիկ մը տակաւին կը պակսի անոր՝ տեսակ մը միօրինակութիւնն է կանոններուն ու ձեւերուն։ Հասկնալի կ՚ըլլամ, կարծեմ, երբ ըսեմ թէ մարդկային միտքի իմաստներու, իմացումներու, բացատրութիւններու ըմբոստ բանակ մը ունի, իբրեւ մարտ, այլամերժ դրութիւններու հեղեղ մը, զոր սակայն կարգապահ ընելու համար պէտք ունի ներդաշնակ եւ միօրինակ միաձեւութիւններով լեզուի մը, որպէսզի այդ դրութիւնները իմանալի, ըմբռնելի ըլլան ամէնուն։ Դրութիւնները իրարու ներհակ, բայց լուսաբանող լեզուն նոյն, ինչպէս Երրորդութեան երեք անձերը ··· Բայց անոնց ազդեցութիւնը եւ սաստը մի՛ եւ նո՛յն։

Սիրելի Արազ, անցեալները քեզի ուղղեցի հարցում մը, որ մեր լեզուին արդիական կառոյցքին հետ առնչութիւն ունի։— ըսի — Կարելի չէ՞ արդեօք որ, քանի մը հոգի խօսք մէկ ընելով, դադրեցնենք զորս ձեւին գործածութիւնը (գրաբարի ճոխ գանձարանը զետեղելով զայն), եւ փոխանակ անոր՝ գործածենք միմիայն զոր, եզակի թէ յոգնակի (ինչպէս կ՚ըլլայ գրաբարի մէջ յաճախ եւ նոյն իսկ մեր հին ընտրելագոյն մատենագիրներուն կողմէ)։ Ես պահ մը դադրեցուցի, բայց նայելով որ դուք եւ ուրիշներ այն կողմերը չեղան, սկսայ նորէն զորս ··· հոլովել, վախնալով որ յոգնակի յարաբերեալի մը ետեւէն երբ զոր յարաբերականը դնեմ, կը ծիծաղիք ագիտութեանս վրայ։ Հիմա երեսս առ երես խօսինք եւ երբ համոզուիս, զիս համոզէ՛, վստահ ըլլալով որ ճշգրիտ կանոնի հիման վրայ բռնածներուն հլու է պարանոցս ։ Առայժմ իմ համոզումս այն է որ զորս ձեւը գրաբար կը հոտի սաստիկ, կարծես՝ պէտք է ուրեմն գործածենք որոց՝ փոխանակ որոնց, որով՝ փոխանակ որոնցմով, ինչպէս Գուրգէն եւ Պէրպէրեան կը փափաքէին, նոյն իսկ կը պահանջէին որ ըլլար։

Մեր արդի լեզուն հիմա չափահասութեան ամէն իրաւունք ունի, ինքզինքը իր հանգամանքով ու դիմագծութեամբ պարտաւորիչ ընելու։ Միայն քիչ մը տկար կողմը մնացած է միօրինակութեան (աւելի հոլովներու եւ մասամբ բայերու) թերութիւնը։

Սիրելի Արազ, կարելի չէ՞ արդեօք որ գաղթաշխարհի սա աստանդական վիճակին մէջ նոր գրողները տեսակ մը հիմը դնեն միօրինակ ձեւերու եւ կանոններու հաստատութեան։

Ցը···

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՃԵԼԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Օգոստոս 16, (Յառաջ)․ — Հայ Արիներու Միութիւնը գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր կազմակերպելու մտերմական թէյասեղան մը, ի պատիւ Փարիզի Հայ Արենուշներու խմբակին։

Երեկոյթը տեղի ունեցաւ Պառ Նուայի սրահին մէջ, օգոստոս 14ին։ Ներկայ էին հայ արիներու հովանաւոր մարմնի անդամները ընտանիքով, նաեւ համակիր երիտասարդներ։

Գեղեցիկ էր այս համերաշխութիւնը։ Օրուան սեղանապետն էր Պ. Գ. Տէրիկեան։

Երեկոյթը բացուեցաւ «Հայր մեր»ով։ Հովանաւոր մարմնի բանախօսէն վերջը, Սէն Լուի խումբին կողմէ խօսեցան Պ.Պ. Զորիկեան եւ Նիգամեան, որոնք շեշտեցին սկաուտական կազմակերպութեան արժէքը նոր սերունդին կրթութեան համար։

Փարիզի հիւր Արենուշներու խմբակին կողմէ խմբապետուհիներ՝ Բեգզատեան ու Խանճեան շնորհակալութիւն յայտնեցին Արիներու հովանաւոր մարմնին ու խմբապետական կազմին, այս եղբայրական հիւրասիրութեան առթիւ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Մարսէյլի ու Փարիզի Արի եւ Արենուշները, երգելով, արտասանելով, պարելով եւ զուարճացնելով։ Գնահատելի էին օրիորդներ Վարդանեանի, Պանտիկեանի, Մինասեանի ու Արզումանեանի երգերը, ինչպէս եւ Փարիզի Արենուշներու խմբերգներն ու պարերը։ Մթնոլորտը աւելի ոգեւորեցին Արիներ՝ Պ. Բ. Պալճեանի եւ Ն. Ժամկոչեանի ծիծաղաշարժ անակնկալները։ Խօսք առին Պ. Պ. Շիլճեան եւ Պանտիկեան, ինչպէս նաեւ խմբապետական կազմին կողմէ՝ Միլոնեան։

Մարսէյլի Հայ Արիներու խմբապետ Պ. Ե. Սէթեան երկու խօսքով նկարագրեց իր տպաւորութիւնները Թուլոնի արենուշներու բանակումի առթիւ, գնահատելով անոնց մաքրութիւնը, կարգապահութիւնը, ճաշակը։ Յետոյ Արիներու խումբին կողմէ, նուէրներ բաժնուեցան Փարիզի Արենուշներուն, իսկ Սէթեան եղբայրները մէկմէկ տուփ անուշեղէն տրամադրեցին։

Լամբրոնացի

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 15 օգոստոս, (Յառաջ)․ — Խարբերդցիներուն դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ օգոստոս 10ին, Մալխասի ծառախիտ գեղեցիկ անտառին մէջ։ Ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը։ Միութիւնը ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար։ Լիոնէն հրաւիրուած էր Խարբերդցի 90ամեայ ծերունի մը իր տավուլ զուռնայով։ Թէեւ ծերունին ձեռքերը եւ մարմինը անդադար կը դողային, բայց յիշողութիւնը իր զուռնայով շատ առողջ էր։ Խարբերդցին անգամ մը եւս յիշեց իր նախահայրերը, իրենց ուրախութիւններով եւ հարսանիքներով։

Կէսօրուան ճաշէն յետոյ ժամը 2·30ին օրուան նախագահ Պ. Գ. Սիմոնեան քանի մը խօսքերով բացաւ հանդէսը։ Յետոյ վարչութիւնը աճուրդի դրաւ խորոված նապաստակ մը եւ շիշ մը ըմպելի։ Պ. Ս. Ճերանեան կնքահայր եղաւ 25 ֆրանքով։ Աճուրդէն գոյացաւ 550 ֆրանք, իսկ հանդէսին ամբողջ հասոյթը իբր զուտ շահ 750 ֆրանք, ինչ որ անսպասելի էր։

Ն. Թէպոյեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ «ՑԱՒԱԼԻ ՎԻՃԱԿԸ»

«Ճումհուրիէթ» կը հրատարակէ Սօֆիայի իր թղթակցին հետեւեալ յօդուածը․—

Պուլկարիոյ զանազան վայրերու Թուրքերէն ընտրուած 8 հոգինոց մարմին մը մէկ մէկ յուշագիր տուած է վարչապետին, ներքին, կրթական եւ դատական նախարարներուն, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով Պուլկարիոյ Թուրքերու ներկայ ցաւալի վիճակին վրայ եւ կարգ մը պահանջներ ներկայացնելով։

Յուշագիրը կը շեշտէ թէ, հակառակ անոր որ Թուրքերը երկրին բարձրացման համար արիւն թափած եւ ամէն զոհողութիւն ըրած են, 19 Մայիսի պետական հարուածէն ի վեր խժդժութիւն չմնաց որ չգործէին իրենց վրայ, մասնակցութեամբ պետական պաշտօնեաներու։ Թուրք գիւղացին չի կրնար ազատօրէն իր արտը երթալ, Թուրքիայէն փախած քանի մը անձեր եւ պուլկար կառավարութեան կողմէ ընտրուած եւ աւագ միւֆթի անունը կրող Հիւսէյին Ահմէտ անուն մէկը ամէն տեսակ զըրպարտութիւն կ՚ընեն Պուլկարիոյ Թուրքերու հասցէին եւ կառավարութիւնն ալ ատոնք իրացնելով ճնշումներ կը բանեցնէ։

Ասկէ զատ, աւագ միւֆթիութեան անդամներէն նշանակովի կարգուած վագըֆի եւ դպրոցական յանձնաժողովները կը կողոպտեն կալուածական եւ դպրոցական հասոյթները եւ կ՚արգիլեն Թուրքերէն նոր տառերու գործածութիւնը։

Ժառանգական խնդիրներու իրաւունքը տրուած է միւֆթիներուն, որոնց անկարողութեան պատճառաւ գործերը շատ խղճալի վիճակ մը ըստացած են։ Յուշագիրը պահանջելէ յետոյ որ այս իրաւունքը պետական դատարաններուն տրուի, կը ներկայացնէ իր փափաքները։

Պուլկարիոյ մեր ցեղակիցները, — կ՚աւելցնէ «Ճումհուրիէթ», — ահա ասոնք կը պահանջեն։ Իսկ այս բոլորը համաձայն են բուն իսկ պուլկար օրէնքներու տրամադրութեանց։ Այսինքն մեր ցեղակիցները օրէնքէն դուրս բան մը չեն ուզեր, այլ միայն պուլկար օրէնքով տրուած իրաւունքները։ Խնդիրը այն է որ օրէնքները գործադրուին։ Նէօյիի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ յօդուածները մեծ ազատութիւններ կուտան Պուլկարիոյ Թուրք դպրոցներուն եւ անոնց բոլոր ծախքերը պուլկար կառավարութեան կը պարտադրեն։

Ահա այս բոլորը նկատի առնելով, կը սպասենք որ Պուլկարիա մեր ցեղակիցներուն տայ այդ այնքան բնական իրաւունքները, քանի որ միշտ կ՚ըսէ թէ բարեկամ է Թուրքիոյ։ Մանաւանդ որ մեր պուլկար հարեւանները կը պահանջեն այս իրաւունքները տալ արտասահմանի կարգ մը վայրերու Պուլկարներուն։ Եթէ Պուլկարիոյ Թուրքերուն տան դաշնագրերով անոնց շնորհուած իրաւունքները, ասիկա կրնան իբրեւ զէնք գործածել արտասահմանի դէմ։ Հետեւաբար իրենց շահը կը պահանջէ գոհացնել Թուրքերը։

«ՖԱՈՒՍՏ»Ը՝ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

«Ֆաուստ»ը առաջին անգամ ըլլալով Թուրքերէնի թարգմանուեցաւ վերջերս միայն։ Զայն թարգմանած Սէնիհա Պէյը։ Նկատելի է որ ոչ մէկ թերթի մէջ ոչ մէկ գրող երկու տող բան չգրեց այս թարգմանութեան մասին, որ, թէեւ··· դար մը ուշացած է, բայց կրկին ուշագրաւ երեւոյթ մըն է, թուրք թարգմանական գրականութեան եւ մտաւոր կեանքին համար, երբ նկատի ունենանք այն իրողութիւնը թէ «Ֆաուստ» կը նշանակէ Կէօթէ։ «Թարգմանութիւնը չկրցայ բաղդատել բնագրին հետ, կը գրէ Փ. Սաֆա, որ միակ անձն է տոմս մը նուիրող այդ մասին — բայց Ֆրանսերէնին հետ բաղդատելով (Ժէրառ տը Նէրվալ) շատ յաջող գտայ»։

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՏԱՐԻՆ ՁԵՌՔԸ

«Արազ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 օգոստոս)․

— «Հայ ժողովուրդը, իր դարաւոր կեանքին մէջ, բազմաթիւ աղէտներ է կրեր, զարհուրելի հարուածներ է ստացեր գլխուն։ Եթէ այդ հարուածներէն շատերը ստացեր է առանց իր մեղք ունենալուն՝ աշխարհի դէպքերուն աննպաստ զարգացման պատճառով, դրացիներու կռիւին իբր արգիւնք, կամ իբրեւ պարզապէս հետեւանքը իր աշխարհագրական դիրքին, երբեմն ենթարկուեր է աղէտներու ալ իր իսկ մեղքովը։

Հայոց պատմութիւնը թղթատող մը պիտի տեսնէ արդարեւ թէ օտարը յաճախ եկեր է թաթը դնել հայ ժողովուրդի գլխուն՝ պարզապէս քաշքըշուած մեր ներքին կռիւներէն։ Բազմաթիւ դէպքեր արձանագրած է մեր պատմութիւնը ուր մեր ներքին պառակտումն է եղած պատճառ մեր գլխուն պայթած փոթորիկներուն։ Դարաւոր կռիւները զորս հայ նախարարները ունեցած են իրարու միջեւ յաճախ զիրար բնաջինջ ընելու գնով, շատ աւելի աղիտաբեր եղած են հայ ժողովուրդին, մանաւանդ երբ անոնք մղուած են ի սէր այս կամ այն դրացի պետութեան։

Հայոց պատմութեան մասնագէտ ըլլալու պէտք չկայ հայ ժողովուրդի փորձութեանց մէջ ճշդելու համար իր իսկ մեղքի բաժինը։ Բաւական է ձեր միտքը բերէք այն ամօթալի դրուագները՝ որոնք տեղի կ՚ունենային հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ Ե․, ԺԱ․, եւ ԺԴ․ դարերուն եւ որոնք ամէնքն ալ յանգեցան մեր անկախութեանց կամ ինքնավարութեանց ջնջումին։ Հաւանաբար տարբեր կ՚ըլլար պատկերը եթէ թշնամին ներսէն ճեղքուած չըգտնէր մեզ՝ Արշակունեաց, Բագրատունեաց եւ Ռուբինեանց հարստութիւններուն վերջ տուած միջոցին։ Բացատրապէս թելադրիչ են չարաշուք անցքերը որոնք տեղի ունեցան Ե. դարուն, Արշակունեաց վախճանի նախօրեակին, երբ հայ նախարարներն էին որոնք անդադար կը դըդէին Պարսից Վռամ Թագաւորը որպէսզի գահընկէց ընէ Արշակունեաց վերջին շառաւիղը Արտաշիր եւ վերջ տայ հայ անկախութեան։ Քննական պատմութեամբ զբաղողներուն անկ է վճռել թէ հայ դաւադիրները որքան իրաւունք ունէին Հայոց վերջին վեհապետին դէմ իրենց զայրոյթին մէջ եւ որքան իրաւացի էին Պարսից Թագաւորին ներկայացուած փաստերը։ Ահաւոր այն պարագան է որ Հայու դաւով է որ օտարը կը հրաւիրուի դատաստան ընել հայ հայրենիքին մէջ եւ հայ շրթունքներով է որ կ՚առաջարկուի Շահնշահին, — ինչպէս կ՚արձանագրէ մեր ամէնէն արժանաւոր պատմիչներէն մէկը՝ Ղազար Փարպեցին, ջնջել Արշակունեաց գահը, — «Մեզ բնաւ թագաւոր ալ պէտք չէ, պարսիկ իշխան մը կուգայ եւ վերակացու կ՚ըլլայ մեզ»։

Զգիտենք ինչու կը մղուինք այս չարաշուք դրուագը մեր միտքերուն առջեւ բերել, ամէն անգամ որ Հայու մատը կը տեսնենք օտարէն ստացած մեր հարուածներուն մէջ։ Ու չկարծենք որ քիչ են նման դէպքերը մեր օրերուն ալ։ Հայն է որ յաճախ օտարը կը լարէ իր ժողովուրդին դէմ, ու հայ տարրին հանդէպ դրուած սեղմումներուն, հայ իրաւունքներու դէմ յարուցուած արգելքներուն, մեր ներքին գործերէն ներս օտարին անհարկի միջամտութիւններուն մէջ աներկբայօրէն Հայու դաւադրութիւն կայ։ Մենք ենք մեր առաջին թշնամին»։

«ՄԵՐ ԱՍՏԻՃԱՆԱՉԱՓԸ»···

«Թան» կը գրէ․—

Թիւը չափանիշն է քաղաքակրթութեան։ Վայրի ցեղերը թիւ չեն ճանչնար։ Քանի քաղաքակրթութիւնը կը յառաջդիմէ, այնքան թիւը կ՚արժեւորուի։ Եթէ քննենք մեր կեանքը, կը սրտնեղինք՝ տեսնելով այն արհամարհանքը զոր ցոյց կուտանք դէպի թիւր։ Ժամը 4ին կը ժամադրուինք, 5ին կ՚երթանք։ Հրամաններ կ՚արձակենք թէ դասարաններու մէջ քառասունէ աւելի աշակերտ կարելի չէ դընել, բայց 70 հոգի կը դիզենք իրարու վրայ։ Ուսուցիչներուն շաբաթական 15 պահ դաս տալու մասին հրաման կ՚արձակենք, 24 պահ կուտանք։

Երկրի մը մէջ, որ վարչաձեւերուն ամէնէն բարձրը ունի, մեր առաջադրութիւնը պէտք է ըլլայ ժողովուրդը, ամէն բանէ առաջ, քաղաքակրթութեան բարձրագոյն աստիճանին հանել։ Ատոր համար ալ մենք պարտաւոր ենք քակել ու նետել մեր այն գէշ սովորութիւնները, որոնք կը վերաբերին մեր ընդհանուր կենցաղին։ Թիւի նկատմամբ մեր ըմբռնումը՝ մեր քաղաքակրթութեան աստիճանաչափն է։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ճեմալ փաշա իր յիշատակները գրած պէտք է ըլլայ 1920 թուականին, հաւանաբար Թիֆլիզի մէջ, ուր սպանուեցաւ 1922ին։ Գերմաներէն թարգմանութիւնը զոր ձեռքիս տակ ունիմ ոչ մէկ բան կ՚ըսէ այս մասին, հետեւաբար իմ քաղած ծանօթութիւններս ստուգման կը կարօտին։ Մնաց որ ոչ թարգմանողի անունը կայ, ոչ ալ հրատարակչի, միայն ըսուած է թէ Ֆրանսերէն ոչ — տպագիր թարգմանութենէ մը գերմաներէնի թարգմանուած է եւ տպուած առաջին անգամ 1922ին։

Նկատելով որ Հայերը այնքան հետաքրքրող այս գործը ծանօթ չէ մեր հասարակութեան, կը վերածեմ զայն հայերէնի, պահելով բուն նիւթերը, պատմական անցուդարձերը, փաստաթղթերը եւ մտայնութիւնը անփոփոխ իր ամբողջութեան մէջ, իբր «դաս պատմութեան»։

Ո՞վ էր Ճեմալ փաշա․ Ահմէտ Ճեմալ ծնած է 1872ին Միտիլլի կղզին, Պոլսեցի զինուորական ընտանիքէ մը։ Դեռ փոքր տղայ կը նետուի զինուորական ասպարէզ։ 1893ին կ՚ըլլայ տեղակալ։ Կ՚ուսանի Պոլսոյ զինուորական վարժարանը եւ կ՚ելլէ 1896ին իբր հարիւրապետ ընդհ. սպայակոյտի։ Կը ղրկուի Թրակիա ուր Էտիրնէի եւ Քըրքքիլիսէի ամրութիւններուն մէջ կը պաշտօնավարէ։ Յոյնեւթուրք պատերազմի ատեն Էտիրնէի մէջ կը գտնուի։ 1898ին կը ղրկուի Մակեդոնիա իբր փոխ — հրամանատար եւ հոն կը մնայ մինչեւ «Երիտասարդ Թուրք»երու յեղափոխութեան ծագիլը։ 1905ին հրամանատարի պաշտօն կ՚ունենայ ընդհ. սպայակոյտի մէջ։ Էտիրնէի իր հին ծանօթին Թալէաթի եւ ուրիշներու հետ կը մասնակցի յեղափոխութեան։ Կ՚ըլլայ անդամ «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին։ Կը մասնակցի 1908ի զինուորական գործողութեան Սելանիկէն Պոլիս։ 1909ին կը ստանձնէ Սկիւտարի քաղաքային կառավարչութիւնը, բայց նոյն տարուան օգոստոսին կը ղրկուի Ատանա իբր կուսակալ, ուր ապրիլ ամսու մէջ տեղի ունեցած էր Հայոց սոսկալի ջարդը։ Այս կարեւոր պաշտօնին վրայ կը մնայ մէկուկէս տարի մինչեւ 1911 եւ կ՚երթայ Պաղտատ, ուր իբր կուսակալ կը մնայ մինչեւ օգոստոս 1912։ Այդ ատենները երկրին քաղաքական կացութիւնը կը փոխուի եւ իր կուսակցութեան դիրքը կ՚իյնայ, Ահմէտ Մուխթար փաշայի դահլիճը գործի գլուխ կուգայ եւ այդ դահլիճին կը մասնակցի Քեամիլ փաշա, որ ուխտեալ թշնամի էր «Երիտ. Թուրք»երուն։ Ճեմալ Պաղտատէն վերադարձէն քանի մը օր վերջ Գոնիայի պահեստի զօրաբաժնին հրամանատար կը կարգուի եւ յետոյ իր այս բանակին հետ կը մասնակցի պալքանեան պատերազմին Պուլկարներուն դէմ։ Այս պատերազմի իր ապրումները հրատարակուած է ֆրանսացի գնդապետ Ժորժ Ռէյմոնի կողմէ Փարիզի մէջ 1914ին իբր Ռէսի տիւ քօլօնէլ Ճէմալ սիւր լէ զ՚օփէրասիօն միլիթէր տը Թրաս · բայց 1913 յունուարի վերջերը երբ Մահմուտ Շէֆքէթ փաշա կառավարական դեկը կը ստանձնէ, այն ատեն Ճեմալ պէյը կը կարգէ Պոլսոյ զինուորական կառավարիչ եւ ասկէ կը սկսի իր բուն քաղաքական կեանքը։

X

1913 յունուար 23ի օրը, հսկայ դանգուած մը հաւաքուած էր Բարձրագոյն դրան առջեւ։ Ճեմալ պէյը ներսը կը գտնուէր, երբ Մահմուտ Շէֆքէթ փաշա պալատէն կը վերադառնար մեծ եպարքոսի պաշտօնով։ Հազիւ տեսած զինք կ՚ըսէ․

— Ճեմալ պէյ, առանց ժամանակ կորսնցնելու ստանձնեցէք Պոլսոյ զինուորական կառավարչի պաշտօնը եւ ամէն միջոց ձեռք առէք կարգն ու ապահովութիւնը պահելու համար։

Դեռ Նազըմ փաշայի դիակը Բ․ Դրան կը գտնուէր եւ Քեամիլ փաշա, Շէյխ իւլ իսլամ Ճէմալէտտին էֆ․ Րէշիտ պէյ եւ Ապտիւրահման պէյ սենեակ տարուած էին։ Կարճ տեւողութենէ մը ետք Թալէաթ պէյի հետ կ՚որոշեն Նազըմ փաշայի դիակը Կիւլհանէի հիւանդանոցը փոխադրել, Քեամիլ փաշան եւ Ճէմալէտտին էֆ․ն իրենց տուները ղրկել, իսկ միւս երկուքը քանի մը ժամ կառավարչատան մէջ պահել, պաշտպանելու համար զանոնք յեղափոխականներէն։ Այդ պահուն եպարքոսարան կը գտնուի Քեամիլ փաշայի փեսան՝ Նաճի պէյ, որուն Ճեմալ պէյ կը յանձնարարէ տուն տանիլ իր աները եւ քիչ ժամանակի համար հեռացնել զայն Պոլսէն Եւրոպա։

Յաջորդ օրը տեղի կ՚ունենայ Նազըմ փաշայի յուղարկաւորութիւնը։ Տըխուր օրեր, Պուլկարները Չաթալճայի առջեւ, յունական նաւատորմիղը փակած Տարտանէլի նեղուցը, մեծ պետութեանց մարտանաւերը խարիսխ նետած Պէշիկթաշի առջեւ եւ պատրաստ ամէն վայրկեան Պոլիսը գրաւելու»։ Բայց հակառակ այս կացութեան «Երիտ. Թուրք»երը ստիպուած էին պետական հարուածով մըն ալ վնասելու ներքին խաղաղութեան, քանի որ սխալ կը նկատէին կառավարութեան ուղղութիւնը եւ այս առթիւ զոհ գացած էր Նազըմ փաշան։ Յուղարկաւորութեան ատեն Ճեմալ պէյի քովէն կը քալէր ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդ Մոքոր։ Երբ Այա Սօֆիայի հրապարակէն կ՚անցնին, Ճեմալ պէյ կ՚ըսէ․

— Տեսէք այս զոհին միակ պատասխանատուն Եւրոպացիներն են, ձեր շարունակական անարդարութիւններու պատճառով կը ստիպէք Թուրք ժողովուրդը պայքարիլ ապրելու համար ազատութեան մէջ եւ ստրկութեան եւ թշուառութեան մէջ չիյնալ։ Ո՞վ գիտէ քանի նման յուղարկի պիտի մասնակցիք դեռ եւ զարմանալի չպիտի ըլլայ եթէ վաղը ստիպուիք իմ մեռելիս ետեւէն քալել։

Ֆրանսացին չի հասկնար եւ կը խնդրէ անգամ մըն ալ ըսել։ Ճեմալ քաղաքավարութեան համար ֆրանսական պարագան բաց ձգելով կը խօսի Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ մանաւանդ Ռուսիոյ խարդաւանքներուն մասին։

«Ասոնք էին որ պալքանեան ժողովուրդները միացուցին, մինչ ամենափոքր օժանդակութիւն մը Ֆրանսացիներու կամ Անգլիացիներու կողմէ փրկութիւն մը կրնար ըլլալ Թուրքիոյ համար։ Ոչ միայն կը մերժեն այդ, այլ եւ իրենց պետական մարդոց բերնով կը գործածեն այնպիսի լեզու մը որ վիրաւորիչ է, այնպէս որ խեղճ Թուրքերը այնքան հարուածներէ վերջ իրար կը բզքտեն»։

(1)

(Շար․)

կարելին փորձել, կանխելու համար պատերազմը: Հանրային կարծիքն ալ ազդուած է բանակցութեանց վիժումէն, եւ մեղադրելով հանդերձ Մուսոլինիի ռազմատենչ ծրագիրները, պատասխանատուութիւններ կը վերագրէ Պ. Իտընի: Հետզհետէ հաւանական կ'երեւայ որ խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրուի, սեպտ. 4էն առաջ կամ վերջը: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ կը խորհին նոր երաշխիքներ առաջարկել, Իտալիոյ պահանջած ապահովութեան համար, անխախտ կենալով հանդերձ հիմնական տեսակէտին վրայ:

⁂ Պ. Լէնսպըրի, Անգլիոյ աշխատաւորականներուն առաջնորդը, նամակ մը գրելով Պապին, առաջարկեց միացնել բոլոր եկեղեցիները եւ խաչակրութիւն մը սարքել պատերազմի վտանգին դէմ: Ընկերվարական երեսփոխանին կարծիքով, դիւրին է Երուսաղէմի մէջ ժողովի հրաւիրել քրիստոնեայ աշխարհը եւ աստուածային օգնութիւն խնդրել խաղաղութեան համար...

⁂ Եթովպիոյ մէջ անխուսափելի կը գտնեն պատերազմը, Փարիզի բանակցութեանց վիժումէն յետոյ:

Ընկերվարական Միջազգայինին կոչը

Իբրեւ արդիւնք Պրիւսէլի մէջ գումարուած ժողովին, Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր կոմիտէն կոչ մը ուղղեց, որով կը հրաւիրէ իրեն հետ կապուած բոլոր կազմակերպութիւնները դղրդագին ցոյցեր կազմակերպել սեպտ. 4էն առաջ, ընդդէմ սարքուած պատերազմին: Կոչը կը շեշտէ.— «Ընկերվարական – բանուորական Միջազգայինը որ եւ է պարագայի տակ չի կրնար համակերպիլ պատերազմին, նոյն իսկ եթէ պատերազմը միջոց համարուի Իտալիոյ ժողովուրդին փրկութեան համար: Ծառանալով արիւնոտ արկածախնդրութեան դէմ, Ընկ. Բան. Միջազգայինը կը պաշտպանէ ոչ միայն Եթովպիոյ իրաւունքները և Իտալացի ժողովուրդին իրական շահերը, այլ եւ աշխարհի խաղաղութիւնը»:

Անթեղ գործիններու ցուցահանդէսը պատեցաւ

Երկուշաբթի օր ծանր արկած մը պատահեցաւ Պերլինի մէջ: Ռատիոյի ցուցահանդէսին մէկ սրահը բռնկած ըլլալով, բոցերը տարածուեցան եւ ութ սրահներէն երեքը մոխիր դարձան: Միեւնոյն պատճառով ծանրապէս վիրաւորուեցան 26 հոգի, որոնց երկուքին վիճակը յուսահատական է: Նիւթական վնասները անհաշուելի են: Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, ամբողջ գիշերը լուսցուց աղէտին վայրը: Ցուցահանդէսը պիտի վերաբացուի հինգշաբթի օր: Նախապէս արկածի կը վերագրուէր հրդեհը, բայց լուրջ կասկածներ կը տիրեն թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է:

Պուլկարիա նոր ամրոցներ կը շինէ

Սոֆիայէն կը հաղորդեն Նիւ Եորք Թայմզի.—

Պորիս Թագաւորին նախագահութեամբ եւ զօրավարներու եւ սպաներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած ժողով մը որոշած է տեւական եւ ուժեղ ամրոցներ շինել Խասքովայի շրջակաները եւ անմիջապէս շինութեան ձեռնարկել:

Այս որոշումը փոխադարձութիւնը կը նկատուի Թուրքիոյ պատերազմական նախարարութեան այն որոշման, որուն համաձայն պիտի ամրացուի Գըրգլար Էլիի շրջանակը, որ կարեւոր դեր մը կատարեց 1912ի Պալքանեան պատերազմին: Թուրքիա կ'ամրացնէ Գըրգլար Էլին, նկատելով որ ան կը տիրապետէ Սթրանձայի լեռներուն, մինչեւ Ֆաքհի կիրճը:

«Ճումհուրիէթ» դիտել կուտայ այս առթիւ.— Պուլկարիա մինչեւ հիմա հինգ ամրացեալ գօտի ունէր.— Սոֆիա, Շումնու, Վիտին, Վառնա եւ Պուրկազ: Վերջին երկուքը ծովեզերքը կը գտնուին:

Նէօյիի դաշնագրին համաձայն, այս ամրացեալ գօտիներու Թնդանօթներուն տրամագիծը եւ նոյնիսկ ռազմամթերքին քանակը որոշուած է, բայց Պուլկարիա զերոյի իջեցուցած է այդ դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները:

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՄԷՋ կապոց մը ծխախոտ ձրգուած ըլլալով, մաքսային պաշտօնեաները գրաւեցին: Որովհետեւ տէր չունէր, 760 փրանք տուգանք պահանջեցին շոգենաւին հրամանատարէն, հակառակ պարագային սպառնալով գրաւի տակ առնել նաւը: Հարկ եղաւ ցնծալ 760 փրանքը:

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ մը եւս ձերբակալուեցաւ մաքսանենգութեանց հարցին առթիւ, որ հետզհետէ կը ծաւալի: Տիկին Մաւկէ, որ կը փնտռուէր, անձնատուր եղաւ ոստիկանութեան: Հաստատուած է որ բազմաթիւ պաշտօնեաներ կաշառուած էին, իսկ բուն մաքսանենգները հարստացած՝ ի վնաս պետութեան:

ՄԻՍԻՆ ԳԻՆԸ 10–12 առ հարիւր պիտի զեղչուի Փարիզի եւ Սէնի մէջ, ոստիկանական վերատեսչութեան հրահանգով: Գաւառներու մէջ տեղ – տեղ 15–30 առ հարիւր զեղչուած է:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 23 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻԻՐ-ՍԵՐՈԲԻ, Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ եւ ուրիշներու յիշատակին:

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ, ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄ.ՆԵՐՈՒՆ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՖԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Camp. «La Baronne» Route de Château Gombert. Սէն-Ժէռօմէն վեր:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ. մեներգ. բանախօսութիւն եւ անակնկալներ:

ՎԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի՝

ԱՆՈՒՇ ՃՈՒՐԻ ԼՈԳԱՆՔ (ՁԱՒԵՇՏ)

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

Որոշուած սահմաններէն անցնիլը արգիլուած է:

Արգիլուած է նաեւ դուրսէն բան ծախելը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս Կիրակի, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր ՌՕՊԼԸՆՍՕՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ:

Ընծրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:

Տեսարան մը «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»էն

Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ կողմէ:

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Ռոպլէնսոն վերջաւորութիւն:

Մուտք 3 ֆրանք:

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

«Վ Է Մ»ի

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Ջաւրեան՝ «կովկասի մշակութային պատմութիւնը»: Կ. Վ. Տայք «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»: Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: Դրօ՝ «Մի հատուած յուշերից»: Ա. Մանտէլշտամ՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղ գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».- Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղալեան՝ Ս. Վ.: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.— «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր. : Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Rue Allée Thénard N. 3 — IX

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

9ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷ... ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք

Գաւառէն ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնաբարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ «HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ԷՄՏՕ):

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՉՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄ...

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ — ՐԱՔԻ ՏԻՒՋ — ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ — ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Փոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ բէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԼԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՀԱՅ ԼԷԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Vaucluse Drôme, Ardèche, Cota d'Azur, Gard, Rhône եւ յարակից նահանգներու մէջ գտնուող Լէգէոնականներու կը յանձնարարենք, իրենց օգտին համար իսկ, հաղորդակցութեան մէջ մտնել վարչութեանս հետ, իրենց անունները անյապաղ գրելով հետեւեալ հասցէով. Nichanian, 9, Rue Docteur Aduaviva, Marseille.

Ի գիտութիւն Լիոն եւ շրջակաները բնակող ընկերներու կը յայտնենք որ վարչութեանս ներկայացուցիչը իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ըլլայ զիրենք շահագրգռող խնդիրներու շուրջ տեղեկութիւններ տալու համար, այս Ուրբաթ 23 Օգոստոս երեկոյ ժամը 8ին, 59 Րիւ տիւ Նուար Պ. Փափազեանի սըրճարանը:

Իսկ Վալանսի ընկերները զինք կրնան տեսնել 24 Օգոստոսին, 4 Րիւ Պուգիէ:

Մարսէյլ, 16 Օգ. 1935

Վարչութիւն

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆր. Կ. Խաչ... ձակահանութեննէն շահող թի... հետեւեալ թիւերը չներկայա... ները հաճին ներկայացնել ... 26 Օգ., 17 Rue Ampère, Ca... (Seine).—

159, 82, 138, 16, 164, 93, 2... 177, 14, 211, 2, 3, 4, 13, 14, 1... 26, 27, 30, 33:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Գետին մը Պուժէլի օդակայանին դիմացը: Զեղչեալ գին: Դիւրութիւն վճարման:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Նոյեմզար Մանուկե... փնտռէ իր եղբայրը՝ Մանուկ ... Նուկեանը (Գասթէմունիի ... գիւղէն): Անկէ առաջ կը գ... 149 rue Lafayette, Փարի...

Լուր ունեցողներէն կը խնդ... իմացնել իր քրոջը՝ Նոյեմզար ... Նուկեանի, 23, rue du Tur... Marseille.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐԸՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնուր... թուղթի վերանորոգման աղթի ... խատանքի իրաւունքէ զրկուած են... հրաւիրուին իրենց անունները ... նագրել տալ Գաղթականաց Օֆի... րուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, ... Jean Goujon.

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Երկու իշխանք ալ իրենց զօրաց բընակութեան համար թէ Ըսար – Ամպայի եւ թէ Արգ՝ամպայի մէջ հաւասար թուով տըներ ունին, որոնք ճիշդ վրանի ձեւով են: Այս լեռներն իրենց ապահովութեան համար իբրեւ հիւրանոց ալ կը ծառայեն. եթէ Կալլապատի կողմէն դէպ ի Հապէշու երկիրը մէկը գալու ըլլայ, ուղղակի Ըսար – Ամպա կը բերեն՝ եթէ վախի ժամանակ է, ապա թէ ոչ՝ վարը ձըլկայի գեղրանքը կ'իջեցընեն. իսկ թէ որ ներսի կողմերէն, կամ Թագաւորին կողմանէ մէկը գալու ըլլայ, Արգ՝ամպայի իշխանին քով կ'ընդունուի:

Այս լեռները նշանաւոր են նաեւ իբրեւ բանտարան, որոնք բնական ամրոցներ ըլլալով, շատ դժուարին է փախչիլ կալանաւորի մը: Ունին յատուկ բանտապետներ ու պահապաններ, որ են մօտակայ գեղրանքներուն ժողովուրդը, որոնք մէկ մէկ շաբաթ կարգաւ կուգան պահպանելու, եւ անոնց թիւը պէտք է միշտ բանտարկեալներուն թիւէն աւելի ըլլալ, եւ լեռանը իշխանին հոգը չէ բնաւ: Թէ որ անոնցմէ մէկը փախչի, նոյն շաբաթուան պահապանները կամ անոր տեղ կը բանտարկուին եւ կամ կը սպանուին: Բանտարկեալները՝ թէ որ ընտանիք կամ սպասաւորներ ունին, իրենց քով կը մնան անոնք ալ նոյն բանտին մէջ, որ իրենց պիտոյքը հոգան ու սպասաւորեն: Կրնան բանտարկեալները բանտէն դուրս նոյն լեռանը մէջ պտըտիլ պահապանի մը հսկողութեան ներքեւ: Բանտէն առանձնացուած ժամանակնին, իրենք իրենց ոտքերուն շղթային տեղը քուրջի մը կտոր կը կապեն, որ 24 ժամ կը մնայ ի յիշատակ իրենց շղթայուելուն եւ պատուելուն, ու բարեկամներ անոնց քով ժողովելով ուրախութիւն կ'ընեն: Շղթային անուրը երկաթէ դաւազանի կտոր է, որ սրունքին (ձի – ւկին) բոլորտիքը դնելով՝ երկու ծայրը դրբեթէ կռահարութեամբ կը բերեն կը կցեն քովընտի եւ այնպէս առանց դամի կը մնայ. եւ երբ պէտք ըլլայ անուրը հանելու, բանտարկելոյն ոտքը մեծկակ քարի մը վրայ կ'երկնցընեն կը դնեն, եւ անուրին ծայրերէն մխացկուն փոկեր պլլելով, անոնց մէջ ալ հաստ փայտեր կ'անցընեն, եւ փայտերուն տակի ծօթերը որձաքարերու կոթնցնելով՝ երկու կողմէն երկերկու ուժով մարդիկ դէպ ի իրենց կը քաշեն բոլոր զօրութեամբ մինչեւ խեղճ բանտարկեալը չարաչար տանջուելով հալի. թէ անուրը կը բանան: Շղթայի դարնել տուողը կամ դատախազը ով որ է, պէտք է հոն ներկայ գտնուի յանցաւորին շղթայուելու ժամանակը, եւքը՝ Աստուած ապաւէն ըսելով՝ կը թողու կը հեռանայ անկէ:

Մեր Ըսար – Ամպա մտած օրերնիս յանցաւոր մը բերին բանտարկելու: Այս մարդուս յանցանքը հետեւեալ կերպով պատմեցին մեզի. Տեն – պիացի մըն էր ասիկայ, որ օր մը իրենց մերձակայ գիւղը ազգականի մը տուն հիւր ըլլալով, տանտէրը՝ որ հասակն առած կին մըն էր, հիւրասիրութեան պարտքերը կատարելով եւ անոր հետ ուտել խմելէն ետքը՝ կը պառկին կը հանգստանան: Մարդը կէս գիշերուան կ'ելնէ ու կընկանը ունեցած կովերն ու եզները գողնալով կը քշէ կը տանի: Տանտիկինը իմանալով՝ իր պզտի որդւոյն հետ ետեւէն կը վազեն եւ կ'աշխատին որ գողին ձեռքէն խլեն ու ետ դարձընեն պախրէքը: Իսկ գողը անոնց բ' նին մէջ մէկ մէկ փայտեր թխելով գայլի նման կը պըկէ որ ձայն չը կրնան հանել. խեղճերը այնպէս շնչասպառ մնալով հոն՝ ճամբուն վրայ կ'ընկնան, եւ գայլերը կուգան յօշատելով կը լափեն զանոնք, որոնց ոսկորները միայն կը մնան առաւօտուն, եւ անկէ կը յայտնուի եղած եղեռնագործութիւնը: Հետեւեալ օրերը երբ գողը պախրէքը քշելով կը տանէր, դիպուածով կնկան մեծ որդին կը պատահի անոնց, կը ճանչնայ կենդանիները, եւ առանց ձայն հանելու կ'երթայ կ'իմացընէ հարկ եղած տեղը, գողը իսկոյն կը բռնուի եւ մեր եղած լեռը Ըսար – Ամպայի մէջ կը բանտարկուի:

Այս ամպաները, ինչպէս ըսինք, բնական ամրոցներ ըլլալուն, ինչպէս Ամպա բառն ալ Հապէշերէն նոյնը կը նշանակէ, Թագաւորական գանձերն ու ըստացուածքները եւ մթերքը անոնց մէջ կը պահուին, ինչպէս որ մեր եղած լեռն ալ կային, եւ ժողովրդոց գլուխը նեղ գալուն հոն կը դիմեն կ'ապաստանին: Թէոդորոսին բոլոր բանտարկեալները մեր յիշած երկու ամպաներուն մէջ պահուած էին, ուր բազմութեան պատճառաւ ջուրը չը բաւելուն՝ Մակտելայի լեռներուն վրայ փոխադրուեցան ետքէն:

Տաղաւարաց օրերը մօտենալուն ամէն մէկ Շէխապետ գիւղացիներէն հանդանակելով մէկ կամ երկու եզ կը գնեն եւ զանոնք կանխաւ իրենց իշխաններուն կը խրկեն, եւ Տաղաւարին օրն ալ իրենք անձամբ շնորհաւորութեան կ'երթան անոնց մօտ մինչեւ գետին խոնարհելով դիմացնին:

Հապէշներուն քով ամէնէն նշանաւոր եւ հանդիսաւոր օրերնին Վերացման Խաչին օրն է. բայց իրենց հանդէսները չէ թէ եկեղեցական կամ կրօնական են, այլ քաղաքական. ըստ որում զատկական Կիւրակէի օրն պէս է: Սուրբ Խաչին շաբաթ օրը երեկոյեան մօտ պատուաւոր անձինք եւ զօրք խումբ խումբ եղած կուգան լեռը իշխանին մօտ ձեռքերնին մէկ մէկ ծաղկապսակ ցուպեր բռնած. Իշխանը կաշիէ շինուած երկու փողերը հնչեցընել տալով, ինքը լեռանը ամէնէն բարձր կէտ տեղը կը նստի գետնին վրայ. եկող այցելուք անոր բոլորտիքը շարուին. որոնց թիւը երբ շատնայ ըլլայ, կ'իջնան վար տափարակ ... ը, եւ երկու կողմի բաժնուելով ... սկսին իրենց պատերազմական ... ը խաղալ, (որ իրենց քով տեսակ ... կրթութիւն է,) ծաղկապսակ ցուպ... ձեռքերնին բռնած: Հոն կը ներկ... նայ Թատերական ճակատամարտ ... եւ երկու կողմն ալ կը ջանան ... պատերազմական ուժերնին ու ... նարքնին ցոյց տալ, որ կողմը որ ... Թող ելնէ, սուրերնին քաշելով ու ... բաղխներ պարպելով կը սկսին ... լածել ու քշել յաղթուող կողմը ... իշխանին մօտ, որ վերը իր ... նստած կ'ըլլայ:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրիչ

Գ. ԱՒԵՏԻՍ էն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ 1935 Jeudi 22 Août 1935

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2889

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁ ԴԷՊԻ «ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ» ՕՐԵՐԸ

Մեր ազգային – քաղաքական կեանքի ո՛ր երեւոյթն ալ քննէք, նոյն առջեւ պիտի պարզուի վրդովիչ, յաճախ ըմբոստացուցիչ պատկեր մը:

Այդ ողբերգութեան միայն մէկ երեսն է կղերապետութիւնը, որու մասին խօսեցանք եւ պիտի խօսինք, տակաւին:

Եթէ կղերապետութիւնը մէկ անգամէն աչքի կը զարնէ իր վեղարներով ու կոնդակներով, իր թերթերով ու քարոզներով, միշտ ալ պոչը դուրս ձգելով, անդին այլապէս գայթակղելի մար – զանքներ յաճախ կը վրիպին ուշադրութենէ: Մանաւանդ որ, այդ արարքներուն հեղինակները — կազմակերպութիւն թէ անհատ — չատ լաւ սերտած են ազգեցութեան պայքարի եւ ռազմավարու – թեան նորագոյն գիտելիքները:

Այստեղ ալ ներշնչման աղբիւրը Երեւանն է, բայց նաեւ տա – րագիր բազմութեանց եւ անոնց ժառանգական վարիչներուն ստոր – կամութիւնը: Յաճախ ալ նենգամտութիւնը:

Անմիջապէս կ'անցնինք երկու նոր փաստերու — ամենավեր – ջին խեղկատակութեանց, յանդելու համար տրամաբանական եզ – րակացութեան:

Առաջինը՝ «Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղ» կոչուած խառնիճաղանճին գաւն է, ուղղուած մայր կազմակերպութեան դէմ, ընդ հովանեաւ Հօկի կամ Երեւանի:

Երկրորդը՝ Բարեգործականի մէկ ձեռնարկը, որ դարձեալ կը ձգտի միեւնոյն նպատակին,— խաչաձեւել, ջլատել եւ քայքայել Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպութիւնը:

«Յառաջ»ի ընթերցողները բաւական բան գիտեն առաջին դաւադրութեան մասին:

«Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղ»ը, «փրոֆէսիոնէլ»ներու եւ գոյնզգոյն դիմակաւորներու այդ հատընտիր հաւաքածոն, որ կեդրոնին դէմ ըմբոստացած էր անցեալ տարի, ի վերջոյ համակերպիլ ձեւացուց եւ սողոսկեցաւ մայր կազմին մէջ:

Շատ չանցած, նորէն գլուխ վերցուցին դաւադիրները:

Նախ՝ անպատիւ յայտարարութիւն մը ուղղեցին մամուլին, ամբաստանելու համար թէ ... չեն մասնակցած Մայիս 28ին: Յետոյ իրենք իրենց գլխուն որոշեցին գնդախաղի խումբ մը, 15 մարզիկներ ղրկել Հայաստան, 45,000 ֆրանք պահանջելով գաղութէն:

Հարցը ձեռնարկի մասին չէ, այլ գործելու եղանակին եւ գործուած խայտառակութեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի գլխուն սարքուած այս «փութպօլ»ը չատ հե – ռաւոր կապեր միայն ունի մարզական շարժման հետ: Բուն միտքը բոլորովին ուրիշ բան է եւ երբեք բարենշան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ապագային համար:

Տեղեկութիւն չունինք թէ որքան յառաջ գացած է 45,000 ֆր.ի հանգանակութիւնը, որուն համար 4000 ֆրանք ալ Բարեգործականէն կը սպասէին:

Բայց, չպիտի զարմանանք, եթէ առտու մը թերթերը գրեն թէ «Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղ»ը եւ Հօկի «Նորք»ը դարձեր են մէկ հոգի եւ մէկ մարմին:

Աւելի վարպետօրէն փորելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմը, դաւադիրները թերեւս պիտի փորձեն պահել, կեղծել հին անունը:

Այդ պարագային ալ, բան մը չի փոխուիր կացութեան մէջ: Պարզապէս հարազատի եւ անհարազատի անջրպետ մը պիտի բացուի, ինչպէս Հայր. Միութեանց մէջ:

Մանաւանդ եթէ ըմբոստ եւ խառնակիչ «մասնաճիւղ»ը յաջողի Երեւան երթալ ու վերադառնալ, կամ գոնէ վկայական մը, բարենիշ մը կորզել Երեւանի լիազօրէն:

Ուրեմն, թակարդին մէկը այս է, իսկ միւսը կը կազմակերպուի Բարեգործականի կողմէ:

Այս Միութեան կեդր. Վարչութիւնը վերջերս երկու շրջաբերականներ հաղորդեց մամուլին, ծանուցանելով թէ մասնաւոր ծրագիր մը մշակած է, երիտասարդութիւնը կազմակերպելու համար:

Յուտով առիթ կ'ունենանք խօսելու այդ ծրագրի մասին, որ կը նախատեսէ նաեւ մարզական բաժինը:

Արդ, Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը կը ծանուցանէ թէ արդէն իսկ հաստատուած եւ կառավարութենէն վաւերացուած է Բարեգործականի մարզական Միութիւնը,— «Նուպար» մարմնակրթական ակումբ»:

Քանի մը տող՝ այս առթիւ գրուած խմբագրականէն.

— «Մեր մարզիկ տղոց ձգտումն ու երազը կ'իրականանայ ահա: Կը կազմակերպուի «Նուպար» մարմնակրթական ակումբը՝ նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան, համազգային եւ ընդհ. սէր ու յարգանք վայելող այդ մեծ Միութեան, որուն նպատակը կ'ընդգրկէ գաղութներու մէջ ազգապահպանումը»: (Արեւ, 13 օգոստոս):

Ոսկը գետնէն կորած, ռամկավար օրկանը կը հրաւիրէ որ «Նուպար»ի դրօշին տակ համախմբուին բոլոր մարզական միութիւնները, «Հ. Մ. Ը. Մ. կոչուին թէ Ե. Մ. Ը. Մ.» եւն.:

Ուրեմն, Բարեգործականն ալ անցած է կարաւանին գլուխը, եղածը քանդելու եւ իր սեփական կարգն ու սարքն ունենալու համար, հանրային կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

Ազգ. դպրոցները իր հայեցողութեամբ վարելու, դաստիարակները իր ներշնչումով պատրաստելու, ազգ. իշխանութիւնները նպաստով սարկացնելու ջանքերէն վերջը, ինչո՞ւ կէս ճամբան մնալ: Ինչո՞ւ չատեղծել նաեւ իր սեփական մարզականը, ինչպէս նախկին նախարարութիւնները կ'ունենային իրենց առանձին այրուձին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏԸ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ ելք մը գտնել մինչեւ Սեպտ. 4

>>>•<<<

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է այսօր, հինգշաբթի, հապէշական տագնապին առթիւ եւ իբրեւ անմիջական հետեւանք Փարիզի բանակցութեանց ձախողման: Այժմ հարցին ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է Լոնտոն, եւ ամէն բան կախում ունի Անգլիոյ բռնելիք դիրքէն: Բոլոր նախարարները եւ նոյն ինքն վարչապետ Պ. Պօլտուին ստիպուեցան կէս ձգել իրենց արձակուրդը եւ Լոնտոն վերադառնալ անմիջապէս: Արտաքին նախարարը վերադարձէն անմիջապէս վերջը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իտընի հետ, Փարիզի բանակցութեանց մասին: Իրազեկներ կը հաստատեն թէ ծօրճ Թագաւորը խոհեմութեան խրատներ տուած է արտաքին նախարարին, վերջին ունկնդրութեան առեն: Թագաւորը շեշտած է թէ Մեծն Բրիտանիա ամէնէն կորովի ջանքերը պէտք է թափէ, հաշտարար ելք մը գտնելու համար եւ չխնայէ որ եւ է զիջում որ կրնայ օգտակար ըլլալ բանակցութեանց յաջողութեան համար: Այս միջամտութենէն կը հետեւցնեն թէ ծօրճ Ե. կ'ուզէ որ կառավարութիւնը մեղմացնէ իր անհաշտ քաղաքականութիւնը՝ Իտալիոյ պահանջներուն հանդէպ:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ իր նախկին պաշտօնակցին, Սըր Օսթին Չէմպըրլէնի հետ, որ չծածկեց իր կուսակցութեան (պահպանողական) մտահոգութիւնները, Փարիզի բանակցութեանց վիժման առթիւ: Չէմպըրլէնի կարծիքով, եթէ Մեծն Բրիտանիա ճնշողական միջոցներու դիմէ, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ:

Հակառակ խոհեմութեան բոլոր կոչերուն, Լոնտոնի թերթերուն դիւանագիտական աշխատակիցները չեն վարանիր գրել թէ պատերազմը անխուսափելի է: Դահլիճին կարգ մը անդամները համաձայն չեն այս յոռետեսութեան, բայց եւ այնպէս չեն ծածկեր կացութեան ծանրութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այսօրուան ժողովէն յետոյ պիտի պարզուի կացութիւնը:

ՅՈՒԶՈՒՄՆԱԼԻՑ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առջի օր յուզումնալից ժողով մը ունեցաւ այն իրաւարար յանձնախումբը որ նշանակուած է Եթովպիոյ սահմանային միջադէպքին քննութեան համար (Վալ-Վալի խնդիր): Ինչպէս կը յիշուի, այդ յանձնախումբին ալ ձախողած էր իր պաշտօնին մէջ, մէկ ամիս առաջ: Այդ օրէն իվեր փորձեր կը կատարուէին հինգերորդ իրաւարար մը աւելցնելու չորսին վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ վերսկսիլ աշխատանքը:

Այդ ընտրութեան առթիւ էր որ յուզումնալից նիստ մը տեղի ունեցաւ, առջի օր: Նախ բուռն խօսքեր փոխանակեցին երկու իտալացի եւ երկու հապէշ պատուիրակները, նորէն արծարծելով մէկ ամիս առաջ ծագած խնդիրը.— յանձնախումբը միայն սահմանային միջադէպո՞վ պիտի զբաղի, թէ աւելի մեծ խնդիրներով: Երբ Իտալիոյ պատուիրակները նորէն պնդեցին թէ միայն միջադէպը պէտք է քննել, առանց սահմանագլուխի կամ սեփականութեան խնդիրներ յարուցանելու, Եթովպիոյ ներկայացուցիչները (մէկը՝ Ամերիկացի, միւսը՝ Ֆրանսացի), ցաւ յայտնեցին որ կը սահմանափակուին յանձնախումբին իրաւասութիւնները: Հապէշաստանի ներկայացուցիչները միեւնոյն ատեն դիտել տուին թէ այդ սահմանափակումը մաս կը կազմէ Իտալացիներու հետ կատարուած սակարկութեան մը, ընդունիլ տալու համար Փարիզի յունական դեսպան Պ. Փոլիթիսի անուանումը, իբրեւ հինգերորդ իրաւարար: «Եթէ կացութիւնը այսքան ծանր չըլլար, մենք պիտի մերժէինք ընդունիլ այս պաշտօնը», ըսին Եթովպիոյ երկու ներկայացուցիչները: Իտալիոյ ներկայացուցիչները նորէն կծու խօսքեր արտասանեցին, եւ առնել – քալելու կը պատրաստուէին, երբ կարելի եղաւ ելք մը գտնել եւ ընդունիլ տալ Պ. Փոլիթիսի ընտրութիւնը, իբրեւ գերագոյն իրաւարար:

Յանձնախումբին յաջորդ նիստը պիտի գումարուի Պէռնի մէջ (Զուիցերիա), լսելու համար կարգ մը ականատեսներ:

Իտալիա պիտի մասնակցի, բայց...

Հռոմի թերթերը կը հաւաստեն թէ Իտալիա պիտի մասնակցի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի սեպտեմբեր 4ի նիստին, բայց ուժգնօրէն պիտի յարձակի Եթովպիոյ վրայ, անոր – ժան հռչակելով զայն Ազգերու Ժողովին անդամակցութեան: Իտալիոյ պատուիրակները պիտի յայտարարեն թէ Եթովպիա բոլորովին ինքնավար չէ, թէ անոր սահմանները ճշդուած չեն, եւ թէ այդ պետութիւնը երբեք չէ յարգած գերեվաճառութիւնը ջնջելու յանձնառութիւնը: Յետոյ պիտի բացատրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ պիտի կործանի պաշտպանելու համար բարբարոս երկիր մը, որ իրաւունք չունի Ազգաժողովին մէջ նստելու: Եւ իբրեւ եզրակացութիւն պիտի պահանջեն Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռացնել Հապէշիստանը եւ Իտալիոյ հոգատարութեան յանձնել զայն: Եթէ ժողովը մերժէ այս առաջարկը, Իտալիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, իսկ բանակը յառաջ պիտի չարժի:

Այս է Մուսոլինիի որոշումը, համաձայն կիսապաշտօնական լուրերու: Վեց ամսուան պաշտպանողական ռազմավարութենէն յետոյ, «Առաջնորդ»ը պիտի ձեռնարկէ դիւանագիտական յարձակողականի մը, ըստ այնմ որոշելու համար իր վերջնական դիրքը:

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿԻՆԵՐԸ պահանջեցին ջնջել բազմակնութիւնը, ագերագիր մը ներկայացնելով կառավարութեան:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ...

>>>o<<<

Նարդունին տասը օրէ ի վեր օդափոխութեան գացած ըլլալով, խմբագիրը առաջարկեց Տէր Յակոբեանին և Նշանին՝ լուրեր գծել ու...թարգմանել՝ «Խ. Հայաստան»էն:

Յակոբը նշանակեց, Նշանը սկսաւ թարգմանել:

Եւ ահա տեղատարափ մը հարցումներու.

— Ի՞նչպէս պէտք է թարգմանել «կարտոֆիլի անցեալ տարի գործող կոնվենցիոն գները»:

— Բան չեմ հասկնար հետեւեալ տողէն.— «Առաջարկել Զագոտզեր – նոյի Հայաստանի գրասենեակին՝ կազմակերպել յանձնուող ոչ կոնդիցիոն հացահատիկի զտումն ու ախտահանումն ընդունման կայաններում»:

— Իսկ սա պարբերութի՞նը.— «ՀԿ (բ) Կ. Կենտկոմի խորհրդային առեւտրի բաժնում հրաւիրւում է Երեւան քաղաքի ներքոյիշեալ պետհիմնարկների կուսկոմիտէների քարտուղարների եւ կուսկազմակերպիչների խորհրդակցութիւն»:

— Խնդրեմ, սա բառերուն հայերէնը գրէ որպէսզի կարենամ շարունակել.— «Կուսուսուցման կոմպլեկտաւորումը»:

— «Կուսկաբինետները պրոպագանդիստների համար սեմինար պարապմունքներ չեն հրաւիրում»:

— «Հայաստանի Պաշ—Ավիաքիմի հանրապետական պէրոակումբի ծաւալած մասսայական – բացատրական աշխատանքի եւ Ավիո—պլրոցի շնոր – հիւ մենք այսօր ունենք պարաշիւտիստների համեստ կադր»:

— «Կոմբայնի ագրեգատի համար սահմանել հետեւեալ պրեմեաները»:

— Ուսումնասիրել եւ տիրապետել կոմբայնի, տուման վակուումի, խորձկապի աշխատանքի տեխնեկային եւ ապահովել այդ մեքենաների բեռնուածութիւնը»:

— «Սոցմրցումն ու հարուածայնութիւնը գլխաւորելու, կուլտմասսայական աշխատանքներն իրենց բարձրութեան վրայ դնելու համար ՄՏԿ – ների բանկոմների նախագահների համար սահմանել 3 պրեմիա»:

... Այսպէս շարունակուեցաւ ամբողջ մէկ ժամ, 15 – 20 թուղթ «Հայաստան» քաղելու համար Երեւանի պաշտօնաթերթէն: Այն ալ՝ միայն լուրեր: Դեռ շարք մը յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ... կարգի կը սպասեն:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ եթէ այս բոլոր լուրերն ու յօդուածները կտրենք եւ գրաշարին յանձնենք նոյնութեամբ:

— Բան չեն հասկնար, թերթին այդ սիւնակներն ալ կը դառնան մութ:

— Աւելի լաւ, թող բոլորն ալ իմանան թէ ի՛նչ ոճիրներ եւ պղծութիւններ կը գործուին այնտեղ, Երեւանի մէջ, անհոգութեամբ, տգիտութեամբ եւ բարբարոսութեամբ, անճանաչելի դարձնելով մեր սքանչելի լեզուն: Շատեր կը կարծեն թէ ինչ որ կ'արտատպուի «Յառաջ»ի մէջ, բուն պատճէնն է բնագրին... Մինչդեռ ամէն օր կը թարգմանուի եւ նոր ի նորոյ կը խմբագրուի:

— Կարճ կապէ, Զօպանեանը կը բարկանայ:

ՎԱՀԷ

«Թրակիան ուզողները կամ կ'առնեն կամ զոհն առնելան Բուլկերին կուտան»

«Ճումհուրիէթ»ի երեսփոխան խմբագրապետ Եունուս Նատի կ'ազդարարէ.—

Վիէննայի թերթերը այսպէս կը պատկերացնեն կացութիւնը. «Դատելով երկու կողմի մամուլին գրածներէն, պէտք է վճռել թէ կը գտնուինք թուրքօ-պուլկար պատերազմի մը նախօրեակին»:

Իրապէս ա՞յս է կացութիւնը եւ հարեւան Պուլկարիան ի վիճակի՞ է կռուելու այսօր կամ վաղը: Ոչ: Եւ սակայն, ճիշդ է վիէննական մամուլին դատաստանը: Երկու կողմի թերթերը չատ կը գրեն երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին: Ճիշդ է թէ անոնց հազարին դէմ մենք միայն մէկ կը գրենք. բայց նկատի առնելու է թէ այս ձեւով մենք իւղ չե՞նք քսեր անոնց հացին, որովհետեւ Պուլկարիոյ մէջ խօսքը եւ գործքը միասին կը քալեցնեն: Մեր պուլկար հարեւանները կը նմանին այն «խալէչ»ներուն որոնք թէ կը զարնեն եւ թէ կը պօռան թէ «ինչո՞ւ կը զարնես»: Այսպէս, իրենց իսկ գրգռութեան հետեւանքով մեր ըրած հրատարակութիւնները ձեռք առած, դունէ դուռ կը պտտին Եւրոպայի մէջ եւ անմեղունակ ձայնով մը կը գանգատին:

Զգետցող չկայ որ մենք կեցած տեղը պատերազմ ուզողներէն չենք: Իսկ պատերազմի պատրաստուողները անշուշտ օր մը պիտի հրաւիրուին հաշիւ տալու եւ անկասկած պիտի հնձեն իրենց ցանածը: Եթէ Պուլկարները Թրակիան կ'ուզեն, պէտք է նկատի առնեն այս տեսակ պահանջի մը վտանգները: Թրակիան ուզողները կամ կ'առնեն զայն, կամ վրան առնուազն արեւելեան Ռումէլին կուտան: Ինչո՞ւ տարուինք անոնց գրգռութիւններէն եւ սխկա գրենք. առնք բաներ են որ չեն գրուիր, այլ կը կատարուին: Պէտք է շնորհակալ ըլլանք Պուլկարներուն որ մեզի խորհիլ տուին թէ քիչ է Իսթանպուլի ցամաքամասը, որ միայն մինչեւ Մարիցա կ'երկարի:

Պալքանեան պատերազմի առեն, հակառակ իր խմբակին յաղթանակներուն, Պուլկարիա դաւաճանեց իր զինակիցներուն եւ այս պատճառաւ կարգով ծեծ կերաւ Յունաստանէն և Սերպիայէն, ինչպէս նաեւ Թուրքիայէն: Եւ Թութրաքան – Պալճըք գիծն ալ Ռումանիոյ տալով, ականջը կտրած վիճակով մը դուրս ելաւ պատերազմէն»:

ԾՐԱԳԻՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թրքական կառավարութիւնը կը մշակէ նոր ծրագիր մը, որուն համաձայն բոլոր անոնք որ բարձրագոյն ուսում կը ստանան, պարտաւորիչ կերպով պիտի ծառայեն արեւելեան նահանգներուն մէջ: Ազատ ասպարէզներու մէջ աշխատելէ պիտի զրկուին անոնք որ «պարտադիր արեւելեան ծառայութիւն»ը չեն կատարեր:

ԳՈՆԻԱՅԻ ՄԷՋ ԱԼ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ «ՉԱՐՇԱՖ»Ը

Գոնիայէն կը տեղեկացնեն «Ագշամ»ի թէ՝ քաղաքային ժողովը որոշած է արգիլել չարշաֆի, փէչէի եւ շէլմէի գործածութիւնը: Պայմանաժամ տրուած է մինչեւ սեպտեմբեր 15: Արգելքի որոշումը հաղորդուած է բոլոր գաւառակներուն եւ գիւղերուն:

ՄԱՀԱՊԱՐՏ ՄԸ խենդեցած ըլլալով, յիմարանոցի մը մէջ կը դարմանուէր հինգ տարիէ ի վեր (Նիւ Օրլէնս, Մ. Նահանգներ): Վերջերս դատապարտեալը բուժուած ըլլալով, յանձնուեցաւ բանտային վարչութեան, կախուելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ ԻՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

ԳԱՂՏՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գաղտնի ընկերութեանց գործունէութիւնը, Ճափոնի մէկ ծայրէն միւսը, հասած է սարսափի քաղաքականութեան բարձրագոյն աստիճանին: Սպանութիւն, մահափորձ, սովորական երեւոյթներ են: Տեսակ մը «ոճիր – արկած»: Տանք գլխաւոր գաղտնի ընկերութեանց անունները եւ անոնց գործունէութեան վրայ որոշ տեղեկութիւններ:

«ԱՐԻՒՆԻ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Այս գաղտնի ընկերութիւնը բարձրագոյն զինուորականութեան մէկ համախմբումն է: Ընկերութեան անդամները չափազանց անողոք են ու եւ է անձի դէմ, երբ կը գործէ ան Հայրենիքի եւ ժողովուրդի գերագոյն շահերուն հակառակ:

Իրենց անդամները, նախ քան այդ գաղտնի ընկերութեան անդամագրուիլը, գերագոյն ուխտը կ'ընեն ըլլալու հաւատարիմ, գաղտնապահ եւ բացարձակ անողոք:

Իր կատարած մահափորձերը յաջող կամ անյաջող, յանդգնութեան մէկ մէկ ապացոյցներ են:

Յիշենք քանի մը հատ: 1932 մայիսին, սպաննեցին վարչապետ Ինուքայը, պարոն Տանը, մէկը Միձուպիշի դրամատան ներկայացուցիչներէն, եւ փորձեցին սպաննել պարոն Վաքացուքին, որ աններելի յանցանքը գործած էր ստորագրելու Լոնտոնի նաւային դաշնագիրը: Իսկ անյաջող մահափորձեր անհաշիւ են: Որպէսզի կարելի ըլլայ համոզում գոյացնել մահափորձի տարողութեան վրայ, թուենք ենթականերուն անունները: Այսպէս, իշխան Սաիօնժի, դատական նախարար Նօպուքիմաքինօ, կայսեր սենեկապետ Քանթարօ Սուզիքի, արքայական տան նախարարը՝ պարոն Իքքի, եւ արտաքին գործոց նախարար Շիտէհարա:

Ճափոնական կայսրութեան բարձրաստիճան զինուորականութեան հարիւրին յիսունը անդամ են «Արիւնի եղբայրակցութիւն» գաղտնի ընկերութեան:

«ՍԵՒ ՎԻՇԱՊԸ»

Եթէ «Արիւնի եղբայրակցութիւն» գաղտնի կազմակերպութեան անդամները զինուորականներէ կը բաղկանան, «Սեւ Վիշապ»ինն ալ առաւելապէս քաղաքացիներ եւ համալսարանական երիտասարդներ են: Երկու գաղտնի կազմակերպութիւններն ալ ընդգրկած են գործունէութեան նոյն միջոցները, եւ կը պայքարին նոյն նպատակներու համար: Գլխաւոր նպատակներն են,— Ա. բռնութեամբ տիրանալ իշխանութեան, Բ. եթէ ոչ ջնջել, գէթ բարելաւել խորհրդարանական ձեւը: Գ. կաշկանդել մամուլը, Դ. միահեծան իշխանութիւնը (դիկտատուրա) նկատել լաւագոյն ձեւը կառավարական դրութեան, Ե. կանոնաւորել եւ ընկերվարացնել ճարտարարուեստական եւ սեղանաւորական մեծ հաստատութիւնները, Զ. համահաւասար գետնի վրայ դնել ճափոնական նաւատորմը անգլիական եւ ամերիկեան նաւատորմին հետ: Է. ուժ տալ ազգային սպառազինման: Ը. եւ վերջապէս, ապահովել Ճափոնի քաղաքական եւ տնտեսական յառաջխաղացումը Ասիոյ մէջ:

Ոչ «արիւնի եղբայրակցութիւնը» եւ ոչ ալ «Սեւ վիշապ»ը կարելի է բաղդատել իրլանտական եւ սպանիական գաղտնի կազմակերպութեանց հետ: Ճափոնի մէջ, այս երկու կազմակերպութիւնները ժողովուրդի գլխին ահարկու սարսափներ են: Ոչ ակումբ ունին եւ ոչ ալ թերթ, եւ չեն մասնակցիր որ եւ է ցոյցի: Ոչ իրենց անդամները եւ ոչ ալ գործօն կամ ղեկավար տարրերը փառասիրութիւն բռնած բանը չունին:

Երկրին մէկ ծայրէն միւսը, այս երկու հզօր կազմակերպութիւնները ցանած են իրենց բջիջները: Ամէն տեղ ուր կան քանի մը հարիւր հոգի, կայ նաեւ անպայման բջիջ մը: Իրենց անդամները երբեւիցէ չեն կրնար իմանալ թէ ովե՞նք են իրենց գլխաւոր վարիչները: Չեն գիտեր եւ չեն ալ ուզեր գիտնալ:

Մէկ կամ միւս կազմակերպութեան մէջ մտնելու համար, պէտք է խիստ երկար ժամանակ ապացուցանել թէ հաւատարիմ է, եւ ոչ միայն հաւատարիմ պիտի ըլլայ, այլ եւ գիտակցօրէն պիտի մտնէ կազմակերպութեանց սեմերէն ներս: Իսկ երդումի արարողութիւնը չափազանց բարդ է ու խիստ:

Կազմակերպութեանց վերին հրամանատարութենէն հաղորդուած որ եւ է պատգամ, հրաման, կը գործադրուի նոյնութեամբ եւ առանց այլ եւ այլի: Կազմակերպութեան հանդէպ վստահութիւն մը կամ դաւալքութիւն մը կը պատժուի մահով: Մահապարտին յաճախ կը յանձնարարեն ինքնասպանութիւն, հակառակ պարագային իրենք կը գործադրեն:

Եւ եթէ երբեք ոստիկանութիւնը փորձէ ստուգել պատճառները այս ինքնասպանութիւններուն, որոնք վերջերս Թոքիոյի մէջ համաճարակ հիւանդութեան երեւոյթն առին, առաջին առիթով, պէտք է ձերբակալել զոհին քաղաքական բարեկամները:

Մատնիչի մը պատիժը մահն է: Սակայն խստութիւնը միայն ծայրագոյն յանցանքներու մէջ չի կայանար: Նոյն իսկ ակամայ սխալներ ալ, որոնք գործունէութեան ընթացքին երբեմն երեւան կուգան, կը պատժուին միայն մահով:

Այսպէս «Արիւնի եղբայրակցութիւն» կազմակերպութենէն տասներեք օդանաւային սպաներ, գլխաւորութեամբ գնդապետ Նիշիտայի, նախանցեալ տարի թուիչք առնելով Քաղի-Միկօրայի օդակայանէն կ'ուզէին ռմբակոծել Թոքիօն: Սակայն գնդապետ Նիշիտա, անսալով իր մեծերուն հրահանգներուն, ուզեց հասկնալ թէ ոստիկանութիւնը լուր ունի՞ր այս ձեռնարկէն թէ ոչ: Գնդապետը, յետ երկար քննութեան, այն եզրակացութեան եկած էր, թէ ոստիկանութիւնը որ եւ իցէ տեղեկութիւն չունէր: Սակայն ակամայ սխալած էր: Ոստիկանութիւնը ոչ միայն լուր ունէր, այլ եւ իրենց ամէն մէկ քայլին կը հետեւէր: Արդիւնքը այն եղաւ որ այս տասներեք սպաները ձերբակալուեցան եւ ձերբակալութեան յաջորդ օրն իսկ գնդապետ Նիշիտա սպաննուած գտնուեցաւ իր բնակարանին մէջ:

«Արիւնի եղբայրակցութեան» բռունցքն էր որ զգետնած էր գնդապետը:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ճափոնական հայրենիքի մէջ, որպէս պետական հեղինակութիւն, կայ երկու մարմին: Մէկը Թագաւորն է, իսկ միւսն ալ խորհրդարանը: Սակայն ոչ Թագաւորը հոն ռուսական Թագաւոր է, եւ ոչ ալ Երեսփ. Ժողովը: Նմանութեան եզրեր փնտռել եւրոպական երկիրներու հետ, անկարելի է:

Ճափոնցիներուն համար հայրենիքը եւ իր իր արքան միանձնական հանգամանք մը ունին, անբաժանելի: Սակայն այս կացութեան մէջ, օրէնքի կարգ անցած կեղծիք գոյութիւն չունի:

Հայրենիք եւ կայսր անբաժանելի են. միանձնական հանգամանքը կեղծիք ըլլալէ շատ հեռու է, այլ խոր հաւատք մըն է, կրօնական եւ աւանդական նախապաշարում: Եւ Ճափոնի կայսրը, առաջնորդուած ժողովրդական այս խոր նախապաշարումէն, կը խաղայ քաղաքական այնպիսի դերեր, որ ոչ ոք կրնայ եւ կրցած է խաղալ ոչ միայն Ասիոյ, այլ եւ Եւրոպայի մէջ:

Ճափոնի կայսրը նոյն ինքն գերմարդկային սամուրայն է: Նոյն ինքն աստուածը, Պապը, դիկտատորը, հայրը ամբողջ ճափոն ազգին: Կրօնական համոզումները եւս շատ զօրաւոր են: Ճափոնական կայսրութեան հիմնադիրը, Ժիմմիւ-Թէննօ, թոռն է արեւի դիցուհիին՝ Ամաթէրասուին: Այսպէս հայրենիքի խորհուրդն ու կրօնական հաւատալիքները խառնուած են իրարու: Ինչպէս կայսրը եւ հայրենիքը, նոյնպէս կրօնական հաւատալիքներն ու հայրենիքը անբաժանելի մասեր են: Կրօնական բոլոր ծէսերէն, հաւատալիքներէն մէկ բանի հօտը միայն դուրս կուգայ,— հայրենիք եւ անմիջապէս անոր ետեւէն ազգայնականութիւնը:

Երեսփ. ժողովի որոշումներու յաջողութիւնը կախում ունի գաղտնի ժողովէն, որուն անդամները, որոնք գաղտնի կը պահուին հանրութենէն եւ նոյն իսկ ղեկավար շրջանակներէն, կը վայելեն կայսեր բացարձակ վստահութիւնը եւ անոր անդամներու ընտրութիւնը ուղղակի կը կատարուի կայսեր կողմէ:

ՀՐԱՉԵԱՅ Տ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՅ ԳԻՐՔԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Բարեկամի մը այցելութեան գացած էի: Փոքրիկ յարկաբաժինին մէջ ունէր համեստ գրադարան մը: Սկսայ կարգ մը գիրքեր աչքէ անցընել: Երբ ձեռքս երկարեցի նիհար ու քայքայուած մատեանի մը, յանկարծ, գիրքը լեզու ելաւ ու խօսեցաւ.

— Զիս գիտեր թէ ով եմ դուն, սակայն, գըո՞յլ, փափկութեամբ մօտեցիր ինծի, քանզի հիւանդ եմ ու յոգնած: Գրեթէ հիւծախտաւոր մըն եմ: Տխուր եղաւ ճակատագիրս: Թափառական Հրեային պէս գացի երկիրէ երկիր: Պատմեմ քեզի կեանքս: Զիս ծնող Հայրը, որուն հեղինակ կ'ըսեն, նուիրեց գրող բարեկամի մը: Այդ գրողը հազիւ կարդացած զիս, նետեց փոշոտ դարակի մը անկիւնը: Քանի մը ամիս մնացի այդ բանտին մէջ, ուրիշ ընկերներու հետ միասին, որոնց մէջ օտարականներ ալ կային: Օր մը, սակայն մեր տէրը հաւաքեց մեզ ու ծրարեց թերթի մը մէջ եւ թեւին տակ առնելով տարաւ: Երբ թերթը բացուեցաւ, ես տեսայ որ կը գտնուիմ գրավաճառի մը խանութը: Մեր տէրը նիւթական նեղութեան մէջ ըլլալով ծախեց մեզ:

Հազիւ երկու շաբաթ մնացի, պէտք է խոստովանիմ մեծ հանգստութեամբ, այդ գրախանութին մէջ, երբ օր մը, Հայ երիտասարդ մը գնեց զիս, խիստ աժան գինով մը ու տարաւ իր սենեակը: Կարդալէ երկու օր յետոյ զիս ծրարեց ու յանձնեց Թղթատարին: Խաւարի մէջ երկար ճամբորդութիւն ըրի: Երբ դուրս ելայ ու չուրջս նայեցայ, հասկցայ որ երկիր եմ փոխեր: Կերպով մը տեղեկացայ թէ կը գտնուիմ Եգիպտոս, Աղեքսանդրիա: Անտեղ ամբողջ ընտանիք մը, գերդաստան մը լափեց զիս:

Այդ ընտանիքը ազգականներ ունէր Յունաստանի մէջ, ուր գացի շրջիլ տունէ տուն եւ ձեռքէ ձեռք եւ սրճարանէ սրճարան:

Վերջը նուէր տրուեցայ գրադարանի մը: Կարծեցի որ կը մօտենամ մահուան ժամերս՝ երբ մէկը զիս գողնալով Թղթատարին յանձնեց եւ օդափոխութեան ղրկեց Լիբանան: Անտեղ, առանց չափազանցութեան անցայ քանի մը հազար հոգիի ձեռքը: Շրջեցայ նախ Սուրիա, Իրաք, Իրան, Հնդկաստան, Չինաստան եւ Խաղաղականը ճեղքելով անցայ Մ. Նահանգներ՝ Սան Ֆրանչիսկօ:

Ցամաք ելլելէս քանի մը օր վերջ տէրս փոխուեցաւ: Գիրքի փոխանակութիւն եղած էր: Նոր տիրոջս հետ գացի Պոստըն եւ անկէ ղրկուեցայ Արժանթին՝ Պուէնոս Այրէս, ուրկէ փեսացուի մը հետ ճամբայ ելայ դէպի Մարսէյլ ու անկէ ալ դիպուածով Փարիզ, ծննդավայր քաղաքս:

Ճամբորդութեանս ընթացքին հանդիպումներ եւ տեսակցութիւններ ունեցայ հայ եւ օտար գիրքերուն հետ: Երբ օր մը, իմ ազգակից գիրքերուս կը պատմէի գլխուս եկածները, անոնք փոխանակ ցաւելու վրաս՝ ըսին թէ խիստ բախտաւոր եմ եղած եւ յաջողած մըն եմ: Այդ գիրքերուն մէջ կային այնպիսիները որոնք կարդացուած չըլլալնուն համար իրենց արժանապատուութիւնը խորապէս եւ անդարմանելիօրէն վիրաւորուած կը զգային:

Իսկ ես անոնց ըսի.

— Բայց մի՛ մոռնաք որ ես հեռուն հայր մը ունիմ որուն վիճակը նախանձելի չէ: Ես ակամայ ապերախտ գտնուեցայ իրեն հանդէպ: Ան չկերաւ իմ հացս: Ուրեմն ի՞նչ օգուտ ունի միայն կարդացուիլը ...

Անոնք պատասխան տուին եւ ըսին.

— Բարոյապէս վարձատրուած է հայրդ: Անանկ դէշ ժամանակներու մէջ ենք որ բարոյական վարձատրութիւնը թանկագին բան է եղած ...

Զչարունակեցի վիճաբանութիւնը, որովհետեւ ոչ մէկ գիրք կար ինծի կողմնակից ... Իրենց կարծիքով ես անկարելին կ'ուզէի:

Ուրիշ անգամ մը, երբ կը գտնուէի անգլիերէն եւ ֆրանսերէն գիրքերու մէջ, ականջալուր եղայ անոնց մէկ խօսակցութեան:

Ֆրանսերէն գիրք մը կ'ըսէր.

— Իմ հեղինակ — հայրս հիմակ միլիոնատէր է եղած ու կը բնակի Մոնաքօ, շքեղ վիլլայի մը մէջ. ...

Անգլիերէն գիրք մը ըսաւ.

— Այդքա՞ն միայն ... ես իմ հօրս բազմաթիւ միլիոններ շահեցուցի ծախուելով, թարգմանուելով, արտատպուելով եւ սինէմայի վերածուելով ...

Ու վերջը ինծի դառնալով հարցուցին թէ ինչ ազգութեան կը պատկանիմ եւ ինչ շահեցուցած եմ հօրս: Իմ դառնութիւնս հասկցողներու շրջանակին մէջ ինկած էի՝ որով ճշմարտութիւնը իր մօրէ մերկ վիճակին մէջ պարզելով պատասխանեցի.

— Դեռ մէկ սու չեմ շահեցուցած հօրս ...

Գրադարանը ելեկտրականացաւ: Գիրքերը ոտքի ելան եւ գոռացին վրաս.

— Ապերա՛խտ, ապերա՛խտ, ապերախտ, ապիրա՛տ, անաթէմա՛, անաթէմա՛ ...

Երբ քիչ մը անցաւ իրենց սրտմտութեան նոպան, ես ըսի իրենց հեզութեամբ.

— Հայ հեղինակ — հայրերը կը ծնին իրենց զաւակները ոչ թէ փողի, այլ գաղափարի համար:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ «ՃԱԿԱՏՆԵՐ»Ը ԵՒ ՄԵՆՔ

«Յառաջ»ի օգոստ. 10 եւ 14ի թիւերու մէջ, ընկ. Լ. Զօրմիսեանի «Ժողովրդական ճակատը եւ մենք» խորագրով յօդուածը արժանի է լուրջ ուշադրութեան:

Ֆրանսայի 40 միլիոննոց ժողովրդի ծոցում ներքին քաղաքական պայքարը վերջերս աւելի սուր հանգամանք է ստացել շնորհիւ հակառակորդ քաղաքական հոսանքների երկու ճակատների շուրջ համախմբուելուն: Ինչպէս երկու խոշոր հակառակորդ բանակներ, անոնք տենդագին պատրաստութիւնների մէջ են, երբեմն ունենալով իրարու հետ փոքրիկ ընդհարումներ, յարմար ժամանակի յետաձգելով գլխաւոր ճակատամարտը: Իսկ կառավարութիւնը աշխատում է Ֆրանսայի պէս շէն ու պայծառ երկրի անդորրութիւնը պահպանել եւ վերծ պահել այս աշխատասէր եւ կենսուրախ ժողովուրդը եղբայրասպան կռիւներից:

Ինչպէս ասում են, գուշակութիւնների դարը վաղուց է անցել: Եւ ուրեմն, ոչ մի մահկանացու չի կարող գուշակել այս երկրի ժողովրդին մօտիկ ապագայի հետ կապուած վերիվայրումները: Մարդս նոյն իսկ անճարակ է նախատեսնելու իր մօտիկ ապագան, ո՞ւր կը մնայ մի ամբողջ ժողովրդի, որ բաժանուած զանազան հոսանքների, իրար դէմ քաղաքական պայքար եմ մղում: Ո՞վ գուշակեց գոնէ հաշուած ամիսներում այն բոլոր վերիվայրումները, որոնք տեղի ունեցան վերջին քսանամեակում համայն աշխարհում:

Ուստի անհնար է գուշակել մեր ապրած երկրի ներքին անցուդարձը նոյն իսկ 10–15 տարուան համար, որպէսզի Ֆրանսահայ գաղութը ի վիճակի լինի փարելու ֆրանսական ներքին այս կամ այն հոսանքին:

1923 մայիսին, Բուլկարիայում տեղի ունեցած երեսփոխանական ընտրութիւններին ջախջախիչ մեծամասնութիւն շահեց հողագործական կուսակցութիւնը եւ իր ղեկավար Ալ. Ստամբուլիսկին ի լուր աշխարհի յայտարարեց, որ շնորհիւ իրենց տարած յաղթանակի, Բուլկարիայի ճակատագիրը իրենք պէտք է վարեն առնուազն քսան տարի: Եւ եղան նոյն իսկ մի քանի տեղացի Հայեր, որոնք շտապեցին անդամ արձանագրուել Բուլկար երկրագործական կուսակցութեան: Սակայն դեռ մեղրամիսը չվրացած, բուլկար նախկին պատերազմիկների միութիւնը, քաղաքական որոշ հոսանքների աջակցութեամբ, ճարպիկ ռազմավարութեամբ, մէկ գիշերուան ընթացքում տապալեց Ստամբուլիսկիի կառավարութիւնը, բոլորին էլ զարմանք պատճառելով: Եւ մեր Հայ «երկրագործական»ները ստիպուեցան քաշուել իրենց պատեանի մէջ ...

Այս երկրի մէջ էլ կարող են տեղի ունենալ նման անակնկալներ: Եթէ մենք Հայերս այսօր հրապուրուելով «Ժողովրդական ճակատ»ի ընտրական յաջողութիւններով եւ հրապարակային ցոյցերով, փարենք «Ժողովրդական ճակատ»ին, մեր տնտեսական եւ քաղաքական աննախանձելի վիճակը բարելաւելու բարեմտութեամբ եւ տասը մը կրկնուի Բուլկարիոյ 1923ի պատմութիւնը, ո՞ւր կը յանգի մեր վիճակը: Ու երկրէց արտաքսուելու պարագային ո՞ր երկրի համայնավարները, ընկերվարականներն ու ռամկավարները մեզ կ'աջակցին իրենց երկրում տեղաւորելու եւ գործ հայթայթելու համար: Մենք արդէն դառն փորձառութեամբ գիտենք, որ պղատոնական ճառերից բացի, ոչ մի երկրի մէջ ոչ Բ. Միջազգայինին եւ մանաւանդ Գ. Միջազգայինին յարող հոսանքները շօշափելի աջակցութիւն ցոյց չեն տուել ամենից շատ հալածուած եւ անպաշտպան ժողովուրդին, հայ տարագրութեան: Այլեւս ի՞նչ յոյսով մենք կարող ենք մեր հայրմաթլոս վիճակով օտար երկրի մէջ պայքարի լծուել տեղական քաղաքական ու քաղաքացիական կռիւներում: Մենք յստակ կերպով պէտք է պատկերացնենք անցեալի դառն փորձառութիւնների վրայ հիմնուած այն բոլոր վտանգները որոնց կ'ենթարկուենք փարելով տեղական հակառակորդ բանակներից մէկն ու մէկին: Նկատի ունենալով մեր իրական եւ իրաւական աննախանձելի վիճակը, Ֆրանսահայ գաղութին պատկանող բոլոր քաղաքական հոսանքները, ինչպէս նաեւ անկուսակցական մեր հայրենակիցները, ոչ մի մասնակցութիւն չպիտի ունենան այս երկրի քաղաքական ներքին պայքարին: Տարագրութեան մէջ վտանգաւոր է լծուել տեղական ներքին վէճերին: Այլ հարց է երբ Բ. եւ Գ. Միջազգայինները համաձայնութեան գային եւ գաղթահայութեան հնա-
րաւորութեան ընձեռէին վերա
նալու իր սեփական երկիրը,
իւրաքանչիւր Հայ քաղաքական
սանք կը ճշդէր իր դիրքը Միջ
յիններին եւ զանազան ուրիշ ճ
ների հանդէպ:

Նկատի առնելով Ֆրանսահայ
ղութի ներկայ իրական եւ իրա
վիճակը, չէզոքութիւն պահել
բանսական ներքին քաղաքական
ճակատների հանդէպ, Հայը պ
աշխատի կազմել իր «ճակատ»
դէպ բոլորի, թէ բարեկամներ
չարակամների: Ստեղծի իր փ
կանուի մարմինը, որի նպատակը
է լինի Ֆրանսական մամուլի մ
ցով ծանօթացնել մեր կացութ
ֆրանսական քաղաքական հոսան
հանդէպ չէզոք մնալու մեր որոշ
Ինչպէս նաեւ գրքոյկներով եւ
պարակային հանդէսներով տեղ
ներին ծանօթացնել մեր անց
ներկան եւ մեր ազգային պահան
Մեզ համար այս ամէնից հր
աշխատանքը իրականացնելու հ
Ֆրանսահայ 70,000 գաղութը պ
իր լուման յատկացնէ եւ ամէն
սատարէ այս ազգօգուտ գործին
կը լինի իմ կարծիքով ամէնից
մար ուղին, որով պէտք է ընթ
Ֆրանսահայ գաղութը:

ԲԵՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՑՈՒԷՏԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ, 2 ՕԳՈՍՏ.— Մեր սպիտակ վրաններուն տակ հաճելի գիշեր մը անցուցինք: Առաւօտեան նախաճաշէն վերջ դրօշի պարզումը կատարեցինք, ինչպէս ամէն առաւօտ: Քիչ վերջ կոմս Հանրի Մարթի, անդամ սկաուտական միջազգային գրասենեակի, եկաւ մեզ այցելելու.

— Շատ ուրախ եմ ըսաւ ան, որ հոս ալ առիթը կ'ունենամ հայ արիներու ձեռքերը սեղմելու:

Ժամը 2ին բանակավայրի դռները բաց են ժողովուրդին: Այցելողները բազմաթիւ են եւ չափազանց հետաքրքիր: Ժամը 5ին Ստօքհոլմի ամենակարեւոր օրաթերթի մը թղթակիցը առաջնորդութեամբ մեր ժողովուրդին համակիր տեղացիի մը եկաւ մեր բանակավայրը այցելելու. կէս ժամ հարցաքննելէ եւ տեղեկութիւններ առնելէ յետոյ մեր եւ մեր հայրենիքի մասին մեկնեցան: Յաջորդ օրը, ինչպէս իմացան թերթերը մեր մասին կը գրէին:

ՇԱԲԱԹ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ.— Այս առաւօտ չափազանց ուրախ եղանք, որովհետեւ 60,000 հունգարացի սկաուտներու նախագահը՝ Տօքթ. Անտօն Փափ, որ Հունգարիոյ 1933ի ճամբարին կազմակերպութեան համար սկաուտ պետէն ստացած է ամենաբարձր շքանշանը, եւ որ ծագումով Հայ է, եկաւ մեզի այցելելու: Ժամը 2ին դարձեալ հազարաւոր տեղացիներ այցելութեան եկան: Շուէտի դահաժառանգ իշխանը, Կիւսթավ Ադոլֆ, որ այս բանակումի պետն է, իր պաշտօնը շատ լուրջ կերպով կը կատարէ: Միշտ բանակավայրին մէջ է եւ հրամաններ կուտայ: Երբեմն զանազան թերթերու թղթակիցները կը շրջապատեն զինքը, լուսանկարելու համար, բայց ան շատ համեստ է: Երբեմն իր տիկինն ալ կ'ընկերանայ:

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍ. 4.— Այսօր լաւ կերակուր եփած ենք: Կէսօր է. ամէնքս ալ նստած մեր քանի մը փայտէ շինուած սեղանին շուրջը, ախորժակով կը ճաշենք: Ահա մարդ մը ազնուական ձիաւորի մը պէս հագուած, կանանչ փողկապով մեզի կը մօտենայ.

— Բարի ախորժակ տղաք, ի՞նչպէս էք:

— Շատ լաւ ենք, պատասխանեցի ոտքի ելլելով եւ ձեռքը թօթուելով, հոս ալ բերինք մեր ներկայութիւնը: Դո՞ւք էք, Պ. Եաղմաճեան, ձեր մասին բաւական տեղեկութիւններ ունէինք:

— Այո, ես եմ, եւ ուրախ եմ տղաք որ հոս ալ բերիք մեր եռագոյնը:

— Հոս շատ Հայեր կա՞ն:

— Միայն վեց հոգի, հինգ ռուսահայ, մէկ թրքահայ՝ ինքս:

Բաւական խօսակցելէ յետոյ կը մեկնի, խոստանալով ներկայ ըլլալ ճամփորին:

Ժամը վեցին բանակումի կրակի վայրը, ամէն մէկ ազգէ ներկայացուցիչ մը պէտք էր: Այս ներկայացուցիչը իր լեզուով պիտի ըսէր իր երկրին անունը եւ «միշտ պատրաստ» սկաուտական նշանաբանը: Մեր կողմէն այդ պարտականութիւնը ինծի
ինկաւ: Ճիշդ ժամուն ներկայ
րոշուած տեղը, եւ իմ կարգիս
ցի «Արմէնիա», Հայաստան,
պատրաստ»:

Կը յուսամ թէ այս երեք
որ աշխարհիս շրջանը ըրին,
ման որ եւ է Հայ մը լսած կ'ըլ

Ժամը 8.30ին հսկայ բանա
կրակ մը սարքած էին, վերջինը
զարաւորներ են հանդիսական
Հանդիսավայրին ձախ կողմը մէ
վրայ շարուած են հսկայ կայմեր
րոնց վրայ կը ծածանին բոլոր
գերու դրօշակները եւ մերինը
յայտագրէ մը վերջ բոլոր դրօշ
ները բեմ կը բարձրանան, ելեկ
կան ճառագայթներով լուսաւոր

Քանի մը ճառեր յետոյ ժողով
դը ոտքի կ'ելլէ, սկաուտական
գախումբը կը նուագէ, ապա խոր
ութիւն մը, մինչ կայմերու
դրօշակները կը սկսին յամրաբար
հելով վար իջնել: Բանակումի
վերջացած է, ամէնքս ալ կ'եր
մեր տեղերը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 5 ՕԳՈՍՏՈ
Ժամը 6ին բոլորս ալ ոտքի ենք
ռանց ժամանակ կորսնցնելու
սկսինք վրանները քանդել, գոյ
կապել, բանակավայրը մաքրել:
մը ժամէն պատրաստ եղանք, կէ
ուան ճաշը մեր քանդուած բանա
վայրին մէջ կատարելով: Արդէն
տերը մեկնած են:

Ժամը 1.30ին մենք ալ Եգիպտ
Պելճիքացի եւ Հոլանտացի սկաու
ներով նաեւ նստանք մեկնելու Ստօ
հոլմ: Ժամը 4.30ին մեր առաջ
մեզ տարաւ հսկայ դպրոց մը,
պիտի մնանք երեք օր: Ժամը
ամէնքս ալ մասերու բաժնուած
դուրս ելած ենք մայրաքաղաքի
շարաններուն մէջ: Ամէն ինչ
է, լաւ ախորժակ ունինք:

Ճաշէն յետոյ պտոյտներ կազմ
կերպած էին Ստօքհոլմի զանազ
տեղերը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ.— Ա
սօր ամէն սկաուտ ազատ է իր
տեղը երթալու պտոյտի համար
բայց մեր շուէտացի առաջնորդը
ազնիւ է, կը նախընտրենք իրեն հ
տեւիլ, աւելի շահեկան վայրեր
տեսնելու: Ժամը 6.30ին ընդհա
տողանցք պիտի կատարուի մայր
քաղաքին մէջ: Ուստի ժամը 6ին բոլ
ազգերու սկաուտները եւ մենք կը
նուինք հսկայ հրապարակի մը վր
Քիչ յետոյ 26 տախտակներ, որոն
ամէն մէկը երկու շուէտացի սկաու
ներ բռնած են եւ որոնց վրայ ազգ
րու անունները գրուած են, կամ
կամաց հրապարակի շրջանը կ'ընե
Քանի մեզի կը մօտենան, առաջին
վրայ կը նշմարենք «Արմէնիա» բառ

Հազիւ քան վայրկեան անցած էր
ամէն ազգ իր դրօշակով, իր անուն
համապատասխան տախտակին քով
կը գտնուէր: Զինուորական նուագ
խումբին ետեւն ենք: Խմբապետ Սե
րոբ Ալեքսանեան բարձր բռնած է մեր
մեռաքեայ դրօշը: Մեզի կը հետեւի
միւս բոլոր ազգերը: Ժամը 6.30 է,
նուագախումբը կը սկսի նուագել,
է տիօրը սկսած է: Պողոտաներու
հրապարակներու բոլորտիքը,
բազմութիւն մը լեցուած է: Դրօշնե
րու մօտենալուն, խոլոյն գլխարկներ
կը հանեն, ծերունի, երիտասարդ կամ
պատանի: Արդեօք ինչե՞ր կը մտածեն

...եր եռագոյնի մասին, քանի որ չա... տեղեակ են մեր գառն անցեալին: Ժամ մը քալելէ յետոյ վերջապէս կը հասնինք ընդարձակ մարգագետին մը առջեւ. առեղ ձգելու տեղ... Զինւոր ոստիկաններ կը հսկեն կարգապահութեան:

Ահա դարձեալ սկսանք քալել, այս անգամ ներսի կողմն ենք: Քանի կը յառաջանանք ծափերը կը շատնան, ... կու հրջան կ'ընենք հազիւ վերջին–ները կը յաջողին ներս մտնել:

Երկրորդ հրջանին, բոլոր ազգերու դրօշները իրարու ետեւէ ամպիոնին առջեւ շարուեցան: Անոնց քովը կը գտնուէր ամէն մէկի միութեան ընդհ. պետը:

Նուագախումբի զուարթ եղանակներու տարափին տակ մերինները կը յառաջանան շէնքի գահամատանդ իշխանը որ կը գտնուի քիչ հեռուն: Այս վերջինը մեր ընդհ. պետին ուղերձ մը կու տայ, մեզի վերաբերեալ եւ կը հեռանան: Իրենց կը յաջորդեն ուրիշներ: Ուղերձը հայերէն է գրուած, իր ուղղագրութիւնն ալ տակն է:

Հիմա դրօշները հորիզոնական կեցած են, իսկ բոլոր սկաուտները ժողովուրդին մէջ տեղեր գրաւած, նստած են: Զափազանց յաջող յայտագրէ մը վերջ, որու ընթացքին իշխանը շքանշան մը ստացաւ սկաուտ պետէն, հանդէսը կը վերջանայ: Հանդէսին ներկայ պաշտօնական անձերն էին Թագաւորի եղբայրը, սկաուտապետ լորտ Պէյտըն Փաուլ եւ զանազան ազգերու ղեկավարները: Վերջաւորութիւնը եղաւ «Հայր մեր»ով, ամէն ազգ իր լեզուով:

ՔԵՐՈԲԷ ՖԱՐՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը որոշեց Հայաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ մրցանակներ յատկացնել լաւագոյն արձակ եւ չափածոյ երկերու համար:

Սահմանուած են երկու առաջին կարգի մրցանակ, որոնց մէկը լաւագոյն արձակ երկասիրութեան համար,— չորս հազար րուբլի: Միւսը՝ լաւագոյն չափածոյ երկին համար,— երեք հազար րուբլի:

Երկու հատ երկրորդ կարգի մրցանակ, որոնց մէկը արձակի համար, — երեք հազար րուբլի: Միւսը՝ չափածոյի համար,— երկու հազար:

Երեք հատ ալ երրորդ կարգի մրցանակ, որոնց երկուքը արձակի համար, երրորդը չափածոյի համար, հազարական րուբլի վարձատրութեամբ:

Երկերը ներկայացնելու պայմանաժամ որոշուած է 1935ի նոյեմբեր 1ը: Իսկ մրցանակաբաշխութեան արդիւնքին հրապարակման պայմանաժամ որոշուած է նոյեմբեր 20ը:

Հաստատուած է մրցանակաբաշխութեան յանձնախումբ մը, հետեւեալ կազմով,— Եղիազարեան (նախագահ), Լ. Արիւեան, Դ. Սիմոնեան, Հ. Մկրտիչեան, Ե. Զոփուրեան, Հ. Պօղոսեան, Ն. Դարաղեան:

** Հայաստանի կերպարուեստներու միութիւնը գաւառները ճամբեց տասը երիտասարդ նկարիչներ, որոնք խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ, իրենց ստեղծագործութիւններով պիտի ներկայացնեն 15 տարուան նուաճումները, գիւղատնտեսական եւ արդիւնաբերական մարզերուն մէջ:

** Հայաստանի խորհրդայնացման 15ամեակին առթիւ, կրթական գործավարութիւնը տասը հազար րուբլի յատկացուց, երիտասարդ կերպարուեստագէտներուն օժանդակելու եւ զանոնք ստեղծագործական աշխատանքներու մղելու համար:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Այս տարի Պետ. Օփերայի գլխաւոր ղեկավար հրաւիրուած է Մոսկուայի Երաժշտանոցի փրոֆ. Կոստանդին Սողոմոնի Սարաճեան, որ միեւնոյն ժամանակ պիտի աշխատի պետ. երաժշտանոցին մէջ իբրեւ ղեկավարական եւ նուագախմբային դասարաններու ուսուցիչ:

Սարաճեան ծնած է 1877ին, Դերբենտի մէջ: Կ'ընդունուի Մոսկուայի երաժշտանոցը, ջութակի դասարանը, 12 տարեկանին, միաժամանակ յաճախելով ղեկավարական դասարանը: Սարաճեան երաժշտանոցը կ'աւարտէ շքանշանով:

Ղեկավարութեան արուեստը կատարելագործելու համար կը մեկնի Փրակա, փրոֆ. Շեւչիկի եւ ապա Լայփցիկ համաշխարհային ղեկավար Արթիւր Նիկիշի մօտ:

1908 թուականին կը սկսի Սարաճեանի ղեկավարական գործունէութիւնը: Այդ թուականին, Մոսկուայի մէջ, ան կը ղեկավարէ պեթհովէնեան համանուագները:

1912ին կը նշանակուի Սերգիեւսկիի ժողովրդական տունին գլխաւոր ղեկավարը: 1913ին, գլխաւոր ղեկավար Մոսկուայի Ազատ թատրոնին:

1918ին Սարատովի օփերայի գլխաւոր ղեկավար:

1922ին կը վերադառնայ Մոսկուա եւ կը նշանակուի երաժշտանոցի փրոֆէսօր:

1926ին կը հրաւիրուի Վիեննա եւ Փրակա, նուագային համերգներ ղեկավարելու համար:

Այդ թուականէն ի վեր կը պաշտօնավարէ Մոսկուայի Երաժշտանոցին մէջ, վայելելով մեծ հեղինակութիւն:

Գետնախնձորի Առեւտուրի ազատը

Մասնաւոր օրէնքով մը, օգոստ. մէկէն սկսեալ արգիլուած է գետնախնձորի հաւաքական եւ անհատական — գիւղացիական վաճառումը, քաղաքային եւ գիւղական շուկաներուն մէջ, ինչպէս նաեւ երկաթուղիի կայարաններուն առջեւ:

Գետնախնձորի հաւաքական եւ անհատական վաճառումը պիտի թոյլատրուի այն ժամանակ միայն երբ պետական ծրագիրը լրանայ, աշխատանքի բնավարձը յանձնուի եւ սերմնցուի ու ապահովագրութեան փոխերը զանձուին:

Պետութեան գետնախնձոր յանձնելու իրենց յանձնառութիւնները կանոնաւոր կերպով կատարող հաւաքական տնտեսութեան եւ կոլտնտեսականներուն կը թոյլատրուի, իրենց գետնախնձորի աւելցուքը պայմանաւորուած գինով վաճառել պետական մթերող կազմակերպութիւններուն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ իր հանգուցեալ նկարիչ ամուսնոյն 32 կտոր նկարները նուիրած է Կերպարուեստի Պետ. Թանգարանին:

ԵՐԳԱՀԱՆ ապատ Մանուկեանին առաջարկուած է կազմել միջազգայնական երգարան մը, որ պիտի բովանդակէ Հայերէն, Թուրքերէն, քրտերէն վաթսուն մանկական երգ: Երգահանը ձեռնարկած է գործի:

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒՏԷ ՀԱԲԷՇ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

Ֆրանսացի ուղեւոր մը կը պատմէ.—

Հաբէշ մարտիկները դիմադրելու անսովոր ընդունակութիւն մը ունին: Օրինակի համար, քանի մը ափ տապկուած սիսեռ կամ կանաչ ծիլեր բաւական են կուշտ պահելու հաբէշ կռուողները, մինչդեռ մենք այդքան անսնունդով դատապարտուած պիտի ըլլայինք անօթի մեռնելու: Եւ այդ սննդով հաբէշ զինուորը ժամը 8 քիլոմեթր քալելով օրական 90 քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը կրնայ կտրել եւ վերադառնալ: Հաբէշները ասկէ զատ կ'ունենան նաեւ հում միս: Իրենց անօթի անցուցած օրերու կորուստը դարմանելու համար հում միս կ'ուտեն եւ կը դարմանեն իրենց առողջութիւնը:

Ի հարկէ սխալ է կարծել որ Հաբէշները միշտ այդ ուտելիքներով կը սնանին: Կռուի կամ նեղութեան օրերու յատուկ ուտելիքներն են անոնք: Խաղաղ եւ սովորական օրերուն Հաբէշները լաւ կ'ուտեն ու կը խմեն:

Հաբէշ զինուորները ոտաբոպիկ կը քալեն: Անձրեւոտ օրեր անոնց ոտքերուն տակ հողի հաստ ներբան մը փակած կ'ըլլայ, որ օրերով կը մնայ առանց մաքրուելու: Այդ ցեխը կը ծառայէ իբրեւ կօշիկ:

Շատ պարզ է հաբէշ բանակը: Կեդրոնական եփողներ, ապուր պատրաստողներ չկան: Եզ մը երբ մորթեն, իսկոյն անոր շուրջը կը հաւաքուին եւ մէկ ժամուան մէջ ամբողջութեամբ կը լմնցնեն. մաքրել, զատել, պէտք չէ: Իսկ ճամբու ընթացքին ուտելու համար իրենց պայուսակներուն մէջ քիչ քանակութեամբ սիսեռ կ'ունենան: Հաբէշ բանակին մէջ սննդեղէնները հոգալու յատուկ կազմակերպութիւններ չկան. բանակը գացած տեղը ինչ որ գտնէ կը գրաւէ եւ ըստ իր սովորութեան կ'ուտէ: Հաբէշ զինուորներուն կողմէ գրաւուած գիւղ մը 8 — 10 օրուան մէջ կը մաքրուի:

Այս բոլորը ցոյց կու տան արդէն որ կանոնաւոր հաբէշական բանակ գոյութիւն չունի. զինուած եւ քաջ Հաբէշներ կան միայն:

Կարճ խօսելով, Հաբէշիստան 10—12 օրուան ընթացքին կրնայ ոտքի հանել 250 — 300 հազար զինուած մարդիկ, որոնք օրական 80 — 100 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով կրնան սահմանի վրայ կեդրոնանալ:

Շատ տարօրինակ է սակայն երեւոյթ մը: Իրենց ամուսիններուն ետեւէն եւ հսկայ բազմութիւններով կը քալեն նաեւ զինուորագրուողներուն կիներն ու զաւակները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷՆ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՎԻԷՆ, 18 օգոստոս (Յառաջ).— Նախորդ նամակովս խոստացած էի հաւաքել ցանկը բոլոր անոնց որ կը զրկուին աշխատանքի իրաւունքէն եւ օրը օրին հաղորդել «Յառաջ»ին: Ահա առաջին ցանկը.— 1. Եղիշէ Պօղոսեան, երեք զաւակի հայր որ 13 տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուի: Կ'աշխատէր կօշկակար Հայու մը քով որ կը խոստանար միշտ ալ գործ տալ եթէ կառավարութիւնը արտօնէ: Որ եւ է հպատակութիւն չունի:

2. Տիկին Նազլի Տէրվիչեան մայր երեք զաւակներու որ ծնած են Ֆրանսայի մէջ եւ քաղաքացի դարձած: Տասը տարիէ ի վեր կը գտնուի Ֆրանսա եւ միշտ եղած է աշխատաւոր: Որ եւ է հպատակութիւն չունի:

3. Տիկ. Բեթրոնէ Մանուկեան, նոյնպէս տասը տարիէն աւելի է Ֆրանսա կը գտնուի եւ միշտ եղած է աշխատաւոր: Այս տարի համաձայն տասը հարիւր օրէնքին արձակուեցաւ փելէի գործարանէն:

4. Բարսեղ Բարսեղեան, եօթը ութ տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուի, երկու զաւակի հայր: Իր ինքնութեան թուղթերուն մէջ ռուս գաղթական: Միշտ եղած է աշխատաւոր:

5. Գրիգոր Զօրեան, նոյն 7—8 տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուի, եկած է Յունաստանէն եւ յունահպատակ է: Միշտ աշխատաւոր:

Կան քանի մը հայ տիկիններ ալ որոնց նոյնպէս մերժուած է բայց տակաւին առիթ չունեցայ ստուգելու մանրամասնութիւնները: Պէտք է աշխատիլ Վիէնի բոլոր այս կարգի հայ աշխատաւորներու լրիւ ցանկը ներկայացնել «Յառաջ»ի միջոցաւ, հրաւիրելու Միացեալ Ցանձնաժողովին ուշադրութիւնը:

Ոմանք դիմում կատարած են թէ տեղական իշխանութեան եւ թէ Միացեալ Ցանձնաժողովին, բայց ցարդ ոչ մէկ պատասխան ստացած են:

Գարունի

ԱԶԳ. ՊԱՐՏԵՒԱԽԱՂԻ ՄԻԼԻԱՌՆԵՐԸ

Ազգ. պարտեւախաղի պաշտօնատարներէն մէկը հետեւեալ հաշիւը տուաւ փարիզեան թերթի մը.—

— Այս պարտեւախաղին սկիզբէն մինչեւ այժմ հաւաքուած գոյացած է 4 միլիառ 260 միլիոն ֆրանք: Գիտէք որ հասոյթին հարիւրին 60ը իբր պարգեւ կը բաժնուի, հարիւրին 36.5ը կառավարութեան կ'երթայ իսկ 3.5ը ծախքերու: Արդ, իբր պարգեւ բաշխուած է 2 միլիառ 556 միլիոն, իսկ պետութիւնը առած է մէկ միլիառ 555 միլիոն, իսկ ծախք՝ 149 միլիոն: Շահողներու թիւն է 4.540.964 հոգի, ուրեմն ամէն փողոցի եւ ամէն տունի մէջ շահողներ կան: 12 հոգի շահած են հինգ միլիոն, երեք հոգի երեք միլիոն, 11 հոգի 2ուկէս միլիոն, 263 հոգի մէկ միլիոն, 273 հոգի 500,000, 80 հոգի 300,000, 3698 հոգի 100,000, 4304 հոգի 50,000, 3720 հոգի 25,000, 42,600 հոգի 10,000, 226,000 հոգի 1000, 2,800,000 հոգի 200, իսկ 1 միլիոն 460 հազար հոգի հարիւր ֆրանք:

Ահա բախտին անիւը որ գրպաններէն կը հաւաքէ ամէնուն դրամը եւ կու տայ զայն աստ անոր, պատահաբար:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 օգոստ.).

— «Գոքինիոյ Մխիթարեան վարժարանի վարդապետներէն Հ. Փիլիպոս Մալճեանի Յունաստանէն հեռացման եւ առհասարակ հայ կաթոլիկ վարդապետներու դէմ հակադաշնակցական խանդավառութեան վարիչներուն նիւթած դաւերուն շուրջ կատարուած մերկացումները, դրգռած են մանուկներուն ջիղերը: «Սգաւուած» են եւ կը ջանան այժմ չքմեղանքներ թօթովել, Հ. Մալճեանի վտարումն իսկ բեռցնելով ... Դաշնակցութեան վրայ:

Ճիշդ է ժողովրդական այն իմաստութիւնը, որ կ'ըսէ.— Աղուէս ուտողին ակռաները կը քամչին... կամ, բոլորը կը քերուըտի ... Եւ Աթէնքի մանուկները կը քերուըտին, որովհետեւ Հայր Մալճեան իրենց զոհն է:

Այս երկրի վարչական ու կրօնական իշխանութեանց կաթոլիկ հայերուն դէմ «ժուռնալ»ներ տեղացուցած խաֆիէներ բնաւ զանազանութիւն չեն դրած Մխիթարեան կամ ոչ վարդապետներու միջեւ: Անոնք մատնած են ու զրպարտած, բոլոր կաթոլիկ հայերը անխտիր: Ճիշդ է որ անոնց զոհուութեանց գլխաւոր թիրախը եղած են Ֆիքսի վարդապետները, բայց հակակաթոլիկ այս դաւեհլութեանց էութիւնը, առելութեան համեմատական արժէքովը չէ որ պիտի չափուի: Անոնց համար ատելի են բոլորը, առաւել կամ նուազ չափով: Ու հայր Մալճեանի արտաքսումով անոնք նոյնքան ուրախ են, որքան պիտի ըլլային, եթէ Ֆիքսի վարդապետներէն մէկը կամ երկուքը հեռացուէին:

Երէ՞ս ունին եւ ելեր են հիմա կեղծ արցունք թափելու Հայր Փիլիպոսի ետեւէն: Այդ կեղծ արցունքը թափեցին նաեւ դեռ վճիռը չգործադրուած: Եւ անլուր շնութեամբ մը չքաշուեցան «մաղթելու» որ արտաքսումէ զերծ մնայ մինչեւ անգամ, այդ օրերուն վտարման ենթակայ Հայր Կամսարականը: Այն Հայր Կամսարականը որուն շուրջ ելեր այսօր նորէն զրպարտութիւններ կը հիւսեն: Եթէ Ֆիքսի վարդապետները, իրապէս վտանգուոր են, ըստ իրենց տարփակ խելքին, ապա ուրեմն ինչո՞ւ համար այդ «մաղթանքը» յայտնեցին հրապարակով: Եթէ վտանգաւոր չեն եւ հետեւաբար հոս մնալու համար «մաղթանք»ի արժանի, ապա ինչո՞ւ շնութիւնը կ'ունենան «շնականութիւն» վերնագրով թխածոյի մը մէջ զրպարտելու Ֆիքսի կաթոլիկ հայրերը: Այսքան արտառոց հակասութիւն կ'ըլլա՞յ:

Ցետոյ, խաֆիէները կ'ըսեն թէ, ասկէ տարիներ առաջ ալ կաթոլիկ Հայրերու վտարման մասին կարգադրութիւն եղած էր, բայց այդ կարգադրութիւնը չեղաւ նկատուեցաւ «շնորհիւ Մալըմեանի միջամտութեան ու բարեխօսութեանց»: Ուրեմն ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ դեռ երէկ Մալըմեանի բարեխօսութեան արժանացած վարդապետները, այսօր, մէկ օրէն միւսը կը դառնան մարդորս ու փրօփականտիստ, որոնք «կը պառակտեն» հայ եկեղեցին: Եւ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ այսօր, երկոտասաններորդ ժամուն, Մալճեան վարդապետին անմեղ ըլլալը խոստովանող խաֆիէները, չեն ստիպած իրենց աչքին լո՞յս Մալըմեանը, որպէսզի նոյն այդ «բարեխօսութիւնը» փութայ ընել նաեւ Հայր Մալճեանի մասին եւ երաշխաւորելով անոր պարկեշտութիւնը, յաջողի վար դնել զայն իր գործին գլուխը, Փիրէայի մէջ: Մալըմեան չըրաւ այս միջամտութիւնը, որովհետեւ ալ ձեռքով Մալճեաններու դէմ ներկայացուած ժուռնալը ձախող պիտի պատէր: Եւ իշխանութիւնները այն ատեն պիտի հարցնէին վեղարաւոր զրպարտիչին, թէ ե՞րբ կը ստէր,— երէ՞կ, երբ ժուռնալ յանձնած էր, թէ այսօր, երբ «բարեխօսելու» գացած է...

Ցատկանշական է նաեւ այն երեւոյթը, թէ մանուկներու Սելանիկի հոգեկիցը, ռամկավարներու տեղական փաչավրան, Մալճեան վարդապետի վտարման առթիւ քանի մը տող մրոտելով, ըստ Աթէնքի իր լուսադբոր գրածին ճիշդ հակառակը: Անիկա մէկ ջուրով լուաց բոլոր կաթոլիկ վարդապետները: Եւ այսօր, Աթէնքի քուրջի կտորին կողմէ շնաբարոյ կեղծիքով մը անմեղութեան եօթը երկինքները բարձրացուող Հայր Մալճեանը հաւասարապէս «մեղապարտ» հռչակուեցաւ այստեղի չոչորթներուն կողմէ»:

ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ ԾՆԱԾՆԵՐԸ

Նափոլէոն ծնած էր օգոստոսին, Աստուածածնի տօնին օրը: Բայց քիչ անգամ կրցաւ իր ծննդեան տարեդարձը կատարել, ինչպէս կ'ընեն սովորական մահկանացուները: Միշտ օգոստոս 15ին բացակայ եղած է Փարիզէն: 1811ին միայն տօնեց, իսկ յաջորդ տարին ռուսական ռազմադաշտն էր: 1813ին ստիպուած ըլլալով դաշնակից բանակին ճակատելու, ամսուն 10ին տօնեց իր 45ամեակը: 1814ին զայն տօնեց Էլպայի աքսորավայրին մէջ, իսկ 1815ին արդէն Սէնթ—Հելէն ճամբայ ելած էր...:

Օգոստոսի մէջ ծնած են նաեւ երեք ուրիշ նշանաւոր զօրականներ, Մեծն Աղեքսանդր, Կեսար եւ... Մուսոլինի:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԾԻԾԱՂ

Ժամանակէ մը ի վեր Մոսկուայի մէջ, պաշտօնական արարողութեանց պահուն սկսած են կրել պուրժուական տարազներ, ֆրաք, սմօքինկ եւայլն: Բայց որովհետեւ ամէն ինչ ամէնուն է Մոսկուայի մէջ, առնողը ետ չտանիր հագուստը: Այս պատճառով Փըրավտա հետեւեալ ծանուցումը դըրած է.—

«Վերջին անգամ ըլլալով կը խնդրուի ընկերներէն անմիջապէս վերադարձնել այն երեկոյթի տարազները, սմօքինկներ, շրջազգեստներ եւ գոհարեղէններ, որ փոխ տրուած են իրենց մեր մեծ հիւրերուն այցելութեան առթիւ: Փոխ առնուած առարկաները եթէ թուականէս մինչեւ երեք օր չվերադարձուին փոխառուներու ծախքովը ետ պիտի ստացուին»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄ.— Պետական հարուածի նոյն իրիկունը, ոստիկանական նախարարութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ ընդդիմադիր կուսակցութեան աչքի զարնող դէմքերը ձերբակալելու: Պէտք կ'ըլլայ արագ որոշում տալ ասոնց մասին: Ճէմալ պէյ Թալէաթի եւ ուրիշներու խորհրդակցութեամբ կը կարգադրէ ոչ միայն բռնի քաղաքականութեան չհետեւիլ, այլեւ փորձ մը ընել համաձայնութիւն գոյացնելու: Մահմուտ Շէվքէթ փաշա կը միանայ այս տեսակէտին, որով Ճէմալ պէյ իր քով կը կանչէ Ասլանպահման պէյը, հաստատելով թէ անցողակի է իրենց արգելափակումը, պարզապէս մահափորձէ պաշտպանելու մտքով եւ թէ երկու օրէն կրնան իրենց տուները դառնալ, միայն թէ լաւ կ'ընեն եթէ քիչ մը ատեն Պոլսէն հեռանան:

Եւ ասոնք քանի մը օր վերջ, ինչպէս Քեամիլ փաշա եւ Ճէմալէտտին կը մեկնին Պոլսէն: Ճէմալ պէյ կ'այցելէ ձերբակալուած Ալի Քէմալ պէյի, Սինոպի երեսփոխան Րիզա Նուր եւ Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ Հագգը պէյերու, որոնց կը յայտնէ թէ եթէ հըրաժարին ապաժար ընդդիմադրութեան մը գաղափարէն, իրենց վտանգ մը չկայ եւ կրնայ պատուաբեր գործ մըն ալ ճարել իրենց: Ալի Քէմալ պէյ Եւրոպայի մէջ պաշտօն մը փափաքած էր: Տոքթ. Րիզա Նուր կ'ուզէր իր բժշկական ուսումը շարունակել Փարիզի մէջ, իսկ Իսմայիլ Հագգը խօսք կու տար որ մինչեւ կանոնաւոր վիճակ հաստատուիլը ամէն քաղաքական ընդդիմութենէ ետ պիտի կենայ: Այսպէս Ալի Քէմալ կ'երթայ Վիեննա եւ Րիզա Նուր Փարիզ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ (Ալի Քէմալէն).— Վիեննա, պանդոկ Մէթրոփոլ, 17. 2. 1913

Ձեր նամակը ներփակ 1090 քրոնի չէքով որ իմ փոխադրութեան ծախքին յատկացուած է, շնորհակալութեամբ ստացայ: Պէտք է անպայման խոստովանիմ ձեր ազնուութիւնը եւ ձեր բարձր կարողութիւնը: Կը ցաւիմ միայն որ ձեր վսեմութիւնը եւ ձեզի նման ուրիշ անձնաւորութիւններ չորս տարի առաջ չեկան գործի գլուխ, որովհետեւ այդ պարագային մեր խեղճ երկիրը զոհ չպիտի ըլլար անտեղի եւ մասամբ շատ վտանգաւոր երկպառակութեանց: Թերեւս շատ մը դժբախտութեանց առաջքը առնուած կ'ըլլար: Բայց այս բաները անցեալին կը վերաբերին եւ անփոփոխելի են այլեւս: Որովհետեւ շատ յարգելի եւ փորձ զինուորի մը դէմ կը գտնուիմ, ահա գրաւոր կը կրկնեմ ինչ որ բերանացի ըսած եմ: Իմ հայրենակիցներէս ոչ մէկին դէմ թշնամական զգացումներ կը տածեմ: Ինչ որ մինչեւ հիմա գրած կամ գործած եմ, ուժեղ դիմադրութիւն մըն էր միայն այն ամէն անիրաւ յարձակումներուն, որոնց անմեղ զոհը եղած եմ: Եւ իրօք այդ յարձակումներուն հիմը գաղափար մը կամ միտք մը չէ, այլ անիմաստ ոխ եւ նախանձ:

Գրական մրցակցութիւնը, ինչպէս ամէն մրցում մեր երկրին մէջ ազեղ եւ ստոր տեսակի է: Այս պատճառով ալ Հալիլ էֆ. մը Ագիֆ մը իրար մինչեւ կախաղան տարին, մինչ նախորդ սերունդէն Նաճի էֆ. մը եւ Էքրէմ մը նոյն չափով իրարու հետ թշնամացան: Մենք ալ նոյն ճամբան կ'երթանք, բայց ապահով եղէք որ մեր յեղափոխութեան սկիզբները, ինչպէս այն նամակը գրողը այնպէս ալ «Իգտամ»ը խոնարհ ծառայողներն ու օգնողներն էին «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» խմբակցութեան:

Ճէվտէթ պէյի խնդրանքով երէկուընէ սկսայ դարձեալ գրել «Իգտամ»ի համար: Վստահ եղէք որ այս յօդուածներուն մէջ վերադրեալ ուղղութենէն չպիտի շեղիմ եւ միշտ ալ փառասիրութենէ չպիտի տարուիմ: Անշուշտ, այն վայրկեանին որ պաշտօն մը ունենամ ամբողջովին եւ բոլորովին պիտի հրաժարիմ քաղաքականութենէ, բայց պարտաւորուած եմ գիտական, գրական եւ պատմական յօդուածներ գրել:

Վիեննա, պանդոկ Մէթրոփոլ, 4.4 1913

Ձեր նամակը ստացայ, կը յարգեմ ձեր հայրենասիրական նպատակներն ու աշխատանքը, յաջողութիւն կը մաղթեմ ի բոլոր սրտէ: Վստահ եղէք ճշմարտութեան վրայ այն խօսքերուն զորս ձեզ կ'ըսէի դեռ Պոլսոյ մէջ: Եթէ մէկը կայ աշխարհի վրայ որ իբր հայրենիքի բարեկամ ներկայ տակնուվրայութիւններուն պատճառով կը տուայտի, այդ ես եմ: Նոյնպէս ես եմ որ ներքնապէս կ'ուրախանամ տեսնելով ձեր ժիր ջանքը երկրին մէջ հետզհետէ խաղաղութիւն հաստատելու: Այժմ կրնամ Հիւսէյին Հիլմի փաշան զոր դուք ալ կը յարգէք, իբր վկայ ցոյց տալ ճշմարտութեան համար իմ խօսքերուս եւ պատուաւորութեանը իմ գործերուս: Ահմէտ Ճէվտէթ պէյ լուրջ մարդ մըն է որ խօսքով չի խաբուիր: Ուրիշները չի սիրեր, բայց անկէ ի վեր որ Ստամպոլի ձեր քաջարի գործունէութեանց վկայ է, որոնց մասին «Իգտամ»ի մէջ մանրամասն տեղեկագրած է, ամէն առթիւ կը խօսի ձեր տաղանդին եւ ծառայութեանց վրայ: Այս օրերս նեղացուցիչ լուրեր առած է իր տնօրէնէն եւ շատ նեղուած է անոր համար որ «Իգտամ» արգիլուած է գրաքննութեան կողմէ: Մեծ վստահութիւն ունի ձեր արդարամտութեան վրայ եւ ինքզինք կը յուսադրէ այն ենթադրութեամբ որ իր տնօրէնին ըրած տեղեկատուութիւնները քիչ մը չափազանցուած են: Ձեզ կրնար անցնիլ առանց իմ խորին շնորհակալութիւններս յայտնելու այն ջանքերուն համար զոր թափած էք ինծի պաշտօն մը գտնելու նպատակով: Դժբախտաբար, հակառակ ձեր բարի կամեցողութեան, այդ գործը այդքան ալ դիւրին չպիտի գտնուի, որով մինչեւ վերջնական կարգադրութիւնը բարի ըլլայիք ինծի քիչ մը դրամ ղրկել, երբ նախավճար իմ ապագայ պաշտօնիս կամ ուրիշ որեւէ ձեւով, միայն թէ ներկայ նեղ վիճակիս օգնութիւն մը ըլլայ... Ձեր դրութիւններէն եւ գործելու կերպէն ճանչցայ ձեր ազնուութիւնը, ուղղամտութիւնն ու վստահելիութիւնը, երկար տատանումէ վերջ համարձակեցայ այսպէս տեղեակ ընել ձեզ իմ անձնական գործերուս, ներեցէք իմ այս որոշումիս ...

Ֆէթհի պէյ կը վկայէ որ այդ ժամանակ Ճահիտ եւ Նազըմ պէյ համակցութիւնը այնպէս մը կ'ըմբռնէին թէ ես Եւրոպայի որ եւ է մէկ անկիւնը դժբախտ եւ ընկճուած կեանք մը ապրելու էի, առանց դժգոհանք յայտնելու: Դուք ապացոյցը տուիք, որ այնպէս չէ եւ ես շնորհակալ եմ եւ վստահ որ իմ այս դոյզն խնդրանքս բարեկամաբար պիտի ընդունիք:

(2)

(Շար.)

Ուշագրաւ շարժումներ հայկէշ ճակատին վրայ

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.— Տասներկու տարեկան մանուկներ կը զինուորագրուին Հապէշա-կան բանակին մէջ, թէեւ զինուորութեան նուազագոյն տարիքն է 18: Բացի կանոնաւոր բանակէն, իրր հինգ հազար կամաւորներ, բողկացած ազարակապաններէ, առեւտրականներէ եւ բանուոր-ներէ, զինուորական մարզանքներ կը կատարեն ամէն օր վեց ժամ: Մարզանքէն յետոյ իւրաքանչիւրը իր գործին կ'երթայ: Հակա-ռակ զէնքերու արտածման համար Եւրոպայի մէջ դրուած արգել-քին, ամէն օր ռազմանիւթ կը հասնի օտար երկիրներէ:

⁂ Ձեռք առնուած միջոցներու համաձայն, Ատտիս – Ապէպա-յի իտալական հպատակները քաղաքէն մեկնած պիտի ըլլան այս շաբթուան վերջը

⁂ Ճափոնի «Սեւ Վիշապ» կազմակերպութիւնը, որու մասին կը խօսի, այսօր, աշխատակից մը, կը շարունակէ ոչ միայն զին-ուորական մարզիչներ ղրկել առեւտրականի դիմակով, այլեւ ուժ-գնօրէն կը պահանջէ որ կայսրը, մամուլը եւ ժողովուրդը գործօն աջակցութիւն ընծայեն Հապէշներուն: Այդ կազմակերպութեան թելադրութեամբ էր որ Հռոմի ճափոնական դեսպանը բողոքագիր մը ներկայացուց վերջերս, եւ յուլիս 20ին համակրական ժողովներ գումարուեցան ճափոնական քաղաքներու մէջ: Ճափոնի ընդդի-մադիր թերթերը կ'ըսեն թէ «Սեւ վիշապ»ներու առաջնորդը կը սպառնայ սպաննել Մուսոլինին: «Եթէ Հապէշիստանի դպչիք, ձեր սիրտը պիտի ծակուի»:

Գերմանները ալ գաղթավայր կը պահանջեն

Գերմանական կառավարութիւնն ու մամուլը լարուած ուշա-դրութեամբ կը հետեւին իտալեւհապէշական տագնապին: Այս առ-թիւ բոլոր թերթերը կը յիշեցնեն թէ Գերմանիան ալ պէտք ունի գաղթավայրերու: «Եթէ մեծ պետութիւնները առանց բան մը ըսելու ընդունին Իտալիոյ ծաւալման ձգտումները, պատճառ չկայ որ նոյն իրաւունքները մերժեն Իտալիոյ: Երբ Գերմանիան տա-կաւին անդամ չէր Ազգերու Դաշնակցութեան, կարգ մը հաւաս-տիքներ տրուած էին գաղթավայրերու մասին: Կը սպասուի որ Ատոլֆ Հիթլէր չգոհանայ պարզ խոստումներով, այլ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադառնալէ առաջ, պահանջէ լուծել գաղթային խնդիրը:

Նոր աղէտ մը Գերմանիոյ մէջ

Թատիոյի ցուցահանդէսին հրդեհը հազիւ մարած, նոր եւ ա-ւելի ծանր արկած մը պատահեցաւ Պերլինի ստորերկրեայ երկա-թուղիի շինութեանց մէջ (մէթրօ): Փապուղի մը փլաւ յանկարծ, փլատակներուն տակ թողելով բանուորները: Վեց դիակներ ան-միջապէս հանուեցան, դեռ 20 դիակներ կը փնտռուին, իսկ մօտ հարիւր հոգի վիրաւորուեցան:

Վերաշինութեան նոր ծրագիր

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը կազմած է քաղաքա-պետութեան վերաշինման յանձնախումբ մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ վերաշինել 10000է աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքնե-րը, յատակագծի ենթարկել զանոնք եւ օժտել մարզական եւ այլ վայրերով: Յանձնախումբին նախագահն է ներքին գործավարը: Նախ ջուրի ծրագիր մը պիտի պատրաստուի, ճշդելու համար թէ ո՛ր քաղաքները ի՛նչ չափով ջուր կը ստանան եւ թէ ո՛րքանի պէտք ունին: Յետոյ պիտի քննուին ամէն մէկ քաղաքի վերաշինական ծրագիրները: Դեռ յայտնի չէ թէ այս ձեռնարկներուն լրացման համար քանի տարի պէտք է նախատեսել:

ՓԱՐԻԶԻ ՄՍԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ արդէն սկսած են 10 – 12 առ հա-րիւր աժան ծախել սովորական միսը, համաձայն ոստիկանական վերատեսչութեան հրահանգին: Գաւառի մէջ աւելի ընդհանրա-ցած է աժանութիւնը: Մարսէյլի կաթնավաճառները 1.70ի կը ծա-խեն լիտրը:

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ – ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ դէմ բողոքի նոր ցոյց մը տե-ղի ունեցաւ երեքշաբթի իրիկուան դէմ, Սթատ Պիֆալոյի մէջ: Մասնակցողներուն թիւը կը հաշուեն 50-60,000 (աջակողմեան թերթերը՝ 25,000): Արտայայտութիւնները շատ բուռն էին, բայց որ եւ է դէպք չպատահեցաւ:

ՍԻՕՆԱԿԱՆ 19ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ բացուեցաւ օգոստոս 20ին, Լիւչէրնի մէջ (Զուիցերիա), մասնակցութեամբ 457 պա-տգամաւորներու: Այս առթիւ ներկայացուած տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Գերմանիոյ փախստական Հրեաներէն 30,000 հոգի տեղաւոր-ուած են Պաղեստինի մէջ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ Գործադիր Կոմիտէի վերջին նիստին առթիւ, որոշուեցաւ յաջորդ նստաշրջանի օրա-կարգին մէջ անցընել միացեալ ճակատի խնդիրը: Ժողովը մերժեց ընդունիլ Ֆրանսայի անջատուած ընկերվարականները՝ իբ-րեւ նոր խմբակցութիւն: (Հանգուցեալ Ռընոտէլի կազմակերպու-թիւնը):

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն-կերները 23 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրա-դարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը 25 օգոստոս Կիրակի ա-ռաւօտ ժամը 10ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ, Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ եւ ուրիշներու յիշատակին:

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ, ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄ.ՆԵՐՈՒՆ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Camp. «La Baronne» Route de Château Gombert. Սէն-Ժէռօմէն վեր:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ. մեներգ, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ:

ՎԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի՝

ԱՆՈՒՇ ԶՈՒՐԻ ԼՈԳԱՆՔ (ՁԱՒԵՇՏ)

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

Որոշուած սահմաններէն անցնիլը արգիլուած է:

Արգիլուած է նաեւ դուրսէն բան ծախելը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, կիրակի առտուան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ **BOIS de CONDOS** ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Գեղարուեստական ճոխ բաժէն.— Բանախօսութիւն, երգ, արտասա-նութիւն, զանազան անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ:

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ ՏԱՐՕՆԻ ՏԱՐԱԶՈՎ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ:

Հաղորդակցութիւն.— կար տիւ Նորէն առնել շոգեկառք ժամը 8.49, 9.54, 10.20, 10.52, 11.28, 12.9, 12.22, 13.27 եւ իջնել վիլիէ-լը-պէլ կայարանը, ուր կը սպասեն ընկերներ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս Կիրակի, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր ՌՈՊԷՆՍՈՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ

Անհրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:

Տեսարան մը «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»էն

Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ կողմէ:

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Րոպէնսոն վերջաւորութիւն:

Մուտք 3 ֆրանք:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.Ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ Հայրենակցական միութիւններու:

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը

Նոյն օրը Ժան-կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Ազգ. Հերոսի յիշատակին:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ,

Mr. ARSAMASի քով. **Passauer Str. 37, Berlin W. 50.**

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, **34, Villa Rouveyrolles.**

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու սիշտ թարմ:

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ Արիարար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

150, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 02

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթերի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային զեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 փրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 փրանք:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. փոն տ'Օպնայի «Կորիւն» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները ա-րագ ապաքինում կը մաղթեն Սէն Փիէռի «Վրէժ» խումբի ընկերներէն ընկ. Յակոբ Գօնտուրաճեանի (Ատա-նացի), իրեն պատահած արկածին առթիւ:

ՀԱՅ ԼԵԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Vaucluse Drôme, Ardè[che] Cota d'Azur, Card, Rhône յարակից նահանգներու մէջ գտն[ուող] Լեգէոնականներու կը յանձն[արա]րենք, իրենց օգտին համար իսկ, [հա]ղորդակցութեան մէջ մտնել վար[չու]թեան հետ, իրենց անունները [...] յապաղ գրելով հետեւեալ հասց[էին]

Nichanian, 9, Rue Docte[ur] Aduaviva, Marseille.

Ի գիտութիւն Լիոն եւ շրջա[կայից]ները բնակող ընկերներու կը յա[յտ]նենք որ վարչութեան ներկա[յա]ցուցիչը իրենց տրամադրութ[եան] տակ պիտի ըլլայ զիրենք շահագ[րգ]ռող խնդիրներու շուրջ տեղեկ[ու]թիւններ տալու համար, այս Ուրբ[աթ] 23 Օգոստոս երեկոյ ժամը 8ին [...] րիւ տիւ Նուար Պ. Փափազեանի [սր]ճարանը:

Իսկ Վալանսի ընկերները [...] կրնան տեսնել 24 Օգոստոսին, [...] Պուգիէ:

Մարսէյլ, 16 Օգ. 1935

Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կ. Խա-չի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական միութեան մաս-նաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս-օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, Պ. Խ. Վարդապետեանի բնակարանին մէջ:

Օրակարգ.— Խիստ կարեւոր ըն-թացիկ հարցեր, հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Ծանօթ.— Ընտրելու եւ ընտրուե-լու իրաւունք չունին այն անդամ-ները, որոնք չեն վճարած իրենց տարեկան անդամավճարները մին-չեւ ժողովին օրը:

ԾԱԽՈՒ Է

Գետին մը Պուժէի օդակայան[ին] դիմացը: Զեղչեալ գին: Դիւրութ[իւն] վճարման:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սաափրիչեան

Ասիկայ տեսնելով անոնց մօտենա-լը՝ ոտքի կ'ելնէ կը կանգնի, կը գովէ յաղթականներն ու անոնց քաջութիւ-նը. նոյն կէտին յանկարծ փողերն ալ հնչելով աղաղակ մըն է կը փրթի, որոնք ամէն կողմէն կը պօռան՝ «Սուրբ Խաչը եկաւ, սուրբ Խաչը ե-կաւ», ու զիրար կը շնորհաւորեն ա-մէնքն ալ, որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ մահմէտականներ ու անկրօններ խառն, որոնք տօնակից կ'ըլլան քրիս-տոնէից: Այս աղաղակներուն միջոցին եզները կը սկսին բազմութեան մէջ մորթել, եւ իրենք անոնց բոլորտիքը նստած կորեկ – օղիներ կը խմեն կո-վեղջիւրներով եւ կ'ուրախանան: Սոյն հանդէսը թէպէտեւ յանուն կրօնի կը կատարուի, սակայն վայրենի սովո-րութիւններ ալ կը տեսնուի մէջերնին. օրինակի համար, կովը մորթած ժա-մանակնին, երբ տակաւին կիսակեն-դան, անդիէն Հապէշին մէկը կը վա-զէ կուգայ և կովուն լեղուն խլելով կը

սկսի արիւնլուայ ու տաքտաք ուտել: Կովը մորթուելէն յետոյ մէջերնէն մէկը անոր մէկ ազդրը կը բերէ իշխանին առջեւ կը ներկայացնէ. նա ալ իր ձեռքի թրովն ուզած կողմէն մեծկակ կտոր մը կը կտրէ կ'առնու եւ հում հում կ'ուտէ. միւս բազմականներն ալ կարգաւ մէկ մէկ կտոր կը կտրեն, բայց իշխանին կտրածէն քիչ պիտի ըլլայ, որ պատիւ կը համարուի անոր. այսպէս հանդիսականները կը մասնա-ւորին միսէն: Նոյնպէս Արպ'ամպայի Գմանդ իշխանին կողմէն եղող փոխա-նորդն ալ իրեն շնորհաւորութեան ե-կող հիւրերուն համար կովեր կը մոր-թէ: Նոյն գիշերը Ճրագալոյցի հան-դէս ալ ունին. առանձին տեղ մը նախ փայտեր կը դիզեն ու հացկերութէն ետքը իրենց ձեռքի ծաղկապսակ ցու-պերն ալ կը տանին կը դիզեն անոնց վրայ, եւ շատերն ալ դարձեալ բարակ ճիւղերէ խուրձեր պատրաստելով բո-լորն ալ փայտակոյտին վրայ կը նե-

տեն, որով մեծկակ բլուր մը կը դառ-նայ, եւ իրիկունը մթննալով կրակը կուտան եւ իրենք անոր լուսոյն նըս-տելով ուրախութիւններ կ'ընեն բոլոր գիշերը: Բայց գիւղերուն մէջ կատար-ուած այս հրային հանդէսը աւելի կը-րօնական կերպարանք մը ունի, եւ կը-նայ ուրիշ ազգաց քով նոյն հրավա-ռութեան սովորութեանը համեմատել Ասոր վրայ Բ. հատորին մէջ ալ պիտի խօսիմ:

Այս ամպաներուն իշխանները տէ-րութեան վերաբերեալ գործքերու մէջ իրենք իրենցմէ չեն կրնար բան մը ո-րոշել, կամ վճիռ մը տալ. այլ յատ-կացեալ տեղ մը կը ժողովին իրենց փոխանորդներուն եւ հոն գտնուող բոլոր պաշտօնէից հետ, որոնք որ Թագաւորին կողմէն ընտրուած ու հաստատուած են, բաց ի հասարակ զինուորական գլխաւորներէ: Եւ ա-նոնց ամէնուն խորհրդովն ու խորհր-դակցութեամբը կ'որոշուին ու կը վճռուին ամէն դատ ու գործք: Եւ թէ որ բանի մը համար Թագաւորին գիր գրել հարկաւորի եւ կամ մարդ խր-կել, ժողովականներուն հաճութիւնը առնելէն յետոյ մեծամեծները կը տը-նօրինեն զայն:

Այս օրինակ գործոյ մը համար էր որ մեր Ըսար – Ամպա հասնելնէս քը-սան օր ետքը Արպ'ամպայի իշխանը եկաւ մեր գտնուած լերանը իշխանին մօտ: Այս պատճառութեամբ նախ մեր քովն եկաւ այցելութեան եւ շնորհա-ւորութեան համար. եւ մենք խնդրե-ցինք իրմէ որ մեր գալուն լուրը շու-տով Թագաւորին հասցընէ: «Շատ լաւ, ըսաւ. այսօր ժողովք պիտի ը-նենք գործքի մը համար. ատոր վրայ ալ կը խորհինք:» Բայց յետոյ մեզի պատասխան եկաւ թէ, Ծըլկայի տօ-նավաճառ եկողներէն թէ ճանապար-հին ապահովութեան եւ թէ գետերուն յորդութեան վրայօք բարի լուրեր ըս-տանանք նախ եւ անկէ յետոյ գիւրին է մարդ խրկելը: Այս օրինակ պա-տասխանելով մեր գլխուն տակ կա-կուղ բարձեր կը դնէին, եւ ոչ երբեք մեղ ծառայութիւն մը ընել կ'ուզէին, ինչպէս ետքէն իմացանք:

Մենք աւելի երկիւղ կը կրէինք Ը-սար–Ամպայի իշխանէն, որ չըլլայ թէ իր հօրեղբօր որդւոյն Կասրօ Մետա-նի Ալէմին ապստամբութեան վրայ՝ ինքն ալ ապստամբի: Ասիկայ Թէո-դորոսի իշխաններէն մէկն էր, եւ Ոն-տըկէ երկրին կ'իշխէր, որ սահմանա-

կից է Կոճամի, եւ մեր իշխանը ասոր հետ խիստ յարաբերութիւններ ունե-նալով եւ ընծաներ խրկելով՝ կասկա-ծանքի տակ էր, եւ երբեմն իր գործ-քըն ալ կը յայտնէր ապստամբութեան տրամադիր ըլլալը: Ասոր համար մեր քովն եղող մարդուն, զոր Շէխ-Ճիմա հետերնիս դրած էր՝ Թագա-ւորին ներկայացընելու համար մեզի, աղաչեցինք որ շուտով մէկը ճարէ գտնայ գիր մը հասցընելու Թէոդորո-սին ձեռքը. բայց նա ալ կարող չեղաւ բան մը ընել գետերուն յորդութեանը պատճառաւ:

Հապէշու երկիրը մտնելնէս ի վեր անոնց համակրութիւնը ստանալու համար քիչ շատ պարգեւներ կը նուի-րէինք անոնց գլխաւորներուն, ինչ-պէս նաեւ Ըսար – Ամպայի իշխանին եւ հոն գտնուող մեծերուն գացած ժամանակնիս ընծայեցինք, որուն ճերմակ խասա եւ որուն գունաւոր մետաքսէ ենթարկցու, եւ ուրիշ տե-սակ տեսակ կտաւեղէններ (պասմա-ներ) ինչպէս որ վարժեցուցած էին զիրենք այն կողմերը գնացող Յիսուս-եան եւ Անկլիքան քարոզիչներն եւ ու-րիշ Եւրոպացիք, որոնց մինչեւ ան-գամ փառօղ, հրացան եւ դրամ պար-

գեւելնին լսեցինք: Արպ'ամպայի իշ[խանը] խանը այս սովորութեան համեմա[տ] անուղղակի կերպով մը պարգեւնե[ր] խնդրեց մեզմէ, եւ մենք ակամայ [...] մօք եւ աւելի յերկիւղէ առիպ[ուելով] կարմիր ծաղկեայ կերպաս ութակ[...] կանգուն երկու ենթարկցու տուի[նք] իրեն եւ իր փոխանորդին. նոյնպ[էս] իրենց արժանաւոր դատած մարդկա[ն] ալ ստորին տեսակ ընծաներ եւ ոմա[նց] դրամական պարգեւներ խրկեցինք:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրու[իչներէն]

Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան աշ-թուղթի վերանորոգման առթիւ աշ-խատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձա-նագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին - բուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 23 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2890

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԻՐԻՇ ԲԱԽՏԱԿԻՑՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԵՐԸ

Մինչ այս տողերը կը գրենք, Սիոնական Համագումարը ժողովի նստած է Զուիցերիոյ մէջ։

Անհրաժեշտ չէ սպասել ժողովին փակման, պարզելու համար կարգ մը Թելադրիչ իրողութիւններ։ Բոլոր համեմատութիւններ պահելով հանդերձ, կը կարծենք թէ այդ իրողութիւնները կրնան բանալ մեր միտքը, իբրեւ իրագիտական դասեր։

Հաստատուած՝ 38 տարի առաջ, Սիոնական շարժումը դարձեր է ոչ միայն խարիսխ, այլ եւ հիմնական դաւանանք Հրեայ ժողովուրդին համար։

Անսպառ՝ իր նիւթական եւ բարոյական ուժով, ցրուած երկրէ երկիր, այդ ծաւալուն կազմակերպութիւնը տեսակ մը «անբէ երկիր, այդ ծաւալուն կազմակերպութիւնը տեսակ մը «անհայրենիք պետութիւն» է, որ կը ձգտի մէկ դրօշի տակ համախմբել Հրեայ ժողովուրդը, իր իսկ հողին վրայ արժեցնել անոր իրաւունքներն ու յաւակնութիւնները։

Համագումարին յանձնուած տեղեկագիրները կը հաստատեն թէ շարժումը կ'աճի ամէն տեղ, է՛ւ նիւթական է՛ւ բարոյական տեսակէտով։

Ամէն տարի մեծ գումարներ կը տրամադրուին ունեւոր անհատներու եւ մասնաւոր ընկերութեանց կողմէ, կազմակերպութիւնը զօրացնելու եւ Հրէական հայրենիքը հիմնաւորելու, ընդարձակելու համար։

Տարեկան անդամավճարներն ալ, որոնք հիմնուած են չափ համեստ սակի մը վրայ, բազմութիւն եւ դրամ կ'արտադրեն։ Տեղեկագիրը կը հաշուէ 900,050 մանր տարեվճար (շէքէլ), յիսուն տարբեր երկիրներու մէջ։

Այսպէս տարուէ տարի աճելով, ահաւասիկ 19րդ ընդհ. ժողովն է որ կը գումարէ սիոնական կազմակերպութիւնը։ Այս անգամ 457 պատուիրակներ կը մասնակցին, որոնց ընտրութեան մէջ մեծ դեր կատարած են խոնարհ բազմութիւնները։ Այդ 457 պատգամաւորներուն մէջ աշխատաւորական տարրերը ունին 217 ներկայացուցիչներ, բուն սիոնականները՝ 144, ուղղափառները՝ (Միզրահի) 70 եւն.։

Կան ուրիշ հոսանքներ ալ, փոքրամասնութեան մէջ մնացած, բայց միշտ կենդանի։

Արդ, եթէ սիոնական շարժումը անընդհատ կ'աճի ու կը ծաւալի, եթէ իր ձեռնարկները անմիջապէս ժողովրդականութիւն կը գտնեն, գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ բաղկացուցիչ տարրերուն հասուն եւ հաստատուն համերաշխութիւնն է։

Ամէնէն մոլեռանդ հոսանքն ալ ինքն իրեն թոյլ չի տար հիմնականը չփոթել ձեւականին հետ, կամ ակադեմական ժամանցներ ստեղծել, երբ կեանքը եւ մանաւանդ հալածական ժողովուրդին կացութիւնը գործ կը պահանջեն։

Այդ առողջ եւ իսկապէս հայրենասիրական ուղղութեան շնորհիւ է որ, կազմակերպութիւնը կրցած է լայնօրէն աջակցիլ եւ Գերմանիոյ փախստական Հրեաներէն 30,000 հոգի տեղաւորել Պաղեստինի մէջ։

Այդ առաքինութեան հետ, կազմակերպութիւնը կը ցուցնէ ուրիշ երկու արժանիք,— իրատեսութիւն եւ յարատեւութիւն։

Ո՛ եւ է Սիոնականի համար գաղտնիք չէ թէ՝ աշխարհի 11–13 միլիոն Հրեաները, մանաւանդ անոր աշխատաւոր բազմութիւնները — բուն ժողովուրդը — մատնուած են անստուգութեան։

Տեղ մը տնտեսապէս կը ճնշուին, տեղ մը կը վտարուին, ուրիշ վայրերու մէջ կը ծիւրին պարբերական ջարդերու եւ աւարառութեանց մղձաւանջին տակ։

Արդ, ո՞ւր է ելքը,— սեփական տուն։ Հայրենի՛ք։

Անոր կորիզը հաստատած են արդէն, Պաղեստինի մէջ, շնորհիւ Մեծն Բրիտանիոյ հովանաւորութեան եւ իրենց գործօն աջակցութեան։

Կազմակերպութեան հիմնական ճիգն է եղած՝ բոլոր աչքերն ու թեւերը ուղղել, կեդրոնացնել այդ խարիսխին վրայ, որ թէեւ իրենց ուզածը չէ, բայց միակ ելքն է։

Այդ քաղաքականութեան շնորհիւ, արտասահմանի հրէութիւնն ալ ոչ միայն կը տոգորուի հայրենասիրական ներշնչումներով, այլ եւ կը դաստիարակուի քաղաքականապէս։ Կը խմբուի, գիտակցօրէն կը համախմբուի միեւնոյն իտէալին կամ դրօշին շուրջ։ Ապա ուրեմն կ'ամրապնդէ իր ինքնապաշտպանութեան խարիսխը նաեւ օտարութեան մէջ։

Այս պատկերը որ եւ է բան չի՞ թելադրեր ձեզի — միշտ պահելով համեմատութիւնները։

Եթէ 11–13 միլիոն Թափառական Հրեան անհրաժեշտ կը գտնէ ամփոփուիլ հիմնական ծրագրի մը շուրջը, մէկ ձեռքով շէնցնել եւ ընդարձակել հայրենիքը, իսկ միւսով՝ մեղմացնել օտարութեան չարիքները, ի՞նչ պարտականութիւն կ'իյնայ Հայուն։ Մանաւանդ որ, մեր համրանքը ոչ մէկ համեմատութեան կրնայ դրուիլ հրէականին հետ։

Համրանքի եւ նիւթական հարստութեանց տարբերութենէն զատ, մնացեալ հանգամանքներով միեւնոյն կացութիւնը կը ներկայացնեն երկու ժողովուրդները։

Հրեան ալ հայրենիքի կորիզ մը ճարած է, Հայն ալ։ Ան ալ կը հալածուի, մենք ալ։ Անոր սրտին վրայ եւս բացուած են լայն վէրքեր։

Եւ սակայն, ո՜րքան խոր տարբերութիւններու կը հանդիպինք, երբ նկատի կ'առնենք ոգին եւ գործելու եղանակները։

Շ.

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԺԳ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Չորեքշաբթի օր, խանդավառ ու համերաշխ մթնոլորտի մէջ վերջացան Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտ. Եւրոպայի 13րդ Շրջանային ժողովին աշխատանքները։

Մէկ շաբթուան ընթացքին մանրամասն քննութեան առնուեցան կուսակցական, ազգային եւ քաղաքական հարցեր եւ ճշդուեցաւ յառաջիկայ գործունէութեան ուղեգիծը։

Նոյն երեկոյ, պատգամաւորներուն ի պատիւ տրուեցաւ ընթրիք մը, որու ընթացքին խօսուեցան ջերմ բաժակաճառեր, Դաշնակցութեան գաղափարներու եւ աշխատանքներու մասին։

Միջանկեալ եղան երգեր ու արտասանութիւններ։ Ընթրիքը վերջացաւ ուշ ատեն, տաք մթնոլորտի մէջ։ Ընկերները իրարմէ բաժնուեցան նոր եռանդով աշխատանքի լծուելու՝ կուսակցութեան եւ անոր միջոցով՝ հայ ժողովուրդին ծառայելու համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

«ՇԱՏ ԾԱՆՐ Է ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Աւելի մեղմ տրամադրութիւններ Իտալիոյ մէջ

Երէկ, հինգշաբթի, տեղի ունեցաւ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին արտակարգ նիստը։ Վարչապետ Պ. Պոլտուին Լոնտոն կանչած էր գլխաւոր նախարարները եւ ուրիշ իրաւասու անձեր, իտալեւհապէշական տագնապը լայնօրէն քննելու եւ վճռական որոշումներ տալու համար։ Ոչ մէկը կ'ուրանայ կացութեան ծանրութիւնը։ Նախկին վարչապետ Պ. Մաքտօնըլտ, որ Սկովտիա գացած էր օդափոխութեան համար, հազիւ Լոնտոն դարձած՝ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Իրերու ներկայ վիճակը ամենածանրն է զոր տեսած ըլլանք 1914էն ի վեր։ Շատ ծանր է կացութիւնը»։

Մինչեւ նախարարական խորհուրդին գումարումը, արտաքին նախարարը յաջորդաբար տեսակցութեան հրաւիրեց ոչ միայն բազմաթիւ ձեռնհաս անձեր, այլեւ նախկին նախարրներ,— Լօյտ Ճօրճ, Չըրչիլ, Լորտ Սէսիլ, Աւստրալիոյ, Քանատայի եւ Հարաւ. Ափրիկէի ներկայացուցիչները, Եգիպտոսի մարզպանը, Լոնտոնի եգիպտական դեսպանը եւ ուրիշ ով որ կրնար օգտակար ըլլալ։ Կարելի է ըսել թէ տեսակ մը կայսերական խորհրդակցութիւն էր որ կը կատարուէր։ Աւելորդ է ըսել թէ բոլոր խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Բուն նախարարական խորհուրդի մասին ալ թերթերը շատ բան չեն գրեր, սպասելով պաշտօնական զեկոյցին, որ կրնայ 48 ժամ վերջը հրատարակուիլ։ Տեսակցութիւններուն գլխաւոր նպատակն էր ոչ միայն տեղեկութիւններ եւ կարծիքներ քաղել, այլեւ փոխադարձ լուսաբանութիւններ հաղորդել գաղթապետութեանց եւ զանազան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն։ Այս բոլոր տեսակցութեանց ընթացքին, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Մեծն Բրիտանիա չուզեր խախտել Ազգերու Դաշնակցութեան դիրքը։ Այս առթիւ ըսողներ եղան թէ կառավարութիւնը պիտի ջանայ սեպտեմբեր 4էն առաջ գումարել տալ Ա. Դ. Խորհուրդը, բայց անհիմն էր այս տեղեկութիւնը։ Ընդհակառակն, մինչեւ սեպտեմբեր 4 եղած ժամանակամիջոցը հազիւ կը բաւէ, շարք մը խնդիրներ ուսումնասիրելու եւ որոշում տալու համար։

Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը,— Անգլիա չուզեր որ եւ է կերպով խախտել Ֆրանքեւանգլիական գործակցութիւնը։ Սխալ է այն տեղեկութիւնը թէ անգլ. կառավարութիւնը ուղղակի շփման մէջ մտած է Հռոմի հետ, Փարիզի բանակցութիւններու ձախողումէն ի վեր։

Անգլիոյ նախարարները երկու մասի բաժնուած են, ճնշողական միջոցներու մասին։ Մէկ մասը համաձայն է որ այդպիսի տնօրինութիւններ ըլլան Իտալիոյ դէմ, եթէ ան ծայրայեղութեան դիմէ, իսկ ուրիշներ վտանգաւոր կը գտնեն այդպիսի քաղաքականութիւն մը։

Ամէն պարագայի մէջ, կենսական, իսկապէս արտակարգ ժողով մըն էր որ գումարուեցաւ երէկ առտու, Լոնտոնի մէջ։ Այդ ժողովին ելքէն կախում ունի իտալեւհապէշական վէճին լուծման եղանակը։

Միացեալ Նահանգներու չէզոքութիւնը

Մ. Նահանգներու ծերակոյտը օգոստոս 21ին միաձայնութեամբ քուէարկեց օրէնք մը, որ բացարձակ չէզոքութիւն կը պարտադրէ պատերազմի պարագային։ Ահաւասիկ օրէնքին տրամադրութիւնները.— 1. Արգիլել ամերիկեան զէնքերու եւ ռազմանիւթի արտածումը պատերազմիկ ազգերուն.— 2. Մ. Նահանգներու ռազմանիւթի բոլոր արտածիչներն ու ներածիչները պէտք է մասնաւոր արտօնագիր ունենան.— 3. Ամերիկեան հպատակները իրենց վնասով պիտի ճամբորդեն պատերազմիկ ազգերու նաւերուն մէջ.— 4. Պատերազմիկ ազգերուն նաւերը չպիտի կրնան ուտեստ եւ վառելանիւթ ստանալ ամերիկեան նաւահանգիստներու մէջ։

Օրինագիծը մօտերս պիտի ներկայացուի երեսփ. ժողովին։ Տարակոյս չկայ թէ պիտի վաւերացուի, նկատի առնելով տիրող տրամադրութիւնները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Հետեւեալ տողերը նոյնութեամբ կ'արտատպեմ Եգիպտոսի ռամկավարներու պաշտօնաթերթէն. (Հարցը Բարեգործականի մասին է).

— «Ուրիշ կարեւոր դիտողութիւն մը, գործօն տարրին անբաւականութիւնը։ Վարչական մարմիններու, ժողովներու, եւն.ի մասին Միութիւնը լաւագոյնս կազմակերպուած կազմակերպութիւնն է, մինչդեռ վարիչներու եւ գործիչներու տեսակէտով խիստ յետամնաց։ Միութիւնը այսօր հազարաւոր անդամներէ բաղկացած եւ ֆրանքի կամ տոլարի լեզուով խօսելով միլիոններ հաշուող դրամագլուխով հաստատութիւն մըն է եւ կարելի չէ զայն վարել պատուական ժողովականներով, այլ անպայման պէտքը զգալի է վարիչներու, պաշտօնեաներու եւ գործիչներու, մանաւանդ այն թուականէն սկսեալ երբ Միութիւնը իր ծրագրին վրայ աւելցուց, կրթական, մարզական եւ այլ գործունէութիւններ։ Այս առթիւ ծանօթ առարկութիւնը, ծախուց հարց, պէտք է դադրի գոյութենէ, պէտք չէ կարեւորութիւն տալ հակառակորդներու քննադատութեանց թէ Միութիւնը մեծածախս է։ Իր հրապարակած հաշիւները որոշ ցոյց կուտան թէ Միութիւնը, ընդհակառակն, պէտք եղածէն աւելի խնայասէր է եղած։ Անհրաժեշտ է ունենալ մէյմէկ վարիչներ, իւրաքանչիւր շրջանակի համար, քարտուղարներ մասնաճիւղերու համար եւ գործիչներ հրապարակը։ Աւելի քան վստահ ենք թէ ըստեղծուելիք այդ ծախսերը բազմապատիկ աւելի արդիւնքներ պիտի արձանագրեն Միութեան հաշուեկշռին Ելքին դիմացի Մուտքին մէջ։ (Արեւ, 2 օգոստոս)։

Որքան կրցած եմ հետեւիլ, ուրիշ ռամկավար թերթեր ալ նոյնիմաստ խրատներ և թելադրութիւններ կը տեղացնեն, ատենէ մը ի վեր։

Միեւնոյն ատեն, անոնք փափուքներ կը սահեցնեն, որպէսզի Միութիւնը չխարուի «Հակահայաստանեան» տարրերէ։

Մինչեւ այսօր ալ, անոնց խելքը չէ հասած թէ Բարեգործականի նախաձեռնութեամբ կազմուած «Միացեալ»ի մը մէջ ի՛նչպէս տեղ կը տրուի «թշնամի» տարրերու։

Բարեգործականի եւ Հայաստանի «բարեկամ» ռամկավարներու լեզուն եւ թեւերը լայնօրէն բացուեցան այն օրը երբ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը մէջտեղ դրաւ իր կրթական ծրագիրը.— այնքան անմիտ եւ գրգռիչ։

Հիմա որ Բարեգործականը կը փորձէ ոտքոտել նաեւ մարզական եւ երիտասարդական փետնի վրայ, չափ չունին բարեկամներուն ցնցութիւնը։

Եւ ահաւասիկ առաջարկ՝ հինգ առանձին շրջանակներ կազմելու, գործիչներ եւ քարտուղարներ պահելու, բարեգործականի կազմակերպական մեքենան ընդարձակելու եւ... իւղոտելու։

Միայն մէկ բանի կը զարմանամ։

Եթէ Բարեգործականի Կեդր. վարչութիւնը կամ ընդհ. ժողովը ընդունին այս առաջարկները, այն ատեն ի՞նչ պիտի բանին ռամկավար գործիչները ու եռախօսները։

Անելի լաւ չէ՞ ռամկավարներու կազմակերպական մեքենան լուծել Բարեգործականի գրասենեակին մէջ։ Կամ փոխադարձաբար։ Թէ խնայողական կ'ըլլայ եւ թէ... բազմակողմանի։

ՎԱՀԷ

«Մենք թշնամի չենք Մեծն Բրիտանիոյ»

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին գումարման առթիւ, ուշագրաւ է իտալական մամուլին բռնած դիրքը։ Շաբաթներէ ի վեր, բոլոր կարեւոր թերթերը բուռն բանավէճի մը բռնուած էին անգլիական մամուլին հետ, եւ բացորոշապէս կ'ամբաստանէին Անգլիան։ Չորեքշաբթի օր, «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա», որ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան բերանը կը համարուի, ուշագրաւ խմբագրական մը գրեց, փաղաքշական խօսքեր ուղղելով Մեծն Բրիտանիոյ։ Յօդուածը կարեւորութիւն կը ստանայ նաեւ անոր համար որ, մամուլի վերատեսչութիւնը յայտարարած է թէ թերթը պաշտօնական հանգամանք չունի, սակայն յայտնած միտքերը կը համապատասխանեն կառավարութեան տեսակէտներուն։

Իտալական թերթը կը գրէ.— «Ամէն բանէ առաջ, հաստատուած է թէ երբեք որ եւ է ընդհանուր թշնամութիւն չէ եղած Իտալիոյ եւ Բրիտանական կայսրութեան միջեւ։ Ֆաշական քաղաքականութիւնը միշտ ներշնչուած է Անգլիոյ հետ սրտարաց և գործօն գործակցութեան մը գաղափարէն։ Այդ գործակցութիւնը իր անհրաժեշտութիւններն ունի Եւրոպայի մէջ։ Սակայն, իտալական տեսակէտով, պէտք է տարածուի նաեւ աշխարհի բոլոր կողմերը, մէջն ըլլալով Ափրիկէն»։

Խմբագրականը այս առթիւ կը յիշէ այն աջակցութիւնը զոր Իտալիա ընծայեց Անգլիոյ, երբ ըմբոստութիւններ ծագեցան Սուտանի եւ Սոմալիլէնտի մէջ։ Իր տեսակէտով, երբ Իտալիա տեղաւորուի Եթովպիոյ մէջ, վերջնապէս խաղաղութիւն պիտի հաստատուի բրիտանական գաղթավայրերու սահմաններուն վրայ, քաղաքակրթութիւնը պիտի տարածուի շրջանի մը մէջ որ տակաւին վտանգաւոր է եւրոպական ազգերուն համար եւ վերջապէս գոհացում պիտի գտնեն Իտալիոյ գաղթային օրինաւոր պահանջները։ «Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալները, որոնք ահագին կայսրութիւն մը շինած են մարդկային ցեղի ամէնէն ամուր առաքինութեանց՝ գաղափարականութեան, քաջութեան, յարատեւութեան եւ կարգապահութեան վրայ, անշուշտ կ'ընդունին Իտալիոյ պահանջներուն օրինաւորութիւնը. այն Իտալիոյ որ իր կարգին բարոյական մեծ գործեր կատարած է»։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այս խմբագրականը կը համարուի յառաջաբան մը բանակցութեանց վերսկսման եւ հապէշական վէճին խաղաղ լուծման։ Արդարեւ, կարգ մը վարիչ շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ չարունակ մերժելով Անգլիոյ առաջարկները, որոնք վերջի վերջոյ կը ձգտին քաղաքական եւ տնտեսական վերահսկողութիւն մը հաստատել Եթովպիոյ վրայ, իտալական կառավարութիւնը անդարմանելի հարուած մը պիտի տայ արեւմտեան պետութեանց համերաշխութեան։ Միւս կողմէ, այդ շրջանակները գիտեն որ եթէ Իտալիա զինուորական ընդարձակ եւ երկարատեւ գործողութեանց ձեռնարկէ Ափրիկէի մէջ, ահագին կորուստներու պիտի մատնուի ազգային տնտեսութիւնը։

Մտաւորականներու եւ բանուորներու բողոքը

Փարիզի Հակաֆաշական մտաւորականներու կոմիտէն հանրագրութիւն մը խմբագրած է, «Մուսոլինիի սարքած պատերազմին դէմ»։ Հանրագրութիւնը արդէն իսկ ստորագրուած է յանուն 8000 ֆրանսացի մտաւորականներու եւ պիտի ստորագրուի

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՕԿԸ ԵՒ ԻՐ «ԳՈՐԾԸ»

ԽՄԲ.— Վերջերս առիթ ունեցանք հրատարակելու կարգ մը հատուածներ՝ Հօկի Ֆրանսայի շրջանի վերջին պատգամ. ժողովին վերաբերեալ գաղտնի շրջաբերականէն (թիւ 1): «Հայրենիք» ամբողջութեամբ տպելով այդ շրջաբերականը, կը վերլուծէ անոր բովանդակութիւնը: Ահաւասիկ առաջին խմբագրականը (6 օգոստ.), որուն կարգ մը տեսակէտները լուսաբանութեան կը կարօտին.—

Ցաջորդական երեք թիւերու մէջ «Հայրենիք» հրատարակեց Հօկի Ֆրանսայի շրջանի վերջին Պատգամաւորական ժողովին որոշումները պարունակող ընդարձակ շրջաբերական մը, որ մէկէ աւելի տեսակէտներով հետաքրքրական է լայն հասարակութեան համար եւ որ բաւական լոյս կը սփռէ այդ կազմակերպութեան չարաչուք էութեան, ուժին եւ գործին վրայ:

Նախ եւ առաջ ուշագրաւ է, որ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ շրջանները ներկայացուած են մասնաճիւղերու ուռուցիկ թիւով մը, այն է՝ ցոյց են տրուած 64 մասնաճիւղեր: Մինչդեռ իրականին մէջ դուրս կու գայ, որ Հօկը ամբողջ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ մէջ ունի միայն 350 անդամներ: Այդ կը նշանակէ, թէ ամէն մէկ այսպէս կոչուած «մասնաճիւղ» միջին հաշուով ունի հինգ ու կէս անդամ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հօկը պարծենալու շատ քիչ բան ունի, երբ ի նըկատի առնենք ա) որ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ հայ գաղութները միասին մօտ 200,000ի հասնող հայութիւն մը կը ներկայացնեն, բ) որ Հօկը կը գործէ հոն աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, գ) որ իր ետեւն ունի Խորհ. Հայաստանն ու խորհրդային կառավարութեան բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը, դ) որ կրնայ հրապուրել հայրենաբաղձ տարագիր զանգուածները հայրենիք տանելու խոստումներով:

Ուշագրաւ պարագայ մըն է նոյնպէս որ Հօկը Ֆրանսայի մէջ (ինչպէս եւ ամէն տեղ) իր հասոյթին աւելի քան մէկ երրորդը (45,225 ֆրանքէն 18,000 ֆրանքը) ուղղակի (անուղղակիի մասին չենք ալ խօսիր) տրամադրած է հրատարակչական գործի, այսինքն՝ բոլշեւիկեան պրոպագանդի համար եւ միայն «Հօկ» ամսագրին (բոլշեւիկեան) «փոխ տրուած» է 4,574 ֆրանք:

Անիկա հարկաւ չի կրնար որ եւ է կերպով արդարանալի նկատուիլ, քանի որ Հօկը մեր տարագիր բազմութիւններէն դրամ կը հաւաքէ բացառապէս Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն եւ ներգաղթին նըպաստելու համար: Ի՞նչ իրաւունքով Հօկը իր հաւաքած ամէն երեք տոլարէն աւելի քան մէկ տոլար կը վատնէ համայնավար պրոպագանդի վրայ, որ ոչ մէկ առնչութիւն ունի Հայաստանի շինարարութեան կամ ներգաղթի հետ:

Հետաքրքրական է, որ Հօկի Պատգամ. ժողովը պէտք է տեսած մասնաւոր որոշում տալու այն մասին, թէ այսուհետեւ Հօկի բոլոր մասնաճիւղերը պէտք է օժտուին խորհրդային կամ բոլշեւիկեան գրականութեամբ: Մեր հայրենակիցները երբեք պէտք չունէին բոլշեւիկեան գրականութեան՝ Հայաստանի շինարարութեանց կամ ներգաղթին ուժ տալու համար:

Բոլշեւիկեան գրականութիւն տարածելով ալ չգոհանալով՝ Հօկի Պատգամ. ժողովը կ'որոշէ մասնաւոր դպրոցներ բանալ՝ հարկաւ բոլշեւիկեան դաստիարակութիւն տալու համար հայ մանուկներուն: Աւելորդ է ըսել, թէ բոլշեւիկեան դպրոցներ երբեք պէտք չէին արտասահմանի մէջ, Հայաստանի շինարարութեանց կամ ներգաղթի գործը առաջ տանելու համար:

Ուշագրաւ է, որ «պրոպագանդ» անուան տակ մասնաւոր գլուխ մըն ալ կայ, ուր յիշուած են յատուկ որոշումներ՝ բոլշեւիկեան պրոպագանդը աւելի ազդու կերպով մղելու համար:

Օրինակ, Պատգամ. ժողովը որոշած է՝ ա) լոյս ընծայել «Նոր Կեանք»ի երգարաններ, այսինքն՝ բոլշեւիկեան երգարաններ, բ) պրոշիւրի ձեւով հրատարակել Փարիզի մէջ եղած բոլշեւիկեան դասախօսութիւնները՝ գաւառներու մէջ տարածելու համար, գ) ամէն ամիս հրապարակ հանել բոլշեւիկեան նոր «լոզունգներ» (նըշանաբաններ) եւ տեղեկագրել մասնաճիւղերուն, դ) բոլշեւիկեան շարժանկարներ բերել Հայաստանէն եւ ցուցադրել մեր գաղութներու մէջ, ե) նոր պատուիրակութիւն մը ղրկել Խորհ. Հայաստան Հայր. Միութեանց ներկայացուցիչներէն՝ որպէսզի անոնք աւելի մոլեռանդ բոլշեւիկներ դառնան եւ արտասահման վերադառնալով աւելի ազդու բոլշեւիկեան պըրոպագանդ ընեն:

×

Մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւեն Հօկի Պատգամ. ժողովին այն որոշումները, որոնք կը խօսին «սանկցիոններու», այսինքն՝ պատիժներու մասին:

Որ եւ է տարակոյս չկայ, որ պատիժները մեծ մասամբ տրուած են ոչ թէ զեղծումներ գործած ըլլալու, այլ պարզապէս բոլշեւիկեան հաւատաքննութեան պահանջները չկրցնելու համար: Յատկանշական է, որ Հօկի ամէնէն աչքի իյնող վարիչներէն մէկը՝ Գ. Թահմազեան, որ ծանր ամբաստանութեանց տակ է եղած իբր զեղծարար, որ եւ է պատժի չէ ենթարկուած, մինչդեռ բազմաթիւ ուրիշներ դուրս են նետուեր Հօկէն այն պատճառով միայն, որ «սխալ» մաքեր են յայտնած կամ Հօկի կեդրոնէն տարբեր արտայայտութիւններ են ըրած եւ կասկածի տակ են ձգած իրենց անկեղծ բոլշեւիկ ըլլալը:

Նոյնքան յատկանշական է նաեւ Հօկի Պատգամ. ժողովի որոշումը «ներումներու» մասին: Արտաքսուած կամ կախակայուած «շարքայիններուն» ան կատարեալ «ներում» է շընորհած, մինչդեռ արտաքսուած կամ կախակայուած «ղեկավարներուն» ներումը «պայմանական» է, անոնք կըրկին ներս պիտի ընդունուին միայն այն ատեն, երբ «կ'ընդունին իրենց սխալը եւ գործով կ'ապացուցանեն իրենց անկեղծութիւնը»:

Աչքի կը զարնէ նաեւ հետեւեալ պարագան.

Արտաքսուած կամ կախակայուած ու ապա «ներման» արժանացած «շարքայիններն» ու «պայմանաւոր ներման» արժանացած «ղեկավարները» բաւականին պատկառելի թիւ մը կը կազմեն: Հակառակ անոր որ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ Հօկի անդամներու ընդհանուր թիւը 350է անդին չանցնիր, երկու տասնեակէն աւելի արտաքսուածներ եւ կախակայուածներ եղած են մէկ տարուան մէջ:

Եթէ Հօկը իրապէս ըլլար Հայաստանի օգնող անկուսակցական կազմակերպութիւն մը, ինչպէս որ կ'աշխատի շարունակ հաւատացնել միամիտներ երբեք պէտք պիտի չունենար որ եւ է հաւատաքննութեան եւ նման արտաքսումներու, յետոյ ալ «ներումներու» ենթարկելու իր անդամները: Սակայն, Հօկի անկուսակցականութիւնը շատ թափանցիկ վարագոյր մըն է միայն, որուն ետեւ թաքնուած է ամենամոլեռանդ տեսակի բոլշեւիկեան կուսակցականութիւն մը:

Որ եւ է կասկած չի կրնար ըլլալ այն մասին, թէ Հօկը քօղարկուած կամ դիմակաւորուած բոլշեւիկեան կազմակերպութիւն մըն է, որ կը հետապնդէ բոլշեւիկեան նպատակներ, կը ղեկավարուի բոլշեւիկեան կարգապահութեամբ եւ ամբողջովին կ'ենթարկուի բոլշեւիկեան կեդրոնի հրամաններուն: Անկուսակցական քօղը կամ դիմակը կը գործածուի անոր համար, որ Հօկը կարողանայ աւելի ազատ գործել դրամատիրական երկիրներու մէջ, ուր իշխանութիւնը աւելի խիստ ու բծախնդիր է բոլշեւիկի կամ համայնավարի անունով գործողներու հանդէպ: Անկուսակցական քօղը կամ դիմակը պէտք է անոր համար, որ Հօկը կարողանայ աւելի դիւրութեամբ շահագործել ամբոխի միամտութիւնը, աւելի ազատօրէն մտնել ոչ–բոլշեւիկներու մէջ եւ ոչ միայն դրամ կորզել, այլ եւ հայրենիքի անունով զանոնք իբր գործիք ծառայեցնել հակազգային նպատակներու համար:

Գաղտնիք չէ, որ խորհրդային կառավարութիւնը, իր դաւադրական գործունէութիւնը արտասահմանի մէջ դիւրացնելու համար, ստեղծած է բազմաթիւ «անկուսակցական» կամ անմեղ անուններու տակ գործող կազմակերպութիւններ: Եւ անոնց ետեւ թաքնուած խորհրդային գործակալները մէկ կողմէն՝ կը խուսափին տեղական իշխանութեան աչալուրջ հսկողութենէն, իսկ միւս կողմէն ալ՝ կը խաբեն միամիտները ու կը ծածկեն իրենց մութ նպատակները:

Այդպիսի կազմակերպութիւն մըն է անկասկած եւ Հօկը, որ, դժբախտաբար, տակաւին բաւականաչափ միամիտներ կը գտնէ մեր գաղութներու մէջ՝ խաբելու եւ իրեն գործիք ծառայեցնելու համար:

«ՔՈՂԱՔԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

Թուրքիոյ արշալոյսը Անգլիոյ անկումն է Փրանսական խաղաղականութեան սխալները

Լ'Էնթրանսիժանի աշխատակիցը Թուրքիոյ մէջ իր ուղեւորական ուսումնասիրութիւնը կ'աւարտէ հետեւեալ ուշագրաւ եզրակացութեամբ.—

Տրամաբանօրէն Ֆրանսական դեսպանատունը պէտք է գտնուէր Էնկիւրի, մինչ մենք զայն կը պահենք Պոլիս, Բերայի հին շէնքին մէջ: Մեծապէս ցաւալի սխալ մըն է այս, նոյն իսկ կոպիտ սխալ մը, մէկը այն բազմաթիւ սխալներէն որ քիչ քիչ փճացուցին Ֆրանսայի ազդեցութիւնն ու վարկը Միջերկրականի եզերքներուն վրայ:

1918էն 1922 Թուրքիոյ հանդէպ դիւանագիտական պատրանքի ու տգիտութեան մէջ ապրեցանք: Ցետոյ, յանկարծ «իրականացուցինք» նոր կացութիւնը, իրաւ է թէ քիչ մը ուշ, բայց առաջիններէն եղանք զայն ճանչցողներէն: Միշտ գեղեցիկ շարժումներ ունինք: Ֆրանսա առաջին անգամ ձեռք երկարեց, Սառրա–գրելով Էնկիւրիի դաշինքը, ինչ որ կը նշանակէր խաղաղասիրական շարժում մը ընել ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ ամբողջ Արեւելքի հանդէպ:

Անկէ յետոյ, կարճ կապեցինք եւ թողուցինք որ ըլլան: Բարոյական ու նիւթական շահերը ելան մեր ձեռքէն: Մեր դիւանագիտական ներկայացուցիչները արհամարհելով հոգեբանութիւն մը որ զիրենք կը շփոթեցնէր, շարունակեցին շատոնց ի վեր հինցած իրենց գործելակերպը:

Այսօր իրաւունք չունինք գանգատելու գերմանական, ռուսական եւ նոյն իսկ իտալական ազդեցութեններէն, մինչ Թուրքիոյ հետ միշտ վաղեմի բարեկամներ եղած ենք:

Միջազգային խնդիրներու մէջ կան ուրիշ ազդակներ քան զգացականը: Թրքական դրամին անկայունութիւնը, գիպուածական տուրքերու վրայ հիմնուած անհաստատ ելմտացոյց մը, պահ մը կասկած տուաւ Ֆրանսացիներուն թէ Թուրքիա լաւ վճարող մը չի կրնար ըլլալ: Գուցէ սխալ չէին, բայց գերման ու իտալացի գործի մարդիկ իրաւունք շահեցան առաջ անցնելով ու վստահելով: Եւ սովետներու քաղաքականութիւնը աւելի իր հաշիւը անոր մէջ գտաւ:

Անկէ ի վեր կացութիւնը շատ փոխուած է: Թուրք ելեւմուտքը աւելի ապահով եկամուտ մը ունի, եւ կանոնաւորաբար կը հաւասարակշռէ իր ելմտացոյցը, միւս կողմէ անվարան շարունակելով իր տնտեսական ու ընկերային վերակազմութիւնը: Մեր կողմէ տակաւին հին մտայնութիւն մը կայ անոնց հանդէպ, խաչակրութիւններէն ու քափիթիւլասիոններէն մնացած: Ֆրանսայի շահերը կը գտնենք քանի մը Ֆրանսական ընկերութիւններու շահերուն: Պէտք է այլ եւս ունենանք հասարակաց շահերու գիտակցութեամբ նոր քաղաքականութիւն մը, հիմնուած՝ ուղղամիտ փոխանակութեանց եւ փոխադարձ յարգանքի սկզբունքին վրայ: Թուրքիա հիմնովին փոխուած է: Իրեն հանդէպ մեր դերը պէտք է վերակազմուի նոր վարչաձեւին հանդէպ, հաւասարէ հաւասար, օգնելու համար աշխատասէր եւ ուղիղ երկրի մը եւ աշխատելու անոր հետ մարդկային ընդհանուր գործերու համար:

Պահը նպաստաւոր է այս միջոցիս: Մեր արտաքին նախարարութեան ջանքերն ու յաջողութիւնները Եւրոպայի մէջ մեզի մօտեցուցին շատ մը ազգեր, որոնց առաջին կարգին վրայ Թուրքիա: Այս առիթը պիտի փախցնե՞նք միթէ, վերստանալու մեր հոն վարկն ու ազդեցութիւնը զոր անփութութեամբ Գերմանիոյ ու Իտալիոյ թողած էինք: Իտալական ուժգին փրոփականդը սպասուած արդիւնքը չէ տուած դեռ: Գերմաններուն գալով, Թուրքերը կը հիանան անոնց ուժին կազմակերպութեան եւ ճարտարարուեստական գիտութեան վրայ, բայց ոչ անոնց միտքին վրայ, անոնցմէ կը վախնան: Ուրեմն ազատ ասպարէզ կայ Ֆրանսայի աշխատելու հոն, քանի որ Թուրքիա այժմ ոչ միայն առաջնապահն է մօտաւոր, այլ եւ հեռաւոր Արեւելքին որմէ կախում ունի ապագան:

Դար մը առաջ կը պայթէր Արեւելեան Խնդիրը զոր Լամարթին շատ լաւ գծած էր: Քէմալ Աթաթիւրքիով այդ հարցը կը ստանայ իր ամբողջ արժէքը: Թուրքիոյ անկախութիւնն ապահովելու համար Կազին անհաշիւ մարդ զոհեց, աքսորեց, մաչեց: Այսպէս Արեւելք մը ստեղծուեցաւ, նոր կացութիւն մը որուն ծանրութիւնը կը թուի թէ չենք կրնար չափել:

Վալմիի ճակատամարտին իրիկունը(*) Կէօթէ կ'ըսէր. «Այս տեղը եւ այսօր կը սկսի աշխարհի պատմութեան նոր մէկ շրջանը»: Այս խօսքը ոչ ոք կրկնեց Սաքարիոյ ճակատամարտին իրիկունը: Բայց Կազին պարագաներու թոյլտուութեամբ, կը սիրէ կրկնել. «Սաքարիոյ պատերազմը շահեցանք ցեխերու մէջ, անօթի, ծարաւ, բոպիկ ... Կեցցէ՛ Ազգը աղաղակներով»:

Նոր արեւելքը իր ճակատագրին, ոյժին եւ ապագային վստահութիւնն ունէր, նոր աշխարհ մը կը ցցուէր արեւմտեան հին աշխարհին դէմ, նոր քաղաքակրթութիւն մը կը սկսէր:

Պոլսոյ պարպումը Անգլիացիներու կողմէ 1922ին գլխաւոր թուական մըն Էւրոպայի պատմութեան մէջ: Եւ Թուրքիոյ արշալոյսը կը նշանակէ ոչ միայն Անգլիոյ անկումը, այլ նաեւ անկումը այն աշխարհակալ քաղաքականութեան որուն հետեւած են Եւրոպայի մեծ պետութիւնները առաւել կամ նուազ:

Ճակատագրական էր որ անհետանար օսմ. կայսրութիւնը՝ երբ յետամնաց երկիր մը Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ: Հանրապետական Թուրքիան կրնայ ամէն վերջ միացման գիծ մը ըլլալ երկու աշխարհամասերու միջեւ որ հակառակ ուղղութեամբ եւ տարբեր արագութեամբ կը շրջափոխուին: Քէմալական Թուրքիան կրնայ Ասիոյ առաջին ամրոցը ըլլալ Եւրոպայի դէմ, կամ Եւրոպայի վերջին ամրոցը Ասիոյ դէմ: Անիկա կախում ունի մեր բռնելիք ընթացքէն:

Ֆրանսա դեռ պատեհութիւն ունի գլխաւոր դեր մը կատարելու ապագային մէջ նոր Արեւելքին, այս նոր աշխարհին մէջ, պայմանաւ որ շուտ որոշում տայ:

1914ի յուլիսին, օսմանեան քաղաքականութեան երեք վարիչներէն մին Ճէմալ փաշա Փարիզ եկաւ ընկերակցութիւն առաջարկելու մեզի: Քաղաքավար մերժում մը ստացաւ ու դարձաւ անմիջապէս Պերլինի կողմը: Կը թուի թէ այսօր ալ վիճակը նոյնն է: Ի՞նչ պիտի ընենք:

Նախորդ յօդուածին մէջէն կը քաղենք հետեւեալ մասերը.—

Բերայի մէջ հանդիպեցայ մարդոց, որոնք վարկ, ուժ ունին եւ կը սպասեն իրենց պատեհ ժամուն: Ահա անոնցմէ լսածներս.—

Փոքրամասնութեան խնդիր չկայ այլ եւս ... Ջնջուած են կազմակերպեալ փոքրամասնութիւնները որ պետութեան մէջ պետութիւն կը կազմեն ... անոնք բոլորը սպաննուեցան, ջարդուեցան, վտարուեցան ... բայց միշտ կան Հայեր, Ցոյներ, Հրեաներ առաւել կամ նուազ միացեալ: Հիմա զանոնք ձուլելուն եկած է կարգը:

— Գիտէ՞ք որ յունական կամ կաթոլիկ ծագումով Թուրք մը չի կրնար Թուրք հանրապետական բանակին մէջ սպայ ըլլալ: Ոչ–իսլամները դատապարտուած են սանդուղին վարի ծայրը մնալու: Անիկա անընդունելի եւ վտանգաւոր է, որովհետեւ կան ոչ մահմետական եւ ոչ–[illegible] Թուրքեր որոնք սրտանց Թուրք են, բայց անոնց համար արժէք չունի այս բանը: Աւելի՛ դէշ: Ըլլալիքը պիտի ըլլայ:

— Երեւոյթներէն մի խաբուիք, ըսին ինծի: Հակառակ նոր օդին Թուրքը մնացած է խորապէս կրօնասէր ժողովուրդ մը: Արդի վարիչները եւ Աթաթիւրք այս տեսակէտով մեծ սխալ մը կը գործեն, գուցէ ամենամեծ սխալը: Աշխարհականացումը իրենց ուզածին պէս ապահով ու խոր չէ: Օր մը յանկարծ կանաչ դրօշը (կրօնական պատերազմի դրօշը) պիտի պարզուի: Փառասէր պետեր որոնք այժմ իրենց անձը կը կրծեն, ժողովուրդը ըմբոստութեան պիտի հրաւիրեն եւ դժնդակ պահեր պիտի ապրինք,— անխուսափելի է ...

— Մենք քրիստոնեաներս պէս մոմ չվառեցինք որ Կազին մեռնի: Մենք անոր հետ կը քալենք որովհետեւ մեծ պետ մըն է: Բայց, ինչպէս դուք կ'ըսէք, գործը գործ է: Մեր ապագան հոն է ուր պէտք է դրամ շահինք ...

— Աթաթիւրքը միակ արժէքաւոր զօրավարը չէ Թուրքիոյ: Ինչո՞ւ կ'արգիլէ ուրիշներու յայտնուիլը: Թող անհետանայ եւ կարգն ու բախտը մեզի պիտի գան:

ՄԱՐՍԷԼ ՍՕՎԱԺ

(*) Ծ. Խ.— Վալմի գիւղ մըն է Մառնի նահանգին մէջ ուր 1792 սեպտ. 20ին Ֆրանսացիք յաղթեցին Փրուսիացիներուն «կեցցէ՛ ազգը» աղաղակելով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Սէն Փիէռի հսկայ գերեզմանատան երկաթեայ դրան երկու կողմերը, կարճ ու հաստլիկ կիներ, գոյնզգոյն ծաղկեփունջեր իրենց ձեռքերուն մէջ, բռնազբօսիկ ժպիտով մը որ յաճախ կը հաւասարի քծնանքի, կ'աղաղակեն.

— «Տիկիններ, պարոններ, մէյ մէկ ծաղկեփունջ առէք ձեր սիրելի մեռելներուն համար: Ո՛հ, տեսէք սա շուշանները, վարդերը, ի՛նչ գեղեցիկ ու ինչ զգլխիչ են»:

Հարկադրական ամօթխածութեա՞մբ մը թէ ընկալեալ սովորութեամբ, ես ալ ուրիշներու կարգին, ծաղկեփունջ մը սեղմած գրկիս մէջ, մուտք կը գործեմ դռնէն ներս:

Առաջին իսկ վայրկեանին, ցուրտ ու անբացատրելի սարսուռ մը կը պատէ հոգիս: Պա՛ղ է, պա՛ղ սա հողամասը, որուն մարդիկ «գերեզմանատուն» անունը տուած են:

Չեմ համարձակիր առաջանալ եւ ստիպուած կը նստիմ մուտքի երկու կողմերը դրուած հանրային նստարաններէն մէկուն վրայ:

Հարիւրամեայ հսկայ ծառեր կը դողան հովին հպումներէն: Իսկ քիչ անդին, վայրի շագանակենիներ, համահաւասար չափով շարուած իրարու ետեւէ, անհասկնալի փսփսուքներ կը խօսին, չեմ գիտեր: Ի՞նչ ձօնք որ, կը խօսին, չեմ գիտեր: Ի՞նչ խօսք որ, եթէ նոյն իսկ խնդուն վարդենի մը տնկես հոն, մեռելներու այդ քաղաքին մէջ, անպայման մեռելային տխրութեան մը ձեւն ու գոյնը կ'առնէ իր վրայ:

Պաշտօնեաները աջ ու ձախ կը վազեն, մէկը կառքը կը կեցնէ, ուրիշ մը վերստուգման կ'ենթարկէ մեռելը, մեռա՞ծ է թէ ոչ կամ մեռելը յիրաւի անտուկին մէ՞ջն է: Անմիտ արարած, որքան անգութ ես պաշտօնիդ կիրարկման մէջ: Կ'ըսեն ու կ'աղաղակեն թէ գործի սակաւութիւն կայ ամէն տեղ եւ ամէն ասպարէզի մէջ, սակայն, մեռելներու քաղաքին մէջ այդ երեւոյթը չկայ: Կ'աշխատին ու կ'աշխատեն:

Ահա կառք մը կանգ կ'առնէ: Ճերմակ պատանքներ վրան, եւ շուշաններ: Մանուկ մըն է ապահովաբար: Գլխահակ բազմութիւն մըն ալ ետեւը:

Կառքին եւ ձիերուն զգեստաւորումը կը մատնէ թէ ունեւորի մեռել մըն է: Ահա ուրիշ մը եւս: Միաձի կառք մը խեղճ ու կրակ: Լերկ խաչ մը միայն կառքին վրայ: Աղքատին վերջին մխիթարանքն ապահովաբար: Եւ քանի մը հոգի ալ յուղարկաւոր:

Կ'ըսեն թէ արարչութիւնը մահուան մէջ խտրութիւն չի դներ աղքատին եւ հարուստին միջեւ: Եւ մենք ալ, զարմանալի միամտութեամբ կը մխիթարենք մենք մեզ:

Ոչ, ոչ, հազար անգամ ոչ: Գերեզմանատան մէջ իսկ աղքատի ու հարուստի դասակարգային պայքար կայ:

Մարդիկ անբարոյացուցած են նոյն իսկ մահուան խորհուրդը: Ի՞նչ տարբերութիւն գերեզմանատան մէկ անշուք անկիւնը նետուած մեռելին եւ սա ծեքծեքուն եւ սլացիկ տապանաքարերուն տակ թաղուած ննջեցեալներուն միջեւ:

Ինքս ինծ հարց ու պատասխան կու տամ: Սա ճո՛խ, ճոխ պողոտան Քանըպիէրն է, միւսը Փրատօն: Իսկ անդինները ալ ... Տօմինիքէնը, Փըթիթ Մառին եւ Ոսկորի գաղթակայանը:

Եւ այսպէս խորհուրդներու մէջ ընկղմած, կ'ուղղեմ քայլերս ... մոռցուածներու անկիւնը:

Կը բանամ յուշատետրս ու կը փնտռեմ հասցէն մեռելիս: Այլապէս անկարելի է գտնել:

«Ալէ տէ Մօպիլ, քառէ 18. 47.21 նոռ, թիքէթ 21»:

Ահա հոս պառկած է մեծ մայրիկս: Տառապա՛ծ կին մը:

Գլխարկս վար, վայրկեան մը լռութիւն: Քահանաներ կուգան ու կ'երթան:

Երկու խօսք Աւետարան, մէկ «Հայր մեր», մէկ «Ի վերին Երուսաղէմ» ...

Քիչ անդին մեռել մը փոսը կ'իջեցնեն: Երկու թի հող եւ վերջացաւ:

Ակամայ միտքս կ'իյնայ մեծ իմաստունին խօսքը:

«Ունայնութիւն ունայնութեանց»:

Միտքս կ'իյնայ նաեւ մեծ մայրիկիս՝ այս բարի կնոջ պատմութիւնը:

Ծննդավայրիս՝ Թալասի մէջ, Խենթ Կարապետ մը կար: Օր մը հարցուց է մեծ մայրիկս.— Կարապետ, տեսնեմ, ո՞ւր են հայրդ ու մայրդ:

Խենթ Կարապետը ափ մը հող ... նելով կ'ըսէ.— Ահա հոս է:

Կարելի՞ է Սէն Փիէռ մտնել չհանդիպիլ մեծանուն Հայուն, Վարանդեանի գերեզմանին:

Ի զուր կը փնտռեմ հասցէն ... րակիս մէջ: Կորսուած է ... Սակայն, կանգ չեմ առներ, ... դար փնտռտուք մը աջ ու ձախ:

Փնտռտուքիս միջոցին ակա... կ'ըլլամ ողբերգական տեսարանի...

Գերեզմանատան աշխատաւոր... հինգ տարին լրացած մեռելներ... ոսկորները դուրս կը հանեն ... դիզեն քիչ անդին:

Անտէրներու գերեզմաններն են ... սոնք: Քիչ վերջը պիտի այրեն ... փեն:

Եւրոպա՛, Եւրոպա՛, մարդոց ... ւիտենական քունն իսկ կը խանգար... ափ մը հողն իսկ կը զլանաս:

Վերջապէս կը հանդիպիմ մակ... գրութեան մը, «Ջպուքեան եւ Շա... յամեան ընտանիք»:

Անոնց դամբարանին մէջ է ամփո... ուած Վարանդեանը:

Մահուան առաջին օրերուն, լացի... ու յուղուեցանք ու էջեր մրոտեցի...

Տարին անցաւ, մոռցուեցաւ ա... բան: Քառասունքին կամ տարելից... զլացանք նոյն իսկ ուխտագնացու... թիւն մը:

Ճիշդ են ըսեր: «Հայը վարպե... մեռել թաղելու համար»:

Հոս ալ ընկալեալ սովորութեա... գլխարկս վար, երկու վայրկեան ... ութիւն, եւ ապա անձկութեամբ ... կուտամ Մեռելներու քաղաքէն:

Հայորդի, երբ անցնիս Մարսէյլ... մի՛ մոռնար այցելել մեծ Հայուն ... րեզմանը:

ՀՐԱՉԵԱՅ

Կեանքը Կիպրոսի մէջ

ՆԻԿՕՍԻԱ, (Յատուկ).— Մօտ... Լոնտոն պիտի մեկնի երիտասար... ջութակահար Հրաչ Գասպարեան, ... ուսումը կատարելագործելու համ... Թրինիթի Քօլէճի մէջ, որ նախապ... պատուած էր արդէն լաւագոյն ա... տիճանով: Այս երիտասարդը ուսու... չական պաշտօնը կը կատարէր Նի... սիոյ ազգային Մելիքեան վարժարա... նին ու տեղւոյս Երաժշտանոցին մէ... ուր բեղնաւոր արդիւնքներ տուած ... Իր ջութակի հայ աշակերտներ... Նազարէթ Ենէքեան, յաջողապէս ա... ցուց իր նախնական քննութիւնները եւ ստացաւ միջազգային երաժշտա... տական մրցութեան հինգ ոսկիի պա... գեւը:

Հրաչ Գասպարեան տուաւ բարձրա... գոյն քննութիւն մը ու շահեցաւ Լո... տոնի Թրինիթի Քօլէճի վարչութեան կողմէ իրեն շնորհուած թոշակի բա... ցառիկ նուէրը, որ կը նշանակէ 100 անգլիական ոսկի, ու ձրի դաստիա... րակութիւն Լոնտոնի մէջ: Այս բա... ցառիկ պատիւին արժանացած է... Կիպրոսի միւս հայ ու օտար աշա... կերտները: Տեղական մամուլը զբա... ղեցաւ այս ընդունակ ջութակահա... րով:

Կիպրոսի Երաժշտասիրաց միութիւ... նը որուն կը նախագահէ աւագ դա... տաւոր Սըր Սթրօնկ, Պ. Գասպարեա... նի օժանդակեց նիւթապէս ու բա... րոյապէս: Ժողովուրդն ալ անմասնա... կից չմնաց: Գասպարեան կը վայելէ առաջնորդին եւ Մանչէսթը... րէն հայրենակիցի մը նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը: Քանի մը տեղացի Հայեր ալ ըրին իրենց կա... րելին:

**** Վերջերս Կիպրոս այցելեց կրթա... կան վաստակաւոր մը, Գէորգ Մես... րոպ: Գրեթէ մէկ ամիս անցուց մեզի հետ, այցելեց Կիպրոսի հնութիւննե... րը ու մեծարուեցաւ առաջնորդի կողմէ Ս. Մակարայ հնադարեան վանքին մէջ: Յունական բոլոր թեր... թերու խմբագրապետները տեսակ... ցութիւններ ունեցան իրեն հետ, ու գնահատանքի սիւնակներ նուիրեցին իրեն եւ իր հեղինակութեանց մասին: Յունական երեք օրաթերթեր ու մէկ շաբաթաթերթ հրատարակեցին նաեւ իր պատկերը: Պ. Գէորգ Մեսրոպ եր... կու հիւթեղ բանախօսութիւններ ը... րաւ Նիկոսիոյ ու Լարնաքայի մէջ, նիւթ առնելով «Համագործակցական Միութիւնները», որոնք թէ շահեկան էին եւ թէ առաջին անգամ կը հրամ... ցուէին մեր գաղութին: Իր մեկնումին [illegible] խօսեցաւ Լարնաքայի եկե... ղեցւոյ մէջ, խրատեց որ հայ ազգը արթննայ իր թմբիրէն ու տիրանայ փայլուն պերճի մը: Կիպրոսէն մեկ... նեցաւ օգոստոս 3ին:*

** Մելքոնեան կրթական հաստատութեան սաները եւ ուսուցչական մարմինը Ամմոխոսի լեռնաշղթայի վրայ գացած են օդափոխութեան համար: Նիկոսիա պիտի վերադառնան սեպտեմբեր 10ին:

** Ֆամակուստայի Հայ գաղութը մօտերս պիտի ունենայ իր եկեղեցին, որ հինաւուրց շէնք մըն է եւ ԺԳ. դարուն կը պատկանի Հայերուն, ուրիշ երկու եկեղեցիներու հետ, որոնք բոլորովին աւերակ դարձած են: Բաբգէն կաթողիկոս իր թեմական առաջին այցելութեան առթիւ, առանձնապէս այցելած ու տեսած էր հին հայ եկեղեցիները: Կաթողիկոսը խնդրագիր մը տուաւ Կիպրոսի անգլիացի մարդպանին եւ խնդրեց երկու եկեղեցիները, բայց կառավարութիւնը հաւանեցաւ յանձնել միայն մէկ եկեղեցի, որ փոքր նորոգութենէ մը վերջ, պիտի ծառայէ նոյն գաղութին:

ԿԻՊՐԱՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Պատմութեան եւ գրականութեան կաճառի յուշարձաններու պահպանութեան մարմինը, յունիս 15էն ըսկսեալ, պեղումներ կը կատարէ, Երեւանի հարաւային մասին մէջ գտնուող Մուխանաթափա բլուրին մէջ: Մինչեւ հիմա երեւան բերուած են կիկլոպեան բերդի մը մնացորդները եւ յետագայ շրջանին պատկանող (հռոմէական) երեք դամբարաններ, որոնց երկունքին մէջ գտնուած են պղինձէ, ոսկորէ եւ կաւէ պատրաստուած գործիքներ ու զարդեր:

Գտնուած իրերը ցոյց կուտան որ, բերդը քանի մը անգամ լքուած է, իր անյայտ բնակչութեան կողմէ:

Կ'ենթադրուի որ այդտեղ բնակութիւն հաստատուած է առաջին դարերուն, նախ քան մեր թուականը:

Բերդին ներքին մասին մէջ գտնուած են կենդանիներու կմախքներ, որոնք նոր լոյս կը սփռեն Արարատեան դաշտի կենդանական հին աշխարհի պատմութեան վրայ: Կենդանիներէն մէկուն գանկը կը յիշեցնէ խոզը:

Օգոստոսի սկիզբը Մուխանաթափա մեկնեցաւ Ս. Մարտիկեանը, մանրամասն կերպով ուսումնասիրելու համար պեղօնները, որոնք գիտական մեծ կարեւորութիւն ունին:

ՀԱՑԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ

Արփա Գրիգորեան կը գրէ Խ. Հայաստանի մէջ.—

Հակառակ վերին մարմիններու որոշումներուն, վերջերս հացը ժամանակին չի տրուիր, քաղաքին զանազան մասերուն մէջ: Օրինակի համար օգոստոս 2ին, թիւ 13, 17, 22 եւ 27 կրպակները ժամանակին հաց չէին ըստացած: Վերջերս ինկած է նաեւ հացին տեսակը: Անբարեխիղճ հացթուխները կամ շատ կը հորցնեն ու կ'այրեն հացը եւ կամ բոլորովին հում կը թողուն: Ասկէ զատ, շարք մը խանութներ շատ ալ ուշ կը պահուին: Օրինակ, թիւ 33 խանութը անմաքուր է. դարակներու փոշին ժամանակին չի մաքրուիր, հացը ուշ կը ստացուի, իսկ գործակատարը կոպիտ վերաբերում ցոյց կուտայ յաճախորդներուն:

Խաղող

Այս տարի, կը սպասուի խաղողի առատ բերք:

Ըստ նախնական տուեալներու, խաղողի միջին բերքը անցեալ տարուան 55 կենդինարի փոխարէն, այս տարի կը սպասուի 70 կենդինար:

Հայաստանի բոլոր այգիներէն կը սպասուի 66,500 թոն խաղող, անցեալ տարուան 50,000 թոնի փոխարէն:

Մասնաւոր աշխատանք կը թափուի շուկաներու մէջ, թարմ խաղողի վաճառումը լաւագոյն ձեւով կազմակերպելու համար: Երեւանի մէջ պիտի բացուին ութ խոշոր խանութներ, որոնց մէկ մասը արդէն պատրաստ է: Խանութներ կը բացուին նաեւ Մարտունիի, Բասարգեչարի, Ելենովկայի, Բայազետի, Դիլիջանի եւ Ապարանի մէջ:

Բացի խաղողէն այս տարի դեղձն ալ առատ պիտի ըլլայ:

ՅՈՒԼԻՍ ԱՄՍՈՒԱՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ղափանի պղնձահանքերը յուլիս ամսուան ընթացքին հանեցին 1820 թոն տեսակէտաւոր հանքաքար, պետական ծրագրին 104 առ հարիւրը: Պղինձ ձուլուած է 126 թոն, ծրագրին 100,1 առ հարիւրը:

Երեւանի կարբիտի գործարանը յուլիս ամսուան արտադրութիւններու ծրագիրը կատարած է 103,5 առ հարիւր:

391,9 թոն օճառ արտադրուած է:

Ձէթի գործարանը յուլիսի մէջ արտադրած է 355,2 թոն սեւ իւղ:

Հակառակ ծխախոտի գործարանին վերանորոգման, յուլիսի ընթացքին, ծրագրէն դուրս արտադրուած է 65,618,000 հատ գլանիկ:

Կաշիի 170,600 րուբլի արտադրութեան ծրագիրը կատարուած է 102,8 առ հարիւր:

Նոյն ամսուան ընթացքին պատրաստուած է 417,800 րուբլի արժողութեամբ գինի եւ քոնեակ,— ծրագիրը կատարուած է 106,4 առ հարիւր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՆԻՍ, 19 օգոստոս (Յառաջ).— Օգոստ. 15ին բախտը ունեցայ տեսնելու Կ. Խաչի սաները իրենց բանակավայրին մէջ:

Շէնքը կը լրացնէ բոլոր առողջապահական պայմանները,— ընդարձակ պարտէզ, հաճելիօրէն սենեակներ, իւրաքանչիւր սենեակի մէջ երկերկու մահճակալ, լուացարաններ, սրբիչ եւն.: Ներսը եւ դուրսը մաքուր, մաքուր առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, պաղ ջուր, հով մը մեղմիկ: Ժամը երկուքուկէս է. վարժ եւ աշխատասէր պուհիներ միասին նստած պարտէզին մէջ երեկոյեան կերակուրի համար բանջարեղէն եւ խնձոր կը մաքրեն, սաներէն մաս մը կաթորքան կը խաղան, ուրիշ մաս մը հեծելանիւի փորձերով ժամանակ կ'անցընեն, իսկ մաս մըն ալ պարտէզին ծառերուն եւ պատուհաններուն հանգչելն ինկած են: Բոլորին մարմինները արեւէն սեւցած են: Իրիկունը [illegible] Բիւզանդի սուլիչին ի պատասխան բոլորը կը հաւաքուին: Տիկին Եւէն եւ Երանեակ կը սկսին լուալ տղոց գլուխները տաք ջուրով եւ օճառով, ինչ որ կը տեւէ գրեթէ երկու ժամ եւ տղաք մաքրուած, սանտրուած պատրաստ կը սպասեն: Նախընթրիքի առեն Տիկին Երանեակ հացի շերտերուն վրայ անուշ քսելով կը բաժնէ բոլորին: Նախընթրիքը լմնցած է, տղաքը ընկերուհիներուն խնդրանքին վրայ մէկ քանի երգեր... բիշին սուլիչը երկրորդ անգամ կը հնչէ, սաները մէկ վայրկեանի մէջ հաւաքուած են իր շուրջը, կը սկսի ուրախ զուարթ ազգային երգերու, պարերու ու արտասանութիւններու շարանը: Արտասանութիւններ կ'ընեն մաքուր առոգանութեամբ, երգեր. ներդաշնակ են եւ հմայիչ: Կը հարցնեմ Տիկ. Բիւզանդի թէ այս երգերը եւ արտասանութիւնները նախապէս գիտէի՞ն թէ նոր սորված են: Տիկինը կը պատասխանէ թէ բոլորն ալ նոր սորված են: Ունին ամէն օր երգի, մարզանքի, գրօսանքի, առաւօտեան ծովու լոգանքի, երեկոյեան լուացուած մաքրուած անկողին մտնելու պարտաւորիչ պահեր:

Երեկոյ է. ճաշը պատրաստ է գրեթէ. միսի ջուրով բանջարեղէն ապուր, կարագ իւղով լոլիկ, հաւկիթ եւ խնձորէ անուշ: Ի տես այս բոլորին սրտանց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ թափուած անձնուէր ջանքերուն համար:

Կ. Խաչի սաներու ծնողները թող հանգիստ ըլլան, որ իրենց զաւակները յանձնուած են այսպիսի կազմակերպութեան մը: Նիսի հայ ժողովուրդը, բացի հարուստ ջոջերէն, խանութպան, արհեստաւոր, բանուոր, ուրախութեամբ ողջունեց Կ. Խաչի սաները, ընծայելով ամէն աջակցութիւն: Կ'ուզէի մօտ առեն կրկին պատմուած տեսնել ժողովրդական Կ. Խաչը իր շարքերով: Նոյն մաղթանքները բազմապատկուած իր [illegible] Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Վ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ» ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ

Պուքրէշի Լ'Էնտէփանտանս Ռումէն թերթը կը գրէ.—

Անհաւատալի բան, [illegible] զբաղած են փոխադրելով հեղ ու կանոնաւոր տարր մը, որ տարիներէ ի վեր կը բնակէր մեր երկրին մէջ:

Թուրքերը որոնք իրենց առաջնորդ Աթաթիւրքի հանձարեն կողմէ հրաւիրուած են, կը մեկնին: Իրենց տուները եւ արտերը կը թողուն, եւ, միասին առնելով ալ բանջները, բռնած են այն ճամբան որ կը տանի հայրենիք: Ու միասին կը տանին այն ցաւը, զոր կը պատճառէ իրենց բաժանումը Ռումէն հողէն, որ այնքան հիւրասէր է եղած իրենց հանդէպ:

Հոս ոչ ոք սոփեց զիրենք թողուլ ռումանական հողը, այն հողը զոր կը սիրեն իրենք եւ զոր պիտի չմոռնան նոյն իսկ այն առեն, երբ երթան նոր Թուրքիոյ հանրապետութեան նոր բոյները շինելու:

Տոպրուճայի թուրք բնակչութիւնը հարիւր տարիներէ ի վեր կը բնակէր Ռումանիոյ հողերուն վրայ: Այս բնակչութիւնը, որ գրաւուած տեղատեղում է հոս, խնայող, աշխատասէր եւ ամէն օրէնքներուն հանդէպ յարգանք ունեցող տարր մը ճանչցուած է: Այս տարրը, որ ընտանեկան կեանքը կը սիրէ, ամէն ազգին հետ լաւ ապրած է: Հարկ է սա պարագան ալ աւելցնել թէ Թուրքերը իրենց թէ ընդհանուր եւ թէ մասնաւոր կեանքին մէջ ալ ինչ էին կատարեալ անկախութեան մը:

Ռումէն ազգը արտօնած էր որ Թուրքերու կեանքը ազատօրէն բարգաւաճի, քանի որ անոնք ռումանական օրէնքներու հանդէպ շատ յարգալից էին: Աւելցնենք նաեւ որ այս տարրը կը մեկնի իր բուն հայրենիքին մէջ ապրելու ազատ կամքով: Այս Թուրքերը, որ ամէնէն աւելի ծանօթ են նոր Թուրքիոյ կատարեալ կազմակերպութեան եւ իրենց առաջնորդին կազմակերպող հանճարին, կ'երթան այժմ օգտուելու համար այն յառաջդիմութիւններէն, որոնք տեղի կ'ունենան իրենց հայրենիքին մէջ: Նոր Էնկիւրիի պետական մարդիկը յաջողած են շահիլ ամբողջ Թուրք ազգին երախտիքը: Ասոնք, ազգին երկար թշնամիներուն վրայ վերջնական յաղթանակ մը ապահովելէ վերջ, իրենց պետութիւնը անպայման յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ մղելու համար սկսած են զայն կազմակերպել: Անոնք կ'աշխատին Թուրք հանրապետութեան բարձրացման համար: Առանց ամրութի եւ առանց սիրտ սեղմող քաղաքակրթութեան, անոնք, աշխարհի այդ անկիւնը դառնալու համար նոր քաղաքակրթութեան մը առաջին երկիրը կը քալեն ազատագրութեան ճամբէն:

ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱՔՆՆԵՆ

Ելմտական գործավար Ֆուատ Աքրապ Պոլսոյ ելմտական ճիւղին մէջ քննութիւններ կը կատարէ՝ տուրքերու յատուկ օրէնքի բարեփոխման շուրջ: Կը քննուին նաեւ ելմտական քննիչներու տեղեկագիրները: Քննութիւններու աւարտումէն վերջ, տուրքերու օրէնքներուն բարեփոխումը պիտի կատարուի եւ անմիջապէս պիտի գործադրուի:

«Մեր նպատակն է, ըսած է գործավարը, բառնալ այն դժուարութիւնները, որոնց կը հանդիպի ժողովուրդը իր տուրքերը վճարելու առեն: Կը խորհինք արդարացնել գործողութիւնները եւ նուազումներ ընել: Սակայն է ենթադրել թէ նուազումը կը նուազեցնէ նաեւ մեր ընդհանուր եկամուտը»:

ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Էնկիւրիէն կը տեղեկացնեն թէ միջնակարգ վարժարաններու յատուկ Թուրքերէն քերականութեան գիրքը պիտի փոխուի ու պիտի գրուի Թուրք լեզուի փոփոխման հիման վրայ: Այս տարուան համար միջնակարգ վարժարաններու առաջին, երկրորդ եւ երրորդ կարգերուն պիտի արուին Թուրքերէնի առժամեայ գիրքեր: Այդ գիրքերը պատրաստուելու համար յանձնախումբ մը կազմուած է: Ան պիտի պատրաստէ նաեւ երեք տեսակ գիրքեր այդ կարգերուն համար: Ամէն գրքի մէջ առնուազն 60ական բանաստեղծութիւն եւ արձակ պիտի գտնուի: Այդ կտորները բոլորն ալ բացառապէս հարազատ Թուրքերէնով պէտք է ըլլան: Մինչեւ սեպտեմբեր անոնք պէտք է պատրաստ ըլլան: Եւ որովհետեւ ամէնքը մէկ մինչեւ այդ կարելի չէ պատրաստել, որոշուած է 20ական կտոր գտնել եւ յետոյ լրացնել... Միջնակարգ վարժարանները այս տարի քերականութեան գիրք պիտի չունենան: Գրականութեան գիրքեր առժամաբար պիտի կատարէ անոր գործը ...

Երուսաղէմի պարտքի խնդիրը

(ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ)

ԽՄԲ.— Երուսաղէմէն ստացանք հետեւեալ պաշտօնական գիրը.—

Համաձայն Ս. Աթոռոյս Տնօրէն Ժողովոյ վերջին նիստին մէջ կայացուած որոշման, պարտականութիւն ունինք ի պաշտօնէ հրապարակաւ յայտարարել թէ Ս. Աթոռոյս անուան եւ վարկին դէմ թշնամական ոգւով գրուած թռուցիկը, որուն անդրադարձած էին վերջերս Սուրիոյ «Ազդակ» եւ Կ. Պոլսոյ «Ազդարար» թերթերը, ընդարձակ սուտերին եւ անհեթեթ զրպարտութիւն միայն կը պարունակէ:

«Երեք երիտասարդ վարդապետներ» անունով տարագրը, որ իբրեւ ստորագրութիւն գրուած է այդ գրքոյկին ներքեւ՝ կեղծիք է բոլորովին: Մեր Միաբաններէն ոչ մէն պիտի զիջանէր բողոքի այդպիսի ստոր կերպի մը: Այդ դիմակին տակ կը ծածկուին Երուսաղէմի մէջ բայց Վանքէն դուրս ապրող տխուր մարդոց խմբակ մը անձեր, որոնք դառնացած են Վանքին դէմ, գլխաւորապէս՝ որովհետեւ չեն կրցած գործ ունենալ երեք տարիներէ ի վեր սկսուած եւ մինչեւ այսօր շարունակուող շինութենական ձեռնարկութեանց մէջ, ուր կ'երազէին գտնել իրենց համար շահու առատ աղբիւրներ, այս պատճառաւ աճ փորձ կը կատարեն պարզապէս, ստիպելու համար Վանական վարչութիւնը ուշադրութիւն դարձնել իրենց:

Անոնք այդ զրպարտագիրը երկու տարիէ ի վեր կը դրեն հոս Բարձր Գոմիսէրութեան եւ Պաղեստինէ դուրս ազգային ամէն շրջանակի եւ կարեւոր անհատներու. բայց ոչ կառավարութիւնը եւ ոչ ուրիշներ արժէք չեն տուած երբեք անոր եւ չեն բնաւ զբաղած անով: Ս. Աթոռոյս վարչութեան՝ ոչ մէկ տեղէ այս առթիւ դիտողութիւն եւ նոյնիսկ հարցում չէ հասած:

Գալով թռուցիկին պարունակութեան, իր ամբողջութեան մէջ, այսինքն իր բոլոր մասերով, առասպելութիւն է ան:

Կ'ըսէ թէ վանքին մեծագումար պարտքը բնաւ չէ նուազած, մինչդեռ ճշմարտութիւնն այն է որ պարտքի շուրջ 100,000 ոսկիներէն գումարը վերջին երկու տարուան մէջ 93,000ի իջած, եւ նոյն առեն կառուցուած են իբր 54,000 ոսկիի արժած խոշոր շէնքեր, որոնց վարձքերը պիտի յատկացուին միմիայն այդ պարտքերուն շիջման աւելի փութացնելու:

Կ'ըսէ թէ վանքին ներքին մատակարարութեան մէջ զեղծումներ կը պատահին միշտ. ագեղ զրպարտութիւն մըն է այս եւս. մեր բոլոր տոմսերը եւ հաշիւները խիստ հսկողութեան տակ են չորս տարիներէ ի վեր մանաւանդ. Տնօրէն Ժողովը իր կանոնաւոր հսկողութեան ենթակայ է զանոնք, եւ ասոր արդիւնքն է միայն որ մեր Միաբանէն ամէն տարի կ'ունենայ հաշուեքննուած վիճակ, ու ելեւմտական եւ մատակարարական տեղեկագիրները կը վաւերացուին Միաբանական Ընդհանուր Ժողովին:

Կ'ըսէ թէ Գանձարանի առարկաները կը վաճառուին, եւայլն, դարձեալ սուտ: Հնագիտական արժէք ներկայացնող իրերու վաճառումը կ'արգիլէ ոչ միայն Վանքին Կանոնը եւ պաշտօնէութիւնը, այլ նաեւ կառավարական օրէնքը: Այդպիսի բան չէ պատահած երբեք: Ասկէ զատ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ որոշում կը ծախու հանել միայն հանգուցեալ Միաբաններու անձնական իրերը, ժամացոյց, եւայլն, ինչպէս եւ նախապէս գնուած ոսկեղէն առարկայ մը, որոնք ոչ արուեստի եւ ոչ հնագիտական տեսակէտով մեծ արժէք չեն ներկայացներ. բայց այդ որոշումն ալ գրեթէ չէ գործադրուած, պերճանքի վերաբերեալ իրեղինաց գիներուն անկման պատճառաւ:

Խօսք չենք ուզեր ընել հայհոյալից այն վերագրումներուն, որոնցմով թռուցիկին հեղինակները անխտրօրէն կը պարուրեն Վանական վարչութեան ամէնէն յարգելի դէմքերն ու պաշտօնեաները, ինչպէս եւ իրենց [illegible]եամբ Ս. Աթոռոյ թանկագին ծառայութիւն մատուցած երկու աշխարհական ազնիւ անձնաւորութիւններ, որոնց յարգանք միայն կը պարտինք ազգովին:

Միայն այս արտայայտութեանց ձեւն ու ոգին արդէն պիտի կարենար հասկցնել թէ ինչպիսի նկարագրի տէր մարդիկ կը թաքչին ստորագրուած այդ զրպարտագրին մութին մէջ, եւ թէ լրագրական ուղղամտութեան համաձա՞յն էր զայն անուղղակի եւ խմբագրական ընդունելութիւններու նիւթ հանել անոնց:

Հաստատութեանս ներքին կեանքին հարազատ պատկերը, իր կրօնական, իմացական, ելմտական, մատակարարական, շինութենական եւայլն դիծերուն վրայ կազմուած, այն է միայն՝ զոր Նորին Ամենապատուութիւն Սրբազան Պատրիարք Հայրը ամէն տարի տնտեսական վերամուտի առթիւ կ'արտասանէ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ առջեւ, եւ որ յետոյ մինչ կը հրատարակուի «ՍԻՈՆ» պաշտօնաթերթին մէջ:

Կը փափաքինք որ մեր սիրելի եւ պատուարժան ժողովուրդը չհաւատայ առանց տարբեր տեղեկութեանց, եւ չտարուի մանաւանդ թշնամական ոգւով տարածուած լուրերէ:

Ի դիմաց Տնօրէն Ժողովոյ, ատենադպիր՝ Հայկազուն վարդ. Աբրահամեան, փոխ ատենապետի պարտականութեան փոխանորդ՝ Մկրտիչ եպիսկ. Աղաւնունի:

Երուսաղէմ, 9 օգոստ. 1935

ՏԻՍԱԼ

[illegible] ծանօթ քաղաքի մը մէջ, ուր բազմաթիւ օտարականներ կ'երթան, պանդոկի մը վրայ գրուած էր, «Հոս կը խօսուի անգլերէն, սպաներէն, իտալերէն, թուրքերէն, ռուսերէն եւ գերմաներէն»:

Անգլիացի մը կը մտնէ պանդոկ եւ թարգմանը կ'ուզէ ինքզինքը բացատրելու համար:

— Թարգման չունինք, կ'ըսէ ծառան:

— Ուրեմն ձեր պատին վրայ գրուած լեզուները ո՞վ կը խօսի:

— Յաճախորդներն են որ կը խօսին:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ուրիշ նամակ մը՝ Տոքթ. Րիզա Նուրէն.—

Վիէննա, 30.4.1913

Ստացայ ձեր գրութիւնը նեղսրտելով եւ շնորհակալ եմ: Ձեր առաջարկին եւ փափաքին համաձայն մօտերս Պոլիս պիտի վերադառնամ: Ես անսահման վստահութիւն ունիմ ձեր հայրենասիրական եւ մարդասիրական զգացումներուն վրայ եւ համոզուած եմ որ եթէ ձեզի պէս չորս հինգ մարդիկ ունենայինք, այն առեն մեր թշուառ հայրենիքը անպայման փրկուած կ'ըլլար:

Այո՛, պէտք է խոստովանինք որ ամէնքս ալ առաւել կամ պակաս չափով մեղսակից ենք: Եւ որովհետեւ այս այսպէս է, դուք ալ պէտք է անցեալը մոռնաք եւ միայն ապագային վրայ խորհիք: Մենք պէտք է վերջ մը գտնենք մեր ամէն անհամաձայնութեանց համար: Ես աւելի լայնօրէն պիտի բացատրեմ այս միտքս, ձեզի բերանացի:

Այսօր կը փութամ պարտականութիւնս կատարել շնորհակալութիւն յայտնելու համար ձեզի որ ձանձրոյթը յանձն առիք ինծի այցելելու բանտին մէջ եւ կարգադրեցիք որ ազատ արձակուիմ: Կը վստահեցնեմ ձեզ որ ձեր սիրալիր վերաբերմունքը գիս շատ յուզած է եւ կը ցաւիմ ձեզի պէս մէկը առաջուց ճանչցած չըլլալուս համար:

Ըստ ձեր փափաքին վաղը Բոնոթանցա կը մեկնիմ: Այլ եւս իմ կեանքս իմ անձնական գործերուս պիտի նուիրեմ. հեռու աշխարհի խառնաշփոթէն որմէ աւելի քան չորս ամիս ի վեր տարուած էի: Կ'աղօթեմ որ ձեր ջանքերը յաջողութեամբ պսակուին եւ ձեր ընկերները հին ոգին եւ մինչեւ հիմակուան սխալ ճամբան ձգելով Ձեր Վսեմութեան առողջ գաղափարներուն միանան եւ այսպէս օժանդակեն հայրենիքի փրկութեան:

ԵՐԿՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

Ա. Ծխախոտի մաքսանենգութիւնը շատ տարածուած էր Պոլսոյ մէջ: Մահմուտ փաշայի զառիվերին վրայ, Սուլթան Համամ, Սիրքէճիի թէ Պայազիտի հրապարակը, Բէժիին փախցնելով փողոցը կը ծախէին երկու ղրուշնոցը մէկ ղրուշի—«իքիլիք ղուրուշա» կանչելով: Ասիկա կը նշանակէր տկարացում պետական գերիշխանութեան: Ճեմալ փաշա խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնէ եւ չորս հինգ հոգի պատժելով կը վերահաստատէ կարգը:

Բ. Պոլսոյ մէջ մարդիկ գէշ սովորութիւն ունէին մահմետական կիներու խօսք նետելու: Ասոնց կը միանային նաեւ ծեր կիներ որոնք անվայել խօսքով, նոյնիսկ յարձակումով կ'անարգէին ճաշակաւոր հագուած կիները: Ճեմալ փաշա խիստ միջոցներու դիմելով կը վերահաստատէ Թուրք կնոջ անձնական ապահովութիւնը: Իր անտեղիտալի համոզումն է եղած թէ կիներու օժանդակութեամբ աւելի շուտ կարելի է քաղաքակրթութիւն մտցնել երկրի մը մէջ եւ թէ այն ժողովուրդները, որոնք կիները գերի վիճակի մէջ կը պահեն անպայման կորուստեան կը դատապարտուին:

ՓՈՐՁ ՄԸ ԴԱՀԻՃԸ ՋԶԵԼՈՒ

Ճեմալ փաշա Պոլսոյ թերթերու խմբագիրները քովը կը կանչէ եւ կը յայտարարէ թէ զինուորական գրաքննութենէ ազատ պիտի մնան, եթէ երկրին անդորրութիւնը խանգարող յօդուածներ չհրատարակեն: Ընդհակառակն օգտակար յօդուածներ գնելու են, որոնք հասարակութիւնը լուսաբանեն եւ նոր ոգի արթնցնեն, որոնց պէտք ունի հայրենիքը: Կառավարութիւնը կ'աշխատէր մեծ եռանդով, արթնցնելու համար ժողովուրդին մարտական ոգին և կազմելու բանակ մը, որ ի վիճակի ըլլար առնելու երկրորդ պատերազմին Չաթալճայի առջեւ պուլկար բանակին յաղթելու: Մինչ մէկ կողմէ ազգային պաշտպանութեան Միութիւն կը հիմնէին, միւս կողմէ կ'աշխատէին բանակին բարոյականը բարձրացնել եւ սիրաշահիլ մեծ պետութիւնները, որպէսզի չարժէին ի նպաստ օսմանեան շահերուն: Այդ առեն անգլ. ֆրանս. ռուս. քաղաքագէտները ամէն միջոց կը փորձէին հաշտութիւն կնքել տալու պալքանեան պետութիւններուն հետ, պայմանով որ ընդունէինք Միտիա Էնոս գիծը եւ Արքիպեղագոսի կղզիներէն հրաժարէինք: Ֆրանսական դեսպան Մ. Պոմփառ, որուն հետ Ատանայէն ծանօթ էր Ճեմալ, կ'ըսէր.

— Ինչո՞ւ կը պնդէք Էտիրնէի եւ կղզիներուն վրայ, դուք պետական հարուած մը տուիք, ուժը ձեր ձեռքն է. ձեր կուսակցութիւնը զօրաւոր է երկրին մէջ, դուք կրնաք որոշել եւ գործադրել ինչ որ մենք ալ Թուրքիոյ համար օգտակար կը համարինք: Այսօր աւելի հոգածու պէտք է ըլլաք ներքին խաղաղութեան պահպանման քան երբեք: Աւելի լաւ չէ՞ ձեր բարոյական եւ նիւթական ուժերը, զորս պիտի գործածէք Էտիրնէի պահպանման համար, յատկացնէք բարենորոգումներուն: Այդ քաղաքին մէջ շատ մը պատմական նշանակութիւն ունեցող դմբէթներ ունիք, իսկ կղզիներու մէջ արդէն միշտ Յոյներ բնակած էին:

Այս խօսքերուն իբր պատասխան Ճեմալ փաշա կը տանի Մ. Պոմփառը պատէն կախուած քարտէսի մը առջեւ եւ կը հասկցնէ թէ Պոլիս իր պաշտպանութեան համար կռթնելիք հողամասի մը պէտք ունի, որ առնուազն մինչեւ Էտիրնէ պէտք է հասնի եւ թէ կղզիները պէտք են Անատոլուի եզերքը պաշտպանելու համար յունական ասպատակներէն: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ ապագայի տեսակէտով ալ կենսական են այն երկու կէտերը: Այն եւրոպական պետութիւնը որ ձեռք պիտի երկարէ Թուրքիոյ, իր կողմը պիտի շահի Թուրքիան: Ասիկա գեղեցիկ վարք մը պիտի ըլլար Ֆրանսայի կողմէ, շահելու համար Արեւելքի մէջ բարոյական բարձր դիրք մը:

... Մինչ կառավարութիւնը զբաղած էր այսպէս, օրը օրին լուր կը հասնէր Ճեմալի թէ ընդդիմադիրները պետական հարուած մը կը ծրագրեն: Պատահմամբ ձեռքը կը հասնի Էօգրումցի Սէրտար Սըտգը էֆ. մը, որ բռնուած էր ուրիշ մէկու մը հետ երբ Բերա, ապարանի մը մէջ կոչեր ապել կուտար: Այս խումբին գլխաւոր վարիչները կը գործէին իշխան Սապահէտտինի բարոյական հովանաւորութեամբ եւ ուղղակի ենթակայ էին Պոշնակ Սալիհ Լուֆթի պէյի որ իշխանին անձնական քարտուղարն էր: Իրենց նպատակն էր պետական հարուած մը որ իշխան Սապահէտտինը պիտի հասցնէր մեծ եպարքոսի պաշտօնին: (Շար.)

(3)

նաեւ Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, ներկայացուելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան, սեպտեմբեր 4ի ժողովէն առաջ: Յայտարարութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր երկիրները ոչ զէնք տալ Իտալիոյ, ոչ ալ դրամ: Յետոյ խօսքն ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան, կը հարցնէ.— «Ազգաժողովը պիտի թոյլատրէ՞ այս արշաւանքը: Կամ, աւելի գէշն ըլլալով, պիտի վաւերացնէ՞ Մուսոլինիի արշաւանքը, ինչպէս կը հաստատեն կարգ մը տեղեկութիւններ: Եթէ անզօր մնայ կամ գործէ իբրեւ մեղսակից, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինքնին պիտի փլի»:

⁂ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը պիտի առաջարկէ Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան՝ պատերազմին դէմ ցոյցեր կատարել սեպտեմբեր 4էն առաջ:

⁂ Սեւամորթներու կոմիտէ մը առջի օր ցոյցի մը հրաւիրած էր իր հետեւորդները, Փարիզի պողոտաներուն վրայ: Իրիկուան ժամը 5ին հարիւրի չափ ցուցարարներ հաւաքուած էին էնվալիտի առջեւ, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց, հրապարակային ցոյցերը արգիլուած ըլլալով: Մէկ մասը համակերպեցաւ, իսկ ուրիշներ փողոցէ փողոց պտտելով սկսան պոռալ.— «Կեցցէ՛ Եթովպիա»: Հինգ ցուցարարներ ձերբակալուեցան:

Ընդհ. զօրաշարժ Հապէշիստանի մէջ

Ատտիս Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ նախարարական արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ կայս. պալատին մէջ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ երեւելիներու: Հակառակ տիրող գաղտնապահութեան, կը կարծուի թէ որոշուած է ընդհ. զօրաշարժ կատարել: Կայսեր խորհրդականները կը կարծեն թէ խաղաղութեան բոլոր ջանքերը ձախողած են եւ թէ մեծ պետութեանց միջամտութիւնը չպիտի կրնայ արգիլել պատերազմը:

Հապէշիստանի կայսրը իր խորին մտահոգութիւնը յայտնեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակցին, բացատրելով թէ իր երկիրը զրկուած է զէնքի եւ ռազմանիւթէ: Այս առթիւ, կրկին շեշտեց Հապէշիստանի դէմ գործուած անարդարութիւնները, իր յոյսը դնելով Անգլիոյ վրայ:

⁂ Սպանիոյ մէջ ալ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ, Իտալիոյ զինուորական պատրաստութեանց առթիւ: Միջոցներ ձեռք առնուած են Ճիպրալթարի սպանիական շրջանին պաշտպանութեան համար:

Կոմինտէրնի Համագումարին փակումը

Օգոստոս 21ին փակուեցաւ Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգային) համագումարը: Գործադիր կոմիտէին մէջ, որ կը բաղկանայ 46 անդամներէ, լայն տեղ տրուած է Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան: Ժողովին փակման առթիւ հաղորդուեցաւ թէ համայնավար կուսակցութիւնը, որ 1,676,000 անդամ ունէր 1928ին, այժմ կը հաշուէ 3,148,000 անդամ, որոնց 758,000ը կը գտնուին Խ. Միութենէն դուրս: Կոմինտէրնը կը բաղկանայ 76 համայնավար կազմակերպութիւններէ (նախապէս 65): Համագումարը որոշեց անդամ ընդունիլ եօթ նոր կազմակերպութիւններ,— Հնդկաչին, Փիլիպպեան կղզիներ, Փէրու, Քոլոմպիա, Փորթօ-Ռիքօ, Քոսթա Ռիքա եւ Վէնեզուէլլա:

Վերջին օրը քուէարկուեցան երեք բանաձեւեր, որոնց համաձայն ուժգնօրէն յառաջ պիտի տարուի ժողովրդական ճակատի քաղաքականութիւնը, ամէն միջոց պիտի գործադրուի հակաֆաշական պայքարին յաջողութեան եւ Խ. Միութեան պաշտպանութեան համար:

Մարսէլ Քաշէնէն եւ Մարթիէն զատ, գործադիր կոմիտէին անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Թորէզ եւ Տիւքլօ: Ստալին կը մնայ միշտ միահեծան ղեկավարը:

ԱՀՌԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ահագին աւեր յառաջ բերաւ Նափոլիի մէջ, որ գլխաւոր նաւահանգիստն է Իտալիոյ զինուորական փոխադրութեանց: Տասներկու հոգի մեռան, բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ եղան, եւ կարգ մը շէնքեր ծանրապէս վնասուեցան: Անհաշուելի են նիւթական վնասները:

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ հեռագրական գործակալութեան տեսուչը, պայ Մուվաֆֆաք, Մոսկուա հասաւ, Օտեսա եւ Քիէվ պտտելէ յետոյ: Նպատակն է աւելի զարգացնել երկու երկիրներուն հեռագրական հաղորդակցութիւնները:

ՕՏԵՍԱՅԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ խարեբաներու խմբակ մը որ յաջողած էր երկու միլիոն րուպլի չորթել երկու տարուան ընթացքին: Գողերէն մէկը պետական դրամատան պաշտօնեայ ըլլալով, իր մեղսակիցներուն տրամադրութեան տակ կը դնէր դրամատան գումարները, կեղծ առեւտուրներու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺԻՇԿ ՄԸ, Ցաքիրիս, անձնասպան եղաւ Քարլսպատի մէջ, ածելի մը մխելով փորին մէջ, ճիշդ ճափոնցիներու պէս (հարա-քիրի):

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՓԵՐՈՒՆ վրայ պայթած փոթորիկ մը ահագին վնաս պատճառեց, արմատախիլ ընելով անհամար ծառեր: Ռոսթովի մէջ ալ փոթորիկը մեծ աւերներ գործեց, մասնաւորապէս վնասելով օդակայաններն եւ հողագործական մեքենաներու գործարանին:

Հ. Յ. Դ.

Գաղութ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 23 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը 25 օգոստոս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, Վալանսի Սիամանթօ ընթերցասրահին մէջ:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ, Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇի եւ ուրիշներու յիշատակին:

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ, ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄ.ՆԵՐՈՒՆ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՏԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Camp. «La Baronne» Route de Château Gombert. Սէն-Ժէռօմէն վեր:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱԶԳԻՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ. մեներգ, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ:

ՎԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆի Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի՝

ԱՆՈՒՇ ՋՈՒՐԻ ԼՈԳԱՆՔ (ՁԱՒԵՇՏ)

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

Որոշուած սահմաններէն անցնիլը արգիլուած է:

Արգիլուած է նաեւ դուրսէն բան ծախելը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ BOIS de CONDOS ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկեր Լ Ե Ւ Ո Ն Զ Ո Ր Մ Ի Ս Ե Ա Ն

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, զանազան անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ:

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ ՏԱՐՕՆԻ ՏԱՐԱԶՈՎ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ԳԻՒՖԷ:

Հաղորդակցութիւն.— կար տիւ Նօրէն առնել շոգեկառք ժամը 8.49, 9.54, 10.20, 10.52, 11.28, 12.9, 12.22, 13.27 եւ իջնել Վիլիէ-լը-Պէլ կայարանը, ուր կը սպասեն ընկերներ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս Կիրակի, առաւօտեան մինչեւ կէս գիշեր ՌՕՊԷՆՍՕՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:

Տեսարան մը «ՄԵԾԱՊԱՏԻ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»էն

ՊՕՂՊԱՏԻ եւ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի կողմէ:

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ: ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ:

ՍԻՐՈՒՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ: ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ:

Հաղորդ. միջոց.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Ռօպէնսօն վերջաւորութիւն:

Մուտք 3 ֆրանք:

Դպրոցական հանդէս Կրընոպլի մէջ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՕՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 15 Rue Bayard.

երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Հանդէսին կը մասնակցին Փարիզէն եկած Հայ արիներու գայլիկները, որոնք պիտի կատարեն զանազան սկաուտական խաղեր:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՓԱՐԻԶԻ ԴԱՐԻԱՅԻ (ՍԵԲԱՍՏԻԱ) ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար ՕԳՈՍ. 25ին յետաձգուած է ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ին:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

ՅՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն	10	ֆրանք
Տպգր. ծախք	1	»
	11	ֆրանք

Գաւառէն ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի:

Արտասահմանէն » » » 4 » »

(Յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ «HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽՍԹՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻՒՋ

ԱՐՔԱՅԵԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ներմկնայ եւ քէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՁԻԵԱՆ

2?1, Rue de Créqui

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ այն անդամներուն եւ անդամուհիներուն որոնք նուիրեցին գեղեցիկ ձեռագործներ եւ զանազան իրեղէններ վիճակահանութեան համար: Պ. Գանտիլեանի որ նուիրեց հինգ կտոր Թիքօ:

Պարգեւաբաշխութեան էն շահած եւ չպահանջուած թիւերն են.—

Թիւ	Գոյք	Թիւ	Գոյք	Թիւ	Գոյք
184	58	406	34	548	57
206	48	57	9	661	53
201	22	691	13	314	20
129	41	467	62	602	5
135	55	152	56	89	21
110	23	651	45	32	42
413	31	291	47	102	54
521	11	512	33	459	12
224	49	517	6	423	15
146	26	182	4	471	1
499	50:				

Նուէրներն ստանալու համար դիմել վարչութեան:

Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԷ ստիպողաբար կը խնդրուի հանդիպիլ խմբագրատուն:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Պարոններ՝ Գրիգոր Աբէլեան, Կարապետ Մեղրիկեան, Գրիգոր Իհթիպարեան եւ Պետրոս Գրիգորեան:

Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. Ա Ւ Ե Տ Ի Ս Է Ն:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Պ. Վարդապետեանի բնակարանին մէջ:

Օրակարգ.— Խիստ կարեւոր ընթացիկ հարցեր, հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Ծանօթ.— Ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք չունին այն անդամները, որոնք չեն վճարած իրենց տարեկան անդամավճարները մինչեւ ժողովին օրը:

ՀԱՅ ԼԷԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Vaucluse Drôme, Ardèche, Cota d'Azur, Card, Rhône եւ յարակից նահանգներու մէջ գտնուող Լէգէոնականները կը յանձնարարենք, իրենց օգտին համար իսկ, հաղորդակցութեան մէջ մտնել վարչութեանս հետ, իրենց անունները անյապաղ գրելով հետեւեալ հասցէին Nichanian, 9, Rue Docteur Aduaviva, Marseille.

Ի գիտութիւն Լիոն եւ շրջակաները բնակող ընկերներու կը յայտնենք որ վարչութեանս ներկայացուցիչը իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ըլլայ զիրենք շահագրգռող խնդիրներու շուրջ տեղեկութիւններ տալու համար, այս ուրբաթ 23 Օգոստոս երեկոյ ժամը 8ին, 58 րիւ տիւ Նուար Պ. Փափազեանի սրճարանը:

Իսկ Վալանսի ընկերները զինք կրնան տեսնել 24 Օգոստոսին, 4 րիւ Պուգիէ:

Մարսէյլ, 16 Օգ. 1935

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս պարգեւներուս վրայ առանց Թագաւորէն յատուկ հրաման ընդունելու ըստ սովորութեան երկրին, իրենք իրենցմէ հրաման կ'ընեն գիւղի Շէխապետներուն, որ տէֆ բռնած հոնտի ալիւրէն որոշուած չափով մը ամսէ ամիս մեզ տալու հոգ տանին գիւղացուցմէ հաւքելով, եւ 12 կտոր հանքային(*) ալ, (որ երեք հօխայի չափ կուգայ եւ ձմեռուան մէջ երկու թալեր կ'արժէ), եւ մէկ մէկ եզ ամսէ ամիս տան մեզի: Ասիկայ արդարեւ շնորհք մըն էր, եւ մենք մեր շնորհակալութիւնը իրենց մատուցինք. բայց մեր ձեռքը չը հասան այս հրամայած պաշարները. այլ Հապէշ սպասաւորնիս կ'ընդունէր եւ մեզմէ կ'ուրանար՝ գիւղացիք չեն տար ըսելով. եւ մենք լեզունին չհասկնալով չէինք կրնար ճշմարտութիւնը իմանալ: Գոհ կ'ըլլայինք մենք թէ որ չմեռնելու չափ ողէպահիկ մը ընդունէինք. քանի որ հոն լեռը մնացինք, մեր գող սպասաւորին ձեռօք Ճըլկայի տօնավաճառէն մեր դրամովը ծախու կ'առնէինք հարկաւոր աղը, եւ ուրիշ ամէն պիտոյքը, վասնզի չէին թողուր մեզ լեռնէն դուրս ելնելու որ ապստամբի ձեռք չանցնինք, եւ այսպէս կը համոզէին մեզի:

(*) Աղը հեռաւոր երկրէ գալուն եւ հազուագիւտ ըլլալուն համար միշտ թանկագին է, եւ իբրեւ դրամ ալ կը գործածուի:

ԳԼՈՒԽ Ե.

Մեր գալը առաջին անգամ Թէոդորոսին իմացընելնիս, եկած պատասխանը: Գիւղացւոց երեսէն մեր տեսած վնասը: Թէոդորոսի ապստամբ իշխանները: Ապու - Սեյամիի փախչիլը: Թէոդորոսին գիր խրկելնիս, եւ անկէ եկած պատասխանագիրը մեր իշխանաց ձեռքն անցնիլը: Անգլիական բանակին գալը եւ Թէոդորոսին Մակտելա փախչիլը: Ալէմին Ճըլկայի վրայ գալն ու հոն փախչիլը, եւ իր երկրին կողոպտուիլը: Տէնպիացի ապստամբին բռնուիլն եւ անոր եղբօրը Թէոդորոսի քով գլխատուիլը:

Ըսար - Ամպայի եւ Արղ'ամպայի կուսակալ իշխանները երբ գետերուն յորդութեան նուազիլը կ'իմանան, Վերացման Պահքին մօտ սեպտեմբեր ամսոյն 9ին՝ իրենց կողմէն մէկ մէկ հաւատարիմ մարդ կը խրկեն Կէլպի - Թափօր՝ Թագաւորին մօտ, որ երեք օրուան ճանապարհ հեռի էր մեզմէ, եւ երկրին խաղաղութիւնը եւ ինչ վիճակի մէջ ըլլալը կը ծանուցանեն: Այս տարի եւս իրենց սովորութեան համեմատ մարդ խրկելնուն՝ մեր գալն եւ ով ըլլալնիս ալ իմացուցին, բայց առանց գրութեան, պատճառելով թէ՝ ճանապարհի վրայ եղած ապստամբները կասկածի երթալով վնաս մը կը հասցնեն անոնց:

Քսան եւ հինգ օրէն զկնի, հոկտեմբեր ամսոյն չորսին վերադարձան առնոք եւ երկուքնին միասին իշխաններուն մօտ երթալով՝ մեր ուսելեաց մասին Թէոդորոսի տուած հրամանները հաղորդեցին. յետոյ մեր քովն եկան ու ըսին. «Թագաւորը ձեր գալուստը իմանալով շատ ուրախացաւ. ընդունեց ձեր խրկած օրհնութիւնն եւ ողջոյնը, ինքն ալ զձեզ կ'ողջունէ եւ ձեր գալուստը կը շնորհաւորէ: Ինքն անձամբ ուզեց գալ եւ ձեզի իր քովը տանիլ. սոր համար քիչ մը աւելի երկար մնացինք հոն. բայց յետոյ գիտնալով որ ապստամբները խիստ շատցած են այս կողմերը, իր գալը ետ ձգելով ըսաւ թէ՝ Աստուծով մօտ օրերս կամ ես անձամբ եւ կամ զօրքերս խրկելով քովս կ'ընդունիմ զիրենք»: Այս խօսքերը արաբերէնի կը թարգմանէր մեզի Մէհէմմէտ - Սէյիտ անուն մահմէտական բարեկամնիս, որ Թէոդորոսի պաշտօնեաներէն էր, եւ գործքով մը մեր կողմերը գալով՝ Ըսար - Ամպա կը կենար Թագաւորին գալստեանը սպասելով:

Թէպէտ եւ Թէոդորոս մեզի հեռուանց խնամք տանելով պատուէրներ խրկած էր իշխանաց՝ որ լաւ հոգ տանին մեզի ամէն կողմէն, բայց անոնք ընդհակառակը կը վարուէին հետերնիս, որուն պատճառը եաքէն իմացանք: Գիւղացիք մեր իշխանը սրտանց չը սիրելնուն՝ անոր հրամաններն ալ չէին կատարեր, եւ առ երեսս զանազան պատճառներ կը կարկատէին յանդիմանութենէ ազատ ըլլալու համար: Անոնց այսպէս չարժմունքներէն կ'իմացուէր նաեւ ապստամբութեան հակամէտ ըլլալնին. ուստի կուսակալները իրենց նեղ ժամանակին անոնց օգնութեանը կարօտ ըլլալովնին, չէին ուզեր բռնութիւն բանեցնել, այլ սիրով կը վարուէին հետերնին. այս էր պատճառը որ իրենց տուած հրամանները չէին յարգուեր եւ վնասն ալ մեզի կը դպչէր: Կուսակալները իրենց եւ ամբոխին պաշտպանութեանը համար հազիւ թէ 300 զօրք ունէին եւ թշնամիի հետ կռուելու ժամանակ գիւղացւոց օգնութեանը կը կարօտէին. ասոնք թէ տուրք կուտան տէրութեան իբրեւ հասարակ ժողովուրդ, եւ թէ իբրեւ զինուոր թշնամեաց դէմ կ'ելնեն՝ թէ որ ուզեն: Թագաւորը քանի որ հեռու է, ոչ գիւղացիք եւ ոչ իշխանները կը վախնան անորմէ, բայց երբ մօտենալու ըլլայ, այնպէս կը փոխուին՝ որ կարծես թէ այն աներկիւղ ու յանձնապաստան մարդիկը չեն. սաստիկ ահուդողի մէջ կ'ընկնան, բարեխօսներ կը բռնեն, մէջերնին յանցաւոր գտնըւողները ներողութիւն կը խնդրեն:

Մեր Ըսար - Ամպա մտած ժամանակնիս Թէոդորոսին բոլոր տիրած երկրին ժողովուրդը գրեթէ ապստամբած էր իրմէ: Թէկրիի կը տիրէր Տէճաչ - Քասսան. Ոլկայիդ եւ Ոկըրա եւ անոնց կից բոլոր ընդարձակ երկիրներուն՝ Թըրսօ - Կովազին. Պէկեսայու երկրին՝ Տէճաչ-Էնինէն եւ Գաթալավոնիէն. (այս տեղւոյն կից է Կէլպի - Թափօր, ուր կը նստէր Թէոդորոս): Այս յիշած իշխանները ամենեւին վախ մը չունէին Թագաւորէն, ըստ որում անոր յարձակման ժամանակ կրնան լեռներուն մէջ ապաստանիլ: Շօա երկրին կը տիրէ Մինիլէք իշխանազունը. Կոճամ երկրին ալ Թէկլաք - Հայլօն, որ 15 տարիէ ի վեր ապստամբած է: Ոտըլու եւ Եէճու եւ ուրիշ Կալլայի երկիրներուն կ'իշխեն երկու մահմէտական կալլացի քաջ ամազոններ, որոնք կը կոչուին Որքիթ եւ Մըսթայթի: Այս անուանի եւ զօրաւոր ապստամբներէն զատ կը գտնուին նաեւ շատ մը մանր մանր ապստամբներու խումբեր, որոնք աւելի գիւղերու մէջ ու ճամբաներու վրայ աւազակութիւններ ընելով կ'ապրին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 24 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2891

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԲԵՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

Ինչո՞ւ Հրեան կը յաջողի համախմբուիլ Հիմնական ծրագրի մը շուրջը, շնորհիւ իր «Սիոնական»ին, իսկ մեր մէջ կազմալուծումն է որ կը զարգանայ, տարուէ տարի:

Ինչո՞ւ անոնց Ազգային Տունը կը դառնայ միացման կէտ, իսկ մեր մէջ՝ աղբիւր անվերջ բանավէճերու եւ ջլատիչ պայքարներու:

Ինչո՞ւ անոնք, Սիոնականները, կը յաջողին ընդհ. ժողով գումարել ամէն տարի, իսկ մենք ոչ իսկ պարզ խորհրդակցութիւն մը կրցած ենք սարքել 1922էն իվեր, երբ ցիրուցան քշուեցանք ցամաքէ ցամաք:

Եթէ յաջողէինք միայն այս հարցերուն պատասխանները գտնել, պաղարիւն վերլուծումով, մեծապէս պիտի պայծառանար հանրային մթնոլորտը:

Դժբախտաբար, մենք տակաւին հասունցած չենք այդպիսի փորձի մը համար: Ապա ուրեմն ոչինչ կարելի է փոխել արեւելեան կամ արեւմտեան ճակատին վրայ:

Եւ այս տհասութեան կամ ապիկարութեան գլխաւոր պատճառն այն է որ, մենք՝ արմատախիլ գաղթականներս, տակաւին չենք ըմբռներ մեր կացութեան ողբերգութիւնը:

Չենք ըմբռներ, չենք համարձակիր սերտել ոչ անցեալն ու ներկան, ոչ ալ գալիքը:

Ահաւասիկ տասնըհինգ տարի է որ մեղքերու նուազուրդ եւ իմաստութեան աճուրդ կը կատարենք, առանց անդրադառնալու թէ ինչ որ կը ծառայէ ճակատ ճեղքելու եւ անջրպետ բանալու, կամ պատմութեան բնական ընթացքը շեղեցնելու, ամէնէն առաջ թշնամին կ'ուրախացնէ:

Այլապէս, մենք ինչո՞ւ պիտի նախանձէինք Թափառական Հրեային, որ, ինչքան ալ զօրաւոր ըլլայ համրանքով եւ հարստութեամբ, չի կրնար մեզի ասպարէզ կարդալ ուշիմութեամբ կամ յարատեւութեամբ:

Տեսէք, Սիոնական կազմակերպութիւնը իբրեւ հիմնական քաղաքականութիւն հետապնդելով ներգաղթը, անոր յաջողութեան եւ ծաւալման համար կը գործէ լայն ճակատի մը վրայ:

Նախ, եռանդուն աշխատանքներ կը կատարէ արտասահմանի մէջ, կեդրոնացնելով բոլոր ճիգերն ու աղբիւրները:

Յետոյ, ուղղակի բանակցութիւններ կը վարէ հոգատար իշխանութեան հետ, կարելի դիւրութիւններն ստանալու եւ յարատեւօրէն մղում տալու համար ներգաղթին:

Ուրեմն աշխատանք ներսէն եւ դուրսէն, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը:

Ամուր կանգնած՝ այս գետնին վրայ, Սիոնական կազմակերպութիւնը անշուշտ ցնորքներ չէ որ կը հետապնդէ, երբ կը յայտարարէ համագումարին մէջ, իր աշխատաւորական հատուածին առաջնորդին բերնով.

— «Կարելի է մէկ միլիոն Հրեաներ տեղաւորել Պաղեստինի մէջ, առանց որ եւ է կերպով ազդելու հաստատուած բնակչութեան վրայ: Սիոնականութիւնը վերջնական լուծումն է ամբողջ հրէական հարցին եւ ոչ թէ Հրեաներու մէկ մասին: Հրեայ գաղթականներուն մեծ մասը պէտք է ըլլան բանուորներ, ոչ թէ առեւտրականներ կամ ազատ ասպարէզներու հետեւողներ, որովհետեւ առ նուազն մէկ երրորդը հողին պիտի կապուին»:

Ան որ այս խօսքերը կ'արտասանէ — անդամ Սիոնական կազմակերպութեան Երուսաղէմի Գործադիր Կոմիտէին, — միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէ ամուր պահել գործակցութեան կապերը հոգատար իշխանութեան հետ, իբրեւ լաւագոյն ելքը ներգաղթի յաջողութեան:

Այժմ բաղդատեցէք այս մէկ հատիկ պարագան՝ մեր իրականութեան, հայկական ներգաղթի քաղաքականութեան հետ:

Լուրջ տարբերութիւններ կա՞ն երկու ժողովուրդներու «Ազգային Տուներ»ուն միջեւ:

Ոչ: Եթէ կ'ուզէք, տարբերութեան կշիռը նպաստաւոր է մեզի համար:

Երկուքն ալ, Երեւանն ու Պաղեստինը, ենթակայ են հոգատարութեան, բայց մինչ Հրեաները իրենց դիմացն ունին ահարկու մրցակից մը, նոյնքան տեղացի արաբական ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, մենք ազատ ենք այդպիսի հոգէ մը: Տէր–ւի–րական՝ գոնէ համրանքով:

Արդ, ինչո՞ւ անդին ազգային հիմնական քաղաքականութիւն է դարձած ներգաղթը, իսկ մեր մէջ՝ ծաղրանկարի վերածուած:

Մէկ հիմնական պատճառով.— Երուսաղէմի մէջ բազմած իշխանաւորը — քաղքենի աշխարհակալ — Պաղեստինը հռչակած ըլլալով Հրէական Ազգային Տուն, ընդ առաջ կ'երթայ ծրագրին գործադրութեան: Երբեմն աւելի, երբեմն պակաս, բայց միշտ հետեւողական: Եւ միշտ նկատի առնելով Արտասահմանի հանրային կարծիքը, լսելով անոր տեսակէտներն ու բաղձանքները:

Մինչդեռ, Երեւանի մէջ նստած իշխանաւորը, որ կը կոչուի բանուորա – գիւղացիական, իր վարած երկիրը կը նկատէ փորձադաշտ կամ ագարակ, իսկ հայկական Արտասահմանը՝ կթան կով:

Անոր համար ներգաղթը ոչ թէ հիմնական պահանջ է, այլ դրամագլուխ մարզանքի կամ սակարկութեան: Այդ պատճառով ալ, եթէ բարեհաճի լսել Հայկական Արտասահմանի ձայնը, կը լսէ համաձայն իր սիրած եղանակին:

Հրեան գործակցութեան սրբազան ուխտն է որ կը կնքէ, ներգաղթի եւ վերաշինութեան դրօշին տակ: Երեւանը՝ հով կը ցանէ նոյն դրօշին տակ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՆԳԼԻԱ ՅՈՅՍԸ ԴՐԱԾ Է ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՎՐԱՅ

Հինգ ժամ տեւող խորհրդակցութիւն

ԲՈԼՈՐ ԿԱՐԵԼԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈՐՁՈՒԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏ. 4

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին արտակարգ նիստը տեւեց հինգ ժամ, կարճ ընդհատումով մը: Բացուելով հինգշաբթի առտու ժամը 11ին, շարունակուեցաւ մինչեւ ճաշ, յետոյ վերսկսաւ նոյն թափով: Արդի՞ւնքը: Ոչ մէկ պաշտօնական զեկոյց հրատարակուեցաւ, բացի այն յայտարարութենէն որ կ'ըսէ թէ զէնքերու արտածման արգելքը պիտի շարունակուի թէ Իտալիոյ եւ թէ Եթովպիոյ համար: Խորհրդակցութեանց մասնակցող նախարարներն ալ, 22 հոգի, անմիջապէս վերադարձան իրենց որոշած վայրերը, շարունակելու համար օդափոխութիւնը: Վարչապետ Պ. Պոլտուին նորէն Էքս – լէ – Պէն գնաց:

Հակառակ տիրող վերապահութեան, կը հաստատուի թէ անգլիական կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ լուծելու համար իտալեւհապէշական վէճը: Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրած է նաեւ Ֆրանսայի գործակցութեան վրայ: Կը թուի թէ ժողովին մէջ համաձայնութիւն չէ գոյացած ճնշողական միջոցներու գործադրութեան մասին: կամ գոնէ յստակ որոշումներ չեն տրուած: Կառավարութիւնը պարզապէս կը յայտնէ թէ լիովին գիտակից է իր պարտաւորութեանց՝ Ազգաժողովին հանդէպ եւ հաւատարմութեամբ պիտի հետեւի անոնց: Դահլիճը նախընտրելի կը համարի իր բոլոր միջոցները փորձել Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, քան կրկին դէմ դիմաց գալ Իտալիոյ հետ՝ ուղղակի ընդդիմութեամբ: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձախողի, Անգլիա կրնայ լուալ իր ձեռքերը: Լոնտոնի մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ լաւ տպաւորութիւն չի գործեր երբ միայն Անգլիա ընդդիմանայ Իտալիոյ պահանջներուն: Թէեւ, Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալ տարրերը վտանգաւոր կը գտնեն Իտալիոյ արագ ծաւալումը Միջերկրականի մէջ:

Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ...

Թերթերը մասնաւոր հետաքրքրութեամբ կը պատմեն թէ հինգշաբթի օրուան ժողովի երկրորդ մասին մէջ, կէս օրէն յետոյ, խորհրդակցութեան կանչուած էր նաեւ Անգլիոյ օդանաւային ուժերու հրամանատարը: Դահլիճը ուզած է իմանալ անոր կարծիքը Մալթայի եւ Եգիպտոսի եւ ուրիշ ռազմական կայաններու օդանաւային պաշտպանութեանց մասին, որոնք սերտ կապ ունին Իտալիոյ ձեռնարկներուն հետ: Թղթակիցները ի զուր փորձեցին որ եւ է տեղեկութիւն քաղել օդատորմիղի հրամանատարէն:

Իրազեկներ կը պնդեն թէ Անգլիա բոլոր հաշտարար միջոցները սպառելէ յետոյ, երբ ներկայանայ Ա. Դ. Խորհուրդին, պիտի առաջարկէ գործադրել Ուխտին տրամադրութիւնները, մէջն ըլլալով ճնշողական միջոցները: Դահլիճը անգամ մը եւս հաստատած է այն քաղաքականութիւնը որ պարզուեցաւ օգոստոսի սկիզբը, երեսփ. ժողովին մէջ եւ որ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը կը կապէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ կնքուած դաշնագիրներու տրամադրութեանց հետ: Այս տեսակէտին վրայ կանգնելով, Անգլիա մինչեւ սեպտեմբեր 4 չպիտի կատարէ որ եւ է գործողութիւն որ կրնայ աւելի լարել Իտալիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները: Ուրիշ խնդիր, եթէ Իտալիա ինք գահավիժէ դէպքերը: Այս է մէկ պատճառը տիրող լռութեան, ինչպէս եւ զէնքերու արտածման դէմ դրուած արգելքին վերահաստատման: Կը հաւատեն թէ միեւնոյն մտահոգութեամբ առ այժմ առկախ ձգուած է Սուտանի, Քէնեայի եւ անգլիական Սոմալիլէնտի զինուորական ամրացման ծրագիրը, որ սեղանի վրայ է իտալեւհապէշական տագնապին սաստկացումէն ի վեր: Այս միջոցները եւ ուրիշ ձեռնարկներ անմիջապէս կրնան գործադրուիլ որ եւ է ատեն, երբ հաստատուի թէ խաղաղ լուծման ամէն յոյս կորսուած է: Դահլիճը մանրամասնօրէն քննած է այս բոլոր միջոցները, միաձայնութեամբ որոշում տալով անոնց գործադրութեան մասին, երբ հարկը պահանջէ:

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ լաւատես չեն նախարարական արտակարգ ժողովէն վերջն ալ եւ անձկութեամբ կը սպասեն սեպտեմբեր 4ին, երբ կը գումարուի Ա. Դ. խորհուրդը:

Կառավարութիւնը մինչեւ վերջին վայրկեանը պիտի շարունակէ իր խօսակցութիւնները Ֆրանսական եւ Իտալական կառավարութեանց հետ, անկարելին փորձելով: Մանաւանդ որ, իտալեւհապէշական տագնապը ուղղակի կապ ունի Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական եւ յատկապէս ափրիկեան քաղաքականութեան հետ: Հարաւ. Ափրիկէի գաղթապետութեան վարիչները հաշտ աչքով չեն դիտեր Իտալիոյ պայքարը՝ ափրիկեան ցեղերու դէմ եւ նոր ազդարարութիւններ ուղղած են:

Ինչպէս ըսինք, Անգլիա մեծ յոյս դրած է Ֆրանսայի վրայ, իր ջանքերուն յաջողութեան համար: Այդ առաջադրութեամբ, չուզեր որ եւ է ձեռնարկ կատարել առանց անոր գործակցութեան: Եթէ Ֆրանսա եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ի դերեւ հանեն Անգլիոյ յոյսերը, Մեծն Բրիտանիա վերաքննութեան պիտի ենթարկէ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը, որուն վրայ հիմնուած է իր քաղաքականութիւնը, տարիներէ ի վեր:

Համաձայն Լոնտոնի թերթերուն քաղած տեղեկութեանց, եթէ հարկ ըլլայ ճնշողական միջոցներու դիմել, գլխաւորաբար պիտի փորձուին հետեւեալ երկու եղանակները.— 1. Որ եւ է կենսական մթերք եւ հանածոյ չտալ Իտալիոյ: 2. Փակել Սուէզի ջրանցքը: Երկու միջոցներն ալ մասնագիտական եւ իրաւագիտական քննութեան ենթարկուած են դահլիճին կողմէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՐԳԱ՞ՆՔ ԹԷ ԱՆԱՐԳԱՆՔ

Երէկ խմբագիրը ինծի յանձնեց հետեւեալ նամակը.

— *«Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորական միութեան վարչական մարմինս, ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը յայտարարէ թէ՝ չէ՛ կարող յանուն համերաշխական գաղափարին, մասնակցիլ 25 օգոստոս 1935 եւ ո՛չ ալ 1 սեպտեմբեր 1935ի հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու եւ ազգային կամաւորական միութեան, նոյն օրինակ, անդրուգական հերոս Զօր. Անդրանիկի անմահ յիշատակին նուիրուած յարգանքի եւ ուխտագնացութեան ցոյցին, քանի որ վարչութեանս կողմէ համերաշխութեամբ* միասին տօնելու *դրական ջանքերը ապարդիւն եղած են»:*

Այսպէս ուրեմն, ամէն տարի նոյն պատմութիւնը:

Անդրանիկ Փէռ Լաշէզի մէջ թաղուեցաւ 1928 յունուարին:

Պատահաբար ուխտագնացութիւններ կը կատարուէին, այս կամ այն միութեան կողմէ, մինչեւ 1933, երբ հաստատուեցաւ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը:

Շատ չանցած, ճեղք մը բացուեցաւ այդ միութեան մէջ, ճեղքելով նաեւ տօնը:

Ուրիշ խօսքով, 1934ին երկու անգամ ուխտագնացութիւն կատարուեցաւ Անդրանիկի գերեզմանին վրայ, մէկը՝ կամաւորներու եւ Մարտիկներու սկզբնական, վաւերական միութեան, միւսը՝ անջատուած խմբակին կողմէ որ կը կոչուի «ազգային»:

Անոնք որ ներկայ եղած են այս վերջին միութեան սարքած ուխտագնացութեան, մինչեւ այսօր ալ չեն կրնար ճշդել, —ոստիկաննե՞րը աւելի բազմաթիւ էին թէ այցելուները:

Եւ ահաւասիկ նոյն պատմութիւնը այս տարի եւս:

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը օգոստոս 6ին հրապարակաւ կը ծանուցանէ թէ այս տարի ուխտագնացութիւնը պիտի կատարուի սեպտեմբեր 1ի կիրակին:

Այս առթիւ, յատկապէս կը խնդրէ «ազգ. մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար ազգ. հերոսի յիշատակին»:

Ազդը հազիւ տեսած, միւս խմբակը «վայ» մը կ'արձակէ: Եւ ուխտագնացութիւն մըն ալ ինքը կը ծանուցանէ, օգոստոս 25ին, նախաձեռնութեան պատիւը բաժնելով ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու միութեան հետ:

Բուն կազմակերպիչները ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի անցեալ տարուան պատմութիւնը չկրկնուի: Լրջութեան հրաւէր մը կ'ուղղուի մանաւանդ Մշեցի խմբապետին, որ զինակիցն է եղած Անդրանիկի:

Մինչեւ քանի մը օր առաջ, կը թըուէր թէ վէճը հարթուած է: Այսինքն պիտի ունենանք միայն մէկ ուխտագնացութիւնը, սեպտեմբեր 1ին, միասնաբար եւ արժանաւորութեամբ տօնելով հերոսին յիշատակը:

Ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներու միութեան նամակը պաղ ջուր կը լեցնէ բոլոր միամտութեանց վրայ:

Ուրեմն, այս տարի ալ կիրքն է որ պիտի յաղթանակէ:

Ուրեմն, այս արմատախիլ ժողովուրդին մէջ ոչ իսկ զինուորները իրար կը հասկնան:

Ուրեմն, ազգային հերոսի մը յիշատակն անգամ բաւական զօրաւոր չէ, խելքի կանչելու համար խելացին ու անխելքը, օրինաւորին ու խառնակիչը:

Յարգա՞նք է այս թէ անարգանք:

ՎԱՀԷ

ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՄԲԵՐ

«ԼԱՒԱԳՈՅՆ Է ԿՌՈՒԻԼ ՔԱՆ ՍՈՎԱՄԱՀ ԸԼԼԱԼ»

Հռոմի մէջ անձկութեամբ կը սպասեն Անգլիոյ յառաջիկայ քայլերուն: Պատասխանատու շրջանակներու մէջ բացէ ի բացդիմել կուտան թէ պատերազմը անխուսափելի է, եթէ ճնշողական միջոցներ փորձուին: Թերթերն ալ այդ լեզուն կը գործածեն, հեղինակաւոր անձերու ստորագրութեամբ: «Եթէ Անգլիոյ ուզածը պատերազմ է, կը պատերազմինք: Մենք կորսնցնելիք բան չունինք: Չունի՞նք այնպիսի գաղթավայրեր զորս կարենայ գրաւել Անգլիա: Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ՞ պատերազմիլ երկրի մը դէմ որմէ ուրիշ բան չպիտի կրնայ խլել բայց միայն ափրիկեան Տրիպոլիսը: Իսկ Անգլիա շատ բան ունի կորսնցնելիք»:

Կարծիքները կը տարբերին պատերազմի մը վերջնական ելքի մասին: Անշուշտ Իտալացիներու մեծ մասը կը հաւատայ յաղթանակին, մանաւանդ նկատի առնելով սրընթաց օդանաւերու եւ յածանաւերու առաւելութիւնը: Սակայն յոռետեսներ ալ պակաս չեն: Շատեր չեն հաւատար թէ Անգլիա կրնայ պատերազմի ըլլալ նուիլ, քանի որ, եթէ յաղթէ իսկ, պիտի կորսնցնէ իր նաւային գերակշռութիւնը Միջերկրականի մէջ: «Մեր ականները սուզանաւերը եւ ռմբաձիգ օդանաւերու տորմիղը պիտի ոչնչացնեն բրիտանական մարտանաւերը, պիտի խախտեն կայսրութեան ամբողջական գիրքը: Անգլիա յանձն կ'առնէ՞ այդպիսի վտանգ մը ճիշդ այն պահուն երբ ամէն ջանք կը թափէ իր ուժը պահելու համար Մ. Նահանգներուն, Ճափոնի եւ Ֆրանսայի հանդէպ»:

Իտալացիները վճռական են նաեւ ուրիշ տեսակէտով մը: Անոնք կ'ըսեն.

— *«Մենք աղքատ երկիր մըն ենք: Եթէ Անգլիա եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի փորձեն պաշարել եւ ջլատել մեզ, ինչո՞ւ չպիտի կռուինք: Աւելի լաւ չէ՞ մեռնիլ կռուելով, քան սովամահ ըլլալ ուրիշ պետութեանց կողմէ: Մենք գիտենք թէ ինչ կ'ուզենք եւ արժէք չենք տար Մեծն Բրիտանիոյ կամ Ազգերու Դաշնակցութեան սպառնալիքներուն»:*

⁂ *Կիսապաշտօնական «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա», որ առջի օր փաղաքշական խմբագրական մը գրած էր անգլեւիտալական յարաբերութեանց առթիւ, այս անգամ ուժգնօրէն կը դատապարտէ Անգլիոյ մոլեռանդ խաղաղասէրները, զանոնք անուանելով «հրձիգ հրշէջներ»: Ահա գլխաւոր մասերը այդ բուռն յօդուածին.*

— *«Մենք բաց կը խօսինք այդ կեղծ հրշէջներուն, որպէսզի կացութիւնը պարզուի եւ բոլորն ալ հասկնան իրենց պատասխանատուութիւնը: Անգլիոյ հապէշասէր թերթերը Ազգերու Դաշնակցութեան շանթերը արձակելով մեր գլխուն, կը պահանջեն փակել Սուէզի ջրանցքը, արտօնել զէնքերու ներածումը դէպի Եթովպիա եւն.: Այս բոլոր տնօրինութիւնները պիտի կազմեն թշնամական արարքներ Իտալիոյ դէմ եւ իբր այդպիսին պիտի մերժուին փաշական Իտալիոյ կողմէ: Թող իմանան բոլորը թէ այն անգլիական թերթերը որ ճնշողական միջոցներ կը պահանջեն, կը*

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ, ՆԵՐԳԱՂԹ ԵՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄ

Հնգամեայ ծրագրին հետ, զոր կը ջանան իրականացնել, Թուրքիոյ վարիչները, մանաւորապէս վերջին մէկ տարուան ընթացքին, ուժգին գործունէութիւն մը սկսած է նաեւ շինարարական գետնի վրայ։

Ճէլալ Պայար, տնտեսական գործավարը, որուն շատ բան կը պարտի այդ Թուրքիան եւ որ Ռուսիա գընաց «ուսումնասիրական նպատակներով», յարատեւօրէն կը շարունակէ ամբացնել երկրին մէջքը։

Կրթական գործին գլուխն է անցած Սաւֆէթ Արըգ, համեմատաբար երիտասարդ ուժ մը, որ, ինչպէս կ'երեւի իր նախորդներուն զատն ճակատագիրը պիտի ունենայ։ Թուրքիոյ մէջ կրթական բոլոր գործավարները այդ թափով եկան ու նոյն թափով ալ մեկնեցան։ Առոր փաստը այն կարճ գըրութիւնն էր, զոր հրատարակած էր Թուրքերէն «Թան»ը, եւ զոր թարգմանաբար տուինք «Յառաջ»ի մէջ։

Թուրք թերթերուն հետեւող մը անմիջապէս կը նկատէ, սակայն, որ ծըրագրեալ գործունէութեան մը ձեռնարկուած է նաեւ շինութեանց գետնի վրայ։ Այդ գործավարութիւնը յանձնուած է, որոշ առնէ ի վեր, Ալի Չէթինքայայի։ Այս այն Ալին է, որ ասկէ առաջ «Աֆիոնլը»կը կոչուէր, համանուն քաղաքի երեսփոխան էր, Քեմալի ամէնէն ուժեղ գործակիցներէն մին, միշտ կողք կողքի անոր հետ, չափազանց խիզախ ու վճռական եւ շատ անխնայ։ Այս անձն է, ահա, որ անցած է հանրօգուտ շինութեան գործավարութեան գլուխը։ Վերջերս շըրջեցաւ արեւմտեան նահանգները։ Ինչպէս կ'երեւի, որոշ ծրագիր մը իրականացնելու կոչուած է ան եւս։ Այրենի երկաթուղին, զոր գնեցին, այդ ծրագրին մաս կը կազմէր։ Այժմ բանակցութիւններ կը վարուին արեւելեան երկաթուղիներու ընկերութեան հետ, ու շատ հաւանաբար մինչեւ տարեվերջ մնացեալ գիծերն ալ ամբողջովին անցնին պետութեան ձեռքը։

Նախ, ուրեմն, երկաթուղիները բոլորովին թրքացնելու նախկին ծրագիրն է որ կ'իրականացնեն, շարունակելով լրացնել նաեւ այն գիծերը որոնք նախատեսուած են եւ որոնց գետեղումին արդէն իսկ ձեռնարկուած է։ Կը շինուին նաեւ հակայ կամուրջներ ու երկար ճամբաներ։ Այս բոլորը, սակայն, իրենց լաթան ու նին գլխաւորաբար — եթէ ոչ բացառապէս — զինուորական ու ռազմարական նպատակներ եւ ոչ թէ տնտեսական։ Արդէն, հնգամեայ ծրագրին իսկ, որ մշակուած է ճարտարարուեստի զարգացման համար, նոյն մտահոգութենէն առաջնորդուած է։ Թերեւս արդար է այս մտահոգութիւնը. ըսել կ'ուզենք՝ զուցէ նոյն բանը պիտի ընէին ուրիշներ եւս՝ եթէ այսօր տէրն ըլլային Թուրքիոյ։ Էնկիւրի վտանգ կը տեսնէ. կը նախատեսէ փոթորիկը ու իր մտահոգութիւնը կեդրոնացուցած է երկրի ամբողջականութեան պահպանումին ու անկախութեան վրայ։ Աւելին, — այդ ամբողջականութիւնը կը պայմանաւորէ բացարձակ կամ յարաբերաբար գերագոյն չափի անկախութեամբ մը։ Ահա, ուրեմն, երկու նախադասութիւններու, կամ, նոյն իսկ, երկու բառերու մէջ ամփոփուած հիմնական ծրագիր մը, — ամբողջականութիւն եւ անկախութիւն, — որուն պէտք է ծառայեն, եւ՛ տնտեսութիւնը, եւ՛ բանակը, եւ՛ հարստութիւնները, եւ կրթական աշխատանքները կամ մշակոյթն իսկ։

Անդրադառնալով մեր նիւթին, աւելցնենք որ Ալի Չէթինքայա զինուորական մըն է՝ Ըսմէթին ու Քեմալին նման եւ հետեւաբար, անկախութեան պայքարի ընթացքին կիլիկեան շրջանի մէջ իր ցոյց տուած մեծ գործունէութեան եթէ կցենք եւ այս պարագան, հասկնալի կ'ըլլայ թէ հանրօգուտ շինութեանց վերեւ իր ներկայութիւնը ինչ տեսակ ձգտումի արդիւնք է։

Այս ընդհանուր, բայց անհրաժեշտ կամ կարեւոր մտանշումը փակելէ առաջ, յիշեցնենք որ այս բոլորը կը հաստատեն նաեւ ուրիշ յատկանշական պարագայ մը, — անշեղ կը շարունակուի Ըսմէթի ծրագիրը, որ տարիներ առաջ սեղանի վրայ դրուեցաւ եւ ահագին բողոքներու տեղի տուաւ, եւ որ կը նախատեսէր տասնամեակի մը ընթացքին երկիրը օժտել երկաթուղիներու ցանցով եւ ճամբաներով։

«Ընդհ. պատերազմի ընթացքին մեր կրած դժուարութեանց զլխաւոր փոր — ձառութիւնը» — ահա մղիչ ազդակն ու միանգամայն արդարացումը այն հսկայ ծախքերուն եւ խոշոր ծրագրին, որոնց իրականացման համար Էնկիւրի ոչ ճիգ կը խնայէ, ոչ ալ դըրամ։ Ան կ'ուզէ իր արեւելքին ու արեւմուտքին միջեւ տարածութիւնը կարելի եղածին չափ կարճեցնել՝ ժամանակի տեսակէտէն, փոխանակ վաղը միւս օր իր հողամասը կամ սահմանները նեղցնելու...

Հազիւ 8—10 միլիոնի հասնող զանգուածի մը համար, որ պատերազմներու խոցերը ունի իր վրայ, աւերակ երկիր մը, քայքայուած տնտեսութիւն մը եւ լայն, շատ լայն հողամաս, — իմաստո՞ւն բան է այսքան բեռ շալկել տալ, եւ բաւարա՞ր է այդ ծրագիրներու իրականացումը գլուխ հանելու համար ամբողջականութեան եւ անկախութեան տեւականացումը, — հարցումներ են ասոնք որոնց մասին կրնան զանազան կարծիքներ գոյութիւն ունենալ։

Առ այժմ արձանագրենք ուժգին թափն ու շինութիւնները եւ անցնինք։

ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄ

Նոյն առաջադրութեան պէտք է վերագրել եւ Թուրք գաղթականներու զանգուածային տեղափոխումը՝ այս տարուան ընթացքին։

Պէտք չէ անտեսել այն իրողութիւնը թէ Էնկիւրի չափազանց մեծածախս ձեռնարկներ կ'ընէ ոչ թէ յաջորդաբար, այլ միանմամբ։ Ուշագրաւ է որ այս տարի արագ թափ մը տուաւ այդ բոլորին։

Առանցմէ մին է, ահա, գաղթականներու փոխադրութիւնը։ Համատարած Սուպհի այդ նպատակով Պուքրէշի դեսպան նշանակուեցաւ։ Տարակոյս չկայ, որ Փարիզի մասը կայ — իսկ Փարիզի մէջ Մոսկուայի — Սուպհիի յաջողութեան մէջ։ Ծէշտը, որով կ'արտայայտուի «Լ'Էնտէփանտանս Ռումէն» թերթը Թուրքերու «ինքնակամ մեկնումի» մասին, ցոյց կուտայ թէ ոսմէն կառավարութիւնը քաղաքական համամտութիւն մը գրած է այդ ձեռնարկին մէջ։ Թուրքերը Տոպրիճէ կամ Տոպրուճայի մէջ, այլ փոքրամասնութեանց քով (պուլկար եւն.) հակադրող զանգուած մըն էին՝ ի նպաստ կառավարութեան։ Բայց, կ'երեւի, պայք. ուխտէ համաձայնութիւններէն մին ալ այդ է, քանի որ թէ Ռումանիա եւ թէ Յունաստան կը ցանկան զօրացած Թուրքիա մը տեսնել Թրակիոյ մէջ ի հեճուկս Պուլկարիոյ։

Հարկ է ընդգծել, սակայն, որ զանգուածը ապահովութիւն չէ։ Նախ որովհետեւ էկոռը անկարելի է որ 10 20 տարուան մէջ ուժեղ կերպով կապուի այդ հողին։ «Ափ մը մոխի՛ր, հայրենի տուն»ը լոկ բանաստեղծական ներշնչում մը չէ։ Անհատներու եւ ժողովուրդներու հոգիներուն անբացատրելի այլ ուժեղ ու անդիմադրելի պոռթկումն է ան, որ ճակատագիրներ կը վարէ, ուղղութիւն տալով նաեւ քաղաքականութեանց եւ մանակի թէ ընդհանուր պատմութեանց։

Երկրորդ, եկողները անկարելի բան է որ գտնեն այն ինչ որ ունէին Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ։ Վերջերս Պուլկարիայէն ալ մեկնումի հոսանք մը ծայր տուեր է։ Թէեւ, վերադարձողներ ալ կան... Դժգոհ են. «ունեցածնիս կերանք», «լաւ չէն վարուիր», «մենք կարծեցինք որ աւելի լաւ կ'ըլլանք հոն, բայց...»։ Ցիշենք նաեւ արեւելեան նահանգներու մէջ կատարուած փորձը, ըստ Թուրքի մը վկայութեան, ինչպէս գրուեցաւ այս սիւնակներուն մէջ։

Ենթադրենք, սակայն, որ զանգուածը մնաց ու զայն հասցուցին աւելի քան մէկ միլիոնի։

Ասիկա ապահովութի՞ւն է, — կը հարցնէինք։

Պատասխանը փնտռենք երկու դէպքերու մէջ։

Առաջին, — պալքանեան պատերազմին, առանց յիշելու ռուսական արշաւանքներու ընթացքին նոյնքան ու նոյն իսկ աւելի խիտ Թուրք զանգուածներու խուճապահար փախուստը դէպի Պոլսոյ սահմանները կամ դէպի արեւմուտք՝ արեւելեան ճակտին վըրայ։

Երկրորդ, — յոյն զանգուածին բացառական գոյութիւնը՝ Թրակիոյ մէջ՝ Իզմիրի գրաւումէն յետոյ։

Նկատելի է որ Էնկիւրի կը նախընտրէ Թրակիան լեցնել, մինչ արեւելեան նահանգները աւելի ամայի են(*)։

Ասիկա կրնայ ըլլալ երկու նկատումներով, — Ա. Հաստատուած ըլլալով որ եկւոր տարրը Արեւելեան նահանգներու մէջ չուզեր կամ չի կրնար բնակիլ. Բ. աւելի վտանգուած տեսնելով Թրակիան։

Առաջինը որ իրողութիւն է, դրական ազդակ մըն է՝ ի նպաստ մեր դատին։

Երկրորդը բխած ըլլալով հանդերձ մեզմէ անկախ ու անջատ քաղաքական պայմաններէ կամ պարագաներէ՝ անուղղակի մեզի կուտայ նոյն արդիւնքը, — ամայի պահել այն հողերը, որոնց հանդէպ արդար ու իրաւացի պահանջներ ունի մեր ժողովուրդը։ Թէեւ, երբ Թուրքիա անվտանգ կը նկատէ իր արեւելեան շրջանը, կը նշանակէ թէ մենք լուրջ պատճառներ ունինք մտատանջուելու։ Կ'երեւի, սակայն, որ այդ նահանգներու մասին եւս ծրագիրներ կան, քանի որ Գ. մարզպանութիւն կը հաստատեն։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Վերը ըսինք թէ Ռումանիա եւս համամիտ է Թուրքերու գաղթին։ Տոպրուճան մասնաւոր ծրագրի մը ենթարկած էր ան։ Թուրքերը եւ Պուլկարները զրկած էր հողեր գնելու իրաւունքէն։ Էնկիւրի կ'օգտագործէ այս պարագան՝ Թուրքերուն խոստանալով հող ու տուն։ Վ. Ի.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Օգոստոս 18ին պելժ ընկերվարական կուսակցութիւնը տօնեց իր հաստատութեան յիսնամեակը։ Այդ առթիւ կուսակցութիւնը ընդհ. ժողով գումարեց «Ժողովուրդի Տան» մէջ, նախագահութեամբ Պ. Էմիլ Վանտէրվէլտի։

Ընդհ. քարտուղարը կարդաց յիսնամեակին առթիւ կուսակցութեան ուղղուած համակրական բազմաթիւ հեռագիրներն ու նամակները, եւ պատճէն այն պատգամագրին՝ զոր ընդհ. ժողովի դիւանը կ'առաջարկէր ուղղել երկրին։

Այդ պատգամագիրը կը վերյիշէր կուսակցութեան ծագման պարագաները եւ հիմնարկութենէն ի վեր ձեռք բերուած յաջողութիւնները. մեծամասնութեան խօսքեր կ'ուղղէր կուսակցութեան հիմնադիրներուն եւ կը մատնանշէր համաշխարհային տագնապէն առաջ եկած քաղաքական ու տնտեսական դէպքեր։

Ընդհ. ժողովի հանդիսաւոր նիստէն յետոյ, ուր ծանօթ դէմքեր ճառեր խօսեցան, ընկերվարականները «Սիրք Ռուայալ»ի մէջ տօնեցին կուսակցութեան հաստատութեան յիսնամեակը։ Ընդարձակ սրահը զարդարուած էր կարմիր դրօշներով եւ գոյնզգոյն խոշոր ժապաւէններով, որոնց վրայ կը կարդացուէին հետեւեալ նշանաբանները. — «Փա՜ռք աշխատանքին», «Ցարգա՜նք ընկերվարութեան նահատակներուն», եւն.։

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին ընկ. նախարարները, կուսակցութեան ղեկավարները եւ կարմիր պահակներու հոծ բազմութիւն մը։ Սրահին ճակատը ըստ կարգի դիրք բռնած էին կուսակցութեան մաս կազմող զանազան խմբակցութեանց պետերը իրենց սեփական դրօշակներով։

Ժողովուրդի տան երաժշտախումբը նուագեց յիսնամեակի քայլերգը, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Իննսունամեայ ընկեր Հէրմանի մուտքը, որ Ա. Միջազգայինի անդամ եղած էր, տեղի տուաւ խանդավառ ցոյցերու։ Ցիշեալը երիտասարդ ընկերոջ մը յանձնեց այն հին դրօշակը, որ կը պատկանէր Ա. Միջազգայինի առաջին հաստուածին։

Պ. Տէլվինյ եւ Տը Պլօք յուզիչ լռութեան մը մէջ ոգեկոչեցին յիշատակը ընկերվարութեան հիմնադիրներուն եւ անոնց որոնք ինկան ընկերվարութեան գաղափարին եւ սկզբունքներուն համար։

Պրիւսէլի լարուոր նուագախումբը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր զուարթ ու յեղափոխական կտորներ։

Կուսակցապետ Պ. Վանտէրվէլտ, անպաշտօն նախարար, որ բեղուն գործունէութիւն մը ունեցած է կուսակցութեան հիմնարկութենէն ի վեր, կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ, ոգեկոչելով յիշատակը անհետացող ընկերներուն, յարգանքի արտայայտութիւն ուղղեց հիմնադիրներուն եւ ողջունեց երիտասարդութիւնը, որ ամէն տարի կուգայ ստուար թիւերով միանալ ընկերվարութեան մեծ ընտանիքին, խրախուսելով ու թարմացնելով անոր անխորտակելի շարքերը։

Իրենց կարգին խօսք առին նաեւ ու…

բիչ ճառախօսներ, վեր հանելով օրուան նշանակութիւնը եւ ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը։

Կիրակի օր, 150,000 ցուցարարներու մասնակցութեամբ կազմուեցաւ, հսկայ թափօր մը, որ նուագախումբերով անցք մը կատարեց քաղաքին գլխաւոր պողոտաներու մէջէն, կատարեալ կարգապահութեամբ եւ խանդավառ ցոյցերու մէջ։

Թափօրին անցքը սկսաւ առաւօտեան ժամը 9ին եւ վերջացաւ կէսօրին։ Այդ առթիւ աչքի կը զարնէին խոշոր ցուցատախտակներ, որոնց վրայ կը կարդացուէին հետեւեալ վերտառութիւնները. —

«Պէտք է պետականացնել վարկը», «կենսաթոշակ կ'ուզենք», «մենաշըրջներու ջնջումը կը պահանջենք», «գործաւորներ, գիւղացիներ, մտաւորականներ, արհեստաւորներ եւ փոքր առեւտրականներ, միացեալ ճակատ կազմենք եւ իրագործենք աշխատանքի ծրագիրը»։

Անցեալ հինգշաբթի Պրիւսէլի մէջ գումարուեցաւ նաեւ ընկ. Միջազգայինի գործադիր կոմիտէին ժողովը, ինչպէս գրած էր «Յառաջ»։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(ՆԱՄԱԿ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌՈՎ)

Կիրած երկու ղալամ կիրըդ ըստացայ։

Նախ եւ առաջ մեզանից հարցնես փառք Աստծու ողջ եւ առողջ ենք, տաջէ Աստուած, որ դուք էլ լինիք ողջ եւ առողջ եւ գործով յաջողակ. ամէն։

Կիրումըս թա «Հարի ամի, վեր իմանաս «Յառաջ»էն ծնած օրից տասը տարէն անցկացաւ, խնդրիսըմ էդ կողմանէ մասին երկու քեալմա քաղցր խօսք էլ դու կիրիս»։

Էհ, Շաւարշ ջան, Հարի ամին էլ քու տեսած Հարի ամին չի։ Մի վախթ կար, վեր Հարի ամուն զըլամէն երկու զօլը Թուրու նման կարըմար. Ջէյրան ձիին երրա նստած վէննէն* մինչը Թավրիզ, մինչը Ղարաբաղ, մինչը Վան, մինչը Զանգեզուր։

Էն օրերը վեր Հարի ամին տեսաւ, ա՛ որդի, դուշմանըս տեսնա վուչ։ Թօրքէն, Ռուսէն մաչքը կոտրի, վեր մեզ էօրը քցի։ Մեծ ուրախութիւնս մըրհետ է, վեր էդ զարիր վեղէն երրա, Փրանգէն ըշխարհումը, «Յառաջ»ը կարից կլօխ հանել, մեր սերուն լուզուն պէնդ պահել, մեր օջաղը հաստատ պահել եւ մեր մնած ու սպաննուած անմահ զաւակներին թողած կըրակը, վառ պահել։ Տասը տարէն մեծ պէնա, օմխաթա նըղըրեւուք, էդ սուրբ գործը կեսատ թողէք, տէր Աստուած, արվէր դուք, հոնցը սկըսալըք, ընդէւէլ տարէք, վերն վեր մեր յոյսն ու ապաւէնը մընացալըք դուք։

Էհ, Շաւարշ ջան, ըշխարհքիս պէնը հուվա գիտաս, մինչէլ տեսէր, լուսըղենակը մթնըճօնեց, երկինքը սըվացաւ, աշխարհը թուխպըկալից, սարերը ըռօտաց, կածակ ըրաւ ամէն զօլ... ընդեղան եար մինէլ տեսար էն սհաթը, թօխպը քաշւեց, երկինքը վարդու նման բացւավ իրիքնակը տիւս եկաւ, աշխարհը լիւսացաւ, մեր սարերը մեր վեղերը պըյծըռացան։

Ըդի օրերը Հարի ամին շատ ա տեսալ, ա՛ որդի...

Հային օրըն էլ տիա ըլալ, հուվա գիտաս թա էքուց ինչկինի, ըղէնակէն նման մի պէնա, մին էլ տեսար աշխարհը սըվացաւ, մին էլ տեսար պըյծըռացաւ։

«Յառաջ»ը մեր օջաղն է, էդ օջաղէն կրակը վառ պըհեցէք, վեր մեր ջահիլ ջհուլները էդ ուջաղէն կրական տըքանան։ «Յառաջ»ը վեր տասը տարի ձէն տըւաւ, հարայ տըվաւ, թա մունքէլ էլ ընք օղում, վեղ ունենալ, մեր վեղերը եա ուիք, վեր անտարընք տէր չօնինք, մունք օղըմընք տէր տիրական ունենալ, վեր միշտ քարողից թա Հայը Հայ մնայ, մեր վեսկէ լիզուն, հանցու ըլլա ընտի մնայ։ Ըսօրան օրըն էլ որդի Շաւարշ, տասը տարան եանէլ էդ սկսած հըրըցանել քցէք... մեր ազգէն ճիրաքը պէնա պըհիցիք հոնցը պահալըք... հալբաթ մի օր էլ մեր վըղէտան, մեր սրբերան, մեր ձօւերան էս զահըրմար եկած թօղըը կը քաշուի...

Հարի ամին էդ հասատը օնի, ըի պէնէր շատ ա տեսալ... Աստուած «Յառաջ»ին երկար կեանք տայ, վեր էդ քաղցր ու կարմիր օրը տեսնայ։

Քու Հարի Ամի

«Տպաւորութիւններ»

Բնութեան մէկ խիզախ քմահաճոյքին հանդիպած, մաշած կանաչ գագաթներ ունենալով իբր պատնէշ, կեանք է առեր Պուրպուըը բերդի մը նման։

Ան միշտ յաղթական է հանդիսացեր իր մշտական պայքարին մէջ, թշնամիին զէնքն ու գրահը գլուխ կը ծըռեն իր հոյակապ ջերմուկներուն եւ կենսատու արեւի մը սլացիկ ճառագայթներու առջեւ։

Տպաւորիչ կանաչ մը կը տիրէ չորս դին, ի՜նչ փարթամ բուսականութիւն։ Համեստ, ժպտուն վեղարաւոր կատարներ, որոնց ճակատի ժայռոտ կնճիռները կը մատնեն իրենց տոհմային փառաւոր անցեալը։

Ուրիշներ ալ կան աւելի երիտասարդ, որոնք մէկ կողմ նետած իրենց վեղարը, հպարտօրէն ցոյց կուտան գանգուրը իրենց մազերուն որոնք եղեւնի հսկայ անտառներ են։

Առատ վտակներ, որոնք քիչ անդին կեանք պիտի տան հսկայ գետերուն, իրենց կարկաչուն ձայնը խառնած շունչ ու կեանք կուտան կարծէք այդ թռչուններու զուարթ ճռուողումին, լայնածաւալ կանաչին։

Երեկոյ է, արեւելեան կողմի մէկ բարձունքին ի վեր կը բարձրանամ ընդհանուր աչք մը նետելու Պուրպուըի վրայ եւ մանաւանդ ապրելու համար հրաշալի վերջալոյսը։

Քիչ հեռուն նիհար, շողշողուն ջուրի վճիտ ջիղեր կեանք են տուեր Տօրտօնը գետին, որ ճեղքելով եր կուքի կը բաժնէ Պուրպուըը։ Երկու ափերու եղրայրական ոգին վառ պահելու համար գեղատեսիլ կամուրջներ սիրալիր առիթը կ'ընծայեն իրենց գրկախառնութեան։

Հոգեկան հրճուանքի պահեր է որ կ'ապրիմ, հին յիշատակներ եւ կարօտի տենչեր կը բորբոքեն հոգիս, դէմս ծիրանեգոյն պաստառ է հագեր երկինքը, հորիզոնին վրայ կը տեսնեմ չորս գագաթներ պար բռնած ցայտուն, լուսեղէն, կրակոտ գունդի մը շուրջ։ Զորս դին լոյս է...

Ո՜հ, երա՞ղ է արդեօք, մի՞թէ այդ լուսաւոր գունդը որ կը սահի հեռանալ, «Լուսաւորչի կանթեղը» չէ՞ մեր հինաւուրց Արագածի կատարին... Զով զեփիւռը կ'արթնցնէ զիս այս կարօտի երազէն, հանդարտ քայլերով կ'ուղղուիմ քաղաք։

Շուրջս սրբավայրի մը լռութիւնն է կարծէք, լայնածաւալ անտառը իր բնակիչներով քուն է մտեր, զեփիւռը սաանձներ է պահակի դերը, հիմա կը լսուի միայն ջուրերուն մեղմ, զուարթ ձայնը, եւ հեռուէն սոխակին անուշ օրօրը։

ՅԱՐՈՒԹ ՏԱՄԼԱ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Դպրոցասէրին շուրջ

Այս վաղեմի հաստատութեան շուրջը ստեղծուած կարգ մը զրոյցներ կը ստիպեն զիս մասնաւոր ուշադրութեամբ մը մօտենալ եւ քննել կացութիւնը։

Աւելորդ է խօսիլ անցեալի մը մասին, որ եղած է, բարգաւաճ եւ օգտաշատ, շնորհիւ համակրութեանց եւ իրական աջակցութեանց զորս լայնօրէն տրամադրած է ժողովուրդը, իր ապրուստէն պատառ մը հանելով որբերու կրթութեան գործին։

Հաստատութեան Ռէնսի մէջ տեղաւորուելուն յաջորդող առաջին տարիները խանդավառութեան տարիներն եղան, խմբելով գործին շուրջը մտաւորական ուժեր, մամուլը, մեծատունը եւ դրամատէրը։

Պատկերը փոխուած է այսօր։

Ուսուցչական կազմը կը մնայ չէզոք գետնի մը վրայ, սահպանելով գնահատելի ներդաշնակութիւն մը՝ տարբեր հոսանքներու ներկայացուցիչներու միջեւ։

Բայց կեդրոնական վարչութեան դիրքը հակակշռող մարմնին հանդէպ հետզհետէ ստացած է անբարեհաճ հանգամանք մը, ինքնագլուխ եւ տընավարի ղեկավարութեան մը տրամադրութեամբ հեռացնելով մէկ մէկ բոլոր անոնք որ մինչեւ այդ կարեւոր ազդակներ եղած էին հաստատութեան բարգաւաճումին եւ հմայքին։

Կեդրոնական վարչութիւնը այլ եւս չի կրնար հին օրէնքներով եւ տնավարի որոշումներով ապրեցնել Դպրոցասէրը։

Անվիճելի է որ կեդրոնական վարչութեան պատասխանատուութիւններու եւ իրաւունքներու սահմանաճշդումը պահանջ է դարձած այ…

Հակակշռող մարմնի անդամ… պէտք է համարուին իբրեւ հան… կարծիքի ներկայացուցիչներ … թէ իբրեւ սոսկ հաշուեքննիչներ։

Դպրոցի պիւտճէի մասին իր… լիք ցուցմունքները եւ սահման… ները պիտի կրնային քանդել … մունը ըսի — ըսաւներու … կանխելով աւելի մեծ չարիքներ…

Իրաւասութիւններու խնդիրը … դուելէ յետոյ հաշուեքննիչ թէ հա… կշռող բառերը մասնաւոր արժէք… նենալէ կը դադրին, քանի որ … տարի առաջ գումարուած ընդհ. … ղովը ընդունեց հակակշիռը … առթիւ զեկոյց մը հրատարակեց … մուլին մէջ։

Եթէ յետադարձ հետզհետէ … ցող տարակարծութիւններ չան… ւէին, այսօր հաստատութեան … րոյական եւ նիւթական կացութ… կ'ըլլար անշուշտ իրապէս բարւ… անվիճելի։

Անհերքելի է որ ժողովուրդին … թիմներով ապրող հաստատութ… մը կացութեամբ եւ կենցաղով … քրքրուելու իրաւունք ունի ի… ղովուրդը։ Բայց անհանդուրժելի … որ ամէն միջադէպ բերնէ բերան … ւելով, դառնայ նիւթ անճառե… սակցութեանց։

Եթէ կը սպասենք՝ որ կ… վարչութիւնը այժմ գիտակից … տասխանատուութեան՝ ժողովր… հանդէպ որդեգրէ օրինական եւ … նապահ ձեւը, վարելու համար … սայթաք յիսնամեայ գործը, նո… կը ցանկանք որ ժողովրդական … հսկողութիւնը եւ բարոյական … մատարութիւնը կատարուին օրի… կան ու պատշաճ ձեւերով, հեղի… կաւոր մարմիններու կողմէ, … կազմակերպութիւն կամ խմբակ… թիւն։

Այս պայմաններուն մէջ է … որ քննադատութիւնը կրնայ շին… արդիւնք տալ։

«ՃԱՄԲՈՐԴ»ԻՆ

ԹՈՒԼՕՆ. — «Յառաջ»ի թի… համարում կարդացի մի յօդ… «Յիշատակի պաշտամունք» ձեր … բագրութեամբ։

Տողերիս գրողը է այդ ժամա… ուայ ընկերներից։ Ինձ շատ … կը յիշեցնէք...

Բարի եղէք ինձ տալ մի տեղեկ… թիւն այդ ընկերներից մէկի մա… Ճանաչո՞ւմ էք «Զանգ» խմբի … դամ Արշակ Նոզիջանեանին, ու… ժրնեւում 1909 Թումանին, … կամ յուլիս ամիսներին, ինչ Թիֆ… վեցի (Թիֆլիզի գաւառ) շատ … բացախօս, Հ. Յ. Դ.ի գործիչ … Թայիս քաղաքում 1902—1907։

Այդ տաք ամիսներին «Զանգ» խմ… մէկ ժողովին ներկայ եղայ … փախստական Սիպերիայէն ղաչ… ցական գործով։ Այս առթիւ կը … հանդուցեալ Անտոնը եւ մեր Ակ… նին այդ ընկերների հետ։ 26 տար… անցան, ոչ մի լուր չունիմ այժմ … որ այդքան լաւ յիշողութեամբ … րագրում էք եւ ճանաչում այդ խմ… ընկերներին, խնդրեմ տեղեկացնէ… ո՞ւր է իմ յիշեալը՝ Արշակը, … մինչեւ ո՞ր Թումանը կարող էք … մանալ նորա ուր լինելը։

Հ. Ենգիբարեան

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԴԻՐՔԸ

Ի՞նչ է այս Եթովպիան որ աշխար… կրակի պիտի տայ։

Ֆրանսական թերթ մը կը պատա… խանէ թէ աշխարհի լաւագոյն դիրք… ունի Հապէշիստան, եթէ միջոցներ… ունենայ արժեցնելու։

Ան կ'իշխէ Կարմիր ծովու ամէնէ… նեղ կէտին (Սուէզէն յետոյ) այսինքն… Հնդկաստանի ճամբուն։ Կարելի է Ջի… Ճիպրալթար մը կազմել Հնդկաց Ովկ… կէանոսին համար։ Կապոյտ Նեղոսի… բերած ուրերով ու ցեխերով կ'իշխէ… Եգիպտոսի ու եգիպտական Սուտանի… բոլոր հարստութեանց, բաւական … լեններու մէջ թումբեր կանգնել … հարստութեանց մէկ մասը վար գնե… լու համար։ Ան կը հսկէ այն նոր … ճամբուն որ Գահիրէէն մինչեւ Բարե… յուսոյ Գլուխ կ'երկարի եւ որ Անգ… լիացիներուն աչքին լոյսն է։ Այնպէս… որ Եթովպիա երբ զինուի ու զարգա… նայ նոր զրութեամբ, պիտի դառնայ… անառիկ երկիր մը։

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— o —

Միքայէլ Արազ.— Եկած է ժամանակը, վերջնական ձեւ մը տալու ում վերջաւորող բառերու հոլովումին :

Նախ, հարկ է կրկնել թէ որ եւ է լեզուի մէջ բառերը միօրինակ կը հոլովին, այսինքն, որոշ, կարուկ կանոններու վրայ : Ցիշեցէք Ֆրանսերէնը, կարգ մը նախդիրներ կան, որոնք միօրինակ ձեւով, ըստ թիւի եւ ըստ սեռի, բառերու հոլովումին համար կը գործածուին : Նմանապէս անգլիերէնի մէջ, եւ գրեթէ նոյնպէս գերմաներէնի մէջ : Հայերէնն ալ հետզհետէ միաձեւ հոլովումի ջուրերը կ'երթայ եւ մեծ իրաւունքով : Բայց ուշադիր պէտք է ըլլալ կ'երթար : Որովհետեւ ժամանակէ մը ի վեր հակասութիւններ կը տեսնուին, այն միտքով որ հոլովները մերթ գրաբարաձեւ կ'ազաւաղուին, կը խառնուին :

Այսպէս, ում վերջացող բառերը կէս մը գրաբար, կէս մը աշխարհաբար սկսած ենք հոլովել, զարգացում, զարգացման, զարգացումէ, եւն. եւն. Մինչդեռ ընդ միշտ պէտք է մեր միտքէն վանել բառերու հոլովումին առթիւ ներդաշնակութեան կամ աններդաշնակութեան նկատումը, հոլովը կանոնի վրայ է, ոչ թէ ներդաշնակութեան :

Այսպէս, եթէ սովորական կամ ընդհանուր ձեւին վրայ պիտի չտանինք ումով բառերը, իրաւունք պիտի տանք ուրիշ ուրիշներուն, երբ զարգացման բացառականը ընդունին ու գործածեն զարգացմանէն : Եթէ դուն զարգացումին սեռականը զարգացման կ'ընես, ի՞նչ իրաւունքով կրնաս արգիլել զարգացմանէ բացառականը (գրաբար ձեւով, ինչպէս զարգացմանը) եւ այլքն ըստ կարգին : Ցետոյ, կրնա՞ս միթէ ընդունիլ մեր արդի լեզուին մէջ սա այլանդակութիւնները, զոր կը տեսնենք սակայն յաճախ — հետապնդմանց, պարպման, ուշացման ... Վերջին երկուքը մանաւանդ ապաստանի իրաւունք չունին, որովհետեւ «գրական» բառեր չեն, եւ գործածողները չարիք հասցուցած կ'ըլլան մեր լեզուին : Երբ բառը գրական չէ, անոր չի պատշաճիր ում ձայնիկը : Այդ տեսակ բառերուն գործածութեան յատուկ ձեւը կայ.— փոխանակ ըսելու պարպում, կ'ըսես՝ անհրեւոյթը — պարպել կամ պարպելը (իբրեւ գոյական) փոխանակ ըսելու ուշացում, կ'ըսես, — ուշանալ կամ ուշանալը : Ըստ այսմ, փոխանակ ըսելու՝ պարպման (ինչպէս գրուած էր) կամ նոյն իսկ պարպումի, կ'ըսես պարպելու : Այսպէս՝ պարպելու գործողութիւն,— փոխանակ ըսելու՝ ... ուշացման պարագային (ինչպէս գրուած էր) կ'ըսես՝ ուշանալու պարագային (նոյն իսկ ըսել՝ ուշացումի) :

Դառնալով ումին հոլովումին, կ'ըսենք. ում, ումի, ումէ, ումով, յոգնակին ալ՝ ումներ, ումներու, եւն. : Ահա, արդարեւ գեղեցիկ միօրինակութիւն մը : Ի՞նչ այլանդակ են մեր արդի լեզուին մէջ՝ պաշտամանց, զգածմանց, միտման կամ միտմանց, հակման կամ հակմանց հոլովակերտ ձեւերը, նաեւ խստամանց, եւ տակաւին աւելի դժուարին ձեւեր, զոր այս բոլորին չեմ յիշեր, թերեւս մոռցուածները յիշուածներէն աւելի գէշ : Գաղափարի այս կարգին վրայ, պէտք է, իմ տկար կարծիքով, այլ եւս գործածութենէ դադրեցնել անց, հանց, ւոց ձեւերը եւ ընդունիլ միայն երուն, եւն., բոլոր յոգնակիներուն համար : Դպրոցին մէջ ալ կրթութիւնը ո՛րքան դիւրին կ'ըլլայ : Բացառութիւնները թող մնան, կարելի է անոնց մէջէն ելլել : Դժուար չէ կարգ մը ընտանի բառերուն հոլովումի մէկ—երկու բացառիկ դէպքերը բացատրել եւ հասկցնել. կին՝ կնոջ, հայր՝ հօր, եղբայր՝ եղբօր, քոյր քրոջ, բայց ասոնց յոգնակին՝ սովորական ձեւով, ոչ թէ եղբարց, տիկնանց, մարց, հարց : Եթէ դուն անցին, հանցին վրայ պնդես, չես կրնար արգիլել սա վերջին բառերուն յոգնակի հոլովումին ձեւը, չէ՞ : Ցետոյ, բացառութիւնները երթալով կը պակսին միօրինակ կանոններու լուծին տակ : Այս պահուս յիշեցի սկզբանց բարբարիկ ձեւը, փոխանակ «սկզբունքներու» բնական ձեւին :

×

Բարեկամ մը անձնական նամակի մը մէջ գիտել կուտայ, թէ թատերգութիւն կ'ըլլա՞յ փոխանակ թատրերգութիւնի : Աս ի՞նչ ստուգաբանութիւն է, կը հարցնէ : Անշուշտ որ իրաւունք ունի : Նախ՝ այդ բարդածանց բառին առաջին մասը թատր է, երկրորդ մասը՝ երգ. ուստի՝ թատրերգ (շատ բնական) : Կրնաս դուցէ թատր բառին սեռական ձեւը՝ թատեր առնելով, ըսել թատրերերգութիւն : Բայց նմանաձայն գիրերուն պարագան իրաւունքով նկատի կ'առնես, եւ երկրորդ երը կը ջնջես, եւ կ'ունենաս թատերգութիւն (թատերերգութեան ձեւով) : Չեմ գիտեր, թէ թատերգութիւն գրողները այսպիսի մտածումի մը հետեւողութեա՞մբ արդեօք կը գալեն այդ բառին համար : Սակայն երեւութապէս միայն իրաւունք ունին այդպէս խորհողները : Այդ ձեւը կայ, այո, լեզուին մէջ, բայց բառին բուն ձեւին՝ այն է ուղղականին համար : Այսպէս՝ դուար (որ կը նշանակէ հօտ, տավար) իր եաւէն առնելով արածել բային արմատը արած, կ'ըլլայ դուարած (հովիւ), ոչ թէ դուարարած, վերը մեր բացատրած ձեւովը : Ըստ այսմ, թատր պէտք է առնել ուղղականով, ինչպէս որ է, որուն կցելով երգը՝ կ'ըլլայ թատրերգ, որ կը հնչուի յոյժ պատշաճօրէն եւ ապա՝ թատրերգութիւն ուղիղ ձեւը, ինչպէս քնարերգութիւն, սագերգութիւն :

Շարն. ընդ. հուպ :

ՏԱՐԱՉ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

— • —

ՄԵՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ՎԱԼԱՆՍ, (Ցառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէն, որ այս քաղաքին մէջ բոյն դրած էր 1925ին, 1932ի տագնապէն յետոյ, բոլորովին զառած եւ վերակազմուած, կրկին կը գտնուի շրջ. կոմիտէութեան դիրքին առջեւ : Վալանսի երիտասարդութիւնը քայլ առ քայլ կը մօտենայ Դաշնակցութեան, համոզուելով թէ իր հացեկան տառապանքի միակ մխիթարութիւնը անոր մէջ է :

Վալանսի կոմիտէն նկատելով որ թէ ընկերները եւ թէ համակիր չէզոք երիտասարդները աւելի սեղմ եւ տաք շրջանակ մը ունենալու եւ զանոնք սրճարաններու կեանքէն հեռացնելու միակ միջոցը գրադարանի մը հաստատումն է, յաջողեցաւ այդ պակասն ալ լրացնել, շնորհիւ ընկերներու եւ համակիրներու նիւթական եւ բարոյական ջանքերուն : Արդէն իսկ վարձուած է սրահ մը, շատ յարմար, որ կ'առնէ շուրջ հարիւր աթոռ : Ութսուն աթոռ ճարուած է, իսկ պակասն ալ շուտով կը լրացուի : Սրահին վարչութիւնը մշակած է կանոնագիր–ծրագիր մը : Գրադարանը կը կոչուի «Սիամանթօ» :

Ահա լուրջ եւ շինարար ձեռնարկ մը, իբրեւ պատասխան ուրիշներու վայրահաչութեանց :

«Ցառաջ»ը թող ներէ ինծի երկու խօսք ուղղելու ռամկավար թերթի թղթակիցին, իբրեւ վերջաբան : Այդ պարոնը քանի՞ լարի վրայ կը խաղայ, ռամկավար է, հօկ է, ուխտաւոր է եւ ութ — տասը տեսակ Հայր. Միութեան ալ անդամ է : Բայց այս բոլորէն որ մէկը զօրաւոր գտնէ անոր թմրուկը կը զարնէ, եւ թերթն ալ կը տայ առանց աջ ձախ նայելու : Կը բաւէ որ Դաշնակցութեան դէմ ըլլայ : Մեծ պատիւ պիտի ըլլար եթէ փորձէի պատասխանել :

Ն. Թէպոյեան

ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՍԷՆ ԺՈՐԻՈԶ, (Հօթ Սավուա), 19 օգոստոս.— Տարիներէ ի վեր Ֆրանսայի Ալպեաններու այս չքնաղ անկիւնը, Աննըսին եւ իր լիճը, որ մեր սիրելի հայրենիքի մէկ պատկերը կը ներկայացնէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներուն ժամադրավայր դարձած է : Այս տարի ալ խումբ մը երէց արիներ սկաուտ գործադիր խորհուրդի մասնաւոր արտօնութեամբ եկած ենք հոս մեր Ֆրանսացի եղբայրներուն հետ ընկերական կապը վառ պահելու, երեկոյեան խարոյկին շուրջ, հայկական երգերով ու պարերով : Մեր Սէն Ժօրիոզ հասած օրը հաճելի անակնկալի մը առջեւ գտնուեցանք, երբ ազգային դրօշներու բարձրացման արարողութիւնը պիտի կատարուէր : Մենք ալ հարիւրաւոր սկաուտներու շարքին երբ մեր սիրելի եռագոյնը պայուսակէն հանելով, իր պաշտելի ծալքերը հովին տալ կը պատրաստուէինք, օրուան պետը մեզ մօտ գալով յայտնեց թէ բանակավայրը արդէն պարզած է հայկական եռագոյնը, ի յիշատակ հայ սկաուտներու այցելութեան : Այդ վայրկեանին մեր սիրտը ուրախութենէն թունդ ելաւ կարծես ու պահ մը, ակամայ մտածեցինք մեր հայ փաթթոցաւորներուն վրայ ...

Այսպէս, մինչ անդին մեր հաբաշատ արիսնի եղբայրները իրենց ցեղն ու փառապանծ անցեալը կը մոռնան կառավարական կուսակցութեան մը ստիպման տակ, նոր երկիր եւ նոր մարդ շինելու յաւակնութեամբ, Սփիւռքի հայ երիտասարդութեան մեծ մասը երկփեղկուածութեամբ կը գործէ յանուն հայրենի արրութեանց :

Մենք հոս Սէն Ժօրիոզ, Իէս, Սթէլլա, Կրընոպլ, անդին Սթօքհոլմ եւ այլուր իբրեւ սկաուտներ ողջամիտ երիտասարդութեան հետ կը պանծացնենք եւ պիտի պանծացնենք Հայը, պանդուխտ Հայը, հետզհետէ աւելի ծանօթացնելով մեր օտարազգի արի եղբայրներուն՝ հայ ցեղին արժէքը, անոր ազատ եւ անկախ ապրելու կամքը :

Վ. Գալփաքճեան, Կ. Կէտիկեան

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք « ՅԱՌԱՋ »Ը

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

ՍԷՎՐԱՆ, 19 օգոստոս.— Համազգայինի տեղական մասնաճիւղին վարչութեան որոշման համաձայն, կիրակի առաւօտ կանուխ, իր բազմաթիւ անդամներն ու համակիրները հաւաքուեցան Նօթր Տամ տէ զԱնժ եկեղեցւոյ պաղ աղբերակին մերձակայ դաշտավայրը :

Բարձրադիր օդաւէտ վայր մը՝ չարան չարան ծառերով, որոնց զովաշունչ հովանիին տակ Հայկակներն ու Հայկուհիները իրենց ծնողքին հետ ամբողջ օրը մաքուր օդը ծծեցին եւ եւ համբաւաւոր աղբիւրին զուլալ ջուրն ըմպեցին : Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, խնջոյք, խաղեր, ազգային երգեր, շուրջպար, անվերջ խինդ ու ծիծաղ իրարու յաջորդեցին Համազգայինը յատկանշող ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը տակ : Մեր շուրջը նստած ֆրանսացի ընտանիքներ, ի տես մեր քոյրերուն ու եղբայրներուն զուարթ ու ոգեւորիչ խաղերուն համակրանքով մը կը դիտէին զանոնք :

Իրիկունը ուշ ատեն, ակամայ կը բաժնուէինք դաշտահանդէսէն, հայրենաշունչ երգերով թնդացնելով օդը :

Ներկայ մը

ՏԽՐՈՒՆԻ

Որբ մը եւս անշնչացաւ, 27 տարեկան,— Պօղոս Խաչատուրեան, ծնած Խարբերդ : Ընդհանուր տեղահանութեան ժամանակ ինքն ալ կը քաւէ հայ ծնած ըլլալուն մեղքը եւ կ'աքսորուի ծնողքին հետ : Հայր, մայր, քոյր, եղբայր կորսնցնելէ վերջ բախտը կ'ունենայ Այնթապի ամերիկեան որբանոցը մտնելու, ապա կը փոխադրուի Մարաշ : 1922ին Մարաշի պարպումով կուգայ Հալէպ, Պէյրութ, Ղազիր, Անթիլիաս, Մամըլթէյն, միշտ փոխադրուելով որբանոցէ որբանոց :

1923ի վերջերը որբերու առաջին կարաւանով կը մտնէ Ֆրանսա, Սարթի նահանգը, ուր քանի մը տարի թուղթի գործարան մը աշխատելէ վերջ կուգայ Փարիզ եւ կը յաջողի մտնել Սիթրօէնի գործարանը, բայց կը ճամբուի գործադրկութեան առաջին օրերուն :

Տարի մը անգործ մնալէ վերջ, կ'որոշէ սափրիչութիւն սորվիլ եւ կ'աշխատի Կարապետ եւ Սարգիս եղբայրներու քով (Փորթ տ'Իթալի) : Շուտով խանութի մը տէր կը դառնայ Իսիի մէջ, բայց անողոք հիւծախտը վրայ հասնելով կը գամէ անկողին : Երկու ամիս պանդոկի մը մէջ քաշքշելէ վերջ, կը համոզենք որ հիւանդանոց մտնէ : 18 օր կը մնայ Լաէնէք, ուր կը հաստատեն թոքախտը եւ տեսնելով որ բարւոքում չկայ, կը փոխադրեն Լաոշֆուքօ, ուր կը մնայ հինգ ամիս առանց որ եւ է բարեփոխման : Մահը տեղի ունեցաւ օգոստ. 12ին :

Դժբախտ երիտասարդը շատ սիրուած էր իր ազնիւ բնաւորութեամբ : Դառն է իր կորուստը մեզի ընկերներուս համար : Վերջին այցելութեանս ատեն շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. Փիլիպպոս Քէչէշրիքեանին որ իրեն պէս հիւանդանոց ինկած ըլլալով մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր, նոյնպէս բոլոր այն ընկերներուն որ կ'այցելէին իրեն :

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՐԺԱՆ ԽԱՂ ՄԸ

— o —

« Ցուսաբեր » կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 օգոստոս).

— « Տուինք մանրամասները, իր տեսակին մէջ նախընթացը չունեցող այն անարգ խաղին, որ տեղի ունեցած է Պաղտատի մէջ : Տուեալ պարագային պաղտատցի պլոքին չունի մինչեւ իսկ այն «մխիթարանք»ը, ինչ որ իր հոգեկիցն ունէր Հօթէլ Մաքքինիֆի մէջ : Հոն, վերջապէս, կարելի եղաւ զոյգ ժողովներու պատրանքը ստեղծել, անզոյ երեսփոխաններու անուններ շարել, սուտ արձանագրութիւններ կազմել եւ մոլորանքի մատնել հանրութեան այն մասը, որ տրամադիր է մոլորուելու : Պաղտատի անարժան խաղին մէջ այս դիւրութիւններն իսկ կը պակսին :

Կարելի չէ ուրանալ, թէ Իրաքի Գաւառականը 30 անդամներ ունի (27ը աշխարհական, իսկ 3ը՝ հոգեւորական), որոնցմէ 27ը ներկայ էին օգոստոս 3ի նիստին (մէկը նիստի ընթացքին կը մեկնի) :

Կարելի չէ ուրանալ, թէ 26 երեսփոխաններէն 13ը, Գաւառականի մէջ ամօթալի տեսարաններու տեղ չտալու համար, ձգեցին նիստը եւ ի նշան բողոքի հեռացան ժողովէն :

Կարելի չէ ուրանալ, թէ Գաւառականի օգոստոս 3ի նիստի օրակարգին մէջ առաջնորդի ընտրութեան խնդիր չկար :

Կարելի չէ ուրանալ, թէ հակառակ ներքին կանոնագրի ոգիին եւ տառին՝ երեսփոխաններէն 13 հոգի քաշուելէ ետքը ժողովէն, փոքրամասնութիւն մը, օգտուելով առիթէն, փորձեց ամենէն անպատիւ, ամենէն գռեհիկ, ամենէն գազիր եւ փողոցին միայն վայել ստորին ձեւերով լուծել ծանրակշիռ խնդիր մը, այն է՝ բովանդակ Իրաքի հայ գաղութին վերաբերող առաջնորդութեան հարցը :

Կարելի չէ ուրանալ, թէ Թուրէն Մանասեան կոչուած անպատիւ փոքրամասնութեան մէջ մնացած 13 ընկերներէն ընդամէնը ինը հոգիներու քուէները շահեցաւ, այսինքն ոչ իսկ լրիւ ՄԷԿ—ԵՐՐՈՐԴԸ Գաւառականի ձայներու (30), իբրեւ «առաջնորդ» Իրաքի ...

Կարելի չէ, վերջապէս, ուրանալ, թէ այս անարգ ու ամօթալի խաղին ձայնի իրաւունքով մասնակցեցաւ նաեւ ժողովին նախագահը, պարագայ մը, զոր նախատեսած է Օրէնքը եւ մերժած սկզբունքով :

Մեզ կը թուի, որ գաղթահայ բոլոր պայքարներու մէջ, 1920էն ասդին, պլոքին — բոլշեւիզմի այս տիպար հոգեզաւակի — բարոյական պատկերը երբեւան եկած չէ այնքան պայծառ գծերով, այնքան յստակ արտայայտութեամբ եւ այնքան հարազատ շունչով, որքան Պաղտատի մէջ :

Պաղտատի խաղը անգամ մը եւս կը պարզէ բնոյթը այն միւս խաղերուն, որ տեղի ունեցան Նիւ Եորքի, Ֆրէզնոյի եւ այլ վայրերու մէջ : Որովհետեւ ամենուրեք նոյն մարդիկն են, միեւնոյն բարոյականով եւ նոյն գործելակերպով,— ոսկրը ոսկրէն եւ արիւնը արիւնէն :

Կը սիրենք հաւատալ, որ զուր պիտի անցնի նաեւ այս խաղը : Պաղտատի պլոքին այն համոզումին է, թէ Թուրէն Մանասեանը ընդհանրապէս մարդկային արժանապատուութեան մասին որ եւ է գաղափար չունի : Մենք փիչ մը աւելի լաւատես ենք այս մասին : Այս փիչն իսկ բաւական է սակայն, որ նոր ու անարժան խաղով մը վերստին չփոթորկուի ամբողջ գաղութի մը կեանքը» :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ օգոստ. 16ին, Հայոց եկեղեցին, եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Իսիի գերեզմանատունը : Ներկայ էին մօտ ութսուն ընկերներ եւ բարեկամներ, երեք ծաղկեպսակներով :

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի ընկեր :

Ա. Նազուպեան

ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ՍԱՐՍԱՓԸ

Ալպանիոյ մէջ վերջերս կրկին խռովութիւն մը ծագեցաւ : Նման դէպքեր պարբերաբար կը խռովեն այդ փոքրիկ երկրին հանդիստը :

«Լ'Էնթրանսիժան» կը պատմէ թէ վերջերս Վալոնա բնակող ընդդիմադիր մտաւորական մը հրաւէր կը ստանայ Տիրանա, կառավարական պալատը երթալու : Խնդիրը յայտնեց ազգականի մը որ զոչեց.

— Տիրանա՞ կանչուեցար : Ահա քաղաքականութեան խառնուելուդ փորձանքը : Հաշիւդ մաքուր է : Քու տեղդ եթէ ըլլամ կը փախիմ արտասահման :

Եւ սակայն դժբախտը կ'որոշէ պատասխանել հրաւէրին, հրաժեշտ կ'առնէ ընտանիքէն, ձի կը ցատկէ եւ երկու օրէն մահուան սարսափներու մէջ կը մտնէ քաղաքապետարան, ուր իր բարեկամները սիրալիր կ'ընդունին զինքը.

— Մեր շնորհաւորութիւնները, սիրելիս, նախարար անուանուեցար ...

Աւելի ինքնատիպը կայ : Չէ՞ որ Սպանիոյ մէջ Ալքալա Զամորա բանտէն ելաւ վերջերս հանրապետութեան նախագահ ըլլալու համար ... :

ԱՍՏՈՒԱԾ ԱԼ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ... ՄԵՐԿԵՐԸ

Ֆրանսայի կարգ մը ծովեզերքի քաղաքապետները կ'արգիլեն կիները շատ բաց հագուստ հագնիլ, եւ կը պահանջեն բաւական պարկեշտ տաբատներ իբր լոգանքի հանդերձ :

Բայց անգլիական ծովեզերքի մը հոգեւոր հովիւը այսպէս չի խորհիր : Ընդհակառակն կը թելադրէ "որ լողազգեստով եկեղեցի յաճախեն : Այս կնամեծար եւ գուցէ կնամոլ ալ հովիւը բեմէն յայտարարեր է.

— Պաշտամունքի գալու համար զոց հագուստը հին ժամանակներու յատուկ է : Եկէք հոս ինչպէս որ էք : Ձեր հոգին աւելի կարեւոր է քան ձեր հանդերձը ... :

«ՎԷՄ»
Հանդէս Հայ Մշակոյթի
Եւ պատմութեան
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Տարեկան բաժանեգինը 60 ֆր.
Դիմել «Ցառաջ»ի վարչութեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Շատ չանցած ամէնքն ալ կը ձերբակալուէին, միայն Սավֆէթը որոշ ժամանակ չէին կրնար ձեռք ձգել, մինչեւ որ Աւստրօ-հունգար հիւպատոսարանի թարգման Պ. Լազարի տան մէջ կը ձերբակալեն եւ կը բանտարկեն :

Բայց նկատելով որ այդ դէպքը քապիթիւլասիոններու առանձնաշնորհին դէմ էր, Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի հրամանով Ճէմալ փաշա կը ստիպուի պաշտօնական համազգեստով ներկայանալ դեսպան կոմս Փալլավիչինիի, ներողութիւն խնդրելու համար :

Պետական հարուածի այս փորձը մասնաւոր արձանագրութիւն ունի Պոլսոյ ոստ. տեսչութեան մօտ : Ձերբակալուածները զանազան պատիժներու կը դատապարտուէին : Իշխան Սապահէտտին ազատ կը մնայ որովհետեւ Թալէաթ պէյ որ այն ատեն Իթթիհատի կոմիտէին ընդհ. քարտուղար էր, կը ջանայ իշխանին հետ համաձայնութեան գալ եւ խնդրած է Ճէմալէն յետաձգել անոր ձերբակալումը, մինչեւ որ շօշափելի ապացոյց մը ձեռք անցնի : Իշխանը սակայն կը շարունակէ եղեր իր ձեռնարկները, այս անգամ իր մտերիմ բարեկամ Տոքթ. Նիհատ Րէշատ պէյի յանձնելով գործին նկարչութիւնը : Ասիկա մէկ կողմէ Թալէաթի հետ կը տեսնուի Իթթիհատի եւ իշխանին միջեւ համաձայնութիւն գոյացնելու համար, միւս կողմէ կը պատրաստէ ըմբոստութիւն մը, իբրեւ վերջին նպատակ ունենալով Թալէաթ պէյը եւ Մահմուտ Շէվքէթ փաշան սպաննել : Ճէմալ ամէն օր կը տեղեկանայ բժիշկին քաջագործութիւններուն եւ սակայն անոր երկլեզու քաղաքականութիւնը այնքան կը ծածկուէր իր ազնուաշուք տիպարին շնորհիւ, որ Թալէաթ չէր հաւատար Ճէմալի մերկացումներուն եւ յանցաւոր կը բռնէր տեղեկատու պաշտօնէութիւնը, մինչեւ որ բացայայտ ապացոյցով մը ամբողջութեամբ կը համոզուի :

Օր մը բժիշկը նորէն տեսակցութիւն պիտի ունենար Թալէաթի հետ, բայց ատկէ առաջ պիտի տեսնուէր իր դաւակիցներուն հետ : Շատ գոհ այս խօսակցութենէն, հրաժեշտ կ'առնէ մաքիավէլական ժպիտով մը՝ «հիմա ալ Թալէաթ պէյի հետ հասկացողութեան մասին խօսինք» ըսելով : Ճէմալ ջանք կը թափէ որ Թալէաթի բոլորովին հաւատարիմ մէկը վկայ ըլլայ այս անցքին : Վերջապէս Թալէաթ կը համոզուի : Նիհատ պէյ սակայն, կռահած էր գալիքը եւ յաջողած էր փախչիլ, երբ զինքը ձերբակալել կ'ուզէին : Իր ընկերներէն շատերը կը բանտարկուին եւ կը կազմեն երկրորդ խումբը պատերազմական ատեանին առջեւ : Իշխան Սապահէտտին հրապարակէն կ'անհետանայ, յետոյ կ'իմացուի որ անգլ. դեսպանի թարգման Ֆից Մօրիսի եւ զին. կցորդ Թիրըլի մօտ անգլիական տան մը մէջ ապաստան գտած էր : Ճէմալ չի կրնար ըմբռնել թէ ինչպէս իշխանը, որ մեծ քաջութեամբ դաւադրութիւն պատրաստած էր, իր ամբողջ ծրագիրը մէկէն երեսի վրայ ձգելով փախուստ կրնար տալ : Բայց երբ յետոյ Պոլսէն Պերլին ճամբորդութեան ընթացքին այդ մասին կը խօսին, Թալէաթ փաշա կ'ըսէ .

— «Երբ դուք ինծի հիմնական ապացոյց տուիք իշխանին եւ բժիշկ Նիհատի խարդաւանանքին, ըմբռնեցի թէ որոշած էք զանոնք ձերբակալել եւ իշխանին խորհուրդ տուի իր մէկ հաւատարիմին միջոցով որ կարելի արագութեամբ անհետանայ, այսպէս կրցաւ ճողոպրիլ» :

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, կ'ըսէ Ճէմալ փաշա, ես ինքս էի որ ապրիլ 13ի (31 մարտ) դէպքերուն ատեն իշխանը ազատած էի, երբ գործող բանակին կողմէ ձերբակալուած եւ պատերազմական նախարարութիւն տարուած էր : Հազիւ լսած, Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի ներկայացած էի յայտնելով որ իշխանին հանդէպ առաջադրուած դատը արտօնելի չէ : Եթէ Պոլիս եկած ենք խաղաղութիւնը խանգարողները մէջտեղէն վերցնելու համար եւ փողոցի քաղաքագէտներու անամօթ գործելակերպին դէմ պայքարելու, արդարացի չէ որ նոյն ընթացքը բռնենք իշխանին եւ ընդհանրապէս այնպիսի անձնաւորութեանց հանդէպ որոնք ուրիշ քաղաքական արժէք եւ համոզում ունին քան մենք : Շէվքէթ փաշա ազատ արձակելու հրաման տուաւ : Այն ատեն ընդունելութեան մեծ սրահը գացի, ուր իշխանը մայր սուլթանին հետ կը սպասէր, եւ քաղաքավարօրէն ներողութիւն խնդրելով, «Ազատ էք» ըսի :

Այս անգամ սակայն քննութեանց արդիւնքը ցոյց տուած էր թէ 13 ապրիլի անցքերուն շատ մը կազմակերպիչներէն մէկն ալ իշխանն էր եւ երբ մահափորձի մը նախապատրաստութեան իր մասնակցութիւնը կասկածէ զերծ էր, ահա դարձեալ կ'ազատէր ան Թալէաթի պաշտպանութեամբ :

Օր մը, իշխանը դեռ փախուստ չի տուած, Ճէմալ փաշայի քով կուգայ եղբայրը՝ իշխան Լութֆուլլահ պէյ, անձնական գործի մը համար : Ճէմալ խօսքը Սապահէտտինի վրայ բերելով կ'ըսէ թէ ան իր կոչերուն մէջ հոս թէ Եւրոպա կը պատմէ թէ մարդասպաններ են Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կուսակցութեան (Իթթիհատի) վարիչները, որոնք իրենց ձեռքերը արիւնով ներկած են : Թէեւ այս ըսուածը իրականին համապատասխան չէ, բայց ենթադրենք պահ մը թէ այդպէս ըլլայ, սակայն ասոր դէմ կայ այն պնդումը թէ բոլոր ընդդիմադիրները, իշխանն ալ մէջը ըլլալով իրենց ձեռքը արիւնը թաթխած են ոչ պակաս քան իթթիհատականները ... յետոյ իշխանը որ «Ազատադրութեան սպաներ» անուն խումբին կազմութեան մասնակցած էր, Ալպանիոյ յեղափոխութենէն հեռու չէր կեցած : Նորէն Վսեմութիւնը իր մասին չի կրնար ազատիլ արիւնի պատասխանատուութենէն : Իշխանը պէտք էր իրականութիւնը ընդունէր եւ խոստովանէր թէ որոնք մարդասպան կը կոչուին, կարելի՞ է այսպիսի որակում, երբ մարդիկ միմիայն ինքնապաշտպանութեան համար գործած են :

Լութֆուլլահ կը պաշտպանէ իր եղբայրը թէ Սապահէտտին անկարող է իր ձեռքը արիւնի մէջ թաթխելու եւ այդ ամէն գործերուն հետ կապ չունի : Թէեւ ի վերջոյ կը խոստանայ իր եղբօրը յայտնել Ճէմալի ըսածները : Քանի մը օր վերջ դարձեալ կը հանդիպին իրարու եւ Լութֆուլլահ կը պնդէ թէ սխալ տեղեկութիւն ունի Ճէմալ եւ կ'աւելցնէ թէ Սապահէտտին քաղաքական սկզբունք մը ունի որուն մէջ կը տեսնէ իր իտէալը եւ կը պայքարի միայն խաղաղ միջոցներով իրականացնել զայն : Ամէն արիւնահոսութիւն նողկանք կ'ազդէ իրեն եւ չի կրնար ըմբռնել թէ ինչպէս զինքը արիւնոտ յեղափոխութեան պաշտպան կամ նոյնիսկ զայն կազմակերպող կը նկատեն :

(4) (Շար.)

գործեն պատերազմի համար, պատերազմ մը որ Ափրիկէէն պիտի փոխադրուի Եւրոպա եւ աշխարհի ուրիշ մասերուն մէջ։ Եթէ հարկ ըլլայ կռուիլ, պիտի ունենանք պատերազմ մը վճռական, անողորմ, կործանում՝ ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն,— ահա թէ ուր կրնայ հասնիլ առնական եւ արդար գայրոյթով լեցուած ժողովուրդ մը, որ գիտակցութիւնն ունի իր դերին՝ պատմութեան առջեւ եւ որ կը պաշտպանէ իր ապրելու եւ աշխատելու իրաւունքը, ինչպէս եւ իր պատիւը։ Այս սպառնալիք չէ ո եւ է մէկուն դէմ, այլ պատասխանը սպառնալիքին։ Ոչ մէկ բան կրնայ կեցնել Իտալիան։ Թող հրճիգ հրշէջները որոճան, սպասելով իրենց ծրագիրներու արդիւնքին։ Անոնք աւելցուցած են, այն հաշիւը զոր Եթովպիա պիտի վճարէ Իտալիոյ, ինչպէս եւ այն պատճառները որոնց հիման վրայ Իտալիա կը պահանջէ հիմնական եւ ամբողջական հատուցում»։

Իտալական հիւպատոս մը վիրաւորուեցաւ

Առջի օր մեծ յուզում տիրեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, երբ հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ Ատտիս – Ապէպայի իտալական հիւպատոսը ծանրապէս վիրաւորուած է, պտոյտի մը ընթացքին։ Բոլորն ալ կը կարծէին թէ հիւպատոսը զոհ գացած է Հապէշներու յարձակման. բայց շուտով ճշդուեցաւ որ դէպքը հետեւանք է արկածի մը։ Հիւպատոսը որսի գացած էր Հապէշիստանի լեռները, երբ իր հրացաններէն մէկը քննած ատեն, գնդակ մը թռաւ եւ մխուեցաւ թոքին մէջ։ Կեանքը վտանգուած չէ, բայց վէրքը շատ նուրբ գործողութեան մը կը կարօտի։

Իտալական ռազմափորձերը 500000 զինուորով

Իտալական մեծ ռազմափորձերը կը սկսին այսօր, մասնակցութեամբ կէս միլիոն զինուորի, որոնք կեդրոնացած են Պրէննէրի մէջ (աւստրիական սահմանագլուխ)։ Մուսոլինի անձամբ պիտի ղեկավարէ գործողութիւնները, որոնք պիտի կատարուին նորագոյն ռազմավարութեամբ եւ ամենավերջին սպառազինութիւններով։ Գործողութեանց կը մասնակցին նաեւ բազմաթիւ նախարարներ եւ պաշտօնատարներ, համաձայն իրենց զինուորական աստիճանին։ Դէպի սահմանագլուխ տանող բոլոր ճամբաները խճողուած են զինուորական կարաւաններով։ Ամէնէն կարեւոր ռազմափորձը պիտի կատարուի կիրակի օր, երբ ընդհանուր արշաւանքի մը ազդանշանը տրուի։

Յարձակման նպատակը պիտի ըլլայ Ալպեան կիրճերէն իջնել դէպի Տրէնտէնի հովիտը։ Երկրորդ բանակը անմիջապէս պաշտպանողականի պիտի ձեռնարկէ։ Ամբողջ շրջանը ծածկուած է զինուորական շինութիւններով, որոնց մէջ պիտի գործեն 19 զօրաբաժինները։ Ռազմափորձերուն գլխաւոր նպատակն է փորձել մեքենաշարժ բանակին ուժը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Խ. Միութեան ծանրութեան ախոյեանը, որ Փարիզ կը գտնուի, առջի օր նոր յաղթանակ մը շահեցաւ Իսի – լէ – Մուլինոյի մէջ, վերցնելով 142 քիլօ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուած են Ալպանիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերուն։ Քննութենէն կը հաստատուի թէ յեղափոխական շարժումը շատոնց սարքուած էր։ Դաւադրութեան մեղսակից կը համարուին շատ մը երեւելիներ։ Նախկին վարչապետը եւ իր չորս ընկերները յաջողած են փախչիլ իտալական մակոյկի մը մէջ նստելով եւ զէնքի սպառնալիքի տակ դէպի իտալական ափը քշել տալով։

ԾՈՎԱԿԱԼ ՔՈՆՏՈՒՐԻՈԹԻՍ, Յունաստանի հանրապետութեան առաջին նախագահը, որ քաշուած էր հանրային կեանքէ, մեռաւ օգոստոս 22ին, 80 տարեկան հասակին մէջ։ Հանգուցեալը կարեւոր դեր կատարած է 1897ի թուրքեւհելլէնական պատերազմին եւ 1912 — 13ի պալքանեան պատերազմին մէջ։ 1915ին ծովային նախարար էր, եւ օգնեց Վենիզէլոսի՝ Սելանիկի առժամեայ կառավարութիւնը կազմելու, երբ Յունաստան մասնակցէր համաշխարհային պատերազմին։ 1920ին, երբ Ալեքսանդր թագաւորը մեռաւ, խնամակալի պաշտօն վարեց, սպասելով Կոստանդինի վերադարձին։ Եորկիոս Բ.ի փախուստէն քիչ յետոյ, 1923 դեկտ. 18ին նորէն իշխանութեան գլուխ անցաւ եւ երբ հանրապետութիւն հռչակուեցաւ 1924ին, նախագահ հռչակուեցաւ։ Այդ պաշտօնին մէջ մնաց մինչեւ 1929ին։

ՏԱՔԸ ՓԱՐԻԶԻ մէջ մինչեւ 33 աստիճանին հասնելէ յետոյ, մեղմացաւ երէկ, շնորհիւ տեղատարափի մը։

ԹՈՒԼՈՆԻ վերջին դէպքերուն առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ երեւան հանուած է գաղտնի ծրագիր մը, որ պիտի գործադրուէր յարմար ժամուն։

ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԻ (Գ. Միջազգային)ը ընդհ. քարտուղար նշանակուեցաւ պուլկար ծանօթ գործիչը, Տիմիթրով, որ այնքան քաջութեամբ ճակատեցաւ Գերմանիոյ մէջ, երբ կ'ամբաստանուէր իբրեւ մեղսակից խորհրդարանին հրկիզման։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԷՍԻՆԻ Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական միութեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Պ. Խ. Վարդապետեանի բնակարանին մէջ։

Օրակարգ.— Խիստ կարեւոր ընթացիկ հարցեր, հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։

Ծանօթ.— Ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք չունին այն անդամները, որոնք չեն վճարած իրենց տարեկան անդամավճարները մինչեւ ժողովին օրը։

■■■

Փարիզի «Բարձր Հայք»ի վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ փակած է ի նպաստ Մարսիլիոյ իր անգործ հայրենակիցներուն հանգանակութիւնը, հետեւաբար կը խնդրէ Մարսիլիոյ իր քոյր միութենէն իմացընել իր հասցէն եւ դրամին փոխադրութեան ձեւը։

Միութեան հասցէն.—
V. Itchkalatzian, 9, Rue Jouye-Rouve, Paris (20).

Վարչութիւն

Nos Principes
Etre Électique
Dire La Vérité
Etre Juste Pour Tous

BULLETIN MENSUEL de la LIGUE DE DÉFENSE GÉNÉRALE

Politique, Juridique, Economique, Financier & Littéraire.
Direction-Administration: 159, Rue LAFAYETTE. PARIS (10) (Gare du Nord).

Notre Tache:
Défendre la Cause Des Faibles
Faire Réparer les Injustices Commises

ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ ՊԷՐՆԱՐ–ՎԱՀԷ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ
իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի Համալսարանէն։

«Compte chèque postal: Paris 1874-99 «Ligue de Défense Général». Adresses télégraphique: Ligdefgen - Paris. Tél. Nord 68-02. Paraît le 15 de chaque mois.

Abonnements: France: Un an 15 fr., 6 mois 8 fr. Etranger: Un an 20 fr., 6 mois 12 fr. Le numéro: 1 fr. 25

Մեր **Bulletin Mensuel**ի վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու իր ընթերցողներուն թէ մեծ արձակուրդներու հետեւանքով 4րդ եւ 5րդ թիւերը միասին լոյս պիտի տեսնեն 8 էջ, պատկերազարդ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին, այլազան բովանդակութեամբ։ Անոր մէջ կարդալ մասնաւորապէս մեր յօդուածը «Հայ եւ Ռուս գաղթականներու իրաւական վիճակը, 1928 Յունիս 30ի ժընեւի համաձայնութիւնը եւ Գաղթականաց Օֆիսներու յասկացումները»։

Միւս կողմէ, լուսաբանելու համար կարգ մը աննպաստ զրոյցներ զանազան ազգային հաստատութեանց մասին, մեր ամսաթերթին վարչութիւնը յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամիսէն սկսեալ պիտի կազմակերպէ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ իրաւագէտներու «Խորհրդական դատավարութիւններ» Սօսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ։ Ամէն կերպով հոգ պիտի տարուի արդար դատաստանի համար։ Ուրեմն անոնք որ կ'ուզեն ստանձնել «ամբաստանող»ի դերը, պէտք է Սեպտեմբեր 30էն առաջ մեր թերթին վարչութեան հասցնեն իրենց գրաւոր ամբաստանութիւնները եւ նշանակեն իրենց փաստերը։ Պէտք է նոյնպէս նշանակեն անունն ու հասցէն այն վկաներուն, որ կ'ուզեն ունկնդրուիլ տալ «դատարան»ին։ Ամբաստանեալները պիտի հրաւիրուին տեղւոյն վրայ ծանօթանալու իրենց դէմ եղած ամբաստանութեանց, եւ ներկայացնել կամ ներկայացնել տալ իրենց պաշտպանութիւնը Ատեանին։ Ջներկայանալու պարագային՝ դուրսէն «պաշտպան» մը պիտի նշանակուի։ Երդուեալները, որ վիճակահանութեամբ պիտի ընտրուին ներկաներուն մէջէն, լսելէ յետոյ «Ընդհ. Դատախազ»ի ամբաստանութիւնները, «Ատեան»ին կողմէ իրենց տրուած հարցումներուն պիտի պատասխանեն այո՛ կամ ոչ։ Անկէ վերջ Ատեանը պիտի տայ իր ՎՃԻՌԸ։

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէք **Bulletin Mansuel**ը որ անհերքելի պէտքի մը գոհացում կուտայ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը 25 օգոստոս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Գրադարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի բոլոր Ենթակոմիտէները եւ Խումբերը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, Վալանսի Սիւամանթօ ընթերցասրահին մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ BOIS de CONDOS ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, զանազան անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ։

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ ՏԱՐՕՆԻ ՏԱՐԱԶՈՎ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆԻ։

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ։

Հաղորդակցութիւն.— կար տիւ Նորէն առնել շոգեկառք ժամը 8.49, 9.54, 10.20, 10.52, 11.28, 12.9, 12.22, 13.27 եւ իջնել վիլիէ-լը-պէլ կայարանը, ուր կը սպասեն ընկերներ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս կիրակի, առաւօտեան մինչեւ կէս գիշեր ՌՈՊԷՆՍՈՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ։

Տեսարան մը «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»էն

ՊՈՂՊԱՏԻ եւ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի կողմէ։

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ։ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ։

ՍԻՐՈՒՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Րոպէնսոն վերջաւորութիւն։

Մուտք 3 ֆրանք։

ՌՈՒՄԲԱՅԻԳ ՕԴԱՆԱՒ մը կրակ առաւ Մէցի մօտ իջած ատեն։ Դեր – տեղակալ մը ածխացաւ, երկու ենթասպաներ ծանր այրուցքներ ստացան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ խորհուրդը օգոստ. 22ին արտակարգ նիստ մը գումարեց Պոլիս, Ֆլօրիա, Աթաթիւրքի մասնաւոր ամառանոցին մէջ։ Բոլոր գործավարները յատկապէս կանչուած էին, թէեւ կ'ըսուի թէ նիստը պաշտօնական հանգամանք չունէր։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ, Սեպուհի, ՄՈՒՐԱՏԻ, ԽԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊի, ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇի եւ ուրիշներու յիշատակին։

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ, ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՇԱԹՕ ԿՕՄՊԷՐԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ՏԻՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Camp. «La Baronne» Route de Château Gombert. Սէն-Ժէռօմ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԴԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, մեներգ, բանախօսութիւն, անակնկալներ։

ՎԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի՝

ԱՆՈՒՇ ՋՈՒՐԻ ԼՈԳԱՆՔ (ՋԱՒԵՇ)

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.։

Որոշուած սահմաններէն անցնիլը արգիլուած է։

Արգիլուած է նաեւ դուրսէն բան ծախել։

Դպրոցական հանդէս Կրընոպլի մէջ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 15 Rue Bayard.

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։ Հանդէսին կը մասնակցին Փարիզէն եկած Հայ արհեստագէտներ ու գայլիկները, որոնք պիտի կատարեն զանազան սկաուտական խաղեր։

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԿԸՔԱՐՈԶԷ

Վաղը, կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ կը քարոզէ Կաթ. Նուիրակ՝ Տ. Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեան։

Խարբերդի ընդհ. երկսեռ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ Մարսիլաբնակ Խարբերդցիները, որոնք կը փափաքին մեկնիլ Հայաստան յառաջիկայ ներգաղթի կարաւանով, փութով արձանագրուել Միութեան քարտուղարին մօտ կողոսեան, 28 Ռիւ Տօմինիքէն, 13, կիրակի առաւօտները ժամը 11, միւս օրերը, կէս օրէ վերջ իրիկունները 8.30–10, ...Փառ, 2 Ռիւ Քոլպէր, կեդր... չութեան մօտ նախապէս արձանագրուողները պէտք չունին կրկին արձանագրութեան։ Միութեան ... ցէն է.—

Union Générale Mixte de Kharpert
281, B. P. Colbert. Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ձկայ մէկը որ յայտնի համարձակ Թէոդորոս թագաւորին դէմ գնէ, վասն զի անոր վրայ գերբնական զօրութիւն մը կը կարծեն թէ կայ, եւ անմահից կարգը դրած են. որովհետեւ փորձով տեսած են որ նա հարիւրաւոր պատերազմներու մէջէն չէ թէ միայն չէ սպաննուած, այլեւ ոչ մէկ վէրք մը ընդունելով՝ դուրս ելած է. անոր համար երբ կը տեսնեն որ իրենց վրայ յարձակելով կուգայ, աւելի լաւ կը համարին թողուլ փախչիլը՝ քան թէ կռուելով յաղթուիլ եւ ձեռք իյնելով կրակով այրուիլ. ինչպէս որ սկսած էր վերջերը այս կերպով մահացընել պատերազմի գերիները։

Ըսար – Ամպայի հարաւակողմը Կօճամ երկրին սահմանակից է Ակօ–Մըտըր գաւառը, որուն կ'իշխէ Ադա–Իմամը Թէոդորոսի կողմէն։ Այս իշխանը կռուոյ մը մէջ կը բռնէ Կօճամի երկրէն եկող ապստամբ մը՝ անոր 200ի չափ մարդիկներովը, եւ կը յանձնէ զանոնք իւր որդւոյն, որ հետն առած մէկ օրուան ճամբայ ալ յառաջ կուգայ դէպի Ըսար – Ամպա, եւ կ'ըսուէր թէ՝ մեր իշխանը գայն լսելով, յանկարծ վրայ հասնելով կը բռնէ Ադա – Իմամը, եւ լուր կը խրկէ անոր տղուն որ կալանաւորները թողու, ապա թէ ոչ՝ կ'ըսէ, չարաչար կը սպաննեմ հայրդ։ Այս լուրին վրայ բռնած մարդիկը թող տալէն զատ՝ ինքն ալ Թէոդորոսի դէմ ապստամբելով՝ Թէլլաք – Հայլօյի իշխանութեան տակ կը մտնէ, որուն կը հետեւին նաեւ իրենց Ակօ – Մըտըր գաւառին բոլոր ժողովուրդը։ Այսպէս Թէոդորոսի իշխանութեան տակ քանի մը գաւառներ միայն մնացին՝ երբ Մակտալա մեկնեցաւ գնաց նա. եւ անոր հեռանալէն զկնի մնացեալներն ալ ապստամբաց ձեռքն ընկան, ինչպէս եղան մեր իշխանաց տիրած երկիրներն ալ, ինչպէս պիտի տեսնենք յետոյ։

Հապէշու քրիստոնէից հոգեւոր իշխանութիւնը Խպտի առաջնորդի մը ձեռք է, որ Եգիպտոսէն կուգայ, եւ մեծ ազդեցութիւն ունի ռամիկ ժողովրդեան վրայ։ Այս առաջնորդին անունն էր Ապունա – Սէլամի, որ իւր ազդեցութիւնը չարաչար վարելով՝ գաղտնի թելադրութիւններովը բոլոր երկրին ապստամբելուն պատճառ եղած էր։ Անոր այս ընթացքը Թէոդորոսին ալ յայտնի ըլլալով՝ իբրեւ ոխերիմ թշնամի կը նայէր անոր, վերջապէս չհամբերելով՝ առաջնորդին բնակած Կոնտէր քաղաքը կործանել կուտայ, զինքն ալ բանութեամբ Մաքտալայի ամպան կը խրկէ եւ հոն բանտարկել կուտայ, ու դուրսը զօրքեր պահապան կեցընելով՝ չթողուր որ մէկը անոր հետ յարաբերութիւն ընէ։ Ապու – Սէլամի այս կերպ նեղութեան մէջ գտնուած ժամանակ՝ մեր Ըսար – Ամպա գալուն լուրն ալ անոր ականջը հասնելուն, իւր ցաւերը ու վիշտերը բազմապատկելով կը հիւանդանայ մերձ ի մահ, եւ սեպտեմբեր ամսոյն մէջ գերեզման կ'իջնայ։ Ասոր մահուան լուրը եւ մեր Ըսար – Ամպա հասնելնուս աւետիս գրեթէ մի եւ նոյն միջոցին Թէոդորոսին հաղորդուելով՝ իւր մեծամեծներուն կ'իմացընէ, եւ ամէնքն ալ կ'ուրախանան։

Մենք թէպէտ եւ թագաւորին կողմէն եկած բերկրալից լուրերուն վրայ ուրախ էինք, եւ ուրախութեամբ անոր գալուն կը սպասէինք, բայց ամէն օր մէկ մէկ տեսակ կասկածաւոր ձայներ լսելով՝ մեր ուրախութիւնը տրտմութեան կը փոխուէին, եւ մարդկային երկիւղներով մեր միտքերը կը պաշարէին։

Մեր լերանը եւ Արգ'ամպայի իշխանները օր մը իրենց մարդիկներովը երկրի մը վրայ գացին յարձակելու յափշտակելու եւ կողոպտելու. այս առիթը պատեհ համարելով, Մէհէմմէտ Եօնուզ անուն մահմէտականի մը հետ խօսք կապեցինք, որ արաբերէն գիր մը գրենք տանք իրեն որ տանի Թէոդորոս թագաւորի ձեռքը հասցընէ։ Մէհէմմէտ առջի բերան վախցաւ մեր խնդիրքը կատարել. եւ իրաւունք ունէր, վասն զի գիտէր որ իշխաններէն ծածուկ թագաւորին գիր տանիլը կասկած կուտայ անոնց եւ տանողը իբր յանցաւոր կը դատապարտուի. ասկէ ի զատ իշխանները միտքերնին դրած ըլլալով Թէոդորոսին զանձերն ու գոյքերը յափշտակելով ապստամբելու, անոր համար չէին ուզեր երբեք անոր մեր քովը գալը, այլ աւելի հեռանալուն կը սպասէին որ իրենց խորհուրդը ի գործ դնեն։ Այս ամէնը Մէհէմմէտ Եօնուզ աղէկ գիտնալով՝ չէր ուզեր գիրը տանիլ. բայց յետոյ համոզուելով յանձն առաւ կատարել մեր խնդիրքը ակնկալութեան յոյսերով։ Ուստի նամակը ծալլեցինք փոքր ծալքերով եւ կաշիի մէջ զետեղելով չորս դին կարեցինք ու համարէլի նման վզէն կախեցինք, ինչպէս սովորութիւն ունին միշտ այնպիսի պահարաններ եւ նուխայի ծրարներ կախելու։ Ծըլկայի տօնավաճառին վերջին օրը, որ էր հոկտեմբերի 11, ճամբայ ելաւ եւ չորրորդ օրը հոն հասաւ եւ նամակը թագաւորին մատոյց։

Նամակը ի ներկայութեան թղթատարին, ինչպէս որ սովորութիւն է, թագաւորին դիմացը թարգմանած ժամանակնին՝ ուրախութիւնը անոր երեսին վրայ կը սկսի փայլիլ, եւ ի նշան գոհունակութեան եւ ընդունելութեան նամակին՝ անմիջապէս ջուրի մը կը պարգեւէ թղթատարին։ Մէհէմմէտ Եօնուզ հոն թագաւորին տալիք հրամաններուն եւ գրին պատասխանին կը սպասէ, եւ իւր մէկ կողմին ձեռքով ամէն ինչ կ'իմացնէ մեզի։ Քանի մը օր սպասելէն կ'ընդունի թագաւորին մեր պատասխանէն զատ առանձին նամակ մըն ալ մեր լերանը իշխաններուն ուղղուած։ Իսկ մեր թղթատարը, ... վերը պատճառը պատմեցինք, անձամբ վախնալով նամակները բերելու, կը հարկադրի ուրիշի մը խրկելու. ան ալ միամտութեամբ գրին պատասխանն ալ միւսին հետ բերէ իշխանաց ձեռքը կը յանձնէ. անոնք չէ թէ միայն մեր նամակը չեն հաներ, այլեւ մեր ծածուկ թղթակցութիւնն իմանալով՝ կը սկսին ծուռ աչքով նայիլ մեզի. երբեմն ալ երեսնին կը խոժոռեն եւ բարեւ ալ կը դադարին, մինչեւ որ ապստամբութեան հուրը ընդհանուր բորբոքելով՝ կը թողուն կը փախչին լեռնէն, ինչպէս պիտի տեսնենք։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 25 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2892

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. 13ՐԴ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ

Ընկերներ եւ քաղաքացիներ,

Օգոստոս 21ին փակուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի ԺԳ. Շրջանային ժողովը, որ բացուած էր օգոստ. 15ին, Փարիզի մէջ:

Ամբողջ մէկ շաբաթ, ժողովը մանրամասնօրէն քննեց օրակարգի բոլոր հարցերը եւ ուրախութեամբ արձանագրեց որ կազմակերպութիւնը վերջին մէկ տարուան ընթացքին աւելի կազդուրուած է երիտասարդ նոր ուժերու մուտքով, եղած է աւելի կարգապահ եւ բացորոշապէս միակամ՝ գաղափարականօրէն:

Ժողովը գոհունակութիւն յայտնելով վերջացող տարեշրջանի ընթացքին կատարուած աշխատանքներուն համար, մշակեց համապատասխան ուղեգիծ՝ յառաջիկայ գործունէութեան համար:

Ժողովը զուգադիպած ըլլալով մեր գաղութի եւ առհասարակ ընդհանուր կացութեան ամէնէն մռայլ մէկ շրջանին, անշուշտ իր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնէր օրուան պահանջներուն վրայ:

Արդարեւ, ընթացիկ հարցերու քննութենէն անմիջապէս վերջը, այդ հոգերն էին որ տիրապետեցին օրակարգին վրայ: Առաւելապէս երիտասարդ ու աշխատաւոր, ժողովին պատգամաւորները անձնական փորձով գիտէին թէ ո՛րքան ծանր պարտականութիւններ կ'իյնան իրաքանչիւր դաշնակցական մարմնի, նոյն իսկ անհատներու վրայ, ստեղծուած կացութեան մէջ: Եւ մէկ – մէկ վերլուծման ենթարկուեցան այն բոլոր միջոցները որ կրնային մեղմացնել հայ աշխատաւորներու տագնապը՝ այս երկրին մէջ:

Առաջարկներու եւ բանաձեւերու քննութենէն երեւան եկաւ որ՝ ամէն բանէ առաջ կը կարօտինք ծրագրեալ եւ յարատեւ աշխատանքի, ապահովելու համար ե՛ւ ներգաղթ ե՛ւ տեղական պայմաններու մեղմացում:

Վերջին պարագան կ'ենթադրէ աւելի ուշադրութիւն՝ այս երկրի արհեստակցական եւ աշխատաւորական կազմակերպութեանց գործունէութեան, մնալով միշտ վերապահ անոնց քաղաքական ձեռնարկներուն հանդէպ:

Բուն ազգային ճակատի վրայ, Շրջ. ժողովը անգամ մը եւս հաստատեց անհրաժեշտութիւնը բոլոր ընդունակ ուժերու կեդրոնացման եւ համերաշխ գործակցութեան, մանաւանդ ներկայ պարագաներու մէջ, երբ հակամարտ եւ խաչաձեւեալ աշխատանքներու վնասը շատ ծանր կը ճնշէ աշխատաւոր ժողովուրդին վրայ:

Ժողովը դատապարտելով անպատասխանատու մարդոց եւ խմբակներու կարգ մը անիրագործելի եւ ցնորական ելոյթները, անհրաժեշտ գտաւ աջակցիլ այն բոլոր հաստատութեանց եւ մարմիններուն որ կրնան համախմբել ժողովրդական ուժերը եւ իրենց աշխատանքները վարել համաձայն գաղութի գերագոյն շահերուն եւ օրուան պահանջներուն:

Ժողովը նկատի առնելով անտեսական տագնապին չարիքները եւ մանաւանդ հայ աշխատաւորութեան զրկանքները եւ անստոյգ ապագան, յանձնարարեց համաժողովրդական ձեռնարկներ կատարել, գործակցական սկզբունքով եւ իրերօգնութեան դրութեամբ:

Անշուշտ այս անմիջական հոգերը չէին կրնար կլանել կազմակերպութեան ամբողջ ուշադրութիւնը, քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական ներկայ շփոթ կացութեան մէջ:

Գտնուելով արեւմտեան Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, ամուր փարած՝ կուսակցութեան հիմնական իտէալներուն, միշտ ընդունակ եռանդուն եւ գործօն աշխատանքի, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Շրջանը կ'ըմբռնէ թէ այլապէս ծանր եւ նուիրական պարտականութիւններ կ'իյնան իր ուսերուն վրայ:

Այդ պարտականութեանց գլխաւորն է՝ ոչ միայն տարածել Դաշնակցութեան գաղափարները, ոգեկոչել անոր յեղափոխական աւանդութիւնները, այլ եւ արթուն եւ կորովի կեցուածքով մը հակազդել բոլոր նահանջական տարրերու ջլատիչ աշխատանքներուն: Ու մանաւանդ արծարծել եւ ամրապնդել տարագիր երիտասարդութեան խոյանքն ու հաւատքը:

Վարժուած՝ հաւատաւոր եւ հետեւողական աշխատանքի, մեր կազմակերպութեան առոյգ ուժերը լայն ասպարէզ եւ հնարաւորութիւն ունին գործելու աւելի լայն ճակատի մը վրայ, միշտ ի խնդիր լաւագոյն օրերու:

Ուրեմն, դէպի գործ նոյն խանդավառութեամբ, աւելի քան երբեք համոզուած՝ թէ միայն ուժեղ եւ կենսունակ եւ ծաւալուն կազմակերպութեան մը միջոցաւ կարելի է իրականացնել մեր առաջադրութիւնները:

Դէպի գործ, իբրեւ մլիչ ուժ ունենալով այս արի ժողովուրդին անհնարին տառապանքները, եւ իբրեւ վահան՝ Դաշնակցութեան անյաղթ ոգին եւ աննկուն յարատեւութիւնը:

Կեցցէ՛ գաղափարական պայքարը, ի խնդիր հայ ժողովրդի ազատագրութեան:

Կեցցէ՛ բոլոր ընդունակ եւ հայրենատենչ ուժերու համերաշխութիւնը:

Կեցցե՛ն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ հայ ժողովուրդը:

ԴԻՒԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. ԺԳ. ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԵԹՈՎՊԻԱՆ

«Թշնամի, խռովարար ցեղին ի վեր»

ԶՕՐԱԿՈՉ՝ 15 — 80 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱԲԷՇՆԵՐՈՒՆ

Հաբէշական տագնապին սաստկացումէն խիեբ առաջին անգամ ըլլալով, Մուսոլինի շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ անգլեւամերիկեան գործակալութեան մը: Ահա իր խօսքերուն գլխաւոր մասերը.

— «Վերջին քառասուն տարիներու ընթացքին Եթովպիա թշնամի է եղած Իտալիոյ: Մենք փորձած ենք համաձայնութեան մը յանգիլ եւ 1928ին բարեկամութեան դաշինք մը կնքեցինք, որ չարունակ անտեսուեցաւ: Կացութիւնը երթալով վատթարացաւ: Հաբէշիստան յարձակեցաւ մեր զինուորներուն վրայ, ըսպաննեց մեր պաշտօնեաներն ու քաղաքացիները եւ այժմ բանակ մը կը պատրաստէ, մեր վրայ յարձակելու համար: Այս վիճակը չէր կրնար շարունակուիլ: Հետեւաբար որոշեցինք զգուշական միջոցներ ձեռք առնել եւ մեր զինուորները ղրկեցինք Էրիթրէի եւ Սոմալիի մեր գաղթավայրերը: Ես թշնամի չեմ որ եւ է ցեղի, բայց կը պնդեմ որ Իտալիոյ իրաւունքները յարգուին ամէն ցեղի կողմէ: Ահա թէ ինչ է մեր ուզածը Եթովպիոյ մէջ: Ես չեմ կրնար հաւատալ թէ Իտալիոյ ձեռնարկը Եթովպիոյ մէջ կրնայ խանգարել Եւրոպայի գործերը, քանի որ միայն տեղական եւ գաղթային հանգամանք ունի: Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը կը խանգարուի այն ատեն երբ մարդիկ չեն ուզեր ըմբռնել Իտալիոյ ապահովութեան եւ ծաւալման անհրաժեշտութիւնները: Մեր այս պատրաստութիւնները տարբերութիւն չունին այն զինուորական գործողութիւններէն զորս ուրիշ գաղթ. պետութիւններ կատարած են Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Անհրաժեշտ է հեռացնել այն հրձիգները որ կ'ուզեն արծարծել բոցերը»:

«Առաջնորդ»ը ալպոմ մը բանալով, թղթակցին մատնանշեց բազմաթիւ լուսանկարներ՝ որ կը ներկայացնէին Աղեքսանդրիոյ ռմբակոծութեան աւերները 1882ին: Յետոյ շարունակեց.

— «Իտալիա իր նպատակները յառաջ պիտի տանի Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, առանց անոր կամ հակառակ անոր: Ես չեմ կարծեր թէ իր սեփական ապահովութեան հոգատարը հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին: Պէտք է թոյլ տալ որ սխտակամօրէն ցեղը քաղաքակրթիչ առաքելութիւններ ղրկէ այն ժողովուրդներուն մէջ որոնք տակաւին չեն գիտեր քաղաքակրթութեան բարիքները: Այլապէս արեւմտեան ազգերը պէտք է յուսահատին իրենց ապագայէն:»

⁂ Իտալեւհաբէշական տագնապին սաստկացումէն ի վեր զինուորական ամէնէն բազմաթիւ առաքումները տեղի ունեցան այս շաբթու, Իտալիայէն, որ կ'ուզէ նոր թափով մը գործել, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարումէն առաջ: Մուսոլինի որոշած է 400,000 հոգինոց բանակ մը կազմ եւ պատրաստ պահել արեւելեան Ափրիկէի մէջ, ի հարկին վճռական հարուած մը տալու համար: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ երբ խաղաղասիրական միջոցները ձախողին, Իտալիա յարձակում պիտի գործէ առանց պաշտօնապէս պատերազմ հրատարակելու: Վերջին քանի մը օրուան ընթացքին տասը հազար զինուորներ ճամբայ հանուեցան Իտալիայէն: Ասոնց մէջ կը գտնուէին Մուսոլինիի երկու զաւակները, 17 եւ 19 տարեկան:

Հռոմի մէջ ջղագրգռութիւն պատճառեց այն տեղեկութիւնը թէ Անգլիա ի հարկին ճնշողական միջոցներու պիտի դիմէ, Իտալիան կաշկանդելու համար: Այդպիսի ընթացք մը պիտի նշանակէ պատերազմ, իսկ Իտալիա պատրաստ է պատերազմի համար, միեւնոյն ատեն 500,000 զինուոր կեդրոնացուցած ըլլալով մայր երկրին մէջ, աւստրիական սահմանին վրայ, ամփոփուելու առթիւ:

ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՀԱԲԷՇՆԵՐՈՒ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ թուրք զօրավար Մէհմէտ Պէհիլ (անշուշտ Վէհիպ), որ զօրաբանակի մը հրամանատար էր մեծ պատերազմի միջոցին, օգոստոս 23ին ճամբայ ելած է Ատտիս Ապէպայէն, Վալ – Վալ երթալու համար, յանուն հաբէշական կառավարութեան: Զօրավար Մէհմէտ խոյամ ըլլալով, պիտի ջանայ սիրաշահիլ Օկատէնի մահմէտական ցեղերը եւ ինք անձամբ պիտի ստանձնէ Հաբէշիստանի հարաւային բանակին հրամանատարութիւնը:

Հաբէշական բանակը հրաման ստացաւ պատրաստ գտնուիլ ամէն պատահականութեանց հանդէպ: 15էն 80 տարեկան բոլոր տղամարդիկը պէտք է պատրաստ ըլլան պատասխանելու կայսեր զօրակոչին: Առ այժմ խօսք չկայ ընդհանուր զօրաշարժի մասին, որ պիտի արուի այն ատեն երբ կայսրը նստի սպիտակ ձին, անձամբ ստանձնելու համար իր զօրքին հրամանատարութիւնը:

⁂ Հեռագրի մը համաձայն, ետ կանչուած են այն շուէտացի եւ պելժ սպաները որոնք հաբէշական բանակին մէջ կը ծառայէին իբրեւ մարզիչ:

⁂ Եգիպտոսի թերթերը կը գրեն թէ անսովոր գործունէութիւն կը տիրէ Սուէզի ջրանցքին մէջ: Այս առթիւ կը բողոքեն ջրանցքին փակման մտադրութեան դէմ, գիտել տալով թէ այդպիսի քայլ մը պատճառ պիտի դառնայ ընդհանուր պատերազմի:

■■■■■■■■

ՄԻՍԻՆ ԳԻՆԸ աժանցնելու համար խիստ հսկողութիւն կը կատարուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Կարճ պայմանաժամ տրուած է մասնաւորապէս Փարիզի մսավաճառներուն, որպէսզի համակերպին առաջարկուած գեղչերուն եւ ցուցակներ կախեն, այլապէս պատիժներ պիտի տնօրինուին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

142 ՔԻԼՕ

Թերթերը գրեցին թէ Ս. Համբարձումեան, Խ. Միութեան ծանրութեան ախոյեանը, որ Փարիզ կը գտնուի այս միջոցին, բոլորին հիացման արժանացած է, 142 քիլօ ծանրութիւն վերցնելով:

Գրաշար Հրանդ լուրը հազիւ տեսած, գդակը մէկդի նետեց բացագանչելով.

— Ի՞նչպէս կը փախցնէք այս կարեւոր լուրը... չըլլայիք բան է:

Եւ տպարան շարեց վերջին պահուն:

Թէեւ, սիրտը կոտրած էր, որով հետեւ Համբարձումեան նախապէս կրցած էր վերցնել 145 քիլօ, հռչակուելով ախոյեան:

Այս առթիւ, «հակայեղափոխական» միտքեր շրջան կ'ընեն գլխուս մէջ:

Կը մտածեմ.— երբ մէկ աշխատաւոր երիտասարդ կը յաջողի այսքան ծանրութիւն վերցնել եւ դառնալ խորհրդային ախոյեան,

Երբ խորհրդային սահմաններէն դուրս ալ կը դղրդայ իր համբաւը,

Երբ գիտենք որ Համբարձումեան այդ ամէնը կը պարտի ոչ միայն իր ֆիզիքական ուժին, այլեւ պողպատեայ կամքին,

Ինչո՞ւ բուն Երեւանը կը յամառի օրերը ամիս, ամիսները տարի դարձնել՝ «փետուր» ծանրութիւններով:

Ըսել կ'ուզեմ թէ ինչո՞ւ ան ալ իր կոչումին համապատասխան ծանրութիւններ չի վերցներ, եթէ ոչ մեր հոգերը թեթեւցնելու, գոնէ... համբաւ շահելու համար:

Օրինակ, եթէ հայ մարզիկին վերցուցած 142–145 քիլօն այլաբանական բացատրութեան մը վերածէինք, ի՞նչ ծանրութիւններ պիտի կախուէին Երեւանցիներու վիզէն եւ ոտքերէն:

Օրինակ՝ ներգաղթը:

Ինչո՞ւ Համբարձումեան պիտի յաջողի 142 քիլօ վերցնել մէկ անգամէն, իսկ խորհրդային իշխանութիւնը չպիտի կրնայ 142,000 հոգինոց զանգուած մը Եւրոպայի պողոտաներէն հայրենիք փոխադրել տասը տարուան մէջ:

Եթէ իր ուժը չի բաւեր, ո՞ր օրուան համար է ամենազօր եւ ամենակալ Մոսկուան:

Հո՞ղն է որ չի դիմանար, փո՞ղն է որ չի բաւեր, թէ ծանրութիւններ վերցնելու հոգն է որ դող կուտայ:

Մէկդի նետեցէք փետուրները եւ վարժուեցէք երկար վերցնելու,— 142 քիլօ՝ տարագիր ժողովուրդի հոգերէն: Փոխաբերաբար:

ՎԱՀԷ

ՕԳՈՍՏՈՍ 18Ի ՓԱՌԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի յիշատակ Եօվերովի եւ Քր. Միխայէլեանի

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ, 20 ԴՐՕՇ, 43 ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ

Երէկ ստացանք ընդարձակ թղթակցութիւն մը, Սօֆիայի տօնակատարութեան մասին, որ պսակուած է փայլուն յաջողութեամբ, միեւնոյն ատեն դառնալով ջերմ ցոյց մը հայեւպուլկար եղբայրակցութեան: Տօնակատարութեան մասնակցած են աւելի քան տասը հազար ժողովուրդ եւ 230 արիներ, 20 դրօշներով եւ 43 ծաղկեպսակներով:

Հանդիսութիւնները տեւած են առտուան ժամը 8էն մինչեւ գիշերուան ժամը 3, տօնական կերպարանք մը տալով Սօֆիայի: Շաբաթ իրիկուան դէմ Սօֆիայի ռատիօն տեղեկութիւններ կը հաղորդէր հանդիսութեանց մասին: Պուլկարական մամուլը մանրամասնօրէն նկարագրած է տօնակատարութիւնը, ջերմագին արտայայտութիւններով:

Մանրամասնութիւնները վերապահելով յաջորդ համարին, կը փութանք հաղորդել նաեւ հետեւեալ ուրախալիթ լուրը.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԱԾ ՎԱՅՐԸ ՊԻՏԻ ԳՆՈՒԻ

Քրիստափորի մահուան 30ամեակին առթիւ, Ցիշատակի Երեկոյթին մէջ ստեղծուած խանդավառութեան առիթով, առաջարկ եղաւ գնել Քրիստափորի եւ Վ. Քէնտիրեանի նահատակութեան վայրը: Առաջարկը արտաքոյ ընդունելութիւն գտաւ ներկաներուն կողմէ եւ անմիջապէս արձանագրուեցաւ շուրջ 16 հազար լէվի գումար մը: Արձանագրութիւնը պիտի շարունակուի:

Եգիպտոսի ազգ. կազմակերպութիւնները՝ («Համազգային», Կարմիր խաչ, «Յուսաբեր»ի խմբագրութիւն եւայլն), հաւաքաբար 5 անգլ. ստեռլին տրամադրած են Քրիստափորի նահատակութեան վայրի գնման:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻ

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն ստացանք հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Նապին Գարահիսարի «Ռազմիկ» հայրենակցական միութեան՝ Անդրանիկի յուշարձանի հանգանակիչ յանձնախումբը, որ համախորհուրդ յուշարձանի կեդրոնական հանգանակիչ յանձնախումբի հետ, ի նպաստ յուշարձանի շինութեան հանգանակութեան ձեռնարկած, եւ 1922 նոյեմբեր 20ին մեծ ցերեկոյթ մըն ալ կազմակերպած էր,— որ եղաւ արդիւնաւոր— ներկայիս կուգայ յայտարարելու թէ Զօրավարին մահուան տարեդարձին առթիւ յուշարձանի կեդրոնական յանձնախումբին և մասնաւորաբար անոր գանձապահ Պ. Արմենակ Համբարձումեանի խորհուրդով այս օրերս իսկ նոր թափով, գործը գլուխ հանելու յամառ առաջադրութեամբ որոշ ձեռնարկներ պիտի կատարէ, որուն մասնակից պիտի ըլլան բոլոր հայրենակցական միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները՝ կատարելու համար իրենց բարոյական եւ նիւթական ուշ մնացած պարտականութիւնները:

Մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն, մամուլի միջոցաւ եւ յատուկ շրջաբերականներով: Ատենադպիր՝ *Ա. Գարիկեան*, ատենապետ՝ *Մ. Քիպարեան*:

■■■■■■■■

ԻԶՄԻՐԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ գերեզմանատունը պղծուեցաւ օգոստոս 22ին, անծանօթներու կողմէ: Շատ մը գերեզմաններու քարերը խորտակուած են, դամբարաններ բացուած եւ անոնց պարունակութիւնը աջ ու ձախ նետուած է եւն.: Կը կարծուի թէ գողութեան համար եղած են այս բաները: Կարգ մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Փ. ԵԱՒՈՐՈՎԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ԽՄԲ. — Օգոստոս 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Սոֆիայի *Ազատ Խօսքը* հրատարակած է պատկերազարդ բացառիկ թիւ մը, — տասը մեծադիր էջ, նուիրուած Քրիստափոր Միքայէլեանի եւ պուլկար բանաստեղծ Փէյու Եաւորովի:

Անցեալ շաբթու հրատարակած ըլլալով հրաշալի քերթուածը, «Հայեր» (Արմէնցի), ստորեւ կ'արտատպենք հետեւեալ տեսութիւնը՝ անոր հեղինակի մասին: Այս առթիւ ըսենք թէ նոյն բանաստեղծութիւնը պուլկարերէն բնագրէն հայերէնի թարգմանած է նաեւ յօդուածագիրը, Արմէն Սեւան (Յ. Տէվէճեան).

Եաւորով...

Այս անունը չէ անոնցմէ, զոր կարելի ըլլայ արտասանել ու անցնիլ:

Այս կեանքը չէ այն կեանքերէն՝ որուն յիշատակին թափուած կաթիլ մը արցունք՝ ու տաղանդին համար սահմանուած հիացումի քանի մը խօսք՝ պիտի բաւէին մարդու, բարեկամի կամ քաղաքացիի պարտք մը կատարած ըլլալու համար:

Խրիսթօ Պոթեւէն յետոյ, Եաւորով պուլկար հորիզոնի ամէնէն լուսաւոր աստղն էր, որ գեղեցկօրէն շողարձակեց, ու առանց իր էութեան ամբողջ հուրքով բոցավառելու՝ ընկղմեցաւ կեանքի անսահման խաւարին մէջ:

Իր կեանքին ողբերգականութեամբը, իր գրական — գեղարուեստական ստեղծագործութեամբ, իր ազգային ու համամարդկային իտէալներով ու յեղափոխականի վսեմ թռիչքներով, «Արմէնցի»ի անզուգական բանաստեղծը Պոթեւի վերընձիւղումն էր, պուլկար գրական ու հանրային կեանքի պարտէզին մէջ:

Լոյսին համար ծնած էր ան, բայց յաւիտենական խաւարը փակեց իր աչքերը:

Ան՝ ուզեց քաղցրութիւն դնել բոլորի շրթներուն վրայ, բայց կեանքը իր ամէնէն դառն թոյները կաթեցուց անոր հոգիին մէջ:

Ճակատագիրը իրեն համար այնքան անողորմ եղաւ, ինչքան եղած էր Իդիպոս արքային...

Եաւորով՝ ինքն ալ անթագ արքայ՝ ամենազօր Բանին... ամենագեղ բարբառին:

Ծնած Պուլկարիոյ Չիրփան քաղաքին մէջ, 1877ին, Եաւորով, համեստ ընտանիքի զաւակ, կոչուած էր հայրենիքին ամէնէն արժանաւոր զաւակներէն մին ըլլալու:

Այդ պարագան ամէնէն առաջ զգաց բանաստեղծին մայրը: Կա՞յ աւելի անսխալ բան՝ քան մայրական նախազգացումը...:

Ըստ բանաստեղծին քրոջ — այժմ տիկին Եկատերինա Նայտէնովա — Եաւորովի մանկութիւնը եղած է շատ լուռ եւ հանդարտ: Այնքան անտարբեր եղած է իր շրջապատին, որ կ կածէր էն թէ մի գույժ խուլ է: Մայրը, նստեցնելով զայն սենեակին մէկ անկիւնը, հեռուէն ձայն կուտայ եղեր, փորձելու համար թէ կը լսէ՞: Խլութեան կասկածները կը փարատին բարեբախտաբար. բայց փոքրիկ Փէյուն չի խօսիր, երեք տարեկան ըլլալէ վերջ միայն լեզու կ'ելլէ...:

Ըստ իր քրոջ վկայութեան, Փէյու խաղը ինչ է չի ճանչնար:

Իր հօրեղբայրը, ուսուցիչ Չիրփանի մէջ, զայն կանխահասօրէն դպրոց կը տանի. այբբենարան մը կուտայ ձեռքը: Օր մը երբ կը փորձէ կարդալ, ռիպա բառը ռիփա կ'արտասանէ, որուն վրայ հօրեղբայրը կը սաստէ զայն: Փէյու ամօթէն, լալով տուն կը վերադառնայ եւ այլեւս չուզեր դպրոց յաճախել: Մայրը շատ կը սրտնեղի եւ իր կարգին ծանր կերպով նկատողութիւն կ'ընէ իր տագրոջ, որ ասոր վրայ քէն ըրած՝ քանի մը շաբաթ եղբօրը տունը ոտք չի կոխեր:

Փէյու այդ ատեն 6 տարեկան էր: Այդ տարի տունը կը մնայ, անկէ յետոյ կը շարունակէ դպրոցը յաջողութեամբ, կ'ըլլայ ուշիմ աշակերտ մը, բայց ինք իր մէջ ամփոփուած:

Դպրոցին մէջ, յաճախ, երբ իր ընկերները չէին կրնար ուսուցչին կողմէ տրուած հարցումներուն պատասխանել, ինքն է որ կը պատասխանէ, իր վրայ հրաւիրելով ընկերներուն թշնամանքը:

Յաճախ Փէյու ծեծ կ'ուտէ իր ընկերներէն այդպիսի «մեղք»երու համար:

Օր մը, իր ընկերներէն մին դասը չի գիտնար, Փէյու ինք կ'ելլէ եւ կը պատասխանէ. դպրոցը արձակուելուն դասը չգիտցողը կը յարձակի Փէյուի վրայ եւ զայն կը ծեծէ. այդքանը բաւ չնկատելով, կը վազէ Փէյուի հօրը եւ դէպքը ճիշդ հակառակը ըլլալով կը պատմէ: Այդ րոպէին հոն կը գտնուի հայ բժիշկ մը, տոքթ. Նուրիճան, որ գիտել կուտայ թէ այդ տղան սուտ կը խօսի: Քիչ վերջ վրայ կը հասնի Փէյու — արցունքոտ աչքերով եւ կը պարզուի իրողութիւնը:

Փէյու տակաւ աչքի կը զարնէ իբրեւ ուշիմ աշակերտ եւ բողոքական պատուելի մը կ'առաջարկէ Ամերիկա տանիլ զայն: Հայրը այդ ատեն նիւթապէս լաւ վիճակի մէջ ըլլալով, կը մերժէ եղած առաջարկը:

Փէյու իր գրելու առաջին փորձերը կ'ընէ 12—13 տարեկանին, բայց դեռ աւելի կանուխէն, առանց գրի առնելու, պատմութիւններ կը յօրինէ ու կը պատմէ իր շուրջիններուն: Պատմելու այս յատկութիւնը Փէյու ժառանգած էր իր մօրմէն:

Երրորդ կարգ (քլաս) եղած ատեն, թատրոն խաղալու փորձեր ալ կ'ընէ տանը մէջ:

Չիրփնի փրոկիմնազիան աւարտելէ յետոյ, Փէյու Ֆիլիպէ կ'երթայ եւ յաջող քննութենէ յետոյ կը մտնէ կիմնազիոն:

Մէկ երկու տարի յետոյ կը սկսի գրել փոքրիկ թատերախաղեր եւ պատմուածքներ, բայց իր առաջին գրութիւնները կ'ըլլան պալլատներ:

Եաւորով եղած է շատ լռակեաց եւ դիւրազգաց պատանի մը եւ նկարագրի իր այդ գիծը պահած է մինչեւ իր կեանքին վերջը:

Եաւորով առաջին ծանր վիշտն ու հիասթափութիւնը կ'ունենայ, երբ կը ստիպուի կիսատ թողուլ իր դպրոցը: Հայրը, գործի մարդ, հետեւելով իր մէկ եղբօրորդիին խորհուրդներուն, որ ուսուցիչ էր եւ որուն վրայ մեծ համարում ունէր, տղան դպրոցէն կը հանէ եւ պետական պաշտօնի կը դնէ զայն, իբրեւ հեռագրիչ:

Մայրը կը հակառակի ամուսնոյն այս կարգադրութեան, բայց անօգուտ: Փէյու մեծապէս կ'ազդուի հօրը ընթացքէն ու կը նուիրուի ինքնաշխատութեան, անընդհատ կարդալով Պոթեւի, Վազովի եւ պուլկար հին գրողներու գործերը: Կը սկսի կարդալ նաեւ ռուս հեղինակները:

Ըսինք թէ՝ Եաւորովի մայրը նախազգացեր էր իր տղուն մեծ մարդու ապագան...

Նոյնը գուշակած էր նաեւ գնչու կին մը — «այս տղան մեծ բան մը պիտի ըլլայ...»:

Այդ աչքով ու այդ յոյսով կը դիտէր մայրը իր տղան, երբ Ֆիլիպէի կիմնազիոնը եղած ատեն Փէյու օր մը իր մօրը ըսաւ.

— Մայրիկ, ես բանաստեղծ պիտի ըլլամ...»:

Խեղճ մայրը չէր հասկնար ի հարկէ բանաստեղծութեան ինչ բան ըլլալը, բայց կը զգար թէ լաւ բանի մը մասին է խօսքը եւ թէ անով է որ պիտի իրականանար տղան «մեծ մարդ» տեսնելու իր նախազգացումը:

Բայց մեր նպատակը բանաստեղծին կենսագրութիւնը տալ չէ: Ուրուագծեցինք իր մանկութիւնն ու իր ընտանեկան շրջանակը, չափով մը հասկնալու համար թէ ժառանգականօրէն բանաստեղծը ինչ բերած է իր գրականութեան մէջ եւ թէ նիւթական ու բարոյական ինչ պայմաններու տակ կազմաւորուած է անոր հոգին: Ուրիշ առթիւ կ'արժէր, որ հանգամանօրէն տրուէր անոր կենսագրութիւնը եւ վերլուծուէր անոր արժէքաւոր գրականութիւնը:

Հեռագրատան պաշտօնեայի չոր ու ցամաք կեանքը անոր համար չէր. անոր հոգիին մէջ ամբողջ աշխարհ մը կը բնակէր: Անոր մեծ սիրտը բազմաստեղ դաշնամուրի մը նման կ'արձագանգէր բնութեան ու մարդոց բոլոր տրամադրութիւններն ու գեղեցկութիւնները:

Ու տակաւ երազողին ու զգացողին քով հասակ նետեց պայքարողը:

Ժողովուրդներու եւ մարդոց ազատութեան գաղափարը ամրօրէն նստաւ իր հոգիին մէջ: Փէյու նետուեցաւ ազատագրական պայքարի դաշտը, դարձաւ հայդուկ՝ Մակեդոնիոյ ազատագրական կռւին:

Երբ ձգեր էր «ոսկի արհեստը», ինչպէս ցաւով կ'ըսէր հայրը, ակնարկելով հեռագրիչի պաշտօնին, անցաւ Սոֆիա, ուր քիչ ատենի մէջ տիրացաւ քերթողի արդար համբաւի մը:

Գրած էր արդէն «Կալինա»ն, «Կարկուտ»ը, «Սրտին» եւ այլն քերթուածները եւ օրուան ամէնէն փնտռուած գրական դէմքը ինքն էր: Գրասէր երիտասարդութիւնը իր անունով կ'երդնուր, քիչ մը ամէն մարդ իր մասին կը խօսէր: Հայրը դժգոհ էր տղուն նոր ասպարէզէն, իսկ մայրը ընդհակառակն հպարտ:

Այդ անգրագէտ կինը անհամբերութեամբ կը սպասէր այն հանդէսներուն ուր իր տղուն քերթուածները կը հրատարակուէին: Կարդալ կուտար զանոնք իր մեծ աղջկան ու արդար հպարտութեամբ կը լեցուէր.

Տարիներ կ'անցնին. Եաւորով կը վերադառնայ Մակեդոնիայէն, ուր գացեր էր իբրեւ հայդուկ: Կ'երեւայ իր հայրենի քաղաքը, Չիրփան, ուր հայրը կը գտնէ նիւթապէս կործանած, իսկ իր քաղցր մայրը մահուան անկողնին մէջ: Խեղճ կնոջ լուր էին բերած, թէ իր տղան սպաննուած է Մակեդոնիոյ մէջ, կռիւի ժամանակ: Լուրը ճակատագրական կ'ըլլայ. կաթուածահար կ'իյնայ անկողին:

Եաւորով կը հսկէ անոր վրայ խորտակուած հոգիով. մայրը մահամերձ է, անոր նայուածքը վերջին անգամ կը սեւեռի տղուն վրայ: «Գիտական ընկերվարութեան» հաւատոյ հանգանակը որդեգրած բանաստեղծը գիշերն ի բուն Ս. Գիրք կը կարդայ, պաշտելի մօրը սնարին վրայ:

Մօրը մահը խորապէս կը խոցէ քերթողին սիրտը. ո՞վ գիտէ քանիերորդ վէրքն է որ կը բացուի անոր հոգիին մէջ:

Բայց ճակատագիրը դեռ մութին մէջ իր ցանցերը կը հիւսէ: Ահա մեծ սէր մը իր սրտին մէջ: Ադոնիս քաշեր էր իր աղեղը ու սուր նետը խորունկ մխրճուեր՝ քերթողին սրտին:

Եաւորովի սէրը՝ օրուան գեղեցկուհիին, Փեթրօ Քարավելովի աղջկան՝ Լօրայի հանդէպ: Լօրա իր կարգին սովորական տիպար մը չէր սիրոյ աշխարհին մէջ:

Հակառակ բարեկամներու խորհուրդին, այս սէրը ամուսնութեամբ կը պսակուի:

Ծայր կուտայ երջանկութեան եւ դժբախտութեան շրջան մը՝ լի խորհրդաւոր ծալքերով:

Օր մըն ալ Լօրա գնդակահար իր սենեակին մէջ:

Անհուն է բանաստեղծին վիշտը: Ու երբ թէ այդ սուգը ինքնին քիչ ըլլար, ոճիրը կը բեռցուի բանաստեղծին վրային:

Կը սկսի մեծ ողբերգութիւնը Եաւորովի կեանքին մէջ ու օր մըն ալ, 16 Հոկտ. 1914ին, բանաստեղծը կ'ապաւինի մահացու գնդակին:

Կ'ուզէր օր առաջ երթալ ու միանալ իր մօրը եւ իր սիրելի Լօրային: Հոս ալ դժբախտ ճակատագիրը իր մատը կը խառնէ ու Եաւորով կը կորսնցնէ իր տեսողութիւնը:

Ան կը քալէ ուրուականի մը պէս Սոֆիայի փողոցներէն, մեծ ցաւը սրտին մէջ, բոլորի թշնամանքին առարկայ:

Անձնասպանութեան երկրորդ փորձը չուշանար եւ օր մը իր սենեակին մէջ վերջ կը դնէ իր տառապակոծ կեանքին:

Եաւորովի մահով Պուլկարիան կորսնցուց տաղանդաւոր բանաստեղծ մը, Մակեդոնիան՝ իր ազատամարտի թանկագին մարտիկներէն մին, իսկ հայութիւնը՝ իր վշտին արժանաւոր երգիչը:

Եաւորով իր մէկ հատիկ քերթուածով յաւիտենօրէն իրարու զօդեց երկու ժողովուրդներու սիրտը, նուիրագործեց հայեւպուլկար եղբայրութիւնը:

Հայ մարդը ուրախ է եւ հպարտ՝ որ Եաւորովի անդրանիկ արձանը Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, կը բարձրացուի Հայերու կողմէ եւ հայ արուեստագէտի ձեռքով:

ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ

ՄՕԹՕՍԻՔԼԷԹՆԵՐՈՒ ԱՂՄՈՒԿԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻ

Յայտնի է թէ մօթօսիքլէթները ահագին աղմուկ կը հանեն թէ ճամբայ ելած ատենն եւ քալած պահուն:

Այս անախորժ ձայնը արգիլելու եւ Փարիզի բնակիչներուն հանգստութիւնը մասամբ ապահովելու համար ոստիկ. վերատեսուչը հրամայեց որ մինչեւ առաջիկայ Հոկտեմբեր 10, բոլոր մօթօսիքլէթները ունենան մասնաւոր գործիք մը որ զանոնք պիտի արգիլէ աղմկելէ, ինչպէս են ինքնաշարժները:

ՄԵԿՆԱԿԷՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կառ. տը Լիօն կը մտնենք, քանի մը ընկերներով: Կ'ուղղուինք դէպի մեծ գիծերու կողմը, բարեկամ մը ճամբու դնելու դէպի Իտալիա:

Գոյնզգոյն եռուզեռ մը ամէն վայրկեան կը պայթի կայարանին կամարներուն տակ: Բազմութիւններ, խումբեր կ'աճապարեն, կը կատակեն, կը տեղաւորուին անհամբերութեան տենդով եւ գոհունակութեան ոսկի ժպիտներով.

Շոգեկառքերը շարք շարք կը քնանան գիծերուն վրայ, վայրաշարժը կը խոկայ մերթ:

Ցուցատախտակները քանի մը քաղաքներու անուններով կը բանան առագաստները յիշողութեան ու երեւակայութեան:

Ժընեւ, Թօրինօ, Միլան, Ֆիօրէնցա, Մարսէյլ, Նիս, Մանթօն, Վինթիմիլ:

Դէպի բնութիւն, լեռներուն եւ ջուրերուն, դէպի արեւ, դէպի կեանք, արքայութիւն:

Հեռու հեռաւոր, հէքեաթական աշխարհներ, դիւթական եւ մենակութեան անկիւններ, գիւղեր ու գետեր, կապտափառ Միջերկրական:

Գիծերուն առջեւէն կ'անցնիմ եւ տեսիլները, ձեւերն ու բոյրերը կ'ունենամ հեռաստաններուն:

Զուիցերիա, Ռիվիէրա, Իտալիա:

Մարմարէ ու բիւրեղէ շինուած լեռնաշխարհ մը, խորանարդ ձեւերով, որոնց մէջ նետուած են պերճազարդ լճակներ: Ճերմակ շէնքեր, հրեշտակներու նման կը պահպանեն երջանկութիւնը: Դաշտերուն վրայ սպիտակ ամպի մը պէս կը շարժի հօտը: Հոգիս կ'անցնի ջուրերուն, ծործորներուն, ծառերուն ու գագաթներուն վրայէն: Մարգրիտի նման արցունք մը կ'իյնայ սրտիս գինիով լեցուն բաժակին մէջ:

Նարնջաստաննե՜ր: Ոսկի պարտէզը կ'եփի արեւին հանդէսին ներքեւ: Հեռո՛ւն, նարնջենիի մը շուքին տակ կիթառ մը կը ցնծերգէ ոսկի եղանակով: Հորիզոնին վրայ կը բռնկին նարնջածաղիկներ եւ առագաստաւոր ամպ մը երազներ կը փոխադրէ դէպի գիշեր:

Կղզիներ: Կը ծփան ու կ'օրօրուին անհուն կապոյտի մը երաժշտութեան մէջ: Անոնք նման են մեծ ածուներու, սիրոյ փեթակներով լեցուն: Նման են մեղրի ամաններու, մեծ ու կապոյտ սկուտեղի մը վրայ: Կանանչներու մէջ կորսուած տնակներ եւ պատմութիւններ:

Գիշերը, երկնակամարին վրայ, իր արիւնէն բռնկած սիրտ մը, սուտի մը պէս կը շողայ: Սիրահարները այդ աստղին ուղղութիւնով կը քալեն ծովեզերքէն, ունկնդրելով հին վէպեր, ալիքներու մեղեդիէն:

Հանդիսաւոր ծովեզերքներ: Լիւղ կուգան նայեադները լազուարթ հեղուկին մէջ: Արփինաներկ կիսեր ու կիներ հավայեան պարուհիներու մարմինով կը հանգչին ոսկեղէն աւազներուն վրայ: Շէն է ծովը մարդկային թխագեղ մարմիններով: Վրաններ, ամպհովանիներ, դրօշակներ եւ ժապաւէններ:

Ապառաժներ: Քարաշէն լաբիւրինթոս մը լեռներու վրայ: Արեւակէզ արծիւներ կը կատարեն իրենց թռ ուիչքը արեգակին հրահոսան գետե բուն մէջ: Սարսափելի մենութի մը, դաշնակցած ահաւոր լռութ մը հետ կ'իշխեն այս սուր քարեր վրայ: Կը թուի թէ առիւծ մը կ յովազ մը պիտի երեւի յանկարծ յարձակի օթօքարերուն վրայ, որո կ'անցնին անդունդներու բաժակին զերքէն, տանելով իրենց հետ սոսկ մին գինովութիւնը ապրող մարդ

Հարաւի համայնապատկերներ: դարձակ տարածութեան մը մէջ կ'անցնին գետերը հայելներու պէ Ծառերը անոնց մէջ նայելով կը շ կեն իրենց վարսերը, թռչունները դիտեն իրենց թռիչքը: Գետը լեցո է երկինքով ու ամպերով: Գիւղ կը նայի արտերուն, այգիներուն պտղաստաններուն:

Երգ մը կը թափառի հեռաստա ներուն մէջ ու կուգայ կը թառի սր տիս վրայ եւ շրթունքներուս:

Գետին վրայէն կը նաւարկեմ: Մի նակ չեմ: Կը մտնենք Միջերկրակա անսահման ծոցին մէջ:

— Ծո՜վ, ծո՜վ, ծո՜վ...

— Թալա՜սա՜, թալա՜սա՜...

Ծով ու երկինք կը խառնուին բարբու: Անհունին սկզբնաւորութիւ է: Կապոյտ կայսրութիւն եւ ան ուածպետութիւն:

Ծով ու երկինք, երկինք ու ծո Ամպերը կը կախուին ալիքներու վ րայ: Ահաւոր եւ մեծատարած օր մը: Վերջալոյս է ջուրերուն վրա Ծովուն մէկ մասը կը բռնկի: Արե կ'իջնէ ու կը մտնէ խորը այս անկլ լի ջուրերուն: Գունագեղ առագաստ ներ կը պարզուին հորիզոնին վրա Ծովահէններու նաւեր եւ ցականա կը մարտնչին իրարու դէմ: Կը տե նուին արծաթ սուրեր, ոսկի զրա ներ եւ սաղաւարտներ: Յետոյ կը վ ռի ամէն բան ու մոխիրը կը ծփ ջուրերուն վրայ:

Խաւար, խաւար:

×

Վայրաշարժը կը սուլէ:

Կ'արթննամ երազանքներէս:

— Բարի ճամբորդութիւն:

Ձեռքեր ու թաշկինակներ կը շա ժին ու կը շարժին:

— Մարսէյլ... Միջերկրական...

— Նիս, Մանթօն, Վէնթիմիլ...

— Թօրինօ, Ֆիօրէնցա, Հան

Քարափը հետզհետէ կ'ամայան Անյայտացաւ շոգեկառքը գի մէջ, պատոտելով երազանքիս մեծ էջերը:

Մեկնեցան երջանիկները:

Գլխիկոր բայց հպարտ հոգիով վերադառնանք քաղաք:

Քնարերգութեան կը յաջորդէ վգուռ մը, սրտմտութիւն մը, յեղ փոխական ալիք մը:

Վաճառքի են հաներ ծովն ու ա րեւը եւ հրաշալի տեսարանները նութեան:

Ամէն ինչ շուկայ է եղած, ամէն տեղ շուկայ:

Ափ մը տեղ չէ մնացեր աշխարհ վրայ ուր չիշխէ բռնապետութի Մամոնային:

Կը վերադառնանք քաղաք: Այս ու սեւ քաղաքը որուն կ'ըսեն քաղաք:

— Լո՜յսի մարի, Փարիզ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇՈՒՆԸ

Երէկ — հաչում էր նորից հնամենի մեր բակում
տխրութեան շունը,
ու հաչոցով, սեւ, նա իմ տան դռները էր թակում:

Ստուերի պէս՝ տուերիս հետեւել էր նա յամառ —
տխրութեան շունը, —
նրան նետել իմ երգի թաց ոսկորներ անհամար:

Յոգնած էր նա, նուաղուն, լքուած էր նա, անօթի,
տխրութեան շունը,
ու հաչում էր նա սեւ քաղցի այրող ամօթից ...

Ողջ գիշերը նա հաչեց եւ զայրացաւ եւ նուաց,
տխրութեան շունը,
սեւ դաժան երկունքի ցաւով էր նա բռնուած ...

... Առաւօտեան արեւը ծեծեց դուռ ու թթենի,
ու վեր կացայ ես,
գրասեղանից նայեցի նոր երգերս մերկիմ,
նոր արեւի պէս:

Ու ընկել էր իմ սեմին անշնչացած, անկենդան
տխրութեան շունը,
աչքերը փակ, վայրենի, անօթեան ու հերթափ ...

— Տարէք նրան, — ասացի, — չկայ այլ եւս, չի հաչի
տխրութեան շունը,
տարէք, թաղէք, թող հողը նրա վրայ շառաչի ...

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՄԵՂԵԴԻ

Հնձուած արտի մը մէջ, ընկողմաներ ենք որաններու դէզի մը վրայ: Աւելի երջանիկ ենք մենք քան թագաւորները ոսկի գահերու վրայ:

Մեր առջեւ կը բարձրանայ պայծառ հորիզոնը, քիչ մը շառագունած մեկնող արեգակէն:

Անհուն մը բացուած է մեր առջեւ ու երազական աստղի մը մէջ ենք մենք:

Մեր հոգիին սկիհները կը յորդին սիրով եւ հաղորդութեամբ: Ու մեր շրթունքները իրար կը միանան բարձրագոյն մեղեդիի մը համար:

Ցորենները հնձեր են ու տարեր մարդկութիւնը կշտացնելու համար: Հոգեկան ցորենները կը բուսնին մեր մէջ, ոսկեհատ եւ լուսամունդ:

Հասկերէն հատ մը կ'առնեմ, կը դնեմ ափերուս մէջ ու կը շփեմ, վերջը կը բանամ ափս, կը փչեմ ու կը դիտեմ ցորենի քանի մը հատիկները ու կ'ըսեմ.

— Այսպէս կ'ընէր Յիսուս իր աշակերտներուն հետ, երբ կ'անցնէր արտերու մէջէն ...

Եւ կարծես, իրաւ, Քրիստոս կ'անցնի արտերուն մէջէն, ձեռքը կ'երկարէ մեզի, օրհնութեան շարժումով ու կ'աներեւութանայ ...

Հիւծախտաւոր արեւը իր գունատ արիւնը կը թափէ հորիզոնին վրայ ...

Խուրձերուն վրայ, կ'օրօրուինք, երազանքի մը ջերմութեան մէջ, իրարու մէջ պարպելով կահոյները մեր հոգիին: Ու անոր հոգին կ'ըլլայ իմ մէջս, ու իմ հոգիս կ'ըլլայ անոր մէջ:

Կը պեղենք մեր արտերը եւ ոսկի կարասներ կը գտնենք, հրեշտակներու կողմէ կնքուած, աստղանիշ պատրով:

Մեր ափերը կը լեցուին ոսկիներով եւ մեր ճակատները կը պսակուին ծաղիկներով:

Վերջալոյսը ծաղկաստանի մը նման կը բռնկի ու իր շառայլներուն մէջ կը տանի մեր ցորեաններու կո գին:

Միջոցին մէջ, կը բարձրանայ, շըղարշներու մէջ դրուած մեղեդի մը որ հետզհետէ կը ցնդի վերջալոյսին մէջ:

Արտը խանդավառ է եւ կենսուրախ մեզմով, քանզի գարուն մը մարմնացած, եկեր բազմեր է իր գահին վըրայ:

Ուշ ենք մնացեր վազելու համար իր ոսկի ծովուն մէջ, իր հասկերու ալիքներուն մէջ, իր գեղեցիկ ու ընդարձակ էջերուն մէջ:

Ու հիմակ հոգիս է որ կը վազէ, աչքերուն մէջ անմմանիս:

Դիւթական ու ջինջ անոր աչքերուն մէջ ժպիտի մարգրիտներ, եւ հատիկներ մաքուր լոյսերու, որոնք շողշողենի կը դարձնեն հոգիիս հանդերձանքը:

Կ'որսամ մարգրիտներ ու ներաշխարհիս գանձը կը ճոխացնեմ, մեծ սիրոյ մը դահլիճը զարդարելու համար:

Իրիկունը իր խաղաղութիւնը կը դնէ ճամբաներուն վրայ ու մեր սրտին մէջ որ ուղին է սիրոյ եւ յաղթութեան:

Կարծես պարիկ մը կ'անցնի հորիզոնին տակէն եւ խորհրդաւոր գիծ մը կը քաշէ պատի մը վրայ:

Աղաւնիներ կը քնանան մեզի բազմոց եղած սա խուրձերուն մէջ ու քիչ հեռուն օձերուն ջարդուած մարմինները ...

Թռչուն մը սակայն մենաւոր ծառի մը վրայ թառած կ'երգէ իր մեղեդին.

— Աստուած ստեղծեց երկինքն ու երկիրը եւ տեսաւ որ բան մը պակաս է:

Երկրի վրայ դրաւ ծաղիկներ ու երկնքի վրայ աստղեր ու դարձեալ տեսաւ որ բան մը պակաս է:

Աստուած մարդը ստեղծեց ու փոխանակ լրացումի, աւելցաւ պակասը:

Այն ժամանակ Աստուած սէրը ըստեղծեց ու անոր բոյն նշանակեց սիրտը:

Ու անկէ ի վեր գեղեցիկ է կեանքը, ու գեղեցիկ է աշխարհը:

Սէրը այն է կեանքին համար, ինչ որ բոյրը ծաղիկին համար:

Սէրը այն է աշխարհին համար ինչ որ է երգը սոխակին համար:

Սէրը սակայն կը ծլի վէրքով:

Երանի անոնց որոնք վէրք ունին, ու հազար երանի անոնց որոնց վէրքը կը դարմանուի, վիրաւորողին կողմէ:

Երբ այդ վէրքը կը սպիանայ, ծաղիկ մը կը բացուի:

Վէրքը որքան խորունկ ըլլայ, այնքան անթառամ կ'ըլլայ այդ ծաղիկը:

×

Դադրեցաւ մեղեդին:

Թռչունը թառեցաւ մեր շրթներուն վրայ:

Վ. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

...Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Հայերէն գործածական բառերու կարգ անցան ան... եւ անմոռ տխմար ձեւերը: Եթէ ... պէս հետաքրքիր ըլլաս կարդալու ... Պոլսոյ եւ արտասահմանի (Փա... մէջը) թերթերը, օրաթերթ ... պարբերական, բոլոր վիճերուդ ... թէ պարբերական ... վրայ աս ալ կ'աւելնայ— անմոռ, ... անմոռ յիշատակ, անմեռ ... անմեռ ... Մէկ կողմէն չափահաս ե... համբաւ: ... է մեր արդի լեզուն, կ'ըսենք, ... կողմէ երբ այս անկրութիւնները ... տեսնես, լեզուն նորէն նախակր... թարան տանիմ ըսելդ կուգայ:

Մոռնալ բային արմատն է մոռաց, ... այս ձեւն է որ պիտի գործածուի, երբ կ'ուզենք այդ բայէն ... մը ածանցել — մոռացութիւն ...ենք ոչ թէ ... մոռութիւն, ... անմոռաց, ոչ թէ ... անմոռ: Նալ ... անալ վերջաւորող, ինչպէս նաեւ ... եղող բայերուն արմատը աց ... ըլլայ, սիրելիներս: Այսպէս՝ կարդալ՝ կարդաց (գրակարդաց), ընթանալ՝ ընթաց (նախընթաց, ոչ թէ ... նախընթ ... անմոռին պէս), աղալ՝ աղաց (ջրաղաց, մլաղաց, ոչ թէ ... ջրաղ ... մլաղ), խաղալ՝ խաղաց (անխաղաց, յետախաղաց): Իսկ որոշ գոյական մը կամ ածական մը ... անալ վերջաւորող բայերուն արմատը նոյն գոյականը կամ ածականը կ'ըլլայ.— մանկանալ (մանուկ), սրբանալ (սուրբ), նրբանալ (նուրբ), վատթարանալ (վատթար), ընտելանալ (ընտել) եւ ուրիշներ, որոնց ամէնքը սկիզբը այսպէս կ'ունենան որոշ իմաստով գոյական կամ ածական:

Առանց քերականութեան դասս առած ըլլալու այնքան ընտիր լեզուով գրող երիտասարդ հայրենակիցներուս գոյզն ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, քիչ մը ... վարժապետ պիտի ձեւանամ: Ի՞նչ է տեսնեմ ... կամ ... բային արմատը— ...: Պաշտօն ունեցող (պաշտօնակալ) կամ ի՞նչ է ... բային արմատը— ...: Ամէն բան ունեցող, ձեռքին մէջ բռնող (ամենակալ): Միւսերն ալ այսպէս:

Ուրեմն մեր սկզբնական հարցին գալով, մոռնանք թաղենք սա անմոռը եւ մխիթարուինք ընդ միշտ: Գալով ...,— հազիւ մէկ երկու տեղ հին ... գործածուած է յո... (...) իմաստով, զոր օր. ...: Իսկ երբեք չըս... անմեռ անուն, փոխանակ անմահ, խնթութիւն է ըսել անմեռ յիշատակ, փոխանակ անմահի, ինչպէս խնթութենէ ծանրագոյն բան մըն է ըսել անմոռ յիշատակ, փոխանակ անմոռաց յիշատակի:

Խորհուրդ կուտամ նոյն երիտասարդներուն՝ քիչ մը ուշադրութեամբ հետեւիլ բայական արմատներուն: Ամենամեծ մասամբ գիտեն ... վարժութեան ուժով, բայց ... չըլլար երբեմն ...: Այսպէս կենալ բայը արմատ ... կաց, ապրիլը կեաց, պրծիլը պուր ... պուրծ, կճելը խայթ: Անշուշտ ... գիտուի որ կճելը, կենալը ուղ...կի արմատ չունին՝ հին գրական գործածութիւն չունենալով, առանց եւ ...պիսիներուն արմատը կ'առնենք իրենց հին գրական ձեւերէն: Քիչ շատ պէտք է այս հին գրական ձեւերուն անդրադառնալ ոչ թէ գրաբարին, այլ մեր արդի լեզուին համար: Զոր օրինակ՝ խունկ ծխողին խնկածուխ չենք ըսեր, չէ՞, այլ խնկարկու (արկու արմատն է արկանելին, որ առանձին բնաւ չի գործածուիր հիմա, բայց իր արմատը շատ պիտանացու է — բողոքարկու, ձեռնարկու, բանսարկու, ձայնարկու եւ շատ ուրիշներ): Ըստ այսմ, առնել բային արմատն է առու (հասառու, փաչխառու, քաղաքառու), խմել բային արմատն է արբու (արբենարբու ոչ թէ ... արբենախում, որովհետեւ խմելը հին գրական ձեւ առած չէ): Ըստ այսմ դարձեալ ըսել բային արմատն է ասար (ժամարար, լուսարար, կենարար եւն.):

X

Սիրելի Արազ.— Այլեւս աւելորդ չէ՞ս նկատեր սա ռոմանթիզմ, ռոմանթիք, սէնթօլ ֆրանսերէն ձեւերուն գործածութիւնը մեր լուրջ գրութիւններուն մէջ: Ասոնք այլ եւս հինցա՛ն, սիրելիներ: Վիպականութիւն, վիպային, վիպական, խորհրդանշան կը բաւեն: Ցետոյ մէկ տողի վրայ կը հանդիպինք դասականութիւն գրուած, քովն ալ իսկոյն ռոմանթիզմ ... նոտր: Ի՞նչ է այս առեղծուածը: Այս գրական դպրոցներուն այնքան հետեւողներ կան մեր երիտասարդներուն մէջ որ այդ բառերը մեր լեզուին համար պանիր-հացի պէս եղած են: Որչափ ուրախ եղայ որ Հալէպէն Տայք, «Վէմ» հանդէսին մէջ գեղեցիկ ուսումնասիրութեան մը առիթով պահ գործածած էր միսթիքին համար: Թէեւ ֆրանսերէն բառը չէր դրած, բայց իսկոյն կը հասկցուի որ միտքը այն է: Այնպէս որ «հոգեբանական վայրկեան»էն աւելի իմաստալից է «հոգեբանական պահ»ը: Սովորականութիւն ըսած էր առանց ռութին գրելու, եւ շատ յարմար կերպով նաեւ մաշածութիւն ըսած էր, որ էփիւյիզըմանն էր, առանց ֆրանսերէնը գրելու: Ուրեմն այս ճամբով երթալ պէտք է, թէեւ այնի-Տայքը ցվերջ հաւատարիմ չէ եղած այդ հետեւելի մեթոտին:

Կրնանք անդրադառնալ:

ՏԱՐԱԶ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՄԱՍԻՆ

Շիրվանզադէ ծնած էր 1858ին, Շամախի քաղաքը (Ատրպէյճան): Տեղական դպրոցներն աւարտելէ յետոյ, 1875ին կ'անցնի Բագու, եւ նախ իբրեւ գրագիր կը ծառայէ նահանգային վարչութեան մէջ, իսկ յետոյ կ'անցնի Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան գրասենեակը, իբրեւ գրադարանապետ: Գրադարանին կազմակերպիչն ալ ինքն էր: Խրելով ընթերցանութեան մէջ, գրելու տենդ մը կը գգայ, եւ նախ կ'աշխատակցի ռուսերէն թերթերու, յետոյ «Մեղու» եւ «Մշակ» լրագիրներուն: Իր առաջին գործը եղած է «Հրդեհ նաւթահանքերում», որ հրատարակուեցաւ «Մշակ» մէջ: 1883ին կը փոխադրուի Թիֆլիզ, եւ կը ծանօթանայ օրուան մտաւորականութեան հետ: 1885էն սկսեալ, իրարու ետեւէ լոյս կը տեսնեն իր գործերը,— «Նամուս», «Ցաւագար», «Քաոս»ը, «Գործակատարի Ցիշատակարանը», «Արսէն Դիմաքսեան» «Պատուի համար», «Եւգինէ», «Արմենուհի», «Վարդան Ահրումեան», «Արամբին» եւն.:

1911ին տօնուեցաւ իր գրական գործունէութեան 30ամեակը: Այս առթիւ, իր արեւմտահայ եղբայրակիցներն ալ հատոր մը հրատարակեցին, «Շիրվանզադէ եւ իր գործը», նախաձեռնութեամբ Տիգրան Կամսարականի եւ խմբագրութեամբ Արամ Անտոնեանի, մասնակցութեամբ 16 գրագէտներու եւ մտաւորականներու: 325 էջնոց այդ հատորը այսօր ալ կը պահէ իր արժէքը, իբրեւ մեծարանքի ցոյց եւ վերլուծման փորձ:

Հատորին աշխատակիցներէն Տիգրան Կամսարական Շիրվանզադէն կը կոչէ «զօրեղ վիպասան եւ ազնուագիծ թատերագիր», անոր խառնուածքը գտնելով «ջերմ ու ճոխ»: Արշակ Չօպանեան Շիրվանզադէի գործին գլխաւոր յատկանիշը կը նկատէ «առարկայականութիւնը: Ոչ մէկ հայ գրագէտ կը ճանչնամ որ այդ յատկութիւնը ունեցած ըլլայ Շիրվանզադէի չափ»: Արտաշէս Յարութիւնեան, նուրբ եւ գիտուն քննադատը, գծելով «մեծ եւ հզօր» գրագէտին դիմաստուերը, անոր գործին տիրական նկարագիրը կը նկատէ «աշխարհի եւ կեանքի մասին ընդհանրական ջերմ հետաքրքրութիւն մը, աննախապաշար ոգիով տոգորուն»: Սուրէն Պարթեւեան իր վերլուծումը յատկացնելով «Քաոս»ի, կը գրէ.— «Ես ոչ մէկ հայ գրող գիտեմ, որ կարող ըլլար այսքան համաչափօրէն պատկերացնել Բագուի պէս համայնակուլ ոստանի մը վխտացող կեանքը մէկ երկարաշունչ ու ամբողջական վէպի մէջ: Ասիկա Շիրվանզադէի գերագանց յատկութիւնը ըլլալ կը թուի ինծի»: Գրիգոր Զոհրապ, որ Բերայի մէջ տեսած էր «Պատուի համար»ի ներկայացումը, վերլուծելով թատերախաղը, կը նկատէ.— «Շիրվանզադէ «Պատուի համար»ին մէջ ժամանակակից պուրժուազիին բոլոր թիփերը լիառուռն սփռած է: Բիէսին կազմուածը իր պարզութեանը մէջ հոյակապ է եւ հիւսիսի գրականութեան յօրինուածը կը յիշեցնէ»:

Հրանդ (Մելքոն Կիւրճեան), որուն բաժին ինկած էր «Արտիստ»ին վերլուծումը, կը յայտարարէ իր յառաջաբան-նամակին մէջ.— «Րաֆֆին իր դերը ամբողջացուց. ան կը մնայ մեր հին սէրերուն մէջ, մեր ցաւի եւ խենթ տարիքի յուզումներուն հետ: Շիրվանզադէի գործը սկսած է,— կռիւ հինի եւ նորի հետ, կռիւ հին եւ նոր միտքերու, մեր նոր կեանքին մէջ»: Իսկ Երուանդ Սրմաքէշխանլեան կարդալով «Արսէն Դիմաքսեան»ը կ'եզրակացնէ.—

«Շիրվանզադէ չափաւոր բնապաշտական մըն է, առանց դպրոցին ծայրայեղութիւններուն: Մերթ՝ Միրզօն ըմբոշխնեցի իր մէջ, թէեւ երանգի ճոխութեան, արտայայտութեան յանդգնութեան ու ձեւի կատարելութեան մէջ անկէ վար մնայ: Բայց հայ վիպասանը նկարագրութեան մէջ ժուժկալ, իր ամենայետին տիպարներուն նկարչութեան մասին մանրակրկիտ է եւ ճարպիկ՝ անոնց յատկանշական գիծերն ու շարժումները ցուցնելով յստակ, ուշագրաւ եւ հրապուրիչ կերպով»:

ԻՆՉՊԷՍ ԳՐՈՒԵՑԱՒ «ԱՐՄԷՆՑԻ»Ն

Եավորով ի՞նչպէս գրեց «Հայեր»ը, զոր կարդացիք անցեալ կիրակի, Գ. Կատվարենցի թարգմանութեամբ:

Փէու Եավորով իբրեւ հեռագրական պաշտօնեայ ատեն մը պաշտօնավարած է Նովա Զակորայի եւ Սթարա Զակորայի միջեւ հաստատուած կայարան մը, ուր հայ բնակիչներ կը գտնուէին, իբրեւ շոգեկառքի բանուորներ:

Գիշեր մը, ուշ ատեն, բանաստեղծը, յոգնած իր առօրեայ տաղտկալի աշխատութենէն, դուրս կուգայ կայարանի ճեմելավայրը, թարմանալու համար գիշերուան զովութենէն:

Սիկարը շրթունքին, երբ կը յառաջանար իր երազներուն անձնատուր, հոն, մութին մէջ, երգի ձայներ հասան իրեն, տառապողներու դառն ու տխուր շեշտեր, այնքան նըման մակեդոնական ժողովրդական երգերուն: Ցափշտակուած՝ կը մօտենայ կրպակին, որուն աղտոտ ապակիին ետեւէն, առկայծող լամբարի մը կիսամութին մէջ, շուքեր կը տեսնէ, Հայաստանցի բնակիչներ, որոնք պանդուխտի իրենց սրտաճմլիկ երգը կ'երգէին եւ կը խմէին, մոռնալու համար իրենց ցաւերն ու սէրերը:

Մինչեւ իր հոգին խորը ալեկոծուած, ազնիւ ներշնչումի մը անձնատուր բանաստեղծը կը դառնայ իր խցիկը, ու մէկ ձեռքը հեռագրական մեքենային, իսկ միւսովը մատիտ մը բռնած՝ թուղթին կը յանձնէ գոհարը իր բանաստեղծութիւններուն, անմահացնելով իր անունը պուլկար գրականութեան ու հայ երախտագէտ սրտերուն մէջ:

Մէկ ալ կարդացէք վերջին հատուածը, եւ եթէ կրնաք ... մի խմէք.—

Ու կը խմե՜ն անոնք ու կ'երգեն ...
չնչին բեկորքն ու խլեակ,
Է՛ր երբեմն ազգի ժողովուրդ մի —
այսօր նախատակ:
Հեռո՜ւ հայրենի երկրէն, ու բոկոտն,
ու մերկ, ու թշուառ
Հալածուած խաբխուլ տրնակի մը
մէջ, երկիր մը օտար,
Որպէսզի մոռնա՛ն փքրութիւնն իրենց,
անոնք կը խմեն,
Ու կ'երգեն, ինչպէս հրնար է
երգել արցունքի՛ մէջէն ...

ՄԱՐԴԸ

Կապոյտ են քո աչերն ու չարը խափանող, ո՛վ մարդ,
Կարմի՛ր է սիրտդ ու չարիք գործող, ո՛վ մարդ,
Իսկ ի՞նչ գոյն ունի լեզուդ, որի բարբառին
Ոչ դու կը հաւատաս, ոչ էլ ես ...
Ասա՛, ինչպէս ասեմ քեզ, ի՞նչ չափով ասեմ քեզ,
Երբ քո գործերի չարութիւնն Աստուած կարող է չափել միայն:
Զոյգ աչերիդ հայեացքը, դաժան ու լուռ,
Հմայեց տկարութիւնս միամիտ.
— «Կեանքն այդպէս է», ասացիր դու ինձ,
Ես որս էի, իսկ դու որսկան:
Զարկդ դեռ չհասած՝ ես մահը տեսայ:
— «Կեանքն այդպէս է», ասացիր ռում է,

X

Երբ քեզ եմ պատահում, սէրը սրտիս մէջ,
Իսկ համբոյրը շրթներիս վրայ սառում է,
Ինչպէս լքուած տնակի սեմը սառոյց է կապում ծննդի օրը:
Ու հայեացքդ դաժանանում, խաւարում է կեանքի առջեւ:
Որովհետեւ դու, կեանքի լոյսը մարեցիր, — ճշմարիտն ասեմ —
Որովհետեւ դու կեանքէն փախչող ուրուականին էիր նման,
Մինչդեռ ես որոնում էի կենդանութիւնը:
Իսկ դու չասացիր «կենդանութիւնն ես եմ» ...

X

Խոր հաւատքով սպասում եմ քո հրաւէրին
Թէ մի օր պիտի գայ ու ինձ պարգեւելով,
«Ե՛կ արդարութիւնը չափենք»:
Պիտի ասի:
Այդ օրն ինձ համար բերկրութեան եւ վերածնութեան օր պիտի լինի:
Պիտի հրճուեմ ու հրճուանքիս մէջ պիտի արտասուեմ:
Եւ ես պիտի ասեմ քեզ.
— Թո՛ղ, ով ուզում է, բռնի կշիռը,
Ահա ես դրի, նժարների մէկի վըրայ, բաբախող սիրտս,
Իսկ միւս նժարի վրայ լեցուր դու ինչ որ ունես մարդկային:
Մինչեւ որ երկու թաթերը հաւասարուեն,
Ես սիրո՛վ կը փոխանակեմ սիրտս,
Այն բոլոր գործերիդ հետ որոնք չարիք են ծնել,
Այն բոլոր յղացումներիդ հետ, որոնք վերածուել են
Քո մէջ անիմաստ թերութիւնների,
Երբ կշիռքի երկու աչերը հաւասարուեցին,
Մեր հայեացքներն իրար պիտի հանդիպեն
Արդարութեան սքանչելի պատկերով.
Ի՞նչու պիտի ատեն քեզ, եթէ դու ինձ չստիպէիր որոնելու արդարութիւնը.
Դու գիտէիր, որ արդարութիւնը նման է
Դրան առջեւ պառկած շանը,
Քնած ... բայց միշտ արթուն ...
Իսկ դու ինձ ասում ես. «Կեանքն այդպէս է»:

X

Դու պատճառ եղար որ ես հեռացայ Աստուծմէ,
Բայց դու ոչինչ չարեցիր որ իմ մերձեցումը մարդուն դիւրանար:
Դու կեռասենու էիր նման,
Որի տերեւները կանաչ են, ծաղիկները ճերմակ, իսկ պտուղը կարմիր՝
Ինչպէս քո երեք «առաքինութիւնները» ...
Համեստութի՛ւն, ինքնանուիրո՛ւմ, եւ անշահախնդրութի՛ւն:
Գիտէի որ կեռասի կոթին տակ մի որդ է աճում,
Եւ, այսօր համոզուեցայ որ այդ սքանչելի «ես»իդ տակ
Մեծանում է մի այլ որդ, որ երեք «առաքինութիւններ»էդ
Երեքգլխանի հրէշ է կերտում:
Ես ատում եմ այն Աստուծուն, որ դրել է այս որդը քո «ես»ի արմատին տակ:
Իսկ դու ասում ես. «Կեանքն այդպէս է»:

X

Առիւծը թող հովանաւորէ ինձ իր հայեացքով.
Ինքը գառնուկի մէջ, իսկ ես ազատ,
Բայց ոչ երբեք իր գրկին մէջ ...
Ես յարգում եմ այն ուժը, որ կը յարգէ իմ տկարութիւնը,
Որի համար այնքան եմ տառապել..
Ես ատում եմ տառապանքն առանց ինքնասիրութեան,
Ինչպէս ատում եմ ուժն առանց տըկարութեան:
Ես չեմ ցանկանայ հովանաւորել տկարին,
Որպէսզի երախտագիտութիւնն ինձ չրաժանէ իրմէ:
Ես սիրում եմ այն բարեկամութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ երեկոյ.
Որպէսզի գիշերը պատկանի ինձ՝ երազելու ազատ բոլոր կապանքներէն,
Եւ հաղորդուելու խղճիս եւ յուսնկայի հետ:
Ես ատում եմ «յարատեւ բարեկամութիւնը»,
Որի անկեղծութեանը չեմ հաւատում:
Իսկ դու ասում ես ինձ. «Կեանքն այդպէս է»:

X

Երբ խմեց, վերջացրեց, մի մարգարիտ պոկեց իր թագէն
Ու նետեց գինու բաժակին մէջ քըմահաճ արքան.
Եւ դա նիւթական վարձատրութիւնն եղաւ արծաթասէր մատռուակի ...
Երբ ես խմեցի, վերջացրի մի կաթիլ արցունք ընկաւ բաժակին մէջ
Որ փրկութիւն բերաւ նրա ամբարիշտ հոգուն:
Ես չեմ կտրի այն բաժակն որ ինձ գինովցուց,—
Մարգարիտն ի՛նչ է որ — մի կաթիլ մոմ որ աղօթք չունի:
Իսկ արցունքն՝ այն հրաշալի գինին է, որ թորուելով հոգուս մէջ՝
Վերստին աշխարհ է գալիս իբրեւ հրաշագործ:
Ես սիրում եմ գինին առանց մատռուակի,
Եւ մատռուակին՝ առանց մարգարտի,
Գինու եւ իմ մէջ միջնորդ չեմ ուզում,
Ինչպէս արեւի եւ աչերիս միջեւ:
Գնա՛, մատռուակ, բաղնիսի կուպրը թափիր,
Հոն, ապահովաբար, մարգարիտներ չեն պակսի:

X

Ատեցի, դատեցի դատարկ նստայ,
Կշիռքի թեւերը մնացին ձեռս,
Արդարութիւնը ուրուական
Ժանգոտած սուրը մնաց ձեռս,
Ի՞նչպէս մխիթարեմ վիրաւորսիրտս
Արիւնը մնաց ձեռս,
Մարմինս ծուէն ծուէն անարգանքին նշաւակ,
Թեւաբեկ հոգիս մնաց ձեռս
Հառաչանքս անարձագանգ,
Արցունքը մնաց ձեռս.
Կեանք էի երազում ու դրօշ կրում
Ու լալագին համբուրում,
Այդ դրօշին, աւաղ, պատանք մնաց ձեռս ...
Իսկ դո՛ւ, ո՛վ մարդ, ասում ես ...
«Կեանքն այդպէս է»:

ՏՈՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

«Հայ-Բոյժ»
Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգին 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17,
Rue Damesme, Paris.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ատելութեան եւ թշնամութեան մթնոլորտ մը կը տիրէ իր շուրջ եւ կը խորհի ժամանակի մը համար ապաստան տեղ մը քաշուիլ:

Ճէմալ ասոր վրայ կ'առաջարկէ իրաւարար ատեան մը կազմել երեք անգլիացի իրաւագէտներէ: Եթէ որոշումը իշխանին աննպաստ ըլլայ պէտք է յանձնուի Թրքական դատարանի:

Քանի մը օր վերջ Լութֆուլլահ կը յայտնէ թէ առիթ չէր ունեցած եղբայրը տեսնելու եւ առաջարկը յայտնելու: Իսկապէս ալ իշխան Սապահէտտին նախորդ գիշերը անհետացած էր:

Քննութիւններու ընթացքին Ճէմալ փաշայի ուշադրութեան կը յանձնուի այն ատենի Զաթալճայի բանակին հրամանատարը թէ սա ալ անմասն չէ եղեր, ազգական Սապահէտտինի եւ խոստացած է իր աջակցութիւնը: Սակայն Ճէմալ զայն պատուաւոր մարդ մը ճանչնալով հաւատք չէ ընծայած բռուածներուն: Այս կարծիքին մնացած է նոյնիսկ երբ էնվէր փաշայի պատ. նախարարութեան կոչուելուն ժամանակ հրաժարած եւ Դամասկոս ղրկուած է ան:

Գործակալները շարունակ լուր կուտան թէ ծրագրուած է Մահմուտ Շէֆքէթը, Ճէմալը եւ Թալէաթը ըսպաննել պաշտպանութեամբ Ֆիցմորիցին եւ Թիրիլին, նաեւ կը խօսուի դաւադրութեան մասնակցութիւնը Չէրքէզ Քեազիմի, Նաւապետ Շէֆքէրի, Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ Հագգըի եւ ուրիշներու: Օր մը դարձեալ լուր կը հասնի թէ Սալիհ փաշա եւ նախկին ներքին նախարար Րէշիտ պէյ դաւադիրներուն գլուխն անցած են:

Ճէմալ մէկը ղրկելով իր քով կը կանչէ Սալիհ փաշան եւ յարգալիր ընդունելութիւն մը ընելէ վերջ կ'ըսէ. «Ոմանք կ'ուզեն ձեր անձնաւորութիւնը օգտագործել ձեր անունը գործածելով իրենց գաղտնի արարքներուն համար: Ձեր նախագահութեան տակ գաղտնի կոմիտէ մը հիմնուած է եղեր ներկայ կառավարութեան պետերը սպաննելու եւ յեղափոխական շարժումը առեղծելու համար: Կ'ենթադրեմ թէ տեղեակ չէք այս տեսակ բանէ մը, հաւատացէք սակայն որ այդ մարդիկը իսկապէս այս ուղղութեամբ կ'աշխատին եւ ձեզ պատասխանատուութեան տակ կը դնեն: Սըրբազան պարտականութիւն կը համարեմ ձեզ պաշտպանել ատկէ, մասնաւորաբար նկատի ունենալով ձեր ազգականութիւնը կայսերական ընտանիքին որուն հանդէպ ամենամեծ յարգանքով տոգորուած եմ: Պիտի խնդրէի որ որոշ ժամանակի համար Պոլսէն հեռանայիք եւ հաստատուէիք որեւէ տեղ Եւրոպայի մէջ, որպէսզի եթէ կառավարութիւնը մօտերս խիստ վարուի այդ դաւադիրներուն պետերուն հանդէպ, դուք ալ այդ գործին մէջ խառնուած չըլլաք: Ասկէ զատ, այդ մարդիկը իրենց ամենազօրաւոր կռնակը կորսնցուցած պիտի ըլլան»:

Սալիհ փաշա վայելչութեան անհամապատասխան ձեւով մը կը պատասխանէ՝

— «Շնորհիւ սուլթանուհիին շատ հանգիստ կեանք մը կ'անցընեմ ես այստեղ: Ոչ մէկ վայրկեան կրնամ հրաժարիլ ատկէ, որով Եւրոպա երթալու ձեր առաջարկը պիտի մերժեմ: Եթէ երթայի, այն ատեն ալ խոստովանութիւն մը պիտի նկատուէր այդ եւ պիտի կրնային գլխս յանցապարտ հանել: Ես հոս եմ եւ հոս կը մնամ: Ըրէք ինչ որ ճիշդ կը գտնէք: Կը ցաւիմ միայն որ զիս հոս կանչել տուիք վախցնելու համար»:

— Կը տեսնեմ որ շատ վստահ էք ձեր ուժին վրայ եւ կը կարծէք թէ ձեր յոյսերը մօտերս պիտի իրականանան եւ դուք անվնաս առոր պիտի կրնաք սպասել: Կը վստահեցնեմ ձեզ թէ այնպիսի լրատու գործակալութիւն մը ունիմ որ դաւադրութիւն չէք կրնար ընել. Թերեւս քանի մը մահափորձ, բայց կառավարութիւնը վար առնել բնաւ կարելի չպիտի ըլլայ ձեզի համար:

«Անգամ մըն ալ կ'ուզէի խորհուրդ տալ ձեզ իմ առաջարկս ընդունելու, կրնայ սուլթանուհին եւս ընկերանալ ձեզի, դժուար պիտի չըլլար մեծ եպարքոսին միջնորդութեամբ Սուլթանէն հրաման առնելը այս բանին համար եւ ամէն ապահովութիւն փափաքուած հանգստութենէս: Եթէ սակայն դարձեալ մերժէք, ստիպուած եմ այսօրուընէ սկսեալ ձեզ հսկողութեան տակ առնել, բայց այն ատեն մի՛ տրտնջաք թէ՝ զինուորական կառավարիչը իր լրտեսներով մեզ կը հետապնդէ»:

Սալիհ փաշա տեղէն ցատկելով կը պատասխանէ.

— «Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք, ես անոնցմէ չեմ, որ, թոյլ կուտան ճնշուիլ...

Չորս — հինգ օր վերջ Րէժիի տնօրէն Վայլ այցելելով Ճէմալ փաշայի կ'ըսէ.

— Երէկ իրիկուն Աթէնքէն վերադարձայ եւ առաջին այցելութիւնս ձեզի կուտամ: Այսօր շատ նեղուած եմ ձեզի, իմ բարեկամներէս մէկը որ այնքան մօտ է ինծի ինչպէս դուք, վիրաւորած էք եւ այնպէս մը վարուած անոր հետ որ չի համապատասխաներ իր անձնաւորութեան: Խօսքս Տամատ Սալիհ փաշայի մասին է, իբր թէ դաւադրութեան մը գլուխն է եղեր եւ առաջարկեր էք Եւրոպա երթալ: Սալիհ փաշան կը ճանչնամ ինչպէս ինքզինքս եւ համոզուած եմ որ երբեք այդ տեսակ գործի մը չի մասնակցիր:

— Սիրելի Վայլ, գիտեմ թէ քիչ մը խիստ խօսեցայ անոր հետ, բայց այս բանը ըրի լաւ մը խորհելէ ետք: Ես չեմ զբաղիր իր անձով, այլ նկատի ունիմ իր յարաբերութիւնները կայսերական ընտանիքին հետ, որուն պատիւը պաշտպանելու պարտականութիւն ունիմ: Բայց կ'երեւի թէ ան շատ վստահութիւն ունի իր բարեկամներուն յաջողութեան վրայ եւ չէր ուզեր իմ խորհուրդս լսել. աւելի վեր պէտք է աւելի խստացնել հսկողութիւնը: Հարցուցէք իրեն թէ անծանօթի մը կողմէ նամակ առած չէ՞ Բերա անցնելու համար, թէեւ չէ գացած բայց ի՞նչու, որովհետեւ գիտէ թէ հսկողութիւն կայ իր վրայ եւ չէր ուզեր իր ընկերները յայտնել:

Եթէ փաշան Պոլսէն հեռանալ չուզեր, պէտք է հսկեմ իր վրայ եւ դուք ալ պիտի չկրնաք նեղանալ ինծի ատոր համար:

(5)

(Շար.)

Անգլիոյ դաշինքին որոշումը եւ Ֆրանսա

Անգլիական կառավարութիւնը մասնաւոր ծանուցագրով մը Ֆրանսայի հաղորդեց դաշլինքի արտակարգ նիստին մէջ տրուած որոշումները, վստահութիւն ներշնչելու եւ այս երկրին գործակցութիւնը ապահովելու համար։

Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ այդ նիստին մէջ, լիազօրութիւն տրուած է Անգլիոյ արտաքին նախարարին, որպէսզի գործերը վարէ մինչեւ սեպտեմբեր 4, ի հարկին Լոնտոն կանչելով նախարարները, որոնք օդափոխութեան գացած են։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլ. կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ հաշտարար ձեռնարկներ կատարել դիւանագիտական ճամբով, առանց նախաձեռնութիւն ստանձնելու, այլ իր աջակցութիւնն ընծայելով Ֆրանսայի։ Եթէ այս միջոցը ձախողի, չպիտի պահանջէ անմիջապէս եւ տառապէս գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, այլ պիտի ջանայ ժամանակ շահիլ եւ ուշացնել թշնամութեանց պայթումը, առաջարկելով քննիչ յանձնախումբ մը կազմել եւն.։ Վերջին պահուն, երբ այս միջոցն ալ ձախողի, այն ատեն պիտի յանձնարարէ ճնշողական միջոցներու դիմել, անշուշտ խորհրդակցելով միւս պետութեանց հետ։ Հաւանական է որ այս վերջին միջոցը անմիջապէս առաջարկուի, եթէ Իտալիա մերժէ ներկայ ըլլալ Ա. Դ. խորհուրդին։

Թուրք պաշտօնատար մը անհետացած

Պոլսէն Լոնտոնի թերթերուն կը հեռագրեն թէ քանի մը օրէ ի վեր անհետացած է արտաքին նախարարութեան մէկ պաշտօնատարը, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ։ Զայն գտնելու եղած փորձերը ապարդիւն անցած են մինչեւ հիմա։ Կը կարծուի թէ այս պաշտօնատարը արտասահման փախած է, միասին տանելով նախարարութեան ծածկագիր բանալին, որ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ վերջերս, առժամաբար եւ պիտի վերաքննուի բոլորովին։

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Թուրքիա ելեկտրական մեքենայ մը պիտի գնէ հեռագիրներու թուագրման համար, եւ թէ այդ գործիքը կրնայ աւելի քան մէկ միլիոն տարբեր հիւսուածքներ արտադրել։

Լիբանանի նախագահին մահը

Պ. Շարլ Տէպպաս, Լիբանանի հանրապետութեան առաջին նախագահը, մեռաւ ուրբաթ օր, կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ։

Հանգուցեալը իրաւագիտութեան վարդապետ էր։ Ուսումը լրացնելէ վերջը, եղաւ դատական տնօրէն։ Երբ Լիբանանի հանրապետութիւն հռչակուեցաւ (1926), ընտրուեցաւ նախագահ, միաձայնութեամբ։ Շրջանը լրացնելէ յետոյ, վերընտրուեցաւ 1929-ին, վեհապետական իրաւունքներով։ Իր պաշտօնավարութեան ընթացքին գնահատելի ծառայութիւններ մատոյց։ Հայ գաղթականութիւնն ալ մեծապէս երախտապարտ է հանգուցեալին։ Ցիսուն տարեկան էր։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, կիրակի առտուան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ BOIS de CONDOS ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, զանազան անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ։

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ ՏԱՐՕՆԻ ՏԱՐԱԶՈՎ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌԻՍ ԴԱՐԵԳԻՆԻ։

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ։

Հաղորդակցութիւն.— կառ տիւ Նօրէն առնել շոգեկառք ժամը 8.49, 9.54, 10.20, 10.52, 11.28, 12.9, 12.22, 13.27 եւ իջնել Վիլիէ-լը Պէլ կայարանը, ուր կը սպասեն ընկերներ։

ԱՆՁՐԵՒԻ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ ՅԱՋՈՐԴ ԿԻՐԱԿԻ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս Կիրակի, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր ՌՈՊԷՆՍՈՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ

Տեսարան մը «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»էն

ՊՈՂՊԱՏի եւ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի կողմէ։

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ։ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԴԻՐ։

ՍԻՐՈՒՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։

ԱՆՁՐԵՒԻ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ՅԱՐԱԿԻՑ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Ռոպէնսոն վերջաւորութիւն։

Մուտք 3 ֆրանք։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ Հայ ենակցական միութիւններու։

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը

Նոյն օրը ժամը կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ ճանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ պաշտօն Ազգ. ՀԵՐՈՍի յիշատակին։

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ (Զափ. Որբ. Միութիւն) ԴՐ. ԴԻՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգային Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆՆԻ եւ ֆրանս. նախկին պատերազմիկներու ականաւոր ներկայացուցիչ մը։

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ ԿԱՄԲԷԹԹԱՅԻ հրապարակին նայող ՓԷՌ ԼԱՇԷԶի դրան ներսի կողմը ժամը 2.30ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԿ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մէթրօ Կամպէթթա, Օթօպիւս 26 96 95 A. B. O-A-P։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65.

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր։

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն ճասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԿԸ ՔԱՐՈԶԷ

Այսօր Կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ կը քարոզէ Կաթ. Նուիրակ՝ Տ. Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Նոյեմզար Մանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մանուկ Մանուկեանը (Գասթէմունիի Տէվրէկ գիւղէն)։ Ասկէ առաջ կը գտնուէր 149 rue Lafayette, Փարիզ։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջը՝ Նոյեմզար Մանուկեանի, 23, rue du Turen, Marseille.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսներուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Nos Principes Etre Électique Dire La Vérité Etre Juste Pour Tous	BULLETIN MENSUEL de la LIGUE DE DÉFENSE GÉNÉRALE Politique, Juridique, Economique, Financier & Littéraire. Direction-Administration: 159, Rue LAFAYETTE, PARIS (10) (Gare du Nord).	Notre Tache: Défendre la Cause Des Faibles Faire Réparer les Injustices Commises

ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ ՊԷՐՆԱՐ-ՎԱՀԷ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

իրաւագէտ. վկայեալ Փարիզի Համալսարանէն։

«Compte chèque postal: Paris 1874-99 «Ligue de Défense Général». Adresses télégraphique: Ligdefgen - Paris. Tél. Nord 68-02

Paraît le 15 de chaque mois.

Abonnements: France: Un an 15 fr., 6 mois 8 fr. Etranger: Un an 20 fr., 6 mois 12 fr. Le nouméro: 1 fr. 25

Մեր **Bulletin Mensuel**ի վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու իր ընթերցողներուն թէ՝ մեծ արձակուրդներու հետեւանքով 4րդ եւ 5րդ թիւերը միասին լոյս պիտի տեսնեն 8 էջ, պատկերազարդ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին, այլազան բովանդակութեամբ։ Անոր մէջ կարդալ մանաւանդ մեր յօդուածը «Հայ եւ Ռուս գաղթականներու իրաւական վիճակը, 1928 Յունիս 30ի ժընեւի համաձայնութիւնը եւ Գաղթականաց Օֆիսներու յասկացումները»։

Միւս կողմէ, լուսաբանելու համար կարգ մը աննպաստ զրոյցներ զանազան ազգային հաստատութեանց մասին, մեր ամսաթերթին վարչութիւնը յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամիսէն սկսեալ պիտի կազմակերպէ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ իրաւագէտներու «Խորհրդական դատավարութիւններ» Սօսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ։ Ամէն կերպով հոգ պիտի տարուի արդար դատաստանի համար։ Ուրեմն անոնք որ կ'ուզեն ստանձնել «ամբաստանող»ի դերը, պէտք է Սեպտեմբեր 30էն առաջ մեր թերթին վարչութեան հասցնեն իրենց գրաւոր ամբաստանութիւնները եւ նշանակեն իրենց փաստերը։ Պէտք է նոյնպէս նշանակեն անունն ու հասցէն այն վկաներուն, որ կ'ուզեն ունկնդրել տալ «դատարան»ին։ Ամբաստանեալները պիտի հրաւիրուին տեղւոյն վրայ ծանօթանալու իրենց դէմ եղած ամբաստանութեանց, եւ ներկայացնել կամ ներկայացնել տալ իրենց պաշտպանութիւնը Ատեանին։ Ներկայանալու պարագային՝ դուրսէն «պաշտպան» մը պիտի նշանակուի։ Երդուեալները որ վիճակահանութեամբ պիտի ընտրուին ներկաներուն մէջէն, լսելէ յետոյ «Ընդհ. Դատախազին» ամբաստանութիւնները, «Ատեան»ին կողմէ իրենց տրուած հարցումներուն պիտի պատասխանեն այո՛ կամ ոչ։ Ասկէ վերջ Ատեանը պիտի տայ իր ՎՃԻՌԸ։

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէք **Bulletin Mansuel**ը որ անհերքելի պէտքի մը գոհացում կու տայ։

Դպրոցական հանդէս Կրընօպլի մէջ

կազմակերպուած՝ Ց. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 15 Rue Bayard.

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։ Հանդէսին կը մասնակցին Փարիզէն եկած Հայ արմնեստներու գալիները, որոնք պիտի կատարեն զանազան սկաուտական խաղեր։

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ,

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, Հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 02

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային գեղչեր։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ,

Mr. ARSAMASի քով. Passauer Str. 37, Berlin W. 50.

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐԻ ՄՕՏ)։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՔԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու ուշադրութեամբ։

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿի մը խորհուրդներէն։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ | ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ
ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ | ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆՆՄԱՆ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կու տայ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԸՐՁԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Dantor : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Մեր նամակը գրել խրկելէն ետքը շատ չանցաւ՝ դժբաղդաբար Թէոդորոս Անգղիոյ բանակին իր վրայ ուղղակի գալը լսելով, Հոկտեմբերին վերջերը իր բանակատեղւոյն եղած քանի մը տուները կրակի տալով կը թողու Կէլպի – Թափօրը, ու Մակտելայի անառիկ լերան քիչ քիչ մօտենալով հոն կ'ապաստանի, որ ութ կամ ինն օր աւելի հեռու է մեզմէ։ Այս ալ չը մոռանանք ըսելու՝ որ անգղիական բանակին գալուն առջի լուրը լսելով, այն օրէն աչքէ կը հանէ իւր քովն եղող բոլոր սպիտակ մարդիկը, որոնք բատ մեծի մասին Եւրոպացիք էին, եւ Մակտելայի մէջ բանտարկեալ սպիտակներուն պէս աւելի կ'ըլլան իրեն, եւ սրտին ցաւէն կը հրամայէ որ անոնց շնորհած զարդարուն ջորիները ետ առնելով՝ ուրիշ անպիտան ջորիներ հեծցուցած իւր հետ Մակտելա բերեն, ինչպէս պատմեցին ոմանք։

Թէոդորոսի հեռանալուն լուրը եւ անգղիական բանակին գալը երբ լսեցինք մենք, խոր տրտմութեան մէջ թաղուած մնացինք, կարծես թէ խաւար ամպեր մեր չորս դին պատեցին, մտատանջութեան ալիքներու մէջ ըսկսաւ մեր միտքը ծփիլ, եւ մեր դժբախտ ապագայն մթութեանց մէջ կը նշմարէինք, եւ արդէն շատ չանցած սկսանք զգալ անոր դառնութիւնները, եւ չղթայի օղակներու նման իրար ու ագուցուած մէկ նեղութենէ ուրիշ նեղութեան մէջ գահավէժ եղանք ձեռքէ ձեռք ընկնելով, եւ տղու նման խաղալիկ մնացինք վայրենի ժողովրդոց մէջ։

Ապստամբք գրեթէ Թէոդորոսի բոլոր երկրին տիրած էին, եւ Ծըլկայի իշխանութիւնը միայն ազատ կը մնար՝ Թագաւորին մօտ ըլլալուն համար, ուրկէ վախնալով ապստամբք չէին համարձակեր արշաւելու Ծըլկայի վրայ, եւ ոչ երկրացիք կրնային խլրտիլ դըլուխ վերցընելու յայտնապէս։ Այս երկրին հարաւակողմը կ'ընկնի կոճամի մեծ իշխան Թէլլաք – Հայլօ, որուն ներքեւ կը գտնուէին ուրիշ ինքնագլուխ ապստամբներու խումբեր։ Նոյն միջոցներուն այս իշխանը մեռնելով՝ Թէպէտ եւ իր որդին տեղն անցաւ, բայց հարճորդիմ՝ ալ ունենալով անկէ մեծ, եւ ժառանգութեան իրաւունքի կռիւ մը ծագելով մէջերնին՝ ապստամբեցաւ հարազատ որդւոյն դէմ, եւ երկրին մէկ մասին տիրեց գիւղացւոց հաճութեամբը։ Նոյնպէս Ծըլկայի հիւսիսակողմը կը գտնուի Թըրսօ – Կովագի երեւելի ապստամբ իշխանն իւր ապստամբական խումբերովը։

Ապստամբները Թէոդորոսին Մակտելա լեռը հեռանալը լսելնուն՝ կ'ուզեն փորձ փորձել Ծըլկայի երկրին տիրելու, եւ չորս դիէն կը յարձակին կուգան հոն։ Կոճամի իշխանութեանը տակ եղող Ալէմի անուն ապստամբը, որուն երեք հազարի չափ զօրքերը Թէոդորոս թրէ անցուցեր է յառաջ, կը յարձակի կուգայ Ծոկայի իշխանութեան Տակուսա կոչուած երկրին վրայ, որ երկու աւուր ճանապարհ է Ծըլկայէն, եւ հոն իր բանակի։ Այս լուրը մեր ականջը հասնելուն՝ քունը աչուըներս փախաւ, երկիւղը մեր սիրտերը պատեց, չէինք գիտեր մեր վախճանին վրան ինչ մտածելնիս, եւ եթէ աւելի չէ պէտ եղած տեղը յառաջ կալ... ըսկսինք որ մեր բանը լմնցած է. որում ոչ գիւղացւոց, ոչ զօրաց եւ մեր իշխանաց վրայ վստահութիւն ունէինք, որոնցմէ մեծ մասը ապըստամբելու՝ քան թէ Թագաւորը քաշելու հակամէտ էին։ Վասն զի մէկը չկար որ Թագաւորը ամէնքն ալ ինքնագլուխ ըլլալ կ'ուզէին եւ երկիրը միշտ խռովութեան մէջ ըլլալ կը փափաքին, որպէսզի իրենք իրենց չար խորհուրդները ի գործ դնեն աներկիւղ. ինչպէս գայլը որ ոչխարը ընելու համար ամպամած ու մառախլապատ եղանակներ կը փնտռէ։

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ

Գ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 27 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2893
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱՒՈՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Ոչ մէկ ատեն այսքան չարաչուք անստուգութեամբ ցցուած չէր ծանօթ հարցումը, — պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն:

Օրուան լուրերը այնքան պերճախօս են, որ մասնաւոր լուսաբանութեան չեն կարօտիր:

Եւ հորիզոնը աւելի կը մթագնի, քանի կը մօտենայ ճակատագրական թուականը, Սեպտ. 4:

Այդ օրն է որ, անգամ մը եւս պիտի հաստատուի թէ՝ Ազգաժողովը ունի՞ գործնական արժէք եւ հեղինակութիւն, գոնէ պատերազմները արգիլելու համար:

Չենք խօսիր արդարութեան մասին: Ժընեւի հաստատութիւնը չատոնց հովին եւ ջուրին յանձնած է այդ սկզբունքը, ոչ միայն անտեսելով տկարները եւ անոնց ամէնէն տարրական իրաւունքները, այլ եւ ուրանալով իր իսկ որոշումները:

Դեռ երէկուան պատմութիւն են ի պատիւ Թուրքիոյ սարքուած մեծարանքները, եւ խորհրդային իշխանութեան ուղղուած փաղաքշանքները: Երկուքն ալ աննախընթաց՝ իբրեւ քաղաքական եւ բարոյական երեւոյթ:

Ուրեմն, Սեպտ. 4ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը գերագոյն ճիգ մը պիտի փորձէ, խաղաղութիւնը փրկելու համար:

Մինչեւ այդ օրը, դիւանագիտական մեքենան ալ պիտի բանի մասնաւորապէս Լոնտոնէն Փարիզ, ելք մը, չանթարգել մը ճարելու համար: Այլապէս, անխուսափելի է փոթորիկը:

Ահաւասիկ, ընդամէնը երկու օրուան մէջ, երկրորդ հրապարակային յայտարարութիւնն է որ կ՚ընէ Իտալիոյ «Առաջնորդ»ը, այս անգամ շատ աւելի բացորոշ ու վճռական:

— Ոչ մէկ ընկրկում: Եթէ շատ նեղը դնեն մեզ, եթէ փորձեն պաշարել կամ ուրիշ սեղմումներ անօրինել, կ՚առնենք կը քալենք, ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ:

Նոր չէ այս եղանակը: Ամիսներէ ի վեր, իտալական մամուլը կը հնչեցնէ զայն աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ, իր խօսքերն ուղղելով մասնաւորապէս Անգլիոյ, որ չկամ դիրք բռնած է:

Բայց, առաջին անգամ է որ անձամբ ասպարէզ կ՚իջնէ նոյն ինքն Մուսոլինի եւ կը պարզէ ֆաշական աշխարհակալութեան բանաձեւը, առանց վերապահութեան կամ դիւանագիտական դարձուածքներու: Այն ալ ճակատագրական ժողովէն տասը օր առաջ:

Նատեր կը կարծեն թէ ճնշում բանեցնելու եւ դատ շահելու եղանակ մըն է այս:

Կրնայ ըլլալ: Եւ սակայն, կարելի չէ անտեսել ակներեւ իրողութիւն մը, — Ֆաշական Իտալիան այնքան յառաջ գացած է իր զինուորական առաքումներով ու պատրաստութիւններով, Իտալիոյ հանրային կարծիքը այնքան լարուած է յաղթական աշխարհակալութեան մը հեռանկարով, որ հրաշք մը միայն կրնայ փրկել խաղաղութիւնը:

Հրաշքի բանալին կը գտնուի Լոնտոն:

Թունդ աշխարհակալ, Մեծն Բրիտանիա չի հանդուրժեր որ կենտոնակ եւ ռազմաշունչ Իտալիան նոր հողեր եւ ջուրեր գրաւէ Միջերկրականի եւ Հնդկաստանի ճամբաներուն վրայ, ու կ՚առաջարկէ միայն տնտեսական առանձնաշնորհներ:

Միեւնոյն ատեն, իբրեւ «Նենգամիտ Ալպիոն» ան տարօրինակ նախանձախնդրութեամբ մը կը յիշեցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը, հին ու նոր դաշնագիրներ, արդարութիւն եւ իրաւունք եւ ուրիշ բաներ: Եւ կը նախատեսէ ահաւոր չարիքներ, եթէ խախտի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը:

Իսկ Մուսոլինի գտեր է ամէնէն կարճ և կտրուկ բանաձեւը,— Ծնչել կ՚ուզեմ, տարածուիլ կ՚ուզեմ, հո՛ղ կ՚ուզեմ: Չէ՞ք տար,— ես կ՚առնեմ յանուն քաղաքակրթութեան: Ես համակերպիմ, բանակս ինքն իր գլխուն պիտի յառաջանայ ու պիտի գրաւէ...

Այս կացութեան մէջ, որո՞նք են այն միջոցները որ կրնան կանխել թնդանօթներու պայթումը:

Առաջին՝ Մեծն Բրիտանիոյ նահանջը, այսինքն հաւանութիւն՝ Իտալիոյ թեւարկութեան ենթարկելու անճար Եթովպիան, միջազգային յանձնառութեամբ կամ զինու զօրութեամբ:

Երկրորդ՝ աշխատաւորական, արհեստակցական եւ ձախակողմեան հոսանքներու—միլիոններու—կանխարգել պայքարը, որ կը ծաւալի յարաճուն արագութեամբ, մասնաւորապէս այստեղ:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, շատ փափուկ դեր մը կ՚իյնայ այս պետութեան վրայ:

Փափուկ՝ ոչ միայն իբրեւ հետեւանք տագնապին ծանրութեան, այլ եւ անոր համար որ, Ֆրանսա ինկած է սալին եւ մուրճին միջեւ:

Փարիզի համար թանկագին են երկու բարեկամութիւններ, անգլիականն ու իտալականը:

Տակաւին չպարզուեցաւ այն պատմութիւնը թէ Պ. Լավալ իսկապէս ազատ ձգա՞ծ է Մուսոլինին, անցեալ յունուարի այցելութեան ատեն, իր ուզածին պէս վարուելու համար Հապէշիստանի մէջ: Տեղական մամուլն իսկ լուսաբանուած չէ այդ մասին:

Պատմութիւնը ճիշդ ըլլայ թէ սխալ, խնդիրը այն է որ եթէ Իտալիոյ կամքը յաղթէ Ֆրանսայի լուռ հաւանութեամբ, կարգը մեքենաբար պիտի գայ Գերմանիոյ, որ նոյնքան կարօտով կը յիշէ իր կորսնցուցած գաղթավայրերը, եւ հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսի արդարութեան, պատմական տաքելութեանց եւ ապրելու իրաւունքի մասին:

Իսկ այս՝ վտանգաւոր, արկածալի հեռանկարներու մէկ երեսն է միայն, Եւրոպայի սրտին վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՎՃՌԱԿԱՆ

ԵԹԷ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ՏՆՕՐԻՆԵՆ, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

Ոչ մէկ ընկրկում որոշուած ճամբէն

Մուսոլինիի նոր եւ շատ աւելի վճռական յայտարարութիւններ ըրաւ Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ» թերթին, որ սկիզբէն իվեր կը պաշտպանէ Իտալիոյ քաղաքականութիւնը Հապէշիստանի հանդէպ: Ահաւասիկ ամփոփումը այդ յայտարարութեանց որ երեւցան անգլերէն թերթին երէկուան թիւին մէջ.

— «Իտալիա չպիտի ընկրկի: Եթէ մեր կառավարութիւնը փոխէ իր ընթացքը, արեւելեան Ափրիկէի մէջ համախմբուած 200 հազար զինուորները ճամբայ պիտի ելլեն բոլորովին առանձին: Եթէ պատժական տնօրինութիւններ սահմանուին Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, Իտալիա անմիջապէս պիտի ձգէ հեռանայ եւ այն ատեն պիտի հասկնան թէ ո՛վ որ կ՚ուզէ պատիժներ տնօրինել իրեն դէմ, պիտի հանդիպի ամբողջ ժողովուրդին զինեալ թշնամութեան: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը այնքան անխոհեմ է որ կ՚ուզէ գաղթային հեռաւոր պայքար մը եւրոպական վէճի վերածել, ինչ որ դուռները լայն պիտի բանայ բոլոր չգոհացուած փառասիրութեանց առջեւ՝ Եւրոպայի եւ նոյնիսկ ամբողջ աշխարհի մէջ, — եւ այս անգամ ատոր գինը պիտի ըլլայ ոչ թէ միլիոնաւոր, այլ տասնեակ միլիոնաւոր կեանքեր — այն ատեն պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ միայն Ազգաժողովին վրայ: Ես պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկեմ Ա. Դ. Խորհուրդի գումարման, բացորոշապէս պարզելու համար Իտալիոյ դիրքը բովանդակ աշխարհի առջեւ: Մենք մեր դատը պիտի ապացուցանենք վաւերաթուղթերով եւ լուսանկարներով: Նոյնիսկ սնտուկ մը գիրք պիտի ղրկեմ, հաստատելու համար Եթովպիացիներու բարբարոսական սովորութիւնները և գերեվաճառութիւնը որ կը տիրեն երկրին մէջ: Երբ Ա. Դ. Խորհուրդը քննէ այդ փաստաթուղթերը, ես ասպարէզ պիտի կարդամ Ազգերու Դաշնակցութեան որ եթէ կրնայ իմ երկրիս վրայ նայի այն աչքով ինչպէս Հապէշիստանի վրայ:

ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔ...

«Խաղաղութեան ամէնէն սեւ թշնամիները խաղաղասէրներն են: Անոնք կ՚ուզեն ի սփիւռս աշխարհի տարածել վէճ մը որ կը սահմանաւորուի գաղթային արշաւանքի մը մէջ եւ որուն նպատակն է բարեկարգութիւն հաստատել երկրի մը մէջ ուր երբեք գոյութիւն չէ ունեցած կարգ – կանոն: Մենք ոչինչ պիտի ընենք Եւրոպան բոցավառելու համար, բայց անհրաժեշտ է որ միւսներն ալ պատասխանատուութեան միեւնոյն գիտակցութիւնը ցուցնեն: Պատժական տնօրինութեանց մասին խօսելէ առաջ, անհրաժեշտ է նախատեսել անոնց հաւանական հետեւանքները: Տնտեսական գետնի վրայ, եթէ ուզեն պաշարման տակ առնել Իտալիոյ նաւահանգիստները, պիտի հանդիպին Իտալիոյ միաձայն դիմադրութեան ցամաքի, ծովու եւ օդի մէջ: Սուէզի ջրանցքին փակումը պիտի ըլլայ բռնաբարումը Վերսայլի դաշնագրին: Ջրանցքը չը– փակուեցաւ ռուսեւճափոնական պատերազմին ատեն: Այժմ այդպիսի միջոցի մը դիմել՝ կը նշանակէ արեւելեան Ափրիկէի իտալական զօրքերը կտրել իրենց հայրենիքէն, որմէ կախում ունին իրենց բոլոր պէտքերուն համար, լուցկիէն մինչեւ թնդանօթները, կը նշանակէ կատարել թշնամական արարք մը որուն չի կրնար հանդուրժել Իտալիա: Եթովպիան շէնցնելու եւ քաղաքակրթելու գործը յիսուն տարուան աշխատանք պիտի ճարէ Իտալիոյ ժողովուրդին: Երբ մենք կարենանք նուիրուիլ այդ հսկայական ձեռնարկին, մենք պիտի դառնանք բրիտանական կայսրութեան աջակիցները, եւ ոչ թէ հակառակորդները, կապուած փոխադարձ շահերով: Տասներեք տարիէ ի վեր Իտալիա ամենաբարեկամական քաղաքականութիւն մը վարած է Եթովպիոյ հանդէպ: 1928ի դաշնագրին ստորագրութենէն քիչ վերջը մենք մինչեւ իսկ մեծ քանակութեամբ արդիական զէնքեր նուիրեցինք Հապէշիստանի: Մեր զինուորներուն դէմ գործածուելիք զէնքերուն մէկ մասը իտալական են, — մաուզէր հրացաններ, գնդացիրներ, ռազմանիւթեր զորս ես նուիրեցի: Այդպէս կրնայի՞ ընել, եթէ թշնամական դիտումներ ունեցած ըլլայի:

Ժողովուրդը կ՚աճի, երկիրը չի բաւեր

«Մեր բնակչութիւնը 44 միլիոնի հասած է: Այս ժողովուրդը կ՚ապրի հողի մը վրայ որ գրեթէ կէսն է Ֆրանսայի տարածութեան: Բայց Իտալիոյ տարածութեան օգտագործելի համեմատութիւնը հազիւ մէկ հինգերորդն է Ֆրանսականին: Հիմա որ Ֆաշական իշխանութիւնը գլուխ հանած է Իտալիոյ բոլոր ամուլ եւ վատառողջ շրջաններուն օգտագործումը, կարելի է ըսել թէ մեր երկրին ամբողջ տարածութիւնը կը շահագործուի: Մենք սկսած ենք բնակիչներ հաստատել Լիբիոյ մէջ, բայց անոր շատ փոքր մէկ մասը միայն կրնայ օգտագործուիլ, այն ալ երկար ժամանակ պահանջելով: Ընդհակառակն, Եթովպիա երեք անգամ աւելի մեծ է քան Իտալիան եւ ընդարձակ տարածութիւններ կը պարունակէ իտալացի գաղթականներու տեղաւորման համար: Մեր թափանցումով Եթովպիոյ մէջ պիտի բացուին ընդարձակ եւ նոր շուկաներ եւ պիտի զարգանան հարստութիւններ որոնք չեն օգտագործուիր այժմ: Այդ պիտի կազմէ ահագին առաւելութիւն մը

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Անակնկալ պատեհութիւն մը կիրակի օր զիս տարաւ Վիլժուիֆ, այն չարաշուք հաստատութիւնը ուր տարիներէ ի վեր կը ծիւրի Մեծ Վարդապետը, Կոմիտաս:

Քանի տարիէ ի վեր չէի տեսած: Այնպէս որ, անպատում դող մը համակեց զիս, երբ վեր կ՚ելլէի յիմարանոցին սանդուղներէն:

... Ահաւասիկ դէմ դիմաց, կոկիկ սենեակի մը մէջ: Վարդապետը ընկողմանած է, մէկ ձեռքը գլուխին:

Մի պահանջէք որ նկարագրեմ իր դէմքը, — այնքան այլափոխուած:

Թեթեւ ժպիտ մը կը շողայ աչքերուն խորը: Եւ ինքն է որ խօսիլ կը սկսի, դիմացը տեսնելով քանի մը այցելուներ: Կը ճանչնա՞յ: Չեմ գիտեր: Խօսքերը կը հոսին մէկ ուղղութեամբ: Երբեմն կը փորձէ նայիլ ուրիշ դէմքի մը, բայց նորէն կ՚ամփոփուի.

— Վերջապէս դուք ալ փախիկ ինկաք... ահաւոր վիճակ է... հայրենիքէն հեռու, թափառական եղանք:

Օրհնորդ մը կ՚ընդմիջէ.

— Չկրցանք Թուրքին հետ ըլլալ:

— «Դուք ձեզի երթայիք երեք–երեք...» (ճիշդ այս բառերով):

Յետոյ, տարօրինակ պայծառատեսութեամբ մը.

— ՄԵՆՔ ՇԱՏ ՊԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻՆՔ. ԽԵԼՕՔ ԱԶԳ ԵՆՔ, ՊԷՏՔ Է ՀԱՄԲԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՇԽԱՏԻՆՔ: Ինչե՛ր տեսայ, ինչե՛ր տեսայ հոս գալէս վերջը...

— Պարտէզ չէ՞ք ելլեր պտտելու:

— Չեմ կրնար, որովհետեւ ոտքս վիրաւորուած է: Բորբոքում եղաւ, բժիշկ եկաւ, նայեցաւ, մէկ ալ տեսայ քիթիս տակին, վրաս բան մը ձգեցին, բան մը չհասկցայ, մէկ մատ խորութիւնով ոտքս կտրեցին: Հիմա չեմ կրնար շարժիլ:

— Հոգ մի ընէք, շուտով կ՚աղէկնայ:

— Ոչ, քանի մը ամիս այսպէս կ՚երթայ, յետոյ քանի մը տարի կը տեւէ: Վերջապէս ասոնք ընտանեկան բաներ են:

— Շատ կը ցաւի՛:

— Ոչ, առաջուան պէս չի ցաւիր, բայց եւ այնպէս կը մղմղայ:

Քարացած կը դիտէի, առանց որ և է բառ արտասանելու. ընդհակառակն միշտ խնդրելով կարգ կապել:

Քանի մը անգամ աչքերն ինծի ուղղեց, մոլորուն: Յետոյ, երբ հրաժեշտ կ՚առնէինք, մէկը փափկութեամբ հարցուց թէ կը ճանչնա՞յ: «Ի՞նչպէս չեմ ճանչնար» մը հազիւ լըսած, չդիմացայ եւ դուրս ելայ: Նայուածքը պղտորի՛լ սկսած էր:

Օրհնորդ մը, որ ամէնէն վերջը դուրս ելած էր սենեակէն, պատմեց թէ արցունք մը կը կայծկլտար աչքերուն խորը...

Մի՛ երթաք, մի՛ երթաք, բարի մարդիկ:

ՎԱՀԷ

Թուրքիա իր ուշադրութիւնը կը դարձնէ Արեւելեան Նահանգներուն վրայ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը ժողով մը գումարեց օգոստոս 21ին, Պոլիս, Ֆլօրիա, նախագահութեամբ Աթաթիւրքի: Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս առթիւ.—

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա կանուխէն գացին Ֆլօրիա եւ միասին լողանք առին Հանրապետութեան նախագահին հետ որ այդ միջոցին ծովուն մէջ կը գտնուէր: Ժամը 15ի մօտերը հասան բոլոր գործավարները եւ նիստը սկսաւ ժամը 16,15ին: Այս նիստին վարչապետը խօսեցաւ Արեւելեան նահանգներու եւ Սեւ ծովի շրջաններու մէջ իր կատարած ուղեւորութեան մասին: Քննուեցաւ նաեւ ընդհանուր քաղաքական կացութիւնը:

— «Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.— Իբրեւ հետեւանք Վարչապետին ճամբորդութեան, կ՚ըսուի թէ արեւմտեան եւ միջին Անատոլուի մէջ փորձառութիւն ձեռք բերած կուսակալներէն եւ գայմագամներէն կարեւոր մաս մը պիտի ղրկուի Արեւելեան նահանգները: Միւս կողմէ այդ կողմերը պիտի ղրկուին առողջապահական եւ կրթական փորձառու տնօրէններ եւ այլ պաշտօնեաներ:

Կ՚ըսուի թէ ատոր համար մեծ ցանկ մը պատրաստուած է եւ թէ Կազի Այնթապի կուսակալ Աքիֆ որ վերջերս նոյն պաշտօնով Սվազ փոխադրուեցաւ, Կարսի կուսակալ պիտի կարգուի: Միւս կողմէ Իսթանպուլի գայմագամներն ալ Արեւելեան նահանգները պիտի փոխադրուին:

Ասկէ զատ, լայն շինարարութեան պիտի ձեռնարկուի Արեւելեան նահանգներուն մէջ եւ հնգամեայ ծրագրին համաձայն կառուցուելիք գործարաններուն մէկ մասը այդ կողմերը պիտի հաստատուի: Հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնուին, Իրանի Թրապիզոնի ճամբան աւելի բանուկ դարձնելու համար: Մեծ կարեւորութիւն պիտի տրուի անասնապահութեան, նկատելով որ Արեւելեան նահանգները արտածման կարեւոր աղբիւր մը կը կազմեն:

Հաւանական է որ այս օրերս կարեւոր որոշումներ տրուին վերոյիշեալ գործերու մասին: Միւս կողմէ, կարգ մը կէտերու մասին օրինագիծներ կը պատրաստուին, Ազգ. Ժողովին ներկայացուելու համար:

«Ագշամ» գիտել կուտայ թէ Գործավարներու Խորհուրդը չի կրնար նիստ ունենալ Իսթանպուլի մէջ, որովհետեւ բոլոր թուղթերը եւ դիւանները Անգարա կը գտնուին: Գործավարները Աթաթիւրքի Ֆլօրիայի քէօշկին մէջ կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցան:

Այս առթիւ «Գուրուն» կը գրէ.— Արդարեւ, եղածը այս է եւ ոչ ոք կը պնդէ թէ գումարումը պաշտօնական նիստ մըն է: Միայն թէ կասկած չկայ որ գործավարներէն ոմանք մասնաւոր կերպով հոս հրաւիրուեցան եւ գումարումն ալ եթէ սովորականէն տարբեր անհրաժեշտութեամբ մը եւ պաշտօնական ձեւով չէ եղած, ամէն պարագայի նոր պարտականութեանց մասին խօսուած է:

ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 3–20 առ հարիւր պիտի զեղչուին, ոստիկանական վերատեսչութեան հրահանգով: Իսկ ճմրան ածուխին գինը 25–30 ֆրանք պիտի զեղչուի իւրաքանչիւր թոնի վրայ:

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ մեծ վնաս պատճառեցին Մարսէյլի մէջ: Երեք օրէ ի վեր անձրեւ կը տեղայ նաեւ Փարիզի մէջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԼԵԿՈԾ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ

Ելլադան դարձեալ խռովքի մէջ է։

Տարիներէ ի վեր երկիրը կը գալարուէր տնտեսական եւ քաղաքական տագնապներով։ Այս անգամ փոթորիկը պայթեցաւ երկրի վարչաձեւի գլխուն։

Հանրապետակա՞ն պէտք է մնայ Յունաստանը, թէ յետադարձ քայլ մը նետելով սահմանադրական միապետութեան պէտք է վերադառնայ։

Ահա օրուան մեծագոյն խնդիրը։

1922ի Փոքր Ասիոյ աղէտէն վերջ, զինուորական դիկտատուրա մը հաստատուած էր, որուն առաջին գործերը եղած էին քայքայուած բանակի բեկորներէն նոր մը ստեղծել, աղէտին պատասխանատուները ճշդել ու պատժել, եւ արքայական տունը վտարել երկրէն։ Այս բոլորը կատարուեցան զինուորական արագութեամբ։

Այդ ժամանակ հրապարակ եկաւ վարչաձեւի հարցը։ Ժողովուրդի կարծիքին դիմում եղաւ եւ հելլէն ժողովուրդին 90 առ հարիւրը հանրապետութեան կողմնակից գտնուեցաւ։ Ու վաւերացուց զինուորական դիկտատուրային կատարած գործերը, լաւ կամ գէշ։ Հոգեբանական խոր ազդակներ գոյութիւն ունէին, ու ժողովուրդը առանց երկար բարակ մտածելու տարուեցաւ այդ օրերու փչող հովերէն։

Այսօր, երկրին ղեկը իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացուցած են 1922ի զինուորական դիկտատուրայի հակառակորդները՝ արքայականները։ Ասոնք անսահման ոխով մը լեցուած են վենիզէլոսականներուն (հանրապետական) դէմ։ Արիւնի հաշիւ ունին. վեց գնդակահարուած նախարարներու յիշատակը շարունակ կը դրդէ իրենց կուսակցական կիրքերը։ Բախտը եւ առիթները օգնեցին։ Մարտ 1ի ըմբոստութիւնը պատճառ դարձաւ որպէսզի երկրի կառավարական օրկաններէն խուսա դուրս ձգուին վենիզէլոսական պաշտօնեաները, ամէնէն մեծ պաշտօնատարէն մինչեւ ամենահամեստ գործաւորը։ Երկու հոսանքներու միջեւ աւելի չեշտուեցաւ անելութիւնը։

Արքայական կուսակցականներ հրապարակ դրին թագաւորը վերադարձնելու խնդիրը։ Ասոնք կ'առարկեն թէ հանրապետական վարչաձեւը ոչ միայն բարիք չբերաւ այս երկրին, այլ ընդհակառակն պատճառ դարձաւ նորանոր աղէտներու, ազատ ասպարէզ տալով կիրքերու շղթայազերծումին՝ երկիրը առաջնորդելով արիւնալի յեղափոխութիւններու եւ քաղաքացիական կռիւներու։ Հանրապետութիւնը պատճառ դարձաւ, կ'ըսեն արքայականները, որպէսզի պետական ծախքերը աւելի բարձրանան, զեղծարարները աւելի բազմանան եւ օտար պետութեանց մօտ երկրին վարկը աւելի իյնայ։ Ուստի, կ'ըսեն, պէտք է արքայական գահը վերահաստատել, երկրի քաղաքական [illegible] սեղմել, վերջ տալ ամէն տեսակ անկարգութեանց ու արկածախնդրութիւններու։ Ուրեմն, անհրաժեշտ է Յունաստանը թագաւորով մը օժտել, ինչպէս Պալքաններու միւս բոլոր պետութիւնները։

Հանրապետականները ջատագովելով ժողովրդավար կարգերու բարիքները, վճռապէս կը մերժեն հանրապետական վարչաձեւին վերագրուած չարիքները։ Իրենց կարգին ասոնք ալ կը յարձակին արքայականներուն եւ անոնց պաշտած թագաւորին վրայ, զայն նկատելով Յունաստանի գլխուն պայթած բոլոր չարիքներուն աղբիւրը։

Հանրապետականները կ'ըսեն թէ, եօթանասուն տարի Յունաստանը կառավարուեցաւ թագաւորներու կամքով։ Դաւադրութիւններ, մախումներ անպակաս եղան, իսկ անոնց բռնած անհեռատես քաղաքականութեան երեսէն երկիրը կորսնցուց ծովերով արիւն։ Մինչ հանրապետութիւնը դեռ հազիւ 13 տարուան պատմութիւն մը ունի այս երկրին համար. տակաւին ժողովուրդը լիովին չէ վայելած անոր իրական բարիքները, եւն.։

Վարչաձեւի խնդիրը դարձած է իրական կռուախնձոր մը։ Երկիրը բաժնուած է երկու ճակատներու։ Ներկայ կառավարութիւնը բացորոշապէս ուժ կուտայ թագաւորականներուն։ Այս ուղղութեամբ մասնաւոր աշխատանք կը կատարէ կառավարութիւնը, մանաւանդ այն օրէն ասդին, երբ Զօր. Քոնտիլիս հրապարակային ելոյթով մը լքեց հանրապետական դիրքերը եւ հակեցաւ թագաւորականներու կողմը։ Քոնտիլիսի այս ելոյթին շարժառիթները անծանօթ կը մնան մեզի։ Իրողութիւնը այն է, սակայն, որ 1922ի հանրապետութեան հաստատման գլխաւոր սիւներէն մէկը՝ նոյն ինքն Զօր. Քոնտիլիս, անձամբ գնաց դրացի պետութեանց մօտ, վարչաձեւի հարցի մասին կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալու համար։

Զօր. Քոնտիլիսի այս ոստումը մեծապէս զօրացուց արքայականները եւ զարմացուց թէ հանրապետականները եւ թէ իր քաղաքական բարեկամները։

Որոշուած է աշնան հանրաքուէ կատարել։ Արդիւնքէն յայտնի պիտի ըլլայ թէ ժողովուրդը թագաւո՞րը կ'ուզէ իր շողշողուն հանդերձանքով, թէ հանրապետութիւնը կը նախընտրէ իր պարզ եւ մատչելի կարգ ու սարքով։

Ժողովուրդին կարծիքին դիմելէ առաջ արքայականները չփումներ ունեցած են վտարանդի թագաւորին եւ անոր անմիջական շրջանակին հետ, միշտ կառավարութեան գիտակցութեամբ։ Զօր. Քոնտիլիսի վերադարձին, Աթէնքի քաղաքապետն ալ մասնաւոր առաքելութեամբ Լոնտոն գնաց, թագաւորին պարզելու համար երկրին իրական կացութիւնը եւ ժողովուրդին տրամադրութիւնները։ Թագաւորը իր վերադարձը պայմանաւորած է ժողովուրդի կամքին հետ։ Եթէ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը հրաւիրէ աքսորական թագաւորը, Ե՛րկիրս Յունաստան պիտի վերադառնայ։ Ներկայիս վարչապետ Ցալտարիսն ալ յարաբերութեան մէջ է թագաւորի շրջապատին հետ, գերմանական ջերմուկներու մէջ։

Հանրապետականներն ալ հանգիստ նստած չունին։ Անոնք իրենց ամբողջ ուժը լարած են, որպէսզի թագաւոր մը չնստի նախագահի աթոռին վրայ։

Որոշապէս յայտնի չէ թէ որ կողմը պիտի յաղթէ։ Այս բոլորին մէջ միամտութիւն է յուսալ թէ վարչաձեւի փոփոխութիւնը մոգական ազդեցութիւն պիտի ունենայ տառապած եւ փոթորկայոյզ Յունաստանի վրայ։ Յունաստանը կը խաղաղի այն ատեն, երբ իր առաջնորդները իրարու ձեռք սեղմեն, յանուն երկրի գերագոյն շահերուն։

Մաղթենք որ այդ օրը շուտ հասնի։

ՎԱՀԱԳՆ

Ք. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 30ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ Փ. ԵԱՎՈՐՈՎԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հայեւպուլկար եղբայրակցութեան փառաւոր ցոյց մը Սոֆիայի մէջ

ՍՈՖԻԱ, 19 օգոստոս.— Երէկ, կիրակի, 18 օգոստոս, Քրիստափորի մահուան 30ամեակի եւ բանաստեղծ Փէյու Եավորովի արձանին բացման տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ, տեւելով առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ գիշերուան 3։ Տօնակատարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց, ջերմապէս գնահատուելով պուլկար հասարակութեան եւ իշխանութեանց կողմէ։

Արագօրէն կ'ամփոփեմ տօնակատարութեան առաջին մասը, հետզհետէ հասցնելով մնացեալը եւ պուլկար մամուլին արտայայտութիւնները։

Ժամը ութուկէսին «Մարիա Լուիզա» պողոտային երկայնքին կազմուած էր հսկայ թափօր մը, որ առաջ կը շարժէր յամրաքայլ, հանդիսաւոր։ Խորապէս ներշնչող այդ պատկառելի շքերթը աւելի քան երկու հազար հոգիի մասնակցութեամբ, կ'առաջնորդուէր զինուորական նուագախումբէ մը, որուն կը հետեւէին երեսուներեք ծաղկեպսակներ, զրկուած պուլկարահայ զանազան ազգային կազմակերպութիւններէ։ Ծաղկեպսակները կը կրէին պուլկարահայ Գթ. Խաչի անդամուհիները, որոնցմէ երկուքը խնկական Հայուհիի տարազով առջեւէն կը տանէին հսկայ [illegible]կեպսակ մը, հրաւիրելով ամէնուն ուշադրութիւնը։

Ծաղկեպսակներու շարքին առջեւէն կը տարուէին հայ եւ պուլկար մետաքսահիւս մեծ դրօշները։ Պալքանեան պատերազմին մասնակցող հայ կամաւորներէն համազգեստաւոր հայ հայդուկ մը կը տանէր հայ կամաւորական զօրամասի դրօշը։ Առանձնապէս տպաւորիչ էր երկու հարիւրէ աւելի հայ սկաուտներու մասնակցութիւնը շքերթին։ Միայն Ֆիլիպէէն եկած էին աւելի քան հարիւր սկաուտներ։ Իրենց դրօշներով շքերթին կը մասնակցէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը, Սոֆիայի Գթ. Խաչը, «Քրիստափոր» ընթերցարանի անդամները։ Շքերթին մաս կը կազմէին նաեւ արտասահմանէն հայ պատուիրակութիւններ։

Եգիպտոսի հայ կազմակերպութիւններէն «Համազգային»ի եւ Հ. Կ. Խաչի կողմէ կը մասնակցէին Տիկ. Ս. Զրաքեան, Մ. Զրաքեան եւ Ա. Ասլանեան։ Ներկայ էին նաեւ Սոֆիա այցելող Յ. Ճ. Սիրունի («Արազ»ի խմբագիր) եւ իր տիկինը։ Աչքի կը զարնէր ներկայութիւնը Հայեւպուլկար Կոմիտէի անդամներուն, պուլկար փոսթ-հեռագրատան պաշտօնեաներու Միութեան վարչութեան, Զիրփան գիւղաքաղաքի (Եավորովի ծննդավայր) Հայր. Միութեան, ինչպէս նաեւ պուլկարահայ բազմաթիւ ազգ. կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու։ Շքերթի մասին գաղափար մը տալու համար ըսենք թէ մինչ դրօշակիրները արդէն գերեզմանատան դրան առջեւ կը գտնուէին, թափօրի վերջին մասը կը քալէր «Կոպարսքա» եւ «Ռաքովսքա» փողոցներու անկիւնը, աւելի քան մէկ քիլոմեթր։

Ժամը 9ին ուխտաւոր բազմութիւնը շրջապատած էր բանաստեղծ Փէյու Եավորովի դամբարանը։ Հայեւպուլկար Կոմիտէին կողմէ Մարտիկ Յովհաննէսեան յարգանքի ուղերձ մը ըրաւ «Արմէնցի»ի հեղինակ բանաստեղծին, խոնարհելով անոր հողակոյտին առջեւ։ Զինուոր. նուագախումբը տխրօրէն հնչեցուց «Հրեշտակ Զուարթուն»ը, զոր ծովածաւալ բազմութիւնը ունկնդրեց գլխահակ։ Յարգանքի ուղերձ ըրաւ պուլկար Թղթատարական պաշտօնեաներու Միութեան ներկայացուցիչը։ Հայ եւ պուլկար ազգային եռագոյնները խոնարհած էին Եավորովի գերեզմանին վրայ, որ շուտով ծաղկեպսակներով ծածկուեցաւ ամբողջովին։

Ապա թափօրը մարդկային ծովի մը վերածուեցաւ Քրիստափորի եւ Վ. Քէնտերեանի դամբարաններուն շուրջ։ Ընդարձակ տարածութեան վրայ, սկաուտները ամուր շրջանակ մը կազմած էին, անխուսափելի խռնումը արգիլելու համար։ Ամէնքը յուզուած էին։ Քիչ անդին կը հանգչէր հայ յեղափոխութեան վարպետը իր կորիւնին հետ, ու իրենք ուխտի եկած էին այդ յաւիտենական սրբութեան։

Պուլկար վաստակաւոր դերասան եւ նախկին սպայ Պ. Իքոնոմով, իր հուժկու ձայնով, որ որոտումի տպաւորութիւն ձգեց, արտասանեց կարճ այլ հոյակապ ուղերձ մը։

—Հայեր, ըսաւ ան, հոս կը հանգչի մեր, բոլոր ողջերուս մէջ ամէնէն ողջը, երեսուն տարի առաջ զոհուած յանուն այն գաղափարին, որ հայ ցեղինն է։ Ան, Քրիստափորը, մարմնացումը եղաւ հայկական տառապանքին եւ հերոսականին։ Ան եղաւ հայ յեղափոխութեան սիրտը։ Ան հայրիկն էր հայ հայրենասէրներուն եւ ցմրուր քամեց դառնութեան բաժակը։ Անիկա, իր գործով եւ իր հերոսական մահով, կենդանի օրինակը հանդիսացաւ իր հետեւորդներուն։ Ան դարձաւ ուղեցոյցը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի նուիրական ազատութեան։

Յարգանք եւ յաւերժ յիշատակ անմահ Քրիստափորին»։

Խորապէս յուզիչ այս ուղերձէն յետոյ, դրօշները խոնարհեցան հայ յեղափոխութեան վարպետին եւ անմոռանալի Վռամի զոյգ դամբաններուն վրայ, ուր ակնթարթի մը մէջ գոյացաւ սքանչելի ծաղկեպսակներու բլուր մը։

Թափօրը առաջ շարժեցաւ դէպի շքեղ դամբարանը զօրավար Սավովին մեծ հայրենասէրին, տաղանդաւոր զօրականին եւ պալքանեան պատերազմի ատեն պուլկար սպարապետին։ Հոս Գ. Նժդեհ պուլկարերէն յուզիչ եւ դրուատական ուղերձ մը ըրաւ հերոս զինուորականին, «որ իր մահուան վերջին վայրկեանին խնդրեց իր հատու սուրին հետ միասին թաղուիլ»...

Թէ դէպի գերեզմանատուն եւ թէ անկէ Զինուորական Ակումբը մեկնող հսկայ թափօրը յաճախ ստիպեց հանրակառքերը կանգ առնելու։ Պուլկար մայրաքաղաքի բնակիչները ակնածանքով կը դիտէին հայկական շքերթը, դուրս թափելով սրճարաններէն, տուներէն եւ լուսամուտներէն։ Մասնաւորաբար «Ռաքովսքա» փողոցին վրայ հոյակապ էր հայկական թափօրին անցքը։

Տակաւին թափօրը Զինուորական Ակումբը չհասած, հանդէսը արդէն սկսած էր հսկայ սրահին մէջ, ուր կանգնելու տեղ իսկ մնացած չէր։ Ու թափօրը ստիպուեցաւ մնալ փողոցը, կարգապահ ու հանդիսաւոր։

«Ազատ Խօսք»ի աշխատակիցը մեծ ճիգերով հազիւ կրցաւ սպրդիլ անկիւն մը եւ գրի առնել խօսուած ճառերը։

Հայեւպուլկար Կոմիտէի նախագահ փրոֆ. Գ. Քացարով հանդէսը բանալով, յուզիչ ճառով մը վեր հանեց հայեւպուլկար խոր եւ անկեղծ համակրութիւնը։ Հայերը, ըսաւ մեր ընտիր բարեկամը, Պուլկարներու հետ տառապակից եւ գործակից եղած են դարեր շարունակ, աջակցած են Պուլկարիոյ տակաւին 12րդ դարէն սկսեալ, եղբայրական ձեռք կարկառած են Պուլկարներու եւ այսօր ալ ահա յուզիչ երախտագիտութեամբ մը կը բանան իրենց անհուն տառապանքն ու մեծ հերոսականը երգող Եավորովի արձանը։

Բուռն ծափերով ողջունուեցաւ փրոֆ. Գ. Քացարովի ճառը, որմէ յետոյ, Պետ. Համալսարանի գրականութեան պատմութեան փրոֆ. Եոզով սքանչելի գրական վերլուծում մը ըրաւ Եավորովի գրական ստեղծագործութեան եւ մասնաւորապէս «Հայերը» հոյակապ քերթուածին։ Եավորով, ըսաւ ան, ներշնչեալ բանաստեղծը եղաւ յաւիտենական տառապանքին, ընկերային անարդարութեան եւ ազգային ազատութեան։

Ազգ. Թատրոնի դերասան Թրանտաֆիլով գեղեցկօրէն արտասանեց Եավորովի «Արմէնցի»ն։

Ապա բեմ եկաւ փրոֆ. Վահան Տոտոմեանց, որ ռուսերէն գեղեցիկ ճառով մը վեր հանեց հայ ժողովուրդի պատմական դերը Արեւելքի մէջ եւ հայ տաղանդաւոր ու քաջ զօրավարներու մատուցած ծառայութիւնը Բիւզանդիոնի, Ռուսաստանի, Հունգարիոյ եւ Պալքանեան երկիրներուն։

Փրոֆ. Վահան Տոտոմեանցի ճառը ողջունուեցաւ համակրական ծափերով, որմէ յետոյ պուլկարերէն կարճ եւ գեղեցիկ ուղերձ մը ըրաւ Գ. Նժդեհ, յայտնելով ի մէջ այլոց թէ Պուլկարիա ապաստան գտած Հայերը միշտ պատրաստ պիտի ըլլան պաշտպանելու իրենց երկրորդ հայրենիքը եւ պիտի գտնուին ռազմաճակատի առաջին գծերուն վրայ։

Գ. Նժդեհի այս խօսքերը ընդունուեցան խլացուցիչ ծափերով, որմէ ետք փոստ-հեռագրական պաշտօնեաներու Միութեան ներկայացուցիչը եւ Եավորովի անձնական բարեկամը գեղեցկօրէն տուաւ բանաստեղծին կենսագրականը։

Ժամանակի սղութեան պատճառաւ, անկարելի եղաւ կարդալ արտասահմանէն եւ Պուլկարիոյ ամէն կողմերէն ստացուած ողջոյնի հեռագիրներն ու նամակները, ուստի նախագահ փրոֆ. Գ. Քացարով ստիպուեցաւ հակիրճ խօսքերով փակել հանդէսը։

ԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Փակումէն յետոյ սկսաւ Սոֆիայի մէջ հազուադէպօրէն տեղի ունեցած հոյակապ շքերթ մը, եւ Եավորովի արձանի հանդիսաւոր բացումը։

Զինուորական Ակումբի արարողութեան աւարտումէն վերջ, մինչ յոգնախուռն բազմութիւնը [illegible] կը պարպէր հսկայ սրահը, Ցար Օսվոպոտիթել մեծ պողոտային վրայ կը կազմուէր այս անգամ իրօք աննախընթաց օրէն մեծաշուք շքերթ մը։

Միշտ զինուորական նուագախումբի, հայ եւ պուլկար ազգային եռագոյներու եւ զանազան կազմակերպութեանց դրօշներու, ծաղկեպսակներու եւ հայ սկաուտներու առաջնորդութեամբ, այս անգամ հայկական թափօրին կը միանային հազարաւոր Պուլկարներ, Մակեդոնացիներ եւ Թրակիացիներ ու ներշնչող, հանդիսաւոր տեսարան մը կը պարզէին Ցար Օսվոպոտիթել պողոտայի երկարութեամբ, մինչեւ Պորիսովա Կրատինա։ Պուլկար լրագրողները, որոնք լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին պատկառելի թափօրին, հանդիսութեան մասնակցողներու թիւը կը հաշուէին տասը հազար հոգի։

Հանդիսաւոր թափօրը վերջապէս կանգ կ'առնէր Եավորովի պրոնզեայ արձանին առջեւ, հաստատուած Պորիսովա Կրատինա ընդարձակ պարտէզին ամէնէն ուշագրաւ մէկ տեղը, Տոքթ. Փէթր Պէրոնի արձանէն դէպի աջ։ Արձանին ետեւ կը տարածուի ծաղկաստան սիրուն բոլորակ մը, իսկ առջեւը կը ձգուի լայն ծառուղի մը, ուրկէ ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն հազարաւոր քաղաքացիներ ճեմելով կ'անցնին։ Պուլկար մայրաքաղաքի այդ հազարաւոր բնակիչները ասկէ ետք ամէն օր, անցնելով սեւ կրանիթեայ պատուանդանին վրայ հաստատուած Եավորովի արձանին առջեւէն, պիտի կարդան անոր վրայ մակագրուած շատ խօսուն երկտողը՝ — «Եավորովին՝ երախտապարտ Հայերէն»... Այս գեղեցիկ արձանը գործն է հայ տաղանդաւոր արուեստագէտ Գր. Ահարոնեանի, որ, ինչպէս իրաւամբ կը գրէր երէկուան պուլկար «Միր» օրաթերթը, տեղադրած է ներշնչումով եւ զգուած հայկական երախտագիտական զգացումներէ։

Զով, ծառախիտ ու հսկայ պարտէզին մէջ շնչահեղձ ըլլալու աստիճան խռնուած էին հանդիսականները, երբ սկսաւ մելամաղձոտ կրօնական արարողութիւնը։

Պուլկար հոգեւորականներն էին, որ արհիմանդրիթ Եուէֆի գլխաւորութեամբ կը կատարէին սրտառուչ մաղթանքներ «երախտագէտ Հայերուն» համար, որ պուլկար բանաստեղծի արձանը կը կանգնեցնէին պուլկար մայրաքաղաքին մէջ։ «Եավորովի արձանի այս բացումը, ըսաւ ան, նոր օղակ մըն է այնքան ուրիշ օղակներու կարգին — որ կը միացնէ հայ եւ պուլկար ազգերը՝ ճակատագրով այնքան մօտ իրարու։ Եավորով կրցաւ ըլլալ այդ միացման օղակը, ճանչնալով Հայը իբրեւ ազնիւ ցեղ մը եւ Պուլկարներուն ճանչցնելով իբրեւ անիրաւուած ազգ մը։

Ապա, Հայեւպուլկար Կոմիտէի նախագահ փրոֆ. Գ. Քացարով յանուն պուլկար կրթական նախարարութեան կատարեց արձանին բացումը, խօսելով կարճ ու գեղեցիկ ճառ մը։

Հոյակապ եւ ընդարձակ ճառ մը խօսեցաւ պուլկար ազգ. փրոփականտի բաժանմունքի պետ եւ պահեստի գնդապետ Պ. Զուկուրսկի, որ քանիցս դրուատական խօսքեր ըրաւ «Երախտագէտ Հայերու» մասին, որոնք արեան ծովերէ անցած են եւ հերոսական պատմութիւն ստեղծած։

Հայասիրական ջերմ ճառ մը խօսեցաւ Մակեդոնական Երիտ. Միութեան կողմէ Պ. Օկնեանով, որ պատկերացուց Եավորովը իբրեւ հալածեալներու երգիչ, հայ եւ մակեդոն դատի պաշտպան ու յեղափոխական բանաստեղծ։

Ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Հայեւպուլկար Կոմիտէի անդամներէն Պ. Գ. Զանկով, որ ջերմ խօսքերով պուլկար ժողովուրդին համակրանքը յայտնեց Հայերուն։ Եավորովի արձանին ձեռնարկը եւ օրուան շքեղ հանդիսութիւնները համարելով նոր ապացոյց մը հայեւպուլկար մերձեցման անհրաժեշտութեան խնդրին, գգուած խօսքերով վեր հանեց Քրիստափոր Միքայէլեանի եւ անոր ստեղծած հայ յեղափոխական շարժման վեհութիւնն ու գաղափարականութիւնը։

Հայերէն գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ Գ. Նժդեհ, որ յանուն հայ ժողովուրդի շնորհակալութիւն յայտնեց ասպնջական Պուլկարիոյ, ընդգծեց հայ եւ պուլկար բարեկամութեան անկեղծութիւնը եւ պատկերացուց Եավորովի եւ Քրիստափորի մեծութիւնը։

Բոլոր ճառախօսները ջերմօրէն կը ծափահարուէին բազմահազար հանդիսականներէն։

Գ. Նժդեհի ճառէն վերջ կարգով ուղերձներ կարդացին զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, բոլորն ալ անկեղծ համակրանքի խօսքեր ուղղելով Հայերուն։

Ի վերջոյ Եավորովի արձանին վրայ դրուեցան քանի մը աւելի շքեղ ծաղկեպսակներ, որոնցմէ աչքի կ'իյնար հոյակապ ծաղկեպսակը պուլկար կրթական նախարարութեան։

Պ. Թագւոր Սեդրակեան գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը դրաւ բանաստեղծի կիսանդրիին վրայ, յայտնելով «երախտագէտ պուլկարահայերու յարգանքը՝ Հայերու ցաւը երգող պուլկար բանաստեղծին»։ Աչքի կ'իյնային նոյնպէս պուլկարահայ կազմակերպութիւններու, ակումբներու, Գթ. Խաչի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ հայ սկաուտներու սիրուն ծաղկեպսակները։

Հանդիսութիւններու նախագահ փրոֆ. Գ. Քացարով յուզիչ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսութեանց մասնակցողներուն եւ հանդէսը փակուած յայտարարեց, որմէ յետոյ բազմութիւնը ցրուեցաւ։

ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ Առի[թով]

Քանի մը օր առաջ Փարիզի [մեր] պաշտօնակիցը «Ցառաջ» տօնեց հրատարակութեան տասնամեա[կը]։ Ութ էջնոց հոյակապ բացառիկին [մէջ] փրանսահայ յայտնի մտաւորական[ներ] եւ գործիչներ պանծացուցին [այդ] թերթի տասը տարուան ընթաց[քին] անշեղ ու անսայթաք կատարած [գործը] ու արժէքը, միշտ հաւատարիմ մնա[լով] իր զինք առաջնորդող սկզբունքնե[րուն] ու նպատակներուն։

Տասը տարի առաջ եւրոպական [...] մէկէն յայտնի ստաշմի մէջ [...] լոյս տեսնել «Ցառաջ» որպէս երկօ[րեայ]։ Շուտով սակայն, շնորհիւ [...] գտած լայն ժողովրդականութ[եան] դարձաւ օրաթերթ, վարելով հան[...] ստանալով գաղթաշխարհի եւ [...] նաւորապէս Եւրոպայի հայ հանրա[յին] կեանքի եւ մտածողութեան [...] վերջ, «Ցառաջ» եղաւ կապը եւրոպա[կան] մտքի եւ գաղթահայութեան [...] ջեւ, միջազգային կեանքի զանազ[ան] իրադարձութեանց եւ դատաւոր[...] ներուն մօտէն իրազեկ մեր ժողո[վուրդին] ճշգրիտ ուսումնասիր[ու]թիւններ եւ դատումներ հրամցն[ելով]։ Եւրոպական արուեստին եւ մշակ[ոյ]թային բոլոր նուաճումներուն հա[...] զուգահեռ ըրաւ գաղթահայութ[եան] «Ցառաջ» մեծ ուժ դարձաւ մեր [...] գային կեանքին եւ շարունակ սկ[...] բացաւ երիտասարդութեան [...] մէջ։ Անխոնջ եղաւ իր հարուածն[երուն] մէջ, պատրաստակամ [...] թիւնը եւ հրաւիրեց ամուր [...] պատնէշի վրայ։ Ան խարազանեց [...] նողոքօրէն մտքի ու հոգիի [...] կումներն ու անտարբերութիւննե[րը] եւ ջատագովը հանդիսացաւ մի[աս]նական գաղափարին։

Այս ամէնէն աւելի, «Ցառաջ» դա[րձ]աւ բուն գաղափարական թերթ[...] որմէ անոնց եւ աւելի տառացա[...] երիտասարդները։ Հաւատարիմ [...] քաղաքական — յեղափոխական մ[...] դաւանութիւններուն եւ սրբութեան [...] «Ցառաջ» առաջնորդող ուժը հանդի[սա]ցաւ գաղթաշխարհի հայ մամու[...] լին եւ հայրենիքի ձայնը հնչեց[ուց] հարազատօրէն։ Մեր բոլոր թերթ[երը] ու մտաւորականները իրենց ազգա[յին] ներշնչումը առին «Ցառաջ»էն, [...] նոր գաղափարական աւազանէն։ [...] նիկա իրական հայկլին եւ թարգմ[անը] հանդիսացաւ հայ յեղափոխական [...] քի եւ առողջ դատափարակութ[եան] [...]

...նօրինակ գօտեմարտին մէջ, դաշ–
նակցական մամուլը առաջին դիրքե–
րու վրայ է միշտ, չինարարութեան
...ջօշին տակ, գլխաւոր ախոյեանը
ազգային գոյութեան ու զարգացման
պաշտպանութեան: Եւ «Յառաջ»ը՝ ա–
ռաջաւոր պահակը»:

Երկու խօսք ալ «Յառաջ»ի հրատա–
րակութեան նիւթական պայմաննե–
րուն շուրջ:

«Յառաջ» ինչպէս մեր միւս թեր–
թերը, [illegible] աղբիւրներէ զուրկ —
ներ չունենալով իր հրատարակութիւնը
պաշտպանելու համար եւ ոչ ալ նուէր–
ներ կ'ընդունի զանազան անուններու
ներ: Հայկական միութիւններէ նը–
պաստներ չընդունիր: Կ'ապրի եւ կը
հրատարակուի իր միջոցներով, բաժ–
նեգիններով եւ յայտարարութեանց
պաշտպանուած հասոյթներով: Այս տե–
սակէտով եզական է դաշնակցական
մամուլը եւ պատիւ կը բերէ հայ լը–
րագրութեան: Կը հրատարակուի ա–
ռանց նպաստի, առանց օժանդակու–
թեան եւ առանց յատկացումներու:
...իր պարտաճանաչ ընթերցողնե–
րուն վճարած բաժնեգիններով, ո–
րոնք կը սիրեն իրենց թերթը, կը գը–
նահատեն եւ օրէ օր կը շատնան:

Իր ամենամեծակին տօթիւ, կը մաղ–
թենք որ Յառաջի քանակը տօ–
նէ աւելի մեծացուած ծաւալով, մայր
հայրենիքին մէջ եւ տեսնէ մեր ժողո–
վուրդը հասած երջանիկ հանգր–
ուաններու: Վսեմագոյն վարձատրու–
թիւնը պիտի ըլլայ այդ մեր գաղա–
փարական մամուլին համար:

(«ԱԶԴԱԿ», 15 օգոստոս)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՏԼԷՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳՈՒՐԳՈՒՐԱՆՔԸ Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ

— o —

Մատաղ կը բաժնեն, յետոյ տուն կը տանին

ՆԻՍ, 24 օգոստոս (Յառաջ).— Օգոստոս 17ի կիրակին պէտք էր Մատլէնի Հայոց եկեղեցին գտնուիլ, համոզուելու համար թէ հայ ժողովուրդը դեռ որքան կառչած կը մնայ իր աւանդական սովորութիւններուն:

Մատլէնի Հայոց եկեղեցին Աստուածածնի անունով կը կոչուի եւ այդ կիրակին իր տօնն էր:

Լեցուն էր եկեղեցին ծայրէ ծայր, ներկայ էին ոչ միայն Մատլէնի Հայերը, այլ եւ Նիսի զանազան կողմերէն ուխտաւորներ եւ օդափոխութեան եկած Հայեր: Շատեր դուրսն էին մնացած եւ մինչեւ պատարագի վերջը ոտքի կեցան:

Տպաւորիչ էր պատարագը, զոր կը մատուցանէր ծերունի քահանայ մը, սարկաւագներով ու դպիրներով:

Ցանկարծ աղօթողներու մէջ չարժում մը նշմարուեցաւ: Կարգով եկեղեցի մտած 35ի չափ 8–13 տարեկան վարդ երեսներով մանուկներ ու խե–ղճիկ մը տեղ գրաւեցին պատերու քով:

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Նիս օդափոխութեան բերած տղաքն էին: Անոնց կարգապահութեան կը հսկէին տեղիս մասնաճիւղի ժրաջան ընկերուհիները: Տղաքը մինչեւ վերջը ամենայն ...թեամբ կեցան եկեղեցիին մէջ:

Պատարագէն վերջ պարզուեցան գեղեցիկ տեսարաններ: Գաւիթը, մեծ սեղաններու վրայ շարուած էին հացով միսեր: Մատլէնցիները հաւաքաբար մատաղ էին կտրած: Հոգաբարձու եւ թաղեցի գիշերը եկեղեցիի գաւիթը լուսցուցեր էին, եփելու համար ու հիմա կը բաժնէին մեծին ու պզտիկին, առատօրէն, խաղողն ալ հետը: Աններեւակայելի էր խաղողի առատութիւնը:

Աւելի գեղեցիկ էր յաջորդ տեսարանը: Ինքնաբերաբար ամէն ընտանիք Ֆ. Հ. Կ. Խաչի սաներէն 1–2 երեխայ տարաւ իր տունը, այդ օրը պահելու եւ կերակրելու համար:

Հինգ տասը վայրկեանէն բաժնուած էին բոլոր երեխաները: Քահանայէն սկսած մինչեւ լեռին չքաւորը երեխայ տարաւ իր տունը: Պզտիկներն իրարու ձեռքէ կը խլէին, շատեր երեխայ չգտնելով դժգոհութիւն յայտնեցին թէ ինչու մէկ ընտանիքի երկու երեք տուած են, որ իրենց բաժին չէ մնացած, կարծես թէ մեծ պարգեւէ մը զրկուած ըլլային:

Բանուոր երիտասարդ մը չորս պզտիկ ունէր, երկու հատ ալ ձեռքը բռնած իր տունը կը տանէր: Ու երեխաներն յանձնող տիկնոջ կ'ըսէր.

— Ինծի ուտող երեխաներ տուէք, չկա՞յ, ուրիշ երկու հատ ալ տուէք: Դաշտահանդէսէն մեզի բաժին ինկած պզտիկները բան չկերան, կերակուրը գետինը մնաց, ինծի ուտողներ տուէք, ես երեխային ուտողը կը սիրեմ»:

Որբ մըն է այդ բանուորը, որբուհի մըն ալ իր կինը, ճակտի քրտինքով համեստ ապրուստ մըն է իրենց վարձքը, բայց թագաւորի մը չափ հարուստ է իրենց սիրտը: Կրնա՞ք չյուզուիլ այդպիսի երեւոյթներու առջեւ: Ահա թէ ինչո՞ւ այնքան տարբեր են իրարմէ հայ բանուորը, մշակը եւ հարուստը: Ինչո՞ւ Հայու բաքանչելի սիրտը դրամի հետ շփուելով կը կարծրանայ ու քար կը դառնայ:

Կ. Խաչի սաները ամբողջ օրը ընտանիքներու մօտ անցնելէն յետոյ, ժամը 8ին օթոյով վերադարձան իրենց բնակարանը: Այդ 35 անձի փոխադրութիւնը մինակ կատարեց Պ. Պանոէջեան, առանց որ եւ է վարձատրութեան: Ինչպէս ուրիշներ Պ. Փափազեան, Պ. Ժիրայր, Պ. Ընտրիկեան բրած էին անցեալ կիրակի դաշտահանդէսին օրը:

Ինչպէս առիթներ են պէտք հայ ժողովրդի սրտաբացութիւնը, ազգասիրութիւնը ճանչնալու համար, եւ ահա առիթը,— Ֆր. Հ. Կ. Խաչը 35 չքաւոր ընտանիքներէ պզտիկներ է բերած օդափոխութեան, տեղծեր է անոնց համար հաճելի պայմաններ եւ կը սնուցանէ զանոնք լաւագոյն կերպով: Պակաս չունին պզտիկները, գոհ եւ կազդուրուած են բոլորը: Նիս, Մատլէնի Հայերը ի տես այդ գեղեցիկ գործին, կ'ոգեւորուին եւ ինքնաբուխ նուէրներ կը հասցնեն մանուկներու կայանը, ալ սեխ, ալ դեղձ, ալ ձմերուկ, խաղող, խնձոր: Հապա բանջարեղէ՞նը, իրարու ետեւէ միեւնոյն օրը քանի մը տեղէ, այնպէս որ կայանի կառավարչուհիները ստիպուեցան խնդրել նուիրատուներէն որ քիչ–քիչ մը սպասեն եւ կարգով բերեն իրենց նուէրը: Վստահ ենք որ մինչեւ վերջին օրը չպիտի պակսի նուէրներու տարափը: Իրաւ որ գեղեցիկ ու հոգեպարար է այս երեւոյթը:

Ապրի Կ. Խաչը եւ կեցցե՛ն Մատլէնի հիւրասէր Հայերը:

Անցորդ մը

Թուրքերու ներգաղթը Ռումանիայէն

— • —

Ռումանական թերթերը կը գրեն.— Քոնսթանցայի ճամբուն վրայ ամէն օր կը տեսնէք կառքերով ուղեւորներ, որոնք հաւաքած իրենց ընտանիքը, կահ կարասիները (գեղական կառք, ձի, եզներ, գործիքներ, զանազան կենդանիներ) կը գաղթեն աւելի թուրքաբնակ Սիլիսթրէի շրջաններէն դէպի Քոսթանցա՝ անկից շոգենաւով երթալու համար Թուրքիա:

Պէտք է խոստովանիլ որ, այս անգամ ներգաղթը կ'ըլլայ աւելի լուրջ ձեւով եւ լաւ կազմակերպուած: Առայժմ կը շարժին միայն վերոյիշեալ երկու շրջաններու Թուրքերը, մինչ Պազարճըգ, Մէճիտիյէ, Քօպատինի շրջանը կը սպասեն կարգի՝ կատարելով միայն նախնական արձանագրութիւններ:

Կարգադրուած է որ, ներգաղթող Թուրք ընտանիքները որ եւ է արգելքի չհանդիպին, եւ իրաւունք տուած են միասին փոխադրել ամէն տեսակ կարասիներ, նոր շինուած կառքեր, կենդանիներ եւ գործիքներ: Կարգադրուած է որ իրենց հողերը յանձնուին ռումէն պետութեան փոխան ստացագրի, որով Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը տրամադրէ նոյն համեմատութեամբ հող եւ բնակարան:

Գաղթող Թուրքերը մասնաւորապէս խնամքով պատրաստել կուտան գիւղական ձեռնատար կառքեր, ընտիր ձիեր կը գնեն, տանելով նաեւ երկրագործական իրեր:

Խճուղիին վրայ եռուզեռ մը կայ. երկու օրուան ճամբան կտրելէ վերջ, կը սպասեն շոգենաւին, կառքերով կենդանիներով մտնելու համար շոգենաւ:

Գաղթականներու մեծ մասը Պոլսէն կը ղրկուին դէպի Էնկիւրիի շրջանը, իսկ փոքր մաս մըն ալ Էսկի Շէհիրի կողմը, ուրկէ հասած նամակները գոհացուցիչ են. Գացող գաղթական մը կրնայ նաեւ վերադառնալ: Այս անգամ սակայն մասնաւոր խնամքի եւ ուշադրութեան կ'արժանանան ներգաղթողները՝ տեղաւորուելով մասնաւոր գիւղերու մէջ:

Ըստ գաղթականներու յայտարարութեան, իրենց նամակները ազատօրէն կը գրուին անկէ եւ կառավարական որ եւ է խստութեան եւ դժուարութեան չեն հանդիպիր. այդ պատճառաւ ալ աւելի մեծ վստահութիւն եւ հաւատք կայ Թուրքիոյ ներքին կացութեան մասին գրուածներուն վրայ:

Թրքական փէսերը, փէրաճէները ի զօրու են մինչեւ Քոսթանցա, անկից կը փոխուին գլխարկներու:

Զինուորցու եւ զինուոր Թուրք երիտասարդներն իսկ արտօնութիւն ունին բանակը եւ համազգեստը ձգելու եւ Թուրքիա մեկնելու:

Մէկ խօսքով Թուրք ազգային ոգին մեծ թափ ստացած է Տոպրուճայի մէջ, այնպէս որ Թուրք տարրը երեք տարուան մէջ ամբողջապէս պիտի քաշուի:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՍԹՕՔՀՕԼՄԻ ԵՒ ՕՍԼՕՅԻ ՄԷՋ

Քոփէնհակէն յետոյ, Սթօքհոլմի եւ Օսլոյի թանգարանները, սեպտեմբեր ամսուն կը կազմակերպեն նկարիչ Ս. Խաչատրեանի իրանեան որմանկարներու ցուցահանդէսները:

Սթօքհոլմի մէջ նկարահանդէսը կը բացուի սեպտեմբեր 6ին, հովանաւորութեամբ Իրանի դեսպան Ասատ խան Ասար Պահատուրի: Նկարացոյց դը–քոյկին յառաջաբանը գրած է ազգային թանգարանի տնօրէն Պ. Կօֆէն, մանրամասն քննելով Սաֆավեան շրջանի այս անծանօթ որմանկարները եւ Ս. Խաչատրեանի կատարած դերը իրանեան արուեստին մէջ:

Օսլոյի (Նորվեկիա) մէջ ցուցահանդէսը պիտի բացուի սեպտ. 15ին Միջէ տէ զ'Առ Տէքօրաթիվի մէջ, նախաձեռնութեամբ թանգարանի տնօրէն Պ. Քիլանտի:

Սոյն երկու ցուցահանդէսները անգամ մը եւս պիտի հաստատեն Խաչատրեանի կատարած բացառիկ դերը իրանեան արուեստին մէջ, որ այնքան ջերմօրէն գնահատուեցաւ Փարիզի, Լոնտոնի եւ Քոփէնհակի մէջ:

Մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը կը մեկնի օգոստ. 27ին Պերլինի ճամբով դէպի Սթօքհոլմ եւ Օսլօ, ներկայ ըլլալու համար զոյգ ցուցահանդէսներու բացման:

Մեր առած տեղեկութիւններու համաձայն «Քազա տ'Արթիսթի»ի տնօրէնը այս ձմրան սոյն ցուցահանդէսները պիտի փոխադրէ Իտալիա, ցուցադրելու Հռոմի, Ֆիօրէնցայի, Ճենովայի եւ Միլանի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս ստորագրուեցաւ ֆրանսեւթուրք առեւտրական դաշնագիրը: 1933ին, ինչպէս ծանօթ է, Լոնտոնի մէջ գումարուեցաւ միջազգային անտեսական համաժողով մը, որ արդիւնք չտուաւ: Ատոր վրայ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա Փարիզի մէջ, 1933 յունիս 27ին կնքեցին հաշուակցութեան համաձայնութիւն մը: Ասիկա յաջողութիւն մըն էր Թուրքիոյ համար, քանի որ Ըսմէթ Ինէօնիւի դահլիճը միշտ կը մնար վճարման հաւասարակշռութեան սկզբունքին կողմնակից: Այս պարագան ուշագրաւ է, որովհետեւ Թուրքիոյ համար նախընթաց մը կազմեց, ու, անկէ յետոյ, իր ստորագրած բոլոր առեւտրական դաշնագիրներուն համար առաջնորդուեցաւ այդ սկզբունքէն: Աւելին,— այդ համաձայնութեամբ, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող քաղաքական բարեկամութիւնը աւելի զօրացաւ՝ տնտեսական եւ առեւտրական կապերու ամրապնդումով: Աւելցնենք որ այդ սկզբունքը ծագում առաւ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ 1930ին, հոն չկրցաւ ապրիլ, բայց այսօր շատ մը երկիրներ կը կիրարկեն: Թուրքիա եւ Ֆրանսա երեք տարի վերջ մտան այդ ճամբան: Եւ երկու երկիրներու մէջ ալ այդ սկզբունքը տարբեր ուղղութիւններով զարգացաւ: Կարելի է ըսել որ Թուրքիոյ մէջ յաջողութիւն գտաւ, որովհետեւ ան իր քօնթինժանի քանակը իջեցուց մինչեւ տարեկան 700 հազար ոսկիի: Ֆրանսան սակայն, չուզեց կամ չկրցաւ ճշդութեամբ կատարել Թուրքիոյ հետ ստորագրած յանձնառութիւնները: Օրինակ, ծխախոտը առնելն չկրցաւ առնել, հակառակ անոր որ համաձայնութիւն ունէին այդ մասին: Ու շուրջ հարիւր միլիոն ֆրանքի պահանջ մը հաւաքուեցաւ Թուրքիոյ մէջ՝ վճարելի Ֆրանսայի: Ֆրանսա դրամ չէր կրնար տանիլ, Էնկիւրի դէմ էր ատոր: Եւ կը մնար միայն մէկ միջոց.— ապրանք առնել: Այս խնդիրը վերջնական կերպով կարգադրելու համար, մասնաւոր մարմին մը վերջերս Փարիզ գնաց Թուրքիայէն: Նոյն օրերուն Ֆրանսա այլ պետութեանց հետ գրեթէ նման բանակցութիւններ կը վարէր: Ֆրանսացիները կը մերժէին հարիւր երեսուն համեմատութեամբ թրքական աւելի արտածումը արձանագրել եւ փոխարժէքը վճարել թրքական ձուկ. Մէրքէզ Պրամատան: Կար եւ Լավալի դահլիճին 29 որոշումներու բովանդակութիւնը, որ աւելի կը դժուարացնէր համաձայնութիւն մը:

Բանակցութիւնները 15 օր տեւեցին, ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ:

Ֆրանսայի հաշւոյն Թուրքիոյ մէջ դիզուած հարիւր միլիոն ֆրանքի պահանջը աստիճանաբար պիտի վճարուի արտածումով (Թուրքիա տարեկան 10 միլիոնի համեմատութեամբ ապրանք կ'արտածէ Ֆրանսա): Միեւնոյն ատեն ամէն տարի կանոնաւորաբար ծխախոտ պիտի առնուի Թուրքիայէն՝ համաձայն նախապէս տրուած որոշման:

ՄԱՄՈՒԼ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 օգոստոս).

— «Շիրվանզադէն ալ մեռաւ:

Կ'երթա՜ն այսպէս հինները, մէկիկ մէկիկ, կեանքի ու ժամանակի անողոք օրէնքին հպատակելով, մահուան մանգաղի պաղ շեղբին առջեւ ակամայ գլուխ ծռելով: Կ'երթան մէկիկ մէկիկ անոնք որ երբեք — չորս եւ երբեմն հինգ տասնամեակներ շարունակ իրենց տաղանդը ընծայաբերեցին հայ գրականութեան եւ իրենց սեփական ձեռքով մշակուած ու արդար քրտինքով ոռոգուած ածուները ունեցան անոր հոգեւմայլ բուրաստանին մէջ: Գրական ի՛նչ արժէքներ հողին յանձնեցինք վերջին 10 — 15 տարիներու ընթացքին, առանց հաշուելու անոնք, որ բռնամահ խլուեցան երկու տասնամեակ առաջ: Զարդարելով իրենց սեփական ածուները, ոմանք կանխահաս մահով, ուրիշներ տարիքը առած, հետզհետէ մեզմէ հեռացան Յ. Թումանեան, Ե. Օտեան, Եղիշէ արք. Դուրեան, Սիպիլ, Մ. Վարանդեան, Հայր Արսէն Ղազիկեան, Նարդոսը, Ա. Փանոսեան, Ս. Պարթեւեան, Ռ. Որբերեան, Լեւոն, Թէոդիկ, Զիփթէ — Սարաֆը, Մ. Զարիֆեան, Օհան Կարօն եւ ուրիշներ: Անողոք հարուածի տակ ջախջախուեցաւ եւ մեր մեծագոյն քնարակիրը, հայ գրականութեան Արամազդը՝ Ա. Ահարոնեան: Ու հերթը եկաւ Շիրվանզադէին:

Անփոխելի արժէք մը հանդիսացաւ Շիրվանզադէն (Ալեքսանդր Մովսէսեան) հայ գրականութեան մէջ, մօտաւորապէս յիսնամեակ մը լեցնող իր գրական — գեղարուեստական արտադրութիւններով: Ծնած կովկասահայ իրականութեան մէջ, անիկա, վերջին երեսնամեակի շրջանին մանաւանդ դարձաւ նաեւ արեւմտահայ զանգուածին սեփականութիւնը: Շիրվանզադէն, այդ զանգուածին կողմէ ճանչցուեցաւ ամէն առաջ իր թատերական երկերով: Կովկասահայ թատերախումբերը բերին մեզի անոր «Չար Ոգի»ն, «Նամուս»ը, «Պատուի համար»ը, «Կործանուած»ը, «Աւերակների վրա»ն, «Եւգինէ»ն, եւայլն, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով ամենուրեք: Այնուհետեւ տեղական թատերախումբեր, շրջուն դերասաններ ու սիրողներ, յաճախ բեմադրեցին անոր թատերգութիւնները եւ մինչեւ այսօր ալ, գաղութէ գաղութ կը ներկայացուին անոնք, միշտ պահելով իրենց արժէքն ու թարմութիւնը:

Թատերագիր Շիրվանզադէն լաւագոյններէն մէկը եղաւ հայ գրականութեան թատերական սեռին մէջ: Անիկա, իր փիէսները վերցուցած է ընդհանրապէս առօրեայ իրականութենէն, կովկասահայ միջավայրէն, անոր դասակարգային շերտաւորումներէն: Ներկայացուցած է անոնց մէջ հայկական բարքերը, սովորութիւնները, նախապաշարումները, ընկերային ըմբռնումները, հասարակական թերութիւնները, եւայլն: Գրեթէ միեւնոյն գիծերով յայտնուած է նաեւ վիպագիր Շիրվանզադէն: Վիպագրական մարզին մէջ երկարաշունչ ժառանգութիւնները չձգեց Շիրվանզադէն: Աւելի նորավէպ գրող մը եղաւ ան: Բայց իր այդ բոլոր նորավէպերուն ու պատմուածքներուն մէջ, անիկա երեւան բերաւ նրբադատ դիտողի շնորհ, խոր զգայնութիւն, իրերն ու երեւոյթները հոգեբանօրէն վերլուծելու արժանիք, շունչ, լեզուի սահունութիւն եւ առաւել կամ նուազ չափով արուեստ: «Արտիստը», «Արսէն Դիմաքսեան»ը, «Օրիորդ Լիզա»ն, «Ալինա»ն եւ ասոնց շարքին քանի մը ուրիշ նորավէպեր, ունեցան իրենց պատուաբեր տեղը մեր գրականութեան մէջ:

Շիրվանզադէն եղաւ նաեւ հիւմօրով օժտուած քրոնիկագիր մը եւ առաւելապէս՝ յուշագրող մը: «Հայրենիք» ամսագրի առաջին տարիներու թիւերուն մէջ հրատարակած իր յուշերը՝ իրեն ժամանակակից կարգ մը հանրային — գրական դէմքերու եւ իր նամբորդական տպաւորութեանց մասին, հանոյքով կարդացուեցան ժամանակին:

Հանգուցեալ գրագէտը եղաւ նմանապէս մեր գրական դէմքերու այն սակաւաթիւ բախտաւորներէն, որոնք ի կենդանութեան վայելեցին իրենց տաղանդին փառքը, գնահատուեցան ու խանդավառօրէն ծափահարուեցան հասարակութենէն եւ ապրեցան քիչ թէ շատ տանելի կեանք մը: Հայ կեանքը ապերախտ չգտնուեցաւ Շիրվանզադէի նկատմամբ: Եւ քաջալերեց զայն բարոյապէս ու նիւթապէս: 1911ին, երբ արեւմտահայ ժողովուրդը դեռ նոր էր իմացած Շիրվանզադէի մասին համահայկական գետնի վրայ տօնուեցաւ անոր յոբելեանը: Թիֆլիսը պանծացուց զայն հանդէսներով ու ծափերով, իսկ Պոլիսը, իբրեւ արեւմտահայ մտաւորականներու այդ շրջանի կեդրոն, դրուատալից հատորով մը մեծարեց զայն»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ցաջորդ օրը Վալյ պատասխան տըւած է թէ, իրաւ է որ Սալիհ փաշա անստորագիր նամակ մը ստացած է զինքը հրաւիրող, բայց ոչ բռնուածները, ոչ ալ զինք հրաւիրողը ծանօթ է իրեն, ատոր համար ալ հրաւէրին չէ պատասխանած: Առանց նկատի ունենալու այս պարագան կը պնդէ իր Պոլիս մնալուն վրայ:

Տօնը, ուր Սալիհ փաշա հրաւիր–ուած էր կը պատկանէր Ջէրքէզ Քեա–միլի որ մահափորձէն շաբաթ մը ա–ռաջ Քոնսթանդինայէն Պոլիս հասած էր Զմիւռնիոյ եւ Թիրէյի օժանդակու–թեամբ:

Ճէմալ փաշա կ'աւելցնէ թէ ինք ու–զած է փրկել Սալիհ փաշան, բայց ան իր մերժումով պատճառ եղած է իր իսկ մահուան: Շատ կը ցաւի որ կայսերական իշխանուհի մը այնքան խոր ցաւ կրելու դատապարտուեցաւ, բայց անոր յանցանքը շատ մեծ էր ներուելու համար եւ պատաժնէն եաք ներում շնորհելը յաւիտենապէս պիտի խանգարէր երկրի կարգն ու անդորրութիւնը:

ԿԻՒՄԻՒԼՃԻՆԱՅԻ ԻՍՄԱՅԻԼ ՀԱԳԳԸ ՊԷՅ

Ճէմալ փաշա համոզուած էր որ այս շատ կասկածելի բնաւորութեան տէր մարդը մեծ անախորժութիւններ կրնար պատճառել երկրին, բայց իր սկզբունքին համաձայն կ'ուզէ անհերքելի ապացոյցներ ձեռք ունենալէ վերջ միայն ձերբակալել: Կ'ենթադրէ թէ գաղտնի գործակալները շատ նեղը ձգած էին զինք, երբ, օր մը, բարկացած կառավարչատուն կը մտնէ՝ (Շէվքէթ փաշայի սպանութենէն շաբաթ մը առաջ).

— Կառավարութիւնը անվստահութեամբ կը նայի ինծի, կը խօսիմ երբ պատասխանէր մարդ թէ ես միշտ յարգած եմ իմ տուած խոստումս, ոչ մէկ մասնակցութիւն ունիմ կուսակցութեան դէմ յայտնի թէ գաղտնի գործի մը: Նկատելով որ գործակալները կրնան սխալ ճամբու ձգել ձեզ լաւ համարեցի անձամբ ներկայանալ եւ խօսիլ ձեզի հետ: Պատուոյ խօսք կուտամ որ կառավարութեան դէմ բանի մը չեմ ձեռնարկած եւ հեռու եմ անոնցմէ որ անոր դէմ կ'աշխատին:

Ճէմալ փաշա գիտնալով հանդերձ թէ ան գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկն էր դաւադրութեան, որ շատ լրջօրէն Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի դէմ ուղղուած էր, կը գտնէր այս սուտ երդում ընողէն: Դեռ յունուարին, երբ իր միջնորդութեամբ ազատած էր, նոյնպէս երդում պատառ ըլլալով եւ խոստանալով մինչեւ կարգուկանոնի հաստատուիլը ընդիմութիւն չընել՝ բայց ամիս մը չանցած արդէն կ'աշխատէր ամէն միջոցով կազմակերպել զանազան ոճիրներ:

Ճէմալ փաշա կ'ըսէ.

— Ձեր երդումները կը բաւեն. վստահ եղէք որ առանց ապացոյցի ոչ մէկը կը դատապարտեմ, եթէ այդպէս ըլլար ձեզ բանտէն արձակել չէի տար: Բայց ձեզի խորհուրդ կուտամ այժմ իսկապէս հեռու մնալ որոշ անձերէ, որոնք դաւադրութիւն կը կազմակերպէն, ապա թէ ոչ լրատու բաժինս բարեխօս չէ ձեր մասին, այս անգամ քաշուեցէք»:

Ճէմալ փաշա կը զղջայ «մեծ սխալ մը» գործած եւ զայն իսկոյն ձերբակալել տուած չըլլալուն համար, որովհետեւ Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի սպանութենէն ետքը ձեռքի տակ պիտի ըլլար եւ չպիտի կրնար փախչիլ եւ շատ հաւանաբար դատապարտուած՝ քննութիւններու ընթացքին, իսկ երկիրը յաւիտենապէս ազատած պիտի ըլլար մարդէ մը որ յունական կաշառքով իր հայրենիքին դաւաճանած էր:

Ճէմալ փաշա իր յիշատակները գրած ատեն թերթերու մէջ կը կարդայ թէ Տամատ Ֆէրիտ փաշայի դահլիճին մէջ ներքին նախարար է Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ Հագգը պէյը, միեւնոյն ատեն նախագահ «Միութիւն եւ Ցառաջդիմութիւն» կուսակցութեան դատավարութեան արտակարգ ատեանին եւ կը զայրանայ գոչելով.— «Մօտ ատենէն պիտի տեսնենք թէ իր անուանումը ինչ դժբախտութիւն պիտի նշանակէ Թուրքիոյ համար»:

ՔԵԱՄԻԼ ՓԱՇԱ

Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի սպանութենէն ութ օր առաջ ոստիկանութեան տեսուչ Ազմի պէյ լուր կուտայ Ճէմալ փաշայի թէ Քեամիլ փաշա Մէսաժէրի Մարիթիմի մէկ նաւուն վրայ կը գտնուի որ նոյն գիշերը Պոլսոյ առջեւ խարիսխ նետած է: Ճէմալ իսկոյն հրաման կ'ընէ նոյն շոգենաւով Եգիպտոս վերադառնալ: Բայց Քեամիլ արդէն իր Պոլսոյ ապարանքը ի–ջած էր: Դաւադիրները որոշած էին զայն Պոլիս բերել, բայց Ճէմալ չէր խորհէր թէ Քեամիլ փաշա համարձակութիւն պիտի ունենար այդ կոչին պատասխանելու: Անոր գալը ապահով նշանն էր մօտալուտ յեղափոխութեան: Վերջապէս ապարանքը պաշարման տակ առնելով կը յայտնուի իրեն կառավարութեան որոշումը,— երկրին խաղաղութեան պահպանման համար նոյն շոգենաւով Եգիպտոս վերադառնալ:

Եթէ շոգենաւը երեք օր ալ մնայ, պէտք է ամէնէն ուշ 12 ժամուան մէջ Նորին Բարձրութիւնը շոգենաւին վրայ երթայ հակառակ պարագային ապահովութեան միջոցներ, որոնք կրնան հաճելի չըլլալ...

Փաշան կը պատասխանէ թէ չի կրնար այսքան կարճ ժամանակի մէջ երկրորդ ծովու ճամբորդութիւն մը կատարել եւ պէտք չի տեսներ պետութեան ապօրէն հրահանգներուն հետեւիլ: Ատոր վրայ ապարանքը հսկողութեան տակ կ'առնուի: Իսկ մինչ այդ անգլիական դեսպանատունէն Ֆիցմօրիս ապարանք կ'երթայ բարի գալուստ մաղթելու դեսպանատան կողմէ: «Այս արարքը մարմնացումը դիւային քաղաքականութեան մը եւ իրական պատճառը Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի սպանութեան», կ'որոշէ իսկոյն միջոցներ ձեռք առնել Քեամիլ փաշայի Պոլսէն արտաքսումը կանխելու համար: Կ'երթայ նոյնիսկ Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի եւ դեսպանին անունով կ'ըսէ թէ «չի հաւկնար թէ ինչու կ'ուզենք արգելք ըլլալ իրենՔեամիլ փաշայի այցելելուն, որ դեսպանատան հին բարեկամ մըն է: Ասիկա շատ դէշ տպաւորութիւն մը պիտի ընէր Անգլիոյ հանրային կարծիքին վրայ»:

Մահմուտ Շէվքէթ փաշա իր մօտ կը կանչէ Ճէմալը: Խօսակցութեան ներկայ կ'ըլլան Զիւրու... Մահմուտ փաշա եւ Հալիլ պէյ

(6) (Շար.)

ոչ միայն Իտալիոյ եւ աշխարհի բարօրութեան, այլ եւ հաստատութեան համար: ԹԵՐԵՒՍ ՀԱՍԱԾ Է ԺԱՄԸ ՄԷՋՏԵՂ ԴՆԵԼՈՒ ԱՄԲՈՂՋ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԸ, ԻՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐՈՎ: Այդ պիտի ըլլայ օգտակար բոլոր քաղաքակիրթ պետութեանց եւ մասնաւորապէս անոնց համար որոնք անիրաւաբար զրկուած են աշխարհի հարստութեանց բաշխումէն: Անմիջապէս որ Եթովպիա բացուի Իտալիոյ տեղաւորման առջեւ, մեր գաղթային տենչերը ամբողջովին գոհացուած պիտի ըլլան »:

Մուսոլինի իր յայտարարութիւնները վերջացուց փառաբանելով Իտալիոյ ժողովուրդին հայրենասիրութիւնը:

ԻՏԱԼԻԱ ԱՉՔ ՈՒՆԻ ՄԱԼԹԱՅԻ, ԿԻՊՐՈՍԻ, ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՎՐԱՅ...

Լոնտոնի թերթերը ամէն օր չոնդալից տեղեկութիւններ կը հրատարակեն Իտալիոյ քաղաքական ծրագիրներու մասին, որոնք լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Ժողովրդական թերթ մը, « Փիփըլ », որուն համար կ՚ըսեն թէ՝ երեք միլիոնի սպառում ունի, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Անգլիոյ դահլիճին անցեալ շաբթուան բացառիկ ժողովի մասին, քաղելով հեղինակաւոր աղբիւրէ. —

Դահլիճը տեղեկացաւ թէ Մուսոլինիի նպատակները շատ աւելի հեռուն կը հասնին քան Հապէշիստանի պարզ կցումը: Արեւելեան Ափրիկէի գործողութեանց լրացումէն անմիջապէս վերջը, Մուսոլինի պիտի պահանջէ. —

1. Անգլիա պէտք է Իտալիոյ ձգէ Մալթան եւ Կիպրոսը:

2. Անգլիա պէտք է հրաժարի Եգիպտոսի մէջ վայելած իրաւունքներէն, ճամբան բաց թողլով Իտալիոյ առջեւ:

3. Անգլիա պէտք է հրաժարի Կապոյտ Նեղոսի ջուրերուն վրայ ունեցած իրաւունքներէն:

Այս կերպով, Մուսոլինի պիտի տիրապետէ Հնդկաստանի ճամբուն: Ան կ՚ուզէ իր աշխարհակալութեան տակ առնել արեւելեան Միջերկրականը, ինչպէս երբեմն Կեսար:

Իսկ պահպանողական թերթ մը, «Սընտէյ Թայմզ», կը կասկածի թէ Իտալիա աչք տնկած է նաեւ Պաղեստինի: Աւելի հեղինակաւոր թերթ մը, «Օպզըրվըր», կ՚ազդարարէ թէ Իտալիոյ հետ պատերազմը աղետալի պիտի ըլլայ Անգլիոյ համար՝ Միջերկրականի մէջ: « Լորտ Սոլզպըրիի իմաստուն կարգադրութենէն ի վեր որ եղաւ 1887ին, Միջերկրականի մեր նաւային դիրքը յետոյ տարբեր ի՛ վեր հիմնուած է Իտալիոյ բարեկամութեան վրայ: Ճիպ-րալթար-Մալթա-Եգիպտոս-Ադէն ճամբան բազկերակն է բրիտանական կայսրութեան: Մենք այժմ չենք կրնար Միջերկրականի ճամբան պահել թշնամի Իտալիայի մը դէմ: Այդ ծովուն մէջ միայն Անգլիոյ դէմ Իտալիա կեդրոնացուցած է օդանաւային ջախջախիչ ուժ մը »:

Պատրաստութիւններ Մալթայի մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ արդէն իսկ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնուած են Մալթայի մէջ, ի նախատեսութիւն օդանաւային յարձակումներու: Օգոստոս 25ին կառավարութիւնը հրամայեց պատսպարաններ շինել, ուր պիտի տեղաւորուին բնակիչները, օդանաւային ռմբակոծութեան առեն: Անցեալ շաբթու կառավարութիւնը տետրակներ բաժնեց ժողովուրդին, պաշտպանողական միջոցներու մասին, ընդդէմ կազարձակ եւ հրձիգ ռումբերու :Վերջերս 200,000 կազարգել դիմակներ ներածուած էին Մալթայի ժողովուրդին համար, որուն թիւը կը հասնի 250,000ի: Այժմ կարգադրութիւններ կ՚ըլլան զանոնք բաժնելու համար:

Երկու տարի պատերա՞զմ

Սկովտացի կղերական մը, պատուելի Մքլին, որ վերջերս վերադարձաւ Եթովպիայէն, կ՚ըսէ թէ Իտալիա առ նուազն երկու տարի պէտք է կռուի, այդ երկիրը գրաւելու համար: Ուրեմն հարիւր հազարաւոր զինուորներ պիտի մեռնին, թէ հրասակային կռիւներու եւ թէ հիւանդութեանց պատճառով:

⁂ Ատիս-Ապէպայի քաղաքապետը հրամայեց որ իրենց տեղերը վերադառնան զաւառացի այցելուները, եւ մասնաւորապէս կիները, մանուկները, ծերերը եւ անկարները, որոնք տուն կամ ազգական ունին գաւառի մէջ: Կառավարութիւնը կ՚ուզէ զգուշական միջոցներ ձեռք առնել, կարելի եղածին չափ նօսրացնելով ծփուն բնակչութիւնը, որուն թիւը 25,000ի կը հասնի:

Ջախջախել ցոյցեր պատերազմին դէմ

Ֆրանսայի ընկերվարականները, համայնավարները եւ Արհեստակցական Միութիւնները շարք մը ժողովներ եւ ցոյցեր ծրագրած են մինչեւ Սեպտեմբեր 4, երբ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը: Նպատակն է բողոքել Իտալիոյ ռազմաշունչ քաղաքականութեան դէմ եւ պատիժներ տնօրինել խորհրդային իշխանութեան աջակցութեամբ: Անգլիոյ Աշխատաւորական Կուսակցութենն ալ պատուիրակ մը եկած է, խորհրդակցելու համար: Պատուիրակը խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան վարիչներուն հետ, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: « Իւմանիթէ » կը գրէ թէ բանուորական պատուիրակութիւններ պիտի ղրկուին Ժընեւ, յանուն ժողովրդական ճակատի ժողովներուն, պահանջելու համար որ Ազգաժողովին Ուխտը գործադրուի Իտալիոյ դէմ: Ազգայնական մամուլը քննադատելով հանդերձ այս ցոյցերը, դիտել կուտայ թէ Ֆրանսա պարտաւոր է Անգլիոյ կողքին կենալ եւ պաշտպանել Ազգաժողովը, այլապէս Իտալիոյ յարուցած խնդիրները պիտի գրգռեն Գերմանիոյ ախորժակները:

Մ. Նահանգներուն բուռն բողոքը Մոսկուայի դէմ

Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանը բողոքագիր մը յանձնեց խորհրդային կառավարութեան, գանգատելով թէ Կոմինտէրնի համագումարին տուած որոշումները բացորոշապէս կը խախտեն կնքուած դաշնագիրը, որ կը տրամադրէ չխառնուիլ Մ. Նահանգներու ներքին գործերուն: Բողոքագիրը կ՚ազդարարէ թէ « հետեւանքները շատ ծանր պիտի ըլլան », եթէ խորհրդային իշխանութիւնը չուզէ կամ չկարենայ « համապատասխան միջոցներ ձեռք առնել, արգիլելու համար այսպիսի քայլեր »:

Կարգ մը շրջանակներու մէջ հաւանական կը գտնեն որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուին երկու երկիրներուն միջեւ, եթէ Մոսկուան գոհացում չտայ:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21, Րիւ էմմոն Րօսթան փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդաբար ներկայանան հետեւեալ օրերը.—

Երկուշաբթի, 26 օգոստոս, թիւ 11,501էն 11,600:
Երեքշաբթի, 27 օգոստ., թիւ 11,601էն 11,700:
Չորեքշաբթի, 28 օգոստ., թիւ 11,701էն 11,800:
Հինգշաբթի, 29 օգոստ., թիւ 11,801էն 11,900:
Ուրբաթ, 30 օգոստ., թիւ 11,901էն 12,000:

Օրին չներկայացողներու թղթածրարները կը ջնջուին առանց այլ եւ այլի:

ԱԽՈՅԵԱՆ Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Կիրակի օր Ֆրանսայի Բանուորական Մարզանքի Դաշնակցութիւնը կազմակերպած էր մարզահանդէս մը, մասնակցութեամբ խորհրդային մարզիկներու: Ներկայ էին 4,000 հոգի:

Այս անգամ ալ յաղթական ելան խորհրդային մարզիկները: Իսկ ծանօթ ախոյեանը, Ս. Համբարձումեան տարաւ նոր եւ ջախջախիչ յաղթանակ մը, վերցնելով 150 քիլօ ծանրութիւն մը առանց որեւէ յոգնութիւն զգալու: Ուրեմն կոտրած եղաւ իր իսկ մրցանիշը՝ 145 քիլօ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ »
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ
Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 ԷՋ
բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք:
կարելի է վճարել երկու անգամէն:
Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).
Chèque Postal. PARIS: 1278-35. Հեռաձայն՝ Danton 88-65, որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրուիլ ուզողները:
Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժէրոմի Վրէժ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Կ. Յ. Պետրոսեան ընտանիքին եւ պարագաներուն, իրենց մօր եւ ազգականին՝ Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Պետրոսեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 5ին, Պար փըթի փուսէի սրահը: Օրակարգ՝ Ընդհ. Կ. Խաչի եւ Ֆր. Կ. Խաչի գործունէութեան մասին: Կը խօսի Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկ. Միսաքեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13)

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Rue Allée Thénard N. 3 — IX

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
ՑՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ՚արժեն 10 ֆրանք:
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք:

Դաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)
Դիմել՝ „HARATCH” 17, Rue Damesme. Paris (13)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծրարներ »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թուղթ – ծանուցում	... »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԽԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ԲԱՑՈՒՄ
Photo ARAX & HENRY
ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆ

Փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝
31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76 - 39).
ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ
Photo ARAX & HENRY անուան տակ:

Օժտուած լոյսի ու այլ զեւեղութիւններու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ:

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար:

Ամէն օրերու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres - Babylone).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Մեր իշխանները առջի բերան չմիաբանեցան Ալեմիին վրայ դիմելու, ըստ որում Արպ՚ամպայի իշխանը Ըսար-Ամպայի իշխանէն կը կասկածէր, վասն զի սոր հօրեղբօրորդին ապստամբ Ալեմիին քով կը գտնուէր, եւ կասկածն այն էր որ կռուոյ ժամանակ Ըսար-Ամպայի իշխանն ալ անոնց կողմը կ՚անցնի եւ իւր զօրքերը թրէ կ՚անցընէ: Ասանկ խորամանկութիւն գրեթէ ամէնքն ալ ունին, անոր համար է որ իրարու վրայ ալ վստահութիւն չունին: Քանի մը օր անցնելէն յետոյ այն կողմի գիւղացիք եկան ըսին մեր իշխանաց, թէ «Ցանքի ժամանակ է, եւ թշնամւոյն գալը մեզի մեծ վնաս կ՚ըլլայ, անոր համար կը մեռնինք ու թող չենք տար որ նա գայ եւ մեր վարուցանը աւրէ աւրըշտըկէ»: Ասոր վրայ Ըսար-Ամպայի իշխանը իւր ձեռաց տակն եղող բոլոր մեծերը կանչելով՝ յայտնեց անոնց իւր անխարդախ միտը ունենալը, եւ իւր խորհուրդները անոնց պարզեց՝ թէ պէտք է ապստամբին վրայ յարձակում ընել, եթէ նա աւելի մօտենալու ըլլայ: Ուստի երկրորդ օրը թէ իշխանք եւ թէ բոլոր մեծամեծներն ու զօրքերը եւ պատերազմող գիւղացիք որոշեալ տեղ մը ժողվեցան, որոնք խորհրդակցելով որոշեցին երկու իշխանաց կողմէն ալ մարդիկ խրկել թշնամեաց բանակը՝ անոնց զօրութիւնն ու ընթացքը լրտեսելու համար: Երկու օրէն ետք դառնալով՝ թէպէտեւ անոնց թէ թուոյն նուազութեան եւ թէ զինուց եւ պատրաստութեան կողմէ խեղճ ըլլալն իմացուելով, անոնց վրայ յարձակելու պատրաստութիւն կը տեսնէին, մէկ մ՚ալ լսուեցաւ որ թշնամին յանկարծ գիշերանց փախեր գնացեր է: Անոնց փախչելուն պատճառն էր բարձր լերան մը վրայէն տեսած կրակին լոյսը, զոր իրենց լրտեսները կը վառէին թագաւորին գալը ցոյց տալով: Այս արվորութիւնն ունէին նաեւ թագաւորին հպատակ գիւղացիները. երբ հեռուանց ապստամբաց յարձակումները իրենց իշխանաց հաղորդէին, ուզեն, Բարձր տեղ մը կրակ կը վառեն որ հեռուէն մը աւելի արագ լուր կը հաղորդէ: Ալեմի ապստամբին այսպէս յանկարծ փախչելէն ետքը բոլոր իշխանները խորհուրդ ընելով՝ առանց իրենց պատրաստութենէ ետ կենալու, անակնկալ պահու մէջ արշաւեցին անոր երկրին վրայ նոյեմբեր 10ին, եւ 2500ի չափ տաւար ու կենդանի, եւ ուրիշ կահ կարասիք, մինչեւ կանանց կռնակին եղած մէկ հատիկ շապիկը կողոպտելով ետ դարձան:

Տաւարները տէրութեան օրինաց համեմատ բաժնելէն յետոյ, հատ մը եզ ալ մեզի պարգեւեցին, աւելցածը մնաց իշխանաց քով, որոնք իրենց զօրաց պիտոյից համար հետզհետէ կը մորթէին:

Թէոդորոս քանի մը անգամ իրաւացի պատճառներէ գրգռեալ Տենպիայի երկիրը, որ օրուէկս ճանապարհ հեռի է Կէլղի-Թափորէն, կողոպտելով ու տակնուվրայ ընելով յետին խեղճութեան մէջ կը թողու. ժողովուրդը, յորմէ առիպեալ ոմանք փախերնուն կը հպատակին թագաւորին: Բայց նա երբ Կէլղի-Թափորէն կը մեկնի, Տենպիացիք որ առանց իշխանի էին, երկու կողմի բաժնուելով՝ մէկ կողմը Թէրրաօ-Կովաղի զօրաւոր ապստամբին իշխանութեան ներքեւ կը մտնեն, եւ միւս մասը իրենց ծերունեաց հաճութեամբը Ճըլկայի կուսակալներուն, այսինքն մեր լերանը իշխաններուն անձնատուր կ՚ըլլան:

Սոյն միջոցներուն Տենպիայի գիւղերէն ուրիշ ապստամբ մը եւս տեսնուեցաւ իր արբանեակներով, որուն բանը գործն էր Թէոդորոսի շարժումները բոլոր ապստամբաց ծանուցանել կրակի նշաններով, եւ նեղը մնացած ժամանակ ձեռք չըլլալու համար՝ Տենպիա երկիրը Դանա գետէն կղզին փախչելով կ՚ապաստանի, ուր տարած էր ապահովութեան համար նաեւ իր ընտանիքը: Ասկէ ի զատ շատ անգամ ալ այն կողմերէն անցնող Տենպիացի ճամբորդներն ալ գիշերանց վրանին յարձակելով կը կողոպտէ: Ըսար-Ամպայի իշխանք լսելով այս մարդուն անօրէն վարմունքները, բոլոր գիւղական զօրքերով յանկարծ գիշեր մը ի բուն քշելով կը խուժեն ապստամբին գիւղը. բայց զանիկա հոն չգտնելով՝ անոր հայրը կը բռնեն եւ 800ի չափ տաւար թալլելով՝ Ըսար-Ամպայի մէջ հայրը շղթայի կը զարնեն: Շատ չանցնիր այն կողմերու գիւղացիք յանկարծ գիշեր մը ապստամբին գիւղը կը յարձակին, կը բռնեն զինքը բոլոր մարդիկներովը եւ կը յանձնեն Ըսար-Ամպայի լերան իշխանին, եւ աւետեաց լուր կը խրկեն Թէոդորոսին: Այս ապստամբին մէկ եղբայրը թագաւորին քով զինուորութեան մէջ գտնուելով, երբ կը լսէ զայն եւ բրած մատնութիւնները կ՚իմանայ, մէկէն գլխատել կուտայ. եւ ըստ իւրեանց կանոնի՝ թէպէտեւ եղբօրը հետ գաղտնի հաղորդակցութիւն եւ կամակցութիւն ալ չունենար, պէտք էր որ գլխատուի:

ԳԼՈՒԽ Զ.

Թէրրաօ-Կովաղին Ճըլկայի երկիրը յարձակիլը. բանակցութիւնը. գերեաց՝ փոխանակութեամբ արձակումը: Թէրրաօ-Կովաղի ետ կը դառնայ: Ըսար-Ամպայի Թեսեմմա իշխանին խորամանկ հարցմունքները: Երկրորդ յարձակումն Ըսար-Ամպայի վրայ: Մեր սնտուկներուն քննութիւնը: Թեսեմմայի եւ միւս իշխանաց հնարքները, եւ վարպետութեամբ մեզի կողոպտելնին. անոնց փախուս... Բանտարկեալները շղթայէ ազա... նիս:

Մեր լերան իշխանները թագա... հեռանալէն յետոյ՝ միայն Թէր... Կովաղի ապստամբ իշխանէն եր... կրէին, որուն յառաջուց բա... զօրքերը ջարդած եւ քանի մը մե... ալ յայտնի սպաննած էին: Ասոր ... մար միշտ սուտ լուրեր ու համբ... ներ կը հանէին անոր երկիրն... մէջ, իբր թէ Թէոդորոսէն լուր ... ցած են որ կը պատրաստուի ... գալու. եւ այս սուտ համբաւներ... ջանային կամ խղճալ ետ ձգել ... Թէրրաօ-Կովաղին իրենց վրայ ... ձակիլը, եւ կամ գոնէ ուշացընել... իրենց ժամանակ ըլլայ մտածել... պատրաստութեան հնարք մը գտնել... Բայց երբ լսեց Թէրրաօ-Կովաղի ... գաւորին Մակտելայի մօտ բնակ... իւր բոլոր զօրքերը եւ գիւղացի... գումարելով յանկարծ կուգայ Ճը... կայի երկիրը կը լոխէ, եւ դեկտեմ... 22ին՝ Դաւիթ մարգարէի նախատօ... օրը մինչեւ տօնախմբութեան ... հասնին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ .... 140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ..... 250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... 200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 28 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2894

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹ»ԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հիմա որ խենդն ու խելօքը պարպեցին իրենց գիտցածը, խօսելու կարգը եկած է մեզի:

Կ'ակնարկենք «Ժողովրդական Ճակատ»ի եւ մեր դիրքի մասին եղած կարգ մը հրատարակութեանց, որոնք դրամագլուխ ճարեր են երկու տարբեր թեւերու: Մէկը՝ ռամկավար, միւսը՝ բանուորական: Երկուքն ալ թունդ հակադաշնակցական:

Այս առթիւ, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ՝ մեր հակառակորդները որ եւ է տեսակէտ քննած կամ սլաք արձակած առեն, իրենց կարդացածը կամ տեսածը չէ որ կը դատեն, այլ իրենց մտքին մէջ եղածն է որ կը պարպեն:

Այսպէս, օգոստոս 18ին ռամկավար օրկանը Հետեւեալ հարցումը կը թօթուէր իր խմբագրական սիւնակէն — «Նոր խմորո՞ւմ մը...»:

Ակնարկը ուղղուած էր մեզի, Դաշնակցութեան եւ «Յառաջ»ի: Ի՞նչ բանէ դրդուած.

— «Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ ուշագրաւ երեւոյթ մը պարզուած է երկու յաջորդական կիրակիներու մէջ. մէկ կիրակին դաշնակցականները ունեցած են դաշտահանդէս մը, ուր Հօկի անդամները ներկայ եղած եւ «ընկերաբար» քաջալերած են ձեռնարկը: Ներկայ եղած եւ խօսած են «ժողովրդային Ճակատ»ի ներկայացուցիչներ՝ յորդորելով որ միասին գործեն...

Յաջորդ կիրակի Հօկը կ'ունենայ իր դաշտահանդէսը, եւ այս անգամ դաշնակցականներ իրենց «ընկերական» պարտականութիւնը կը նկատեն ներկայ ըլլալ եւ քաջալերել Հօկի ձեռնարկը. իրենցմէ մէկը խօսք ալ կ'առնէ դաշտահանդէսին մէջ, իսկ կը լսեն ու կը թմբկահարեն արուարձանի քաղաքապետը, որ համայնավար մըն է, եւ ի հարկէ խօսած է «ժողովրդային Ճակատ»ի լեզուն...»:

Նախ ըսենք որ՝ այս պատմութիւնը միայն իր արտաքին կերպարանքով կը համապատասխանէ իրականութեան: Բան մը լսեր են, բայց լաւ չեն հասկցեր, կամ չեն ուզած հասկնալ:

Նոյն լպրծուն ճամբուն վրայ ինկած էր նաեւ բանուորական թերթը, «Զանգու», իր ուզած եզրակացութիւնը հանելու համար:

Բուն իրողութիւնը չափազանց պարզ է եւ իր օրին հրատարակուած՝ «Յառաջ»ի մէջ: (10 օգոստ.):

Հ. Յ. Դ. Պանեօ-Բաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն դաշտահանդէս մը սարքած էր Մոնսոյրի տարեդարձին առթիւ (4 օգ.):

Օրինական դիմումի մը առթիւ, Պանեօի քաղաքապետը, որ համայնավար մըն է, ծուռ տեղեկութիւններ առացած ըլլալով, կ'առարկէ բանախօսի մը մասին, եւ կ'աւելցնէ թէ «ժողովրդական ճակատ»էն ալ ներկայացուցիչներ պիտի խօսին:

Այդպէս ալ կ'ըլլայ: Ֆրանսերէն ճառ մը կը խօսի մեր բանախօսը, պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտները: Շատ յարգալից կ'արտայայտուին նաեւ «Ժողովրդական Ճակատ»ի ներկայացուցիչները, մէկը՝ ընկերվարական, միւսը՝ համայնավար: Մասնաւորապէս վերջինը կը թելադրէ միասին գործել, «քանի որ համաձայն էք ընդհանուր խնդիրներու շուրջը»:

Յաջորդ կիրակի, Հօկի հանդէսին առթիւ, հրաւէր կ'ուղղուի որ Դաշնակցականներն ալ մասնակցին, նոյն իսկ խօսք առնեն:

Այս հրաւէրը ուղղած առեն, անշուշտ գիտէին թէ ի՛նչպիսի տեսակէտներ կրնայ պարզել որ եւ է դաշնակցական բանախօս:

Ուրեմն, հրաւէրը կ'ընդունուի, եւ, հանդէսի պահուն, բեմ կը հրաւիրուի դաշնակցական ընկեր մը, որ կը խօսի հայերէն:

Ահա «ուշագրաւ երեւոյթը», իր ամէնէն վաւերական ձեւին մէջ: Պարզապէս տեղական կարգադրութիւն մը, առանց որ եւ է յանձնառութեան:

Այս վիճակին մէջ իսկ, եղածը օգտակա՞ր է թէ վնասակար:

Անշուշտ առաջինը, քանի որ մերձեցման եւ փոխադարձ հասկացողութեան որ եւ է շարժումն՝ բարիք միայն կրնայ բերել այս հալածական ժողովուրդին, որ եւ է պարագայի մէջ:

Այսպիսի հանդիպումներէ դժգոհ կրնան մնալ միայն այն տարրերը որ կ'ուզեն ջուր պղտորել, Դաշնակցութիւնն ալ խառնելով փաշական կարաւանին, կամ նոր հովեր երազելով:

Իբրեւ աշխատաւորական կազմակերպութիւն, Դաշնակցութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ որ եւ է շարժումի որ կապ ունի տարագիր բազմութեանց բարօրութեան հետ:

Անցեալ տարի, երբ դեռ նոր գործակցութիւն կը հաստատուէր ընկերվարական երկու թեւերուն միջեւ, երբ դեռ չկար «Ժողովրդական Ճակատ»ը, այս թերթը պարտք սեպեց ուշադրութիւն հրաւիրել նոր երեւոյթին վրայ: Եթէ մեր հակառակորդները յոգնութիւն կրած ըլլային հետեւելու այդ առթիւ հրատարակուած գրութեանց, կրնային հասկնալ թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզենք:

Այսօր ալ տարբեր չէ մեր դիրքը: Եւ չի կրնար ըլլալ:

Դժբախտաբար, մեր դիմացն ունինք այնպիսի տարրեր, որոնք այս տարրական բաներն ալ խեղաթիւրելով, միտք ու սիրտ կը պղտորեն:

Այդպէս ըրած է Փարիզի բանուորական շաբաթաթերթը: Եւ անոր մէկ տխուր արձագանգն է որ կը հասնի Կըրնօպլէն, խարդախ թուցիկով մը:

Ո՛ւր որ ալ երթաք, պիտի հանդիպիք այս ողբերգութեան,— օտար ընկերվարականը կամ համայնավարը անմիջապէս կ'ըմբռնեն հայկական իրականութիւնն ու անոր պահանջները, իսկ երբ խօսակիցդ հայ է, անհատ կամ խմբակ, ջուրը սանդին մէջ լեցուր եւ ծեծէ...

Թոյլ տուէք որ աւելի բաց խօսինք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ՄԱԼԹԱՆ ԵՒ ԱՏԷՆԸ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎԸ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

«Պատժական տնօրինութիւնները վտանգաւոր են»

Երէկ գրած էինք թէ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնուած են Մալթայի մէջ, ի նախատեսութիւն պատերազմի: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը արդէն իսկ զինուոր ղրկած է Մալթա եւ Ատէն, զօրացնելու համար պահակազօրքը: Որոշուած է նաեւ երեք օդանաւային տորմիղ ղրկել դէպի արեւելեան Միջերկրական: Կառավարութիւնը յայտարարեց թէ այս կարգադրութիւնները կապ չունին իտալեւհաբէշական տագնապին հետ: Սակայն այս հերքումն իսկ հաստատում մըն է: Օդանաւերու փոխադրութեան յատկացուած նաւ մը, «Կլօրիըս», որ Ճիպրալթար հասած էր շաբաթ օր եւ հոն պիտի մնար մէկ ամիս, յանկարծ մեկնեցաւ օգոստոս 26ին, միանալու համար Միջերկրականի տորմիղին: Այս նաւը Մալթա կը տանի շարք մը ռմբաձիգ սաւառնակներ եւ ունի 1100 նաւազ, մէջն ըլլալով օդաչուները: Յառաջիկայ երեքշաբթի օր 1200 զինուորներ Անգլիայէն ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Մալթա եւ Ատէն, ուր տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին: Արձակուրդի համար առաւելագոյն ժամանակ նշանակուած է 24 ժամ: Մալթայի անգլիական պահակազօրքին սովորական թիւն է 3000, իսկ Ատէնի պահակազօրքին թիւը՝ 2016:

⁂ Անգլիոյ այս պատրաստութիւններուն զուգընթաց, Իտալիոյ մէջ ալ տեղի ունեցաւ դէպք մը որ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ կացութեան ծանրութիւնը: Մուսոլինի, որ այս միջոցին զբաղած է 500,000 զինուորներու ռազմափորձով, նախարարական խորհուրդը բացառիկ ժողովի հրաւիրեց այսօր, չորեքշաբթի, ռազմաճակատին վրայ (Պօլծանօ): Այս խորհրդակցութիւնը պատասխան մը կը համարուի Անգլիոյ նախարարական խորհուրդի անցեալ շաբթուան արտակարգ նիստին: Մանաւանդ որ, հեռագիրներ կը հաստատուի թէ այդ ժողովին մէջ խորհրդակցութիւններ կատարուած են պատժական տնօրինութեանց մասին: Միեւնոյն առեն Մուսոլինի նամակ մը ստացաւ իտալացի երեք նշանաւոր օդանաւորդներէ որոնք կ'ըսեն.— «Եթէ վտանգը իրական ըլլայ իտալական ծովերուն վրայ, մենք պատրաստ ենք ծառայելու որ եւ է շարքի մէջ, առանց ոսկի ժանեակի կամ ժապաւէնի»: Այս նամակը եւ ուրիշ գերգագին արտայայտութիւններ, նախարարական արտակարգ ժողովը, կէս միլիոն զինուորներու ռազմափորձը եւն. կ'ապացուցանեն թէ Իտալիա պատրաստուած է կռուելու եւ չպիտի հանդուրժէ որ եւ է միջամտութեան: Մինչեւ հիմա կատարուած ռազմափորձերէն կը հետեւի թէ զօրաւոր են Իտալիոյ պաշտպանողական միջոցները: Մուսոլինի ռազմափորձերով անուղղակի ազդարարութիւն մը կ'ուղղէ Գերմանիոյ, որպէսզի մտքէն չանցընէ խաղ մը խաղալ Աւստրիոյ գլխուն, երբ ինք զբաղած ըլլայ Հաբէշիստանի մէջ:

Մտահոգութիւնը կ'աւելնայ

Հռոմի մէջ մեծ ջղագրգռութիւն պատճառեց անգլիական զինուորներու առաքումը դէպի Մալթա եւ Ատէն, ինչպէս եւ մարտանաւերու տեղափոխութիւնը Մալթայէն Աղեքսանդրիա եւ Փորթ Սայիտ: Անգլիոյ այս իրարանցումը աւելի սրտնեղութիւն կը պատճառէ Իտալիոյ քան Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը: Շատ մը Իտալացիներ այժմէն կը հարցնեն թէ Անգլիա չի՞ կրնար պաշարել Սուէզի ջրանցքին մուտքը, քանի որ միջազգային օրէնքով անկարելի է փակել զայն: Այդպիսի գործողութիւն մը կամ պատժական ուրիշ որ եւ է տնօրինութիւն հաւասար են պատերազմի:

Փարիզի գլխաւոր թերթերն ալ այն համոզման եկած են թէ ճնշողական որ եւ է միջոց պատճառ պիտի դառնայ մեծ պատերազմի մը: «Թան» հաստատելով թէ Իտալիա խորապէս մխրճուած է հաբէշական գործին մէջ, կը թելադրէ միջին ճամբայ մը գտնել, գոհացնելու համար անոր կենսական պահանջները: «Կը կարծենք թէ այս բանը անկարելի չէ խաղաղ լուծման մը համար, ապահովելով Եթովպիոյ անկախութեան սկզբունքը»: «Տէպա» կը քննադատէ անգլիական քաղաքականութիւնը, դիտել տալով թէ «Անգլիա եւ Իտալիա այս ցաւալի կացութիւնը յառաջ բերին իրենց անհաշտութեամբ»: Ֆրանսայի հանրային կարծիքը աւելի մտահոգ է այժմ, երբ Անգլիան ալ զինուորական պատրաստութիւններ կը կատարէ:

⁂ Պ. Հիւզ, Աւստրիոյ փոխ-վարչապետը, հետեւեալ ուշագրաւ յայտարարութիւնն ըրաւ առջի օր.

— «Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ առանձին փորձ մը միջամտելու Իտալացիներուն եւ Հաբէշներուն միջեւ՝ ամէնէն ապահով միջոցն է համաշխարհային նոր պատերազմ մը պայթեցնելու: Իր նախաձեռնութեամբ պատժական միջոցներ տնօրինելով Իտալիոյ դէմ — ինչպէս օրինակ տնտեսական պաշարում — Մեծն Բրիտանիա կրնայ վտանգել կայսրութեան գոյութիւնն իսկ: Մինչեւ անգամ եթէ յաղթէ, պատերազմ մը այնքան պիտի տկարացնէ զինքը որ պիտի դառնայ որս Իտալիայէն աւելի զօրաւոր ազգերու»:

13 մահապատիժ Բագուի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Ատրպէյճանի գերագոյն ատեանը մահուան դատապարտեց 13 ամբաստանեալներ որոնք 17 սպանութիւններ եւ 28 գողութիւններ կատարած էին, առանց հաշուելու փախուստի փորձերը: Վճիռները գործադրուեցան յաջորդ օրն իսկ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱՒՈՐ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Կարելի՞ է խօսիլ Կոմիտասի մասին, հիւանդի մասին, առանց յիշելու միւս Հարուածեալը, Ա. Ահարոնեան:

Երէ վարդապետը կրցայ անձամբ տեսնել, Վարպետի մասին երկտող մը միայն ունիմ, իբրեւ վերջին տեղեկութիւն:

Տիկին մըն է գրողը.

— «Երէկ գացի Ահարոնեանին... շատ ցաւեցայ... Նիհարցեր է: Բոլորս ճանչցաւ. ուզեց բան մը հասկցնել, անպատճառ, շատ չարչարուեցաւ, չկրցաւ, յամառօրէն կառչած էր անպատճառ ըսելու: Կը խնդրէր որ օգնենք իրեն գտնելու իր ուզածը: Ինչ որ ըսինք չեղաւ. վերջապէս «Հայաստան» ըսի: — «Հա՛, ա՛յո, այո»: Ուրեմն ուզածը այդ բառն էր: Բայց մընացեալը ոչ մենք կրցանք գտնել, ոչ ինք: Չէր ուզեր որ մեկնինք առանց հասկնալու զինքը: Տեսայ որ շատ կը չարչարուի, կրնն ալ յուզուեցայ. խոստացանք ուրիշ անգամ երթալ եւ անպատճառ գտնել իր ըսել ուզածը:

«Իսկապէս նիհարցած էր: Կ'ըսեն որ խօսիլը տարբերութիւն ունի, նոր բառեր կրնայ արտասանել: Օրինակ՝ «չփոթեցայ» բառը, մինչդեռ նախապէս չէր կրնար այդ կարգի բառեր արտասանել»:

Ո՛ր եւ է խորհրդածութիւն՝ այս երկտողին վրայ՝ պիտի նշանակէր եղծել պատկերը:

Ահա երկու հսկաներ թաղուած ահաւոր լռութեան մը անդունդին մէջ:

Մէկը ձայն, միւսը երգ, մէկը ներդաշնակութիւն, միւսը փոթորիկ. երկու թեւաւոր արծիւները մեր ժամանակակից պատմութեան մէկ երեսը չէ՞ որ կը ներկայացնեն:

Եւ, անզօր կատաղութիւն մը չի՞ բզքտեր հոգիդ, ի տես թէ՛ մէկուն թէ՛ միւսին: Թէ՛ հաւաքական թէ՛ անհատական ողբերգութեան:

Բնութիւնն անգամ դաժան է գոհիկ դաւադիր մը, զարնելով կռնակէն, եւ ամէնէն խոցելի կէտերուն...

ՎԱՀԷ

Ապրուստի եւ աշխատանքի հոգերը Ֆրանսայի մէջ

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը անգամ մը եւս կը յայտարարէ թէ Փարիզի նպարեղէններու եւ կաթնեղէններու միութեանց ներկայացուցիչները հաւանած են ամէն ջանք թափել, աժանցնելու համար ապրուստը: Որոշուած է 20 առ հարիւր զեղչել ուտելին եւ չոր բանջարեղէններու գինը, տասը առ հարիւր՝ մաքարոնին: Պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, հետեւեալ զեղչերը եղած են արդէն,— Շաքար՝ 3 առ հարիւր, սուրճ՝ 5 առ հարիւր, շոքօլա՝ 6 առ հարիւր, գետնախնձոր՝ 15 առ հարիւր, կարմիր գինի՝ 10 առ հարիւր, ածուխ՝ 25 — 30 առ հարիւր իւրաքանչիւր թոնի վրայ եւայլն: Բոլոր խանութպանները պարտաւոր են կախել գիներուն ցուցակները: Ոստիկանութիւնը պիտի հետապնդէ թերացողները: Մսավաճառներու մէկ մասը համակերպած չըլլալով գիներու կրճատման, կարճ պայմանաժամ մը տրուեցաւ:

Միեւնոյն առեն կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, քաջալերելու համար ցորեն արտադրող գիւղացիներու վիճակը, քանի որ գիները շատ ինկած են:

⁂ Մասնաւոր յանձնաժողովի մը կազմած ծրագրին համաձայն, շուտով ճամբաներու շինութեանց կամ նորոգման պիտի ձեռնարկուի: Կը յուսացուի 45,000 գործաւորներու աշխատանք ճարել այս ծրագրով: Մասնաւորապէս շինութիւններ պիտի կատարուին Փարիզի հիւսիսային, հարաւային եւ արեւմտեան ճամբաներուն վրայ, ինչպէս եւ մայրաքաղաքի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Տարբեր աշխատանք ճարուած է 60,000 գործաւորներու: Կը յուսացուի 90,000ի բարձրացնել ամբողջ թիւը:

Ուրիշ պետութիւններ ալ բողոքած են

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց խորհրդային իշխանութեան, Կոմինթէրնի որոշումներուն առթիւ, որոնք կը թելադրեն յեղափոխական աշխատանքներ կատարել բոլոր երկիրներու մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոնական կառավարութիւնն ալ բողոքագիր մը կը պատրաստէ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական, իտալական եւ լաթվիական դեսպանները բողոքած էին ամերիկեանէն առաջ, բայց բերանացի: Լուրը գաղտնի պահուած էր մինչեւ հիմա: Անգլիական դեսպանը բողոքած էր օգոստ. 19ին, մասնաւորապէս ակնարկելով պուլկար յեղափոխական Տիմիթրովի մէկ խօսքին որ կը թելադրէր տապալել Անգլիոյ ազգային կառավարութիւնը:

Փարիզի աջակողմեան թերթերը կը թելադրեն որ կառավարութիւնը օրինակ առնէ նախագահ Րուզվէլթի կեցուածքէն:

Հա՞յ մըն ալ մեղսակից է Հավրի մաքսանենգութեան

Ոստիկանութիւնը խստօրէն յառաջ կը տանի հետապնդումները, երեւան հանելու համար Հավրի մաքսատան մէջ գործուած խարդախութեանց բոլոր հեղինակները: Եղածներուն վրայ աւելցած են երեք նոր ամբաստանեալներ:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ հարցաքննութիւնները շարունակուելով հանդերձ, ոստիկանութիւնը կատարեալ գաղտնապահութեամբ քննութիւններ կը կատարէ Փարիզի եւ արտասահմանի, մասնաւորապէս Անվէրսի մէջ: Նոր յայտնութեանց կը սպասուի այս շաբթու: Կ'ըսուի թէ կը հետապնդուի նաեւ կասկածելի Հայ մը, որ Հավրի մէջ ծանօթ է «Պետրոս լ'Ամէնիէն» անունով, իբրեւ գործակալ: Շատ մաքուր հագուած, այս «Արեւելքցին» բարեկամն է գլխաւոր ամբաստանեալներէն Ֆուրնյի եւ իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ եղեր առեւտրականներու քով, ապսպրանքներ առնելու համար: Ամբաստանողները կ'ըսեն թէ Պետրոսի գործունէութիւնը չէր սահմանափակուեր շրջան առեւտրականի դերով: Ան յաճախ Անվէրս կը ճամբորդէր, այդ քաղաքն ըլլալով մաքսանենգներու կազմակերպութեան բանուկ կեդրոններէն մէկը: Շատ մը կարեւոր գաղտնիքներու լուսաբանութիւնը Պետրոսէն կը սպասուի:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

21.

Գալուստ Կիւլպէնկեան

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՄԷՆԷՆ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՐԴԸ. — ԱՄԷՆ ԴՈՒՌ ԲԱՑ Է ԻՐ ԱՌՋԵՒ. — «ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԸՍԻՔ ԹԷ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՔ». — ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ՄԵՐԺԵՑ ՀՐԱՒԷՐԸ. — ԻՆՉՊԷ՞Ս ՀԱՐՍՏԱՑԱՒ.— ՃԱՐԴ ԵՒ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ.— ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ. — ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԻԹԹԻՀԱՏԻՆ ՀԵՏ. —

«Եւրոպայի ամէնէն խորհրդաւոր մարդն է», կ'ըսեն, Պ. Կիւլպէնկեանի համար. աւելի խորհրդաւոր քան Պազիլ Զախարօֆը։

Դժուար թէ կարելի ըլլայ գտնել աւելի պատկերալից որակում մը ներկայացնելու համար հալածական եւ փոքրիկ ժողովուրդի մը այս տաղանդաւոր եւմտագէտը, որուն քաղաքական հեղինակութիւնը շատ անգամ տաղտուկի մատնած է նոյնիսկ զօրաւոր նկատուած պետութիւնները, ինչպէս պիտի տեսնենք շուտով։

Պ. Կիւլպէնկեան խորհրդաւոր մարդ է իր գործունէութեան ձեւերուն մէջ, խորհրդաւոր է մանաւանդ իր գոյութեամբ։ Ան ե՛ւ կայ, ե՛ւ չկայ. իր ստուերը կը յածի միջազգային քաղաքականութեան վրայ, իր անունը — միշտ ծածուկ — սերտօրէն շաղկապուած է օրուան անցուդարձերուն հետ։ Թէհրանէն մինչեւ Նիւ Եորք, Հայպէչիստանէն մինչեւ Մոսկուա կամ Լոնտոն իր տեսակէտներն ու թելադրութիւնները մեծ կշիռ ունին։ Եւ սակայն, Պ. Կիւլպէնկեան միշտ կեցած է վարագոյրին ետին։ Անծանօթ է բազմութիւններուն, որովհետեւ աշխատած է անծանօթ մնալ։

Փողոցէն անցնող մարդը գոց գիտէ Տէթէրտինկի անունը. գիտէ թէ հոլանտացի միլիոնատէրը քանի դղեակ ու ինքնաշարժ ունի, տարուն քանիին կ'արթննայ, քանիի՛ն լոգանք կ'առնէ կամ տարին քանի անգամ Սէն Մորից կ'անցնի։ Պուլվարի թերթերը յաճախ կը հրատարակեն անոր լուսանկարը կամ կը փառաւորեն զինքը լրագրողութիւն։

Հանդիպա՞ծ էք հասարակ Անգլիացիի մը կամ Ֆրանսացիի մը որ իմացած ըլլայ Կիւլպէնկեանի անունը։

Բայց մտէք եւրոպական դիւանատուներէն ներս. այնտեղ, մեծահաւատ Հայը ծանօթ է ամէնուն։ Վարչապետներ, նախարարներ, դեսպաններ, երեսփոխաններ, նոյնիսկ իշխաններ ու վեհապետներ կը ճանչնան զինքը։ Պ. Կիւլպէնկեան ի՞նչ պէտք ունի այլեւս սովորական մահկանացուներուն կամ կարգ մը լրագիրներու չտես բէճլամին, որ շատ անգամ անհրաժեշտութիւն մըն է ուրիշներու համար։

Ամէն դուռ բաց է Գալուստ Կիւլպէնկեանի առջեւ. ամէն դուռ կը բացուի ձեր առջեւ, եթէ ունենաք իր այցետոմսը։ Կ'ըսեն թէ կրնայ առանց ժամադրութեան տեսակցութեան երթալ օրուան ամէնէն բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն։ Քաղաքական ու եւմտական շրջանակներուն մէջ մարդիկ անվերապահ յարգանք ունին անոր հանդէպ։

Այդ յարգանքին մէջ անշուշտ բաժին ունի Կիւլպէնկեանը չփչացնելու մտահոգութիւնը։ Կը սիրե՞ն զինքը. ո՛չ ամէն տեղ կամ ամէն ատեն։ Տարիներ առաջ, երբ Միջագետքի քարիւղներուն ճակատագիրը անորոշ էր տակաւին, մեծերը սրտաբաց կ'ըն — դունէին զինքը Անգլիոյ մէջ, որովհետեւ չկար իրմէ աւելի յարմար ու ձեռնհաս մէկը Թուրքերուն խօսք հասկցնելու համար։ Մինչեւ այսօր ալ մարդիկ ակնկալութիւններ ունին անոր նիւթական ու բարոյական կարողութիւններէն։

Քանի մը տարի առաջ ծանօթ պետութեան մը հիւպատոսը կը մերժէ անցագիր տալ բարեկամներէս մէկուն։

— Ո՛չ, անկարելի է, կը պոռայ ան բունցքը գրասեղանին զարնելով։

Բարեկամս՝ ճարահատ օգնութիւն կը խնդրէ Պ. Կիւլպէնկեանի... քարտուղարէն։ Այս վերջինը՝ բարեացակամ մարդ՝ կը հեռաձայնէ ամբարտաւան պաշտօնատարին.

— Պ. Կիւլպէնկեանի անունով կը խնդրենք որ Պ. Ա.-ին անցագիրը պատրաստուի անմիջապէս...

Ցածօրդ սատուն Պ. հիւպատոսը կը կնքէ վաւերաթուղթը «սիրով եւ ուրախութեամբ»։

— Բայց պարո՛ն, ինչո՞ւ նախապէս չըսիք թէ կը ճանչնաք այդ մեծ Հայը...

Պ. Կիւլպէնկեանի օտար բարեկամները, նախարարներ ու դեսպաններ, շատ խոհեմ ու շրջահայեաց վերաբերում ցոյց կուտան անոր հանդէպ։ Պզտիկ մտերմութիւն մը միլիոնատէր Հայուն հետ, բացառիկ շնորհ մը կամ ընդհակառակն, զինքը վշտացնելու բնոյթ ունեցող երկդիմի բառ մը կրնայ լուրջ հետեւանքներ ստեղծել։

Պ. Կիւլպէնկեան Անգլիոյ արտաքին նախարարին — յետոյ Փարիզի դեսպան — կ'այցելէ օր մը։

— Ի հարկէ լսած էք իմ թանգարանիս մասին, չէ՞ք ուզեր անգամ մը տեսնել իմ հին նկարներս, կը հարցնէ անոր։

Նախարարը շնորհակալութիւն կը յայտնէ, բայց կը մերժէ եղած հրաւէրը։

— Դժուար է ընդունիլ ձեր առաջարկը, սիրելի Կիւլպէնկեան, կը բացատրէ դիւանագէտ Անգլիացին. ենթադրենք թէ ձեր թանգարանը եկայ եւ պատահմամբ «սիրահարեցայ» ձեր սքանչելի նկարներէն մէկուն։ Վստահ եմ որ դուք, իբրեւ հարազատ Արեւելքցի առանց ժամանակ կորսնցնելու իմ բնակարանս պիտի ուղարկէք այդ նկարը։ Անշուշտ ես չպիտի կրնամ ընդունիլ այդ տեսակ նուէր մը ձեր դիրքը ունեցող անձնաւորութենէ եւ ակամայ պիտի ստիպուիմ վերադարձնել զայն։ Ձեր բարեկամները պիտի լսեն որ մեծարժէք նուէրով մը պատուած էք զիս, բայց կրնա՞ք երեւակայել թէ ինչ փափուկ կացութիւն կը ստեղծուի ինծի համար, եթէ անոնք չլսեն նաեւ որ նկարը դարձեալ ձեր թանգարանը վերադարձած է...

Կ'ըսուի թէ Պ. Կիւլպէնկեան անգլիահպատակ եղած է քանիչորս ժամուան մէջ։ Ամէնէն բախտաւոր օտարականը առնուազն վեց ամիս սպասելու է երբեմն, այդ շնորհին արժանանալու համար։ Իր գեղեցիկ աչքերուն համար չէր անշուշտ որ բրիտանական կառավարութիւնը իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէր զինքը։

Մէկ խօսքով, հայ միլիոնատէրը որ հազիւ կը բարեհաճի մօտենալ իր ժողովուրդին, քաջածանօթ դէմք մըն է քաղաքական ու եւմտական շրջանակներուն մէջ։

X

Իր անձին ու կատարած դերին չափ խորհրդաւոր է նաեւ հարստութեան ծագումը։ Զինքը ճանչցողներէն ոչ մէկը որոշապէս գիտէ թէ ինչպէս շահեցաւ ան իր առաջին միլիոնը, որ հետզհետէ պիտի աճէր ու բազմանար տարիներու ընթացքին։ Մէկ բան միայն յայտնի է — Պ. Կիւլպէնկեան հարստացաւ շնորհիւ վեհափառ քարիւղին։ Մասնաւոր եղաւ իր յաղթութիւններուն դափնեպսակը։ Քարիւղի արդիւնաբերութեամբ սկսաւ հետաքրքրուիլ իննըսունական թուականներուն, երբ առաջին անգամ ըլլալով, Կովկասէն — Մանթաշօվներու դրամատնեակէն — Եւրոպա կ'անցնէր աշխարհը տեսնելու եւ հարստանալու համար։ Իր նախնական փորձերը շատ մեծ գումարներ չբարդեցին օրէնական ժառանգութեան վրայ, բայց հետզհետէ, շնորհիւ իր խիզախ նկարագրին ու անվհատ ճիգերուն, յաջողեցաւ իր շուրջը ստեղծել հարուստ եւ ազդեցիկ բարեկամներու կամ մեկենասներու ցանց մը։ Ռօչիլտներէն յետոյ իր ամէնէն մտերիմ գործակիցն էր Հէնրի Տէթէրտինկ, Հոլանտացին որ ապագային պիտի դառնար իր ամէնէն կատաղի հակառակորդներէն մէկը։

Պարոն Կիւլպէնկեան իր ոսկիներուն համբանքը բազմապատկեց Օսմանեան Սահմանադրութեան օրերուն, երբ Երիտասարդ Թուրքերը կարմիր Սուլթանին անկումէն յետոյ աճուրդի հանեցին երկրին ամէնէն կենսական հարստութիւնները։

Ապտիւլ Համիտ երեսուն տարի շարունակ խոստումներ շռայլեց աջ ու ձախ ու մատին վրայ խաղցուց քաղաքակիրթ Եւրոպայի ծակաչք կեղւորները, որոնց «մարդասիրական» քաղաքականութիւնը միայն տնտեսական շահեր կը հետապնդէր Թուրքիոյ մէջ։

— Հոգ չէ՛, ջարդէ հպատակներդ ուզածիդ չափ, մենք աչք կը գոցենք, բայց մեզի տուր հանքերդ, երկաթուղիներդ...

Սուլթանը ջարդեց բայց մենաշնորհ չտուաւ. իր անմիջական յաջորդները ե՛ւ ջարդեցին ե՛ւ մենաշնորհ բաշխեցին օտարներուն։ Քրիստոնեայ ժողովուրդի մը բնաջնջման կանխամտածուած ծրագիրը յաջողցնելու եւ Եւրոպացիներուն «աչքը գոցել» տալու համար, աւելի խորամանկ միջոց չէր կրնար գտնել Իթթիհատը։ Մնաց որ երկրին եւմտական ու տնտեսական կացութիւնը շատ ծանր էր մանաւանդ պալքանեան պատերազմի վաղորդայնին եւ Թուրքիան դրամի պէտք ունէր։

Եւ ի՛նչ հեգնութիւն. օտարներու այդ շարքին մէջ էր նաեւ պարոն Գալուստ Կիւլպէնկեանը — նախկին «վաթանտաշ» ու խորհրդական Լոնտոնի Օսմ. դեսպանատան—որ Ռօյըլ Տըչ Շէլի, ուրեմն բրիտանական կառավարութեան հրահանգով Պապը Աըի լ'երթայ, Թուրքիոյ քարիւղներուն մենաշնորհը ստանալու համար։

Գ. Կիւլպէնկեան իր առաջին խոշոր յաղթանակը տարաւ 1911ին։ Իր միջնորդութեան եւ ջանքերուն շնորհիւ էր որ Յունուար 31ին Պապը Ալին համաձայնութիւն մը ստորագրեց եւ Անգլիացիներուն ու Գերմանացիներուն ծախեց իր քարիւղին կէսը։ Հարիւրին քսանըհինգը կը ստանար Շէլ ընկերութիւնը, այսինքն Մեծն Բրիտանիան, երկրորդ քսանըհինգը՝ Գերմանիան (Տէօյչ պանքը) իսկ մնացեալը Թուրքիոյ Ազգային Դրամատունը։

Պ. Կիւլպէնկեանի համար բաւական չէր մենաշնորհին բաշխման այդ համեմատութիւնը։ Օսմանեան բարեխնամ կառավարութիւնը ի՞նչ միջոցներ ունէր արժեւորելու համար իր բաժինը. աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար եթէ այդ «հարիւրին յիսունին» խնամակալութիւնն ալ վստահուէր Անգլիոյ նման մեծ ու արդար պետութեան մը։

— Էֆէնտինե՛ր, բացատրեց Կիւլպէնկեան Իթթիհատի փաշաներուն եւ պէյերուն. ի՞նչ պէտք ունիք աւելորդ հոգեր ստեղծելու ձեր գլխուն... Ո՞վ գիտէ, կարելի է կարծուածին չափ ալ քարիւղ չկայ ձեր հողերուն տակ.. Թող խաբուողը ըլլան Եւրոպացիները... ամէնը մէկ ծախեցէք, լմնցուցէք։

Այս իմաստով բարբառեցաւ խորամանկ եւմտագէտը, որ Անգլիոյ աչքին լոյսն էր այդ օրերուն։

Ամբողջ երկու տարի Պ. Կիւլպէնկեան ղեկավարեց Պապը Ալիի շուրջը, լիարուռն նուէրներ բաշխեց փաշաներուն, ճաշի նստաւ անոնց հետ, հրաշքներ խոստացաւ եւ հաւատացուց թէ Թուրքիա եկած է երկրին տնտեսական բարգաւաճման ստարբելու մտահոգութեամբ։

Այս կատակերգութիւնը տեւեց 1912էն 1914։

Մարտ 19ին, այսինքն ընդհանուր պատերազմէն քանի մը ամիս առաջ, Բարձրագոյն Դուռը արտասանեց ճակատագրական բառը։

— Գապո՛ւլ, Կիւլպէնկեան էֆէնտի, մեր հարիւրին յիսունն ալ կը ծախենք Անգլեւպարսիկ Ընկերութեան..

Այսպէսով Մեծն Բրիտանիան կը ստանար Թուրքիոյ քարիւղներուն հարիւրին եօթանասունըհինգ տոկոսը։ Կիւլպէնկեանի փառաւոր յաղթանակէն ետքն էր որ իր Հոլանտացի բարեկամը, Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ կը դառնար քարիւղի թագաւոր։ Զմոռնամ յիշելու որ մեր հայրենակցին կատարած դերը այս գործին մէջ չհրապարակուեցաւ մինչեւ պատերազմի վախճանը։ Բրիտանական կառավարութիւնը լայնօրէն գնահատեց անոր աշխատանքները եւ նուիրեց մենաշնորհին հարիւրին հինգը, իբրեւ միջնորդչէք կամ շնորհակալիք, որ ներկայ հրապարակով կ'արժէ, կ'ըսեն, յիսուն միլիոն սթերլինի։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՁԱՆԸ

Հռոմի մօտ, Ալպանոէն լերան վրայ խալացի գործաւորներ երեւան հանեցին մէկ մէթր երկայնութեամբ մարմարէ ձեռք մը որ, կը կարծուի թէ արձանի մը մաս կը կազմէ։ Ձեռքը՝ մարմինին մէկ իններորդ մասը համարելով, այդ արձանը կը նկատուի 9–10 մէթր։

Աշխարհի ամենամեծ արձանն է Նիւ Եորքի առջեւ կանգնուած Ազատութեան արձանը որ 46 մէթր է։

Սակայն Սովիէթները կը խորհին ամենաբարձրը շինել։ Լէնինի արձանը որ Մոսկուայի Սովիէթներու նոր պալատին վրայ պիտի կանգնուի, պիտի ունենայ 60 մէթր բարձրութիւն։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

«Համազգային»ի Ֆր. Կեդր. մարմինը համախորհուրդ Գրական Ակումբի ներկայ վարչութեան հետ, յառաջիկայ աշնան համար ստանձնեց նախաձեռնութիւնը տօնելու «Մշակոյթի Օր»ը Փարիզի մէջ։

Երկու տարի առաջ տօնակատարութեան ղեկավար մարմինը որոշած էր ամէն տարի հանդէսը յատկացնել արուեստներու մէկ ճիւղին, առաւել բովանդակութեան լրջութիւն եւ կեդրոնացում յառաջ բերելու համար։ «Համազգային»ի Կեդր. մարմինն ալ պահելով աւանդական ընթացքը, որոշեց այս տարի Մշակոյթի Տօնը ամբողջութեամբ նուիրել Հայոց ճարտարապետութեան պանծացման։

Անշուշտ աւելի ժողովրդական, լայն զանգուածներու համար շահեկան հանդամանք մը պիտի առնէր, եթէ հանդէսը նուիրուած ըլլար թատրոնին կամ պարին, բայց այդ ճիւղերու մասին ներկայիս համապատասխան միջոցներ կը պակսին։

Իսկ ճարտարապետութիւնը տօնելու մղուեցաւ հետեւեալ խիստ էական պատճառներով. —

1. — Հայոց գեղարուեստի վեց ճիւղերուն մէջ ամէնէն ինքնատիպը, ամէնէն աւելի մեր ցեղային ստեղծագործող ոգին ամփոփողն ու հայկական հանճարին արգասիքները ցուցադրողը եղած է մեր փառահեղ ճարտարապետութիւնը։ Ուրեմն արդար էր որ նախընտրութիւնը տրուէր այդ ճիւղին։

2. — Տարի չանցնիր որ մեր ճարտարապետութեան մասին օտար լեզուով մեծղի հատորներ լոյս չտեսնեն։ Հրապարակի վրայ է Պալթրուշայթիսի գործը։ Մենք երբ հնարաւորութիւն չունինք այդպիսի գործեր հայերէն լեզուով հրատարակելու, գոնէ տարուան մէջ մէկ գիշեր խանդավառուինք այդ չքնաղ յիշատակարաններու ցուցադրումովը։ Նկատի առնենք թէ երբ գիտական աշխարհին հիացում կը պարտադրենք, տակաւ այժմ կը պարտինք մեր ճարտարապետութեան։

3. — Վերջին անգամ Օսլոյի մէջ գումարուած պատմական գիտութեանց 6րդ միջազգային համաժողովը Շարլ Տիլի առաջնորդութեամբ մանրամասնօրէն կը քննէր թէ հայկական արուեստը Եւրոպայի միջեւ ո՛ր կէտերուն է հասցուցած իր ազդեցութիւնները։ Երբ օտարները այսքան գուրգուրանքով կը վերաբերուին մեր ճարտարապետութեան մասին, աւելորդ է ըսել թէ մենք Հայերս իբենցմէ կրկնապատիկ աւելի պէտք է չքաւորենք ու տօնենք այդ ճիւղը։

4. — Ու վերջապէս կ'ապրինք ժամանակաշրջան մը ուր ամէն ժողովուրդ մշակոյթ անունին տակ քաղաքական տարազներ կը շարժէ։ Այս կէտին մէջ աչալուրջ ըլլալու շատ պատճառներ ունինք, այսինքն, մեր ոխերիմ թշնամին Թուրքը, ներկայիս մեզի դէմ իր պայքարը քաղաքականէն փոխադրած է մշակութային մարզին մէջ։ Գիտէք թէ Փոքր Ասիոյ նախաբնիկ ժողովուրդներէն գրեթէ բոլորը անհետացած, միայն մենք Հայերս ենք որ ամուր խարիսխ նետած՝ կառչած կը մնանք շատ հին քաղաքակրթութիւններու պատմութեանց։ Մեր մշակոյթին ենթահողը կը հասնի ու կ'անցնի Հիթիթներու քաղաքակրթութիւնը։ Ներկայիս Թուրքերը այս մէկն ալ կ'ուզեն առնել մեզմէ եւ եւրոպական աշխարհին կը տարածեն թէ Հիթիթներէն յառաջ եկած միակ հին ժողովուրդը իրենք Թուրքերն են։ Այս պատճառաւ սկսան նախ իրենց լեզուն պեղել եւ անոր հագցնել խառնուկ տարազներ։ Իրենց մտքերումները հիմնաւորելու համար Պոլիս հրաւիրեցին ա՛յն գիտնականները որոնք ամէնէն ուժգին տեսաբանողները եղան մեր մշակոյթին հնութիւնը հաստատող, ինչպէս փրոֆ. Ներ Մէյէ, Ն. Մառ, Օրփէլի եւ այլն։ Կարեւոր կէտ մըն ալ. բերդը ներսէն գրաւելու քաղաքականութեամբ մեծ պատիւներով Պոլիս տարին դարձեալ հայ երիտասարդ մտաւորական մըն ալ։ Արդ, «Համազգային»ը հայկական թատրոնը կամ նկարչութիւնը տօնելով չէր կրնար արծարծել եւ քրքրել մեր հին մշակոյթին խաւերը։ Այս մասին կը ծրագրէ այն տեսակ յայտագիր մը որ տօնակատարութեան օրը օտար գիտնական ուժեր ալ շարժման մէջ դրուին։

X

Օգոստոս 13ի գիշերը հրաւիրուած էին Փարիզի մշակութային, ազգային մարմիններն ու մամուլի ներկայացուցիչները։ Հրաւէրին պատասխանած էին Յառաջի եւ Վէմի խմբագրութիւնները, Նուպարեան Մատենադարանի վարչութիւնը, Սիփան,

կոմիտաս երգչախումբեր, Դպրոցասէր Տիկ. վարժարան, Սերբի Մուրատեան վարժարանը, Գրողներու Ընկերակցութիւնը, Նախատակ Գրողներու Բարեկ. Միութիւնը, Գրական Ակումբը, Հայ Կամաւոր. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, Երիտասարդ Մտաւորականներու Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ. (անպաշտօն) եւ շարք մը Հայրենակցական կազմակերպութիւններ։

«Համազգային»ի փոխ նախագահ Պ. Վ. Եարճանեան մանրամասնօրէն պարզեց մշակուած ծրագիրը եւ շեշտեց թէ տակաւ չէ բերուած պարտադրելու համար՝ այլ ձեւով մը աշխատանքը դիւրացնելու։ Ներկաները նպատակայարմար գտնելով այս տարի տօնը յատկացնել հայկական ճարտարապետութեան՝ ընտրեցին գործադիր մարմին մը, ստանձնելու համար հանդէսին կազմակերպութիւնը։ Ընտրուեցան.— Պ. Պ. Ռ. Բերբերեան, Եարճանեան, Ալէմշահ, Խ. Գալուստեան, Ցարութիւնեան, Եղիազարեան եւ տողերուս գրողը։

Ցայտագրի եւ թուականի մասին մանրամասնութիւններ յառաջիկային։ Ներկայիս միայն այսքանը թէ տօնակատարութիւնը պիտի չկրէ ակադեմական նկարագիր, այլ ընդհակառակն, ջանք պիտի թափուի նիւթը մանրելու, ազալու, ժողովրդականացնելու։

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Ի ՊԵՏՍ ԱՐՑԱՍԱՀՄԱՆԻ

ԽՄԲ.—Պուքրէշի «Արազ»ը պարտք սեպած է հետեւեալ խմբագրականը հրատարակել, այս խորագրին տակ, միանգամ ընդ միշտ փարատելու համար զանազան թիւրիմացութիւններ, այլ մանաւանդ չարամիտ զրոյցներ. —

Մարդ երբեմն իրա՛ւ կը սոսկայ արտասահմանի հայ թերթերը աչքէ անցուցած ատեն։ Այնպիսի արտառոց բաներ կը գրեն մեր գաղութի անցքերուն մասին՝ որ մարդուս թէ ծիծաղը կուգայ եւ թէ լալը...։ Մանաւանդ վերջին քանի մը ամիսներու դէպքերը նկարագրուած են այնպիսի խեղաթիւրուած ձեւով անոնց մէջ որ մարդ խիղճէս կ'ողբայ արտասահմանի հայ ընթերցողներուն վրայ։

Այսպէս, օրինակ, արտասահմանի հայ թերթերէն ոմանք կը գրեն թէ Պուքրէշի թաղականական ընտրութեանց մէջ Պլօքը յաղթանակած է, թէ ջախջախուած է ժողովրդական Հոսանքը, թէ կառավարութիւնը բեկանած է կատարուած ընտրութիւնները, եւ այսպէս կարգ մը շինծու լուրեր՝ որպէսզի հաւանաբար հոմահրին արտասահմանի խառնակիչները եւ քաջալերութիւն գտնեն իրենց տեղական չահատակութեանց մէջ։ Ու գիտէ՞ք թէ ինչո՛ւ Ռոմկավար եւ Պլօքի թերթերը կը հաւատան եղեր Պուքրէշէն իրենց ղրկուած սուտափուտ լուրերուն. որովհետեւ «Արազ»ի լեզուն յաղթանակի մը լեզուն չէ եղեր, թէ եթէ ժողովրդական Հոսանքը յաղթական եղած ըլլար՝ «Արազ» խաղաղութեան եւ համերաշխութեան յորդոր պիտի չկարդար եղեր, եւլն։

Փայթակղած կարծես այն մեղմ շեշտէն, զոր «Արազ» ունեցաւ իր արտայայտութեանց մէջ ժողովրդական Հոսանքի յաղթանակէն յետոյ, փոխանակ շնորհալից յոր որդանքներու եւ անամիտ մեծխօսիկութեանց՝ հոգիներու զինադուլ թելադրելով համայնքին, Պահիբէի ռամկավար «Արեւ»ը պարտութեան եւ նուաստութեան վերագրեց համայնքին մօտ բած տարրերը սթափման կանչելու մեր նախանձախնդրութիւնը, եւ համարձակութիւնը ունեցաւ գրելու իր Յուլիս 8ի թիւին մէջ, արտատպելէ յետոյ հատուածներ մեր Յունիս 23ի եւ 30ի խմբագրականներէն՝ որոնք «Պայքարէն մեզի դասեր» խորագիրը կը կրէին. —

«Երբ հրապարակը անտէր կը գտնեն, — կը գրէր ռամկավար օրգանը, — կը յոխորտան ու կը գոռան Սերվանդէսի անմահ հերոսին նման, իսկ երբ դիմացը ուժ կը գտնեն, պոչը վար կախած, լեզուն մէկ մէթր դուրս ձգած, ծեծ կերած խեղճ կենդանիին պէս, քեզի կը մօտենան, կը քծնին, կը սողան, կ'աղաչեն»։

Տեղին է ուրեմն որ դէպքերը պարզենք իրենց մերկութեամբ «ի պէտս արտասահմանի...»։

X

Ընտրական պայքարը որ ամբողջ երկու ամիս Պուքրէշը տենդի եւ յուզման մէջ պահեց, հայ համայնքը բաժնած էր երկու ճակատներու, որոնցմէ մէկը Ազգ. Ժողովրդական Հոսանքն էր հայ շահերու նախան... խնդիր բոլոր տարրերով եւ ... Պլօք կոչուած հանրածանօթ ... մտածո՛ւ որդէ բոլորդ նմոյշներ ... ձեր գաղութներուն մէջ։

Մայիս 5ին տեղի ունեցաւ քուէ... կութիւնը Պուքրէշի համար անհ... ընթաց կանոնաւորութեամբ ... Քուէարկութեան մասնակցեցան ... հոգի, որոնցմէ 343ին քուէն ... ուեցաւ անվաւեր։ Մնացեալ ... քուէներէն 621ը առին ժողովրդ... Հոսանքի թեկնածուները, իսկ Պլ... թեկնածուները առին միմիայն ... հազիւ 460։

Թեմական Խորհուրդը որ ... կողմն էր այն ատեն՝ չվաւերա... սակայն ընտրութեանց արդիւնքը ... թէեւ իր հսկողութեան տակ էին ... տարուած ընտրութիւնները։ ... գիրը գնաց Թեմ. պատգ. ժողով... որ բարեխնամութեամբ նիստ ունի... յիս 19ին։ Թեմ. պատգ. ժողովը ... իրաւասութեան կազմուած յանձնա... խումբի մը եզրակացութեան վրայ ... րենաւոր գտաւ ընտրութիւնները ... բայց որեւէ թեկնածու բացարձ... մեծամասնութիւն ստացած չըլլալ... որոշեց որ միեւնոյն ընտրականն... նախապէս ձեռնարկէ համեմատ... կան քուէարկութեան։

Համեմատական ընտրութիւնն... տեղի ունեցան Յունիս 16ին։ ... գանուեր խանգարելու համար ... փորձեց երեւակայելի եւ անկարելի... յելի բոլոր դա. երը։ Նախ գիտեց ... տարած որպէսզի ընտրութիւնն... վիժեցնէ։ Պուքրէշի Բ. գատաւ... իր 1935 Յունիս 3ի նիստին մէջ ... ժեց դիմումը, եւ ինքնիրենը ան... ւաւու հռչակեց հայ թեմին նե... գործերուն միջամտելու։ Դիմ... ռատիկանութեան ալ՝ անոր ... ջոցով խանգարելու համար ... տրութիւնները։ Պարտուեցաւ ... ճակատին վրայ եւս։ Ի վերջոյ ... ձեցին կոիւ ու աղմուկ յարուցան... ընտրութեանց օրը, բայց ձախող... ցան եւ այդ փորձերուն մէջ։ Քուէ... կութիւնը կատարուեցաւ կանոնա... րութեամբ։ Մասնակցեցան 749 ... կաներ, ձեւական թերութեանց ... մար չեղեալ հռչակուեցան 79 ... ներ, իսկ մնացեալ վաւերական ... քուէներուն 646ին քուէովը ընտ... ցաւ ժողովրդական Հոսանքին ցան... կը։

Պլօքը չկասեցաւ իր զաւեշտ... Զգալով գլխուն գալիքը՝ փորձեց ... վիժեցնել Թեմ. պատգ. ժողով... արտակարգ նիստ ունէր յուլիս ... Նիստէն ցուցական կերպով բացակա... յեցան Պլօքի կուսակից քանի ... թափթփուկներ եւ նոյնիսկ Թեմ... խորհուրդի անդամները՝ որպէս... պատգ. ժողովը մեծամասնութիւ... չունենայ։ Ջնայելով այդ փորձին ... պատգ. ժողովը մեծամասնութիւն ... նեցաւ, միաձայնութեամբ պաշտօ... նանկ ըրաւ Թեմ. խորհրդոյ ... ընտրեց նոր Թեմական խորհուրդ։

Թեմական Խորհուրդը իր 24 յունի... սի նիստին մէջ վաւերացուց Պուքրէ... շի ընտրութեանց արդիւնքը ... հռչակեց նոր թաղականները ... պատճառաբանութիւններով ընտր... թեանց օրինաւորութեան դէմ։ Նոր ... ընտիր թաղական խորհուրդը ... նարար գործի անցաւ իսկոյն ... յուլիս 9ի նիստին հրաւիրեց ... թաղականութիւնը կանոնական ... նումը կատարելու։ Ներկայաց... արդարեւ նախկին թաղականութե... ատենապետն ու գանձապետը ... ներկայութեան թաղականութեան ... ընտիր կազմին, հին ու նոր ... քննիչներուն եւ ընտրական ... խումբին՝ կատարեցին կանոնական ... յանձնումը։ Կը մնար որ ... ընտրական չըլլանք ակամայ ... մէջ, վերջացած ըլլալ ... պայքարը իր յարակից փորձերով։

X

Եւ ահա ակսաւ զաւեշտ ... բանվէճներ այլապէս ամօթալի ... ջան մը։

Պատգ. Ժողովի յուլիս 17ի ... կարգ նիստէն անմիջապէս յետոյ ... քի պարագլուխները իրենց ... ոին Դաւանութեան նախարար... թեան դուռը, եւ տարբերակ ... պատգ. ժողովը մեծամասնութ... չունէր՝ քանի որ ինն Բ. ... երկու յանձնարարական նիստերէ ... կայած ըլլալով հրաժարած ... նկատուէր, կ'առաջարկէին ... հռչակել պատգ. ժողովը, ... րած Թեմական Խորհուրդը ... վերջինին վաւերացուցած ... նութիւնը։ (Մեր համայնքին ... անցուդարձերուն անտեղեակ ... գիտցին թէ այս բոլորը կը ... պարզապէս ժամանակ շահելու ... մար... որպէսզի պաշտօնէ ... հոգաբարձութիւնը ատեն ... պաշտօնավարէր կարգ մը եղեր...

…ՄՍԵՐ

«ԲԱՐԵԿԱՄ»Ի ԴԻՄԱԿՈՎ

…ընդունուած է որ բարեկամ պետու– …ները ըլլան օրինապահ ու մէկը …ին ներքին գործերուն չմիջամտէ: …ին Խորհրդային Միութիւնը վերջին …երու ընթացքին բարեկամական, …ական եւ այլ դաշնագիրներ …ու փոխադարձաբար չմիջամտելու … յանձնառու եղաւ: Նոյն խոստ… տուաւ նաեւ Ամերիկայի … Նահանգներուն՝ 1933ին: … Գ. Միջազգայինի վեր… համագումարը եկաւ այլ բան ցոյց …:

…, «Լէնինկրատսքայա Փր– …» կը հաղորդէ որ «ներկայ ե– … 65պետութեանց պատուիրակ– … (երկիրներէ՝ ըսել կ'ուզէ): «Ա– … մէջէն կը գտնուին, կը շարունա– … բերբեր, օտար երկիրներու … կուսակցութեանց ղե– …ները՝ Տիմիթրով, Քաշէն, …, Վան Մին, Թորէզ, Լէնսքի, … Փիք, էրքոլի եւ շատ մը ու– … գործիչներ, որոնք կը … արար աշխարհի աշխա– … ազատագրութեան հա– …»:

… կը նշանակէ, ուրեմն, թէ խորհրդ. … կը ճանչնայ կուսակցութիւն– … եւ ղեկավարներ այն պետութիւն– …էն, որոնց հետ ենք «բարեկամա– … յարաբերութիւն» ունի: Բայց … արդէն իսկ միջամտութիւն մը … անոնց ներքին գործերուն:

Այդ միջամտութիւնը աւելի պար– …րէն ի յայտ կուգայ այն ճառով, զոր …ած է Փիք եւ զոր այնքան ծափահարած ու հաստատած է համագումարը:

Ըստ Փիքի՝ աշխարհի համար երկու կարելիութիւններ կան.—

« Ընկերվարութիւն կամ փաշականութիւն,— այժմ այս է երկուղին, որուն առջեւ դրուած է մարդկութիւնը»:

Աւելորդ է ըսել, որ համայնավարները կ'ուզեն ընկերվարութիւնը՝ խորհրդային Ռուսիոյ տիպով: Փիք կը խոստովանի որ՝

«Այժմ քաղքենի դասը կը վախնայ, որ պրոլետարիատը պիտի օգտագործէ ժողովրդապետութեան մնացորդացը՝ պատրաստելու համար իր պրոլետարական յեղափոխութիւնը»:

Ու Փիք չի ծածկեր, որ այսօր ճիշդ այդ բանին կը ձգտին իրենք համայնավարները,— ինչպէս Քերենսքիի օրով: Ու կ'աւելցնէ.—

« Մենք պէտք է հետեւինք այնպիսի գործելակերպի մը որ մեզի օգնէ միացնելու բոլոր աշխատաւորները՝ պայքարելու համար ընդդէմ փաշականութեան… ի խնդիր պրոլետարիատի կողմէ իշխանութեան տիրացման»:

Պարզ է, չէ՞: Ժողովրդապետութեան կը մնայ, ուրեմն, կատարել համայնավարական զէնքի դերը, եւ ոչ թէ ազգերը իրենք պէտք է ընտրեն — փաշական կամ համայնավարական դիկտատուրան:

Այդ պարագային, պետութիւններուն կը մնայ որոշել թէ՝ ասկէ վերջ եւս պիտի հանդուրժե՞ն օտար միջամտութեան մը՝ իրենց ներքին գործերուն մէջ:

Այն ալ՝ «բարեկամ»ի դիմակին տակ եւ պետութեան հիմը քանդելու բացայայտ դիտումով…

Վ.

Քրիստափորի յիշատակին

Երէկ հրատարակած էինք Սոֆիայի հանդիսութեանց նկարագրութիւնը: Նոյն իրիկունը (18 օգոստոս) հոծ բազմութիւն մը խռնուած էր Զինուորական Ակումբին սրահը, յարգելու համար Քրիստափոր Միքայէլեանի յիշատակը, մահուան 30ամեակին առթիւ:

Սրահին բեմին վրայ զետեղուած էին յեղափոխական—ընկերբրդակ բանաստեղծ Փ. Եավորովի եւ Հայ յեղափոխութեան վարպետ Քրիստափոր Միքայէլեանի գեղեցիկ եւ ներշնչող կիսանդրիները: Ցիշատակի երեկոն երկու խօսքով բացաւ Գ. Նժդեհ, որուն հրաւէրի վրայ պատշաճ ուղերձներ ըրին Սոֆիայի, Ֆիլիպէի, Ռուսճուքի, «Ազատ Խօսք»ի եւ Մասիս Հրատարակչականի ներկայացուցիչները: «Ցուսաբեր»ի եւ անոր շուրջ խմբուած Հայ մտաւորականներու կողմէ ուղերձ մը ըրաւ Յովհ. Տէվէճեան, իսկ Սոֆիա հիւր գտնուող Եգիպտահայ ճարտարապետ Միհրան Զրաքեան ուղերձ մը արտասանեց յանուն Եգիպտոսի Հայ Կարմիր Խաչի եւ Համազգայինի: Հայ հանրային կեանքի եւ մաքի զարգացման մէջ Քրիստափորի պատմական մեծ դերի մասին բանախօսութիւն մը ըրաւ Հայկ Ասատրեան, իսկ Գ. Նժդեհ կուռ ու ներշնչող ճառով մը պատկերացուց յեղափոխական Քրիստափորի հոյակապ դէմքը: Երկու բանախօսներն ալ արժանացան բուռն ծափերու:

Երեկոյթի պաշտօնական մասի աւարտումէն յետոյ սկսան ուրախութիւնները որ տեւեցին մինչեւ առաւօտեան ժամը 3ը:

⁂ Երկուշաբթի օր, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, «Քրիստափոր» ընթերցարանը հաւաքուած երկսեռ խուռն բազմութիւն մը ճամբայ ելաւ այցելելու Քրիստափորի եւ Վռամշապուհի ինկած վայրը, որ ուխտավայր մը դարձած է ազատատենչ հայութեան համար:

Հոն, Մ. Յովհաննէսեան ծանօթութիւններ տուաւ տեղի ունեցած դէպքի մասին: Իմաստալից ճառ մը խօսեցաւ Գ. Նժդեհ:

Յետոյ առաջարկուեցաւ նախորդ գիշերուան հանդիսութիւնը շարունակել, երկու անձնազոհ յեղափոխականներու ինկած վայրը գնելու համար:

Բոլոր ներկաները սրտաբուխ մասնակցեցան հանգանակութեան եւ հինգ վայրկեանի մէջ գոյացաւ 3500 լէվ:

Հանգանակութեան ընդհանուր գումարը բարձրացած է 22,000 լէվի:

Երկու ժամ մնալէ յետոյ Վիթոշի սարալանջին վրայ, բոլորը, ներշնչուած Քրիստափորի եւ Վռամշապուհի մեծ հայրենասիրութենէն եւ անոնց զոհաբերութենէն, անգամ մը եւս ուխտեցին հաւատարիմ մնալ անոնց նուիրական աւանդութեան եւ ծառայել Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գործին:

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

«Ճիւմհուրիէթ» հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակէ Սոֆիայէն, Քրիստափորի մահուան 30ամեակին եւ Եավորովի արձանին բացման հանդէսներուն առթիւ, երկու չնդալից խորագիրներ ալ թխելով — «Դաշնակները Սոֆիայի համաժողովը». — «Պատերազմի ատեն Հայերը պուլկար դրօշին տակ պիտի ծառայեն եղեր». —

Սոֆիա, 20 օգ.— *Հայ Դաշնակ կուսակցութեան տարեկան համաժողովը Օգոստ. 19ին գումարուեցաւ հոս: Պատուիրակներ եկած են Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Յունաստանէն, Թուրքիայէն, Ֆրանսայէն, Եգիպտոսէն եւ Ամերիկայէն: Համաժողովին բացումը ծածկելու համար, Հայերը բացումը կատարեցին արձանի մը զոր կանգներ են ի յիշատակ իրենց համար զոհ պուլկար բանաստեղծի մը:*

Նիստը բանալով, այստեղի Դաշնակներու նախագահը ըսաւ.

— « Ցանուն Պուլկարիա ապաստանած բոլոր Հայերուն, կրնամ ըսել թէ բոլոր Հայերը պիտի հաւաքուին պուլկար դրօշին տակ, եթէ հարկ ըլլայ պաշտպանել Պուլկարիան: Պալքանեան պատերազմին բոլոր Հայերը իրենց անձը զոհեցին Պուլկարիոյ պաշտպանութեան եւ պուլկար իտէալի իրականացման համար: Հիմա ալ պատրաստ են նոյնը ընելու »:

Դաշնակ համաժողովին որոշումները շատ գաղտնի կը պահուին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

« Ցուսաբեր » դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ. (16 *օգոստ.*).

— « Ստոյգ է միանգամայն, որ մասնաւորաբար Թուրքիա մեծապէս շահագրգռուած է խաղեհապէշ վէճին արծարծումով, խորացումով եւ բորբոքումով: Էնկիւրին իր կեցուածքով յայտնապէս կը վկայէ, որ խաղեհապէշ պատերազմը — անկախ մինչեւ իսկ անոր ելքէն — հասունցած պտուղ մը պիտի ըլլայ, ծառէն ուղղակի, առանց որեւէ ճիգի, իր բերանը իյնալու համար: Մեր թերթի Յուլիս 18ի խմբագրականին մէջ անդրադառնալով այս հարցին, կը գրէինք. « Հապէշական հարցի «խաղաղ» կարգադրութիւնը ամէնէն աւելի ցաւ պիտի պատճառէ Էնկիւրիի, որուն շրջուն ծիծեռնակներէն մին վերին հրամանատարի պաշտօնով արդէն անցած է այդ աղէտուած երկիրը »: Լուրի սկզբնական հրապարակումէն շուրջ երեք շաբաթ վերջ, Ռէօթերի գործակալութիւնը, Օգոստ. 6 թուականով կը հեռագրէր Ատիս Ապէպայէն, « Թուրքիա հրահանգ տուած է զօր. Վէհիպ փաշայի, որ այժմ Ատիս Ապէպա կը գտնուի, Հապէշ բանակին պաշտօնական մարզիչի իր ծառայութիւնը առաջարկելու »: Իսկ այս լուրէն վեց օր առաջ, Յուլիս 30 թուականով, Պոլսոյ «Իսթանպուլ» թերթի լոնտոնեան թղթակիցը Անգլիոյ մայրաքաղաքէն կը հեռագրէր իր թերթին.— « Աղեքսանդրիայէն «Թայմզ»ի կը գրեն, թէ Երիտասարդ Իսլամներու Միութիւնը, հապէշ անկախութեան կոմիտէ մը կազմելու համար, հսկայ միթինկ մը սարքած է՝ մասնակցութեամբ իսլամներու եւ Ղպտիներու: Բազմաթիւ եգիպտացի եւ թուրք սպաներ կ'աշխատին զինուորագրուիլ հապէշ բանակին »: Էնկիւրի լուռ չմնաց այս լուրերու հանդէպ, այլ «հերքեց» զանոնք, առով իսկ անոնց ստուգութիւնը վերջնապէս վկայելու համար: Առաջին լուրին նկատմամբ օգոստոս 7 թուականով Պոլսէն հետեւեալ հեռագիրը տրուեցաւ.— « Վէհիպ փաշա, որ իբր թէ Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարութեան կողմէ հրահանգ ստացած է իր ծառայութիւնները առաջարկելու Հապէշիստանի, պաշտօնական մարզիչի հանգամանքով, Ատիս Ապէպայի մէջ, կը գործէ հոն ոչ պաշտօնական հրահանգներու ուժով. Վէհիպ փաշա կորսնցուցած է իր թրքական հպատակութիւնը »: Իսկ երկրորդ լուրին առթիւ «Ճիւմհուրիէթ» իր օգոստոս 1ի թիւին մէջ կը նկատէր. «Իսթանպուլ » թերթը կ'երեւի հաւատացած է այս լուրին, որ թէ հրատարակած է զայն եւ թէ սա վերնագիրը տուած անոր. «Եգիպտացի եւ թուրք սպաները կ'աշխատին մտնել հապէշ բանակին մէջ »: Չկան թուրք սպաներ որ ուզեն մտնել հապէշ բանակին մէջ: Թուրք սպաները իրենց հայրենիքին պաշտպանութեան համար կ'աշխատին. ապա թէ ոչ «փրոֆէսիոնէլ» չեն որ վազեն հոն ուր պատերազմ կայ:

« Ուրիշ կէտ մըն ալ կը ցուցնէ թէ այդ լուրը յերիւրածոյ է: Եգիպտոսի մէջ ի՞նչ գործ ունին թուրք սպաները: Ֆրանսերէն «Իսթանպուլ»ը պէտք չէ առանց քննելու հրատարակէ այս կարգի լուրեր»ը:

Հրամանատարի ներկայութիւնը կուգայ վկայելու, որ «այս կարգի» թուրք սպաներ կան Եգիպտոսի մէջ ու ոչ միայն Եգիպտոսի. «այս կարգի » թուրք սպաներ եւ գործակալներ կան նաեւ այլ երկիրներու մէջ: Արդէն «հերքում»ն իսկ — ամէնէն ստոյգ վկան քաղաքական կեանքի մէջ — այս կ'ապացուցանէր:

Էնկիւրի, օտար հորիզոններու տակ, իրմէ հեռու վայրերու մէջ, կ'ուզէ իր հաշիւները կարգադրել ախոյեանի մը հետ, որ իր պատմութեան, իր աշխարհագրական դիրքի, իր տնտեսութեան եւ իր քաղաքական երազանքներու մղումով սահմանուած է ծաւալելու դէպի մերձ — արեւելեան Ասիոյ կոյս ու արգաւանդ հողերը: Այն օրը երբ առաջին թնդանօթները որոտան հապէշական հողերու վրայ, այդ օրը ծանր մղձաւանջ մը պիտի փարատի Էնկիւրիի մէջ եւ նոր կեանք մը սկսի Թուրքիոյ համար:

Մենք կը շարունակենք մնալ այն համոզումին, որ Թուրքիա այս վայելքը պիտի չունենայ »:

…տիպարներու հետ՝ որոնք իրր ուսուցիչ մարզած են Ազգ. վարժարանէն …):

Հարեւանցի քննութենէ մը յետոյ, … կ'երեւայ թէ չարաչար գործածուեր էր նաեւ քննիչի մը բարեացակամութիւնը, Դաւանութեանց նախարարութիւնը յանկարծ կ'որոշէր …ին գոյավիճակը պահպանել ըլլայ …ին, ըլլայ Պուքրէշի համայնքին … մինչեւ պատգ. ժողովը: Այս որոշումը, որ ոչինչ կը փոխէր իրերու …ական վիճակէն, պիտի ծառայէր շատ շատ կացութիւնը քաշկռտելու մինչեւ արտակարգ պատգ. ժողով մը, քաշկռտուք որ Պլօքի միակ ելքն էր եւ որ առիթ տուաւ իրեն …ներ սարքելու եւ յաղթանակ աւետելու աշխարհին:

…աբար նորընտիր Թեմական Խորհուրդը չէր կրնար անտարբեր … եւ նախարարութեան չզգացնել … հապճեպ որոշման անտեղի բնոյթը, եւ պահանջել որ պարագան վերաքննուի: Դաւանութեանց նախարարութիւնը 113064 թիւ եւ 2 յուլիս …կիր երկրորդ պաշտօնագրով մը կ'որոշէր …որ Թեմ. Խորհուրդը պաշտօնի անցնի մինչեւ գումարումը … պատգ. ժողովին: Իր պաշտօնին մէջ հաստատուելէ յետոյ է որ … Խորհուրդը վաւերացուց Պուքրէշի Թաղականութեան նոր կազմը, …իրելով զայն գործի անցնիլ:

…ը եւ զանազան չահերով անոր …ուած բոլոր եղկելիները պար… էին այս կէտին մէջ ալ: Ի… կը մնար նոր թափով շարունա… …երկրեայ դաւերն ու խլրդական աշխատանքները: Մէկ կողմէ դարձեալ սկսան մաշեցնել նախարարութեան դռները եւ միւս կողմէ ստիպել հին Թաղականութիւնը որպէսզի չյանձնէ եկեղեցւոյ մնացեալ գոյքերը: Առիթէն օգտուեցան հոգաբարձութիւն կոչուած փտութեան որջը, Աղքատախնամի գլուխը բազմած ուտիճները, Անկելանոցի կապալառուն՝ յամառելով ամէն մէկը իր պաշտօնն ու դիրքը չփոխանցել իր յաջորդին: Անոնց ցնծութիւնը աննկարագրելի չափերու հասաւ երբ սրճարաններու եւ գինետուններու մէջ փակցուեցաւ իրր թէ Դաւանութեանց նախարարութենէն ստացուած է պաշտօնագիր մը որով կը հրամայուէր հի՛ն Թաղականութեան իր պաշտօնը շարունակել մինչեւ պատգ. ժողով:

Նման պաշտօնաթուղթէ մը տեղեկութիւն չունէին ոչ Թեմ. Խորհուրդը եւ ոչ ալ նորընտիր Թաղականութիւնը: Այսուհանդերձ Թեմ. Խորհուրդը պարտք սեպեց պզտիկ յիշատակագիր մը ներկայացնել նախարարութեան՝ զգացնելով որ ոտնակոխ կ'ըլլան դաւանութեանց օրէնքով եւ Ռումանահայ Թեմին ճանաչման օրէնքով նուիրագործուած Թեմին իրաւունքները եւ խնդրելով մի անգամ ընդմիշտ վերջ տալ այս անհարկի միջամտութիւններուն:

Պարագան այս անգամ քննուեցաւ նախարարութեան իրաւաբաններու խորհուրդէն, որուն տեղեկագրին վրայ Դաւանութեանց նախարարութիւնը իր 111898 թիւ եւ 8 օգոստոս թուակիր պաշտօնագրով հարցը հիմէն կը լուծէ, օրինաւոր գտնելով ինչ. Թ. Սոլոմոնի պատգամաւորի հանգամանքը, եւ հետեւաբար վաւերական յունիս 17ի պատգ. ժողովի նիստը, անոր ընտրած Թեմական Խորհուրդը եւ Թաղականութիւնը որ այս վերջինոյն կողմէ վաւերացուած էր:

Մղձաւանջը կը փարատի այս կերպով, զոնէ ինչ կը վերաբերի Թեմական օրկաններուն եւ Դաւանութեանց նախարարութեան միջեւ առեղծուած փոխյարաբերութեանց եւ վերջնապէս կը պարզուի մթնոլորտը համայնքին ներքին կեանքին մէջ:

Զգելով որ Թեմին եւ համայնքին օրկանները կարենան արժեցնել ժողովրդական վստահութեամբ եւ օրէնքներու ուժով իրենց յանձնուած իրաւունքները, պարտք սեպանք պարզել հինգ ամիսներէ ի վեր մեր համայնքին մէջ տեղի ունեցող անցքերը, ի պէտս արտասահմանի, որ այնքան անտեղեակ է մեր գաղութին իրական պատկերին, եւ կը մոլորի վկայեալ չշորթներու թղթակցութիւններէն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Փարիզի լաւագոյն ֆութպոլի խումբերէն՝ Րէտ Ստար Օլէմփիք (փրոֆէսիոնէլ), տեսնելով Փարիզ գտնուող խորհրդային (Ուկրայնա) ֆութպոլի խումբին տարած ջախջախիչ յաղթանակները Եւրոպայի անջատուած բանուորական խումբերուն դէմ՝ դիմած է նոյն խումբին վարիչներուն առաջարկելով մրցում մը: Վարիչ կազմը խնդրանքը հաղորդած ըլլալով Մոսկուա, մարզանքի տեսչութեան, արտօնութիւն տրուած է: Միեւնոյն ատեն Փարիզի խումբն ալ դիմած էր Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան, որ նոյնպէս արտօնած է:

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 5.30ին, Սէն Թ'Ուէն, Սթատ տը Փարի մէջ: Այս մրցումը պիտի ըլլայ շատ հետաքրքրական, որովհետեւ խորհրդային իրաւակարգը հաստատուելէն ի վեր (1917), առաջին անգամն է որ այսպիսի մրցում մը տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի մէջ, դէմ դիմաց հանելով ֆութպոլի քաղքենի եւ բանուորական խումբերը:

⁂ Ցառաջիկայ կիրակի ընդհ. Ֆրանսայի մէջ տեղի պիտի ունենան « Փըթի Փարիզիէն» թերթին կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի մրցումները: Պիտի մրցին երրորդական եւ չորրորդական դասակարգին պատկանող 266 խումբեր:

⁂ Ֆինլանտայի ազգային Աթլէթիքի խումբը, որ Գերմանիա այցելած էր մրցելու Գերմանիոյ համապատասխան խումբին դէմ, յաղթուեցաւ 103 ուկէս կէտի դէմ 99ուկէս կէտով: Այս մրցումին գերմանական աթլէթիքները կոտրեցին իրենց նախկին չորս մրցանիշները:

⁂ Ռումանիոյ ֆութպոլի ազգային, խումբը, որ նոյնպէս այցելած էր մրցելու Գերմանիոյ ազգային խումբին դէմ յաղթուեցաւ 4ի դէմ 2 կէտով: Ներկայ էին 45,000 հանդիսատեսներ:

⁂ Շաբաթ օրուընէ ի վեր տեղի կ'ունենայ Զուիցերիոյ շրջանը՝ հեծելանիւով: Ամբողջ մրցումին մաս կազմող հանդրուանները լեռնային ըլլալով, հեծելանուորդները շատ դժնդակ պայմաններու մէջ է որ կը մրցին: Ընդհ. դասաւորման գլուխը կը գտնուի ֆրանսացի հեծելանուորդ մը Պանուա Ֆօր (Մուկ), որ հինգ վայրկեանի տարբերութիւն ունի երկրորդին՝ զուիցերիացի Ամպէրկի վրայ: Շատ մը հեծելանուորդներ լքած են մրցումը, մէջն ըլլալով ֆրանսացի Մօրիս Արչամպօն:

⁂ Երրորդ հանդրուանին Պանուա Ֆօրի հեծելանիւը կոտրելով իր տեղը տուաւ Ամպէրկի, եւ ինք եղաւ ընդհ. դասաւորման մէջ 9րդ, առաջինէն 31 վայրկեան տարբերութիւն ունենալով:

⁂ Ռումանիոյ շրջանին երկրորդ մրցումն ալ սկսաւ կիրակի առաւօտ: Այս մրցումին մաս կը կազմեն, Պուլկար, Թուրք, Եուկոսլաւ, Ռումանացի, Բոլոնացի, Ֆրանսացի, Պելճիքացի եւ Զուիցերիացի հեծելանուորդներ: Անցեալ տարուան մրցումին յաղթականը՝ Նիքօլովը ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ ձեռքէն չփախցնելու համար «Դեղին Շապիկը»: Ռումանիոյ շրջանը կը բաղկանայ 11 հանդրուանէ, 1175 քիլոմեթր երկայնութեամբ:

Մինչեւ երկրորդ հանդրուանին ընդհ. դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Բոլոնացի Տանիէլ, իսկ երկրորդ Ռումանացի Հարինկիլիւք:

Հրանդ Սրապեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Մեծ եպարքոսը կ'ըսէ.

— « Այդ լաւ էք մտածեր. կ'երեւի թէ Քեամիլ փաշան իր տան մէջ բանտարկած էք, կ'ուզէք ստիպել որ Պոլսէն հեռանայ»:

— Այո, պարտք համարեցայ այս …ական միջոցը ձեռք առնել:

— Կը հրամայեմ իսկոյն վերցնել …տան հսկողութիւնը եւ հանգիստ …ձգել զինք: Փաշային կամքին ձգ… …ած է հոս թէ օտար երկիր բնակիլ:

— Իմ կարծիքով ձեռք առնուած …միջոցները վերցնել շատ վտանգաւոր …պիտի ըլլայ»:

— Դուք գիտնալ չէ՞ք, կը պոռայ …Շէվքէթ փաշա, կը հրամայեմ ձեզի, կատարեցէք ինչ որ հրամայեցի, եթէ ոչ խիստ պիտի վերաբերիմ ձեզի հետ, կ'ուզէք Անգլիացիները թշնամացնե՞լ մեզի: Եթէ … ըլլայիք առաջին թարգմանին …քերը, պիտի համոզուէիք թէ ա… …եւ էք»:

Այլեւս անկարելի էր Ճէմալ փաշային, հարց տալ թէ «ի՞նչ իրաւունքով օտար դեսպանատուն մը կը խառնուի կառավարութեան մը մէկու մը դէմ ձեռք առած միջոցներուն»:

Վշտացած, արցունքը աչքերուն « Ձեր հրամանը» ըսելով կը հեռանայ Ճէմալ փաշա, Զիւրուք Սուլու Մահմուտ փաշայի ընկերակցութեամբ մինչեւ դեսպաններու սրահը: Այստեղ Ճէմալ փաշա կ'ըսէ.

— Տեսաք թէ ինչպէս վարուեցաւ հետս, կարելի՞ է համբերել առանց հայրենիքը սիրելու..»

Ցետոյ պաշտօնատուն վերադառնալով Ազմի պէյի կը յայտնէ մեծ եպարքոսին հրամանը, բայց կը յանձնարարէ գաղտնօրէն ուշադրութիւն դարձնել եկող — գացողներուն: Ետ իր կողմն երկու նամակները կը գրէ: Մէկով կը յայտնէ հրամանին կատարուիլը, իսկ միւսով իր հրաժարականը «առողջական պատճառով»: Սակայն Շէվքէթ փաշա զղջացած իր ծանր խօսքերուն համար, դեռ նամակը չստացած իր քով կը կանչէ Ճէմալը, որ պատճառ մը բռնելով կը ժամադրուի ուշ ատեն ժամը իննին, որպէսզի մինչ այդ նամակը ստացած ըլլայ ան:

Նոյն օրը նախարարական խորհուրդը կը զբաղի Ճէմալի հրաժարականով եւ Շէվքէթ փաշա կը հարցնէ թէ ինչ ընելու է: Նախարարները խորհուրդ կուտան զայն պաշտօնի վրայ պահել: Փաշան կ'ըսէ որ ինքն ալ այդ կարծիքն ունի, բայց եթէ պնդէ Քեամիլ փաշայի արտաքսման վրայ… Ամէն պարագայի կ'ուզէ առաջուց հետը տեսնուիլ: Նախարար Իպրահիմ պէյ Ճէմալի հանդիպելով «մենք ալ կը քաշուինք» կ'ըսէ եւ կը պնդէ որ չհրաժարի: Բայց Ճէմալ կ'ուզէ անկախ ըլլալ եւ ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնել կամ քաշուիլ, որովհետեւ ժամանակը կը պահանջէր գործելու ամբողջական ազատութիւն:

Ժամը իննին Շէվքէթ փաշա զինք ընդունելով կ'ըսէ.

— « Ինչո՞ւ այդքա՞ն նեղուեցաք այս, ատուան դիտողութիւնէս, չէ՞ք գիտեր թէ ես ձեզ զաւկի պէս կը սիրեմ. երբ հայր մը բարկացած է չի կրնար այնպէս վարուիլ իր տղոց հետ ինչպէս որ կը փափաքի: Խնդրեմ փոքրիկ անհամաձայնութիւն մը նկատեցէք եղածը հօր եւ զաւկի միջեւ եւ ինծի մի նեղանաք այլեւս»:

— Փաշա, հաւատացէք որ ձեր վարմունքը ուրիշ իմաստով չառի եւ քան դուք կ'ուզէիք: Ես ինքզինքս կը համարեմ միշտ ձեր տղուն պէս եւ որովհետեւ գիտցած եմ ձեր վստահը յարգել, կրնամ ձեր ամենախիստ վերաբերմունքը տանիլ հլութեամբ: Ձեր խստութիւնը չէ որ պատճառ եղաւ իմ հրաժարականիս, այլ իսկապէս անկարելիութիւնը այս պայմաններու տակ աշխատելու: Դուք տեղեակ չէք յեղափոխական գաղտնի դաւադրութիւններուն: Ես չէի ուզեր ձեզ նեղել ոստիկանական խնդիրներով եւ այսօր չեմ ուզեր ընել այդ բանը, բայց կրնամ ապահովցնել ձեզ որ Քեամիլ փաշայի Պոլիս գալը ամէնապահով նշանն է մօտալուտ յեղափոխութեան: Զայն ասկէ հեռացնելը կը նշանակէ դաւադիրներուն թեւերը կտրել: Երբ դուք ինծի պաշտօնս վստահեցաք, մեծագոյն ազատութիւնը խոստացաք, իսկ հիմա անգլիական դեսպանատան բոլորովին անիրաւ միջամտութեան համար արդելք կ'ըլլաք ինծի անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնելու: Այս կացութեան մէջ անկարող եմ իմ պաշտօնս կատարելու»:

Շէվքէթ փաշա երկար խորհելէ վերջ կ'ըսէ.

— Լաւ, ձեզի ամբողջական ազատութիւն, միայն Քեամիլ փաշայի հանդէպ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք մի առնէք քան ինչ որ բացարձակապէս անհրաժեշտ է եւ արտօնեցէք իրեն երեք օր հոս մնալ»:

Ասոր վրայ Ճէմալ հրաժարականը ետ կ'առնէ եւ պաշտօնատուն դառնալով Քեամիլ փաշայի որդի եւ պետական Խորհուրդի անդամ Սպատուլլահ պէյը իր մօտ կը կանչէ, յաջորդ օրուան համար եւ կ'ըսէ որ փաշան ամէն պարագայի պէտք է հեռանայ Պոլսէն. անկարելի է տրուած հրամանները ետ առնել. անգլ. եւ կամ ուրիշ ներկայացուցչութեանց օժանդակութեանը չի կրնար սպասել. եթէ ամէնէն ուշ ուրբաթ օր չմեկնի քաղաքէն, պիտի ձերբակալուի եւ Անատոլուի մէկ կողմը պիտի ղրկուի:

(Շար.)

(6)

Պ. ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երիտասարդ ջութակահար Պ. Ժորժ Սինանեան վերջին անգամ մասնակցած էր «Ժուռնալ»ի շաբաթական նուագահանդէսին, որ Էյֆէլի աշտարակէն անթելով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ: Զանազան եւրոպական կայաններու շարքին, մեր հայրենակիցը նուագեց նաեւ «Խորհուրդ Խորին»ը՝ դաշնաւորուած Տիրան Ալեքսանեանէ:

Խօսելով այս նուագահանդէսին մասին, յայտնի երաժշտական քննադատ Անտրէ Ֆիքան «Ժուռնալ»ի 25 օգոստ. կիրակի օրուան թիւին մէջ գնահատական տողերով վեր կը հանէ Պ. Սինանեանի զգայուն եւ վարպետ արուեստագէտի մեծ յատկութիւնները:

Եթովպիոյ կայսրուհին ծոմ կը պահէ

Եթովպիոյ մէջ այլեւս անխուսափելի կը համարին պատերազմը: Արքունիքն անգամ շարժման մէջ դրուած է: Կայսրուհին հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ առջի օր.

— «Տասնըվեց օրէ ի վեր ծոմ կը պահեմ եւ ջերմեռանդօրէն կ'աղօթեմ Եթովպիոյ եւ աշխարհի խաղաղութեան համար: Կ'ուզէի որ աշխարհի բոլոր կիները ձայնակցէին ինծի իմ աղօթքներուս մէջ: Եթէ, հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն, խաղաղութիւնը խանգարուի, առաջինը ես պիտի յորդորեմ ժողովուրդիս որ դիմադրէ արշաւողին: Ես պիտի վարուիմ այնպէս ինչպէս օգտագործեց Թայթու կայսրուհին իր ժամանակին»:

Թայթու կայսրուհին, որ մեռաւ 1918ին, Մենելիքի կինն էր: Բազմաթիւ կիներու գլուխն անցած մասնակցեցաւ Ատուայի ճակատամարտին, ուր չարաչար պարտուեցան Իտալացիները (1896): Յաղթանակէն վերջը, կայսրուհին ձիով անցաւ պարտուած Իտալացիներու մէջէն, ուտելիք եւ դրամ բաժնելով:

ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ

Իտալացիները կը շարունակեն խմելու ջուր գնել Անգլիացիներէն: Յուլիսի ընթացքին 45000 հէքթոլիտր ջուր ծախուած է Ատէնի մէջ, օգոստոսի մէջ՝ աւելի պակաս: Այս ջուրը կ'արտադրուի թորելով ծովուն ջուրը, որովհետեւ անձրեւի ջուրը անբաւական է սովորական ժամանակներու մէջ ալ:

*** Վերջին երկու օրերու ընթացքին 17 իտալական նաւեր անցած են Սուէզի ջրանցքէն: Փորթ Սայիտի ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի թշնամական ցոյցեր չկատարուին, Մուսոլինիի երկու որդիները եւ փեսան անցած ատեն:

*** Հապէշիստանի մայրաքաղաքն ալ իրարանցումի մատնուած է: Օտար առեւտրականները իրենց ապրանքներուն ցուցակները կը պատրաստեն, մէկ պատճէնը յանձնելով իրենց դեսպանատան: Իտալական դեսպանատունը կը շարունակէ տեղափոխել իր դիւանաթուղթերը: Արտագաղթն ալ կը շարունակուի ամէն օր: Տասնըչորս յոյն – իտալացի ընտանիքներ Երկոտասան կղզիները փոխադրուեցան իտալական կառավարութեան ծախքով: Եթովպիոյ ազգ. դրամատունը որոշեց օտար դրամ չծախել ատենի մը համար:

Եթովպիոյ կայսրը յայտարարութիւն մը հանեց, որով կը հրամայէ ժողովուրդին մացառներու կամ մարգագետիններու մէջ ապաստանիլ, երբ թնդանօթի երեք հարուածներ պարպուին, իմացնելու համար թշնամի օդանաւերու յարձակումը: Այս ազդարարութիւնը ինքնին ապացոյց մը կը համարուի պատերազմի մօտաւորութեան: Ուրախ են այն Հապէշները որ կ'ուզեն չափուիլ Իտալացիներուն հետ, բայց վախկոտները կը պահուըտին իրենց տուներուն մէջ եւ չեն ուզեր դուրս ելլել: Զօրաւոր պահակախումբ մը դրուած է ազդարար թնդանօթին մօտ, որպէսզի գողեր առիթէն չօգտուին, սուտ լուրեր տարածելով եւ անեցիները փախցնելով: Բնիկները սկսած են ծածկել իրենց ջրհորներուն բերանը, որպէսզի թշնամի օդանաւեր թոյն չձգեն: Ատտիս – Ապէպայի չուէտական գպրոցը փակուեցաւ: Բորոտներու հիւանդանոցին մէկ մասը պատրաստուած է վիրաւորներու համար: Պատերազմական նախարարութիւնը հիւանդապահութեան տարրական գիտելիքները կը սորվեցնէ բնիկներուն: Կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի, չօգեկառքի հաղորդակցութիւնները պահպանելու համար, պատերազմի պարագային: Միսիոնարներու տեղեկագիրներէն կ'երեւայ թէ ժողովուրդը երբեք այսքան միացած չէր իր կայսեր շուրջը: Արեւմտեան շրջանին Իսլամները զինուորներ կը ղրկեն կայսեր: Նոյնքան եռանդուն կ'երեւան հարաւային շրջանի ցեղերը, սպասելով կայսեր ազդանշանին:

Երկու շաբաթէ ի վեր օտարականները ստերլինի եւ տոլարի կը վերածեն իրենց դրամները:

11 ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ալպանիոյ արտակարգ պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց 11 ոստիկան – զինուորներ որոնք մասնակցած էին վերջին դէպքերուն, երբ սպաննուեցաւ զօր. Կիլարտի: Վճիռը անմիջապէս գործադրուեցաւ: Միւս ամբաստանեալ 12 զինուորներէն եւ ենթասպաներէն 8ը դատապարտուեցան ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, մէկը՝ 15 տարուան, իսկ միւս երեքը անպարտ արձակուեցան: Դեռ ուրիշներ ալ պիտի դատուին: Լուրի մը համաձայն, ձերբակալուած է Իտրիս Լիւկա, Թիրանայի հրամանատարը, ուրիշ կարգ մը սպաներու հետ:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ որ Պրիւսէլ գացած էր ցուցահանդէսին առթիւ, վերադարձաւ առջի գիշեր:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»ի

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Յ. Զաւրեան՝ «կովկասի մշակութային պատմութիւնը»: Կ. Վ. Տայք «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»: Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: Դրօ՝ «Մի հատուած յուշերից»: Ա. Մանտէլշտամ՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».- Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալք.— կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղալեան՝ Ս. վ.: ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ.— «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր. : Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութիւն): Հատիկ հատիկ կը հազար (Տոքթ. Հաճօլեան): Շաքար ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Շ. Այվազեան): Փոխան դեղագրի (Բժշկ. առածներ): Արե՛ւ, արե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աշճեան): Մանկիկը — խօտ (Տոքթ. Ե. Արզումանեան): Օգնութիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շարայեան):

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ֆաքթիւր »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թուղթիկ – ծանուցում	[illegible] »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱ[illegible]ՏՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին – րուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. կ. խաչ ի Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 5ին, Պար փըթի փուսէի սրահը: Օրակարգ՝ Ընդհ. կ. խաչի եւ Ֆր. կ. խաչի գործունէութեան մասին: Կը խօսի Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկ. Միսաքեան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ ութ մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: Կը հրատարակուի ամէն Հինգշաբթի, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն: Պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու:

Գին՝ 2 ֆր.: Տարեկան բաժնեգին՝ 80 ֆր., վեցամսեայ՝ 45 ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ):

Հասցէ.— 150, Champs - Elysées, Paris.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹ[ԵԱՆ] եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ՁԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ. Մ. Ը. [Մ.] ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ [հայրե]նակցական միութիւններու:

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը

ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈ[Ն]ԵԱՆ (Ձափ. Որբ. Միութիւն) ԳՐ. ԴԻՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգ. Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ ֆրանս. նախկին [պա]տերազմիկներու ականաւոր ներկայացուցիչ մը:

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ-ԿԱՄՊԷԹԹԱՅԻ հրապարակին, ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶԻ դրան ներսի կողմը ժամը 2.30ին:

ՀԱՂՈՐԴԿՑ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մէթրօ կամպէթթա, Օթօպիւս՝ 26-96-[illegible] O-A-P:

×

Նոյն օրը Ժան-կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ [հանդի]սաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻ յիշատակ[ին]

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.
ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69
(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄԵՏՐՕ):

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽԱՌՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄ[ԵԼ]

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՈՐՁԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ
ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ
ԱՐՔԱՅԵԱՆ ԽՄԻՉՔ
ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կու[տայ]
Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ց. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80
Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,
75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)
Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ
211, Rue de Criqui

CONCIERGE Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի Concierge, այր եւ կին, բաւական ֆրանսերէն գի[տ]նալն անհրաժեշտ է: Կը տրամադրուի երկու սենեակ եւ խոհանոց: [Դի]մել ՅԱՌԱՋԻ վարչութեան:

CABINET de Me V. YARJANIAN
JURISCONSULTE
44, Rue Lafayette – Paris (9) Métro: Peletier Tél. Prov. 78 – [illegible]

Կը ստանձնէ Առեւտրական, Պատժական եւ Քաղաքային ամէն տեսակ դատեր [իր]աւագիտական խորհրդակցութիւններ դատական եւ վարչական գործերու համար գրա[ւոր] կամ բերանացի: Նախարարութեանց եւ բոլոր պաշտօնատուններու մօտ, վարչական [եւ] [...]ական դիմումներ: Հայ առեւտրականներու եւ անհատներու մասնաւոր դիւրութիւններ [...] ուագնի վճարման համար, նկատի առնելով ներկայ տնտեսական տագնապը: Մասնա[ւոր] սպասարկութիւն քաղաքային եւ կրօնական ամուսնալուծման դատերու համար, ինչպէս նաեւ [...] վիզայԱմերիկա մեկնելու համար: Արագութիւն եւ գաղտնապահութիւն: Դիմեցէք եւ [...] ստանաք ամէն գոհացում: Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պա[...] տասխանուի անմիջապէս: Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88.65.
Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր
Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵ[ԱՆ]
Rue Allée Thénard N. 3 — IX

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Տեղացիք տեսնելով անոնց գալը, կը ցրուէին կը փախչէին իրենց ունեցած աղքատիկ ինչքերովը, եւ անասուններն ալ կը բերեն մեր լերանը ձորերուն մէջ անքոյթ տեղուանք կը պահեն: Իսկ Ըսար – Ամպայի եւ Արդ'ամպայի իշխանաց ծանօթ ու բարեկամ եղող գիւղացիք իրենց մարդիկներովը դէպ ի լեռը կուգան կը ժողվին:

Այս յանկարծահաս դէպքերը որքան աւելի որ սոսկում ու երկիւղ կը պատճառէին մեզ, այնքան աւելի մեր բոլոր խորհուրդները կը ցրէին, եւ մեր մտածմունքները ամենեւին օգուտ մը չէինըներ. այլ ինչպէս սովոր էինք այսօրինակ դէպքերու մէջ առ Աստուած միշտ դիմելու, դարձեալ զնա մեզի օգնական կը կանչէինք, որ փրկէ թէ զմեզ եւ թէ բոլոր խռովեալ երկիրը եւ խեղճ ժողովուրդը, որ փառասէր իշխաններու կռուոյ զոհ կ'երթային:

Կովադին զօրքերը դէպ ի մեր լեռանը քով սկսան արշաւել, եւ ճամբուն վրայ իրենց հանդիպած մարդիկը կողոպտելէ ետքը, թեւերնին կապելով բանակը կը խրկէին: Այն օրերը մեր լերան զօրքերը թշնամեաց զօրքերուն յանկարծ, պատահելով կը զարնուին անոնց հետ, իրենցմէ հինգ մարդ կ'ընկնի, բայց թշնամեաց կողմէն ալ զօրապետ մը եւ հասարակ զինուոր մը ձերբակալելով կը բերեն Ըսար – Ամպա եւ հոն կը բանտարկեն: Մեր իշխանը վախուն լեռնէն դուրս չէր ելներ եւ հոն ամրացած կը կենար եւ զայն պաշտպանել միայն կ'ուզէր: Բայց Արդ'ամպա թշնամիէն տակաւին հեռու ըլլալով վախ չունէր, եւ անոր իշխանը իր զօրքերովը մէկտեղ մեզի մօտ լերան մը վրայէն ապստամբին բանակը կը դիտէր եւ անոր վրայօք տեղեկութիւններ կ'առնէր: Քանի անգամ մարդ խրկեց մեր լերան իշխանը իր բոլոր գիւղացիներուն որ գան ժողվին իրեն քով, բայց անոնք զանազան պատճառներով, երբեմն՝ մեր անասունները դեռ չենք փախուցած, եւ երբեմն՝ մենք կարող չենք այն ապստամբին հետ կռուիլ ըսելով՝ խոյս կուտային: Հազիւ թէ այն երեք աւուր մէջ 800ի չափ պատերազմի կարող գիւղացիներ եկան ժողվեցան: Իսկ Արդ'ամպայի իշխանին քով 2000 հոգի մը եղան, որովհետեւ զանիկա աւելի կը սիրէին, եւ այն տեղի ջուրը առատ էր եւ չէին նեղուեր. ընդհակառակը մեր եղած լերան ջուրը չէր կրնար շատ բազմութեան բաւական ըլլալ:

Հետեւեալ օրը Կովադին բանակը վերցնելով Ճըլկայի հարաւային կիրճէն ներս մտաւ եւ բարձր լերան վրայ կանգ առաւ, ուրկէ չիտակ մեր լերան վրայ կը դիտէր: Ժամը վեցին մօտ հարիւրի չափ անձինք եկան ապստամբին կողմէն, որոնց մէջ Ճըլկացիք ալ կային, եւ անոնց դիտել կուտային մեր լերան չորս կողմը: Ետքը աւելի մօտենալով մեզի, սկսան Թէոդորոս թագաւորը պախարակել եւ անոր վարմունքները վար զարնել, եւ ընդհակառակը իրենց իշխանը Կովադին գովել, մեծ համբաւ տալ անոր, եւ կ'ըսէին. «ինչո՞ւ անձնատուր չէք ըլլար սանկ մէկ ժողովրդասէր եւ անփառասէր իշխանի մը, որու տակ աւելի հանգիստ ու ապահով կրնաք ըլլալ»: Որոնց պատասխան տուին մեր կողմի մարդիկը՝ մեծցնելով Թէոդորոսը, որուն աւելի կ'ուզեն հնազանդիլ իբրեւ օրինաւոր թագաւորի՝ քան թէ ապստամբի մը: Ասոր վրայ իրենց բանադնացութիւնը աւելի ծանր կերպարանք մը ստացաւ: Ըսար – Ամպայի իշխանը սկսաւ թշնամեաց եղած կողմի արեւելեան դուռը ամրցնել տալ զօրքերով եւ պատերազմական գիւղացիներով. նոյնպէս եւ զօրքերն ալ կարգի դրաւ եւ կռուոյ պատրաստութիւններ տեսաւ, որպէսզի եթէ անոնք դէպ ի դուռը յառաջ գալու ըլլան՝ անպատրաստ չը գտնուի: Կարծես թէ երկու կողմէն ալ նշանի կը սպասէին, եւ շատ չքշեց երբ պատգամաբերութեան եկող մարդոց մէջ ծանր ու նախատական խօսքեր կը գրուցուէր. յանկարծ մեր կողմէն մէկը հրացանը պարպելով՝ դնաց թշնամեաց մէկուն դիպաւ եւ սպաննեց զայն: Այս որ լսեցինք մենք ներսէն, զգացինք որ վտանգը քանի կ'երթայ աւելի կը մօտենայ մեզի, եւ մեր սովորական զէնքերը ձեռք առինք, այն է Աստուծոյ առջեւն ընկնիլ և անոր ողորմութիւնը խնդրել, ու կ'ըսէինք. «Ով Տէր, դու որ պահեցիր զմեզ ողջ եւ անվնաս այն բարբարոս Արաբացւոցմէ եւ յուղկահարներէ թէ մեզի եւ թէ մեր բոլոր գոյքերը, պահէ եւ այժմ այս քրիստոնեայ երկրին ժողովրդոցը ձեռքէն. եւ մի թողուր մեզի որ փորձութեանց մատնուինք՝ երբ քու աստուածային փառացդ եւ անուանդ համար չէ: Իսկ թէ որ քու սուրբ կամքդ այսպէս կ'ուզէ, օրհնեալ ըլլայ այն. աջք քո ի մեզ՝ եւ մեք ի դժոխս»:

Այն օրը ապստամբի թշնամիք երկար բարակ խօսելէն ետքը կը թողուն կ'երթան, որովհետեւ իրենց մեծէն հրաման չունէին լերան վրայ յարձակելու: Հետեւեալ օրը առաջինէն աւելի բազմութեամբ եկան լեցուեցան նոյն դրանը դիմաց. երկու կողմէն երկարօրէն խօսակցեցան, Կովադին պատգամախօսները միշտ քաղցրութեամբ կըպատասխանէին ըսելով թէ՝ «Մեր մեծը ծերունի եւ գրեթէ կրօնաւոր անձ մըն է. կարգաւորները լաւ կը սիրէ ու կը պատուէ. լաւ աչքով կրնայի եկեղեցւոյն եւ իր ժողովրդեան. թագաւորին նման բռնութիւններ չը բանեցներ, ժողովուրդը եւ կամ զօրքերը թրէ չանցըներ, [...] կով մարդ չայրեր, անոր հա[...] սիրով անոր իշխանութեան [...] տակ կը ժողովին ամէնքն ալ, [...] որ եկան հաւաքուեցան ձեր իշ[խանու]թեան ներքեւ գտնուող երկ[...] Ի՞նչու ուրեմն միայն Ճըլկայի [...] դաւանը չը պիտի հնազանդի, [...] չու Ըսար – Ամպան եւ անոր [...] անձնատուր չպիտի ըլլան [...] կու կողմէն արիւն թափուելու: [...] իշխանին կողմէն այսպէս պա[տասխան] տրուեցաւ բարձր ձայնով. «Ե[ս] գաւորին ծառայն եմ եւ գերի [...] վեհապետս միայն կը ճանչնամ, [...] նիկայ չը ճանչցողն ու անոր [...] զանդողը ապստամբ կը [...] ուստի ես ալ զինքը չեմ ճանչ[նար] չեմ հնազանդիր:

(Շա[րունակելի])

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷ[Ք]
երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈ[Ւ]»
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի [...]
Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 29 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2895
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻՆ ԱՅՍ ՊՂՏՈՐ ԽԱՂԵՐԸ

Ցոյց կա՞յ որ հայ կարմրուկները վերջապէս տուն կանչեն իրենց խելքը, այսքան փորձառութիւններէ յետոյ: Գոնէ հետեւելով օրուան չարժումին կամ իրենց վարպետներու օրինակին:

Պատասխանը կրնաք անմիջապէս գտնել, ունկնդրելով իրենց ձայներուն, կարդալով իրենց թերթերն ու թռուցիկները:

Դաշտահանդէս մը կը սարքեն, « մի քիչ փող » հաւաքելու եւ չարաթաթերթ մը ապրեցնելու համար, և կը փչեն ու կը փչեն: Միեւնոյն ատեն բեմ կը հանեն ֆրանսացի բանախօսներ, որպէսզի հայ բանուորները ոգեւորեն «Ժողովրդական Ճակատ»ին բացած պայքարով:

Այդ առթիւ, անշուշտ չանթեր կը տեղան նաեւ հայ փաշականութեան դէմ, որուն գլուխը կանգնած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը...

Անցեալ շաբթու ազդ մը երեւցաւ «Յառաջ»ի մէջ,— «Դպրոցական հանդէս Կրընօպլի մէջ »: Յայտագիրը,— երգ, արտասանութիւն եւ զանազան խաղեր, ծաղկոցի աշակերտներուն կողմէ:

Քանի մը չոչորթներ չեն ուտեր, չեն խմեր եւ ահա թռուցիկ մը: Թուականը՝ օգոստոս 25, ստորագրութիւնը՝ « Հայ Աշխատանքի խումբ »:

Յիշելով երկու տարի առաջ պատահած դժբախտութիւնը, որուն հետ հեռաւոր կապ անգամ չունի օգոստ. 25ի դպրոցական հանդէսը, այս փախուկները գրիչը մելանին մէջ կը թաթխեն եւ կը գրեն.

— « Վստահ թող գիտնան այդ արկածախնդիրները, որ Կրընօպլի հայ աշխատաւորութիւնը երբե՛ք պիտի չթոյլատրէ որպէս զի Պիւրոյի հրահանգով նորանոր ոճիրներ սարքեն:

Մենք, միացած տեղացի բանւորութեան, պիտի պայքարինք գաղութահայութեան բոլո՛ր գոյնի թշնամիներուն դէմ: Կրընօպլի Աշխատանքի խումբը գիտակից իր պարտականութեան, կոչ կ'ուղղէ դաշնակ, հնչակ, ռամկավար եւ անկազմակերպ բանւորներուն, որպէսզի հետեւին Պանեօ–Բաշանի (Փարիզ) մէջ վերջերս կազմուած ժողովրդական Ճակատի օրինակին, կազմակերպելով տեղւոյս մէջ ալ Ժողովրդական Միացեալ Ճակատը, պայքարելու հացի, աշխատանքի եւ ազատութեան համար »:

Այլ եւս մի հարցնէք թէ մանկապարտէզի մը, հայերէնի դասընթացքի մը ափ մը աշակերտներուն, կ. Խաչի սաներուն տարեկան հանդէսը ինչո՞վ կը խանգարէ «Ժողովրդական Ճակատ»ին գործունէութիւնը, հացի, աշխատանքի եւ ազատութեան պայքարը, կամ հայ կարմրուկներուն... «քեալլագէօզութիւնները»:

Թռուցիկին ամէն մէկ բառը գոհար մըն է: Իսկ եթէ ֆրանսերէնի թարգմանուի, ապահովաբար ափ ի բերան պիտի մնան Մարսէլ Քաշէնն ու Ժաք Տիւքլօ, տեսնելով որ այսքան գիտակից եւ սրատես աշակերտներ հասած են արեւելեան ժողովուրդի մը մէջ:

Այս դեռ ոչինչ:

Կը յիշէք որ յուլիս 5ին հանդէս մը սարքուած էր համեստ գիւղի մը, Սէվրանի մէջ, Աստուածաշունչի թարգմանութեան առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հայ Կրթասիրաց Միութեան:

Հանդէսի պահուն կռիւ մը ծագեցաւ, որուն մանրամասնութիւնները գրուեցան օրը օրին, պատասխանատուութեանց ճշտումով: Երկու կողմերն ալ միջոցներ կը խորհէին միջադէպը փակելու, որպէսզի օրինական հետապնդումներ աւելի չբարդացնեն կացութիւնը:

Ո՛վ միամտութիւն: Իժն ու գիժը ձեռք ձեռքի տուած, չաբաթներով գայլի աւետարան կը կարդան առ որ անկ է:

Եւ ահաւասիկ արդիւնքը.— ֆրանսերէն ամսաթերթ մը, «Լը Փրոլէթէր», « համայնավար օրկան Օլնէ–Սու–Պուաի եւ կոնէսի գաւառակներուն », իր յուլիս–օգոստոս թիւին մէջ կը հրատարակէ պատմութիւնը՝ Սէվրանի Կրթասիրաց Միութեան շուրջ ծագած վէճերուն: Խորագիրն ալ՝ «Թակարդ մը»:

Եթէ ամբողջութեամբ թարգմանուի, այդ պատմութիւնը կրնայ մէկ ու կէս սիւնակ տեղ բռնել «Յառաջ»ի մէջ: Դեռ ուրիշ խնդիր թէ՝ նոյն իսկ «Յառաջ»ը հայերէն թերթ ըլլալով հանդերձ, այդքան տեղ պիտի չտար այդ ցնդաբանութեան:

Քանի մը բառեր ու բացատրութիւններ միայն, որպէսզի աւելորդ անգամ մը եւս համոզուիք թէ ինչո՛ւ այսպէս փշուր–փշուր կը քակուի հայկական կեանքը, եւ թէ ինչու հետզհետէ կը դառնանք ոչ միայն ծիծաղելի, այլ եւ գանելի:

Համաձայն «Լը Փրոլէթէր»ի (պրոլետար) պատմութեան, Սէվրանի Հայ Կրթասիրաց ակումբը « աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր դարձեր է վառարան մը փաշական քարոզութեան »:

Յետոյ, « հայ փաշականները նման են ֆրանսացի ֆաշականներուն. անոնք իրենք զիրենք պաշտպանուած կը զգան իշխանութենէն », եւ ուժ կ'առնեն... Հրեղէն Խաչէն: « Դիտելի է որ Սէվրանի ռուսիկան–զինուորները կը ձերբակալեն, կը հետապնդեն պարկեշտ մարդիկը եւ կը պաշտպանեն փաշականները »:

Ու վերջապէս ազդարարութիւն մը, որ մարտակոչ մըն է.

— « Մենք պիտի պաշտպանե՛նք զոհերը: Մենք թոյլ չպիտի տանք որ դատապարտուին պարկեշտ մարդիկ: Մենք կ'ուզենք որ հետապնդուին հայ փաշականները: Մենք պիտի մատնանշենք զանոնք: Սէվրանի բանուորները այլ եւս չեն ուզեր հայ փաշականներ ինչպէս ֆրանսացի փաշականներ »:

Թերթը կը խոստանայ յաջորդ անգամ դարձեալ խօսիլ «Կրթասիրաց Միութիւն» կոչուած « չարագործներու ընկերակցութեան » մասին, « մատնանշելով եւ յականէ անուանէ յիշելով փաշական վարիչները »:

Շատ կը ցաւինք որ « Փրոլէթէր » ինքն ինկած է թակարդի մը մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՆԵՂԸ ԿԸ ԴՆԷ ՖՐԱՆՍԱՆ

ՏԵՆԴԱԳԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Կը թուի թէ մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարումը Հաբէշական տագնապին ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է Փարիզ:

Անընդհատ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ, հաւաքաբար գործելու եւ պատերազմը կանխելու համար: Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը երէկ նիստ գումարեց Էլիզէի պալատին մէջ, յատկապէս Իտալօ-Հաբէշական վէճը քննելու համար: Պ. Լավալ տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի անգլիական եւ իտալական դեսպաններուն հետ: Կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութիւնը ուզած է ճշդել հետեւեալ պարագան,— Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Ֆրանսա, եթէ Ա. Դ. Խորհուրդի նիստը բացուած ատեն, Իտալիա պահանջէ որ Հաբէշիստան վտարուի Ազգաժողովէն: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը կրկին խորհրդակցութիւն մը պիտի ունենայ Պ. Լավալի հետ, ճշդելու համար սեպտեմբեր 4ի ժողովին մանրամասնութիւնները: Ատոր համար Ա. Դ. Խորհուրդի ժողովէն առաջ Փարիզ պիտի հանդիպի Պ. Իտըն, Ազգաժողովին անգլիական ներկայացուցիչը:

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ Պ. Լավալի եւ Փարիզի անգլիական դեսպանին տեսակցութիւնը շօշափելի արդիւնք մը չէ ունեցած վէճին խաղաղ լուծման տեսակէտով: Դեսպանը որոշ առաջարկներ չէ ներկայացուցած, իսկ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը որ եւ է որոշում տալէ առաջ կը նախընտրէ լսել Իտալիոյ ամբաստանութիւնները՝ Եթովպիոյ դէմ: Կ'ըսուի թէ Պ. Լավալ դիտել տուած է որ Ֆրանսա կարելին փորձեց, Իտալիան համոզելու եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին բերելու համար: Ուրեմն, պէտք է սպասել ժողովի ելքին:

Ֆրանսական մամուլը կը շարունակէ պաշտպանել քաղաքական հոգատարութեան մը տեսակէտը: Իսկ պատժական տնօրինութեանց խնդիրը կը համարուի ոչ միայն վտանգաւոր, այլեւ ցնորական: Ամէն պարագայի մէջ, կարծողներ կան թէ այս խնդիրը պիտի արծարծուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ, եթէ Իտալիա անհաշտ ընթացք մը բռնէ:

⁂ Իտալական դահլիճը արտակարգ նիստ մը գումարեց օգոստոս 27ին, ռազմափորձերու դաշտին վրայ, մինչդեռ հերթական ժողովը նշանակուած է սեպտեմբեր 15ին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս ժողովին, որ կոչուած էր զինուորական եւ տնտեսական ծանրակշիռ որոշումներ տալու: Միւս կողմէ փութով պնդութեամբ կը դասաւորուին այն փաստաթուղթերը որ պիտի ներկայացուին Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ ամբաստանութիւն Հաբէշիստանի դէմ:

Արտակարգ իրարանցում Հաբէշիստանի մէջ

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, հարիւրաւոր ընիկներ կը հեռանան Հաբէշիստանի մայրաքաղաքէն եւ իրենց գիւղերը կը վերադառնան ջորիներով կամ ոտքով, համաձայն եղած ազդարարութեանց: Պատերազմի հեռանկարը խուճապի մատնած է նաեւ օտարականները, որոնցմէ շատեր արդէն իրենց շունչը առած են Ճիպութի: Կայսեր հրամանով մայրաքաղաքէն կը քշուին նաեւ հարիւրաւոր մուրացիկներ, թափառաշրջիկներ եւ գործազուրկներ, որոնք պիտի զինուորագրուին հարաւային բանակին մէջ: Վերջապէս յառաջ կը տարուի նորագիր զինուորներու մարզանքը: Ամէն օր դէպի կայս. պալատ առաջնորդող ճամբուն վրայ կը տեսնուին զինուորներ որոնք մարզանքներ կը կատարեն: Միայն մայրաքաղաքին մէջ այս կարգի 3000 նորագիրներ համազգեստ չունին: Զինուորները զօրանոցներու մէջ փակուած չեն, այլ իրենց ընտանիքներուն հետ կ'ապրին: Անոնք ստիպուած են ամէն օր քանի մը մղոն ճամբայ քալել, զօրանոց երթալու եւ իրենց հրացանները առնելու համար: Մարզանքը վերջանալէ յետոյ հրացանները նորէն զօրանոց կը տարուին: Զինուորները խանդավառ են, հակառակ զէնքի, ռազմանիւթի եւ համազգեստի նուազութեան:

⁂ Ատտիս–Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ Եթովպիոյ ազգ. դրամատունը դադրեցուցած ըլլալով օտար դրամի հայթայթումը, առեւտրականները չեն կրնար վճարել իրենց մուրհակները եւ մաքսէն հանել իրենց ապրանքները: Ներածումները բոլորովին կանգ առած են:

⁂ Կայսեր հրամանին համաձայն, հազարաւոր Հաբէշներ գիւղերու մէջ կը համախմբուին, պատսպարաններ շինելով, ի նախատեսութիւն օդանաւային յարձակումներու:

⁂ Անգլիական թերթերը կը պահանջեն վերցնել զէնք եւ ռազմանիւթ արտածելու արգելքը, որմէ մեծապէս կը տուժէ Եթովպիա, մինչդեռ Իտալիա անընդհատ կը ստուարացնէ շնորհիւ իր զինագործարաններուն:

⁂ Հաբէշական կառավարութիւնը գանգատած է թէ հելլէնական կառավարութիւնը թոյլ կուտայ որ իտալական օդանաւեր թռչին Յունաստանի վերեւ:

Մոսկուա կը բողոքէ ամերիկեան կողոփին դէմ

Գրած էինք թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ուժգին բողոքագիր մը ուղղած է Խորհրդային իշխանութեան, Կոմինթեր–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ֆր. Կ. Խաչի սաները Նիսի մէջ

(ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐՈՒԱԾ ՄԵԾ ՄԱՍՈՎ ՓԱՐԻԶԷՆ, ՄԷԿ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ)

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն ստացանք հետեւեալ նամակը.—

ՆԻՍ, 25 Օգոստոս.— Յայտնելով մեր խորին շնորհակալութիւնները « Յառաջ »ի խմբագրութեան, որ լայնօրէն տեղ է տուած Ֆր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի վերաբերող յօդուածներին՝ ներկայիս խնդրում ենք անմիջապէս յայտարարել թերթի մէջ, որ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի սաների վերադարձը Փարիզ պիտի լինի 1 սեպտեմբեր Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.20ին: Ծնողներ եւ խնամակալներ հաճին գալ Կառ տը Լիոն, իրենց զաւակներին դիմաւորելու եւ ընդունելու: Բոլոր երեխաները առողջ են ուրախ, կազդուրուած: — ԷԼԷՆ ԲԻԺԱՆԴ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԶՏԻԿ ՄԱՐԴԻԿ

Անցեալ յուլիս 6ին «Յուսաբեր» բացառիկ թիւ մը հրատարակեց, նուիրուած՝ իրանի մեծ բանաստեղծին՝ Ֆիրտուսիի:

Իսկապէս անձնախնդրաց հրատարակութիւն մը հայ մամուլին համար,— 28 էջ «Յուսաբեր»ի ծաւալով եւ ութսուն պատկերներով:

Գրիչի յետին մշակին կ'հյնար երբէ ոչ գնահատել, գոնէ տարրական բարեկրթութիւն մը ցուցնել այս հրատարակութեան հանդէպ, անոր վրայ նայելով իբրեւ աշխատանք եւ արտադրութիւն:

Երբ այդ հրատարակութիւնը կատարուած ըլլար որ եւ է օտար հասարակութեան մէջ, մարդիկ ուրիշ դիրք չպիտի բռնէին, պահելով հանդերձ իրենց կարծիքի ազատութիւնը:

Արդ, «Յուսաբեր»ի բացառիկը լոյս կը տեսնէ եւ կը հասնի Թէհրան: Չեմ գիտեր ի՛նչ հով կը փչէ, հանգուցեալ Յովսէփ Միրզայեանի այրին կը փութայ նամակ մը գրել — կամ գրել տալ — եւ ղրկել Եգիպտոսի ռամկավար օրկանին, ըսելու համար թէ,—

« Դուք ոչ մի հնարաւորութիւն չըպիտի ունենայիք լոյս ընծայելու ձեր բացառիկը այնպէս, ինչպէս ես տեսայ, առանց Յ. Միրզայեանցի խմբագրութեան »:

Տիկինը ըսել ուզած է — կամ ըսել տուած են — թէ « Յուսաբեր »ի բացառիկը իր հանգուցեալ ամուսինը խմբագրած է, «Յուսաբեր»ի խնդրանքով, բայց Դաշնակցական թերթը իւրացուցեր է ամբողջ աշխատանքն ու պարծանքը:

Ռամկավար օրկանը կրնա՞ր փախցնել այս թանկագին առիթը, բանալու համար իր զարշահոտութեան ծորակը:

Եւ տաքը տաքին կը թխէ խմբագրական մը — «գրական սխանտալ», «դիակապուտներ» եւ ուրիշ ինչ որ կրնաք երեւակայել:

Իսկ ի՞նչ է բուն իրականութիւնը:

«Յուսաբեր»ի խմբագիրը 1934 հոկտեմբեր 4ին նամակ մը կը գրէ Յ. Միրզայեանցի, եւ կը խնդրէ ստանձնել բացառիկին խմբագրութիւնը, ամփոփելով 8 — 10 էջի մէջ: «Ես կը գրեմ միայն խմբագրական եւ պատրաստել կուտամ մէկ–երկու յօդուած, ոչ աւելին»:

Միրզայեանց գործի կը սկսի եւ կը ղրկէ իր մշակած կամ թարգմանած նիւթերը:

« Յուսաբեր » ձեռնարկելով հրատարակութեան, 8 — 10ի փոխարէն կը հանէ 28 էջ:

Այս 28 էջերուն մէջ հրատարակուած են 52 մեծ ու փոքր գրութիւններ, որոնց 8ը կը պատկանին Իրանցիներու, մէկը՝ եգիպտացի մտաւորականի մը, եօթը՝ Յ. Միրզայեանցի, իսկ 36ը՝ ուղղակի «Յուսաբեր»ի:

Միրզայեանցի ղրկուած բոլոր նիւթերուն վրայ կ'երեւայ իր անունը: (Յիշուած՝ 12 անգամ):

Խմբագրութիւնը մասնաւորապէս կը յիշէ թէ «առանձնաբար իր ջերմ աջակցութեան շնորհիւ կարելի եղաւ մեր այս բացառիկը հանել»:

Ուրեմն, ոչ մէկ ուրացում կամ զրկանք՝ Յ. Միրզայեանցի կատարած աշխատանքի մասին: Ընդհակառակն:

Ահա թէ որքան մանրացեր, գռեհկացեր են մարդիկ,— իսկական դիակապուտները, մոլորեցնելով վիշտէն խելագարած կամ անպատասխանատու կին մը:

ՎԱՀԷ

Կոմինտերնը Փարի՞զ կը փոխադրուի

Գերմանական կառավարութեան կիսապաշտօնական օրկանը կ'իմանայ թէ ատենէ մը ի վեր կը խորհուի Փարիզ փոխադրել Կոմինթերնի պաշտօնական կեդրոնը, պարզապէս երեւոյթները փրկելու համար, միշտ Մոսկուայի մէջ պահելով բուն ղեկավարութիւնը: Գերմանական ուրիշ թերթեր ալ կը խօսին այս մասին, թուելով փոխադրութեան դժուարութիւնները: Մանաւանդ որ, ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնութիւնը կնքուեցաւ համայնավարական քարոզչութիւնը դադրեցնելու պայմանով: Թէեւ, իրականին մէջ, համայնավարները յաջողեր են բջիջներ կազմել նոյն իսկ ֆրանսական զօրանոցներու մէջ:

Այս միջոցին Լիթվինով Ժընեւ կը գտնուի, իսկ Սթալին Կովկասի ջերմուկները գացած է. այնպէս որ Մոսկուայի թերթերը կը նախընտրեն լռութիւն պահել:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԳԼԻԱ ԿՐՆԱ՞Յ ՓԱԿԵԼ ՍՈՒԷԶԻ ՋՐԱՆՑՔԸ

Լոնտոնի մեր աշխատակիցը կը գրէ·

Կարծողներ կան թէ Իտալեւհաբէշական պատերազմի մը պարագային Մեծն Բրիտանիան պիտի ստիպուի փակել Սուէզի Ջրանցքը :

Սխալ է այս ենթադրութիւնը· ո՛չ Անգլիան, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է պետութիւն կրնան օրինական միջոցներով արգիլել Ջրանցքին ազատ նաւարկութիւնը՝ պատերազմի կամ խաղաղութեան ատեն :

Ջրանցքը կը կառավարուի միջազգային ընկերութեան մը կողմէ որ հիմնուած եւ արձանագրուած ըլլալով Փարիզի մէջ, ենթակայ է ֆրանսական ու նաեւ եգիպտական օրէնքներուն : Ընկերութեան 32 տնօրէններէն 21ը Ֆրանսացի են, 10ը Անգլիացի, իսկ մէկը՝ Հոլանտացի : Անգլիա գնած է բաժնեթուղթերուն հարիւրին 44ը (գլխաւոր մասը Եգիպտոսի խտիվէն 1875ին) :

Ջրանցքը, որուն շինութեան ձեռնարկեց Ֆէրտինանտ տը Լէսէփս 1859ին, բացուեցաւ 1869ի նոյ. 17ին եւ արժեց 17 միլիոն սթերլին : Երկայնութիւնն է 99 մղոն, լայնքը 198 ոտք, իսկ նաւաղադոյն խորութիւնը 33 : 27,000 թօնօնոց նաւ մը կրնայ կտրել Ջրանցքը 15 ժամէն :

Սուէզի նաւարկութեան ազատութիւնը երաշխաւորուած է 1888ի հոկտեմբեր 29ի համաձայնութեամբ՝ ստորագրուած Պոլսոյ մէջ՝ հետեւեալ պետութիւններուն կողմէ — Անգլիա, Աւստրիա — Հունգարիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Հոլանտա, Ռուսիա, Սպանիա եւ Թուրքիա :

Գերմանիոյ եւ իր զինակիցներուն ստորագրութիւնները չեղեալ նկատուեցան պատերազմի ընթացքին, բայց դարձեալ վերահաստատուեցան հաշտութեան դաշնագիրներով (Վերսայլի դաշնագիր՝ յօդուած 282, Սէն Ժէրմէնի դաշնագիր՝ յօդուած 234, Թրիանօնի դաշնագիր՝ յօդուած 217 եւ Լօզանի դաշնագիր՝ յօդուած 99) :

Վերսայլի դաշնագրին 252րդ եւ Սէն Ժէրմէնի դաշնագրին 107րդ յօդուածներով Գերմանիան եւ Աւստրիան «Մեծն Բրիտանիոյ կը փոխանցէին 1888ի համաձայնութեամբ Սուլթանին տրուած իրաւունքները՝ Ջրանցքին վրայ» : Ինչպէս յայտնի է ,Լօզանի դաշնագրին 17րդ յօդուածին տրամադրութեամբ «Թուրքիան կը հրաժարէր Եգիպտոսէն եւ Սուտանէն՝ սկսեալ 1914 նոյեմբեր 5էն :

Վերոյիշեալ Համաձայնութիւնը տասնըեօթ յօդուածներով կը բացատրէ Ջրանցքին ազատ նաւարկութեան պայմանները :

Սուէզը բաց է բոլոր առեւտրական եւ պատերազմական նաւերուն առջեւ թէ խաղաղութեան եւ թէ ընդհանուր կամ մասնակի պատերազմի մը պարագային : Միջազգային օրէնքով ճշդուած սահմանագիծէ մը ներս՝ թշնամի պետութիւնները զինուորական գործողութիւններ չեն կրնար կատարել Ջրանցքին շուրջը : Չեն կրնար նոյնպէս ռազմանիւթ կամ պարենաւորում մթերել Ջրանցքին երկու ափերուն վրայ կամ շրջակայ նաւահանգիստներուն մէջ : Արգիլուած է զինուոր ցամաք հանել այնտեղ : Մարտանաւերը Փորթ Սայիտի մէջ ալ քսանըչորս ժամէն աւելի խարիսխ նետելու իրաւունք չունին : Համաձայնութեան գործադրութեան կը հսկէ եգիպտական կառավարութիւնը, որ դժուարութեան մը պարագային կը դիմէ Սուլթանին (բնականաբար այս տրամադրութիւնը ջնջուած է 1914էն յետոյ) : Վաւերաթուղթը կ'արգիլէ նաեւ ամրոցներու շինութիւնը :

Դաշնագրին տրամադրութիւնները ո՞ր աստիճան գործադրելի են կամ յարգուա՞ծ են միշտ :

Ըսինք թէ Սուէզի երթեւեկը ազատ է բոլոր նաւերուն առջեւ, ինչ դրօշակ ալ պարզեն անոնք կամ ինչ ալ ըլլան օրուան քաղաքական պայմանները : Իրաւական տեսակէտէն անբռնաբարելի չէ այս տրամադրութիւնը : Ջրանցքը կը գտնուի Եգիպտոսի սահմաններուն մէջ. հետեւաբար, եթէ անհրաժեշտութիւն ծագի, եգիպտական կառավարութիւնը կրնայ ռազմական միջոցներու դիմել Ջրանցքին բոլորտիքը՝ երկրին պաշտպանութիւնը ապահովելու համար :

Ջրանցքը փակուած է միայն երեք անգամ :

Նախ 1882ին, ուրեմն վերոյիշեալ համաձայնութեան կնքումէն վեց տարի առաջ, Անգլիան, Արապի փաշայի(*) ըմբոստութեան ժամանակ, Խտիվին հրաւէրով երեք օր արգիլեց օտար նաւերու երթեւեկը : Այդ քայլը անհրաժեշտ էր երկրին հողային ամբողջութիւնը պահպանելու համար :

Յետոյ 1898ին՝ Սպանիոյ եւ Ամերիկայի պատերազմի ընթացքին Ջրանցքին վարչութիւնը թոյլ չտուաւ որ սպանիական նաւատորմը ածուխ առնէ Սուէզի մէջ : Այդ թուականին Պոլսոյ համաձայնութիւնը ստորագրուած էր արդէն :

Իսկ ընդհանուր պատերազմին ըսկիզբը Անգլիա քանի մը ամսուան համար փակեց Ջրանցքը, որովհետեւ Թրքական բանակը վտանգ կը սպառնար Եգիպտոսի : Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան բաց էր ան նոյնիսկ թշնամի նաւերուն առջեւ : Հետեւաբար 1888ի դաշնագրով Սուէզի փակումը անկարելի է : Բայց պէտք է չեշտել կարեւոր խնդիր մը որ կապ ունի օրուան տագնապին հետ :

Կարգ մը օրէնսգէտներ կը պնդեն որ եթէ Իտալիան պատերազմ հրատարակէ Հաբէշիստանի դէմ ,Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր Ուխտին 16րդ յօդուածին տրամադրութեամբ ճնշողական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ յարձակող պետութեան դէմ. այդ միջոցներէն մէկն է, կ'ըսեն, Սուէզի Ջրանցքին փակումը իտալական նաւերուն առջեւ : Այդ պարագային ոստիկանի պաշտօնը պիտի յանձնուի Մեծն Բրիտանիոյ, որ խնամակալն է Եգիպտոսի :

Սակայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը իրաւունք ունի՞ չեղեալ համարելու իր ծնունդէն առաջ կնքուած համաձայնութիւնները : Չէ՞ որ 1888ի վաւերաթուղթը յիշատակուած է հաշտութեան քառեակ դաշնագիրներուն մէջ :

Ժընեւի Արիստարանի փաստաբանները պատասխան ունին այդ առարկութեան դէմ — Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր իրաւունքներուն գործադրութեան մէջ սահմանափակում չի ճանչնար եւ իր Հաւատամքին 20րդ յօդուածով «պետութիւնները յանձն կ'առնեն ջնջել այն բոլոր համաձայնութիւնները որոնց տրամադրութիւններն ու ոգին անհամապատասխան են վերոյիշեալ Ուխտին պայմաններուն» :

Իտալական թերթ մը, Աֆարի էսքէրի կը բացատրէ որ Ժընեւի հիմնարկութիւնը չի կրնար չեղեալ համարել Վէրսայլի դաշնագրին մէջ երկու անգամ յիշատակուած 1888ի համաձայնութիւնը :

Ի հարկէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ, հակառակ պարագային, լուծել հանգոյցը, քանի որ Ուխտին 19րդ յօդուածը իրաւասութիւն կուտայ իրեն վերադնահատման ենթարկել՝ անգործադրելի համարուած դաշնագիրները :

Եզրակացնելով, չեշտենք անգամ մը եւս որ Անգլիան միջազգային օրէնքին սահմանին մէջ չի կրնար փակել Սուէզը :

Բայց ո՞վ ըսաւ որ աշխարհի գործերը միշտ կը հպատակին օրէնքներու, որոնք կրնան բարեփոխուիլ ի նպաստ զօրաւորին :

(*) Արապի փաշա, Եգիպտոսի պատերազմական նախարար ,1882ին ըմբոստացաւ Թուրքիոյ եւ խտիվին դէմ : Անգլիան միջամտեց : Թէլ–էլ–Քէպիրի ճակատամարտին մէջ, փաշան պարտուեցաւ. մահուան դատապարտեցին զինք բայց պատիժը չգործադրուեցաւ. աքսորեցին Սէյլան կղզին ուր մեռաւ 1911ին :

ԾԻԾԱՂ

Պիզմարք որ Վիլհելմ Բ.ի հրամանով պատուանշան մը կուտար զինուորի մը, հետեւեալ արտառոց առաջարկը ըրաւ անոր.

— Ո՞րը կը նախընտրես, այս խա՞չը թէ 100 թալէր :

Զինուորը երկաթեայ վարչապետին ձեռքին մէջ շողալը տեսնելով խաչին, հարցուց թէ քանի՞ կ'արժէր ան :

— Երեք թալէրի չափ :

Այն ատեն պարզուկ զինուորը, կրունկները չաչեցնելով, գոչեց.

— Ձեր Վսեմութիւնը թող հաճի ուրեմն ինծի տալ խաչը եւ 97 թալէր··· :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԳԻՒՂԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄԱԿ

Տիկին Աղաւնի իր կեսուրին, իր աղջկանը եւ մանչուն հետ օդափոխութեան գացած է Մանշի եզերքը, ուրկէ կը գրէ իր Փարիզ մնացած ամուսնոյն·

— Եթէ մեզ հարցնելու ըլլաս ողջ եւ առողջ ենք : Ես տասը օրուան մէջ հինգ քիլօ աւելնալով եղայ յիսնուըմէկ քիլօ : Մայրդ ընդհակառակն հինգ քիլօ պակսեցաւ· անցած օր պզտիկ վէճի մը ընթացքին ըսաւ·— Կը բաւէ որքան միսս հատցուցիր : Դժբախտութիւնը հոն է որ մորդ ճարպերը պակսելէ աւելի, ուղեղն է որ պակսիլ սկսած է : Աղջիկնիս ալ երկու քիլօ վրայ դրաւ· հիմակ ոչ հաց կ'ուտէ, ոչ ջուր կը խմէ : Անցած օր շիշ մը քացախ խմեր էր ու բժիշկ բերել տուի :Մանչերնիս ըսես հալեցաւ, հատա Ֆրանսուհիի մը սիրահարուելով :

Ուրեմն մեր ընտանիքը եօթը քիլօ աւելցած ու եօթը քիլօ պակսած է : Ընդհանուր ծանրութիւնը կը մնայ նոյնը : Այս ծանրութիւնը քու ուսերուդ եւ կոնակիդ համար նորութիւն մը չի բերեր :

Եթէ թեթեւցած բան մը կայ ան ալ մեր գրպանն է : Աղջիկդ հեռաւոր քաղաքներ պտոյտներ ըրաւ միշտ եւ իր այս ընթացքը շատ սուղի նստաւ մեզի : Բացէն հազարնոց մը ղրկել մի՛ մոռնար :

Կիրակի օր անմահական — բերնիդ արժանի — տօլմա մը պատրաստել տուի մորդ· մեղք որ տերեւները քիչ մը հաստ էին ու բրինձը լաւ տեսակէն չէր : Ձէթն ալ զտուած չէր : Աղջիկդ չկերաւ· ես ու մայրդ մինչեւ իրիկուն լմնցուցինք : Մորդ մատները ուտելս եկաւ եւ յայտնեցի փափաքս : Այնքան չար է որ կարծեց թէ իր մատներուն համար է որ կ'ուզեմ իր մատները ուտել :

Տղադ եթէ հարցնելու ըլլաս—աչքը կուրնայ — թղթապանակէս հարիւր ֆրանք թռցուց իր սիրուհիին հետ լեռները ելլելու համար : Անտառները բաւական չէին, հիմակ ալ լեռները երթալ սկսաւ : Ինչպէս կը տեսնես, տղադ բարձունքներու վրայ է հիմակ :

Աղջիկդ ալ հովիտներու շուշանի մը պէս է եւ փոս տեղերը սկսած է սիրել : Անցեալները սպանիացի նաւազածուի մը հետ ձորի մը մէջ բռնեցի : Ան ալ անդունդներուն եզերքը սկսած է շրջիլ :

Տղադ վեր կ'ելլէ ու աղջիկդ վար կ'իջնէ : Նորէն կնիկդ է որ կը մնայ իր տեղը : Մայրդ ըսես ա՛լ կենալիք տեղ չունի· փոխանակ աղէկնալու՝ գերեզման հոտիլ սկսած է : Տօլմա եփելէ ուրիշ բանի յատկութիւն չունի :

Օրական երկու անգամ ծով կը մտնենք եւ ընտանեբար կը լողանք : Մորդ մորթը իր հոգիին գոյնը առացած է· սեւ սեւ : Աղջկանդ մորթը եղած է թուխ, մանչուդ մորթը կարմիր, իսկ իմ մորթս կատարեալ սուրճ : Շաքարը շատ տեսակէն :

Թարմ ձուկ շատ կայ : Շաբաթը քանի մը անգամ կ'ուտենք : Մայրդ կը նախընտրէ խեչափառ : Նմանն զնմանն սիրէ :

Թէեւ հոս ամէն բան աժան է, սակայն իմ ախորժակս շատ բացուած ըլլալուն նոյն հաշիւին կուգայ : Իմ ախորժակս որչափ բացուի, այնչափ ալ մորդ բերանը կը բացուի :

Քիչ մըն ալ քու մասիդ խօսինք : Հարկաւ ձմեռուան ածուխը գնեցիր : Եթէ տակաւին չես գնած, աճապարէ Փարիզ գալէս առաջ կարգադրել այդ գործը : Անշուշտ ինծի անակնկալ մը պիտի ընես, փափաքած մուշտակս ալ գնելով Սամարիթէնէն : Քաթալօկը պայուսակին մէջ դրած եմ ու սիրած մուշտակիս տակէն գիծ եմ քաշած : Գինը 2995 ֆրանք է :

Նամակիդ մէջ կ'ըսես թէ ի՛նչ ջուրի վրայ ենք : Աշխարհագրութիւն չե՞ս գիտեր : Մանշի ջուրերուն վրայ ենք :

Ա՞ս ալ ես պիտի սորվեցնեմ քեզի : Մայրդ կ'ըսէ թէ այդ խօսքը ուրիշ իմաստով գրած ես : Իբր թէ ըսել կ'ուզես եղեր թէ ի՛նչ վիճակի մէջ ենք : Ըսեմ եթէ այդպէս է : Ամէնքս ալ քիչ թէ շատ Հաբէշի փոխուած ենք : Ծովեզերքներուն վրայ ամէն մարդ հաբէշցած է : Իտալիա գէշ ժամանակի մէջ պատերազմ կը յայտարարէ Հաբէշներուն դէմ : Իբր թէ գերիները պիտի ազատէ եղեր : Ես ալ մորդ ձեռքը գերի մըն եմ, բայց ազատուելու յոյս չունիմ :

Մեր ինչ ջուրի վրայ ըլլալը հասկցար : Դուն ալ մեզի գրէ թէ ի՛նչ ցամաքի վրայ ես : Այստեղի ջուրը ցամաքի կը փոխուի, ամէն օր, քու ցամաքդ ալ կը մաղթեմ որ ջրհորի փոխուի : Քարէն, հողէն ջուր ու հաց հանես եւ մեզ պահես պահպանես, տասը օր աւելի, այս ծովեզերքին վրայ :

Հակառակ քեզ կարօտցած ըլլալնուս, կ'ուզենք տասը — տասնըհինգ օր աւելի մնալ հոս :

Ածուխը մի՛ մոռնար : Ձէթ, օճառ, նպարեղէն եւ չոր պտուղներ ալ գնել չմոռնաս :

Դրամը մանտայով ղրկէ եւ ընդունէ մեր հազար համբոյրները :

Թերթերը կը գրեն թէ ցուրտերը սկսած են Փարիզի մէջ : Մուշտակս : Կրկին ու կրկին համբոյրներով՝

Աղաւնիդ » :

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ՍՈՒԼԹԱՆԸ

Սուլթան Համիտի կեանքէն առնուած դրուագ մըն է, զոր Քարլ Կրիւզ վերածած է շարժանկարի, Ռոպէր Նիւմանի մէկ գրուածքէն առնելով : Ժապաւէնը անգլիական է եւ այս անգամ ալ Համիտի դերը ստանձնած է Ֆրից Քորթնըր : Թէեւ խաղարկութեամբ յաջող է այս դերասանը, սակայն չունի ֆիզիքական Համիտի նմանութիւնները, մանաւանդ աչքերու արտայայտութիւնը եւ նշանաւոր քիթը :

Այս գործը սակայն կարծէք քարոզչական շարժանկար մըն է ի նպաստ Երիտասարդ Թուրքերու որոնք վերջ ի վերջոյ կը յաղթանակեն, տապալելով սուլթանական գահը :

Ուրեմն դժուար է ըսել թէ այս շարժանկարը սուլթանՀամիտի կեանքէն առնուած դրուագ մըն է կամ իր կեանքի էջերէն մաս մը :

Երբ Սուլթան Համիտ կ'ըսեն, մեր մտքին մէջ տարբեր ձեւով կը պատկերուի այս վայրագ գազանը, սակայն հոս կարծէք, բոլորովին ուրիշ դիմակի մը տակ է որ կը ներկայացնեն :

Մահէն չափազանց խրտչող մարդ մըն է որ ժողովուրդին կամ նոյնիսկ պալատականներուն աչքին կը ներկայանայ ոչ թէ ինք, այլ իրեն նմանող դերասան մը, ծպտեալ Համիտի դիմակին տակ : Կը խուսափի, կը կասկածի իր ամենամօտիկ շրջանակէն իսկ : Եւ այդ իսկ պատճառով երկրէն արտաքսուած Երիտասարդ Թուրքերու ներում շնորհել յետոյ, Հիլմի փաշան, որ հինգ երկար տարիներ հեռու մնացած էր Թուրքիայէն, կը կարգէ պատերազմական նախարար, անշուշտ իր մտքին մէջ ունենալով դիւային մտադրութիւններ :

Համիտի հրամանով Քասար փաշա, իր ամենամտերիմ ընկերը եւ միեւնոյն ժամանակ ոստիկանապետ, կը սպաննէ Ծեր Թուրքերուն ղեկավարը՝ Հասան պէյը, ծայրայեղ գաղափարներ ունենալուն համար : Ոճրագործը փախած ժամանակ, սակայն, Հասան պէյի ընկերները կը տեսնեն որ ճերմակ ֆէս ունեցող մարդ մըն է, անպայման Երիտասարդ Թուրքերու անդամներէն մէկը, եւ կը սկսի կռիւը : Կը ձերբակալեն եւ կը սպաննեն այդ կազմակերպութեան անդամները : Հիլմի փաշա ի զուր կը փորձէ Սուլթանին միջամտութիւնը եւ իր կուսակիցները կ'իյնան մէկը միւսին ետեւէն :

Կը ձերբակալուի նոյնպէս իբր կասկածելի, Թալաք փաշան, զոհ երթալով Քասար փաշայի սարքած մէկ խաղին :

Թէրէզ, Վիեննացի երգչուհի մը, ի զուր կը փորձէ ազատել Թալաք փաշան, որ իր սիրահարն էր եղած եւ վերջ ի վերջոյ կը ստիպուի Համիտի հարեմիկիններէնմին դառնալ, կարծելով որ այդ կերպով պիտի կրնայ ազատել տալ իր սիրահարը :

Խնջոյքի մը պահուն, սարքուած ի պատիւ Վիեննացի երգչուհիին, դուրսէն կը լսուին երգերու եւ հրացանաձգութեան ձայներ : Երիտասարդ Թուրքերու շարքն է որ շարան շարան «Ազատութեան երգ»ը երգելով կ'իյնայ : Թէրէզ կը պաղատի Սուլթանին ազատել Թալաք փաշան, որ հետեւեալ օրը պիտի գնդակահարուէր եւ շատ դժուարութիւններով կը յաջողի ազատել տալ իր սիրահարը, որ բանտէն ելլելով ուղղակի կ'առաջնորդուի սահմանագլուխ, անկէ անցնելով Սելանիկ :

Հոն կը սկսի իր աշխատանքը, կը կազմակերպէ արտաքսուած Թուրքերը, եւ ինք կը դառնայ Երիտասարդ Թուրքերուն ղեկավարը :

Թռուցիկներով, գաղտնի լրագիրներով, կը փորձէ յեղափոխել Թուրք ժողովուրդը : Այդ միջոցին Համիտ նոյնպէս սպաննել կուտայ իր ամենամտերիմ ընկերը՝ Քասար փաշան :

Այս վերջինը սակայն մեռնելէ առաջ Թէրէզի միջոցաւ գաղտնի նամակ մը կը գրէ Թալաք փաշային, յայտնելով որ Հասան պէյի սպանութեան պատճառը եղած է Սուլթան Համիտ եւ ինք Քասար փաշա հնազանդելով այդ հրամանին սպաննած էր իր ընկերը, համաձայն Սուլթանին հրամանին :

Կը շահագործեն այդ նամակը եւ հետեւեալ օրն իսկ պատերուն վրայ կ'երեւան Քասար փաշայի ստորագրութեամբ զանազան ազդեր եւ թռուցիկներ :

Կը յեղափոխուի ժողովուրդը եւ Թալաք փաշա կը մտնէ Պոլիս, կը գտնէ իր սիրուհին՝ Թէրէզը, եւ Սուլթան Համիտի ներում շնորհելով, կը ձգէ որ այս վերջինը հեռանայ սուլթանական աթոռէն :

Համիտ իր սիրելի ճերմակ կատուն գրկած կը մեկնի : Համիտի երկու դերերը կը կատարէ Ֆրից Քորթնըր :

×

Վերջերս նկատելի է որ Թուրքերը ամէն միջոցի կը դիմեն, առաջ տանելու համար իրենց պրոպականտը : Համիտի շարժանկարն ալ անշուշտ իրենց գործն է : Այս շարժանկարին մէջ, քանի մը ակնարկներ եղած են Հայերու մասին : Ահա թէ ինչպէս·— Սուլթան Համիտ երբ կառավարութեան մէջ կ'առնէ Երիտասարդ Թուրքերը, այդ առաջին իսկ ժողովին մէջ խօսակցութիւն մը կը դառնայ եւ կը զարմանան թէ ինչպէ՞ս Համիտը ճառ մը չէ ըրած :

— Սակայն չէ՞ք գիտեր որ իր լեզուն լաւ չի գիտեր Սուլթանը, կ'ըսէ ներկաներէն մին :

— Այո՛, որովհետեւ իր մայրենի լեզուն հայերէնն է :

— Արդէն իր դէմքին վրայ կ'երեւան հայկական վայրագութիւններն ու անգթութիւնները, կ'երկրորդէ ուրիշ մը :

Ուրեմն շարժանկարը այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ Համիտ Հայ մըն է եւ միայն Հայերն են որ կրնան այդպիսի դաժանութիւններ գործել կամ գործել տալ :

Ֆրանսական ֆիլմերու մէջ ալ վերջերս սկսան տարբեր դիմակով ներկայացնել Հայը : Եւ հիմա «Մուսա լեռան քառասուն օրեր »ու շարժանկարին առթիւ, ուր իսկական կերպարանքով պիտի երեւայ Հայ ժողովուրդը, Թուրքերը ամէն միջոցի կը դիմեն, խափանելու համար այդ գործը :

Կարդացի՞ք անշուշտ հայկական թերթերը : «Յառաջ» եւս լայնօրէն գրեց : Թուրքերը Ֆրանսացիներու միջամտութեան դիմած են, եթէ Ամերիկացիները ետ չկենան իրենց մտադրութենէն : Դրամն ալ մեծ դեր կը խաղայ այդպիսի պարագաներու մէջ : Թուրք կառավարութիւնը ամէն միջոցի կը դիմէ, ձախողեցնելու համար այդ գործը :

Իսկ մենք, այդ բոլորին հանդէպ ինչ կ'ընենք կամ ի՞նչ կը խորհինք ընել :

Միայն հայկական թերթերու մէջ խմբագրականներ կամ տեղեկութիւններ տալով չէ որ բան մը ըրած պիտի ըլլանք եւ ոչ ալ դրամական լայն միջոցներու կրնանք դիմել : Կը կարծեմ թէ օգտակար կ'ըլլայ եթէ հաւաքական կամ անհատական դիմումներ կատարենք Մէթրօ Կօլտուին ընկերութեան, որ ձեռնարկած է շարժանկարին պատրաստութեան :

Հաւաքական ըսելով կը հասկնամ զանազան կազմակերպութիւններ, միութիւններ եւն. եւն. իսկ անհատական՝ ոչ միայն գրուած Հայերու, այլ եւ օտարներու կողմէ : Օրինակ, ամէն Հայ կարծեմ ունի մէկ կամ երկու օտար ծանօթներ կամ ընկերներ : Եթէ խնդիրը բացատրուի, չեմ կարծեր որ այդ օտարներն ալ չլսեն երկտող մը գրել :

Երբ նամակները սկսին տեղալ, անշուշտ ընկերութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ :

Իսկապէս լուրջ հարց մըն է այս : Անշուշտ ուրիշ առաջարկներ ալ կրնան ըլլալ :

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

Տեւական ծիծաղի ծա

ԱՐԴԱՐ ՊԱՀԱՆՋՔ

Հայրենի թիւ 9 խանութի վար շնայած գործակատարներու առեւտրին, ներս կը քաշէ ու քնանայ, որու հետեւանքով որ ժամանակէն երեք ժամ աւելի բաց մնայ խանութը :

Այսօր կը լսենք, որ վարիչը ժամուայ արտաժամեայ հարց է վարչութեան առաջ եւ բաւարա կը պահանջէ այդ աւելորդ «աշ տանք»ի համար :

Վարչութիւնը, դարձեալ լսելով, միայն չէ բաւարարած սոյն պահա ջը, այլ եւ պատժել կ'ուզէ զին խանութին մէջ քնացած ըլլալուն մար :

Բայց ես իրաւունքը վարիչին տամ :

Բազմաթիւ յաճախորդներ եր մէջ առեւտուր կ'ընեն այդ խանո թէն, քնած մէկը պէտք չէ՞ այդ ճախորդներուն սպասարկելու մար···

ՎՐԻՊԱԿ

Ընկ. Երզնկեանի անուան փայտ մշակման արտելի յայտարարութ մէջ սուած է·

— Արագ, շատ ու խնամքով վերանորոգենք կոտրուած աթոռ Այդ նպատակով ունինք վարպետ մատերիալ :

Պէտք է ըլլայ·

— Արագ, շատ ու խնամքով փոխենք հին աթոռները, ամբ րով արեւի ու անձրեւի տակ, մէջ իրար վրայ դիզելով :

Ոչ վարպետ ունինք, ոչ մատերի Շտապեցէք օգտուել :

ԽՈՐԱՄԱՆԿ ՄԵԼՔՈՆԸ

Սմպատի Մելքոն Թօփալեանը կարգով Քաղխորհրդի նախագ տեսնել կ'ուզէ :

Իր նոր շինած տունը որ կառ ծածկելուն էր հասցուցեր, ա տեխնիկի կարգադրութեամբ քան պիտի, ինչ որ պլանի մէջ իր պատճառով :

Ամբողջ ամառ մը ընտանեօք ա կրէ, քրտինքով պատ շարէ՝ տեխ քանդէ՞···

— Ընկեր նախագահին կ'ուզե ըսաւ Մելքոնը ընդհանուր գործնա որն զբաղուած էր խոռոած բ թիւնը եւ քչելով :

— Ի՞նչ խնդրով, հարցուց գ պանը շատ պաղ, շատ սովոր ձայնով :

— Բնակարանային խնդրով, ը

— Բնակարանային խնդրով նախ գահը չընդունիր :

— Ի՞նչ է սա մարդը··· իմ տունը կը քանդեն՝ ես նախագ չպիտի՞ տեսնեմ : Անդին ,ըսաւ Մել ու ներս մտնել կ'ուզէր :

— Չի կարելի :

— Ի՛նչպէս :

— Չի կարելի ըսի, ուրեմն չի կա րելի — ըսաւ դռնապանը առան թեան հետ քիչ մըն ալ թշնամութ խառնելով ու դուռը բանալով դ սէն փակեց :

Քանի մը անգամ փորձը կրկնե երբ չյաջողեցաւ ներս մտնել, Մե քոնը յուսահատ պատին տակը քաշ ցաւ ու սկսաւ նայիլ ժամտ դռնապ նին :

Այդ ողջ ժամանակը Մելքոնը տե էր ի միջի այլոց, թէ ինչպէս մարդիկը, որոնք պորտֆէօյլ ունէ ձեռքերնին, առանց հերթի կ'եկ «նախագահը նե՞րսն է» կ'ըսէին ու մտնէին :

Իր սրտի ցաւէն կարելին ու անկ րելին մոռցած՝ փորձեց ինք պորտֆէօյլ մը ձեռք ձգել ու մտն Իր համաքաղաքացիներէն մէկը հաստատութեան մէջ թղթա պէտք էր որ ըլլար : Չէ՞ր կրնար նել արդեօք :

Եւ Թօփալեանը վնասեց ու Վասիլին : Անիկա վարի սենեակներ մէկուն մէջ նամակները կը տեղա րէր պորտֆէօյլին մէջ, ըստ պատա նելայն ցրուելու համար :

— Վասիլ ջան, մէկ րոպէ : Պորտ ֆէօյլ տանիմ նախագահին տեսնե բերեմ :

Ըսել, պորտֆէօյլը յափշտակել ու վեր բարձրանալը մէկ եղաւ :

Սանդուխին գլխին խոր շունչ առնելով, վրան գլուխը շտկեց, պաց ու գործնական մարդու մտա դութիւն հագած՝ շատ դռանը մօ տեցաւ, պորտֆէօյլը բարձր բռնած :

— Նախագահը նե՞րսն է :

Պատասխանի փոխարէն դուռը բա ուեցաւ ու Մելքոնը ներս մտաւ :

Նրան իրեն ընդունեց շատ բար

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ. — Թոյլ տու՛ր որ […]իկ մը դուրս վազեմ զուտ քերա[…]կան (բառագիտական, համա[…]նական) գետինէն, նո՛յնքան կա[…]նական) […] ուրիշ մարզի մը մէջ փոքրիկ […] պատմական […]ութիւն մը […] յանդուգն […] համար: Վէմ հանդէսի մէջ […] մէկ գեղեցիկ ուսումնասիրու[թիւն …] Տայքի ակնարկած էի նախընթաց օր: […] նիւթը, թէ ա՛յդ նիւթին ճշգրտո[…] նիւթը, […] ու համապատասխան […] վայելուչ […] գրուեց ուշադրու[թեան …] թիւն, այն միտքով որ գրական — […] կալուածին մէջ […] կը սպասուի զօրաւոր լեզուի եւ […] բացատրութիւններու: Չէ՞ […] սիրելի Արազ, մեր ամէնուս նպա[տակ …]ն է — երբ կը գրենք — հայերէն […] առակ, ընդունակ ընծայել ա[…] ըմբռնած ոճով իսկ խմբագրուած […] թերթերու, հանդէսներու: Ո՛չ […] միայն, այլ ձգնիլ ձգտիլ որ, […] Ե. եւ ԺԲ. դարերուն մէջ մեր […] լեզուն խուժալ բարձրութեան […] ժամանեց, ա՛յս դարուն մէջ ալ […] իրեն յատուկ լոյսով, գե[ղեցիկ …] ու գործածող […] ժողովուրդին արդի բարոյական ու ֆիզիքական մակարդակէն:

… Բայց մի՛ ձգեր որ ճառօրէն […] նիւթէս դուրս ճամբա[…]:— Տայքի կ'ուզեմ խօսքս քու […] — Ակնարկուած նիւթին մէջ […] մը կայ, մէկէ աւելի անգամ գործածուած: Տարակոյս չկայ, թէ մեր ամէնուս գիտցած սա՛ հին թեման է, որ է՝ նիւթ, հրահանգ (փոխա[…] թարգմանութեան), իսկ ստու[գաբանական] իմաստով՝ պարզապէս դրոյթ, տեսակ մը սիւժէ, դրու[թ]իւն: Այնքան բնական դարձած այս […] ուսումնասիրութիւնը կար[…] համար բնաւ խրթին չէ: Նիւթ, դրոյթ, նոյն իսկ հրահանգ գործածելով՝ Տայք ոչինչով պիտի […] մութի մէջ: Ընդհանուր գրուած[…] այնքան ունի լոյսով ու ստուերով […] բնոյթը դրուագի մը հանդա[…]մանքը, որ թէմա, ռոմանթիզմ, ի[…]ռեալիզմ, օրիանթալիզմ, թէքնիք օտար բառերը հայ ընթերցողին աւելի […] կ'ամթեն, գրուագին անհրա[ժեշտ] կիրառութիւններէն դուրս աւելորդ ծանրութիւն:

Երեւանեան իրականութեան, լե[զ]ուով ու զգացումով անըմբռնելի ա՛յդ […]թեան, կը միտինք մենք, եւ […] միտինք հակադրել զուտ ցե[ղ]ային, աւանդական շնորհը, պատմական ամէն հասանքներու կանոնաւոր փակագիծերով, ի հարկին բանալու եւ գոցելու համար. բայց գերծ այն զանազան պլպլութիւններէն, որոնք, աւա՜ղ, մերայիններուն խաղովակով անխտրաբար եւ անդուզ կերպով կ'ողողեն մեր սեփական կեանքին պայծառ անդաստանը: Հակազդեցութիւն անհրաժեշտ է ապառաճման հայացունց գրականութեան մէջ: Եւ վստահ եղի՛ր թէ այս հակազդեցութիւնը կը ներգործէ Երեւանի մէջ, որ անշուշտ պիտի արթննայ գեղականութեան խակական խլրտումէն, ինչ որ արդէն կը տեսնուի մերթ ընդ մերթ:

Ամէն ինչ աշխատութեան շուրջ կը դառնայ: Եթէ Տայքի կարողութեամբ եւ ճաշակով գրողներ առաջնորդուէին այս ուղղութեամբ, շատ ժամանակ չանցած հայերէն լեզուն, ինքնագիր թէ թարգմանածոյ, ա՛լ աւելի կը ճոխանայ: Կը հիանամ ա՛յն յօդուածներուն վրայ՝ որոնք նիւթով ու բովանդակութեամբ բարձր, գրուած են զուտ հայերէն, առաթուր կոխելով ամէն խուլթ ու խրուտ: Մտածեցէ՛ք, Ս. Գրոց թարգմանութիւնը աչքի առջեւ բերէ՛ք: Օտար նիւթ, օտար լեզուէ թարգմանուած հեղինակութիւն մը չէ կարծես: Հայկական երիվարը, սոկեսար սանձը պարանոցին, կը ճախրէ ամէն գնացքով, որուն ընդունակ է: Ո՛չ մէկ հասարակ օտար բառ, բաց ի յատուկ անուններէ եւ անոնցմէ՝ որոնք հասարակաց են զանազան լեզուներուն: Այդ սքանչելի գործիքին նոյնանիւթ նմոյշը ինչո՞ւ այսօր ունէ գրուածքի մէջ անճրկի, անշքանայ, աղքատանայ թուի, օտարամուտ բառերու տեղի տալով, մինչ համաշները առատօրէն կը գտնուին կամ կրնան, բառ կանոնի, դարբնուիլ հարազատ լեզուին կաղապարին վրայ:

Քաշէ՛, Արազ, քաշէ՛ երկխարին սանձէն…:

Գիտա՞ծ էք որ բաց ի նախադրութիւնը սխալ է նոյն իսկ յետադրութիւն ըլլալ: Ամէն լեզուի մէջ իրաւ է թէ այս դարուն տեսակ մը յանդգնութիւն կայ, բայց եթէ ուսումնասիրելու կամ հետաքրքրուելու ձեւով վարուիք, դժուար չէ հասկնալ որ իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր լեզուին կառոյցը, ճարտարապետութիւնը չի խախտեր բնարուն հիմէն: Գրական, գիտական յառաջդիմութիւններէն մղուած դարը անհնարին է որ իր դրոշմը չդնէ նաեւ լեզուին վրայ: Բացատրութիւններ կուգան նոր, ոճր յանկարծ դեռ երէկ անծանօթ յանդգնութիւններ կ'ունենայ: Կարելի՞ է միթէ որ ստանորդութեան, երկնաթափ այս հրաշքին հետեւանքով լեզուն ալ չազդուի, իր կարգին: Բայց այսչափ միայն: Մեր լեզուն ալ չէ՞ ազդուած միթէ. — Հրաշալի ճկունութիւն, կազդուրիչ ծփանք մը, աըեւտատան աշխուժութիւն մը, նոյն իսկ անծանօթ՝ նախապատերազմեան շրջանին: Բայց — կրկնե՛նք — ա՛յսչափ միայն: Ոչ մէկ նկատում կրնայ իրաւունք տալ մեզ իբացի նախադրութիւնը իբրեւ մէկ բառ գրել — «բացի» (ի՞նչը բացիր), եւ, յետոյ, հայցական հոլով խնդիր տալ անոր, ըսել, զոր օր. բացի այդ (փոխանակ ըսելու բաց ի ատկէ, կամ ատկէ զատ): Սակայն աւելի մեղանչականը կա՛յ — … «բացի» հատուածէն վերջն ալ կը դնեն, ըսելով — «այդ ամէնը բացի»…:

Մերկապարանոց այս անճշտութիւնն ու անկարգութիւնը հարկ է բանալ լեզուէն. հոս բանալու խնդիր չկայ, սիրելիներ, այլ պարզ նախադրութեան մը վրայ է խնդիրը — բաց ի. (ի բաց առեալ — այս պարագային անշուշտ հայցականով): Բաց ի կը պահանջէ բացառական հոլով, առանձին գրուած, որ կուգայ հին գործածութենէ մը (բաց ի):

Ցը…

ՏԱՐԱԶ

[…] մէկը: Քաղաքավարութեամբ ու քաղցր խօսեց, մանրամասն ծանօթացաւ գործի էութեանը, պլօք-նօթէն թերթիկ մը թողուց, […] ու ծալելով Մելքոնին տուաւ ըսելով.

— Տեխնիկէն տու՛ր, այլեւս քու տունը չի քանդուիր:

Մելքոնն ուրախութենէն ինքզինքը կորսնցուցած՝ թուղթն առնելով դուրս վազեց: Դուրս վազեց ու ճամբան կը մտածէր.

— Այսքան բարի մարդուն այսքան չար դռնապա՛ն…

Մելքոնը հասկցաւ որ տուն չինելէ առաջ պօրթֆէօյլ մը կարել տալու էր իր համար:

ԼԵՌ — ԿԱՄՍԱՐ

(«Ժ. Հ.»)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ ԵԽՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — Երեկ ամռուան լուրջ աշխատանքէ վերջ Պուլվար Օտտօն եւս ունեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը, որ իր բացումը կատարեց օգոստոս 18ին, կիրակի, Վէնսանի սրահին մէջ:

Կէսօրէն վերջ ժամը 3ին անկարելի էր տեղ գտնել ոչ թէ նստելու, այլ ոտքի կանգնելու համար իսկ:

Ահա կը բացուի վարագոյրը եւ խումբ մը պարմանուհիներ ղեկավարութեամբ Տիկ. Արզումանեանի, կ'երգեն «Մեր Հայրենիք»ը: Յանկարծ մի ամն «Հայաստանեաէր» կը սկսի աղմուկ հանել թէ՝ Կ. Խաչը իբրեւ չէզոք կազմակերպութիւն իրաւունք չունի «Մեր Հայրենիք» երգելու եւ որ մեր հայրենիքը Թշուառ անտէր չէ: Բարեբախտաբար վէճը շուտով կը փակուի ու կ'ունկնդրենք օրուան նախագահ Տիկ. Արաքսի Սուքիասեանը: «Ձեռքը՝ որ օրօրոցը կը շարժէ, աշխարհը կը կառավարէ», ըսուած է. ճշմարիտ բնորոշումն է այս մօր կատարած դերին ու անհերքելի իրողութիւն մը: Կրթուած, դաստիարակուած, ամէն կերպով պատրաստուած մայրն է որ իր ծնած զաւկին ֆիզիքական հոգածութեան ու խնամքին հետ կը կազմէ նաեւ բարոյական նկարագիրը: Ընտանիքի մէջ, թէեւ անուրանալի է բարձր նկարագրի տէր զարգացած հօր ազդեցութիւնը, սակայն առաւելապէս մայրն է զաւակներու իսկական խնամատարն ու առաջին դաստիարակը: Մայրերը որքան պատրաստուած ու բարձր առաքինութիւններով օժտուած ըլլան, անոնց յառաջ բերած սերունդն ալ նոյնքան ընտիր կ'ըլլայ: Օ՛ն ուրեմն, հայ մայրեր, բոլորուինք Կ. Խաչերու շուրջ եւ կատարենք մեր մայրական պարտականութեան հետ միասին նաեւ ազգայինն ու մարդկայինը»:

Գեղարուեստական բաժինը բաւական խնամուած էր: Հայրենաշունչ արտասանութիւններէ, խմբերգներէ եւ մեներգներէ վերջ, իսկական վայելք մը եղան հայկական պարերը առհմիկ տարազներով:

Օրուան բանախօսը, Պ. Ս. Միք…եան պարզեց հայ կնոջ մեծ դերը եւ ներկայի ծանր պարտականութիւնները, բաղդատեց Թուրք եւ Եւրոպացի կիներու կեանքն ու կենցաղը հայ կնոջ կեանքին հետ, բացատրեց Կ. Խաչերու, Կրթասիրաց, Տիկնանց Միութիւններու և Ազգասախնամ մարմիններու կատարած դերը եւ ապա կոչ ուղղեց Պուլվար Օտտօցիներուն բարձրացնել Կարմիր Խաչը քանակով ու որակով: Բանախօսութենէն վերջ եօթը նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան հրապարակաւ: Յայտագիրը շարունակուեցաւ աւելի եռանդով եւ վերջացաւ «Երկու Ծայրայեղներ» անուն քրքջալիր զաւեշտով:

Թաղեցի

ԻՆԸ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔԸ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ…

ԼԻՈՆ. 26 Օգոստ. (Յառաջ). — Ինչպէս «Յառաջ»ը ծանուցած էր ժամանակին, Նանսէնեան տուրքէն գոյացած գումարէն ինը հազար ֆրանքի գումար մըն ալ Լիոնի բաժին հանուած էր: Այս գումարը ղրկուած էր Ազգասախնամին, որպէսզի բաժնուէր գաղութիս բոլորովին կարօտներու:

… Ու հիմա կը բաժնուի՛:

Հասկնալու համար թէ ի՞նչ ձեւով կը բաժնուի այդ գումարը, կիրակի, 25 օգոստոսին յատկապէս եկեղեցի կ'երթամ: Ի՞նչ տեսնեմ: Ժխոր, անօրինակ «ղալմաղալ» մը: Ի տես այս պատկերին, միտքս ինկաւ դէպք մը. — 1920 մարտին, Խարբերդի ամերիկեան որբանոցներու ընդհ. տնօրէն Պ. Րիկոսը, ուրիշ քանի մը Ամերիկացիներու հետ Բալու քաղաքը եկաւ, որբանոց մը բանալու մտադրութեամբ: Այս առթիւ, իր հետ բերած էր բաւական քանակութեամբ կերպաս եւ այլն: Բայց, երբ համոզուեցաւ որ Բալուն Խարբերդ չէր, իր հետ բերած բոլոր գոյքերը բաժնեց անխտիր բոլորին: Այս առիթէն օգտուեցան ո՛չ թէ անօգնական Թշուառ՛ն վերապրող հայ բեկորները՝ այլ «աղքատ», «մերկ» «Թշուառ» Թուրք աղաներն ու էֆէնտի պէյերը:

Մէկ խօսքով ո՛վ որ ուժ ունէր, ով որ յանդգնութիւն ունէր մինչեւ քաղաք երթալու եւ կառավարչատան սանդուղներէն վեր բարձրանալու:

Ճիշտ եւ ճիշտ այս պատմութեան կը նմանի Լիոնի ինը հազար ֆրանքը եկեղեցիին բակը բաժնելու պարագան: Լօտը կը վազէ, բաւական է որ իր Հայրենակցականէն իբր «չունեւոր» թուղթ մը առնէ եւ կամ եկեղեցիին դաւիթը նստողներէն ծանօթ մը ունենայ:

Եւ Միութիւններու վարչութիւնները ինչո՞ւ չպիտի տան վկայագիր մը… Չէ՞ որ դրամը բաժնուելու համար եկած է:

Մինչդեռ, անհրաժեշտ էր որ Ազգասախնամը եւ Ազգ. Միութիւնը պրպտէին, փնտռէին եւ ստուգէին իրական չքաւորները եւ որոշ ցանկ մը կազմէին, յետոյ անոր հիման վրայ բաժնէին գումարը, իբրեւ շաբաթական կամ ամսական մը. 15–20 կամ 30 ֆրանք: Այդ պարագային ինը հազար ֆրանքի գումարը կը ծառայէր իր իրական նպատակին, եւ չքաւորները կրնային օգտուիլ ո՛չ թէ մէկ անգամ միայն՝ 20–30 ֆրանքով, այլ քանի մը անգամներ:

Մինչ հիմա, ունեցողն ալ կը ստանայ, չունեցողն ալ: Ու երկու շաբաթ վերջ, սնտուկը պարպուած պիտի ըլլայ:

Կ'ուզեմ արձանագրել ուրիշ իրողութիւն մըն ալ: Բանկալը նստող նպաստառաշխ մարմինը ամանց հանդէպ կը բանէ չափազանց խիստ, նեղմիտ ընթացք: Իսկ ուրիշներու հանդէպ տարբեր, պարզապէս անոր համար որ առաջինները անծանօթներ են եկեղեցւոյ բակին, մինչ վերջինները ծանօթներ:

Ինը հազար ֆրանքին այս անհամբակ բաժանման մէջ պատասխանատուութեան բաժին ունին Ազգ. Միութիւնը եւ մասնաւորապէս Ազգասախնամ մարմինը:

⁂ Լիոնի արուարձաններէն Պրոնի հրջանի Թաղապետութիւնը դադրեցուց գործազուրկներու նպաստը: Մինչեւ հիմա, գործազուրկներու օրական նպաստ կը տրուէր 7 ֆրանքի գումար մը, թէ տեղացի եւ թէ օտարականներուն: Այժմ բոլորին ալ չի տրուիր: Այս առթիւ տեղի կ'ունենան յաջորդական ցոյցեր եւ բողոքներ: Երեք հարիւրի մօտ մանր առեւտրականներ որոշած են նոր ցոյց մը կատարել ի նպաստ նոյն շրջանի նպաստներու վերահաստատման: Այդ շրջանին մէջ ունինք բաւական թիւով գործազուրկ հայրենակիցներ որոնք անտտուղութեան մատնուած են:

⁂ Այս վերջին շաբաթներուն, Լիոնը տեսական ցոյցերու շրջան մը կ'ապրի: Շաբաթներ առաջ գործադուլ մը հռչակուեցաւ որ տեւեց մօտ 10 օր: Շաբաթ օր աշխատանքի նորաշէն սակարանի մեծ սրահին մէջ, միթինկ մը սարքած էին մասոնները, բողոքելու համար օրապահիկներու կրճատման ու հրամանագիր օրէնքներու դէմ: Եւ այս ամէն օր::

ՀՈՒՐՃԱՄ ՊԱՏԱՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 օգ.):

— «Դժբախտաբար, վերջին տարիներում, էջմիածինը իր վարկէն շատ բան վրայ տուաւ, վիրաւորելով ժողովուրդի մէկ մասին ազգային զգացումները: Խորէն արքեպիսկոպոս, այժմու գահակալը, անարժան յաջորդ մը եղաւ, կամազուրկ եւ կորովազուրկ առաջնորդ մը, որ տասնեակ մը եպիսկոպոսներու հանգիստին զոհեց դարաւոր հաստատութեան հեղինակութիւնը, դառնալով պրոպականստի բարձրախօսը խորհրդային կառավարութեան:

Հայ ժողովուրդը շատ ծանր եւ ողբերգական շրջաններ անցուցած է: Բայց երբեք բաժնուած չէ Հայաստանեայց եկեղեցիէն: Հալածանքները զինք աւելի կապած են էջմիածնին: Դարերէն եկող այս ճշմարտութիւնը ներկայիս կորսնցուցած է իր ուժը, որովհետեւ էջմիածնի գահակալը իր դիրքի բարձրութեան վրայ մնացած չէ: Խորէն կաթողիկոս ժողովուրդը զրկեց իշխանութեան, Հայաստանեայց եկեղեցին վերածեց պայքարի և ատելութեան որջի, խաթարեց անոր ազգային դիմագիծը, դարձնելով զայն զուտ կրօնական հաստատութիւն, զուրկ ազգային ձգտումէ:

Խորէն կաթողիկոսի օրով, պառակտեցաւ Հայաստանեայց եկեղեցին, վարկաբեկուեցաւ էջմիածինը, անբարոյացաւ հայ կղերին մէկ մասը: Եւ ասիկա անոր համար որ խորհրդային իշխանութիւնը սիրաշահուի եւ անոր բարեացակամութեան շնորհիւ, կաթողիկոս ու քանի մը եպիսկոպոսներ տանելի կեանք ունենան էջմիածնի մէջ:

Հազար անգամ աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ Խորէն կաթողիկոս խորհրդային իշխանութեան դաւերուն դէմ ծառանալով, լքէր էջմիածինը եւ ապաստանէր արտասահման, շարունակելու համար իր նախորդներուն պատմական առաքելութիւնը:

Հայաստանեայց եկեղեցին կեդրոն փոխելով, ոչինչ պիտի կորսնցնէր իր հմայքէն եւ հեղինակութենէն: Ընդհակառակն, շրջապատուած ամբողջ ժողովուրդէն, իբր տարագիր եկեղեցի, պիտի պաշտուէր ու յարգուէր յաւիտեան յաւիտենից:

Ի՞նչ է պատկերը ներկայիս: Մեր առջեւ ունինք հմայաթափ էջմիածին մը, ենթակայ օտար իշխանութեան եւ միշտ պատրաստ կատարելու անոր բոլոր հրամանները եւ քմայքները:

Էջմիածինը լոկ անուն մըն է ներկայիս, որ կ'ապրի անցեալով: Իրեն խորթ կը նայի ազգայնական տարրը, որ անցեալին գլխաւոր պաշտպանն ու զօրավիգն եղած է անոր:

Ազգայնական տարրին տեղը բռնած է ներկայիս համայնավար կուսակցութիւնը եւ խորհրդային իշխանութիւնը, որոնք էջմիածինը կը ծառայեցնեն իրենց չիլ նպատակներուն, դարձնելով թէ՛ Հայաստանեայց եկեղեցիին եւ թէ՛ հայութեան դէմ:

Խորէն Արքեպիսկոպոս կ'անդրադառնա՞յ իր սխալ քաղաքականութեան: Կը տարակուսինք: Մաղթենք որ էջմիածնի ստեղծած տագնապը մեղմանայ, որպէսզի Հայաստանեայց եկեղեցիին միասնականութիւնը պահպանուի:

ԽՄԲ. — Պիտի անդրադառնանք այս հարցին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն. —

Իզմիրի չոր պտուղ արտածող վաճառականները եւ այգեպանները կարեւոր ժողով մը գումարեցին, նախագահութեամբ տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայարի: Արտածման գիւանի նախագահը գանգատեցաւ որ, բնականոն գինով վաճառում կատարուած ատեն, կարգ մը տուներ յանկարծ 2 ղրուշ կոտրեցին գինը: Այս պատճառաւ ապրանքները չեղան եւ երկիրը վնասեց:

— Կարգ մը վաճառականներ, շարունակեց նախագահը, մրցակցութեան հետեւանքով անդադար գին կը կոտրեն: Այս տարի Գերմանիա, Ֆըրանսա, Հոլանտա, Պելճիքա, Զուիցերիա եւ Անգլիա շատ ապրանք պիտի գնեն: Այնպէս որ բերքը չծախուելու վտանգ գոյութիւն չունի եւ հարկ չկայ ապօրինի մրցակցութեան դիմելու:

Իր կարգին տնտեսական գործավարն ալ շեշտեց թէ ամօթ է գին ջեղջելու մտայնութիւնը: Ֆրանսա եւ Գերմանիա աւելցուց, միլիոնաւոր ոսկիի պլօքէ եղած դրամ ունին Թուրքիոյ մէջ եւ հետեւաբար ստիպուած են գնում ընել մեզմէ: Առայժմ օրէնքը թոյլատու չէ միջամտելու, բայց շուտով հարկ եղած օրինական բարեփոխումը պիտի կատարուի: Այն ատեն միջամտենք: Արտածողները պէտք չէ կոտրեն խօսքս: Երկրին տնտեսական կացութիւնը կապ ունի աշխարհի քաղաքական կացութեան հետ: Չեմ կրնար թողուլ որ այս կացութիւնը սանձարձակ շարունակուի:

Արտածող վաճառականները ըսին թէ արտածման գիւանը թող իր պատասխանատուութեամբ գին մը ճշդէ եւ իրենք կ'ընդունին: Ներկաները ընդունեցին այս առաջարկը եւ արտածողները եւ արտադրողները կրկին հաւաքուելով քննեցին որոշ գիներ սահմանելու խնդիրը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՕՐՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Երկար տեւութենէ վերջ Ադանայաց պէյ կը հասնի որոշումներուն և կը խոստանայ հայերը եւ կեցնել իր անօգուտ դիմադրութենէն: Իրապէս, յաջորդ օրը, ուրբաթ, Քեամիլ փաշա կը հեռանայ իր պաշտօնէն կարգով անցնելով անգլ. դեսպան Սըր Լօութըրի ընկերակցութեամբ Բարձրագոյն Դուռնէն: Կալաթայէն հեռնէն կը նստի եւ նոյն իրիկուն կը մեկնի:

ՄԱՀՄՈՒՏ ՇԷՎՔԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Շատ մը նշաններ ցոյց կուտային թէ դաւադիրները իրենց նախապատրաստութիւնները տեսած են եւ յաջորդ օրերուն յարձակում մը պիտի ըլլայ: Մահափորձի օրը, չորեքշաբթի, 15 Յունիս 1913, պատերազմական նախարարութիւն կ'երթայ Ճէմալ հրամաններ տալու եւ մանաւանդ զգուշացնելու համար Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի հետեւորդները Բարձր. Դուռ երթալու առթիւ: Կէս ժամի չափ կը խօսի անոր հետ: Ուրախ էր այդ օրը եւ ձեռք առնուած միջոցներուն հետեւանքով ապահով կը զգար ինքզինք:

«Ա՜խ, Աստուած ինչ որ ուզէ այն պիտի ըլլայ», կ'ըսէ մեծ եպարքոսը:

Ճէմալ յարկ մը վեր կ'ելլէ Սառատուլլահ եւ Քէմալ պէյերու հետ խօսելու համար. Հազիւ քառորդ ժամ անցած պատերազմական նախարարութեան հրապարակէն աղմուկ մը կը լսուի հինգ կանոնաւոր զարկով: Քէմալ պէյ կ'ըսէ. — «Տեղ մը գորգ կը ծեծեն կամ զամ կը զարնեն»: Հինգ վայրկեան վերջ լուր կը բերեն թէ՝ «փաշան զարկին»:

— Ո՞ր փաշան, ո՞վ սպաննեց, ո՞ւր:

— Մահմուտ Շէվքէթ փաշան, Պայազիտի հրապարակը, երբ Բարձր Դուռ կ'երթար: Սպաննողը անծանօթ:

Ճէմալ սանդուղէն վար իջնելու ատեն կը տեսնէ Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի արիւնլուայ վիճակով բերուիլը. ինքնաշարժ մը կը մնայ սենեակի մուտքին մէջ, յետոյ պարտականութեան անցնելով սպայ մը կը ղրկէ սպանութեան վայրը: Կը ձերբակալուի Թոփալ Թէվֆիք անուն մէկը, որ սպանիչներէն կը կարծուի: Զինուորական միջոցներ ձեռք կ'առնուին Բերա, Սկիւտար եւ Պոլիս: Ազմի պէյ կը ձերբակալէ նախապէս պատրաստ ցանկի մը վրայէն գրեթէ ամէն տունէ մարդիկ եւ կը հարցնէ թէ ո՞ւր պիտի ղրկուին անոնք: Ճէմալ, Սայիտ Հալիմ փաշա եւ Հաճի Ադիլ պէյ կ'որոշեն Սինոպ ղրկել զանոնք. կը յառակացնեն որոշ պլուանք եւ յաջորդ իրիկունը նաւ կը դրուին անոնք: Նոյնպէս կը ձերբակալուի Տամատ Սալիհ փաշան որ ոստիկանական հարցաքննութեան կ'ենթարկուի:

Ապացուցանելու համար թէ հակառակ մեծ եպարքոսին սպանութեան բարեկարգութիւնը կը տիրէ, Ճէմալ կը կարգադրէ փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը: Հրաւիրագրեր գրեթէ ամէն պաշտօնական հաստատութեանց. հինգ հազար հոգի կը մասնակցին թափօրին, ինչպէս եւ զինուորական մեծ խումբ մը: Շատ կիներ կուլան յուղիչ երեւոյթին առթիւ:

Յուղարկաւորութենէն վերջ Ճէմալի մօտ կուգայ Ֆրանսացի հրամանատարը, Սառօնշնորհաւորելու համար տիրող բարեկարգութիւնը և կը յիշէ խօսակցութիւն մը «Ազատութեան բլուր»ին վրայ: Կը սպասէին ամէնքը, երբ Իտալացի ծովակալը Ջօր. Փասմանի կ'ըսէ. — «այս Ճէմալ պէյը շատ համարձակ է: Այսպիսի յուղարկաւորութիւն այսքան նեղ տեղի մէջ մահափորձէն օր մը ետք, երբ դեռ սպանիչը չէ ձերբակալուած: Օտար դեսպանները հրաւիրել, նոյն իսկ մարտանաւերու պետերը, մեծ վստահութիւն պէտք է եւ մեծ հաւատք ապահովութեան միջոցներու ազդեցութեան: Եթէ այս վայրկեանիս յեղափոխական մը ռումբ մը ձգէ, նոյնիսկ մեզմէ մէկը միայն վիրաւորէ, այն ատեն մարտանաւերու զինուորները իսկոյն պիտի դուրս թափին թրքական թաղաքը… ի մէջ այլոց, այս մասին խօսուած է արդէն եւ կարգադրութիւն եղած. բայց տես, հոս ենք եւ բան մը չկայ: Մէկ երկու օրէն երբ յանցաւորները բռնուին, Ճէմալ պէյ իր երկրին մեծ ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլայ եւ չպիտի վարանի այս արդիւնքէն օգտուելով, իբր շատ բնական բան մը, պահանջել որ ետ քաշենք մեր սոմիկները: Իմ կարծիքով բոլորովին աւելորդ ենք մենք այստեղ»:

Ոճիրը չորեքշաբթի գործուած էր. յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ հինգշաբթի, իսկ ուրբաթ օր կը բռնեն Բերայի կողմ Քեազիմը եւ ընկերները. Թէեւ այս առթիւ կեանքը վրայ կուտայ Ճէմալ փաշայի թիկնապահ Հիլմի:

Քննութիւնը ցոյց կուտայ որ հակառակորդ կուսակցութիւնը եւ անհատներ կ'ուզէին կառավարութիւնը վար առնել, Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կուսակցութեան վարիչները մէջտեղէն վերցնել և սուլթանին վրայ ճնշում մը բանեցնելով ստիպել զայն մարաջախտ Շաքիր փաշան մեծ եպարքոս նշանակել: Այս դահլիճը երեք օրուան մէջ կոմիտէին կուսակիցները պիտի ջարդէր, յետոյ Սադր-Հէտաինի եւ Քեամիլ փաշայի նախագահութեան տակ դահլիճ մը պիտի կազմուէր:

Ճէմալ փաշա իբրեւ փաստ կը յիշէ քննութեանց արդիւնքը եւ հանրակաքի ընկերութեան Թարգման Սալիհ պէյի խոստովանութիւնը: Ասիկա մասնակցած էր դաւադիրներու աշխատանքներուն: Բայց յետոյ կառավարութեան վստահելի մէկը դարձած ըլլալ կը թուի: Ճէմալ պատժուած անձերու եւեւէն մինչեւ Եւրոպա կը ղրկէ Սալիհ պէյը, որպէսզի համաձայնութիւն մը գոյանայ եւ կ'առաջարկէ որ մահուան դատապարտուածներն իսկ իրենց ձեռագրով եւ ստորագրութեամբ գրէին թէ սահմանադրութեան հաշակումէն ետք ինչ կերպով մասնակցած են յեղափոխական շարժումներու եւ մահափորձերու: Առոր փոխարէն ինք պիտի յաջողցնէր ընդհ. ներում մը: Իր նպատակն է լուսաբանել ներքին թէ արտաքին աշխարհի հանրային կարծիքը եւ ապացուցանել, թէ որքան անհիմն են Իթթիհատի ուղղուած զրպարտութիւնները: Երբ Սալիհ պէյ իւրաքանչիւրին մասնակցութեան չափը գիտնալով խնդրոյ առարկայ անձերուն կը յայտնէ այս առաջարկը, անոնք զարմանք կը յայտնեն եւ կը մերժեն, Սալիհ պէյը մեղադրելով թէ կառավարութենէն կաշառուած է:

(Շար.)

(7)

նի (Գ. Միջազգային) կարգ մը որոշումներուն առթիւ, որ կը համարուին խախտում կնքուած դաշնագրին: Խորհրդային իշխանութիւնը անընդունելի կը գտնէ այդ բողոքագիրը, չեչտելով թէ ինք միշտ յարգալից վերաբերում ունեցած է իր բոլոր յանձնառութեանց հանդէպ, որոնց մէկն է փոխադարձաբար չմիջամտել երկու երկիրներու ներքին գործերուն, համաձայն 1933 նոյ. 16ին փոխանակուած ծանուցագիրներուն: «Ձեր օգոստ. 25 թուակիր ծանուցագիրը չի պարունակեր որ եւ է իրողութիւն որ ապացուցանէ թէ այդ յանձնառութիւնները դրժուած են խորհրդային կառավարութեան կողմէ: Ցետոյ, անշուշտ Մ. Նահանգներուն համար նորութիւն չէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար ընդունիլ եւ չպիտի ընդունի որ եւ է յանձնառութիւն՝ Համայնավար Միջազգայինի հանդէպ (Կոմինտէրն): Այնպէս որ, չի կրնար ընդունիլ ձեր բողոքը եւ ինք (դեսպանը) պարտաւորուած էր մերժել զայն: Խորհրդային կառավարութիւնը անկեղծօրէն ահամմխտ ըլլալով ամերիկեան կառավարութեան այն տեսակէտին թէ երկու երկիրներու ներքին գործերուն չխառնուիլը էական պայմաններէն մին է երկու ժողովուրդներու բարեկամական յարաբերութեանց պահպանման եւ հաւատարմօրէն գործադրելով այս քաղաքականութիւնը, կը յայտարարէ թէ իր ջանքերը կը ձգտին զարգացնել բարեկամական գործակցութիւնը որ այնքան մեծ արժէք ունի ընդհանուր խաղաղութեան համար»:

Լեհաստան ալ կը գանգատի

Ուժ առնելով Մ. Նահանգներու բողոքէն, լեհական կառավարութիւնը իր կիսապաշտօնական օրկանին միջոցաւ կը ձաղկէ խորհրդային իշխանութեան եւ Կոմինտէրնի երկդիմի քաղաքականութիւնը: Լեհական թերթը մասնաւորապէս կը քննադատէ Լիթվինովը իբրեւ երկդիմի մարդ մը որ ուրիշ բան կ'ընէ Ժընեւի մէջ եւ տարբեր բան՝ Մոսկուայի մէջ: Ու կը պատմէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը կը շարունակէ խառնուիլ ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն:

Լեհաստանի հանրային կարծիքը գրգռուած է նաեւ այն պատճառով որ անցեալ շաբթու Մոսկուայէն վտարուեցաւ «Կազէթա Փոլսքայ»ի թղթակիցը: «Լեհաստան չափէն աւելի համբերեց», կ'ըսեն թերթերը:

Ծրագիր Արեւելեան Նահանգներու մասին

Թուրք թերթերը կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը ծրագիր մը կը մշակէ, Արեւելեան նահանգներու բարեկարգութեան համար: Վարչապետութիւնը ինք խմբագրելով ծրագիրը, պիտի հաղորդէ գործավարութեանց, ստիպմանաբար գործադրուելու համար: Պաշտօնեաները բարձր ամսական պիտի ստանան եւ լայն իրաւասութիւններ պիտի վայելեն:

Այս առթիւ գրոյց շրջեցաւ թէ ներքին գործավարը պիտի փոխուի, բայց յետոյ հերքուեցաւ:

⁂ Կառավարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակեց Ֆլորիայի (Պոլիս) ժողովի մասին.—

Վարչապետ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ հանրապետութեան նախագահին պարզած է Արեւելեան եւ Սեւ Ծովի նահանգներուն մէջ ըրած իր քննութիւնները, տեսածները և անմիջապէս կատարուելիք գործերը: Ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին Հանրապետութեան նախագահին հաւանութիւնը առնելէ յետոյ, Վարչապետը Իսթանպուլ կանչեց գործավարները:

Օգոստոս 21ին գործավարները ժողով գումարեցին Ֆլորիայի ապարանքին մէջ, Աթաթիւրքի ներկայութեան: Վարչապետը բացատրեց իր տեսածները եւ անհրաժեշտօրէն կատարուելիք գործերը: Որոշուեցաւ անմիջապէս գործադրել այն ձեռնարկները որոնց համար բաւական է Գործավարներու խորհուրդին իրաւասութիւնը, իսկ օրէնքի եւ պիւտճէի հետ կապ ունեցողներն ալ հիմակուընէ պատրաստել եւ ներկայացնել Ազգ. ժողովի առաջին նիստերուն:

Շաքարի գործարան Էրզրումի մէջ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Սվազ–Էրզրում երկաթուղին Սվազէն սկսեալ 35 քիլոմեթր երկարած է: Շինութիւնը փութացնելու համար, կը խորհուի Էրզրումի ուղղութեամբ ալ ճամբու յարդարման ձեռնարկել: Գիծը մինչեւ Սարըգամըշ պիտի երկարի: Հետախուզութիւն կը կատարուի այս նպատակով:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, հաւանական է որ շաքարի գործարան մըն ալ հիմնուի Էրզրումի մէջ: Այս տեսակէտով ալ կարեւոր կը նկատուի իրար միացնել Էրզրումը եւ Սվազը:

Ազգային Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 9րդ վիճակահանութիւնը կատարուեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Հավրի կայարանի մեծ սրահին մէջ, ուր խռնուած էին 5000 հետաքրքիրներ: Այս առթիւ շքեղօրէն լուսազարդուած էր «Նորմանտի» շոգենաւը, քարափին առջեւ:

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,570,732 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն փրանք.–1,135,051, 0,247,008, 0,793,795, 0,710,662, 1,004,679, 0,354,595:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փր.— 1,023,048, 0,744,666, 1,154,021, 0,857,171, 0,834,439, 0,700,102:

6,210 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 փրանք:

1,461 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 փրանք:

6,448 վերջացող թիւերը շահեցան 25 հազար փրանք:

1,283 վերջացող թիւերը շահեցան 25 հազար փրանք:

881 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 փրանք:

30 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք:

9 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական փրանք:

ԾԱՆՕԹ.— «Յառաջ»ի միջոցաւ ծախուած թիւերէն երկուքը 9ով կը վերջանան, որով շահած են 100 փրանք (մէկ տասներորդ բաժին:)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Բաշանի

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի, Փրիվայի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին, Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ՊՈՄՈՆԻ «Զարդարեան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ՋԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ Հայրենակցական միութիւններու:

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը

ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ (Ջափ. Որբ. Միութիւն) ԳՐ. ԴԻՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգային Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ ֆրանս. նախկին պատերազմիկներու ականաւոր ներկայացուցիչ մը:

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ-ԿԱՄՊԷԹԹԱՅԻ հրապարակին նայող ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶի դռան ներսի կողմը ժամը 2.30ին:

ՀԱՂՈՐԴԿՑ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մէթրօ կամպէթթա, օթօպիւս՝ 26-96-95 A. B O-A-P:

×

Նոյն օրը ժան-կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ ճանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻ յիշատակին:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ուրֆայի հերոսամարտի 20րդ տարեդարձին առթիւ:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ (1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Պ. Լ. ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի Առաջն. ցեղապաշ Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ.

գեղարուեստական բաժինը կը սկսի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: երգ, մեներգ, արտասանութիւն: Ջաւեշտ Հայ Արիներու կողմէ:

ՏԱՎՈՒԼ - ԶՈՒՌՆԱՅՈՎ ՊԱՐ, ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ.

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

ԾԱՆՕԹ.— Առաւօտուն Սէն-Լու եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու սիշտ թարմ:

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

Ֆր. կ. խաչի Մա. սէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 5ին, Պար փլթի փուաէի սրահը: Օրակարգ՝ ընդհ. կ. խաչի եւ Ֆր. կ. խաչի գործունէութեան մասին: կը խօսի Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկ. Միսաքեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար տը լա Փոսթի սրահին մէջ: Անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսներուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ
ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 02

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւններ:

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ և թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային զեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 փրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 փրանք:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

CONCIERGE Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի Concierge, այր եւ կին, բաւական ֆրանսերէն գիտնալն անհրաժեշտ է: Կը տրամադրուի երկու սենեակ եւ խոհանոց: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Rue Allée Thénard N. 3 — IX

Nos Principes:
Etre Éclectique
Dire La Vérité
Etre Juste Pour Tous

BULLETIN MENSUEL
de la LIGUE DE DÉFENSE GÉNÉRALE
Politique, Juridique, Economique, Financier & Littéraire.
Direction-Administration: 159, Rue LAFAYETTE. PARIS (10) (Gare du Nord).

Notre Tache:
Défendre la Cause des Faibles
Faire Réparer les Injustices Commises

ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ ՊԷՐՆԱՐ-ՎԱՀԷ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ
իրաւագէտ վկայեալ փարիզի համալսարանէն:

«Compte chèque postal: Paris 1874-99 «Ligue de Défense Général».
Adresses télégraphique: Ligdefgen - Paris. Tél. Nord 68-02
Paraît le 15 de chaque mois.
Abonnements: France: Un an 15 fr., 6 mois 8 fr. Etranger: Un an 20 fr., 6 mois 12 fr. Le nouméro: 1 fr.25

Մեր **Bulletin Mensuel**ի վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու իր ընթերցողներուն թէ մեծ արձակուրդներու հետեւանքով 4րդ եւ 5րդ թիւերը միասին լոյս պիտի տեսնեն 8 էջ, պատկերազարդ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին, այլազան բովանդակութեամբ: Անոր մէջ կարդալ մասնաւորապէս մեր յօդուածը «Հայ եւ Ռուս գաղթականներու իրաւական վիճակը, 1928 Յունիս 30ի ժընեւի համաձայնութիւնը եւ Գաղթականաց Օֆիսներու յասկացումները»:

Միւս կողմէ, լուսաբանելու համար կարգ մը անհիմն զրոյցներ զանազան ազգային հաստատութեանց մասին, մեր ամսաթերթին վարչութիւնը յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամիսէն սկսեալ պիտի կազմակերպէ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ իրաւագէտներու ձեւակերպական դատավարութիւններ Սօսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ: Ամէն կերպով հոգ պիտի տարուի արդար դատաստանի համար: Ուրեմն անոնք որ կ'ուզեն ստանձնել «ամբաստանող»ի դերը, պէտք է Սեպտեմբեր 30էն առաջ մեր թերթին վարչութեան հասցնեն իրենց գրաւոր ամբաստանութիւնները եւ նշանակեն իրենց փաստերը: Պէտք է նոյնպէս նշանակեն անունն ու հասցէն այն վկաներուն, որ կ'ուզեն ունկնդրել տալ «դատարան»ին: Ամբաստանեալները պիտի հրաւիրուին տեղւոյն վրայ ծանօթանալու իրենց դէմ եղած ամբաստանութեանց, եւ ներկայացնել կամ ներկայացնել տալ իրենց պաշտպանութիւնը Ատեանին: Ձեռնարկայնաւու պարագային՝ դուրսէն «պաշտպան» մը պիտի նշանակուի: Երդուեալները որ վիճակահանութեամբ պիտի ընտրուին ներկաներուն մէջէն, լսելէ յետոյ «Ընդհ. Դատախազ»ին ամբաստանութիւնները, «Ատեան»ին կողմէ իրենց տրուած հարցումներուն պիտի պատասխանեն այո՛ կամ ոչ: Անկէ վերջ Ատեանը պիտի տայ իր ՎՃԻՌԸ:

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէք **Bulletin Mansuel**ը որ անհերքելի պէտքի մը գոհացում կուտայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Իմ թագաւորս դեռ կենդանի է, պարտաւոր եմ անոր թուրը քաշել եւ ոչ ուրիշին»:

Այս բանախօսութիւնները երկու կողմէն բաւական երկարելէն ետքը մեկնեցան գացին իրենց իշխանին քով, եւ երեկոյեան դէմ կրկին դարձան եկան, եւ սկսան առաջինէն աւելի մեղմ ու համոզանքով խօսիլ. իրենց մէկ զօրապետը կը խնդրէին, որ քանի մը օր առաջ կռուոյ մէջ ձըլկացւոց ձեռք ինկեր էր, եւ զայն սպաննած կը կարծէին: Եկան անմիջապէս շալկեցին տարին յիշեալ զօրապետը շղթաներով կապուած եւ հեռուանց ցոյց տուին անոնց: Որոնք երբ ողջ առողջ զինքը տեսան, խիստ ուրախացան, եւ խնդրեցին սիրով արձըկել զայն եւ անոր տեղ իրենք ալ իրենց բռնած գերիներէն մէկը արձըկելու խոստացան: (Անհատի մը փոխարէն անհատ մը արձըկելու սովորութիւնը կայ Հապէշից մէջ՝ առանց անոնց անձնական արժէքը նայելու): Պատասխան տուին Ըսար – Ամպացիք թէ՝ «Մենք մեր գերիները ձեզի պէս ճամբաներու վըրայէ եւ տներու մէջէն բռնած չեմք, այլ պատերազմի դաշտին վրայ եւ իրրեւ ապստամբ ընդդէմ թագաւորին, ուստի պէտք է որ թագաւորին կամացը համեմատ սպաննեմք զայն: Ասոր վրայ սկսաւ շղթայուած զօրապետը պօռալ եւ աղաչել ըսելով իւր կողմի մարդոց դէմ. «Դուք լաւ գիտէք որ ինծի ազատութիւն չըկայ ասոնց ձեռքէն, եւ իմ մահս գրեթէ վճռուածի պէս է: Ըսէք իմ իշխանիս. գիտ այս-չա՞փ կը սիրէ որ իմ անձիս փոխարէն մէկ անհատ մի միայն փոխանակել կ'ուզէ, որու քով 50ի չափ կալանաւորներ կան ձըլկացւոցմէ. ինչո՞ւ իմ անձիս փոխարէն տասը հոգի չարձակեր իմ տէրս: Անոր քով եղող գերիներուն մահ չըկայ՝ գիտեմ, բայց իմ մահս գլխիս վերեւը պատրաստ կը սպասէ»: Այսչափ անօգուտ բանակցութենէ ետքըգլխիբար բաժնուելով մեկնեցան:

Չորրորդ օրը դարձեալ ժամը 6ին մօտ բազմութեամբ լերան վրայ թափեցան, եւ սկսան խօսակցիլ եւ իրենց զօրապետը խնդրել, անոր փոխարէն 5 կամ 6 հոգի խոստանալով արձակել: Որուն պատասխանեցին թէ, հաճութեամբ կ'ազատեմք ձեր մարդը՝ թէ որ անոր փրկանացը փոխարէն բոլոր մեր մարդիկը ետ դարձնէք, ապա թէ ոչ կարելի չէ ձեր խնդիրքն ընդունել: Վերջապէս յանձն առին բոլորը արձըկել, եւ այս փոխադարձ ազատութեան խնդիրը սիրով լուծուեցաւ:

Հինգերորդ օրը տեսանք որ ապըստամբ Կովայի իշխանը բանակը անկէ վերուցեր եւ Արպ'ամպայի դէմ գըեր է. եւ թէպէտ այս լերան իշխանը ուզեց դէմ դնել անոր՝ չէ թէ լեռ մտնելուն, այս լերանը ստորոտը եղած կիրճէն ներս անցնելուն, բայց չը կարողացաւ. ու 3 կամ 4 հոգի երկու կողմէն սպաննուելով՝ մտաւ Կովայի իր մարդիկներովը կիրճին մէջ, եւ հոն գտնուող գիւղացւոց տուները, որոնք որ չէին ուզեր հնազանդիլ, աւերելով՝ անոնց տաւարներն ալ կը յափշտակէր: Քանի մը օր միայն հոն մնալով մեկնեցաւ անկէ ալ, առանց դէպ ի ներս խորաձորերը մտնելու. (յուն-վար 1868):

Կովային դեռ անկէ չը հեռացած թեւեմման՝ որ մեր եղած լերանը իշխանին անունն էր, իւր մօտ խորհուրդները մեզնէ ծածկելով, բեմն կը յուսադրէր զմեզ ու կը քաջալերէր. «Ես, կ'ըսէր, քանի որ ողջ դուք մի վախնաք. ամէն կողմէն կտրած եմ ձեզ համար, որ ապահով հանգիստ ըլլաք»: Այսպէս սրտապնդելէն յետոյ, մեր Հապէշ թարգմանը, որու անհաւատարմութիւնը եւ բած զօղութիւնները վերը յիշեցինք, իր սիրտը գրաւած էր թեւեմման իւր զաղանիքն անոր տուած, կը երեւէր մեր քովը վարպետութեամբ հարցըփորձ ընելու ու բան իմանալու. «Գիտեմ, կ'ըսէ իշխանին բերնովը, անօթուկները թագաւորին են. բայց որ ունիք վառօդ, հրացան եւ թնդանօթ, յանձնեցէք մեզ, որ անոնցմով կարող ըլլանք թշնամին հալածել. եւ թէ որ հարկ ըլլայ, դարձեալ պատասխան կուտամ թագաւորին, որ մխիթարականներ կեցիք:» Այս կերպ լեզուն շատ անգամ բանեցնելով՝ գրեթէ ձանձրացըներ մեզի, եւ դիտաւորութիւնն այն էր որ հաւկնալ անօթուկներուն մէջ եղածը: (Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 30 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2896

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՖԱՇԻԶՄ»...

Տգէտ կամ խարդախ, մեր կարմիր տիրացուները անմիջապէս գոց կ'ընեն ո՛ր եւ է մարտակոչ, բանաձեւ կամ նշանախօսք, եւ կը յարմարցնեն մեր խեղճուկրակ իրականութեան:

Եւ, անգամ մը որ դասը սորվեցան, կը ցատկեն փայտէ ձիերու վրայ, ու կը սկսին ծաղրվարական մարզանքներ կատարել: Իրենց կրկէսն ալ ծաղկոցի մը շրջապատէն կամ ժամուն բակէն անդին չանցնիր:

Այդպէ՛ս է որ ֆաշական — հակաֆաշական ճակատ ունեցանք նաեւ մենք:

Հարցուցէք որ եւ է ֆրանսացի համայնավարի կամ ընկերվարականի թէ ի՛նչ կը նշանակէ «ֆաշիզմ»:

Ան ձեզի պիտի պատասխանէ յիշելով զանազան գիտելիքներ, որոնք իրեն քարոզուած են ժողովներու կամ թերթերու մէջ:

Որքան ալ թերխաս եւ անվաւեր ըլլան այդ գիտելիքները, ամէն պարագայի մէջ կը համապատասխանեն որոշ կացութեան մը, կանխորոշ քաղաքականութեան մը:

Նոյն հարցումը ուղղեցէք հայ կարմրուկներուն, մանաւանդ անոնց «շէֆ»երուն — բժիշկ, իրաւագէտ, ձախողած համալսարանական կամ սնանկ առեւտրական:

Իբրեւ պատասխան, պիտի լսէք թխածոյ խօսքեր որոնք շատ աւելի բնական պիտի երեւային թութակի մը բերնին մէջ:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ իրենց միտքը ոչ թէ օրուան շարժումին հետեւիլ կամ հայկական կեանքը թարմացնել է, այլ ջուր պղտորել:

Եթէ քաջութիւն ունին, թող հրապարակ դնեն այն շինարար գործերը զորս կրցած են կատարել 1925էն ի վեր, առանց սխրտանելու:

Կարելի է մէկ բառի մէջ ամփոփել իրենց գործունէութեան փառքն ու պարծանքը,— Հակադաշնակցականութիւն:

Այս լպրծուն գետինը մեքենաբար կ'առաջնորդէ միւս ճամբան,— պառակտում եւ կազմալուծում, եւ յաճախ արիւնալի կռիւներ, որոնք ոչ հայ ժողովուրդի շահերուն կրնան ծառայել, ոչ ալ համաշխարհային յեղափոխութեան զարգացման:

Դեռ ուրիշ կարեւոր պարագայ մը:

Շատ ջուրեր անցան կամուրջին տակէն, մանաւանդ 1934էն ի վեր, երբ առաջին գործակցութիւնը հաստատուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ:

Այն ատեն, ընկերվարութեան երկու թեւերն էին որ միացեալ գործունէութիւն, ճիգերու համակարգութիւն կը հաստատէին, համաձայն որոշ ծրագրի մը: Կարճ խօսքով՝ բանուորական եւ քաղաքական միացեալ ճակատ:

Իսկ այժմ ունինք «Ժողովրդական Ճակատ»ը, որ ուրիշ բան է,— համախմբում՝ բոլոր ձախակողմեան տարրերու, մէջն ըլլալով արմատականները:

Այս ճակատը խմբուեցաւ եւ նուիրագործուեցաւ յուլիս 14ի ցոյցերով, եւ ունի անմիջական մտահոգութիւններ:

Եւ ի՞նչ.— դուք անոր հետապնդած նպատակներուն մէջ կը գտնէք ոչ միայն պայքար հացի եւ աշխատանքի համար, ծառացում պատերազմի վտանգին եւ ֆաշականութեան դէմ, այլ եւ պաշտպանութիւն «ժողովրդապետական ազատութեանց»:

Այս բացատրութիւնը, «ժողովրդապետական ազատութիւններ», որ չարունակ հակայեղափոխական հռչակուած էր Մոսկուայի ուղղափառներուն կողմէ, նոյն իսկ անոնց բարեհաճութեան արժանացաւ այս տարի:

Վկայ՝ Կոմինտէրնի վերջին համագումարը, ուր այնքան ինչեր էին առագաստները, հակառակ բոլոր սաւառնաթեւ ճախրանքներուն եւ բոցավառ ճարտասանութեանց:

Հիմա հարցուցէք մեր կարմրուկներուն,— «ժողովրդապետական ազատութեանց» մաս կը կազմե՞ն հայ տարագիր բազմութեանց ազգային ինքնորոշման եւ ինքնապաշտպանութեան նուիրուած աշխատանքները:

Եւ եթէ գաղութներու մէջ կան հոսանքներ — գլուխն ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը — որ կ'արհամարհեն բոլոր խոչընդոտներն ու դաւերը, յանուն այդ սրբազան ինքնապաշտպանութեան, ֆաշականութի՞ւն է որ կը կատարեն:

Ֆաշականութի՞ւն է ծաղկոց բանալ, մայրենի լեզու սորվեցնել, վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը:

Ֆաշականութի՞ւն է ներդաշնակ պահանջել, այլ մանաւանդ ազգային, իսկապէս բանուորա — գիւղացիական քաղաքականութիւն պահանջել Երեւանէն, որ կը յամառի մնալ քաղաքապետութիւն, հանօգուտ չինութեանց Տեղչութիւն: Եւ կամ թունդ կուսակցական կոմիտէ,—ճիշդ ինչպէս ֆաշականն ու հիթլէրականը:

Մեր փետրաթափ նորընծաները չե՞ն գիտեր թէ՝ «Ժողովրդական Ճակատ»ին, նոյն իսկ ընկերվարական — համայնավար գործակցութեան մէջ, իւրաքանչիւր հոսանք տիրաբար կը պահէ իր խորհելու եւ գործելու ազատութիւնը:

Մոսկուան հանդիսաւորապէս դաշնագիրներ ստորագրած է, յանձն առնելով չխառնուիլ ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն: Եւ փոխադարձաբար:

Այս պարագան ալ բան մը չի՞ յիշեցներ այն կարճամիտ եւ երկերես դպիրներուն, որոնք մոլորեցնելով իրենց ֆրանսացի ընկերները, «հայկական ֆաշիզմ»ի հէքիաթներ գրել կուտան ֆրանսերէն թերթերու մէջ, եւ ուղղակի միջամտութիւն կը հրաւիրեն յանուն այս կամ այն ճակատին:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ գէթ մէկ անգամ երեւային իրենց սեփական ճակատով...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Մուսոլինի կ'ուզէ գործակցիլ Անգլիոյ...

Գրած էինք թէ օգոստոս 28ին իտալական դահլիճը արտակարգ նիստի մը հրաւիրուեցաւ Պոլծանոյի մէջ, «պատերազմի դաշտին վրայ», մեծ զօրաշարժերուն առթիւ:

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ ժողովը տուած է շատ կարեւոր վճիռներ, մանաւանդ տնտեսական եւ սեղմնաւորական ճակատին համար: Այսպէս, որոշուած է կարգ մը սեղմումներ հաստատել, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ, եթէ Անգլիա ուզէ պաշարման ենթարկել Իտալիան: Նախ՝ բոլոր քաղաքացի ժողովուրդին ճարտարարուեստական պէտքերը պիտի ստորադասուին զինուորական ներկայ եւ ապագայ պահանջներուն: Մանաւանդ արգիլուած է ինքնաշարժներու յատուկ վառելանիւթը գործածել հանրային փոխադրութեանց: Բուն «էսանս»ին տեղ պէտք է գործածել ուրիշ նիւթեր:

Յետոյ տրուած են հետեւեալ որոշումները.—

1. Բոլոր այն Իտալացիները որոնք պահանջքներ ունին արտասահմանի մէջ, պէտք է զանոնք անմիջապէս ձգեն պետութեան եւ իտալական գանձատոմսերու վերածեն իրենց օտար արժեթուղթերը, հարիւրին հինգ տոկոսով եւ երկու տարի պայմանաժամով:

2. Ճարտարարուեստական ընկերութեանց շահաբաժինները պէտք է սահմանափակուին հարիւրին վեցի: Աւելցածը պիտի յատկացուի պետական տրամադրելի պահեստի մը:

3. Հարիւրին 10 յաւելուածական տուրք մը հաստատուած է բոլոր անձնական արժեթուղթերու արդիւնքին վրայ:

Աւելորդ է ըսել թէ այս բացառիկ տնօրինութիւնները խոր տպաւորութիւն գործեցին ամբողջ Իտալիոյ եւ արտասահմանի մէջ, իբրեւ ախտանշան մը կացութեան ծանրութեան եւ Մուսոլինիի վճռականութեան:

Նախարարական խորհուրդին այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը սեպտեմբեր 4ին յայտարարութիւն մը պիտի ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան, «ճշդելով իր դիրքը Եթովպական հարցին առթիւ», ինչպէս եւ աւելի երկար յուշագիր մը, ամփոփելով Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ յարաբերութեանց պատմութիւնը: Պ. Մուսոլինի յայտարարած է թէ Անգլիա վախնալու բան մը չունի իտալական քաղաքականութենէն: «Իտալիա չուզեր վէճի բռնուիլ Մեծն Բրիտանիոյ հետ, որուն հետ շատ կարեւոր գործակցութիւն մը ունեցած է նախ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, յետոյ Լոքառնոյի եւ Սթրէզայի մէջ»:

Նախարարական խորհուրդը կը յայտարարէ իտալացի ժողովուրդին եւ միւս ժողովուրդներուն թէ պատժական տնօրինութիւնները պատճառ պիտի ըլլան շատ ծանր բարդութեանց: Նախարարական խորհուրդը վստահ է թէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ պիտի գտնուին խումբ մը պատասխանատու մարդիկ, մերժելու համար «պատժական տնօրինութեանց որ եւ է գարշելի եւ վրտանգաւոր» առաջարկ:

Իրազեկներ կը յայտնեն թէ անգլեւիտալական յարաբերութիւնները շատ փափուկ վիճակ ստացած են վերջերս, մանաւանդ որ Անգլիա կը զօրացնէ Մալթայի պահակազօրքը եւ մարտանաւեր ղրկած է Սուէզ, եւ յետոյ շատ կը խօսուի պատժական տնօրինութեանց մասին: Այս պատճառով, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը անհրաժեշտ համարած է հարթել թիւրիմացութիւնները եւ յստակօրէն պարզել Իտալիոյ դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: Այդ մտահոգութեամբ հրատարակած է պաշտօնական զեկոյցը, որ մասնաւորապէս կը շեշտէ.— «Մեծն Բրիտանիա վախնալիք բան մը չունի Իտալիոյ եթովպական քաղաքականութենէն: Այդ քաղաքականութիւնը չսպառնար Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական շահերուն ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի եւ պարզապէս անհեթեթ է այս առթիւ ստեղծուած նպատակաւոր իրարանցումը: Իտալիա վէճ մը ունի Եթովպիոյ հետ, բայց չունի եւ չուզեր ունենալ Մեծն Բրիտանիոյ հետ»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԸ

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ առջի օր նիստ գումարելով, մասնաւորապէս զբաղեցաւ իտալեւհաբէշական հարցով եւ ընտրեց զօրաւոր պատուիրակութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութեան սեպտեմբեր 4ի ժողովին համար:

Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Լավալէ զատ, պատուիրակութեան պիտի մասնակցին նախկին վարչապետներ Պ. Պ. Էրիօ եւ Փօլ Պոնքուռ, առեւտրական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ, Ծերակոյտին եւ երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնաժողովներու նախագահները եւ բազմաթիւ մասնագէտ խորհրդականներ: Այս կարգադրութիւնը եղած է գոհացում տալու համար ձախակողմեան հոսանքներուն: Կ'ըսուի թէ նախարարական ժողովին մէջ ուժգին ճառեր խօսած են Պ. Պ. Էրիօ եւ Պոնէ, պարզելով իրենց կուսակցութեան տեսակէտները: Իսկ Պ. Պէռանժէ, ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, թելադրած է «սահմանափակել վէճը», Իտալիան ազատ ձգելով Եթովպիոյ մէջ եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չխառնելով այս տագնապին: Վարչապետը կը նախընտրէ վերջնական ուղեգիծը

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Անոնք որ կը կարդան «Յառաջ»ի թերթօնը, «ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ», անշուշտ խնծիծաղ մը կ'արձակեն, երբ Տիմոթէոս վարդապետ կը նկարագրէ թէ ի՛նչ կ'ընէին Իսահակ եպիսկոպոսի հետ, ամէն անգամ որ վտանգի մը հանդիպէին:

Դեռ առջի օր, վարդապետը կը պատմէր սրտառուչ միամտութեամբ.

— «Այս յանկարծահաս դէպքերը որքան աւելի որ սոսկում ու երկիւղ կը պատճառէին մեզ, այնքան աւելի մեր բոլոր խորհուրդները կը ցրէին, եւ մեր մտածմունքները ամենեւին օգուտ մը չէին ըներ, այլ ինչպէս սովոր էինք այսօրինակ դէպքերու մէջ առ Աստուած միշտ դիմելու, դարձեալ զնա մեզ օգնական կը կանչէինք, որ փրկէ թէ զմեզ եւ թէ բոլոր խռովեալ երկիրը եւ խեղճ ժողովուրդը, որ փառաւէր իշխաններու կրից զոհ կ'երթային»:

Աւելի պատկերալից դրուագ մը.

— «Յանկարծ մեր կողմէն մէկը հրացանք պարպելով՝ գնաց թշնամեաց մէկուն դիպաւ եւ սպաննեց զայն: Այս որ լսեցինք մենք ներսէն, գդացինք որ վտանգը քանի կ'երթայ աւելի կը մօտենայ մեզի, եւ մեր սովորական զէնքերը ձեռք առինք, այն է Աստուծոյ առջեւն ընկնիլ եւ անոր ողորմութիւնը խնդրել, ու կ'ըսէինք.— «Ո՛վ Տէր, դու որ պահեցիր զմեզ ողջ եւ անվնաս այն բարբարոս Արարացւոցմէ եւ յուղկահարներէ թէ մեզի եւ թէ մեր բոլոր գոյքերը, պահէ եւ այժմ այս քրիստոնեայ երկրին ժողովրդոցը ձեռքէն, եւ մի թողուր մեզի որ փորձութեանց մատնուինք... Իսկ թէ որ քու սուրբ կամքդ այսպէս կ'ուզէ, օրհնեալ ըլլայ այն, աչք քո ի մեզ եւ մեք ի դմոխս»:

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան 1867ին: Եւ տարակոյս չկայ թէ ձեր ծիծաղը կը շարժեն, 1935ին: Մանաւանդ լուսացնցող Փարիզի մէջ:

Այդպէ՞ս: Հէ՛յ չտես մարդիկ:

Լսեցէք օրուան լուրերը.—

1. Պ. Ճօրճ Լէնսպրի, Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան առաջնորդը, նամակ մը ուղղելով «Թայմզ»ի, թախանձագին կը խնդրէ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներէն որ հաւաքաբար կոչ մը ուղղեն եւ հրաւիրեն ազգերը «զինադուլ մը կնքել» յանուն Աստուծոյ, Աստուած Սիրոյ եւ Խաղաղութեան»:

2. Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը (մասնաւորապէս Անգլիացիներուն կաթողիկոսը) եւ Աւետարանական եկեղեցիներու դաշնակցութեան ատենապետը կոչ մը ուղղեցին քրիստոնեաներուն, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման առթիւ, յանձնարարելով բոլոր աղօթքներուն մէջ յիշել եւ մասնաւորապէս սեպտ. 1ի կիրակի օրը հանդիսաւոր՝ մաղթանքներ կատարել եկեղեցիներու մէջ, «որպէսզի Հոգին Սուրբ իմաստութիւն եւ քաջութիւն պարգեւէ Ա. Դ. խորհուրդի անդամներուն, պատերազմը կանխելու եւ արդարութեան դատը պաշտպանելու համար»:

3. Պապը նոր մը խօսելով երկու հազար կաթոլիկ հիւանդապահուհիներու առջեւ, «աղօթեց Աստուծոյ ուժ տալ բոլոր անոնց որ կ'աշխատին հարցը լուծել առանց արիւնահեղութեան»:

Այս բոլոր պարագաները կը վերաբերին իտալեւհաբէշական տագնապին:

Հայ վարդապետին եւ եպիսկոպոսին առաքելութիւնն ալ կապ ունէր Հապէշիստանի հետ, ի հաշիւ Մեծն Բրիտանիոյ:

Բան մը փոխուա՞ծ է 1860էն 1935...

ՎԱՀԷ

Պատասխան մը բուլկար թերթերու

Պուլկար բանաստեղծ Փ. Եավորովի արձանին բացման առթիւ, Ծիմ Հուրիէթ, Հայէր եւ ուրիշ թուրք թերթեր գրած էին թէ «Դաշնակները գաղտնի ժողով գումարած են», մասնակցութեամբ աշխարհի չորս կողմերէն եկած պատգամաւորներու:

Սոֆիայի «Նովի Տնի» եւ Զօրա թերթերը սրտառպելով այդ յերիւրանքները, վճռապէս կը հերքեն զանոնք:

«Նովի Տնի» կը գրէ այս առթիւ.—

«Այս գրութիւնը Սոֆիայի մէջ օգոստոս 18ին կատարուած զուտ մշակութային ցոյցին կը վերաբերի: Պուլկարիա բնակող Հայերը շատոնց նախաձեռնած էին պուլկար բանաստեղծ Փ. Ք. Եավորովին յուշարձանը կանգնել: Ան պաշտպան եղած է բոլոր հալածական ժողովուրդներու եւ հեղինակն է բարձր գեղարուեստական «Արմէնցի» քերթուածին: Եավորով իր այդ բանաստեղծութեամբ Հայերուն համար այն է, ինչ որ Պայրընը՝ Յոյներուն համար: Տարօրինակ է այդպիսի լուրեր տալ, մեր եղբայրակից թուրք թերթի սիւնակներուն մէջ: Սոֆիայի մէջ նիստ չգումարեց ոչ մէկ հայկական կազմակերպութեան համագումար եւ ոչ ալ արտասանուեցաւ «Հայէր»ի հաղորդած ճառը:

Պարտք կը համարինք աւելորդ անգամ մըն ալ շեշտել, որ պուլկար կառավարութիւնը մէկ տարիէ ի վեր թոյլ չի տար ո՛չ մէկ գաղտնի կամ յայտնի յեղափոխական կազմակերպութիւն, անոնք ըլլան պուլկարական կամ ուրիշ ազգութիւններու պատկանող, ինչպէս նաեւ թոյլ չի տար, որ պուլկար հողամասին վրայ գումարուին համագումարներ, որ ուղղուած ըլլան որ եւ է պետութեան դէմ»:

Նոյն ոճով կը հերքէ նաեւ Զօրա, թուրք թերթին երեւակայական լուրերը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ատտիս Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կանխահաս փոփոխութիւն մը կը նշմարուի օդին մէջ: Տեղատարափ անձրեւներուն յաջորդած են բուռն փոթորիկներ, որոնք ամէն տարի նախանշանը կը կազմեն անձրեւներու դադարման: Արդէն իսկ չորցած են շատ մը աղբիւրներ:

⁂ Անգլիական դեսպանը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ գաղութին երեւելիներուն հետ, չորս օրէն հեռացնելու համար հպատակները: Վաղը, շաբաթ, Ատտիս – Ապէպայի բոլոր դեսպանները խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարեն այս մասին:

⁂ Հապէշական աղբիւրէ կը պնդեն թէ վերջին ամիսներու ընթացքին աւելի քան 15,000 ընիկներ Էրիթրէի եւ Սոմալիներու իտալական գաղթավայրէն անցած են Հապէշիստան, շատերը զէնքերով:

Եթովպիոյ ազգ. դրամատունը վերսկսաւ օտար դրամներու վաճառումը:

Պելժիոյ թագաւորն ու թագուհին զոհ ինքնաշարժի արկածի մը

Պելժիոյ թագաւորն ու թագուհին քանի մը օրէ ի վեր կը հանգստանային Լիւչէրնի մէջ (Զուիցերիա): Հինգշաբթի առաւօտ ինքնաշարժով պտոյտի մը ընթացքին քաղաքին մօտակայքը, կառքը արկածով կը բախի ծառի մը: Թագուհին կը մեռնի ստացած վէրքերուն հետեւանքով, իսկ թագաւորը, ծանրապէս վիրաւոր եւ ուշաթափ, կը փոխադրուի մօտիկ վիլլա մը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՈՒԻԼ ՌԱՃԸՐՍ ԵՒ ԻՐ ԺՊԻՏԸ

Հայ ընթերցողներէն շատ քիչերուն ծանօթ է ամերիկեան այս հանճարեղ երգիծաբանին անունը : Կ'արժէ ծանօթանալ այդ ինքնատիպ եւ պետական բարձր շրջանակները սրամտօրէն ծաղրող Ուիլ Ռաճըրսի :

Յօդուածիս անմիջական պատճառն իր եղերական մահն էր, որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 16ին, Ալասքայի մէջ, Ուայլի Փոսթի հետ դէպի Սիպերիա թռած ատեն : Ամերիկեան եւ եւրոպական մամուլը, պետական եւ հանրային յայտնի դէմքեր կ'ողբան իր մահը : Միլիոնաւոր ընթերցողներ՝ այս երկրին մէջ, առաւօտեան իրենց նախաճաշի ատեն, կը կարդային անոր հակիրճ՝ երբեմն քանի մը նախադասութիւններէ բաղկացած գրութիւնները :

Ուիլ Ռաճըրս ծնած էր 1879 նոյեմբեր 4ին, ամերիկեան Հնդիկներու շրջանին մէջ : Իր երակներուն մէջ Հնդիկի արիւն կար : Աւարտած էր տեղական դպրոցը եւ քանի մը տարի ալ յաճախած զինուորական վարժարան : Մտային խոշոր պատրաստութիւն չունէր : Իր պատանութիւնն անցուցած էր թափառումներու մէջ, դէպի Նիւ Եորք, Լոնտոն, Հարաւային Ափրիկէ, Աւստրալիա, մասնակցած էր շրջուն դերասանական խումբերու, ղեկավարած էր ձիարշաւներ, զբաղած կովարածութեամբ :

Այդ թափառումներու ատեն օր մը, Նիւ Եորքի մէջ, կենդանիներ խաղցնելու ատեն, անոնցմէ մէկը կը ձգէ կրկէսը եւ կը խոյանայ դէպի հասարակութիւնը : Ռաճըրս անմիջապէս կը զսպէ կենդանին եւ կ'արժանանայ գովասանքներու : Իր անունն յայտնի էր եւ բոլորի շրթունքներուն վրայ : Մեր հանճարեղ երգիծաբանը դեռ «անխօս» էր այդ շրջանին : 1905ի ատենները, Նիւ Եորքի մէջ նորէն, կը ջանայ մէկ պարանով՝ ձին եւ ձիաւորը բռնել պարանի երկու տարբեր օղակներով միաժամանակ : Իրեն կը պատուիրեն հասարակութեան բացատրել եւ առաջին անգամ ըլլալով քանի մը խօսք կ'ըսէ՝ հետեւեալ յաւելումով. — « Գաղափար չունիմ թէ կրնամ բանձս ընել թէ ոչ » : Անկէ կը սկսի իր վերելքը դէպի պետական, գրական եւ հանրային բարձր շրջանակներ :

Անգլիերէն իր լեզուն գրական չէ, այլ լեցուն ժողովրդական ասացուածքներով եւ ոճերով : Իր գրութիւններուն սկզբնական մասերը շատ անգամ նախաբաններ են, վերջին մէկ նախադասութեան համար :

Այսպէս, օրին մէկը, նախագահական ընտրութիւններու նախօրեակին, օդապարիկէն կ'իջնէ մայրաքաղաք, Ուաշինկթըն : Թղթակիցները զինքը կը շրջապատեն.

— Ո՞ւր, Ռաճըրս :

— Կ'երթամ բարեկամս, Հուվըրը տեսնելու :

— Հոս չէ, կը պատասխանեն :

— Ո՞ւր է գացած :

— Գացած է Ինտիանա նահանգը փրկելու՝ ընտրութեան համար :

— Այն ատեն այցելութիւն մը կուտամ փոխ — նախագահին :

— Ան ալ հոս չէ, գացած է Քանսաս նահանգը փրկելու :

— Ուրեմն այցելութիւն մը կուտամ նախարարական կազմին :

— Անոնք ալ հոս չեն :

— Լաւ, կ'ըսէ Ռաճըրս, ո՞վ կը վարէ այս կառավարութիւնը :

— Ո՛չ ոք, առոր համար ալ գործերը քիչ մը լաւ կ'ընթանան :

Այս մէկ նախադասութեան մէջ կը խտացնէ իր միտքը, քննադատութիւններ, դժգոհութիւններ եւայլն :

Քանի մը տարի առաջ, երբ Միսիսիփիի հովիտին մէջ գետի յորձանքէն բազմաթիւ գիւղեր աւերուեցան եւ կառավարութիւնը միլիոնաւոր տոլարներ տրամադրեց՝ օժանդակութեան համար, Ուիլ Ռաճըրսն ալ խոշոր քաղաքները կը պտտէր հանգանակութեան համար : Տեղ մը, իր ճառախօսութիւնը կը վերջացնէ.

— Տիկիններ եւ պարոններ, հոգ չէ որ Միսիսիփիի հովիտին ժողովուրդը Հայեր չեն, բայց մենք պարտաւոր ենք օգնել » :

Ամերիկեան ժողովուրդը վարժուած էր Հայերուն օգնելու եւ երբեք այդ շրջանի Ամերիկացիներուն : Մէկ նախադասութեամբ կացութիւնը կը բացատրէ եւ կը պարտադրէ հանգանակութեան :

Հեգնանքի նիւթ կը դարձնէր, շատ յաճախ, Օրէնսդրական բարձր Մարմինը : 1931 թուին խօսելով Խորհրդարանի մասին կը գրէ.

— « Քոնկրէսը մերժած է 15 միլիոնի օրինագիծը՝ սնունդ հասցնելու համար եւ քուէարկած է 15 միլիոն տոլար դէպի անտառները ճամբաներ շինելու », աւելցնելով՝ «Դուն կրնաս որեւէ ճամբայ գտնել որեւէ տեղ երթալու համար՝ առանց կառավարութեան, բայց չես կրնար ունենալ պատառ մը հաց » :

Նորութիւններու եւ մանաւանդ օդային հաղորդակցութեան ջերմ կողմնակից էր : Բարի էր եւ զոհաբերող : Ամերիկեան Կ. Խաչի կեդրոնը 9 լաւ եւ գովելի գործեր արձանագրած է Ուիլ Ռաճըրսի անուան :

Լաւագոյն վարձատրուող հեղինակներէն եւ դերասաններէն մէկն էր. պատկերներ պատրաստելու ատեն շաբաթական 25,000 տոլար կ'առնէր, 2,500 տոլ. կ'առնէր թատրոնական բեմերուն վրայ անձամբ երեւալուն համար : 1930ին 11,000 տոլար ստացած է 14 անգամ՝ կիրակի օրերը, կէս—կէս ժամ անթելի վրայ խօսելուն համար : 20րդ Դար — Ֆօքս շարժանկարի ընկերութենէն իւրաքանչիւր պատկերի համար 125,000 տոլար կը ստանար :

Ամենօրեայ իր կարճ յօդուածները կը տպագրուէին 500էն աւելի օրաթերթերու մէջ՝ Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի մէկ ծայրէն միւսը :

Ռաճըրս մէկն էր այս երկրի այն 300 քաղաքացիներէն, որոնք մէկ միլիոնէն աւելի կեանքի ապահովագրութիւն ունին :

Ուիլ Ռաճըրս կը ներկայացնէր այս երկրի միջին տարրերու թէ՛ հոգեբանութիւնը եւ թէ՛ մտածողութիւնը՝ քաղաքական, տնտեսական, կառավարական եւ այլ խնդիրներու մասին : Ատոր համար էր որ բոլոր պատասխանատու եւ պաշտօնի ձգտող անձնաւորութիւններ մեծ ուշադրութեամբ կը կարդային անոր գրութիւնները՝ հասկնալու համար լայն խաւերու տրամադրութիւնները :

Պատրաստած է 20էն աւելի պատմական պատկերներ, շարժանկարներու համար՝ խօսուն թէ համր : 8—10 հատ առանձին գրքեր հրատարակած է՝ գլխաւորապէս իր ամենօրեայ հեգնանքներու ժողովածուն :

500,000 մղոն ճամբորդութիւն ըրած է օդին մէջ, մնալով ընդամէնը 2,000 ժամ :

Հանրածանօթ եւ ժողովրդական մարդ էր : Այս վշտի, ցաւերու եւ նեղութեան օրերուն միլիոնաւոր մարդիկ կը ժպտէին եւ հոգիները քիչ մը կը թրթռային :

Չկայ Ուիլ Ռաճըրսը : Իր հետ գերեզման կը տանի ամէն առաւօտ իր գրութիւնները կարդացող միլիոնաւորներու ժպիտը :

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ԳՈՂԹԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՀԱԼՔ ԷՎԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն. —

Գողթան երգչախումբը խմբական փորձեր կատարեց Բերայի Հալք Էվին մէջ, ղեկավարութեամբ Պ. Օննիկ Քիւրքճեանի : Կը մասնակցէին մօտ 50 անդամներ :

Հալք Էվի վարչական ժողովի նախագահ Պայ Միւսթէշա իր շնորհակալութիւնները յայտնեց երգչախումբին բերելիք մասնակցութեան համար :

Գողթան երգչախումբը Ազգ. անկախութեան քայլերգներէն եւ Թուրքերէն երգերէ զատ պիտի երգէ նաեւ Կոմիտասի եւ Տիգրան Սինճի հետեւեալ երգերը. —

Հօյ Նազանըմ, Սարերի վրով գնաց, Էս գիշեր լուսը տեսայ, Իմ չինարի եարը, որոնք Թուրքերէնի թարգմանուած են :

Ռատիոյի վարչութեան պատուիրակը ներկայ եղաւ եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց նոյն օրուան երգերը ռատիոյի միջոցաւ ժողովուրդին հաղորդելու.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԿՐԿԻՆ ԴԷՊԻ ԾՈՎ

ՄԻԼԱՆ.— Տարեկան արձակուրդի շրջանն է : Քաղաքները կը պարպուին, եւ բոլորը կը բարձրանան լեռները կամ կը վազեն ծովափ :

Այս տարի, ըստ պաշտօնական վիճակագրութեան, անցեալ տարուան նոյն շրջանին բաղդատմամբ 700 հազար հոգի աւելի ճամբորդած են շոգեկառքով : Մենք ալ կը խառնուինք ժողովուրդին : Կէս ժամ ճամբորդութիւն եւ Չեչինաթիքօ ենք արդէն, միջազգային զբօսավայր մը Ադրիատիկանի վրայ : Աչքի կը զարնեն մասնաւորապէս իրենց թիւով Աւստրիացիները եւ Պօհէմները : Չեչինաթիքօ ձկնորսներու փոքրիկ գիւղաքաղաք մըն է, 10 հազար բնակիչով : Ունի նաեւ պատմական արժէք : Կարիպալտին այստեղ կազմակերպած է իր նշանաւոր ու բազմաթիւ արշաւանքներէն մէկը : Այդ ատենուան «խոհեմ»ներէն յիմար նկատուած այս քաջ ու յանդուգն հայրենասէրը, այսօր պարծանքը կը կազմէ ամբողջ Իտալիոյ ու յարգանքով կը յիշուի ամէն տարի : Չկայ իտալական քաղաք մը որուն հրապարակը չունենայ զօրավարին արձանը : Այստեղ է նոյնպէս որ Կարիպալտիի կինը՝ փախստական Աննիթան փակած է իր աչքերը :

Կ'անցնինք ծովափ : Կրկնութիւն մը բոլոր ծովափներու տեսարանին : Գոյներու խաղ կապոյտի առաւելութեամբ : Մերկութիւն ամէն տեղ. մերկութիւն մարմիններու եւ հոգիներու : Անառակութիւն ամէն անկիւն : Անառակութիւն երիտասարդներու եւ ոչ—երիտասարդներու : Վիպականութիւնը մեռած է : Չենք գայթակղիր : Գիտենք որ ներկայիս երիտասարդութիւնը յանդուգն է եւ ժամանակ կորսնցնել չի սիրեր : Գիտէ թէ ուր կ'ուզէ հասնիլ եւ իր բոլոր ուժերով կը ձգտի իր նպատակին : Բնական է որ ոչ—երիտասարդներն ալ ջանան նմանիլ առաջիններուն, շահիլ անցեալին իրենց կորսնցուցած ժամանակը..

Նուագ ու երգ ամէն կողմ, բայց բոլորին վրայ իշխող ու տիրապետող կը մնայ փշրուող ալիքներուն երաժշտութիւնը :

Տեսարանը կը փոխուի սակայն, երբ կը մօտենանք Փաշական կազմակերպութեան ծովային կազդուրավայրերուն : Այստեղ հազարաւոր երախաներ են որ կը վայելեն բնութեան գեղեցկութիւնն ու կը կազդուրեն իրենց մարմինը :

Այս կայաններուն մասին անցեալ տարի արդէն խօսած էի : Այս անգամ սակայն ուզեցի աւելի մօտէն դիտել այս փոքրիկներու կեանքը, եւ իբր Հայ թերթերու աշխատակից, ներկայացայ Միլանոյի Փաշական կազմակերպութեան կայանը, որ կը կոչուի Միլանօ Մարիթթիմա : Կայանի տնօրէնուհին, Օր. Չէքքարէլլի, մեզ ընդունեց ազնուութեամբ եւ ինքզինքը դրաւ մեր տրամադրութեան տակ : Մեր փափաքով նախ այցելեցինք խոհանոցը, ապա փոքրիկ հիւանդանոցը եւ վերջէն ննջասենեակները : Ամէն տեղ լոյս ու օդ եւ հրաշալի մաքրութիւն : Մեր այցելութեան միջոցին փոքրիկները ուրախ ուրախ կ'երգեն, կը խաղան, կամ կը զբաղին ընթերցանութեամբ : Մեր այցելութիւնը կրկնեցինք գիշերանց, առանց լուր տալու տնօրէնուհիին : Գիշերուան ժամը 1ին Օր. Չէքքարէլլին դեռ ոտքի էր իր օգնականներով եւ կը հսկէր նախաճաշի պատրաստութեան, ճաշասրահի մաքրութեան : Պատիւ այս վարժուհիներուն որոնք իրենց պաշտօնին գիտակցութիւնը ունին :

Գիտէինք որ այս կայանները կ'ընդունին նաեւ առանց խտրութեան, Հայ փոքրիկներ : Հայ մը տեսնելու փափաքով հետաքրքրուեցանք, բայց մեր փափաքը գոհացնել կարելի չեղաւ : Մեկնելէ առաջ կրկին այցելեցինք ննջասենեակները : Իսկապէս յուզիչ է դիտել 400 փոքրիկներու հանդարտ ու երջանիկ քունը : Անխտրաբար բոլորն ալ անուշ անուշ կ'երազէին : Անոնք եւ միայն անոնք կրնան երազել... :

Մեկնեցանք այն համոզումով որ Փաշական վարչաձեւին այս սուրբ գործը չի կրնար չխօսիլ նաեւ անտարբերներուն սրտին :

×

Միօրինակութիւնը կը ձանձրացնէ : Ուստի հաճոյքով կ'ընդունինք բարեկամի մը [illegible] պտոյտ մը կատարելու հրաւէրը : Տասը տարիէ ի վեր Իտալիայէն դուրս չենք ելած : Մեր ինքնաշարժը կը սուրայ, բարեկամ պետութեան սահմանը որ ճերմակ ու կապոյտ ներկուած ցիցեր ցոյց կուտան : Կ'անցնինք առանց կանգ առնելու : Իտալ ճամբորդութիւն, ոչ անցագիր կը պահանջեն, եւ ոչ ալ մաքսային պաշտօնեան պայուսակները կը քննէ : Արդէն 600 մեթր բարձրութեան վրայ ենք եւ կը գտնուինք Սան Մարինոյի մայրաքաղաքին հրապարակը : 14 հազար բնակչութիւն ունեցող այս պետութիւնը, Իտալիոյ մէջ ընկղմած կղզի մըն է որ շրջապատուած է ամրութիւններով, մինչեւ 750 մեթր : Հրապարակին վրայ միակ գեղեցիկ պալատ մը, եւ հոն կը գտնենք բոլոր նախարարութիւնները, Երեսփ. ժողովը, քաղաքապետութիւնը եւ ոստիկանութիւնը : Մանրանկար մը բոլոր հաստատութիւններու որ կը գտնուին ուրիշ պետութիւններու կեանքին մէջ :

Կը բարձրանանք ամրութիւնները, կը մտնենք ամէն անկիւն, կը վայելենք մեր առջեւ բացուող տեսարանը, հեռուն մինչ կը տեսնուի Ադրիականը : 45 վայրկեանի ճամբորդութիւն մը, եւ մենք թագաւորական պետութենէ մը անցած ենք հանրապետութեան, դաշտէն բարձրացած ենք 700 մեթր բարձրութեան վրայ : Եթէ մեր տրամադրութեան տակ սաւառնակ մը ունենայինք, հաճոյքով թռիչք մը պիտի կատարէինք, բայց քանի որ սաւառնակը կը պակսի, կը մտնենք կապելայ մը ուր բուրումնաւէտ գինին նոյնպէս մեզ կ'օգնէ բարձրանալու... :

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ԿՐԹ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Ի՞ՆՉ ԲԱՆԻ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՏԱՐԻՆ 12.000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՆ

Գիւղագնացութեան ելլելէս առաջ կը պատրաստուիմ շաբաթ մը Նիկոսիա մնալ : Այդ առիթէն օգտուելով կը խնդրեմ բարեկամէ մը որ զիս առաջնորդէ Մելքոնեան Հաստատութիւնը :

Քաղաքէն դուրս երկար պատեր մը եւ ահա լուսահոգի Թէոդիկէն մկրտուած « Ծաղկաբլուր »ին վրայ կը բարձրանայ հսկայ ջրամբար մը : Քանի մը քայլ եւս, եւ արդէն մեր աչքին առջեւ կը կանգնին Մելքոնեան Կրթ. Հաստատութեան զոյգ շէնքերը, բարձր ու լայնանիստ : Անծանօթ մը առաջին ակնարկով զօրանոցի մը տպաւորութիւնը կը կրէ անոնցմէ, որոնք Նիկոսիոյ լաւագոյն շէնքերը կը նկատուին : Ներս կը մտնենք երկաթեայ դուռէ մը եւ մեր դիմաց կը ցցուին այդ երկու տիտանները իրենց ամբողջ հասակով, մէկը մանչերու յատկացուած, միւսը աղջիկներու : Առջեւը երկու գեղեցիկ անտառակներ կը տարածուին : Աչքերս ուրախութեամբ կը լեցուին, երբ կը մտածեմ թէ անոնք մերն են եւ մեզ յաջորդող սերունդին բարօրութեանը համար կանգնուած :

Մեզի ընկերացող աշակերտի մը առաջնորդութեամբ կը պտտինք ամէն կողմ : Խաղավայրը ընդարձակ է եւ կանոնաւոր : Կան ֆութպոլի, պասքեթպոլի, վոլիպոլի և թենիսի առանձին դաշտեր ու մարզանքի ամէն անհրաժեշտ սարքուածք : Աղջկանց շէնքին քովն է բարերար Մելքոնեանի սեփական վիլլան, ծաղկաստանով մը շրջապատուած, որ տնօրէնին իբրեւ բնակարան կը ծառայէ : Ետեւի կողմն են՝ պարտէզներ եւ յարակից շէնքեր՝ հիւանդանոց, ուսուցիչներու բնակարան եւայլն : Ամէն կողմ ծայրայեղ մաքրութիւն մը աչքի կը զարնէ : Ջրհան մեքենան մինչ կը գործէ եւ առատ ջուր կը հայթայթէ : Անոր կողքին են մեքենատունը եւ ատաղձագործարանը :

Մեզի կը յայտնեն թէ երկու շէնքերն ալ միեւնոյն ստորաբաժանումները ունին, հետեւաբար կը բաւականանանք միայն մէկուն այցելելով : Վարի յարկը կը գրաւեն ճաշարանը, հանդերձարանը, գրադարանը եւ աշխատութիւններու սենեակները : Առաջին յարկին վրայ են դասարանները, տեսչարանները, դիւանը եւ ուսուցչարանը : Երկրորդ յարկը օդասուն եւ կանոնաւոր ննջարան մըն է իր յարակից մասերով : Ուշագրաւ պակաս մը որ կը զարմացնէ զիս՝ ընթերցասրահի մը չգոյութիւն է, ուր աշակերտները խմբուելով կարենան ընթերցումներ կամ անձնական աշխատանքներ կատարել : Կը տեղեկացնեն թէ միայն Վարժապետանոցի ուսանողները իրաւունք ունին թերթ կարդալու, զորս կը ստանան շաբթէ շաբաթ : Պատասխանը չի գոհացներ զիս ու կ'երեւակայեմ երեք հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը որ կ'ապրի աշխարհէն ուծացած, երջանիկ լռութեան մը մէջ. արդէն նոյն իսկ մեծ տղաքը անապատականներու տպաւորութիւնը կը թողուն վրաս, այրած դէմքերով եւ վեր սօթթուած թեւերով :

Հետաքրքիր եմ մանաւորաբար դասարաններով եւ անոնց ուսումնական ծրագրովը : Մեզ կը դիմաւորէ հերթապահ պարոնը, Գերմանիայէն եկած ուսուցիչ մը : Հաճոյակատար է եւ ժպտերես, իր շարժումները զուսպ են եւ չափուած : Կը խօսի արագ բայց աղճատուած հայերէնով մը. — այս տարուան ուսուցչական կազմը երիտասարդ ուժերէ կը բաղկանայ, կ'ըսէ, բոլորը խանդավառ համալսարանականներ են : Եւ անունները կուտայ, — Պ.Պ. Դաւիթեան, Մհերեան, Փափազեան, Քօզալեան, Այվազեան եւ այլն : Պ. Դաւիթեանը հոն է արդէն. բարձրահասակ, ջղուտ երիտասարդ մը, ուսողութեան ուսուցիչ : Սրահը ընդարձակ է եւ գեղարուեստական նկարներով զարդարուած : Դէմ առ դէմ դրուած են բարերար եղբայրներու գաճէ կիսանդրիները : Փոքր դասարաններու մէջ ուշադրութիւնս կը գրաւեն քանի մը տղաք որ կրնան քանի մը գծերով պատկեր մը մէջտեղ հանել. իսկ դասարաններէն մէկը արդէն դիմանկարներու ցուցահանդէս մը կը նմանի : Վերջին դրան վրայ Ը. դասարան գրուած է. հերթապահ ուսուցիչը կը տեղեկացնէ թէ վարժապետանոցի Ա. դասարանն է, որուն կը հետեւին նաեւ Ը.էն տղաք : Իբրեւ կրթական նորաբաց բաժին մը կը հետաքրքրուիմ և կը մտնեմ ներս : Առաջին ակնարկով ուշադրութիւնս կը գրաւեն երկար տափառով քանի մը երիտասարդներ, որոնք նախ ուսուցիչ կը կարծեմ, յետոյ կը հասկնամ թէ արտասահմանէն եկած վարժապետանոցի սաներէն են : Աչքիս կը զարնէ անկիւնը դրուած դասացոյցը, որուն վրայ երեք լեզուներէն զատ կը կարդամ. — իրաւագիտութիւն, տնտեսագիտութիւն, մանկավարժութիւն, հոգեբանութիւն (տեսական եւ փորձառական), գրահաշիւ, երկրաչափութիւն, եռանկիւնաչափութիւն, քաղաքակրթութեան պատմութիւն, ազգ. պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, թղթակցութիւն, գրականութիւն (հայ եւ օտար) եւ ուրիշ կարգ մը գիտական դասեր, ընդամէնը 20—25 դասեր, որոնցմէ ոմանք շաբաթը երկու անգամ :

Ալ պէտք չեմ տեսներ ուսումնական ծրագիրը խնդրելու. այդ ցուցակը ինծի կուտայ անհրաժեշտ գաղափարը : Խոշոր հակասութիւն մը կը տեսնեմ զոր կարելի չէ սրբագրել : Այդ հակասութիւնը այնքան զգալի չպիտի ըլլար, եթէ ատենօք տեսած չըլլայի Մուսքի քննութեանց ծրագիրը : Ըստ այդ ծրագրին իւրաքանչիւր աշակերտ պէտք է անցած ըլլայ այդ դասերու մեծ մասին քննութիւններէն : Քանի այդպէս է, ինչո՞ւ ուրեմն անգամ մըն ալ կրկնել զանոնք եւ երկու տարուան այդ կարճ շրջանին մէջ մասնագիտական կողմնակի դասերով ժամավաճառ ընել վարժապետանոցի սաները, որոնց գիտութեան պաշարը կարծեմ թէ պիտի բաւէր նախակրթարաններու, որոնց համար կը պատրաստուին արդէն : Դասերու այդ խճողումը արդէն ինծի պէտք եղած գաղափարը կուտայ թէ ուսանողները որքան կրնան օգտուիլ դասաւանդութիւններէն : Հաւանաբար քիչ կամ երբեք տեղ չի տրուիր զուտ մանկավարժական ուսումնասիրութեանց եւ վերլուծումներու : Ինչ որ աչքի կը զարնէ մանաւանդ՝ մեթոտիկ աշխատանքի պակասն է : Եթէ անպատճառ կ'ուզեն այդ բոլոր մասնակի ուսումներով օժտել ապագայ ուսուցիչը, ինչո՞ւ երկու տարուան սահմանափակ շրջանով մը բաւականանալ, որուն առաջին տարին, եթէ չեմ սխալիր, տարեգլխուն սկսեր է : Ծանօթ են ինծի նաեւ Անթիլիասի (կրօնական ընդհ. զարգացում մը), Պէրպէրեանի եւ Պէյրութի Հայ Ճեմարանին ծրագիրները, որոնք հակառակ իրենց մասնագիտական որոշ բաժանումներուն, անհրաժեշտ 4—5 տարուան ուսումնական շրջան մը ունին եւ որոնք չեմ կարծեր որ աւելի մեծ թիւով նիւթեր աւանդեն :

Առիթը ունեցայ բարձրագոյն քանի մը տղոց հետ խօսելու, որոնք անկարող էին քանի մը նախադասութիւն իրար քով բերելու : Մեծ եղաւ զարմանքս թէ նոյն տղաքը ինչպէս կը մարսեն տնտեսագիտութիւն, քաղաքակրթութեան պատմութիւն, իրաւագիտութիւն եւ այլն կոչուած դասերը : Բայց այցելութեանցս ընթացքին ընդհ. ուսուցչական կազմն ալ լաւ տպաւորութիւն չգործեց վրաս :

Ըստ պարոն հերթապահին յայտարարութեան, այդ կազմը մեծ մասամբ համալսարանականներէ կը բաղկանայ, որով աշակերտութեան տկարութիւնը մասամբ կ'արդարանար :

Երեք անգամ Հաստատութիւն այցելեցի, երեքին ալ « Տեսչութիւն Վարժապետանոցի » գրուած դրան առջեւ կանգ առի մեր մեծանուն բանաստեղծ Վ. Թէքէեանը տեսնելու համար, որ Աղեքսանդրիայէն ծանօթ է ինծի : Պատասխանեցին թէ իր սենեակն է : Անշուշտ չէի կրնար զինք խանգարել, մանաւանդ որ մօտիկ բարեկամութիւն մըն ալ չունինք, միայն այն գաղափար մը սկսաւ միտքս տանջել թէ արդեօք ինչ որ գրականութեան համար է, նո՞յնն է նաեւ իբրեւ տեսուչ, իր «փղոսկրեայ աշտարակին» մէջ առանձնացած : Ես եւ բնականաբար ինծի պէս նաեւ շատեր պիտի փափաքէին Վարժապետանոցի տեսչութեան գլուխը տեսնել հմուտ մանկավարժ մը : Ինքզինքս անկարող կը նկատեմ քննադատել Վ. Թէքէեան մը, իբրեւ բանաստեղծ, բայց կարծեմ թէ բանաստեղծ եւ մանկավարժ նոյն բաները չեն եւ իւրաքանչիւրը իրեն պատշաճ տեղը ունի : Ես ալ իբրեւ Բարեգործականի երկարամեայ մէկ անդամը մը, պիտի առաջարկէի որ մեր Միութիւնը նոյն իսկ կենսաթոշակ մը յատկացնէ մեր վաստակաւոր բանաստեղծին եւ իրեն պէս [illegible] արժէքաւոր գրողներու, որպէսզի անոնք կարենան բոլորովին գրականութեան նուիրուիլ, որուն անհրաժեշտութիւնը հետզհետէ այնքան զգալի կը դառնայ մեր մէջ :

Վերը ակամայ սխալանքի մը [illegible] ինկայ ուսուցիչները դատապարտելով : Անոնք յանցաւոր չեն. ընդհակառակն, թերեւս շատ օգտակար [illegible] նան ըլլալ պարզ նախակրթարաններու, բայց ոչ բարձրագոյն վարժարաններու համար : Եւ երեւակայել [illegible] ուսուցիչ պատրաստելու համար [illegible] են : Յանցանքը տնօրէնին է որ [illegible] րիներէ ի վեր իր աթոռին վրայ [illegible] մած՝ կը նախընտրէ իրենց [illegible] վախցող մարդիկ վարձել, որպէսզի իր ձեռքին մէջ զանոնք ուզածին պէս դարձնէ եւ ի նպաստ իրեն գործածէ : Յանցանքի մեծ բաժին մը կ'իյնայ նաեւ Բարեգործականին, որ ընտրութեան մէջ չէզոք դիրք մը կը բռնէ կամ արտաքին երեւոյթներէն [illegible] խաբուի առաւելապէս : Չեմ գիտեր թէ ինչ է գործը մեր կրթական [illegible] ծիչներուն : Ի՞նչ ըրաւ երեք տարի առաջ Պ. Ալէմշահ այս կղզին այցելելով : Ըստ ստացած տեղեկութիւններուս՝ ոչինչ, մեկնած ատեն [illegible] կերտները իրենց օրական պտոյտէն զրկած է, պարզապէս սահմանուած քանի մը հարիւր ոսկիի գումար հանելու համար : Օ՜հ, զգուշացէք, մօտ կը զգամ այս բաները լսելով, որոնք մեր վարիչներուն [illegible] պիկարութիւնը կը մատնանշեն [illegible] բիչ ոչինչ... :

Տնօրէն Պ. Կիրակոսեանն [illegible] տեղեկագրին մէջ կը կարդամ թէ [illegible] հետամուտ եղած են [illegible] դնել մեր կեանքի պահանջներուն [illegible] աւելի համապատասխան եւ աւելի [illegible] լուն վիճակի մը մէջ : Չեմ հասկնար թէ ո՛ւր կարելի եղած է [illegible] այդ բարի հետամտութեան : [illegible] նարաւոր հետամուտ ըլլալ կը [illegible] ի ցոյց մարդկան արժէքաւոր [illegible] ցիչները նետել եւ անոնց տեղ [illegible] բակներ տեղաւորել : Ինչո՞ւ [illegible] մը տեղ չունենար այդպիսի [illegible] տութեան մը մէջ, ան շատ է Եր[illegible] սաղէմի վանքին համար, ուր կար[illegible] կղերականները չեն պակսիր, մինչ [illegible] Հաստատութեան մէջ ուրիշ [illegible] պիտի կրնար անոր պակասը [illegible] նել (Պ. Թէքէեան նկատի կ'առնեմ [illegible] երբ տեսուչ) : Սուրիա, Եգիպտոս կամ այլուր կեանքի պահանջներ[illegible] համապատասխան պատրաստուած [illegible] մէկ շրջանաւարտ ուսանողի [illegible] պեցայ. բոլորն ալ կեանքին վրայ [illegible] եւ կեանքին հալածուած անձ[illegible] տղաք են : Այս Հաստատութիւնը [illegible] տասը տարիէ ի վեր գոյութիւն [illegible] եւ տարեկան տասներկու հազար [illegible] կը ծախսէ, կրնա՞ն ըսել անոր [illegible] բիչները թէ ի՛նչ նպատակի կը [illegible] ռայէ : Սկզբնական տարիներուն [illegible] բերու ապաստանարան մը կարելի [illegible] նկատել, իսկ հիմա որ այդ [illegible] արդէն ինքնաբաւ են՝ ձրիակերներ[illegible] պանդոկ մը դարձած է : Աշակերտ[illegible] րու ընտրութեան համար ոչ [illegible] մասնագիտութիւն. բաւական է [illegible] այսինչ սրբազանին կամ այնինչ [illegible] զարբաձուին յանձնարարականը, [illegible] պէսզի որեւէ աշակերտ մուտք գործէ [illegible] այդ սեմէն ներս. մինչդեռ հոն [illegible] ուսումնատենչ տղոց ստուար [illegible] գուած մը կը փճանայ : Հետեւաբար [illegible] պէտք չէ զարմանալ որ այդ հաստա[illegible] տութիւնը տասը տարուան ընթացքին [illegible]

ՍՈՖԻԱՅԻ ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—•—

Օգոստ. 21ին Սոֆիայի Թրակիա համագործակց. դրամատան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ [illegible] հայ տնտեսական համագումարը։

[illegible] էին արտասահմանէն եւ [illegible] ներկայ [illegible] պատուիրակներ ու [illegible] ձեռնարկին համակրող հայեր — [illegible]։ Համագումարի բացումը [illegible] «Թրակիա» դրամատան [illegible] Արտ. Հայրապետեան։ [illegible] միաձայնութեամբ ընտրուեցան [illegible] փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց, [illegible] նախագահներ՝ Պ.Պ. Յ. Ձ. Սի-[illegible] (Ռումանիա), Մրհ. Զրաքեան [illegible], Արտ. Հայրապետեան եւ Մ. [illegible] (Սոֆիա)։ Քարտուղար — ներ՝ Մարտիկ Յովհաննէսեան, Սեդրակ Գարալեան, Լեւոն Գագանճեան։ Խմբագրական մարմին՝ Օննիկ Մխիթարեան, Յովհ. Տէվէճեան, Մ. Յարութիւնեան եւ Մ. Մանուկեան (Ռումանիա)։

Պ. Յ. Ձ. Սիրունի, յանուն ռումանահայ մէկէ աւելի միութիւններու, որոնց ներկայացուցիչը կը հանդիսանայ ինք, ջերմ խօսքերով շնորհաւորեց համագումարը, ըսելով թէ ինք այս համագումարէն տնտեսական բարիքներ միայն չէ որ կը սպասէ, այլ կը կարծէ թէ ան պիտի նպաստէ առնուազն մերձենալու քաղաքական հոսանքներու յարաբերութիւններ։ Պ. Սիրունի վերջացնելէ առաջ իր խօսքը, առաջարկեց, որ Համագումարը իր շնորհակալութիւնն ու գնահատութիւնը յայտնէ փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի եւ «Թրակիա» դրամատան վարչութեան, իրենց այս գեղեցիկ եւ օգտաշատ նախաձեռնութեան համար։ Նոյնպէս առաջարկեց որ համագումարը իր խնդակցութեան խօսքն արձանագրէ, «Թրակիա» եւ «Արարատ» համագործակցականներու յաջող գործունէութեան համար, որով օրինակ եւ դրդիչ կը հանդիսանան գաղթաշխարհի հայութեան, հետաքրքրելով զայն համագործակցութեան փրկարար շարժումով։ Այս առաջարկները ընդունուեցան միաձայնութեամբ։

Եղան երկու զեկուցումներ, մին փրոֆ.ի «Արարատ» համագործակցականի տնօրէն Պ. Մարտիկ Յարութիւնեանի կողմէ, նիւթ ունենալով «սպառողական համագործակցականները», իսկ երկրորդը «Թրակիա» համագ. դրամատան տնօրէն Պ. Արտաշէս Հայրաբեանի կողմէ՝ «վարկային համագործակցականներու» մասին։

Երկու զեկուցանողներն ալ հանգամանօրէն պարզեցին սպառողական եւ վարկային համագործակցական ընկերութիւններու էութիւնը, առանձնապէս մատնանշելով անոնց մեծ անհրաժեշտութիւնը հայ գաղութներու մէջ, թէ տնտեսական եւ թէ մշակութային կրկնակ տեսակէտներով։

Ժամանակը յառաջացած ըլլալով, որոշուեցաւ յաջորդ նիստին յետաձգել փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի զեկոյցը համագործակցական շարժման մասին, որմէ յետոյ տրուած զեկոյցներուն շուրջ կատարուեցան մտքերու փոխանակութիւն։

Համագումարի առաջարկով, արտասահմանէն եկած հայ պատգամաւորները այցելութիւններ տուին Սոֆիայի պուլկար համագործակցական շարք մը միութիւններու եւ հաստատութիւններու, մօտէն ծանօթանալու համար անոնց կազմութեան եւ գործունէութեան։

Եգիպտոսի եւ Ռումանիոյ պատգամաւորները զրոյցի ձեւով խիստ հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուին իրենց գաղութներու տնտեսական եւ ազգային–մշակութային կեանքի մասին։

«Հայ-Բոյժ»

—•—

Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17,
Rue Damesme, Paris.

[illegible] մը չէ հասած որ օգտակար ըլ[illegible] իր ինքնիքին եւ յետոյ իր ազ[illegible]։ Մենք մարդ կը սպասենք այդ [illegible], ուր ջուրի պէս դրամ կը [illegible]։ Փոխանակ երեք հարիւր, [illegible] հարիւր հոգինոց բազմութիւն [illegible] կարելի է այդ թիւը [illegible] եւ հիմնական դաս[illegible] օժտել, զանոնք եւ [illegible] ու անհրաժեշտ [illegible] չունինք։

Մե՛ղք, հազար մեղք այդ հսկայական [illegible] ծախսուած տասն[illegible] հազար ոսկիներուն։ Եթէ ան [illegible] չպիտի ծառայէ, աւելի [illegible] եւ անոր յառաջացուած [illegible] աւելի ազգօգուտ ձեռնարկ[illegible]։ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը այդ գումարով լայնօրէն կը[illegible] օժանդակել ներգաղթի գործին [illegible] մէջ երկու հազար ոսկի գումարի [illegible] կը կայայ ամէն տարի [illegible] հայ բանուորներ [illegible] մայթերու [illegible] կը քաշկռտուին ի խնդիր կտոր մը հացի, մինչ անոնք մեր [illegible] Հայրենիքը անոնց բոլորին [illegible] ունի։

Մեր թերթերը՝ ըլլայ ռամկավար, [illegible] կամ հնչակեան, [illegible] կ'ընեն [illegible] իրենց [illegible] դարձնեն մասնաւո[illegible] կրթական գործերու վրայ, ո[illegible] կախում ունի մեր ապագայ [illegible] ճակատագիրը։

[illegible] ուզեր որ ընթերցողներ այս [illegible] մէջ անձնական հաշիւ կամ [illegible] նկատումներ տեսնեն։ [illegible] բոլոր, ինչպէս բոլ, կրթական [illegible] այցելուի մը [illegible] են։ [illegible]

[illegible] թերթերը ալ արձագանգ կը [illegible] այս հարցերուն [illegible] աւելի [illegible] արտայայտուելու, [illegible] այցելուի մը դիտումներն [illegible] երկրակցութիւնները։

Հ. Ս. ԱՒԱԳԵԱՆ

ՍՈՖԻԱՅԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

—•—

ՍՕՖԻԱ (Յառաջ)․ — Պուլկարական թերթերը երկու օր ընդարձակ մանրամասնութիւններ հրատարակեցին Քրիստափորի մահուան 30ամեակին եւ բանաստեղծ Եավորովի արձանին բացման տօնակատարութեանց առթիւ։ Կրկնութիւններէ խուսափելու համար կը յիշեմ միայն ամէնէն յատկանշական արտայայտութիւնները․ —

«Փոլէտնա Փոշթա» կը գրէ՝ «Հոյակապ յիշատակ մը՝ Եավորովի համար» եւ «երէկուան մեծաշուք հանդիսութիւնը, Հայերը կը խոնարհին անմահ բանաստեղծ — հերոսին դագաղին առջեւ» կրկնակ խորագիրներով.— «Օգ. 18ին առանձին հանդիսաւորութեամբ մը փառաւորուեցաւ յիշատակը՝ պուլկար մեծ բանաստեղծ եւ յեղափոխական, հանգուցեալ Փ. Ք. Եավորովի։ Հանդիսութեանց նախաձեռնողներն են Պուլկարիա եւ արտասահման բնակող Հայերը։ Սոֆիայի մէջ կազմուած Պուլկարեւհայ կոմիտէն կրնայ հպարտանալ որ արժանաւորապէս կատարած է իր առաջադրութիւնը։ Հանդիսութեանց մասնակցեցան պատուիրակ Հայեր՝ եկած ոչ միայն Պուլկարիոյ բոլոր քաղաքներէն, այլ եւ Ռումանիայէն, Յունաստանէն, Եգիպտոսէն եւ այլն։ Շնորհաւորական հարիւրաւոր հեռագիրներ ստացուեցան՝ Ամերիկայէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն եւ այլ այրերէ։

«Փրագանչնի Վէսթի» կը գրէ, «Երէկուան հայեւպուլկար մեծ հանդիսաւորութիւնը Սոֆիայի մէջ — ամբողջ աշխարհի Հայերու մասնակցութիւնը — մեծ բանաստեղծի գերեզմանին առջեւ խոնարհումին» խորագիրներով. — «Հայերն ու Պուլկարները երէկ ապրեցան ընդհանուր մշակութային տօն մը, — բացումը իրենց հաւասարապէս սիրելի եւ ջերմօրէն գնահատուած բանաստեղծ — յեղափոխական Փ. Ք. Եավորովի արձանին, որ բարձրացուած է այն միջոցներով, որոնք հաւաքուած են աշխարհի բոլոր կողմերը ցրուած ու Եավորովի մեծապէս երախտապարտ Հայերու կողմէ (ու կը շարունակէ նկարագրել հանդիսութիւնները)։

Հանդիսութեանց արձագանգ եղան նաեւ գաւառական թերթերը՝ հրատարակելով Սոֆիայի իրենց թղթակիցներու նկարագրութիւնները, անխտիր համակրանքի ու գոհունակութեան շեշտ մը ու ջերմութիւն դնելով իրենց տողերուն ու վերտառութիւններուն մէջ, ինչպէս նաեւ շեշտելով հայեւպուլկար տօնակատարութեան մը պարագան։

Օգոստ. 18ի առտուան թերթերը եւս մասնաւոր բաժիններ յատկացուցած էին տեղի ունենալիք հանդիսութեանց։

Այսպէս, «Նովի Տնի», կառավարութեան օրկանը, հրատարակած էր ծանօթ գրագէտ Ս. Չիլինկիրովի մէկ գեղեցիկ յօդուածը ուր, ըսելէ վերջ թէ արձանը այժմ տեղաւորուած է պարտէզին այն ճամբուն վրայ, ուր ցարդ կը զարդարուէր միայն Պոթէվի եւ Վազովի արձաններովը, կը շարունակէ․ — «Ո՞վ զայն բարձրացուցած է, — Հայերը, ու ոչ միայն Պուլկարիոյ, այլ եւ աշխարհի միւս բոլոր երկիրներուն։ Իբրեւ արտայայտութիւն յարգանքի եւ երախտագիտութեան՝ անոր անմահ բանաստեղծութեան համար, որով ան երգած է Հայ ժողովուրդի տառապանքը՝ 1897ին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած դէպքերէն վերջ, ողջ մնացած Հայերը, փրկած լոկ իրենց հոգին, տարատան էին դուրս մեր երկրին մէջ։ Պուլկար ժողովուրդը տարիներ շարունակ խմած ըլլալով գերութեան դառն բաժակը, զանոնք դիմաւորեց կենդանի վշտակցութեամբ։ Միայն Եավորովը յաջողեցաւ տալ անոր գեղարուեստական արտայայտութիւնը։ Այս պատմական աշխարհ դէպքը, որ խորքէն ցնցած էր ամէն մէկ Պուլկարի հոգին, գրեթէ մնաց մոռացութեան փոշիներուն տակ։ Եւ այսօր, որպէսզի զայն ոչ թէ ամբողջովին, այլ ընդհանուր գիծերովը յիշենք, պէտք է քննենք թերթերն ու պարբերականները որոնք նոյնպէս մոռցուած են։ Բայց միայն մէկ բանի համար մենք քննութեան պէտք չունինք, — Հայ ժողովուրդի ապրած սարսափին իր հաւասարիմ զաւակներուն՝ «Հայածականնե՛ր, Թշուառ, անհնչան թեկորն ու խեղճ կ'ե՞ր երբեմն արի ժողովուրդ մը»։ Անոնք հաւաքուած են Եավորովի բանաստեղծութեան մէկ քանի տողերուն մէջ, որ թաղուած չէ փոշիացած գիրքերուն մէջ, այլ՝ իբրեւ կենդանի ու տառապեալ հոգի կը մնայ բոլոր Պուլկարներուն, բայց մանաւանդ բոլոր Հայերու հոգիներուն մէջ։ Այսպէս է բանաստեղծութեան ուժը։ Միայն ան կ'անմահացնէ մոռացութեան դատապարտուածը։ «Հայերը եւս պատճառներ ունին երախտապարտ ըլլալու Եավորովի։ Առանց անոր՝ իրենց պապերուն տառապանքը աւելի նուազ ծանօթ ու մերձ պիտի ըլլար յաջորդներուն սրտին···

«Ու հպարտ պէտք է ըլլանք նաեւ մենք, Պուլկարներս, որ Եավորովի բանաստեղծութեան շնորհիւ կրնանք ցոյց տալ աշխարհի առջեւ տառապանքով լեցուն մեր հոգին, որ, իբրեւ զգայուն լար, կը թրթռայ ամէն մէկ տառապանքի առջեւ։ Այսօր, երբ կ'օրհնուի արձանը, խոնարհինք դիմացին առջեւ անոր, որուն անունը համահաւասար հիացմունքով կ'արտասանուի երկու ազգերու զաւակներուն կողմէ»։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԸ ԵՒ ԻՐ «ԳՈՐԾԸ»

Այս խորագրով երկրորդ խմբագրականի մը մէջ, «Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Փրանսայի Հօկի կեդր. Վարչութեան ծանօթ շրջաբերականին առթիւ (7 օգ.)․

— «Ուշագրաւ է Հօկի Պառզմ. ժողովի մէջ եղած այն պահանջը, թէ պէտք է «կտակները ձեռնամխելի դարձուին»՝ «յատկացուելու համար բնակարանային շինութեան» խորհրդային Հայաստանի մէջ։

Անկասկած խօսքը հոս գլխաւորապէս Բարեգործականի եւ պզտիկ չափով մըն ալ Հայրենակցականներու անունով եղած կտակներու մասին է։

Սակայն, նախ կտակները «ձեռնամխելի» դարձնել՝ կը նշանակէ այնպէս ընել, որ այլեւս կտակներ չգրուին. երկրորդ՝ եթէ արտասահմանի կտակներն ալ այն ձեւով «ձեռնամխելի» պիտի դարձուին, ինչպէս որ դարձան խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ եղած հայկական մեծ կտակները, աւելի լաւ է որ խօսք անգամ չըլլայ զանոնք «ձեռնամխելի» դարձնելու մասին։ Որքան ատեն որ Հօկը չէ յաջողած Հայաստանի «բնակարանային շինութեան» համար փրկել եւ Հայաստան վերադարձնել Թիֆլիսի, Բագուի, Ռոստով–Նախիջեւանի, Մոսկուայի եւ Պետրոգրադի մէջ եղած հայկական կտակները, որոնցմով հարիւրաւոր միլիոններու հարստութիւն էր ձգուած հայ ազգին, հօկեի—բոլշեւիկներ ոչ մէկ իրաւունք ունին պահանջելու, որ «բուրժուական» կազմակերպութեանց մօտ գտնուող արտասահմանի հայկական կտակները «բնակարանային շինութեան» յատկացուին։

Ինչպէս տարիներ առաջ մէկէ աւելի անգամներ շեշտուած է Կարէն Միքայէլեանի Ամերիկա եղած եւ արտասահմանեան կտակներով հետաքրքրուած ատեն, խորհրդային կառավարութիւնը ամէն բանէ առաջ պարտաւոր է հայ ազգին վերադարձնել Հայաստանէն դուրս՝ խորհրդային Միութեան զանազան մասերուն մէջ իր յափշտակած հայկական մեծ կտակները, անկէ յետոյ միայն ան կրնայ սպասել, որ արտասահմանի հայ «բուրժուական» կազմակերպութիւնները նկատի առնեն իրենց պահանջը արտասահմանի կտակները «ձեռնամխելի» դարձնելու եւ խորհրդային Հայաստանի զանազան շինարարական ձեռնարկներուն յատկացնելու համար։

Հօկի շրջաբերականին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւեն նաեւ հետեւեալ տողերը․ —

«Բաղձանք յայտնուեցաւ (Հօկի Պառզմ. ժողովի մէջ), որ մասնաւոր դիւրութիւններով ապահովուին մեկնումները այնպիսի ընկերներու եւ որակեալ ու մասնագէտ աշխատաւորներու, որոնք զանազան պատճառներով վտանգուած են եւ չեն կրնար մնալ Ֆրանսա»։

Ուրիշ խօսքով՝ Հօկը մասնաւոր աշխատանք պիտի կատարէ, որ բոլշեւիկեան պրոպագանդի եւ խռովարար գործունէութեան հետեւանքով վտանգուած համայնավարները կարենան խուսափիլ ֆրանսական իշխանութեան հետապնդումներէն եւ տարուին Հայաստան։

Ոչ նուազ ուշադրութեան արժանի են նաեւ Հօկի շրջաբերականի հետեւեալ տողերը՝

«Միջոցներ ձեռք առնել դիւրացնելու համար Դաշնակ տեռորին զոհ գացած մեր ընկերներու ընտանիքներու Հայաստան փոխադրութիւնը»։

Անիկա արդէն կատարեալ փրովոքասիոն մըն է, քանի որ՝ ա) «Դաշնակ տեռոր» գոյութիւն չունի արտասահմանի մէջ, բ) «Դաշնակ տեռորին» իբր թէ զոհ գացած բոլշեւիկներու գոյութիւնը կեղծիք մըն է եւ հետեւաբար գ) պէտք չկայ «Դաշնակ տեռորի» եւ անոր երեւակայեալ զոհերու ընտանիքներով մտահոգուելու մասնաւորապէս։

Այս ակներեւ յերիւրանքին դրդապատճառն ու բուն իմաստը դժուար չէ հասկնալ։ Յայտնի է, որ բոլշեւիկները արտասահմանի մէջ ամէն տեսակ վտանգաւոր դաւեր կը նիւթեն եւ իրենց դաւերուն զոհ կուտան ընկերներ, ըլլայ այդ ահաբեկչական գործերու, փողոցային ցոյցերու, գործադուլներու թէ ուրիշ խռովարար արարքներու մէջ։ Ահա այդ մութ գործերուն զոհ եղող իրենց ընկերներու ընտանիքներն է որ Հօկը որոշած է փոխադրել Հայաստան եւ այդ կերպով հատուցանել անոնց մատուցած ծառայութիւնը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ ՏԵՂԱՑԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

—•—

«Յառաջ»ի մէջ յաջորդաբար կարդացի երկու յօդուածներ, մէկը Լեւոն Զորմեանի, իսկ միւսը Բենօ ստորագրութեամբ։ Երկու նիւթերն ալ շատ կարեւոր են, մանաւանդ ներկայ քաղաքական խմորումներու մէջ։ Բայց կայ աւելի գործնական գլուխ մը։ Հայ գործաւորները պէտք է միանան Ֆրանսացի գործաւորներուն հետ գոնէ գործի տեսակէտով, քանի որ մեզի համար անհնարին է քաղաքական խնդիրներով զբաղիլ եւ մենք պէտք չէ գործենք այնպիսի արարքներ որ Ֆրանսացի բանուորի շահուն կը դպչին։

Անցեալ օր Ֆրանսացի բարեկամի մը հետ կը խօսէի եւ ահա թէ ինչ ըսաւ.

— «Դուք օտարականներդ լաւ մարդիկ էք, սակայն ցաւով կը նկատեմ որ այսքան տարի մեր երկիրը կը բնակիք, տակաւին չէք սորված մեր ներքին օրէնքները։ Օրինակ, մենք տասնեակ տարիներ պայքարած մենք տասնեակ տարիներ պայքարելով, 48 ժամուան օրրադան իրաւունքը այդ 48 ժամուան տեղ 80 ժամ կ'աշխատիք, որով մեր այդ սրբազան իրաւունքը ոտնակոխ կ'ընէք ու այդպիսով տեղացիներուն եւ օտարականներուն մէջ խոր անջրպետ մը կը բացուի։

Արդար է բարեկամիս դիտողութիւնը, որովհետեւ կը ճանչնամ շատ մը հայ բանուորներ որոնք կը դիմեն գործատիրոջ մը գործ գտնելու համար ու գործատիրոջ կը հարցնեն թէ քանի՞ կը վճարէ իբրեւ աշխատավարձ ժամ գլուխ (խօսքս կօշիկի մասին է)։ Երբ գործատէրը կ'ըսէ եօթ կամ ութ ֆրանք, հայ բանուորը առանց խորհելու կ'ըսէ․ — «Ես այդ գործը հինգ ֆրանքի կ'ընեմ, պայմանով որ շուրջը գործ տաս ինծի»։ Գործատէրը որ փնտռած հաւ կը փնտռէր գտաւ ու պզտիկ պատրուակով մը ներսի գործաւորը կը ճամբէ եւ հայ գործաւորին ուզածին չափ գործ կուտայ։ Հայ բանուորը օրական 15 ժամէն աւելի կ'աշխատի այն նեղ խուցին մէջ ուր կը բնակի․ իսկ այդ չարաչար աշխատանքի վարձքը յաճախ կը մնէ «խումար» խաղալով, առանց մտածելու նաեւ օրուան համար··· Շատերն ալ հիւանդանոց կը վարակուին։ Աւելի լաւ չէ՞ որ տեղացի գործաւորին հետեւինք եւ միայն 48 ժամ աշխատինք, որով թէ իրենց առողջութիւնը կը պահենք եւ թէ թիւրիմացութիւններ կը դադրին։ Ոչ մէկ պարագայի մէջ ներելի է գործել տեղացի բանուորի շահերուն հակառակ։

Սորտարցի

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ճէմալ փաշա կը յայտարարէ թէ [illegible] չէ տուած անոր։

Սալիհ պէյ խոստովանութենէն կը հասկցուի դարձեալ որ Մարաջախտ Շէֆքէթ փաշա ծրագրուած պաշտօնը ստանձնելու հաւանութիւն տուած էր եւ թէ Սուլթանին զինք ընտրել տալու համար դիմող անձերուն մէջ կային [illegible] որ շատ բարձր պետական [illegible] ունէին։ Իրաւական միջոցներու [illegible] այս բարձր պաշտօնատարներու [illegible] պիտի նշանակէր անօգուտ կեր[illegible] կացութիւնը դժուարացնել։ Ինչ կը վերաբերի Մարաջախտ Շաքիր փաշայի, որ «վարինցութիւն»ն ունեցած [illegible] զինուորական կառավարչի պաշտօնը ստանձնելու Մահմուտ Շէվքէթ փաշայէն, միեւնոյն ատեն [illegible] անոր անձին դէմ, անիմաստ [illegible] մը թուեր է Ճէմալի զայն դատապարտել խոստովանութիւններու եւ [illegible] հիման վրայ։

Կ'որոշուի չհետապնդել զայն եւ իր մասին լռութիւն պահել։ Պատկան իշխանութիւնները հաւանութիւն կուտան այս որոշման։

Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի մահէն վերջ կուսակցութեան կողմէ մեծ եպարքոսութեան թեկնածու նշանակուեցաւ Սաիտ Հալիմ փաշան, բայց Սուլթանը առժամանակեայ պաշտօն տուաւ անոր։ Քանի մը օր վերջ դահլիճը փոխուեցաւ, այն միակ տարբերութեամբ որ Թալէաթ պէյ ստանձնեց ներքին նախարարութիւնը։

Այստեղ Ճէմալ փաշա շեղում մը կ'ընէ եւ կը պատմէ Տամատ Սալիհ փաշայի մահուան դատապարտուիլը։ Մահապատիժը դեռ Սուլթանէն չվաւերացուած Ճէմալ կը հրաւիրուի Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանատան խորհրդական Պոփի կողմէ որ ցոյց կուտայ իրեն Ֆրանսայի արտաքին նախարար Փիշոնի հեռագիրը, որով կը խնդրէ իսկոյն միջամտել եւ ազատ արձակել տալ Սալիհ փաշան։ Որովհետեւ ան Թունուզցի էր, Ֆրանսա կը վախնար որ անոր դատապարտումով Թունուզի մէջ խռովութիւն կը ծագի։

Ճէմալ փաշա կ'ուզէ այս պաշտպանութեան մէջ տեսնել գաղտնիքը Սալիհ փաշայի այն ատենի պնդումին։ Որքան կը մօտենար ճշմարտութեան, այնքան կ'ողբար իր դժբախտ հայրենիքը։ Վերջապէս կը համոզէ Պ. Պոփը չդիմել մեծ եպարքոսին, որովհետեւ կառավարութիւնը որոշած է գործադրել իր խստութիւնը այս անգամ առանց խտրութեան եւ Ֆրանսայի այս դաւադիրներուն պաշտպանութիւնը կրնայ դէշ տպաւորութիւն ձգել Թուրքիոյ հասարակաց կարծիքին վրայ եւ Ֆրանսան աչքէ ձգել։ Պոփ կը համոզուի, բայց երկրորդ հեռագիր մը Փիշոնէ կը ստիպէ Ճէմալ փաշան ուշ ատեն իր քով կանչել եւ պնդել թէ մեծ եպարքոսին հետ խօսիլ կ'ուզէ այս մասին։ Ճէմալ իսկոյն կ'ըսէ որ շատ ուշ է արդէն, մեծ եպարքոսին հետ չէք կրնար խօսիլ այս ժամուն, Սուլթանը վաւերացուցած է արդէն մահավճիռը եւ լոյսը ծագելուն վճիռը գործադրուած պիտի ըլլայ։ Պոփ ամբողջ պատասխանատուութիւնը իր վրայ կ'առնէ եւ ետ կը կենայ եպարքոսին դիմելէ, իսկ յաջորդ օրը կ'իմանայ վճռին գործադրութիւնը··։ Ճէմալ փաշա կը հերքէ այն լուրը թէ ինք եւ Թալէաթ Սուլթանին մօտ գացած են անոր չվաւերացնելու միտքը փոխելու եւ վրան ազդեցութիւն բանեցնելու համար։

Իսկ դարձեալ Ֆրանսական միջնորդութեամբ կ'ազատին Սալիհ փաշայի եղբայրները, Թահիր եւ Մէհմէտ Հայրէտտին, կը դառնան Ֆրանսահպատակ եւ կը հեռանան Պոլսէն, թէեւ ընդհ. պատերազմէն վերջ Թահիր Պոլիս գալով երկրագործական նախարար կ'ըլլայ։

Ճէմալ կը խորհրդածէ թէ Թունուզցի ըլլալով առաջ թող իրենց հայրենիքը ազատէին Ֆրանսական լուծէն, նոյնիսկ այն ատեն Պ. Փիշոն կը միջնորդէ՞ կէյյօթինի տակէն ազատելու համար անոնց գլուխը···։

—•—

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄ — ՄԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ՎԵՐՋԸ. — ԷՏԻՐՆԷԻ ՎԵՐԱԳՐԱՒՈՒՄԸ

—•—

Տարքէօյի անյաջող յարձակողականէն, Էտիրնէի, Եանեայի եւ Շքոտրայի անկումէն յետոյ Մահմուտ Շէվքէթ փաշա ստիպուած էր ստորագրել ժամանակաւոր դաշինքը եւ Միտիա–Էնոս գիծը ճանչնալ։ Մահուընէն քիչ ետք ծագեցաւ Պալքանեան երկրորդ պատերազմը եւ Սերպերը, Յոյները Ռումէնները, Պուլկարներուն վրայ քալեցին։ Կացութիւնը կը պահանջէր որ Թուրքիա առիթը օգտագործէր եւ նոյնպէս Պուլկարիոյ վրայ յարձակէր, Էտիրնէն վերագրաւելու համար։ Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Էտուըրտ Կրէյ, որուն ծանօթ էր Պոլսոյ մէջ տիրող հոգեբանութիւնը, կ'աշխատէր ամէն միջոցով Բ. Դուռը ետ կեցնել այս գործէն եւ իր ճառերուն մէջ անգլիական խորհրդարանի առջեւ խիստ ոճ մը կը գործածէր Թուրքիոյ դէմ։ Իսկ Թրքական դահլիճին մէջ կարծիքները տարբեր էին։

Ուրբաթ օր մը Ճէմալ փաշա Սայիտ Հալիմ փաշայի ապարանքը կ'երթայ, Ենիքէօյ։ Հոն նախարարական խորհուրդը զբաղեր էր արդէն շատ մը հարցերով եւ հանդիստ կ'ընէր ծովահայեաց մարմարեայ պատշգամին վըրայ։ Օսման Նիզամի փաշա ծովային նախարար Չիւրիւք Սուլու Մահմուտ փաշայի կ'ըսէր․

— Եթէ այս անգամ յաջողիմ այստեղ հաւաքուածները ետ կեցնել Էտիրնէն վերագրաւելու ծրագրէն, ամենամեծ ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլամ հայրենիքիս։

Ուրիշ սենեակի մը մէջ Սայիտ Հալիմ փաշա եւ Թալէաթ ընկճուած տրամադրութեան տակ— «Ձեռին կրցած մեծամասնութիւն ձեռք ձգել գործի ձեռնարկելու համար»։ Թալէաթ կը հաւատէր թէ դրամի հարցը յաջորդ օր պիտի կարգադրուէր, Րէժիի տնօրէն Վայլի հետ տեսակցութեամբ մը։ Ճէմալ փաշա Թալէաթի հետ Րէժիի տնօրէնին հաւանութիւնը կ'առնէ մէկուկէս միլիոն ոսկիի փոխառութեան մը, պայմանով որ Րէժիի իրաւունքը տասնըհինգ տարի եւս երկարաձգուի։ Ահա բացատրութիւնը Րէժիի խնդրին որ Երեսփ. Ժողովին մէջ մեծ աղմուկ առթելով իբր Ճաւիտ պէյի մէկ ոճիրը ցոյց տրուած է։

(Շար.)

(8)

ճշդել Ժընեւի մէջ: Ֆրանսայի գլխաւոր դերը պիտի ըլլայ հաշտարար դեր մը բռնել:

Ֆրանսայի ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն ճակատ յարդարել ի նպաստ Ազգերու Դաշնակցութեան և ընդդէմ Իտալիոյ: Ընկերվարականները եւ համայնավարները կը շարունակեն ամէն օր նեղացուցիչ հարցումներ ուղղել Պ. Լավալի,—«Ճի՞շդ է որ գաղտնի խոստում տուած էք Մուսոլինիի ազատօրէն գործելու համար Եթովպիոյ մէջ»: Այս պայքարին գլուխն անցած է Պ. Լէօն Պլում: Կիսապաշտօնական աղբիւրէ կը յայտնեն թէ անցեալ յունուարին Պ. Լավալի եւ Մուսոլինիի միջեւ փոխանակուած նամակներուն մէջ կը խօսուի միայն «տնտեսապէս ազատ գործելու» մասին:

Ընկերվարականները Փարիզ հրաւիրած են Անգլիոյ ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդը, Լէնսպրի, որ ճառ մը պիտի խօսի երեքշաբթի օր:

Ֆրանսայի դիրքին վրայ վճռական ազդեցութիւն կրնայ գործել ուրիշ ազդակ մը, Փոքր Համաձայնութեան դիրքը: Երեք պետութեանց ներկայացուցիչները ժողով կը գումարեն այս միջոցին: Ժողովին փակումէն յետոյ Փարիզ պիտի գայ Եուկոսլավիոյ վարչապետը: Փոքր Համաձայնութիւնը ոչ միայն համաձայն է Ազգերու Դաշնակցութեան ուժ տալու քաղաքականութեան, այլեւ Եուկոսլաւիոյ վարչապետը տաք զգացումներ չի տածեր Իտալիոյ հանդէպ:

⁂ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդն ալ տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնէ, Ժընեւի արտակարգ ժողովին առթիւ, որ կը բացուի չորեքշաբթի օր: Առաջին առթիւ ճամբայ պիտի ելլէ Պ. Իտըն, նախ Փարիզ հանդիպելով:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Մոսկուայէն դէպի Փարիզ ճամբայ ելաւ զինուորական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Զօր. Սէտիքինի, մասնակցելու համար ֆրանսական բանակի աշնանային ռազմափորձերուն: Իսկ ֆրանսական պատուիրակութիւն մըն ալ գնաց Ուկրայնա, ուր պիտի կատարուին կարմիր բանակին ռազմափորձերը: Նշանակալից է որ կարմիր բանակին ռազմափորձերը կը կատարուին Ուկրայնայի մէջ, որովհետեւ միշտ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Գերմանիա պիտի գրաւէ Տանցիկի լեհական շրջանը, իբրեւ հատուցում տալով հողամաս մը խորհրդային Ուկրայնայէն:

Ֆրանսական եւ խորհրդային բանակներուն այս գործակցութիւնը նախատեսուած է փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրին մէջ, որ սակայն չունի բուն զինակցութեան մը հանգամանքը: Զինուորական պատուիրակութեանց փոխանակութիւնը պիտի ծառայէ աւելի սերտացնելու յարաբերութիւնները եւ փոխադարձաբար լրացնելու պակասները:

Գերմանիոյ բոլոր Հրեաները Պաղեստի՞ն պիտի փոխադրուին

Սիոնական համագումարին մէջ, հռչակաւոր գործիչ Տօքթ. Սթիֆըն Ուայզ յանձնարարեց ամբողջովին Պաղեստին փոխադրել Գերմանիոյ բոլոր Հրեաները:

Ահա իր ճառին գլխաւոր մասերը,—«Մենք այստեղ եկած չենք լացի նոր պատ մը շինելու եւ անոր տակ հրէական Սփիւռքին ողբերը արտասանելու համար: Մեր լացի պատը վերջացաւ Թէոտոր Հէրցլով (հիմնադիրը սիոնական կազմակերպութիւն): Այս համագումարը հրէական համաշխարհային ատեան մըն է ուր մենք հրէական դատը կը ներկայացնենք աշխարհին: Այս համաշխարհային հրէական ատեանը պէտք է ճշմարտօրէն զբաղի գերման-հրէական հարցով: Եթէ այս համագումարը լուռ մնայ, կրնայ կարծուիլ թէ կացութիւնը այնքան ծանր չէ որքան կը ցուցնենք, մինչդեռ կարելի չէր երեւակայել աւելի մեծ փլուզում»:

Ուրիշ բանախօս մը առաջարկեց հրէական «դեսպանութիւններ» հաստատել գլխաւոր մայրաքաղաքներու մէջ:

Ապրուստը աժանցնելու համար

Ոստիկանութիւնը հրատարակեց իր առաջին տեղեկագիրը, մսավաճառներու տրուած հրահանգներու մասին: Փարիզի եւ Սէնի 3800 մսավաճառներու եւ խոզեղէնի խանութներէն 379ին մէջ քննութիւն կատարելով, հաստատուած է թէ 220ը անմիջապէս գործադրած են օգոստոս 19ի հրահանգները, մինչեւ հարիւրին 12 զեղչ կատարելով: 159 մսավաճառներ որոնք գիները զեղչած եւ ցուցակներ կախած չէին, ոստիկանութեան կեդրոնը հրաւիրուեցան եւ ազդարարութիւններ ստացան:

⁂ Բուռն միջադէպ մը պատահեցաւ Մարսէյլի մէջ, նահանգային յանձնաժողովի գումարման պահուն: Բանուորական սենտիքաներու ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ եղած զեղչերը ժամանակաւոր են եւ կեղծ, մանաւանդ որ նոյն համեմատութեամբ կը կրճատուին աշխատավարձերը: Զուգելով որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել, ներկայացուցիչը ձգեց հեռացաւ ժողովէն, ուրիշ հինգ պատուիրակներու հետ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Աչծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան:

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի, Փրիվայի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին, Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ՌՈՄԱՆԻ «Զարդարեան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.Ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ Հայրենակցական միութիւններու:

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը

ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ (Չափ. Որբ. Միութիւն) ԳՐ. ԴԻՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգային Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ ֆրանս. նախկին պատերազմիկներու ականաւոր ներկայացուցիչ մը:

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ-ԿԱՄՊԷԹԹԱՅԻ հրապարակին նայող ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶԻ դրան ներսի կողմը ժամը 2·30ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մէթրօ կամպէթթա, օթօպիւս՝ 26-96-95 A. B O-A-P:

×

Նոյն օրը Ժան-կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ ճանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻ յիշատակին:

CONCIERGE Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի Concierge, այր եւ կին, բաւական ֆրանսերէն գիտնալնին անհրաժեշտ է: Կը տրամադրուի երկու սենեակ եւ խոհանոց: Դիմել ՅԱՌԱՋԻ վարչութեան:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Չ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՕՍԱՎԻԱՔԻՄ»Ը, Խ. Միութեան օդանաւային եւ քիմիական պաշտպանութեանց ընկերակցութիւնը, որ միլիոնաւոր անդամներ ունի, հաստատած է 113 օդանաւային կայաններ, համաձայն վերջին տեղեկագրին: Աւելի քան 30,000 սաւառնորդներ մարզանքներ կը կատարեն 2000 սաւառնակներու վրայ: Աւելի քան 800,000 նշանառուներ վկայական ստացած են:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերջին մեծ պարգեւը, երեք միլիոն ֆրանք, շահած են խումբ մը աշխատաւորներ, որոնց չորսը «Մաթէն»ի մէջ աշխատող քարտուղար և մեքենագիր կիներ:

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԱՐԿՈՆԻ, որ շատոնց ծերացած եւ ծերակուտական հռչակուած է, արտօնութիւն խնդրեց արեւելեան Ափրիկէ երթալու եւ մասնակցելու զինուորական գործողութեանց: Կ'ըսուի թէ մեծ գիտնականը խորհրդաւոր ճառագայթներ հնարած է, որոնց շնորհիւ կարելի է օդանաւերը կեցնել օդին մէջ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ մը կնքուեցաւ Խ. Միութեան եւ Իրանի կառավարութեանց միջեւ:

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՌՈՔՔՕ, որ Փաշական օրէնսգիրքը կազմած էր, մեռաւ առջի օր: Ծնած էր 1875ին: Ունի բազմաթիւ աւետրական եւ օրէնսգիտական հեղինակութիւններ: Երկար ատեն եղած է հրապարակագիր, պայքարելով ընկերվարութեան դէմ:

Պ. ՊԱՌՊԻՒՍ, Ֆրանսացի համայնավար գրագէտը, որ հիւանդացած էր Մոսկուայի մէջ, շատ ծանր վիճակի մը մատնուած է: Թոքերը բորբոքած են:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Ուրֆայի հերոսամարտի 20րդ տարեդարձին առթիւ:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ (1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ), ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Պ. Լ. ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի Առաջն. ցեղապետ Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ.,

գեղարուեստական բաժինը կը սկսի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: երգ. մեներգ, արտասանութիւն: Ջաւեշտ Հայ Արիներու կողմէ:

ՏԱՎՈՒԼ - ԶՈՒՌՆԱՅՈՎ ՊԱՐ: ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի:

ԾԱՆՕԹ.— Առաւօտուն Սէն-Լու եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՉՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽԱՌՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65,

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր. Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր.

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՈՐԹՄՈՒՆՏ, Կ. Զոր.— 300:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ.— 70:
ՖՈՆԹԷՆ, Փէփ.— 70:
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌ, Ֆար.— 30:
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Ա. Ս.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ուրֆ. Հ. Մ.— 25:
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԷՌ, Ս. Կ.— 35:
ՇԱՍ, Տէր.— 50:
ՄԷՕՏՕՆ, Յ. Սար.— 70:
ՏՈՄ ԼԷ ՄԷՆԻԼ, Ե. Թ.— 140:
ՄԱԶԱԿԱՆ, Ղուկ.— 160: Կարգադրեցինք: 1
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ա. Մ.— 140:
ՎԻԷՆ, Ա. Ա.— 40:
ՓԱՐԻԶ, Ռախ.— 15:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Եզնիկ.— 35:
ՆԻՍ, Յար.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Մ.— 140:
ՎԻԼՖՌԱՆՇ, Ն. Զ.— 210:
ՎԱԼԱՆՍ, Վ. Պապ.— 140:
ԻՒԺԻՆ, Օ. Լ.— 70:
ՆԻՍ, Բ. Գ.— 35:
ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ, Ազապ.— 35:
ՆԻՍ, Յ. Ն.— 70:
ՆԻՍ, Վարժ.— 100:
ՎԻՎԻԷ, Պ. Ք.— 140:
ՔԸՐՔ ԽԱՆ, Մ. Մ.— 40:
ՕԼՆԷՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ս. Ք.— 70:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա.— 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Յ.— 100:
ԷՔԻՒԼԻ, Յ. Թ.— 50:
ՎԵԶԻԼԻՍ, Ս. Ս.— 140: Կարգադրեցինք:
ՔՐԻՒԱԶ, Գ. Խ.— 65:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ.— 346:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի ... բնակցական Միութեան ... կան ընդհ. ժողովը այս կի... կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ... լա Փօսթի սրահին մէջ: Անդամ... ոչ-անդամ հայրենակիցներու ... կայութիւնը անհրաժեշտ է: ... կաներու թիւը մեծամասնութ... պիտի համարուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս ... պետ Նաւոեան (Արտամեւեցի) եւ իր որդին Գրիգոր, մօտ 2... րեկան:

Կարապետ կառավարական ... տօնեայ էր եւ ամուսնացած ... կամ Մաննա անունով Ռումանուհի մը հետ եւ կը բնակէր ... կարծեմ հետեւեալ հասցէին, ... Զարի Լութէռ թիւ 12, մինչեւ ... կը թղթակցէի իր հետ: Վերջերս ... մացայ թէ մեռած է: Իրենց ... ցէն գիտցողներէն կը խնդրեմ ... մացնել՝

Ohanès Navoian, Ave Bernard Pâlissy N. 1-1 ... cines, Isère (France).

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնու... թուղթի վերանորոգման արգի... խատանքի իրաւունքէ զրկուած ... հրաւիրուին իրենց անուններ... նագրել տալ Գաղթականաց Օֆի... րուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15 ... Jean Goujon.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

“ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ”

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Իշխանը հասկնալ կ'ուզէր սնտուկներուն մէջ եղածը: Մենք պատասխան կուտայինք, թէ «Կարդալու քով միայն աւետարան, ուրիշ եկեղեցական գրքեր ու խաչ կը գտնուին. իսկ ձեր կարծած իրքերը մեր քով գտնուիլը թէ ամօթ է մեզ եւ թէ մեր օրինաց՝ կրօնին եւ պարտուցը հակառակ. մեր զէնքը Աստուծոյ խօսքն է, զոր կը քարոզենք, մեր թնդանօթները Քրիստոսի խաղաղութիւնն է, զոր իր առաքեալը տուաւ: Եթէ իշխանը այս մեր խօսքերուն չը հաւատար եւ չուզեր հաւատալ մեզի, ահաւասիկ պատրաստ ենք, երբ որ կ'ուզէ՝ սնտուկներուն մէջ եղածներն իրեն կը ցուցնենք»:

Մեր այս կերպ պատասխաններուն վրայ իր պահանջմունքները կը փոխէ, աղաչաւոր կերպարանք մը առնելով անոնց, ու դարձեալ մեր Թարգմանին ձեռօք լուր կը խրկէ մեզ ըսելով. «Վաղը Կովալդին դէմ պատերազմի պիտի ելնեմ, բայց կը ցաւիմ որ պիտի ստիպուիմ այս վրայէս հին հագուստներով անոր դէմ կռուելու, որ մեծ ամօթ է մեզի: Իսկ թէ որ կարմիր նոր պատմուճաններ հագած ըլլամ, այն ժամանակ թշնամին զիս ճանչնալով չիտակ իմ վրաս կը յարձակի և իր հարուածները ինծի կ'ուղղէ, եւ իմ զօրքերս անպարտ տեղը չեն ջարդուիր»: Այս խօսքերուն ինչ արժէք ունենալնին թէպէտ եւ կը կասկածէինք, սակայն ստիպուեցանք կարմիր խուրթնիկէ նոր կնճարի մ'ալ տալ իրեն զգեստ: Նոյն գիշերը հագաւ զայն, եւ առանց մէկը տեսնելու մեր քովն եկաւ շնորհակալ ըլլալու. երեք անգամ գետինը խոնարհեցաւ գլխացնիս. ու ըսաւ. «Այս ձեր շնորհաց փոխարէն պատրաստ եմ իմ անձս ձեր անձին տեղ դնել, ու չը թողուլ որ ձեզ բնաւ վնաս մը դպչի: Եւ թէ որ վաղը կռուին մէջ մեռնելու ալ ըլլամ, մի հոգաք ամենեւին. իմ եղբօրս պատուիրած եմ որ իմ ջորիներովս մինչեւ Կալապատի երկիրը ողջ առողջ հասցընէ ձեզի»:

Մենք անոր այս յուսադրական խօսքերուն մէջ ուրիշ տեսութիւն մը կը նշմարէինք, գլխովին հակառակը իմանալով, այսինքն թէ՝ ինչ որ կ'ըսեմ եւ ու կը խոստանամ՝ սուտ են. թէեւ ճշմարիտ ալ ըլլան, դարձեալ ձեզի ազատութիւն չըկայ այս լեռնէն՝ առանց կողոպտուելու ու ձեր սնտուկներուն մէջ եղածները պարպուելու: Այս մեր կարծիքները անհիմն չէին, բայց իրեն չէինք յայտներ: Իշխանը նոյն գիշերը տեղը դառնալէն զկնի՝ փոքր ատենով մը մեղրագինի խրկեց մեզի, ի նշան իր գոհունակութեանը:

Հետեւեալ օրը պատերազմի ելնելու պատրաստուողը եւ ոչ տանը դռնէն դուրս ելաւ, այլ արբեցութեան տալով զինքը՝ տկարութիւն մըն ալ եկաւ վրան:

Թըրսօ — Կովալդի իշխանին իր բանակը շուտով ետ դարձնելով հեռանալը կրկին վերադառնալու մօտ է եղեր: Գետի մը քով կ'երթայ իր բանակին բոլոր ծանրութիւնները եւ զօրքերուն կանայքն ու աղաքը թող տալով, տասն եւ հինգ օրէն նորէն կու գայ ու առջի տեղը բանակը կը դնէ, որ երկու ամպաներուն մէջ տեղուանքը կ'ընկնար:

Հոն հասնելուն հրաւէր կը կարդայ բոլոր ձորագիւղացւոց՝ որ Արպ'ամպայի ստորոտը եւ ներսի կողմերը հաստատուած էին, որպէսզի զան անձնատուր ըլլան իրեն. սանոք թէպէտ եւ սիրով կ'ուզէին հնազանդիլ Կովալդին, բայց Թէոդորոսի ապագայն չը գիտնալնուն եւ անկէ կասկածելնուն՝ քիչ մը կը դժուարանային. բայց վերջապէս եկան անձնատուր եղան, եւ Կովալդի իւրաքանչիւր գեղերուն Շէխերը փոխելով եւ իր կողմէն ուրիշ Շէխեր դնելով եւ անոնցմէ յափշտակած աւարներուն մէկ մասն ալ իրենց դարձնելով կը խրկէր ետ դառնալ տուներնին:

Այսպէս Ճըլկայի չորս կողմերը եւ բոլոր ամրութիւնները գրեթէ գրաւեց, եւ հարաւային սահմանագլուխն ալ, ուր տեղ է Տակուա քաղաքը, Տեառէ-Պըրու անունով մէկը խրկեց զինեալ մարդիկներով՝ որ հոն պաշտպանէ:

Կովալդի իշխանին երկրորդ անգամ դառնալ գալուն՝ գիւղացոցմէ ոչ ոք փութաց մեր իշխանին քով գալու եւ լեռը պաշտպանելու. այլ ընդ հակառակը ձեռքի տակէ Կովալդի իշխանին մարդ խրկելով՝ անոր հնազանդելու խօսք կուտային, միայն թէ աւարառութենէ ետ կենայ եւ տուներնին տեղերնին չայրէ:

Արպ'ամպայի իշխանը երբ տեսաւ որ գիւղացիք իրեն քովն ալ չեն գար և ժողովիր, վախնալով որ չըլլայ թէ ձեռք ընկնի, փախաւ եկաւ Ըսար-Ամպա իր 150ի չափ մարդիկներովը, իր հետ էր նաեւ Կըմպ լեռան իշխանը հարիւրի չափ զօրքով: Ասոնք մեր Թեւեմմա իշխանին հետ միանալով դացին լեռանը արեւմտեան կողմը, որուն գիմացն էր Ընչաթ—Ամպան(*), ելան անոր վրայ, որպէս թէ անկէ պաշտպանեն մեր լեռը երբ թշնամեաց զօրքերը այն պահակէն ներս յարձակելու ըլլան: Այն օրը միմիայն մեր լեռան ստորոտն եղած տուները այրեցին, եւ գիւղացւոց հոն պահած տաւարները քշեցին տարին:

Կովալդին կողմէն մէկ անգամ միայն յարձակում ընելու փորձ փորձուեցաւ. բայց վերէն անոնց վրայ գլորուած ահագին քարերուն սարսափելի ձայներէն եւ կոտրտուելով վար թափելէն եւ հրացաններ պարպ... թողուն փախան: Մենք ահուդող... ընկղմած առ Աստուած կ'աղաղակ... որ ազատէ զմեզ այն դառն ժամ...

Վասն զի՝ եթէ թշնամին ... թեամբ ներս յարձակելու ըլլայ, ... լեռը պիտի կողոպտէ, եւ զմեզ ... րէ մերկիկ պիտի թողու, ինչպ... րենց սովորութիւն է. ոչ ... եւ ոչ պաղատանք օգուտ մը կ... րովհետեւ սրով առնուած տեղ... րաց թալանելուն եւ ոչ իրենց ... նը կրնայ իրաւամբ դէմ դնել:

Այս սարսափ ձգող դէպքերը ... բեւակայութեան մէջ բերելով, ... տասուալից աչքով Աստուծոյ ... ընկնելով անոր ամենակարող ... թիւնը կը խնդրէինք:

Այս խռովալից ժամանակի ... մա իշխանը մեր սնտուկները ... ցած:

(Շար...)

(*) Ընչաթ — Ամպա կը նշանակէ՝ Ամրոց փայտից, վասնզի շատ ծառեր կան հոն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ ... Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» ...
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ...
Գ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 31 Août 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2897

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնէ մը ի վեր արտասահմանի մամուլը չափազանց շատ կը զբաղի էջմիածինով։ Եւ երկու տարբեր ուղղութեամբ։

Մէկ ճակատը կը կազմեն «Հայաստանասէր»ները։ Միւսը՝ Դաշնակցականները, ինչպէս եւ քիչ–շատ անկախ, գիտակից եւ [illegible] խմբակցութիւններ ու թերթեր։

Առաջին ճակատը այս հարցին մէջ ալ կը գործէ մէկ հիմնական ուղղութեամբ, — ծափ ու ծնծղայ եւ ովսաննա, ամէն անգամ որ էջմիածինը ելոյթ մը կը փորձէ գաղութներու ինքնավարութեան դէմ, ի փառս վեղարի տիրապետութեան կամ Երեւանի ոտնձգութեանց։

Ի՛նչ կ՚ուզէ թող տնօրինէ «Ամենայն Հայոց»ը, այդ ճակատին հետեւորդները պատրաստ են աչքերը գոց ողջունելու եւ տարփողելու, կը բաւէ որ կոնդակը ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունենայ Դաշնակցութեան հետ։

Այսպէս, անոնք թեւեր առին ու թռան — մինչեւ այսօր ալ կը թռին — երբ էջմիածինը դիրք բռնեց Մ. Նահանգներու ծանօթ վէճերուն մէջ, հայրապետական շանթեր արձակելով եւ այլանդակ, հակաժողովրդական միջամտութիւններ կատարելով։

Անոնց ոտքերը գետնէն կտրեցան, երբ նոյն էջմիածինը կոնդակ մը փութացուց ազգային խորհրդանշանի գործածութեան արգելքի մասին, — թէեւ ինքն իսկ օրհնած էր զայն, երբ ուրի՛շ հովեր կը փչէին։

Եւ անոնք իմաստութեան գերագոյն դափնին շնորհեցին Խորէն Ա.ի, երբ ան, գիտակցաբար կամ հակառակ իր կամքին, կ՚արհամարհէր սահմանադրական օրէնքներն ու տարրական արդարութեան բոլոր կանոնները, «հայրապետահաստատ» առաջնորդներ, տեղապահներ և ազգ. վարչութիւններ ստեղծելով աջ ու ձախ։

Եւ այս բոլորը՝ մօտէն, շատ մօտէն գիտնալով հանդերձ էջմիածնի այսօրուան կարգուսարքը եւ կաթողիկոսին իրական վիճակը, ճանչնալով անոր կողքին եւ գլխուն թառած անորակելի զաւազիրները, վեղարաւոր թէ անվեղար։

Արժէք չունին այդ բոլորը, կը բաւէ որ էջմիածինն ալ, շնորհիւ իր աւանդական հեղինակութեան, ջուր հոսեցնէ իրենց ջրաղացին մէջ, ջլատելու համար որ եւ է ինքնավար եւ գործօն կազմակերպութիւն՝ արտասահմանի մէջ։

Եթէ ուրիշ ամէն բան մէկդի դնէինք, միայն Մարսէյլի, Յունաստանի կամ Իրաքի պարագաները, կամ կաթող. նուիրակին ձախաւեր ձեռնարկները բաւական էին, համոզուելու համար։

Այդ ճակատը անշուշտ նոյն ցնծութեամբ գոհաբանական տաղեր պիտի հիւսէ, եթէ կաթող. նուիրակը վաղը Երուսաղէմ եւ Անթիլիաս հանդիպելով, մէկ պատրիարքի, երկու կաթողիկոսներու եւ քանի մը եպիսկոպոսներու հետ համախորհուրդ, օրէնքի վերածէ էջմիածնի չորս պատերուն մէջ մշակուած «ազգային – եկեղեցական Սահմանադրութիւնը»։ Այսինքն, եթէ անգամ մը եւս թաղէ բուն ազգային Սահմանադրութիւնը եւ ուրիշ ինչ որ ունինք իբրեւ կազմական–կանոնագիր՝ գաղութներու մէջ, մենք մեզի համար։

Միւս ճակատը — դաշնակցական կամ անկախ — ի զուր կը ջանայ լուսաբանել, բողոքել կամ խելքի կանչել քնացողներն ու զաւազիրները։

Խօսելով միայն մեր պաշտօնակիցներու մասին, կը գտնենք որ երբեմն չափազանց կը խրին այս անելին մէջ։

Անշուշտ անոր համար որ, չափէն աւելի կարեւորութիւն կու տան էջմիածնի վարկին ու դերին։

Վերջերս այդպիսի թիւրիմացութեան մը մատնուած էր Աթէնքի «Նոր Օր»ը։

Բացատրելով Հայ. Եկեղեցւոյ դերը՝ իբրեւ ազգային–քաղաքական ազդակ, ափսոսալով էջմիածնի անկումը՝ վերջին տարիներու ընթացքին, մեր պաշտօնակիցը կ՚աղաղակէր.

— «Հազար անգամ աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ Խորէն կաթողիկոս խորհրդային իշխանութեան դաւերուն դէմ ծառանալով, լքէր էջմիածինը եւ ապաստանէր արտասահման, շարունակելու համար իր նախորդներու պատմական առաքելութիւնը։

«Հայաստանեայց եկեղեցին կեդրոն փոխելով, ոչինչ պիտի կորսնցնէր իր [illegible] եւ հեղինակութենէն։ Ընդհակառակն, շրջապատուած ամբողջ ժողովուրդէն, իբր տարագիր եկեղեցի, պիտի պաշտուէր ու յարգուէր յաւիտեանս յաւիտենից»։ (Նոր Օր, 23 օգոստոս)։

Աւելորդ կը համարենք ըստ էութեան քննել «կաթողիկոս փախցնելու» այս առաջարկը։

Մեզ երբեք չի խանդավառեր, նաեւ, այդպիսի տարագիրէ մը պաշտուած հմայքը։

Այս միամտութեան առթիւ ալ, միայն մէկ հիմնական խնդիր կը զբաղեցնէ մեր միտքը, — Ուրեմն դարձեալ կաթողիկոսներու հեղինակութեա՞ն կը կառչինք, վարելու համար մեր ճակատագիրը։ Այս պարագային՝ «մեր տունին գործերը»։

Եթէ «Ամենայն Հայոց»ը էջմիածնի մէջ արգելափակուած ըլլալով ծուռ եւ անխորհուրդ գործեր կը կատարէ, աւելին կրնայ կատարել արտասահմանի մէջ ալ։

Վկայ՝ Կիլիկիոյ գոյքը եւ Երուսաղէմը։ Նոյն իսկ Յունաստանի հռչակաւոր «Գարապէտեան»ն, Մաղլըմեան։

Հարցը այս է, — մենք ինչո՞ւ այսքան պիտի անճրկէինք, մեր պահանջներուն համաձայն կազմակերպութիւններ ստեղծելու, եւ զանոնք իր բուն դերին մէջ պահելու համար։ Սկսելով կաթողիկոսներէն եւ պատրիարքներէն։

Կը խանգարե՞ն մեր գործերը։

Ի՞նչ ընենք, — պայքար է, պիտի տանինք։ Բաւական է որ գիտնանք թէ ո՛րոնք են գաղութներու ինքնապաշտպանութեան ամէնէն առողջ եւ ամուր ազդակները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԴԺԳՈՀ ԻՏԱԼԻՈՅ ԲՌՆԱԾ ԴԻՐՔԷՆ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵ՞Ր ՊԱՀԱՆՋՈՒԱԾ ԵՆ

ԾՈՎԱՅԻՆ ԵՒ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԵԾ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Հակառակ Մուսոլինիի բարեկամական հաւաստիքներուն եւ այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցին, Լոնտոնի մէջ կը տիրապետեն յոռետես տրամադրութիւնները։ Իտալիոյ դահլիճին պաշտօնական զեկոյցը պաղ ընդունելութիւն գտաւ Լոնտոնի մէջ։ Թէ պաշտօնական շրջանակները եւ թէ մամուլը կը շեշտեն թէ վէճը Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ չէ, այլ Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ, որ Անգլիոյ քաղաքականութեան անկիւնաքարը կազմած է պատերազմէն ի վեր։ Այս տեսակէտէն, Իտալիոյ արտակարգ նախարարական խորհուրդին զեկոյցը աւելի բարենշան չէ քան Մուսոլինիի նախորդ յայտարարութիւնները։ Հետեւաբար, Անգլիոյ համար շատ աւելի բացառիկ եւ ծանրակշիռ հանգամանք ունի Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը, որ կը բացուի յառաջիկայ շաբթու, 4 սեպտեմբեր։ Նկատի առնելով այս պարագան, Անգլիոյ վարչապետը նորէն պիտի ընդհատէ իր արձակուրդը եւ Լոնտոն պիտի վերադառնայ յառաջիկայ շաբթու, փոխանակ սեպտեմբերի կէսուն, ինչպէս ծրագրած էր։ Իտալական զեկոյցը կ՚ըսէր թէ պիտի յարգուին Անգլիոյ կայսերական շահերը։ Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց այս յայտարարութիւնը, սակայն դիտել կուտան թէ ներկայ տագնապին մէջ այդ շահերը երկրորդական արժէք ունին։

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը անստոյգ է։ Հակառակ տիրող լռութեան, իրազեկ շրջանակներ կը պնդեն թէ անգլիական կառավարութիւնը կարգ մը լուսաբանութիւններ պահանջած է Իտալիայէն, առջի օրուան զեկոյցի մասին։ Այս լուրը պաշտօնապէս ոչ հաստատուեցաւ, ոչ ալ հերքուեցաւ, բայց կը հաստատուի տարբեր աղբիւրներէ։ Անգլ. կառավարութիւնը կ՚ուզէ մանաւորապէս ճշդել թէ Իտալիա ինչպէս կ՚ըմբռնէ Անգլիոյ շահերը՝ արեւելեան Ափրիկէի մէջ։

Անգլիոյ այս վերապահ դիրքը սրտնեղութիւն կը պատճառէ Հռոմի մէջ։ Իտալացիները կը յուսային թէ քանի որ Մուսոլինի կը ճանչնայ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը եւ ապահովութիւններ կու տայ Անգլիոյ շահերու մասին, այլեւս պատճառ չկայ որ անգլիական կառավարութիւնը ընդդիմանայ Իտալիոյ ծրագիրներուն։ Մինչդեռ, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ տեսակէտի խոր տարբերութիւններ կան երկու պետութեանց միջեւ։ Իտալիա միշտ կը մերժէ որ եւ է կարգադրութիւն որ իրեն չի տար զինուորական եւ քաղաքական հսկողութիւն՝ Հապէշիստանի վրայ։ Մուսոլինի Ժընեւի ժողովին մասնակցելով հանդերձ, չէ հրաժարած այս ծրագրէն։ Ուրեմն, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ տեսակէտները եւ յարաբերութիւններն ալ կը մնան նոյն վիճակին մէջ։

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՆՈՐ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՎ...

Փարիզի անգլիական եւ իտալական դեսպանները առջի օր կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցան Պ. Լավալի հետ, որ անգամ մը եւս պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները։ Այս բոլոր տեսակցութիւնները տեղեկատու հանգամանք ունէին (ինֆորմացիոն բնոյթ?)։ Կը հաստատուի թէ Իտըն, Ազգերու Դաշնակցութեան անգլիական ներկայացուցիչը, Փարիզ պիտի հանդիպի, Ժընեւ երթալէ առաջ։

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա ծովային եւ օդանաւային մեծ ռազմափորձեր կը սարքէ Միջերկրականի մէջ, իբրեւ պատասխան անգլիական մարտանաւերու Սուէզ առաքման եւ բողոքելու համար ծրագրուած պատժական տնօրինութեանց դէմ։

Այս ծրագիրը կազմուած է նախարարական արտակարգ նիստին մէջ, որ գումարուեցաւ ռազմափորձերու դաշտին վրայ եւ ուր այլապէս ծանր որոշումներ տրուած էին։ Իտալիա մէկ ձեռքով իր զօրքը պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, միւսով պիտի փորձէ ապացուցանել թէ պատրաստ է որ եւ է պատահականութեան հանդէպ։

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, 60ի չափ սուզանաւեր հրաման ստացած են պատրաստ գտնուիլ ծովային ռազմափորձերու համար, մեկնելով Սիկիլիոյ հարաւակողմէն, այսինքն Մալթայի մօտերէն։ Միեւնոյն ատեն օդանաւային կարեւոր համախմբումներ պիտի կատարուին Սիկիլիոյ ափերուն վրայ։

⁂ Իտալական կառավարութիւնը 100,000 զոյգ զինուորական կօշիկ ապսպրեց անգլիական գործարանի մը։ Իսկ հարաւային Ափրիկէի մէջ գնած են աւելի քան հազար ջորի։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԷՆ

Ատտիս – Աբէպայէն կը հեռագրեն օգոստոս 8 թուականով.—

Վերջին երեք ամիսներու ընթացքին Իտալացիները հանդարտօրէն կը հեռանան Ատտիս – Աբէպայէն, բայց ընդհանուր արտագաղթ չէ պատահած որ եւ է ատեն։ Դեսպանատունը կ՚ըսէ թէ ամբողջովին հեռանալու հրաման չէ տրուած, սակայն Իտալացիներու մեծ մասը մեկնած է։ Դեսպանատան պահակներուն թիւը աւելցած է մէկ երրորդ համեմատութեամբ, իսկ պաշտօնեաներու գրեթէ բոլոր կիներն ու զաւակները հեռացած են։ Մնացեալ երկուքը պիտի մեկնին այս շաբթու։ Հիւանդանոցին մէջ ծառայող իտալացի բժիշկ մը եւ քանի մը հիւանդապահներ եւս պիտի հեռանան։ Միեւնոյն ատեն կ՚ուզեն գաղթել շատ մը իտալահպատակ Յոյներ, բայց գործ եւ կալուած ունենալով կը ձգձգեն։ Առ այժմ կը մնան մօտ 50 իտալահպատակներ, մեծ մասով յունածին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՂՏԸ ԵՒ ...
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Անգլիական քոլէճներէն մէկուն մէջ, երեք ուսանողներու հրահանգ կը տրուի գրել ուսումնասիրութիւն մը... ուղտին մասին։

Ուսանողներէն մին Անգլիացի էր։

Ճամբայ կ՚ելլէ դէպի արաբական անապատները, կը հետեւի ուղտերու կարաւաններուն, կը քննէ, կը դիտէ, կը զննէ եւ կը վերադառնայ վարժարան։ Նիւթը պատրաստ էր.— *Ուղտը եւ փոխադրութեան միջոցները անապատներու մէջ։*

Երկրորդ ուսանողը Գերմանացի էր։

Կը մեկնի Ափրիկեան տափաստանները, կ՚ուսումնասիրէ ուղտին ուժը, համբերութիւնը, դիմացկունութիւնը ու կը վերադառնայ վարժարան։ Նիւթը պատրաստ էր.— *Ուղտը եւ իր ուժին օգտագործումը։*

Երրորդ ուսանողը Հայ էր։

Կը մտնէ սենեակը, կը փակէ դուռն ու պատուհանները, երկա՜ր կը խորհրդածէ։ Շաբաթ մը վերջ՝ նիւթը պատրաստ էր.

— *Ուղտը եւ... Հայկական Հարցը։*

×

Մտածեցի հայ ուսանողին մասին, երբ Միջերկրականէն դէպի Փարիզ՝ երկաթուղիին վրայ հանդիպեցայ երախաներու խումբերու, որոնք կը վերադառնային արձակուրդէն։

Արեւը կը խաղար անոնց մորթին վրայ, որ պղնձի գոյն էր առած։ Շէն – շող եւ ուրախ, կը նստէին անոնք վագոններուն մէջ։ Ի՜նչ բոյներ դուրս թափեր էին անոնք, պարպեր յոգնութեան մաղձը, մարմինով թեթեւցեր, հոգիով մաքրուեր։

Եւ յանկարծ սկսայ մտածել մեր մասին, — թափառակա՜ն, հայրենազուրկ, լքուած։ Եթէ մե՛նք ալ հող ունենայինք մեր ոտքերուն տակ, — ինչե՛ր, ինչե՛ր պիտի կարենայինք ընել։

Եւ երախաներու արձակուրդի շաբաթը դիտելով, սկսայ խորհրդածել... հայկական դատի մասին։

Յետոյ յիշեցի վերի մանրավէպը եւ ծիծաղեցայ։ Նոյնիսկ ձայն մը լսեցի ներսէս, որ կ՚ըսէր.—

— Ա՛յ տղայ, քեզի՛ է խօսքս, քեզի՛ եւ քու ցեղակիցներուդ։ Արձակուրդի շրջան է, բնութիւնը արեւին է բացեր իր սիրտը, երախաները կը լողան ճառագայթներու եւ ջուրերու մէջ, իսկ դո՞ւք։ Ամբողջ բնութիւնը կ՚աշխատի պարպել իր թոյները, իսկ դո՞ւք։ Սեւ մտածումներով, քէներով, կռիւներով, վէճերով, թշնամութեամբ բա՛ւ է որ թունաւորեցիք ձեր հոգիները։ Արձակուրդի շրջան է, դադար առէք քիչ մը եւ պարպեցէք ձեր հոգին այն թոյներէն, որ տարուան մը (կ՚ուզէի ըսել տարիներու) ընթացքին կուտակուեցան ձեր ներսը։ Այո՛, արձակուրդ տուէք ձեզի, դադար տուէք ձեր կռիւներուն, եւ պահ մը պարպեցէք ձեր թոյները, որպէսզի սրբանայ, ներմկնայ եւ կազդուրուի ձեր հոգին։

Արձակո՛ւրդ, մաքրելու համար հոգեկան թոյները։

Դադա՛ր, կազդուրուելու համար անմիտ կռիւներու խոնջէնքէն վերջ։

— Բայց, այդ պարագային, ո՞վ պիտի գրէ *Ուղտը եւ... Հայկական Հարցը։*

ԱՐԱՋ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԱՄՈՒԼԻՆ ՄԱՀԱՑՈՒ ԱՐԿԱԾԸ

Ի՞նչպէս մեռաւ երիտասարդ թագուհին

Երէկ հաղորդած էինք Պելժիոյ արքայական ամոլին արկածը, որուն հետեւանքով թագուհին մեռաւ, իսկ թագաւորը բաւական ծանր վէրքեր ստացաւ։ Ամբողջ Պելժիան սուգի մատնուած է այս եղերական դէպքին հետեւանքով, մանաւանդ որ, հազիւ երկու տարի առաջ, 1934 փետրուար 17ին, նոյնպէս արկածի մը զոհ գնաց Ալպէռ թագաւորը, լեռնարշաւի մը ատեն։

Բոլոր թերթերը սրտակեղեք մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն այս նոր արկածի մասին, որ պատահեցաւ հետեւեալ պարագաներուն մէջ.—

Թագաւորն ու թագուհին վերջերս օդափոխութեան գացած էին Զուիցերիա։ Հինգշաբթի առտու ինքնաշարժ մը նստելով, ճամբայ կ՚ելլեն դէպի Քիւսնախթ։ Կառավարն էր՝ նոյնինքն Լէոփոլտ թագաւորը, իսկ շարժավարը նստած էր անկիւն մը։ Ետեւէն ուրիշ կառք մը կը հետեւէր, ուր նստած էին թագաւորին թիկնապահը եւ գաղտնի ոստիկան մը։

Արքայական ամոլին ինքնաշարժը կը սուրար թաց եւ լպրծուն գետնին վրայ, դէպի լճափ։ Շատ լաւ տրամադրութեան մէջ էին երկուքն ալ։ Յանկարծ թագուհին քարտէս մը հանեց եւ ծունկերուն վրայ դնելով, կէտ մը մատնանշեց.— «Ի՞նչպէս կ՚ըլլար եթէ հոս երթայինք»։ Թագաւորը գլուխը դարձուց վայրկեան մը, կառքը սկսաւ դէպի աջ սահիլ կամաց – կամաց։ Այդ վայրին մէջ ճամբան կը փակէ քսան սանթիմեթր բարձրութեամբ վանդակորմ մը, երկարաձգուելով մինչեւ 50 մեթր։ Թագաւորը փորձեց շիտակ ճամբուն վրայ բերել կառքը, բայց ուշ էր։ Անիւները կը սահէին, կը թաւալէին թաց խոտին վրայ։ Եւ ահա ինքնաշարժը գնաց դի–նովի մը պէս զարնուեցաւ ծառի մը։ Թագուհին դուրս նետուեցաւ ցնցումին ուժգնութենէն եւ գլուխը զարնուեցաւ ծառի կոճղին։ Ինքնաշարժը կը շարունակէր սուրալ, տատանելով աջ ու ձախ։ Վերջապէս երկրորդ ծառի մը զարնուելով լճէն տասը մեթր ասդին, գնաց խրեցաւ եղէգնուտին մէջ։ Թագաւորն ու շարժավարը ցնցուած՝ իրենց վէրքերէն, դուրս նետուեցան եւ գացին թագուհին փնտռելու։ Քսան մեթր անդին, փռուած էր մարդկային մարմին մը։ Թագուհին էր, արդէն հոգեվարք։ Հակառակ իր արիւնլուայ դէմքին, թագաւորը վերցուց գրկեց իր կողակիցը, ի զուր օգնութիւն աղաղակելով։ Թագուհին պահ մը բացաւ աչքերը, փորձեց բառ մը արտասանել, յետոյ սկսաւ հեւալ եւ յաւիտենապէս փակեց աչքերը։

Թագաւորը, խելայեղ, անվերջ կը համբուրէր դիակը։ Այդ պահուն հասաւ թիկնապահին կառքը, իսկ շարժավարը քաղաք վազած էր օգնութիւն խնդրելու։ Թագաւորը հազիւ քանի մը բառ կրցաւ արտասանել եւ վիշտէն ու իր իսկ ստացած վէրքերէն խորտակուած, սկսաւ լալ։ (Վիրաւորուած էր դէմքէն, վերին շրթունքէն եւ ղաստակէն)։ Թագուհիին մարմինը անմիջապէս փոխադրուեցաւ Քիւսնախթ, ուր բժիշկը հաստատեց մահը։ Պելժիոյ վարչապետը օդանաւով հասաւ Զուիցերիա, եւ հանգուցեալին մարմինը երէկ իսկ փոխադրուեցաւ Պրիւսէլ, ընկերակցութեամբ երիտասարդ եւ վշտաբեկ թագաւորին։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԵՒՆ ԹԻ ՃԵՐՄԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Հապէշիստանի եւ Իտալիոյ վէճը, որ համաձայն կարգ մը անգլիական թերթերու կարծիքին, պատերազմի մը կրնայ յանգիլ յառաջիկայ քանի մը շաբաթներու ընթացքին, ուղղակի կապ չունի հայ ժողովուրդին քաղաքական դատին հետ: Նէկուսին հայրենիքը սահմանակից չէ մեր հայրենիքին, իսկ Մուսոլինիի վտանգաւոր ձեռնարկը որեւէ ակնկալութիւն չի կրնար ներշնչել մեզի: Գոնէ առայժմ: Մենք պարզապէս կը հետեւինք օրուան դէպքերուն, մեր քաղաքական փորձառութիւններուն վրայ բան մը աւելցնելու եւ «դաստիարակուելու» համար:

Այդ տեսակէտէն, աւելորդ չեմ նկատեր Յառաջի ընթերցողներուն ներկայացնել երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութեանց պատմութիւնը՝ ընդհանուր գիծերով:

Ահաւասիկ նիւթերս. —

1. Իտալիան ու Հապէշիստանը պատերազմէն առաջ:

2. Հապէշիստանի միջազգային դիրքը:

3. Հապէշիստանի ներքին կացութիւնը:

4. Եւրոպա եւ Հապէշիստան:

5. Վալ Վալի վէճը եւ դիւանագիտական բանակցութիւնները անցեալ դեկտեմբերէն մինչեւ այսօր՝ օրը օրին:

×

1. Իտալացիները առաջին անգամ Էրիթրէան գնեցին տեղացի սուլթանէ մը 1869ին, իսկ Սօմալին «վարձու» առին Զանզիպարի սուլթանէն, 1892ին:

Եւրոպական պետութեան մը անմիջական դրացնութիւնը հաճելի չէր անշուշտ Հապէշիստանի Յովհաննէս թագաւորին:

Սակայն եւ այնպէս երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բարեկամական էին իննըսունական թուականներուն սկիզբը, երբ Հապէշիստանի գահը բարձրացաւ Մենելիք կայսրը (1889) շնորհիւ, թերեւս, Իտալացիներու օժանդակութեան: Մենելիք ուժեղ անհատականութեան տէր մէկն էր եւ կրցաւ քանի մը տարուան մէջ իր տիրապետութեան տակ առնել տեղացի իշխանները: Կանոնաւոր բանակ ունէր ան:

Երկրին ներքին կացութիւնը բարւոքելէ յետոյ, Մենելիք բանակցութիւններ վարեց Հռոմի հետ՝ իր քաղաքական դիրքը հաստատ հիմերու վրայ դնելու եւ ապահովութիւններ ստանալու համար: Այդ բանակցութիւնները յանգեցան Ուչիալիի դաշնագրին, որ ստորագրուեցաւ 1889ին:

Մօտ քառասուն տարիէ ի վեր Իտալիա եւ Հապէշիստան վէճ ունին այդ դաշնագրին տրամադրութիւններուն մասին, որովհետեւ, յայտնի է թէ, անոր ամհարերէն թարգմանութիւնը չի համապատասխաներ միշտ իտալերէն բնագրին: Շատ անգամ երկդիմի է այս կամ այն յօդուածին իմաստը:

Իտալացիները կը պնդէին թէ դաշնագիրը Թեւարկութեան իրաւունք կուտայ իրենց, որովհետեւ Մենելիք «յանձն կ'առնէր Հռոմի կառավարութեան կարծիքը հարցնել այն պարագային երբ բանակցութեանց պիտի սկսէր օտար պետութիւններու հետ»:

Իր հայրենիքին բացարձակ անկախութիւնը ամէն գնով պահպանելու նպատակով, Մենելիքի կատարած աշխատանքները բարիք չէին խոստանար Հռոմի վարիչներուն: Այնպէս որ այդ դիւանագիտական վէճերուն ընթացքին իտալական զօրագունդ մը անցաւ հիւսիսային Հապէշիստանի սահմանը, իբրեւ ազդարարութիւն: Մենելիք առանց ժամավաճառ ըլլալու, «պատռեց» վերոյիշեալ դաշնագիրը:

Իտալացիները շարունակեցին իրենց յառաջխաղացումը: Անակնկալ եւ ամօթալի պարտութիւն մը կը սպասէր իրենց: 1896ի Մարտին ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ Ատովայի մէջ, ուր Հապէշներու հարիւր հազարնոց բանակը ջարդուփշուր ըրաւ իտալական զօրագունդը (14,500 հոգի): Նոր դաշնագիր մը կնքուեցաւ Ատիս Ապապայի մէջ, նախորդը ջնջուեցաւ եւ Իտալիա պաշտօնապէս ճանչցաւ Հապէշիստանի բացարձակ անկախութիւնը:

1896էն մինչեւ 1908 Մենելիք զանազան բախումներ ունեցաւ ըմբոստ ցեղապետներու հետ որոնց մեծ մասը պարտուեցան իր կանոնաւոր բանակին առջեւ, իսկ միւսները տեղական ինքնավարութիւն ստացան՝ տարեկան տուրք մը եւ զինուորական օժանդակութիւն խոստանալով իրենց վեհապետին: Այդ տասներկու տարիներու ընթացքին կայսրը բարեկամաբար լուծեց սահմանային վէճերը Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ, որոնց գաղթավայրերը չորս կողմէն կը շրջապատեն իր հայրենիքը:

Քաղաքական ու հողային վէճերու կարգադրութենէն յետոյ, պետութիւնները առեւտրական ու տնտեսական բանակցութեանց սկսան Հապէշիստանի հետ:

Ֆրանսական ընկերութիւն մը 99 տարուան մենաշնորհ ստացաւ 1894ին Ճիպութիէն Հարար երկաթուղի մը շինելու համար: 1902ին դրուեցաւ առաջին գիծը՝ 306 քիլոմէթր, որուն 90 քիլոմէթրը կ'անցնի Ֆրանսական Սօմալիէն:

Սակայն ընկերութեան նիւթական միջոցները սահմանափակ էին. աջակցութիւն խնդրեցին անգլիացի դրամատէրներէն: Այդ դիմումը իրար անցում յառաջ բերաւ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, այն ատիճան որ կառավարութիւնը ստիպուած՝ պայմանագրութիւն մը կնքեց ընկերութեան հետ (6 փետր. 1902) եւ յանձն առաւ տարեկան կէս միլիոն ֆրանքի նպաստ մը յատկացնել այդ ձեռնարկին՝ յիսուն տարուան համար:

Մենելիք նախ մերժեց վաւերացնել այդ պայմանագրութիւնը, քանի որ առեւտրական հիմնարկութիւն մը իր երկրին մէջ օտար պետութեան մը հակակշռին պիտի ենթարկուէր: Երկար չտեւեց, սակայն, այդ մերժումը եւ 1904ին արտօնեց գծին երկարաձգումը մինչեւ Ատիս Ապապա: Ընկերութիւնը շինութեան ձեռնարկեց 1909ին: 1917ին Հապէշիստանը արդէն ունէր 766 քիլոմեթր երկաթուղի: 1906ին երեք «խնամակալ» պետութիւնները համաձայնութիւն գոյացուցին եւ արտօնութիւն տուին ընկերութեան որպէսզի ապագային գիծը երկարէ մինչեւ Սուտան և մինչեւ Էրիթրէա: Այդ գիծերը շինուած չեն տակաւին: 1891 — 1894 Անգլիա եւ Իտալիա համերաշխաբար «ազդեցութեան գօտիներու բաժնեցին» Հապէշիստանը: Լոնտոնի հաւանութեամբ երկիրը գրեթէ ամբողջութեամբ կը յանձնուէր Իտալիոյ հոգատարութեան, բայց 1902ին Մեծն Բրիտանիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ կնքուած նոր դաշնագիր մը կարգ մը առանձնաշնորհներ կը վերապահէր Անգլիոյ, այն հողերուն վրայ որոնք արդէն իսկ «յանձնուած էին» Իտալացիներուն: Այսպէս, Հապէշիստան յանձն կ'առնէր. Ա. — Որ եւ է շինութեամբ չփոխել Ցանա լճին, Սօպաթի եւ Կապոյտ Նեղոսի ջուրերուն ընթացքը, Բ. — Արտօնել որ Անգլիան Հապէշիստանի ճամբով երկաթուղի մը շինէ Սուտանէն Ուկանտա:

Վերոյիշեալ 1906ի համաձայնագրով երեք մեծ պետութիւնները հետեւեալ ապահովութիւնները կուտային Հապէշիստանին. —

Անգլիա, Ֆրանսա, եւ Իտալիա չպիտի միջամտեն Հապէշիստանի ներքին խնդիրներուն: Խռովութեան մը պարագային միջոցներ ձեռք պիտի առնեն միմիայն իրենց դեսպանատուներուն եւ հպատակներուն պաշտպանութեան համար:

Եթէ երկրին անդորրութիւնը վրդովուի, պետութիւնները միջոցներ ձեռք պիտի առնեն Հապէշիստանի հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորելու համար:

Պայմանագիր պետութիւնները պիտի գործակցին պաշտպանելու համար. — Ա. — Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի շահերը Նեղոսի աւազանին մէջ:

Բ. — Իտալիոյ շահերը Էրիթրէայի եւ Սօմալիի մէջ:

Գ. — Ֆրանսայի շահերը Սօմալիի ինչպէս նաեւ երկաթուղիի գծին համար անհրաժեշտ նկատուած «գօտիին» մէջ:

Այս կարեւոր դաշնագիրը ի զօրու է տակաւին:

Մենելիք սահմանային վէճերը կարգադրելու համար ստորագրեց ութ տարբեր դաշնագիրներ — 1897ի մարտին Ֆրանսայի հետ. 1897ի մայիսին, 1902ի մայիսին եւ 1907ի դեկտեմբերին Մեծն Բրիտանիոյ հետ. 1900ի յուլիսին եւ 1908ի մայիսին (երկու անգամ) Իտալիոյ հետ իսկ 1902ի մայիսին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

«ՀԱՅՈՑ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ» (լիակատար ցուցակ հայ լրագրութեան, սկզբից մինչեւ մեր օրերը, 1794 — 1934, յառաջաբանով, ներածութեամբ, ծանօթութիւններով եւ աղիւսակներով).

Այս է խորագիրը այն թանկարժէք գործին, որ Մելքոնեան Ֆոնտի հրատարակութեամբ վերջերս լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ: Ուսումնասիրական այս գործը տպուած է ընտիր թուղթի վրայ, նկատելի հոգածութեամբ (տպագրութեան տեսակէտով), ունի 226 մեծադիր էջ, բացի Յառաջաբանէն և Ներածութենէն: Գործը կը պատկանի Աշուղ Ջիւանիի մեծ զաւկին՝ Գարեգին Լեւոնեանի գրչին:

Իր «Ներածութեան» մէջ հեղինակը հետեւեալ ձեւով կը սահմանէ գործին արժէքը. —

«Ժամանակն է, որ մենք ունենանք Հայ պարբերական մամուլի պատմութիւնը Մարքս—Լենինեան լուսաբանութեամբ, մի պատմութիւն, որի մէջ մենք կարողանանք տեսնել հայ հասարակական մտքի զարգացման բոլոր փուլերը, հայ հրապարակախօսութեան անցած ուղիները եւ մեր քաղաքական կուսակցութիւնների իսկական կերպարանքը: Իսկ այդ պատմութիւնը գրելու համար ամէնքից առաջ անհրաժեշտ էր ունենալ մեր լրագրների եւ հանդէսների լիակատար ցուցակը: Մեր ներկայ աշխատութեամբ մենք կամեցել ենք կատարել այդ անհրաժեշտ ծառայութիւնը»:

Արդար է հեղինակին բաղձանքը եւ ճիշդ իր սահմանումը (սեփական աշխատութեան մասին): Աւելորդ են երեք բառ միայն... «Մարքս — Լենինեան լուսաբանութիւն»: կապ չունին այս բառերուն հետ ոչ հայրը (Աշուղ Ջիւանի) եւ ոչ զաւակը (Գարեգին Լեւոնեան): Կապ չունի նաեւ հայ պարբերական մամուլը: Առանց «Մարքս — Լենինեան լուսաբանութեան» ծնաւ, ապրեցաւ եւ ստեղծագործեց հայ մամուլը, ու վստահ ենք, որ առանց անոր ալ պիտի շարունակէ ապրիլ եւ ստեղծագործել հայ գիրն ու գրականութիւնը:

Տքնաջան աշխատութեանց արդիւնք է այս թանգարժէք գործը, առաջին անգամն է, որ այսքան մեծ խնամքով եւ այսքան լրիւ կերպով հրապարակ կը դրուի ցուցակը այն պարբերականներու (անհրաժեշտ ծանօթութիւններով հանդերձ), որ հայ ժողովուրդը լոյս հանած է 1794էն ասդին, ըլլայ մայր հայրենիքի, ըլլայ գաղութներու մէջ: Նախապէս կատարուած փորձերն ու լոյս հանած հրատարակութիւնները — օրինակ՝ նոյն հեղինակին երեք ուսումնասիրական գործերը, Գալէմքեարեանի, Պատուրեանի եւ Կարապետեանի հրատարակութիւնները — կ'ընդգրկեն կամ աւելի կարճ շրջան (Պատուրեան), կը հետապնդեն կամ կ'ընդգրկեն կամ աւելի մասնակի նպատակ (Կարապետեան) եւ կամ թերի մնացած են իրենց առաջադրութեանց մէջ (Գալէմքեարեան եւ մասամբ Գ. Լեւոնեան): Այս տեսակէտով մեր ձեռքի տակ եղած աշխատութիւնը լաւագոյնն է — բաղդատաբար լրիւն ու ամբողջականը — բոլոր եղածներուն մէջ: Հեղինակը, դժբախտաբար, իր տրամադրութեան տակ ունեցած չէ նմոյշները 1794էն ասդին եղած բոլոր պարբերականներու, որոնց ընդհ. թիւը կը հասնի 1586ի: Այս քանակէն Հայաստանի մէջ կան նմոյշները միայն 1179 հրատարակութեանց, որոնցմէ 850ը (նմոյշներուն) կը պատկանի անձնապէս հեղինակին: Ուրեմն մեր հայրենիքը իր լեզուով լոյս տեսած պարբերականներէն 407ին նմոյշները չունի: Ճշմարիտ աղէտ մը ազգի մը եւ անոր լրագրական պատմութեան համար:

Առիթէն օգտուելով՝ ընթերցողներու լայն շրջանակի սեփականութիւնը դարձնենք քանի մը տեղեկութիւններ:

Տպագրութեան գիւտէն (1452 թ.) հազիւ 60 տարի անց, 1512ին, լոյս տեսաւ առաջին հայ գիրքը Վենետիկի մէջ (ռուսերէն առաջին գիրքը տպուած է 1699ին, իսկ վրացերէնը 1705ին): Իսկ առաջին հայ տպարանը Հայաստանի հողի վրայ, Էջմիածնի մէջ, կը հիմնուի 1771ին: Առաջին հայ ամսագիրը, խմբագրութեամբ Շմաւոնեանի, լոյս կը տեսնէ մեզմէ 141 տարի առաջ, 1794ին, Մատրասի մէջ, «Ազդարար» անուան տակ, — «բարեպաշտ պարոնաց եւ մաքրակենցաղ տիկնանց Մադրասու Հայոց» համար (ռուսերէն առաջին լրագիրը լոյս կը տեսնէ 1703ին, իսկ թուրքերէն՝ 1825ին): Առաջին հայ լրագիրը Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնէ 1832ին («Լրոյ գիր Մեծի Տէրութեան Օսմանեան»), իսկ Թիֆլիսի մէջ՝ 1846ին («Կովկաս»), — երկուքն ալ պետական պաշտօնական հրատարակութիւններ, մէկը՝ թրքական, իսկ միւսը՝ ռուսական: 1794էն մինչեւ 1934ը, այսինքն 140 տարիներու ընթացքին, 1586 անուն պարբերականներ ունեցած ենք աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ (այս քանակէն միայն 173ը օրաթերթ, 280ը ամսագիր եւ 289ը շաբաթաթերթ):

Ուշագրաւ երեւոյթ, 1586 հրատարակութիւններէն 1366ի կեանքի տեւողութիւնը կարելի եղած է ճշդել, տոնցմէ կէսէն քիչ մը պակաս (727 անուն) կեանք ունեցած են հազիւ մէկ տարի, ախտ մը, որ կը յարատեւէ մինչեւ այսօր. անըմբռնելի զգացումի մը գոհացում տուած ըլլալու համար՝ շատեր այս կամ այն պարբերականը հիմնադրած են՝ հայ մամուլի պատմութեան մէջ «յաւերժանալու» համար: Ցաւ է արձանագրել, որ 61ամեայ հասակ ունեցող միայն մէկ պարբերական ունեցած ենք (Պոլսոյ «Աւետաբեր»ը, կրօնական շաբաթաթերթ, դադրած 1915ին) եւ 93ամեայ մէկ ամսագիր ունինք միայն, որ կը հրատարակուի մինչեւ այսօր (Վենետիկի «Բազմավէպ»ը): (Այս վերջինի բացառիկ երկարակեցութիւնը բացառիկ պարտականութիւն կը դնէ մեր վրայ՝ իր հրատարակութեան գործը ապահովել ամէն անակնկալի դէմ): Ըսինք, որ 140 տարիներու ընթացքին աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ 1586 անուն լրագրական հրատարակութիւններ ունեցած ենք, այս քանակէն 661 անուն հրատարակուած են Ռուսիոյ մէջ, իսկ 436 անուն՝ Թուրքիոյ մէջ. զուրկ չէ շահեկանութենէ, որ քանակի տեսակէտով Եգիպտոսը, 22 երկիրներու մէջ, 5րդ տեղը կը բռնէ (Հիւսիս. Ամերիկա՝ 126 անուն, Ֆրանսա՝ 86 եւ Եգիպտոս՝ 69). վերջին տեղերը կը բռնեն Շըուէտ, Պելճիքա եւ Հունգարիա (մէկական անուն): Բովանդակութեան տեսակէտով առաջին տեղը կը բռնեն քաղաքական — հասարակական պարբերականները՝ 601 անուն (որմէ 360ը Ռուսիոյ մէջ, իսկ 94ը՝ Թուրքիոյ), իսկ նախավերջին տեղը (վերջինը՝ տնտեսագիտական, մէկ անուն, Սուրիա), փիլիսոփայական պարբերականները, ընդամէնը երկու հատ, մէկը՝ Ռուսիոյ մէջ, իսկ միւսը՝ Պուլկարիոյ: Ինչպէս կը տեսնէք, մեր ժողովուրդը ընդհանրապէս սէր չունի «փիլիսոփայութեան» հետ: Ուշագրաւ երեւոյթ մը եւս. 140 տարիներու ընթացքին ունեցած ենք 89 երգիծական պարբերականներ, որոնցմէ 47 Թուրքիոյ մէջ, 27 գաղութներու մէջ, եւ միայն 15ը Ռուսիոյ մէջ, — աւելորդ ապացոյց, որ երգիծական գրականութիւնը առաւելաբար «արեւմտահայ» ստեղծագործութիւն է: Բուն գրական — քաղաքական — հասարակական հանդէսներ ունեցած ենք 270 հատ, որոնցմէ 70ը Թուրքիոյ մէջ, իսկ 50ը՝ Ռուսաստանի, իսկ գրական գեղարուեստական — գիտական պարբերականներ ունեցած ենք 157 հատ, որոնցմէ միայն 36ը Թուրքիոյ մէջ, իսկ 76ը Ռուսաստանի մէջ:

Լրիւ տեղեկութիւններ ունենալու համար հարկ է դիմել բուն աղբիւրին՝ Գ. Լեւոնեանի գործին:

Իր բոլոր առաւելութիւններով հանդերձ թերի է նաեւ այս գործը. կը պակսին, օրինակ, մինչեւ իսկ սպառումի մասին եղած թիւերը (անկախ, ի հարկէ, հեղինակի կամքէն), պարագայ մը, որ յստակ լոյս պիտի սփռէր մեր ժողովուրդի գրական դէմքին վրայ, աւելի ճշդութեամբ պիտի պարզէր մամուլի կատարած դերը մեր կեանքին մէջ, զուգահեռաբար, անուղղակի ձեւով, տալով մօտաւոր պատկերը նաեւ այն տառապանքներուն, որ ապրած է հայ մամուլը:

Բայց չմոռնանք, որ հեղինակը իր գործով ոչ թէ կը մեկնաբանէ, այլ ատաղձ կը հայթայթէ պատմիչներուն եւ ընկերաբաններուն՝ աւելի յստակ լոյսի տակ մեր կեանքի պատկերը գծելու համար:

«Ըսէ թէ ինչ մամուլ ունիս — ըսեմ թէ ինչ ժողովուրդ ես դուն»: Այս նպատակին պիտի ծառայէ նաեւ Գ. Լեւոնեանի թանգարժէք գործը:

Անկարող ենք ցաւով չարձանագրել հոս, որ այս գիտական աշխատութիւնը տպուած է (բացառութեամբ պարբերականներու անուններու) նոր «ուղղագրութեամբ», պարագայ մը, որ չափով մը կը նուաստացնէ իր արժէքը:

ԽՄԲ. — Տուինք «Յուսաբեր»ի այս յօդուածը՝ գաղափար մը տալու համար Լեւոնեանի գործին մասին, սակայն հարկ կը զգանք արձանագրելու որ մենք շատ աւելի վերապահութիւններ ունինք այդ գործին մասին, անոր բազմաթիւ վրիպումներուն եւ թերիներուն պատճառով:

ՍՈՖԻԱՅԻ ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՍՈՖԻԱ, 24 օգոստ. — Օգոստոս 22ին Սոֆիայի հայ տնտեսական համագումարը շարունակեց իր աշխատանքները, նախագահութեամբ Ց. Ճ. Սիրունիի:

Երկրորդ նիստէն առաջ, փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց ժողովականներուն համառօտ տեղեկութիւններ տուաւ եւրոպական երկիրներու մէջ համագործակցական շարժման կատարած նուաճումներու մասին, միեւնոյն ատեն ցոյց տալով այդ նուաճումները յատկանշող նկարներ (համագործակցական շէնքեր, գործարաններ, ձեռնարկութիւններ, մամուլ եւ այլն):

Ընդարձակ զեկոյցով մը փրոֆ. Տոտոմեանց գլխաւոր գիծերով ներկայացուց համագործակցական կազմակերպութիւններու հիմնական սկզբունքները, սիստեմները եւ ձեւերը, միեւնոյն ատեն ընդգծելով համագործակցական ընկերութիւններու կենսական անհրաժեշտութիւնը հայ կեանքի մէջ:

Ապա զեկուցաբերին տրուեցան բազմաթիւ հարցումներ, որոնց փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց պատասխանեց համոզիչ եւ լրիւ:

Մտքերու երկարատեւ փոխանակութենէ յետոյ, միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը, որ կը սահմանէ համագումարին բնոյթը եւ կը ձեւակերպէ անոր մտահոգութիւններն ու բաղձանքները. —

«Սոֆիայի հայ համագործակցական «Թրակիա» դրամատան նախաձեռնութեամբ ներկայ համագումարին մասնակցողներս,

Նկատելով որ այս համագումարը անդրանիկ փորձն է հայ կեանքին մէջ համագործակցական գաղափարին շուրջ համախմբելու զանազան հայ շրջաններ,

Գոնելով հանդերձ, որ շատ աննշան է համագումարին մասնակցողներու թիւը, ինչ որ առաւելապէս վերագրելի է տեղափոխութեան դժուարութեան.

Խրախուսուած՝ գտնելով սակայն այն ջերմ հետաքրքրութիւնը, զոր սոյն նախաձեռնութիւնը արծարծեց զանազան հայ շրջաններու մէջ:

Խրախուսուած մանաւանդ զանազան վայրերէ ստացուած քաջալերական գիրերէն, եւ այն յաջող արդիւնքէն զոր տուած են Սոֆիայի «Թրակիա» եւ Փլովտիւի «Արարատ» համագործակցականները իրենց առաջին քայլերուն մէջ իսկ.

Կ'ՈՐՈՇԵՆՔ ներկայ համագումարը հռչակել իբրեւ խորհրդակցական ժողով, հաւաքուած լսելու օրակարգով ճշդուած զեկուցումները, ծանօթանալու կատարուած անդրանիկ փորձերուն եւ հանդիսանալու մէկ սատարը՝ համագործակցական շարժման ծաւալման հայ կեանքին մէջ:

Միւս կողմէ, Համագումարը, համագործակցական շարժումը գտնելով ամէնէն անմիջական եւ ամէնէն ազդու միջոցներէն մէկը հայ գաղութներու արհեստաւոր, աշխատաւոր եւ մանր սեփականատէր զանգուածներուն տնտեսական բարօրութիւնը ապահովելու եւ առհասարակ հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերը մղելու գործակցութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան,

Կը թելադրէ

Ա. — Բոլոր հայ գաղութներու եւ անոնց իւրաքանչիւր համայնքին մէջ ձեռնարկել կազմութեանը համագործակցականներու.

Բ. — Տեղական պայմաններու համեմատ մղում տալ վարկային, արտադրողական, սպառողական կամ հայթայթողական համագործակցականներու.

Գ. — Կոչ ուղղել Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ բոլոր ան հայկական կազմակերպութիւններուն որոնք նիւթապէս կ'օգնեն հայ կարիքներուն, նախապատուութիւն տալ համագործակցական կորիզներու ստեղծման՝ իբրեւ դարման այդ կարիքներուն՝ փոխանակ դրամական նպաստներով մուրացկանութեան վարժեցնելու զանոնք:

Դ. — Գոհունակութեամբ արձանագրելով համագործակցական շարժման ախոյեան փրոֆ. Տոտոմեանցի պատրաստակամութիւնը՝ շրջելու հայ գաղութները համագործակցական գաղափարը ժողովրդականացնելու համար, հրաւիրել հայ գաղութները օգտուիլ անոր փորձառու եւ հեղինակաւոր պատգամէն.

Ե. — Պաշտօն տալ Համագումարի դիւանին, առանձնելու նախաձեռն թիւնը, այցելութեան կամ թղթակ ցութեան միջոցաւ, հայաշատ կե դրոններու մէջ կազմելու յանձն խումբեր, որոնք տեղական պայմ ներու համաձայն ստեղծեն համ գործակցական կորիզներ:

Զ. — Ստեղծել բարոյական զանազան երկիրներու մէջ կազմ եւ կազմուելիք համագործակց ներու միջեւ, անշուշտ որքան կը րեն իւրաքանչիւր երկրի տեղակ ները.

Է. — Համագումարի դիւանը չակել իբրեւ անդրանիկ օղակը զա նազան երկիրներու միջեւ կազմու լիք համագործակցականներուն, հանդիսանալ կապ՝ անոնց միջեւ.

Ը. — Պաշտօն տալ միեւնոյն ւանին, առաջին հնարաւոր առի հրաւիրելու երկրորդ համագում մը, իր յարմար նկատած վ մէջ:

Թ. — Որդեգրել «Թրակիա» գ մատան «Տեղեկատու»ն իբրեւ տարածելու ներկայ համագում մէջ բանաձեւուած բաղձանքներ ւելի լայն շրջաններու մէջ»:

** Համագումարը իր աշխատան ները վերջացուց օգոստ. 24ին:

Խիստ արժէքաւոր զեկոյցներ տ ռումանահայ պատգամաւորները, Մանուկեան եւ Ց. Ճ. Սիրունի: առաջինը խօսեցաւ «Հայ կօշկակար րը Ռումանիոյ մէջ» նիւթի մա իսկ Ց. Ճ. Սիրունի՝ «Հայ իբր առեւտրական ազդակ Ռում նիոյ պատմութեան մէջ»: Ց. Ճ. րունիի այնքան կազդուրիչ զեկ մեծապէս գնահատուեցաւ ամէն

Ուշագրաւ զեկոյց մը կարդաց Ա. Հայրճեան, հայ վաճառակա թեան անցեալի եւ ներկայի մաս

Ժամանակի սղութեան պատճառ յաջորդ համագումարի նկատառ յանձնուեցան կրթական եւ հրատ րակչական խնդիրները:

Որոշուեցաւ յառաջիկայ համագ մարը կազմակերպել Պուքրէշի ամէնէն ուշ երկու տարիէն եւ նաշուտ մէկ տարիէն, երբ կազմ հինգ հայ համագործակցական ըն րութիւններ:

Համագումարը փակուեցաւ ըն հանուր խանդավառութեան եւ մաղթանքներու մէջ:

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հալէպէն կը գրեն «Ազդակ»ի օգոստ.). —

Քանի մը օր առաջ, Հալէպի տեղի ունեցաւ շատ սոսկալի ոճիր մը, որուն զոհն է հայ բժիշկ մը, Տօքթ. Կ. Պապիկեան:

Զոհին ընտանիքը Պէյրութ մեկն ըլլալով, բժիշկը մինակ կը մնար բնակարանին մէջ, ուր կէս գիշեր իրեն կը ներկայանան երեք անծան անձեր, իբրեւ յաճախորդ, և կին մէջ գտնուած հագուստներով բերանն ու ձեռքերը կապկպելէ յե տոյ, կը կոտրեն աթոռ մը եւ ան հաստկեկ կտորներով կը հարուա իր մարմնի բոլոր մասերը, մինչեւ վարի յարկէն ձայն առնելով կը իրենց զոհը ու կը հեռանան:

Տիկին Պապիկեան յաջորդ օրն հեռագիր ստանալով, կը վերադառ նայ Հալէպ ու կը գտնէ իր ամուսի նը յուսահատական վիճակի մասներն ու գլուխը ջախջախուա

Իր ստացած խոր վէրքերուն պա ճառաւ, Տօքթ. Պապիկեան երէկ ւանդեց իր հոգին:

Այս ոճրի մասին շատ մը ըմ սուներ շրջան կ'ընեն, սակայն տա կաւին կարելի չէ եղած ճշդել իր կան շարժառիթը:

Կ'ըսեն թէ Տօքթ. Պապիկեան կառակ իր հարստութեան շատ էր եւ ոչ մէկ օգնութիւն կ'ընէ ազգակիցներուն: Ուրիշներ ալ կ թէ կնկան խնդիր կայ: Առնէ կ'ըսուի թէ, Պապիկեան հիւանդէ 18 օսմ. ոսկի ստացած էր վիրաբ ժական գործողութեան մը սակայնհիւանդը մեռած էր: Այդ ճառաւ հիւանդին պարագաները գրուած էին:

Ցարձակողները անծանօթ կը մն

ՆՈՐ ՕՂԱԿՆԵՐ

Պոլսոյ փոքրամասնութեանց դպրո ներու վարչական կազմակերպու թեանց շուրջ քննութիւն կը կատա ուի, այս դպրոցները աւելի բնակ նոն ճամբու մը մէջ դնելու համա Պատճառը այն է որ ամէն տարի րակարծութիւններ կը ծագին դպրոցներու պաշտօնեաներուն թաղ. Խորհուրդներուն միջեւ որո հետեւանքով տնօրէններ եւ ուսուցիչ ներ կը հրաժարեցուին, կը դրէ թամ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

—•—

Սիրելի Արազ, — Քանիցս գրուած մանրամասնեբը՝ մանրամասն — տեղ։ Ահա սխալ գործածութիւններու տեղ։ Ահա սխալ գործածութեան կամ գեղծումի օրինակ. Ապահով եմ որ այս կերպ ալ։ Ապահով եմ որ այս կերպ «...» կը ծագին գլխաւորաբար քերականական գոյգն կանոններու անտեղեակութենէն կամ անուշադրութենէն։ Հին գրողները այս սխալները չէին ըներ, որովհետեւ դպրոցին մէջ քերականութիւն տեսած էին։ Նոր գրողները — ընդհանրապէս — ոճի եւ բացատրութեան տեսակէտով կը ... ոչ սակաւ հիներ, բայց քերականական ճշտութեան մասին անոնցմէ կը մնան։ — Մանրամասնեբ չի գործածուիր իբրեւ գոյական, այդ բառը ածականին մէջ. կը ... մանր մասերը, զատելով։ ... թէ ոչ՝ «մանրամասն»ը պարզ ածական է եւ կը գործածուի գոյականի հետ — մանրամասն պատմութիւն. կամ մակբայ է՝ և կը գործածուի բայի հետ — մանրամասն պատմել եւն.։ Անիկա գոյական կ'ըլլայ իր՝ իրեն մէջ ուրիշ մասնիկով — մանրամասնութիւն։

Ածականով եւ գոյականով բարդ բառ մը ածական կ'ըլլայ (ի հարկին նաեւ մակբայ, ինչպէս բոլոր ածականները բայի քով), մանրամասն, փոքրաթիւ, մեծաքանակ, մեծագիր (մեծ գիրքով — Աւետարան), մեծապատիւ, վսեմաշուք, բարձրահոգի, վեհափառ։ Բոլոր այս բառերը ածական են, որովհետեւ կը բաղկանան, ինչպէս ըսինք, ածականէ եւ գոյականէ, ա յօդակապով միացած, ...։ Ըստ այսմ, պահեցէ՛ք մանրամասնութիւնը (détail) ու մանրամասն (détaillé)։ Պիտի ըսես՝ փոքրաքանակ վաճառողները, իսկ եթէ փոքր թիւի, չափի վրայ դառնայ խնդիրը, պիտի զատես ու ըսես՝ փոքր քանակութիւնները, ինչպէս՝ մանր մասերը։

Սիրելի Արազ, պիտի ըսես թէ սառ լեզուն ի՛նչ կը կորսնցնէ։ Ես ալ կ'ըսեմ՝ ի՛նչ կը շահի սխալ գործածութեամբ։ Թող որ կը կորսնցնէ։ Հետզհետէ կանոններուն սեղմումները ... անմշակ գետինի մը ձեւը կ'առնէ լեզուն, ինչպէս հին դարերու ... անդրադէտ ընդօրինակողներու ահագին սխալներով արձանագրութիւններ կ'ընէին, բառերը սխալ ..., բայերը սխալ խոնարհելով, նոյն իսկ անկարող ուղղագրութեան։ Ընդհանուր օրէնքներ կան, որոնց ոչ մէկ գրող կրնայ անսաստել, նոյն իսկ համբաւեալ գրագէտը։ Եւրոպական մշակոյթներուն մէջ այնպէս է, քանի որ յատուկ ... եւ բծախնդրութեամբ կ'ուսուցանեն քերականութիւնը։

Անուշտ որ լեզուն կը կորսնցնէ բառերուն չարաչար գործածութեամբ։ Թերթի մը մէջ կը կարդամ ... արուեստագէտ, կարծեմ ... նմոյշներէն։ Արդ, խոշոր ... մեծ չէ, ականաւոր, համբաւեալ, մեծանուն։ Ինչպէս grosն grandը չէ։ Հասարակ ժողովուրդ ... անգամ գիտէ երկու բառերուն իմաստին երանգը եւ զանոնք չի շփոթեր իրարու հետ։ Մինչեւ իսկ կ'ըսէ խոշոր կ'ազայ, խոշոր քիթով, խոշոր մարդ, եւն. եւ գիտէ թէ հասկնալ տարբերութիւնը այնպէս մեծին ու խոշորին։ Մեծագոյն արուեստագէտ, կը հասկցուի, բայց ո՛չ բնաւ... խոշորագոյն, կոշտ ու կոպիտ է։ Կը ներուի՞ միթէ Ֆրանսացիի մը շփոթել grosն եւ grandը։ Գրականութիւնը եթէ արուեստ է, ունի իր յատուկ օրէնքները, և լեզուին օրէնքներն են որ կը կազմեն գրական գեղարուեստը։ Գրականութեան քանդակը լեզուն է, անով ան կը ճոխանայ, կը զիմանայ, կը գեղեցկանայ։ «Խոշորագոյն» եւ սոր ձեւով ուրիշ անպատեհ ձեւեր կը նուաստացնեն լեզուն։ Խոշորագո՞յն — ի՛նչ անպիտան բառ. արդէն «գոյն»ն ալ չի վայելեր, չի յանգիր խոշորին հետ — le gros ne se rime pas avec le grand, ճիշդ տեղն է ըսել...

Սիրելի Արազ, «տեղ» բառը զոր ծածկեցի եւ միտքս ինկաւ յանկարծ ասոր հետ կապուած խնդիր մը։ — Բառը «տեղ» էր բայց ան ժխտական մասնիկին մօտ կ'ըլլայ «տեղի» — անտեղի։ Կ'ըսենք, անտեղի վարմունք, պատասխան, եւն. եւն.։ Երբեք չենք ներեր, եւ ոչ ոք կը ներէ իրեն ըսել՝ անտեղ վարմունք, անտեղ պատասխան։ Ծիծաղելի կ'ըլլայ, չէ՞։ Բայց նոյն բանն է նաեւ պատասխանին համար, — եթէ առանձին զոր ծածուի՝ պատասխան է, տեղին պէս։ Բայց երբ ան մասնիկի մօտ գայ, բառ օրինի պէտք է ըլլայ՝ անպատասխանի, որովհետեւ գրական հին ձեւով, որուն համեմատ կ'ըլլան լեզուի մէջ բարդութիւններն ու ածանցումները, երկու բառերուն ուղղական հոլով — ները խոլ են, տեղի, պատասխանի. հետեւաբար՝ անտեղի, անպատասխանի։ Բայց ճար չկայ. անպատասխանի կը գրես՝ գրաշարը անպատասխան կը շարէ, բայց օր մը օրանց ինքնիրեն չըսեր, թէ ինչո՞ւ համար ուրեմն «անտեղի» կը շարեմ...

Հոս կարճ կապենք, դիտել տալով նոր գրողներուն, թէ Վ. Հիւկոյի ամէնէն գեղեցիկ քերթուածները իրենց բովանդակ հրապոյրը վրայ կուտան, եթէ թօթափեն իրենց վրայէն Ֆրանսերէնի պէս բնականոն եւ տրամաբանական լեզուին հաստատուած կանոններն ու օրէնքները։

Ասոր ուշադիր երբ ըլլան մերայինները, համբաւի եւ տեւողութեան երկինքին վերնազաւառները կը գրաւին յաւէտ, կ'երդնում։

Հետզհետէ պիտի տեսնենք։ Ես ալ կ'ուսանիմ իրենց հետ։

ՏԱՐԱԶ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—•—

ՔԱՇԱՆ. — Փարիզի հարաւային շրջանի հայութեան մեծամասնութիւնը, հակառակ ամպամած օդին՝ կիրակի օր կը բարձրանար Ռոպէնսոնի ծանօթ պարտէզը, ուր կազմակերպուած էր Դաշտապարահանդէս մը Ֆր. Կ. Խաչի Պանեօ — Քաշանի Մասնաճիւղին կողմէ։

Կ. Խաչի անդամուհիները տենդագին չարաթ մը անցուցին։ Իւրաքանչիւր բնտանիք յանձն առած էր պատրաստել խմորեղէն, անուշեղէն։ Կը հասնին զանազան կողմերէ նուէրներ պիւֆէին համար։ Հայ կինը տակաւին իր խորքին մէջ կը պահէ մեծ տօներու առթիւ վանքերու համար «մատաղցու»ի նուէրին մասնակցելու կայծը։

Պարտէզին բոլոր տաղաւարները գրաւուած են, Փարիզէն եկած են շատ հայրենակիցներ։ Խանդավառ կուրծքերէն կը թռին երգեր, ամէն մէկ սեղան կը ներկայանայ իր յատկանշական երեւոյթներով, առանձին երանգներով եւ հաճոյքի զանազան արտայայտութիւններով։ Թռչուններու ճռուողիւններու նման երախաներու կանչը կը բարձրանայ կախոր — ռաններէն. բոլոր անկիւններու մէջ հայ խօսքը, հայ երգը կը տիրապետէին։

Ընդարձակ պարապահին մէջ զոյգեր կը դառնան պարելով ծիծղուն եւ զուարթ։ Տիկիններ եւ պարոններ պիւֆէն զասաւորած կը սպասարկէին գոհունակ ժպիտով։

Գեղարուեստի բաժինը կը սկսի։ Հանդէսը կը բանայ Պ. Ս. Գարակէօզեան, թեթեւ ակնարկ մը կը նետէ մէկ տարուան կեանք ունեցող Մասնաճիւղի մը գործունէութեան վրայ, եւ գնահատելով անոր շուրջ հաւաքուած 50ի մօտ անդամուհիներու եռանդը, ներկաներու բազմութիւնը կը նկատէ համակրական ցոյց մը Կ. Խաչի մեծութեան հանդէպ։

Երիտասարդներէ կազմուած խումբը կ'երգէ «Յառաջ Նահատակ»ը։

Խօսքը օրուան բանախօս Տիկ. Ծահլամեանինն է։ Սրահը երկիւղած լռութեամբ կ'ունկնդրէ յարգելի տիկնոջ սրտցաւ եւ գաստիարակիչ խօսքերը, որոնք յստակ եւ համոզուած չեչտով հայ կնոջ ուսին վրայ դրուած խաչի պարտականութեան ծանրութիւնը կը վերլուծէին։ « Ամէն ազգ իր խաչը ունի, բայց մեր՝ Հայուն խաչը ամէնէն դժնդակն է. մենք Կ. Խաչի անդամուհիներս պարտաւորուած ենք զանուիլ զոհաբերութեան առաջին գծին վրայ. պիտի տանինք զայն, այդ խաչը մինչեւ որ զետեղենք մեր հայրենի հողին ազատագրուած բարձունքներուն վրայ »։ Վերջին խօսքերը կը վերջանան ընդհանուր ծափերու մէջ։

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեանէն կը խնդրուի արտասանութիւն մը։ Ներկաները իրենց ծափերով կը հրաւիրեն բեմ եւ տիկինը կ'արտասանէ քերթուած մը Վ. Թէքէեանէ, ցնցող եւ յուզիչ։ Երգեցին պարոններ Սարեան եւ Փափազեան։ Պ. Յովհաննէս Յակոբեան աճուրդի գործը վարեց մեծ յաջողութեամբ։

Իրիկուան ճաշի պահն է. ամէն մէկ անկիւնէ երգ մը կը թռի։ Կարօտակէզ սրտերու այդ երգերը որքան տպաւորիչ եւ սարսուռներով լեցուն են, ջերմ եւ երազուն մթնոլորտին մէջ իրիկնամուտի այդ քաղցր պահուն։

Ուշ ատեն Առնուվիլէն կը հասնի Գարեգինը իր թառով։ Նոր ոգեւորութիւն. այս անգամ հայկական պարեր։ Հարազատ հաճոյքի ժպիտը կը թրթռայ ամէնուն ճակտին վրայ։ Ժամերը կը սահին։

Կ'արժէր դիտել այդ պահուն պիւֆէի կարմիր խաչուհիներու յոգնած վիճակը, բայց երջանիկ ժպիտները։ 850 ֆրանքի զուտ հասոյթ մնացած է. անոնք պիտի կրնան աւելի լայն կերպով օգնութեան հասնիլ կարօտ ընտանիքներու, հիւանդ երախաներու և մանաւանդ պիտի կրնան գրենական պիտոյքներ հայթայթել դպրոցի աղքատիկ աշակերտներուն։

Թղթակից

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 օգոստ. — Քղիի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ 23 օգոստ. շաբաթ երեկոյ։ Կարդացուեցաւ Ամերիկայի Քղեցիներու Պատգամ. ժողովի ատենագրութիւնը զոր բոլոր ներկաները ուրախութեամբ ունկնդրեցին։ Ահա քանի մը հատուածներ որոշումներէն. —

Զքաւոր, ցիրուցան Քղեցիներուն նիւթական օգնութիւն փութացնել, պիտանէի համաձայն։ Կեդրոնական Վարչութիւնը հետամուտ ըլլայ եւ կազմէ աղքատ Քղեցիներու զաւակներուն թիւը, հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար։ Հրատարակութեան տալ Քղեցիներու յատուկ տարեգիրք մը, Քղիի պատմական նիւթերով, քաղաքի եւ գիւղերու անուններով, նաեւ բոլոր հայրենակիցներու անուններով։ Խորհրդանշան նկատի ունենալ գառն ու գեղջուկը, Սուրբ Լոյսը, լեռը եւ գետը։ Քղիի գիւղական միութիւնները կապել ընդհ. գործին։ Լուրջ եւ զուսպ, բայց աննկուն կեցուածքով աշխատիլ չէզոքացնել հակազգային քարոզութիւններ, փճացնել պառակտումի սերմերը, եւ աչալուրջ հսկել որպէսզի երեւելի եւ աներեւոյթ միջոցներով կատարուած կործանիչ փորձերը մատնուին կատարեալ ձախողութեան։

Ահա հայրենակիցներ, լսելով Ամերիկայի մէջ գումարուած անդրանիկ Պատգամ. ժողովին կարեւոր որոշումները, պէտք է Ֆրանսայի մէջ ալ բոլորս միանանք, մէկ սիրտ, մէկ հոգի ուժ տանք Քղիի Հայրենակցական Միութեան, պայքարելու համար թշուառութեան եւ այլասերումի դէմ, մինչեւ որ կարենանք մեր հայրենիքը վերադառնալ։ Մենք համոզուած ենք որ մեր մէկ մէկ ֆրանքներով քաղաքներ չենք կրնար շինել, սակայն կրնանք աղքատ հայրենակիցի մը պատառ մը հացի դրամ տալ, անոր զաւկին Ա. Բ. Գ. սորվեցնել։

Կեդր. Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ 1 շրջաբերականով թէ՝ մէկ տարուան ընթացքին ունեցած է 28 մասնաճիւղեր։ Հոս Ֆրանսայի մէջ ալ բոլորս միանանք եւ լրջօրէն աշխատինք, փողոցի պարապ տակառներու աղմուկներուն կարեւորութիւն չտալով։ Լսենք Կ. Վարչութեան հրահանգը, — «Հաւաքուինք այս Միութեան շուրջ, լարենք մեր ուժերը կատարելու մեր նուիրական պարտականութիւնները, հանդէպ մեր որբերուն, այրիներուն, չքաւորներուն, ուսման ծարաւներուն։ Ծառայելով Քղեցիներուն բազմապիսի կարիքներուն ծառայած կ'ըլլանք՝ մեր ամէնէն շատ չարչարուած, բայց աշխարհի էն ազնիւ ցեղին, հայ ազգին »։

Սոյն ժողովին մէջ գաղտնի քուէարկութեամբ վարչութիւն ընտրուեցաւ. — ատենապետ՝ Ա. Այվազեան, ատենադպիր՝ Կ. Ճարաեան, գանձապահ՝ Ս. Վարդանեան, խորհրդականներ՝ Մ. Մարգարեան եւ Պ. Համբարձումեան։

Կնիք

Յ. Գ. — Միութեանս հասցէն է Ա. Այվազեան, 19, Ռիւ Փըթիթ Մառի, Մարսէյլ, Ֆրանս։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

« Ազատ Խօսք » իրաւամբ դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 օգոստ.)։

— « Խօսքը գործի վերածուեցաւ եւ Բանը մարմին առաւ։ Ինչ որ ծրագրած էր «Թրակիա» հայ համագործակցական դրամատունը, ներշնչուած համագործակցական շարժման առաքեալ փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցէն, իրողութիւն դարձաւ երկու օր առաջ։ Օգոստ. 20ին Սօֆիայի մէջ հանդիսաւորապէս բացուեցաւ հայ համագործակցական–տնտեսական անդրանիկ համագումարը։

Անդրանիկ բառը ի զուր չընդգծեցինք։ Եթէ մեր կեանքի պայմանները դժբախտօրէն բացառիկ չըլլային ու եթէ մենք մեր հայրենիքին մէջ գտնուէինք, ոչ թէ առաջին, այլ թերեւս համագործակցական հարիւրերորդ համագումարը կազմակերպէինք։ Բայց երբ զրկուած ենք բնական կեանքէ ու ազատ հայրենիքէ, հայ համագումարի կազմակերպումը աւելի անհրաժեշտ եւ անոր դերը աւելի կարեւոր կը դառնայ։ Անհրաժեշտ եւ կարեւոր, որովհետեւ հայ ազգային մտածողութեան բիւրեղացումը եւ հայ նախաձեռնութեան կեդրոնացումը միակ հիմնական միջոցն է աւելի արագ եւ աւելի ապահով եղանակով յաղթահարելու, «անհայրենիք» ազգին առջեւ ցցուած բազմաթիւ դժուարութիւնները։

Քաղաքական առաջադրութիւններ չունի Սօֆիայի հայ համագումարը և կուսակցական չէ բնաւ անոր կազմը։ Անդրանիկ համագումարն է ան մէկ քանի հայ գաղութներու մէկ քանի տնտեսական պաշտօնական կամ անպաշտօն ներկայացուցիչներու, որոնք անշահախնդրօրէն ոգեւորուած են համագործակցական շարժումով, մտահոգուած են հայ գաղթական բազմութիւններու տնտեսական ծանր վիճակով, կ'ուզեն ծառայել հայ տնտեսութեան կազմակերպման եւ հայ մշակոյթի զարգացման։ Ու իրենց ծառայութիւնը անոնք կ'ուզեն մատուցանել ամէնէն ապահով եւ ամէնէն գործնական եղանակով — համագործակցական շարժումով, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ փոխադարձ օգնութիւն եւ ուժերու մէկտեղում՝ « մէկը ամէնին եւ ամէնը մէկին » իմաստուն նշանաբանին տակ։

Դժուարութիւններ շատ կան, ի հարկէ, այս ճամբուն վրայ։ Դիւրին չէ մէկ անգամէն շարժել եւ խանդավառել հայ կեանքը համեմատաբար նոր գաղափարներով, որոնց հիմքը հաւաքական գործակցութիւնն է, իսկ իրականացման ճամբան՝ ազատութիւն ու խաղաղութիւն, մանաւանդ որ անհատապաշտ եւ անմիաբան ժողովուրդի համբաւ հանած ենք եւ այսօր ալ մատնուած ենք անիշխանութեան ու զուրկ ենք հզեկան ու ամէն տեսակ խաղաղութենէ։ Բայց նիշտ այդ «անյաղթելի» կարծուած դժուարութիւններու յաղթահարման լաւագոյն զէնքն է համագործակցական շարժումը իր այնքան պերճախօս օրինակներով եւ այնքան իրական իրաշքներով՝ մեծ ու պզտիկ եւ մեզի բախտակից կամ մեզմէ աւելի բախտաւոր ժողովուրդներու մէջ։

Այդ «հրաշքներուն» կարօտ է հայ իրականութիւնը, վասնզի ոչ միայն հայրենազուրկ ենք, այլեւ անկազմակերպ։ Ու նաեւ ոչ միայն կը տառապինք ոգիի սովէն, այլեւ նիւթական կռուաններէ »։

ԱՐԵՒԵԼ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ կատարուելիք բարենորոգումներու համար աշխատանք սկսած է։ Գործավարներէն իւրաքանչիւրը իր մարզին մէջ ինկած գործին շուրջ սկսած է ուսումնասիրութիւններ կատարել եւ օրինագիծներ պատրաստել, Ազգային Ժողովի առաջիկայ նստաշրջանի հասցնելու համար։ Մասնաւորաբար լայն գործունէութիւն մը պիտի ունենան Կրթական, Տնտեսական, Հանր. շինութեանց, Դատական եւ Առողջապահական գործավարները։

Կուսակալութեանց կեդրոններուն մէջ լիսէներ եւ միջնակարգ դպրոցներ պիտի բացուին։ Ամէն կողմ նախակրթարաններ, գիշերօթիկ դպրոցներ եւ գիւղական վարժարաններ պիտի բացուին։ Տնտեսական կեանքը ոգեւորելու եւ զարգացնելու համար, գործարաններ պիտի հաստատուին եւ հանքեր պիտի բացուին։ Բացի երկաթուղիներէն, որոնց շինութիւնը առաջ կը տարուի, այս նահանգներուն մէջ պիտի շինուին բազմաթիւ խճուղիներ, որոնք ոչ միայն քաղաքները, այլ նաեւ գիւղերը իրարու պիտի կապեն։

Ներքին գործավարութիւնը հիմակուընէ սկսած է իր բաժինին բարենորոգութեան։ Ամէնէն կարող պաշտօնեաները Արեւելեան Նահանգներուն մէջ պարտաւորիչ պարտականութեամբ կը կոչուին, նոր պաշտօնեաներ պիտի ընտրուին բարձրագոյն ուսում առած երիտասարդներէ, որոնց ասվորականէն բարձր ամսաթոշակ պիտի տրուի։ Այս բարենորոգումներու կարգին կը յիշուի նաեւ այն որ երզրումի մէջ ընդհ. տեսչութիւն մը պիտի հաստատուի։

ՄԱՐՍԻԼԻԱԿԱՆ ՄԵՆԽՕՍԻԿՈՒԹԻՒՆ

═•═

Երկու Մարսիլիացիներ՝ Մարիուս եւ Օլիվ Քանըպիէրի վրայ շրջագայած ատեն, բնականաբար իրենց մեծախօսիկութեան թափը կուտային։

Մարիուս բսաւ Օլիվին. — Սիրելիս, իմ կալուածիս մէջ, զոր կը ճանչնաս, սքանչելի արձագանգ մը ունիմ։ 65 անգամ կը կրկնէ ձայնս։ Այնպէս որ, ճաշի նստած պահուս երբ պատուհանէն պոռամ թէ «Մարիուս լաւ ճաշեց», սեղանէն ելած ատենս, արձագանգը կը կրկնէ դեռ ինծի «Մարիուս լաւ ճաշեց»։

Օլիվ պատասխանեց. — Իրա՛ւ որ հիանալի է։ Բայց ես աւելի զարմանալին ունիմ իմ կալուածիս մէջ։ Պառկած ատենս՝ պարտէզիս մէջ կը պոռամ՝ «Օլի՛վ, ժամը վեցն է»։ Եւ յաջորդ առտու ժամը 6ին, կ'արթննամ իմ իսկ ձայնիս արձագանգէն որ կը կրկնէ. «Օլի՛վ, ժամը վեցն է»։ Այս պատճառով, զարթուցիչ ժամացոյցի պէտք չեմ ունենար բնաւ...։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ճեմալ կը հետեւցնէ թէ երբ պետութեան մը այս տեսակ պարագայի մը ... այդ յօդուածը ընդունած է, այլ ... չի կրնար չեղեալ համարել զայն։ ... Երրորդական հարցին կարգադրութեան օրն իսկ Թալէաթ ինքնաչար ... կ'երթայ Հաւէմքէօյ, Թրքական ընդհ. բանակատեղի։ Հոն Իզզէթ փաշա երկու հարց կը դնէ։

1. Յառաջխաղացումէն զալիք քաղաքական վերիվայրումները մեծ վտանգ մը չե՞ն պիտի մատնեն երկիրը։

2. Պէտք եղած դրամը կա՞յ բանակին պէտքերը գոհացնելու համար։

Թալէաթ երկրորդ հարցին դրական պատասխան տալով կ'առնէ Իզզէթ փաշայի հաւանութիւնը։ Սակայն նախարարներու մեծամասնութիւնը հակառակ ըլլալով գործողութեան ընդունելու, Ճեմալ փաշա ստիպուած կ'ըլլայ տեսները այցելելու այդ նախարարներուն եւ հաւանութիւն ձեռք ձգելու, թէեւ «արտօնութիւն չունիմ» կ'ըսէ այդ նախարարներուն անունները տալու։

Էտիրնէի վերագրաւման ատեն արտաքին նախարարը լուր տուած է յուշագրով մը մեծ պետութեանց թէ Թուրք բանակին նպատակը Էտիրնէն ազատագրել է միայն եւ այս նպատակին հասնելէ ետք կանգ պիտի առնէ եւ թէ ոչ մէկ պարագայի Մարիցայի աջ եզերքը պիտի անցնի։

Ըստ Ճեմալ փաշայի այս յուշագիրը քաղաքական սխալ մըն էր որովհետեւ ա) Թուրքիա չէր կրնար գոհանալ Էտիրնէով, Մարիցան պէտք էր Թրքական գետ մը ըլլար եւ Տէտէ Աղաճը որ Եգէական ծովու բնական սահմանը կը կազմէ, պէտք էր անպայման Թրքական ըլլար։ բ) Էտիրնէն պաշտպանելու տեսակէտով անհրաժեշտ էր որ Տիմօթիքա, Սոֆանթի եւ ամբողջ սահմանակից շրջաններ Թրքական ըլլային եւ երբ մարդ նկատէ թէ Կիւմիւլճինէի, Աքէչէի եւ շրջաններու բնակչութեան 85 առ հարիւրը իսլամ է, կը զգայ թէ Թուրք բանակի պարտականութիւնն է փորձել այդ տեղերը վերագրաւել։

Հազիւ որոշում տրուած էր Էտիրնէի վրայ քալելու, անգլիական քաղաքականութիւնը իր դէմքը ցոյց կուտայ։ Մինչ Բարձր. Դրան մօտ խիստ միջամտութիւններ կ'ընէ Միտիա — Էնոս գիծը չանցնելու համար, Սըր Էտուըրտ Կրէյ խորհրդարանին մէջ կը յայտարարէ որ եթէ Թուրքերը Պուլկարներու պարտութիւնը օգտագործելով, հակառակ Լոնտոնի դաշնագրին, փորձեն Էտիրնէն վերագրաւել խստօրէն պիտի պատժուին ասպագային, կորսնցնելով ոչ միայն եւրոպական իրենց հողերը այլեւ Պոլիսը»։

Ուրեմն Անգլիա դէմ էր եւ իրաւ ալ ամէն առիթ կը փորձէր դժուարութիւն տալու համար Թուրքերուն։ Ասոր հակառակ, Ռուսերը բոլորովին նպաստաւոր դիրք մը բռնած էին։ Ճեմալ փաշա երկար խորհրդակցելով այս հակապուլկար քաղաքականութեան մասին, օր մը հարցումներ կ'ուղղէ պուլկար ներկայացուցիչ Թոշեւի։ Պատասխանը կ'ըլլայ այն թէ՝ Ռուսերը Պոլիսը իրենց բնական ժառանգը կը նկատեն. իրենց համար կարեւորը այն է որ երբ Պոլսոյ գրաւման ձեռնարկեն, Պոլիս կարելի եղածին չափ մեծ, հողային կռնակ ունենայ եւ Էտիրնէն Թուրքերուն ձեռքն ըլլալու պարագային, զայն ես պիտի գրաւեն։ Ցետոյ Պուլկարներուն վրայ գրոհ տալու համար, իրենց բանակը գործողութեան լայն շրջանակ մը պիտի ունենայ։

Էտիրնէի վերագրաւման քիչ դէմ չէ եղած նաեւ Ֆրանսական քաղաքականութիւնը։ Դեսպանը յուշագրել կուտար յառաջխաղացման դէմ, իսկ մամուլը կրակոտ խօսքեր կը ժայթքէր։ Ճեմալ կ'աւելցնէ թէ փառք Աստուծոյ, հակառակ խոչընդոտներու, Էտիրնէն գրաւեցինք եւ Պոլսոյ խորհրդաժողովին մէջ Պուլկարները իրաւականութեան առջեւ դրած, պարտադրեցինք անոնց դաշնագիրը»։

—•—

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

—•—

Թէեւ կառավարութիւնը իր յուշագրով խոստացած էր Մարիցան չանցնիլ, բայց բանակին մէջ վարիչ հանգամանք ունեցող անձեր յաջողած էին կառավարութիւնը եւ վերին հրամանատարութիւնը համոզել այդ խոստումը անժամանակ էր եւ պէտք էր աչք գոցել անպաշտօն կազմակերպութեան մը որ կազմուած էր «Թէշքիլաթը Մահսուսէ» (Մասնաւոր կազմակերպութիւն) անունով, նաեւ ազատ ասպարէզ գետէն անդին գործելու։ Այս մասնաւոր կազմակերպութիւնը կրցած է արագ եւ վարպետ յառաջխաղացումով մը գրաւել ամբողջ արեւմտեան Թրակիան մինչեւ Քարասուի հովիտը։ Այսպէս Օրթաքէօյ Գըճա Ալի քաղաքները, Տէտէ Աղաճ քէօյ եւ Կիւմիւլճինէ սանճաքները Էտիրնէի վիլայէթով։ Մասնաւոր կազմակերպութեան գլուխն էր Սուլէյման Ասքէրի պէյ, իրենց ապայակոյտը կը բաղկանար Չէրքէզ Րէշիտէ, Իսմիրլի Էշրէֆ եւ Սամիհ Ֆէհմի պէյէ եւ ուրիշներէ։ Կիւմիւլճինէի մէջ կը կազմուի իսլամական ժողով եւ կ'ընտրուի ժամանակաւոր կառավարութիւն ամբողջ շրջանին համար։

Այս կառավարութիւնը, որ կը տիրէ 1913 յուլիսի կէսէն մինչեւ սեպտեմբերի կէսը կը լուծուի համաձայն Պոլսոյ դաշնագրին, բայց ոչ առանց դժուարութեանց, որովհետեւ Սուլէյման Ասքէրի եւ ընկերները կ'ուզէին որ մնար ժամանակաւոր կառավարութիւնը հակառակ կեդրոնի յանձնառութեանց որոնց համաձայն Պուլկարներուն պիտի ձգուէին այդ տեղերը։ Անոնք կ'ուզէին դիմադրել որ ըստ Ճեմալի «օգուտ մը չպիտի բերէր իսլամ ժողովուրդին եւ պատճառ պիտի ըլլար այն քաղաքական եւ տնտեսական շահերուն զորս ապահովուած էր Պուլկարներէն»։

Ճեմալ փաշա (պէյ) Էտիրնէ եւ Կիւմիւլճինէ այցելելով կը համոզէ զանոնք, կարգադրելով միաժամանակ նահանջը եւ յանձնումը։

(Շար.)

(9)

⁂ Իշխանուհի Աստրիտ, հանգուցեալ թագուհին, չուէտացի էր եւ 30 տարեկան: Շատ սիրուած էր ժողովուրդէն իր գեղեցկութեամբ և մանաւանդ ազնիւ բնաւորութեամբ: Կը թողու 2 աղջիկ եւ մէկ մանչ, երեքն ալ անչափահաս: Մանչը, գահաժառանգ, ծնաւ 1934 յունիս 6ին: Երկու հարիւր հազար հոգի ներկայ էին իշխանուհի Աստրիտի հարսնիքին: 1927 հոկտեմբերին, երբ առաջին ծննդաբերութիւնը պիտի ունենար, որոշուեցաւ 101 թնդանօթ արձակել, եթէ մանչ ըլլար, իսկ 21, եթէ աղջիկ: Ու մինչ ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր, արձակուեցաւ միայն 21 հարուած: Այս յուսախաբութիւնը ոչինչ պակսեցուց իր վայելած յարգանքէն: Երկրորդ զաւակն ալ աղջիկ էր (1933), իսկ երրորդով թագուհին կատարեց իր պարտականութիւնը:

Երեք պզտիկները ուրախ զուարթ կը խաղային Պրիւքէլի մէջ, երբ հասաւ ահռելի արկածին լուրը: Ոչ ոք համարձակեցաւ անոնց իմացնել մայրիկին մահը...

Այժմէն արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին յուղարկաւորութեան համար: Ցաւակցական առաջին հեռագիրը ուղղեցին Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը:

Կոմինթէռնի որոշումները խառն լեզուներով

Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգային) վերջին համագումարին որոշումները 20 տարբեր լեզուներու թարգմանուած են, տարածուելու համար ի սփիւռս աշխարհի:

Գրքոյկը տպուած է 15 միլիոն օրինակ: Կ'ըսուի թէ աւելի քան մէկ միլիոնը անգլիերէն են, եւ մեծ մասով Մ. Նահանգներուն համար տպագրուած:

⁂ «Փրավտա» օգոստոս 29ին հրատարակեց համագումարին բանաձեւերը, որոնք կը բռնեն թերթին երկու-քուկէս էջերը: Երեք տեսակ բանաձեւեր մշակուած են արտասահմանի գործունէութեան համար, համաձայն տեղական պայմաններուն եւ օրուան կացութեան: Ամէն բանէ առաջ կը յանձնարարուի բանուորական միացեալ ճակատ մը, յետոյ ժողովրդական ճակատ մը եւ վերջապէս հակաֆաշական կառավարութիւն:

Դէպի ամերիկեան ճապոնսկորին

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ իբրեւ հետեւանք նախագահ Րուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին, բազմաթիւ օտարականներ դիմում կը կատարեն, ամերիկեան հպատակ դառնալու համար: Նոյնիսկ անոնք որ Մ. Նահանգները գացած են մէկ սերունդ առաջ, աղերսագիր կուտան, որպէսզի կարենան օգտուիլ զանազան դիւրութիւններէ: Օրինակ, անհրաժեշտ է հպատակ ըլլալ, օգտուելու համար հանգստեան թոշակէ, պետական պաշտօններէ եւն.:

Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ ներգաղթը աւելցած է վերջերս:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ ՅԱՂԹԵՑԻՆ ՐԷՏ-ՍԹԱՐԻ 6-1ՈՎ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ շաբաթէ մը ի վեր սպասուած այն ֆութպոլի մրցումը, որ դէմ առ դէմ պիտի հանէր քաղքենի եւ բանուորական ֆութպոլի խումբերը.— Փարիզի լաւագոյն եւ ժողովրդական խումբը՝ Րէտ Սթար Օլէմփիք (փրոֆէսիօնէլ) եւ Խ. Միութեան (Ուկրանիա) բանուորական խումբը, որ Ֆրանսա այցելած էր բանուորական մարզահանդէսին առթիւ:

Մրցումը տեղի ունեցաւ Սէն Թ'Ուէնի, Րէտ Սթար Օլէմփիքի սեփական մարզադաշտին վրայ: Ներկայ էին 20,000 հոգիի:

Ոստիկանութիւնը աչալուրջ կը հսկէր որ եւ է միջադէպ կանխելու համար:

Մրցումը սկսելէն տասը վայրկեան առաջ Խորհրդային խումբը մուտք գործեց դէպի դաշտ, կարմիր շապիկ եւ ճերմակ վարտիք հագած, եւ ընդունուեցաւ «Էնթէրնասիոն»ալով: Երկու վայրկեան վերջ եկաւ Ֆրանսական խումբը:

Օրուան դատաւորը, Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած էր պաշտօնապէս վարելու այս հետաքրքրական մրցումը:

Սովորական ձեւակերպութիւններէն յետոյ Րէտ Սթար սկսաւ յարձակողականի: Առաջին հինգ վայրկեաններուն բանուորական խումբը դաշտին վարժ չըլլալով եւ քիչ մըն ալ դաշտը թաց ըլլալուն, իր խաղին ներդաշնակութիւնը չկրցաւ մէջտեղ բերել: Բայց քիչ յետոյ սկսաւ սեղմել Ֆրանսական բերդը, միշտ տիրապետելով գնդակին, մինչեւ 15 վայրկեան: Յետոյ խաղը տաքցաւ: 17րդ վայրկեանին Ուկրանացի յառաջապահները սկսան կամաց-կամաց մօտենալ բերդին եւ գլուխի հարուածով մը նշանակեցին առաջին կէտը, երկու վայրկեան վերջ ալ երկրորդը՝ ոտքի ուժգին հարուածով մը, զոր անկարելի էր կեցնել: Ֆրանսական խումբին յառաջապահները ուժգին հարուածներով կը ռմբակոծէին բերդը, բայց բանուորական խումբին բերդապահը միշտ կը կասեցնէր: Յանկարծ Ուկրանացի յառաջապահները չուարեցնելով Րէտ Սթարի վերջապահները, երկու կէտ եւս նշանակեցին եւ առաջին խաղամասը լրացաւ ի շահ Ուկրանական խումբին 4—0ով:

Հինգ վայրկեան դադարէ յետոյ, այս անգամ յարձակողականը սկսան Ուկրանացիները: Երկու խումբերն ալ կ'ուզեն շահիլ, բայց ապարդիւն: 25րդ վայրկեանին Ուկրանացի յառաջապահները գնդակը իրենց ոտքը անցընելով փոքրիկ փասերով կը մօտենան բերդին եւ կը նշանակեն 5րդ կէտը, 30րդ վայրկեանին ալ 6րդ կէտը: Ֆրանսացիները ամէն ջանք կը թափեն գոնէ կէտ մը նշանակելու համար եւ կը յաջողին, օգտուելով ուկրանացի վերջապահներու շուարումէն, մանաւանդ որ բերդապահն ալ գիծէն դուրս ելած էր:

Ֆրանսական թերթերը գովեստով կը խօսին ուկրանական խումբին բարձր խաղարկութեան մասին, չեշտելով թէ «Ուկրանացի ամաթէօրները լաւ դաս մը տուին փրոֆէսիօնէլ Ֆրանսացիներուն»:

Խորհրդային խումբը հրաւիրուած ըլլալով Պելժիոյ բանուորական Դաշնակցութեան կողմէ, այսօր շաբաթ պիտի մրցի Պելժիոյ բանուորական անջատուած խումբին դէմ Պելժիոյ մէջ: Հրանդ Սրապեան

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԸԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի, Փրիվայի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին, Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ՊՈՄՈՆԻ «Զարդարեան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ Հայրենակցական Միութիւններու:

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը
ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ (Զափ. Որբ. Միութիւն) ԳՐ. ԴԻՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգային Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ ֆրանս. նախկին պատերազմիկներու ականաւոր ներկայացուցիչ մը:

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ-ԿԱՄՊԷԹԹԱՅԻ հրապարակին նայող ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶի դրան ներսի կողմը ժամը 2.30ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մէթրօ կամպէթթա, օթօպիւս՝ 26-96-95 A. B O-A-P:

Նոյն օրը ժան-կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ ծանդիսաւոր պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Ազգ. Հերոսի յիշատակին:

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը կը յայտնէ որ Կ. Խաչի Նիսի օդափոխութեան կայանին երեխաները կը վերադառնան Փարիզ կիրակի, սեպտ. 1ին առաւօտեան ժամը 9.20ին Կար տը Լիոնի կայարանը: Կը խնդրուի երեխաներու ծնողներէն ու խնամակալներէն որ այդ ժամուն գտնուին կայարանը, ընդունելու իրենց պզտիկները:

Ֆր. Կ. Խաչի ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ նահանգին մէկ հաւաքական տնտեսութեան (կոլխոզ) յանձնուեցաւ կալուածաթուղթ մը, որ իրաւունք կուտայ մշտնջենապէս վայելելու իր հողերուն արդիւնքը: Առաջին գործնականքայլն է այս, 1935ի փետրուարի բարեփոխումներէն ի վեր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ բանակին սպաները որոշեցին հպատակիլ կառավարութեան հրահանգներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել վարչաձեւի խնդիրը: Բոլորն ալ հակառակ են արկածախնդրական քաղաքականութեան:— Եղիպտական նախարարը Լոնտոն երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախկին թագաւոր Եորկիոսի հետ:

ԱՂՄՈՒԿԻ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ յառաջ կը տարուի մեծ սաստկութեամբ: Համաձայն ոստիկանական վերատեսչութեան կողմէ տրուած շրջաբերականի մը, ոստիկանները իրաւունք պիտի ունենան քննութիւն կատարելու, եթէ վարձակալ մը գանգատի թէ իր դրացիներէն մէկը անհանգիստ կ'ընէ զինքը: Կարգադրութիւններ եղած են նաեւ անթել գործիքներու մասին: Իսկ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են փողոցային աղմուկներու դէմ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտածումները որ 1926ին 43 միլիառ ֆրանք էին, 1934ին ինկած են 12 միլիառի, իսկ ներածումները՝ 46 միլիառէն 17 միլիառի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ BOIS de CONDOS ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկեր ԼԵՒՈՆ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, զանազան անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ՏԱՐՕՆԻ ՏԱՐԱԶՈՎ:

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ:

Հաղորդակցութիւն.— կար տիւ Նօրէն առնել շոգեկառք ժամը 8. 9.54, 10.20, 10.52, 11.28, 12.9, 12.22, 13.27 եւ իջնել Վիլիէ-լը-Պէլ կայարան ուր կը սպասեն ընկերներ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ուրֆայի հերոսամարտի 20րդ տարեդարձին առթիւ:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ (1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Պ. Լ. ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի ՕԹԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի Առաջն. Տեղա պահ Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ.

գեղարուեստական բաժինը կը սկսի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: երգ, մեներգ, արտասանութիւն: Ջաւեշտ Հայ Արիներու կողմէ:

ՏԱՎՈՒԼ-ԶՈՒՌՆԱՅՈՎ ՊԱՐ, ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ,

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի:

ԾԱՆՕԹ.— Առաւօտուն Սէն-Լու Եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE

10ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք

Գաւառնի ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(Յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ „HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65,

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ այլն ամէն տեսակ գրքեր:
Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար տը լա Փօսթի սրահին մէջ: Անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Կարապետ Նաւոեան (Արտամետցի, Վան) եւ իր որդին Գրիգոր, մօտ 28 տարեկան:

Կարապետ կառավարական պաշտօնեայ էր եւ ամուսնացած Աննա կամ Մաննա անունով Ռումանուհիի մը հետ եւ կը բնակէր Պուքրէշ, կարծեմ հետեւեալ հասցէին, Զարի Լուքէս թիւ 12, մինչեւ 19.. կը թղթակցէի իր հետ: Վերջերս իմացայ թէ մեռած է: Իրենց ծանօթ ցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

Ohanès Navoiant, Avenue Bernard Pâlissy N. 1-1. Décines, Isère (France).

— Կը փնտռուի Պէյրութի ... Թիլիսաի որբերէն Անդրանիկ Նա...րեկեան (Կարնեցի) որ 1926ին Փարիզ մեկնեցաւ եւ հաստատուեցաւ 20րդ թաղամասին մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Յառաջի վարչութեան կամ Sarkis Pehlivaniant, B. P. 139, Beyrouth, Liban.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Քանի մը անգամ դարձեալ լուր ղրկելով՝ վառօդ, զէնք եւ թնդանօթ կը պահանջէր մեզմէ, բայց մենք միշտ այդպիսի գործիքներ չունինք ըսելով՝ լուր կուտայինք որ դան աչօք տեսնեն եղածները: Նոյն գիշերը բոլոր գլխաւորները կը ժողվին կուգան մեր քով ժամը չորս ու կէսին, եւ կ'առաջարկեն մեզի որ սնտուկները բանանք ինչպէս որ խոստացեր էինք: Այս ժողովրդոց սրամտութիւնը եւ խորամանկութիւնը եւ այսպիսի պարագաներու մէջ իրենց բանեցուցած եղանակները կրնամ ըսել թէ՝ Ասիացւոց եւ Եւրոպացւոց քով չը գտնուիր: Անոնց գիտաւորութիւնը պարզապէս մեզի կողոպտել էր, եւ կրնային եւս բռնութեամբ եւ որ եւ իցէ կերպիւ ալ իրենց խորհուրդն ի գործ դնել, բայց այնպիսի կերպ մի բանեցուցին որ իրենց խորհուրդը կատարելով մեր սիրտն ամենեւին չը վշտացուցին, եւ երկիւղ մ'ալ չը տուին մեզ եւ ոչ կասկած մը: Ուստի սնտուկները բանալ տալովնին կ'ուզէին որ մէջը ինչ կայ չը կայ՝ տեսնեն իմանան, եւ հետեւեալ գիշերը որ պիտի գային կողոպտելու, ձեռքովնին դրածնուն պէս ուզածնին առնեն երթան: Մենք իբր թէ անոնց միտքը չիմացածի պէս միամտօրէն բացինք չորս մեծ սնտուկները անոնց ներկայութեանը. եւ երբ պզտիկներն ալ կ'ուզէինք բանալ,— Բաւական է ըսին. հաւատացինք որ դուք պատերազմի վերաբերեալ ընծայացուներ չունիք, եւ ճշմարիտ կարգաւոր էք եղեր.» ու թողուցին գացին:

Հետեւեալ օրը լերան արեւմտեան կողմերը սկսան ամբոխելու, ու ահագին քարեր դժուարութեամբ բերին լերան ծայրը դիզեցին որ պէտք եղած պահուն վար թշնամեաց վրայ գլորեն. ասոնք ալ մէկ մէկ խորամանկ հնարքներ էին, որովհետեւ իրենց միտքը պատերազմիլ չէր: Բայց մենք չը գիտնալով, եւ իշխանաց մէկտեղ գալ միաւորիլ եւ միաբան աշխատելնին տեսնելով՝ կը կարծէինք թէ կռուի պատրաստութիւն կ'ընեն. բայց ետքէն իմացանք որ անոնցմով թշնամին խաբել էր, որ իրենց փախչելուն վրայ կասկած չտան անոնց: Երկրորդ մեր քովն եղած գոյքերուն սէրն էր որ զիրենք միաւորեր էր, ինչպէս որ յայտնուեցաւ այն գիշերս: Կէս գիշերէն յառաջ մեր Հապէշ թարգմանը եկաւ, որ ինչպէս ըսինք, անոնց հետ համամիտ էր, ու իբր թէ ինքն ալ կասկածանքի երթալով կ'իմացնէ մեզ ու կ'ըսէ. «Դուրսը համբաւ մը կայ, թէ իշխանները պիտի փախչին. երթամ իմանամ եւ ստոյգ լուր մը բերեմ ձեզի»:

Ըսաւ ու դուրս ելաւ. եւ շատ չանցաւ երկրորդական իշխանները ներս մտան: «Մենք պիտի փախչինք հիմայ, ըսին, դուք ինչ պիտի ընէք:— Մենք ալ ձեր հետ կը փախչինք, պատասխան տուինք. ձեր ապրած տեղը կ'ապրինք, եւ ձեր մեռած տեղը կը մեռնինք, եւ ձեզմէ չենք բաժնուիր»:

Այս կերպ խօսելու սոխպուեցանք, որպէսզի մենք ալ ապստամբ չը համարուինք. եւ այն ժամանակ իրաւունք կ'ունենան աներկիւղ եւ առանց ակնածութեան մեզի կողոպտելու եւ մերկացընելու բստ օրինաց երկրին: Խնդրեցինք իրենցմէ սիրով որ մէկ մէկ ջորի տան մեզի, որ կարող ըլլանք հետերնին փախչելու:

Շատ լաւ ըսին ու դուրս ելան, եւ նարէն դառնալով՝ 150ի չափ փահանակիր ու տիգաւոր զօրքերով ներս մտան ու ըսին. «Ահաւասիկ ջորիները պատրաստ են:» Այս անգամ մեծ իշխաններն ալ եկած էին ու դուրսը կը սպասէին: Բայց մեծ սնտուկները տեսնելով ըսին մեզի թէ՝ «Ասոնք ի՞նչպէս պիտի տարուին, որ այսչափ ծանր են, եւ մեզի չըպիտի թողուն շուտով փախչելու:

«Գոնէ մէջի եղածները պզտի ծրարներ ըրէք ու այնպէս յանձնեցէք մեզ, որ մեր զօրքերը կարող ըլլան հետերնին փախցընելու, եւ ճանապարհին հանգստութիւն կ'ըլլայ ձեզ ալ մեզ ալ»: Այսչափ խօսելուն չը մնաց՝ զօրքերէն մէկը յանկարծ սուրը քաշելն ու երկու մեծ սնտուկին կապուած չըուանները կտրելը մէկ ըրաւ. Շուտ ըրէք. ժամանակ չը կայ ըսելով՝ սնտուկներն ալ կ'ուզէր խորտակել: Գեր. Իսահակ սրբազանը սարսափելով մարդուն վարմունքին վրայ՝ իսկոյն բանալին հանեց տուաւ ու չըթողուց որ սնտուկները կոտրեն, եւ իրենց ըսածին պէս՝ մէջի գտնուած գոյքերը ծրարներու մէջ դրած ամէն մէկին մէկ մէկ կտոր բան կը յանձնէր: Իսկ ես սնտուկին մէկուն վրայ կանգնած այս անակնունելի եւ կէս մը վայրենի տեսարանը կը դիտէի: Երբ սնտուկին մէկը պարպուեցաւ եւ միւսին ձեռք պիտի զարնէին, որուն մէջ կային եկեղեցական անօթները եւ զգեստները, Սրբազան Հայրը ակնարկելով ինծ ըը, եւ իբր թէ ինծմէ օգնութիւն մը յուսալով, բոլոր ուժս սրտիս մէջ ամփոփելով՝ իջայ վար ու վազեցի մտայ մէջերնին, ու անոնց բռնութիւնը վանելով ըսի. «Ահա մենք ձեր բաղձանքը կը կատարենք, ի՞նչ պէտք է բռնութիւն ընել»: Սնտուկը բացած ժամանակս բոլորտիքը ամէնքն ալ չարուած անյագ ու անքթիթ աչքով անոր մէջ կը դիտեն. եւ սկսայ ես ալ ծրար ընելով ամէն մէկին տալ: Եկեղեցական անօթները և ուրիշ ինչ որ նուիրական բան ձեռքս կ'անցնէր, անոնց ներկայութեանը ծոցս ու գրպաններուս մէջ կը դնէի, զգեստներն ալ մեր Նազարէթցի սպասաւորաց կուտայի, որ կը տանէին տեղ մը կը պահէին. ամէնուն մէկը ձայն չէր հաներ, եւ ձեռքէս յափշտակելու փորձ կը փորձէր, կարծես թէ Աստուած աչուըները կուրցուցած էր: Երբ ձեռքերնին չէկչ է սնտուկը երկնցնելու կ'ըլլային բան մը խլելու, ձեռուընուն զարնելով կը յանդիմանէի զիրենք ու կ'ըսէի Ամարայի(*) լեզուով. «Ձեր իշխաններէն համբերութիւն սորվեցէք. տեսէք ինչպէս հանդարտ կեցած կը դիտեն»:

(*) Հապէշու երկիրը զանազան տեսակ տեսակ լեզուներ կան քիչ շատ իրարմէ տարբեր, իսկ Ամարայի լեզուն ընդհանուր է բոլոր քրիստոնեայ երկրին մէջ, բստ որում բազմաթիւ հոն կը ճոխի:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» Փարիզի եւ Երջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ: